

LXXXIX.

70
I

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY.

HETILAP

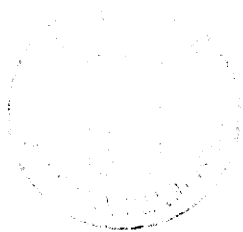
A

JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

SZERKESZTETTÉK

ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

MÁSODIK ÉVFOLYAM.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTAV.

MDCCCLXVII.

„Quis Graecus reget Latinos, graecis moribus, aut quis Latinus Graecos, latinis reget moribus?“
S. Steph. Lib. I. C. 8. §. 4.

„Eine der wichtigsten Aufgaben der Wissenschaft ist es, der Gesetzgebung vorzuarbeiten, dem Gesetzgeber leitende Grundsätze zu geben, die Folgerungen daraus zu lehren, die Grundideen des Rechtes in ihrer verschiedenen Gestaltung und Ausprägung zu verfolgen, die Ursachen gewisser wohlthätiger oder nachtheiliger Erscheinungen zu erforschen, die Masse der Erfahrungen zu prüfen und zu sichten, Schlüsse daraus abzuleiten und klare Begriffe aufzustellen.“

*Mittermaier, die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung.
II. Beitr. Heidelb. 1848. §. 1.*

Jogtudományi Közlöny.

MÁSODIK ÉVFOLYAM.

TARTALOM.

Börtönügy.

	Lap
Legfelsőbb kegyelmi tény, fegyenczek megkegyelmezése tárgyában	16
Börtönügyi törvényhozás. Friedmann Bernáttól	71
Börtönügyreform, vagy is egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és főkéllékei. Friedmann Bernáttól	76
Folytatás	83
Folytatás	103
Vége	114
A börtönügy statistikája Franciaországban	96
Egy pillantás a jelenkori börtönrendszerekre (Finn-ből)	110
A börtönügy jelen állása Európában s néhány eszme hazánkról. Tauffer Emiltől	212
Az angol fogházak statistikájához	239
A »Zeitschrift für die österreichische Advokatur« f. évi 42. száma a tubeni fegyintézetéről	240
Fegyenczek tartásának bérbeadása	248

Büntetőjog.

A photographia újabb érdeme a feny. bizonyítási eljárásban	4
Büntető-eljárásunk hiányai (cs.)	92
Kossuth bankjegy a bécsi törvényszék előtt	100
Az esküdtzések. Dr. Ekmayer Ágosttól	127
Folytatás	155
Folytatás	172
Vége	180
Párhuzam, 1843-iki büntetőjavaslatunk börtönrendszere és az újabb tapasztalatok között. Friedmann Bernáttól	131
Vége	140
A halálbüntetésről. A. K. Z. után Löw Tobias	148
Az 1843-iki büntető-törvénykönyv revisiójáról. Dr. V. S.-tól	161
Folytatás	169
Vége	193
Adatok a halálbüntetés eltörlésének kérdéséhez	186
A bünvádi ítéletek felsőbírószági súlyosbitása. Dr. Ekmayer Ágosttól	194
A szibériai deportációk szabályozása	300
A volt magyar kir. udvari cancelláriának 1863. évi márcz. 10-én 3805. sz. a. kelt szabályrendeletéről. Dr. Dárday Sándortól	315
A sikkasztásról általában és különösen a talált idegen dolgok jogtalan megtartásáról. Dr. Schnierer Alfreddől	317
Az első esküdtzéki tárgyalás Magyarországon. Tárca	318
Halálítélet végrehajtása Amerikában	324

Curia.

A magy. kir. curia és hétszemélyes tábla tevékenységi kimutatása 1866-ban. Rózsa Károlytól	25
Kimutatása a kir. curia 1861., 1862., 1863., 1864., 1865., 1866. évi összes beadványainak, elintézésének és hátralékainak. Rózsa Károlytól	26
Országbirói beiktatás	64

Egyházjog.

Fejtegetések a házassági jog köréből. Dr. Rentmeiszter Antaltól	117
Folytatás	124
A római törvényhozás befolyása az egyházi vagyon iránti tulajdonjog körül keletkezett eszmékre	169

Egyletek.

	Lap
A francia kölcsönösen segélyző egyletek 1865 végeig	8
„Alliance universelle“ Párisban	51
A buda-pesti ügyvédi egyletnek a m. kir. miniszterium által jóváhagyott alapszabályai	185
Felhívás a magyar ügyvédi karhoz. Horváth Károlytól	192
Felhívás a pest-budai ügyvédi egylet alakulási közgyűlésére. Horváth Károlytól	216
Felhívás a kassai ügyvéd-egylet alakulása tárgyában	224
A német fogházi hivatalnokok egyleti nagygyűlése	232
Felhívás a pest-budai ügyvédekhez. Horváth Károlytól	256
A kassai ügyvédi egylet alakuló közgyűlése	256
Az ügyvédi egylet alakulási közgyűlésén f. évi oct. 19-én Horváth Károlynak mint egyl. ideigl. elnöknek ülést megnyitó beszéde	257
A „Verein zur Übung gerichtlicher Beredsamkeit“ „jogászegyletté“ alakulása	264
A buda-pesti ügyvédi egylet alakuló közgyűlése	272
A „Buda-pesti ügyvédi egylet“ nov. hó 5-iki közgyűlése	282
Értesítés. Kivonat a buda-pesti egylet igazgató választmánya által 1867. nov. 11-én tartott ülés jegyzőkönyvéből	309
Meghívás a buda-pesti ügyvéd egylet 1867. dec. 23-iki ülésére	344

Jogirodalom.

Magyarország történetének kézikönyve. Kerekgyártó Árpádtól	8
Egyházjogtan kézikönyve. Különös tekintettel a magyar szent korona tartományaira. Irta Dr. Konek Sándor. R. A.	30
A részvénytársulatok joga az által. Német kereskedelmi törvénykönyv, és a porosz 1864. febr. 15-iki törvény szerint. Kidolgozva Weinhausen N.-tól	63
Araakschejew gróf alapítványa egy történelmi munkára	88
A börtönügy legújabb haladásai, mind a különböző rendszerek elméletére, mind azoknak gyakorlati alkalmazására nézve, különös tekintettel Magyarországra. Irta Bozók Alajos	111
A „francia polg. törvénykezés, különösen a bírósági szervezet és annak alapelvei.“ Csatskó Imrétől	208
A hannoverai polg. perrendtartás	208
Egy szó a „Törvényszéki Csarnok“-hoz	215
Dr. Mittermaier K. J.	216
A börtönügy multja, elmélete s jelen állása, különös tekintettel Magyarországra. Irta Pulszki Ágost és Tauffer Emil	224
A börtönügy elmélete és jelen állása, különös tekintettel Magyarországra. Irta Pulszki Ágost és Tauffer Emil. Pest 1867. D. V. S.-tól	280
A francia polg. törvénykezés, különösen a bírósági szervezet és annak alapelvei. Irta Csatskó Imre	307
A francia büntető törvénykönyv (Code pénal), fordította Németh Antal	316
A nyilvános és szóbeli polg. peres eljárás elvei. Irta Halmosy Endre	324
A hannoverai polg. perrendtartás a német hiv. szöveg után magyarra fordította Pfendeszk Károly	324

Lap

Erläuterungen zu dem Entwurfe einer allgemeinen Civilprozessordnung für die deutschen Bundesstaaten, aus den Protocollen der Bundescomission zu Hannover, unter Vergleichung der betreffenden Vorschläge der Entwurfs einer Prozessordnung in bürg. Rechtstreitigkeiten für den preussischen Staat, von N. Vinter	324
Néhány szó a bírósági szervezetről. Irta Kulley Ede.	344
Die Wuchergesetzgebung und das Civil- und Strafrecht. Eine Abhandlung zur Reform der Legislation überhaupt und der österreichischen insbesondere. Von Dr. Heinrich Jaques	344

Jogtörténelem.

A magyar királynék koronázásáról. Rakovszky Istvántól	3
Folytatás	7
Folytatás	14
Vége	22
A megyei és városi levéltárak rendezésére és megóvásáról figyelemztetés	128
A magy. tud. akadémia történeti osztályának véleménye egy új országos levéltár megalakítása iránt	194

Közjog és közigazgatás.

Az izraeliták választó képessége	100
A municipalis bíráskodás és a közigazgatási igazságszolgáltatás. Dr. V. S.-tól	158
A nemesség jogai Franciaországban	160
A pénzügyi hatóságok bíráskodási joga. Dr. Schnierer Gyulától	182
Területenkívülség. Ökröss Bálinttól	241

Közzoktatás.

A m. kir. t. egyetem jogi kara megalapításának kétszázados évfordulója	15
A m. kir. t. egyetemnél beirt összes hallgatók létszámi kimutatása	15
A moszkvai egyetem alapítási ünnepélye	51
Adatok Franciaországból az elemi oktatás tárgyában	80
A zágrábi egyetem föllállítása	104
A győri jogakadémia visszaállítás	128
A m. kir. t. egyetem jutalomtétellei 1867-ben	159
Az elemi oktatás befolyása a büntettek számára	264
Kimutatás a pesti k. államtudományi, államvizsgálati bizottmány által 1866—1867-ki tanévben tartott vizsgákról	300
A magyar kir. egyetem jog- s államtudományi karának állapota az 1866—67. tanévi nyári szakában	308
Kimutatása a m. k. egyetem jog- és államtudományi karánál tartott tudori szigorlatok, vitatkozások és avattatásoknak a lefolyt 1866-67. években	324

Kültörvényhozás.

Igénytelen észrevételek az általánosan német kereskedelmi törvénykönyvre Zsoldos Ignácztól	2
Folytatás	11
Folytatás	19
Folytatás	27
Folytatás	44
Folytatás	59
Folytatás	68
Vége	69

Az új kamattörvény Ausztriában	Lap 4
Az új pénzügyi törvény 1867-re	4
Legújabb törvény a szerzői tulajdonjog által- mára Franciaországban	4
Az új francia hadi törvényjavaslat legújabb módosításai	16
A porosz jog Ázsiában	16
Az erdőirtás és a francia törvényhozás a kiirtott erdők helyreállításáról (K. K.)	35
A francia kabinetben egyhangulag helyes- lett sajtótörvény	40
A svéd országgyűlésen tett indítványok	40
A newyorki képviselőtestület elfogadott tör- vénye a forradalomban résztvevő egyének- nek a jogi praxisból kizárása tárgyában	48
A tűzbiztosítás Poroszországban	72
Az orosz cs. perrendtartás 1864. november 20-án (—y —n)	78
A halálbüntetés eltörlésének kérdése a bel- giumi képviselő kamarában	80
A bécsi igazságügyiség által közzétett új büntető törvényjavaslat főbb pontjai	88
Angolország 1865-ik évi új esődtörvénye	93
A halálbüntetés eltörlésének kérdése a svéd országgyűlésen	96
Az általános szavazatjog Amerikában	96
A porosz polgári perrendtartás alapelvei	99
Vége	103
A polgári törvényhozás az új olasz király- ságban. Guide P. után Rakovszky Istvántól	108
Vége	142
Az osztrák büntető eljárás módosítása	136
Törvényhozási mozgalmak a reichsrath alsó- házában	144
Az olasz hadsereg újraszervezésére vonat- kozó törvényjavaslat	176
A halálbüntetés eltörlése Portugáliában	184
A büntetőtörvényi bizottság Bécsben a párt- útról	200
Török codex	200
Amerikai igazságügyi szolgáltatás	200
Nyilvános és szóbeli eljárás az orosz katonai hatóságoknál	200
Alaptörvényjavaslatok a birod. tanácsban	232
A szász kormány törvényjavaslata a halál- büntetés eltörlése tárgyában	232
Az új büntetőtörvény Belgiumban	232
Büntető törvény és börtönügy Zürich can- tonban	272
Az északamerikai házassági jog ismertetése. Dr. Ekmayer Ágosttól	301
A büntetőtörvényjavaslat tárgyalása a bé- csi birodalmi tanácsban	308
Európa s Amerika törvényhozása a műipari szabadalmak körül. Dr. Ekmayer Ág.-tól	309
Folytatás	321
Vége	325

Minisztérium.

A m. kir. minisztérium az ügyek vezetését tényleg átvette	56
Az egyes minisztériumok hivatalos helyiségei	56
A m. kir. igazságügyminisztérium hivatalos helyiségei közzététele	80
A m. kir. igazságügyminisztérium hivatalos helyisége	88
A m. kir. pénzügyminisztérium kiadott kör- rendelete a magyar nyelv használata iránt	88
A kereskedelmi minisztérium hivatalos he- lyisége	100
A pénzügyminisztérium személyzete	100
A m. kir. belügyminisztériumtól kitűzött betenkiti általános fogadás	128
Az igazságügyi minisztérium helyisége	184
A m. kir. igazságügyminisztériumnál az el- nöki hivatal és a kihallgatási napok közzé- tetele	248
A m. k. igazságügyminisztérium tisztviselői szervezése	248
A belügyminiszternél az általános kihalla- gatás napja	308

Nemzetgazdaság, ipar és kereske- delem.

A tiszai vaspálya jövedelmezése 1866. évben	16
Európa államadósságai s pénzügyi mérlege	20
Bécs városának iparstatistikája 1865. évben	20
Sótermelés Galiciában	20
Az olaszországi takarékpénztári ügy fejlő- dése	20
Bélyegfogyasztás Ausztriában	24
A dohánykezelés és az abból bevételek sta- tistikája Ausztriában 1866. első felében	32
Magyarország kender- és lentermelése	32

Pamutárak gyártása az északamerikai ál- lamban 1865. évben	Lap 32
Új pénzrendszer Romániában	36
Mily nagy az adózás az északamerikai Egye- sült-államokban	40
A telekjövedelem új tana. (Adler Károly után)	47
Poroszország és Thurn-Taxis herceg közt kötött postajogszerződés a postajog tár- gyában	48
California aranytermelése 1859-ben	48
Trieszt czukorkereskedése 1896-ban	48
Belgium és China közt Pekingben 1865. nov. 2-án kötött kereskedelmi- és hajózási szer- ződés	48
Anglia és Északamerika munkabérei	52
Az Egyesült-államok kereskedelme 1866-ban	52
Az évi dohánytermelés az egész földön	52
Hivatalos adatok Amerikában az utóbbi 4 év árkeletéről	64
Holland kereskedelmi hajóinak száma	68
Jegyzetek a hollandi gyarmatokról	80
A magyarországi és erdélyi államjóságok jövedelmezőségének emelése	96
A pesti börzeügyről folyamatban levő ta- nácskozások	96
Az osztrák-angol kereskedelmi szerződés iránti tárgyalások	96
A pesti házak évi adója	100
Távirtdai szerződés	100
A női munka fölsegélyezése	104
Dohány-fogyasztás az ausztriai birodalom- ban	104
Az angol admirális kimutatása a tengeri hajókról	104
Gyapotipar	112
Az államjelzőlog-intézetek	119
Északamerika kiadásai katonai célokra	128
Osztrák-olasz postaügyi szerződés	132
Malomipar	132
»Nemzetgazdaságtan« című munkára hir- det előfizetést dr. Matlekovics Sándor	132
Az angol postaközlékedés fejlődése	144
Vasut és kőszén	152
A párisi pénzügyi értekezlet eddigi ered- ménye	152
A könyvkötői ipar Lipcsében	160
Páris gyártmánya és fogyasztása évenként	160
Francia mértékek behozatala az osztrák monarchiába	176
Ausztria 1866. külforgalmának áttekintése	184
Angolország könyvgyűjteménye a párisi tárlaton	184
Az államközlönyokről. Dr. Dühring után R. I.	189
A biztosítási ügyről. Dr. Bozóky Alajostól	225
Folytatás	234
Folytatás	285
Folytatás	305
Folytatás	313
Vége	330
Az államtakarékpénztárak s állami biztosító- intézetek Angolhonban. Tárcza. Dr. Ek- mayer Ágosttól	258
Európa és Amerika törvényhozása a mű- ipari szabadalmak körül. Dr. Ekmayer Ágosttól	309
Folytatás	321
Vége	325

Nemzetközi jog.

A nemzetközi magánjog kérdése s a jogszol- gáltatás nemzetközi viszonyossága. Dr. Ekmayer Ágosttól	5
(Vége)	17
Nemzetközi büntetőjog	16
A nemzetközi pénzügyi értekezlet Párisban	176
A párisi pénzügyi értekezlet határozatainak elfogadása iránti tanácskozások	184
Az európai államok 1817—1867	200
A tengeri hadi jog fejlődése 1856 óta. Dr. Go- sen után W. J.	227

Rendészet.

Az orvosi segélynek elegendő ok nélküli megtagadása. Friedmann Bernáttól	46
A lengyel királyságban hány lapra szabad előfizetni	68
Törvényjavaslat a személy- és vagyonbizton- ságot illetőleg honunkban. Zsoldos Ig- nácztól	105
Némely nézpontok az oktatás és közegészség- ügy rendezése tárgyában. O. H.-tól	204
A mentőszolgálat intézete Angolországban Dr. F. A.	294

Statistika.

Pest város hatóságának ügykimutatása 1866. évről	Lap 15
Debreczen város törvényszékének 1866. évi működése	15
Ausztria háborúi 1600 óta	31
Az észak-amerikai egyesült államok területe	31
Páris statistikája	32
Fogyasztás Angolhonban	32
A brit-tengeri erő	32
A bukaresti kormány előterjesztése új város alapítására	36
Franciaország 10 legnagyobb városának la- kossági száma	36
Berlin lakosainak száma	40
Általános kimutatás Pest város törvényszé- kénél 1866. évi január 1-től december vé- geig befolyt, s 1865. évről hátrányban maradt tárgyakról	48
A tengeri veszteségek statistikája	64
Az Egyesült államok katolikus népessége	68
A cs. k. központi statisztikai bizottmány köz- leménye az ügyvédek létszámáról	80
Az északi német szövetség államainak arány- lagos járulása a hadsereghez	84
A halálzási arány Olaszország főbb váro- saiban	112
A tengeri balesetek összes száma az 1866. évben	112
Halálítélet a m. kir. curiánál 1866-ban	128
Esketések az ausztriai birodalomban 1851— 1864-ig	144
Öngyilkossági statistika Franciaországban	144
Az Egyesült államok adósságai	144
A halandóság statistikája	144
Országos statisztikai hivatal. Tárcza M. A. E.	145
A vér statistikája	160
A Lengyelországban elítéltek száma	160
Az országos m. kir. statisztikai tanács első ülése. 1867. júl. 16. Tárcza	161
Kolera-statistika	176
A porosz birodalom városai népessége	184
A vasuti vonalak hossza az egész földön 1866-ban	192
Az orsz. magyar statisztikai tanácsnak jóvá- hagyott szervezése	200
Házasságon kívüli születések Angliában	272

Törvényhozás.

Nyílt levél. Horváth Boldizsártól	1
A kiadói jog időtartama	8
Törvényhozó bizottmányok. Tavasz Antaltól	26
A honfűség (indigenatus) Magyarország- ban. Dr. Ekmayer Ágosttól	29
Folytatás	38
Folytatás	55
Vége	61
A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosságnak miképen alkalmazá- sáról. Pfendeszak Károlytól	33
Folytatás	37
Vége	49
Codificatio. Ökröss Bálinttól. Törvényho- zási előkészületek I. II.	41
Folytatás. III.	97
Folytatás. IV.	345
Miniszteri felelősség és időleges törvényho- zás. Ökröss Bálinttól	53
Ideiglenes törvényhozás. Ökröss Bálinttól	57
Folytatás	65
Vége	69
Egy ideigl. törvényjavaslat tárgyában bi- zottmány összehívása	72
Első értekezleti ülés, az ideigl. törvényja- vaslat tárgyában 1867. apr. 4-én	73
Adalékok a törvénykezési reformokhoz. Ho- ránszky Nándortól	74
Vége	87
Második értekezleti ülés, az ideigl. törvény- javaslat tárgyában, 1867. ápr. 9.	81
Az ideigl. törvényjavaslat tárgyában tartott értekezletről	84
Harmadik értekezleti ülés az ideigl. törvény- javaslat tárgyában. 1867. ápr. 15.	85
A javaslattevő bizottmány. Ökröss Bálinttól	89
Töredékek a magyarországi új törvényke- zési reformhoz. Gyárfás Istvántól	91
A szóbeliség és nyilvánosság kérdéséhez. Ökröss Bálinttól	101
Több atyások összehívása. Dr. Ekmayer Ágosttól	106
Vége	113
Polgári törvénykezési rendtartás Ökröss Bá- linttól	121

	Lap		Lap		Lap
Folytatás	129	Folytatás	306	A visszakinálható főskürol honi törvénye-	
Vége	133	Folytatás	334	ink szempontjából. Krikler Józseftől . . .	157
A polgári törvénykezési rendtartás bemuta-		Folytatás	341	A tanuk kellékeiről. Krikler Józseftől . . .	166
tása a képviselőházhoz	132	Közlemények az orsz. bizottság tanácskozá-		Árumegrendelésnél az 1840. évi 16. t. cz.	
Codificationalis bizottság	136	sairól a törv. rendtartás tárgyában. Ökröss		36. §-ának értelmezése körül felmerült	
Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz.		Bálinttól	244	véleménykülönbség. (A m. kir. váltófel-	
Ökröss Bálinttól	137	Az ország. bizottság tanácskozása a törvény-		törvényszéknél.)	175
Folytatás	146	kezési rendtartás tárgyában	248	Egy nagy baj, melyen segíteni kell. Bésán	
Vége	153	Az ország. bizottság tanácskozása a törvény-		Mihálytól	175
A római jog fontossága az újabb korszak-		kezési rendtartás tárgyában	256	Az ósiségi nyiltparancs 16-ik §-hoz. Kiri-	
ban. Ihering után R. J.	137	Indítvány igazságügyi törvényhozásunk ér-		polszkytól	183
Tanulmányok a kötelmi jog terén. Dr. Sághy		dekében. Dr. Dietrich Ignácztól	260	Pestváros főbírája felhívása az ügyvédek-	
Gyulától	170	Észrevételek a polgári törvénykezési rend-		hez, a beadványok és jegyzőkönyvek tár-	
Folytatás	179	tartás javaslatára. Dr. Schnierer Gyulától	260	gyában	184
Folytatás	188	Folytatás	275	Bizonyíték egy okirat vizjegyéből	192
Folytatás	197	Folytatás	296	A kir. váltófeltörvényszéknél felmerült vé-	
Egy szó a »Codificatio«-t illetőleg. Saárosy		Folytatás	303	leménykülönbség azon kérdésre nézve:	
Károlytól	177	Folytatás	323	valjon lehet-e háztulajdonosnak a lakónál	
A polg. törvénykezési rendtartás és az irói		Folytatás	328	található oly vagyona, mely egy harma-	
törvényjavaslat közzététele	192	Jegyzetek a polgári törvénykezési rendtar-		diknak igazolt tulajdona, az 1844. VI. t.	
A polgári törvénykezési rendtartás közzété-		tás tárgyában készült törvényjavaslatra.		cz. 28. §. alapján végrehajtási jogot tulaj-	
tele	200	Gyárfás Istvántól	283	donítani?	207
Előterjesztése a m. kir. igazságügyi minisz-		Vége	297	A háztulajdonos zálogjoga osztrák törvény	
teriumnak a törvénykezési rendtartás tár-		Az ország. bizottság tanácskozása a tör-		szerint. Szeremley Lajostól	283
gyában. Horváth Boldizsártól	201	vénykezési rendtartás tárgyában	208	Törvényes zálogjog. X. Y.	250
Folytatás	209	Némely észrevételek a polgári törvénykezési		Vége	267
Vége	217	rendtartás miniszteri javaslatára. Krikler		A kereskedői könyvek bizonyító erejének	
Polgári törvénykezési rendtartás	205	Józseftől	311	kiegészítéséről. Dr. Ekmayer Ágosttól . . .	265
Folytatás	214	Kérvénye a Sárosmegyében székelő ügyvédi		Folytatás	276
Folytatás	221	karnak az ország. képviselőházhoz, a kir.		Vége	281
Folytatás	229	ítelő táblának mint másodbiróságnak ke-		Főskü. Ökröss Bálinttól	273
Folytatás	239	rületek szerinti szétosztása iránt	332	Törvénykezési határozat ügyvédek és ügy-	
Folytatás	246	Néhány szerény észrevétel, ingatlanokra ve-		véd-jelöltek okmányainak bemutatása és	
Folytatás	254	zetett végrehajtás, körüli törvénykezési		a felek képviselete tárgyában	300
Folytatás	262	eljárásunk egy némely hiánya felett, telek-		Kártérítés, szavatosság, felelősség, harmadik	
Folytatás	269	könyvi szempontból. Iványos Páltól	340	személy részéről. Dr. Szelényi Károlytól . .	335
Folytatás	278			Vége	342
Folytatás	290			Adalék az okmányok általi bizonyítás taná-	
Vége	298			hoz a polgári törvénykezésben. Dr. Ek-	
A polgári törvénykezés tárgyában készített.				mayer Ágosttól	337
törvényjavaslatnak hiányai. Dr. W. F.-tól	233	Biztosítás a közpolgári ügyekben. Ökröss			
Folytatás	249	Bálinttól	9		
Folytatás	266	A perújítás elévülése. Ökröss Bálinttól . . .	21		
Folytatás	293	Megváltoztatja-e a bírói ítélet a megítelt			
Az országos küldöttség üléseinek megnyi-		követelés jogcímét. Dr. Ekmayer Ágos-			
tása a törvénykezési rendtartás tárgyában	240	tontól	51		
Észrevételek a m. kir. igazságügyi miniszte-		Egy az orosz viszonyokat jellemző per	84	Hübéri birtok- és jogviszonyaink. Tóth La-	
rium által javaslatba hozott »polgári tör-		Egy sajtóságtól valóper a párisi felelősségi		jostól	150
vénykezési rendtartásra.« Tóth Lajostól . . .	243	törvényszék előtt	84	Eszmetörések a volt urbéri telkek eldara-	
Folytatás	253	Egy felelősségi ítélet. (Beküldetett)	88	bolása és a belteleknek a külsőségtől el-	
Folytatás	288	Érdekes jogi eset Berlinben, a házber tár-		szakítása tárgyában. Némethy Kálmántól	162
		gyában	112	Hübéri jogviszonyaink, s a kir. kisebb ha-	
				szonvételek. Tóth Lajostól	190
				Vége	198

Törvénykezés.

Urbér.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

A megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Nyílt levél.

T. szerkesztő úr!

A hosszas válság, a melylyel hazai közjogunk közel két évtized óta küzködik, úgy sejtjük, vége felé közelg. Ez év meghozza vagy a nemzeti életerők diadalát, vagy pedig

De ne nézzük a kép másik oldalát, kerüljük a csüggedést. Egy nemzet csak addig él, a míg nem adta fel hitét jövője iránt. A mint e hite enyészni kezd: beállt a haldoklás stádiuma. Azontul is megmentheti ugyan a véletlen csodája; de a ki erre számít, lemondott arról, a mit életrevalóságnak nevezünk.

E pillanatban a nemzeti kormány alakulására vannak függesztve szemeink. Sokan nemzeti ünnepnek tekintenek a napot, a melyen ez bekövetkezik. Igazuk van: csak hogy oly ünnep lenne az, a melyet aztán egy nehéz és hosszas munka hétköznapijai fognának követni.

Nagyon csalódnak, a kik a magyar felelős kormánytól azt várják, hogy egy varázsütésre elhárítson minden bajt s a boldogság özönét árasztja az országra. A mi két évtized óta hazánkban történt, alig volt egyéb, mint rombolás. A szerep, a mely reánk várakozik: újraalkotás; de ez nem egy nap műve s mielőtt abba belekezdénénk, egybe kell gyűjtenünk az anyagokat, mindenkéltől pedig a romokat szükség az utból eltávolítanunk.

Továbbá a nemzeti kormány jelentősége abban áll: hogy a nemzet vissza van adva önmagának; hogy sorsa ezentul saját kezeibe lesz letéve; hogy kezeiről lehullottak a bilincsek, melyek addig tétlenségre kárhoztatták erejét; de az újraalkotás magának a nemzet egyetemének nagy feladata, a melyben a nemzeti kormánynak csak azon része van: hogy rendezze, összpontosítsa és vezesse a munkaerőt, de ezt sem előteremteni, sem pótolni nem képes.

A közélet egyik terén sem lesz több tennivalónk, mind az igazság-kiszolgáltatás mezején. Bármerre tekintünk itt, mindenütt csak romokkal találkozunk. Az ő épület falaiból már alig áll fenn egy-kettő, s ezek is folytonos tatarozást igényelnek, hogy össze ne omoljanak.

Hiában tagadnók: a hazai igazságügy új hajlékot követel tőlünk, mely a nemzet szükségének, a kor igényeinek s a tudomány követelményeinek egyaránt megfeleljen. S e műben a régi hagyományok csak mint anyagok szerepelhetnek.

Épen ebben fekszik feladatunk legnehezebb és legkényesebb oldala. Sokan az igazságügy reformja alatt nem értenek egyebet, mint egyszerű helyreállítását a régi épületnek; nem gondolva meg, hogy azon az idők viharai oly hézagokat ejtettek, a melyeket célszerűen és tartósan betölteni lehetlenné vált, — s hogy a kénye-

lem és szükségnek azóta oly követelményei támadtak, a melyeket a régi épületnek sem keretei, sem beosztása többé ki nem elégíthetnek.

Mások megint Isten tudja honnan akarják az új épület mintáját kölcsönözni, nem figyelve arra, hogy annak saját éghajlatunk és saját szükségünk természetéhez kell alkalmazva lennie.

Egy szóval: szélsőségekkel, balitéletekkel van dolgunk. S ez kétszeres baj ott, hol a munka megkezdése oly sürgős, hogy az már alig halasztható.

E balitéleteket leküzdeni, a szélsőségeket kiegyenlíteni, kijelölni egyrésről a nemzet életével, sajátosságaival, jogérzetével egybeforrt és intézményeket, másrésről pedig azokat, a melyeknek átültetését, meghonosítását újabb szükségünk követelik, — mindez jogtudományi szaklapjaink nemes hivatásához tartozik.

A hazai jogélet napi jelenségeit feltüntetni most nem elég, valamint az orvos is csak félig teljesítné feladatát, ha csupán a körjelenségeket fürkészné s nem gondoskodnék egyuttal védszerekről is, melyektől a baj elhárítása függ, — s nem elmélkednék egy célszerűbb életrendről, melyet betegének azontul követnie kell.

Szaklapjainktól jövőre többet várunk a jogtudomány elméletéből. Ezen elmélet most nálunk valódi gyakorlati jelentőséggel bír. Jogtudásaink soha sem róhatnák le jobban kötelességüket a haza iránt, mint ha az eszmék tisztázása, a kérdések megvitatása, a különféle jogintézmények ismertetése által a codificatio útját egyengetnék.

Azon idők, a midőn hazai jogunk a nemzettelegyütt fejlődött tovább s úgy szólván a nép életéből nővé ki magát; azon idők, a midőn a positiv törvény főbb vonásait az utósó kunyhóban is ismerék; a midőn bíráinkat az eke szarvától lehetett kölcsönöznünk — elmúltak, s tán soha sem térnek többé vissza. Jogéletünk azóta annyi phasison ment keresztül, anyagi jogunk az ellen-tes rendszerek, alaki jogunk pedig az ő és új formák oly keverékévé vált, hogy a gyakorlat embereinek is a kellő tájékozás többször igen nagy gondot ad. S habár épen ezért nem halasztható tovább a codificatio: de mire az új elvek, az új rendszer a nép életébe, vérébe átmennek, — egy nemzedék kora alig lesz elégséges.

Shaehhez hozzá vesszük, hogy régibb jogi capacitásaink legnagyobb része, és jogrendszerünk bukásával egy vagy más okból félrevonult s a jogélet azóta bekövetkezett fejleményeit alig, ezek okozatos egybefüggését pedig épen nem ismeri, holott azok — már a tények erejénél s a mindennapi érdekek komoly parancsánál fogva is mind a codificatio, mind pedig az átmeneti intézkedések körül elutasíthatlan figyelmet igényelnek: úgy természetesnek fogja találni mindenki, hogy a közvélemény alakulásában azon irányra nézve, a melyet

jogéletünk újbóli rendezése körül követnünk kell, hanem is egyedüli, de legfőbb és legilletékesb tényezőink azon szakemberek, a kik ez átmeneti korszakban a hazai jogélettel akár az elmélet, akár a gyakorlat terén folytonos érintkezésben állottak.

Igen, a magyar igazságügy helyes reformja főleg az ő közrehatásuktól függ. Ez okból szívből üdvözlöm önt t. szerkesztő ur azon szerencsés gondolatért, melynél fogva e közrehatásnak újabb sorompókat nyitott, midőn becses lapja hasábjain az elméleti fejtegetéseknek szélesebb tért engedett. Vajha az illetők betöltenék azt! A tárgy, a mely feldolgozást vagy megvilágítást vár, oly sok s a tevékenység, a melyre szükségünk van, oly nagy, hogy mind a három jogtudományi szaklapunk is alig bírna eleget tenni, ha szakértőink mindenike hiven teljesítné ama magasabb kötelességet, a melylyel napi teendői után a közügynek tartozik.

Ha azonban Ön megengedi, az elméleti értekezések alakjára, továbbá a tárgyak sorozatára nézve, gyakorlati szempontból egy pár igénytelen észrevételt kockáztatok.

Minden elméletnek megvan ugyan közvetett hatása; de mivel az időpont, a melyben a codificatio nehézkés munkája megindul, meglehet, már a közel jövőben van, közvetlen hatást ohajtanék, s ez leginkább oly cikkektől remélhető, a melyek egy vagy más tárgy puszta ismertetése helyett kiemelnék hazai jogintézményeink közül azokat, a melyeknek változatlan fenntartása, helyreállítása, vagy pedig átalakítása avagy eltörlése kívánatos; — más oldalról ismét javaslatba hoznák azon külföldi jogintézményeket, a melyeknek egy vagy más alakbani átültetését újabb szükségünk követelik. Szóval: én egy világpanorama helyett inkább ohajtanám, ha hazai jogéletünk jövőre képeinek egyes határozott vonásait mutatnák fel, a melyek inkább lesznek képesek lebilincselni a figyelmet, mint a legszebb tájak, ha tudjuk, hogy azok messze távolban vannak.

Továbbá a tisztán ismertető cikkek közül előnyben részesíteném az egybehasonlító jogtudomány köréből meritetteket, mint a melyek az ugyanazon tárgyra vonatkozó külföldi törvényhozásokat egymással szembeállítván, s feltüntetvén az eltéréseket, — a codificatio terén a tájékozást s ez által a munkát rendkívül könnyítienék és gyorsítanák.

A mi a tárgyak sorozatát illeti, noha a codificatio összes hazai jogrendszerünkre szükségképp kell, hogy kiterjedjen, mindamellett felfogásom szerint elsőséget követel alaki jogunk rendezése, mint a melynek hiányai leginkább érezhetők. Ennélfogva nagyon jó szolgálatot tenne ön a codificatio ügyének, ha összekötéseit hazai jogtudósainkkal úgy használná fel, hogy ezek mindegyekfelett és mindenekelőtt az alaki jog kérdéseit illusztrálnák. A békebírátság és hiteles helyek rendezése s törvényszékeink célszerűbb szervezése nélkül gyors és jó igazságkiszolgáltatás alig levén képzelhető, már ez előleges kérdések is, a melyek a polgári perrendtartásnak alapját, kiindulási pontját fogják képezni, oly gazdag anyagot nyújtanak eszmecserére, hogy ön kiadóját zavarba hozhatná.

Végül, mivel a codificatio, mint fennebb is említém, nem egy nap műve, és mivel én a leendő magyar igazságügyi miniszterről nem vagyok képes feltenni, hogy addig is, a mig az új codexek létrejönnek, a mostani igazságszolgáltatás rendszere mellett erkölcsi felelősségre vállalkozni elég merész legyen; s mivel ennélfogva úgy hiszem, hogy az alaki jog terén ideiglenesen is lényeges változásokat lesz kénytelen vagy javaslatba hozni, vagy pedig egy indemnity-bill mellett saját szakállára életbe léptetni: célszerűnek vélném, ha ön becses lapjában egy

külön rovatot nyitna oly célra, hogy abban törvénykezésünk legégetőbb hiányai s ezek ideiglenes orvoslásának módjai tárgyalassanak. Akárki legyen az, kit a sors e tövises pályára szánt, önnek ezért köszönetet fog mondani.

Indítványom lényege, a mint láthatja ön, abban áll: az elméletnek, e merev szobatudósnak nyájásabb, vonzóbb arcot kölcsönözni, a melynél fogva áruit a gyakorlati élet piacán több és biztosabb sikerrel értékesíthesse. Ha önnek nincs kifogása eszméim ellen, legyen szíves azokat közölni; talán találkoznak barátaink közül, a kik felhívásomat helyeselni és követni fogják, vagy — a mit még inkább szeretnék — jobb tanácscsal állnak elő.

Fogadja ez új év reggelén baráti kézszorításomat.

Pest, január 1-én 1867. HORVÁTH BOLDIZSÁR.

Ígénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre. *)

(Z—z.) Volt egy idő, midőn „bizonyos oldalról” az általános német kereskedelmi törvénykönyvnek, octroi utján behozatala tüzzel-vassal sürgőltetett.

Ezen alkalommal ő császári és királyi felsége, (még most is halálával fogadandó) „azon atyai gondoskodástól vezéreltetve, hogy hazánkban a lakosok szükségének megfelelő s minden érdekeiket biztosító törvénykezés *alkotmányos* uton életbeléptessék, legkegyelmesebben megparancsolni méltóztatott, miszerint a kereskedelmi törvénykönyvön kívül, a jog egyéb ágaiban is, a jövő országgyűlés elébe, *királyi előadások* alakjában terjesztendő törvényjavaslatok készítenek;” továbbá s jelesen hogy „az általános német kereskedelmi törvénykönyv tervezetében, és saját törvényeinkben (az ez érdembeni) tanácskozásnak alapja létezzék.”

Történt-e ennek folytán valami, és mi? azzal csekélységem nem szolgálhatván: csak annyit mondhatok, hogy én részemről azonnal vettem magamnak, mint épen e szakkal is foglalkozó magán-jogász, ama nem egészen csekély fáradságot, miszerint a kérdéses tervezet, mind a porosz**) és francia***) kereskedelmi törvényekkel, mind 1840-diki XVI—XX. saját honi törvényeinkkel egybehasonlítottam. Erre a tudomány általános érdekén kívül az is vezérelt, hogy magamnak ama kérdésekre megfelelhessenek:

Oly szegényen állunk-e hiteltörvényeink dolgában, hogy nálunk is, mint az osztrák tartományokban, hol hiteltörvénykönyv nem létezett, bármilyen szabályoknak, bármimódoni behozatala égető, sőt életkérdést képezzen?

Vagy ha már nem vagyunk is épen teljes híjával minden hiteltörvényeknek, de a kor haladtával, s különösen a közlekedési eszközöknek 1840 óta roppant és mesés előhaladása s tőkéletesebbülése után nem kívánnak-e azok szorgos revisiót?

És ha igen, vajon épen ezen kérdéses német birodalmi tervezet olyan-e, minek, alkotmányos uton ugyan, de azért minél előbbi, és még en bloc is elfogadása ohajtható?

Avvagy a legtisztább ohajtás mellett is, hazánk

*) „Entwurf eines allgemeinen deutschen Handelsgesetz-Buchs.“ 431. art. 67. l. ívrétben.

Még akkor, midőn ezen észrevételek irattak, nem jelent meg a magyar fordítás. „Az általános német kereskedelmi törvény. Közrebocsátotta Hegedüs Lajos.“ Pest 1863. Ez az oka, miérthogy arra nem hivatkozhattam. De megvallom az eredeti szöveggel lévén dolgom, jobban is helyén láttam arra, mint a magában jeles, de még különben is némi revisiót s átdolgozást igénylő fordításra hivatkozni.

**) „Die Grundsätze der preussischen Handels-Gesetzgebung, von Alexander Mirus. Berlin 1834.

***) „Les Codes Français. Par Louis Tripiet. Code de Commerce et Contrainte par Corps. Paris 1807—1856.”

körülményeit tekintve, behozható volna-e az, minden legkisebb módosítás nélkül? Jelesen van-e hát és mily értelme azon ohajtásnak, miszerint némelyek ezt úgy a mint van, minden módosítás nélkül, s minden áron, csak amolyan —

„Non curo quantitates, dummodo carmen etc“ — módra is kívánták reánk erőszakoltatni?

Végre valjon, ne azt ohajtanók e inkább, hogy ha már történetből szűkek volnának hazai törvényeink a *világkereskedelem* roppant kerete számára, helyettük egész Europa, vagy hát a continens, avagy legalább is a főbb kereskedő nemzetek, mint p. o. Franciaország, Holland, Belgium s Olaszország köz egyetértésével megállapítandó közös kereskedelmi törvények jöjenek érvénybe nálunk is? melyekért azután, felszámíthatlan hasznuk tekintetéből honi törvényeinket, bármely kedvesek legyenek is előttünk, cserébe örömmel átadhatnók.

Van-e még a legközelebb történetek után is valami politikai értelme azon előbb nagy rokonszenvvel és hangosan nyilvánult kívátnak, hogy a német általános kereskedelmi törvénykönyv hozassék be hozzánk is? nem tudom, sőt ezt fürkészní sem kívánom.

En azt hiszem, hogy a tudomány emberének megvan azon joga, sőt tán kötelessége is, hogy nagyobb figyelmet érdemlő operatumok fölött, még ha azok már netalán csak a történelem sajátjai volnának is, a maga észrevételeit teljes nyíltsággal ugyan, de tisztelettel, és minden „Rechthaberei“*) — ambitioja nélkül elmondhassa.

Igy, és azon rég mult időben szülemlettek a következő „igénytelen észrevételek,“ melyeket most már tán el is idősülten közlök, ép oly természetesen, s minden felcífrázás nélkül, miként azokat magamnak akkor följegyezgettem, azok számára, kiket ilyesek érdekelnek.

Használjanak, a mennyit használhatnak.

(Folytatása következik.)

A magyar királynék koronázásáról.

Azt hiszszük, nem lesz érdektelen, visszatekintve történetünk multjába, szemügygyel kísérni, mily változásokon ment keresztül majdnem kilencz század alatt a magyar királynék koronáztatásának szertartása; — azon szertartás, mely a királynét egykor a király társuralkodójává, s a király halála esetében az anya- vagy özvegykirályné czíme alatt annak mintegy helyettesítőjévé tepte. — Nem lesz érdektelen főleg nyomozni azon jogot, mely e szertartásban az esztergomi érseket és veszprémi püspököt illeti, s mely fölött már a XIII. század elején támadt vitatkozás napjainkig sem szűnt meg egészen.

A királynék koronáztatásának szokása feltűnik már királyságunk első éveiben. Az első királyné mutatta meg a példát, melyet majd minden utódja követett, és a pápától küldött szent korona ugyanegy napon ragyogott sz. Istvánnak és nejének, Gizelának fején.

„Sororem Romanæ Dignitatis, Augusti videlicet Henrici, qui ob mansuetudinem morum pius est appellatus, Gislam nomine, sibi in matrimonium sociavit, quam, unctione chrismati perunctam, gestantem coronam, Regni sociam esse constituit“ mondja Carthuitus (Vita S. Steph.).

Ezen, királyságunk eredetében megkezdett szokást követve, minden, vagy legalább majd minden királynénk megkoronázta magát; és ámbár honi íróink első királynéinkat alig említik, a királyság első századaiból

mégis biztosan tudjuk, hogy megkoronáztattak: Gizelán, sz. István nején kívül Erzsébet, V. István neje, Izabella, Kún László neje; Fenenna és Agnes, III. Endre nejei; sőt a magyar püspököknek III. Honorius pápához intézett leveleikből Mária, IV. Béla nejének megkoronáztatása is bizonyos. Ugyszintén meg volt koronázva Mária napája, — II. Endre neje, Gertrud, — mit bizonyítanak következő sorok:

„Darnach giengen etlich Jahr, da kam her aus Andacht die heilig Frau sant Elsgeth nachdem und sie verwittib war, und pracht — item ein Messgewanntt, das ir i'reutrock gewesen ist; darinne ir Muter ze Hungarn zu einer Kunigin gekront gewesen ist.“ (Cod. MS. Sec. XV. apud Schier.)

A koronázás szertartásának régenten három főpontja volt: a felkenetés, a koronázás és az eskü.

1-ör. A *felkenetés*. — És pedig a királynék a catechumenek olajával kenettek meg; először jobb karjukon a kéz csuklójától a könyökig, azután vállaik között, — mindkét helyen kereszt alakjában.

2-ör. A *koronázás*. — Vagyis a koronának a fejre tétele. Még pedig a 16. század, jelesen 1527 előtt mind a király, mind a királyné az ország szent koronájával koronáztattak meg, ezen időn tul pedig a királynék külön koronával bírtak, s a szent korona csak jobb vállukra tétetett, s ezen idő óta szűntek meg a királynék a királyok társuralkodói lenni, mint ez ideig voltak; — mely jelentékeny változás oka valószínűleg a királynék tulságosan nagy hatalma által létrejött számos viszály, elégtelenség és pártoskodás volt.

Hogy pedig e változás ideje a XVI. század eleje volt, bizonyítja az, miszerint a XVI. század előtt királyaink egylevele sem tesz említést a királynék külön koronájáról, sőt ellenkezőleg IV. Béla király az 1269. évben kelt s a veszprémi egyház előjogait megerősítő levelében ezeket mondja: „volumus et irrefragabiliter roboramus, ut, sicut ipsa Vesprimiensis Ecclesia prae ceteris Regni nostri Ecclesiis, singularis privilegii praerogativa, meruit obtinere, Reginalium celsitudinem *Sacro Diademate* insignire, sic etc. etc.“

Hasonlóan szól a Beatrix, II. Mátyás nejének koronázásáról szóló, a 16. század előtt egyetlen koronázási leírás: „Deinde magnus Comes (a nádor) Regem interrogat: an *Diadema Regium* vellet Reginae imponi? et cum Rex annuisset, ille idem magnus Comes, et reliqui Magnates in Caput Reginae coronam imponunt.“ Regis Hung. Matthiae Nuptiae, et coronatio Reginae. (Apud Schwandtner Script. Rer. Hung.)

Mindamellett ugyan hordtak a királynék a XVI. század előtt is külön koronát részint méltóságuk jeléül, részint ékszerül, — de a koronázásnál 1527-ben említetik először a külön királynéi korona, Anna királyné, a szerencsétlen II. Lajos nővére és I. Ferdinánd nejének koronáztatásánál:

„Postero die, qui erat Lunae, IV. Novembris, Sere-nissima Hungariae Regina, potentissimi Regis in Regno consors, iisdem modis, solemnitatibus, pompis, quibus Rex, sed *peculiari diademate* coronata est. (Reg. Ferdinandi in civitatem Regiam Stulweissenburgum ingressio, coronatioque. Antwerpiae ex offic. Joannis Graphei.)

Szintén így írja le e koronázást Ursinus Velius is: „Annae quoque Reginae diadema impositum; non illud Sacrum, verum aliud, haud ita vetustum, sed luculentum, ac gemmis maximi pretii grandiusculis distinctum.“ (De bello Pannon.)

Hogy a sz. koronát a királyné vállára teszik, először találjuk említve Forgách Ferencz, váradi püspöknél, midőn Máriának, Miksa nejének 1563-ban történt koronázásáról szól:

*) Bocsánat ez idegen kifejezésért, melyet, nem hiában, hogy nem is a mi sajátunk, kedves hazánk szép nyelvén, épen csak azt mondva, kifejezni, sajnálattal vallom meg, nemis tudnék.

„Proxima die, Maria uxor, — per Vesprimiensem Pontificem antiqua praerogativa coronata est corona praetiosissima; altera, quae Regum est, humerum saltem leniter tacta: argumentum, faeminei sexus nullum jus in Regno obtinentis.“ (Rerum Hung. comment.)

3-or. Az eskü. A királynék esküjének tárgya volt, hogy megőrzik az ország szabadságait, a nemesek jogait és kiváltságait. IV. István özvegye, Kún László anyja, Erzsébet így ír magáról: „die appositionis Coronae Capiti nostro promissimus iuramento, quod jura Nobilium, per Antecessores nostros indebite alienata, et iniuste occupata, reddi faciemus et restitui.“

A király által társuralkodónak fogadott királyné ez esküje épen nem volt felesleges és üres szertartás, mivel a királynék többnyire önállóan, saját tekintélyükre támaszkodva cselekedtek, és a királyok is, mint számos okmányunk bizonyítja, többnyire csak: consensu et beneplacita voluntate Reginae — rendelkeztek.

Későbbi időben azonban megszűnván a királyné a királynak társuralkodója lenni, az eskü feleslegessé vált s el is maradt. Ennek idejét, mint mondtuk, körülbelül a XVI. századba tehetjük, mivel a XV. század végeig a királynék még saját cancellár, néha alcancellár és tárnokkal és más egyéb udvari tisztviselőkkel bírtak, adományokat osztogattak s kiváltságokat ajánlkoztak vagy erősítettek meg saját (dupplex) pecsétjeik alatt*).

Tekintsük már most, a szertartás e három pontjában mi joga volt a veszprémi püspöknek, s mennyiben vehetett részt a koronázásban az esztergomi érsek.

(Folytatása következik.)

K ü l ö n f é l é k .

— (Az új kamattörvény Ausztriában) 1866. decz. 14-ről (Reichsgesetzbl. 512. l.) a kamatmennyiség korlátait megszüntette s lényeges változásokat tett az uszoravétség büntetésében. Ennélfogva az addig fenállott törvényes megszorítás, mely pénzkölcsönöknél a pénzben vagy egyéb teljesítményekben kikötött kamat mennyiségét korlátozta (osztr. polg. tkönyv 994. §.) s mely a hátralékos kamatok után kamatot venni nem engedett (998. §.) hatályon kívül tétetett. A kamatmennyiségre nézveott is változás történt, hol arról a felek, szerződésileg, eleve nem intézkedtek. Ily esetben t. i. az osztr. polg. tkönyv szerint a hitelezőt 4% illette (995. §.), — míg az új törvény ez összeget 6%-ra emelte, — tekintet nélkül arra: hogy a kölcsön van-e zálogilag biztosítva vagy nem. Ellenben az idézett tkönyvnek azon határozata, mely szerint a kamatok előre legfeljebb félévre vonathatnak le s az e mértéken túl előlegesen levont kamatok, a levonás napjától, a tőkéből leszámítandók (997. §.) további hatályában fentartatott. Az 1803. decz. 2-kán kiadott uszorapattens ugyanezen törvényt hatályon kívül helyezte s az uszorapatt más fogalom szerint határozta meg, — azokat nyilvánítván e vétségben büntetendőeknek, kik az adósnak szorult helyzetével, könnyelműségével, tapasztalatlanságával és gyengeségeivel, ennek kárára visszaéltek. Kiemelendő még az új törvénynek amaz intézkedése, mely az uszoravétség vizsgálatát és megbüntetését egyenesen a károsultnak kérelmétől teszi függővé.

*) Például álljon IV. László anyjának, Erzsébetnek következő megerősítő levele: matura deliberatione, et habito consilio omnium Baronum nostrorum, Chak videlicet magistri Tavernicorum nostrorum. Demetrii magistri Princernarum nostrorum, Marci magistri Dapiferorum nostrorum, et Comitum Sebus judicis Curiae nostrae, annuimus et permisimus pro voto. — Datum per manus viri discreti Vorbuzy, Praepositi de Posaga, Aulae nostrae Cancellarii, Doctoris Legum, Domini Papae Capellani, dilecti, et fidelis nostri, Anno Domini MCCLXXXVI. (Jos. Koller Hist. Episc. Quinqueecl.)

Szintugy számos példa van a királynék saját pecsétjére vonatkozólag is. — III. András neje Fenenna — II. Lajos anyja, Erzsébet stb. adtak ki ily, saját pecsétjükkel ellátott okmányokat.

— (Az új pénzügyi törvény), mely a birodalom költségvetését az 1867. közigazgatási évre szabályozza, az összes állami kiadásokat 433.896,000 frtban állapította meg. Ezen államkiadások fedezésére az egyenes és közvetett adók 407.297,000 frtban megállapított bevételei s egyéb állambevételek vannak szárv. A 26.599,000 frtnyi, valamint a múlt év közigazgatására még teljesítendő 51.034,000 frt. kiadás fedezésére azon 79.495,000 frt. egész összegre rugó pénzek fordítandók, melyek a pénzügyigazgatásnak az 1866. máj. 5. 25. és aug. 25-iki törvények által kezdeményezett hitelműveletekből még rendelkezésre állnak. A kiadások rovatában a magyar kir. udv. cancellaria 10.950,000 frt. rendes, — 986,000 frt. rendkívüli s így összesen 11.936,000 frt. szükséglettel; az Erdélyi udv. cancellaria 2.837,000 frt. rend., 163,000 frt. rendkiv. összesen 3.000,000 frt. s a horvát-szlavon udv. cancellaria 1.460,000 frt. rend. 140,000 frt. rendkiv., összesen 1.600,000 frt. szükséglettel fordul elő. A magyar kir. korona tartományainak összes évi szükséglete 15.247,000 frt. o. ért.

— (Legújabb törvény a szerzői tulajdonjog oltalmára, Franciaországban.) Az 1866. július 14-kén kelt rendelvény folytán (Mon. 304. sz.) a szerzői tulajdonjog tartama 50 évre terjed a szerző halála után. E jog élvezetéről a szerző, végrendeletileg is intézkedhetik, — a szükségörökösök jogainak (913. 915. §§.) fenntartása mellett. A Code-ban meghatározott egyéb jogok is változatlanul maradnak, s csak akkor szűnnek meg végképen, ha a szerző jogaiban maga az állam örökösödött.

— (A photographia újabb érdeme, a feny. bizonyítási eljárásban.) A „Sürgöny“ közli: Karácsony este a molnár-utczában a szent István tornyához czimzett kurtakorcsmába két egyén belépén, maguknak kocsonyát rendeltek, s míg a vendéglős kiment, ezalatt öltönyéből a tárczát 70 ftal és a bennlévő váltókkal kilopták s helyébe üreset tettek. A személyn leírás s a városi kapitányságnál levő tolvajok photographiai arcképgyűjteménye után a tolvajok egyike Schopper Pepi felismertetett s azonnal elfogatván, a tényt be is vallotta. A tolvaj társát Adamsik Józsefet szintén sikerült éber városi kapitányságunknak elfogatni.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap második évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

kiadja

szerkeszti

Heckenast Gusztáv.

Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap két részből áll; egyik a tudományos értekezéseket és értesítőt, másik a curiai ítéleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindegyik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési-pénz és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

Felölös szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Nyílt levél. Horváth Boldizsártól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre. (Z—z.) — A magyar királynék koronázásáról. — Különlék. — Melléklet: egy iv Curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CÚRIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A nemzetközi magánjog kérdése s a jogszolgáltatás nemzetközi viszonyossága.

Miután az 1865-ben életbelépett osztrák-angol nemzetközi Enquête-bizottmány feladata abban látszik állani, miszerint az ausztriai birodalom s Angolország közötti forgalom s érintkezés minden feltételeit figyelembe vegye, hogy ennek folytán az e tekintetbeni kölcsönös megkönnyebbítés minden eszközei iránt megállapodhassék, — Angolhon maga közvetlenül csak kiviteli kereskedésének érdekeit kívánja előmozdítani, — tehát úgy látszik, mintha a közforgalom egyes ágaira való tekintet nem lépne előtérbe, hanem sokkal inkább maga az összes nemzetgazdasági tevékenység előmozdítása legyen irányadó.

Azon ügyekezethez, Ausztriának Angolországgal forgalmát élénkíteni, csatlakozik különösen azon remény is, hogy Ausztria közgazdasági élete ugyanazon irányban fejlesztesék, melyben Angolhon oly rendkívüli eredményeket idézett elő. A rend, pontosság s takarékoság gazdasági erényei, a társulati ügybeni közszellem, az autonomiábani kitartás és alkotó erő azonban csak akkor fognak az Angolhonban tett tapasztalások helyes utánzására és tapintatos felhasználására vezetni, ha a forgalom nem egyedül csak kész árucikkek egymással felcserélésére szorítkozik, hanem számos más oly fonalak által is fűzetik össze, melyek a termelésnek a tökében s munkában fekvő tényezőit is egymással összekötik.

Ha e szempontból indulunk ki, akkor szükségképen oda vezettünk, hogy vizsgáljuk azon befolyást, melyet mindkét állam törvényhozása s közigazgatása a nemzetközi forgalomra gyakorolni alkalmas. Ha sikerülend e téren végmegállapodást és terjedelmes egyezményt létre hozni, akkor e ténydolog nem csak az említett két államra, hanem magára az egész világforgalomra is nagy jelentőségű leend.

Azon elv gyakorlati keresztülvitele, miszerint bel- s külföldiek magánjogi tekintetben egyenlősítettessenek, hogy azok vagyoni jogai úgy polgári mint büntetőjogi tekintetben ugyanazon ótalomban részesítettessenek, s hogy a közhatóságok az említett jogok védelmére irányzott feladatukban s tevékenységükben egymást kölcsönösen gyámolítani, segíyezni kötelesek legyenek: nem fog elszigetelten maradni. Az igazság követelményei s a nemzetközi forgalom szükségletei egymással összhangzanak, s oly világosak, miszerint azoknak gyakorlati valósitása két nagyhatalmasságnak egymásközi forgalmában a legalkalmasabb eszköznek látszik arra, hogy az idegenek s belföldiek közti nyomasztó jogegyenlőtlenséget, a mint ez például Franciaországban a polgári törvénykezés terén fennáll, leküzdje, elenyésztesse.

Az említett Enquête-bizottmány feladata ép oly terjedelmes, mint a mennyire az meg van nehezítve azon lényeges különbség által, mely Ausztria s Angolhon közigazgatási rendszere közt fenn áll. Hasznos lesz mindenek előtt az iránypontokat szem elé állítani, azok sokoldalúsága s elérésük vagy megközelítésük feltűnő szükségessége nem kis mértékben fogják a két állam közigazgatási rendszerének különféleségéből származó nehézségek iránti kiegyenlítést s az erre vezető alkalmas eszközök helyes megválasztását elősegíteni.

Miután Ausztriában az idegenek, tekintve a magánjogok szerzését s azoknak bíróság előtti foganatosítását, a belföldiekkel elvileg tökéletesen egyenlőknek tekintetnek (osztrák polg. tvkönyv 33. §.) a jogszolgáltatás egyes ágaiban viszonyosság iránti egyezmény vagy megállapodás csak akkor fog az idegenek s belföldieknek egymással valóságos egyenlősítéséhez vezetni, ha ezen elvet viszont Angolhon is sajátjának vallja. Ezen elv egyik következménye gyanánt tekinthetjük azon követelményt, hogy az észbeli vagyis szellemi tulajdon, továbbá hogy áruminták s gyári bélyegek, tekintet nélkül az azokkal visszaélés folytán károsított fél hazájára vagy az árucikk előállítási helyére, mindkét államban egyenlő jogi védelemben részesítettessenek.

Mindaddig, míg a forgalmi ügyletek háborítlan folyamatban végeztetnek, azok már a dolog természeténél fogva is a jogszolgáltatástól távol állanak; a forgalom ezen állapotában a pénznemek, a mértékek és súlyok, a közlekedési eszközök, a gyarmatok és megtelepedések, a társulati ügy sat. iránt hozott törvényes intézkedések azok, melyektől az üzleti világ a közforgalom kívánatos könnyítését, biztosítását s előmozdítását várja.

A jogszolgáltatás közlegeinek beavatkozására alkalom fog nyílani, ha valamely halálozási eset a hagyatéki vagyon biztosítását, kezelését, felosztását vonja maga után. Az osztrák bíróságok egy Ausztriában kimult külföldinek halála után hagyatéka körül csak annyiban lépnek fel, a mennyiben ez az illető hagyatékbai jogellenes beavatkozások megakadályozására szükséges; minden egyéb intézkedések ez iránt, különösen azon kérdés feletti határozás, kiket illessen meg a hagyatékbani jogutódlás, az illető egyén saját külföldi hatóságának maradnak fenntartva. Ausztria tehát ennél fogva a külföldön elhalt honpolgárainak hagyatékára s annak időközbeni megvédésére nézve hasonló készséget vehet igénybe a külföld részéről, de igényelheti viszont azt is, hogy Angolhonban ezentul egy ott elhalt ausztriai alattvaló hagyatéka felett ne gyakoroltassék úgy mint eddig, egy a mondottnál messzebb terjedő bírói eljárás, s ne történjék különösen az, mi eddig szokásban volt, hogy t. i. az angol bíróságok egy ott kimult osztrák alattvaló hagyatékabani jogutódlás felett — ha ez Angolhonban

ütötte fel lakását — angol törvények értelmében határozottak.

Ugyanezen elvek állanak más ideiglenes intézkedések fogamatba vétele, s különösen a gyámsági s gondnoksági ügyekbeni törvénykezés iránt is.

Még sokkal fontosabb ennél a polgári bírósági eljárásban viszonyosság. E tekintetben biztosításnyújtandó a feleknek az iránt, hogy ha külföldön pereltetnek meg, a bírói illetékességre s a keresetlevél kézbesítésére nézve ugyanazon törvényes rendelkezések alá esnek, mint az ottani honpolgárok. Egy további a bírósági eljárás folyamatára nézve fontos követelmény fekszik abban, hogy az egyik országban gyűjtött okmányokat egész biztonsággal lehessen bizonyítékok gyanánt a másik országban is használni, mely irányban különösen a kereskedelmi könyvek s a közokiratok bizonyító ereje jön kiválóan tekintetbe.

A leglényegesebb támaszt leli azonban az egyes államok közötti forgalom azon alapelvben, hogy a vagyoni jogok felett határozó ítélete az egyik államnak a másokban is jogérvényes, tehát végrehajtható legyen, a nélkül, hogy szabad volna a végrehajtó bíróság részéről (iudex executionis) a határozó bíróságnak (iudex cognitionis) ez ügybeni illetékességét, vagy magának a lefolyt bírói eljárásnak törvényszerűségét, vagy végre a meghozott ítélet helyességét további felülvizsgálat alá venni.

Angolhonnak eddigi vonakodása az osztrák bíróságok ítéleteit végrehajtani e két állam bírósági eljárásának különféleségében csak annyiban találhat eléggé alapos okot, a mennyiben a végrehajtási eljárás fogamatba vételére irányzott hatósági megkeresésnek alakja jön szóba. Az osztrák bíróságok ítéleteinek az angolokkal egyenlősítését azonban e két állam törvénykezésében különféleség annál kevésbé gátolhatja, minél bizonyosabb az, hogy az osztrák törvényhozás az alperes vagy panaszolt fél ótalmában sokkal gondosabb s lelkiismeretesebb mint az angol. Ha két különböző állam polgári bírósági ítéleteinek kölcsönös végrehajthatósága gyakorlatilag elfogadtatik, akkor az ingó vagyon feletti csődbírósági illetékesség universalitásának Ausztriában fennálló elismerése sem tagadtathatik meg.

A jogoknak a törvénykezési út fenntartása általi védelme s biztosítása hiányos volna, ha együtt nem járna vele a büntetőjogszolgáltatás is. Az ugynevezett közbüntettek ugyan minden állam törvényhozásai által tiltvák s büntetésekkel összekötve; némely egyes bűntényeknél azonban azon körülmény, miszerint azok egy bizonyos állam nyilvános intézményei ellen követték el, azon eredményt vonta maga után, hogy a közforgalomnak ezen cselekményekben fekvő veszélyeztetése háttérbe szorított. Ezen bűntényekhez tartoznak különösen a pénznemek utánzása s hamisítása, ide értve a papírpénzjegyeket, a közhitelpapírokat, a bélyeg- s postabélyegjegyeket, s mindennemű közokmányokat is. A közforgalomra nézve csak is üdvös lehet, ha az ily hamisítások elleni eljárásnál további megkülönböztetés nem tétetik, vajjon azok tárgya belföldi-e vagy külföldi.

A büntetőjogszolgáltatás lényegesen elősegítettik a bűntevők kölcsönös kiszolgáltatásának az egyes államok részéről egymásiránti viszonyos biztosítása által. A legújabb idők egyik eseménye egy ily kiszolgáltatási szerződésnek értékét Angolhon legtagább köreibe is ismerni és becsülni tanítá. Ennélfogva készséget lehet az egyes államok részéről, különösen Angolhon részéről ilyféle államszerződések megkötésére nézve feltételezni, a hol jelenleg már valószínűleg megszűntek azon okok is, melyeknél fogva Angolhon a szökevény matrón-

oknak részéről biztosított kiszolgáltatását csak a kereskedelmi hajóraj matrónaira szorítá.

A közforgalomnak, Ausztria s Angolhon közötti előrelátható élénkítése egy a két állam közt megkötendő vámszerződést is felette kívánatosnak tüntet fel, akár azután e szerződésben a vámszabályok áthágására vagy csempészkedésre illetőleg dugárusságra büntetések szabassanak, akár azon elv fogadtassék el, miszerint a német vámszövetségi államok közt fennálló vámszerződés mintájára, a kérdéses idegen állam ellen elkövetett vámkihágás, vagy csempészkedés illetőleg dugárusság úgy tekintessék, mintha az a saját állam ellen követtetett volna el.

A nemzetközi forgalom a közigazgatás szervezetében csak akkor fog kellő támaszt és istápolást lelni, ha minden egyes állam hatóságai, közigazgatási közlegei kötelezve lesznek, egy másik állam közhatóságainak vagy a külföldi ügyfeleknek hozzájuk intézett megkeresvényei folytán épen úgy eljárni, mint azon esetben, hol a megkeresvény egy belföldi hatóság vagy fél részéről tétetett volna. Az angolhoni bírónak azon újabb időkben kimondott kötelessége tehát, miszerint külföldi hatóságok megkeresései folytán tanukat kihallgatni tartoznak, szükségképen általánosítandó, s minden ilyféle megkeresvények figyelembe vételére kiterjesztendő. A nyelv különfélesége ugyan magával hozza, hogy a hatóságok levelezése rendszerint csak diplomatián uton fog történhetni; de semmiféle objectív ok nem ellenzi a hatóságoknak egymással közvetlen levelezését vagy érintkezését, ha az illető okmányok kölcsönösen hitelesített fordításoktól kísértetnek. Még volna még fontolandó ezen ügyben az, vajjon a postaviteldijak megtakarítása elégséges okul szolgál-e arra, hogy az osztrák bíróságok s a külföldön székelő osztrák követségek közötti közvetlen levélváltás betiltassék, s vajjon azon esetre, hol az osztrák külügyi miniszteriumnak közbejövetele elutasíthatlanul szükséges, szükséges legyen-e az is, hogy minden ily hivatalos irat fokozatosan minden hatóságoknál a legalsótól kezdve a legfelsőbbig menjen keresztül, mielőtt az említett miniszteriumhoz vagy viszont töle a külföldi megkeresvény teljesítésére hivatott egyes alsóbb hatóságokhoz eljut.

Jelentékeny egyszerűsítés fog beállani különféle államok hatóságainak egymással kölcsönös forgalmában vagy érintkezésében az által, ha ezen államok az ily viszonyos megkeresvények fogamatosságával járó költségek kölcsönös megtérítésétől eltekintenek.

A közigazgatás minden egyes ágaiban szükségessé válhatik az, miszerint bizonyos más államban érvényben álló valamely törvényes intézkedés léte vagy tartalma felett hiteles tudomás szereztessék. Ilyféle hiteles bizonyítványok kiadása Angolhonban csak újabb időkben lett szabályozva; de az e tekintetben Angolhon s a continens közt fennálló különbség oly nagy, hogy az ottani miniszterium a Parlamenttől nyert felhatalmazványával, más államokkal ez ügy iránt szerződésekre lépni, nem élhet. Angolhonban a bíró azon kérdés iránt, vajjon bizonyos jogszabály fenn áll-e, csak egy előre bocsátott eljárás folytán határoz; azonos intézkedést Ausztriában behozni nem lehet, s más részről az sem egészen bizonyos, vajjon az osztrák igazságügyi miniszteriumtól kiadott bizonyítványok valamely törvények léte s tartalma iránt, Angolhonban mint olyanok, elismertetnek-e. Ha szem előtt tartjuk, miszerint a jogtételek további alkalmazhatása végett nem az egyes jogszabályoknak, hanem a jogforrásoknak bizonyítása szükséges, a melyekből az egyes jogszabályok meritendők: nem lesz oly nehéz valamely mindkét államban egyaránt alkalmazásba vehető oly eszközt vagy módot megállapítani, mely ál-

tal a bizonyítás megtörténhetik, vagy megkönnyebbitetik. Ilyféle állami egyezmények rendesen csak rövidebb időre szoktak köttetni, s az államnak az ily egyezmények felmondása idejének közledeével a saját érdekében teljesítendő feladatai lényegesen megkönnyebbitetik, ha kölcsönös statisztikai közlemények cseréltettek ki az illető államok közt azon esetekről, melyekben a kérdéses egyezmény gyakorlatilag alkalmazásba vétetett.

A nemzetek közti forgalom élénkülése mellett, az ebből önkényt következő szükségleteket tekintve a nemzetek közti jogszolgáltatás viszonyossága egyike a legfontosabbaknak, s egyike különösen azoknak, melyek napról napra érezhetőbbé válnak.

Mindenesetre érdekes lesz tehát azon jogállapotot szemügyre venni, melylyel jelenleg e téren találkozunk.

Dr. EKMAYER ÁGOST.

(Vége következik.)

kassai kir. akad. nyilv. rendes tanár.

A magyar királynék koronázásáról.

(Folytatás.)

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a királynénak akár koronázási, akár bárminő más esküjét mindig az esztergomi érseknek volt joga átvenni, és erre a veszprémi püspök soha semmi igényt sem tarthatott. Bizonyítja ezt II. Endre, III. Innocentius pápához írt levelében: *Nec diffiteri possumus, nec volumus, quin — ad jus Strigoniensis Ecclesiae pertinent — praestatio quoque Sacramentorum a Regibus et Reginis Hungariae, earumque Haeredibus.*

Marad még tehát a koronázásnak másik két része, — a (szorosabb értelemben vett) koronázás és felkenetés. Mily jog illette meg ezekben a veszprémi és esztergomi egyházak fejét a királyság első századaiban, — erre nézve minden vitatkozást mellőzve, csak azon, a veszprémi püspök és esztergomi érsek között kötött egyezményt illetőleg a pápai küldötnök azon ítéletére hivatkozunk, mely 1216-ban*) kelt, a veszprémi püspöknek az esztergomi érsek**) ellen intézett vádja folytán, — s melyet 1221-ben III. Honorius pápa megerősített.

Ezen ítéletben a királynék koronázását és felkenetését illetőleg következők mondatnak:

„Quodsi rex et regina simul coronari debeant, et inungi, Strigoniensis inungat regem, et Vesprimiensis reginam. Si vero sola regina coronari debeat, et inungi, Strigoniensis inungat eam, Vesprimiensis autem coronam imponat eidem. Quodsi contingat Strigoniensem in coronatione reginae abesse, Vesprimiensis nihilominus inungat et coronat eandem.“

Ezen jogokkal birt a két egyházfő, s ezen joga mindkettőnek változatlanul maradt meg, míg a koronázás szertartása is meg nem változott.

A veszprémi püspök e joga azonban nem csak ezen időtől kezdődik, — ez ítélet csak a viszálykodások kiegyenlítésére, a pápa tekintélyével erősíti meg a veszprémi püspök azon jogait, melyeket az már a veszprémi egyház alapítása óta birt. Mit Kún László is bizonyít: a tempore primae foundationis venerabilis Vesprimiensis Ecclesiae, Episcopus loci ejusdem ex privilegio, ipsi

Ecclesiae super hoc indulto, — — habuit et debuit Reginas coronare.

Mindamellett azt is állíthatjuk, hogy Gizelát, sz. István király nejét még nem a veszprémi püspök, de az esztergomi érsek koronázta meg, — mi azonban épen nem ellenkezik előbbi állításunkkal, miután, még ha Gizela, mint Pray állítja, csak 1001-ben is ment volna nőül Istvánhoz (noha mások szerint e házasság még 995-ben megtörtént), őt a veszprémi püspök nem koronázhatta meg, mivel az első veszprémi püspök, István csak 1009-ben lön felszentelve és megerősítve a római pápa által.

Igen valószínű tehát, hogy a veszprémi püspök koronázási jogát mindjárt Istvántól nyerte, de csak Gizela koronáztatása után, kit még az esztergomi érsek koronázott meg.

Mind a veszprémi püspök, mind az esztergomi érsek jogai változatlanul maradtak az 1527-ik évig; mire nézve utalunk Kún Lászlónak 1276-ban kelt levelére, melyben a veszprémi püspököknek jutalmul évenként 50 marka ezüstöt adományoz; Erzsébet, Kún László nejének adományozó okmányára, mely 1280-ban kelt, és ugyanezen adományozását megerősítő levelére 1289-ből. Továbbá Ágnesnek, III. Endre második nejének levelére, melyben a veszprémi egyháznak az ugynevezett magna Insula — Csepel — szigetének tizedét adományozza; Zsigmond királynak 1426-ban kelt s László adományát (50 marka ezüst) megerősítő levelére, mely IV. László okmányát szóról szóra magáévá teszi s megerősíti; György, esztergomi érseknek 1437-ben kelt levelére, mely bizonyítja, hogy Rozgonyi Simon veszprémi püspök kente fel s koronázta meg a királynét, — s végre II. Ulászlónak 1502-ben kelt okmányára.

Mindezekből kitűnik állításaink igazsága. A királynék külön koronája, és a sz. koronának a királyné jobb vállára tétele sehol sem említettik, míg ellenben nyílt bizonyítékát leljük ez okmányokban annak, mily változatlanul maradtak meg az 1216-ki egyezmény által korlátozott és meghatározott jogok:

„Ha a király és a királyné egyszerre koronáztatnak meg, az esztergomi érsek a királyt, a veszprémi püspök a királynét keni fel.“

E tételre bizonyító példát hoz fel az említett György, esztergomi érsek által írt és 1437-ben kelt levél, mely szerint a férjével, Alberttel egyidőben megkoronázott Erzsébetet Rozgonyi Simon veszprémi püspök koronázta meg s kente fel, míg a királyt maga György koronázta meg.

„Ha pedig a királyné egyedül koronáztatik s kentic fel, az esztergomi érsek keni fel, a veszprémi püspök pedig megkoronázza.“

Ezen jogát a veszprémi püspöknek védi II. Ulászló levele. Midőn ugyanis neje, Anna megkoronáztatott, azt az esztergomi érsek és bibornok Bakocz Tamás kente fel s koronázta meg, mivel a veszprémi püspök, Frangepán Gergely még nem volt felszentelve. Nehogy azonban ebből az érseki szék jogot alkosson, II. Ulászló kiadta említett levelét, melyben elmondva az okot, mely miatt e kivétel történt, fenntartja a veszprémi püspök jogait és minden kiváltságait.

Vége: „Ha pedig az esztergomi érsek a királyné koronázásán jelen nem lehet, a veszprémi püspök fel is keni és meg is koronázza őt.“

Látjuk ezt Erzsébetnél, Kun László nejénél, Ágnesnél, III. András nejénél és Beatrixnál Mátyás király nejénél, midőn mindannyiszor vagy üres volt az esztergomi érseki szék, vagy az arra kinevezett még nem volt megerősítve vagy felszentelve.

**

*) Az említett ítélet kelte: Datum Laterani Calendas Aprilis, Pontificatus Domini Innocentii Papae III. anno nono decimo. — III. Inn. pedig megválasztatott 1197. év januáriusában, tehát az említett kelet: 1216.

A megerősítés kelte: Datum Lat. decimo quinto Calendas Januarii, Pontificatus nostri anno quinto.

III. Inn. meghalt 1216. júl. 16. — III. Honorius két nap múlva elfoglalta helyét, tehát pápaságának ötödik éve: 1221.

**) Veszprémi püspök volt ez időben Róbert. — esztergomi érsek pedig a Kalocsáról áttett János.

1527-ig tehát változatlanul maradt meg a koronázási szertartás, s azzal együtt az esztergomi érsek és veszprémi püspök jogai is a koronázásban. Ezen idő óta azonban, vagyis az ausztriai ház trónra jutása óta lényeges változtatások történtek a szertartásban, nevezetesen elmaradt a királynék esküje, — saszent koronával ezentul csak a királyok koronáztattak meg, míg a királynék fejére saját, külön koronájuk tétetett.

Hogy szemügyre vehessük, a szertartások eme változtatása mellett mennyiben változott egyszersmind az érsek és püspök koronázási joga, — tekintsük az azóta történt királynéi koronázásokat egyenkint.

(Folytatása következik.)

Jogirodalom.

1. *Magyarország történetének kézikönyve, Kerékgyártó Árpád, m. kir. egyetemi tanár által. Második rész, III. Endre király halálától a mohácsi csatáig, 1301—1526. Pest, kiadja Heckenast Gusztáv. 1867. VIII. 200 lap. Ára 80 kr.*

„Ha valahol, bizonyosan oly alkotmányos államban, a milyen hazánk, melynek fennálló szerkezete régi történeti alapokon nyugszik, különös fontossággal bír a hazai történelem tanulmányozása, mely nemcsak arról, mi általánosabb érdeklődéssel bír művelődési viszonyainkról, hanem a jogot tanulmányozónak szakmáját illető tárgyakról, köz-, magán- és büntetőjogunk, szóval egész alkotmányunk fejlődéséről is egyedül nyújthat körülmenyes felvilágosítást.“

E szavakkal vezeti be szerzőnk olvasóit a munkához, melynek czímét közöltük. Ily szempontból ajánljuk azt mi is jogászközönségünknek, mint biztos vezérfontalat a hazai történelem alapos tanulmányozására, — annyival inkább, mert szerző, a mennyire a kis kézikönyv terjedelme engedi, a jogviszonyok történelmi fejlődésével örömet és sikerrel foglalkozik. Különösen érdekes az ország belállapotainak rendezése Róbert Károly által, azon viszályok után, melyeket a trónvillongások és ezekkel kapcsolatban a fejtelenség és lázongások majdnem két évtizeden át hazánkra árasztottak (11. l.); az alkotmányszerelmek ugyancsak Róbert Károly alatt 1338., melyeket a főpapság a pápához terjesztett, — panaszkodván, hogy jószágait a világiak 30 évi birtoklás által elidősítik, míg ők a világiakéit 100 éven át sem birtokolhatják el; továbbá, hogy a főpapok táborozásra kényszerítettnek; hogy az egyháziak világi törvényszékek elé vonatnak, hol párviadalt rendelnek, mit a papok el nem fogadhatnak stb. Ugyanitt a pénzügy részletes szabályozásával ismerkedünk meg, melynek czéljából az 1342. febr. 2-án kelt rendelet, a minden portától fizetendő adót 18 dénárban állapította meg s mit a kisebb nemesség is fizetett (19. l.). Nagy Lajos jellemzéséből kiemeljük, hogy az általa szentesített költözködési jogban erős biztosítékot nyújtott a jobbágyoknak az elnyomatás ellen; továbbá hogy a megyei élet alatta kezdett dúsabb, szabadabb fejlődésnek indulni, valamint ápoló kezei hatását a városokkal is éreztette; végre hogy a magánjog rendszerbe állításáról, kivéve némely várost, hol a löcsei évkönyvön érvényes, még nem volt ugyan szó, de a pécsi egyetem felállítása óta a római jog is divatba kezdett hozatni; hasonlóul, hogy az igazságszolgáltatásban atyja által eltörölt istenítéletek helyébe állított czélszerűbb törvénykezési formákat több tekintetben tökéletesítette, az igazság-

szolgáltatást gyorsította, a papságot polgári perekben a nádor, főispán és vármegye törvényszéke alá helyezte s az egyházi menedékjogot megszüntette stb (47., 48. l.). Zsigmond korából említendő a kir. városok országrendiségének megállapítása és törvényhatóságaik szabályozása, mit szerzőnk azon szándokból következtet, hogy a banderialis rendszer által félelmes hatalommá fejlődött oligarchia ellensúlyoztassék (66. l.); továbbá a honvédelem szabályozása, melyre e királyunk sz. István óta legtöbb munkásságot fordított (87. l.). Érdekes a nagy Korvin Mátyás jellemzése és eljárása a belügy, kormányzat, honvédelem és közigazgatási viszonyok körül (176. — 181. l.). Ulászló alatt mindaz bomlásnak indult, mit elődei a had- és pénzügyben szerveztek (186. l.); a porlázadás a jobbágyok örökös szolgásgát vonta maga után (1514.); de a mely napon e törvény keletkezett (nov. 19.), Ulászló a Verböczy István orszb. ítélőmester által az 1507: 20. tcz. értelmében szerkesztett hármaskönyvet a rendek helyeslésével megerősítette.

A részletesebb ismertetést akkorra tartjuk fenn, midőn az egész mű teljesen megjelenendett. Addig is azonban e kézikönyvet főképp bíránk és ügyvédeknek, — kik egyéb elfoglaltatásaik mellett a hazai történelemnek ily rövid, de alapos kivonatát érdeklő olvasóhatják, — figyelmükbe ajánlani el nem mulaszthattuk.

Különfélék.

— (*A kiadói jog időtartama.*) Nem lesz érdektelen olvasóink előtt, ha a kiadói jog időtartamával ismertetjük meg különböző államokban.

A német szövetséghez tartozó államokban, Portugáliában s a két Sziciliában a kiadói jog 30 éven át tart a szerző halálától minden örökösei számára kivétel nélkül. A dán királyságban 1858-ig a kiadói jog határozatlan időig tartott, feltéve, hogy az illető mű szakadatlanul sajtó alá vétetett; jelenleg ott is 30 éven át tart e jog a szerző halálától, s másoknak az utánnyomás meg van engedve, ha valamely mű 5 éven át új kiadást nem ért. Angolhonban a kiadói jog a szerző élte folytában feltétlenül 42 éven át tart, halála után pedig még azonfelül 7 évig. Szárdíniában s a görög királyságban e jog csak 15 éven át tart a mű első kiadásától számítva. A pápai államban 12 évig a szerző halála után is. Oroszthonban 25 évig a szerző halálától számítva, s még 10 évig ezen felül, ha az említett 25 évi időszak első 5 évein belül az illető mű új kiadást ért. Belgiumban s a svéd királyságban a kiadói jog 20 évig tart a szerző halála után; az utóbbi államban azonban azon megszorítással, hogy e jog az államra megy át, ha a szerző képviselői a mű közvételét ez időszakon belül elmulasztották. Franciaországban az említett jog a szerző gyermekei számára 50 (előbb 30) évig s ugyanennyi időig tart annak özvegye számára, feltéve, hogy az özvegy férjével vagyonszövetségben (en communauté de biens) élt; a szerző más örökösei illetőleg képviselői számára azonban csak 10 évig, — mindezen időszakokat a szerző halálától számítva. Spanyolhonban ugyanezen időtől kezdve 50 évig. Az éjszakamerikai egyesült államokban végre 28 évig, de ez idő még 14 évvel meghosszabbítható a szerző életében, sőt halála után is özvegye, gyermekei s unokái javára. (*Dr. E. Á.*)

— (*A francia, kölcsönösen segélyző egyletek 1865. végig.*) — Ez egyletek kétfélék: az approbáltak és az egyszerűen csak autorizáltak. Összesen 5228 ily egylet létezik 782,498 taggal, mely tagok közül ismét 96,956 tiszteletbeli, (vagyis olyan, ki csak illetékeit fizeti, de segélyezésre igényt nem tart;) és 685,542 rendes (579,585 férfi és 105,957 nő.) 1865. évben 271 ily egylet keletkezett 68,153 taggal. Ez egyletek összes vagyona 1865. végén tett 39,830,673, frankot, és ez évben magában 3,206,050 frankkal növekedett.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A nemzetközi magánjog kérdése s a jogszolgáltatás nemzetközi viszonyossága. Dr. Ekmayer Ágosttól. — A magyar királynék koronázásáról. (Folytatás.) — Jogirodalom: Magyarország történetének kézikönyve. — Különfélék. — Melléklet: egy ív Curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Biztosítás a közpolgári ügyekben.

Mikép a „curiai itéletek“ bevezetésében *) kifejtettük: a törvényszéki gyakorlatnak amaz üdvös szerep jut feladásul, hogy a törvények hézagai közé sorakozzék, — pótolva azt, miről épen nem, s kiegészítve vagy felvilágosítva, miről nem eléggé vagy nem határozottan van az írott törvényekben intézkedve; hogy ekkép az ügyfelek még a per megindítása előtt s a bíróságok a per eldöntésében magukat a legfelsőbb ítélőszék által elfogadott elvek iránt már eleve tájékozthassák.

Alkalom nyit utat a szokáshoz. A szokás érleli meg az elveket. Minél több az alkalom, annál gyakoribb a szokás; minél szokásosabb a gyakorlat, annál tisztábbak, határozottabbak az elvek.

A m. kir. curia újra szervezett működésének immár hetedik évébe lépett. Mondanunk sem kell, hogy ennyi idő alatt a jogélet számtalan viszonyaiban s a közforgalom ezernyi kérdéseiben határozni, s előfordult hasonló esetek nyomán biztos elvekhez jutni elég alkalma volt. Csak egy pár év működését emlíjük. Azon kimutatás szerint, melyet t. munkatársunk dr. Konek Sándor ur hivatalos adatok nyomán a múlt évben közzétett**): a kir. ítélő tábla 1863-ban 12,639, 1864-ben 16,737 és 1865-ben 20,519 ügydarabot intézett el érdemlegesen. A kir. hétsz. tábla ugyancsak 1863-ban 2621, 1864-ben 4285 s 1865-ben 5676 érdemleges határozatot hozott. E szerint a kir. curia érdemleges elintézményeinek száma csupán e három év alatt 62,477-re ment.

A végrehajtási eljárásnak nem épen dicséretére szolgál, hogy a másod- és harmadbírósi ügyek eme nagy számában aránytalanul dusan van képviselve. Az idevonatkozó törvények elég alkalmat adnak arra, hogy minden panasz és kifogás utat leljen egész a legfőbb ítélőszékig, s az üldözött fél, menekülendő a végrehajtás fenyegető keze alul, minden ily alkalmat örömezt felhasznál. De annál méltóbb joggal várhatnók, hogy a felfolyamodási törvényszékek épen a végrehajtási kérdésekben jutottak legyen leghatározottabb elvekhez, azért, mert azokban határozni leggyakrabban lehetett alkalmuk.

Azonban még itt is találkozunk nyílt kérdésekkel. Az előleges biztosítás közpolgári ügyekben ily nyílt kérdést képez. Sem a bírák, sem az ügyfelek határozott tudomására mindeddig nem juthattak annak: mily szempontból s mily elvek szerint fog a kir. curia esetről esetre ily kérdésekben intézkedni. Maguk a curiai elvek is eltérők, — s habár a hétsz. tábla határozatainak nagy többsége az előleges biztosítás ellen látszik szavazni: az indokokban kifejezett véleménykülönbség azon felte-

vésre ad jogot, hogy a hétsz. tábla maga is hajlandó lehet más viszonyok és körülmények között ellenkezőleg határozni.

Eltérő nézetekre e tárgyban két körülmény szolgál alapul: a biztosítás fogalma és a törvény alkalmazása.

Ha a biztosítást oly értelemben vesszük, melynél fogva valamely dolog birtokosa más személyek jogainak, illetőleg e jogok alapjának fenntartása tekintetéből birtokának szabad élvezetében bírósággal korlátoztatik: a fogalomban mind az előbbi magyar törvények által szabályozott zárlatot, mind a váltóeljárásban használt előleges biztosítást feltaláljuk. Mindegyiknek célja a veszélyezett idegen jog biztosítása, — s eszközei a saját birtok feletti rendelkezésben törvényileg alkalmazott megszorítások.

Amde e meghatározás csak a rokonságot jelzi a biztosítási jogintézmények rendszerében. Hol a törvény különböztet, ott a fogalmakat összetéveszteni nem lehet; a törvények való értelmének hiánya a helyes alkalmazást lehetlenné tenné.

A bírói zár és előleges biztosítás a magyar jogban lényegesen különböző fogalmak.

A bírói zár (sequestum) régtől fogva már s több esetben használtatott a magyar törvények szerint.

Igy a hármask. I. 29. czime azt rendeli, hogy ha valamely megyében a tulajdonosnak mag nélkül történt elhunytával oly javak és jogok találtatnának, melyekről nem bizonyos, vajjon királyi joghoz vagy oldalági avagy leányági örökösökhöz tartoznának: a hagyaték mindaddig bírói zár alatt tartassék s egy a hatóság által kirendelt gondnok által kezeltessék, valameddig a tulajdon kérdése véglegesen el nem intéztetett. Az 1435: 17. és 1492: 63. czikkok hasonlólag intézkedtek. Továbbá ha az örökösök, kik valamely hagyatékot a kir. fiscus ellenében követelvén, igényeiket családi összeköttetés vagy osztályáltal be nem bizonyíthatták, a peressévált javak haladéktalanul zár alá vétettek (1715: 25. cz. 5. §.). Bírói zárnak van helye az egyházi személyek ellen, kik az ily minőségben birt javakat könnyelműleg pazarolják, vagy az épületeket pusztulni hagyják (1723: 71.); az erdőtulajdonosok ellen, kik az erdővágás mértékét, melyet az ujrakinövés igényel, átlépték, vagy a vágást szükség esetén kívül s oly időben eszközlik, mikép a törzsek újra kihajtása van veszélyeztetve; ha továbbá a vágásokban a kifejlődés fokozatos aránya figyelembe nem tartatott, vagy egész erdő oly területől irtatott ki, mely egyéb használatra nem alkalmas (1791: 57., 1807: 21.); azok ellen, kikről az érdekeltek feljelentése s hivatalosan tett vizsgálat után bebizonyul, mikép javaikat meggondolatlanul pazarolják s családjukat pusztulás veszélyének teszik ki (1723: 48., Id. törv. I. 4. §.); a gyámok és gondnokok ellen, ha tékozlóknak ismertet-

*) Lásd a Jogt. Közl. 1. sz.

**) Jogt. Közl. 1866. évfolyam 5. sz.

nek, vagy számadásaikat szabály szerint s törvényes időben beadni elmulasztják (1765: 26.).

De messze vinne célunktól mindazon eseteket felsorolni, hol törvényeink a birói zár alkalmazását bizonyos feltételek alatt megengedték. Ezuttal csak a peres ügyekre szorítkozunk, — s itt csupán két esetben lehet a birói zárnak helye: ha t. i. a fél, ki valamely követelésben birói ítélet által feltétlenül elmarasztaltatván, ez ítélet ellen felebbezéssel él s a megítélt követelés fedezeteül elegendő biztosítékot (cautio) adni vagy nem képes vagy nem akar (1715: 28. tcz. 15. §. és 1729: 28. tcz. 27. §.); és ha ugyancsak felebbezés esetében a nyertes fél hitelt érdemlőleg bebizonyítja, hogy követelését addig is, míg a felsőbb bíróság jogérvényesen határozhat, a felebbező tékozlása miatt veszély fenyegeti (1723: 34. tcz. 4. §.).

Látnivaló, hogy a birói zárnak valamennyi esetei két osztályban sorakoznak. Vagy t. i. kétes jogok eldöntéseig kell a jogalapot fenntartaniok, vagy egyebeknek törvényben avagy birói ítéletben nyugvó valamely követelési jogát, a végkielégítés időpontjának bekövetkezteig netáni pazarlás ellen biztosítaniok. Amazokra az osztrák polgári perrendtartás a zárlat fogalmában*) — s ezekre az osztrák polg. tkönyv a tékozlók elleni határozatában**) nyujtnak analog-rendszabályokat.

További jellege a birói zárnak, hogy részint peren kívül, részint valamely pör folyamában, de feltétlenül elmarasztaló ítélet folytán s az elmarasztalt fél által közbevetett felebbezés következtében alkalmaztatik.

Megjegyzendő végre, hogy ha a birói zár az elmarasztalt fél tudvalevő pazarlása s felebbezése miatt rendeltetik: vagy a folyamodónak kell a zár alá vett javakért elegendő biztosítékot kijelölni, vagy „neutra partium sufficientem cautionem praestare valente“ — a biztos és tehernélküli kezeléssel biróilag gondoskodni (1715: 28. tcz. 15. §.).

Az előleges biztosítás újabb jogintézmény, mely a váltóeljárás szerint véghatározat előtt vagy annak következtében alkalmaztatik: a) midőn sommás eljárásnál a végzés ellen kifogások tétettek; b) midőn a rendes perben hozott ítéletek törvényes idő alatt rendesen felebbvitettek; c) váltótörvényszék előtt történt meg egyezéseknél a fizetés napja előtt is, ha az egyezségben az ellenkező kikötve nincsen; d) midőn a fél megmutatja, hogy követelése azon idő alatt is, míg véghatározat hozathatik, veszélyeztetve van; e) midőn a panaszlott kötelezését ugyan elismeri, de oly kifogásokat hoz elő, melyeket a panaszló fél tagad; f) midőn a panaszlott aláírását tagadja, de az iránt, hogy az aláírás tudtára s meggyőződése szerint hamis, — az ellenfele által neki ajánlott esküt letenni nem akarja; g) oly keresetknél, melyek kereskedői könyvek által bizonyítandók, ha mindamellett, hogy a bizonyító könyvek vagy azoknak törvényesített kivonatai bemutatattak s törvényszerűeknek találtattak, a kereset ellen mégis kifogás tétett (1840: XV. tcz. II. r. 145. 146. §§.).

Mindezen esetei a váltóeljárásnak megegyeznek annyiban, mennyiben kivétel nélkül oly követelésekre vonatkoznak, melyek iránt a pör a kereset benyújtásával már folyamatba tétetett. Hogy aztán az előleges

biztosítás véghatározat előtt vagy után kérelmeztessek s rendeltessék, azt a kijelölt feltételek határozzák meg*).

Az előleges biztosítás továbbá az ellenfél meghallgatása, sőt előre tett bejelentés nélkül az e végre kirendelt törvényszéki tag által teljesítettik, akképen, hogy az elmarasztalt fél ingóságai biróilag összeiratnak, miglen a nyertes fél követelését elegendően biztosítva nem látja (1840: XV. tcz. II. r. 151. §.).

A birói zár és előleges biztosítás ezek szerint lényegesen eltérő fogalmak. Az eltérés főbb pontjai:

1) a birói zárnak legtöbb esete perenkivüli, — előleges biztosításnak ellenben csak oly követelésre nézve lehet helye, mely iránt a kereset már beadatott;

2) a birói zár, mely per esetében alkalmazható, feltétlenül elmarasztaló ítélettől s az elmarasztalt fél által ez ítélet ellen közbevetett felebbezéstől van feltételezve, — ellenben előleges biztosítás a véghatározat előtt is rendeltethetik;

3) a birói zárt az ellenfél meghallgatásának, perben vagy perenkivül, mindig meg kell előznie, — az előleges biztosításról ellenben az ellenfél csak a végrehajtás alkalmával nyer értesítést;

4) a birói zár esetében, melyre az elmarasztalt fél felebbezése nyujtott okot, vagy felperesnek kell elegendő biztosítékot a lefoglalt tárgyak értékeig kimutatni, vagy ez utóbbiak birói kezelés alá vétetnek, — míg az előleges biztosításnál sem a folyamodó biztosítékadásra kötelezve nincsen, sem a gondnoki kezelés, — hanemha felperesnek egyenes kívánatára, nem alkalmaztatik.

Még nagyobb az eltérés e két fogalom közt a törvény alkalmazásában. És itt a második hiba, melylyel a gyakorlati életben minduntalan találkozunk.

A fogalmak zavarából a törvények félreértése szülemlik, — s a félreértés tévesztő akadályul szolgál a helyes alkalmazásban.

Tudjuk, hogy az 1840. évi rendszeres váltóeljárás, mint „rendes szóbeli eljárás“, némi eltérések mellett a közpolgári ügyekre is kiterjesztetett (Id. törv. szab. I. 43., 54., 88. stb. §§.). Az eljárás alakszabályai alatt sokan az eljárás egész rendszerét értették, — s e félreértésnek még maiglan is léteznek egyes nyomai. Így az id. törv. szab. I. 116. §-a, mely ingók tekintetében a zálogolást s becslést az 1840: XV. tcz. II. r. 11. fejezete értelmében szabályozta, azon téveszmére adott alkalmat, mintha e fejezet a közpolgári ügyekre nézve egész terjedelmében hatályba léptetett volna. Régibb magyar törvényeink tehát a biztosítás kérdésében gyakorlatilag nem alkalmaztattak, s birák és ügyvédek az 1840: XV. tcz. II. r. 145. 146. §§-aiban keresték a biztosítás indokait. Hogy e nézet, bármennyire átalánossá vált, az idézett 116. §-nak hibás értelmezésén alapul, s hogy e szerint a biztosítás mind a közpolgári, mind a váltóügyekben különböző alapokon nyugszik, a következőkből kétségtelen:

a) az id. törv. szab. I. 88. §-a egyenkint és névszerint megemlíti a váltóeljárásnak ama fejezeteit, melyek a közpolgári ügyekben is zsínórmértékül szolgálnak, — s ezek: a bizonyítás módja, birói határozatok, perorvoslatok, perújítás, szünnapok és kézbesítés, — a végrehajtást ellenben hallgatással mellőzi;

*) Az osztrák polgári perrendtartás szerint a biztosítás vagy külön kereset és elintézés tárgya lehet, vagy valamely per folyamában felperesnek egyszerű kérelmére rendeltethetik. Külön kereset esetei: ha az adós a lejárt kamatokat s más időről időre ismétlődő fizetményeket a törvényes keresetig megintés folytán sem teljesíti, s ha több hitelezőktől adóssági keresetekkel s birói végrehajtással üldöztetik (388. §.). A főügy iránt folyamatban levő per alatt a hitelező, a mennyiben még eléggé fedezve nem volna, biztosítást kívánhat, ha keresete teljes hitelt érdemlő adósságlevelen alapszik s alperes oly kifogásokra hivatkozik, melyek felett végítélet azonnal nem hozathatik (390. §.). Szinte ezen módon engedendő meg a biztosításig a végrehajtás, ha az adós az öt feltétlenül fizetésben elmarasztaló első vagy másodbírósági határozat ellen felebbezéssel vagy felülvizsgálati kérelemmel él (391. §.).

*) Ha valamely jognak vagy tárgynak birtoka peressé lesz és nem lehet azonnal elhatározni, ki legyen a jogszerű birtokban, vagy kinek legyen igénye birói ótalomra: egyik vagy másik fél kértére a zárlat rendeltessék el: azaz a peres tárgy mindaddig birói őrizet alá vétessék, vagy egyharmadiknak adassék át, míg a birtok felett határozat hozatik (425. §.).

**) Gondnokságnak egyebek közt tékozlás esetében van helye. Tékozlónak pedig a bíróság azt tartozik kijelenteni, ki felől a beadott jelentésből és az ennek folytán tett vizsgálatból kiderül, hogy vagyonát meg gondolatlan módon elpazarolja, s magát vagy családját konokságból vagy ártalmas feltételek mellett kötött kölcsönszerződések által jövőre inségnek teszi ki (273. §.).

b) az id. törv. szab. I. 116. §-a annyiban hivatkozik az 1840: XV. tcz. II. r. 11. fejezetére, a mennyiben zálogolás és becslés, az ingók tekintetében annak szabályai szerint lesz teljesítendő, úgy de a tisztán alakszabályok alatt azon törvények, melyeken a végrehajtási jog alapul, nem foglaltathatnak;

c) hogy pedig a váltóeljárás 11. fejezete csupán az eljárás formaságaira nézve nyert a közpolgári ügyekben alkalmazást: a mondottakon kívül onnan is világos, mert e 11. fejezet, a 11. §-ban, az 1836: XV. tczikkkel együtt említettik, — s ez utóbbi a nélkül, hogy a végrehajtási jog elemzésére kiterjeszkednék, egyedül az ingatlanok zálogolása és értékesítése körül, felek és bírói kiküldött által megtartandó formaságokra szorítkozik.

Ezekhez képest ép úgy különbséget kell tennünk az előleges biztosítás és bírói zár fogalmában és alkalmazásában, mint a mily félreismerhetlen különbség áll fenn a váltó- és közpolgári eljárás közt, mindazon rendszabályokra nézve, melyek az utóbbira névszerint és világosan ki nem terjesztettek.

Ha azon felfogást tekintjük, melylyel a biztosítási jogintézménynek eme fogalmai a felek és bíróságok eljárásaiban találkoztak, őszintén ki kell jelentenünk, hogy sem következetesség, sem végmegállapodás mindeddig nem létezik.

A hitelezőnek még megbocsátható, ha mindenütt veszélyt lát, hol követelése forog kérdésben. Nem cselekszik lelkiismerete ellen, ha a biztosítást minden alkalommal sürgeti, tekintet nélkül arra, vajjon e kérelemnek van-e törvényben nyugvó alapja vagy nincs. Ő megteszi, mivel saját érdekeinek tartozik; a többi a bíróság teendője. Mentségeül szolgál különösen annyi kedvező határozat, mely az írott törvények ellenére az alsó bíróságoknál ritkán marad el; valamint tulnyomó száma az eseteknek, melyekben a sértett fél felfolyamodási jogorvoslatot nem használ. Efféle biztató kilátások csak fokozzák az érdek ösztönét.

De a bíróságokat nem menti föl semmi körülmény, semmi tekintet amaz elutasíthatlan köteletség alul, melylyel a törvényeknek végrehajtói minőségükben tartoznak. Igaz, hogy a veszély sokszor még a per kezdetén fenyegető alakban jelenkezik, s a váltóeljárás szigorú rendszabályai ily esetben talán megelőzhetnék a bajt; ámde a bíró hivatását a törvénynek nem alkotása, hanem alkalmazása képezi, s e hivatást ép úgy nem tévesztheti szem elől a biztosítási kérdésekben, mint nem terjeszthetné ki a váltóeljárás egyéb szigorát sem, péld. a sommás marasztaló végzést, bizonyítást, fizetési határnapot stb. a közpolgári perekre.

A m. kir. curia, mint fennebb már említettük, bár némi következetességet tanusít az előleges biztosítás megtagadásában: nem jár el hasonló következetességgel az indokolásban.

Szolgáljon egynehány határozat, például.

Hétsz. tábl. 4075. polg. sz. 1863. júl. 20. „Az id. törvénykezési szab. 116. §-a által az 1840: XV. tcz. II. r. 11. fejezete csak a zálogolás és becslés tekintetéből lévén köztörvényi ügyekre nézve visszaállítva, és így annak váltói ügyekre szóló 146. § a jelen bírósági ügyre nem vonatkozhatván, nem alkalmaztathatván, ily értelemben a tek. kir. ítélő táblának végzése helybenhagyatik stb.“

Kir. tábl. 3480. polg. sz. 1866. máj. 16. „Polgári ügyekben a követelés veszélyeztetése esetén csak az ellenfélnek kihallgatása mellett lévén bírói zárlatnak helye, a neheztelt végzés és erre alapított eljárás feloldatik, s az ügyiratok“ stb.

Hétsz. tábl. 18,200. polg. sz. 1866. decz. 21. „Az alperes ellen elrendeltetni kért biztosítási végrehajtás

illetőleg zárlat oly követelésekre lévén alapítva, melyek a felek között fennálló szerződések által még tisztába hozva nincsenek, ily esetben pedig a zárlat felperes egyszerű kérelmére az ellenfél meghallgatása nélkül elrendelhető nem lévén: — ez okból mindkét alsóbb bíróságok végzéseinek megsemmisítése mellett, a felterjesztett periratok, alperes szabályszerű meghallgatása s a ki-fejrendőkhöz képest újabb végzés hozatala végett maga illetőségéhez leküldetnek.“ (L. a mellékl. cur. it. 38. sz.)

Az első egészen határozott és teljesen megfelel a törvényeknek.

A második, mely hasonlóan „biztosítási végrehajtás“ tárgyában kelt, felcseréli a fogalmat s kihagy egy igen lényeges indokot, amennyiben a zárlathoz nemcsak az ellenfél meghallgatása, hanem elmarasztaló ítélet is kívántatik (1715: 28. tcz. 15. §.).

A harmadikban ugyanazon fogalomcsere és hiányos indokolás.

Mi az idézett s további törvényhozásig kétségtelenül kötelező erejű törvényeket mind a fogalomra, mind a végrehajtás tekintetében következendőknek véljük alkalmazandóknak:

A kérelem vagy előleges biztosításra, vagy bírói zárlatra van irányozva, s vagy elmarasztaló ítélet előtt vagy ennek alapján, ha a kielégítési végrehajtást a marasztalt fél felebbezése akadályozza, nyújtatik be. A bírói elintézkvényekben e körülmények adnak határozott irányt.

Ha előleges biztosítás véghatározat előtt kéretik, a kérelem feltétlenül visszautasítandó; mert

a) előleges biztosításnak, mint egyedül a váltóeljárás szerint s váltóügyben alkalmazhatónak, közpolgári ügyekben nincs helye (id. törv. szab. I. 88. §.);

b) bírói zár pedig csak elmarasztaló ítélet alapján, s az ellenfél meghallgatása mellett alkalmazható (1715: 28. tcz. 15. §.).

Ha általában biztosítási vagy zárlati kérelem az elmarasztaló ítélet alapján s az elmarasztaltnak felebbezése következtében nyújtatik be: akár van az ellenfél kihallgatása kérelmezve s a zárlat esetére biztosíték ajánlva, illetőleg gondnok javaslatba hozva, akár nem: azonnal tárgyalás rendelő, melynél a felekre és bírákra nézve a többször idézett 1715: 28. tcz. 15. §-a szolgáljon zsinórmértékül.

Mennyiben érdemel egyébiránt az előleges biztosítás szükségessége komolyabb figyelmet a jövő törvényhozástól s mily eszközöket nyújtnak e részben a külföldi törvényei a hitelezőknek: erről más alkalommal.

ÖKRÖSS BÁLINT.

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre.

(Folytatás)

(Z—z.) Előrebocsátván könnyebb és tökéletesb egybehasonlíthatás kedvéért, hogy az érdeklét német kereskedelmi törvénykönyvnek következő szakaszai vannak:

I. Buch: *Vom Handelsstande.*

1-ter Titel: Von Kaufleuten etc. pag. 1—18.

II. Buch: *Von den Handelsgesellschaften* pag. 18—56. s itt a Kommandit- (kültársulat) és Actien- (résztársulat) társulatok különösen is tárgyaltnak.

III. Buch: *Von der stillen Gesellschaft* etc. p. 56—61.

IV. Buch: *Von den Handelsgeschäften* p. 61. hol a vevés (Kauf) p. 74—80. a bizományi üzlet (Kommissionsgeschäft) p. 80—84. szállítási üzlet (Speditiionsgeschäft) p. 84—86. fuvarzási üzlet (Frachtgeschäft) p.

86—93. különösen a vasutakoni szállításiüzlet pag. 93—97. tárgyalatik. — Midőn e mellett 1840-dik esztendei saját honi törvényeink, jelesen a

XVI. törvenyzikkely: a kereskedőkről; s különösen ennek

1-ső fejezete a kereskedés kezdetéről, —

2. f. a kereskedői könyvekről, —

3. f. a kölcsönös jogviszonyokról a kereskedés fennállásánál, —

4. f. a kereskedési jog megszűnéséről. —

XVII. törvenyzikkünk: a gyárak jogviszonyairól.

XVIII. t. cz. a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól; jelesen ennek

1-ső fejezete a közkereseti társaságokról,

2. f. a szoros értelemben közkereseti társaságokról,

3. f. a részvény-társaságokról, — szólnak.

A XIX. t. cz. a kereskedői testületekről és az alkuszokról, — végre a

XX. t. cz. A fuvarosokról rendelkezik. Még pedig — a mi ezen törvényeknek az akkor fennállott s most is legnagyobb részt változatlan fennálló egyéb európai codexekkel összehasonlításából kitetszik, úgy hogy 1840-ben, és így még nem oly igen távol hajdanban hozott hazai törvényeinknek a miveltség, és közforgalom általános tekintetbe vételén kívül, különösen, és legtöbb részben a porosz kereskedelmi törvények szolgáltak alapul. Tehát épen azon törvények, melyeknek csekély átíratás és az egyes rendeletek különböző elhelyezése mellett s a vasutakoni szállítás jelennem már szabályosb meghatározásán kívül, a most kérdéses általános német kereskedelmi törvénykönyv tervezete, sok tekintetben csak paraphrasisa lenni látszik.

Ezek szerint tehát Magyarország oly kereskedelmi törvénykönyvvel már bírván, milyennel ő cs. kir. felségének osztrák birodalmi része azon codex behozatala előtt nem birt; ha valami szabályos kereskedelmi törvénykönyvnek behozatala máshol égető szükség volt is: ugyanazon eset hazánkban teljességgel fenn nem forog.

Azonban azt, hogy a kereskedelem útja és módja a közelebbi időkben az előbbinél hasonlithatlanul kiterjedtebb — mert gyorsabb — forgalmi változáson ment át, s így a jogviszonyok némi módosultát, vagyis a kereskedelmi jogbiztonságnak, a mi napjainkban már több és bővebb követelmeit át nem látni, vagy épen pusztá tagadással elnémitni akarni annyit tenne, mint a tudomány és művészetnek a közlekedési eszközök és utak — tehát a forgalom — átidomítására történt roppant befolyása előtt szemet húnyni. Ilyes mélyebben gondolkozónak távolról sem lehet szándékában. Hiszen ki is tagadhatná, ki a távirdákat villámsebességgel felhatalmasító villanydelejesség és a vasuti mozdonyokat szélgyorsasággal repítő gőznek az emberi ész új vívmányát s legfényesebb győzelmét hirdető kiszámithatlan csodáit ha megfogni nem képes is, ámulattal csodálja: ki tagadhatná, mondjuk, hogy új korszakába lépünk az emberi találmányoknak, s az új korszaknak mint új emberei, követelése is tömérdek újak vannak, elannyira pedig, hogy már most majd minden távolság elenyészvén, az egymástól legtávolabb lakozó népek is csaknem egy pillanat műve által egymáshoz közelithetnek, sőt némi tekintetben az emberiség azon egy családvá máris összpontosultak. Ha tehát azon óhajtság, hogy az ily gyakori és közel érintkezésbe jövő népek egymásközi adás-vévi jogviszonyaik mindegyike által annál könnyebben ismerhető, tehát könnyebben is megtartható egyforma szabályok által rendeztessenek, kifejezést nyer: azon alaposan senki nemcsak fenn nem akadhat, sőt kell hogy igenis természetesnek találja.

Ámde a kereskedelemnek általában, s különösen a

hazainak is ily világnézleti szempontból lett tekintetbe vétele, a tovább eszmélőt arra vezérli, hogy épen a cél magasságára figyelmezve, az ennek elérésére választandó eszközt, u. m. a kereskedési törvények általánosítását is kellő magasságra emeltetni ohajtsa. És valóban, ha vannak oly tekintetek, melyek kereskedelmi törvényeinknek a németországi államok ez érdembeni törvényeivel összhangzásba hozatalát javasolják: mindazon, sőt még más több motivumok is a mellett, hogy ezen homogeneitás még kiebb terjesztessék, még inkább harczolnak, úgy hogy nem is kételkedem csekély részemről e részben oda nyilatkozni, hogy miután Magyarországnak megvannak a maga célirányos kereskedelmi törvényei, és miután ezek lényegben a most érdekelt általános német kereskedelmi törvénykönyv szabályaival különben is megegyeznek, saját honi törvényeinknek nem csupán a mindenesetre szűkebb terü német birodalmiak, hanem sokkal tágabb körűekkel másokkal felcserélésének méltó ára csak az lehetne, ha hogy érette egy európai kereskedelmi törvénykönyv — mit különösen ezen tervnek utolsó szakasza, vagyis a tengeri kereskedési törvény — már csak Fiuménk és a magyar tengerpart tekintetéből is — nem annyira javasol, mint inkább követelni látszik, — vagy legalább a continensi nagy államok által kölcsönösen elfogadott általános kereskedelmi codexnek kétségtelen nagyhorderejű nyeresége nyujtatnék.

Mindazáltal valamint ezen kétségtelenül magasabb és igénytelen nézetem szerint célravezetőbb eszmét, mert meggyőződésem úgy hozta magával, megpenditni, lelkiismeretes kötelességnek tartám: úgy ezt bővebben fejtegetni már csak feladatom szűkebb körének ismereténél fogva is tartózkodám. És így áttérek egy harmadik vezéreszmére, t. i. hogy mindazon momentumok, melyeket már főlebb arra nézve felhozni szükségesnek tartottam, az, hogy hazánk saját honi kereskedelmi törvényeinkkel már bírván, s ezek főbb részekben a most kérdésbeli tervezettel különben is megegyezvén, a változtatásra, vagyis cserére szükség nincsen; mondánk, mindazon momentumok, mivelhogy egyszersmind azt is tanusítják, hogy a kérdéses tervezet, tehát honi intézményeinktől eltérőt kevés kivétellel nem tartalmaz, de még csak újabb szabályokat sem igen foglal magában, tehát idegen eszméknek nem tekinthető: egyszersmind az ezek alapján teendő királyi előadások országgyűlési elfogadását annál inkább könnyíthetik.

A mennyiben tehát a kormány egy új kereskedelmi törvényt országgyűlési előadásai közé sorozni, vagy ezt az országgyűlés codificáló bizottmánya által kezdeményezni méltóztatnék, s ennek alapjául a közlött német birodalmi törvény tervezete szolgálana, azt, mi magában is értetik, nehogy az alaki tekintet is a figyelmet kikerültnek látszassék, csupán mellékesen akarom megérteni, t. i. hogy az ez érdemben hozandó szabályok mint Magyarország kereskedelmi törvénye, nem pedig általános német kereskedelmi törvénykönyv czime alatt igtathatók törvényeink közé. És míg alább javaslatba teendő vagy még más változás, illetőleg módosítások elfogadtatása esetére az egész szöveg a szerint egyöntetű magyar szerkezetbe foglalandó leendő ilyforma felirattal, illetőleg czimmel:

Törvenyzikk a kereskedelemről.

„Az 1840: XVI., XVII., XVIII., XIX. és XX. tczikkeknek, a kereskedőkről, a gyárak és a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól, a kereskedői testületek és alkuszokról s a fuvarosokról szóló rendeletei, és még az ideiglenes törvénykezési szabályoknak a kereskedelmi és fuvarozási törvényeket tárgyzó V. fejezete 1. §, részint módosítván, részint bővítvén, azok helyébe

a kereskedelmet egyetemleg illető következő törvényrendeletek lépnek hatályba . . .“

A mi már a kérdéses tervezet egyes tételeit illeti:

Art. 1. Az *Allgemeine Bestimmungen* feliratu három cikkre nézve, azon általános megjegyzés után, hogy nálunk a törvény maga viselvén a *cikk* czimet, a munkálat oeconomiaja *részek* s fejezetekre, az egyes rendeletek pedig ősi törvénykezési szokásainkhoz képest §§-okra lennének felosztandók:

ugy vélekedem, hogy maguknak a szabályoknak kellvén előrebocsátatni, és a kivételek csak utánuk, tehát a munkálat végén levén logicialag maguk helyén, ezen 3. art. már eredetileg is a tervezet homlokán elhagyandó, s legvégre sorozandó lett volna. Beltartalmukat illetőleg pedig

meg kellene fordítani az 1-ső art. azon szabályát is, hogy előbb a kereskedelmi szokás, s annak nemlétében a polgári törvények alkalmazandók, miután a szabatos írott törvény kötelező erejére nézve nálunk a szokásos előtt elsőbbséggel bír, s csak annak nem léte esetében lehet és kell a már ekkor törvény erejére emelkedő gyakorlatra hivatkozni. „Nec enim sunt adeo certa quae ex conjecturis proveniunt, sicut ea, quae sunt expressa.“ Prol. tit. 11. §. 2. És még ez esetben is

miután nálunk általános polgári törvény (*Allgemeines bürgerl. Recht*) alatt, a hatályban volt, de már hatályon kívül lett osztrák törvénykönyv is, netalán érthető lehetne, minden félreértés kikerülése tekintetéből helyesebb volna „a magyar *köztörvények*“ kifejezést használni.“

Art. 2. A „*Deutsche Wechselordnung*“ a tervezet 2. articulusában szintugy maga helyén van, mint nálunk helyén kívüli, és így a magyar *váltótörvénykezés* megemlítése általában, és maga is elegendő.

Art. 3. A váltó- és kereskedelmi ügyek elítélésére nálunk különös törvényszékek levén felállítva, a 3. art. egészen kihagyandó lenne. Nemcsak, mert épen a kereskedés kívánván biztos és egy nyomon járó szakértő bíróságokat, a törvényben megkívánt bírói vizsgálat után legfelsőbb helyen kinevezett egyéniségekben pedig legbiztosabban lehetővé a kívánt kezességet keresni és feltalálni, míg a rendes bíróságok felállítása törvényileg célirányosban szervezve nem lesz — ezek ítéletére bízni a kereskedelmi ügyeket semmi tekintetben nem tanácsolható. Egyszer mindenkorra megjegyeztetvén, hogy valahol csak e munkálatban rövidségekért kereskedelmi törvényszék emlittetik, azalatt mindig az 1840: XV. rendelte kir. elsőbíróságu váltó- és kereskedelmi törvényszék értendő.

Art. 4. A 4-ik art. (mely a kivételekről szóló 3. első art. inneni kihagyásával sorban az 1. §. lenne), határozatlan, céltalan és ép azért a kereskedői pontatlanságnak tág kaput nyitó azon rendeleténél, hogy kereskedő „wer gewerbemässig Handelsgeschäfte betreibt“ (a mi idem per idem definiál, mert igen csak azt mondja, hogy kereskedő az, a ki kereskedik), sokkal szabatosabb és célirányosb honi törvényünk, jelesen az 1840: XVI. t. cz. 1. §-ban megírt azon szabály „törvény előtt rendes kereskedőnek csak az tartatik, ki kereskedési czimét bejegyezteti, s kereskedéséről rendes könyveket vezet.“ Vagy ha már az *adás-vevési üzlet* is megemlítendő, ezen §. az eszmék egész teljességét kifejezőleg így állhatna:

„Törvény előtt rendes kereskedőnek csak az tartatik, ki adás-vevéssel iparüzletkép foglalkozik, és kereskedési czégét stb.“

A kereskedői minőséggel jogok is nyújtatván a a törvény által: ezek viszontkötelezettség, mint firma-bejegyeztetés és rendes könyvvezetés — nélkül, épen a hitel tekintetéből, s már csak a gewerbemässig kitétel

határozatlanságánál fogva sem oszthatók minden üzérkedőnek. Itt hát saját törvényünk jobb szabálya (§. 1.) lenne megtartandó. Ugyanis ez a porosz (§. 91.) és francia (L. I. T. I. art. I.) ez érdembeli szabályok tekintetbe vétele után szándékosan lön így alkotva s honunkra nézve, hol a kereskedelmi könyvvezetés — mint a pontosság hévmérője, s annyiban a hitel alapja, minden uton és módon előmozdítandó, sokkal célirányosabb is; de meg ezt javasolja a 10. art. határozatlanságának kikerülhetése is, — ha az nemjöhet is figyelembe, hogy a bejegyzés díja az államnak nem megvetendő jövedelmét képezi. — Ugyszintén még az is, hogy a 19-ik art.-ban ezen czim: bejegyeztetés, ugysis kötelességül tétetik mindegyik kereskedőnek. Az ennek megfelelés tehát kell, hogy magába a kereskedőség definitiójába is belejőjön.

Art. 5. Azt, hogy a kereskedőkről szóló minden szabályok a kereskedői társulatok, s jelesen a (kereskedői) részvénytársulatokra „in gleicher Weise“ alkalmazandók, egész általánosságban mondani nem lehet, mivel azokról már specialis törvényszabályok rendelkeznek.

Miután tehát a törvénynek kellő szabatossággal kell birni: ezen 5-ik §. vagy, mint fölösleges, kihagyandó lenne; vagy pedig bele kellene tenni, hogy *annyiban, a mennyiben azon társulatokról külön szabályok nem rendelkeznek*, mint ez ugyanezen art.-nak a bankokról szóló végszávaiban, ezekre (bankokra) nézve meg is emlittetik.

Art. 6. Annak előrebocsátásával, hogy az 1840: XVI. t. cz. a kereskedő nők jogviszonyairól ily szabatosan — mint itt következik, nem rendelkezett; többire ezen art. rendelete a 4-ik art.-hoz tett észrevétel alá esvén, a helyett „Eine Frau, welche gewerbemässig Handelsgeschäfte betreibt“ így lenne a szerkezet változtatandó: „azon kereskedő nő, ki kereskedelmi czimét bejegyeztette, és kereskedéséről rendes könyveket vezet“ vagy még rövidebben:

A 4-ik art. (1-ső §.) szerint kereskedőnek tekintendő nők. — A *gewerbemässig* kifejezés határozatlansága, a nőkre nézve, mint sok félreértés és visszaélés lehető kutforrása — még inkább kerülendő lévén, mint a férfiaknál.

Art. 7. (Lásd a porosz és francia törvény rendeletét Minus pag. 102. §. 98.)

A (a második bekezdésben) férjnek hallgatag beleegyezését illetőleg a 4-ik és 6-ik art.-ra tett észrevétel következtében a szerkezet ismét változtatandó lenne. T. i. a „mit Wissen und ohne Einspruch desselben (Mannes) Handel treibt“ helyett: „*férje tudtával és ellenmondása nélkül kereskedői czimét bejegyeztette*“ jöne, vagy pedig egész általánosságban így szólhatna: „*férje tudtával és ellenmondása nélkül az 1-ső §. szerint kereskedőnek tekintendők sorába lépett.*“

A harmadik bekezdés e szerint fölösleges ugyan, de mint magyarázó szabály meg is maradhat.

Art. 8. (Minus pag. 102. p. 98. a.)

Ezen cikktervezet szabálya szűkebb, mint az előbbi porosz és a francia, vagyis a férj javait kevésbé érdekli, mint amazok. És így, mint igazságosabb, honi törvényeinkkel is egyezőbb amazoknál inkább elfogadható. De még itt is,

megfontolást érdemel, hogy azon rendelet, miszerint a kereskedő nő kötelezettségeiért „haftet auch das gemeinschaftliche Vermögen, soweit Gütergemeinschaft besteht“ nem volna-e csupán azon esetre szorítandó, midőn a férj abba, hogy neje, mint kereskedő bejegyeztessék, beleegyezését *írásban*, vagy a bejegyző *hatóság előtt világosan és előre kijelentette?*

Ezen articulus végén, a férj saját vagyonát illetőleg az országtörvényekre való hivatkozás pedig, mint határozatlan, szabályos törvényben helyt nem foglal-

hat. Itt hát praecise ki kellvén mondatni a jogviszonynak, a szerkezet ezen végszavai helyébe ez volna teendő: „a férj személyét illető külön vagyon, mint a kereskedő nőnek nem tulajdona, a nő kötelezettségeire nézve elégtétel alapjául csupán a férjnek világos maga lekötöztetése esetére szolgálhat.“

Art. 10. Ha a 4. art. a szerkezet szerint maradna: ezen (10) art. rendeletének tárgya, sőt értelme sem lenne. Hiszen gyümölcsáros vagyis kofa (Höckler) és zsibáros (Trödler) szintugy gyakorol iparüzletkép adás-vevést, sőt nagyobb mértékben is gyakorolhat, mint sok rőfös kereskedő. Ellenben mihelyt a 4. art. határozatlansága helyébe saját 1840: XVI. tcz. 1. §. rendelete vétetik föl, vagyis nem az tekintetik kereskedőnek, a ki iparüzletkép gyakorol adás-vevést, hanem az, a ki kereskedési czimét is bejegyeztette s rendes kereskedő-könyvet vezet: ezen 10. art. egészen kimaradhat.

Első bekezdése azért, mert a bejegyzés fogja kereskedővé bélyegezni az illetőt, s nem a csupa iparüzlet magában. És így az alól kivételt tenni nem lehet, s nem is kell, a be nem jegyzett kofák, zsibárosok, vendéglők, fuvarosok stbre nézve szintugy, mint senkire nézve, a ki nincs bejegyezve, — mert

a második bekezdés a kereskedelmi társulatokról szól, tehát ide nem való. Mert végre

a harmadik bekezdés permissiv tartalma, valamint a törvényhozásnak jogát ellenkezőleg e tervezet semmiben nem korlátozhatta volna, ugy e jogot nem is adhatá. Törvénykönyveinkben pedig ily enunciátum helyet semmi esetre nem foglalhat.

Art. 11. Ezen art.-ban egymással ellentétes szabályok állittatnak fel. Első része ugyanis azt mondja, hogy ezen törvények alkalmazása az ország egyéb törvényei által ki nem zárható, — a végén pedig az van, hogy azon (egyéb) országtörvények ezen tervbeliek által nem érdekeltnének, mi egymás mellett meg nem állhat. Ennélfogva, de meg azért is, mert az 1. art.-ban már ugyis benne van, hogy a mennyiben e szabályok nem rendelkeznek, a közpolgári törvények alkalmazandók, ezen különben is theoreticus s odiosus articulus bizton kimaradhatna. Azonban sem arról, hogy a kereskedés kik által s mi móddal kezdetthetik meg, sem azokról, kik rendes kereskedést nem nyithatnak s magukat, mint kereskedők, be nem jegyeztethetik, kikről pedig a porosz törvény is megemlékezik (§. 114—116.), ezen tervezetben semmi elő nem fordulván: az elsőt illetőleg ugyan az 1859. decz. 20.-kán kelt legfelsőbb nyiltparancs által életbe léptetett iparrendtartás 1., 2., 3., 13., 15., 17. §§. lennének ide igtatandók.

Az utóbbiakat illetőleg pedig az e részben bölcsen rendelkező 1840: XVI. tczikkünk 2. §., annak h) és i) alatti pontjai kivételével, ama 11. art. helyébe igtatandó lenne szóról szóra. (Rendes — alatt állanak.)

A h) alatti szakaszt, mely szerint az alkuszoknak (d), csöditéltileg eltiltottaknak (e) és csalás miatt megfenyitetteknek (f) feleségeik is eltiltva maradjanak a külön kereskedés üzhetésétől; nemcsak a női jogokat támogató kor szellemével, de a méltányossággal sem tudnám megegyeztetni, s így ezeket kihagyandóknak vélném.

Az i) alatti szakasz rendelete helyét pedig nagyobb határozottság és iparszabadság tekintetéből a főlebb már érdekelt iparrendtartás idevágó §§. célirányosan pótolnák. Ezen i) pont tehát kimaradhatna. Ezen kívül

Sajnosan tűnik fel, hogy ezen tervezetben a gyámság alattiak (Pflegebefohlenen) kereskedelmi jogviszonyairól semmi rendelkezés nincsen. Holott ha már kereskedelmi törvénykönyvről van szó, ennek complexébe minden idevonatkozó jogviszonyok felveendők, s különben is hazai törvényeink ezekről részletesebben nem

rendelkező, ittvan helye azokról is szabályokat hozni, annál inkább, mert ha valami, a gyámság alattiak sorsa a törvényhozás figyelmét teljes mértékben megérdemli.

E tekintetből a porosz törvényhozás 103—112. §§. (Minus pag. 103.) alapul szolgálhatván, ez érdembeli törvényjavaslat készítendő; — s az a megállapodás szerint, vagy legalább 1840: XVI. tczikkünk 58. §.-ának rövid rendelete e helyre igtatandó lenne. Végre

A löporral és méreggel való kereskedésről sem lévén e tervezetben szó, 1840. XVI. tcz. 11. §-át ide igtatandónak vélném ily fogalmazással: *A löporral, méreggel és egyéb kivételes cikkekkkel üzőtt kereskedés iránt a fennálló rendszabályok tovább is megtartatnak.*

(Folytatása következik.)

A magyar királynék koronázásáról.

(Folytatás.)

I. Ferdinand nejét, *Annát*, (valamint előbb a királyt magát) 1527-ben a nyitrai püspök, Podmaniczky István koronázta meg és kente fel, — még pedig nem a szent, de a királynék külön koronájával — noha a koronázáson jelen voltak Várdai Pál esztergomi érsek és Szalaházy Tamás, veszprémi püspök. Az előbbi, (többféle ok közül a legvalószínűbbet választva,) azért nem vettrészt a koronázásban, mivel még nem volt érseki székeben megerősítve, — de hogy mért volt a szertartásból Szalaházy Tamás kizárva, — annak semmi nyomát nem leljük. Annyi bizonyos, hogy a régi szokás, és jog ezen koronázás alkalmával kezd változni, még pedig nem észrevétlenül, de egyenesen a koronázásra összehitt országgyűlés akarata és beleegyezéséből, mely az ausztriai házból származott első királyok alatt directoriumai által határozta meg mindig a koronázás napját és szertartásait.

1563-ban *Máriát*, II. Miksa király és császár nejét felkente és megkoronázta Oláh Miklós esztergomi érsek. Ez első eset, melynél a sz. korona jobb vállára tétetett a királynénak. Jelen volt a koronázásnál Kevegy András veszprémi püspök, ki némelyek szerint a királyné külön koronáját tette annak fejére, mi minden következő koronázásnak directoriumában is megvan: tunc (a felkenetés után) accedit Reverendissimus Dominus Vespriensis cum infula, et imponit Reginae suam, quam propriam habet, coronam cum Oratione, quae habetur in Pontificali.

Noha ez volt az első koronázás, melyen a sz. korona, melyet eddig a veszprémi püspökök tettek a királyné fejére, az esztergomi érsek által tétetett annak vállára, sehol se találjuk említve a veszprémi püspöknek tiltakozását, vagy ellentmondását.

1613-ban *Anna* II. Mátyás nejének koronázását következőleg írja le Reway Péter, akkor a sz. korona őre: inter decantationem Lytaniarum Regina perdurat orando, et tandem inungitur ab Archiepiscopo in brachio dextro et inter scapulas. Quo finito surrexit Regina, Abstersoque retro altare oleo, ad altare rediit. Tum accessit Vespriensis Episcopus, et imposuit Reginae coronam propriam, certa Verborum forma. Deinde Comes Palatinus Archiepiscopo Strigoniensi Coronam Regni tradidit, qui, humero dextro Reginae impositam, rursus ad altare reponi fecit. Discessit Vespriensis et Strigoniensis porrexit Reginae Sceptum in manum dextram, et Pomum in sinistram.*)

1622-ben koronáztatott meg ugyanily szertartással Sopronban, Pázmány Péter eszt. érsek által *Eleonora*,

*) Az esztergomi érsek és bibornok volt akkor Forgách Ferencz, a veszprémi püspök: Ergelyus Ferencz.

II. Ferdinand második neje. (Első neje, Mária Anna még Ferdinand megválasztása előtt halt meg.) A veszprémi püspök, Ergelius Ferencz, mindkét koronázásban részt vett, — de szintén nem emelt szót jogának megsértése ellen.

Szintén így koronáztattak meg 1638-ban Mária Anna, III. Ferdinand első neje Lósy Imre esztergomi érsek, és Jakussich György veszprémi püspök által; és 1655-ben, ugyanazon király harmadik neje, Mária Eleonora Lippay György eszt. érsek és Széchény György veszpr. püspök által.

I. Lipót 3-dik neje, Eleonora Magdolnának 1681-ben történt koronáztatásánál 2 kivételes eset történt. — Ugyanis először: noha a koronázási directorium a rendes szertartást írta elő, mely szerint a veszprémi püspöknek kellett volna a királyné fejére tenni a külön koronát, ezt nem az akkori veszpr. püspök, Sennyey István tette, de Gubasóczy János nyitrai püspök, mivel Sennyey János öregsége és szélhűdés következtében történt tehetlensége miatt még jelen sem lehetett a koronázáson.

Másodszor pedig noha Szelepcsényi György, eszt. érsek, gyengélkedő lábai miatt nem is tartotta a misét, mit helyette Széchényi György, kalocsai érsek tett meg; a többi, a koronázáshoz tartozó szertartásokat mégis mind maga végezte.

265 év alatt Volkrai Otto gróf volt az egyedüli veszprémi püspök, ki 1714-ben Erzsébet Christina, VI. Károly neje, koronázása alkalmával, a veszprémi püspökség jogai mellett felszóllalt, maga akarván a koronázás szertartását végezni, az eszt. érseknek, Ágoston Keresztély bibornok és szász herczegnek kizárásával, támaszkodva előjogaira és a török uralkodásig fennállott szokásra. Felszólalásának azonban semmi eredménye sem volt, miután e koronázás is éppen úgy ment végbe, mint az előbbiek.

Ugyanezen szertartásokat látjuk változatlanul megtartva napjainkig; az esztergomi érsek teszi vállára a királynénak a sz. koronát, míg a veszpr. püspöknek az egész szertartásban más teendője nincs, mint a királyné fejére tenni, a külön, házi koronát.

Igy koronáztatott meg, mint az országgyűlési naplók és directoriumokból látjuk, 1792-ben Mária Theresia, Ferencz második neje,*) herczeg Battváni József bibornok és esztergomi érsek, és Bajzáth József veszprémi püspök által. 1808. elején ugyanazon király harmadik neje, Mária Ludovica Ferdinand estei főherczeg leánya, főherczeg Ambrus Károly esztergomi érsek, és Rosos Pál veszprémi püspök által, — s végre 1825. sept. 25-én Carolina Augusta Ferencz negyedik neje is Rudnay Sándor esztergomi érsek és Kopácsy József veszprémi püspök által.

1527-től 1825. sept. 25-ig, az utolsó királynéi koronázás napjáig tehát az országgyűlés akaratával, és a veszprémi püspökök hallgatása mellett történt változtatások a szertartásban változatlanul maradtak meg, s így egybevetve az újabb századokban nyilatkozó, joggá vált szokásokat azzal, mit a veszprémi püspök és esztergomi érseknek a 16. század előtti jogairól mondtunk, a következőket állíthatjuk:

A veszprémi püspök, egyházának kiváltságai alapján a 16. század előtt fel volt jogosítva a királynét az ország szent koronájával megkoronázni, de a koronázáshoz tartozó többi szertartásokat, mint a felkenést, esketést és egyebeket végezni a királyság kezdetétől fogva mindig az esztergomi érsek jogkörébe tartozott, s a veszprémi püspök csakis kivételes jog alapján szerepelhetett

az egyéb, említett szertartásokban; ha például a király és királyné egyszerre koronáztattak meg, vagy az esztergomi érsek a koronázáson jelen nem lehetett.

A 16. század elejétől kezdve a koronázás szertartása megváltozván, a sz. korona többé nem tétetett a veszprémi püspök által a királyné fejére, de az esztergomi érsek által annak vállához érintetett, míg a veszprémi püspök a királynét házi koronájával koronázta meg. E változtatás pedig nem észrevétlenül s az esztergomi érsek bitorlása alapján történt, de az országgyűlés akarata folytán, melynek határozatai nálunk a legfőbb törvény erejével bírnak, s mely directoriumaiban a király és a nemzet akaratát fejezte ki.

Továbbá beléegyeztek ebbe a veszprémi püspökök is, kik minden koronázáson jelenlétén, Volkrai Ottót kivéve mind hallgatás által fejezték ki helybenhagyásukat, s nem szólaltak fel az országgyűlés határozatai ellen. Volkrai Otto gróf kérelmét pedig az országgyűlés utasította vissza következő szavakkal:

„Missam decantabit Dominus Archiepiscopus Strigoniensis, cui Coronatio Imperatricis incumbet, quamvis hoc munus sibi competere Dominus Episcopus Vespriensis ex antiquis privilegiis praetendisset. Quia nihilominus Archiepiscopi Strigonienses ab immemorabili in hujus functionis possessione exstitissent; id eo modernus etiam manet: praetensione Vespriensis ad petitum remissa.“*)

S végre e jogokat, hogy t. i. Az esztergomi érsek keni fel a királynét s teszi vállára a sz. koronát, míg a veszprémi püspök csak a házi koronát teszi a királyné fejére, minden későbbi országgyűlés is megújítja és ez által megerősíti, minélfogva azok teljes érvényét mai nap is, senki tagadni, senki kétségbe vonni nem fogja.

(Vége következik.)

K ü l ö n f é l é k .

— (A m. kir. t. egyetem jogi kara) f. hó 16-án ünnepelte megalapításának kétszázados évfordulóját. A jog- és államtudományi karnak a Pázmán Péter által 1636-ban alapított nagyszombati egyetemenél Lósi Imre és Lippay György primások vetették meg alapját, — e célra végrendeletileg 30,000 ftot hagyományozván. Az alapító-oklevelet Szelepcsényi György primássága alatt 1667. jan. 2-án állították ki Lippay végrendeletének végrehajtói, s ugyanez évben jan. 16-án, tartották első előadásait Takács (Textor) János Adám és Preyschaff Ferdinánd, a jogi kar első tanárai. E nevezetes mozzanat volt tárgya a fényes és látogatott ünnepélynek, mely az egyetem templomában hálaadó isteni tisztelettel vette kezdetét. Ennek végzetével az egyetem nagyobb dísztermében gyülekeztek össze, hol a megbetegedett Cherny József jogkari dékán alkalmi beszédét dr. Konek Sándor ur olvasta fel.

— (A m. kir. t. egyetemenél) a folyó tanév téli szakában beiktatott és beirt összes hallgatók létszáma: 2085. Ebből rendes joghallgató 1085. s rendkívüli 24., összesen 1109.

— (Pestváros hatóságánál) a lefolyt 1866-ik évben összesen 174,384 ügydarab adatott be; ezekből esett a tanácsra 42,007, a polgári törvényszékre 79,600, a fenyítő törvényszékre 8563, a kapitányságra 25,713, s a számvevőségre 18,501.

— (Debreczen városa törvényszékének) mult 1866. évi működéséről a következő kimutatást közli a Sürg. Az összes beadmányok száma 12,805. Ebből elintéztetett 12,751; elintézetlenül maradt az 1867-ik évre 54. Az összes beadmányok közül volt bűnügyiék száma 1310; elintéztve 1290, elintézetlen 20. Kihágásoké 536; elintéztve mind. Közpolgáriaké 1181; elintéztve 1178, elintézetlen 3. Gyám- és gondnokságiaké 113; elintéztve 112, elintézetlen 1. Telekkönyvieké 2018; elintéztve 1998, elintézetlen 20. Egyéb folyó törvénykezésieké 7647; elintéztve 7637, elintézetlen 10. Egybevetve az utolsó két évi kimutatást, kitűnik, hogy az 1866-ik évi beadmányok száma az 1865-ik éviénél kevesebb 1050 számmal, az elintézetlenek száma pedig 43 számmal.

*) Első neje, Erzsébet, würtembergi herczegnő még 1790-ben febr. 18-án, tehát Ferencz trónrajutása előtt halt meg.

*) Az 1714–15-iki országgyűlés irataiból.

— (*Legfelsőbb kegyelmi tény.*) Ő Felsége egy az igazságügyi miniszterhez intézett legfelsőbb kéziratában az igazságügyi miniszter vezetése alatt álló kilencz fegyintézetbeli 167 fegyencznek, kik a lefolyt háborus korszak alatt példás magaviseletet tanúsítottak és hazafiúi érzelmeket elismerésre méltó áldozatok által nyilvánították, büntetésök még hátralevő idejét teljesen elengedte, továbbá két más fegyencznek élethossziglani büntetését 15 évi tartamra leszállította, végre egy harmadiknak az ítéletben kimondott börtöni sulyosbításokat szintén elengedte.

— (*A tiszai vaspálya*) a lefolyt évben oly szép jövedelmet ért el, hogy nemcsak a részvények kamatait kifizetheti belőle, hanem még az állami előlegezés után járó 4% kamatokat is képes fizetni. Így tehát valóban elérkezett volna az idő a magas fuvar-bérek leszállítására, mi által nemcsak az egész országon sok tekintetben segítve volna, hanem maga a társulat is legott azon meggyőződésre jutna, miszerint jövevelme még hatalmasabb lehetne.

— (*Az új francia hadi törvényjavaslat legújabb módosításai*) szerint az évenkénti járulék 100,000 főre megy, mi hatévi szolgálati idő mellett az állandó sereg létszámát 600,000-re emelné, de miután a sereg jelenlegi, 420,000-nyi létszáma nem lesz szaporítandó, a hadügyminiszter felhatalmaztatik, a kiszolgált katonákat félévenként olymódon szétbocsátani, hogy 600,000 helyett mindig csak 420,000 maradjon fegyverben. A szabadságosok képezik a hadsereg „normalis” tartalékát, („reserve normale”) és a hézagok pótlására vagy adminisztrationalis eshetőségekben alkalmaztatnak, s a hadügyminiszter egyszerű rendeletére beszóllíthatnak. — Ez által lehetségessé lett, hogy a tulajdonképeni tartalék csak egy *korosztályból* áll, mi az előbbi tervezet egy fő gátkövét mellőzi el, — miután abban a tartalék első korosztályának évenkénti 40,000 embere egyszerűen a hadügym. rendelkezésére bocsáttatott. A tulajdonképeni, 60,000 főből álló tartalék az új tervezet szerint csakis háborus időben, és pedig a törvényhozó testület által előre megszavazott törvény által lesz egybehívható. Ezen módosítás szintén nem csekély mértékben járul a constitutionalis aggodalmak megnyugtatóhoz. Ezen tulajdonképeni tartalék, melyet a „reserve normale” ellenében „reserve nationale”-nak neveznek, még azon előnyt is nyeri, hogy a benne lévőeknek már 3 évi szolgálat után is kiadhatatik a házassági engedély. A hadi gyakorlatok oly időben tartandók, mely legkevésbé okoz zavart az összeírottak munkájában, s mindig a cantonok főhelyeiseiben. A „Garde nationale mobile” azon katonákból állíttatik össze, kik már kiállották szolgálati idejüket az álló hadseregben, vagy legalább már a „reserve nationale”-ból elbocsáttattak. Szolgálati idejük 3 év, úgy hogy 29-ik éves korában minden francia fegyverképes polgár, tökéletesen eleget tett hazája iránti kötelezettségének. Ezenkívül vannak engedmények a kiváltás és helyettesítés tekintetében, — egyedül a „garde nationale mobile”-bani szolgálati kötelezettség alól senki és semmi módon fel nem szabadulhat. Mindezekből kitűnik, hogy III. Napoleon kormánya nem tartotta érdemtelennek fontolóra venni a panaszokat, melyek a marchall-tanács tervezete ellen minden oldalról emelkedtek.

— (*A porosz jog Ázsiában.*) A keletázsiai porosz expedíció többi között azon üdvös eredményt is eszközölte, hogy egészen újjáalakult a törvénykezés, mely a külföldön levő állampolgárok és védenczek felett a porosz consulok kezébe tétett. Az újabb időkig Poroszország ily törvénykezési hatalommal ellátott consulokkal csak Törökországban bírt, s ezek száma csak 1857 óta nagyobbodott meg a keletázsiai államokkal kötött szerződések alapján, midőn Minutoli báró küldetése Perzsiában a porosz consulusat életbeléptetését eredményezte. E szerződések következtében Chinában, Japanban és Siamban a porosz követ s consulok különbözően korlátolt törvénykezési hatalmat nyertek a porosz által képviselt államokhoz tartozók felett, mi által visszatérést látunk ugyanazon alaphoz, melyen a középkori consulusat is nyugodott, s melyet csak az állam kereskedelmi érdekei szorítottak háttérbe. Mert míg előbb mindenki saját nemzetiségének joga szerint ítéltetett a külföldön is, később ezen személyes jog helyébe a törvény territorialis uralmának joga lépett.

A consuli hivatal eme terjedésével azonban szükségessé vált egyszersmind törvényes szabályok által határozni meg az

alapelveket, melyek szerint e jog alkalmazásba vétethetik, s ez történt az 1865. június 29-ki porosz törvény által, a consulok törvénykezéséről.

Ezen törvény szerint nemcsak jogtudós viselheti a hivatalt, sőt a hol a consul csakugyan jogász is, gyakran s pedig a legfontosabb esetekben egy collegialisan szervezett bíróság áll össze, melynek tagjait a consul nevezi ki kerületének tekintélyesebb lakosai közül. Épen úgy nem szükséges, hogy jogi képzettséggel bírjon az, ki ezen consuli bíróság előtt, mint ügyvéd — lép fel. Maga a consul szemeli ki saját legjobb belátása szerint azon egyéneket, kik a törvénykezéséhez tartozó ügyekben, mint ügyészek szerepelnek.

Különben ezen fontos s bő tárgynak kimerítő rajzát leljük a következő munkában: „Preussisches Consular-Reglement in seiner heutigen Geltung und Anwendung. Mit Benützung der Acten bearbeitet von B. W. König”, mely igen hasznos utmutatásul szolgálhat a consuli hivatal teendőinek tekintetében.

— (*Nemzetközi büntetőjog.*) Az 1843-ban Francia- és Angolország közt kötött, a gonosztevők kölcsönös kiszolgáltatását tárgyzó szerződés, előbbi részéről 1865. nov. 29-én felbontatván, 1866. jun. 4-én hatályon kívül helyeztetett. A felbontás okául a francia kormány azt említi, hogy a két állam különböző szempontból tekinti a szükségképen megkívántató bizonyítékok („preuves indispensables”) fogalmát („pour vérifier si les poursuites sont sérieuses, dirigées par la juge competent et motivées par des crimes communs.”) Ez alatt t. i. Angolhonban nemcsak a francia bíró elfogatási parancsát (Mandat d'arrêt) értik, hanem egyszersmind azon tanuvallomásokat is kívánják, melyek angol törvény szerint szükségesek, hogy a vádlott a bírák elé állíttathassék, ha oly ügyről van szó, melyet az angol bíróságoknak kell vizsgálniok.

A „Jogtudományi Közlöny” első (1866.) évfolyamából néhány teljes példánnyal még szolgálhatunk. Az egész folyam — VIII. és 848 lap — ára 8 frt. o. ért.

A kiadóhivatal.
Pest, egyetem-utca 4. sz.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap második évfolyamára
kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével
kiadja Heckenast Gusztáv. szerkeszti Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny” a curiai ítéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.
2. A lap két részből áll; egyik a tudományos értekezéseket és értesítőt, másik a curiai ítéleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindegyik rész külön bekötethető legyen.
3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.
4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési-pénz és reclamatiókat az alulírt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny” kiadó-hivatala
(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Biztosítás a közpolgári ügyekben. Ökröss Bálinttól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre. Z—z.) Folytatás. — A magyar királynék koronázásáról. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy félv Curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. -- Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egystem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A nemzetközi magánjog kérdése s a jogszolgáltatás nemzetközi viszonyossága.

(Vége.)

Részünkről azt állítjuk, miszerint azon szerződvények, melyek ez ügyben az egyes államok közt fennállanak, jóval a gyakorlati élet szükségletei s kívánalmai mögött maradtak. Léteznek ugyan még ez állami szerződések mellett egyes miniszterialis okmányok vagy nyilatkozatok, melyek a kérdéses viszonyt egyes pontjaiban különösen szabályozzák vagy azon tágitanak, azonban a fődolog maga, mint az ki fog tűnni, még sehogy sem tekinthető elrendezettnek. Legyen szabad remélünk, hogy ez mihamarább meg fog történni, s hogy különösen az ausztriai birodalom fog e tekintetben utat törni!

Ez alkalommal közvetlenül csak arra akarunk szorítkozni, hogy az eziránt fennálló jog forrásainak tartalmát rövid vázlatban feltüntessük, a nélkül, hogy jelen fejtegetésünkben magukra az egyes pontokra is kiterjeszkednénk. Az egy későbbi alkalomnak maradjon fenntartva.

Főforrást képeznek e tekintetben természetesen az egyes államok közt a kérdéses ügyben kötött szerződések. Ezen állami szerződéseken kívül az egyes államok közötti viszonyos jogszolgáltatás magukon az egyes államok országos törvényeinek határozatain, a nemzetközi jog általános elvein, az ugynevezett nemzetközi gyakorlaton (observantia,) s végre az egyes államok közötti kölcsönös előzékenységen s barátságos készségen mint megannyi segédforrásokon alapul. Ez által azonban, mint látni fogjuk, csak keveset nyertünk.

Az egyes államok országos törvényei általában véve a jogviszonyosságtól (reciprocitas) idegenkednek, alkalmuk sincs igen arra, hogy azt másállamokkal szabályozzák; ennél fogva csak kevés határozatokat tartalmaznak az iránt, s e kevés szabályok is csaknem általánosan véve alárendelt jelentőségűek. Elvileg ellenben csak azt követelik, miszerint a felperes mindig az alperes bírói illetékességét kövesse, s így azon minden egyes állam törvénykezési rendszerében elismert jogi tantételnek „actor sequitur forum rei” hódolnak, továbbá, hogy saját jogviszonyainak megítélésénél magát az államnak alávése és végre — amint ezt például a francia s a hollandi országos törvény teszi — idegen államok bírói ítéleteinek végrehajtását egyenesen kizárják (Code de proced. civ. 546. cikk, és Vetb. v. Burgrl. Regtsv. 431. cikk), sőt ezen két névszerint felhozott törvényhozás azt is megengedi, hogy a belföldi felperes a külföldi kötelezettet még a külföldön megkötött jogügyletekből is, s még akkor is az ő bíróságaik

előtt megkereshesse, ha az illető külföldi kötelezett nem az ő államuk területén tartózkodik (Code de proced. civ. 14. cikk. Vetb. v. Burgrl. Regtsv. 127. cikk.) Ennek egyik következménye azután azon sajtószertű jognézet, mely újabb időben Franciaországban meghonosult, s mely szerint egy külföldi, — egy külföldi részvénytársaság — nem bir ugyan Franciaországban azon jogi személyességgel, miszerint az ottani bíróságok előtt keresőleg fellépessen s jogait bírói eljárás útján valaki ellen valósíthassa — tehát nem bir a mondott országban felperességgel; — ellenben francia honpolgárok által az ottani bíróságok előtt megperelhető, s azok ő ellenébeni jogaiknak bírói utoni valósitása esetében a francia bíróságok előtt törvényt állani tartozik. Ugyanazonos elvek következtében ugyanez áll Hollandiában is. — Nem szabad azután szem elől téveszteni azt sem, hogy minden souverain állam saját országos törvényeit tet-szése szerint s a külföldi alattvalók kárára bármikor is megváltoztathatja. Birnak ugyan az egyes államok a visszatörési jogban (retorsio) egymás ellenében egy oly végső eszközt, mely az illető államot ilyféle az idege-nekre nézve káros vagy kedvezőtlen intézkedéseinek beszüntetésére s az azokkali felhagyásra készítse, de a visszatörési maga sem fog következményeiben kedvező eredményt előidézhetni, sőt épen ellenkezőleg csak zsibbasztólag vagy akadályozólag fog kihatni az egyes államok közötti forgalomra, s képes lesz azok közt meg hasonlást, gyakran nyílt ellenségeskedést is maga után vonni.

A nemzetközi jognak azon általánosan elismert elve, hogy minden állam, a mely egy másik államot mint olyant, és annak jogait s törvényeit az illető állam saját területére nézve érvényeseknek s kötelezőknek elismeri, épen ez által már az ezek értelmében érvényesen szer-zett jogosítványokat is mint érvényesen szerzeteket elismerni s védelmezni tartozik, természetes megszorítá-sát találja az egyes souverain államok saját jogrendsze-rében, ugyannyira, hogy ezen elismerés és védelem mindig csak addig terjedhet, a meddig ezt az illető állam saját országos törvényeiben kitűzött határok megenge-dik, mert egy államban sem állhat fenn valami, miut jog, a mi az illető állam saját jogrendszere s törvényei szerint nem jog.

A nemzetközi gyakorlat (observantia) nagyon is ingatag s az egyes államok bíróságainak kezeiben nyug-szik, az egyes államok közti kölcsönös előzékenység s barátságos készség még amannál is kevésbé szilárd, miután az idő s helyzet különböző körülményeihez ké-pest változik. Így például a hollandiai bíróságok a kül-földi részvénytársaságok jogi személyességét el nem is-merik; — a belga és francia törvényszékek azokat hosszú időn át elismerték, mig végre az előbbiek a brüs-

seli legfőbb törvényszéknek egyik határozata, az utóbbiak pedig egy 1857-ik évi május hó 30-án hozott törvény folytán e felfogással egyenesen ellenkező irányt követnek az említett kérdésre nézve

Mindezekből tehát látjuk, hogy ez ügyben csak az egyes államok között létrejött szerződésekhez ragaszkodhatunk. Magára Németországra s az egyes német államokra nézve is csak azokra lehetünk tekintettel, miután 1806 óta, a római-német szent birodalom feloszlása óta, ezen államok önállókká, fejedelmeik souverain uralkodókká lettek. Az azelőtt közöttük fennállott birodalmi vagy államjogi viszonyzat ez időtől egy a nemzetközi jog köréhez tartozó új viszonyzattá vált, s ennél fogva az egyik német államban egy másik német állam alattvalói jogi tekintetben nem kevésbé tekintendők külföldieknek, mint valamely más nem német állam honpolgárai, s nem is élveznek e szerint több jogokat mint ezek, tehát nem más jogokat mint azokat, melyeket az egyes német államok egymás közt kötött szerződésai vagy saját országos törvényei számukra biztosítanak.

A mi különösen az egyes német államoknak egymáshoz viszonyzatát illeti, találkozunk ugyan állami szerződésekre Poroszhon és más tizennégy szomszédos éjszaki német államok között, melyek által telhetőleg tökéletes jogszolgáltatási viszonyosság van közöttük megállapítva. E szerződések azonban magára Poroszországra sem általánosak, miután Poroszhon azon részére, mely a kölni főtörvényszék illetékességi köréhez tartozik, ki nem terjednek, mely területben ugyanis a napoleoni pertörvény és bírósági szervezet egyes módosításokkal még mindig fennáll.

Ezen a nemzetközi jogszolgáltatás előmozdítására irányzott szerződéseknek, — melyek lényeges pontjaikban egymással megegyeznek — fő elve, azoknak elején következő szavakban van kifejezve: a két részről államok bíróságai egymásnak kölcsönösen mindazon jogi segítyt tartoznak nyújtani, melyet a szerződésre lépő mindegyik állam saját bíróságai egymástól meg nem tagadhatnak.

Ennek következtében az egyik államnak az illető államszerződés határozatait értelmében illetékesek gyanánt elismerendő bíróságai által hozott, s ugyanezen állam törvényei szerint végrehajtható határozatok, rendelvények, ítéletek s makacssági végzések, valamint az ezen bíróságok előtt az eljárás folyamatában a felek között kötött egyezségek a másik szerződő államban is teljes jogérvénnyel birjanak, ugyanannyira, hogy ezen másik államban a peresztett fél vagyonában nem csak akadálytalanul végrehajthatók legyenek, hanem még az úgy nevezett ítélt dolog ügydöntő kifogását (*exceptio rei iudic.*) is megalapítsák. A bírói illetékességet tekintve, lényegesen a porosz pertörvény elvei döntők. Megjegyzésre méltó e tekintetben még az, miszerint a rendes lakhely (*domicilium*) megválasztásának szándéka abból világlik ki kétségtelenül, ha az illető fél e helyen műipari vagy kereskedési üzletet kezd meg, — továbbá, hogy azon személyek, kik az egymással szerződésre lépett egyik vagy másik államban, a nélkül, hogy ennek polgárai is volnának, kereskedési, gyári vagy más műipari telepet birnak, az ily vállalat vagy telep tekintetében elvállalt kötelezettségek teljesítésére, úgy azon állam bíróságai előtt, melynek területén az illető telep létezik, valamint saját rendes lakásuk bírósága előtt is — ha ez máshol létezik — megperelhetők. Ezen szerződések némelyeiben még világosan határoztatik az is, miszerint a biztosítási társaságok minden a biztosítási szerződésre vonatkozó igényekre nézve nem csak azon állam bíróságai előtt, melyben a biztosítási társulat

igazgatósága, hanem azon állam bíróságai előtt is megperelhetők, hol azon főügynökség székel, mely által az illető felek közt a biztosítási szerződés létrejött; hogy tehát ily biztosítási ügynökségek mintegy üzleti telepeknek tekintessenek, s hogy a biztosítási társaságok s egyes felek közt az ily ügynökségek székhelyén vagy területén belől fekvő javakra nézve kötött biztosítási szerződések általában véve az üzleti telepekre vonatkozó szerződésekhez számíttassanak, s a bírói illetékességet megállapító joghatályukra nézve azokkal azonosíttassanak. Ha tehát egy ily állami szerződés értelmében illetékes forum előtt bizonyos jogügy függővé vált — a jogügy pedig a keresetbei bebocsátkozásra intézett felhívás bejelentése által válik függővé — akkor ezen ügy ugyanott lesz véglegesen is befejezendő, a nélkül, hogy a perfüggőség s a már egyszer megállapított bírói illetékesség az alperes lakhelye vagy tartózkodási helyének megváltoztatása által szintén meg volna változtatható vagy máshová áttehető.

El van ismervé az említett államszerződésekben, — melyeknek részletes határozatait itt részint helyszüke miatt, részint azon oknál fogva, mivel ez kitűzött feladatunk határain túlmenne, nem közöljük, — főelv gyanánt továbbá az is, miszerint a személy polgári állapota (*status*) s jogképessége mindig azon állam törvényei szerint ítéendő meg, melynek az illető személy alattvalója, melyhez tehát rendes lakhelyénél, vagy ha olylyannal nem birna, születésénél, származásánál fogva tartozik.

Mindezen szerződések eredetileg csak 12 évi időtartamra kötöttek, melynek lefolyásával kölcsönösen felmondhatók, mi ha meg nem történt, újabb 12 évre hatályban maradnak.

Ezek azonban azon egyedüli államszerződések, melyek a jogszolgáltatási viszonyosságra nézve Poroszhon s más tizennégy német állam közt fontosak. Léteznek ugyan ezeken kívül Poroszhon s a többi 19 német állam között még más szerződések is, melyek az illető államok polgári bíróságainak egymás irányában állását illetik, ezek azonban alárendelt jelentőségűek, miután többnyire csak bírósági megkeresések, vagy kölcsönös insinuatiókra vonatkoznak. Általuk csak is legfeljebb az lett nyerve, miszerint az illető államok bíróságai egymással közvetlen levélváltásban állhatnak, a nélkül, hogy erre nézve a diplomatiái közbenjárás szükséges volna, a mint ezt a Németországon kívüli külföld egyes államai közt látjuk.

Végül még meg akarjuk említeni azon miniszteriális egyezményeket, melyek egyrészt Poroszhon, s másrészt Ausztria s Bajorország közt a bírói határozatok kölcsönös végrehajtása iránt létrejöttek.

Ausztria s Poroszhon egymáshoz viszonyát illetőleg, mindkét államban bíróságok egymásnak a hozott jogerejű bírói határozatok végrehajtását sürgető megkeresvényeit teljesítendik, ha csak az egyik vagy másik állam országos törvényei szerint a bírói illetékesség ellen nem merülnek fel kétségek vagy aggályok.

Bajorországban pedig a porosz bíróságok ítéletei a peresztett fél vagyonában csak akkor hajtathatók végre, ha

a) a megkeresvényhez csatolt bírói bizonyítványok szerint magában Poroszhonban alkalmas vagy elégséges végrehajtási alap, vagy végrehajtási eszközök nem találtattak;

b) ha ugyanazon végrehajtási alapra egyenlő jogu, vagy még előbbrevaló igények bajor alattvalók által bejelentve nincsenek, mi végből a végrehajtásra megkeresett illető bíróság a saját bajor alattvalókat a végrehajtás foganatosítása előtt hirdetményileg felhívja.

Ugyanezen feltételek s ovatosságok mellett hajtathatók

nak végre illő megkeresés folytán bajor ítéletek Porosz-
honban is.

Ezen s más ilyféle egyezvények nem egy vonalon állanak az állami szerződésekkel, inkább csak kölcsönös előzékenységen, viszonyos készségen alapulnak, s ennél fogva bármikor is felmondhatók, vagy beszüntethetők.

A mondottakból önkényt feltűnik azon állapot, melyet a jogszolgáltatás viszonyosságára nézve Német-
honban fennállani látunk, mely állapot még csak kielégítőnek sem mondható.

Ha már most a Németországon kívüli külföldre tekintünk, találkozunk ugyan itt is egyes államok közt kötött szerződésekkel, melyekben a jogviszonyosság köréhez tartozó részletes intézkedések foglaltatnak, de ez intézkedések főleg a büntetőjogszolgáltatásra vonatkoznak, s ott is leginkább csak a bűntevőknek az egyes államok közti kiszolgáltatása körül forognak. A még ezeken kívül a polgári jogszolgáltatásra vonatkozó csekély számú állami egyezmények csak igen is alárendelt fontosságú kérdésekkel foglalkoznak, ugymint az egyes államok birói hatóságainak egymás közti levelezését, egymáshoz intézett megkeresvényeit — requisitioit — s eféléket tárgyznak, s még ezekben is némely államokban a diplomatiái ut választandó, vagy pedig — mire ismét Hollandia nyújt példát — a feleknek van fenntartva ezeket ottani ügyvédek által eszközölni. Ezen állami szerződések tehát, a mint a mondottakból következik, olyannyira alárendelt jelentőségűek, hogy el kell ismernünk, miszerint különösen a Németországon kívüli külföldi államok egymással csaknem semmi jogszolgáltatási viszonyosságban sem állanak.

Dr. EKMAYER ÁGOST.

kassai kir. akad. nyilv. rendes tanár.

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvr.

(Folytatás)

(Z—z.) 2-er Titel. *Von dem Handelsregister.*

Art. 13. Azon rendelet, hogy a kereskedelmi törvényszék a cím és egyéb e törvénybeli bejegyzéseket „durch eine oder mehrere Anzeigen in öffentlichen Blättern“ köztudomásra juttassa, határozatlan. De míg a lapok nyelve, többé s kevesebbé olvasottsága, a kijelölésbeli önkény, s különbözőség, mely miatt a közönség sok (különben) érdektelen ujság tartására is kényszerítettnek, tekintetbe veendő. E helyett tehát következő szerkezet javasoltatik:

Az e végre a m. k. váltófeltvényszék által évenként kijelölt hírlapokban, késedelem nélkül, egymás után két ízben, köztudomásra juttatandók.

Mi ha elfogadtatik a következő, art. 14. helyébe az jöhetne, hogy:

A m. k. váltófeltvényszék azt, hogy efféle hirdetmények tekintetéből a jövő évre minő hírlapokat jelölt ki, minden évi december hónapban, ugyszintén azt is, hogy valamelyik hírlap időközbeni megszüntével, ennek helyébe általa melyik jelöltetett ki, — időnként, hírlapi uton, hivatalosan közhírré fogja tenni.

3-er Titel. *Von Handelsfirmen.*

Art. 15. A kereskedői Firma (czég) nemcsak „der Name“, tehát egyes név, hanem több névből (már rég elholtak neveiből) is állhat. Csupán kérdéskép bátor-
kodom*) hát föltenni, valjon helyes volt-e a szöveget így

*) Sőt illetékesnek sem tartom magamat a német nyelv mélyebb kiaknázására. Ehhez ama Nürnbergben ülésezett urak csakugyan jobban értettek nálamnál. De, mint már mondtam, minden arrogantiától való mentességemet, csupán magam számára irt ezen jegyzetek mindegyikére kiterjesztetni kérem. Ha már Cicero is azt mondá: Si quid est in me ingenii judices! quod sentio quam sit exiguum! — látán hogy ne éreznék hasonlót?

hagyni, vagy a „der Name“ helyett „jelzetet“ (chiffre), avvagy a névnél maradvá, nem kellene inkább „nevezet“ (Benamsung, Benennung) tenni? midőn ezen art. így kezdődne:

Valamely kereskedő czége (firma) azon nevezetből áll etc.

Art. 16. Egyes kereskedő czége csupán vezeték vagy *családi nevéből* mellék- vagy keresztnéve legalább első betűje kitétele nélkül elég biztonságot nem nyújt, mert p. o. hány Schwarz vagy Weisz van a világon? Ezért tehát, de meg saját váltótörvényünk I. r. 14. §. h) pontja rendeletére is tekintve, miután az osztrák váltórendtartás 2-od szakasza sem elégi csupán az általános családnévet váltói aláírásoknál, hanem *der Name der Person* szűkebb kitéttel él, a személyt pedig a mellék- vagy keresztnév kitétele egyediségére nézve jobban meghatározza, a szerkezet, figyelmeztve az alább következő 20-ik art. tartalmára is így lenne változtatandó: *Czégül (firma) csupán családi (polgári) nevét használhatja, mely mellé azonban kereszt- vagy elő-nevét, avvagy ennek legalább első betűjét is kitenni tartozik.*

Art. 19. A 4-dik artra tett észrevétel folytán „Ein jeder Kaufmann“ — helyett így kezdődne ezen art. *minden, ki rendes kereskedőnek tekintetni kíván etc.* — tartozik etc.

Art. 20. Ezen art. 2-dik pontja azon esetre is kiterjesztendő, ha a bejegyzendőnek kereszt- vagy mellékneve 1-ső betűje megegyez egy másikéval, tehát nem csak akkor, ha két kereskedőnek hasonló mellék- (vagy előneve, Vorname) és vezetékneve van, vagyis például, ha két Bertalan Weisz, hanem akkor is ha két B. Weisz van, habár az egyik Bertalan a másik Boldizsár — tehát a két kereskedő nem ugyanazon vezeték- és kereszt- vagyis melléknevű volna is. — E mellett

Minden egyes helyben (Ort) vagy községben (Gemeinde) kereskedelmi törvényszék a világon sehol nincsen. — Különösen hazánkban efféle törvényszékek hatásköre törvény által bizonyos kerületre van felosztva. Ezen cikk eleje tehát így lenne változtatandó:

Minden új czégnek (firma) ugyanazon kereskedelmi tvényszéknél már létező s a kereskedői lajstromba bejegyzett czégektől világosan kell különböznie.

Art. 21. Azon egy kereskedésnek csak egy czége legyen. Ugyanazon kereskedő tehát czégét más, netalán letéző melléktelepjét illetőleg, a főtelepétől különbözőleg nem jegyezheti, kivéven ha más czégvezetője van, miből még a czég különböző volta nem következik. Sőt mihielyt egyik telepnek ilyen — másiknak amolyan czége lenne, azonnal megszűnnék az egyik fő, a másik melléktelep lenni, hanem mindkettő külön teleppé válnék. — Ennek előrebocsátásával, és figyelmeztve a 20-ik art. tett észrevételre is, ezen 21-ik art. első pontja így lenne módosítandó:

— „az utóbbira nézve illetékes kereskedelmi törvényszéknél, azon esetre, ha a melléktelep a főtelepre nézve illetékes kereskedelmi tvényszék hatósági körén kívül esnék, bejelentendő.“

A második pont pedig kimaradván, helyébe az jőne, hogy:

„Ha azon kereskedelmi törvényszéknél, hol a melléktelepre nézve a czégbejelentésnek szintén meg kell történni, a bejegyeztetni kívánt czéghez hasonló már valósággal bejegyezve léteznék, a folyamodónak főtelepjét illetőleg lett czég bejegyzésénél erre ügyelni, s czégét már ott is a szerint kijelölni kötelessége, hogy ez a melléktelepet illetőleg is az ottani minden — más czégbejegyzésektől világosan különbözzék.“

A 3-dik bekezdetre nincs észrevétel. Azonban:

Valamint a címvezetésnek (magánosan a felek között) netaláni megszorítása a következő 43-dik art.-ban mások irányában érvénytelennek mondatik ki, és a 85. §. rendelete is effélre céloz, úgy itt is egy külön §. beiktatása szükséges volna ugyanilyforma szerkezettel. Telesen követve az 1840: XVIII. t. cz. 1. §. rendeletét:

A közkereseti társaságoknak a társasági címben nyilván megnevezett vagy a címhez ragasztott ezen szókban „és társak“ (& Comp.) bennfoglalt minden egyes tagjai egész vagyonukkal kötelezve vannak.

A cég terjedelmének magánosan lett megszorítása tehát harmadik személy irányában semmi jogerővel nem bír. (A 112-ik art. is ezt tartja.)

(Folytatása következik.)

Különfélék.

— (Európa államadósságai s pénzügyi mérlege.) Hogy nem volt még korszak mely oly óriási mérvben értett volna az adósságtetéshez mint a 19 század, ki fog derülni Európa államadósági mérlegét átnézetileg feltüntető következő adatokból, melyek egyuttal alkalmat fognak nyújtani ezen ügy feletti komolyabb elmélkedésekre.

Ki van számítva, miszerint Európa 49 állama e század! kezdetén — miután előbb természetesen az állami hitelkönyvek néhányjaiban vastag huzások által történtek kitorlések — összesen véve körülbelül 4000 millió frankra rugó adósságok által volt terhelve. Hatvan évvel később, tehát napjainkban, az említett 49 állam hitelkönyveiben összeadás oly összeget mutat fel, melyhez képest a mondott 4000 millió frank mint valóságos törpe szám jelenkezik, vagyis 55½ milliárdnyi, számokban kifejezve 55,500,000,000 frankot.

Hat évtized alatt tehát, mely időnek aránylagosan legnagyobb része háborítlan békében telt el, Európa államadóságait 55½ milliárd franknyi csekély összeggel szaporítá. Ez összegből esik egy évre 858½, egy napra 2,354,338, s minden órára közel 100000 frank, — bizonyára oly számok, melyek századunk materialisticus irányának, a vaspályák s távírdák nyilsebes haladása korának valóban becsületére válnak.

Ezen államadósságok szaporodása azonban e hatvan évi időszakon át progressiv arányban haladt előre, s ha e haladás így tart, akkor világrészünk majd az napon, melyen az 1900-ik évet fogjuk írni Kr. szül. után, valószínűleg már egy 100 milliárdnyi frankból álló államadóssági összeggel lesz szerencsételtetve.

Hátha ezen adatokhoz még a többi világrészek passzívát is hozzászámítanók — a melyek az államkölcsonők megkötésében köztudomás szerint szinte a legjobb haladást tanúsítják — mily mesés eredményt érnének el akkor?! — Valódi jótéteményreánk nézve, hogy az arabs szám-rendszer feltaláltatott, s hogy azt élvezhetjük, mert különben már csak maga az állam hitelkönyvek vezetése is a munkaerők jelentékeny részét absorbeálná.

De Európa más célok elérése vagy megközelítése végett összes munkaerőire szorult, különösen az államszükségletekkel járó költségek fedezésére, mely költségek között a hadsereg s hajóraj mellett ismét az államadósságok kamatai első sorban állanak. Világrészünk 49 pénzügyminisztere ugyanis magában a békeállapot budget-jében egészben véve 9,900 millió franknyi hozzájárulást kíván a hívséges alattvalók munkakeresetéből e költségek fedezéséhez évenként.

Mennyi munka szükséges arra, hogy ezen összeg, — melyet oly könnyen irunk vagy fejezünk ki számokban, évenként elővárásoltassék, mindeddig ugyan kiszámítva nincsen, de tudva van az, miszerint az európai államok honpolgárainak az említett költségekre tett hozzájárulásai nem elégségesek azok fedezésére, mert az európai pénzügyi miniszterek consortiumának még béke idején is körülbelül 650 millió franknyi deficit-je szokott lenni rendesen, mely deficit-re az államadósságok fenn körülírt évi szaporodását részben visszavezetni lehet.

Még más következtetéseket is származtathatunk le e számadatakból. Tudjuk miszerint Európa jelenleg 280½ millió la-

kost számít, e szerint ezen lakosok mindegyikét saját adósságain kívül körülbelül 200 franknyi állami tartozás terheli, mely összeg évenként mintegy 3 frankkal növekedik. Minden ujan született európai világpolgár tehát már bölcsőjében egy 200 franknyi állami passivajáradékban részesítettik, s ha a gondviselés megengedi, miszerint a 60 éves kort elérje, akkor ezen ajándék már 380 frankra emelkedett. Az állam pénztárához élete első évétől kezdve körülbelül 35 frankkal járuljon évenként, a mi 60 éven át 2000 frank. E mellett köteles még saját magát és családját is eltartani. Ha már most az államadósságok s államkiadások folytonosan azon arányban fognak növekedni, mint az utóbbi 60 éven át, mily arányba fognak lépni elvégre majd akkor a honpolgárok jövedelmei azon évi illetményével, melylyel az állampénztárhoz járulni tartoznak?

Egy jó számoló képes volna meghatározni a napot, az órát, a mely időpontig Európa jelenlegi pénzügyi rendszere 650 millió franknyi folytonos évi deficit-tel e világrész összes tulajdonát el fogná fogyasztani, hacsak a nemzetgazdasági tudomány előhaladása folytán nem jönnek létre utak s módok, melyek a pénzügyi mérlegben az egyensúlyt helyreállítandják, s akkor majd a Socialisták s Communisták „Új korszaka“ önmagától kezdődnek!

Dr. E. Á.

— (Bécs városának iparstatistikájához) 1865-ik évben Bécs városában 43,920 iparüzlet számított, 717-nél több mint 1864-ben. Ezekből összesen 1.078,295 ft. kereseti adó fizettetett. Megadóztatva volt 15,174 iparos 5 ft-ával, 17,179 iparos 10 ft-ával, 1 tizenöt forinttal, 4034 husz forinttal, 1392 harmincz forintjával, 847 negyven forintjával, 1208 ötvenforintjával, 882 hatvan ft-ával, 132 hetven ft-ával, 290 nyolczvan ft-ával, 1375 száz ft-ával, 5 százhusz ft-ával, 1 százharmincz ft-ával 2 száznegyven ft-ával, 471 százötven ft-ával, 4 százhatvan ft-ával, 1 száznyolczvan ft-ával, 487 kétszáz ft-ával, 2 kétszázötven ft-ával, 1 kétszázhatvan ft-ával, 235 háromszáz ft-ával, 24 négyszáz ft-ával, 73 ötszáz ft-ával, 5 hatszáz ft-ával, 29 hétszáz ft-ával, 2 nyolczszáz ft-ával, 1 kilencszáz ft-ával, 21 ezer ft-ával és 38 ezer ötszáz ft-ával.

— (Sótermelés Galicziában.) Hivatalos adatok szerint Galicziában a kő- és konyhasó fogyasztása 1865-ben körülbelül 893,000 mázsa volt, mely összegben valószínűleg a Kossowból Bukovinába évenként kivitetni szokott 100,000 mázsa, valamint a Wieliczkából Csehországba szállított 40—50,000 mázsa is bennfoglaltatik. A marhasótermelés Galicziában mintegy 200,000 mázsát tesz, s ezen só Galicziában olcsóbb, mint más ausztriai koronaországokban. A gyári só keleti Galicziában mázsánként 70 krral, nyugati Galicziában 21—35 krajczárjával adatik el. Hogy mily csekély mértékben fogná a galicziái sótermelés szaporítása a külföldre, különösen az Oroszországba való kivitelt emelni, ezt mutatja egy különösen e célra az országban alakult társulat. A speculatio tudniillik teljességgel nem sikerült, oly annyira, hogy a speculansok az Oroszországban talált nehézségek miatt nem valának képesek a szerződést teljesíteni. Az ellenőrzési költségek kevesbitésére 7 országos sófőződével felhagytak; a sótermelés központosított ugyan, mindamellett jelenleg nagyobb mint azelőtt volt.

— (Az olaszországi takarékpénztári ügy) Guala szerint — Annali univers. — még igen kevésbé fejlődött. Az 1863-ik év végén az egész királyságban mindössze 188 takarékpénztár számított 250,134 betételi könyvecskével (tehát 1 könyvecske 90 személyre.) Az összes tőke csak 186 millió lirára ment. (Ausztriában ugyanakkor 158 takarékpénztár számított összesen 150 millió forintnyi tőkével, tehát még jóval kevesebb, mint Olaszországban. Ellenben Angliának 29,300,000 főnyi lakossága mellett 1200 millió lirenél, Franciaországban 600 millió lirenél nagyobb takarékpénztári tőkéje van.)

A „Jogtudományi Közlöny“ első (1866.) évfolyamából néhány teljes példánnyal még szolgálhatunk. Az egész folyam — VIII. és 848 lap — ára 8 frt. o. ért.

A kiadóhivatal.

Pest, egyetem-utca 4. sz.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BALINT.

TARTALOM: A nemzetközi magánjog kérdése s a jogszolgáltatás nemzetközi viszonyossága. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvről. (Z-z.) Folytatás. — Különfélék. — Melléklet: egy iv Curiai ítélet.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A perujtás elévülése.

Az elévülés, általános értelemben, összesége a jogvesztésnek és jogszerzésnek. *)

Jogvesztés annyiban, a mennyiben a jogosított a törvényben világosan kijelölt feltételek beálltával, jogának élvezetétől, csupán a kijelölt feltételek folytán s így önkaratán kívül, megfosztatik.

Jogszerzés annyiban, a mennyiben egy másik fél e jogot, — a nélkül, hogy annak birtokba vételére az előbbi jogosítottnak akarata vagy a bíró intézkedése következtében lett volna képesítve, — csupán a törvényben meghatározott feltételek beálltával, megszerzi.

Melyek a törvénynek eme föltételei: ennek elősorolása nem tartozik ezuttal célunkhoz. Csupán egyet emelünk ki, mely a törvényileg megállapított időtartamra vonatkozik, s melynek szakadatlan lefolyta előtt jogvesztésről és jogszerzésről szó sem lehet.

Minden szabatos törvényhozás megegyezik abban, hogy az elévülést az évek bizonyos számától teszi függővé, mi alatt az előbbi jogosított a kérdéses jogot gyakorolni megszűnt, a jogszerző pedig ugyanazt háborítlanul élvezte. Különbség csak az évek számában van, — és erre a jog tárgyai annyiban vannak hatással, a mennyiben némelyek az eljárás menetében gyorsabb lefolyást követelnek, mások nyilvánosságuknál fogva mindenki előtt és minden időben általános világlatban állnak, míg a többiek, kivételesség jellege nélkül, a közönséges szabályok alá tartoznak.

Hazai törvényeink, jelen érvényökben, mindezen minőségek közt határozott különbséget tesznek. A különbség, az említett minőségekhez képest három osztályba sorakozik.

Első helyen a váltót említjük, mely az 1840: XV. t. cikkben foglalt rendszeres munkálat szabályait követi. Az idézett törvénycikk 203. §-ánál fogva a váltó-jog azon eseteken kívül, melyekre nézve rövidebb határidő van szabva: elévülés által azon naptól számítandó két év alatt enyészik el, mely napon eszközlésbe vevendő lett volna.

Második helyen az osztrák polg. törvénykönyv azon rendeleteihez képest, — melyek az 1855. december 15. telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván, a telekkönyvek tárgyát képező valamely dolog szerzése vagy elidegenítése módjait meghatározzák (id. törv. szab. I. 21. §.), mindazon jogviszonyok említendők, melyek a most említett id. rendtartás értelmében vezetendő nyilvánkönyvek tárgyait képezik. Itt is találunk nem kevésbé világos és határozott törvényhelyet, mint a váltóra nézve, mely az elévülés időtartamát pontosan meg-

határozza. Az osztrák polg. tkönyv 1467. §. az elbirtoklásról ekkép intézkedik: „Ingatlanokra nézve az, kinek nevére azok a nyilvánkönyvekbe bekeblezvék, minden ellenmondás elleni teljes jogot három év lefolyta alatt birtokol el. S az elévülésről az 1479. §-ban: „egy harmadik irányában minden jogok, akár vannak a nyilvánkönyvekbe bekeblezve, akár sem, rendszerint legfeljebb harmincz évi nem használás, vagy ugyanannyi ideig tartott hallgatás által elenyésznek.“

Harmadik helyen mindazon közpolgári jogviszonyokat látjuk, melyek az előbbiekhöz nem tartozván, a visszaállított magyar törvények által szabályoztatnak. Az időt a hármaskönyv a kir. fiscus ellen 100; egyháziak ellen 40., nemesek közt 32., polgárok közt 12., parasztok közt egy év és egy napra határozta (I. 78. cz. 2. 4. §§. III. 15.). Ez idő a jászknoknál, külön statutu- maik szerint, a szőlők, kertek és épületekre nézve egy év és egy nap s a földekre nézve 3 évet tesz. (Stat. X. §. 1.)

Mindezen törvények annyira határozottak, s azok után, mik az id. törv. szabályokban a magyar törvények (I. 1. §.) és váltó-tkönyv (u. o. II.) visszaállításáról, valamint az osztrák polg. tkönyv idézett szakaszainak hatályban létéről (I. 21. §.) rendeltettek, minden kételyt annyira kizárnak: hogy a további bizonyítást méltán fölöslegesnek tartanók, ha némely bíróságok a perujtás kérdésében is ugyan ezen mérték szerint ítélnék meg az elévülés időtartamát.

Tudva van, hogy a perujtási jogorvoslat, mely új bizonyítékon alapul, azon időhatárig érvényesíthető, míg a per tárgya visszaszerzésének elévülés nem áll ellent. Így van ez az osztr. perrendtartásban, mely a mi váltó-eljárásunkkal közös forrásból merítettet. A 367. §. szerint t. i. előbbi állapotba visszahelyezés új bizonyítékok alapján mindaddig kérethetik, míg azon jog, mely a per tárgyát tette, el nem évült. Az 1781. május 1-én kelt osztr. perrendtartás (Josefinische Gerichtsordnung) melyet az 1840-ki országgyűlésen a magyar váltóeljárás készítői — mellékesen mondva, nem igen szerencsés választással — utánoztak, hasonló esetben az előbbi állapotbai visszahelyezés jogát mindaddig fenntartotta, — „so lang das Recht nicht verjähret ist.“ *)

Mind emellett többsetről van tudomásunk, melyben az alsóbb bíróságok közpolgári ügyekben is a váltókra nézve megállapított elévülési időtartamot vették alapul a kért perujtás elutasítására. Némely látszólagos okot erre, mint az indokokban olvashatni, azon körülmény szolgáltat, hogy az id. törv. szab. I. 88. §. által a váltóeljárás egyebekben kívül a perujtási jogorvoslat tekintetében is kiterjesztetett a közpolgári ügyekre, — és emez eljárás 196. § — a szerint „új bizonyítványok következtében a per

*) Amaz elévülés, szorosabb értelemben (longi temporis praescriptio), s ez elbirtoklás (longae possessionis praescriptio.)

*) §. 373. Fügér's gerichtl. Verfahren in Streitsachen. Vierte. Ausg. Wien, 1841.

váltótörvényszék előtt csak a váltójogi elévülés ideje alatt, — mely az I. r. 12. fejezete szerint a végítélet hozatalától számítandó két esztendő alatt telik be, — lesz megújitható. A midőn tehát a perujítás közpolgári ügyekben is azon szabályokat követi, melyek a váltóeljárásban a váltótörvényszékekre nézve megállapítottak: ez többeket azon meggyőződésre vezetett, mintha a perujítási jogorvoslattal a közpolgári ügyekre azon időtartam is, mi alatt a per megújitható, kiterjesztetett volna.

A dolog azonban nem így áll. Elévülés és perujítás a jognak külön cathegóriába tartoznak. Amaz a jognak szerzése, vagy vesztese, — ez a veszített jognak orvoslása körül forog; amaz tehát anyagi s ez alaki jog. És a midőn az id. törv. szabályzat I. 88. §-a a váltóeljárást, egyebek közt a perorvoslatok tekintetében is kiterjeszté a közpolgári perekre: ezáltal az I. §-ban foglalt amaz intézkedését, melylyel a „magyar polgári anyagi magántörvényeket visszaállítá” — hatályából kivetkőztetni nem lehetett s nem is volt szándokában. Már pedig az elévülést nemcsak az előbbi magyar törvények, de minden eddig ismert törvényhozás s maga az 1840. évi váltótörvény is (I. r. 203. s következő §§.) az anyagi jogban tárgyalják.

Ily értelemben határoz a m. kir. curia, minden előforduló esetében a perujításnak; miről, hogy t. olvasóinkat tájékozthassuk: az alábbi határozatok közlését czélszerűnek láttuk.

Kir. ítélő tábl. 14,283. polg. sz. 1866. okt. 16.

Csicsery Péter és neje szül. Lüle Terézia, néhai Weinberger Mózes örökösei, névszerint Propper József, Weinberger Leopold, Sámuel, Adolf, Mendel Ignáczné Weinberger Léni, Spitzer Herman és neje Lefkovits Fáni ellen az unghvári 550. sz. ház tulajdona iránt lefolyt és eldöntött per megújítása iránt támasztott ügyben, melyben Ungmegye törvényszéke 1866. évi júniushó 19-én 2315. sz. a. a perujításnak helyt nem adott, s felpereseket 10 ftnyi perköltségben elmarasztalta, — felperesek felfolyamodása folytán a kir. ítélő táblán *végeztetett*:

„A felperesileg felhozottak az előbbi perben nem használt új bizonyítékok levén, — azok érvényének megbirálása pedig az ügy érdemleges elintéztetésére tartozván, — ugy az 1840: XV. tcz. II. r. 196. §-ban foglalt kétévi határidő polgári ügyekre nem alkalmaztathatván: a perujítás a fennebb felhivott tczikk 194. §-ának b) pontja értelmében megadatik, és a megye tszékeének végzése ekként megváltoztatván, jelen ügy további törvényes eljárás végett illetőségéhez visszaküldetik.”

Kir. tábl. 4880. polg. sz. 1863. júl. 3.

Nánósy Benjámin felperesnek, Szőlósy János, mint Debreczenváros polgármestere ellen örökösödés végett szab. kir. Debreczenváros tszéke előtt indított perujítási ügyében, melyben ugyanott 1863. február 18-án 5187. sz. a. kelt végzéssel a perujítási kérelemnek hely nem adatott, felperes semmiségi panasza és felfolyamodása folytán a kir. ítélő tábla által következőleg *végeztetett*:

„Az 1840: XV. tcz. II. r. 196. §-ában említett váltójogi elévülés köztörvényi elévülés alá tartozó ügyekre alkalmazható nem levén, a kért perujításnak hely adatik, és az eljáró városi tszék végzésének ekként megváltoztatásával a per további eljárás végett illetőségéhez visszaküldetik.”

Hétsz. tábl. 10,805. polg. sz. 1864. decz. 17.

Scherfeneder Ferencz, mint ujitó alperesnek — Pozsonyi Ferenczné Wenczel Aloyzine, mint ujitott felperes elleni perujítási ügyében, melyben Arad szab. kir. város tszéke 1864. évi márcziushó 21-én 2041. sz. a. kelt végzésével az ujitott fél kifogása ellenére a birói illetőséget megállapította, ellenben az ujitó felet perujítási kérelmével elutasította, a kir. ítélő tábla pedig mindkét fél felfolyamodása folytán 1864. évi pünkösztő 11. napján 4687. sz. a. kelt végzéssel az elsőbirósági végzésnek a birói illetőséget megállapító részét helyben hagyta, a perujítás kérdésében pedig azt megváltoztatván, a kért perujításnak helyt adott, — ezen végzés ellen ujitott fél részéről közbevetett felfolyamodás folytán a kir. hétszemélyes táblán *határozatott*:

„A tek. kir. ítélő táblának végzése az abban felhozott indokoknál fogva helyben hagyatik.”

A helybenhagyott kir. táblai végzés: „A neheztelt elsőbirósági végzésnek Aradváros tszéke birói illetőségét megállapító része indokainál fogva helyben hagyatik. Ellenben a jelen perben az ősiségi nyiltparancs 36. §. értelmében a perujítás kizárható nem levén, és arra ugyanazon nyiltparancs 31. és 37. §§-aiban foglalt kivételes rendelkezések nem alkalmaztathatván, így pedig az id. törv. szab. I. r. 174. és illetőleg 88. §§-saihoz képest a jelen perujítási kérelem az 1840: XV. tcz. II. r. 12. fej. szerint levén elintézendő; miután a perujítási kérelemhez A., B., B1., C., D., E., F., G., H., I., M., N., O., Q. és R. alatt csatolt okmányok az anyaperben nem használtattak, és azok tartalmuk szerint nemcsak az anyaper kezdete előtt keletkeztek, hanem a főügyben megvitattott és ítéletileg eldöntött peres kérdésre vonatkozó új bizonyítványokul is mutatkoznak, annak igazolását pedig, hogy ezen okmányok az anyaperben ujitó fél által nem használtathattak, a törvény a perujítás megengedhetőségének feltétlen kellékeül nem követeli, valamint másrészt érdemleges érvényük megvitatását és megbirálását a perujítás megengedése utáni eljárásra halasztja: — mindezeknél fogva a kért perujítás megengedtetik, és ekkép — a perköltségek feletti intézkedés a hozandó érdemleges ítéletig elhalasztatván, — az elsőbirósági végzés e részben megváltoztatik, s az iratok” stb.

Hétsz. tábl. 5456. polg. sz. 1866. máj. 18.

Bagosy Kálmán és Bagosy Márton ujitó felpereseknek — Bagosy Amália özv. Ilsvay Ferdinándné ellen a cs.-bagosi és nagykolcsi birtokok és járulékaik iránt indított ujitott örökösödési igényperében, melyben Szathmármegye tszéke 1865. aug. 5-én 2400. sz. a. kelt végzése által a perujításnak helyt nem adott *), a kir. ítélő tábla azonban 1865-ik évi deczember 19-én 17,846. sz. a. hozott végzése szerint a perujítást megengedhetőnek találta, ez ellen alperesnő hagyatéka részéről közbetett felfolyamodás következtében a kir. hétszemélyes táblán *határozatott*:

„A váltóügyekbeni eljárásra vonatkozó 134. §., mely a perujítást megengedő elsőbirósági végzés ellen, további felfolyamodást kizár; jelen ügyre nézve, melyben a megyei tszék a kért perujításnak helyt nem adott, a kir. ítélő tábla pedig megváltoztatólag a perujítást megengedé, — az ujitó alperes fél felfolyamodása folytán a felülvizsgálatot az alsó birósági végzések különbségénél fogva ki nem zárván, annak hely adatik.” stb.

ÖKRÖSS BALINT.

A magyar királynék koronázásáról.

(Vege.)

Kifejtettük tehát, mily joguk volt, és mily joguk van az esztergomi érsek és veszprémi püspöknek, régi privilegiumok s újabb országgyűlési rendeletek folytán.

Ezek után záradékol tekintsük még a királynék koronázásának szertartásait, és pompáját közelebbről, mely czélból két koronázás leírását közöljük; egyiket a XVI. század előtti időkből, s a másikat a jelen század elejéről.

Mint fennebb mellesleg említettük, a XVI. század előtti királynéi koronázások közül csakis Beatrix, Mátyás király második nejének koronázása van bővebben leírva a pfalzi választófejedelem követeinek hivatalos jelentésében**). Ennek nyomán írjuk le mi is a koronázást, — egyes hiányzó adatokat más, hiteles forrásokból merítvén.

1746. decz. 10-én fogadta Mátyás a Székesfehérvár előtti térségen a bosnyák királynak (Ujlaki Miklós), a nádornak (Ország Mihály), az egyházi főrendeknek és a

*) Ez ügyben kelt határozatnak csak azon részét közöljük, mely a perujításra vonatkozik. Az elsőbirósági végzés indokai e kérdésben következők voltak: „A perujításnak helye nem találtatván, felperesek keresete elutasittatik. Mert az id. törv. szab. 88. §. szerint a perujításnál az 1840: XV. tcz. II. r. 12. fej. 196. §. szolgálván zsinórmértékül, miután ezen §. szerint a per új bizonyítványok következtében csak az elévülés ideje alatt, mely a végítélet hozatalától két év alatt számítandó, telik le, ujitható meg, jelen esetről pedig, minthogy az alapperbeli végítélet a cs. kir. legfőbb és semmisítő tszéknek 860. sz. a. 1860. július 12-én kelt a felperesek pedig ezen keresetüket csak f. évi május 15-én, s így a törvényszabta időnél jóval később, tehát elkészen adták be: ennél fogva a kért perujításnak helyt adni nem lehetett” stb.

**) Regis Hung. Matthiae Nuptiae, et coronatio Reginae. Apud Schwandtner Script. Rer. Hung.

külhatalmak és fejedelmek követeinek társaságában Beatrixet, a nápolyi király leányát, kiért más főurakkal s hatszáz lovas katonával János, váradi püspök, Geréb Péter és János, bazini gróf voltak Nápolyban, s ki bátyjával és a nápolyi érsekkel a mondott napon meg is érkezett Székesfehérvárra. Az üdvözlések után, melyeket a város előtti téren fogadott s viszonzott, a nép örömradiásai között ment be hőszerű díszparipán a városba, hol ismét a szent ereklyékkel jött eléje az összes világi, szerzetes és egyházi rend. S miután vége volt a templomban nagy fény között énekelt Te Deumnak, a király szobájába vezette a királynét.

A következő napon hasonló fény és pompa mellett ismét jelen voltak a király és menyasszonya a szent misén, s az egyházi szertartások végeztével ismét a király vezette szobájába a királynét, míg őt magát a fejedelmek és nemesség összes gyülekezete kísérte szállására.

December 12-én, csütörtökön a bosnyák király, a jelen levő fejedelmek és a jelen nem levők követei, valamint a velenceiek küldöttei eljöttek az udvarba s a királyt a templomba kísérték. Hova érven a király, az első padnál megállott, mellette a nápolyi király fia (Ferdinánd) és aztán a nápolyi királynak és végre a velenceieknek követei.

Nemsokára eljött a királyné is nagyszerű, fejedelmi fényben, a király anyjával s nagy kísérettel, s a nagy oltárhoz közel állott meg.

Jobbra pedig, szemben a királyi völegénnyel, de kissé alantabb a bosnyák király állott himzett s arany gyöngyökkel egészen átszőtt dolmányban, min ismét egy arany-mentét viselt, melyben ötszáz gyémánt s igen sok más drágakő volt. A király mögött állottak Kristóf, bajor herceg, a pfalzi és szász választófejedelmek s Lajos és Ottó bajor hercegek követei s végre sok főúr.

E tündöklő gyülekezetet kiegészíték az érsekek, püspökök és négy süveges prépost, kik a legszebb egyházi öltönyöket vették fel az isteni szolgálathoz, melyet a többiek segédlete mellett a veszprémi püspök, Vétési Albert végzett, ő énekelvén a nagy-miséét. Midőn az „Agnus“ hymnushoz értek, a királynét az oltár mellé vezették, hol, menyezet alatt levetköztetve, arannyal átszőtt díszöltönyt adtak reá, mely jobb karján és hátán nyitva volt, s erre arany-vörös palástot öltött.

Ezalatt a bosnyák király elvezettetik az arany-alma- és pálczával a magyar királyhoz, mint völegényhez, kit aztán a főoltárig a királynéhoz kísér. Itt mindaketten, a király és királyné térdre borulnak, s a püspök és a többi papok a szokott énekek és szertartások között őket megáldják. S midőn a királyné az előírt szertartás szerint hitet esküdött a keresztyén egyháznak: jobb karja megkenetett chrysuma és balzsammal.

Ezek után a nádor megkérde a királyt, ha vajjon akarja-e, hogy a királyné megkoronáztassék? S midőn a király igenlé, ugyancsak a nádor és a többi főurak feltevék a koronát a királyné fejére.

Ezalatt folyton harsogtak a trombiták, s pedig oly erősen, hogy senkinek szavát sem lehetett megérteni.

Ennekutána a király, királyi palástja- és koronájával feldiszitve ismét leült trónjára, s a nápolyi király fiát, Kristóf bajor herceget és több főrangú férfit lovagokká üté.

Vége levén a misének, a király ugyanolyan rendben, melyben jött, ismét visszament lakására, s a királyné is visszavonult a részére elkészített terembe.

Ezután nemsokára elkezdődött a lakoma. A királyné lakásában, a bolthajtásos teremben egy négyszögű és egy kerek asztal volt terítve. A négyszögű asztalnál első helyen a király és királyné, s a király jobbja mellett a nápolyi király fia ültek; míg a ke-

rek asztalnál a nápolyi érsek foglalta el az első helyet, mellette a nápolyi királynak, Lajos és Ottó bajor hercegeknek követei ülven. Kik az ételeket hordták és az asztalnál szolgáltak, mind grófok, vagy legalább bárók valának.

A lakomára pedig 24 étel készült, noha a nap rövidsége miatt nem tálatatott fel mind.

A lakoma után Fridrik, ligniczi herceg lovagjátékban, díszesen öltözve s pénzczélosan egy cseh lovaggal vívott, de a mint lándzsáikkal egymásnak rontottak, mindketten leestek lovaikról.

Ennyit tudunk Beatrix koronáztatásáról, mely után következő napon királyi jegyesével együtt az egész udvar kíséretében Budára indult, hol ugyanazon hó 22-én Szalay szerint: „páratlan fénynyel történt az egybekelés.“

Az újabb időben történt királynéi koronázásokat az országgyűlési iratok és naplókban találjuk leírva, és ezek nyomán közöljük az utolsó, Pozsonyban végbement királynéi koronázásnak leírását, megemlítve egyszersmind, hogy már e lap múlt évi folyamának 12. számában is egy, e nemből igen érdekes közlemény jelent meg Ökröss Bálint, a Jogt. Közl. szerkesztőjétől.

Miután az előbbi napon a sz. korona és királyi ékszerek fényes kíséret és nagy pompával a sz. Mártonhoz címzett templomba vitettek, 1825. szept. 25-én reggeli 8 órakor ő felségeik kijöven termékből, a világi és egyházi főrendek kíséretében lejöttek a királyi palota lépcsőin, s a király ő felsége a főkamrás (ifj. Nádasdy Mihály) és főlovászmester (gr. Eszterházy József) segédlete mellett lóra ült, míg a királyné főudvarmesternője segítségével kocsiba szállott. Ezután a harangok zugása mellett indult meg a fényes menet a mondott szentegyház felé a következő rendben:

1) Egy csapat lovas katona; 2) a miniszterek, mánások és rendek egyenruhás cselédsége gyalog; 3) két udvari lovász; 4) két udvari fourér, díszöltözetben és lovon; 5) a fő udvari fourér, lovon; 6) az udvari cselédség, a trombitások és dobosokkal; 7) az apródok, gyalog; 8) a főhercegek, főrendek s karok és aranykulcsosok, vegyesen; 9) a titkos tanácsosok és miniszterek, lóháton; 10) a különféle rendek kisebb keresztesei; 11) ugyanazok commendatorai; 12) a nagykeresztesek; 13) az aranygyapjasok, rendjeleik jelvényeivel, mindannyian lóháton; 14) Magyarország heroldja, díszöltönyt és fehér pálczával, lóháton; 15) a főudvarmester, lóháton; és 16) szintén lóháton a főherceg-nádor (József), kit a királyi tartományok helytartói kísérték. Ezek után következett 17) Ő Felsége a király, magyar öltözetben, rendjelekkel s feltett kalppal, lóháton; jobbján 18) egy keresztet vivő püspök, s balján 19) a főlovászmester, kivont karddal shajadon fővel, s kíséretében még 20) a főpalotamester (hg. Koháry Ferencz), a testőrségek kapitányai, (a magyar nemes testőrség kapitánya: hg. Eszterházy Miklós), Ő Felségének adjutánsa és a polgári hatóságok.

21) A felséges királyné, magyar díszöltözetben s nyitott hintóban, melynek oldalai mellett három-három udvari szolga ment; követte őt 22) a királyné főudvarmestere lovon 23) a magyar nemes testőrség fényes ruhában, mely előtt négy tárogatós ment, s melyet a testőrség lovásza kísérték; 24) egy hatlovas udvari hintó, melyben a királyné főudvarmesternője és előkelő palotahölgyek ültek, kísérve kétoldalt saját, ünnepi egyenruhába öltözött cselédeiktől, s végre 25) bezárta a menetet egy század gránátos és egy csapat lovasság.

A templom terén és az utcákon pedig gyalog és lovas katonaság volt felállítva a rend fenntartása végett.

Az egyháznál Ő Felségeiket a polgárok várták karodosan s jelvényeikkel ellátva, s miután a király Ő Felsége a lóról, a királyné pedig a kocsiból leszállottak volna, a templom ajtajában a primás (Rudnay Sándor) fogadta az ornatibusban levő clerussal, és ő is vezette be őket a sekrestyébe, a nádor, főherczegek, a keresztet vivő püspök, a herold és a főudvarmester kíséretében. A királyt követte a nádor, főudvarmester és két püspök, a királynét pedig a veszprémi püspök (Kopácsy József) még más püspökökkel. A többi jelvényvivők pedig a sekrestye ajtaja előtt állottak meg.

Miután Ő Felségeik a sekrestyében felvették koronáikat, királyi jelvényeik- és öltönyeiket, a menet ily rendben indult ki a sekrestyéből:

1) A koronázó (consecrator) primás az assistáló egyházi renddel; 2) a cs. kir. fourérok; 3) a nemes apródok; 4) a cs. kir. főfourér; 5) a főrendek, udvari tanácsosok, aranykulcsosok és karok vegyesen; 6) a különféle rendek commendatorai, kis- és nagykeresztesei; 7) az aranygyapjasok; 8) Magyarország heroldja, fedett fővel; 9) a főudvarmester; 10) a koronaőrök (Verébi Végh István és b. Révay János); 11) a zászlós urak, a királyi jelvényeket aranyos párnán vivén; 12) a főherczeg-nádor; 13) a keresztet vivő püspök és a főlovászmester, kivont karddal; 14) a főherczegek; 15) Ő Felsége a király, koronával és palástban, melynek szegélyét egy udvari nemes apród vivé; és a királyné házi koronájával fején, a mondott püspökök kíséretében; öltönyének uszályát a főudvarmesterné vitte utána, s követék őt az országbíró neje és a többi palotahölgyek.

A király az evangéliom oldalán levő trónra ült, melynek lépcsőin a keresztet vivő püspök, a főlovászmester, a magyar testőrség kapitánya és a magyar herold állottak.

A királyné pedig a szentély közepén levő zsámolyt foglalta el, s főudvarmesternéje és az országbíró neje a számukra készen álló zsámolyokra térdeltek.

Ezután az ország zászlóssai a királyi jelvényeket a püspökök segélyével az oltárra helyezék, minek végeztével elkezdődék a sz. mise.

A sz. lecke felolvasása alatt (sub decantatione Epistolae) a főudvarmester az oltár lépcsőire aranyszövetű szőnyeget terített s erre drágán himzett párnákat helyezett.

A sz. lecke felolvasása után Ő Felsége a király, koronás fővel lelépett trónjáról s az országbíró (Korompay gr. Brunswick József) és főkamrás, valamint a két testőrségi kapitány és két püspök kíséretében az oltárhoz jött.

Ezután a királyné főudvarmestere levette a királyné fejéről a koronát, gazdag vánkoston átnyujtva a cs. kir. kincstárnoknak, ki azt egy asztalkára helyezé. Ez alatt a királyné egész kíséretével az oltárhoz közeledék, hol a király, az eléje tartott pontificaleből a következő szavakat mondá: „reverendepater postulamus“, s azután előbbi kíséretével ismét visszatért trónjához, míg a királyné az oltár legalsó lépcsőjére térdelven, az érsek által eléje tartott keresztet megcsókolá.

Az alatt a nádor az országbíró segélyével levevén a sz. koronát a király fejéről, azt az oltárra tevé, a királyné pedig az előtte levő 3 vánkossra borult. Imádság közben ugyan ismét felemelé arcát, de a litania végeig térden maradt. Az imák végeztével az érsek a felséges királynét jobb karján és vállai közt felkente, mialatt a

főudvarmesterné, az országbíró neje és a palotahölgyek szolgáltak.

A felkenetés végeztével a királyné az oltár mögé vezetették, testéről az olaj letöröltetett; onnan ismét előjövén a lépcsőre letérdelt s a veszprémi püspök fejére tette a házi koronát; a nádor pedig vevén az ország sz. koronáját, oda nyujtá a primásnak, s mindketten a királyné jobb vállát érinték vele, ezután a nádor és az országbíró ismét a király fejére tevék.

Igy elvégeztetvén a koronázás, a primás a királyné kezeibe adá a királyi pálcát és aranyalmát; a főudvarmester pedig a primás és segédpüspökök kíséretében a királyi székbe vezették. Midőn pedig a primás a Te Deum-ot éneklé, megszólaltak a harangok és az üdvölvések.

Az evangélium elolvasása után két püspök hozá a sz. könyvet a királyi pár elé, mely azt csókjával illeté; az offertorium alatt pedig a királyné az oltár felső lépcsőjére térdelt s egy, az országbíró neje által az aranytálczán nyujtott aranypénzt az udvari ceremoniarus kezében levő csészébe tett, s azután megcsókolván a primás által eléje tartott sz. tálat (patinam), trónjára visszatért.

A praefatio alatt a veszprémi püspök ismét levevé a királyné fejéről a házi, — az országbíró pedig a király fejéről a sz. koronát; a communió közeledtével a királyné a püspökök kíséretében ismét az oltárhoz ment, annak legfelső lépcsőjére térdelt, s megáldozván, visszatért trónjára, hol a fennebb mondottak megint feltevék Ő Felségeik fejére koronáikat.

A mise végeztével ünnepélyes áldás osztatott, mely alkalommal megszólaltak a tárogatók, megkondultak a harangok, az ágyúk és mozsarak pedig másodizben kilövettek.

Ezután visszatértek Ő Felségeik a sekrestyébe, letevék királyi ékszereiket, s a primás és egyházi rend által vezetve, kimentek az egyházból. Ő Felsége a király és az egész férfikíséret lóra ültek, a királyné kocsira szállt, s a menet ugyanazon rendben, melyben jött, ismét megindult a primás palotája felé s ott megtartatott a nagyszerű királyi lakoma, melynél a nemes apródok, a tanácsosok és kamarások szolgáltak.

RAKOVSKY ISTVÁN.

Különfélék.

— (Bélyeg fogyasztás.) Az „Austria“ 3. számában közzé teszi a bélyegeladás eredményét 1865-ről. A bevétel volt: bélyegek 16,199,642 frt, taksák 859,864 frt., illetékek 27,787,539 frt, összesen 42,847,045 frt. E szerint az eredmény 1,401,376 frttal kevesebb, mint 1864 ben és 3,152,955 frttal kevesebb, mint előlegesen számítva volt. A kedvezőtlen eredmény leginkább Alsó-Ausztriát (845,121 frt) és Magyarországot (650,651 frttal) illeti. — Leginkább a kedvezőtlen pénzügyi viszonyoknak és az illetékköteles tárgyak árcsökkenésének tulajdonítatik, mialta egyrészt az eladások száma csökken és másrészt az illetékek beszedése nehezített meg, minek folytán részletfizetések és elhalasztások engedményezése rendkívül gyakran igénybe vétetett.

A „Jogtudományi Közlöny“ első (1866.) évfolyamából néhány teljes példánnyal még szolgálhatunk. Az egész folyam — VIII. és 848 lap — ára 8 frt. o. ért.

A kiadóhivatal.

Pest, egyetem-utca 4. sz.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A perujtás elévülése. Ökröss Bálinttól. — A magyar királynék koronázásáról. (Vége.) Rakovszky Istvántól. — Különfélék. — Melléklet: egy iv Curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A magy. kir. curia tevékenységi kimutatása 1866. évben. *)

Királyi ítélőtáblai

határozatok polgári jogügyekben				elintézték polgári jogügyekbeni folyamodványok fölött	fegyelmi ügyek	tisztí panaszok	Érdemleges tárgyalás nélkül				határozatok urbéri jogügyekben			Érdemleges tárgyalás nélkül				határozatok fenyítő ügyekben				Érdemleges tárgyalás nélkül				főösszeg			
helybenhagyók	megmástók	megszüntető	táblai perek				ülésben	ülésen kívül	kiegészítés végett visszaküld.	per	folyamodási ügy	helybenhagyók	megmástók	megszüntető	ülésben	ülésen kívül	Kiegészítés végett visszak.	per	Folyamodási ügy	helybenhagyók	megmástók	megszüntető	táblai perek	ülésben	ülésen kívül		kiegészítés végett visszak.	per	folyamodási ügy
5393	1399	866	24	7937	2	1	3458	17	503	1202	258	80	17	92	271	—	5	19	3499	355	336	59	257	532	8	112	20	26722	
7682				7937	2	1	5180				355			92	295			4249				257	672			26722			
20802											742							5178							26722				
Királyi hétszemélyes táblai																													
1885	298	129	12	1723	—	—	436	—	35	47	7	—	—	14	15	—	—	—	1972	72	27	53	66	177	—	14	2	6984	
2324				1723	—	—	518				7			14	15			2124				66	193			6984			
4565											36							2383							6984				

1865. évi hátralék:

	polgári	urbéri	fenyítő	összesen
Kir. tábla	996	7	199	1202
Hétsz. tábla	856	3	207	1066
Összesen	1852	10	406	2268

1866. évi elintézés:

	polgári	urbéri	fenyítő	összesen
Kir. tábla	20802	742	5178	26722
Hétsz. tábla	4565	36	2383	6984
Összesen	25367	778	7561	33706

1866. évi szaporodás:

	polgári	urbéri	fenyítő	összesen
Kir. tábla	21737	816	5504	28057
Hétsz. tábla	4988	43	2611	7642
Összesen	26735	859	8115	35699

1866. évi hátralék:

	polgári	urbéri	fenyítő	összesen
Kir. tábla	1931	81	525	2537
Hétsz. tábla	1279	10	435	1724
Összesen	3210	91	960	4261

Összehasonlítva a két utóbbi év eredményét, kitűnik:

- a) hogy az 1866. évben beérkezett ügydarabok (szaporodás) száma 5431-el több, mint volt 1865. évben;
b) hogy az 1866. évben elintéztettek száma 399-el múlja felül az 1865. évben elintéztetteket;

*) E művészileg szerkesztett kimutatást ngos Rózsa Károly, m. kir. curiai főigazgató ur buzgalmának köszönhetjük.

c) hogy az 1866. évi hátralék 1993-al haladja meg az 1865. évi hátralékot.

Az 1866. évi hátralék azonban csak látszólag nagyobb az előbbinél; mert a szaporodás tulnyomó száma (5431) a hátralék többletét (1993) majdnem háromszorosán meghaladja. Ha tehát a m. kir. curia tevékenysége 1865. végével is kielégítőnek mutatkozott, az 1866. végével jelkenző eredmény még inkább számíthat elismerésre;

annyival inkább, mert a hátralék, körülbelül háromnegyedrészen az utolsó évnegyedből származik. Az 1866. év három első negyedéből ugyanis

a kir. táblánál 28 polg., 7 urb., 7 feny., összesen: 42;
a hétsz. „ 349 „ 3 „ 94 „ „ 446;
és így összesen 488

ügydarab jött át hátralékképen az utolsó évnegyedbe.

Bizton reméljük tehát, hogy még e hó folytában az egész hátralék feldolgoztatik.

A részletes kimutatást később közlendjük.

Hasznos szolgálatot vélünk tenni a hazai jogszolgáltatás statistikájának, ha egyszersmind általános átnézetét adjuk a m. kir. curia tevékenységének, a főbb rovatok szerint, azon időtől fogva, melyben a kivételes korszak megszűntével ismét visszaállított.

Kimutatása a kir. curia 1861., 1862., 1863., 1864., 1865., 1866. évi

összes beadványainak, elintézéseinek és hátralékainak a főkimutatások minden rovatai szerint.

Évszám	Összes hátralék	Összes szaporodás	A tárgyak szám- szerinti összegei	Összes elintézés	Ítéletek	Táblai perek	Felfolyamod- ványok	Fegyelmi ügyek	Tiszti panaszok	Érdemleges tár- gyalás nélküli elintéзések	Hátralék az év végével	Ülések a királyi táblán †)			
												Teljes	Tanács	Urbéri	Összesen
1861. évben															
II. *)	3971	1145	5116	2219	952	—	—	—	—	1267	2897	—	221	20	241
III.	813	1372	2185	567	398	—	—	—	—	169	1618				
Összesen:	4784 **)	2517	7301	2786	1350 ***)	—	—	—	—	1436	4515				
1862. évben															
II.	2897	10680	13577	9350	4372	—	1942	1	1	3034	4227	92	758	70	920
III.	1618	1672	3290	2354	1227	—	451	9	1	666	936				
Összesen:	4515	12352	16867	11704	5599	—	2393	10	2	3700	5163				
1863. évben															
II.	4227	17380	21607	17304	8025	17	4576	2	19	4665	4303	64	1064	65	1193
III.	936	3374	4310	3364	2002	6	608	5	—	743	946				
Összesen:	5163	20754	25917	20668	10027	23	5184	7	19	5408	5249				
1864. évben															
II.	4303	22393	26696	22275	10839	64	5831	2	1	5538	4421	90	1331	88	1509
III.	946	5065	6011	5125	3226	43	1014	1	1	840	886				
Összesen:	5249	27458	32707	27400	14065	107	6845	3	2	6378	5307				
1865. évben															
II.	4421	23588	28009	26807	12449	46	8056	6	3	6247	1202	63	1527	63	1653
III.	886	6680	7566	6500	4135	36	1505	—	—	824	1066				
Összesen:	5307	30268	35575	33307	16584	82	9561	6	3	7071	2268				
1866. évben															
II.	1202	28057	29259	26722	12203	83	8286	2	1	6147	2537	28	1521	56	1605
III.	1066	7642	8708	6984	4390	65	1803	—	—	726	1724				
Összesen:	2268	35699	37967	33706	16593	148	10089	2	1	6873	4261				

*) A II. a kir. ítélő táblát s a III. a hétszemélyes táblát jelenti.

**) Eme hátralékok a fő- és legfőbb, valamint az urbéri törvényszékektől átvett hátralékok összegét képezik.

***) Az első nyolcz óra terjedő kimutatásban a rovatok érdemleges, és érdemleges tárgyalás nélküli elintéзésekre oszolván, a ki nem töltött rovatok érdeme emebben bennfoglaltatik.

†) Az előadók száma volt 1861-ben 36., 1862-ben és 1863-ban 48., 1864-ben 51., 1865-ben 71., s 1866-ban 72.

Törvényhozó bizottmányok.

Ama jók szavak szerint, melyekkel Horváth Boldi-
zsár kitűnő jogtudósunk a Jogtudományi Közlöny jelen
évfolyamát megnyitotta: a hosszas válság, úgy látszik,
vége felé közelg, — ez év, vagy talán kevés idő már, meg-
hozza a nemzeti életerők diadalát. És ha meg nem hozza,
a kép másik oldalát is bizalommal nézhetjük. E nemzet
élni akar, és élni fog, nem csüggedve, nem adva fel hi-
tét, jövője iránt; ezért bátran daczolhat minden jogta-
lan megtámadással, és győzni fog, mert a jognak győzni
kell. Ez évnek eredménytelensége sem lenne befolyással
a nemzetnek jövője iránt táplált hitére nézve, mely meg
nem ingatható és támaszát el nem veszti, míg jogát ön-
magá fel nem adja.

Kitűnő jogtudósunk buzgó felszólalása el nem han-
gozhat, lehetlen hogy jogászaink azon hajlamot és hiva-
tást ne érezzék magukban, hogy az igazságszolgáltatás

javítására vagy inkább újra megalkotására közreműkö-
denek; csak alkalmat kell nyújtani és mindenki szívesen
felajánlja tehetségét.

Az indítvány lényege oda terjed, hogy e szaklapban
egy külön rovat nyitassék oly célra, hogy abban tör-
vénykezésünk legégetőbb hiányai és ezek ideiglenes or-
voslásának módjai tárgyalassanak. A tárgyak soroza-
tára nézve pedig első sorban tárgyalandó az alaki jog
rendezése, mint a melynek hiányai leginkább érezhetők.

Sajnos igazság, hogy a mi két évtized óta hazánk-
ban történt, csak rombolás. A nemzet életével saját-
ságaival és jogérzeteivel egybeforrt és intézmények
megsemmisítették és ujjakkal nem pótolattak; nincs
sem anyagi sem alaki jogunk, a bíróságok szerkezete a
korigényeknek meg nem felel, és a bírák sem bírnak
elég képességgel ily helyzetben nehéz feladatuknak
megfelelni.

El kell ismernünk, hogy új polgári- és büntető törvények és perrendtartások alkotandók, új váltó-, csőd- és kereskedelmi törvények szükségesek, az urbéri viszonyok vég- és sürgetőleg eszközözendő elintézésére és befejezésére kimerítő rendszabályok készítendők. És vigyázni kell, nehogy ezen munkálatok elhamarkodva keletkezzenek s oly veszélynek tegyék ki az igazságki szolgáltatást, mint a rögtönözve alkotott s átnemgondolt országbírói értekezlet.

Egyes eszmék felszínre hozása, egyes hiányok ki-tüntetése sőt orvoslása már nem segíthet; hazai jogintézményeink jelen állapotában nem elég többé csak idomítani, meghagyni, és átalakítani: itt újból alkotni kell.

És e téren csak rendszeres munkálatok ígérnek sikert, itt pedig csak maga a törvényhozás segíthet.

A kormányról ugyan szívesen felteszem, hogy a legösszintébb szándéktól van áthatva hazánk belügyeit a korigényekhez képest a nemzet jogos kívánsága szerint tartósan rendezni. A kormány hatásköréhez tartoznék tehát, mert hatalmában állana: gyakorlati szakférfiakból bizottmányt összeállítani, mely bizottmány a jogtudomány jelen állásában bőségei lévő kész anyagot felhasználva, a magyar igazságügyet berendezné. E tekintetben már eddig is sok drága idő elveszett. Ha a kormány mindjárt hivatalba lépésekor nem csak az igazságügy, hanem a közigazgatás rendezésére működő bizottmányokat szervez, és ezen bizottmányokba oly szakférfiakat hív össze, kik a nemzet geniusát, szükségleteit ismerik, a régi hagyományokat helyesen felhasználni, és az átalakulás követelményeit alkalmazni tudják: úgy a kilátásban lévő nemzeti kormány oly készleteket találna, melyek a codificatio nehéz munkáit felettébb gyorsítanák és megkönnyítenék.

De ha biztos kilátás van arra, hogy rövid idő múlva parlamentarizmus kormány veendi át a kormányzat gyep-lőit, úgy most a tárgyalat bizottmányok összeállítása nem volna elkerülhetlenül időszerű, bár a legújabb események igazolják, hogy pár nap is egy birodalom sorsára fontos időszak, tehát pár hetet egy nemzetnek sem kellene és szabadna veszteni. Ha azonban a leendő magyar igazságügyminiszterium még csak távol kilátásban van, úgy a codificatio útját legbiztosabban lehetne egyengetni olyképen, hogy már a mostani kormány az igazságügyi munkálatokra szakférfiakat megbíz, kik ezen nehéz munkát hivatásszerűleg előkészítsék. *)

Ha ezen javaslat viszhangra talál, úgy el fogom mondani nézetemet a bizottmányok összeállítására, a munkálatok felosztására és sorrendjére nézve**), és ha ezen munkálatok időnkint a jogtudományi szaklapokban közöltetni és megvitattatni fognak, akkor az eszmék és jogintézmények megvitatásának gyakorlati eredménye van, és a codificatio nehéz feladata a leendő igazságügyminiszternek és a törvényhozásnak meg lesz könnyítve.

TAVASZI ANTAL.

*) Az eredményre nézve ily munkálatok egészen magán jelleggel bírnának, s azt hisszük, a t. közlő ur sem akar azoknak nagyobb súlyt engedni, mint ha hasonló előkészületekre egyes szakférfiak önként vállalkoznának. Nem mellőzhetjük azonban a jelen országgyűlésnek ez irányban tett intézkedését, mely a codificationalis bizottmányokat, bár elég célszerűtlen szervezettel, már ki is küldötte. E bizottmányokat, helyesebb munkafelosztással, szervezve számra kevés, de országosan elismert tudományos erőkkel, — a képviselői minőség tekintetbe vétele nélkül, végre állandósítva még azon esetre is, ha rendszeres munkásságát sem a várva várt igazságügyminiszterium meg nem kezdheti, sem az országgyűlés nem folytat-hatja: e bizottmányokat vélünk mi jogosan hivatottaknak az előmunkálatok és tervek készítésére; e meggyőződésnek adtunk kifejezést a múlt évben is, midőn az 1843/4. évi országgyűlés munkálatait ismertettük. (Jagt. közl. első évf. 35. sz. 557. l.)

**) Örömmel fogadjuk.

Szerk.
Szerk.

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre.

(Folytatás)

Art. 22. Ezen articulus a firma folytatásra engedelmnyerést föltételez, de ily engedelmnyérésre szükség nem lehet akkor, ha az utód egyedüli örököse az előbbi cég tulajdonosnak. Törvénynek pedig praecise kellvén rendelkezni, oda teendő lenne „oder dessen Erben“ után „*vagy — azon esetben, ha az utód nem egyedüli örökös, — a netaláni örökösök sat.*“

Art. 24. A firma sajátkép kötelezettségi aláírás. — Hogy tehát valakinek, mint kötelezettnek neve használható legyen akkor is, midőn az már meghalt, vagy a társaságból — és így a kötelezettségből kilépett: mások ez általi könnyen tévuttra jutása és károsodhatása elkerülése végett szükséges, hogy a kereskedelmi közönség az ily kilépésről vagy változásról, mely szerint a további cég inkább csak képleti (vak) firma leendő, kellően értesíttessék, ép úgy, mint a cégbejegyeztetésről. Ezen art. szerkezete hát — úgy mint van — (s a közhirre tétel hozzáadása nélkül) csak azon esetre maradhat, ha a következő 25. art.-ba, mely a bejelentést rendeli, ezen körülmény u. m. a kilépésnek közbejötté is köztudomásra juttatni rendeltetik. Ehhez képest a következő

Art. 25. eleje így lenne szerkesztendő:

„Ha a cég változást szenved, vagy megszűnik, vagy ha a cég tulajdonosai változnak, *avvagy ha a társulattól kilépés úgy történik, hogy azért a cégnek tovább is a kilépő neve alatti vezetésébe ugyanez világosan beleegyeznek: mind ez a 19-dik art. határozata szerint az illető kereskedelmi tvnyszéknek bejelentendő, s ennek részéről a 13-dik art. rendeletéhez képest köztudomásra juttatandó.*“

A legutóbbi tétel hozzáadása azért szükségeltetik, mivel a bejelentés, közhirül adás nélkül, mások jogai biztosítására semmi esetre nem elegendő; a minthogy a 2-dik bekezdésben már ez is (közhirre tétel elmulasztása) érdekeltetvén, a szabálynak, hogy ez megtörténjék, előre kell bocsátatni.

A 3-dik bekezdés végén egy kivétel van, melynek alapja *nem tudás vagy tudni nem tartozás*. Ilyest, mint negativumot, bebizonyítani nem lehet. A vége tehát ezen szavaktól kezdve „so fern nicht“ — usque „kennen müssen“ kihagyandó lenne.

Art. 26. Nálunk efféle Ordnungsstraf-ok nem léteznek, de meg így, a mint áll, határozatlan is a szabály, hahogy a büntetés neve és maximuma is a törvényben kitéve nincsen; végre a hivatalból „von Amtswegen“ föllépés is, nálunk nem honos gyámkodásra, kutatás, sőt házmotozásra is vezethetvén, az első pont így lenne szerkesztendő:

A kereskedelmi törvényszék az illetőket a 19. 21. és 25-dik art. szabályainak betöltésére, a netaláni mulasztás által jogsérelmet szenvedők (vagy csak általában az érdeklettek) panaszára, mindannyiszor kétszáz forintig is terjedhető pénzbírsággal — mint rendbűntetéssel — kényszerítheti.

Art. 27. A második bekezdésbeni „nach seinem freien Ermessen“ a bírói önkényt látszván canonisálni, helyébe ez jöhetne:

az elébe adandó bizonyítékokhoz képest.

De az sem kerülheti el a figyelmet, hogy a kereskedők feleségei hozománya, hitbére, és jegyajándékának a címbejegyezteteskör történendő betábláztatása iránt saját honi tvnyünk, jelesen az 1840: XVI. t. cz. 9-dik §. minő üdvösen rendelkezett? és hogy az iránt ezen tervezetben semmi rendelkezés nincsen; és így azon törvény

a betáblázást illető némi módosítással ide iktatandó lenne. U. m.

— §. *Ha a kereskedő akkor, midőn címét az illető kereskedelmi tvnyszéknél bejegyeztette, házasság etc. — usque: feleségének visszaadja, a másikat azon esetben, ha a kereskedő ingatlan vagyonnal bír, az illető telekkönyvi hatósághoz hivatalból azonnal átteszi, s azinnen nyerendő bizonyítványt jegyzőkönyve mellett megtartandja.*

IV. Titel. *Von den Handelsbüchern.*

Art. 28. Szerkezetére nincs észrevétel. Azonban tekintvén honunk individualis állását, és még hogy a hitelesnek tekintendő kereskedelmi könyv megkívántóságainak a törvényben praecisálva kell lenni, az 1840: XV. t. cz. II. r. 106. §. a usque e — pontját u. m.

A kereskedők könyvei hitelességére szükséges az is, hogy:

a) *könyveiket zsinórral etc. — usque e) beiktatandó; mint szintén az i alatti szakasz szükséges rendeletét is, ha a könyv-tulajdonosa bukás etc. — nem vezethet, ezen art. szövege végére iktatandónak vélném.*

Art. 31. Kétes követelésnek sajátkép valószínű „wahrscheinlich“ értéke sincs. Az ilyeseket tehát annak a fejezetben kitételével, hogy ezek kétesek, csak számszerint egyszerűen kell följegyezni.

Art. 32. Nincs észrevétel, miután a könyv alakjára nézve teendő bővitmény a 28-dik artnál már előadatott.

Art. 34. A kereskedelmi könyvek bizonyító erejét — melynél fogva azok kereskedők ellen bizonyítanak, az 1840: XV. t. cz. II. f. 114. §. és még az 1840: XVI. t. cz. 17-dik §-ában is, foglalt saját honi tvnyünk szerint, de meg ugyanezen art. 2-dik bekezdése tekintetbe vételével is, nem szükség itt elől szükre szabni, s azután a nem kereskedőkre nézve is kitágítani. Helyesebbnek látszanék hát e szerkezet:

A kereskedelmi könyvek a könyvvivők ellen teljesen bizonyítanak. Más személyek ellen pedig a szabályszerint vezetett kereskedelmi könyvek, kereskedelmi peres-ügyekben, rendszerint fél-próbául szolgálnak, mely a könyv-tulajdonosának vagy könyvvezetőnek (Buchhalter) hozzájáruló pótló esküje által teljes bizonyítás erejére emeltetik.

De még szükséges volna a mi 1840: XV. t. cz. II. r. 115. s 116. §§. ugy szintén az 1840: XVI. t. cz. 18. és 19. §§. rendeleteit is — mikre nézve e tervezetben semmi sem jö elő — ide befoglalni.

§. *Ezen pótló eskü etc. usque szükségtelenek.* A 34-dik art. 2-dik szakasza megmaradhat, ellenben utolsó szakasza (Ob und etc.) mint csupán permissiv, és így tvnykbe nem való, mindenesetre kihagyandó.

De szükségesnek látszik még a könyvek bizonyító ereje tartamáról, s azok hitelesítése és bíróság előtti használata, és még a kik által lehető megtekintés iránt is szabatosan rendelkező 1840: XV. t. cz. II. r. 109. és 113. §§. is ideiktatni, „váltótörvényszékek“ helyett a szövegben mindenütt váltó- és kereskedelmi tvnyszékek nevezetét használván.

§. *Ezen könyvek etc. — usque szükségtelenek.* Vagy is hogy e sokféle ágazó észrevételek s igazítások kikerültesse, legcélszerűsbb volna az 1840: XVI. t. cz. 16. §. a rendszeren vezet etc. — úgy a 17. 18. és 19. §§-kat is egész terjedelemben ezen 34-dik art. helyébe iktatni. Mi megtörténvén:

A 35-dik artra nem marad fenn észrevétel.

Art. 36. Ha fenntebb a 28-dik §. tett észrevétel (hogy az 1840: XV. 2-dik r. 106. §. is ideiktattassék) elfogadtatnék, még pedig úgy, hogy ott az f) pont is fölvetetik (mint a két könyv etc.), mely sokkal több és jobb rendet föltételez, mind ezen art. elég laza szabálya, azon esetre ezen art. (36) természetesen kimarad. Különben pedig így kellene maradnia.

Art. 37 és 38. Ha a 34-dik artra tett megjegyzéshez képest az 1840: XV. t. cz. 2-dik r. 109—113. §§. oda iktatva lesznek, e két art. 37. és 38. fölösleggé válván, kihagyandók lesznek.

V. Titel. *Von den Procuristen*) und Handlungsbevollmächtigten.*

Art. 42. A „sie ersetzt jede nach den Landesgesetzen erforderliche Spezialvollmacht“ kifejezés kelletlenül tágabb levén, praecisálni kellene „kereskedelmi ügyekben“ (in Handelssachen) hozzátétellel.

Art. 44. A „Name“ csupán a vezetőknévre is levén elmagyarázható, mindkét szakaszban oda kellene tenni családnevét és keresztnév vagy melléknevének legalább két első kezdő betűjét, mint ez a 16. artra nézve is már indítványba tétetett.

Art. 45. A címvezetés, kötelező erejére nézve, a cég aláírásával azonegy hatással bírván, mindazon okok, melyek a firma bejegyeztetése közhirrétételét kívánják, ide is alkalmazandók; sőt erre mutat a 46. art. szerkezete is. És így a 3-ik bekezdés után ide teendő lenne nagyobb világosság okáért is:

a kereskedelmi törvényszék a címvezetés érdeméből bejegyzéseket, a 13. artban a cégre nézve megírt mód szerint közhirrre teendő.

Az articulus utolsó szakasza „Die Betheiligten“ stb. a 26. artra tett észrevétel alá esvén, így lenne módosítandó:

a kereskedelmi törvényszék az illetőket ezen szabályok teljesítésére az érdeklettek panaszára mindannyiszor kétszáz frtra terjedhető pénzbírsággal — mint rendbüntetéssel — kényszerítheti.

Art. 46. Positivumot bebizonyítani lehet és kell is. De negativumot, jelesen nemtudást, vagy tudni nem tartozást nem lehet bebizonyítani. Ilyes bebizonyításnak mégis helyt adni törvényben hát nem lehetvén: ezen art. 2-ik bekezdésének vége „sofern — usque indessen“ e szerint kihagyandó lenne, s „gelten lassen“-nál végződnék, mint ez a 25. artra nézve tett észrevételemben is érdekeltetett.

Art. 51. A fizető — s rendszeren így fizető — közönség tekintetéből teljes megfontolást kíván, a minthogy az 1840: XVI. t. cz. 50. §. is „az eladási pénz átvehetését és nyugtatványozhatását“ egész általánosságban említi.

Azonban a 296. art. e részben némi megnyugtatót nyújtani látszik.

Art. 54. A címvezető és meghatalmazott, főnöküknél több joggal nem bírván; ők tehát annak nevében, ki már maga is megszűnt cselekedhetni, többé nem tehetvén semmit: megbízásuk a főnök halálával megszűntnek legyen tekintendő**). És így ezen art. végeigylenne változtatandó:

A főnök elhalálása a címvezetés vagy meghatalmaztatás megszüntét vonja maga után.

VI. Titel. *Von den Handlungsgehilfen.*

Art. 57. Semmi nem egyéb, mint a „prudens iudicis arbitrium“ törvénybe iktatása. Mire pedig szükség nincsen. Hogy tehát a bíró bölcs belátása pusztán önkénynek ne fajuljon, de meg hogy az illetők elébe lehetőleg meghatározott szabályok is írva legyenek, s miután ezeket saját törvénykönyvünkben, u. m. az 1840: XVI. t. cz. 3. fejezetében már megtaláljuk, ezen articulus után külön

*) Procurist = címvezető; Colectivprocura = együttes címvezetés.

**) Midőn ezt mondom, nem ismeretlen előttem az osztrák rendtartás ama rendelete, mely szerint az ügyvédi meghatalmazás a meghatalmazó örököseit is kötelezheti, s így halál utáni érvénnyel is felruháztatik. És nem kerülték el figyelmemet a kereskedelmi összeköttetéseknek némi leg a gyakorlatban is ellenkező rögtöni megszakításából eredhető nehézségek sem. Mindazáltal ott, hol törvényhozásról van szó, e részben a szabatosabb intézkedésnek adnám az elsőbbséget.

§§-ban, ama törvény 24., 25., 26., 27. és 28. §§-ait újból felveendőknak és beigtatandóknak tartanám.

— § — a mi — usque — bizonyítványt.

De a kereskedelmi személyzet jogviszonyait illetőleg azon bíróságról is kellvén a törvénynek rendelkezni, mely a netaláni perlekedés esetében illetékes leendő, és ezt hazánkban annál inkább, mivel azonkívül, hogy ezt honunk individualis viszonyai igénylik, az illetők biztossága is azt kívánja, mert mindenütt kereskedelmi törvényszékek mint másutt, úgy nálunk sem léteznek: mindezen okoknál fogva ismét külön §-ba foglalandók lennének az 1840: XVI. tcz. 3. fejezete 32., 33. és 34. §§-ainak rendeletei, ez utóbbiak különösen azért is, mivel ezekben a *judicium parium* és a szakügyeknek szakértők általi eldöntése, tehát oly eljárás van felállítva, melyet a miveltség és jogbiztonság legujabb követelmei is magukénak vallanak.

Art. 63. Ennek végére igttatandó lenne, mi az 1840: XVI. tcz. 30. §-ában a) alatt foglaltatik:

Midőn a kereskedő a segéd iránti kötelezettségét megtartani nem akarja, a segéd tüstént kiléphet szolgálattól, s nemcsak a multa, de az egész felmondási időre is kielégítést követelhet.

Art. 64. Az 1840: XVI. tcz. 3. fejezete 30. §-ában c) alatt a segéd elbocsáthatása okául az is ki van téve, hogy ha a szükséges ismeretekkel épen nem bír, a kereskedő őt tüstént elbocsáthatja. Azonban ez sok visszaélésekre adhatván s adván is okot, további fenntartása nem ajánlható. Ellenben

Ezen articulus után külön §-ba igttatandó lenne azon 1840: XVI. tcz. 31. §., mely a csődületnek, fájdalom, gyakori eseteiről rendelkezik, s miről e tervezetben gondoskodva még sincs.

— §. a csődület stb. — usque tartozik.

VII. Titel. *Von den Handelsmäcklern oder Sensalen.*

Art. 66. Tekintvén saját helybeli viszonyainkat, de meg ha már kereskedelmi törvénykönyvről van szó, abba az ide vágó minden rendeleteknek bele kellvén foglaltatni, az alkuszoknak, kik által s mi módon leendő neveztetéséről szóló hazai törvénykönyvünk rendeletét tovább is fenntartani szükséges. Ezen 66. art. második szakasza helyébe tehát az 1840: XIX. tcz. 3., 4., 5. és 6. §§-ait

— §. a ki alkusz kíván lenni — usque megerősítendi — ide igttatandónak vélném. A következő art. 67., 68. stb. — 83. annak megjegyzése mellett, hogy a 72. art.-ban az jó elő, hogy az alkusz jegyzőkönyvét német nyelven vezetni tartozik, vagy ha a helyiség üzletnyelve (*Geschäftssprache*) más volna, azon nyelven, mit magyar törvényhozás valamint eltiltani, úgy elrendelni sem képes; továbbá hogy az alkuszdíj meghatározása helybeli szabályokra van bízva (Art. 81.), mi ismét a legnagyobb bizonytalanságban hagyja a feleket, legfőbb mértékben felhívja a törvényhozás figyelmét a vegső, vagyis 84. art., melyben az alkuszok kinevezése, büntetése, jogaik korlátozása vagy tágitása, s egész eljárásuk szabályozása elvégre is az ország törvényeinek van fennhagyva.

Ezen elutalást hát figyelem nélkül nem hagyhatván, de meg saját 1840: XIX. tcz. részletes, szabatos és célirányos rendeleteiben továbbra is teljes megnyugtatót találhatván: oda járul véleményem, hogy ezen VII. szakaszba a 67-től a 84. artban előadottak helyébe saját 1840: XIX. tczikkünk 3. §-ától kezdve egész végig igttatassék.

Már ezen most érdeklett tczikk (3. §.) is érdekli a kereskedői testületeket. De ezek a közrend és némely dolgok egyetemes kezelése tekintetéből, valamint mindenütt léteznek is, hol kereskedelemről a szó valódi értelmében említést tenni lehet; és így oly törvényben,

mely a kereskedelem egyetemes viszonyait tárgyalja, ezekről szót nem tenni nem lehet.

Egy külön szakaszában tehát az 1840: 19. tcz. 1. s 2. §§. ezen második könyv előtt, mint külön rendeletek beigtatandók lesznek.

És végre ha a kereskedés kezdetéről, vagyis a jog megnyerése módjáról és az ebből folyó viszonyokról a törvény rendelkezik, kell, hogy ugyanez annak megszűnése eseteit is előadja. Ennélfogva 1840: XVI. tcz. 4. fejezetét, 57—60. §§-aiban, külön §. alatt és „a kereskedési jog megszűnéséről” czimzett fejezet alatt, itt felveendőnek tartom.

(Folytatása köv.)

A honfiuság (indigenatus) Magyarországon.

Az ország, melyben születünk, egy jogilag képzel s minden polgárainak úgy anyagi mint szellemi marandó közös jólétének elérésére irányult társasági vagy egyesülési szerződés alapján, valamint egy részt köteles bennszülöttjeit születésük időpontjától kezdve a törvények ótalmában s minden polgári jogok élvezetében részesíteni, életök s vagyonuk biztonságát eszközölni, — úgy más részt fel is van jogosítva polgáraitól mindazon tevékenységet s szolgáltatásokat igénybe venni, melyeket a polgári társaság marandó céljának elérése vagy legalább megközelítése mint meg annyi eszközöket megkíván.

Azon jogok s kötelességek összege, melyek valakit a belföldiség tulajdonságánál fogva megilletnek, illetőleg terhelnek, *honfiuságnak (indigenatus), honpolgárságnak* neveztetik¹⁾

Azok, kik a honpolgárságot születés vagy befogadás által vagy más módokon megnyerték, *honpolgároknak, membra regni vel civitatis* (osztrák polgári törvénykönyv 28. §.) neveztetnek. Hazánk törvényei őket *veri hungari s. indigena*-knak (beenszületteknek) is nevezik, ellentétben t. i. az országon kívül születettekkel, kik *forenses s. alienigena*-knak is hivatnak. Az indigenák még *belföldieknek — intranei, — országlakosoknak — regnicolae* — is neveztetnek.²⁾

A fejedelem is mint az állam legfőbb kormányzója, honpolgár, jöllehet e kifejezés alatt rendszerint csak az alattvalókat értjük.³⁾

Önkénytelenül is felmerülhet itt azon kérdés, vajjon mi tartandó a felállított elv szerint valamely nagy kiterjedésű birodalom állampolgársága iránt, a mely több külön országokból áll, melyek azonban összesen véve mindannyian egy közös fejedelem kormányának vannak alávetve, mire példát látunk Ausztriában. A magyar, a cseh, a krajnai, tyroli sat. egyaránt osztrák állampolgárok ugyan, de mindamellett a magyar nem bírja a cseh honpolgárságot, s viszont a cseh nem bírja a magyart.

E kérdés megoldására nézve véleményünk szerint itt is azon elvet lehet alkalmazni, melyet Kelemen⁴⁾ magára Magyarországra nézve felállít, midőn az egész országra vonatkozó polgári jogot — az országos polgárságot — (*indigenatus regni*), egyes hely polgári jogától

¹⁾ Ez rendszerint születés által szereztetik. Azon módokról, melyek által idegenek vagy nem az országban születtek nyerik el a honfiuságot — miről az osztrák polgári törvénykönyv 29. és 30. §§-ai szólnak — alantabb fog említés tétetni.

²⁾ 1439: 5. 26. — 1608. kor. e. 1. — 1647: 26. — A pusztá indigena név honunkban hol a született, hol a befogadott magyarokat jelenti. 1618: 5. 18. — 1729: 24. §. 1.

³⁾ De miután a fejedelmen mint a legfőbb hatalom személyesítőjén kívül minden mások az államban alattvalók, senki sem fogja kétségbe vonni, hogy ezen értelemben a magyar paraszt is honpolgár, *membrum civitatis*, főleg miután már a 14-ik század kezdetén is viselte a *jobbágy* nevet, mely elnevezés akkor minden szabademberre alkalmaztatott. Kollár *Historiae iurisque publici regni Hungariae amoenitates*. P. II. Sectio VII. Cap. VI. §. 7.

⁴⁾ *Institutiones iuris privati hung.* §. 154.

— a helybeli polgárságtól — (*indigenatus loci particularis*) megkülönbözteti. Valamint a magyar országos polgári jogot (*indigenatus regni*) birni lehet, a nélkül, hogy az ország határain belül fekvő egyes kerületek s községek, például a *jász-kun kerületek vagy hajdúvárosok* polgári jogaira is igényt lehessen tartani, épen úgy birhatja valaki az ausztriai birodalom állampolgárságát s ennek folytán igényt tarthat mindazon jogokra, melyek minden ausztriai állampolgárt egyaránt megilletnek, például igénybe veheti külföldön az ottani ausztriai követség ótalmát, a nélkül, hogy egyuttal azon előnyökre s jogokra is igényt tarthatna, melyek csak az egyes az ausztriai birodalomhoz tartozó országok honpolgárait mint olyanokat megilletik.

Ezekhez képest az *indigenatus* vagy polgárság általában véve lehet vagy a) az egész birodalomra vonatkozó, tehát *állampolgárság*, vagy b) a birodalomhoz tartozó egyes országokra külön-külön vonatkozó, tehát *honpolgárság* szorosabb értelemben, vagy c) egyes országok külön kerületeire vagy községeire vonatkozó *helyi polgárság* (*indigenatus loci*).

Azon physikai s erkölcsi személyek, kik az ausztriai birodalomban Magyarországon s Erdélyen kívül általános országos gyülekezeten ülés- s szavazási joggal bírtak s ennek folytán a fejedelem által hozzájuk utalt tárgyak s közügyek felett tanácskozhattak, *országos rendeknek* nevezettek, s ebbeli joguk az *országrendiség* volt. Az országrendiség elnyerésének módjai az egyes országok különböző szerkezeténél fogva különbözők is voltak.¹⁾

A mit az ausztriai birodalom örökös tartományaiban országrendiség és országos rendek alatt értünk, — ugyanazt értjük Magyarországon karok és rendek (*status et ordines regni Hungariae*) nevezete alatt, és ezek szinte négy osztályra szakadtak: a főpapok, főnemesek (mágnások) és köznemesek osztályára, s végre a szabad királyi városokra, mely utóbbiakhoz a jász-kun-kerületek és a hajdú-városok is tartoztak.

Karok és rendek fogalma alá esett ezen értelemben Magyarországon minden az említett négy osztály bármelyikéhez tartozó physikai, vagy erkölcsi személy, miután a magyar nemes, legyen bár birtokos vagy birtoktalan, a nélkül hogy különös országrendi díjat — mint Némethonban — lefizetni, vagy más feltételeket teljesíteni köteles lett volna, már önmagától is tagja volt az említett négy országos rendeknek, vagy mint Verbőczy²⁾ mondja, *tagja a sz. koronának*.

Mindamellett azonban mégis csak a főpapok és mágnások voltak valóságos országos rendek, miután az országgyűlésen csak ők bírtak személyesen üléssel és szavazási joggal; a többi nemesek, ugymint a szabad királyi városok és szabad kerületek is csak küldötteik, követek által képviseltettek ott.

Előrebocsátván ezen párhuzamot az országos rendek és a magyarországi karok s rendek — *status et ordines* — közt, állíthatjuk: miszerint a magyar nemes *indigenatus* vagy honfiusítás egy külföldi nemesnek, tartozék ez ott bár az országos rendekhez, vagy nem, mint physikai nemes személynek felvétele a magyar karok és rendek sorába, illetőleg ezeknek valamelyik felsorolt osztályába, melyek együttvéve „populus”nak is hivatnak, ellentétben a nemtelenekkel, a köznéppel, a „plebs”-sel³⁾.

¹⁾ Bisinger, Staatsverfassung des österreichischen Kaiserthums. 135. és köv. l.

²⁾ I. r. 4. cz. 1. §. Et hujusmodi nobiles — a nemesség t. i. általában véve — per quandam participationem membra sacrae coronae esse censetur. Verbőczy ugyanis a szent koronát minden felségi jogok jelvényének tekinti, miután a magyar országos rendek az országgyűlésen némely felségi jogok gyakorlásába — így a törvényhozásba — befolyának; azért őket e tekintetben méltán a szent korona tagjainak nevezi.

³⁾ Nomine autem populi hoc in loco intellige solummodo dominos

A magyar nemes *indigenatus*, vagy nemes honfiuság tehát nem egyéb, mint a magyar országrendiség.

(Folytatása következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai. kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanár.

Jogirodalom.

2. Egyházjogtan kézikönyve. Különös tekintettel a magyar szent korona tartományaira. Irta dr. Konek Sándor. 2-ik kiadás.

Hazafias büszke önérzetünknek bizonyára nincs nemesebb rugója, mint midőn örömtől áradó érzülettel nézzük édes anyanyelvünknek szemlátomást haladó emelkedésével mind szélesebb körökben terjedését, a tudományok minden ágaiban máris használható magyaros műnyelvnek képződését. — Nincs nyelv széles e világon, mely rövid időben tett haladásra a magyarhoz fogható volna. Ha kell valami, mi megnyugtató e haza jövője és haladása iránt, mi a felett kétségbe esnünk nem enged: azon minden oldalú felvirágzás az, melyet az európai népek családjában idegen nyelvünk pár évtized parányi korszakában elért. Valahányszor rágon-dolok jogtani műnyelvünk és irodalmunk azon állapotára, mint az például Frank és Szlemenics magyar nyelven szerény kezdeményként megjelent műveikben előnkbe lép, mindig eszembe jut Ihering a szellemdús német tanár és írónak oly szép és igaz mondata: „A tudomány haladása azonos a nyelv művelődésével; mert a mit kíví a tudomány, a nyelv azt örökíti.”

Eleven emlékezetünkben vannak még azon jelenségek, melyeknek tanui valánk rövid idővel a pesti kir. tud. egyetemnek az októberi diploma kíséretében magyartudományosintézetéátalakítása előtt. Mindnyájunk által jól ismert modorában arról cikkezett akkoriban az „Augsburger Allgemeine“, mi vakmerő követelésre vetemedik a zavargó magyar ifjúság, midőn a magyar nyelven előadások behozatalát sürgeti; hisz a pesti egyetem nem magyar (magyarisch), hanem országos tanintézet; ép oly joggal követelhetnék a szerbek vagy románok az előadások anyanyelvükön való megtartását! Azonfelül pedig nagyon is kérdéses, bir-e a magyar nyelv azon műveltségi fokkal, mely tudományos előadásokra alkalmassá teszi?

Az „Augsb. Allg.” sértegető fondorlatai nagyszerű kudarcot vallottak azóta. — Azon magyar tanférfiak között pedig, kik buzgólkodásuk által megczáfolván a haza elleneinek e téren agyarkodásait, ez által az egész nemzet hálás elismerését kiérdemelték, nem utolsó helyen áll tudós szerzőnk, a kir. tud. egyetemenél a statisztika és egyházi jog érdemesült tanára.

Abban ugyan nincs tagadás, hogy miként általában közállapotainkban, úgy a tanügyben, itt pedig különösen a magyar tanerők és tankönyvek érezhető hiánya miatt zavar és pillanatnyi hátramenés következett be a 60-ki fordulat következtében; de azon lendület, melyet azóta jogirodalmunk legalább egyik-másik ágában nyert, a jövőre nézve a legjobb reményekre jogosít. — Ki hitte volna például, hogy azon szerény könyomatu kézirat, melyet Konek Sándor tanár ur az egyházi jognak hirteleniben elvállalni kényszerült előadása kezdetén hallgatóinak kezébe adott, pár év alatt oly becses kézikönyvvé növi ki magát, minő most második kiadásban fekszik előttünk?

A szerző által követett rendszer ellen nem lehet semmi kifogásunk; jól tette ő, hogy a tárgyak sorozatában némi önállósággal járt el, nem kötvén magát szo-

praelatos, Barones et alios Magnates, utque quoslibet nobiles. Verbőczy II. r. 4. cz.

rosan az újabb rendszerek egyikéhez sem. Hiszen az egyházi jog rendszere még nyílt kérdés; a rendszer tökélyesedése a tudomány haladásával egyenes arányban állván, minden újból felállított rendszer egy-egy kísérlet a tudomány előbbrevitelére.

Nem lehet szándékunk a munka részletes ismeretése vagy éppen bírálata és azon tételek bonczolgtatásába bocsátkozni, melyekre nézve egyet nem értünk szerzővel. Csupán azon mozzanatokra szoritkozunk, melyek a munka tankönyvi hasznavehetőségére nézetünk szerint befolyással vannak. Itt pedig mindenekelőtt azon helyes tapintatról tanuskodó oekonomiát kell elismerőleg kiemelni, mely a tananyag megválasztása és elrendezésében mutatkozván, a kellő közepet tartja egyrészt a szertelen kiszélesítés, — mely mint p. o. Phillips és Walter tankönyvében csupán történeti érdekességű tárgyak körülményes előadásába bocsátkozik, — másrészt pedig ama sublimis tömörség közt, mely Porubszky és Hoffmann vezérfonalaiban nyervén alkalmazást, dacára az elvek helyessége és a fogalmak szabatosságának, mégis majdnem lehetlenné teszi, hogy azoknak tanulmányozása más segédkönyv használata vagy az előadások folytonos utánjegyzése nélkül jó sikerrel járhasson.

A mit szerző a joggyűjtemények köréből egybeállított, jól van megválogatva és éppen elégségesnek látszik a főbb tárgyak összefüggését felderíteni; a sok mindenféle gyűjtemény czimei és felosztásainak halmozása már azon egyszerű oknál fogva is felesleges volna, mert hazai könyvtáraink tudvalevőleg nincsenek a külföldi egyetemnek azon kedvező helyzetében, hogy minden nevezesebb gyűjteménynek egy-egy becses régi kéziratát, vagy csak nyomtatott példányát is felmutathatnák; a jogforrások közvetlen megtekinthetése nélkül pedig azoknak csak nevek szerinti ismerete nem igen nyújthat a tanulónak valami realis hasznót.

Hogy a görög és protestans egyház viszonyainak tárgyalása nem mindenkép kielégítő, mitsem von le a munka becséből; mert a ki a kanonjoggal hosszabb ideig foglalkozott, jól ismeri azon nehézségeket, melyekkel két vallásfelekezet jogának párhuzamos tárgyalása jár, ha csak vagy polemia, vagy hézag és felületes érintéssé fajulni nem akar.

Két tárgy van, melynek bővebb tárgyalását örömet fogadtam volna a szóban levő munkában: a jogszokás és az egyházi vagyon tanának elméleti része. — Kívánságomnak indokait ezuttal közelebb nem részletezhetem; arra szoritkozván egyedül, kiemelni, hogy a tudománynak kétségkívül nagy hasznára leendett a jogszokásról régtől fogva keringő téveszmék eloszlatását a 37-ik lapon f) alatti jegyzetben hivatolt tisztázottabb elmélet bővebb előterjesztésével előkészíteni. A másik tárgyban szerző részéről önállóbb, bensőleg inkább összefüggő, a véleményárnyalatok mérlegezéséből előállott öszképnek vázlatát ohajtottuk volna. Hogy az egyházi vagyon elméletének miért tulajdonítunk különösfontosságot, mondanunk sem szükséges. — Azonban mindez tán csak egyéni nézet, mely felett készségesen ismerjük el az eltérő indokolt vélemények elsőbbségét.

Még egy kívánságnak akarunk kifejezést adni, melynek tekintetében már is haladást látunk a második kiadásban szemközt az elsővel. — A jognak elméleti tankönyvekből legbehatóbb tanulmányozása sem barátkoztathat meg annak szellemével és sajátosságával, ha nem párosul a források folytonos gondos betekintésével. A tekintélyekben merő megbízás legnagyobb ellensége az igazi tudományosság. Azért örömet vettük volna, ha sűrűbb forrás-idézetekkel, sőt a döntőbb helyeknek szószerinti gyakoribb közlésével találkozunk; a munkának ez által előállandott terjelem-növekedését kiegyenlít-

hette volna azon részek teljes elhagyása, melyekben mint Schulte meggyőzőleg megmutatta, jogtermészetet nem lehetván találni, rendesen az iskolai előadásokból is kihagyatnak.

Az első kiadás 226-ik §-ában — a második kiadás ezen részét még nem vettük kezünkhöz — becsúszott hibás állításra is figyelmeztetjük szerző urat. Az első pontban ugyanis mondatik: „... a szentes idő, tilalom, *eljegyzés* és a hirdetések alól azonban a püspök dispensálhat,“ holott az *eljegyzés* alóli *felmentésnek* egyáltalán helyet nem enged az egyházi jog. Szintugy hibásan van nézetem szerint előállítva a *secundi et tertii generis* sógorságot ábrázoló képlet az 571. lapon.

De ezen vagy hasonló kisebb fogyatkozásait a könyvnek, milyenek nélkül ugy is alig gondolhatni hasontermészetű irodalmi terméket, messze háttérbe szoritják annak kétségbe nem vonható jeles oldalai, melyek folytán az valósággal hézagot töltött be irodalmunkban. — Ha genialis hazánk fia Br. Eötvös Józsefszerint az iskolának nem lehet feladata, a tanulót a tudományokban tökéletesen kimivelni, mint inkább azon utakat és módokat kijelölni, melyeken legkönnyebben és legrövidebben érhető el ama cél: ugy Konek kézikönyve mindenestre tökéletesen felel meg feladatának. A munka kiállításának jutányos ár melletti csínossága, az előadás világossága és egészben véve tudományos alakja, mely fontosabb kérdést alig hagyott érintetlenül, — a hazai és külföldi irodalomra való folytonos, még a folyóirati apróbb értekezésekre is kiterjedő tekintet; honunk egyházviszonyainak és egyházi dolgokba vágó törvényeink illetékes helyököni gondos ismertetése, oly előnyök, melyek már az első kiadásnak megérdemlett kedveltséggel fogadtatását és keletét eléggé megmagyarázzák.

Csak a hazai tudományosság érdeke által sugaltunk, midőn a rövid időben bevezetett sajtó alul kikerülő második kiadásnak, — mely magyar tudományos könyveknél úgy is a ritkaságok közé tartozik — kívánjuk, hogy minél hamarabb egy harmadiknak legyen kénytelen helyet engedni.

Konek egyházjogi kézikönyve minden magyar egyházférfi, ügyvéd és bíró könyvtárának méltó díszét képezheti.

R. A.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Tanulmányok a polgári magánjogi codificatio terén. Irta Suhajda János. (A „Jogtud. Közl.“ 1866. évi 8. stb. számaiban megjelent cikkek, egybegyűjtve.) Pest, kiadja Grill Károly. 1867. Ára 1 ft. 20 kr.

A nyilvános és szóbeli polg. peres eljárás elvei. Irta Hal-mossy Endre. Sopron, 1866. Eggenberger Ferd. akad. könyvkereskedésének bizománya Pesten. Ára 1 ft. 60 kr.

Irománypéldák a magyar polg. törvénykezési eljáráshoz. Irta Kassay Adolf. Pest, kiadják Khór és Wein. 1866. Második kiadás. Ára 1 ft. 20 kr.

K ü l ö n f é l é k .

— (*Ausztria háborúi 1600 óta.*) Ausztria 1600, vagyis 267 év óta csak 104 évben élvezett békét, míg többi idejét 29 különböző háború foglalta el. Ezek közül 10-et Franciaországgal, 6-ot Törökországgal, 5-öt Poroszonnal, 4-et Spanyolországgal, 1-et Hollandiával és 1-et Dániával viselt. 4 volt örökösödési háború. Egyiknek időtartama volt 30 év (1618—1648.), egynek 16, egynek 14, egynek 13, egynek 9 és 3-nak 8; a többie 6 év vagy néhány hónap között áll.

— (*Az észak-amerikai egyesült államok területe*) a washingtoni statisztikai bureau legújabb hivatalos adatai szerint 3,250,000 angol □ mérföld, miből 240,000 □ vízterületre esik; az államok 1,804,351, a területek 1,206,000 □ mftnyi területtel bírnak. A lakosság 1860-ban 31,443,321 főre rúgott, miből 31,148,046 az államokra, a többi a területre esik. (Az egész la-

kosság ennél fogva kisebb, mint az ausztriai birodalomé, melyben a lombard-velencei királyság elestével is még 31,993,012 lakos számított. — Ennél fogva az államokban átlag 17 lakó esik egy-egy □ mfdre, holott a területekben egy-egy lakóra 4 □ mfd jön. Massachusetsben egy-egy □ mfdön 157, Rhode-Islandban 138 „Newyorkban 82 és Pennsylvániában 62 ember lakik. Ha a népesség sűrűsége az egész unio-területen olyan volna, mint Massachusets államban, akkor az összes lakosság 472 millióra rúgna. Franciaország népességi sűrűsége mellett az unio 528 millió, Nagybritanniáé mellett 924 millió. sőt Belgiumé mellett 1195 millió lakost, vagyis többet számlálna, mint a mennyi jelenleg az egész földön él.

— (A dohánykezelés és az abból bevétel statisztikája Ausztriában 1866 első felében.)

Összes bevétel bel- és külföldi dohány, és szivareladásból 1866 első felében 26,904,792 frt.
1865 első felében 26,681,822 „

tehát 222,990 frt.

vagyis 0.83 %-al több.

E többlet leginkább abból ered, hogy nagyobb mértékben fogyasztattak el a belföldi Britannica — (9,390,810 darab), Virginia (5,933,208 d.) „ordinäre Inländer“ — (3,881,150 d.), Cuba-Portorico — (2,962,242 d.) — „gemischte Ausländer“ — (2,534,767 d.) és a Trabucco-szivarok (1,234,800 d.)

Hasonlóan jó eredményű volt a papircigarettek árleszállítása, minél fogva sokkal nagyobb keletnek örvendettek (7,818,350 d.)

Ellenben a jobb szivarnemek, nevezetesen a belföldön készült Havanna és Cuba kelete 3.778,341 darabbal maradt hátrább az 1865. e. f.-nal. Szintugy kevesebb jövedelmet hoztak a külföldi szivarok és a dohány, valamint a burnót is.

Az egyes tartományok szerint növekedett a bevétel

Morvaországban	376,684	frtal
Csehországban	132,087	„
Lomb. vel. királyságban	121,351	„
Alsó-Ausztriában	92,958	„
A tengerpartokon	76,645	„
Dalmatiában	64,868	„
Bukovinában	29,886	„
felső Ausztriában	27,241	„
Tirolban	26,294	„
Karinthiában	9,418	„
Szléziában	3,129	„
és Salzburgban	3,100	„

Csökkenet:

Magyarország és Vojvodinában	367,743	frtal
Keleti Galicziában	161,985	„
Erdélyben	108,309	„
Steiermarkban	65,958	„
Horvátország és Slavóniában	24,980	„
Nyugoti Galicziában	10,566	„
és Krainban	1,130	„

— (Magyarország kender-és lentermelése.) Magyarországon termeltetik a statisztikai adatok szerint átlagban 570,000 mázsa kender s 263,000 mázsa len, amaz 18 frtjával 10.260,000 frtot, emez 25 frtjával 6.575,000 frtot képvisel; ehhez mintegy 648,250 mázsa magot 4 frtjával 2,593,000 frt; tehát összesen 19.428,000 frt. értéket képvisel e művelési ág. Mi azonban csak igen kis részben fedezi a belsükségletet, s évenként milliókat fizetünk írlandi, hollandi, rumburgi, sléziai stb. vászonért, holott Magyarország kedvező éghajlata mellett e téren igen szép eredményeket lehetne elérni. Cseh-, Morvaországban s Sléziában egy hold lenföld 96 frt. nyers jövedelmet ad. — Magyar holdra 72 frt. esnék, s a művelési költségek a földadóval együtt 24 frtot tévén, maradna magyar holdankint 48 frt. tiszta haszon. Magyarországon van 22.759,431 hold szántóföld, ha ennek csak 22 részét vesszük is fel, fonadékot szolgáltató növények alá esnék 1.034,520 hold, — 48 forint tiszta haszonnal felvéve — a jövedelem 49.056,960 frtot tenne, vagyis felvéve a mostani eredményt, 36.114,960 frttal szaporodnék a jövedelem. Nagy hátrányára voltak ugyan eddig e művelési ág elterjedésének az áztatásnál nehézségek, mivel azonban ma már ily gyárak épen nem tartoznak más országokban a ritkaságok közé,

ezen nehézség is elenyészettnek mondható. Egy ily gyár, épület és gépekkel együtt m. e. 12,000 frtba kerül s képes 300—400 holdnak termését feldolgozni s benne 8000 mázsa kenderre lehet áztatni, törni és gerebenelni s mázsánként 3 frt. számítva tesz 24,000 frtot, a befektetési tőke 5% és a 12,000 frt. 5% = 1200 frt., tüzelőszert és kezelési költség 3000 frt., 5% 27,000 frtnak, forgó tőke 1350 frt., összesen az évenkénti kiadás 29,500 frt. Ellenben 2500 mázsa kender 18 frtjával = 45,000 frt.; ehhez 1800 mázsa mag csak 4 frtjával = összesen 52,200 frt., ebből a 29,500 frtot lehuzva, marad tiszta haszonul 26,670 frt. Ez adatok az Angol- és Németországban tett tapasztalatokból merítettek, s ha tán nálunk nem lenne is ily előnyben mellettük a gazda, mégis áll az, hogy az ily gyárak nálunk is szép nyereséget nyújtanának. (Sürg.)

— (Pamutárak gyártása.) Massachusets északamerikai államban 1865. évben 11 gyári kerületben 214 gyár állott működésben 1.913,750 orsóval, melyek 49.683,919 dollárnyi értékű 46.636,250 font pamutot földolgoztak. Ezen gyárak 167.665,394 yard pamutkerméket készítettek, melyek 46.557,641 dollárnyi értéket képviselnek. A beruházott tőke 14.023,000 dollárra, a munkások száma 8892-re, a munkásnőké 17,786-ra ment.

— (Páris statisztikája.) Páris mai nap 1.825,274 lakost számlál. Érdekes lesz az időszakonkénti számnövekedést szemlélteni. Így

1292-ben volt 215,861 lakosa.	1817-ben volt 713,966 lakosa.
1553-ban „ 260,000 „	1841-ben „ 935,261 „
1718-ban „ 509,000 „	1846-ban „ 1.053,897 „
1755-ben „ 576,800 „	1851-ben „ 1.053,265 „
1784-ben „ 660,000 „	1861-ben „ 1.696,131 „
1800-ban „ 547,756 „	

Páris házainak száma volt: 1817-ben 26,801; 1841-ben 28,699; 1846-ban 30,221; 1851-ben 30,770; 1855-ben 31,650.

— (Fogyasztás Angolhonban.) Hogy mekkora mérvben emelkedik az angol népesség fogyasztása, arról az „Economist“ következő táblás kimutatásából meggyőződhetni. A gabna-, hus- és tüzelő anyagokon kívül az élelmi főcikkekből egy-egy fő által fogyasztott:

minő czikk	1865.	1860.	1856.	1851.	1846.	1843.
czukor, font	41.1	34.6	29.7	26.7	20.8	16.5
thea, „	3.3	2.7	2.2	1.9	1.6	1.5
rizs, „	3.6	5.9	5.6	1.6	1.7	1.0
dohány, „	1.4	1.2	1.1	1.0	0.9	0.8
bor, gallon	0.4	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
pamut, font	21.0	39.4	31.1	23.4	14.2	23.2
idegen gyapju, font	4.2	4.0	3.2	2.5	2.3	1.7
fagygyu, „	5.1	5.5	4.1	4.4	4.7	4.8

az összes bevétel volt . 137 118 122 — — —
az összes kivétel „ 108 94 82 54 41 38

— (A brit tengeri-erő) jelenleg 579 hajóból áll. Ezek közül 312 corvette és fregatte, 72 vitorlás hajó, 100 ágyunaszád, 113 kikötőszolgálatban levő hajó, 44 partőrczirkáló és 38 partórhajó. Jelenleg 262 van az egyes állomásokon tényleges szolgálatban. Ezenkívül 24 épülőfélben levő hajó között van két pánczélos toronyhajó, 3 pánczélos fregatte, egy pánczélos corvette, egy vasalt szállító-hajó és négy kettős csavar-ágyunaszád.

— (Előfizetési felhívás) ily című munkára „Magyarország közzoga“ 1848-ig s 1848-ban. A volt jobbágyság harmas könyve kiegészítésül több kútfő után, írta Boross Mihály. A mintegy 8 ivre terjedő munka előfizetési ára 60 kr., mely Osterlamm Károly kiadó-könyvároshoz (Pest, Erzsébettér) febr. végig beküldendő.

A „Jogtudományi Közlöny“ első (1866.) évfolyamából néhány teljes példánnyal még szolgálhatunk. Az egész folyam — VIII. és 848 lap — ára 8 frt. o. ért.

A kiadóhivatal.

Pest, egyetem-utca 4. sz.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BALINT.

TARTALOM: A magy. kir. curia tevékenységi kimutatása 1866. évben. — Kimutatása a m. kir. curia 1861—1866. évi összes beadványainak, elintézésének és hátralékainak a főkimutatások minden rovatai szerint. — Törvényhozó bizottmányok. Tavasz Antaltól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre. (Zs—z.) Folytatás. — A honfúság (indigenatus) Magyarországon. Dr. Ekmayer Agosttól. — Jogirodalom: 2. Egyházjogtan kézikönyve. R. A. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Különfélék. — Melléklet: egy feliv Curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosságnak miképeni alkalmazásáról.

A törvénykezési eljárásra vonatkozó újabb törvényhozási művek századunknak a joguralom és ez által a valódi szabadság és ennek kellékei kivivására törekvő szellemének hódolva, — abból kiindulván, hogy a jogos igényeknek megfelelő helyes és részrehajlatlan igazságszolgáltatás csak úgy érthetik el, ha a törvénykezési eljárás az írásbeliség békőiből felszabadittatván, az eljárási közegek és az igazságszolgáltatást igénybe vevő felek a nyilvánosság ellenőrködő és nemesítő hatása alá helyeztetnek: — majdnem kivétel nélkül a szóbeliséget és nyilvánosságot fogadják el alapelvül. Minthogy azonban eltérnek egymástól ezen alapelv alkalmazására nézve, nem lesz meddő azon fáradság, mely annak megbirálására fordítatik: vajjon a jelentékenyebb törvénykezési eljárásra vonatkozó, a szóbeliség- és nyilvánosságra alapított törvényhozási művek mennyiben térnek el a szóbeliség és nyilvánosság alkalmazására nézve, és az elfogadott alkalmazási módok közül melyik felel meg leginkább a törvénykezési eljárás céljának, a helyes igazságszolgáltatásnak? E végből tehát megkísértjük a szóbeliség és nyilvánosság alapelveire fektetett törvénykezési eljárási törvényhozási művek közül a hannoveri polgári perrendtartást, a francia „code de procedure civile“ és a „német általános polgári perrendtartás iránti tervezettel“ összehasonlítani; miután a jogászok előtt kiváló tekintélyre vergődött hannoveri polgári perrendtartásban a szóbeliség és nyilvánosság alapelve alkalmazására nézve egyik részről elfogadott módjának — az ellenkező alkalmazási módtól eltérése legkiválóbban nyer kifejezést, — az ellenkező alkalmazási módra nézve pedig a „code de procedure civile“ és a német általános polgári perrendtartás iránti tervezet“ tekintendők a legtekintélyesebb törvényhozási műveknek.

Ugyanis az 1850. nov. 8-án kibocsátott hannoveri polgári perrendtartás a szóbeliség és nyilvánosság alapelvét alkalmazva, a 184—192. §§-ban az ítélet alapjául szolgáló szóbeli tárgyalás előkészítése végett a társas bíróságok előtt indítandó ügyekre nézve, a szóbeli tárgyalást megelőzőleg, felperes által a kereset tényállását tartalmazó — kereseti indítványoknak nevezett — periratnak közlése mellett, alperesnek egy bíróságilag kitűzött határnapra történendő megidéztetését, és erre alperesi részről a védelem ténykörülményeit tartalmazó — ellenindítványoknak nevezett — periratnak legalább egy héttel a tárgyalási határnap eltelte előtt felperessel leendő közlését, és ezen kölcsönös iratoknak legalább három nappal a tárgyalási határnap előtt a törvényszéki irodában a felek részéről történendő letétét rendeli.

Ilykép írásbeli uton előkészítve, a kitűzött tárgyalási napon rendszerint a folyamatba tett ügy szóbelileg tárgyalatik, és a szóbeli tárgyalás eredményéhez képest, a mint t. i. az ügy a történt előadásokbeli állítások és beismerések által kellően tisztába hozatott, vagy még bővebb igazolás szükségeltetik, vagy végleges vagy közbenszóló bizonyítási ítélet (Beweis interlocut.) hozatik; a hozandó bizonyítási ítélet által, mely a 218. §. szerint az eljáró bíróságot kötelezi, meghatározatván a bizonyítási tétel, úgy nemkülönben kit illet a felek közül a bizonyítási teher, továbbá megállapittatván a bizonyítás felvételének határideje és a bizonyítási tételnek a véghatározatra gyakorlandó hatása. Befejeztetvén pedig a bizonyítási művelet, a végítélet a bizonyítási ítéletben előre kijelölt irányban mutakozó bizonyítási eredmény szerint mondatik ki.

Rendkívüli esetekben a 194., 195. §§. szerint, ha az alperes által birlalt kereseti tárgy valódi tulajdonosa jelentetik be, ha szavatosra történik hivatkozás, vagy beavatkozás történik, úgy egyéb, az ügy kellő tárgyalását akadályozó körülmények miatt a tárgyalás elhalasztásának van helye.

Oly ügyekben pedig, melyeknek tárgyalása a fennforgó ténykörülmények tekintetéből kiváló nehézséggel van összekötve, vagy melyek igen bonyolultak, a felek megegyező indítványára, vagy az alperes egyoldalu indítványára is a 207. §. rendelete szerint az írásbeli előkészítő tárgyalás viszonzválaszilag megengedhető, de úgy, hogy az iratok közlésére szolgáló határidők bíróságilag megállapittatván, azon esetre, ha valamelyik fél, a perirata közlésére megállapított határidőt meg nem tartja, az ellenfél azonnal a tárgyalásra határnap-kitűzést kérhet.

Végre oly ügyekben, melyek a ténykörülmények, illetőleg bizonyítékok rendkívüli nagy mennyisége és bonyolultsága miatt nem látszanak arra alkalmasoknak, hogy szóbeli tárgyalás által kielégítőleg felderíthetessenek: az ügy megvitatására, illetőleg a bizonyítási művelet kereszttülvitelére egy kiküldött bírósági tag előtt eszközözlendő írásbeli eljárás szóbeli végtárgyalással rendeltetik és pedig a 460—477. §§. értelmében, vagy a felek indítványára, vagy hivatalból is.

Az egyes bíróságok előtt, a hová tartoznak a 150 tallér erejéig indított és sürgős természetű keresetek, a 376. §. szerint előkészítő perbeli iratoknak kölcsönös közlésére a felek kötelezve nincsenek, s a kereső fél kereseti indítványait akár írásban bemutathatja, akár szóval is bejelentheti; az első esetben a bemutatott írásbeli kereseti indítványok, az utóbbi esetben a felveendő jegyzőkönyv másolatának közlése mellett idéztetik meg az alperes, sőt a megállapított törvénykezési határnapokon

a felek peres ügyök tárgyalása végett minden előleges bejelentés nélkül is megjelenhetnek.

Az előadottak szerint a társas bíróságok elé tartozó rendes eljárási ügyek mindegyik fél részéről egy — és pedig a kereső fél részéről a kereset — az ellenfél részéről pedig a védelem alapítására szolgáló ténykörülmenyeket tartalmazó perirattal történt előkészítése után, és az egyes bíróságok elé tartozó ügyek a kereset alapítására szolgáló ténykörülmenyeket magában foglaló periratnak vagy jegyzőkönyvi másolatnak alperessel történt közlése után kerülnek szóbeli tárgyalásra, a midőn a felek a perhasználó kifogások elintézése után a peres viszonyra vonatkozó ténybeli és jogi körülményeket megvitattván és kérelmeiket előterjesztvén, ennek megtörténtével, ha a peres kérdés eléggé tisztába hozott, ennek alapján azonnal végítélet, ellenben, ha némely lényeges körülmények bővebb igazolása szükségesnek találtatik, bizonyítási ítélethozandó, — ez esetben a végítélet az elrendelt bizonyítás eredményétől tételen függővé.

Az eljárás tehát szabályszerűleg két egymástól teljesen elválasztott részre oszlik. Első részében a feleknek a peres viszonyra vonatkozó állításaik tárgyalatnak, második részében pedig a tagadásba vett s a peres ügy megbirálásánál lényeges befolyást gyakorló ténykörülmenyek igazolása végett ítéletileg meghatározott bizonyítás felett foly az eljárás. Az eljárás mindegyik részében tartandó szóbeli tárgyalás pedig mindegyik fél részéről az ellenféllel közlendő perirattal készíttetik elő.

A francia „code de procedure civile“, ugy az azt utánzó hollandi 1833-ban életbeléptetett polgári perrendtartás, az eljárást két főrésztre osztó bizonyítási ítéletet, mely az eljáró bíróságra nézve kötelező legyen, nem ismer, hanem a tárgyalás folyama alatt előforduló szükséghez képest a bizonyítás iránt bizonyítási rendelet (Beweisdecret) által intézkedik, melyek az eljáró bíróságot nem kötelezik.

Az eljárás továbbá a francia „code de procedure civile“ szerint rendesre és sommásra oszlik. A sommás eljárás alá tartoznak: a tisztán személyes keresetek határozatlan összegig, személyes és ingó javak iránti keresetek 1500 franc tőkeösszeg erejéig, ingatlan javak iránti keresetek, melyeknél a peres tárgy évi jövedelme 60 francot meg nem halad, az előleges intézkedést, vagy gyors elintéztést igénylő keresetek, hasznabéri és hátralebélbeli életjáradékok iránti keresetek, végre minden kereskedelmi ügy, — a többiek rendes eljárás alá vetvők. A rendes eljárás alá tartozó ügyeknél a per folyama következő:

1) a kereset egy, a törvényszéki végrehajtó által szerkesztett idézési okirattal (exploit d'ajournement) indíttatik meg, melynek a kereset tárgyának és alapjának sommás előterjesztését kell tartalmaznia;

2) az idéző levélnek kézbesítésétől 8 nap alatt panaszolt az ügyvédi megbízást felperessel közölni tartozik;

3) az ügyvédi megbízás közlésétől 14 nap alatt védíratát (defenses) felperesnek kézbesítetteti; erre

4) felperes 8 nap alatt a védíratra válaszát (reponse aux defenses) alperesnek kézbesítetteti; ezután

5) valamelyik fél által az ügyátlános persorozatba való felvétel végett bejelentetik; azután

6) egyik e célra meghatározandó ülésben az átlános persorozat szerint felhívott ügyek az egyes tanácsoknak kiosztatnak;

7) a tanács persorozatba vezetett ügyek egymásik ülésben kikiáltatván, ez alkalommal a felek képviselői

indokolt végindítványokat (conclusions motivées) terjesztik elő; mire azután

8) egy más ülési napra kitűzendő tárgyalási határnapon az ügy szóbelileg tárgyalatik.

A sommás ügyek perbeli eljárásánál a 3) és 4) tétel alatti periratok esznek, de mind az elméletben, mind gyakorlatilag kétséges, vajjon ugyanez áll-e az indokolt végindítványokról. A kétely onnan ered, mivel az indokolt végindítványokat elrendelő rendelet átlános-ságban intézkedik, a „code de procedure civile“ 405. §. pedig azt rendeli:

„Les matières sommaires seront jugées à l'audience après les délais de la citation échus, sur un simple acte, sans autres formalités.“

Kereskedelmi ügyekben pedig a panaszolt egy kitűzendő törvényszéki ülésbe azonnal szóbeli tárgyalásra idéztetik.

A német átlános polgári perrendtartás iránti tervezet a bizonyítási előlegezés (Beweis-Anticipation) elvénél hódolva, már a szóbeli tárgyalást megelőzőleg, az írásbeli előkészítő iratok közlésének befejezése s valamelyik félnek a szóbeli tárgyalásra határnapnak kitűzése végett jelentkezése után, a 241. §. által a felek arra köteleztetnek, hogy azon esetre, ha a perbeli iratok által közlöttekhez képest lényeges ténykörülmenyek vitások maradtak, mindegyik fél azon ténykörülmenyeket, melyeknek bebizonyítását kész magára vállalni, valamint azon bizonyítékokat, melyeket e célra használni kíván, legalább egy héttel a tárgyalási határnap előtt, az ellenfélnek egy különös irattal tudtul adja. A tárgyalás megtörténte után pedig a 281. §. szerint azon esetre, ha a szóbeli tárgyalás alkalmával lényeges és bizonyítást igénylő ténykörülmenyek vitások maradtak, a felek tartoznak ezen ténykörülmenyeket, valamint az általuk használtatni kívánt egyes bizonyítékokat határozottan megjelölni és az ellenfél által megjelölt bizonyítékokra nyilatkozni. Ha pedig valamely vitás ténykörülmenyt, mely egyik fél által sincs lényegesnek megjelölve, a bíróság tekint lényegesnek, a feleket ezen ténykörülmenyre vonatkozó bizonyítékok előterjesztésére a bíróság utasítani tartozik.

282. §. Ezután a bíróság, ha a bizonyítás már a szóbeli tárgyaláskor helyre nem állíttatott, bizonyítási határozatot hoz, melyben a nélkül, hogy a felek előterjesztéseihez kötve volna, a bizonyítást igénylő ténykörülmenyeket és a bizonyítással köteles felet megjelöli, egyuttal pedig, a mennyiben a felek által megjelölt bizonyítékokat elfogadhatóknak találja, a bizonyítás felvételét elrendeli.

284. §. Oly bizonyítékok, melyek a szóbeli tárgyalás befejeztéig fel nem hozattak, az illető eljáró bíróság előtt többé nem használhatók.

A 281. §. 2. pontja esetében azonban ezen terhelő jogi következmény csak akkor áll be, ha a bíróság az ott meghatározott szabálynak megfelelt.

285. §. A 284. §. szabálya nem jó alkalmazásba:

1) ha valamely bizonyíték a bizonyító hibája nélkül elveszett, s az az elveszett helyett, azon időtől számítva, midőn a veszteség tudomására jött, két hét alatt hoz fel új bizonyítékokat; vagy

2) ha a bizonyító hibája nélkül csak az utolsó két hét folyama alatt jut azon helyzetbe, hogy az új bizonyítékokat használhassa.

Mindkét esetben azonban az új bizonyítékok megengedhetőségének fennebb jelzett feltételei azonnal akár okirattal, akár bírói belátás szerint hit alatti megerősítéssel igazolandók.

306. §. A végítélet hozatalánál az eljáró bíróság a hozott bizonyítási határozathoz, a mennyiben az a bizo-

nyitandó ténykörülmenyeket és a bizonyítással köteles peres felet meghatározni, kötve nincsen.

307. §. Az eljáró bíróság a teljesített bizonyítás eredményét szabad meggyőződése szerint bírálja meg.

Törvényes bizonyítási szabályokhoz csak az ezen törvény által meghatározott esetekben van kötve.

A szóbeli tárgyalást előkészítő periratokról pedig a német általános polgári perrendtartás tervezete következőképp intézkedik:

231. §. A kereset egy azt magában foglaló perirat által indíttatik meg, melyre nézve az előkészítő periratokról intézkedő általános szabályok szolgálnak zsinórmértékül.

Annak a panaszlotthoz intézett azon felhívást kell tartalmaznia, hogy az, ha a kereseti igényt kétségbe vonni akarja, egy a bíróságnál ügyködési joggal bíró ügyvédet válaszson, s ezáltal a kereset iránt nyilatkozó periratát a törvényes vagy bíróságilag meghatározott határidő alatt felperesi ügyvéddel közölje.

235. §. A keresetlevél változtatása, annak kézbesítése után csak az alperes beleegyezésével engedtetik meg. Ez fennforgónak tekintendő, ha a panaszlott a nélkül, hogy a változtatás ellen ellenvetéssel élne, a változtatott keresetet tárgyalja.

Keresetbeli változtatásnak tekintendő, ha a kereset ténybeli alapja, vagy a kereset tárgya változtatik, ha a kereseti kérelem kiterjesztetik, ha az előbbi ténybeli alaphoz egy újabb hozzáadatik, vagy ha a felek személyében változtatás történik.

Más az eredeti szerkezettől való eltérések, különösen nem világos előterjesztéseknek felvilágosítása, vagy hiányos előadásoknak kiegészítése, továbbá egyes kitételek, megjelölések, szavak, számításokbani tévedéseknek helyreigazítása, vagy a kereseti kérelemnek korlátozása nem tekintendő keresetbeli változtatásoknak.

236. §. A keresetlevélre alperes által teendő perbeli nyilatkozat a keresetlevél kézbesítésétől két hét leforgása alatt kézbesítendő.

Ha a keresetlevél elleni perbeli alperesi nyilatkozat perbeli érdemleges kifogást vagy viszonykeresetet tartalmaz, arra teendő válaszlásra egyhét határidő szolgál.

Ha a viszonykereset ellen érdemleges kifogás terjesztetik elő, arra hasonló határidő alatt kell válaszolni.

237. §. A 236. §. által meghatározott határidők a bíróság előülője által sürgős esetekben megrövidíthetnek. E végből a kereső fél keresetlevelét kézbesítés előtt a bíróságnál bemutatja s kívánatát előterjeszti.

A bírói intézkedés a keresetlevélre vezetendő, s az alperesnek kézbesítendő másodlatra rámásolandó.

238. §. Azon fél, mely kereset, viszonykereset vagy érdemleges kifogás folytán egy harmadikat szavatosság végett perbe vonni akar, a 236. és 237. §§. folyó határidő alatt a 65. §. 1. pontja értelmében az eddigi tárgyalásokat, a mennyiben igényére vonatkoznak, az illető harmadik személynek egy perbeli irattal tudtul adni, s ezt az ellenféllel is egy perirat kézbesítése mellett közölni tartozik.

Ez esetben az ellenfél periratára való válaszlás ideje csak azon határidő eltelte után kezdődik, mely alatt a szavatossági bejelentésnek kellett megtörténni.

Ugyanaz áll, ha az, kinek a szavatosság bejelentett, további szavatossági bejelentést eszközöltet.

239. §. A panaszlott, ki azt megnevezni akarja, kinek nevében birtokol, ezt a keresetre teendő nyilatkozat előterjesztésére szolgáló határidő alatt, a valódi birtokos és a fennforgó körülmények megjelölése mellett tartozik bejelenteni.

Ez érdemben további iratközlésnek nincs helye.

240. §. Ha a 236. §-ban megjelölt periratok közlése

be van fejezve, vagy ha valamelyik periratnak a törvény által, vagy bíróságilag meghatározott határidő alatti közlése elmulasztatik, mindegyik fél a szóbeli tárgyalás megtartására szolgáló határnapnak megállapítását indíthatja.

241. §. Ha a 236. §-ban megállapított periratokbeli közlésnek befejezése után lényeges ténykörülmenyek vitások maradtak, az esetre a felek azon ténykörülmenyeket, melyeknek bizonyítását magukra vállalni készek, valamint azon bizonyítékokat, melyeket használni akarnak: az ellenféllel legalább is egy héttel a szóbeli tárgyalásra kitűzött határnap előtt, különös periratok útján közölni tartoznak.

Hasonló határidő alatt kézbesítendő egy perirat, ha valamely fél a hozandó határozat iránti kérelemre nézve akár a főtárgyban, akár a mellékpontokban változtatni szándékozik.

Az ezen szakaszban megjelölt periratok jogi vagy tényleges alaptást nem tartalmazhatnak.

A jelen szakasz 1. pontjában meghatározott határidő sürgős esetekben a tárgyalási határnap kitűzése alkalmával a bíróság előülője által megrövidíthetetik.

(Folytatása következik.)

PFENDESZAK KÁROLY, ügyvéd.

Az erdőirtás és a francia törvényhozás a kiírt erdők helyreállításáról.

(K—K.) Az utóbbi évtizedek majd minden államban fontos érvényre emelték az erdőszeret kérdését; a legjelesebb nemzetgazdászok vették kezükbe e tárgyat, foglalkozva a káros következményekkel, melyeket az erdők gondatlan kiírtása maga után von, s azon eszközök felett gondolkozva, melyekkel az okvetlenül szükséges erdőmennyiséget a kiírtástól megóvni, s hol már késő volna, annak kárait ellensúlyozni, vagy ismét helyreállítani lehessen.

Hazánkban szintén igen fontos kérdés ez, és noha felvidékünk bércei még most bőven vannak megáldva dus erdőséggel, az igen gyakori helyen előforduló gondatlan kezelés, sokszor rend- és tervnélküli erdőirtás azon aggodalmat keltik fel bennünk, hogy épen akkor, midőn a közlekedés eszközei áldást hozóan kiterjeszkedvén, a felvidék erdőségeinek tulajdonképpen hasznát vehetnők, s azok értéke emelkedvén, az ott lakó szegény nép állapota is tetemesen javulhatna, — épen akkor, mondjuk, nemcsak hiányát fogjuk látni az erdőknek, de még az irtásból származó más természeti károk és hátrányok is el fogják lepni hazánk e szép részét. Most még ugyan távol állunk e szomorú képtől, de a jelen teendői között nem szabad megfeledkeznünk a jövőt fenyegető bajokról sem.

Általános érvényre emelkedett nézet az, hogy az erdőségek fenntartása felett az államnak kell őrködni, mert az irtások által nem csak önmagát károsítja meg a tulajdonos, mely esetben az állam nyugodtan várhatna, míg a birtok józanabb kezekbe kerül, de az általa okozott károk a helyi és természeti viszonyok szerint gyakran mérföldre is elhatnak, habár a kiírtott erdő csak néhány ezer holdnyi területű volt is.

Ne felejtsek tehát azok, kiknek kezeibe van téve a törvényhozás szent joga, ez életbevágó kérdést, — előzzék meg a bajt, nehogy azután oly szigorú intézményeket kelljen életbeléptetni, mint Franciaországban az 1860. július 28-iki törvény a kiírtott erdők újraültetéséről. (Reboisement.)

1789 óta ugyanis Franciaországban az előbb a nemesség vagy papság birtokában levő erdőségek igen nagy része jutott a községek birtokába, melyek azokat

vagy mint községi erdőt használták, vagy a község tagjai között felosztották. Az erdőségek ezáltal nagyon részletezett birtokokra oszlottak, — gondatlanul kizsákmányoltattak, tulságos legeltetés által rongáltattak, s azon téves nézet következtében, hogy az erdők kiirtása gazdag legelőt eredményez, gyakran akaratosan kiirtattak. — Mindennek káros hatása csakhamar jelentkezett. A meredek hegyoldalak, vagy a szélnek igen kitett hegyhátról kiirtott erdőkkel együtt idővel minden növényélet is eltűnt; a mészföld, mely a fák árnyában jelentékeny meleget fejlesztett, védtelen állapotban minden életet kiölő szárazság és forróságot eredményezett, sőt más alapon fekvő talajon is csakhamar el kellett a vegetationnak az elemek harcza előtt tűnnie. A tavaszi hóolvadások, nyári záporok minden termékeny földet lemostak, s a magukkal ragadott kötőmegekkel a völgyek földet árasztották el. Az erdővel együtt a legelő is elenyészett, ennek következtében hanyatlásnak indult a marhatenyésztés, mi által a hegyi lakók jóléte napról napra alább sülyedt, míg a termékeny völgyek szintén ki voltak téve a folyton alázuhanó rombolásnak.

E bajokon segitendő, jelent meg 1860. júl. 28-án a fentemlített törvény, mely elhatározza, hogy az erdők helyreállítását, pénz, magvak és növényekbeni államsegély mellett önkéntesen is megkezdhetni, de egyszerűsmind jogot ad a kormánynak, ez újraültetést, bizonyos formalitások tekintetbevétele mellett kényszerképen is keresztülvinni. — A törvény végrehajtása a pénzügyminiszterre, illetőleg az alá rendelt erdőszeti igazgatóra van bízva, s a tisztviselők főtörekvése, hogy e rendeletet minden tulajdonos önmaga teljesítse, mely célból az említett segélyezést ajánlja fel, de mirefordítását ellenőrzi.

Ha azonban ez uton a cél el nem érhető, úgy először is az erdőszeti hivatal nagy gondosság és alapos-sággal megteszi az előmunkálatokat és elkészítia térképeket. E munkálatok egy hónapig közszemlére vannak kitéve, s azután az igazgató által kiküldött biztos 3 egymásutáni napon a lakosok nyilatkozatait hallgatja meg a tervezet felől. Ez megtörténvén, a község tanács veszi a tervet bírálat alá és határoz felette, s végre egy az igazgató által hatósági és magán személyekből (az illető ügyben érdekelt két birtokos) vegyesen összeállított bizottmány vizsgálja meg.

Csak e bizottmány működésének (mely egy hónál tovább nem terjedhet) bevégez-zével terjesztetik fel a terv a pénzügyminiszternek és általa a császárnak, ki helybenhagyását és kényszeres keresztülvitelét egy az államtanácsban kibocsátandó decretum által nyilatkoztatja ki és rendeli meg.

A császári rendelet kihirdettetik az illető községben, és másolata minden érdekelt birtokosnak kezéhez juttatattik, ki egy hónapi határidő alatt kénytelen ki nyilatkoztatni, valljon maga akarja-e az erdőtenyésztést kezelni, vagy azt az erdőszeti hivatalra bizza. Hallgatás az utóbbi esetet tételezi fel. Mindenesetre azonban a felügyelet az erdőszeti hivatalt illeti.

A magán birtok azon kikötéssel sajátíttatik ki, hogy tulajdonosa azt később vagy a költségeknek kamatos-tuli lefizetése, vagy a birtok felének végleges átengedése mellett visszaszerezheti.

Községek és intézetek birtokai vagy előleges egyezkedés által az állam birtokába jutnak vagy pedig azokat az állam addig használja, míg jövedelmökből költségeit nem fedezte. Különben a birtok felének átengedése itt is minden további kötelezettség alól felment.

E törvény hatása nagyszerű volt. Alig 4 év alatt körülbelül 112,000 holdnyi terület lett újra erdősitve, s a közvélemény hangosan dicsérte a kormány intézkedéseit. — Csak a hegyvidékek panaszkodtak, jogtalanságnak nevezvén az illető hivatalok eljárását, és silány legelőik használatában korlátozva, végromlásuktól féltek. Ennélfogva a kényszerített újra erdősités sok helyen nehéz akadályokra talált, s a párisi kormány nem akarván a panaszhangokat mellőzni, 1864. június 8-án az arra alkalmas helyekre nézve az erdősités helyett a gye-pesítés (Gazonnement) törvényét adta ki, mely szerint ott, hol az erdőségek nemzetgazdasági, vagy physical okokból nem okvetlenül szükségesek, csak a pázsítozás viendő ki államhatalmílag.

E kiegészítő törvény félhatálya azonnal szembetűnik, ha meggondoljuk, hogy erdő-talajjal bíró földnek pusztán pázsítozással akarják hasznát venni, nem hozva be újra az arra alkalmas fatenyésztést, — s rögtön ész-revehetjük rajta, hogy nem annyira szakérdek, mint politikai okokból hozatott, nem akarva a hegyilakókat a kormány rendeletei ellen felbőszíteni.

Igaz ugyan, hogy az 1860-iki törvény némi tekintetben igen szigorú, de tökéletesen képes megfelelni cél-jának, míg az 1864-iki törv., mely e szigorú utról eltér, soha sem fogja elérni a kívánt eredményt. A pázsit sem a vízmosásokat tartósan feltartani nem fogja, sem önmaga nem lesz a legelő marha léptei alatt tartós, s egy idő múlva minden ismét a régi, szomorú állapotban lesz.

Igy áll az ügy most Franciaországban, s tekintve az ott oly szembetűnően mutatkozó káros következményeket, melyeket az erdők gondatlan kiirtása okozott; tekintve azon surlódásokat, melyeket a nemzetgazdaságitag okvetlen szükségelt 1860-iki szigorú törvény a kormány és hegyvidékek lakosai közt előidézett: — nem fojthatjuk el azon óhajást, vajha törvénykezésünk rendezésénél ezen fontos kérdés se mellőztetnék, és előleges véd-intézmények gátolnák meg a különben okvetlenül bekövetkezendő káros következményeket.

Különfélék.

= (Romániában új pénzrendszer) életbeléptetése van ki-látásban, a francia rendszer mintájára. Az erre vonatkozó törvényjavaslat főbb vonásai, hogy a tizedes rendszer hozatik be; a pénzegységet öt grammnyi ezüst fogja képviselni „piaszter“ névvel, mely ismét 100 centimere oszlik. Az arany pénzek lesznek 20, 10 és 5 piaszter; az ezüst: 2, 1 és 1/2 p.; a rézpénz pedig 10, 5, 2 és 1 centimenyi lesz. Előlegeesen a kormány csak rézpénzt szándékozik veretni, az arany- és ezüstpénzekre nézve pedig előbb a portával fog értekezni.

= (A bukaresti kormány előterjesztései) közül egyik egy új város alapítására vonatkozik, mely a bessarabiai kerületben épülne, és „Károlyváros“ nevével az I. Károly által megállapított új román dynastiának emlékét képezné, és azonkívül a román Bessarabiát colonizálná, mely még most igen gyéren van benépesítve.

= (Franciaország tíz legnagyobb városának lakossági száma.)

Páris	1.825,474 lakossal bir,
Lyon	323,954 „ „
Marseille	300,131 „ „
Bordeaux	194,241 „ „
Lille	154,779 „ „
Toulouse	126,936 „ „
Nantes	111,956 „ „
Rouen	120,671 „ „
St.-Etienne	96,620 „ „
és Strassburg	84,167 „ „

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosság miképeni alkalmazásáról. Pfendeszák Károlytól. — Az erdőirtás és a francia törvényhozás a kiirtott erdők helyreállításáról. (K—K.) — Különfélék. — Melléklet: egy ív curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosságnak miképeni alkalmazásáról.

(Folytatás)

Már most vizsgálat alá vevén az előrebocsátott polgári perrendtartásokbeli törvényhozási munkálatok által alapelvül elfogadott szóbeliség- és nyilvánosságnak alkalmazási módját, e tekintetben főképen azon különbség vonja magára figyelmünket, mikép, midőn egyrészt a hannoveri polgári perrendtartásban az érdemleges eljárás a hozott közbenszóló bizonyítási ítélet (Beweisinterlocut.) által, mely az azt hozott bíróságra nézve kötelező, rendszerint kétegyemástól tökéletesen elválasztott főrészből áll, melynek elsejében a feleknek az ügyre vonatkozó állításai tárgyalatnak, a másodikban pedig a bizonyítási művelet vitetik keresztül: — másrészt a franczai „code de procedure civile” és az ezt utánzó polg. perrendtartások, úgy nemkülönben a „német általános polgári perrendtartás iránti tervezet” is, az érdemleges eljárásnak ily tüzetes elválasztását nem állapítják meg, s azok szerint nem hozatik az eljáró bíróságot kötelező közbenszóló bizonyítási ítélet (Beweisinterlocut.), hanem a végítélet hozatalánál az eljáró bíróságot nem szabályozó bizonyítási rendelet (Beweisdecret), illetőleg bizonyítási határozat (Beweisverfügung).

Nézetünk szerint a szóbeliség elve a törvénykezés céljának — a helyes igazságszolgáltatásnak — megfelelőbben alkalmaztatik a hannoveri polg. perrendtartás, mint akár a franczia „code de procedure civile”, akár az „általános német polg. perrendtartás iránti tervezet” által, midőn az az érdemleges eljárást tüzetesen a ténybeli és jogi perbeli állítások iránti vitatásokra és a bizonyítást tartalmazó külön részekre elválasztja, és a közbenszólólag hozott — az eljáró bíróságra nézve kötelező bizonyítási ítélet által megakadályozza, hogy az eljárásbeli egyik művelet a másikba zavarólag át ne csapjon.

Mert hogy a bírósági tagok a szóbeli tárgyalásból merithessék az ügy alapos megítéléséhez megkívántató kimerítő tudomást és meggyőződést, s hogy a bírósági előülő a tárgyalást helyesen vezetni képes legyen és kimerítő szóbeli tárgyalást eszközölthessen; de, hogy a felek képviselői is az ügy mivoltát eléggé élénk és világos szóbeli felderítő előadást tarthassanak: az emberi tehetségek korlátoltságánál fogva a törvényhozásnak intézkedéseivel oda kell törekednie, hogy a szóbeli tárgyalás anyaga lehetőleg egyszerűsítették. Már pedig azáltal, ha, mint a hannoveri polg. perrendtartás rendeli, a bizonyítástól elkülönítve tárgyalatnak a feleknek az ügyre vonatkozó kölcsönös ténybeli és jogi állításaik, s a peres ügy bíróságilag mindenekelőtt ezek alapján bíraltatik meg, ezen bírálat folytán pedig, midőn a peres ügy kimerítőleg tisztába hozatott, azonnal végítélet ho-

zatik; ellenben, ha lényeges ténykörülmények vitásak maradtak, egy a bíróságot szabályozó bizonyítási ítéletben megállapítottván a bizonyítási tétel, és megjelöl-tetvén a bizonyítással köteles fél, a bizonyítás eszköz-lésére pedig határidő tüzetvén ki, ennek következtében a bizonyítási művelet keresztülvitetik, s ezután az eljáró bíróságnak nem marad más teendője, mint megbírálni, mennyiben felel meg a bizonyítás eredménye a közbenszólólag hozott bizonyítási ítélet által meghatározott kellé-keknek, sezen bírálat folytán mutatkozó bizonyítási ered-ményszerint mondandó ki a végítélet: a bírói megbírálást és elintéztést igénylő peres anyag czélszerűen felosztva terjesztetvén elő s kerülvén bírói elintézés alá, s ez oly kép elkülönözve elintézendő peres anyag lehetőleg egy-szerűsítettvén, a szóbeliség közvetlensége elvének meg-felelőleg, a felek képviselőinek lehetővé tételük mindegyik tárgyalandó részt szóbeli előadásuk által kellően ki-ne-ríteni, a bírósági tagok pedig képesek lehetnek az ügy tárgyalás alatt levő részét a szóbeli tárgyalásból telje-sen felfogni, s nem lesznek kénytelenek emlékező tehet-ségök elősegítése végett a tanácskozóteremben a perbeli iratokat tanulmányozni.

Ellenben a franczia „code de procedure civile” és az „általános német polg. perrendtartás iránti tervezet” szerint, a perbeli állítások a bizonyítás iránti előterjesztésekkel s a per folyama alatt felmerült bizonyítási ered-ménnyel együttesen kerülvén végítélathozatalakor bírói bírálat és elintézés alá, ha a per tárgya, bonyolultabb viszonyai tekintetéből többrendbeli perbeli bizonyítékok alkalmazását tette szükségessé, a vizsgálat tárgyaul szolgáló peres anyag a sokféle fennforgó peres kér-dés által oly halmazottá válik, hogy az ügy mivoltának teljes átnézetét nyújtó kimerítő és eléggé élénk képét szóbeli előadás útján feltüntetni ritka ügyvéd lesz ké-pes; de a bírósági tagok is a rendszerinti szellemi képes-séget tételezvé fel náluk, nem lesznek képesek az ügy állását együttesen minden kérdéseire nézve a szóbeli előadásból kimerítően felfogni; s így dacára annak, hogy a szóbeli tárgyaláskor felmerülteknek kellene az ítélet alapjaul szolgálni: a csak előkészítés céljából elő-írt perbeli iratok és a szóbeli előadás kivonatát tartal-mazó tárgyalási jegyzőkönyvek alapján lesznek kényte-lenek a szóbeliség elvével ellenkezőleg ítéletet hozni.

A franczia „code de procedure civile” uralma alatt a szóbeliség alapelveinek a fennebb jelzett mód szerint történt alkalmazásából eredő káros hatás gyengítettik némileg az által, mivel azon országoknak, melyekben a „code de procedure civile” és az ezt utánzóva készült polgári perrendtartások követtetnek, rendszeres polgári törvénykönyvük van, mely által sok jogintézmény egy-szerűsítettett; továbbá mivel annak alapján, mert a franczia perrendtartás és törvénykezési gyakorlathoz

képest a 150 frankon felüli kereseteknél rendszerint más mint okiratbeli bizonyíték el nem fogadtatik, — okirat tartalma ellen akár az okirat szerkesztése előtt, akár annak szerkesztése után történt megállapodások iránti bizonyíték nem alkalmaztathatik; magánalírási alatti okiratok annyi példányban kiállítandók, a hány érdekelt fél van; — magánokirat létrejötténél közre nem működött 3-ik személyekre valamely magánokirat csak azon időtől fogva kötelező, midőn az valamely nyilvános okiratban megemlíttetik, vagy a lajstromozó hivatalnál beiktattatott, — az okirat a többi fontosságra és használásban kiválólag felülhaladó bizonyítékot képez, és azért a nyilvánjegyzőségi intézmény által is gyámolítva a „code de procedure civile” követő országokban jogi szokássá vált jogügyleteket okirattal megkötni. Egyszerű és igen kevés bonyolult viszonyokat tartalmazó levén tehát a „code de procedure civile” által szabályozott perek anyaga, ha mindjárt a bizonyítási eljárás nem különítettett is el a perbeli állítások iránti eljárástól, az abból eredő azon káros hatás, mely az ügy állásának szóbeli tárgyalás folytáni felfogás iránti nehézségben áll, nem annyira szembeötlő, mint ott, hol a felek a különböző bizonyítékok használatában, úgy mint a „code de procedure civile” uralma alatti országokban megkötvén nincsenek, s a hol rendszeresített törvénykönyvek még behozva s ezek által a jogintézmények egyszerűsítve nincsenek, s a nyilvánjegyzőségi intézmény sem levén még életbe léptetve, ennek folytán a jogügyleteket hitelt érdemlő okiratok kiállítása mellett megkötni jogi szokássá nem vált.

Hazánkban még rendszeres törvénykönyvek nem létezvén, de jogviszonyaink átalakulás alatt levő voltuknál fogva még számos bonyolódott perekre alkalmat szolgáltató középkori jogintézmények, mint az ősiség, urbériség, zálogbirtoklás, hitbizomány hatályosságukat részben még jelenleg is gyakorolván, a különféle bizonyítékoknak korlátozás nélküli alkalmazhatása mellett az erre bő alkalmat szolgáltató azon rossz szokás is divatozván, mikép jogügyletek mellett az okiratok nagyrészt nem szakértők által s így hiányosan szerkesztetnek, — ebből önként következik, hogy a hazánkbeli perek igen nagy része különféle bizonyítékokkal terhelt anyagot képeznek.

Ha tehát törvénykezésünket a szóbeliség és nyilvánosság elvére alapítva, a helyes igazságszolgáltatásbeli törvénykezési célnak, úgy nemkülönben a szóbeliség elvének valósággal megfelelően akarjuk átídomítani, ezt csak úgy eszközölhetjük, ha a megállapítandó eljárás által, mint a hannoveri polgári perrendtartásnál, a perbeli állítások iránti eljárás a bizonyítási eljárástól elkülönítettük. Miután ezáltal lehetővé válik a felek képviselőinek az eljárás első részében tartandó nyilvános tárgyaláskor a tényállást szóbelileg kimerítően előadni, az eljáró bíróság pedig az egyszerűsített perbeli anyagot szóbeli előadás után teljesen felfogni, s akár végítéltileg határozni, akár a megkivántató bizonyítás felett intézkedni képes leendő, a bizonyítási művelet befejezte után pedig a bizonyítás eredményéhez képest a végítéletet is minden nehézség nélkül kimondani fogja. Holott ellenkezőleg, ha akár a francia „code de procedure civile”, akár a német általános polgári perrendtartás iránti tervezet szerinti eljárás fogadtatnék el, s ahhoz képest a perbeli állítások és a bizonyítás iránti összes peranyag együttesen jöne bírói vizsgálat és elintézés alá, a peres anyag igen sok ügynél a vitás kérdéseknek oly bonyolult halmazát fogná képezni, hogy a több ízben történt tárgyalások alkalmával történt előadások alapján az eljáró bíróság tagjai emlékezetében az ügy állásának oly hű képe fenn nem maradhatna, hogy annak alapján

a végítéletet kimondhatnák. Miből aztán önként következik, mikép az eljáró bíróság tagjai a feleknek egyedül a szóbeli tárgyalás előkészítésére szolgáló perbeli irataik s a szóbeli tárgyalásról kivonatilag felvett tárgyalási jegyzőkönyvekből fognák meríteni abbeli tudomásukat, melynek alapján végítéletet hoznak; s így volna szóbeli tárgyalásunk a szóbeliségtől feltételezett azon javadalom nélkül, hogy az eljáró bírónak ügyünk állásáról, a holt betűnél a meggyőződésre behatóbban működő szóbeli előadás útján nyújthatnók a kívánt felvilágosítást, de másrészt az írásbeli eljárással összekötött azon haszon nélkül is, hogy az ügy állását minden oldalról megvitató periratainkból merithesse az eljáró bíró az ügy állása iránti — a helyes ítélethozatalhoz megkivántató alapos tudomását.

(Vége következik.)

PFENDESZAK KÁROLY, ügyvéd.

A honfiuság (indigenatus) Magyarországon.

(Folytatás.)

A magyar publicisták a honfiusítást vagyis indigenatust azon egyetlen módnak állítják, mely által külföldi nemesek a magyar nemességet elnyerhették¹⁾, s magát az indigenatust vagy honfiusítást vagy *indigenatus momentaneus*-ra osztják, mely által az indigena a magyar honpolgárságot az országrendiséggel együtt nyomban megszerzi, vagy *indigenatus successivus*-ra különböztetik meg, mely által a külföldi csupán magát a honpolgárságot s ezt sem egyszerre, hanem csak *lassankint* hosszabb időmulás által, például megtelepedés s hosszabb itt lakás által szerezte meg, de vele nem egyuttal a nemességet is.

Azon feltételek, melyeknek megtartásával külföldiek a magyar nemes indigenatusban rendszerint részesítettek, a következők:

a) Szükséges, hogy a honfiusításért folyamodó idegen hazánk s királyunk körüli érdemein kívül külföldi nemességét igazolja. Hazánk törvényei ugyan sehol sem határozzák meg világosan, hogy a külföldi nemesség melyik fokával kell az idegennek birnia, fő- vagy csak köznemesnek kell-e lennie²⁾, sőt az 1542: 50. pozsonyi t. czikkből bebizonyítható az is, miszerint a legelső magyar nemes indigena a spanyol származású Musica Márton — alias Lascanus — ki közvitézből az esztergami erősség parancsnokává felvergődött, a magyar indigenatus elnyerése előtt mint külföldi nem is volt nemes, hanem az országos rendek esedezése folytán egy 1542-ben I. Ferdinándtól érdemeiért nyert királyi adomány által úgy a magyar honpolgárságot s vele együttesen magát a magyar nemességet is megnyerte³⁾, hogy tehát azelőtt a magyar nemes indigenatus elnyerésére nézve honfiusítandó idegennek külföldi nemessége okvetlenül meg nem kívántatott; de későbbi gyakorlat, mint ezt a magyar civilisták⁴⁾, s még inkább a honfiusított idegeneknek névjegyzéke (*syllabus indigenarum*) a magyar törvénytár függelékei közt — a melyben az ausztriai birodalom német tartományainak csaknem minden nemes családjait felsorolva látjuk — bizonyítják, okvetle-

¹⁾ Kelemen *institutiones juris priv. hung.* 154., 171. §§

²⁾ Vessé össze 1688: 26; 1715: 131; 1723: 126. 127; 1741: 17. 41; 1799: 69. 70.

³⁾ Item publico nomine humillime supplicatur Majestati Regiae in eo: ut quoniam egregius Martinus Musica alias Lascanus dictus, Capitaneus arcis Strigoniensis, in servitiis Regiae Majestatis, tum in sua Praefectura, tum etiam alias dum *simplicem* ageret militem etc. §. 1. Eundem igitur Martinum Lascanum, tamquam personam benemeritam, pro suis meritis et virtutibus *bonorum etiam et jurium possessionariorum donatione*, in coetum verorum regni Hungariae Nobilium Majestas Regia gratiose adsciscere et adnumerare dignetur. 1542: 50. Poson. Grossing, Ungarisches allgemeines Staats- und Regimentsrecht. 1786: 97. lap.

⁴⁾ Például Kelemen az idézett helyen.

nül szükségessé tévé, miszerint a magyar nemes indigenatusért folyamodó idegen, mielőtt azt megnyerhetné, külföldi nemességét mutassa ki.

b) Az idegennek honfiusítása a folyamatban levő — ha t. i. az idegen az országgyűlésen nyerte el az indigenatus — vagy a legközelebb következő országgyűlés végzeményében, ha királyi kegyelem útján az országgyűlésen kívül honfiusított — beiktatandó, becikkelyezendő¹⁾. Ehez járul

c) Az alattvalóieskünek a honfiusított idegen általi letétele, melyet a b) alatti pont első esetében közvetlenül az országgyűlés előtt, ugyanazon pont második esetében pedig a magyar kir. udvari cancellária előtt tartozik letenni, s a letett eskü szövege, helye, napja az esküvő nevével együtt az említett kormányzók által vezetett jegyzőkönyvbe beiratik²⁾.

d) Tartozik a honfiusított idegen a magyar kir. cancelláriától királyi kiváltságlevelet (diploma indigenatus) váltani, melybe az említett eskü szösz szerint beiktatatik³⁾, s azon felül a törvényben megszabott honfiusítási díjat, ha csak elengedve nem lett, az ország pénztárába lefizetni. Ezen díj világiaknál azelőtt 1000 darab arany volt, újabb idők óta 2000⁴⁾, külföldi papoknál, kik hazánkban nagyobb egyházi javadalmat nyertek, 1000, ha kisebbet nyertek, 200 darabból áll⁵⁾. E díj az 1827: 37. t. cz. szerint mindig aranyokban fizetendő, s az 1830: 17. t. cz. annak lefizetése előtt a honfiusítottnak becikkelyezését egyenesen tiltja.

e) A honfiusítandó idegennek az országban törvényesen bevett keresztény vallások egyikéhez (Magyarországban a római vagy görög katolikus, a két protestans — ágostai vagy helvét — vagy a görög nem egyesülthez, — Erdélyben a görög nem egyesült helyett az unitária valláshoz, mely utóbbi az 1848: XX. t. cz. által Magyarországon is törvényesen bevett vallássá lett) kell tartoznia⁶⁾.

f) Velenczeiek s lengyelek az 1486: 32. t. cz. által ki voltak zárva a magyar indigenatus elnyeréséből. Okát ez intézkedésnek maga az említett törvény következőkben adja elő: „quia Venetia et Polonia omni arte, omni que via et technis conatisunt et semper conantur, ad terras et dominia ad sacram coronam pertinentia pedem inferre“, s az idézett törvény által hivtelenség büntetése alatt meg is volt tiltva fekvő jószágot velenczeinek vagy lengyelnek elzálogosítani, elajándékozni vagy bármi módon lekötöni. Ennek folytán csakis kivételképen történt egynek-másnak befogadása a honfiak közé (például 1575: 18. — 1802: 34. — 1805: 6.). E megszorítást megújította az 1647: 94., végképen eltörölte az 1827: 22. t. cz.

A honfiusítás elősorolt kellékei azonban nem egyaránt lényegesek, annak érvényére nem egyaránt szükségesekek. A kir. kiváltságlevél ugyanis csak a nyert indigenatus bizonyítási eszközéül, nem pedig érvényessége feltételeül tekintendő, ellenben a becikkelyezés, az eskütétel s a díj lefizetése — ha csak elengedve nincs — a honfiusításnak mindannyi érvényességi kellékei, melyek nélkül a királyi kiváltságnak hatálya nem is volna⁷⁾.

A magyar publicisták⁸⁾ közönségesen azt állítják,

¹⁾ 179°/1: 69.

²⁾ Juramentum indigenatus vel coram statibus et ordinibus regni diaetaliter congregatis, vel coram regia Majestate seu Cancellaria ejusdem Hungarico — aulica — deponere teneantur. 179°/1: 70. §. 3.

³⁾ 1604: 19. 1688: 26. Kelemen az idézett helyen 173. §.

⁴⁾ 1688: 26. — 1741: 41. — 179°/1: 69.

⁵⁾ 1741: 17. — 179°/1: 70.

⁶⁾ 179°/1: 26. 27. — 1792: 10.

⁷⁾ 1688: 26. — 1715: 23. — 179°/1: 69. — Az 1827: 37. t. cz. a díj lefizetésében késedelmezőknek még két évet engedett erre, elrendelvén egyttal azt, hogy kik ezen időn túl is elmulasztanak annak lefizetését, az indigenának a törvényben foglalt névjegyzékéből töröltessenek ki.

⁸⁾ Rosenmann, *jus publicum regni Hungariae*. 1791. — Farkas, *Principia juris publici regni Hungariae*, Zagrabiae 1818., §. 152. etc.

miszerint a jog külföldit a magyar nemes indigenatussal megajándékozni feltétlenül „*ius maiestaticum communicatum*“, vagyis oly felségi jog, melyet Ő Felsége az országgyűlésen egybegyűlt rendek — vagyis az országgyűlés hozzájárulása nélkül gyakorolni nem szokott. Ha azonban a magyar nemes indigenatusról szóló egyik fő. mondhatjuk alaptörvényünket, az 1550: 77. t. cikket közelebről szemügyre vesszük, csakhamar látni fogjuk, hogy az illetők e tárgy körül egy lényeges megkülönböztetést hagytak figyelmen kívül.

Ugyanis midőn az országos rendek az 1550-ik évi országgyűlésen I. Ferdinandhoz azon kérelemmel járultak, miszerint szentesítene egy oly törvényt, melynek értelmében jövőre idegenek a magyar indigenatus a rendek beleegyezése nélkül el ne nyerhessék, I. Ferdinánd következőképen válaszolt: „Caeterum, cum ad supplicationes humillimas Ordinum Regni, et Statuum Sacrae Regiae Majestati, Domino eorum Clementissimo, super eo porrectas, — ne Majestas Sua externos homines in Hungaros, absque consensu, et approbatione Ordinum Regni, et Statuum, assumere dignaretur: Sacra Majestas Sua clementer responderit, sese juxta auctoritatem potestatemque Suam Regiam, qua Serenissimos quondam Reges Praedecessores suos, super hujusmodi Nobilitationibus externorum, consilio Consiliariorum suorum Hungarorum usos, ex literis quorundam Regum constaret; in posterum, cum Comitiorum in Hungaria tempore, creare externum aliquem voluerit in Hungarum; cum scitu et participatione fidelium suorum Ordinum Regni, et Statuum id facturam.

§. 1. Ubi vero intra, vel extra Regnum, praeter Comitiorum tempus, aliquem de se, et Regno benemeritum Majestas Sua in Hungarum creare vellet: illum ex consilio DD. Praelatorum, et Baronum, Consiliariorum Suae Majestatis ex hoc Regno creaturam esse.“

E törvény a reá következő két századon át gyakrabban s különösen az 179°/1: 69. s 70. cikkben is ujlag megerősített, mely utóbbi helyen a következőket olvassuk: „Ac praeterea solitum quoque indigenatus iuramentum, ad mentem legum coram Statibus et Ordinibus regni diaetaliter congregatis, vel coram Regia Majestate, seu Cancellaria ejusdem hungarico-aulica deponere teneantur.“

Ki vonhatná ezen világos szavak után „*coram statibus et ordinibus, vel coram Regia Majestate*“ még kétségbe azt, miszerint törvényeink értelmében az indigenatus megnyerésének két egymástól különböző alternatív módja létezik; *egyike az*, midőn országgyűlésen kívül maga a király akár az országon belül akár azon kívül¹⁾ adományozza valakinek a magyar nemes indigenatus, melynek ez esetben egyedüli s közvetlen forrása a királyi kegyelem, s mely az ugynevezett fenntartott felségi jogok (*iura maiestatica reservata*) minden tulajdonságaival bir.

A másik mód pedig az, midőn az indigenatus az országgyűlésen, országgyűlési tanácskozások következtében, melyeket a király vagy helybenhagyhat vagy elvethet, tehát a rendek tudtával s hozzájárultával s magán az országon belül adományozhat. Csak ez utóbbi tekinthető tehát a rendekkel csak közösen gyakorolható felségi jognak — *ius maiestaticum communicatum*.

Ez ellen fel lehetne ugyan hozni, miszerint az idézett 1550: 77. t. cz. szerint a király megígérte, miszerint országgyűlésen kívül az indigenatus magyarországi tanácsosainak — egyházi s világi főurainak — tudtával

¹⁾ Ubi vero intra, vel extra Regnum, praeter Comitiorum tempus etc. 1550: 77. §. 1.

s meghallgatása után adományozandja, hogy tehát ez oknál fogva ezen adományozási mód sem tekintendő fenntartott felségi jognak — *ius maiestaticum reservatum*nak.

Azonban nem szabad felednünk, miszerint Ő Felsége rendesen minden magyarországi közügyek s a fenntartott felségi jogok minden tárgyai iránt is meg szokta hallgatni magyarországi tanácsosainak véleményét. Vátozik-e már most ezen ügymenet által valamely felségi jognak lényege, mivolta? Bizonyára nem.

Egyébiránt az indigenatus megszerzésének publicistáink által szükségeseknek mondott s itt körülírt formaszerűségei egészen elkerülhetők s mégis minden nehézség nélkül el lesz érhető ugyanazon czél, t. i. a magyar nemesség, vagy országrendiségnek megszerzése. Verbóczi tanítása¹⁾ s más országos törvényeink szerint²⁾ ugyanis a magyar király minden nememes magyar honpolgárt vagy királyi adomány által (*donatio regia*), vagy csupán czimeres levél által (*Armales*) is tetszése szerint nemesi rangra emelhet; minthogy pedig azon magyar honpolgárság, melyet *indigenatus successivus*-nak nevezünk, idegenek részéről igen könnyen megszerezhető³⁾, például valamely polgári telek megvétele által, innen kitűnik, hogy valamely idegen, ki magát a fejedelem kegyelmére érdemesítette, az indigenatus megszerzésének körülírt formaszerűségei s kellékei nélkül is a legrövidebb uton elnyerheti a magyar nemességet — vagy a mi az eredményre nézve egy, a magyar nemes indigenatust — ha előbb valamely városban polgári teleket szerez, állandóul megtelepedik, s magát vagy a városi polgárok vagy egyéb adózók sorába felvéteti, miáltal az országlakosok vagy honpolgárok sorába hallgatva is befogadtatik és csak ezután kéri magának Ő Felségétől a magyar nemességet eredetikepen adományoztatni.

Ítélik meg ezek után olvasóink, valjon nem tévednek-e a magyar publicisták, ha a honfiusitási jogot *feltelesen mint ius maiestaticum communicatumot* vagy *comitiale-t*, tehát mint oly jogot tekintik, melyet a fejedelem csak megosztva az országgyűléssel gyakorolhat, főleg miután a becikkelyezés azon egyetlen tény, mely tekintve magát a formaszerűséget egyenesen az országgyűléshez van utalva, mert miután az országgyűlés végzeménye ugyanott jön létre, igen természetes hogy a honfiusítottak neve is nem máshol, mint egyedül az országgyűlésen iktatható be az illető végzeménybe. Az idézett törvények szavai azonban eléggé bizonyítják, miszerint ha egyszer az indigena törvényes díjat lefizette s az említett esküt a magyar kir. udvari cancellaria előtt letevő, a becikkelyezés formaszerűsége az ő kérelme folytán tőle törvényesen többé meg nem tagadható, miután törvényeink a honfiuságnak országgyűlésen kívül történhető adományozása megalapításával, egyuttal ily honfiusítások elutasíthatlan becikkelyezését is elismerték, — s ki fogja komolyan állítani akarni, miszerint

¹⁾ I. r. 3. cz. 7. §. „Neque Nobilis, nisi per Principem creatur.“ — I. r. 4. cz. „Nam ubi Princeps noster quempiam hominem cuiuscunque conditionis existat, — castro vel — alio jure possessionario condonaverit, mox ille per huiusmodi donationem Principis in verum nobilem creatur.“ — I. r. 32. cz.

²⁾ 1606 : 14. — 1630 : 30.

³⁾ A magyar honpolgárságot nemesség nélkül (*indigenatus successivus*) megnyerik az idegenek: a) állandó megtelepedés által hazánkban, b) valamely város vagy szabadalmazott község lakóinak, mint adózóknak sorába felvétel által, c) polgári telek megszerzése s birtoka, d) valamely kereskedés, műipari foglalkozás, vagy mesterség maradandó üzése, vagy e) valamely közhivatal viselése által. Kelemen az idézett helyen 172. §. Vesd össze osztrák polg. tvkönyv 28—31. §§.

törvényeink a honfiusitást egyrészt mint *ius comitiale-t* vagy *ius maiestaticum communicatumot* tekintik, másrészt azonban oly törvényes utat is ösmernek s helybenhagynak, mely által az indigenatusnak állítólagosan csak országgyűlésileg történhető elnyerését kijátszani s meghiusítani a körülírt módon legkönnyebben lehetne.

Bármennyire is sajátzerűnek tűnjék fel állításunk, ezen fejtegetések folytán mégis mondhatjuk, miszerint a honfiusításnak két közvetlen módja van, t. i. az országgyűlés általi s az országgyűlésen kívüli királyi kegyelmből honfiusítás, s ezek ellenében áll a közvetett honfiusítás, midőn t. i. a külföldi az említett módon királyi adomány vagy czimeres levél által nyeri el a magyar nemességet, mely mód azután a nemesség eredeti elnyerésének tulajdonságaival bir.¹⁾

A honfiusított magyar nemesség jogairól s kötelesegeiről legközelebb.

(Folytatása következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai. kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanár.

K ü l ö n f é l é k.

= (A francia cabinetben egyhangulag helyeslett sajtótörvény) főbb pontjai a következők: 1) Ki egy lapot akar megindítani Párisban, a belügyi minisztériumhoz, a departementokban a prefektúrához kénytelen egy nyilatkozványt beadni. 2) A kiadó felelőssége a nyomdász és szerkesztőével kombináltassék; 3) a cautio párisi lapokra nézve 100,000 frankra emeltek fel; 4) a bélyegadó mérsékeltek; 5) az ítélő bíróságok lezárását vagy lefoglalást csak bizonyos számú elítéltetés után, vagy külön meghatározandó egyes esetekben rendelhetnek el; 6) a személyes fogság utján büntetések tetemesen szelídítettnek, de a pénzbeli büntetések jelentékenyen emelteknek; 7) a cikkek aláírásának kötelezettsége továbbra is fennmarad.

Ha a határozatok törvény erejére emeltetnek, és lelkiismeretesen s józanul alkalmaztatnak, ugye reform mindenesetre a haladás útján jár.

= (A svéd országgyűlésen) legközelebb Raab A. C. báró következő indítványokat tett: 1) A katonák 6—10 évi szolgálatidejének életbeléptetését. 2) A katona-köteleseknek 7 osztályra beosztását, melyek közül 5 mindig disponibilis állapotban legyen, 2 pedig háborus időben depot-kat alakítson. 3) Országos népfölkelés életbeléptetését. 4) A helyettesítési rendszer eltörlését, s az általános kötelezettség behozatalát, valamint a tiszti kar nagyobb hadi kiképzését. — Witt képviselő pedig a botbüntetés eltörlését indítványozta ugye a szárazföldi, mint a tengeri seregnél. Január 22-én az elnök — Sundberg püspök — indítványára határozatott, hogy az országgyűlés tagjai egymást minden czimezés mellőzésével, egyszerűen „ur“nak szólítsák. Csak a születési címek, — gr., b. stb. — maradnak meg. (Norvégiában a nemesség megszüntetett.)

= (Berlin a legújabb számítások szerint) 632,379 lakossal bir, s megjegyzendő, hogy az ott lakóknak fele sem született ott. 607,309 közül ugyanis csak 302,348, a többiek csak beköltöztek és pedig 269,499 a porosz vidékekről, 31,205 Németország egyéb részeiből és 4257 nem német tartományokból.

= (Mily nagy az adózás az északamerikai Egyesült-államokban,) a következő adatok is bizonyítják. Egy gyapjuczikket készítő gyár 15—10% vámot fizet a behozott nyers- és festanyagokért; azonkívül havonként 5%-ot gyártmányának minden rófeért, és végre 1 1/4%-ot évenként a gyár becsértékéből és minden befektetett tőkéből. Egy 1400 munkást foglalkoztató gyár egyenes adóban 400,000 dollárt fizet, és ha a tulajdonosok felosztják maguk közt a jövedelmet, mindegyik 10% jövedelmi adót kénytelen fizetni.

¹⁾ Kelemen, az idézett helyen, 165. §. Familiaris nobilitas duplici modo aquiritur, originario dum quis eam primus familiae infert, et derivativo etc.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosságnak miképeni alkalmazásáról. Pfendeszák Károlytól. (Folytatás). — A honfiuság (*indigenatus*) Magyarországon. (Folytatás.) Ekmayer Ágosttól. — Különfélék. — Melléklet: egy ív curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Codificatio.

„Quis graecus regeret latinos, graecis moribus, aut quis latinus graecos, latinis regeret moribus?”

S Steph. Lib. I. c. 8. §. 4.

„Eine der wichtigsten Aufgaben der Wissenschaften ist es, der Gesetzgebung vorzuarbeiten, dem Gesetzgeber leitende Grundsätze zu geben, die Folgerungen daraus zu lehren, die Grundideen des Rechts in ihrer verschiedenen Gestaltung und Ausprägung zu verfolgen, die Ursachen gewisser wohlthätiger oder nachtheiliger Erscheinungen zu erforschen, die Masse der Erfahrungen zu prüfen und zu sichten, Schlüsse daraus abzuleiten und klare Begriffe aufzustellen.“

Mittermaier die Strafgesetzgeb. in ihrer Fortbildung. II. Beitr. §. 1.

Törvényhozási előkészületek.

I.

Mire e cikk t. olvasóink kezébe jut: az első benyomás, mit alkotmányunk diadala tön; a honfiúi öröm hullámozása, mit a felelős magyar minisztérium hire minden kebelben költött, — csillapodni fog.

Kevés szünet után, — mint nyáréjálom, ha munkára ébreszt a kelő nap, — nehéz gondoknak ad helyet a lelkesedés. A lámpák ezrei nem többé künn, a tüntetésnek, hanem benn a munkaszobában, nagy dolgoknak világítanak. A miniszter röviden végez a tisztelgőkkel s íróasztalhoz ül, hogy számot vessen helyzetével s előkészítse teendőit.

A nemzeti kormány megalakulása tehát, mint kitünő jogtudósunk az igazságügyi miniszter ur, újévi nyíltlevelében *) igen találólag monda, oly nemzeti ünnep, melyet aztán egy nehéz és hosszú munka hét-köznapijai fognak követni. És ha lapunk, irányánál fogva nem szolgálhat közlönyül a kápráztató napi híreknek: annál készségesebben függeszti figyelmét oda, hol a nemzet hű munkása, — környezve bár tisztelet, kitüntetés és bizalom által, a szervezés gondjai közt s az alakitás munkáiban izzad; — gondolván a meleg szavakra, miket Adrienne mond hősének: „... ils diront vos titres, vos grandeurs, et vous me direz vos peines!”

Vessünk figyelmes pillanatot helyzetünkre. A munka rendszere a tennivalók ismeretét első sorban követeli. Ki teljes öntudatára jutott annak, mit végeznie kell: teendőinek már felét elvégezte.

A hazai jogélet terén mindenütt csak romokat lát a szem. Nincs egyetlen nyugpont, egyetlen intézmény, mely az alkotás halaszthatlan kötelmeire ne emlékeztetne. Főleg az igazságszolgáltatás körében annyi a kóros viszony, mely javításra, — annyi a tátongó űr, mely beépítésre vár.

Az időpontok közé, melyben a nemzet a törvényhozás teréről leszorított s melyben azt ismét elfoglalhatja: két évtized hosszú, kinteljes évei sorakoznak. Mindaz, mit a kivételes korszak ezalatt tett és tenni el-

mulasztott: egyiránt növeli a nemzeti kormány roppant terheit. Inséges örökségkép veszi át a megzilált jogálapot sürgős követeléseit, az általános panaszok nagy halmazát, az ellentétes jogrendszerek tarthatlan vegyületét s az egymást váltogató provisoriumok sajnos áldozatait. Aggódva szemléli másrésről: mily messze maradt e nép, — zászlóvivője egykor a szabadelvű reformoknak, — a boldogabb külföld mögött! Ott a kóros viszonyok zsibbasztják erejét, itt a haladás zászlója leng felé; — s mig száz sebből patakszik vére, pihenés nélkül küzd, halad tovább az idő nyomain... Mert e nemzetnek élni, — s hogy éljen: munkálni és haladnia kell.

És a mi nehezíti a munkát: a pillanatnyi elhatározás, a gyors kivitel, mely halasztást nem tűr, a legfontosabb műveletekben. Félig nyílt kapuban állunk: bárhova, de rögtön lépnünk kell, — vagy a kapu szárnyai összezuznak bennünket.

Tehát mindent és rögtön! ez az új korszak követelése a nemzeti kormányhoz.

Ugy hiszszük, ez a minisztereknek is buzgó törekvése leend. Bizalommal tekintünk a választottak diszes sorára, — mert e választásban a fejedelem és a nemzet nagy többsége találkozott. Hiszszük, hogy tehetség, jóakarát és kitartás nem fog nálok hiányzani, s hogy képesek és hajlandók lesznek megfelelni a legnehezebb feladásnak, mely valaha e nemzet életében a kormányra várakozott.

De arra, hogy minden sérv gyógyítva, minden rom felépítve legyen; hogy e nép az európai államrendszerben illő helyét elfoglalhassa; hogy törvényei és jogképzettsége az általános műveltség színvonalára emelkedjenek, s a mi főczél ez eszközökben, — a jólét, mielőbb bekövetkezzék: arra az egész társadalom egyesített munkássága kívántatik.

Ne várjuk tehát tétlenül, édes nemzetem! hogy az új korszak vezérei varázspálczával nyissanak forrást a sziklából; ne várjuk, mig végtelen fáradsalmuk kinjaiból számunkra gyöngyök teremnek. Legyen munkacsarnok az egész hon, serény munkás benne a honnak minden polgára! A tudós hozza kincseit, a gyakorlat emberei gyűjtsenek virágokat a tapasztalás terén; a sajtó dolgozzék ezer karral és az olvasó járuljon a részvét áldozatával: hogy felépüljön — vajha mielőbb! az új, diszes hajlék, melyben a hazai jogszolgáltatás annyi vész, annyi hányatás után föllelje biztos nyughelyét.

Minden szemer, melylyel a nemzeti kormány teendőinek sulya könnyítették, egy-egy lépéssel visz előbbre a közjólét célja felé. Minden jó szándok és közreműködés, mely a közérdeknek hoz áldozatot, egyikét rója le a tartozásoknak, melyeket tőlünk a nemzet követel... Ki vonakodnék ily szent kötelesség előtt meghajolni?

*) Lásd a Jogt. Közl. 1. sz.

És ha a munka még így is nehéz, még így is szeszias leendő; ha egy pillanatra nem alakul át a vén Faust deli ifjává, vagy egy varázsütésre nem emelkedik diszpálota a romokból; ha a küzdelemben kidőlnek sokan, mielőtt az ígért földére juthatnának: ez ne riaszson vissza senkit közülünk. A munka áldása a honé, s öröksége a jövő — talán boldogabb, nemzedéké. Mienk az öntudat, hogy tettünk valamit; mienk az elismerés a jövőből, mely mint visszatekintő nap sugára, lehat a sírba s jótékony meleget áraszt a rideg ívek alatt.

E lap, mint t. olvasóink emlékeznek, azon időben indult meg, melyben a jelen országgyűlés megnyitotta üléseit, — s megindult oly célból, hogy a törvényhozás előkészületeinek szentelje munkásságát.

Készséggel követjük ez irányt tovább is; készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt s életünkben minden időt a codificatio nehéz munkáinak; készséggel nyitunk tért mindenkinek, kit hasonló ügy, hasonló cél lelkesít, — tudván, hogy ha a nagy épülethez avagy csak egy marok fővenyt vihetünk; ha lesz e lapok hasábjain egyetlen szó vagy gondolat, mely meghallgatlanul nem enyészik el; ha tethetünk valamit, mi nem lesz téve hiába s célzatlanul: polgári kötelességünket teljesítjük, —

„Beschäftigung, die nie ermattet,
Die langsam schafft, doch nie zerstört!
Die zu dem Bau der Ewigkeiten
Zwar Sandkorn nur für Sandkorn reicht:
Doch von der grossen Schuld der Zeiten
Minuten, Tage, Jahre streicht.“

Ily célból indítottunk meg még a múlt évfolyamban egy cikksorozatot „Codificatio“ cím alatt*); ily célból vesszük fel ismét annak, mint ez időben legkíváltságosabb, legfontosabb kérdésnek fonálát, — értekezvén a fennebb kijelölt elméleti szabályok nyomán a codificatio s közelebb a polgári törvénykönyv és perrendtartás tárgyairól, lényegéről és rendszeréről.

II.

Mielőtt a magán jogintézmények részleteibe bocsátkoznánk: helyén látjuk t. olvasóink emlékezetébe visszahozni, illetőleg megismertetni azon általános elveket, melyekből a jog, a törvény és törvényhozás fogalmát s kellékeit levezettük. Szükségesnek látjuk ezt főleg azért, mert valamint már kezdetben a jog rendszerei álltak képzeletben előttünk, úgy most e rendszereket amaz általános elvekre viendjük vissza, — kellő összhangot tartván az általános és különös, az ok és következmény, a terv és kivitel között. De nem mellőzhettük végre az alapszabályok előrebocsátását azért sem, hogy tervezetünk, — az irány és kivitel a codexek rendszereiben, indokolva legyen.

Kifejtettük mindenekelőtt a jog és személyiség fogalmát s a viszonylatot e kettő között. A személyiségben az anyag és szellem egyesületét, a személy életcéljában az érzéki és észszerű jó egységét mutattuk fel: a jogot pedig azon felsőbb szabályzatba helyeztük, mely a személynek szabadságát és az életcéljának lehetőségét biztosítja akképen, hogy az ember személyiségénél fogva kijelölt életcéljában jólétét szabadon munkálhassa és lehetőleg bevégezhesse.

Majd e jogot benső alanyiságából a küléletbe vezettük, hol az ember dolgokkal és cselekvényekkel, mint céljának eszközeivel, érintkezik. Szólottunk feltételekről, melyek a személyek közt viszonyállandóságot hoznak létre és szilárdítanak meg. A szeretet és társadalmi hajlam egyrészt, a szükségesség és viszonyosság más-

részt, és a szólam, a szellemi közlekedésnek eme isteni közege képezik az állandó viszony alapját és feltételeit, s ez állandó viszony a társadalmat. Szólottunk a személyeknek egyenjogúságáról, melynélfogva jólétét minden tagja a társadalomnak, dolgok és cselekvények — mint a célnak eszközei által, egyiránt szabadon munkálhatja. Szólottunk végre e munkát kölcsönösségről, mely részint eszközöket követel a célhoz, részint akadályozását tiltja az eszközök használatának. A teljesítés és mulasztás eme kényszerében a kötelmeket láttuk jelenkezni, melyek tehát ép úgy, mint a jog, a személyiségből származnak le, mert kötelmek nélkül nem volna jog s jog nélkül nem volna személyiség. A jognak ily módozatában pedig magunk és mások iránti tevékenységünket láttuk szabályozva.

Előadtuk, hogy a személyek helyzetének változatai a társadalomban különböző életviszonyokat képeznek, melyek mindegyike az életnek, mint szerves egésznek van alárendelve. Valamint tehát az élet e viszonyoknak szakadatlan láncolata: úgy a jog, mely egész létünket áthatja, az egyes viszonyokban is nyilatkozik. Ebben áll a jognak tárgylagossága, és így a tárgylagos jog azon szabályok összege, melyek az alanyi jog érvényesítésének módjait az életviszonyokban meghatározzák.

A társadalmi viszonyok közt más oldalról is kellett az embert ismertetnünk. Láttuk, hogy nála az érzékiség és értelmiség eltérő arányban működik, s hogy az, kinél az előbbi emelkedett tulsulyra, vágyait, akaratát és tetteit állati vak ösztöntől hagyja vezettetni, oly eredményben keresvén a célt, mely a jónak képzetével homlokegyenest ellenkezik. Láttuk, mennyire különböző a fogalom, mit a jognak az ember, saját célja szerint tulajdonít; mennyire sérti e különbség a viszonyosságot, a követelés és teljesítés helyes arányát s mennyire fosztja meg mások jogait annak lehetőségétől, hogy a cél eszközeiben érvényre emelkedjenek. Innen következtettük a szükségességet, hogy a jogok és kötelmek az élet minden viszonyaiban szorosan meghatározottassanak és a jogszabályok tiszteletben tartassanak. Innen az ösztön- és észszerű társadalmi egységet, melynélfogva a személyek általánosan kötelező jogszabályok létesítésére akaratukat, fenntartására és végrehajtására erejüket egyesítik. Innen ismét a szerves államintézményt, vagyis az államot, melynek akarata ennél fogva minden egyeseknek akarata, s ereje minden egyeseknek ereje, — oly általánosan kötelező jogszabályok létesítésére és fenntartására, melyek magunk és mások iránti tevékenységünket meghatározzák s az alanyi jognak az életviszonyokban érvényt szereznek.

A jogot tehát az életviszonyokban tárgylagosnak és e tárgylagos jogot az állam által szabályozva, törvénynek, — az államnak pedig eme hatalmát törvényhozó hatalomnak neveztük.

Megismertettük a jogtörvények viszonylatait a természeti, az ész- és erkölcstörvényekhez, mint a melyek a személyre nézve hasonló kényszerszabályokban, de különböző hatással és eredménnyel nyilatkoznak. E viszonylatokban első, lényeges kellékeit körvonaloztunk a törvényeknek, — melynélfogva az anyagi jó előmozdítására, az értelem képzésére s az erkölcsiség fenntartására kell hatniok; valamint az első, általános minőséget, melynélfogva a jogtörvényeknek természetileg lehetőnek, észszerűeknek és az erkölcstörvényekkel egyezőnek kell lenniök. Megismertettük a jogtörvények rendszereit az életviszonyokhoz mért felosztás szerint, — magán- és közjogi, bölcsészeti és tételes, általános és különös, anyagi és alaki részt különböztetvén meg a jogszabályokban, és az általános jogtörvényeknek, melyek a codificatio tárgyát képezik, négy fő rendszerét állítván

*) Lásd a Jogt. Közl. 1866. évfolyam, 1., 6., 10., 14., 19., 23., 27., 32., 36., 40., 45., 49., 53. sz.

fel, — t. i. a polgári törvénykönyv és perrendtartás, s a büntető törvénykönyv és eljárás.

Végre a törvényhozásszabályairól értekeztünk, melyek, mint maga a jog, anyagiak és alakiak. Amazokat a törvények forrásai, kellékei és hatálya, — utóbbiakat a törvényhozás módjai képezik.

A források közt első helyen magát a jogot említettük, mely a népnek öntudatában él, s külselekvényeiben, — mint a szokás hagyja ismerni, — nyilatkozik. Innen a szokásjog és annak kellékei.

Második kútfo a politika, mely az egyszerű jogérzet hiányát határozott és részletes szabályokkal pótolja; e célból kiterjeszkedik a kölcsönös viszonyok minden árnyalataira, tekintetbe veszi célját és eszközeit az államnak, vonatkozásait és viszonyait a jogalanyoknak egymáshoz; észszerű egybefüggést keres a benső jogérzet és külviszonyok, a természet törvényei s az állam intézményei közt; meghallgatja a jelen követelményeit, számba veszi az idő és körülmények szükségait; a kor-szellemmel karöltve, mind magasbra, mind előbbretör; a multnak tudatával és a jelennek érzetével hasonlít, egyeztet és ítél; nyomoz, különböztet és alkot. Innen az írott törvények; innen a szokásjog korlátozása, módosítása vagy megszüntetése ott, hol az írott jog kifejtett.

Harmadik tényezőül a jogtudományt neveztük meg, melynek alkotásával az elmélet és gyakorlat terén, tan-székeken és birói termekben, törvényhozás és sajtó útján mindenhol találkozunk, s melynek ama roppant feladás jut célul, hogy a törvényhozás munkálatait előkészítse, helyes elveket állapítson meg, észszerű következtetésekre vezessen, a létező anyagokat megbírálja s a kivitelenben a józan kritika szabályaival nyújtson segédkezet.

A törvények kellékei közt első sorban említettük, hogy a törvényhozás minden személyben elismerje a szabadságot és egyenlőséget; továbbá, hogy az egyesített hatalomnak minden eszközeivel előmozdítsa a jólétet. A törvényhozás itt tesz, amott tenni enged. Az államgazdász, mely az anyagi erőt fokozza, s a közoktatás, mely a szellemi műveltséget fejleszti; a törvény, mely érdekeire ügyel azoknak, kik arra maguk nem képesek; a jogszabályok minden nemei, melyek a szükséges eszközök megszerzéséhez segítenek s a jogok élvezetét biztosítják: az utóbbihoz tartoznak. Hogy tehessünk magunk, és tehessük mindnyájan azt, a mi céljában jó és eszközeiben előnyös: ezt az utóbbi kellék adja meg. Ehhez képest a törvényhozásnak tisztában áll mindazt megtenni, mit az egyesek életcélja s az életviszonyok rendezése a törvényektől vár; s tenni csak ott, hol az egyének szabadsága, a felek szerződésileg kifejezett akarata, a társulati szabványok s helyhatósági jogok az állami összakarát általános érvényét nem pótolhatják.

Különösen kiemeltük, hogy a törvényhozás feladata lényegileg oly viszonyoknak, — melyek a résztvevők tevékenysége által vagy nem intézethetnek el harmadik személyek irányában kötelezőleg, vagy elég határozottan s minden kételyt eloszlatólag el nem döntethetnek, — törvény útján szabályozásában áll. A törvény, mely mindenhova benyújtja gyámkodó kezét; mely többet akar tenni, mennyit a viszonyok kívánnak; mely messzebb terjeszti gondoskodását, mint a mennyit az életviszonyok célszerű rendezése minden adott időben követel, vagy ellenkezőleg, nem fődözheti a szükségletet: végletekbe téved s nem felel meg hivatásának, mely azt kívánja, hogy az alkotandó törvények a nemzet viszonyaival és szükségleteivel illő arányban álljanak.

Minden további kellékeit a törvényhozásnak azon általános szabály alá vettük, hogy megfelelően a jogforrásoknak, azaz: hogy rendező munkásságának a nemzeti jogérzék adjon irányt, hogy a haladó korigényekkel

egyenlépteket tartson, végre hogy a fejlettebb jogtudomány követelményeire tekintettel legyen.

Az első kelléket különösen azzal indokoltuk, hogy az emberiség különböző fajcsoportozatai közt az égalj, életmód, nyelv, mint tényezők, — az anyagi és szellemi lét s a fejlődési fokozatok, mint eredmény összehatása elválasztó kereteket alkot, melyek e csoportozatokban megannyi nemzetiségeket különböztetnek meg. Hol a tényezők közt eltérés van, eltérésnek kell lenni a hatás között is. A nemzetiségek különbsége tehát szükségképen különbözővé teszi a gondolkodás- és cselekvésmódot. A gondolkodás s cselekvésmód képezi minden nép működésének jellegét és irányát. Ha tehát a jelleg és irány változik: változnia kell a szokásnak is, és ha a szokások különbözők: különbözni kell a jogérzetnek is, mely a szokásokban nyilatkozik. A jogérzet tehát a szerint alakul és fejlődik, a mint valamely nemzet gondolkodni és cselekedni szokott. A törvényeket pedig a nemzet öntudatában élő jog hozza létre. Ha tehát a jogérzet nemzetiségek szerint különbözik, természetes, hogy hatásának és eredményének is, — mi a törvény, — a nemzetiségi különbséget szerint kell változnia.

A második kellék a folytonos képzésben leli támasztát. Valamint az egyes személy, úgy a nemzet is, mint a személyek egyesülete, folyvást halad, fejlődik és tökélyesbül; segélyével a jog eszközeinek mind tovább és tovább terjeszkedik; izlése fokozatosan nemesbül, igényei és velők a jogszokások növekednek, jogérzéke tisztul; — s így lép előtérbe a politika, hogy előkészítse a fokozatos átmenetet a szükséges reformokhoz és jótékony hatást gyakoroljon a törvényhozás fejlődésére.

Harmadik kellékké sokoldalú jogtudományos képzettséget követeltünk a törvényhozástól. Minden emberi művek közt egy jól szerkesztett törvénykönyv legtöbb elméleti és gyakorlati ismeretet feltételez; — s ezt csak attól várhatjuk, ki a jognak teljes tudatával bír. Minden nemzet törvényein van bizonyos egyéni jelleg; — s teljes tudatával csak az bír a jognak, ki azt minden lehető alkalmazásában és jellegében ismeri.

A törvények hatályát azok kötelező erejében, mely egyesekre és az egész társadalomra egyiránt kihat, — mutattuk fel. Ott, hol a jogcselekvények nem a tényezőknek pusztá önkényétől tétettek függővé: az állam parancsoló és kényszerítő hatalma szerez érvényt a törvényes rendszabályoknak. És erre szükség, hogy minden törvény az illetékes hatalomnak legyen kifo-lyása. Legyen továbbá általános, kiható az állam valamennyi lakóira, kivétel és különbség nélkül. A jogegyenlőség, mit a személyiség fogalmából származtattunk, vallásra, születésre és polgári állapotra nem lehet a törvény s jogszolgáltatás előtt tekintettel. Sőt a társadalmi viszonyok követelik, hogy a törvények hatálya egész jótékonyágában és szigorában az idegenekre is, — a mennyiben belföldön tartózkodnak vagy belföldiekkel közös ügyletben érdekelvők, — kiható erővel birjon. Végre szükségesnek láttuk, hogy az időpont, melytől és meddig a törvény kötelez, meghatározottassék, — rendszerint a kihirdetéstől vagy azon naptól fogva számítván azt, mit a törvényhozó e végből eleve megállapított, — azon napig, melyben a törvény megváltoztatik vagy világosan megszüntettetik.

A törvényhozás módozataiban különbséget tettünk a szerint, a mint a nemzet minden szavazatképes tagja személyesen vesz részt a tanácskozásban, vagy egyesekre bizza a törvények előkészítését, avagy végre mind az előkészítést, mind az elfogadást és kivitelt választott képviselői által gyakorolja. Az első gyakorlatilag kivitelen; a második nem akarata a nemzetnek; a harmadik lehetlenné teszi, vagy legalább megnehezíti az

egységes és rendszeres munkálatot, mely a törvényhozá-
nak egyik mellőzhetlen feltétele. Az egyedül helyest és
célszerűt tehát a két utóbbi módozat egyesítésében ke-
ressük, — ha t. i. az előmunkálatok, a tervezet és kidol-
gozás minél kevesebb egyént foglalkoztat, a bírálat és
szentesítés pedig az egész testületet illeti, vagyis amazt
a ministerium, ezt a parlament gyakorolja.

Végre azon alakszerű kérdésre adtunk feleletet:
valjon a részszerű törvényhozás-e előnyösebb, vagy a co-
dicatio? Említettük e kérdésben az ellentétes állításo-
kat, melynélfogva némelyek a törvények hatását, a sze-
mélyek érdekeit, a társadalmi rend biztonságát, szóval
mindazt, mi az államban jó és üdvös: a codificatiótól
feltételezik; mások ez érdemet elvonni nem tartják elég-
nek, hanem nyilvánosság veszélyt látnak a codexek
nyomain, — és míg ezek szűkkeblű elfogultságot és
szobai tudakosságot vetnek szemére az előbbieknél: a
codificatio hívei tudatlansággal vádolják az ellenvéle-
ményt. Említettük a vádat, mely szerint a codificatio
merész ujitást, szokatlan elveket és a nemzeti jogérzü-
letnek idegen intézményeket erőszakol a népre, és ezt
szokásaiból, eredetiségéből egyszerre kivetkőzteti; míg
az ellenkező vélemény a codificatio hiányát a merev
stabilismussal azonosítja, mely minden korszerű hala-
dást gátolva, nem engedi, hogy a nemzet az előbbre-
haladt kornak és fejlettebb tudománynak színvonalára
emelkedjék.

Mi e vádak mindegyikét tulzottnak neveztük.
Mert a formára helyezni a súlyt annyit tenne, mint a
lényegre tagadni meg, és — mert a lényeg, ha mindkét
alakban jelen van, sem a codificatiót a nemzeti jogérzü-
lettel ellentétbe jöni nem engedi, sem a kor és tudo-
mány követeléseit figyelem nélkül a részszerű törvény-
hozás mellett sem hagyandja. A kérdést tehát pusztán
alakinak, s mint ilyent, egyszersmind idő kérdésének
tekintettük. Ott, hol a nemzet a jogfejlésnek még csak
kezdeten áll: a codificatio életbeléptetését mi is veszé-
lyes kísérletnek tartanók. De ha egyszer valamely nép
megállapodott elvekhez jutott; ha viszonyai és jogkészsé-
letei annyira fejlettek, hogy a codificatió csak a
készletek feldolgozása, rendezése és idomítása jut fel-
adatul; különösen ha események jönnek közbe, melyek az
addig létezett jogrendet felforgatják, és újabb, általános
reformot állítanak előtérbe: maradandó és üdvös műve-
letei a törvényhozásnak csakis codificatio útján létesít-
hetők.

Hazánk az átmenetnek jelenleg ily korszakát éli.
A ki tehát ismeri e nemzet jogintézményeit az előbbi
időkből, s a kemény rázkódást, mely amazoknak más
irányt, más alakot adott: ki tudja, mennyire érett e
nép, s jogérzetében és a gyakorlatban mily készletekkel
bir; ki tudja, hogy azon idő óta, mely a múlt és jelen
közé válaszfalként sorakozott, az élet és törvényhozás
által szentesített elvek nyomán szerkesztendő törvény-
könyvek mily hő kíváncsiak a nemzetnek: megjöttek
látja velünk együtt az időt, melyben a codificatio itt
sem halasztható tovább, s mely a codificatióval egy jobb
jövőnek veti meg alapját.

Ez általános szabályok után az egyes codexekre fo-
gunk áttérni.

Előbb azonban a következő átmeneti kérdések vár-
nak feleletet:

- a) honnan vegyünk anyagot a törvénykönyvekhez?
- b) hány törvénykönyv s mily munkafelosztás sze-
rint készíttessék?
- c) mily eljárás követendő az egyes törvénykönyvek
kidolgozása és életbeléptetése iránt?

Ezekről egyenkint.

ÖKRÖSS BÁLINT.

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre.

(Folytatás.)

(Z—z.) Második könyv. *Von den Handelsgesell-
schaften.*

Erster Titel. *Von der offenen Handelsgesellschaft.*

Erster Abschnitt. *Von der Errichtung der Gesell-
schaft.*

Art. 86. a 25-ik art. tett észrevétel ismételtetvén,
ide kellene jöni: *Bejegyzés és kellő közhirrététel végett etc.*

Art. 87. A 25-ik art. nézve tett észrevétel folytán,
külön észrevétel nincs.

Art. 89. Ezen articulus határozatlan szövege he-
lyett, (mint a 26-iknál is) következő szerkezet ajánl-
tatik:

*A kereskedelmi társaság az illetőket ezen szabályok
megtartására, az érdeklettek panasza folytán, mindany-
nyiszor 200 frtig terjedhető pénzbírsággal, rendbűnte-
tésképen szorítani tartozik.*

Ha már a törvényhozásnak meg kell határozni azon
eseteket is, melyekben valaki (magán, egyes) kereskedő
nem lehet, mint az a 11-ik articulust illetőleg, tekintet-
tel az 1840: XVI. t. cz. 2-ik §-ára már fentebb érde-
keltetett is: szükséges, hogy azokra nézve, kik közkereseti
társaságba (szoros értelemben) nem léphetnek, célirá-
nyosan rendelkező 1840: XVIII. t. cz. 2-ik fejezetének
2-ik és 3-ik §§. a 2-ik §. d pontjának kihagyásával, ide
iktattassanak.

*§. Szoros értelemben közkereseti társaságoknak, vagyis
közkeresetre összeállott oly társaságoknak, melyeknek
tagjai a társasági czimben nyilván megneveztetnek, vagy a
czimhez ragasztott ezen szóban „és társak“ (& Comp.)
bennfoglaltatnak, tagjai nem lehetnek:*

a) megbukottak etc.

b) az alkuszok etc.

c) a kik családi bűnök miatt megfenyítettettek.

*Ezeket kívül minden, ki váltókötelezéseket magára
vállalhat, ilyen közkereseti etc.*

§. Ha oly személyek etc. — nem bírand.

II. Abschnitt. *Von dem Rechtsverhältniss der Ge-
sellschafter unter einander.*

Art. 94. Ha valamely kereskedőtárs saját ügyeit
is hanyagul viszi, azért a társaság közügyeiben elköve-
tett hanyagságaért minden felelősség és kártérítés alól
fel nem szabadulhat; a minthogy a 282-ik és 361-ik art.
is *rendes kereskedői gondosságot* kíván. Ezen articulus
azon szerkezete hát „welche er in seinen eigenen Ange-
legenheiten anzuwenden pflegt“ elvetendő, és helyébe a
polg. t.k. 1297. és 1299. §§. nyomán következő rende-
let jöne:

*Mindegyik kereskedőtárs köteles a társaság ügyeire
a szorgalom és gondosság azon fokát fordítani, melyet kö-
zösleges képességek mellett valamire fordítani lehet. Ki
pedig oly ügyletet vállal magára, melynek kivételére sa-
játoszerű műismeretek, vagy nem közösleges szorgalom ki-
vántatik: ezek hiányaért felelős.*

Art. 100. Ha az ügyvezetés többekre, minden meg-
szorítás nélkül bízott, hogy akkor, ha egy (másik)
mond is ellent valami üzletnek, ennek — már eo ipso
— elmaradni kelljen: a korlátlan megbízás értelmé-
vel ellenkezni látszik. Ezen art. vége tehát így javasol-
tatik változtatandónak:

*Mindazáltal ha az ügyvitellel megbízottak többsége
ama vállalat vagy cselekvény ellen nyilatkozik: ennek el
kell maradnia.*

Art. 102. A második bekezdés kihagyatván, helyébe
a 100. art. nézve tett észrevétel folytán az 1840: XVIII.
t. cz. 10-ik §. volna iktatandó. „közösleges s a t. határoz.“

Art. 105. A végső szavak: *wenn eine Unredlichkeit etc.* vagy kihagyandók, mint fölöslegesek, vagy a büntető eljárásra való utalással bővitendők.

III. Abschnitt. *Von dem Rechtsverhältniss der Gesellschaft zu dritten Personen.*

Art. 111. A második bekezdést így kellene bővíteni:

Kereskedelmi ügyekben azon váltó- és kereskedelmi trvszék előtt perelhető meg, melynek körében telepje fekszik. Egyéb peres tárgyakra nézve pedig azon polgári rendes bíróság előtt tartozik törvényt állni, melynek járásában székhelye van.

Art. 114. Azon felhatalmaztatása mindegyik ügyvezetőnek, hogy a társulat ingatlan vagyonát el is adhassa, meg is terhelhesse, a 103. art. rendeletével ellenezni látszik.

Az első szakasz végszavai helyébe tehát 1840: XVIII. t. cz. 11. §. értelmébeni változtatás javasoltatik. Ilyformán: *ha azonban a társulat nevére telekkönyvezett s e szerint annak tulajdonához tartozó ingatlan vagyon terhelése vagy elidegenítése forogna kérdésben: erre nézve minden tagnak meghívatala és beleegyezése szükséges.*

Art. 118. A címvezetésnek egyes tag általi visszahuzatala 3-ikak ellenében csak akkor lehet jogérvényes, „*ha és a mennyiben ezen címvezetési jog elvonása tudomásukra jutott, vagy kellő módon annak idején közhirré téve lön.*“

Art. 119. A börtön megemlítése kihagyandó levén; a kereskedőtárs privát hitelezőinek azon joga, hogy a kereskedői társulat felbontását kívánhassák, itt is fenn tartandó lenne. — A végére ezen art.-nak tehát ez jöne:

Mindazáltal valamelyik kereskedőtársnak a társaságba fektetett vagyonon kívüli értékéből ki nem elégített magán hitelezőjét, a közkereseti társulatnak az ő adósa irányábani felbomlását és az adóstárs vagyona elkülönítését az illető kereskedelmi trvszék előtt — a társulat eddigi jogainak épségben tartása mellett fennmaradó tökevagyonból kielégítését pedig a köztörvényi bíróságnál jogosan követelheti.

Vagy legalább a 126. és 132. §§-nak idevonatkozó hasonértelmű rendeletére itt is kellene hivatkozni — a rendelet kerekdedsége úgy hozván magával, nehogy az lássék, mintha a társ privát hitelezőjének egyébjoga nem is volna, mint csak annak osztalékát követelni.

Art. 122. A szerkezet vége „den Landesgesetzen“ szóktól kezdve, mint permissiv tervezet, egészen kihagyandó Ellenben

Az 1840: XVIII. t. cz. 6-ik §. rendeletét, a társasági tagok feleségeik követelésének biztosítását illetően, helyébe igtatandónak vélném, mint ez a 27-ik art. illetően is előadatott.

A társasági tagok feleségei, követeléseiket szintén azon módon, mint a kereskedők és gyártókéi csődület esetére biztosíthatják. Ezenkívül szükséges volna 1840: XVIII. t. cz. 53. §. tekintetbe vételével is, a bírósági competentia iránt is rendelkezni; s erre nézve következő szerkezet terveztetik:

§. Közkereseti társaságoknál, mindazon keresetek, miket az egyes tagok a társaság ellen, vagy egyes tagok egymás között formálnak, avvagy a társulat részéről egyes tagok ellen indíttatnak, ha azok a társasági szövetkezésből származott viszonyokat tárgyazzák, azon kereskedelmi törvényszék előtt fognak folyni, melynél a társaság be vagyon jegyezve; a váltó- és csődületi perek azonban e szabály alá nem tartoznak, hanem mind az egyes tagok, mind magántársulat ellenében, a maguk rendes bíróságaiknál meghagyatnak. Hasonlóul ha a társasághoz nem tartozó személy az összes társulat ellen keresetet formál, a társaságot, egyes kereskedelmi ügyben, a már

érdekelt kereskedelmi trvszék elébe, és csőd esetében is a társaság csődületi bírósága elejébe idézendő. Az összes társaság pedig minden egyes személyt, ki ellen követelése van, ha az a társulatnak nem tagja, a maga rendes illető bírósága előtt perel meg. (Combin. cum 1840: XVIII. §. 53.)

Vierter Abschnitt. *Von der Auflösung der Gesellschaft etc.*

Art. 123. az 1) alatti szabály csak csőd esetéről szól. Már pedig a társulat vagyona csőd esetén kívül is elfogyhat; de még egy általános elvnek felállítása a törvényben azért szükséges, mert minden egyes casuisticát előszámlálni úgy sem lehet, következő szerkezet hát célirányosabbnak látszik, mely 1840: XVIII. t. cz. 39. §-án alapulna:

„1) Az által, hogy a társasági cél elérhető lenni megszűnt. Ez így ha a társaság alaptőkéje elfogyott; vagy épen ha a társulat ellen csőd üt ki.“

A 3-dik pontban a mi törvényünk szerint 1840: XVIII. §. 39. e) a egyes tagok helyett, a társaság tagjainak többségét tenni helyesebb volna.

Ezen articulus az egész társaságnak mintegy magában feloszlása eseteit formulázza.

És most logicaibb rend szerint utána amaz art.-nak kellene jöni, melyben egyes tagnak jog adatik a társaság feloszlását kérni, u. m. sorban jöne a 125. art.

És ezután a 126. art. midőn t. i. ezen feloszlást kérhetési jog idegennek is megadatik.

Ámde ezek után külön rendeleteknek kell ide igtatva lenni azon esetekre nézve, melyekben

a) a társasági jog egyes tagokra nézve mintegy magától s önként érte megszűnik; és

b) azon eseteket illetően, melyekben egyes társ, a maga kiléphetését a társaság feloszlásának érdeklése nélkül követelheti.

S különös — de mégis úgy van — hogy ezen esetekről a jelen tervezet praecise nem rendelkezik.

Ajánlható volna tehát e részben elég szabatosan rendelkező 1840: XVIII. t. cz. 37. és 38. §§. ide igtatni. Oly módosítással azonban a 37-ik §. f) pontját illetően, hogy e helyett: *a tag a társaságból kiléphet, ha etc.* ez jöne: „*Egy tag a társaságból csak úgy és akkor léphet — ki, ha etc.*“

És ezek után jöne a 124. art.

Utána pedig a 127. art.

Art. 129. Ezen art. első szakaszában kiszabott bejelentés nem elegendő, hanem hozzá kell jöni még — in das Handelsregister eingetragen után

és ugyan az illető kereskedelmi trvszék által, a 13. art. megírt mód szerint azonnal hivatalból közhirül juttatandó.

Az „Ordnungsstrafe“ okra nézve ismét azon szerkezet ajánltatik, mely a 26. art.-ra nézve ajánltatott u. m.

A kereskedelmi trvszék által az illetők ezen események bejelentésére az érdeklettek folyamodása következtén, 200 fting is terjedhető pénzbírsággal, rendbüntetésképen kötelezendők.

V. Abschnitt. *Von der Liquidation der Gesellschaft.*

Art. 135. A 3-dik bekezdésre „Die Gesellschafter“ ugyanazon észrevétel mint a 129. art.-ra.

Art. 145. Az idő, meddig tartandók őrizet alatt a feloszlott társaság könyvei — mivelhogy ez végtelenre nem terjedhet — meghatározandó levén, úgy mint ez egyes kereskedőkre nézve a 33-ik art. (10. évre) meghatározhatott: e §. ba, e szavak után „in Verwahrung gegeben“ beigtatandó lenne: „*kik azokat a 33-ik artban kitett időhatárig megtartani, és gondjokat viselni tartoznak.*“

VI. Abschnitt. Von der Verjährung der Klagen gegen die Gesellschaft.

A kilépett vagy lenni megszűnt társ elleni kereset elévülési ideje a mi törvényünkben (1840: XVIII. 41. §.) két esztendőre; a porosz törvényekben a solidaris kötelezettség igénybe vehetésénél csak egy évre, — a francia Code de Commerce-ben (art. 64. pag. 560) öt évre van határozva. Így van ez a jelen tervezetben is.

De a francia codexben ehhez megkívántatik, hogy a feloszlás vagy kilépés kellő módon közhírré juttatott legyen; mely esetben, ezen elévülési idő nem csupán a kereskedőtárs, hanem annak özvegye, örököse, vagy ügyvivője javára is joghatályosan foly; és azon esetben ezen idő nem csak a kereskedőtárs, hanem annak özvegye, örökösei s ügyvivői részére is joghatályosan foly.

A 146-ik art. elején tehát a szerkezet így állhatna nagyobb világosság okáért:

„A nem végszámlázó*) (nem liquidáló) kereskedőtársak, ezek özvegyei, örökösei vagy ügyvivői elleni azon keresetek, melyek a társulat irányában igényekből származnak, azon esetre, ha a társaság felbomlása vagy az illető tag kilépése annak kellő módja szerint art. 13. közhírré tétetett etc.“

(Folytatása köv.)

Az orvosi segélynek elegendő ok nélküli megtagadása.

A naumburgi fel-törvényszék bűnügyi osztálya Szászországban egy oly érdekes eset felett határozott m. évi decz. 3-án, melyhez hasonló alig került még valahol bűnügyi tárgyalás alá, s mely, mint ilyen, hazánk jogtudó szakembereit is méltán érdekelné fogja. Az eset következő:

Egy dohánygyárban éjjel verekedés támadván, ez alkalommal egyik munkás oly ütést kapott fejére, hogy azonnal eszméletlenül összerogyott. Az orvos, a kiért elsiettek, — daczára annak, hogy tudatták vele, hogy a megsérült igen veszélyes állapotban van, hogy fogait csikorgatja s végtagjaiban rángatózások jelenkeznek, a mikből meg kellett ismernie, hogy itt agyvelőrázkódítás esete fordul elő, s csak a leggyorsabb segély háríthatja el a kímulást: — megtagadta a segélyt, vonakodott a beteghez menni, okul adván, hogy napi foglalkozásai után igen fáradt. Addig azonban, míg más orvoshoz mentek, azt felköltötték s a sérülthöz vezették, a sérült állapotja sokkal rosszabbá vált.

Az ügy büntető tárgyalás alá kerülván, vádlott orvos a szászországi büntető törvénykönyv 200. §. értelmében 20 tallérnyi pénzbírságra, s illetőleg nemfizetés esetében egyhét fogságra ítéltetett.

A jelen eset felébresztvén figyelmünket**), legyen szabad itt néhány vonással ezen büntény-illetőleg vétségről saját nézetünket kifejteni, egyszersmind vizsgálni, hogy a hazai és némely külföldi törvényhozások mennyiben gondoskodnak ez esetről.

Előrebocsátjuk, hogy minden rendes nagyobb államban orvostanodák léteznek, melyek tetemes költségébe kerülnek az államnak, s hogy e költségeket a nép fedezi adójával. Az orvos nálunk és mindenütt tudorral avatása alkalmával esküt tesz: hogy embertársait minden tekintet nélkül arra, vajjon gazdagok-e vagy szegények, honfiak-e vagy idegenek, minő hitűek stb., betegség esetében felkérte, gyógyítani fogja.

*) Liquidálni = fizetési számlát készíteni? = fizetni? = végszámlázni? = leszámolni?

**) Hasonló eset fordult elő az amerikai szabad státusok egyikében is néhány év előtt. Itt egy vonakodó orvost négy ember erőszakkal elvitt egy beteghez. Az orvos utóbb hatalmaskodási keresettel lépett fel az erőszakoskodók ellen, de panaszával visszautasított.

Quid juris, már most, ha azon ember, ki a társadalom költségein fenntartott intézmények által szerezvén tudományát és tisztességes polgári állását, kit a polgári törvényhozás fáradozásai díjai tekintetében mindenképen biztosít és elsőbbséggel ellát, épen csak azért, hogy ne kelljen az orvosi tudománynak a gyakorlatban közönséges mesterséggé, kereseti ággá fajulni, ezen ember — megfélelkezve esküjéről is, — egy sürgős esetben minden ok nélkül megtagadja az orvosi segélyt s ez által nagyobbítja a veszélyt, vagy épen embertársa halálát okozza, mit különben elháríthatott volna.

Az ilyen embertelenséget úgy vallási, mint erkölcsi szempontból el fogja mindenki ítélni.

De mit mond a jog?

Mielőtt e kérdésre felelnénk, lássuk, mily esetek fordulhatnak elő?

Az orvos megtagadhatja segélyét:

1) szándékos rosszlelkűségből, midőn tudja péld., hogy nincsen közelben más orvos, ki őt helyettesítse;

2) midőn tudja, hogy a veszély oly nagy, hogy addig, míg más orvost keresnek, késő lesz a segély;

3) midőn a keze alatt levő beteg gyógyításával egyszerre elegendő ok nélkül felhagy s az által mind a betegben aggodalmat, mind pedig a gyógy módban zavart idéz elő;

4) ha előre kér fizetést s az nem teljesítetik; vagy csak azért vonakodik menni, mert fáradságának eléggé méltó jutalmazását — a beteg szegénysége miatt — nem igen várhatja;

5) ha épen pihenésében vagy mulatságában nem akarja magát zavartatni;

6) féltékenységből, ragályos betegségeknel.

Es ezen esetekre nézve meg kell különböztetnünk, minő következményei voltak az orvosi segély megtagadásának, mennyire volt a veszély előrelátható, lehetett volna-e azt elhárítani, minő enyhítő és minő súlyosító körülmények forognak fenn?

Megjegyezzük, hogy mindez kiválólag magán gyakorló orvosokra vonatkozik. A hatóságilag alkalmazott orvosok részéről megtagadott segély kettős kötelességsértéssel járván, szigorúbb beszámítás alá tartozik.

A fennebb 1—3-ig elősorolt esetek a körülmények szerint oly súlyos váddá alakulhatnak, hogy megítélésök határos lehet a vétkes emberöléssel.

A 4. és 5-ik eset azonban nem vehető bünténynek, legfőleg a kötelesség vétkes mulasztását lelhetni fel benne. Okai pénz- és élvágy lehetnek.

A 6-ik eset miatt senkitsem lehet büntetni. Legfőleg sajnálkozni lehet a felett, hogy az illető oly rossz választott magának élethivatást.

Figyelembe vevén ezen eseteket, mindenki el fogja ismerni, hogy az orvosi segély ok nélküli megtagadása bizonyos körülmények között valóságos büntényt képezhet. Enyhébb esetei pedig vétség és kihágás alakjaiban jelentkezhettek. S mégis alig van európai törvényhozás, mely ez iránt kellőleg intézkednék.

A francia code pénal péld. a 475. §-ban csak rendőreileg határozza, hogy mindenki, a ki segélyét veszély idejében ott, a hol segíthetne, megtagadja, — 6—10 franknyi pénzbírsággal büntetendő. Nemkülönb a 236. §., mely azt határozza, hogy a ki törvényszerű kötelességét teljesíteni vonakodik, 6—60 napi fogsággal büntetessék, — sem alkalmazható az orvosi segély megtagadására.

Hazai törvényeink és a királyi rendeletek e tekintetben egészen hallgatnak; sőt 1843-diki oly sok tekintetben jeles szerkezetű büntetőtörvénykönyvi javaslatunk sem intézkedik ez iránt. A 124. és a toldalék 2—7. §§-aiban foglalt és az orvosokra vonatkozó intézkedések

nem vágnak ide; sőt 41. és 42. §§-aiban foglalt s a mulasztásokból eredő vétségek iránti elvek is csak általános-ságban alkalmazhatók az orvosi segély ok nélküli megtagadására.

A nálunk 8 évig érvényben volt ausztriai büntető-törvénykönyv 335. és 431. §§-ai ellenben az orvosi segély ok nélküli megtagadásából eredő veszélyekre is alkalmazhatók lévén, azt a körülményekhez képest 1—6 havi, — bekövetkezett halálozás esetében 1 évig terjedő, s eltekintve minden kár és veszélytől is, 5—500 frtnyi pénzbírsággal rendeli büntetendőnek.

A szász büntető-törvénykönyv 200. §-ában 20—500 tallérnyi pénzbírság van kiszabva mindazon orvosokra vagy egyéb egészségügyi személyekre, kik szükség esetében segélyeket kellő ok nélkül megtagadják.

Remélni lehet, hogy törvényhozásunk úgy, mint az 1843-ki büntetőjavaslat egyéb hiányaira, — melyek szerkesztése óta felderítették, — a kérdéseinkre vonatkozó pótlásokra is kellő figyelemmel és gondoskodással leend.

FRIEDMANN BERNÁT, jogszigorló.

A telekjövedelem új tana.

(Adler Károly után.)

A mai nemzetgazdászati tannak nevezeteseb vívmányai között az új telekjövedelmi tan (Grundrentenlehre) kétségtelenül az első helyen áll. Annak dicsősége az amerikai Carey Henriket illeti, kinél az legelőször és egyedül, mint a folytonos kutatások által megérlelt és minden oldalról okadatolt tan jelenkezik*). Már az első ezen írótól 1835-ben megjelent ily című munka: „A munkabér magasságáról s a munkás osztályok különféleségének okairól a földön“, mintegy előkészítő lépés vala a Ricardo-Malthusféle rendszernek, mely az élelmi és társadalmi érdekek folytonosan növekedő összeütközését állítja, közvetlen leküzdésére. Midőn t. i. Carey ezen munkájában bebizonyítani iparkodott, miszerint az emelkedő munkabér és a tőkejövedelem, tehát a tőkepénzesek és a munkások érdekei a dolgok természetes folyamában nemcsak egymásba nem ütköznek, sőt inkább egymást kölcsönösen feltételezik és támogatják, ez által már egy lényeges támaszától fosztá meg az előbb Anderson J. által felállított s később Ricardo és Malthus által újra felkapott tőkejövedelmi tant. De közvetlenül a régiebb tan gyökereit támadták meg Careynek 1837—40-ben megjelent „Politikai gazdaszat elvei“, hol ennek új értéktana és a munkatermék (Arbeitsproduct) természetes felosztásáról elmélete már különös alkalmazást tapasztalt a telekjövedelemre, s a hol megmutattott, miszerint a telekre nézve is tulajdonképp csak egy értékforrás, t. i. az emberi munka, létezik, a művelt földnek értéke azonban nem a tetteleg arra fordított tőke s munkaösszegnek, hanem csak *olyannak* felel meg, minő a *becslés idején szükségeltetnék*, hogy hasonlóan művelt és termékeny föld teremtesék (nem a termelési, hanem a *vissztermelési* — reproductionalis — költségeknél) és hogy ehhez képest a földbe fektetett tőke ugyanazon törvényeket követi, mint a minden egyéb alakokban mutatkozó tőke; — teljesen kiegészített s megerősített a Careyféle jövedelemtan még csak annak 1848-ban megjelent „Mult, jelen és jövő“ című munkája által, hol a Ricardoféle hypothesis a földművelés menetéről is, mely még mindig a tőkejövedelem *egyedüliségének* bizonyos látszatát kölcsönöz, mint a valóság és a dolgok természetével ellenmondásban állónak bizonyított, s egy az ész és a valósághoz sokkal inkább

közeledő új hypothesis javára mellőztetett. Ez által a társadalmi érdekek minden egyéb összhangzását s az emberi műveltség és szabadság minden egyéb haladásait gunyoló egyedüli kivétel a nemzetgazdaságból száműzetett, a merev, vigasztalhatatlan Ricardoféle *természeti* törvény egy vigasztalóbb *műveltségi* törvénynek engedett helyet, s oly következetesen fűződik az új telekjövedelmi tan Careynek egész tanépületéhez, hogy azt csak ezzel kapcsolatosan lehet tárgyalni s megalapítani.

A telekjövedelmi tan t. i. most következő alakban jelentkezik: *telekjövedelem* fizetetik, de *nem* talán *egyed-árusági*, árpótlékként azoknak, kik a természet önkényes adományait bitorolják, mint ezt Smith Ádám, Culloch s mások állíták; mert egyedáruságok lehetnek ugyan jövedelmi, de nem értékforrások; minélfogva egyedárusági jövedelem Carey felfogása szerint az elsajátítás, nem pedig a *jövedelem* fogalma alá esik; de a „föld eredeti és elpusztíthatatlan erőinek“ használatáért árpótlékként sem fizetetik telekjövedelem, mikép Ricardo állítja, mert a természeti erők magukban véve az *emberi munka* hozzájárulása nélkül ép oly kevésbé lehetnek valaha javak forrásai, s egy jeles nemzetgazdász igen helyes nyilatkozata szerint „tudvalevőleg épen ott, hol a természet legpazarabbul osztogatja kincseit, a föld, mely azokat előteremti, legkevesebbet ér, mert nincsen megkenve az emberi munka szent olajával“, ép oly kevésbé huzatik a telekjövedelem, mint fölös jövedelme a régiebb jobb földgép birtokosa által, szemben egy mindinkább hanyatló erővel dolgozó gépek egész sorával, melyre Malthus és Ricardo állítása szerint a gyarapodó népesség jutna, mert a valóságban a dolgok rendje épen ellenkezőleg áll, s valamint minden egyéb szerszámok és gépeknél, úgy a földnél is az ember mindig a tökéletlenebb segédeszközöktől a tökéletesebbek felé halad, míg a munkatermelékenység ugyanazon arányban emelkedik, a régiebb segédeszközök pedig *értéktelenülnek*.

A telkek tényleges *értékkülönbségéből* azonban a *földművelés korábbi meneterei* minden tekintet nélkül a telekjövedelem tüneményeit lehozni akarni, mint ezt John Stuart Mill és Ricardo egyéb tanítványai teszik, Carey kifejezése szerint ép oly oktalan volna, mintha valaki azt állítaná, hogy a marháért követelt árak általán azért fizetnek, mert az egyik marha nehezebb a másikonál, vagy hogy házbér azért fizetetik, mert az egyik házban husz, a másikban pedig csak tíz személy lakhatik. A *telekjövedelem* inkább elvileg úgy fogandó fel, mint a *nyers termék azon része*, mely a mezei gazdasági termelőtől a *földbirtokosnak* jutalmul fizetetik a telekben rejlő *tőke* használatáért, s ezen jutalom (bér) mindenben azon törvényeket követi, melyeknek a *tőkejövedelem* egyéb alakjaiban mint *kamat* stb. alá van vetve, mindenekelőtt pedig a munkatermék természetes felosztása általános törvényének.

Valamint minden egyéb termelésnél, a népesség szaporodtával s a termelési és fogyasztási tényezők fejlődésével gyarapodik a munkatermelékenység s nagyobbodik egyszersmind a megkönnyített tőkegyűjtéssel a lehetőség, hogy az emberek mindinkább tökéletesbülő termelési segédeszközökre, a mi esetünkben tehát mindinkább javuló kezelési módra átmelessenek; a földnek vissztermelési költségei s ennélfogva annak értéke is alábbszállnak, a tőke értékének alábbszállásával pedig természetszerűleg együttjár a tőkepénzes azon osztályrésének csökkenése, a melyet a munkatermékben bír, azaz a *jövedelem* a *hanyadrész* (Quote) szerint csökken; mint-hogy azonban az összjövedelem szaporodik, mégis *menynyiségileg* emelkedik, úgy-hogy a termelő s a jövedelmet húzó ugyanazonegy időben nyernek, s azoknak érdekei mindinkább összhangba jönnek. Sőt ha a hypothesisnek

*) V. ö. lapunk 30. számát 478. l. 1866. évf.

a földmivelés menetére vonatkozó ellentététől egészen eltekintünk s nem feszegetjük azt, vajjon a földmivelés Ricardo szerint a jobb telkeknél kezdődött s lassankint a rosszabbakra ment át, vagy megfordítva Carey szerint a rosszabbaktól a jobbakra történt-e az átmenet, még akkor sem vesztenek a fennebb mondottak valamit helyességökből; mert a jövedelem hullámozása mindig arra törekszik, hogy a föld. nyers termékeinek nagyobb kiadást szereztesse, tekintet nélkül azoknak névszerű értékre, minthogy ezzel együtt nagyobb, a népességnél gyorsabban szaporodó összjövedelem és nagyobb munkajövedelem jár, más szóval: minthogy egyenlő élelmi mennyiségek *csékélyebb munkáért* cserélhetők fel.

De ez máris elégséges arra, hogy a szomorú társadalmi tévtünetet szétszlassa, mely következmény gyanánt a régi Ricardo-Malthusféle tanhoz fűződik, s megmutattassék, miszerint a *dolgok természetes menetében* a társadalmi érdekek összeütközése legutolsó vélt menedékét is, t. i. a telekjövedelemről szóló fejezetben, immár elvesztette. Zavarok és rendetlenségek a dolgok természetes menetében azért ugyan el nem háríthatók, de azok csak *nemzetgazdasági* szempontokból ítélhetők meg. Ugyanezen szempontokra hagyjuk itt jelen tárgyunknak a kereskedés terére átmenő részét is, így különösen a munkaterménynek a kereskedővel megosztását, mely miként a fennebb a tőkepénzzel említett, veendő fogatba, s annak befolyását a jövedelemarányra.

Ellenben rövideden akarjuk még itt megérteni azon kérdést, vajjon a telekjövedelmi tan átalakulásával a telekjövedelem *minden specificus* jellege eltöröltek-e? De ezen kérdésre határozott nemmel kell felelnünk, mert ha át is alakul az *földtőkenyereséggé*, azért a telekjövedelem még mindig megtartja a maga különösségét szemben az egyébnemű tőkenyereséggel, csak hogy természetesen ezen sajátság tovább nem terjed, mint maga az annak alapjául szolgáló *földtőke* sajátsága. Ez pedig arra szorítkozik, hogy az emberi művelődés haladtával általában a *tőkeértéktelenülésre* irányzott törekvés a *földtőkénél* egy ellenkező törekvésre talál, mely kifejlődött és kellőképp decentralisált közlekedési viszonyok mellett a földnek folytonos *értékemelésére* van irányozva, s azon alapszik, hogy a föld az ember mellett mint *utolsó kipótolható nyers anyag s minden termelés előfeltétele* gyanánt jelentkezik. Egy félreismerhetetlen nemzetgazdasági törvény szerint ugyanis minden tökéletesbitett műszabály vagy művelési módszer az illető gyártmány vagy termék árát leszorítja, de az illető nyers anyagnak, mint a növekedő termelés nélkülözhetlenné vált előfeltételének árát emeli. Így emeli minden megjavított földművelési módszer magának a *teleknek* árát, míg a *gabonának* árát lejjebb szállítja; a tökéletesbitett malom továbbá emeli a *gabonának* árát, de a *liszt* árát lejjebb szállítja, s a tökéletesbitett sütés megint emeli a *liszt* árát, míg a *kenyérét* leszorítja stb. A fokozat egyik végén állnak a legtökéletesebb gyártmányok az ár leszállításai törekvésekkel s a másik végén mint utolsó és kipótolható nyers anyagok az *ember s a föld* az ellenkező törekvéssel, mely folytonos értékemelésre van irányozva. De különösen a föld van egy *kettős érték* hullámozás egymással ellenkező behatásainak alávetve, az egyiknek, mely az emberi *munka* irányában *csökkenés* felé törekszik, a másiknak pedig, mely a *termékek és gyártmányokkal* szemben *emelkedésre* van irányozva. A mennyiben azonban a *földtőkénél* ezen kettős és különös állása az értékprocessusban nem maradhat

viSSzahatás nélkül a különös *földtőkejővedelemre*, anynyiban a Careyféle elmélet szerint is még egy *különös telekjövedelmi tünemény* fenn fog maradni. A megengedhető gyakorlati viszontkövetkeztetések a földbe beruházott tőkék felsőbbbsége, vagy csekélyebb nyomósságára, valamint a mezei iparnak a gyáriparhozi viszonyára, vagy azon kérdés tekintetében, hogy mennyiben képez a telekjövedelem egy különösen alkalmas *adó tárgyát* stb., a fennebb mondottakból önként folynak.

K ü l ö n f é l é k .

— (*Általános kimutatás*) szab. kir. Pest város törvényszékénél 1866. évi január 1-től december végeig befolyt, — s 1865. évről hátrányban maradt tárgyakról.

1865. évről elintézetlenül hátramaradt 2259. 1866. évben befolytak: a törvényszék rendes igató hivatalába 79,600, a vidéki megkeresvényekről vezetett igatóba 6825, elnöki szám 670, összesen 89,354.

Az egész év folytán elintéztettek 87,086, hátramaradtak 2268, összesen 89,354.

Ezekből: a) Rendespolgári perek elintéztettek 3921, hátramaradtak 295, összesen 4216. b) Sommás szóbeli perek elintéztettek 2862. c) Gyám- és gondnoksági ügyek elintéztettek 10,013, hátramaradtak 450, összesen 10,463. d) Telekkönyvi ügyek elintéztettek 5346, hátramaradtak 105, összesen 5451. e) Elnöki számok elintéztettek 670. f) Egyéb folyó tárgyak elintéztettek 57,449, hátramaradtak 1418, összesen 58,867.

— (*Poroszország és Thurn-Taxis herceg között*) 1867. január 28-án kötött meg a szerződés, mely szerint az utóbbi 19 német tartomány területén engedi át az előbbinek a postajogot, minden épület, telek, kocsi és mindenféle a postakezeléshez tartozó tárgyakkal egyetemben, melyekért Poroszország a hercegnek 3 millió tallért fizet. A tulajdon- és kezelési jogot Poroszország 1867. július elsején veszi át.

— (*Amerikai statisztikai kimutatások szerint*) New-Yorkba 1859-ben Californiából 39.592,720 dollár értékű arany folyt be. Már 1860-ban e szám 34.580,271-re csökkent. 1861-ben körülbelül ugyanezen összegnél maradt. De 1862-ben 25.099,787-re és 1863-ban 12.207,320-ra fogyott. 1864-ben csekély növekvés jelentkezett, mert a befolyt arany értéke 12.907,803 dollárnyi volt, és az 1865-diki év ez összeget 21.531,586-ra emelte. Ez utóbbi évben mutatkozó növekvés dacára is, azonban úgy látszik, hogy California, mint első aranytermesztő kerület, már túlélté gazdagságának tetőpontját.

— (*Trieszt czukorkereskedése 1866-ban.*) A belföldi czukornak Triesztbe vitele a múlt évben tetemesen növekedett az 1865-iki évvel szemben. 1866-ban ugyanis e bevétel 102,000 mázsa volt, — 1865-ben 44,640 m. Triesztből m. e. 92,570 m. szállítottatott tova. Ugyanott pedig maradt az év bezártával 10,800 mázsa.

— (*Belgium és China közt Pekingben 1865. nov. 2-án kötött kereskedelmi- és hajózási szerződés.*) ratificatiói 1866. october 27-én cseréltettek ki Shanghaiban. A belgiumi teljhatalmazott, T'King ur a császári biztoshoz, a kiansu-i kormányzóhoz ment, hol katonai tisztelgés, zene és ágyudörgéssel fogadtatott. A chinai kormányzó, két hivatalnok kíséretében T'Kinget palotájának bejáratánál fogadta, s egy menyezetes ülésre vezette, hol balja mellé ültette. A belgiumi teljhatalmazott kísérete szemközt foglalt helyet. Erre előhozott a két okmány, melyek közül a chinai biztos kezébe vevé a császárit, homloka magasságáig emelte, s azon ohajtással nyújtotta át T'King urnak, hogy a két tartomány közötti barátságos viszony örökké tartó legyen. A belga helyettes ugyan-e szertartást végzé, s még ugyanazon napon tüzte ki lobogóját Shanghaiban a belga consul, megkezdve hivatalos működését.

— (*A newyorki képviselőtestület*) egy törvényt fogadott el, mely szerint minden, a forradalomban részt vett egyének kizáratnak a jogi praxis teréről.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosságnak miképeni alkalmazásáról.

(Vége.)

Ama mind a „code de procedure civile“, mind a német általános polgári perrendtartásbeli tervezet szerinti eljárásból folyólag jelzett káros hatás a német általános polgári perrendtartás szerint a kifejtettekhez képest még annyival fokozódik, mivel ahhoz képest a bizonyítéki előlegezés elvének alkalmazása folytán, a 281. §. értelmében a felek szóbeli tárgyaláskor a már általuk is jelentékenyeknek tekintett, vagy ilyennek biróságilag megjelölt vitás ténykörülmények igazolására vagy megczáfolására használni kívánt bizonyítékaikat a 284. §. rendeletéhez képest, azon súlyos jogi következmény bekövetkezése terhe alatt megjelölni köteleztetnek, hogy a szóbeli tárgyalás befejeztéig fel nem hozott bizonyítékok az eljáró bíróság előtt többé nem használathatnak.

Mert ezen eljárási szabály folytán kénytelenek a felek óvatosságból minden lehetségesre elkészülve, a jelentéktlenebb vitás ténykörülményeket is szóbeli tárgyaláskor figyelemre méltatni s a használandó bizonyítékok megjelölése iránti kötelezettségüket a legkiterjedtebb módon teljesíteni, nehogy később azon helyzetbe jussanak, mikép az utóbb netalán szükségesnek mutakozó bizonyíték használata többé meg ne engedtessek; a mi-ből aztán következik, hogy a szóbeli tárgyaláskor előterjesztendő perbeli anyag sok esetben olyszövevényessé válik, hogy annak szóbeli előadás utjání kellő előterjesztése és világos feltüntetése a felek képviselői rendszerinti szellemi képességét felül fogja haladni, s így már a felek képviselői is előadásaikat előre elkészített iratokból lesznek kénytelenek leolvasni, a bírósági tagok pedig ily bonyolódott anyagu per állását épenséggel kénytelenek egyszerü hallás után teljesen felfogni s azt emlékezetükben úgy megtartani, mikép a bizonyítás befejezte után is az oly fris emlékezetükben legyen, hogy annak alapján a végítéletet kimondhassák.

Átmenve a szóbeliség és nyilvánosság alapelvének a szóbeli tárgyalást megelőző és annak előkészítésére szolgáló perbeli iratok iránt megállapított szabályok utján történt alkalmazása birálatára, ez érdemben is abbeli nézetünket jelentjük ki, hogy a hannoveri polg. perrendtartás intézkedései a szóbeliség elvének és a helyes és gyors igazságszolgáltatásnak megfelelőbbek, mint akár a „code de procedure civile“, akár a „német általános polgári perrendtartás iránti tervezet“ ez érdemre vonatkozó intézkedései.

Mert a „code de procedure civile“ és a „német általános polg. perrendtartás iránti tervezet“ szerint épen

ugy, mint a hannoveri polg. perrendtartás szerint, a tárgyaláskor szóbelileg előterjesztetteknek kellettén ítélet hozatalakor zsinórmértékül szolgálni, következőleg a szóbeli tárgyalást megelőző periratoknak csak a szóbeli tárgyalásnak kimerítő módon történendő végbemene-telét elősegítő kellő előkészítés levén céljuk: ezen periratok csak oly mértékben javasolhatók, mennyiben ezen cél elérésére szükségesek; ellenben felesleges arányban nemcsak a feleknek szükségtelen költséget okoznak, s az ügy elintézését szükségtelenül késleltetik, hanem azonfelül nagyobb halmazuk miatt az átnézést s az ügynek kellő szóbeli előadását előkészítő előismeret megszerezhetését is nehezítik.

Ennélfogva tehát, miután a szóbeli tárgyalásnál megkívántató ügybeli tényállás iránti előismeret megszerzésére — rendszerinti esetekben — elegendő alap szolgáltatik az által, ha mindegyik fél ellenfelének a kereset, illetőleg védelem ténykörülményeit és a tárgyaláskor előterjesztendő kérelmét tudomására juttatja, és ha ez iránt a bíróság is értesítettik, a hannoveri polg. perrendtartás 184., 189., 191. §§. a társas bíróságok elé tartozó rendes eljárásbeli ügyekre vonatkozólag a szóbeli tárgyalást előkészítő periratokról intézkedő szabályai, mennyiben azok szerint rendszerinti esetekben mindegyik fél az ellenféllel s bírósággal közlendő csak egy ilyen előkészítő perirattal élhet, a periratok által elérendő célnak — a szóbeli tárgyalásra az ügy állásáról való előismeret megszerzésére való anyag szolgáltatása utjání előkészítésnek tökéletesen megfelelőleg intézkednek; és e mellett azon intézkedés által, mely szerint a keresetbeli periratnak alperessel való közlése előtt tüzetik ki a szóbeli tárgyalási határnap, a peres ügy kezdetétől fogva birói ellenörködés alá helyezettvén, a felek képviselői által egymás irányában kölcsönösen gyakorolni szokott elnézésből eredő per huzavonásának is eleje vétetik, s így az ügyek gyors lefolyását is elősegítik. Ehhez pedig hozzájárul, hogy ilyen, az ügy állását ki nem merítő s csak a szóbeli tárgyalás előkészítésére alkalmas periratokra sem a felek, sem az eljáró bíróság nem támaszkodhatván, annak folytán ha a felek képviselői az ügy állását a bíróság előtt szóbeli előadásukkal kellőleg felderíteni akarják, az ügyet behatóan tanulmányozni és kimerítően előadni, a bíróság pedig, ha azt helyesen felfogni akarja, az előadást lehető figyelemmel kísérni kénytelenek; minek következtében épen azért, mert az előkészítő perirat csak az előkészítés iránti szükséglethez mért korlátok közt van megengedve, az eredményeztetik, miszerint az ügy szóbelileg minél kimerítőbben terjesztetik elő, s hogy az eljáró bíró a szóbeli előadásnak minél figyelmesebb meghallgatására kénytetve levén, a szóbeliség céljának megfelelőleg, közvetlenül a szóbeli előadásból meríti az ügy állása

iránti tudomást, mely az ítélet hozatalánál irányzatul szolgál.

Nem lehet tagadni, hogy ily egyszerű írásbeli előkészület mellett fognak előfordulni esetek, midőn vagy azon okból, mivel alperes viszonykeresetet jelentett be, vagy mivel a kereseti igényt egészben vagy részben megszüntető illetőleg módosító kifogást emelt, — vagy mivel valamelyik fél egy harmadik személyt perbe vonni akarátát bejelentette, vagy mivel a megtámadott alperes az ellene igénybe vett, de általa más jogán birt tárgy valódi birtokosát megnevezi, vagy mivel a peres ügy bonyolult ténykörülmenyekkel van terhelve, — a kitűzött tárgyalási napon az ügy kellően nem tárgyalható; ez esetben azonban, a hannoveri polg. perrendtartás szerint, a tárgyalás elhalasztásának, s ha a felek közül csak egyik kívánja, az előkészítő periratok további váltásának viszonyválaszig, de bíróságilag meghatározott határidők mellett, van helye, — sőt ha a peres ügy anyaga oly annyira bonyolult, hogy annak szóbeli uton történendő kellő felderítése lehetetlennek látszik, az ügynek írásbeli eljárási uton történendő tárgyalása szóbeli végtárgyalással rendeltetik el. És így az ügyek jelentékenyen kisebb részét képező azon ügyekben további előkészítéséről, mely ügyek egy-egy perirattal kellőleg elő nem készíthetők, ugyis kellően gondoskodott a hannoveri polg. perrendtartás.

Ellenben a francia „code de procedure civile“ szerint, a hannoveri polg. perrendtartás azon üdvös, a felek képviselőinek egymás iránti kölcsönös elnézéséből eredő perhuzavonást megakadályozó eljárási szabályától eltérőleg, mely szerint mindjárt az ügyfolyamatba tételekor tűz ki az illető bíróság szóbeli tárgyalásra határnapot, az előkészítő periratok kölcsönös közlése bírói ellenőrködés nélkül a felek képviselőire bízván, sommás ügyekben az idéző okiratnak (exploit d'ajournement) alperessel történt közlése mellett az ügy megindíttatik, erre 8 nap alatt alperes az ügyvédi megbízást felperessel közli, azután akármelyik fél által az ügy az általános persorozatba bejelentethetik, ha ez megtörtént, a bejelentett ügy egyik ülésben az általános persorozatból a tanácsi persorozatba átvitetik, — mire, ha a tanácsi persorozatba ígdatott ügyek kikiáltatnak, a felek indokolt végindítványait terjesztik elő, s csak az ezután kitűzendő tárgyalási határnapon kerül az ügy szóbeli tárgyalásra. — Ennélfogva tehát, míg a sommás ügyek a francia „code de procedure civile“ szerint szóbeli tárgyalásra kerülnek, ha a végindítványok külön ülésbeni előterjesztése talán elmarad is, legalább is 5 előleges törvénykezési lépés eszközözendő; holott a hannoveri polgári perrendtartás szerint a járásbíróságok elé tartozó sommás ügyekben, már előre kitűzött tárgyalási határnapra idéztetik az alperes a keresetbeli perirat vagy jegyzőkönyvi másolat közlésével, s ezen kitűzött tárgyalási határnapon az ügy rendszerint szóbelileg tárgyalván, akár végítéletileg, akár bizonyítási ítélettel azonnal el is intéztetik. A miért is a francia „code de procedure civile“ szerint a sommás ügyeknél az eljárás szükségtelen, a hannoveri polg. perrendtartás szerint elő nem forduló formaságokkal, mint az alperesi ügyvédi vallásnak felperessel való közlése, az ügynek az általános persorozatba való bejelentése, ennek egy különös ülésben a tanácsi persorozatba történendő átvezetése, s innen egy másik ülésben történendő kikiáltása által céltalanul terhelve lévén; de az által, hogy a felekre bizatik az ügynek az általános persorozatba való felvétel végetti bejelentése, illetőleg az ügynek a bíróság tudomására juttatása, a felek képviselői kölcsönös elnézése folytán a perhuzavonásra is alkalom szolgáltat; a sommás ügyeknél is a francia eljárás szerint a

törvénykezés nemcsak költségesebb, hanem lassabb is, mint a hannoveri polgári perrendtartás szerinti eljárás mellett. De fokozódik ezen káros hatás a rendes eljárás alá tartozó ügyeknél, miután ezeknél a kereset az idézési okiratnak alperessel való közlésével megindíttván, erre alperes 8 nap alatt ügyvédje megbízását tartozik közölni felperessel, ennek közlése után pedig 14 nap múlva védíratát (defenses), erre viszont felperes válaszát (reponse aux defenses), s csak azután jelentetik be az ügy valamelyik fél által az általános persorozatba való felvétel végett, és ha ennek megtörténte után a tanácsi persorozatba egyik ülés alkalmával beígdatott, s ezután egy másik ülés alkalmával, mint a tanácsi persorozatba ígdatott, kikiáltatott, — és ez alkalommal a felek indokolt végindítványait előterjesztették: jö az ügy egy kitűzendő újabb határnapon szóbeli tárgyalás alá. Minél fogva, mire a „code de procedure civile“ szerint szóbeli előadásra kerül a rendes szóbeli eljárás alá tartozó ügy, összesen hét különféle perbeli eljárási formaságon kell keresztül mennie, melyek közül az idézési okirat- és alperesi védíraton kívül a többi felesleges levén, ezek által az ügy mielőbbi tárgyalhatása ok nélkül hátráltatik, és az ügy keresztülvitele szükségtelen költségekkel terheltetik, ezenfelül pedig a felesleges mennyiségű periratok által az ügy átnézete is nehezítettén, ez okból az ügynek alapos szóbeli tárgyalatása is gátoltatik. A miért is mindinkább elterjed Franciaországban azon nézet, hogy a rendes és sommás ügyek közt az eljárásra nézve fennálló különbséget meg kell szüntetni, úgy hogy jövőre a jelenleg rendes eljárás alá tartozó ügyek épen úgy, mint a sommások, az alperesi ügyvédi megbízás közlése után azonnal az általános persorozatba való beígdatás végett bejelentethessenek, s így az eddig rendes eljárás alá tartozott ügyeknél is a feleslegeseknek felismert alperesi védírat és felperesi válaszbeli előkészítő periratok elmaradjanak.

Az át. német polg. perrendtartás iránti tervezet az eljárásnak sommás és rendesre való felosztását nem ismeri, hanem e helyett sürgős esetekben a törvény által megállapított határidők megrövidítését engedi meg; különben ez is, mint a „code de proc. civ.“ az előkészítő periratok kölcsönös közlése után valamelyik fél részéről történendő jelentkezése folytán rendeli az eljáró bíróság által a szóbeli tárgyalásra való határnap kitűzését. Ezen tervezet is, valamint a hannoveri polg. perrendtartás, szabályszerűleg két periratot, — felperes részéről a keresetlevelet s alperes részéről a védíratot — enged meg; — de azon esetre, ha alperes védíratában viszontkeresetet jelent be, vagy a kereset ellen érdemleges kifogást emel: erre felperesnek, s ha felperes az alperesileg bejelentett viszonykereset ellenében érdemleges kifogást emelne, ismét alperesnek enged periratot; azonkívül ha szavattosság végett kívántatik valaki perbe idéztetni, vagy a más jogán birlaló alperes a valódi birtokost megnevezi, az illető periratok közlési határideje meghosszabbíttatik, — végre, ha az előkészítő periratok közlése után lényeges körülmények vitások maradtak, a szóbeli tárgyalásra kitűzött határnap előtt egy héttel a felek egymással azon bizonyítékokat közölni tartoznak, melyeket az általuk bizonyítani kívánt ténykörülmenyek igazolása végett használni szándékoznak. — Már most, tekintve azt, hogy igen sok esetben, midőn alperes a kereset ellen viszonykeresetet jelent be, vagy midőn az ellen érdemleges kifogást emel, erre is a felek egymásnak szóbeli tárgyaláskor kölcsönösen kimerítőleg megfelelni képesek lesznek, az át. német polg. perrendtartás tervezetének azon szabályánál fogva, mikép viszkereset bejelentése, vagy kifogás emelése folytán az ellenfél egy újabb periratban válaszoljon, az előkészítő periratok

igen sok esetben felesleges mennyiségre fognak felszaporodni; tekintve továbbá, hogy a mennyiben viszonyt bejelentése vagy kifogás emelése folytán az ellenfélnek valósággal további előkészületre szüksége van, vagy a kitűzött tárgyalási napon a szóbeli előadás szavatosságra történt hivatkozás miatt, vagy a más jogán birláló alperesnek az igénybe vett tárgy valódi birtokának megjelölése folytán meg nem tartathatnék, a hannoter polg. perrendtartás a tárgyalás elhalasztása illetőleg a periratoknak viszonyválaszig folytatólag történendő váltása megengedése által gondoskodott arról, hogy ily rendkívüli esetekben is, a szóbeli tárgyalás a szükséglethez képest kielégítően előkészítették, semmiképp sem tekinthető indokoltnak, miért kelljen azért, mert fordulhatnak elő kivételes esetek, midőn egy-egy perirat által az ügy szóbeli tárgyalásra kellően elő nem készíthető, általánosságban intézkedő szabályok által a szóbeliség rovására oly ügyeket is terhelni további periratokkal, melyeknél azok feleslegesek. Azon intézkedése által pedig, miképp a periratok közlésének befejezése után a felek egy különös iratban a kétesnek fennmaradt lényeges ténykörülmények igazolására szolgáló bizonyítékaikat egymással kölcsönösen közölni köteleztetnek, nézetünk szerint a bizonyítási előlegezés elve a szóbeliség rovására vétetett alkalmazásba; miután azon esetre, ha a feleknek köteleességüké tétetik, minden, részről szükségesnek vélt bizonyítékaik megjelölése, óvatosságból lehető legkiterjedtebb módon fogják azokat bejelenteni, s így az ügy állásának szóbelileg kellő élénkséggel és érthetőséggel történendő előadhatását és felfogását az ilyen bizonyítéki előleges közlés csak nehezíteni fogja.

PFENDESZAK KÁROLY, ügyvéd.

Megváltoztatja-e a bírói ítélet a megítélt követelés jogcímét?

Azon kérdés, — vajjon a jogerőre emelkedett bírói ítélet a követelésnek *előbbi* jogcímét, melynek alapján az felperesnek megítéltetett, megváltoztatja-e vagy sem, fennáll-e tehát azon jogcím a jogerejű bírói ítélet után is vagy nem: nagy gyakorlati jelentőségű.

Eltekintve más következményektől, lényeges különbség forog fenn e kérdés igenleges s nemleges megoldása közt tekintettel különösen az *elévülésre*, miután — különösen az osztrák polgári törvénykönyv értelmében — a követelés *jogcímének* különfélesége gyakran a követelés elévülésére megkivántatott *idő* különféleségét is vonja maga után; így például az említett törvénykönyv szerint a kártalanítási követelés három év után évül el azon időtől kezdve, midőn a kár a károsultnak tudtára esett (1489. §.), a kölcsön visszakövetelése pedig rendszert csak harmincz év után (1479. §.)

Véleményem szerint valamely követelésnek jogerejű bírói határozat általi megítélése a megítélt követelésnek *előbbi* jogcímét *megváltoztatja* és pedig azon értelemben, hogy az *előbbi különös jogcím* helyébe egy másik, általánosabb jogcím lép: *a bírói ítélet vagy odaitétel jogcíme*.

Valamely követelés jogcíme alatt ugyanis azon jogalapot értjük, melynek folytán a követelést mástól valami megilleti, a követelés e különös jogcíme csak annak jogerejű bírói odaitételése előtt képezi azon jogalapot, melyből a követelő igényét más valaki ellenében leszármaztatja, a bírói ítélet jogerejének beálltával az elmarasztalt elleni követelésnek jogalapja egyedül *magában a bírói ítéletben* rejlik; — az elmarasztalt fél ugyanis *azért* tartozik az ellenfél javára valamit teljesíteni, mert arra jogerejűleg *eliteltetett*, s ha már egyszer a bírói íté-

let jogerőre lépett, úgy többé nem merülhet ismét fel azon kérdés: *vajjon felperest a keresetben kifejtett jogcimből valóban megilleti-e valami az alperes ellen és mennyi?*

Úgy sem lehet tekinteni a dolgot, mintha a jogerejű ítélet a megítélt követelés *előbbi* jogcímét csak *elismerte* tehát *megerősítette*, vagy azt *érvénytelennek* nyilatkoztatta volna, miután épen abban áll az ítéletek formalis igazsága (s a perben csak erről lehet szó), hogy azok, ha szabályszerűleg hozattak s már jogerőre emelkedtek, még akkor is érvényben maradnak, *ha a materialis igazság* tehát a követelésnek *magában érvényes előbbi jogcíme ellenére*, — vagy pedig a követelésnek *materialis igazság szerint érvénytelen előbbi jogcíme értelmében s ahhoz képest* hozattak.

A jogerejű bírói ítélet a győztesnek mindig jogot ad annak végrehajtását vagyis a megítélt szolgáltatás teljesítését és pedig csupán azon oknál fogva kívánhatni, mert az neki megítéltetett, s így követelésének *előbbi különös jogcímére* többé vagy nem szorult, ha t. i. az ítélet azon jogcímét *elismerte* s *megerősítette*, vagy azon *előbbi különös jogcím a követelőnek többé nem használ*, ha t. i. az ítélet azt *elvetette*. De miután a bírói ítéletnek természete s joghatálya mindkét esetben ugyanaz, világosan következik, hogy valamint az utóbbi esetben a győztesre nézve *jogcímét* képez, úgy az első esetben is, midőn a követelés *előbbi jogcímét* *elismerte* s *megerősítette*, a *követelés előbbi különös jogcíme nélkül* is, tehát már *magában véve jogalapját* képezi annak, mit a győztes az elmarasztalt ellenében követelhet. — Már pedig az, *mi nélkül* bizonyos követelés mégis jogérvényes, a mi itt a követelés *előbbi jogcímére* nézve áll, épen oly kevésbé tekinthető a követelés jogalapjának vagy címének, *mint az*, a mi egy erősebb jogalap által — tudniillik a bírói ítélet által — *egészen megerősítetett*. — Ha tehát például valakinek mint hitelezőnek a tőkén felül még több évi hátralevő kamatok is ítéltettek meg jogerejűleg, úgy az osztrák polgári törvénykönyv 1480-ik §-a, a hátravolt kamatok három évi elévülését illetőleg, a megítélt kamatokra nem volna többé alkalmazható, hanem a győztes hitelezőnek jogában álland az ítélet végrehajtását minden pontjaiban az általános elévülési időn át, tehát az említett polgári törvénykönyv 1479. s 1485-ik §§-ai szerint harmincz illetőleg negyven éven át eszközölhetni.

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai. kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanár

K ü l ö n f é l é k.

= (A moszkvai egyetem) f. évi január 24-én ünnepelte alapítási ünnepélyét, mely alkalommal a Milutin-testvéreket, a hadügyminisztert és a volt államtitkárt tiszteletbeli tagjainak választotta.

= (Egy említésre és figyelemre méltó társulattal) akarjuk olvasóinkat megismertetni, mely Párisban 1860-dik évben „Alliance universelle“ név alatt alapítottatott előkelő zsidók által. Célja hitsorsosainak egyenjogúságát és szellemi előhaladását mindenütt előmozdítani, azokat segíyezni, kik zsidó vallásuk miatt szenvednek, és minden iratot támogatni, mely ezen célok elérésére hatályos lehet. Ez egylet, fennállásának néhány éve alatt igen elterjedtté és hasznossá vált; Európa több tartományában szorgalmazta és el is érte azon törvények eltörlését, melyek a polgári és vallási egyenlőség és szabadság elvével ellenkeztek; örködött az izraeliták sorsa felett nyugaton és keleten, Marokkóban, Perziában, Syria és Szerbországhban, hova még a civilizáció fénye nem tudott előhatolni; hitsorsosait üldözések elől megőrizte, és iskolák alapítása által előmozdította azok műveltségét. E társulat most már 5000 adózó tagot számlál és naponként növekszik, mert programja nem áll üres phrasisokban, de az előhaladás és emberszeretet nagy eszméit támogatja, kizárván köréből a fanatizmust, és alapjául tűzvéni ki

az emberiségnek egyesítését a szeretetben. Elnöke Cremieux Adolf, és igazgatóválasztmányában Rothschild, Erlanger és Cohn neveit olvassuk.

— (*Anglia és Északamerika munkabérei.*) Egy legközelebb megjelent angol statisztikai műben (Levitől) tüzetes felvilágosítást meríthetünk az angol munkabérek nagysága és terjedelme iránt. Több amerikai legújabb közlemények alapján az oceán mindkét részén divatozó munkabéri viszonyokat összehasonlíthatjuk. — A munkabér jövedelem tekintetében különösen két kérdés merül föl. Először: mekkora egy-egy munkásnak átlagos munkabére? Másodszor: mekkora valamely ország egy egész néposztályának vagy az egész munkás osztályának összes jövedelme? E két kérdésre vonatkozólag a következő Levi-féle kimutatásokat közöljük:

A munkások kora	Egy-egy munkás heti munkabére			
	Angolhonban	Skóthonban	Irhonban	
20—60 éves férfiak . . .	22 sch. 6 penc.	20 sch. 6 penc.	14 sch. 4 penc.	
20 éven alóli ifjak . . .	6 „ 6 „	7 „ 8 „	6 „ 5 „	
20—60 éves nők . . .	12 „ 6 „	10 „ 6 „	9 „ 9 „	
20 éven alóli női munkások	8 „ 6 „	8 „ 2 „	7 „ 4 „	
átlag	16 sch. 2 penc.	14 sch. 10 penc.	11 sch. 9 penc.	

A foglalkozás neve	A különféle munkásosztályok összjévedelmei			
	Angolhonban font st.	Skóthonban font st.	Irhonban font st.	Összesen font st.
földmívelés	44 millió	8 millió	23 millió	75 millió
szövéssipar	33 „	6 „	8 „	47 „
fémipar	27 „	2 „	1.5 „	31.5 „
építő mesterség	35 „	4 „	3.5 „	42.5 „
hajózás és vaspályák . .	24 „	2.5 „	1.2 „	27.7 „
ruhakészítés	21 „	5 „	7 „	33 „
bányászat	13 „	2 „	— „	15 „
cselédség	47 „	5 „	8 „	60 „
különféle munkások . .	17 „	2 „	7 „	26 „
egyéb ágak	49.5 „	6.2 „	4.9 „	60.6 „
főösszeg	310.5 millió	42.7 millió	64.1 millió	418.3 millió.

Valamely család fenntartására vonatkozólag azt mondja Levi: Egy 5 főből álló családban általában 2 vagy 3 találtatik, kik szereznek. Föltéve tehát, hogy 2 szerző, még pedig a férfiak, nők és gyermekek átlagos munkabére szerint hozandó számításba, úgy egy-egy családnak átlagos jövedelme Angolhonban 32 schilling 4 pence, Skóthonban 29 schilling 4 pence, Irhonban 23 schilling 6 pence megy. „A munkás osztályok összes jövedelme Nagybritanniában 418 millió font sterlinggel sokkal magasabb, mint a mennyire a volt kincstárnok Gladstone becsülte, ki t. i. 250 millió font sterlinget vett fel, mely összeg már akkoron a valódinál nagyobbban tekintetett. Ez új eredmény tehát annál meglepőbb és névszerint a mostani reformmozgalmaknál értékesíthető. E tekintetben a pénzképviselő szempontjából a negyedik rend összes jövedelmének aránya a többi társadalmi osztályokéhoz képest kétségtelenül döntő befolyásu. Most azonban ezen következtetésektől elnézünk s pusztán nemzetgazdasági elmélkedésre szorítkozunk. E végre mindenekelőtt néhány amerikai tényeket legyen szabad itt fölhoznunk.

Blodgett L. az amerikai munkabérek felől legújabbanként következőképp nyilatkozott: „Az átlagos munkabér férfiaknál az élelmezésen kívül 12 dollár hetenkint, nők, fiuk és leányoknál 8 dollár; mezei munkásoknál az élelmezésen kívül havonként még 18 dollár; női cselédeknek az élelmezésen kívül havonként még 9 dollár. Fiuk és leányokra nézve, kik teljes munkabéret még nem szerezhetnek, nincs szabályunk, mert ezeknek alkalmaztatása oly különböző, hogy semmiféle határozottat nem mondhatunk. Kétségtelen azonban, miszerint teljes munkabéret sokkal korábban kapnak, mint Angolhon s a többi Európában. 12—15 éves korukban, midőn fel lehet tenni, hogy, ha általában, szabályos béreket szereznek, szabályszerű munkára nem egészen fele részben fordíthatnak.“

„Az egy család számára dolgozó egyének száma az Angolhonban előfordulóval egyenlőnek vehető, tudniillik egy férfi és egy nő vagy fiu, e mellett a házban teljesített szerzési munka betudandó. Két ilyen munkás, kik valamely család fenntartásáról gondoskodnak, együtt 20 dollárt szerez hetenkint vagyis 1000 dollárt évenként.“ — Ezen általános adatokhoz még egy különös meghatározást toldunk, mely a vasmunkásokat illeti, s mely a lefolyt év kezdetén számos amerikai napi- és szaklapokban megjelent. Ered pedig ez Morrelltől, a cambriai vashámor tulajdonosától, kinek levele azon köztisztelőnél fogva,

melyben az ő neve az egész unióban részesül, s a munkabérek és a vastermelésről állításainak meglepő voltánál fogva nagy figyelmet gerjesztett s azóta az ottani körökben sokféleképp az ezen tárgy felőli legbiztosabb forrás gyanánt használtatott. A levéleredetileg informatiókép volt intézve az amerikai vashámor tulajdonosok és fémiparosok nagy egyesületéhez. Tartalmának bennünket érdeklő részét a következő tényekben adhatjuk vissza.

Morrell tapasztalásai szerint az amerikai vasmunkásnak átlag 2 dollárt kell kapnia naponként, ámbár a munkabér nyomasztó időkben néha már 65 centre alá szállt. Az angol vasmunkás az amerikai munkabérnek egy harmadával kevesebbet kap. Az utóbbinak fogyasztási budgetje különféle tételekben élénkbe tünteti az angol viszonyokhoz ellentétet. Az amerikai vasmunkás 40 nap alatt (ennyi kívántatik körülbelül egy tonna vas előállítására) fogyaszt czukrot 2 dollárért, kávé 90 centért, szörpöt 1 dollár s 50 centért, theát 1 dollár s 50 centért, szappant 1 dollárért, különféle kelmékre 10 dollárt kész ruhákra 2 dollárt, lábbelire 4 dollárt, husneműekre fogyaszt 10 dollárt, whiskyt 4 dollárért, sert 40 centért, dohányt 1 dollár s 60 centért, szivart 75 centért, lisztet 5 dollárért, vaját és sajtot 2 dollárért, zöldséget 4 dollárért, a lakásra pedig 4 dollárt. Kissé megfontolva a dolgot azt találjuk, hogy némely élelmi cikkek magasb árai sem változtatják a fentemlített 40 napot bőjti idővé. A fölhozott adatok nem határozatlan becsléseken hanem a kérdéses cikkeknek bizonyos munkás-csoportok közötti elkelésére tett tüzetes észleleteken alapulnak. Az angol viszonyokhoz való ellentétet Morrell politikai okokból törekszik megfajteni, az angol munkás nyomasztó helyzetét annak politikai s így társadalmi és gazdasági megkötöttségére vezetvén vissza.

Ha már most a Morrell-féle állításokat a Blodgett-féle általános állítások megerősítéséül használjuk, úgy kitünik, hogy az utóbbi által egy meglelt koru férfimunkás számára felállított átlagos munkabér valamely vasmunkás valóságos bérével éppen összeesik. Az amerikai vasipar nyomasztó helyzetéből megfajtható a munkabérek ezen állapota. Ha a vasipar ott jobban prosperálna, úgy a munkabérnek a Blodgett által felállított összes munkabérek átlagos magassága fölé kellene emelkednie. De éppen ezen szempontból Morrell külön állítása a Blodgett-féle átlag bebizonyítására szolgál.

Sőt haszámba is vesszük az anyaghai átváltoztatást, valamint a magasabbamerikai árakat, még akkor is az angol és éjszakai viszonyok között roppant különbség van. Vegyük csak azt, hogy a fennforgó körülmények által a dollár egy tallérra vagy még ennél is kevesebbre reducatatnék, de meg kell jegyeznünk, mikép nem a német és amerikai árak közötti nagyobb különbségről, hanem az angol és amerikai árak közötti sokkal csekélyebb különbségről lehet szó. Ily módon egy amerikai munkás-család évi jövedelme mintegy 1000 tallérra rugna, míg a megfelelő angol munkabér a Levi-féle tények és adatok szerint évenként nem sokkal többet mint 500 tallért tenne. Sőt itt még az előnyösebb helyzetű angol munkás családból indulnánk ki, eltekintve a skót- és irhoni munkás-család jóval mostohább helyzetétől. Az egyesült királyságok átlagos bére, melyet tulajdonképen az amerikai unió átlagával kellene szembeállítani, körülbelül 450 tallért tenne. Tekintettel az angol vasmunkások igen-igen leszorított munkabérére Morrell joggal állíthatá: hogy a brit cikkek (t. i. egy tonna vasnak) ára nyomorult élelemre, rossz lakásra, rongyos ruházatra politikai semmiségre, szóval oly életmódra mutat, mely az amerikaiak szólamódja szerint, nagy megerőltetést igényel, hogy a testet és lelket önkénytelen megválás vagy legalább siettetett elidegenítéstől megóvja. Az amerikai munkás naponkénti 2 dollárnyi bér mellett jól táplálkozik, ruházódik és lakik, ha nem is éppen kényelmesen.

— (*Az Egyesült-Államok kereskedelme.*) 1866-ban behozatal 300 millió, kivitel 188 millió, míg 1865-ben a behozatal 217 millió dollárt tett.

— (*Az évi dohánytermelés az egész földön*) 432,500,000 kilogr. Ehhez Ázsia 155,000,000, Európa 141,000,000, Amerika 124,000,000, Afrika 12,000,000 Ausztrália 500,000 kilogr.-mal járul.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A törvénykezési eljárásnál a szóbeliségnek és nyilvánosságnak miképen alkalmazásáról. (Vége.) Pfendeszak Károlytól. — Megváltoztatja-e a bírói ítélet a megítélt követelés jogcímét? Dr. Ekmayer Ágosttól. — Különlék. — Melléklet: egy iv Curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Miniszteri felelősség és időleges törvényhozás.

Alig vettük hírét ama királyi lf. elhatározásnak, mely a nemzet egyik hő kívánságát a felelős kormány felállításával teljesíteni indult; alig láttuk egyes alakjait a minisztériumnak kidomborodni a napi hírek homályából: már különféle indítványok merültek fel, hogy körvonalozzák az előleges teendőket, melyek által a törvények és jogszolgáltatás átmeneti kérdései lennének megoldandók.

Valóban a sajtó nem is tehetne üdvösebbet, főleg ez új korszak válságai közt, mint ha a kormányt nehéz feladatában támogatni s a hazai jogélet minden rétegeibe behatni igyekszik, — hogy ne maradjon érdek itt, mely elhallgattatott, s ne legyen tennivaló ott, melylyel a kormány férfiai magukra hagytak. Jó, ha vannak minél nagyobb számmal, kik a törvényhozást objectív vizsgálat alá veszik s a hiányokat kijelölik; még jobb, ha czélszerű reformokat hoznak javaslatba, melyek amazokat addig is, míg a codificatio, rendszeres munkálataival segíthetne, — orvosolják.

De óvakodnunk kell a különben jóakaratu utasításokkal minisztereinket azon kellemetlen helyzetbe kényszeríteni akarni, melyben vagy az utasításokat kellene figyelem nélkül hagyniok, vagy alkotmányos sorompókat hágnának át, melyek a törvényhozó és végrehajtó hatalom illetőségeit félreismerhetlenül elkülönzik.

Voltak kivételes korszakok e nemzet életében, melyek ily különbséget nem ismertek. Volt idő, melyben a kormány közegei kényők szerint és felelősség nélkül alkottak és romboltak törvényeket. Vannak még maiglan is miniszterek, kiknek tárczája üres lapból áll: akaratuktól s néha a váltakozó rendszer hatásától függvén, azt üresen hagyni vagy kísérleti rendszabályokkal és patensekkel akármiképen betölteni. Ámde sem a jelen helyzet e korszakokhoz, sem minisztereink ily kormányközegekhez nem tartoznak.

A midőn a királyi felség hazánk alkotmányát tényleg helyreállította: *másképp, mint Magyarországnak eddig hozott vagy jövőben országgyűlésileg hozandó saját törvényei megtartásával, — uralkodni és kormányozni nem akarhat.*¹⁾ A magyar minisztérium pedig csupán előkészítője és végrehajtója ezen törvényeknek; végrehajtója azon felelősség terhe alatt, melylyel a trónnak és nemzetnek tartozik. És e minisztérium mindenik tagja oly tárczát vett át a törvényhozó hatalom tényezőinek bizalmából, melyben alkotmányunk ama szent ígéi vannak feljegyezve: „... *nunquam per Edicta seu sic dictas Patentales . . . regnum et partes adnexas gubernanda fore.*“²⁾

¹⁾ 1715: 3.

²⁾ 1790: 12.

A felelős miniszter csak egy indemnity-bill által lenne képesítve a törvényhozás terén a jelenkező szükség követelményeit habár ideiglenesen orvosolni; ennek hiányában csupán előkészítésére és indítványozására szorítkozhatik oly lényeges reformoknak, melyeket alkotmányunk világosan a törvényhozó hatalom jogköréhez utasított. Ennélfogva semmi oly indítványt, mely az illető miniszternek bármilyen üdvös rendszabály octroyálását szabja elé, az alkotmánynyal és felelősséggel összeegyeztethetőnek, sőt ildomosnak sem tekinthetünk, a mennyiben ha a közvélemény mezében s nyilvánosan lép fel nemteljesíthető követelésekkel, és ezeket a miniszter épen azért, mert rögtön s a kívánt modorban nem teljesíthetők, — hallgatással mellőzi: azon igaztalan feltevésnek szolgálhat alapul, hogy a nemzeti kormány a közvélemény nyilatkozatát számba venni elmulasztotta.

Oly eszközökben kell tehát az időleges törvényhozás módjait keresnünk, melyek az alkotmány és miniszteri felelősség keretein belül, szabadon és azonnal fogantatba vétethetnek. Mert általános meggyőződésé vált s minden oldalról mindinkább emlegettetik: hogy törvényeink s főleg a jogszolgáltatás jelen állapotukban, czélszerű reformok nélkül, immár tarthatlanok, az égető hiányoknak pedig habár ideiglenes orvoslása az érdekek legnagyobb sérelme nélkül a codificatio befejezteig nem halasztható.

A kóros állapot figyelmes vizsgálata fog bennünket legbiztosabban a javítás eszközeihez vezetni.

Első hiány a tévedező bizonytalanság, melylyel a felek és bírák kimerítő és határozott törvények nemléteben majdnem minden ügykérdésnél találkozunk. Második némely törvényeinknek a provisorium alatt történt sérelme és az ügyvitel lassu menete, mely zsidbasztólag hat a legvilágosabb követelések érvényesítésére. Harmadik az ideiglenes törvényszabályok félszegsége, melyeket a gyakorlat némely pontjaikban elvetendőnek, másokban javítandóknak bizonyított.

Az első egy tanuságosan szerkesztendő³⁾ döntvénytár, — mely az igazságügyi minisztérium és m. kir. curia kölcsönös tevékenysége által s a törvényhozó hatalom befolyása nélkül kevés idő alatt létesíthető, — fogja orvosolni. A második az igazságügyi miniszternek végrehajtó és fegyelmi hatalmában (1848: 3. tcz. 6. §.) találandja jogszerű elintézését. A harmadikra nézve törvényjavaslat lesz az igazságügyi minisztérium által kidolgozandó s haladéktalanul az országgyűlés elé terjesztendő. (1848: 15. tcz.)

I. A döntvények helyes értelméről, czéljáról és gyakorlati előnyeiről lapunk első számában tüzetesen értekeztünk. Azóta alkalmunk volt a „curiai ítéletek“ közlésével ha nem is pótolni még, de mindenesetre je-

lezni már a törvény hézagait, melyeket a törvényhozás további intézkedéseig betölteni egyedül a megállapított és általánosan elfogadott ítéleti elvek lennének hivatva. Itt tehát csak a kiviteli szabályokról terjesztjük elő javaslatunkat, a következőkben:

1. Az igazságügy-minisztérium, egyetértőleg a m. kir. curiával, egy bizottmányt küldend ki, melyhez tagokul a curiai teljes tanácsülés fog alkalmas egyéneket javaslatba hozni, — a tagok számának meghatározása, valamint elnök és előadó nevezése az igazságügyi minisztert illetvén.

2. E bizottmánynak feladata leendő egy kimerítő és tanuságos „döntvénytár” szerkesztése, azon adatok nyomán, melyeket e célra a már elfogadott döntésekben s a későbbi curiai ítéletekben kifejezett jogelvek nyújtanak.

3. A régiebb döntvényekből¹⁾ gondosan kiválasztandók azon elvek, melyek a változott jogviszonyokhoz képest s a fennálló törvényekkel és rendszabályokkal összhangban, jelenleg is alkalmazhatók.

4. Hasonló eljárás követendő ama curiai ítéletekre nézve is, melyek 1848 — illetőleg 1861. év — mint a m. kir. curia visszaállításának ideje előtt hozattak.

5. Végre a legújabb, vagyis a magyar törvények visszaállítása idejétől fogva keletkezett cur. ítéletek közül lesznek mindazok kiválasztandók és összegyűjtendők, melyek részint valamely létező törvényre, részint oly esetre vonatkoznak, hol a törvény rendelete nem világos, vagy törvény épen nem létezik.

6. Az ekkép nyert anyagok két főosztályba sorozandók, — a szerint, a mint a magánjog anyagi vagy alaki részét tárgyazzák. Mindegyik rész ismét, a codexek nehézkes rendszere nélkül, címekre osztandó.

7. Ha több ugyanazon címhez tartozó ítélet ugyanazon specialis elvet foglalja magában: egynek a gyűjteménybei teljes felvétele, — a többieknek pedig a beadványi és évszám szerinti megemlítése elég leendő.

8. Ha ugyanazon egy kérdésre nézve többrendbeli ítéletek ellentétes elveket tartalmaznak: ezek közül a bizottmány azt választandja és veendő fel a gyűjteménybe, melyet az illető törvény való értelmével leginkább összeférhetőnek vél; azonban az eltérések is világosan kitüntetendők, hogy azok iránt a cur. teljes tanácsülésnek határozni és egységes elvhez jutni alkalma legyen.

9. Minden döntvényből, vagy curiai ítéletből, melyet a bizottmány a fennebbi szabályok értelmében felhasználándónak vélelmez: rövid, szabatos és határozott elvek vonandók le, melyek a címek (6. pont) folyószámaival, továbbá a beadványi és évszámmal, a curiai osztály (hétsz. vagy kir. tábla) és az ülés idejének kitételével ellátandók.

10. Befejeztetvén a munkát, az alapul vett ítéletekkel és adatokkal együtt a m. kir. curia teljes tanácsulása elé terjesztendő.

11. A m. kir. curia a rendszerinti bíráskodási teendők legnagyobb kiméletével²⁾ azonnal üléseket tart, a gyűjteményt pontonként vizsgálat alá veszi, a megállapított elveket az illető ügy és határozat szellemével gondosan összehasonlítja, a netáni módosításokat és kiegészítéseket eszközli, a fölöslegeseket mellözi, és teljes tanácsülésében határozatilag kimondván: „hogy a gyűjteményben foglalt elveket hasonló eseteknél jövőre zsi-

nórmértékül tekintendi”³⁾, azt kellő kihirdetés végett az igazságügyi minisztériumhoz terjessze.

12. A döntvénytár kinyomatásáról, kihirdetéséről és kiadásáról a m. kir. igazságügyi minisztérium intézkedik.

13. Jövőre pedig mindazon curiai ítéletek és határozatok, melyek ismerete a bennfoglalt elveknél fogva bírakra és ügyfelekre nézve tanuságos lehet: időről időre egy állandó szakközlönyben közzeendők.

14. Oly ügyekben, melyek közlésre méltóknak találtnak: az előadónak áll tisztében a tényállást lehető legrövidebben és világosan a határozatok szövegével s azon adatokkal együtt, melyek fennebb a 9-dik pontban megjelöltettek, — összeállítani²⁾.

15. Minden ily közlemény a m. kir. curia teljes tanácsülésében kihirdetendő, és kellő hitelesítés után a m. kir. igazságügyi minisztériumhoz hetenkint felterjesztendő.

16. A közzétel és annak közlönye iránt a minisztérium intézkedik³⁾.

Ennyit a döntvényekről. Régi óhajta már ez s régi szüksége a nemzetnek. Mit nyere ez által a hazai jogtudomány, mit különösen a gyakorlat, mit a codificationalis előkészület: a „bevezetés”-ben már kifejtettük.

II. Javaslatunk második része oly rendeletekre vonatkozik, melyek által az igazságügyi minisztérium részint fennálló törvényeket vezethet vissza eredeti tisztaságukra, melyek visszaélés, vagy provisorius rendeletek által téves irányba sodortattak; részint az ügykezelést szabályozza akképen, hogy az ügyek ellátásának s a követelt jogok érvényesítésének gyorsabb lefolyás biztosíttassék, — a nélkül, hogy azok érvényességére országgyűlési előleges felhatalmazás, vagy a törvényhozó hatalom jóváhagyása kikérendő lenne. Javaslatunk főbb pontjai:

1. Summás szóbeli perekben, — tekintettel az 1836: XX. tcz. 10. §-ára, a hozandó marasztalási ítélet semmi fizetési határidőt nem engedhet; nemfizetés esetében pedig nyolcz nap alatt végre is hajtandó⁴⁾.

2. Személyfogságnak, mely a magyar törvények és törvényes gyakorlat szellemével ellenkezik, végrehajtási ügyuton hely nem adathatik; — az 1864. jan. 24-kén 10,736. sz. a. kibocsátott udv. rend. ennél fogva hatályon kívül helyezendő⁵⁾.

3. A jelen országgyűlés által az alkotmányos megyei, illetőleg bizottmányi gyűlések visszaállítottván, az 1862. szept. 2-kán 10,544. sz. a. és 1865. jun. 1-én 6834. sz. a. kibocsátott udv. rend. a világos örökösödési esetekben eljáró osztóztató választmány megalakítása tárgyában felfüggesztetik, s az előbbi törvények (1836: XIV., 1840: XIII.) ismét fogantatba veendő.

4. Az 1864. decz. 16-kán 20,650. sz. a. kibocsátott udv. rendelet, — mennyiben az ügyvédség önálló gyakorlatát a m. kir. udv. cancellaria különös engedélyétől feltételezvé, mind az előbbi joggyakorlattal, mind kü-

¹⁾ Hasonló határozat hozott az id. törv. szabályokra nézve a m. kir. curia teljes tanácsülésében 1861. sz. Jakabó 23-án.

²⁾ E rövid tényvázlat elkészítése, az előadónak, ki az egész ügyet körülményesen ismeri, felette kevés időbe kerül. Az ítéletek pedig leírás végett úgyis csak indicándók.

³⁾ Hasonló gyűjtemény képezi az e lapokban már többször emlegetett „Journal du Palais” tulnyomó részét, mely eddig 78 kötetben a francia feltörvényszékek ítéleteit 1791-től fogva tartalmazza.

⁴⁾ Az 1863. szept. 19-én 12,848. sz. a. kibocsátott udv. rend. ugyan ezen §-ot akképen értelmezi, hogy a kötelezettség teljesítésére legfeljebb 8 napi határidő szabandó, — addig a kielégítési végrehajtás megkezdhető sem levén.

⁵⁾ A m. kir. curia, midőn a rabszolgaságnak e modern kiadását javaslatba hozta: régiebb hazai törvényekre, — jelesen a hármask. II: 68. III. 28. Mátyás VI. decr. 29. Ulászló I. decr. 87. 90. 91. és az 1840: IX. 41. §-ára hivatkozott. Ámde ez utóbbi, mint rendőri törvény, a polgári követelésekre nem alkalmazható; az előbbieket pedig százados gyakorlat által ép úgy elavultak, mint maga a rabszolgaság, a megbélyegzés stb.

¹⁾ Planum tabulare s. Decisiones curiales stb. (lásd f. Bevezetés a cur. ítéletekhez. 1. sz.)

²⁾ Albert kir. helytartó, az 1768. nov. 14-én kelt kir. leirattal kirendelt küldöttség hasonló munkát (Planum tabulare) oly meghagyással küldte meg a kir. curiának, „hogy azt a hétsz. és kir. táblák együtt összeülvén, részenként megnézegezzék és vizsgálják; e végre még az ország közönséges törvényszékeinek tartási ideje alatt is, — vasárnapokon és más ünnepnapokon, midőn törvényszéket nem ülnek, vagy üléseket nem tartanak, ezt a foglalatosságot elővegyék stb. (1769. jan. 26-án kelt leirat.)

lönösen az id. törv. szab. VIII. rendszabályaival nyílt ellentétben áll: megszüntetik.

5. A birói felelősség és annak következményei az 1840: XV. tcz. II. r. 140. §. és az id. törv. szab. I. 110. §. szellemében nemcsak az eljárás szabályainak, hanem a nem igazolt késelemnek és vétke mulasztásnak eseteire is kiterjesztessenek.

6. Felelősség vagy felfolyamodás esetében az előadónak első gondja legyen az ügyiratok helyes felszereléséről meggyőződést szerezni. A hiányosak, ülésen kívül s elnöki, pótlás végett azonnal visszaküldendők.

7. Az előadások sorrendjében első a végrehajtás elleni felfolyamodásokat illeti. Ily ügyek az eljárás minden mozzanatában sürgőseknek tekintendők.

8. A konoksági büntetés, úgy az alaptalan felelősség, mint a per és végrehajtás huzására célzó felfolyamodások eseteiben, a kir. hétsz. tábla által a lehető legnagyobb szigorral alkalmazandó.¹⁾

9. A hétszemélyes táblai ügyek előadására a kir. tábla birái nem alkalmaztathatnak, hanem a szükségletnek megfelelő számmal külön előadók rendelendők.

10. Ily előadók véleményező szavazattal bírnak.

E két utóbbi pontra nézve mihamarabb intézkedni halaszthatlan szükségnek tartjuk. Kellemetlen, ha a főmélt. kir. hétszemélyes tábla előszobájában, a szolgák közé vegyülve, tisztos táblai bírák tétlenül várakoznak; még kellemetlenebb, ha e várakozás hasztalan történik, míg a kir. táblánál annyi roppant teendő vesztegel. Zavarólag hat az ügymenetre, midőn valamely bíró a kir. táblánál előadói vagy szavazó minőségben foglalkozva, a hétsz. táblához szólíttatik, — miáltal vagy az előadást kell felfüggeszteni, vagy új szavazót a már elvégzettetekre, — hogy szavazhasson, — beoktatni.

Az ügyfelek megnyugtatója céljából is kívánatos, hogy az előadást a különböző fokozatu törvényszékekénél ne ugyanazon birói személy teljesítse.²⁾ A közönség hajlandó hinni, hogy az előadó, kinek előterjesztése folytán a rá nézve kedvezőtlen kir. táblai határozat keletkezett: hasonló szellemben fogja az előadás irányadó szerepét a hétsz. táblánál is végezni; és hogy bár szavazati joggal felruházva nincsen, az önbecsülés ösztönéből mindent megteendő, hogy előbbi nézeteit érvényre juttassa.

Az előadók véleményező szavazati joga azon előkészületben leli indokolását, mely a pörnek előleges áttanulmányozása által nagyobb mérvben szerezhető.

Egyéb intézkedéseket, — minők a kinevezéstől függő hivataloknak alkalmas egyénekkeli betöltése, a bírák és előadók számának a jelenkező igényekhez képesti szaporítása, az ügyvitel nyilvántartása, a szigorú fegyelem stb., melyek a törvényhozás illetőségét nem érintik: igazságügyi miniszterünk erélyes és tapintatos vezetésétől várunk.

A törvények némely ideiglenes javításáról legközelebb.

ÖKRÖSS BÁLINT.

A honfiuság (indigenatus) Magyarországon.

(Folytatás.)

A külföldi nemes a honfiusítás által a magyar nemesség azon rangsorozatába jő, melyben állott a külföldi nemesek közt, tehát a külföldi lovag vagy köznemes a magyar köznemesek, a külföldi főúr a magyar főurak sorába.³⁾

A magyar nemességnek — melyhez a) a főpapok, b) a főurak, c) a köznemesek és d) a szabad királyi vá-

¹⁾ Id. törv. szab. I. 110. §.

²⁾ Az 1613: 23. tcz. 17. §., bár a szavazásról szól, az előadásra sem helytelenül alkalmazható.

³⁾ Schwartzner, Statistik des Königreichs Ungarn. Ofen. 1811. II. köt.

rosok és szabad kerületek tartoznak, közös jogai általában véve az indigenákat is megilletik, tartozzanak ezek akár a köznemességhez, akár a főnemességhez¹⁾.

Ezen négy magyarországi karok és rendek összes testületének közös jogai vagy lényegesek, *sarkalatosak*, vagy *nem sarkalatosak*, tehát kevésbé lényegesek (*praerogativae cardinales et non cardinales*)²⁾.

A *sarkalatosak* Verbőczyi tanítása³⁾ és honunk törvényei szerint következők:

1) A nemest csak törvényes idézés folytán törvényszerű elmarasztalás után lehet személyében letartóztatni, kivéve a felségsértésről vádlottakat⁴⁾, tettenkapottakat, vagy mezei kártételben, vagy ilyféle büntetés után szakadatlan üzésben elfogottakat, ha mezei kártételben zálogot adni vonakodtak⁵⁾, a szökevény katonákat⁶⁾, számadás nélkül megszökött számadótiszteket és szolgákat⁷⁾, vagy a csavargó és lakhelyükön kívül alig valamivel bíró nyilvános gonosztevőket⁸⁾.

2) A nemes egyedül törvényes királyának hatalma alatt áll⁹⁾, s rendszerint a király által sem háborgattathatik a törvény rendes útján kívül sem személyében, sem jogaiban¹⁰⁾.

3) A nemes jogait birtokában levő jószágaiiban szabadon gyakorolja és élvezi; minden feltételes szolgaságtól, adónak, vámnak, harminczadnak és helypénznek fizetésétől¹¹⁾ és egyéb bármi tehertől ment, csak hazája védelmére köteles katonáskodni; azonban polgári vagy urbéri telkek, valamint kereskedés után a közterheket, úgy mint a nemtelen, viseli¹²⁾.

A nemesség negyedik sarkalatos előjogát, mely annak II. Endre aranybullája utolsó cikkének (1222: 31.) értelmében ellenszegülési szabadságot adott, hogy ha a király nemesi szabadságait sértette volna, a nélkül, hogy ez ellenszegülés a felségsértés vagy hivtelenség büntényét megállapította volna, az 1687/8. 4. világosan eltörölte¹³⁾.

A magyar nemesség *nem sarkalatos* jogai közt¹⁴⁾ kitünő helyt foglalt a kizárólagos birtokképeség, valamint azon jog, melynél fogva, mint már fennebb láttuk, annak egyes tagjai a „szent korona tagjainak“ (*membra sacrae coronae*) tekintendők.

Az imént felsorolt lényeges előjogok a magyar nemességnek mind a négy említett osztályát egyaránt megillették. Ezen előjogokról mondja Verbőczyi¹⁵⁾ a következőket: „Nec habet dominorum (e szó alatt a főpa-

¹⁾ Verbőczyi I. r. 2. cz. 1. §. — 1351. 11.

²⁾ Kelemen, institutiones iuris privati. §. 174—176. — Suhayda magyar polgári anyagi magánjog rendszere, 40., 41. §.

³⁾ I. 9.

⁴⁾ I. 9. II. 44. Sz. István II. 51. 1715: 7. 1723: 5.

⁵⁾ I. 9. III. 32. 1548: 48. 1599: 36. 1723: 5. 1840: 9., 22. §.

⁶⁾ 1598: 31. 1601: 14.

⁷⁾ 1622: 65. 1715: 57.

⁸⁾ 1625: 13. 1655: 38. 1687: 14.

⁹⁾ Hajdan, midőn a várjobbágyok (*servientes castri*) királyi szolgákká (*servientes regis*, kik *insignis ordo equestris*, és *familiares regis* névvel is illetettek) emeltettek, a vármegye törvényhatósága alól kivétettek s közvetlenül a király törvényhatósága alá jutottak. Kollár: *Historiae iurisque publici regni Hungariae amoenitates. Pars I. Sectio II. Cap. IV.* — I. 9. 4. §. 1723: 5.

¹⁰⁾ Az „*Audiatur et altera pars*“ elve napjainkban minden honpolgárra nézve oly szent, hogy tetteleg megszűnt előjog lenni. Egyébiránt e törvény mellett is fennmarad a királynak *kitünő joga* (*ius eminens*) és *kitünő tulajdona* (*dominium eminens*).

¹¹⁾ 1647: 78. 1836: 33. Az urbéri földről járó tartozásokat kivéve. 1836: 11. 1—5. §. és a pest-budai lánczvidéket. 1836: 26.

¹²⁾ Vess össze: Ungarns Bänderien. — Azonos mentességeket élvezett a nemesség Svédhonban is, de csak 1660-ig, Dániában is 1686-ig, Lengyelhonban is.

¹³⁾ Lásd az 1741., 1791. és 1792. évi koronázási esküt is. Miután az említett előjog eltöröltetett, úgy most az 1222. 31. cikknek ellenkező értelme annál is inkább elfogadandó. minthogy az 1715: 49. §. 2. sz. István II. 51. és számos más törvényeink szerint minden pozitív vagy negatív ellenszegülés a fejedelem személye vagy uralkodói közhatalma ellen a hivtelenség büntényét képezi.

¹⁴⁾ Ezekről bővebben szól Suhayda az idézett munkában. 41. §.

¹⁵⁾ I. 2. §. 1.

pokat és főurakat értve,) aliquis plus, nec nobilis quipiam minus de libertate, s az 1351. 11. szinte hasonló értelemben szól azokról.

Azonban az említett sarkalatos jogoknak mind a négy nemesi osztályra kiterjedő közösségből vagy egyenlőségéből azt következtetni, miszerint azok közt abszolút nemesi egyenlőség állott fenn, a mint ezt sokan az alsóbb nemesei közül, sőt még némely magyar publicisták is¹⁾ vitatják, mindenestre téves állítás volna, mely a felsőbb nemesség méltóságának, a főpapok és főuraknak t. i. különösen az országgyűlésen felette káros lehetne.

Elteltekintve a főpapoknak, mint első rendnek, közönséges és különös előjogaitól, itt csak a mágnásoknak az alsóbb nemesség irányában előjogait fogjuk felsorolni; ítéljük meg azután olvasóink, vajjon az említett négy osztály közt csakugyan abszolút nemesi egyenlőség létezett-e vagy sem.

A világi főrendek vagyis mágnások közé számítatnak méltóságuknál fogva: az ország zászlósai (Barones regni)²⁾, kikhez sorakoznak a pozsonyi gróf (comes arcis Posoniensis), a két koronaőr, továbbá a megyei főispányok, és ezek közt előbbrevalók az örökösök a nevezetekenél, — születésüknél fogva pedig a született hercegek, grófok és bárók. — Az országzászlósok különös előjogait épen úgy, mint a főpapokéit mellőzve, a mágnásoknak csak általános előjogaira akarunk itt szorítkozni. Ezek következők:

a) A vérdíj (homagium), — ez mágnásoknál 100 nehéz márká, vagyis 400 frt., köznemeseknél csak 50 nehéz márká, tehát 200 frt. (Verböczy I. 2. 1495: 19.) Ezen hatalmaskodási pénzberség is mindig, mint kitüntetés a mágnásoknak, jelentkezett Magyarországon. Sz. István II. 11. fejezete mondja: „Si quis comitum uxoris homicidio polluetur, secundum decretum Regalis Senatus cum quinquaginta iuvenis parentibus mulieris reconciliatur, et secundum mandata Canonum ieiunet. — §. 1. Si autem miles alicuius virtutis in eadem culpam incidit, iuxta eundem Senatum, solvet parentibus decem iuvenis, ieiunetque ut dictum est. — §. 2. Si vero vulgaris in eodem crimine invenietur, cum quinque iuvenis cognatis conciliatur, et subdatur praedictis ieiuniis.“

b) Ezen fokozatokhoz némileg arányban a mágnás, ki a kitűzött időre az országgyűlésen meg nem jelenik, vagy onnan 14 nap előtt távozik, 800 ftot, — a köznemes (azon időben, midőn azok még személyesen jelentek meg az országgyűlésen), csak 400 ftot tartozott büntetés gyanánt lefizetni³⁾.

c) A mágnások özvegyeit különbség nélkül törvényes hitbér (dos legalis) gyanánt 400 ft. illet meg férjeiktől, köznemesek özvegyeit ellenben csak 200 ft.⁴⁾

d) A mágnásoknak bizonyos állami főhivatalokra (így a hétszemélyes táblánál 9, a kir. táblánál 2 ülnöki állomásra) kizárólagos, az országzászlósi méltóságokra pedig régi szokás s gyakorlaton alapuló előjoguk van⁵⁾.

¹⁾ Farkas, principia iuris publici regni Hung. — Rosenmann, ius publicum regni Hung. — Gustermann, ungarisches Staatsrecht. Wien. 1815. 165. lapon.

²⁾ Ezek következők: a nádor, egyuttal királyi helytartó, az országbíró, a dalmát-, horvát- és tótországi bán, és a kir. főtárnokmester mindig ezen rendben, — ezek után a kinevezés időszaka szerint: a főudvarmester, főkamrás, főlovász, főajtónálló, főpohárnok, főasztalnok és a magyar kir. nemes testőrsereg kapitánya.

³⁾ 1635: 79. 1662: 53. 1498: I. §. 3. 1518: 28.

⁴⁾ I. 93. §. 2., 4.

⁵⁾ Tudjuk, miszerint megyei főispányok s administratorok a köznemesek sorából is találtak, sőt országzászlósi méltóságot is viseltek. De

e) Valamely köznemes csak az által lehet czimzetes báróvá, ha a 3000 ftnyi díjat — és czimzetes gróffá, ha a 6000 ftnyi díjat lefizette¹⁾. Ezen díj által épen úgy, mint az a) és b) alatti pénzberségek fokozata által meghatározottan meg van állapítva a köznemesek és főnemesek közti fokozatos rendkülönbség.

f) A mágnások (a nagyobb praelatusokkal: érsekekkel, megyei püspökökkel, a pannonhegyi főapáttal, a zágrábi préposttal s a praemontrei rend prépostjával, kik rangra a mágnásokat is megelőzik) képezik az országgyűlésen a felső táblát, vagyis a főrendiek házát (tabula procerum), az alsóbb nemesség, a szabad királyi városoknak és szabad kerületeknek, mint erkölcsi nemes személyeknek követeivel, valamint a távollevő mágnások küldötteivel (absentium ablegati) pedig képezi az alsó táblát, a képviselők házát (tabula nobilium).

g) Rendszerint az alsóbb nemesség is azon melléknévvel szokott illetetni „membrum sacrae coronae“, de csak azon értelemben, a mennyiben valamely nemes testület, péld. valamely szabad kir. város nem nemes tagjai is legalább közvetve szinte részt vesznek annak követei által a testületnek, mint a „szent korona tagjának“ előnyében²⁾, miután minden megye, úgy mint minden szabad királyi város rendesen csak két követ által szokott volt az országgyűlésen képviseltetni. Ellenben a nagyobb praelatusok és minden mágnások személyesen bírnak az országgyűlésen üléssel és szavazási joggal, közülök tehát mindegyik annyi szavazatot látszik képviselni személyenként, mint a mennyivel egy fél megye vagy egy fél város birt. Egyébiránt a mágnások jogában áll az is, hogy szavazatukat, mennyiben az országgyűlésen személyesen megjelenni akadályozva volnának, megbízottjaik által — kiket távollevők követeinek (absentium ablegati) szokás nevezni — nyilváníthassák, mely jog ismét csak őket illeti meg, de nem az alsóbb nemességet is. (Vége következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai. kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanár.

K ü l ö n f é l é k .

— (A magyar királyi miniszterium) a magyar királyi helytartótanács működését f. hó 10-én megszüntetvén, az ügyek vezetését tényleg átvette.

— (Az egyes miniszteriumok hivatalos helyiségei) ideiglenesen a következő helyeken vannak berendezve: A belügy-miniszterium Budán Szent-György-tér 5-ik szám alatt. Az igazságügyi miniszterium Budán a volt helytartóság épületében, uri-utca 53. szám alatt, elnöki irodája Pesten, váci-utca 13. szám alatt első emeletben. A vallásügyi, honvédelmi és közlekedési miniszteriumok Budán a volt helytartóság épületében, uri-utca 53. sz. A pénzügyi miniszterium Budán, a volt magyar kir. udvari kamara épületeiben. A kereskedelem, földmívelés- és ipar miniszteriuma Pesten, aldunaszor 2. sz. a.

— (Lonovics József) kalocsai érsek, val. b. t. tan., a Lipót-rend nagy- s sz. Istvánrend középkeresztése, a kir. hétszemélyes tábla közbirója, a magyar t. akadémia igazgató tagja, hittudor stb. szül. 1792., meghalt 1867. mart. 13. Aldás hamvaira!

mihelyt valamely köznemes ily hivatalra vagy méltóságra eljut, megszűnt a köznemesek sorába tartozni, miután ezen állásánál vagy méltóságánál fogva személyesen mágnássá lett.

¹⁾ Farkas, Principia iuris publici regni Hung. pag. 126.

²⁾ 1608, kor. utáni 1. §. 10: Liberas civitates (quae iuxta Uladislai Regis Decr. 7. Art. 3. ordine recensentur) quod concernit, ut eae quoque in suis privilegiis et numeros Statuum et ordinum conserventur, dignum quoque iudicant Regnicolae, quarum Nuncii, ut inter Regnicolas locum et vota habeant, dignum quoque censent Regnicolae.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Ideiglenes törvényhozás.

Mielőtt a törvényhozás útján létesítendő ideiglenes reformok javaslatába bocsátkoznánk: az irányelveket kell körvonaloznunk, melyekből e javaslat indul s szabályait tekintetni kívánja.

Megemlítjük először is, hogy az országbirói tanácsokmány munkálatait Ő felségének s a közelebb megszűnt kormányközlegeknek számos rendeletei követték, módosítva vagy kiegészítve az előbbieket, avagy idegen törvényeket illesztve be, „függelékül“ az ideigl. törv. szabályokhoz, a magyar magánjog rendszerébe*). Ha már az ideigl. törvényhozás az idő és szükségesség sürgős követeléseinek engedve, oly törvényeket is bírálat alá veend, melyek a nemzet akaratából és fejedelmi szentesítésből nyerték erejüket: annyival jogosabban kívánhatni, hogy amazokat is ítélőszéke elé állítsa, és a mennyiben elfogadhatók, a magyar alkotmányos törvények közé, mint ilyeneket, befogadja.

Megemlítjük továbbá, hogy a codificationnak kilátásban levő munkálatait szem elől nem téveszthettük. A rendszeres törvénykönyvek, habár több évet vesznek igénybe, igen sokáig nem halaszthatók, — és ott a hazai jogéletnek új korszaka nyílik. Az átalakulás kemény rázkodást von maga után, melyből mindaz, mit a mult alkotott s a jelen létre hoz, — új alakban lép elő. A mit addig a törvényhozástól követelhetünk: csupán ideiglenes orvoslása a legégetőbb szükségeknek, tatarozása a jogszolgáltatás avult és disztelen csarnokának, — míg az új egyház erős alapon, diszes alakban felépül. Óvakodjunk tehát ez ideiglenes módosításokkal a jogok lényegébe mélyebben hatolni; ne akarjunk mindent, mi valamely gyenge oldalról hozzáférhető, lerombolni vagy átalakítani, mindent, mi ideiglenes, megsemmíteni, — egyedül azért, hogy újabbaknak készítsünk helyet, melyek ismét későbbi rendszeres munkálatoknak esnek áldozatul. A váltakozó kísérletek veszélyeit nem egyszer volt már alkalmunk tanulmányozni. Legyünk meggyőződve, hogy a veszély csak megnyerőbb arcot ölt, — de nem kevésbé támadja meg és sújtja az érdekeket, ha folytonos kísérletekre maga az alkotmányos törvényhozás vállalkozik.

Megemlítjük végre, hogy e javaslatban az előbb indítványba hozott döntvénytárra is tekintettel voltunk. Ily gyűjtemény, ügyesen szerkesztve, sok hiányt pótol, melynek jóvátételére a minisztérium s főleg az országgyűlés, egyéb fontos teendői közt, időt ezuttal alig vehetne. Felette lényeges intézményeket említhetnénk különösen az anyagi magánjog rendszeréből, melyeket ezuttal illetetlenül kell hagynunk. A döntvények gyakor-

lati haszna pedig ott érezhető leginkább, hol az ideiglenes törvényhozás épen nem, vagy csak keveset segíthet.

Javaslatunkat nem fűztük szorosán az id. törv. szabályok rendszeréhez. Egy részről ama felosztást nem találjuk kielégítőnek; más részről a feldolgozandó anyagok nagyobb terjedtségöknél fogva nem volnának az előbbi keretbe logikai renddel beilleszthetők. Egyébiránt e munkálatot mi is anyagi és alaki részre, — a részeket pedig a külön jogintézményekhez képest címekre s §§-ra osztjuk, — megjegyezvén, hogy bármily alakot vegyen fel az ideiglenes törvény javaslata, melyet a minisztérium az országgyűlés elé terjesztendő: mindazon törvények és rendeletek, melyeknek befogadása vagy fenntartása ajánlatik, az előterjesztendő javaslatba egész kiterjedésben felveendők lesznek.

Az előadásra nézve czélszerűnek láttuk az értekező és alakító modort összekötni, — akképen, hogy a minek módosítását vagy felvételét javaslatba hozzuk, indokolva és formulázva álljon a t. olvasó előtt. Hasznos szolgálatot véltünk ezáltal tenni azoknak is, kik remélhetőleg nem sokára, a törvények ideiglenes javításáról lehető rendszeres előterjesztést törvényjavaslatkép kidolgozni hivatva leendnek.

I.

Első rész.

Polgári magánjog.

Az id. törv. szabályok átmeneti korszakban jöttek létre, mely az osztrák törvényeket hatályon kívül — s a hazaiakat előbbi hatályukba helyezte. A javaslat pedig oly időben fog az országgyűlés elé terjesztetni, midőn a magyar törvényeknek már tényleges élvezetében vagyunk. Ennélfogva az 1. §. helyett „átalános határozatok“at vélnénk előrebocsáttatni, melyek a jelen viszonyoknak és a javaslat szellemének megfelelnek, — ekképen:

I. czim.

Általános határozatok.

1. §. Az alkotmány helyreállítása által a magyar polg. anyagi magántörvények annyiban érintetnek, a mennyiben ez ideiglenes törvény a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségéhez képest módosításokat és kiegészítéseket foglal magában.

2. §. Korábbi ideiglenes törvények és rendeletek, melyek a polgári magyar magánjog visszaállítása óta keletkeztek, csak úgy bírnak kötelező erővel, ha a törvényhozás által világosan fenntartattak s a jelen törvény szabályai közé felvették.

3. §. Visszaható erő e törvényt nem illeti. Minden jogügylet azon törvények szerint ítélendő meg, melyek hatályban léte alatt keletkezett.

II.

Egy további czimet a személyek oly általános minőségeinek szentelnénk, melyekre nézve a változott jog-

*) Függelék az ideigl. törv. szabályokhoz. Első folyam, 1861—1863. Második f. 1864. Harmadik f. 1865. Negyedik f. 1866.

viszonyok eltérést vagy kiegészítést tettek szükségessé.

Első helyen áll a törvény előtti egyenlőség. Az 1848. évi törvényhozás t. i. lerontván a különböző osztályok közt addig létezett sorompókat, — míg egy részről a közteherviselést a nemesekre is kiterjeszté, más részről az alkotmány és jogélvezet sánczaiba a nemnemeseket is befogadta. A nemzetnek emez átalakulása a magánjog körében még közelebb hozta az osztályokat egymáshoz; itt tehát minden különbségnek meg kell szűnnie, — és pedig, mint az id. törv. szabályzatban már kifejeztetett, nem a nemes joga csonkításával, hanem a nemnemesnek a nemeshez emelésével¹⁾.

A törvény előtti egyenlőség a vallásfelekezetek közt sem tür magánjogokat sértő különbséget. Így az id. törv. szabályzat is „az ausztriai törvények uralma alatt bővített polg. magánjogokat” ugyanazon állapotban fenntartotta²⁾. Mi azonban e §-t nem helyesjük. Mert a magyar közönség nem utasítható az ausztriai törvényekhez, mely mint mindenben, úgy itt is kellő tájékozást és határozott utasítást csak a magyar törvényhozástól fogadhat el. Mert továbbá a magánjog körében oly vallásfelekezeti polgártársainknak, kik eddig a jogok élvezetében megszorítást szenvedtek: nem jogokat kell adnunk, hanem a jogok korlátait lerontanunk.

Eddig a törvény négy vallásfelekezetre ismert törvényesnek. Ezekhez 1848 óta az unitáriusok sorakoztak. Itt tehát az izraelitákról van szó. Jogaik megszorításait ismerjük: lássuk a jogok szélesbítését. Az 1860. január 6-án kelt császári rendeletnél fogva az osztrák polgári tkönyv 593. §-a hatályon kívül tért, a nemkeresztyéneknek is megengedett, hogy a keresztyének végrendeleténél tanuskodhassanak. Ugyanazon évi jan. 13-án kelt belügyminiszteri rendelet mindazon törvényeket, melyek által a zsidók az iparjogok bizonyos nemeitől, — mint a gyógyszer és szőlőművelés általában, s a kocsmái, serfűzői és malomüzlettel némely koronaországokban kizárva voltak, — megszüntette, s megengedte, hogy a zsidók tartózkodási vagy telephelyükön az általános rendszabályok megtartása mellett mindenmü nemtilos iparüzletet folytathassanak. Azon évi jan. 14-én kelt belügyminiszteri rendelet ama tilalmat, melynél fogva Magyarországnak és kapcsolt részeinek bányavárosaiban zsidók nem lakhattak, — hatályon kívül tette. Végre az 1860. febr. 18-án kelt cs. rendelet az izraelitákat feljogosította, hogy Magyarország- és kapcsolt részeiben ingatlan javakat szerezhessenek.

Mindezen jogok ma már feltétlenül illetik az izraelitákat. De különben sem tartanók szabatos intézkedésnek jogokat adni akarni ott, hol jogokat nem adni nem akarhatunk. Elég leendő tehát a megszorítások eltörlését kimondani, — a joggyakorlat szabadsága és egyenlősége önként következendik.

Itt van helyén a személyek nemi különbségét, valamint a javak és az ezekből származható jogviszonyok közti oly eltéréseknek, melyek e különbségből jogilag származnak, megszüntetését említeni, mely már az id. törv. szabályzat I. 3. §-ában is kimondatott.

A törvény különbséget tesz a személyek közt életkorukra és ettől feltételezett jogaikra nézve. Hazai törvényeink szerint a gyermekek 12 éven alul nemtörvényes, — 12 felül a fiak 24, s a leányok 16 éves korukig törvényes koruaknak tekintetnek. A teljes kor vagy nagykorúság férfiaknál a 24-dik, leányoknál a 16-dik életévvel, vagy férjhezmenetellel veszi kezdetét³⁾.

Ha megengedjük is, hogy a nemi különbség az

életkor fokozatos fejlődésére nincs minden befolyás nélkül: a joggyakorlatnak ama széles körét, mit némely törvényeink a törvényes kornak — „legitima aetas” — tulajdonítanak⁴⁾, — megszorítani ohajtjuk.

Maga a hármas tk. írója említi, hogy előbbi joggyakorlat szerint a törvényes kor a fiaknál 14, s a leányoknál 12 év betöltével nyílt meg⁵⁾. — A hármas tk. I: 53. cz. 4. §. szerint továbbá a fiu osztályra kényszerítheti atyját, ha ez őt — „post perfectum tempus legitimae aetatis” házasságra lépni nem engedi. Alul pedig a tkönyvben e jegyzet áll a „legitima aetas”-ra: „hoc est annorum 24.” A törvények a „legitima aetas” alatt több más helyen is nagykorúságot értenek. Így az 1655: kor. u. 24. tcz. 3. §. szerint a gyámság- és gondnokság alattiak — „legitimam attingentes aetatem” javaikat a gyámtól és gondnoktól akár önhatalmulag, akár birói közbejövétel mellett átvehetik. Tudjuk pedig, hogy a törvényes koruak javai gondnok által kezelendők, és hogy e gondnokság csak a valóságos teljes korról ér véget⁶⁾. Az 1659: 36. tcz. a törvényes koru fiaknak jogot enged arra, hogy az anyai javakat osztály útján követelhessék. És e fiak az idézett tezik címében (rubrum) „legitimae aetatis”, alább pedig az 1. §. végén „perfectae aetatis”-nak neveztetnek.

Ezekhez számítva a fennálló gyakorlatot és jogszokást: épen nem követünk el jogok lényegébe vágó sérelmet, ha a teljes kort fiak- és leányokra nézve a betöltött 24 ik életévre, a teljes jogélvezetet pedig a teljes korra szorítjuk.

E megszorítás által a nagykorúsításnak vagy korengedélynek, mely nálunk eddig sem volt ismeretlen⁷⁾, szükségessége még inkább van indokolva. Ehhez képest egyéb kielégítő törvények hiányában az 1862. jul. 20-án e tárgyban kelt lf. határozványt az ideigl. törvényjavaslatba felvételni véleményezzük.

II. czim.

A személyekről.

4. §. Magyarország lakosai, születésükre és polgári állásukra tekintet nélkül, a törvény előtt egyenlők⁸⁾.

5. §. A személyek nemesi és nemnemesi minősége semmi különbséget nem állapít meg a polgári magánjogok élvezetében. Mindenütt, hol a törvény határozott kivételt nem tesz⁹⁾, a nemnemesek a nemesekkel egyenlőknek tekintetnek.

6. §. A vallásfelekezetek különbsége a polg. magánjogokra nézve egyéb befolyással nincsen, mint a mennyiben eltérést a törvény rendel¹⁰⁾.

7. §. A nemi különbség, a törvényben világosan kijelölt esetek kivételével¹¹⁾ a polg. magánjogok tekintetében semmi hatással nem bír. Ennélfogva a fi- és leányági javak és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség, úgy a leányi negyed- és hajadoni jog, mint a fiágiság kifolyása megszüntetnek tekintendők¹²⁾.

8. §. A személyek, nemi különbség nélkül, 24-ik életévök betöltével teljes, — s azon alul kiskoruak. A kiskoruak ismét 14. éven alul serdületlen, — s azontúl a nagykorúság elérteig serdült koruak¹³⁾.

¹⁾ Ilyenek: hogy a gyermek 12 éves korában már ügyvédet vallhat, 16 éves korában az adósságokról és zálogról, 18 éves korában pedig az ékszerekről és egyéb ingóságokról megszorítás nélkül intézkedhetik stb. (Hármas tk. I: 111. cz. 6. §.)

²⁾ U. o. I: 111. cz. 4. §.

³⁾ I: 124 1715: 68. tcz. 10. §.

⁴⁾ I: 51—51. De az itt előszámlált esetek lényegileg csak az apa és fiu közti osztályra és a közös háztartás felbomlására, nem pedig a fiu és egy harmadik közt létesíthető jogügyletekre vonatkoznak.

⁵⁾ Jogtud. Közl. 1866. évfolyam, 49. sz.

⁶⁾ Ily kivételek a személydíj, törvényes hitbér, közkeresmény stb.

⁷⁾ Eltérés péld. a házassági ügyekben és törvényekre nézve. Hasonlólag az osztr. polg. tk. 39. §. Szász cod. 51. §.

⁸⁾ Ily kivételek: a politikai jogok élvezése, gyámság és gondnokság, apai hatalom a férfiakra, — a törvényes hitbér s özvegyi jog a nőkre nézve.

⁹⁾ Id. törv. szab. I. 3. §. Hasonlóan a szász. codex 46. §.

¹⁰⁾ Az osztr. polg. tk. szerint 7-ik évig gyermekek, 14-ik évig serdületlenek, 24-ik évig kiskoruak. (21. §.) A szász cod. szerint a gyermekek

¹⁾ Id. törv. szab. II. 2. 3. §§.

²⁾ U. o. I. 22. §.

³⁾ Hármas tk. I: 111. cz. 2. 3. §§.

9. §. Teljes jogélvezetre a nagykorúság képesít. A serdült koruak mindazáltal oly dolgokról, melyek a gyámhatóság által saját rendelkezésükre átengedettek, vagy a melyeket saját szorgalmuk által szereztek: szabadon rendelkezhetnek s magukat érvényesen kötelezhetik¹⁾).

10. §. Oly kiskoru, ki magát valamely ügyletnél nagykorunak adja ki, s ezáltal a másik felet, ki az előadás valóságáról tudomást nem szerezhetett, tévedésbe viszi: az okozott károkért felelősséggel tartozik²⁾).

11. §. A törvénynek előbbi rendeletei a férjhezment nőkre, valamint a hajadonokra nézve érintetlenül hagyatnak³⁾).

12. §. A korengedély, vagy teljeskorunak nyilvánítás a valóban elért nagykorúsággal egyenlő jogi hatálylyal bír.

13. §. A korengedély Ő Felsége nevében az igazságügyi minisztérium által megadhatatik:

a) ha az atya, gyermekét 24. éves korának elérté előtt az atyai hatalom alul világosan felszabadítja s a gyámhatóság a felszabadítást a kiskoru érdekében előnyösnek találja;

b) ha az atya 20. éves kort elért fiának saját háztartás vezetését engedte;

c) ha az atyai gondoskodásban többé nem részesülő kiskoru a 20. évet már meghaladta, s a gyámhatóság a gyámnak és a kiskoru legközelebbi rokonainak, ilyenek nemlétében vagy távollétében pedig azoknak, kik köztudomás szerint a kiskoru szülőivel jó viszonyban éltek⁴⁾ — javallata folytán a korengedélyt megadhatónak véleményezi;

d) ha a kiskorunak kereskedés vagy iparüzlet folytatása hatóságilag megengedett.

III.

A házassági ügyekre kevés megjegyzésünk van. Csak jelezni akarunk némely mozzanatot, a nélkül, hogy az idevonatkozó törvények bővebb ismertetésébe és bírálatába ereszkedni időszerűnek és mulhatlanul szükségesnek látnók. A házassági ügyek egyiránt vallási és polgári fontos intézményeken nyugosznak, és végleges szabályozásuk az enquête-rendszert t. i. az illető egyházi férfiaknak ez uton nyert véleményezését teszi szükségessé.

A r. katolikusoknál a canonjog szolgál zsinórmértékül. Majd Ő Felsége a concordatum X. cikkének fogantatásául e tárgyban egy nyiltparancsot bocsátott ki 1856. okt. 8-ról, melynek első függeléke a katolikusok házasságáról intézkedik, második függeléke pedig az egyházi bíróságok számára ad utasítást.

A mindkét felekezetű evangélikusok házassági ügyei az 1790: 26. tezikben és II. József császárnak 1786. mart. 6-án kelt rendelvénnyében szabályoztatnak⁵⁾. Az említett tezik az evangélikusok házassági törvényszékeinek szervezését is kilátásba helyezte⁶⁾, s e törvényszékek iránt az 1832/6. évi országgyűlés aktáiban kész törvényjavaslatot találunk⁷⁾.

A keleti egyház hívei, házassági ügyeikre nézve hasonlóul saját egyháztörvényeik alatt állnak.

Egyedül a zsidók házasságáról nincs még a magyar törvényekben intézkedve. Ennélfogva az 1863. nov. 2-án 15,940. sz. a. kibocsátott udvari rendelvénnyel, mely ezen házasságok kötése, elváltatása és felbontása tárgyában kimerítő utasításul szolgál, — az ideigl. törvénybe felveendő lenne.

7-ik, a kiskorúság 21-ik évig tart. (47. §) A zürichi tk. szerint a serdületlen kor 16-ik évig tart s a nagykorúság 24-ik évvel veszi kezdetét. (12. §.)

¹⁾ Osztr. polg. tk. 247. §.

²⁾ U. o. 248. §.

³⁾ A leányok, férjhezmenetelökkel az évekre tekintet nélkül, nagykoruakká lesznek (I: 51. cz. 1. §.); a hajadonok pedig a teljes kor betöltése után is gyámság alatt maradnak, — „nam aliter, carentes tutore, ipsae ex ingenii earum levitate facile seduci, decipique possent.“ (I: 112. cz. 1. §.)

⁴⁾ Code Napoleon 405. s köv. art.

⁵⁾ Említendő még Gelji Katona István canonjai. LXV. s köv. can.

⁶⁾ 1790: 26. tez. 11. pont.

⁷⁾ Olvasható az országgyűlés 2-ik kötet. 1864. s köv. lapjain. E szerint lett volna külön elsőbírósági egyházi ítélőszék minden esperességben, egyházigazgatásügyi vizsgálószék mint felebbviteli bíróság minden superintendenciában, végre egy legfőbb ítélőszék, időről időre Pesten, mindkét felekezetre nézve.

III. czim.

A házasságról.

14. §. A keresztyén felekezetek házassági ügyeit szabályozó eddigi törvények érintetlenül hagyatnak.

15. §. A zsidók házassági ügyeikre nézve pedig, vallási viszonyuk tekintetéből, a következő törvény szolgál zsinórmértékül.

16—43. §§. Ide iktatandó lenne a fentebb idézett udv. rendelvénnyel, egész kiterjedésében.

IV.

Kevés törvényünk van, mely a dolgok vagy javak természeti megkülönböztetésére részletesen kiterjeszkednék; annál több, mely némely jogi különbségre a magyar polgári magánjognak egész rendszerét alapítja.

Az előbbi, főleg az id. törvényhozásnak, mi sem ajánlhatjuk. Azonban a telekkönyvi rendszer mulhatlanul szükségessé teszi, hogy az ingók és ingatlanok közti különbség szabatosan meghatározottassék. Ily meghatározást bírnak az 1863. jun. 24-én 10,524. sz. a. kibocsátott kir. leiratban, mely a fekvő jószágokhoz tartozó fundus instructus jogi természetét az osztrák polgári tkönyv 293. és köv. §§. nyomán fejtegeti.

Az utóbbi különbséget, t. i. az adomány és ösiség rendszereit az 1848: 15. tez. elvileg, az 1852. nov. 29-kén kelt ösiségi nyiltparancs pedig, mely az id. törv. szabályok által nagyrészen fennhagyatott, — gyakorlatilag is hatályon kívül tette.

Javaslatunknak következő czimét a dolgok emez általános minőségei foglalják el.

IV. czim.

A dolgokról.

44. §. A dolgok természeti minőségökhöz képest, ingók vagy ingatlanok. Oly dolgok, melyek magukban véve ingók, jogi értelemben ingatlanoknak tartatnak, ha törvény szerint, vagy a tulajdonos határozatánál fogva, valamely ingatlan dolgot tartozékát teszik.

45. §. Mint az osztrák polg. tk. 294. §.

46. §. " " " " " 295. §.

47. §. " " " " " 296. §.

48. §. " " " " " 297. §.

49. §. Az adományos és nem adományos, a fi- és leányági javak közt eddig létezett különbség az 1852. nov. 29-én kelt cs. nyiltparancs által megszüntetvén, ezen nyiltparancsnak következő rendeletei továbbá is fennhagyatnak¹⁾.

50. §. Mint az ösiségi nyiltparancs 1. §.

51. §. " " " " " 3. §.²⁾

52. §. " " " " " 4. §.

53. §. Az ösiség az 1848: 15. tezik által megszüntetvén, az öröklött és szerzett javak közti különbség sem az élők közti vagy halálesetei rendelkezési jogra, sem pedig a törvényes örökösödésre egyéb befolyással nem bír, mint az örökösödésnek egyes eseteiben alantabb meg fog határozatni³⁾.

54. §. Mint az id. törv. szab. I. 4. §.

* (Folytatása következik.)

ÖKRÖSS BÁLINT.

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre.

(Folytatás.)

(Zs.--z.) II. Titel. *Von der Kommanditgesellschaft.*⁴⁾

1. Abschnitt. *Im Allgemeinen.*

Art. 154. Az Ordnungstrafe nálunk nem honos kifejezés levén, helyébe ez jöhetne:

¹⁾ Id. törv. szab. I. 3. és 20. §§.

²⁾ Az ösiségi nyiltp. 2. §-a, mely a földesurak háramlásijogát szünteti meg, az id. t. szab. I. 18. §-ában bennfoglaltatik, — s erről az illető helyen lesz szó.

³⁾ Ezek az id. törv. szab. I. 10. és 14. §§. esetei.

⁴⁾ Kültársulat (résztársaság.)

Az érdeklettek jelentésére, mindannyiszor 200 ftig is terjedhető pénzbírsággal szorítandók.

Art. 155. Ugyanazon észrevétel.

Art. 164. Ugyanazon észrevétel, mely a 111-re előadatott.

2. Abschnitt. *Von der Kommanditgesellschaft, auf Aktien bestehend.*

§. 173. Itt két nevezetes kérdés adja magát elő.

1-ör. Okvetetlen névre adassék-e ki minden részvény még a Commandit (részlet)-társaságoknál is? és

2-szor. A részvény értékének minimumát kiszabja-e a törvény, vagy hagyja a vállalkozók szabad akaratára?

Az elsőket illetőleg sem a porosz¹⁾ sem a francia²⁾ ktkönyv ily értelemben ugyan nem rendelkezik; az elsőben csak ennyi levén említve (Minus pag. 264.) Da die Aktien zuweilen auf den Inhaber lauten. — Azonban itt nem is szoros értelemben részvénytársulatokról levén szó, melyekre nézve pedig saját trnyünk 1840: XVIII. 56. §. is megtiltá a név nélküli kibocsátást, mindamelllett e kérdés teljes megfontolást érdemelvén itt is, minthogy ezen art. a Commandittársulatokról szól, melyekben hát a részvényesek hallgatag társaknak (stiller Gesellschafter) tekintendők, a részvényeknek névre, s nem az előmutatóra (au porteur) kiállítására indokolva látszik.

Ellenben a másodikra, hogy t. i. a részvény értékének minimuma meghatározva legyen, miután nagyobb szerű szoros értelemben kereskedői társulatoknál sem praescribálhatja s nem is praescribálja a törvény a járulék minimumát, semmi nyomos ok fenn nem fog. A minthogy efféle rendelet sem a francia sem a porosz Codexben sincsen.

Elég lenne tehát a 2-dik bekezdés első pontjában ennyit mondani:

A részvényeknek vagy a részvényekbeli részesüléseknek bizonyos névre, és egyenlő összegekről kell szólniok. A többi kimaradhat. Ugyazintén

a 3-ik bekezdés azon rendelete is kihagyandó „oder welche auf einen geringeren, als den gesetzlich bestimmten Betrag gestellt werde“. E szerint

az ígérvények (Promessen) és ideiglenes jegyzékek (Interimsscheine) iránti utolsó pont, úgy a mint tervezve van, meg nem állhat, mert ezekre nézve a névre való kibocsátás fölösleges, az pedig hogy bizonyos (legalább 200 tallér) összegről szóljanak — ezekre nem is alkalmazható.

Art 174. Legközelebb Ő cs. és ap. királyi Felsége szentesítését nyert, és minden legkisebb zavarokozás nélkül most is hatályban levő 1840-diki trnyeink szerint az egyesületek, mint minden a statusban, a közhatóság felügyelete alatt állnak ugyan (1840: XVIII. 58. art.), de tisztán kereskedői részvénytársaságra más engedelemkérés nem kívántatott (55. §.), mint az illető (kereskedelmi) trnyszéknek a benyújtvány kellékei vizsgálat alá vétele után azt helyeslő határozata. Az itt már törvényben concessionalt kereskedői egyesületi jog további megszorítására visszamenni hát most már tanácsolható nem levén: ezen art. első pontja kihagyandó lenne; anélkül inkább pedig, mert ugyanezen tervezet alább következő 249-dik art. ettől egészen elállva, az ez érdembeni határozatot egyenesen az illető ország törvényhozására bizza. Nálunk közjegyzőségek nem létezvén, notarielle „Urkunde“ megemlézése kihagyandó, s a „gerichtliche“ után is oda teendő: „*bíróilag, vagy egyébként hitelesített okirat kívántatik*“; ugyanez a 176-ik art.-hoz képest különben is a kereskedelmi trvnyszék előtt felmutatandó levén.

¹⁾ Pag. 244—264.

²⁾ Pag. 555.

Art. 175. 176. 177. 178. Nincs észrevétel; hahogy a 178-bani *nichtig* kifejezés helyett a *jogérvénytelen* nem volna helyesebb.

Art. 179. Az ordnungsstrafokra nézve ismételve azon szerkezet ajánltatik, mi már fentebb, u. m.

Az érdeklettek panaszára, mindannyiszor 200 ftig is terjedhető pénzbírsággal, rendbüntetésképen szorítandók.

Art. 182. „Allgemeinen deutschen Wechselordnung“ helyett elég ennyit mondani: *a váltótörvény szabályai.*

Art. 195. Másnak egyes esetben képviselőjét (Curator ad actum) kinevezni lehet ugyan, de meghatalmazottat csak maga az illető nevezhet. A 2-dik pont végén tehát a szerkezet így lenne módosítandó:

„*a kereskedelmi törvénytörvény, az illetők kívánatára, a képviselőket kinevezheti.*“

Art. 196. Az, hogy oly részlettárs (Kommanditist), ki a társulat részére valamely üzletet köt, részvényekre épített Kommandit-társulatnál személyesen nem felelős, holott ez más társulatnál, hol t. i. úgy mint itt is, az üzletvezetésre bizonyos (más) tagok hivatvák, a 167-ik art. rendelete szerint felelős, és helyesen felelős: eléggé motiválnak nem látszván ezen (196) art. 3-dik pontja „Die Bestimmungen“ etc. kihagyandó.

Art. 198. Mint már a 174-ik art. észrevétetett, a közjegyzői szerkesztés itt is kihagyandó, s helyébe „*bírói vagy egyéb hiteles írásbajoglás*“ teendő. Az 1840: XVIII. tcz. 58. §. szellemében is a közhatóság felügyelete alatt álló, de egyébiránt szabad egyesületi-joggal ellenkező „*sowie der staatlichen Genehmigung*“ — kimaradván.

Art. 199. Ezen szerkezet kelletén túl szigorúnak látszik, a mennyiben első pontjában a tagnak kilépését még kölcsönös megegyezés következtén is tiltja, mit pedig a 123-ik art. minden megszorítás nélkül megenged. De ellenmondás is látszik a szerkezetben, a mennyiben a közgyűlés, ezt (kilépést), vagy mint szintén érteni lehet, a feloszlást, megengedheti — Helyesebbnek — mert világosabb — tetszik tehát a következő szerkezet:

Személyesen kezeskedő társ csupán több társaknak egymásközi beleegyezése folytán (art. 123. 4) a társulat tartama alatt részlet- (Kommandit) társaságból ki nem léphet; hanem erre a részlettársak közgyűlésének beleegyezése kívántatik meg.

Art. 200. A végszakaszban említett art. 123—128. elébe a 119-ik art. is fölemlítendő lenne.

Art. 201. A társaság feloszlása, hogy csőd esetében miért ne jelentessék be? eléggé indokolható alig levén, ezen incisumot „*wenn sie nicht in Folge der Eröffnung des Concurses über die Gesellschaft geschieht*“ kihagyandónak vélném.

Art. 206. Mint csupa permissiv tartalmu, egészen kihagyandó.

III. Titel. 1 Abschnitt. *Allgemeine Grundsätze.* Minden félreértés tekintetéből világosan kifejezendő, hogy

„*Az 1840: XVIII. tcz. a részvénytársaságokról általában szóló 3-ik fejezete (54. §. — 67. §.) a nem kereskedelmi részvénytársaságokra nézve épségben fennmarad.*“ A mi pedig a szoros értelemben kereskedelmi részvénytársaságokat illeti:

Art. 207. Most idézett térvényünk 56-ik §. oly részvényeket, melyek nem bizonyos névre szólnak, kiadni tilt. És valóban ha a részvénykorságot (Aktien-Schwindel) lehetőségig távoztatni akarjuk: hazai trnyünk ama megszorító rendelete e tekintetben üdvösebbnek látszik; — noha a francia Codex 35-ik art. is így (au porteur) engedélyezi. Confer art. 173.

Art. 208. Ugyanazon trnyünk 55. §. e) pontja az okleveleknek a helytartó-tanácsához leendő bemutatását csupán a nem kereskedői, s az 1836: XXV-ik tcz. ren-

delete alá tartozó (vasuti)társaságokra nézve rendelvén: e törvénynek, mely az országgyűlés elfogadását s Ő Felsége szentesítését nyert ideiglenes trnykezési szabályok V. fejezete szerint visszaállítatván, jelenleg is joghatályal bir, — engedélyezésétől visszatérni, s az egyesületi jogot szűkebbre szorítani nem lehet, de nem is szükség, minthogy az előleges följelentés, tehát a társulat céljának és szabályainak tekintetbevétele utáni helybenhagyás az illető kereskedelmi — tehát a kormány, illetőleg Ő Felsége kinevezésétől függő törvényszék által történjék. Mihez képest ezen (208 art.) első tétele így lenne változtatandó:

Részvénytársulatok csak az illető kereskedelmi törvényszéknél tett bejelentés mellett állíthatók fel.

A második pont pedig, miután nálunk közjegyzők nincsenek, így lenne módosítandó:

Biróilag, vagy egyébként hitelesített okiratnak kell készülni.

Art. 209. A 208. art.-hoz tett észrevétel folytán, ezen (209) art. eleje így szólna:

Hogy a társasági szerződés a kereskedelmi trvnyszék által elfogadtassék, különösen kell, hogy benne meg legyen határozva: etc.

Art. 210. Az elején a fentebbiekhez képest így lenne módosítandó:

A társasági szerződés, s erre hozott kereskedelmi trvnyszéki határozat etc. Mihez képest az 1) pont is így szólna:

1) A társasági szerződvény és erre hozott határozat kelte (datum).

Art. 211. Ugyanazok szerint így lenne szerkesztendő:

A kereskedelmi trvnyszéknél lett bejelentés és a kereskedői lajstromba (jegyzékbe) lett bevezetés előtt részvénytársaság — mint ilyen — nem létezik.

Ha a bejelentés és kereskedői lajstromba lett bevezetés előtt etc.

Art. 212. Nincs észrevétel; — egyéb hogy az Ordnungsstrafe érdemében a 154-ik art-ra tett megjegyzés itt is ismételtetik.

Art. 213. A második pont helyett 1840: XVIII. t. cz. 53. §-ának sokkal szabatosabb s körülményeinkhez alkalmazottabb rendelete volna ideiktatandó, oly szerkezettel, mint ez főlebb a 122-ik art-nál már javaslatba hozatott.

Art. 214. A közgyűlés határozatának leghűbb és egyedüli kifejezése a hitelesített jegyzőkönyv levén: erre nézve más okirat készítése szükségtelen, sőt helytelen is.

Ezen articulusban érdeklett (hosszabbító vagy célzó változtató) végzés némi innovatio levén, annyi ünneplékenység kell hozzá, mint az alapszerződvénynél kívántatott, de annyi elegendő is. Ezekhez képest ezen art. így lenne módosítandó:

A közgyűlés oly végzése, mely a társaság folytatását vagy a társulati szerződés határozatai megváltoztatását tárgyazza, a gyűlési jegyzőkönyvbe igtattatván, és ez meg-hitelesítettvén: épen ugy, mint az eredeti szerződés, a kereskedelmi trvnyszéknél bejelentendő, s ott a kereskedői lajstromba bevezetendő, és kivonatban közhirrre teendő. (Art. 210. 212.)

Efféle végzés etc.

Art. 215. Egy hézag látszik e rendeletben. Mert nem elég azt mondani, hogy ilyes végzés hozatalára az egyszerű szavazati többség nem elegendő, hanem azt is meg kell mondani, hogy mi kívántatik tehát hozzá? t. i. a szavazatok egybehangzása. — A szerkezet hát tán így állhatna:

„— gestattet ist“ után; *hanem ehhez a mindnyájan*

meghívott részvényesek közül a gyűlésben jelen levő tagok egybehangzó szavazata kívántatik.

2. Abschnitt. *Rechtsverhältnisse der Aktionäre.*

Art. 228. Az „Ordnungsstrafe“-okra nézve ugyanaz, a mi már többször (art. 154. és 212.) — ismételtetett.

Art. 233. Ugyanaz, mint a 228-ra.

Art. 240. Ha már törvényeink szerint a kereskedelmi részvénytársaság megalakulhatására sem kell közgazgatási hatóságtól különös engedélykérés, s elég erre a kereskedelmi trvnyszékhatározata: a felosztatásra nézve sem kellene az állam gyámsága alá helyezni, a pusztán kereskedői és így különben is érdeklettek által, saját érdekeiknél fogva nagyon is ellenőrzött társulatokat.

Ezen articulus 1-ső pontja végén foglalt tétele „sowie der Verwaltungsbehörde“ — és még a 2-dik pont egészen is kihagyandó lenne.

Art. 241. Ezen art. elejét a második részszerősszhangzásba kell hozni, mert az első tétel egészen általános absolutoriumot, a második pedig ez alól mégis némi kivételt foglal magában.

Az első részhez tehát hozzáadandó lenne: *a mennyiben megbízatásuk határait tul nem lépték, vagy ezen szakasz szabályai, avvagy a társasági szerződés ellenére nem cselekedtek.* Ellenben —

s így jöne azután a 2-ik pont kivételes rendelete úgy, a mint van.

4. Abschnitt. *Auflösung der Gesellschaft.*

Art. 242. A főlebbiekhez képest ezen art. 2-dik p. így szólna:

2) A részvényeseknek szabályszerűen (215. art.) hozott és hitelesített jegyzőkönyvbe vezetett határozata által.

A 3) pont pedig kimaradván, helyébe a 4-ik jöne, ily módosítással:

4) A társulat hitelezői részéről tett folyamodásra, vagy a társulati előjáróság bejelentésére elrendelendő csőd kinyitásával.

Ezen art. utolsó része „Wenn die Auflösung etc.“ végig, mint permissiv, és így törvénybe nem való, kimaradhatna.

Art. 247. Ezen articulus elejére nézve, az előbocsátottak következtén ajánlott szerkezet így szólna:

Valamely részvénytársulatnak, más részvénytársulattal egyesülése általi feloszlása esetére általában mindaz megtartandó, mi a társulat kezdetére nézve szabályul felállítatott.

Különösen pedig ily feloszlás esetére a következők határoztatnak etc.

A 4) p. alatt érdeklett Ordnungsstrafe-ra nézve a már többször (154. 212. art.) tett észrevétel ismétlendő.

Art. 248. Az első pont végén álló tétel „dieser Beschluss etc.“ ha az előbbiek helyeseltetnek, természetesen kimarad.

5. Abschnitt. *Schlussbestimmungen.*

Art. 249. Mint csupa permissiv szerkezet, de más részről az egyesületi szabadságot az ország törvényeire bízó — és így otiosus rendelet — annál inkább elmaradhat, mivel ezen észrevételekben saját törvényhozá-sunk e részbeni szabadabb rendelkezése helyenkint ugys mindenütt előadatott. (Vége következik.)

A honfiuság (indigenatus) Magyarországbán.

(Vége.)

A mondottakból kitűnik, miszerint a magyarországi főpapok s mágnások nem csak magánjogi tekintetben (például a vérdijra, hitbérre stb. nézve), hanem közjogi tekintetben is a nemességnek jóval magasabb fokán állanak mint a köznemések. Azok ugyanis a törvényhozá-

sijogban közvetlenül vesznek részt s *fejenként* tagjai a magyar szent. koronának (*membra sacrae coronae*), míg a köznemesek s a szabad királyi városok és szabad kerületek ebbeli joga csak abban áll, hogy *képviselőket*, meghatalmazottakat választhatnak, kik őket a törvényhozási jog gyakorlásánál képviselik. Mert habár 1848-ig a magyar országgyűlési követek, küldöiktől utasítást kaptak, s esetlegesen felmerült fontosabb ügyek iránt küldöikkel az országgyűlés alatt is tanácskozhattak s azok iránt küldöiktől pótutasításokat kérhettek, sőt kérni tartoztak, tehát küldöiktől nem voltak egészen annyira függetlenek: mint az angol parlament alsóház tagjai¹⁾, mégis kénytelen volt az országos karok s rendek két alsóbb osztályának testülete küldötteiben feltétlenül bízni s teljesen megnyugodni, mert ha az illető követek minden egyes vármegyével vagy szabad királyi várossal felmerült egyes fontosabb ügyek felett mindannyiszor valóban tanácskoztak volna is, úgy egy országgyűlés évek hosszú sorára terjedett volna²⁾.

Ezen a magyarországi főnemesség s köznemesség közt fennforgó fokozatos jogkülönbség azonban, mint a magyarországi alkotmánynak egyik alapja, felette nagy jelentőségű. Mert valamint Angolhonban a főnemesség — mely a törvényhozói hatalom második részét képezi — *számra* s nyomatékra nézve nem áll egyensúlyban a nép képviselőivel, épen oly kevéssé találjuk fel ezen egyensúlyt a magyarországi főrendiek táblája (*tabula procerum*) s az alsó tábla (*tabula nobilium*) közt. Valamint Angolhonban ezen az országgyűlési tárgyalásoknál oly annyira szükséges egyensúly helyreállítására a lordokat személyes méltóságok, örökletes címek illetnek meg, s az angol parlament alsóházának tanácskozmányaiban a lordok irányában különös ünnepélyességek (*ceremoniale*) tartandók meg: ugyanazon oknál fogva Magyarországon is a felsőház (*tabula procerum*) tagjai magasabb ranggal, kitünő méltóságokkal, különös címekkel s előjogokkal vannak a törvénytől fogva felruházva; — s csak ezek után foghatjuk fel Verbőczy azon szavainak valódi értelmét, ki a főpapokról, országháziakról s a többi főrendükről a következőket mondja³⁾: *Unde et regi propinquoires sunt in stando, vel sedendo, et primi in Consilio voces emittendo, atque priores Rempublicam augmentando, et defensionem patriae peragendo, caeteris nobilibus existunt, virtuteque dignitatis et officii merito praeferuntur.*

A főpapok s mágnások képezik kiválóan a királyi tanácsot — *senatus regius*, — melyről országunk régibb kori törvényei oly gyakran tesznek említést. Ők tehát már szt. István törvényeiben *Principes, Barones, Comites*⁴⁾ s *Majores* nevekket illetetnek. A mágnások nem csak a törvényhozói hatalom gyakorlásában vesznek közvetlenül részt, hanem reájok bizza a király kiválóan a végrehajtó hatalom gyakorlását is, a mint ezt például láthatjuk a megyés főispányoknál.

¹⁾ Nagybritanniában az alsóház követei egyedül saját belátásuk szerint járnak el mindig s küldöiktől kötelező utasításokat nem is kaptak soha.

²⁾ A mit a hírneves Rousseau (*Contract social*, 15. fejezetében) Angolországra vonatkozólag mond, miszerint a nép azon képzeletben van, mintha a parlamenti tanácskozmányokban részt venne, de téved, miután e részvételt vagy befolyást csak azon alkalommal gyakorolja, midőn a parlamenti tagokat megválasztja: *mutatis mutandis* Magyarországra is alkalmazható.

³⁾ I. 2. §. 3.

⁴⁾ Szt. István I. végz. 4. fej. — A „Princeps“ szó alatt közönségesen az ország fejedelmét értjük. De „Principes imperii vel regni“ voltak azon alattvalók, kik a legfőbb méltóságok s országos hivatalok birtokában, a koronás fejedelem elnöklete alatt a közügyek feletti tanácskozásokban részt vettek. Így Kálmán I. végz. előbeszédének 11-ik §-ában a következőket olvassuk: „Regni principibus congregatis, totius senatus consultu,“ — szt. László III. végz. 15. fejezetében pedig a következőket: *Quicumque ergo regis et principum decreta fragerit etc.* — Vesd össze Ungarns Banderien. I. rész. 18—29. lapok.

Ezekből következik, hogy a magyarországi főnemesség nemcsak méltóságánál hanem törvényes rendeltetésénél fogva is közelebb áll a trónhoz, melyhez érdekeinek közössége fűzi s vele szorosabban van összekötve mint az alsóbb nemesség, s hogy a főnemesség, miután mint a számszerűtlen kisebb rész, mint mondva volt, csak fénye s méltósága által szerezheti meg magának a nagy többség irányában az egyensúlyt, minden tekintetben a trón s királyi udvar érdekeihez, s szokásaihoz szorosabban csatlakozni még alkotmányszerűleg is tartozik¹⁾, ha az országos rendek két első osztályának oly annyira lényeges tulsúlyát azok két alsóbb osztálya irányában fenntartani akarja.

A nélkül, hogy azon kérdés fejtegetésébe bocsátkoznánk, — vajjon alkotmányszerűleg cselekszik-e azon magyarországi mágnás, ki magát az alsó házhoz (*tabula nobilium*) mint országgyűlési követ megválasztatja vagy nem, s vajjon, ha országgyűlési birságba esik, mint mágnás vagy pedig csak mint követ büntetessék-e meg: csak még azt akarjuk megjegyezni, miszerint a *külföldi*, származásra nézve főrangú magyar indigenák s azok özvegyei, azon oknál fogva, miszerint a fenn kifejtett föltételek teljesítése után azonos jogokkal birnak a bennszülött magyarországi mágnásokkal, különbség nélkül akár legyenek magyarországi birtokosok, akár nem, mindenestre — és pedig a nevezett özvegyek követeik által az alsó táblánál, a mondott indigenák pedig személyesen — a felső táblánál birnak üléssel és szavazási joggal. Azonban szokásos, hogy a mondott indigenák közül csak azokhoz intéztetnek királyi meghívók (*Regales*) az országgyűlésre, kik Magyarországon birtokosok, jöllehet az országban birtoktalan indigenák is kapnak ebbeli saját kérelmük folytán ily országgyűlési meghívásokat.

A magyarországi főnemések, a külföldi, származásra nézve főrangú magyar indigenákat sem véve ki — miután ezek a bennszülött magyar mágnásokkal egyenlő jogokkal s kötelességekkel birnak, — az említett királyi meghívó levelek kézhezvétele után — melyek legalább is hat héttel az országgyűlés előtt adatnak ki s küldetnek szét — kellő időben, vagyis az országgyűlés megnyitására kijelölt naptól számíva legfeljebb három nap alatt vagy személyesen vagy meghatalmazottjaik által tartoznak az országgyűlés helyén megjelenni, különben 200 nehéz márka, vagyis 800 frtnyi birságban marasztaltatnak el a királyi kincsvéd felperessége mellett, mely birság egy ötöde a bírónak, a többi a királyi kincstárba folyik.²⁾ A főrendiek özvegyei személyesen meg nem jelennek ott soha, miután törvényeink szerint a nők minden közügyek elintézéséből vagy más hivatalos működésekből kizárva³⁾, tartoznak azonban, és pedig ha királyi levelek által az országgyűlésre meghívottak, ugyanazon büntetés terhe alatt, annak idejében meghatalmazottat küldeni, ki, mint a távollevők követei (*ablegati absentium*) általában véve, csak az alsó táblánál bir üléssel s szavazási joggal⁴⁾.

E tekintetben szükséges tudni, kit lehessen mint meghatalmazottat, vagy a távollevő részéről mint követet (*absentium ablegatus*) az országgyűlésre küldeni, s mikép megy végbe e megbízás, vagy felhatalmazás.

Régibb törvényeink (különösen az 1625: 62. tcz. 3. §.) szerint csak magyar nemesek, kik birtokosak s nemes elődökkel birnak, vagy mint az idézett törvény mondja, *possessionati nobiles ac nobili prosapia nati*

¹⁾ Verbőczy I. 2. §. 3. értelmében.

²⁾ 1498: 1. — 1635: 79. „qui nimirum invitati venire, vel mittere neglexerunt, multa, Art. 1. anni 1498. expressa, confestim multentur per fiscum regium irremissibiliter exigenda.“

³⁾ 1662. 53. — Jung, ungarisches Privatrecht I. r. 8. lap.

⁴⁾ 1608. kor. után I. §. 9.

küldethettek a meg nem jelenő mágnások s azok özvegyei részéről mint követek s meghatalmazottak (ablegati absentium) az országgyűlésre, s az 1649: 44. — tcz.¹⁾ az ügyvédek s harminczadosokat (procuratores et tricesimatores) az ily követségre képteleneknek nyilatkoztatja. Az 1655: 61. azonban e rendeletet csak azon ügyvédekre szorítja, kik az országgyűlés alatt kevésbé foglalkoznak az országgyűlési ügyekkel, mint hivatásbeli magánügyeikkel, s az 1715: 50. bizonyos feltételek mellett a harminczadosoknak is megengedi, hogy követi megbízásokat az országgyűlésre meg nem jelenő mágnásoktól elfogadhassanak.

Ujabb időben a törvény e szigora már meg nem tartatott s csak a megyei követektől kivántatott meg az 1625: 62. értelmében, de még inkább a megyei szerkezet alapelvei folytán lényegesen a nemesség, — s a távollevő mágnások részéről ujabb idők óta ügyvédek, habár nem is nemesek, s királyi tisztviselők is küldettek az országgyűlésre mint meghatalmazottak; mert a ki azt vitatná, hogy az országgyűlési követnél a magyar nemesség *conditio sine qua non*, azt is tartoznék bebizonyítani, hogy a szabad királyi városok s szabad kerületek nem nemes képviselőket az országgyűlésre nem küldhetnek, — a miből ismét az fogna következni, hogy miután a szabad királyi városok képviselői mindig a városi tanács tagjaiból állottak, a mondott városok tanácsbeli tagjaivá is csak nemesek lettek volna választ-hatók.

De ki is akarná állítani s a jogalapelveiből leszármaztatni azt, hogy a meghatalmazás — mint jogügylet, s a nemesség — mint a királyi kegyelem kifolyása — csak egymással kölcsönös fennlétükben birhatnak fogannattal? — Végre hivatkozhatunk magára a gyakorlatra.

A távollevő mágnások, s a külföldi, származásra nézve főrangú magyar indigenák s azok özvegyei a mondottak szerint tehát meghatalmazottak gyanánt küldhetnek az országgyűlésre nemes vagy nem nemes királyi tisztviselőket vagy ügyvédek is, — de egyik mágnás vagy indigena egy másik mágnás vagy indigena által is képviseltetheti ott magát, s az országgyűlési névtár nem csak egy példát mutat fel, hol valamely személyesen jelenlevő magyar mágnás azonkívül egy vagy több távollevőt is azok meghatalmazottja gyanánt képviselt.²⁾

Azelőtt minden meghatalmazás (Litterae plenipotenciales) Magyarországon belül valamely hiteles hely előtt tágasabb értelemben véve (káptalan, konvent stb.), vagy valamely közhitelességi személy előtt, — milyenek az ország rendes birái (nádor, országbíró, személynök, Horvát- s Tótországban a bán, s a tárnoki városokra nézve azelőtt a tárnokmester) s azok ítélőmesterei, — Magyarországon kívül pedig az osztrák örökös tartományokban vagy a magyar királyi udvari cancellária előtt, vagy pedig magán uton az osztrák törvények értelmében volt ki állítandó.

Az országgyűlési meghatalmazások (Litterae creditationales, accreditivae) azonban e szabály alól már azelőtt is kivételt képeztek, miután elégséges ha a meg nem jelenő főúr vagy annak özvegye egy egyszerű meghatalmazást ad küldöttjének e felirással „Litterae creditationales, vel accreditivae,” s azon felül megbízottjának a királyi meghívó levelet (Regales) *in origine* átszolgáltatja, hogy küldöttje magát az országgyűlésen ez által igazolhassa.

¹⁾ E törvény a többiek közt azt is kívánja, hogy az országgyűlés két hónapnál tovább ne tartson, a mint ezt már az 1492: 108. megrendelte, és pedig az ott felhozott következő okoknál fogva: „ut ergo regnum ab hac superfluitate expensarum liberetur.” Vessd össze az 1723: 7. 1. §-át.

²⁾ Így az 18^{25/27}-iki országgyűlésen báró Prónay Sándor és Lajos meghatalmazottja volt báró Prónay Albert.

Egy további kötelessége az országgyűlésen megjelent főúrnak abban áll, miszerint ő azt különös törvényes engedély nélkül a fennemlített pénzbüntetés terhe alatt tizenöt nap eltelte előtt el nem hagyhatja (1498: 1. §. 3. hol a következők állanak: „et illic infra ipsos quindecim dies perseverare nollet etc.” — és 1635: 79.)

Vége nemesi felkelés alkalmával tartoznak azon magyar indigenák is, kik az ausztriai birodalomban lakkak, különbség nélkül, vajjon a főrendiekhez tartoznak-e vagy nem, ha Magyarországon birtokosak, a nemesi felkelésben részt venni épen úgy, mint maguk a magyarok; a kik pedig közülök Magyarországon nem birtokosok, a nádor által felszólíttatnak, miszerint a megálapított arány vagyis terv szerint a nemesi felkelés költségeinek fedezéséhez hozzájáruljanak. Azon indigena ki e felszólításnak nem hódol és személyesen sem jelenik meg, az 1723: 12. tcz. 3. §. szerint a nádor által érdemlett büntetés alá vétetik,¹⁾ ha csak vonakodásának vagy késedelmezésének mentségéül helyes okot felhozni nem képes.

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai. kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanár.

Jogirodalom.

3. A részvénytársulatok joga az általános német kereskedelmi törvénykönyv és a porosz, 1864. febr. 15-diki törvény szerint. — *Kidolgozva Weinhagen N. jogtudor által. Függetlenül. Köln. 1866.*

(—y—n.) A kereskedelem és közlekedés roppant kiterjedése és fejlődése az utóbbi évtizedekben a részvénytársulatokat igen fontos tényezőkké emelte a kereskedelem világában. A társasulás ezen nemén alapszanak a polgári és kereskedési közlekedésnek legtöbb, legnagyobb és legbonyolódottabb vállalatai, s ez által a részvénytársulatokat illető törvényhozás növekvő jelentőséget és különös fontosságot nyert. A legtöbb körök anyagi érdekeit illeti, s annak ismerete épen oly szükséges a kereskedőre, az iparos és tőkepénzesre, mint a jogászra nézve.

A részvénytársulatokra vonatkozó törvényhozás Poroszországban igen komplikált. Hiányzik egy rendszerezett törvény, mely a részvénytársulatok különféle nemeinek összes jogi viszonyain uralkodnék, de az egész törvényhozás különféle törvényen alapszik. Az általános n. k. törvénykönyvben és az 1861. június 24-ki törvényben foglalt határozatokon kívül egész sora létezik még a specialis törvényeknek és kezelési szabályoknak, melyek a részvénytársulatok jogviszonyaira kisebb-nagyobb befolyással bírnak.

Ezen bonyolódott jogi állapot szükségessé tette a törvényhozás egy oly kidolgozását és magyarázatát, mely a gyakorlati használatra szánva a jogérvényes szabályok áttekintését nyújtja, és ily magyarázó dolgozatot lelünk az előttünk fekvő munkában.

E munka szerzője, áttekintően elének állítva a tudományos kutatások eredményét, munkájával a részvénytársulatokban érdekelt közönségnek egy biztos utmutatót nyújtott a fennálló jogállapotok és az érvényes jog közvetlen alkalmazását illetőleg. De nem kevésbé becses e mű a jogászra nézve is, könnyű és gyors áttekintetét nyújtva a kétséges jogviszonyokban előfordulható esereknek, s ez által megkönnyítve a törvényes határozományok alkalmazását.

A mű felosztása előtűnteti először a számos érdekes a taltal telt történelmi bevezetést, azután az át. n. k. tkönyvnek, az 1861. jun. 24-diki tvnek, az 1861. decz.

¹⁾ 1723: 12. §. 3. „Nolentes ire ad bellum, vel militem non mittentes Rege insurgente, poena pro ratione circumstantiarum aggravantium vel alleviantium arbitraria puniendi. — 1808: 2. §. 1.

12-ki miniszterialis instructiónak és az 1862. jan. 27-ki díjszabálynak a r. társulatokra vonatkozó határozmányait; és végül az 1864. febr. 15-ki törvényt a nem kereskedelmi részvénytársulatokról.

Ezen törvények és rendeletek összeállításához csatlakozik még az 1864. febr. 15-ki törvény rendszeres kidolgozása és az át. n. k. tvk határozmányainak commentárja.

Az 1864. febr. 15-ki törvény értelmezése és alkalmazása igen sok nehézséggel jár, mivel az érvényes szabályokat nem állítja elének önálló codificatióban, de egyszerűen a k. tkönyv, az 1861. jun. 24-ki tv. s a váltóeljárási szabályaira utal, miért is annak használatánál ez utóbbiakat is folyton kéznél kell tartani s tartalmukból kell fáradságosan összeállítani a törvény értelmét.

E nehézségeket nagy részben elhárította a szerző a szövegnek rendszeres összeállítása és az egyes törvényhatározatoknak azzali összefűzése által.

Ezen munkálatot a szerző megjegyzései előzik meg, melyekben megvitatta a törvény értelméhez szükséges leglényegesebb szempontokat.

Egy összehasonlító munkálat ismét az 1864. febr. 15-ki törvények eltéréseit tünteti elő a k. tkönyv és az 1861. jun. 24-ki törvény szabályaitól.

De legfontosabb és leglényegesebb része az egész műnek a k. tkönyvnek a keresk. r. társulatokra vonatkozó határozmányait magyarázó commentár. Ennek irányában és kidolgozásában mindenütt a gyakorlati szempont lép előtérbe. A tv. szövegét a szerző magyarázó jegyzetekkel kíséri, s az előmunkálatok, ítéletek és a jogtudósok nyilatkozatainak alapján a vezér- és alapelveket iparkodik megállapítani, melyekre ismét a tv. egyes tételeit vonatkoztatja.

Az ezen jogi téren mozgó kétséges esetekre vonatkozó megjegyzései a szerzőnek többnyire igen tanulságosak és helyesek. Egyenlőn tanuskodnak szerző tiszta felfogása és mély jogi ismereteiről. Nemcsak a gyakran emlegetett esetekre terjeszti ki figyelmét, de sok oly kérdést hoz fel és magyaráz meg, mely még eddig egészen mellőzve volt s mindenki figyelmét kikerülte.

Ezen commentárhoz végül szerző egy függelék csatolt, melyben elősorolja a r. társulatokat illető fontosabb specialis törvényeket, s miáltal művének becstét és gyakorlati hasznát nem kis mértékben emeli.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Egyházzogtan kézikönyve, különös tekintettel a magyar szent korona tartományaira. Irta dr. Konek Sándor, egyetemi jogtanár, magy. tud. akad. tag. Második javított és bővített kiadás. Pest, kiadja Heckenast Gusztáv. 1867. Ára 4 ft. 50.

Függelék az ideigl. törvénykezési szabályokhoz. Negyedik folyam, második füzet. Pest, kiadja Heckenast Gusztáv. 1867. Ára 60 kr.

Váltó- és csődügyekben a t. kir. váltófeltörvényszék és a főmélt. hétsz. tábla által az 1866. évben megállapított elvek és ezen elveket tárgyzó határozatok gyűjteménye. Összeszedte Szeniczey Gusztáv, kir. váltófeltörvényszéki bíró. Pest, 1867. Lauffer testvéreknél. Ára 80 kr.

K ü l ö n f é l é k.

— **(Évnegyedes előfizetőink)** előfizetése f. hó végével lejárván, kérjük az előfizetés mielőbbi megújítását.

A kiadóhivatal.

— *(Országbírói beiktatás.)* Folyó hó 20-án a főméltóság magyar kir. curia nyilvános ülést tartott, az országbíró székhelye alkalmával. Az ülés a kir. hétszemélyes tábla tanács-termében tartatott. Az ország főbíráinak arczképeivel díszített teremben már jóval 11 óra előtt a kuria ünnepies díszben megjelent tagjai, az ország hercegprimása, továbbá gróf *Majláth* Antal főasztalnok, gróf *Czirák* János főkamrás, gróf *Károlyi* György koronaőr, *Bonnáz* Sándor csanádi püspök és számos válogatott közönség foglaltak helyet. Pontban 11 órakor megérkezett *Majláth* György országbíró ur ő exciája s többszörös éljenekkel kísért szép beszéddel foglalta el az országbírói elnöki széket. — Az utána következett szónoklatok közül kiemeljük a primás ő főmélt., *Lévay* püspök ő mélt. és *Melczér* személynök ur ő exciája hatásos beszédeit. A diszünnepe 12 óráig tartott.

— *(Hivatalos adatok)* szerint Amerikában az utóbbi négy év alatt minden tetemesen megrágult. Átlag minden árucikknek 1861. és 1862-vel összehasonlítva 90%-al nőtt értéke. A gabona, élelem és öltözéki cikkek átlag 85%-al, szén 65%, sertés- és marhahús 115%, rizs 100%, só 110%, szappan 85%, cukor 75%, kávé 35% és thea 145%-al drágult meg. — Ezzel arányosan a munkadíj is nagyon növekedett. Mig 1860-ban átlag 27 dollár havi fizetése volt a férfiaknak, most 44 d., nőknél akkor 12½ d. volt a havi díj, s most 20 d.

— *(A tengeri veszteségek statistikája)* szerint 1866-ban az egyesült államok 571 hajót veszítettek, melyeknek értéke 31.056,100 dollár. 1865-ben e veszteség 502 hajó volt 33.794,300 d. értékben. 1864-ben e szám sokkal kisebb volt s csak 20.440,850 d. értékű 495 hajót tett.

Emberélet-veszteséggel járó vasuti szerencsétlenség 1866. volt 82, melynek áldozatává 115 halott és 682 sebesült lett. Némileg előnyösebb volt ez év az 1865-nél, mely 183 eset folytán 335 halottat és 1427 sérültet számolt.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap második évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

kiadja

Heckenast Gusztáv.

szerkeszti

Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél legnagyobb negyedrét íven fog megjelenni.

2. A lap két részből áll; egyik a tudományos értekezéseket, másik a curiai ítéleteket és értesítőket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindegyik rész külön bekötethető legyen.

3. **Előfizetési ár:** helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden **tíz előfizető után egy tiszteletpéldány** illeti.

— Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadóhivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

— Lapunk mai számához van csatolva: A „Magyar Ujság“ című politikai napilap előfizetési felhívása.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Ideiglenes törvényhozás. Ökröss Bálinttól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvről. (Zs—z.) (Folytatás.) — A honfűség (indigenatus) Magyarországon. (Vége.) Ekmayer Ágosttól. — Jogirodalom. 3. A részvénytársulatok joga az általános német kereskedelmi törvénykönyv és a porosz törvény szerint. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Különfélék. — Mellékletek: egy félív curiai ítéletek és egy félív Hivatalos rendeletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Ideiglenes törvényhozás.

V.

A tulajdon szerzése és átruházása tárgyában ismét idegen rendszabályokhoz kell a javaslatnak fordulnia. A jogfolytonosság és ettől feltételezett biztonsága a közhitelnek és anyagi érdekeinknek alig engedhetne eltérést ily átmeneti korszakban a fennálló törvényektől.

E törvények, mint tudva van, az 1852. nov. 29-én kiadott ősiségi nyiltparancs idevonatkozó részei¹⁾, továbbá az osztrák polg. tkönyv azon rendeletei, melyek az 1855. decz. 15-kén kelt telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván, a telekkönyvek tárgyát képező valamely dolog szerzése vagy elidegenítése módjait meghatározzák²⁾; végre a most említett telekkönyvi rendtartás, az erre vonatkozó későbbi pótló határozatokkal és az id. törv. szabályokban foglalt módosításokkal együtt³⁾.

Annak megjegyzésével, hogy a telekkönyvi rendtartás, nagyobb terjedelmességénél és rendszerénél fogva, önállóan és különlegesen lenne az országgyűlés elé terjesztendő, — a javaslatnak további czimét az idevonatkozó törvényekből következőleg állítjuk egybe:

V. czim.

A tulajdon szerzéséről és átruházásáról.

55. §. Magyarország területén bárminemű fekvő javak szerzésében a honosulás vagy belföldiség hiánya miatt senki sem gátoltathatik⁴⁾.

55—66. §§. mint az ősiségi nyiltp. 15—25. §§.

67. §. A hol városi vagy telekkönyvek, avagy más efféle nyilvános lajstromok vannak behozva, ingatlan tárgyak iránti dologbani jognak jogszerű birtoka ezen nyilvános könyvekbe rendes bejegyzés által nyeretik⁵⁾. Ezen bejegyzés bekeblezésnek (betáblázás) nevezetik⁶⁾. A bekeblezés feltételei és törvényes kellékei a telekkönyvi rendtartásban vannak meghatározva⁷⁾.

68. §. Mihelyt a tulajdonjogról okirat a nyilvánkönyvbe beiktattatott, az új tulajdonos lép a jogszerű birtokba⁸⁾.

69. §. mint a polg. tk. 442. §.

70. §. " " " 443. §.

71. §. Valamint a tulajdon-, úgy a zálogjognak is, ha tárgya ingatlan, valóságos megszerzésére szükségképen megkivántatik, hogy a követelés az illető telekkönyvbe bekebleztessék⁹⁾. A közelebbi törvényes szabályok a telekkönyvi rendtartásban foglaltatnak.

¹⁾ Id. törv. szab. I. 20. §.

²⁾ U. o. I. 21. §.

³⁾ U. o. I. 12. fejezet.

⁴⁾ 1852. nov. 29-én kelt ősiségi nyiltparancs 14. §.

⁵⁾ Osztr. polg. tkönyv 321. §.

⁶⁾ U. o. 431. §.

⁷⁾ Az osztr. polg. tkönyv 432. és köv. §§. azon feltételeket és kellékeket körvonalozzák, melyek tüzetesebben a telekk. rendtartásban tárgyalatnak. Ezen §§-ok tehát mellőzendők.

⁸⁾ U. o. 441. §.

⁹⁾ U. o. 451. §.

72. §. Valamely ingatlan dolog részese is csak azáltal nyer dologbani jogot a maga jutalékára, ha az arról készített okirat a nyilvánkönyvekbe bekebleztetik¹⁾.

73. §. Azon jogok és ingatlan dolgok birtoka, melyek a nyilvánkönyvek tárgyát teszik, elenyészik, ha ezek a városi vagy telekkönyvekből kitöröltetnek, avagy más névre jegyeztetnek be²⁾.

74. §. A nyilvánkönyvekbe bekeblezett oly jogok és kötelezettségek is, melyek egy személyben egyesülvők, csak a nyilvánkönyvekből kitörölés által szüntetnek meg³⁾.

75. §. Ingatlanokra nézve az, kinek névre azok a nyilvánkönyvekbe bekebleztvők, minden ellenmondás elleni teljes jogot három év lefolyta alatt birtokol el⁴⁾.

76. §. Az elévülés és elbirtoklás kellékeire, s ott, hol nyilvánkönyvek még nem léteznek, — időtartamára nézve az előbbi magyar törvények érintetlenül hagyatnak.

VI.

Van a tulajdonnak egy neme, — hálátlan töke ugyan még közöttünk, de az észnek szüleménye és elvitázhatatlan tulajdona; mely nem kevesebb joggal követeli a törvények ótalmát, mint az anyagi érdekek, — s mindamellet ez ideig alig csak a kiadói üzérkedés czége alatt talált menhelyet: — a szerzői tulajdonjog.

A tulajdoni jog az ész szüleményeire és erőműves többszörözésére nézve, melyeket már az id. törv. szabályzat is⁵⁾ a törvény ótalma alá helyezett, abban áll, hogy az irodalmi és művészeti termékek az utánnyomás és utánképzés ellen megóvassanak, s az előny, mit a szerző, munkájával elérni akart, minden egyebek kizárásával, törvényileg biztosittassék.

A nyomtatás feltalálása előtt e jogot a kézirat birtoka adta meg. Törvények által biztosítani a tulajdont csak azóta vált szükségessé, mióta a kézirat magánbirtokból sajtó útján a nagy közönség kezébe jut, s mint egyszersmind ipar és kereskedelmi cikk, hozatik forgalomba.

Az írói tulajdonjog létezését, valamint szükségességét annak, hogy létezzék, — ma már senki nem vonja kétségbe; mindamellet alig 100 éve még, hogy a törvényhozás a sajtóviszonyok e nemét rendszeres teendői közé beillesztette. Addig az illetők kérelmére kiadott egyes kiváltságok nyújtottak védelmet, — s ezt is az iparnak inkább, mint a teremő ész tulajdonának szempontjából.

Azonban mindinkább bebizonyult, hogy a szabaddalmazás sem a tulajdon fogalmának, sem a czélnek meg nem felel. Valamely jogot, bizonyos körülmények

¹⁾ U. o. 846. §.

²⁾ U. o. 350. és 444. §.

³⁾ U. o. 1446. §.

⁴⁾ U. o. 1467. §.

⁵⁾ Id. törv. szab. I. 23. §.

közt elismertnek kimondani annyi, mint kimondani azt, hogy e jog addig nem létezett; — és ez megsértése a legszentebb jogoknak. A tulajdon ezek közé tartozik. Privilegium legyen-e szükséges arra, hogy az ember, tulajdonát kizárólag élvezhesse?

A szabadság tehát meglevő jogot védett, melyet mindenkinek el kell ismernie, — nem szabadalmazott, hanem jogi minőségénél fogva. De továbbá a szabadság később annyira átalánossá vált, hogy a ki kérte, mindenkinek megadatott. Általános szabadság pedig nyílt ellenmondásban áll önmagával.

Magasabb szempontra kellett tehát emelkedni, hogy a tulajdon szentsége kellőleg méltányoltassék, — és így lett e jog befogadva a törvényhozás rendszerébe.

Első lépés erre az irodalmi tulajdon fogalmának szabatos meghatározása. A szerzői és egyéb tulajdon közt már az első tekintet különbséget tesz s előbbi a tisztán magánjogi tulajdonintézmények körébe bevonni nem engedi.

A tulajdon, mely magánjelleggel bír, kirekesztő jog, mely bizonyos dolog élvezetét csak bizonyos személynek engedi meg. A tulajdon, mit az ész szüleményei követelnek, egészen más természetű. A szerző nem akarja csak egyedül élvezni művét, — különben a sajátjának mi célja sem lenne; — hanem az egész világ használatára bocsátja, — abba helyezvén joghatályát a tulajdonnak, hogy a közzététel iránt minden mások kizárásával egyedül csak ő intézkedhessék. A mint tehát a munka megjelent: a közönség joga is azonnal kezdetét veszi.

Továbbá a magántulajdon feloldhatlan és örökké tartó; az irodalmi tulajdon nem lehet az. Valamint a kimondott szó, mely köztudomásra jut: úgy a mű, mely nyomtatásban elterjedt, többé vissza nem vétethetik. Bizonyos idő múlva, miután a szerző a tulajdonjogot értékesíté: a mű közös szellemi kincs s a közönség tulajdona leend.

Ha a mondottakhoz még azt is hozzáteszszük, hogy az irodalmi termékek erőműves többszörözése az ipar, értékesítése pedig a kereskedelem körébe tartozik ugyan, de a tulajdon egyedül azt illeti, ki a művet megalkotá: elmondottuk a főbb elveket, melyeket az újabb törvényhozás általában elfogadott, — s ezek:

- a) hogy a tulajdonjog a szerzőnek biztosítottassék;
- b) hogy az utánnyomás büntetés terhe alatt megtiltassék;
- c) hogy az évek száma, meddig e tulajdon ótalmazandó, megállapítottassék;
- d) hogy az ótalmi idő lefolytával minden mű a közönségnek átadassék ¹⁾.

A szerzői tulajdonról ily értelemben már az 1843^{3/4}. évi országgyűlés intézkedett. Kész törvényjavaslatot bírtunk e tárgyban, melyhez csekély módosítással mindkét tábla hozzájárult ²⁾. Csak a királyi szentesítés hiánya okozá, hogy ez üdvös törvény mindeddig életbe nem léphetett.

A következő cím alatt tehát s az id. törv. szab. I. 23. §-a helyett a szerzői tulajdon ótalmáról készített eme javaslatot vélnök felveendőnek.

¹⁾ Bővebben e tárgyról: „a szerzői jog törvényhozásának jelenlegi állapota“ (Lw.) Jogtudományi Közlöny, 1866. évfolyam, 5., 8., 116. l., hol egyszersmind a német szövetségi bizottmány törvényjavaslata közöltetik. „Sajtó és törvényhozás“, Ökröss Bálinttól, olvastatott a budapesti könyvnyomdászok önképző-egyletében, 1866. aug. 12., megjelent a „Hazánk és a külföld“ 1866. évi 34. és 35. számaiban. A szerzői és kiadói jog időtartamáról lapunk f. évi 1. és 2. számaiban, a különféle közt. A forrásokról a Jogt. Közl. 1866. évfolyam, 1. sz.

²⁾ Olvasható az 1843^{3/4}. évi országgyűlés irományai közt, 548. sz. a. V. kötet, 77. l. és Jogt. Közl. évfolyam, 33. sz.

VI. cím.

A szerzői tulajdonjog ótalmáról ¹⁾.

1. Fejezet.

Az írók jagairól és ezeknek megsértéséről.

A) Az írói jogok tartalmáról.

77—87. §§. mint a törvényjavaslat 1—11. §§., — azon módosítással, hogy a 2., 3. és 5. §§-ban 50 évre szabott ótalmi időköz az előbbi francia ²⁾ és jelenlegi osztrák törvényeknek ³⁾, valamint a német szövetségi tervezetnek ⁴⁾ megfelelőleg 30 évre, — a 9. §-ban kiszabott időtartam pedig, a hazai viszonyokra tekintettel 10 évre mérsékeltessek.

B) Az írói jogok megsértéséről.

88—90. §§., mint a törv. javasl. 12., 13. és 13. §§. (A 13. §. kétszer fordul elő.)

2. Fejezet.

A színművekről különösen.

91—94. §§., mint a törvényjavasl. 14—17. §§.

A 15. §. magyartalan szövege ekkép lenne módosítandó:

„E kizáró jog az írónak halála után a 83. (4.) §-ban érintett örököseit vagy egyéb jogutódait 10 (a szövegben 30) évig illeti. A jogosított azonban, ki az író halálakor a színművet, bizonyos feltételek alatt színpadon előadhatta: ugyanazon feltételeknek a jogutódok irányában teljesítése mellett azon jogot tovább is gyakorolhatja mindaddig, míg e jogutódokkal másképp nem szerződött.“

A 16. §-ban érintett ótalmi időköz hasonlóan 10 évre mérséklendő.

3. Fejezet.

A zeneművekről.

95., 96. §§., mint a tjavasl. 18., 19. §§.

4. Fejezet.

A rajz- és festési művekről.

97., 98. §§., mint a tjavasl. 20., 21. §§.

5. Fejezet.

Az alkíadás büntetéséről.

99—104. §§., mint a tjavasl. 22—27. §§.

A 28. §-t, mely a kiskorúak és vagyontalanok ellen, kártérítési alap hiányában fogságbüntetést rendel, — mellőzendőnek véljük, mert:

- a) ily kiskorúakról fennebb a 10. §-ban már van intézkedve;
- b) a fogságbüntetést polgári ügyuton nem tartjuk jogosan alkalmazhatónak;
- c) a könnyelmű adósok ellen, kik közé az itt megnevezett személyek számíthatók, — követendő eljárás a végrehajtásnál leendő szabályozva.

6. Fejezet.

Az eljárásról.

105—117. §§., mint a tjavasl. 29—41. §§.

A 35. §. a jelen törvényk. szabályokhoz képest akkép lenne módosítandó:

„Az akadémiai szakértőszék nyilatkozata iránt adandó észrevételek beiktatására ⁵⁾ a törvényszék háromnapos határidőt tűz, s a nélkül, hogy az érintett nyilatkozat által korlátoztatnék, azonnal ítéletet hoz, és arról a feleket szokott módon értesíti ⁶⁾, — az ítélet 3 nap alatt“ stb.

7. Fejezet.

Általános rendelkezések.

118—124. §§., mint a tjavasl. 42—48. §§.

A 46. §-ban „ötven év“ helyett: „harmincz év“,

¹⁾ Általános címnnek a szerzőt vettük, hogy valamint maga a törvény, úgy a cím is ne csak az írókra, hanem a zene- és képzőművészeti művek alkotóira is kiterjedjen.

²⁾ 1810. febr. 5-ki törvény.

³⁾ Osztrák polg. tkönyv Függelék 72. sz. a.

⁴⁾ Jogt. Közl. 1866. évfolyam 6. sz.

⁵⁾ 1840: XV. tcz. II. r. 102. §.

⁶⁾ Id. tszab. I. 96.

a 47. §., miután az Erdélyországgali egyesülés megtörtént, kihagyandó.

VII.

Hogy az örökösödési jogviszonyok, melyeknek különben is az orszb. tanácskozmány kiváló munkásságot szentelt, ideiglenes törvényhozás útján, lényegileg szabályoztassanak: sem e fontos intézmény terjedtségének indokából czélszerűnek, sem a közeli kilátásban levő polg. törvénykönyv tekintetéből szükségesnek nem tartjuk.

Javaslatunk ennél fogva csak a létező anyagok rendezésére szorítkozik.

Az anyagokat a végrendeleti és törvényes örökösödéssel, — részint az eddigi magyar törvények visszaállítása, részint eltérő intézkedések által, az id. törv. szabályzat, a hitbizományi örökösödésre nézve az 1862. nov. 9-én kelt kir. rendelet, — némely átmeneti kérdésekre nézve pedig az ösiségi nyiltparancs szolgáltatja, és ezeket a tárgyak különbségeihez képest következőleg véljük egy cím alatt összeállítandóknak:

VII. cím.

A z ö r ö k ö s ö d é s r ö l .

1. Fejezet.

Végrendeleti örökösödés.

125. §., mint az id. tszab. I. 5. §.¹⁾

126. §., „ „ „ 7. §.

2. Fejezet.

Hitbizományi örökösödés.

127—195. §§., mint az 1862. nov. 9-kén kelt kir. leirat 1—68. §§., — megjegyeztetvén, hogy a 37. §-ból az ingatlan jóság tartozékának leírása, mely fennebb a javaslatban már bennfoglaltatik, kihagyandó.

196. §. A régibb magyar hitbizományok, melyek 1853. máj. 1., mint az oszt. polg. tkönyv életbeléptetésének napja előtt szereztettek, tovább is a régibb magyar törvények szerint lesznek megbírálandók.

A bírói illetőségről a második részben.

3. Fejezet.

Törvényes örökösödés.

197—206. §§., mint az id. törv. szab. I. 9—18. §§.

4. Fejezet.

Átmeneti intézkedések.

207. §., mint az id. törv. szab. I. 19. §.

208—215. §§., mint az ösiségi nyiltparancs 5—12. §§.

Az ösiségi nyiltp. 13. §-a, mely a hitbizományokra nézve további könnyítő határozatokat ígér, — már teljességbe ment, s így mellőzendő.

VIII.

A „vegyes intézkedések“-et, melyek az ideigl. törv. szab. I. 19—23. §§-aiban foglaltatnak, javaslatunk illető címei alá már beosztottuk.

Más részről az orszb. tanácskozmány munkálatai több oly tárgyat érintenek, melyre az ideiglenes törvényhozásnak ki kell terjeszkednie. Ide tartoznak az előbbi munkálatoknak minden intézkedései, a polgári magánjog és eljárás (id. törv. szab. I.) kivételével.

Javaslatunk ezekre nézve következő:

1. A telekkönyvi rendtartás a későbbi pótló határozatokkal és módosításokkal kiegészítve és átdolgozva, különlegesen lesz, kapcsolatban az ideiglenes törvény-nyel, az országgyűlés elé terjesztendő.

2. Hasonló észrevételünk van az urbéri és földtehermentesítési, valamint a bányaügyeket illető munkálatokra, — amazok az urbéri cs. nyiltparancsokkal, és

ezek az osztrák általános bányatörvény-nyel állván szoros kapcsolatban.

3. A váltó-, kereskedelmi és fuvarozási, valamint a mezőrendőrségi törvények módosításai, e javaslat első, vagyis anyagi részébe lennének felveendőek.

4. A „bűnvádi eljárás“-t már a cím az eljárás körébe utasítja.

5. A csödrendtartást, tekintettel tárgyára és a jogtudomány legújabb és legkitünőbb rendszereire¹⁾, az alaki részbe fogjuk beilleszteni.

6. A vásári törvények hasonlóan az alaki részbe, és pedig a summás eljáráshoz tartoznak.

7. Az ügyvédkedés és hiteles helyek, mint a „vegyes intézkedések“ tárgyai, az alaki rész végén foglalandnak helyet.

8. Végre az ösiségi nyiltparancsnak azon átmeneti szabályai tartoznak még a vegyes intézkedések közé, melyeknek hatálya a multakra vonatkozik, s mint ilyen, az id. törv. szabályok által (I. 20. §.) ideiglenesen fenn-tartatott.

VIII. cím.

V e g y e s i n t é z k e d é s e k .

1. Fejezet.

Telekkönyvi rendtartás.

216. §. Az 1855. decz. 15-kén kelt telekkönyvi rendtartás az erre vonatkozó későbbi pótló határozatokkal és kiegészítésekkel együtt hatályában tovább is fennmarad²⁾. (A.)

2. Fejezet.

Urbéri és földtehermentesítési ügyek.

217., 218. §§., mint az id. törv. szab. VI. 1., 2. §§. (B.)

3. Fejezet.

Mezei rendőrség.

219., 220. §§., mint az id. törv. szab. VI. 3., 4. §§.

4. Fejezet.

B á n y a - ü g y .

221. §. Az 1854. évi máj. 23-kán kihirdetett osztrák általános bányatörvény az id. törv. szab. VII. részében foglalt módosításokkal a törvényhozás további intézkedéseig hatályban fennhagyatik. (C.)

5. Fejezet.

V á l t ó - t ö r v é n y .

222. §. Az 1840: XV. tczikben foglalt váltótörvény mind anyagi, mind alaki részére nézve az 1844: VI. tczikk által rendelt módosításokkal együtt fennmarad; azonban az id. törv. szabályzatnak következő módosításaival.

223—227. §§., mint az id. törv. szab. 1—5. §§.

A 6. §., mely a díjakra vonatkozik, a bélyegtörvény által hatályon kívül tétezt.

6. Fejezet.

Kereskedelmi törvény.

228. §., mint az id. törv. szab. V. 1. §.

7. Fejezet.

Ö s i s é g i p e r e k .

229—240. §§., mint az ösiségi nyiltp. 26—37. §§.

Ez lenne javaslata az első vagy anyagi résznek, az utolsó czimben érintett A., B. és C. a. mellékletekkel.

Következni fog a lényegesebb és nehezebb, — a második vagy alaki rész.

ÖKRÖSS BÁLINT.

¹⁾ Allg. bürg. Prozessordnung für das Königreich Hannover vom 8 Nov. 1850. Der preussische Civilprozess. Lissa, 1861. Entwurf einer Prozessordnung in bürg. Rechtsstreitigkeiten für das Königreich Baiern. München, 1861.

²⁾ Id. törv. szab. I. 12. fej.

¹⁾ A 6. §. jövőre nem alkalmazható. V. ö. f. 3. §.

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre.

(Folytatás)

(Zs.—z.) III. Buch. *Von der stillen Gesellschaft.*

Art. 251. Az Ordnungsstrafe kimaradván, helyébe az jöhetne, hogy ily helytelen firma bejegyeztetni nem fog; vagy ha rendbüntetés említettik, kiteendő hogy — mindannyiszor 200 ftig terjedhető bírság alatt etc.

Art. 257. Hozzá teendő „ha ugyan a hallgatag társ neve a czégbe az ő tudta és beleegyezésével vétetett föl; — mert ha más élt vissza az ő nevével, még azért a társ nem felelős.

Art. 258. A 2-dik bekezdés az igazság kívánata szerint így lenne változtatandó:

Ha a befizetés még hátralékban van, a hallgatagtárs azt, azon összeg erejéig, mely részéről mint befizetési járulék előre meghatározott, a csődtömegbe kiegészítőleg befizetni tartozik.

Art. 262. Határozatlan tartalmu, mindent a bíró önkényére bízván; szabatosabbá válik, ha a 125-ik §§. esetei benne felhivatnak. E szerint „wenn wichtige Gründe vorhanden sind“ helyett tehát jöhetne:

ha a 125-ik artban felhozott esetek fennforognak.

A vége pedig, mint magában értendő, kimaradhat.

II. Titel. *Von der Vereinigung zu Handelsgeschäften.*

IV. Buch. *Von den Handelsgeschäften.*

I. Titel. Im Allgemeinen.

1. Abschnitt. *Begriff der Handelsgeschäfte.*

2. Abschnitt. *Allgemeine Bestimmungen.*

Art. 292. Ezen art. szerkezete helyett saját 1840: XVII. t. 55. §. igtatandó:

Kereskedők, gyártók, gyógyszerházak, mesteremberek és közkereseti társaságok közt, kereskedési, gyártási, vagy mesterségből eredett adásvevés következtében bármily magasan kikötött kamatok és díjak uzsorának nem tekintethetnek.

Art. 304. Mint csupa permissiv rendelet kihagyandó.

Art. 305. Ezen artban két helyen is előjön az „allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung.“ Mi saját váltótörvényünkkel birván, mely ez érdemben épen úgy rendelkezik, elegendő „a váltótörvény“ szabályaira általában hivatkozni.

A vége ezen artnak pedig így szólna:

„A 302-ik artban kijelelt érték-papírok megsemmisítése a váltótörvénytől, de a köztörvényi szokott rend szerint történik. (1840: XVI. I. r. 190 — 192. §§.)

Art. 307. és 308. Kihagyandók; — az első azért, mert itt csak kereskedelemről van szó, s mert az ellopott vagy elveszett papírok tulajdonosát e jogától, nem kereskedő irányában megfosztani még nagyobb igazságtalanság.

A második, mert permissiv szabály, nem trvnybe való.

Art. 312. „In den einzelnen Staaten“ kifejezés helyett „az ország köztörvényei“ használandó.

Art. 314. A 2) pont a Personalarrest végett így lenne módosítandó:

„ha az adós vagyona ellen, valami fizetési kötelezettség elmulasztása miatti végrehajtásnak sikere nem volt.

3. Abschnitt. *Abschliessung der Handelsgeschäfte.*

Art. 320. Nagyobbvilágosság okáért az utolsó előtti

sorban „der Annahme“ után egy szócska „abgesandt“ beigtatandó lenne, s a szöveg e része így szólna:

ha a visszahuzás még az elfogadás kinyilatkoztatása előtt elküldetett, vagy az ajánlattevőnél azzal együtt érkezett meg.

Ezen szöveg mindenestre világosabb szerkezetet igényel.

4. Abschnitt. *Erfüllung der Handelsgeschäfte.*

Art. 329. Az izraeliták tekintetéből hozzáadandó: *Izraelitákra nézve szombat vagy ezek más ünnepnapjára.*

Art. 330. Hasonlóképen.

(Vége következik.)

K ü l ö n f é l é k.

— **(Évnegyedes előfizetők)** előfizetése f. hó végével lejárván, kérjük az előfizetés mielőbbi megújítását.
A kiadóhivatal.

— *(Az egyesült államok katolikus népessége)* körülbelül négy, öt millióra tehető. A katolikus templomok és kápolnák száma 2884, a kath. iskoláké 1404, 30,000 tanulóval. Ézezen kívül még 14 theol. seminariummal bir az északamerikai k. egyház.

— *(Holland kereskedelmi hajóinak száma)* 1865. végével 2203 volt 538,676 tonna teherrel; 1866. végével csak 2178, de 540,084 t. t.

— *(A lengyel királyságban csak 416 lapra szabad előfizetni,)* melyek közül megjelenik Oroszországban 108, Lengyelországban 36, más slav tartományokban 18, Porosz- és Németországban 101, Franciaországban 107, Angolhonban 44 és Olaszországban 3.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap második évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

kiadja

Heckenast Gusztáv.

szerkeszti

Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap két részből áll; egyik a tudományos értekezéseket, másik a curiai ítéleteket és értesítőket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindegyik rész külön bekötethető legyen.

3. **Előfizetési ár:** helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tiz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

— Az előfizetési-pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

— Lapunk mai számához van csatolva: A „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ előfizetési felhívása.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Ideiglenes törvényhozás. Ökröss Bálinttól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre. (Zs.—z.) (Folytatás.) — Különfélék. — Mellékletek: egy ív curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Ideiglenes törvényhozás.

IX.

Azon szabályok, melyek a törvény alkalmazásának és érvényesítésének módjait meghatározzák: összesen és általában képezik a jognak alaki részét, és különösen a polgári magánjog körében a polg. perrendtartást.

Az eljárás tényezői a felek, kik között a vitás kérdés fennforog, s kik valamely jogsérelem megtorlására vagy a támadás elleni védelemre a törvényben kijelölt adatokat szolgáltatják; továbbá a bírák, mint az államhatalomnak arra hivatott közegei, hogy a felmerült esetekre a törvény határozatait alkalmazzák.

Az eljárás végcélja, hogy a nyert adatok nyomán a kétség vált igazság kiderítettéssé s a vitatott jog, — legyen az valamely követelés kielégítése vagy valamely alaptalan megtámadás visszautasítása, — a győztes félnek megadassék.

Minden pör megannyi harc a társadalmi rend, a jog és törvényes állapot ellen, — és e lassu, de folytonos harc, támadó vagy védő alakban, mindig sorvasztólag hat az érdekekre. Az eljárásnak tartozik üdvös feladatához megelőzni, — s ha bekövetkezett, mielőbb orvosolni a kóros viszonyokat.

E néhány vonás a törvénykezésnek fogalmából határozott különbséget tesz a magánjog anyagi és alaki része, — a szoros értelemben vett törvény és eljárás között. A midőn t. i. a törvény a jognak szabályzata: az eljárás e szabályzatnak alkalmazása; és míg amaz mindenben a cél: mellette ez utóbbi, csak mint kiviteli eszköz jelenkezik.

A viszonyok által továbbá, melyek az eljárásnak, mint az igazság kitudása és a törvényes rend helyreállítása eszközének működésére alkalmat szolgáltatnak: ama főkéllékek vannak indokolva, melyek nélkül az eszköz a célnak szolgálni megszűnnék, s melyeknek az eljárás minden mozzanatában meg kell lenniök: — a lehető alaposság és gyors lefolyás.

Mégis, — ha tekintjük a számtalan akadályokat, melyek közt a jogszolgáltatás nehéz útja visz; ha látjuk az alakszabályok hosszú sorát, mely a felek előterjesztése s a bírói meggyőződés közé sorakozik; ha látjuk, az igazság tiszta elvei mily bonyodalmakba kényszerítettnek, s ha tapasztaljuk, hogy ennyi küzdelmek ára, — a kielégítés, mily messze húzódik: azt kell hinnünk, hogy az eljárás nem alakzata többé, hanem lényege a jognak, nem alkalmazása, hanem rendszere a jogszabályoknak, s nem eszköz csupán, hanem maga a cél.

Valóban ennyire jutottunk az eljárással. A nemes törekvés, mely mindenben a tökélyt keresi s jó helyett mindig jobbat akar: századok óta javítgat s az eljárást mind messzebb és messzebb terjeszti. E közben a szabá-

lyok száma egyre nő, a jogszolgáltatás útja végtelenig húzódik: — és a formák közt elvesz a lényeg, a mesterkelt utakon eltéved a jog, és az eljárás elvonatik tulajdonképi céljától.

Érzi a művelt külföld, érezzük különösen mi, hogy az eljárásnak lényeges reformokra van szüksége; — és míg ott annyi bizottmány fárad s javaslatok javaslatokra halmoztatnak: itt egy általános óhajlás hallatja szavát: hogy az eljárás, mely sem kellő alapossággal megnyugtatót a jogérzetnek, sem kellő gyorsasággal elégtételt az érdekeknek nyújtani nem képes, — jelen állapotában a codificatióig sem hagyható, s hogy itt haladéktalanul javítani, alkotni kell.

Egy mélyebb pillantás az alaki magánjog rendszerébe, s figyelmes vizsgálata a körtüneteknek azon meggyőződésre vezet, hogy a mint nem egy-két elhibázott rendszabály miatt kell az alapfeltételeket nélkülöznünk: ép úgy nem fogná néhány tétel kiigazítása az óhajtott eredményt előállítani.

Ott, hol maga a rendszer van elhibázva: egyedül az alkotó erő munkái segíthetnek.

Lesz-e időnk az átalakulás eme válságos napjaiban ily munkálatokhoz; lehetünk-e képesek kevés idő alatt az alkotás nehéz munkáit végrehajtani?

Azt hisszük, igen.

Javaslatunk: nem mesterkelt szabályok beerősztése, hanem ilyeneknek eltávolítása; javaslatunk: nem messzebb fűzni az eljárás bonyodalmait, hanem visszavezetni azt eredeti céljához és rendeltetéséhez.

Javaslatunk iránya az egyszerűsítés leendő. A kellő alaposság és gyors lefolyás az eljárás egyszerűségéből önként fog következni.

ÖKRÖSS BÁLINT

Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvre.

(Vége.)

II. Titel. A vevésről.

Art. 343. Saját törvényeinkben ily esetben a bírói szemle kérése van kiszabva. Megfontolandó tehát, hogy itt is, mint az áruszállításoknál, nem kellene e ugyanazt elrendelni? A minthogy ez a 348. art. el is van rendelve. És így a szemle nélkül is rögtön eladásra való felhatalmaztatás időelőttinek látszik. Bele kellene tenni hát a szövegbe hogy: *fel is van jogosítva, az árut, az eladónak ez iránti megintetése, és szükség esetében a 348-ik art. szabályai szerint szakértői szemle előrebocsátása után etc.*

Art. 345. A 3-dik pont tán így lenne határozottabban formulázandó, — mint az 1840: XVI. tcz. 36. §. szól:

Ha a vevő egyszersmind az alkalmat is megnevezi, mely által a megvett árukat magához küldetni kívánja,

azon időponttól, midőn a megvett áruk a megnevezett alkalomnak az eladótól átadattak, a vevő ezeknek teljes birtokába jő, s az áruknak minden azon időpont utáni károsodásait viselni köteles.

Art. 349. A 4-dik bekezdés „Um den besonderen“ mint tárgy nélküli rendelkezés, kihagyandó.

Art. 354. Ezen art. végéhez oda kell tenni 1844: VI. t. cz. B. az áruszerzési kötésekről szóló 3-dik §-át. *Ha az áruszerzési etc. — — usque rughat.*

Art. 355. Hozzá kell tenni ugyanazon t. cz. 4-dik §-át. *Ha pedig etc. usque köteles; kombinálván ugyanezt azután a 357-dik art. végével is.*

Art. 359. Az áruszerzési szerződés nemcsak kereskedőket illet. Ezen articulusok pedig — melyek Börsenpreis s más e f.-ről szólnak, kereskedők számára hozatvák. Honunk természetű ország; itt a földtulajdonosok és mivelők általi igen gyakori áruszerződésekről is kell gondoskodni.

1844: VI. t. cz. B. fejezete az áruszerzési kötések-ről igen rövid, világos, nem complicált, s a mi majd legfőbb, márátment az életbe. — *Világosan kifejezendő lenne tehát, hogy: nem kereskedők általi áruszerzési szerződésekre nézve ezen törvény lesz tovább is megtartandó.*

III. Titel. *Von dem Commissionsgeschäft.*

A bizomány-üzletről.

Art. 360—378. Ezen szerkezetre nézve nincs észrevétel, egyéb hogy a „Star del credere“ díja 6%, és a kereskedési díjnak rendesen legalább $\frac{1}{3}\%$ legföllebb 2% meg kellene állapittatni, azon esetre, ha a felek többet nem kötöttek ki; mint ez 1840: XVI. t. cz. 42. és 43. §§-ban történt.

IV. Titel. *Von dem Speditionsgeschäfte.*

Az áruszállítási üzletről.

Art. 380. Ezen artba föl kellene venni 1840: XVI. t. l. 36. §-át (mint ez a 345. art.-al történt.)

Ha az, kinek számára az áruszállítás teendő, egy-szersmind az alkalmat etc.

V. Titel. *Von dem Frachtgeschäfte* (Fuvarzási üzl.).

1. Abschnitt *überhaupt.*

Art. 390. Az 1840: XX. t. cz. 1. §. ezen art. végére igtatandó lenne.

Egy mindjárt következő külön §-ba pedig a 2-dik §. is (1840: XX.) fölveendő lenne, mert nemcsak a kereskedő de a fuvaros is lehetvén késedelmes: errenézve intézkedni, épen a kereskedelem érdekében tanácsos, hazánkban szükséges is.

Art. 391. Ezen art. végére oda teendő lenne, mit azon törvényünk 3-dik §. rendel, de mit az eszmemenet kerekedsége is megkíván:

„Melyet a kereskedő, megalkudott fuvarosának adni tartozik.“

Art. 395. A végére oda teendő, mit 1840: XX. tcz. 8. §. rendel:

Ha a fuvaros etc. — orgazdáként büntetendők.

Art. 401. Az első szakasz végére igtatandó lenne:

— „bis zur Ablieferung“, *kár vagy időmulasztás esetében azon fuvaros ellen, kinek a szállítást átadta, viszkérésere fennmaradván.*

Art. 407. A fuvarozás esetei oly gyakoriak s rögtöni elintéztetésük oly szükséges, hogy ezekre nézve a bíróságot közelebb is meg kell határozni, mert sem kereskedelmi trvnyszékekre, sem helység bírásra ezen ügyek elítélését egész általánosságban bizni bizton nem lehet. Az elsőkre nem, mert azok szóbeli rövid intézkedésekre nem is hivatvák, a másodrendbeliekre nem, mert felölök kellő tudományt és jártasságot föltenni nem lehet.

Ha tehát a szakértők kinevezését illetőleg azon art. szerkezete megmaradhat is, de következő külön §§-ban

föl kellene venni az 1840: XX. t. cz. 10. és 11. §§-ait, azon változtatással, hogy nemcsak rendezett tanácscsal bíró mezővárosok, hanem általában ilyenel bíró városok vagy helyiségek említettessenek a szövegben.

2. Abschnitt. *Von dem Frachtgeschäft*) der Eisenbahnen*

Végre a kereskedelem eszméjének complexuma, de honunk individualis állása is megkívánván, hogy a gyárosok jogviszonyairól törvény is együtt s összefoglalva legyen feltalálható: ennélfogva

Az 1840: XVII. cikk (1—11. §§.) ide igtatandónak véleményeztetik, a már most szükséges módosításokkal azonban, t. i.

a 3-dik §-ra nézve a XVI. t. cikkekre való hivatkozás helyett, jelen törvény IV. czimje 28—40. art. tétesék. És még

a 4. §. illetőleg, a gyárosok nejei hozománya biztosítására nézve a 122-dik art-ra legyen hivatkozás; és

a 7-dik §-bani törvények helyett ezen törvény VI. czimje, vagyis 57—65-ik articulusai idéztessenek.

És most jönnének már a tervezet elején kitett általános határozatok, mint sajátképeni kivételek ezen specialis törvények alól (art. 1—3.) a reájuk nézve a vélemény elején tett szerény észrevételek mellett.

A tengeri kereskedelmi jog érdekében legkisebb szabályunk sincsen. Ezen ügy pedig bennünket, már csakmint magyarokat is érdekvén, sajnos hogy ezen rész a fennérdeklett magyar fordításban sem foglaltatik.

Részemről ez érdembeni szabályok törvénybe igtatását csak ohajtom, de erre nézve legkevesebb hivatással sem bírván: kénytelen vagyok azt más avatottak közreműködésére fennhagyni.

És már most hadd álljon itt néhány zárszó:

Nincs, ki nálamnál nagyobb tisztelettel viseltetnék ama jeles szakférfiak irányában, kik midőn munkájukat készíték, e művel magával tanusíták, hogy az elméletet gyakorlattal, tudományt szakismerettel, és ugyszólván a lelket a testtel szoros kapcsolatba állítani és megtartani akarták is, tudták is. Magam is izzadván annak idején a törvényhozás homokjában, tudom alkalmasint, miből álljon? Hic labor, hoc opus est! Elismerem hogy könnyebb tiz ivnyi criticát írni, mintsem tiz sor jó törvényt alkotni. Hisz a gáncsolás a cselekvésnél általában könnyebb szokott lenni. Azonban e munkálatot is emberi műnek tekintvén: vakbuzgón nem imádom.

És viszont nem lehet, hogy bárki kevesebb nyomatékot és belérdemet tulajdonitson észrevételeimnek, mint enmagam.

Meglehet hogy egynémelyikét magam sem tenném másodszor. Lehet hogy egyik másiknak alaptalanságát később magam is belátandom.

Minden, a mit szeretek benne, abból áll, hogy megvannak téve.

Sokkal könnyebb valamely észrevételt mellőzni, mint valamit észrevenni.

Kákán csomót nem kerestem; de azért mindent följegyzék, a mi feltűnt. Hisz midőn arról van szó, hogy valamely idegen intézmény hozassék be törvényül: azt, hogy mikép állunk mi, saját e részbeni intézményeinkkel, és hogy azon idegen törvény beleillik-e törvényeink közé és minő módosításokkal, elmondani még kötelességemnek is tarthattam.

És mindig csak azon fenntartás, sőt ohajtás mellett: győzzön a mi jobb!

*) Ladeschein = teherlevél, raklevél. Frachtbrief = fuvarlevél.

Ha hasonlatosságot keresek eljárásomhoz: a számvevői nehézségekhez tudnám ezt hasonlítani.

Azon „exactor“, ki a maga „difficultásait“ (hogya régi vármegye embere „revertens à nos moutons“ — itt is, tár megbocsátható) pontról pontra megteszi: csak kötelességét teljesíti. Helyesek-e azok vagy sem? a bíróság dolga megítélni.

Az én birám: az ahhoz értők közvéleménye, s jelesen azok „kiket ez a dolog most vagy jövőben illethet.“

Tiszta kebellet enmagam számára, és minden melleggondolatok nélkül tett észrevételeim ily ítélőszék elébe teljes megnyugvással bocsátom.

Végre legyen szabad ide is alkalmaznom, mit már egy másik munkámban is felhoztam, miszerint:

„e parányiság mindössze is csak egy csepp e részben is teendőink tengeréből; s magános foglalkozásom csekély eredményénél egyéb semmi.“

Foglalkozásnak, melylyel ha egyszersmind csak egypár homokszemet hordhata is imádott hazája új szervezeti épületéhez, boldog fiai egyikének tartja magát

ZSOLDOS IGNÁCZ.

Börtönügyi törvényhozás.

A börtönintézményt hazánk törvényei részint mint büntetést, részint mint vizsgálat alatti letartóztatást ismerik. A „praxis criminalis“ (I. r. 20. fej. 2. §.) mint a tortura egy nemét határozza meg: „Incarceratio est species, et quasi unus gradus torturae, ex ratione multiplicitatis incommodi et squalorum carceris.“ S ebben csak teljes igazat adhatunk neki, ha régi börtöneink berendezését vesszük figyelembe, melyekben minden csak a fogoly kínzására és testi-lelki megrontására szolgált. S épen ez okból teszi az 1791: 43. tcz. helyesen egyenlővé a 3 évi börtönbüntetést a halállal, mert régi börtöneinkben átszenvedett 3 év alatt tönkre ment a tisztátalanság és egészségtelenség miatt a test, és megromlott a gondoskodási kényszerített együttlét miatt a lélek.

Nem tulzott Szemere, midőn mondá börtöneinkről, hogy „az ember mint hibás hozatik be, és mint gonosztevő eresztetik szabadon“ (Büntetésről 95. l.) s nem nagyított Eötvös akkor, midőn a börtöneinkben létezett elerkölcstelenedésről szólván, állítá, hogy „a tömlöcz ördöggé teheti az embert“ (Themis, II. füzet. Vélemény.)

Épen börtöneink eme rossz berendezése, s azon körülmény, hogy a vádlottak és elítéltek nem különböztettek el egymástól, — tette azt még jogtalanabbá ez utóbbiakra nézve, kik a börtönök eme hiányai miatt bűnhődtek, mielőtt elítéltek volna. Hasonló véleményen van a „praxis criminalis“ is, midőn a vizsgálati fogságról szól: „Carcer enim non est eo fine ordinatus, ut ante condemnationem sit poena, verum solum ut securioris custodiae locus mediumque ad continendos et custodiendos homines, non vero ante tempus puniendos et excruciantos.“ — De a büntetésül kimért börtönbüntetésről is így nyilatkozik: „Sed et cum talibus caute procedendum; ne carcer, pro emendationis modo et medio destinatus, incarcerationum vita privet, aut sanitati illius obsit.“

Midőn valaki nem követett el oly fokozatu büntetést, mely miatt a bíróság halállal találta volna igazságosnak őt büntetni; midőn a hóhér pallosától megmentette s enyhébben — bizonyos időre szóló szabadságvesztéssel — akarta fenyíteni: bebörtönöztetett; és itt vagy lassu halál ölte meg, vagy, ha vastermészete kitarthatá, legalább örök nyomorék s munkára képtelenné vált.

Börtöneink hiányos és káros akkori állapotának

legsötétebb és legélethűbb leírását a kir. helytartótanácsnak 1820. évi 23,493. számú felterjesztésében találhatni, mely következőkép szól: „Namque confitendum est, tristem docere experientiam, quod in multis jurisdictionibus, iam ob insalubrem loci situm, iam ob angustiam spatii, inevitabilem saepe necessitatem, prorsus inproportionatum ad singula ergastula numerum exacervandi, non paucorum quoque phisicae constitutioni irreparabile adferatur detrimentum.“ (Opin. Dep. Regn. in Jurid. IV. 68. p.)

Ide járult még a legsúlyosabb közmunkák teljesítése, melynek czélellességét minden külföldi törvényhozás elismerte, s melyről Vuchetich hazánkat illetőleg — sajnos — azt mondja: „Poena operis publici in regno nostro usitatissima est.“

Nem akarjuk itt hazánk régi börtönrendszerét s az a körüli törvényhozást körülményesen megismertetni. Célunk megközelítését ez nem mozdítaná elő. Csak néhány vonást mutatunk fel a sötét képből.

A hiányok egy nagy része távolított ugyan el a mult század vége felé és e században, helytartótanácsi rendeletek által; de mindamellett maradt még elég arra, hogy a büntetés célját és sikerét teljesen meg-hiusítsák.

Említésre méltók ezen jótékony rendeletek közül:

Az 1752. május 18-ki és 1768. decz. 5-ki főispáni utasítás, mely kellőleg felszerelt börtönökről való gondoskodást parancsol.

Az 1783. ápril 5-ki és 1819. júl. 6-ki H. I., melyek a férfifoglyokat a nőktől, nagyobb gonosztevőket a kisebb bűnösöktől rendelik elkülöníteni.

Az 1832. szept. 25-ki H. I., mely a rabok szállításánál szokásban volt vashegedű használatát tiltotta meg.

Az 1815. jun. 27-ki 18,480. sz. H. I., mely az életveszélyeztető munkákat kellő vigyázat nélkül rabokkal végeztetni szorosan megtiltá.

Az 1813. aug. 13-ki 23,974. sz., ugyszinte az 1818. szept. 1-én kelt 21,561. sz. H. I., melyek a rabok élelmezése, a rabtartási költségek és a raboktól elvett holminknak mily módon történendő őriztetése körül intézkednek.

Az 1818. szept. 29-ki 26,841. sz. H. I., mely a valatásoknál bármely erőszakot használni hivatalvesztés büntetése alatt tilt.

Az 1819. febr. 25-diki 5220. sz., 1820. decz. 12-iki 31,137. sz. és 1821. okt. 16-ki 26296. sz. H. I., melyek (a minden vallásbeli) rabok hitbeli és erkölcsi oktatását rendelik stb.

Ezen egyes rendeletek azonban nem alakították át az egész börtönrendszert. Főbb hibáival megmaradt az a régi, azon büntetési mód, mely javítani oly kevésbé volt alkalmas. De a külországokban támadt mozgalom a börtönügy gyökeres javítása és a büntető törvényekkel való összhangba hozatala iránt hazánkban is pártolókra talált e század 3-dik és 4-dik tizedében. B. Eötvös, Lukáts, Szemere, Sárváry és Balla szakavatott tudományossággal és nemeslelkű emberszeretettel tárgyalták jeles munkáikban a fogházjavítás kérdését. Ennek közvetlen eredménye lett, hogy a megyékben is kezdtek e kérdéssel foglalkozni, s több helyütt tetemes költségeket tettek a börtönök átalakítására. Ezek közül említésre méltók a komárom-, pozsony- és torontálmegyei, melyek a magányrendszer szerint épültek; a pestvárosi és megyei, jászberényi, miskolci, kassai, szegszárdi, balassagyarmati, gyulai, aradi és kaposvári, melyek dolgozóházakkal voltak összekötve.

A jó irány képviselőházunkban is pártolókra talált. Hosszasan tartott a véleményharcz a magán- és auburni rendszerek egymás feletti előnyei miatt. Győztes az

előbbi let. Az 1843-diki büntetőjavaslat a magánrendszert fogadta el, mondhatni, majdnem tökéletesen az amerikai különélzárás szellemében.

Előbb birtunk tehát oly büntető codexszel, mely a börtönrendet is magában foglalja, s előbb fogadtatott el nálunk a magánrendszer, mint Olaszhon- (1853), Spanyolország és a legtöbb német tartományokban (Baden 1845-ben, Németalföld 1851-ben).

Megvolt a mű, de azon mostoha viszonyok, melyek az 1843-ki büntetőjavaslatot általában nem hagyták érvényre juthatni, megakadályozták a magánrendszer életbeléptetését is. Majd jött az 1852-diki osztrák büntető törvénykönyv, s annak szellemében rendezvék maig is börtöneink; holott a nem magyar birodalmi tartományokban egy 1865. évi decz. 4-én kelt miniszteri rendelet a börtönügy javítása tekintetéből igen czélszerű intézményeket és a további haladásra nézve sikert ígérő előzményeket léptetett életbe (Reichsgesetzblatt 1865. Nro. 109).

Most azonban bekövetkezett nálunk is azon kor, midőn a fejedelem visszaadta alkotmányát a nemzetnek, s ez alkotmányos élet, mely hivatva van a 18 év óta elmulasztottakat helyrehozni és a legsürgősebb bajokat orvosolni, bizonyára új büntető codexet és új börtönrendet is adand.

Az 1843-diki büntetőjavaslat 3-dik részében foglalt börtönrendszer alkotása óta annyi kísérlet tétetett külföldön a börtönügy terén, annyi tapasztalat gyűjtetett egy legczélszerűbb büntetési mód megismerése tekintetéből, hogy javaslatunk ennek figyelembe vétele nélkül, bár jelességét keletkezési korához képest a külföld is dicsérőleg méltányolta, most már oly hiányokkal fog birni, melyeket egy, a mostani kor kívánalmainak megfelelő börtönrendszer életbeléptetésénél figyelmen kívül hagyni annyit tenne, mint megvetni egy világ bölcs tapasztalatait s ezáltal vétkezni a nemzet irányában, ha nem azt nyújtja neki a törvényhozás, mit a hosszú várakozás után olyannyira megérdemelt.

A bekövetkező reform biztos reményében legyen megengedve alulírtnak két értekezés közlése által, addig is, míg e tárgy országgyűlési tárgyalás alá kerül és tekintettel az igazságügyi minisztérium ideiglenes teendőire, a szakértő közönséget eszmecserére felhívni, — ezen lap igen tisztelt szerkesztőjének engedelmével értekezvén:

1) egy a jelenkori külföldi tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei- és főkéllékeiről;

2) az 1843-ki büntetőjavaslat börtönrendszerének a külföldi haladással való összehasonlításáról.

FRIEDMANN BERNÁT, jogszigorló.

K ü l ö n f é l é k .

— (Egy ideiglenes törvényjavaslat tárgyában) f. hó 4-én az igazságügyi miniszter ur, saját elnöklete alatt bizottmányt hívott össze, értekezni főleg a törvényk. eljárásnak azon szükséges javításairól, melyek a codificációig nem halaszthatók. A miniszter ur különösen kiemelte, hogy a legérezhetőbb hégzag a büntetőjog terén jelenkezik. Az 1843. évi büntetőtörvény anyagi része lenne tehát mindenekelőtt átvizsgálendő s a mai kor igényei szerint átalakítandó akképen, hogy a munkálat legfeljebb május közepeig az országgyűlés elé terjesztethessék. A törv. eljárásra nézve előadta, hogy addig, míg a bírósági szervezet megállapítva nincs: lényeges átalakítás nem eszközölhető, — a bírósági szervezetet pedig a megyei szervezetnek kell szükségképen megelőznie. Az előzmények több időt vesz-

nek igénybe, semmint addig a jelen eljárás mellett vesztegelni lehetséges volna. A legszükségesebb javítások tehát haladéktalanul munkába veendő, hogy máj. közepeig az országgyűlés elé terjesztethessenek. Addig is, míg a tanácskozmány részleteit egész terjedelemben közölhetnők: megemlítjük, hogy a bírósági szervezet, a ker. táblák fennállása, a kir. ítélő és hétsz. táblák coordinatiója, a felelőzési és semmitési forumok, a javítás mérvei és rendszere voltak leginkább a viták tárgyai. Végre három albizottmány szerveztetett, — egy a büntető könyv átvizsgálására, második a bírósági szervezet s harmadik a polg. törvényk. eljárás iránti javaslat előkészítésére akképen, hogy munkálataikat az értekezletnek hetenkint egyszer tartandó összes ülésében időről időre közöljék. A jegyzői tollat e lapok szerkesztője vezette.

— (A tűzbiztosítás Poroszországban.) A tűz általi károk ellen 1864-ben Poroszországban egy 4890 millió tallér értékű tőke volt biztosítva, vagyis a népesség minden egyes fejére esett átlag 254 tallér. Három évvel azelőtt ez átlány fejenként 220 tallért tett. E növekvést leginkább annak köszönhetni, hogy iott a biztosító intézetek nagyon elterjedtek, s 1864-ben 123 ilyen intézet működött. És pedig:

a) Kölcsönösségen alapuló intézetek.	Száma.	Biztosított összeg millió tall.	Átlagos biztosítási díj 1000-tól.
1. Nyilvános társulatok	27	1658.5	2.12
2. Félhivatalos jellegű társulatok	12	39.9	1.55
3. Magántársulatok ingatlanokra	27	43	2.24
4. Magántársulatok ingóságokra	28	207.8	2.05
5. Terményekben segélyző társulatok	11	18	1.10
6. Nem csupán Poroszországra szorított intézetek	7	320.3	1.04
b) Részvénytársulatok.			
1. Porosz	10	2152.6	2.03
2. Németek, Poroszországon kívül	7	369.4	2.19
3. Nem németek	8	97.7	3.57
összesen	123	4890	2.07

Hogy az intézetek száma nem 137, de csak 123, onnan keletkezik, hogy egyes társulatok és intézetek 2 vagy 3 cím alatt is fordulnak elő.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap második évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

kiadja

Heckenast Gusztáv.

szerkeszti

Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny” a curiai ítéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél legnagyobb negyedrét íven fog megjelenni.

2. A lap két részből áll; egyik a tudományos értekezéseket, másik a curiai ítéleteket és értesítőt tartalmazza, akképen, hogy év végével mindegyik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési-pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intézteni.

A „Jogtudományi Közlöny” kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

Lapunk mai számához van csatolva: A „Magyar Ujság” politikai napi lap, mutatónyilapja.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Ideiglenes törvényhozás. Ökröss Bálinttól. — Igénytelen észrevételek az általános német kereskedelmi törvénykönyvről. Zsoldos Ignácztól (Vége.) — Börtönügyi törvényhozás. Friedmann Bernáttól. — Különfélék. — Mellékletek: egy ív curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Első értekezleti ülés

az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában.

1867. apr. 4.

Jelenlevők: Horváth Boldizsár, m. k. igazságügyi miniszter ur ő excja; Fábry István udv. tan., Fabinyi Theophil, kir. hétsz. táblai bírák; Nyeviczkey József, orszb. ítélő-mester; Perlaky József, Babos Kálmán, kir. táblai bírák; Szinováczy György, kir. váltófeltszéki bíró; Pauler Tivadar, kir. tan. és egy. jogtr; Tóth Lőr., Gozdu Manó, Horváth Lajos, képviselők; Ledniczky Mihály, Széher Mihály, Rudnyánszky Béla, Kléh István, Bróde Lipót, Szilágyi Dezső, ügyvédek; Ökröss Bálint, jegyző.

Tárgy: ideigl. bírósági szervezet; anyagi büntető-törvénykönyv; a polg. alaki jog reformjai; albizottmányok.

Miniszter ur ő excja az értekezlet összehívásának célját kifejti s előadja, hogy a codificatiohoz rövid levén az idő, a törvénykezés ideiglenes javítása veendő munkálattal alá, — lényeges átalakítás nélkül ugyan, de a jelenkor színvonalához mérve, — addig is, míg a codificatio rendszeres műveletei bekövetkeznek.

Különösen érezhető a hézag a büntetőjog körében, hol positiv törvényünk egyáltalán nem létezik. Itt tehát az 1843¹/₄. évi országgyűlési javaslatnak anyagi része átvizsgálendő s a mai kor szelleméhez és kívánalmaihoz idomítandó lenne, akképen, hogy a munkálattal legfeljebb május közepeig az országgyűlés elé terjesztethessék.

Az értekezlet további munkásságát a polg. magánjog alaki részének javítása veendő igénybe. Végleges munkálattal e téren mindaddig nem létesíthető, míg a bírósági szervezet tisztába nem hozatik; — ezt pedig a helyhatóságok rendezésének kell szükségképen megelőznie. Ily előzmények után a végleges munkálattal életbeléptetése két évnél előbb nem várható, — addig pedig a törvénykezés jelen állapotában nem maradhatunk.

Ő excja azonban már ez ideiglenes javaslatba is felveendőnek véli a bíróságok kérdését, annyiban, a mennyiben a kerületi táblák, a királyi és hétszemélyes tábla illetőségének szabályozása a felebbezési és semmiségi esetekben első lépés lenne a reformokhoz.

Első kérdés tehát: tanácsos lenne-e a bírósági szervezetet jelenleg változtatni?

A javítás szükségessége a nézetek általánosságával találkozott, — különösen, mint Fabinyi Theophil kir. hétszemélyes táblánál ur kifejtette, lehető radical javítás, palliatív rendszabályok helyett; indokolván ezt főképen a hibás felebbezési szerkezettel, mely míg a summás ügyeknek, továbbá a becsületsértési s egyéb kihágásoknak négy forumot enged: az annyira fontos táblai perekben csak kettőt tesz lehetővé, az urbéri pereket pedig a királyi táblánál mint utolsó forumnál zárja be, — hogy a feleknek azon megnyugtató se maradjon, hogy a legfőbb törvényszék az ügybe legalább betekintett.

De, hogy a változtatás lényeges átalakulást vonjon maga után: ezt nem tartja idősebbnek.

Ellenben Tóth L. ügyvéd ur gyökeres orvoslást ajánl, azon kedvező alkalomnál fogva, mely ennek lehetőségét kezünkbe adta. Lényeges javítást, egész azon elválasztó vonalig, a meddig egyéb kérdésekbe nem ütközve, a reformokkal mehetünk. A hol tehát akadály nem létezik, mint péld. a felebbezési eljárásban: ott nem látja korlátozva az értekezlet munkásságát abban, hogy gyökeres reformokra ki ne terjeszkedhetnék, — annyi-
val inkább, mert azoknak szükséges factorai: a miniszterium és az országgyűlés — jelen vannak.

Horváth Lajos és Rudnyánszky B. ügyvéd urak pedig a szóbeliség és nyilvánosság behozatalát is indítványozták, mint alapfeltételét mindazon reformoknak, melyektől alapos és gyors igazságszolgáltatás várható.

A feltett kérdés vitái a bírói szerkezetet illetőleg következő módzatok körül sorakoztak:

a) hogy az elsőbíróság szervezetébe, mint miniszter ur ő excja megjegyzi, az értekezlet nem bocsátkozhatik, a mennyiben az jelenleg a helyhatóságok köréhez tartozik; ellenben:

b) hogy a felebbezési ügymenet kezünkben van, — s itt külön semmitőszék nélkül gyors igazságszolgáltatásról szó sem lehet;

c) hogy a királyi ítélő és hétszemélyes táblák, mint Fábry I. kir. hétszemélyes táblán ur indítványba hozá, koordináltassanak;

d) hogy a coordinatio, mint miniszter ur ő excja kívánná, akkép menjen végbe, hogy mindkét tábla legfelső forum legyen, — a kir. tábla, mint ítélő, s a hétszemélyes tábla, mint semmitőszék.

Fábry I. kir. hétszemélyes táblán ur a curia ily felosztását nem tartja tanácsosnak. Indítványozza tehát, hogy a semmisítési bíróság gyakorlására egy osztály a hétszemélyes táblától rendeltessék. Hasonló értelemben nyilatkozott Nyeviczkey József orszb. ítélő-mester ur, — kiemelve, hogy a felebbezési bíróságok mennyire tul vannak árasztva teendővel.

Miniszter ur ő excja ennek folytán e két választást látja az értekezlet előtt: vagy meghagyja a kir. curiát jelen szerkezetében, és a semmitő bíróság gyakorlására a kir. hétszemélyes táblának egy osztálya rendeltessék; vagy hogy a kir. hétszemélyes tábla működése kizárólag a sérelmi panaszokra szorítkozzék.

„Az értekezlet elfogadja és megállapítja az elvet:

1) hogy a sérelmi panaszok külön hatóság illetőségéhez tartozzanak;

2) hogy e hatóságot a kir. hétszemélyes táblának egy kirendelt osztálya, mint semmitőszék, képezze.“

E határozattal kapcsolatban miniszter ur ő excja kimondandónak véli, hogy semmiféle ügyben két fele-

bezésnél többnek hely ne adassék, és csupán az ítéletek eltérése esetében engedjék meg a harmadbíróshoz folyamodni. Ellenben Fabinyi kir. hétszemélynök ur, tekintettel a törvénykezés jelen állapotára, mely a fogalomzavarnak tágas tért enged; tekintettel arra, hogy a jelen ingadozó viszonyok közt a másodbírósnál is fordulnak elő hibák, melyeken a hétszemélyes tábla a semmiségi eljárás alkalmazásával kénytelen sokszor segíteni, habár semmiségi ok tulajdonkép nem is létezik: nem tart elégnek két forumot, — annyival kevésbé, mert két egybehangzó ítélet alapján a végrehajtás ugysis megadathatik.

Miniszter ur ő excja továbbá a semmiségi bíróságnak illetén szervezete mellett szükségét látja a semmiségi esetek lehető legpontosabb meghatározásának.

A kerületi táblákra nézve miniszter ur ő excja még az ülés kezdetén kérdésbe tette, nem lenne-e czélzerű azokat felebbezési forumokká tenni, — a harmadbíróság a kir. ítélő tábla levén. Fabinyi kir. hétszemélynök ur ellenben a kerületi táblákat megszüntetendőknek, s az ugysis használatlanul heverő munkaerőket a curiához beosztandóknak véleményezi.

Mindezekre nézve végmegállapodás nem történvén, miniszter ur ő excja albizottmányok alakításának látja szükségét, — az alaki törvényekre nézve különösen azon utasítással, hogy a kidolgozandó javaslat ne kösse magát az ideigl. törv. szabályok rendszeréhez, hanem új, független szerkezettel birjon, és hivatkozás nélkül ezen s egyéb törvényekre és rendeletekre, melyek az eljárást jelenben szabályozzák: mindezeket a szükségelt javításokkal és kiegészítésekkel egy rendszeres egészben összefoglalja; — az albizottmányok munkálatai hétről hétre az összes értekezletnek bemutatandók levén.

„A törvénykezés tárgyában teendő ideiglenes rendszabályok javaslatba hozására és előkészítésére az értekezlet tagjaiból albizottmányok alakulnak, — és pedig

I. egy albizottmány a büntetőjog anyagi részét,

II. a bírósági szervezetet,

III. harmadik a polgári jog alaki részét veendő munkálat alá.

Az albizottmányok összes munkálatai az összes értekezletnek hétről hétre bemutatandók lesznek.“

Adalékok a törvénykezési reformokhoz.

A végrehajtásról.

A végrehajtási eljárás egy része azon — a jelenben fennálló — alaki törvényeknek és szabályoknak, mely az igazságszolgáltatást nemcsak méltán gyűlöletessé tette, hanem az adóst csaknem asylumba helyezte hitelezője elől, és mondhatni — ennek kisebb vagy nagyobb mértékű becsületessége- és jogérzetétől tette függővé azt, hogy a hitelező megítélt követeléséhez juthatott. A gyakorlatból nem egy példát lehetne felmutatni, hogy az id. törv. szabályok hatályának mindjárt kezdetén megindult egyszerű és sommás szóperekből kifolyt végrehajtási esetek még mai napig sem értek véget, sőt épen e téren újabb és oly chaosba sodortattak, melyből azok kibonyolítása egyaránt költséges és fáradságos leendő.

Az igazságszolgáltatás eme kétségbeejtő állapotának oka pedig nem csak az alsó és törvényszerűleg azokat kezelő birói hatóságok — gyakran — szakavatatlan sága, és — miről ez uttal szólni nem akarok — részrehajló eljárásában keresendő, hanem okai annak jobbára azon határozatlan és merő ellenmondásból álló jogrendeletek, melyek a végrehajtási eljárást szabályozzák, és

melyek a szakavatatlan bírót könnyen tévedésbe ejtik, s a roszakaratúnak szabad tért nyitnak.

Miután pedig a végrehajtás az utolsó és azon joglépés, mely az igazság szavának a súlyt adja; azon joglépés, melynél a vagyoni- és személybiztonság megtámadásán kívül minden szigor fedezve van az által, hogy ez uton már csak azon ügyek vezettetnek eredményhez, melyek biróilag jogosaknak és igazságosaknak lettek ítélve; — miután továbbá a végrehajtás azon joglépés, mely a fennálló anyagi törvényeknek tekintélyt és érvényt szerez, és lehetnek egy államnak a legtökéletesebb törvényei, ha az executiv szabályok nem jók, azok életet veszítik, és értékkel csak a theoreticusok könyvtárában birnak: — szükséges, hogy az alaki eljárás ugysis törvénykezés ezen részének egyszerű és lehetőségig szigorúnak lenni és világosan formuláztatni kell, hogy az ítélvénynyé vált dolognak mentül gyorsabb effectuálása lehetővé tétessék.

Szem előtt tartva ezeket — miután a procedura több részeire szándékozom szerény nézeteimet megtenni, — elkezdem annak egyik fő fontosságu részét, a végrehajtási eljárást; — mindenekelőtt kijelentvén, hogy én is osztom J. Busbach Péter urnak a Jogtudományi Hetilap 13-ik számában foglalt abbeli helyes megjegyzését, miként jelenben nem tataroznunk, hanem ujonnan kell építenünk; építenünk kell pedig oly épületet, mely önmagában erősen álljon és ne kellessék egy hamar támaszlopokkal akadályoznunk annak összeroskadását. — Örülni fogok, ha ezen épülethez némi rossz, de talán helylyel-közzel használható anyaggal szolgálhatok az alábbiakban.

A végrehajtási eljárás körül jelenben háromféle egymással sok tekintetben ellenkező törvények és szabályok vannak életben; nevezetesen: az 1832⁶/₆: XV. t. cz. az 1840: XV. t. cz. II. r. 11-ik és az ideiglenesen t. szabályok XI. fejezetében foglaltak, melyeket az 1863. szeptember 19-én kibocsátott udvari rendelvénnyel akként töltött be, hogy a sommás eljárásból eredő végrehajtási eljárásnak oly magyarázatot adott, mely a fentebb hivatkozott törvényeken nemhogy alapulna, de sőt azok rendeleteivel homlokegyenest ellenkezik; így az 1832⁶/₆: XX. t. cz. 10. §-a legfeljebb 8 nap alatt rendeli a végrehajtásokat foganatosítani, a hivatkozott rendelvénnyel 4-ik pontja pedig 8 nap előtt semmi esetre*). — A fenthivatkozott törvények a végrehajtást illetőleg semmi különbséget nem tesznek a sommás és rendes perek között; az udvari rendelvénnyel ellenben a végrehajtást csak az ingókra engedi intéztetni, az ingatlanokra ellenben csak akkor, ha egy hosszadalmas igényperekkel az id. törv. szab. 118. §-a alapján tetszés szerinti mennyiségben megrakott végrehajtási eljárás sikeretlennek bizonyult be. Az id. t. szabályok szerint a telekkönyvi hatóság csak akkor illetékes végrehajtó bíróság, ha ingatlanok foglaltatván, több betáblázott hitelezők vannak; az udvari rendelvénnyel ellenben a legrövidebb természetű perekből kifolyó végrehajtásokat ingatlanok foglalása esetén mindenkor a telekkönyvhöz utasítja.

Ily vastag ellenmondások között csoda-e, ha a bíró megzavarodik? a zavarosban halászó peres fél pedig a törvények gyengeségét felhasználván, a becsületes hitelező czélt nem érhet; ugyanazért nézetem szerint hasznos és szükséges, miként a végrehajtási eljárás csak egyféle legyen, származzék az sommás, rendes, vagy választott bírósági, avagy bármiféle perekből, — a váltóikat kivéve, melyeknél azok természete szerint nagyobb szigor kelleik, és melyekről ezuttal nem szólok, — mert csak így lehet egyszerűséget és biztonságot elérni, így lehe-

*, V. ö. Jogtudom. Közl. 11. sz. 54. l. 1.

tend az eljárás gyors, és a mennyiben ez által temérdek recursusoknak utja elvágatik, mondhatni olcsó, ellenkezőleg pedig épen oly arcanum marad az, mint eddigelé volt.

A végrehajtási eljárásnak első lépése, *annak elrendelése*, mely — miként tudjuk, — jelenben kétféle, a mint az sommás vagy rendes perből folyik; az elsőnél a végrehajtásnak az ítéletben kell elrendeltetni, míg a másodikban a nyertes félnek külön beadvánnyal kell az kérelmezni.

Hogy a gyakorlatban mily ellenmondásokat tartalmaz az első, csak a következőkből is kitűnik:

Fellebbeztetvén az ítélet, ha az iratok ennek következtében — mint szükséges — felterjesztetnek, nincs végrehajtási acta, következőleg az megakad; vagy — megfordítva, ha a végrehajtás indíttatik meg, a felebbezés nem leendő felterjeszthető; úgy egyik, mint másik sérelmes és jogtalan, míg ellenben külön kérelmeztetvén a végrehajtás, az különálló iratsomagot fog képezni, melynek a főügygyel semmi köze; — mert

Igen gyakran megtörténik, hogy a per bírása, nem egyszersmind végrehajtó bíró, miután a marasztalt fél vagyona más törvényhatóság járásában fekszik, valjon tehát a végrehajtást elrendelő, és a feleknek ki sem adványozott ítélet küldetik-e által, melyre appellata esetén szükség van, és melynek a bíróság levéltárábai visszaszármaztatása is már magában felesleges munkaszaporítást szül? avagy egy másolatra is eszközölthetik-e végrehajtás? — Valjon továbbá mely bíróság fog végrehajtóul megneveztetni, midőn a hitelező az ítélethozatalkor még azt sem tudja, hogy marasztalt ellenfelének hol van vagyona? és nem oda jutunk-e, hogy ilyenkor a végrehajtás megejtése végett újabbnál újabb kérelmekkel és bejelentésekkel kell elő állanunk? Valjon a végrehajtó fél mivel jelentkezik és igazolja magát a végrehajtási közbejövethetlenség, midőn végrehajtást rendelő végzése nincs? Mindezen körülmények kétségtelenné teszik azt, hogy *a végrehajtásnak, a jogosult félnek szabályszerű teljes példányokból álló kérvénye következtében hozott külön végzéssel elrendelése a helyes út.*

Felette nagy hátránya a mai végrehajtásnak az, hogy polgári perekben előleges biztosítási végrehajtásnak helye nincs; mert való ugyan, hogy ezen tér az, melyen jogtalan és sérelmes megtámadások igen könnyen történhetnek, és hogy ezen, különben nélkülözhetlen jogeszközzel legkönnyebb a visszaélés; ugyde, míg egyrészt a szigorúan alkalmazandó bírói felelősség ezen visszaéléseket korlátozhatja, másrészt ezen biztosítás esetei oly szabályok közé ékelthetnek, melyek az önkényt nagyobbára kizárják; a mennyiben pedig teljesen ki nem zárthatván, némi csekély jogsérelmek történhetnek, inkább az adós, mint a hitelező rovására történjenek. Ugyanazért a jogbiztonságnak ezen egyik nemét megállapítandónak vélem. — Nem ohajtanék ugyan annak oly tág tért és epochalis eljárást nyitni, mint p. o. az osztr. polg. perrendtartás azt tette; de viszont a váltó ügyekben érvényes 1840: XV. t. cz. II. R. 146. §-ban foglaltaknál szabatosabban ohajtanám ennek eseteit meghatározni és annak megállapításában az elasticitást a lehetőségig kizárni. Véleményem szerint tehát a biztosításnak két neme lenne felállítandó, nevezetesen:

- a) a beperesített követelések előleges biztosítása;
- b) a zárlat.

A mi az elsőt illeti, ez alatt természetesen azon bírói foglalást értem, mely a beperelt adós vagyona, — mielőtt az jogerejűleg elmarasztaltatott volna — azon okból vezettetik, hogy az a per tartama alatt a kielégítés alapjául szolgálható vagyont el ne rejtse vagy paza-

rolja; szóval a kielégítési alapot el ne vonhassa. Főfontosságú kérdés itt az, hogy mikor lehessen ennek helye és mikor rendeltethessék ez el? Egészen újat e téren sem nem mondhatok, de mondanom felesleges is volna, mert a káros visszaélés korlátozása csak is a cél, mely miatt az alaki törvény e része a lehetőségig szabatos formulázást igényel. — Ugyanazért e tekintetben elfogadhatónak vélem az osztr. polg. perrendtartás erre vonatkozó némely intézkedését a következő módosításokkal és alakban: Ezen előleges biztosítás csak is oly esetekben lenne elrendelhető, midőn a követelés okiratra alapítottatik, mely, ha valódinak ismertetik el, feltétlen marasztalást von maga után; továbbá, oly esetekben, midőn oly tárgyakra kéretik a biztosítási végrehajtás, melyekre valamint eddig, úgy hiszem, ezután is zálogjogot ad a törvény a hitelezőnek. Egyéb esetben biztosítási végrehajtásnak semmi esetben helye ne legyen; mennyiben legyen azonban továbbra is helye ingatlanokra előjegyzésnek, e szerint zálogjogszerzésnek oly követelésekre, melyek szerződésszegésből bármi czímen pereltetnek, az a telekkönyvi törvény körébe vág, és ez uttal természetesen nem érintethetik, valamint viszont az sem, hogy a nyert biztosítási végrehajtási végzés alapján ingatlanokra miképen kelljen zálogjogot nyerni? Az első esetben tehát elrendelhető lenne a biztosítási végrehajtás, ha

1. Igazoltatik az, hogy a követelés iránt a per megindított; továbbá

2. Ha adatok nyujtatnak annak alapos feltevésére, hogy a követelés addig is, míg a perben jogerejű ítélet keletkezik, veszélyben forog; ily alapos feltevés okai volnának a következők: ha igazoltatik, hogy adós ellen legalább egy végrehajtás fogamatba vétetett, és ő a foglalás kezdetekor a követelést ki nem fizette; — vagy ha ellenében több végrehajtás rendeltetett el; ha igazoltatik, hogy ellene, — más mint a biztosítási végrehajtást kérő részéről legalább két váltó- vagy polgári kereset van folyamatban és ezen perek tárgya adóssági.

Az utóbbi esetben, ha t. i. a törvényes zálogjoggal bíró hitelező kéri a biztosítási végrehajtást, úgy az feltétlenül elrendelhető lenne, de csak azon tárgyakra, melyekre törvényes zálogjoga van, és azon esetben, ha az adós megtörtént beperlése igazoltatik; egyszersmind a beperlésnek alapja oly okirat, mely a fentebb mondott qualificatióval bír. Mindezekből következik, miszerint a biztosítási végrehajtási kérvénynél a követelés alapját képező okirat mindenkor felmutatandó

A biztosítási végrehajtást épen azon módon vélném fogamatositandónak, mint a kielégítést.

A mi már a biztosításnak másik nemét, vagyis a zárlatot illeti, miután ingatlanoknál a perfeljegyzés elegendő garantiát nyujt, annak csak is egy esetben lehet helye, — az ingókrain tulajdoni keresetnél, hol t. i. valamely ingó tárgynak tulajdona követeltetik; hogy tehát az elveszés, elrontás vagy elidegenítés ellen a per kimeneteléig megóvassék, ugyanaz a fél kérelmére bírói foglalással zár alá veendő lenne, ha igazoltatik, hogy ez a tulajdonpert már megindította. Megtörténvén a foglalás általi zár alá vétel, a kiküldött bíró jelentésére tárgyalás lenne kitűzendő azon kérdések megvitatására, hogy a zárlatot kérő köteles-e a zárt szenvedettnek előállható káraiért biztosítékot nyujtani vagy nem? és miből álljon azon biztosíték? továbbá szükséges e hogy a zártartó, vagy továbbá is a birtokló őrizete alatt hagyassék. E fölött a bíróság végzésileg határozná, mi ellen csak birtokon kívüli felfolyamodásnak lenne helye, következőleg a végzés értelmében azonnal megejtetnék a kiküldött által a netalán megrendelt újabb intézkedés. A mennyiben biztosíték adása végzésileg kimondatnék, és annak a ki-

tüzzött határnapig elég nem tétetnék, a zárlat a fél kérelmére azonnal feloldandó lenne.

Végül kimondandónak vélem, hogy ha a zárt kérő az anyaperben vesztes lenne, a zárlat által okozott minden károsodásért felelős.

Ezek azon elvek, melyeket — körülbelől — lényegeseknek tartok a mulhatlanul behozandó előleges biztosítások eseteire, és melyek figyelembe vétele mellett a törvény szövegét formulázni lehetne.

HORÁNSZKY NÁNDOR, h.-ügyvéd.

Börtönügyreform *),

vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és fő kellékei.

Jelige: „Nagy a kor, melyben élünk de nagysága nem az, hogy a gőz hatalmát feltalálta, s vasutjait építve, minden távolságot eltüntetett, s a földet mintegy kisebbé varázsolá, hogy rajta önmagát nagyobbak érezhesse; nem hidjai s csatornái, s fenséges építményei; — mert így nagyot tettek a régiek is, s bár zsarnokhatalom építé, csudálva állunk Egyiptom piramisai előtt: korunk nagysága az, hogy emberszerető; — korunknak dicsősége hogy a rabok sorsát meggondolva, a kínzást büntetéssé változtatta.

Báró Eötvös József.
(Themis. 1839. II. füz. 49. l.)

I.

A civilizált államokban legelfogadottabb büntetési mód korunkban a bebörtönzés.

A tisztuló nézetek, a jogtudósok vizsgálódása a bűnözések okai s az ezeknek leginkább megfelelő ellensúly iránt, a jelenségek okszerűbb felfogása azon meggyőződésre vitte ugyanis a törvényhozókat, hogy minden bűnnek tulajdonképpen csak a szabadsággali visszaélés főoka, s hogy az ennél fogva a szabadság egy részének elvesztésével a legtermészetesebben büntetettik; „a kés vétetik el a gyermek kezéből — mondja szépen és jól Szemere — melyet nem tudott okosan használni.“

Érdekes azon sok változás, hogy különböző időkben és különféle országokban minő alakokban fogyanatosították e büntetési módot, vagyis a börtönügy fejlődésének történelme. Kiindulva a babiloniaktól, görögöktől, rómaiaktól; vizsgálva az Aegyptusiaknál és Philisteusoknál (Jeremiás 36.15, 20.2, 38.28, Dávid zsolt: 57.5, Mózes I. 39 és 40, bírák könyve 16.21, királyok könyve II. 25.29, — Tr. 8. §. 9. de poenis, Const. b. cod. de poenis stb.), figyelemmel kísérve, a haladást a középkorban az egyház befolyása következtében, a javításokat Angolhonban, Howard működéseit, a börtönügyi mozgalmakat Amerikában, a philadelphiai és auburni rendszerek egymás elleni tusáját, mindkettőnek eredeti alakját s a koronkénti változásokat, melyeken átmentek, a mozgalom átszarmazását Amerikából ismét az európai contingensre, az itt kifejlődött különféle rendszereket; a „Probation-System“-nek nevezett Angolországit deportációval és anélkül, a „Stanley-Graham“-féle rendszert ugyanott, Macconochi munkajegyekkel rendszerét („Marksystem“), az osztályozási rendszert („Classifications-System“), a világhírű irhoni rendszert átmeneti intézeteivel („Intermediate-System“) és Crofton működéseit, Bajorország börtönrendszerét, melyet a vasakaratu Obermayer sikerített, Corfu és Malta sajátos rendszereit, Badent majdnem páratlan Bruksáljával, a pentovillei, brixtoni, redhilli és moabiti mustra-fogházakat. . . . mindezeket megismertetni sem haszonnélküli sem érdektelen nem volna. A jelen értekezésben azonban — mely egy hetilap szűk keretű hasábjaihoz van szabva — mindezekről hallgatni fogunk.

Csak azon pontokból, melyekre nézve az összes ci-

*) Töredék egy a magy. kir. tud. Egyetem által nyilvános dícséretre méltatott nagyobb munkából.

vilizált világban a börtönügy javítása körül működők többsége megegyez, kívánunk egy létesítendő börtönrendszer főelveiül néhány alapvonást adni.

* * *

Főelv az: hogy soha sem számíthat a törvényhozó büntető törvényeivel a társadalom kívánalmai- és érdekeinek megfelelő hatásra, ha a törvényei alapját képező börtönrendszer nem nyugszik észszerű és igazságos elveken ¹⁾ és nincsen magukkal a törvényekkel a legszorosabb összefüggésben, nem egy szellem, egy vezéreszme lengi mindkettőt át.

A jó rendszer még nem elégséges. Annak sikeres alkalmazása által érethetik csak el a kívánt czél.

A különféle rendszerek közül — melyek időnként felmerültek — legtöbb pártolója a *módosított* magánelzárásnak van. E mellett nyilatkoztak a legtöbb tudósok, börtönhivatalnokok, törvényhozások és leghatályosabban a siker ²⁾. Azonban a különzárás *módosításai*, vagyis mikénti fogyanatosítása, tartama és hatására nézve elágaznak a vélemények ³⁾. Egyetértenek abban: hogy a foglyok további megromlását akadályozza, fogékonytá teszi a jó behatásoknak s ez által javító.

Jó eredmények csak jó előzmények következményei lehetvén, látnunk kell mindenek előtt, hogy minő előkészületek mellett léptetendő életbe egy új börtönrendszer, minők egy czélszerűnek tekinthető börtönrend ismérvei, kellékei, — fogyanatosítási módja és végre, hogy miképen mozdítandók elő a börtönrendszer által czélbavett eredmények, miképen biztosítandó a siker.

Minden bűnnek forrása a romlott erkölcsökben, műveletlenségben, a törvény iránti tiszteletlenségben, fellobbanó vagy boszuálló véralkatban, könnyelműségben, mások csábításaiban, rossz társaság és nem utánzandó példákban, a vagyoni büntetésekre nézve pedig népgazdászati beteges állapotokban is levén keresendő ⁴⁾, a törvényhozónak iparkodnia kell a bajt ezen keletkezéseiben elfojtani s törekedni, hogy intézkedéseivel odahasson, hol attól legtöbb sikert remélhet.

Első és főfeltétel ezek között a művelődés előmozdítása jó népiskolák által. Bebizonyított tény levén ugyanis, hogy a legtöbb főbenjáró büntetettek a nép műveletlen osztálya által követtetnek el, a gyermekek neveltetésére a legnagyobb gond fordítandó, hogy így mentül kisebb számra olvadjon az ugynevezett „műveletlenek“ osztálya.

A czélszerű nevelés az erkölcsöket jobbitja, s a

¹⁾ Mittermaier, Gefängnisfrage (Erlangen 1860.) Előszó.

²⁾ Ujabb az is igen ajánlotta e rendszert, hogy Bruchsalban s másutt is a foglyok nagyobb része, midőn kiállottak volt már a magánbezárás azon tartamát, melyet a törvény maximumként állapított meg, s közös termekbe voltak áthelyezendők, magok kérték az igazgatóságot, továbbra is magányos czellában maradhatni, vagy ha ki is mentek belőle a közös munkatermekbe — rövid idő alatt visszakiváncoktak.

³⁾ A magánrendszer nem vétetik többé mostan már philadelphiai értelemben. Philadeliában is sokban eltért már eredeti alakjától. A magánrendszer szigorú és következetes keresztülvitelét csak kevés törvényhozás fogadja el, s csupán némely szakférfi pártolja még (p. o. Röder, Suringar, Duquetiaux). Azon czélhoz képest. minék elérésére a magányos elzárás legalkalmasabbnak tartatik, különféle fogyanatosítási módjai fogadtattak el. Következő szempontokból tekintetik ugyanis a különzárás: 1) mint legalkalmasabb fogsági büntetés a bűnös állandó megjavítására; 2) mint a fogoly jellemének, hajlamainak kiismerésére szolgáló előiskola; 3) a fogság kezdetén egy bizonyos ideig, hogy a fogolylyal a büntető hatalom súlya éreztessék; 4) hogy csak addig tartson, míg a fogoly javultnak mutatkozik — s alkalmas előiskolául ez által arra, hogy innen más foglyokkal közösségbe bocsáttathassék; 5) mint a rendes fogsági büntetés szigorítás, vagy börtönfegyelmi kihágások megfenyítésére szolgáló mód stb. Ezen felfogások szerint a magánelzárásnak 1) korlátlan vagy korlátozott; — 2) hosszabb vagy rövidebb (de tüzetesen meghatározott) tartama fogadtott el; 3) néhol a fogházigazgató belátásától tétetik függővé, hogy meddig tartassék egyik-másik fogoly magányos czellában, vagy végre 4) a fogsági idő alatt néhány napra terjed csak. — Ugyanezen célokhoz képest tétettek osztán annak megfelelőleg a magányos elzárás mikénti fogyanatosítása körül egyéb változások is.

⁴⁾ Mittermaier a foglyokat, tekintettel az elkövetett bűntények okaira, 10. osztályba sorolja. Gefängnisfrage 64. l.

nemzetgazdászati viszonyok emelésére is hatván, ennél fogva háromszorosan kisebbsítheti a bűnözések számát. De figyelem fordítandó rá már azért is, mert ezáltal a törvény iránti tisztelet is meghonosul s a boszuvágy lecsillapittatik.

Azerkölcsök további javítására minden erkölcsrontó tényeknek és intézményeknek elejét kell venni; s bár az erkölcsi büntettek egy nagyobb részének megfenyítését újabban a legtöbb törvényhozás a lelkiismeretres a tulvilági bíróra bizza, mindenki beláthatja azt mégis, hogy — miután ez tulajdonképen a legtöbb bűn kűtfője — legalább a nagyobbakat s kivált azokat, melyek közbotránnyal vagy többek erkölcsi érületének megingatásával járnak, szigorú fenyték alá kellene venni közállami tekintetből is.

Hasonlóan gond fordítandó a nemzetgazdászati viszonyokra is, mert számos bűn veszi innét eredetét. Oda kell nevezetesen működni, hogy az ipar, kereskedelem és földmívelés, a mennyire lehet, megmentessék a hanyatlástól. Az adóügyet igazságos alapokra fektetni, hogy ezen osztályok egyike se legyen felette tulterhelve. A polgári törvénykezést a hitel emelése végett szervezni. Években, midőn elemi csapások vagy pusztító háború sokakat képtelenné tesz szükségleteiknek becsületes uton való megkeresésére, jóeleve tétessenek intézkedések az iránt, hogy a sújtott nép ne legyen kénytelen törvénytelen eszközök által magát az éhhaláltól megmenteni.

Működni kell a törvényhozónak, hogy a dolgozó néposztály soha se szűkölködjék munkában vagy állandó dologházak felállítása, — vagy pedig — nagy szükség idejében — országos vállalatok létesítése által.

Azonban ne történjék itt még megállapodás. Számos egyéb okai vannak még a bűnnek, melyeket szintén orvosolni kell. Ezek közül egyik legfőbb maga a rossz berendezésű börtön is.

Ha meggyőződött a törvényhozó az országban létező börtönök czélszerűtlenségéről; újak és czélszerűebbek építéséhez kell fogni. Ezek iránt első szabály:

„Az okos más kárán tanul.“

Jól kell ugyanis a külföld tapasztalatait felhasználni valamely rendszer elfogadásánál, nehogy siker nélkül egy roppant teher rovassék az adófizető népre börtönök építése által.

Mint már fentebb mondtuk, a legtöbb törvényhozás, a legtöbb szakférfi és tudós a módosításokkal alkalmazott magánrendszert ajánlják követendőnek. Ezen módosítások közé tartoznak:

1. *A tartam.* Legvitásabb pont, a felett válván szét a nézetek, hogy mennyi idő kívántatik arra, hogy a magánelzárás a kellő hatással birjon, de amellet ne váljék a foglyok hátrányára testi — vagy szellemi egészségök tekintetéből.

Hogy a javító és magánrendszer elveivel meg nem egyeztethető az életfogytiglani elzárás, csak igen kevesen vonják tagadásba.

2. Hogy alávethető-e mindenki a magánelzárásnak különbség nélkül? néhol a nőket, öregeket és ifjakat kivesszik; máshol csak azokat, kiknek szellemi erejük nem állanán tán ki ezen erős próbát, vagy kiknek előbbeni megszokott tevékeny és nagy testi mozgásokkal járt életmodora veszélyessé tenné egészségi tekintetből az egy-szerre alkalmazandó szűk czellát és ülő munkát¹⁾.

3. Pótoltnak a magánrendszer ezen elnyesései egyéb intézmények által. Ilyenek a közös dolgozó-ter-

mek néhány fogoly számára s a kerti és mezei munkák alkalmazása bizonyos korlátok között.

Az egyéb kisebbszerű módosításokat hely szűke miatt mellőzzük itten²⁾.

* * *

Majd minden törvényhozás újabbkorban a büntető-jog terén a javítás elvére van fektetve; mert csak ezzel egyeztethető meg egy czélszerű börtönrendszer³⁾. Igazságos és jó, humanus és mégis szigorú büntető rendeletek mellett egyedül lehet a börtönrendszernek jó hatása.

Ha már elfogadott a törvényhozás valamely börtönrendszert, azt fokoként kell életbe léptetni s vele a büntető törvényeket összhangzatba hozni. Első figyelem legyen a bűnök kezdetére s kezdő bűnösökre. Amazokhoz tartoznak a rendőri kihágások, ezekhez soroltatnak a nevelés és gondviselés nélkül csavargó gyermekek, kisebb büntetteket elkövetett zsebébb koru ifjak vagy nők, de a nagyobb bűntényekről vádolt zsegekörüak is.

A legnagyobb tekintélyek (Mittermaier, Röder, Füesslin, Schlatter) határozottan nyilatkoznak az iránt, hogy ha a kisebb büntettek és rendőri kihágások szigorúabban fognának büntettetni, s egy czélszerű börtönrendszer által mindjárt az első törvénszegésnél gyökeres javítása kísértetnék meg a Themis sorompói elé kerültnek, ha nem volna módja első tán gondatlanságból elkövetett rendőri áthágás miatti elfogatása alkalmával a börtönben kitanult gonosztevők iskolájába és társaságába jönni, hogy megromolják: számos gonosztevő nem válnék azzá a mi, s így sokkal kevesebb bűntény is követtetnék el, s a büntető hatalom gyakorlata is kevesebb dolgot és költséget okozna az államnak.

Ugyanazért első teendők közé tartozik tehát a rendőri börtönök szervezése, és mindennemű vádlottaknak — kivált ha büntetve még nem voltak — elkülönítése, nehogy oly társaságba jussanak a köztermekbe való csukatas által, hol maguk és a társadalom veszélyére igazi bűnösökké váljanak⁴⁾. Ezután javító s illetőleg nevelő házak felállítása szükséges gondviselés nélkül csavargó gyermekek és fiatalok bűnösök számára. Magától értetődik, hogy ez utóbbiak elkülönítve az előbbiektől és szigorubb fegyelm alatt volnának tartandók⁵⁾.

Ily intézetek közül mintául ajánlhatók: Mettray Franciaországban, s ugyancsak Mettray nevű ily intézet Németországban, Bordeaux, Oswald Strassburg mellett, Petitbourg és Ruysselede.

II.

A börtönök berendezése körül⁶⁾ következő elvekben állapodtak meg a legjelesebb szakférfiak és tudósok.

¹⁾ Lásd egyébként: Mittermaier, Gefängnisfrage 113. s. köv. l.

²⁾ A javítási elvnek a visszaretentési — megtorlási — és igazsági elvek feletti előnyeire nézve lásd: Füesslin, Gefängnisreform (Leipzig 1865) 30—62. l. és Röder, Besserungsstrafe (Leipzig 1864) 38. és köv. lapjait.

³⁾ Mittermaier, Gefängnisverbesserung (Erlangen 1858) 130. l.

⁴⁾ Az ily intézetek berendezése iránt számos munka jelent meg, mely tüzetesen e kérdéssel foglalkozik u. m. Dupetiaux, exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede. (Bruxelles 1862); — Beranger, société de patronage des jeunes libérés. (Paris 1857.); — Cochon, notice sur Mettray Extrait des annales de Charité (1856); — Lepelletier, colonie de Mettray (Paris 1856.); — Ashead, ou juveniles delinquents (London 1854); — Souvestre, une visite à Mettray. (Paris 1854); — Bousquet, tableau sur la situation morale et matérielle des jeunes détenus en France (Paris 1853); — Miss Carpenter, juvenile delinquents their condition (London 1853). Ezek felül lásd még: Mittermaier, Gefängnisverbesserung 167—184. l. Ferrus, Gefangene (Ratibor 1853) 213—255. l. Würth, die neuesten Fortschritte des Gefängniswesens. (Wien 1844) 64—75. l.

⁵⁾ Diez, Verwaltung der Strafanstalten (Karlsruhe 1857) 113—161. l. — Aktenstücke, die Ausschreibung einer Konkurrenz zur Einreichung von Bauplänen für ein neues Strafgefängnis zu Frankfurt a. M. betreffend 1861. — Dupetiaux, Architecture des prisons cellulaires (Bruxelles 1863). — Kühne, Gutachten über bauliche und andere Anordnungen in der Strafanstalt St. Gallen (1859). — Jebb, Report on the discipline and construction of Portland etc. (London 1850.) — Memoir, sur le syst. pénitent. (Genève 1838) — Szalay, Themis II. füz. 46. l.

¹⁾ Különbség van az iránt is, valjon minden büntett megfenyítésénél alkalmazandó-e? Így p. o. Toscana mindennemű börtönbüntetésül elfogadta, Piemont csak a kisebb szabadsági büntetések elszenvédésére létező börtönökben, Baden és Würtemberg ellenben csak a súlyos büntettek megfenyítésére szolgáló fogházakban.

Első feladat a fogházat alkalmas helyen felépíteni, részint egészségügyi szempontból, szabad kilátással, nem nedves helyen¹⁾, sem mocsár közelében, sem igen járott utcában, hogy a külvilág zaja ne háborgassa a belső csendet. Gazdasági szempontból célszerűnek mondják ugyan, hogy a fogházak ne nagy városokban vagy mellé építtessenek az élelmiszerek drágasága miatt; de figyelembe véve azt, hogy a fogházi készítmények piacza és vevője inkább feltalálható nagy városban; hogy jótékony egyletek inkább alakulhatnak nagy városokban, ezen egyletek többszámú tagokkal és terjedtebb működéssel bírhatnak, a foglyokat és a fogházat gyakrabban meglátogathatják; könnyebben lehet a kiszabadulandó foglyokat munkával ellátni; katonai őrsapatok közelléte miatt biztosabb a netáni megszökés vagy zendülés meg-
hiúsítása: ezek s egyéb okok inkább ajánlják a fogházakat nagy városok mellé építeni²⁾.

Az építmény célszerű és jutányos elkészítése és berendezése tekintetéből, pályázat hirdetendő tervezetek készítésére³⁾. Előny nem mindig az olcsóbban vállalkozónak, hanem inkább kipróbált becsületességű és jó képességű építésznek adassék. Magának az épületnek következő kellékekkel kell birnia, hogy céljának megfelelhessen:

1. *Egészségi szempontból* a czelláknak elég nagyoknak, könnyen szellőzhetőeknek kell lenniök. Legyen a fogháznak elég tágas udvara testi mozgások tételére, sőt alkalmas helye a szabadban való dolgozásra is, nemkülönben kellő berendezésű szobák a betegek számára. Az árnyékszékeknek oly berendezéssel kell birniök, hogy a benne kifejlődő ártalmas levegő sem a fogház valamely szobáiba, sem folyosóba vagy udvarba bele ne vehesse magát, hanem csövezetek és légvonat által eltávolíttassék. A mennyre elérhető, folyóvíz közelben legyen; de magában a fogházban mindenesetre két jó kutról kell gondoskodni: ivó-, főző- és a tisztaság fenntartására szolgáló víz tekintetéből. A fűtés és világításnál tekintettel kell lenni ugyan arra, hogy mentül kevesebbe jöjjön, de kerülni kell mégis oly anyagok alkalmazását, melyek a levegőt megrontják, vagy oly berendezésük, hogy a czellák hőmérsékletét ne lehessen a fogoly kívánságához legalább némileg alkalmazni. Kivált pedig ne használtassanak oly anyagok a fűtésnél vagy világításnál, melyekből — bár csak vigyázatlanság következtében is — tűzvész üthetne ki a fogházban. Szigorú felügyelet legyen az épület és a czellák belsejének tisztántartására.

2. *Gazdasági tekintetből* ügyelni kell, hogy az épület tartós materiából készüljön. A czellák és folyosók padimentomához alkalmas anyag használandó, mely nem kopik egyhamar el. A fűtésre nézve ajánlatos az úgynevezett légfűtés⁴⁾, mely jutányos is, és a fogoly csak annyi meleget bocsát be magához egy ajtócska felnyitása által, a mennyszeret s a mennyi egészségének meg nem árt. Világításra legalkalmasabb az olaj. Lég-szesz és photogen semmi szín alatt se használtassék, mert vigyázatlanságból eredhető kiömlések vagy netáni fellobbanások által mindkettő egyaránt sajnos zavart okozhatna a fogházban. Sőt tartani lehet, hogy némely fogoly öngyilkossági eszközül is felhasználandja az egyiket vagy másikat ezek közül. — A czellák butorzata a legegyszerűbb legyen és tartós. Kényelmet ne nyújtson, örömet ne okozzon, de a szükségét fedezze. Ugyanez áll egyébként a ruházatra nézve is.

3. *Biztonsági tekintetből* az épület olyan berendezést nyerjen, hogy a megszökés mentül lehetetlenebbé váljék. Az árnyékszéki csövezeteknél, kéménynél s földalatti csatornák építésénél erre kellő figyelemmel kell lenni. A fogház jó magas körfallal legyen körülvéve, s építési alakzata megkönnyébbítse az őrszemélyzet feladatát. Az ajtók, vasrácszatok, záruk már kinézések által is lehet-
lennek mutassák a megszökést.

4. *Általában*: legyen az öröknek, felügyelőknak, az igazgatónak, s egyéb tisztai személyeknek alkalmas lak-helyeik. Elegendő hely a kézmunka, — s raktárak a munkához szükségrendő nyersanyag- és munkaeszközök számára. Hagyassék alkalmas rész a fogházban a házi-dolgok elvégzésére. Ilyen p. o. a konyha főzés végett s néhány szoba a mosatásra. Célszerűtlen volna a mosni való ruhát a fogház falain kívül vinni, kivált a vizsgálati foglyokéit. Fürdőszobák is szükségesek, egy gyógyszerár és könyvtár. Nem szabad továbbá megfélekedezni, hogy az Isteni tisztelet megtarthatására is alkalmas helyről kell gondoskodni, mely — a mennyre illik e helyhez képest — egyszerű legyen, de mégis a templom némi magasztosságával birjon. Ennek kivált élénk képzelődésükre s főleg nőkre nézve igen jó hatása van.

Kinézése a fogháznak ne legyen sem külsőleg sem belül diszes; sötétben álljon itt és emlékeztessen komoly alakjával a büntető igazság szigorára.

(Folytatása következik.)

Az orosz cs. perrendtartás 1864. nov. 20.*)

(—y—n.) A polgári törv. eljárás legújabb legislatív jelenségeinek összehasonlítása s azon észrevétel, hogy mindezen újabb munkálatok a nyilvánosságra és szöbe-liségre alapítvák, — azt látszanak bizonyítani, hogy életbelépett az egyetértés a jogos kívánalmaknak megfelelő polgári perrendtartás által szükségelt irány felett; s hogy nem tévedünk, — azt állítván, mi-szerint minden új törvényhozás, természetesen sok tekintetben javítva, lényegileg mégis a francia perrend-tartás és joggyakorlat mintáját követi. De közelebbről vizsgálva a legújabb törvényhozási munkálatok részle-teit, csakhamar meggyőződünk, hogy az említett egyet-értés még távolról sem fejlődött ki, és hogy még nincs biztosítva a törvényhozások tevékenységeinek egyönte-tősége. Tekintsük például az újabb munkálatok közül az 1864. nov. 20-ki orosz cs. perrendtartást, melyet az új törvénykönyvek kidolgozására 1862. szept. 29-én ösz-szeállított bizottmány az eléje szabott alapelvek nyomán 1864-ben szerkesztett, — melyek értelmében kerületi s békebiróságok, ez utóbbiak csak kisebb ügyek eldönté-sére, — ítélő-székek s mint legmagasabb bíróság, a se-natus, állítandó fel. A rendes kerületi bíróságok eljá-rása nyilvános és contradictorius alapra építendő. Két-féle eljárás határozandó meg, t. i. a rendes és sommás. A megelőző írásbeli eljárás periratok útján, melyeket egyik fél a végrehajtó által közöl a másikkal; mind-egyik fél két ily periratot nyújthat be; s végre tárgya-lás folyamában nem emelhetők újabb igények: — az ily irányelvek alapján készült eme polg. perrendtartásnak következő lényegesebb határozatait emeljük ki:

1. Minden polgári jogügylet a bíróságok által dön-tetik el. 2. A közhatóságok által jogaikban megsértett egyének vagy társulatok a polgári bíróságoktól köve-telhetik ugyan megsértett jogaik helyreállítását, de ily vád az illető hatóságok tevékenységét a birói határozat kimondásaig meg nem szüntetheti. 3. Közhatóságok,

*) Bővebben ezen és más hasonló tárgyakról l. Mittermaier, „Neueste Leistungen der Civilprocessgesetzgebung.“ (Archiv für die civilistische Praxis. Heidelberg.)

¹⁾ Mittermaier, Gefängnisverb. 87. l.

²⁾ Diez, Verwaltung der Strafanstalt 114. l. — Röder, Besserungs-
strafe (Leipzig 1864) 100 l. — Ferrus, über Gefangene 305. l.

³⁾ Füesslin, die Grundbedingungen jeder Gefängnisreform (Leipzig
1865.) 88. l.

⁴⁾ Marcand (orvos a Celly fogházban) a gőzfűtést ajánlja.

vagy hatósági személyek nem dönthetik el maguk a bíróságokhoz tartozó ügyeket. 4. A bíróságok polgári peres ügyekben csak az illetők keresete folytán avatkozhatnak. 13. A bíróságok minden tárgyalása nyilvános, kivéve egyes, a törvény által meghatározott eseteket. 14. A feleknek jogukban áll maguk helyett teljhatalmazottjaikat küldeni.

A békebirósági ügyekben: 44. A békebiróságok előtt a felek ügyvivői ügyvédek vagy magánszemélyek is lehetnek. 48. Az ügyvéd valamely ügyet, melylyel a békebiróság előtti ügyvitelével megbízott, egyezség által is befejezhet. 51. A bírósághoz benyújtott panasz lehet szó- vagy írásbeli. 52. A szóbeli panaszt a békebíró jegyzőkönyvbe vezeti, hol azt a felperes aláírja. 68. A békebírák előtti eljárás nyilvános és szóbeli; mindazonáltal a gyűlés zárt is lehet, ha ezt a felek kívánják, s ha a békebíró e kívánságot alaposnak találja. 70. A felek előleges nyilatkozatai után a békebíró az ügynek kiegyenlítését megkísérli. Az eljárás folyamában is fel van jogosítva hasonló kísérletre. 71. A megkötött egyezség írásba foglaltatik s a felek vagy meghatalmazottjaik által aláíratik. Oly ügy, mely egyezség által kiegyenlített, nem újítható meg. 81. Felperesnek be kell bizonyítania panaszát. Alperes pedig, ki a panaszló követelése ellen lép fel, ellenvetéseit tartozik bebizonyítani. 82. A békebíró sem okokat, sem adatokat nem nyomoz, s ítéletét egyszerűen csak a felek által felhozott érvekre alapítja. 93. Beteg tanut a békebíró saját szállásán és a felek jelenlétében hallgat ki. 97. Minden tanu külön hallgattatik ki a felek jelenlétében. 98. Még ki nem hallgatott tanuk nem lehetnek jelen a kihallgatáson. 99. A kihallgatás után szabadságában áll a feleknek, a tanukhoz kérdéseket intézni. 100. A tanuvallomások ellenmondásainak kikerülése végett a békebíró szembesítést rendelhet. 101. A tanuvallomások lényeges tartalma jegyzőkönyvbe írtatik, s a felek, valamint a békebíró által aláíratik. 102. Tanuvallomások hatályát a békebíró állapítja meg a tanuk hitelessége szerint. 105. A bíróság elé terjesztett oklevelek az ügy eldöntésénél tekintetbe veendőek. 115. A felek megkérhetik a békebíró, hogy az ügyet eskü alapján döntse el, de annak nem áll jogában a feleket akár esküre kényszeríteni, akár azt nekik ajánlani. 117. Az eskü oly bizonyítékul szolgál, mely semmi más bizonyíték által meg nem dönthető. 129. Miután a békebíró a feleket kihallgatta, fontolóra vesz minden felhozott körülményt, s saját lelkiismeretének meggyőződése szerint mondja ki az ítéletet, melynek azonban a törvénnyel ellenkeznie nem szabad. 130. Az ítélethozatalnál a békebíró tekintetbe veheti a helyi szokásokat is, a mennyiben arra valamelyik fél hivatkozik. 132. Ha a felek nem hivatkoznak az elévülésre, a békebíró azt nem teheti kérdés tárgyává. 162—184. A békebíró ítélete elleni felebbezés a békebiróságok ítélő-székeihez nyújtandó be. Ez ítélő-székek tárgyalásai nyilvánosak.

A kerületi bíróságok előtt: 229. Minden bíróság maga határozza el, illetékes-e a beadott peres ügyben, s semmi esetre sem fordulhat magasabb bírósághoz kételeinek eloszlátása végett. 230. A kerületi bíróságok között felmerülő illetékességek feletti vitákat a feltörvényszék dönti el, melynek hatáskörébe a bíróságok tartoznak. 232. 234. Illetékességi viták, melyek csak egyik fél panaszának alapján keletkezhetnek, a feltörvényszék közgyűlésén döntenek el, miután az államügyész zárbeszédét bevégezte. 237. Minden a feletti vitát, vajjon bizonyos ügy a közhatóságok vagy bíróságok körébe tartozik-e, maga a bíróság dönt el. 245. Ha nincs elegendő felesküdt ügyvéd, akkor magánszemélyek is elvállalhatják az ügyészkedést. 286. A bíróság csak oly

kereset alapján kezdi meg egy ügynek tárgyalását, mely meghatározott alakszerűséggel nyújtott be. 312. Az előleges írásbeli előkészületek alapjául a peres felek által benyújtandó négy irat szolgál. Minden fél részéről kettő. E négy irat: a kereset, válasz, ellenirat és czáfolat. 324. Az ügy tárgyalása és a felek szóbeli okadatlásai nyilvános ülésben történnek. 325. Ha az ügy természetesen a nyilvánosság által a vallás, erkölcsiség vagy a közfegyelem sértetnék meg, a bíróságnak jogában áll saját belátásából az államügyész ajánlata folytán zárt ülést rendelni el. 326. A zárt ülésnek akkor is helye van, ha azt mindkét fél kívánja s a bíróság e kívánságot okadatoltnak találja. 327. Az ügyet a felek által benyújtott iratok és okmányok alapján a bíróság egy tagja adja elő. 328. 329. Ez előadás az elnök belátása szerint szóbeli, vagy írásból előolvasott lehet. Erre a felek tárgyalása következik. 330. A felek szóbeli tárgyalását képezik a magyarázat; először felperes, azután alperes részéről; a keresetbeli követelések és az ezek alapjául szolgáló körülmények. 331. 337. A szóbeli vita alkalmával a felek az ügy körülményeit magyarázó új érvekkel is élhetnek. Az elnök megkísérli a feleket kibékíteni. 338. Az elnök vezérli a szóbeli tárgyalást. Mihelyt az ügyet eléggé kimerítettnek találja, bevégezheti a szóbeli eljárást, de csak akkor, ha mindkét fél egyenlő számú szóbeli nyilatkozatot terjesztett elő. 339. Az ítéletnek a benyújtott okmányok- és bizonyítékokon, valamint a szóbeli tárgyalásban felhozott érveken kell alapulnia. 348. Az eljárás lehet rövidleges, ha a felek és az ítélőszék beleegyeznek. 350. A rövidleges eljárásnál a bíróság elnöke a feleknek megjelenési határidőt tűz ki, mely nem lehet hosszabb egy hónál. 361. 363. A vita végeztével az elnök rövid kivonatát adja elő az ügynek, azután a bíróság ítélt. Az érveket és tanukihallgatást illetőleg, ugyanazon szabályok kötelezők, mint a békebiróságoknál. 385. A tanuk a bíróság nyilvános ülésein hallgattatnak ki. Bizonyos esetekben a szomszédok is kihallgattatnak. 412. Ha a felek kívánják, kihallgattatnak a szomszédok egy telek fekvése, vidéke vagy kiterjedése feletti kérdésekben. 422. A szomszédok kijelölésénél a felek meghatározhatják, hogy a birtoklás feletti viszály kizárólag a kijelölt szomszédok nyilatkozatainak alapján döntessék el. 436. A szomszédok esküt tesznek. 437. A hitelesség és bizonyító erő a bíróság belátása szerint határoztatik meg.

Ime egy oly törvénykönyv fekszik előttünk, mely habár mindenesetre a nyilvánosság és szóbeli eljárás alapjára van fektetve, mégsem egyezik meg tökéletesen a francia törvényhozás alapelveivel. Az orosz törvényhozó nem mert oly eljárást alapítani meg, melynek hatályosságához egy, hivatását teljesen felfogó, s minden mellékcélú megvető ügyvédi kar, és kielégítő számú független, elmélet- és gyakorlatban egyaránt jártas bíró szükségeltetik. Főleg szeme előtt lebegett a törvényhozónak, hogy a tisztán szóbeli alapra fektetett eljárás haszna és előnye attól függ, vajjon számíthatni-e oly elnökökre, kik a jó bíró tulajdonain kívül azon ügyesség és jártassággal is bírnak, hogy az előadottakat és azok jogos s valódi értelmét rögtön, minden elhamarkodottságtól ment kedélynyugalommal és a körülményekhez viszonyított helyes ítélettel fogják fel. S ezért a szóbeli eljárást megelőző írásbeli alapra fektette, nehogy a pusztán szavakon épült ítélet alapossága s igazságossága szenvedjen csorbát. Az elhamarkodottságot még azáltal is iparkodott kikerülni a törvényhozó, hogy elrendeli, miszerint az írásbeli előzmények tartalma a bíróság egy tagja által előadassék, még a szóbeli tárgyalás megkezdése előtt, — s hogy (a 361. §.) az elnök a bírók ítélethozatalának megkönnyítésére a szóbeli tárgyalás ki-

vonatát köteles előadni. Habár ez intézmények egyes esetekben az ítélet alaposságát biztosítják is, mégis azon aggályt keltik fel bennünk, hogy általuk a szóbeliség elve nagy mértékben meg fog ingattatni. A periratok igen gyakran fognak ügyvédi iratokká fejlődni, melyek, mint a tapasztalás bizonyítja, nemcsak nem világosítják meg az ügyállást, sőt azt hosszadalmasságuk által homályba burkolják s zavartrá teszik. A bíróság egyik tagjának bevezető előadása akaratlanul is magára ölti a bíró egyéniségének nézetét, és társai ez egyéni nézet hatása alatt nem fogják előítélet nélkül s elfogulatlanul hallgatni a felek szóbeli tárgyalását. Az elnök kivonatos előadása is hasonlóan káros befolyású lehet. Az egyes bírót akár az elnök tekintélye, akár pedig a tárgyalásnál figyelmetlensége arra vezérelheti, hogy ítéletét az elnök előadására alapítsa.

Sajátságos intézménye még e törvénykezésnek a szomszédokra vonatkozó szabály (421. §), mely egy Oroszországban régen otthonos szokáshoz alkalmazkodva, a népies elemet is felhasználja az ítélethezánál. De különossége mellett sem tagadható, miszerint sok vizsálynál, mint pl. határkérdés vagy vizmosás miatti perekben a helyi körülményekkel és szokásokkal ismerős nép gyakran jobb ítéletet hozhat, mint a jogtudósok.

Látjuk az előttünk fekvő törvénykönyvből, és tapasztalhatjuk minden más új törvényhozási munkálatnál is, hogy noha mindannyi a francia példát követve, a szóbeliség elvét akarja következetesen keresztülvinni, mégis külön-külön egyes főbb pontokban eltér attól, és saját viszonyait és társadalmi állapotát vevén szemügyre, mindegyik más-más, sajátos jellemet ölt.

K ü l ö n f é l é k .

— (*A magyar kir. igazságügyminiszterium részéről közírt tétetik:*) 1. Hogy hivatalos helyiségei Budáról Pestre az akadémia utczában fekvő 5. sz. szám alatti Ganz-féle házba helyeztetvén át, ezentul minden beadvány, mely ezen miniszteriumhoz intéztetik, ez utóbbi helyen nyújtandó be.

2. Ezen miniszterium elnöki irodája továbbra is Pesten, a váci utca 13. szám alatti házban marad.

3. Postán érkező oly benyújtványok, melyek nem a miniszter személyéhez intézve, mindig „a magyar királyi igazságügyminiszterium” czime alatt küldendők be.

4. A m. kir. igazságügyminiszter hivatalos fogadásokra hetenkint két napot, u. m. keddet és pénteket reggeli 10 órától 12-ig tűzvé ki — a közönség kéretik, magát ezen intézkedéshez alkalmazni, minthogy a munka és idő ilyeszerű beosztása nélkül nem lenne képes e miniszterium halmozott teendőinek megfelelni.

— (*A cs. k. központi statisztikai bizottmány*) részéről nem rég kiadott „Közlemények a statistika köréből” című munkában, melyet a m. akadémia ez évi márczius 4-iki ülésében jeles tudósunk dr. Konek Sándor egyetemi jogtanár ismertetett — e következőt olvassuk: Az egész birodalomban az ügyvédek száma 3116, mely számból Magyarországra 1710 esik, minél fogva ez utóbbi az egésznek 54. 87 százalékát teszi. Még inkább szembeszökik e hasonlíthatatlan nagyobb száma az ügyvédeknek, ha az előbb nevezett számokat Austria- s Magyarország népességével vetjük egybe. — Kitűnik ugyanis ebből, hogy az egész birodalomban minden 11,777 személyre esik egy ügyvéd, ellenben hazánkban már minden 4108 lakosra. Ha mindkét rész elválasztatik, a Lajthán tul 21,105 lakosra esik egy ügyvéd. E szám a 4108-hoz bizonyára érdekes ellentétben áll. — Mi azt hisszük, hogy a statisztikai bizottmány közleményeinek alapja hiányos, mert köztudomás szerint a magyar kir. curia 1861. óta 2000-t meghaladó ügyvédi oklevelet osztott ki, a pesti ügyvédek száma pedig a 800-at bizonynyal megüti.

— (*Érdekes adatokat*) közöl a „Hon” párisi levelezője, melyekből átveszszük a következő sorokat:

Franciaország az elemi oktatás elterjedtségében még csak kevéssel ez előtt igen el volt maradva Német- és Angolország mögött; újabb időkben azonban ez ügyben nagy előhaladás történt.

Miután a számok legkézzelfoghatóbb bizonyítékai a történeteknek, úgy szolgáljanak e dologban igazolásul a következő statisztikai adatok:

A birodalomban létezett 1833-ban 22,640, — 1838-ban 29,349, 1848-ban 32,964 és 1857-ben már 36,500 nyilvános elemi iskola; az utolsó husz évben tehát az évenkénti átlagtöbblet 360 volt. Továbbá a nem rég közzétett sárga könyvben a következő számokat találjuk: 1864-ben 36,692 községbirt, még pedig összesen 52,455 tanodával, melyekben 3.413,830 fiu- s leánynövendék oktattatott; 1866-ban a monarchiában létező 37,548 község közül csupán csak 649 nem birt még elemi iskolával, ugyanez évben az iskolák száma 57,350-re, a tanulóké pedig (leányokat is ideértve) 3.478,432-re rugott.

E számok átalában véve kedvezőknek mondhatók; látszik belőlük — dicséretére a kormány s Duruy közoktatási miniszternek — hogy a elemi oktatás gyors haladásban van. Mindazáltal e tekintetben még kimondhatlan sok tennivaló létezik, mert vajmi nagy még Franciaországban is az írni és olvasni nem tudók száma! 1861-ben 305,203 háziasított párból 89,339 nőlegény és 134,782 menyasszony nem tudta nevét se aláírni, az 1860-ban összeirt ifjak közül pedig 90,781 (29.08%) sem írni, sem olvasni nem tudott. Felsőbb tanintézetekben az állam nem szűkölködik, miután jelenleg 9 theologiai, 9 jogi, 3 orvostani, 16 tudományos és ugyanennyi szépirodalmi egyetemi osztály létezik.

— (*A belgiumi képviselő kamrában*) nem rég heves vita fejlődött a halálbüntetés eltörlése felett. Keroyen ellenében Pymex a büntetés e nemének megtartása mellett emelt szót. Tagadja, hogy a közvélemény a halálbüntetés ellen nyilatkoznék, sőt a nagy többséget vele egy gondolkodásnak véli; tagadja azt is, hogy ezen évszázadban egy igazságtalan elítéltetés fordult volna elő(?), és azon alaphoz indul ki, hogy a büntetésnek a büntetett arányosnak kell lennie, mely a büntetettől visszajeszzen, s mely a társadalom fegyvere legyen egyes egyének biztonságának megőrzésére, oly fegyver, melyet a mig lehet, hüvelyében kell tartani, melylyel azonban sujtani kell a nagy gonosztevőket, ha rendkívüli bünt követtek el. Thonisten erre, miután az eljesztés elméletét ismételten tarthatatlannak bizonyította be, a halálbüntetés használhatlansága mellett felkarolt statisztikai adatokkal felelt.

— (*Egy hollandi lap érdekes jegyzeteket közöl*) New-York első éveiből, melyet 200 év előtt hollandiak alapítottak, és mely sokáig is maradt hollandi gyarmat. Akkor még New-Amsterdammak hívatott, és a Hudson-folyó Mauritius folyónak neveztetett. A város legrégibb részei még felismerhetők a szabálytalan építkezés által. Az első alapítóktól származó hollandi családok közül még most is több él ott. E gyarmat első éveiről emlékszik egy igen ritkává vált könyv, melynek szerzője David Pieterze de Vries (1655), ki több utat tőn oda. 1632—1644-ben a gyarmat alig terjedt egy ágyulövésnnyire erődeitől, és a vidék is csak addig volt ismeretes, meddig a folyók dagálya és apálya volt észrevehető. Beljebb a rézszi-nüektől félték életüket a gyarmatosok. Már akkor jelentkeztek a surlódások az angolokkal, kik északon és délen birtak gyarmatokkal és egymáshoz mindinkább közeledtek. A Mauritius-folyamon a hollandiak ágyulövéseik által gátolták New-Amsterdamból az angol kereskedelmi hajók közlekedését. Mámár egy millió lakost számlál New-York, és ott hol előbb a rézszi-nüek tévők félelmissé az országot, most távirdák és vasutak közlekednek.

 Lapunk mai számához van csatolva: Heckenast Gusztáv könyv-ársorozata.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BALINT.

TARTALOM: Első értekezleti ülés az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában. — Adalék a törvénykezési reformokhoz. Horánszky Nándortól. — Börtönügyreform, vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és főkéllékei. — Az orosz cs. perrendtartás 1864. nov. 20-án. — Különfélék. — Mellékletek: félív curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. -- Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Második értekezleti ülés

az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában.

1867. apr. 9.

Jelenlevők: Horváth Boldizsár, m. k. igazságügyi miniszter. ur ő excja; Fábry István udv. tan., Fabinyi Theophil, kir. hétsz. táblai bírák; Nyeviczkey József, orszb. ítélő-mester; Perlaky József, Babos Kálmán, kir. táblai bírák; Szinováczy György, kir. váltófeltszéki bíró; Pauler Tivadar, kir. tan. és egy. jogtr; Tóth Lőr., Gozdu Manó, képviselők; Ledniczky Mihály, Széher Mihály, Rudnyánszky Béla, Kléh István, Bróde Lipót, Szilágyi Dezső, Holovics Boldizsár és Busbach Péter ügyvédek; Ökröss Bálint, jegyző.

Tárgy: albizottmányok; az albizottmányi munkálatok irányelvei.

Miniszter ur ő excja az értekezleti ülést megnyitotta nyilvánítja, s az előbbi ülésben javaslatba hozott albizottmányok szervezetét és teendőit bocsátja tanácskozás alá.

Ökröss B. feleslegesnek vél két külön bizottmányt, — részint azért, mert a bírósági szervezet és eljárás szoros egybefüggésben állanak, részint azért, mert az előbbire nézve már kész javaslattal bír, — mit tiszteletteljesen az értekező elé terjeszt.

Fábry István kir. hétszemélynök és Rudnyánszky B. ügyvéd urak előadásai folytán, kik sem a perrendtartást a bíróságtól függővé tenni, sem ezek szervezetét az eljárási szabályzattól különválasztani nem látták célszerűnek: az értekezőt abban állapodott meg, hogy a polgári eljárás körében teendő javítások előkészítésére egy bizottmány szerveztessék.

Az első ülés véghatározata, melynél fogva 3 albizottmány lett volna kiküldendő a büntetőjogi, a törvénykezési és bírósági szervezeti munkálatokra: oda módosítatik: hogy e munkálatok két albizottmányban vétessenek elő, melyeknek egyike a polgári alaki jog és bírósági szervezet kidolgozásával, másika az anyagi büntetőjog átvizsgálásával foglalkozzék.

Miniszter ur ő excja felkéri az értekező tagjait, hogy hivatásuk- és hajlamukhoz képest ez albizottmányokhoz sorakozzanak. Kiemeli továbbá nélkülözhetlen szükségességét annak, hogy az albizottmányi tárgyalásokról s e munkálatok minden tételeiről motivált jegyzőkönyvek szerkesztessenek, s hogy ehhez képest minden albizottmány külön jegyzővel birjon.

A polgári törvénykezési albizottmányhoz Ökröss Bálint osztály-titkár, s a büntetőjogi albizottmányhoz Szilágyi Dezső ügyvéd jegyzőkül rendeltetnek.

Kléh J. ügyvéd ur célszerűnek látná amaz elvet, mely az albizottmányok munkálatait vezesse, — eleve megállapíttatni. És ez elv akkép lenne kimondandó, hogy a javaslat minél szűkebb térben csak az ideiglenes törvénykezési szabályok legszükségesebb javításaira szorítkozzék. — Terjedelmes munka készítése egy új nemét

tenné a provisoriumnak, de a jelen viszonyok közt és a kimért időtartam alatt nem is volna lehetséges.

Széher M. ügyvéd úr a mult ülésre hivatkozik, mely már megállapította, hogy az ideigl. perrendtartás ne legyen új munkálat. Azon körülmény is ajánlja ezt, hogy az országbírói értekezőtben és a függelékekben számos anyagi törvények foglaltatnak, melyek a készitendő javaslat által nem érintettek. Más részről azon kérdés is felmerült, hogy az alaki jog terén többféle törvényre van hivatkozás, melyeket tehát rendszeres egészszé kellene átalakítani, mindezen törvényeknek azonban a munkálatba felvétele felette nagy nehézséggel jár, s sok időt vesz igénybe. Alapul tehát az országbírói értekezőt rendszerét ajánlja. E munkálat rögtönzött volt; nagy hibákkal bír, melyek a gyakorlatban felette rossz hatást szülnek. Ha ezek kijavíttatnak: nem lesz terjedelmes a munkálat. Ha csak a végrehajtásnál is segítve leendő, ha a felfolyamodások és igényviszonyok rendeztetnek: a célnak meg fogunk felelni. Végre egy irott javaslatot mutat fel tájékozásul az iránt, mikép lehetne az egyes javításokat és módosításokat az ideigl. törv. szab. keretébe beilleszteni.

Rudnyánszky B. ügyvéd ur helyeslőleg fogadja az előzetes elvek megállapítását, de kevesli a kört, mit az előtte szóló a javításnak kijelölt. A javítások szükségessége nemcsak a végrehajtásban, hanem az eljárásban is jelentkezik. És itt amaz elvet kell szükségképen követnünk, mi általános elfogadtatott: t. i. a szóbeliség és nyilvánosság elvét. Ez különben sem jár nehézséggel; behozatala a mostani gépezet mellett is létesíthető, és mig egyfelől az ügyek számát kevesbitendi, más részről képesebb bírákat fog megnyerni a jogszolgáltatásnak. Kéri ezen kérdés fontosságát megvitattatni.

Babos K. kir. tb. ur annak megvitattatását látja előre-bocsátandónak, hogy mi legyen az albizottmányok feladása. A szükségnek néhány hiba kijavításával még nem lesz elég téve. — Az osztr. polg. perrendtartásnak maiglan is vannak még nálunk maradványai; eljárásunk pedig érezhető hézagokkal bír, — így például a bizonyítási, valamint a biztosítási eljárás egészen hiányzanak. Ezen vagy úgy lehetne segíteni, hogy mindaz, mit törvényeink az eljárás szabályaiként ismernek, rendszeres egészben foglaltassék, vagy hogy új elvek alapján új perrendtartás készíttessék. Az albizottmány feladásaul az előbbi módot ajánlja. A felebbezés tekintetében a kir. curiát fennhagyandónak véli, az országbíró elnökléte alatt, s a szükséges osztályokkal, melyek élén al-elnökök állanának.

Fabinyi kir. hétszemélynök ur az előbbi ülésben megállapított elveket irányadóknak tekinti. Tehát csak a legszükségesebbeket, mennyire az idő engedi. A jelenlegi teendőket azon utasításban látja, melylyel az albi-

zotmányok lesznek elbocsátandók. A büntetőjogi albizotmány kész operátummal fog találkozni, melyhez a javaslatok fűzhetők. A polgári ügyekre nézve azon módot látja legcélszerűbbnek, ha egy egészben állittatik össze minden, mi ide vonatkozik. És mivel maga az átvizsgálás is sok időt vesz igénybe; mivel a váltó és közpolgári közös szabályok gondos elkülönzése s a hiányoknak kiegészítése nagy fáradsággal jár: ennél tovább az albizotmány nem mehet; annál kevésbbé választhatna új alapot, mely nagy fontosságánál fogva csak kétes sikerrel lehetne a törvényhozási rövid tanácskozás és elhatározás elé terjeszthető. Azonban az eljárás kijavítása még nem elég. Mindenütt érezhető hézagokkal találkozunk. Hagyatéki eljárás egyáltalában nem létezik, s a mi van: az a kívánalmaknak meg nem felel. Maga a vérek közti osztály, mely egykor annyi magasztalásban részesült, telve van hiányokkal. A felek sok esetben arra használják azt, hogy puhítsák egymást, — midőn az osztóztató bírósági eljárás befejeztével a rendes út még mindig nyitva áll. Hasonló tekintet alá jönek a gyámi ügyek is. Sokan még azt sem tudják, hogy ezek voltaképen hova tartoznak. A gyakorlat ily ügyeket rendszerint a hagyatéki eljárással hoz kapcsolatba, de véleménykülönbség folyvást létezik. Mindezekre a munkálatnak ki kell terjeszkednie, különben hiányos marad. A büntetőjogi albizotmánynak azt is feladásaul tennék, hogy az alaki részt is vizsgálat alá vegye s a lehetőségig előkészítse.

Ráth K. ügyvéd ur a javítás módozatát véli előlegesen megállapítandónak, — s erre nézve Széher M. ur indítványát nem tekinti egyébnek egy kis operatumnál, adalékul a többiekhez, hogy a választás a sok munka közt még inkább nehezítettessék. A szóbeliséget elvileg pártolja ugyan, de nem tudja még, vajjon lehetne-e és mikép behozni.

Nyeviczkey országbírói ítélőmester ur azon kérdést látja első helyen, akar-e az értekezlet valamit a fennálló bírói szerkezetből kitörölni? Így már a mult ülésben kimondatott, hogy minden semmiségi panasz közvetlenül a semmitő-székhöz terjesztessék. Második elv lenne, hogy minden pernek csak két felebbviteli bírósága, — kevesebb azonban egynek se legyen. Harmadszor, hogy a kir. tábla megszűnjék első-bíróság lenni. 4-er, hogy a ker. táblák az eddigi ügyekre nézve elsőfolyamodási bíróságok maradnának, s ily minőségben kapnák azokat is, melyekben elsőfolyamodásilag eddigelé a kir. tábla ítelt. Végre, hogy minden bűnügyekben a kir. ítélő táblának koordinált felebbviteli bíróságok legyenek. Kérdésbe teszi 5-ör, nem lehetne-e a vidéki váltótörvény-székeket felosztatni, miután az újabb kor jogásza a váltótörvényeket különben is ismerik, a váltóbírákat pedig máshol lehetne utilizálni. 6-or a megyék megszűnjenek felebbviteli törvényszék lenni; ellenben 7-er, hogy az arányosítási, elkülönzési és tagosítási ügyek, melyekben eddig az alispánok jártak el, a megyei törvényszékekre ruháztassanak.

Miniszter ur ő excja feladását e törvényhozásnak átalában és ideiglenesen abban látja, hogy a legjobbat igyekezzék érvényesíteni. De egy korlát van, mit nem léphet át a nélkül, hogy az egész munkálat sikerét kockáztassa: — és ez a megyei szervezet kérdésének, mint nyílt kérdésnek fennhagyása. Gyökeres reformokat óhajt, de csupán a lehetőségig. Az értekezleti javaslatnak május hóban készen kell lennie, — különben novemberig nem lehetne azt az országgyűlés elé terjeszteni.

Tóth Lőrincz képviselő ur az albizotmány utasításában háromféle módozatot lát: az első, mely csak a legszükségesebbet akarja, a 2-ik, mely a létező szabályok nyomán rendezést óhajt, a 3-ik, mely radicalis javítást

helyez kilátásba. A választás a kivétel lehetőségétől függ, s ennek megvizsgálása az albizotmánynak fogná képezni első teendőjét.

Fábry kir. hétszemélynök ur a választástól függő megyei bíróságokban nem talál elég garantiát a szóbeli eljárás behozatalára. A polg. perrendtartáshoz felhasználni vél minden adatokat. A büntető-törvénykönyv vizsgálatában azon szöveget véli alapul vétetni, mely az utolsó üzenet által módosított. A felebbezési fórumokra nézve megállapítandónak találja, hogy semmiféle bíróság ne legyen kétfolyamodási. Így a kir. ítélő tábla azon teendői, melyekben eddig elsőfolyamodásilag ítelt, a ker. táblákhoz utasíttassanak; ez által a kir. tábla csupán felebbviteli, és pedig kivétel nélkül minden ügyben másodbíróság legyen. A felek megnyugtatósa kívánja, hogy minden ügyben a legfőbb bíróságot a hétszemélyes tábla képezze. Megemlíti végre, hogy az országb. értekezlet által a visszaállított magyar bíróságok elősoroltatván, ez által az ott nem említettek világosan megszüntetteknek tekintendők. Ilyenek a nádori bíróság, mely többé az ösiségi nyiltp. folytán sem állhat fenn, valamint az egyházi bíróságok minden polgári ügyekre nézve.

Busbach P. és Szilágyi D. ügyvéd urak tekintettel arra, hogy ez értekezlet a bíróságok szervezetébe nem bocsátkozhatik, és hogy a javaslat kimért ideje felette rövid: az eljárásnak szóbeliség alapján átdolgozását sem lehetőnek, sem időszerűnek nem látják.

Fabinyi kir. hétszemélynök ur a ker. táblákat tartatlanoknak nyilvánítja, azon további indokból is, hogy ezek az 1848-ban eltörölt kasztokra emlékeztetnek. A mennyiben azonban ez átmeneti korszaknak és az ideigl. törvényhozásnak nem tartoznék feladásához a bírói szervezet lényegébe mélyebben benyulni, és a ker. táblákat megszüntetni: ezek illetőségéhez a büntető ügyekbeni felebbviteli bíróságot vélné utasítandónak. A felebbviteli fórumokra nézve polgári ügyekben Fábry kir. hétszemélynök ur javaslatához járul, hogy t. i. minden ügyben másodbíróságilag a kir. tábla, és harmadbíróságilag a hétszemélyes tábla határozzon.

Miniszter ur ő excja a tanácskozmány eredményét s a további tennivalók irányát a következőkben foglalja össze:

1) *Az előmunkálatok két albizotmányhoz utasítandók, melyek egyike a büntető-, másika a polgári alaki joggal foglalkozzék, — ez utóbbi egyszersmind a bírósági szervezetre és a perenkívüli eljárásra is kiterjeszkedvén.*

2) *A bírósági szervezeti munkálat a helyhatóságok szervezetét ne érintse.*

3) *A kir. tábla megszűnik elsőfolyamodási bíróság lenni.*

4) *A semmiségi panaszok felett közvetlenül és kizárólag a semmitő-szék ítél.*

5) *Kimondassék, hogy semmi egyéb bíróság azokon kívül, melyek a megállapítandó szervezetbe felvételnek, nem létezik.*

6) *Hogy a készítendő javaslat új alapokon nyugodjék-e, vagy az eddigi anyagokból állíttassék-e össze: az a szóbeliség kérdésének eldöntésétől függ.*

A büntetőjogi albizotmányhoz bejegyeztettek: Fábry I. és Fabinyi T. kir. hétszemélynök urak, Pauler T. e. tr., Gozdsu Manó képviselő és Hollovics B. ügyvéd urak; a polgári albizotmányhoz az értekezlet minden egyéb tagjai; jegyzők: mint fennebb.

Börtönügyreform,

vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és fő kellékei.

III.

Második feladat a czélszerűen felszerelt fogházakhoz alkalmas személyzetről gondoskodni, a zokteendőit és kötelességeit rendezni, egymáshoz viszonyait és egymásnak való alárendeltségöket meghatározni; mert nagyobb biztosítékot képez a magánrendszer elvei által áthatott értelmes, ügyes és becsületes tisztviselők működése a javítás előmozdításában, a mindenesetre nélkülözhetlen falaknál. Épen azon fontosságnál fogva tehát, mely működéseiknek tulajdonittatik, gondoskodni kell jó megválasztatásuk mellett arról is, hogy azok elegendő számmal is legyenek, nehogy fizikai lehetetlenséggé váljék, feladataikat pontosan teljesíthetni.

A szükséges fogházi tisztségnek következő tagokból kell állania, u. m.

1. *Igazgató*, kiben a fogház egész kormányzata összpontosul; ő köteles felügyelni, hogy a neki alárendelt tisztek tendőiket pontosan végzik-e? Éber szemmel ügyel arra, hogy a foglyokkáli bánásmód a magánrendszer szellemével ne ellenkezzen, eziránt meggyőződést szerzendő magának, a foglyokat gyakran személyesen is meglátogatja. Az ítélet pontos végrehajtása iránt ő vonathatik kérdésre. A foglyoknak panaszait és kéréseit elintézi, a felügyelők s tisztek egymással való összekoczanásait orvosolja, s fegyelmi bíráskodást gyakorol a házirend ellen kihágók felett. A kiszabadult foglyokat ő vezeti az életbe vissza, figyelemmel kíséri még egy ideig kiszabadulásuk után is viseletöket, s a mennyire befolyásával teheti, oda működik, hogy a kiszabadult foglyok sorsának jobbítására társulat alakuljon, azzal összeköttetésbe helyezi magát s működéseit támogatja; ő képviseli a fogházat a külvilág előtt, s csak általa érintkezhetik valaki a fogházzal. Ő ellenőrje minden fogházi tisztviselőnek. A felsőbb hatóságoknak közvetlenül ő felelős. Tapasztalatokat gyűjt egyes intézkedések minő hatása iránt. Ő terjeszti fel az évi kimutatásokat, ő tesz javaslatokat, s minden életbeléptetendő ujtás iránt megkérdeztetvén, az illető szakbeli alsóbb tisztek meghallgatása után véleményyt köteles felterjeszteni stb. Ugyanazért ezen fáradságos és nagy felelősséggel járó állomásra — melylyel egyébként illendő fizetés is egybekapcsolandó — csak alapos műveltséggel, lélektani ismeretekkel, kormányzati ügyességgel bíró, erélyes és kipróbált becsületes-ségű, takarékos férfit alkalmazandó¹⁾. A nagyobb fogházakban mellé adandó igazgató mindenben segíti őt s helyettese akadályoztatása esetében. Ugyanazért épen azon kellékekkel kell birnia, ha kisebb mérvben is.

2. *Orvos*, szükséges személy minden fogháznál. Feladatai közé tartozik minden beérkező fogoly egészségi állapotát megvizsgálni, a betegeknek különös arra alkalmas termekbe való elhelyezése iránt gondoskodni, azokat szorgalmasan meglátogatni és gyógyítani, a felépülteknek rendes elzáratásuk iránt az igazgatónak jelentést tenni, a foglyokat czelláikban is meglátogatni, a nekik adandó kenyeret és ételeket megvizsgálni, ha valjon nem egészségrontók-e? s az azok által naponta teljesítendő munkához és erővesztéshez képest elegendő táplálók-e²⁾? Gondja, kell, hogy legyen a tisztaság fenn-

tartására is, mert ez az egészség első feltétele. Az egészségre nézve általa ártalmasnak talált munkák eltávolítása iránt figyelmeztesse az igazgatóságot; a fogházban lakjék, hogy szükség esetében azonnal jelen lehessen; szóval erejéből kitelhetőleg s nemes emberbaráti hivatásának megfelelőleg örködjék a fogház lakóinak lelki és testi egészsége felett¹⁾.

3. *Gazda* is szükséges. Égő olaj, tűzifa, szappan, más apróságok és a munkához szükséges nyers anyagok beszerzése, a készített munkáknak jó áron való elárúsítása, eziránti szerződések kötése, a kiosztott munkáknak a foglyok általi teljesítése feletti felügyelet, ugyanazoknak bizonyos mesterségben való oktattatása elég teendőt adnak egy különösen ezzel foglalkozandó egyénnek.

Vigyázni kell ily gazda megfogadásánál, hogy az a börtönrendszer alapelvei által át legyen hatva, hivatásának fontosságát felfogja s különösen a foglyok dolgoztatásának főczélját — melynek elérésére iparkodnia keli — jól megértse, nehogy az eme feladatának teljesítésénél közönséges kalmári szempontból induljon ki s ez által az egész börtönrendszer sikerét veszélyeztesse²⁾.

Az egész munkateljesítés az ő közvetlen felügyelete alá levén helyezve, főfigyelmét arra kell fordítania³⁾, hogy a foglyok oly mesterségre taníttassanak, melyet fogsági idejökhoz képest tökéletesen megtanulhatnak, s mely elég alkalmas legyen arra, hogy abból kiszabadulásuk után becsületesen megélhessenek. Ezen mesterségek megválasztásában a következő irányadó elveket kell figyelembe vennie:

a) Ha valamely fogoly tud már valami jó mesterséget s az a fogházban a börtönrend megsértése nélkül folytatható, a fogoly annak tovább üzésétől semmi szín alatt sem vonható el.

b) A fogoly mindig megkérdendő, hogy melyik mesterséghez érez kedvet és hajlamot.

c) Ha ezen két eseten kívül a gazdára esik a megtanulandó mesterség iránti választás, legyen tekintettel a fogoly testalkatára, eddigi foglalkozásaira, műveltségére, egészségi állapotára, eddigi polgári állására és vagyoni viszonyaira, nemkülönben a vidékre, a honnan való.

Hogy minő mesterségek legyenek taníthatók kizárólagosan a fogházban, nem határozható eleve meg, mert az iparnak napról-napra újabb térei nyílnak meg, melyektől a foglyokat egy előgondoskodó törvény által elzárni nem volna észszerű. Irányadó elvül azonban oda kell mindenek előtt iparkodnia, hogy oly mesterséget tanuljanak a foglyok, melyet kis tőkével önállólag is üzhessenek; mert legtöbb visszaesésnek az az oka, hogy a kiszabadult foglyok a gyáraknál s egyéb munkaadóknál idegenkedéssel fogadtatnak. Ellenben a közönséges mesterembert, ki önállólag működik, akárki foglalkoz-

zur Gefängnisskunde von Dr. Th. Marcard Celle 1864. — Ugyane munka szakavatott tudományossággal tárgyal a börtönökben előforduló különféle betegségekről s azok okairól. Sajnos azonban, hogy nem szól semmit azon a legtöbb börtönben oly annyira elterjedt és iszonyatos bajról, t. i. az önfertőzés és természet elleni fajtalankodásról. Egyáltalában semmi orvosi munkában sem találtuk e kérdést kellőleg tárgyalva, annál kevésbbé leltünk pedig annak elhárítására nézve alkalmas javaslatokat. — A foglyok élelmézésére nézve lásd még: *Ferrus*, über Gefangene 168. l. és 337—356. l. — *Szalay*, Themis II. füz. (Pesten 1839.) 35. l.

¹⁾ Az orvos hivatását fogházban körülményesebben tárgyalják: *Lauvergne* (orvos), les forcats consideres dans ses rapports. (Paris 1841. — *Fischer* (szinte orvos), über Strafe, Strafanstalten etc. 114. l. — *Füesslin*, Grundbedingungen 237. l. — *Ferrus* über Gefangene 361—70. l. — E két utóbbi is orvos.

²⁾ *Füesslin*, Grundbedingungen 235. l. — *Zugschwerd*, Gerichtshalle 1866. Nr. 10.

³⁾ *Mittermaier*, Gefängnisverb. 108. l. és Gefängnisfr. 131. l. — *Ducpetiaux*, Enquete et Rapport sur le travail dans les Prisons (Bruxelles 1848.) — *Archiv des Crim.* 1854, S. 361. — *Gerichtssaal* 1857. II. S. 365. — *Röder*, Besserungsstrafe 113. l. és Strafvollzug (Heidelberg 1863) 277—333. l. — *Dr. Marcard*, Beiträge zur Gefängnisskunde 1864. 47. l. és 52—65. l. — *Füesslin*, Grundbedingungen 153—198. l. és die Einzelhaft 164—166. l.

¹⁾ *Mittermaier*, Gefängnisverb. 93. l. „Wesentlich hängt der Erfolg jedes Gefängnisssystems von der Wahl des geeigneten Vorstandes ab, insoferne ohne die strengste Redlichkeit und Wahrheitsliebe, Menschenkenntnis, Gewandtheit, Energie, verbunden mit Wohlwollen und Charakterfestigkeit, man nicht hoffen kann wohlthätig zu wirken.“ — Az igazgatók megválasztása iránt lásd még *Diez*, 77. l. és *Mittermaier*, Archiv des Crim. 1854. 622. l. fogl. érték.

²⁾ Hogy micsoda alkotó elemeket kell a nyújtandó eledelnek magában foglalnia, chemiailag van kimutatva a következő munkában: *Beiträge*

tatja, s ha jó munkát készített, ismét felkeresi, anélkül hogy egynek is eszébe jutna kérdezni őt, honnan származik, hol tanulta mesterségét; annál kevésbé pedig bizonyítványai — vagy egyéb irományainak előmutatását kívánni, sem pedig annak előbbi viszonyai iránt másoknál tudakozódni. A választandó mesterség továbbá ne legyen olyan, mely azon vidéken, hol a fogoly kiszabadulása után letelepülendő lesz. vagy az egész országban, túl van már halmozva és ugyis pang. A mennyire lehet, ajánltassék a fogolynak oly mesterség megtanulása, melyre az országban szükség mutatkozik. Sőt azoknak is, kik tudnak már valamely mesterséget, de kitűnik, hogy azért voltak kénytelenek bűnözni, mert azután nem tudtak már tán megélni a nagy verseny miatt, szintén javaltassék egy ily új mesterség megtanulása.

Legyen a munka továbbá, a mennyire lehet, kellemes, foglalkoztassa a gondolkozást, finomítsa az izlést s legyen jó hatással a lélekre. Ilyen p. o. a szobrászat, fametszettek készítése stb.

A foglyokat ösztönözze és serkentse a gazda folytonosan feladataik pontos teljesítésére, hogy ezután rendszerető, szorgalmas és munkás emberekké váljanak.

Szükséges, hogy a gazda legalább egy mesterséget maga is tudjon. A többi mesteremberek megválasztásában — ez őt illetvén — lelkiismeretesen járjon el. Fogadjon értelmes, ügyes és becsületes embereket, s vigyázzon, hogy ezek a foglyokat szorgalmasan taníttassák mesterségeikben. Mesterséget tudó foglyokat ily teendőkre alkalmazni a magánrendszer elvei szerint nem lehet.

Ha pedig némely fogoly nem akarna semmi mesterséget tanulni, makacsul viselné magát, a neki beadott anyagot szándékosan elrontaná, annak megfékezése iránt az igazgatónál panaszt tesz. Végre a foglyok által elkészítendő munkák elárúsításából az azoknak eső jutalék pontos feljegyzése és számbavétele is a gazda dolga. S csak mindezen feltételek szoros megtartása után irányozhatja a gazda oda is törekvését, hogy a foglyok munkája után befolyandó jövedelmek a fogház fenntartása által az államra háruló nagy költségeket, amennyire lehet, kevesbítsék.

(Folytatása következik.)

K ü l ö n f é l é k .

— (Az ideigl. törvényjavaslat tárgyában) tartott második értekezleti ülésről mai számunk kimerítő jelentést hoz. Az itt érintett albizottmányok azonnal megkezdték működésüket. A polgári ügyekben kiküldött albizottmány első ülését azon kérdésnek szentelte, lehetne-e és mikép a szóbeli és nyilvános eljárást már ez alkalommal s addig is behozni, míg a bíróságok véglegesen szerveztetnek s rendszeres törvénykezési rendtartás léphetne életbe. A következő albizottmányi ülésen Ökröss és Ráth K. javaslataik olvastattak, — mindkettő a bírósági szervezetről és illetőségéről. A rendszeres munkát eszméje kevés vita után győzött, — mi, hogy az idő rövidsége mellett annál biztosabban kivihető legyen: az albizottmány tagjai három osztályba sorakoztak, a bírósági szervezet és illetőség, továbbá az eljárás rendszere s a bizonyítás, végre a végrehajtási eljárás kidolgozására.

— (Érdekes és az orosz viszonyokat igen jellemző pert) ír le a Danz. Z.: 1862-ben a lengyel felkelők által okozott rémület folytán minden határőri katonaság az orosz vámhivatalokhoz helyeztetett. A „wirballeni“ vámhivatal szintén kapott ily őrséget, melynek katonái lovaikat, számszerint 250-et, jobb helyiség hiányában a hivatal pinczéiben helyezték el. Orosz mód szerint e rögtönzött istállókat tisztogatását a trágyahordás idejéig halasztgatták, de azalatt a felkelés elnyomatott, a rémület megszűnt, és a katonaság ismét állomására küldetett

vissza. Azonban a térdig érő trágyáról az őrség megfélemedezett, s az a vámhivatal pinczéiben maradt. A határőr-katonák a hadügyi, — a vámhivatalok pedig a pénzügyi minisztérium alá tartozván, a szemét elhordásának felmerülő kérdése a hadügyi és pénzügyi minisztérium hivatalnokai között illetékességi pert támasztott, mely még mostanig sincs elintézve. A trágya pedig évek óta rothadva várja annak eldöntését, hogy ki fogja végre is viselni elhordatásának költségeit.

E majdnem valószínűtlen esetnek hitelességeért szemtanuk állanak jót.

— (Egy sajtósdogos válóper) került legujabban a párisi felebbezési törvényszék elé. A két házastárs közül a nő 84 éves és a férfi még idősebb. Több, mint 50 éve egymástól elváltak; a nő 1816-ban születési helyére vonult vissza, és azóta nem látta férjét. A nő indította meg a válópert, arra támaszkodva, hogy férje őt és gyermekeit egészen elhagyta; hol egyik, hol másik nővel élt, és ezek közül egyikkel gyermeket is nemzett, melyről tökéletesen gondoskodott, míg az ő részére csak fájdalom és szenvedés jutott, miután férje mindenét elpazarolta, sőt őt igaztalanul házasságtöréssel vádolá és gyermekei előtt gyalázta. A férj a kereset ellen emelt szót. Állítása szerint nejét bűnös élete miatt hagyta el, és mivel különös és rendkívüli események kényszeríték. 1811-ben vette nőül feltűnő szépségű nejét egy jobb rangú családból. Csábítgatásoknak kitett neje nemsokára megfélemedezett kötelességéről és 1816. július 15-én egy porosz tiszt karjaiban lelte őt. Erre egy tanu nélküli párbaj következett, melyben a tiszt nehéz sebet kapott, s ezután a megcsalatott férj következőleg rendelkezett nejével. Azon feltét alatt, hogy születése helyére fog visszavonulni, és férjéhez soha közeledni nem fog, kész lesz az egész ügyet a világ előtt hallgatással fedezni, de egyszersmind bűnösségének írásbeli vallomását kívánta nejétől. Az egészen megsárgult irat a tárgyalásnál felolvastattott: „Bevallom, hogy férjem jogosan vetheti szememre a legnagyobb vétket, melynek következménye a válás is lehetne, és megvallom egyszersmind azt is, hogy ha e válás meg nem történik, azt egyedül férjem jószágának köszönhetem. Paris 1816. július 15. A. J. . . .“ A férj mindezen körülményekről, mint mondja hallgatott mindaddig, míg neje a válópert meg nem indította, s az ellene felhozott tényeket határozottan tagadja. Az első bíróság a férj részére döntötte az ítéletet, de a felebbezési törvényszék a két házastársat elváltaknak jelenté ki.

— (Az éjszaki német szövetség egyes államai) következőleg fognak az ismeretes alkotmány-tervezet elfogadása esetében annak 56. és 58. §§-ai szerint járulni az é. n. sz. hadsereghez.

	Az állandó sereg száma	Évenkénti költség Tállér.
Poroszország, régibb és újabb részeivel	235,780	53,050,500
Szászország	23,440	5,274,000
Mecklenburg-Schwerin	5,526	1,243,350
„ Strelitz	990	202,750
Oldenburg	3,144	705,400
Szász-Weimar	2,802	636,450
Hessen, éjszaki	2,525	568,125
Braunschweig	2,927	658,575
Anhalt	1,930	434,250
Szász-Meinigen	1,781	400,725
Szász-Coburg-Gotha	1,645	370,125
„ Altenburg	1,418	319,050
Lippe Detmold	1,113	250,425
Waldeck	591	137,975
Schwarzburg-Rudolstadt	738	165,050
„ Sondershausen	662	148,950
Reusz, ifj. ág.	865	194,625
Schaumburg-Lippe	314	70,650
Reusz, id. ág.	439	98,775
Hamburg	2299	517,275
Lübeck	506	113,880
Brema	1041	234,225
Összeg	292,477	65,807,325

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Második értekezleti ülés az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában. — Börtönügyreform, vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és főkéllékei. (Folytatás.) — Különfélék. — Mellékletek: egy ív curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Harmadik értekezleti ülés

az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában.

1867. apr. 15.

Jelenlevők: mint a második ülésen.

Tárgy: az ideigl. törvényjavaslat módosítai, albizottmányi jelentések; a büntető törvénykönyv módosításai; elvek a bírósági szervezet és illetőség tárgyában.

Miniszter ur ő excja: a cél, mely az értekezlet előtt áll, nem lehet végleges codificatio. A cél, melyre ez átmeneti korszakban munkásságunk szorítkozik, nem lehet más, mint a létező törvénykezés égető hiányainak kijavítása.

Egy javaslat fekszik előttünk, mely gyökeres reformot ajánl a szóbeli eljárás alapján. Maga az elv egy rendszeres törvénykezési codexnek kiindulásul szolgálhat, de jelenleg, midőn az országgyűlés előbb, mint véltük, — összeül: sietnünk kell a javítás munkáival, ha nem akarjuk a mostani jogállapotot fenntartani.

Egy másik terv rendszeres, önálló munkát ígér a létező anyagokból. Ily munkálatnak, hogy országgyűlési tanácskozmány elé terjesztessék, törvényjavaslat minőségével kell birnia; mert az országbírói értekezlet annak idején az országgyűlés által csak ajánltatott.

A harmadik mód csupán egyes javításokat készítené elő ott, hol a változtatás elkerülhetlenül szükséges. De éppen az előbbi indokból, melynélfogva az országbírói szabályzat a mult országgyűlésen sem tárgyalva, sem törvényjavaslatkép elfogadva nem lett: az egyes javítások életbe léptetésére külön felhatalmazást kellene kérnie.

E három-féle módzatra hívja fel ő excja első sorban az értekezlet figyelmét.

Nyeiczkey orsz. bir. ítélőmester ur megemlíti, hogy a polgári albizottmány, némely tagjait az eljárásra nézve alkalmazásban levő szabályok összeállítására és javítására küldötte ki, s hogy e küldöttség két nemét az eljárásnak már rendezte is. Egyszerűsítés, az eddigi eljárás rövidítése, a hibák kijavítása volt a cél, mely munkálataiknak irányt adott. Reméli, hogy a munkálat kész leend, és pedig oly alakban, hogy törvényjavaslatkép lesz az országgyűlés elé terjeszthető.

Ókröss B. a polgári albizottmány legutóbbi üléséről tesz jelentést. Megemlíti, hogy három albizottmány szerveztetett: egy a bírósági szervezetre és illetőségre, melynél ő és Perlaky kir. táblai bíró ur működtek; — egy másik az eljárásra és bizonyítékokra; egy harmadik a végrehajtásra. Az első albizottmány javaslata kész. Örömmel értesül Nyeiczkey urnak előadásából, hogy a második albizottmány is nem sokára kész leend. Ha tehát a harmadik a végrehajtásra nézve hasonló eredményt mutat fel: akkor az egész munkálat néhány nap

alatt be lesz fejezve, és a munkálat úgy, mit ő excja az első ülésen óhajtá, rendszeres leend.

Ellenben Kléh J. ügyvéd ur lehetetlennek tartja a rendszeres munkálat kivitelét, még akkor is, ha az 8 nap alatt befejeztetnék. A végleges összeállítás, a combinatio és átvizsgálás még sok időt vesz igénybe, — s azon vádtól lehet tartani, hogy a munkálatot, úgy, mint az országb. értekezletre volt mondva, elhamarkodtuk. Szorítkoznék tehát csak a legszükségesebbekre, melyek egy vagy másfél nyomtatott iven kiállithatók, s a szükséges megfontolásra időt engednek.

Ráth K. ügyvéd ur nem tartja a rendszeres munkálat kivitelét lehetetlennek. Így az eljárás körülbelül már kész, — az albizottmány a bizonyítékokra térhet át; s habár a törvényjavaslat nem is lesz oly munkálat, hogy végleges maradjon: az eddiginél mindenestre tökéletesebb fog lenni. Szükségesnek tartja azonban, hogy a végrehajtási bizottmány azokkal, kik az eljárásan dolgoznak, közös tanácskozást tartson, és saját munkálatait az eljárási szabályokkal összhangba hozza.

Bróde ügyvéd ur a szerves munkálatot idő rövidsége miatt kivihetetlennek tartja.

Busbach P. ügyvéd ur a végrehajtási albizottmány eddigi eljárásáról tesz jelentést. Ez osztály két irányban működik, t. i. a végrehajtási eljárás és az időleges végrehajtás terén. Mindkét munkálat kész, csak a revisio okozhatna nehézséget. Tekintetbe vétetni kéri, hogy ha már eddig ily irányban dolgoztunk, s most elhagyva ezt, az országb. értekezlethez térünk vissza: ismét több idő lesz vesztve.

Fabinyi kir. hétsz. ur ha nem is szerzett volna meggyőződést az albizottmányok eddigi munkásságából, akkor is a rendszeres munkálat mellett nyilatkoznék; sőt egyes §§-ok szerinti javítgatást, főleg a végrehajtásban, nem is tart lehetségesnek. Megemlíti különösen, hogy a törvények és nagy számú rendeletek figyelemben tartása mennyi nehézséggel jár, főkép most, midőn nagy számmal fognak alkalmaztatni oly tisztviselők, kik a függelékről tudomással sem birnak. Ha pedig az alsó bíróság nem ismeri és nem tudja a törvényeket, ez által csak a felebbezések és semmiségi panaszok szaporodnak.

Rudnyánszky ügyvéd ur hasonlóan teljes művet óhajt az egyes javítások helyett, különösen a végrehajtási eljárásban, hol már a váltó- és egyéb ügyek különbségénél fogva is a váltóeljárástól eltérő rendszabályokat kell alkalmazni.

Miniszter ur ő excja megnyugtatta érzi magát az iránt, hogy a rendszeres munkálat kivihető leend. Megnyugtást talál abban, hogy az időhöz s a szükségekhez képest a lehető legjobbat akarjuk. Különösen fontos körülménynek tartja a tévedező bizonytalanság elhárítását, mely a különféle törvények és rendeletek nagy halmazában

csak is ez uton lesz elérhető. A rendszeres munkálatjog-tudósoknak és nem jogtudósoknak egyiránt üdvös utbagazításul szolgál.

Ennélfogva felkéri ő excja az albizottmányokat, hogy a megkezdett irányban haladjanak tovább, s munkálataikat előlegesen adják át, hogy azokat lithographiroztassa s a tagok között kiosztassa a végből, hogy előlegesen megvizsgálhassák.

Széher M. ügyvéd ur még egy szerkesztő-bizottmánynak is látja szükségét, mely a részletes munkálatokat figyelemmel kísérve, az összhang felett őrkdjék. Vannak továbbá még egyes mozzanatai az eljárásnak, például a telekkönyv és örökösödés tárgyában, melyek eddig nem említették. Erről, valamint az átmenet iránt szükséges életbeléptetési rendszabályokról intézkedni hasonlóan a szerkesztő-bizottmánynak tartoznék feladásához.

Miniszter ur ő excja a büntető-jog terére viszi át a tanácskozást. Megemlíti, hogy a jelen viszonyok közt az esküdtzékeket behozni még nem lehet; továbbá, hogy a fennálló börtönrendszert is egyelőre fenn kell tartani, végre hogy a halálbüntetést, bár elvileg ellene van, nem akarná a jelen körülmények közt megszüntetni, — beérvén egyelőre azzal, hogy felette korlátolva, csupán a rögtönbiróság és gyilkosság némely eseteiben alkalmaztassék.

Fabinyi kir. hétsz. ur előterjeszti azon elveket, melyek a büntetőjogi albizottmány eddigi munkálatainak irányt adtak. Az albizottmány onnan indult ki, hogy a javaslaton csak ott és annyiban tegyen változást, a hol és a mennyiben a szükség parancsolja. Az albizottmány oly fokán látja a humanitásnak e javaslatot, hogy csak rendezett bíróságok mellett véli módosítás nélkül alkalmazhatónak. Mindamellett lényeges változásokba nem bocsátkozott. A halálbüntetést csak a rögtönbirósági esetekre szorította. A minimum sehol sem lévén megállapítva, ez által tágas tért lát nyitva a bíró előtt. De itt is csak arra szorított, hogy ne lehessen mindent, például a fogságot, dorgálássá átváltoztatni. A fenyítő eljárásban mindenre nézve oly szabatos intézkedéseket talált az albizottmány, melyek akkor is használhatók, ha a bíróságokra vonatkozó közelebbi szabályok elejtetének.

Gozsdu M. képviselő ur azért is látta szükségesnek, hogy a halálbüntetés egyedül a rögtönbirósági esetekre szoríttassék, mert a büntetés e nemének hiánya az egész javaslatot átlengi.

Kléh I. ügyvéd ur összehasonlítást tevé a magyar büntető törvényjavaslat és az osztr. büntetőtkönyv között, úgy találja, hogy a mienk nem egy esetben szigorubb az utóbbinál. Mi az osztrák törvényhozásnál szigorubbak nem lehetünk. Ohajtandónak véli tehát, hogy e szigor, tekintettel az osztr. büntető törvénykönyvre, mérsékeltessek.

Pauler tanár ur e látszólagos szigort azon humanisticus iránynyal látja ellensúlyozva, hogy a büntetés legcsekélyebb mérve a javaslatban sehol sincsen megállapítva. Sőt az albizottmány méltán attól tart, hogy innen visszaélések is támadhatnak. Mindenesetre merész ez elv, s az eddigi törvényhozások közt az egyetlen genfi merete csak megkísérteni. De miután az egész munkában el van fogadva és keresztülvive, az albizottmány is érintetlenül hagyta. A netáni visszaéléseket pedig az által akarta eltávolítani, hogy a büntetésnemek átváltoztatása korlátoztassék, a közbíró pedig mindenütt, hol az alsó bíróság aránytalan csekély büntetést mérne ki, az ítélet elleni felebbezésre köteleztessék.

Tóth L. képviselő ur a Kléh ügyvéd ur által említett azon körülményt, hogy a javaslat az osztr. büntető-

törvény-könyvvel némely pontban szigorubb, — azzal is véli indokolhatónak, hogy a büntettek egyes nemei némely országban gyakoribbak, és így szigorubb büntetés alkalmazását teszik szükségessé.

Szilágyi D. ügyvéd ur a következő pontokat emeli ki, melyekben az anyagi büntető jog eltér az eddigiektől:

1. A halálbüntetés eltörlése. Ez, mint már Szalay László megjegyzé, csak a javító — magán — rendszer mellett alkalmazható. Azóta külföldön sok kísérlet történt. A 40-es években több államok törvényhozása eltörlötte azt, a legújabbak azonban ismét visszaállították. Az albizottmánynak azt is tekintetbe kellett vennie, hogy a javaslat az országgyűlésen akadály nélkül keresztülmegyen. A halálbüntetést tehát meghagyandónak véli, — nem azért, hogy szükségképen alkalmaztassék, hanem hogy e fontos kérdés a törvényhozásnak tartassék fenn.

2. Második a büntetésidő minimumának mellőzése. Ez, megszorítás nélkül alkalmazva, kegyelmi jogot adna az alsó bíróság kezébe. Az albizottmány a felebbezésnél alkalmazandó ama rendszabályokban vél biztosítékot a visszaélések ellen, melyekről Pauler tanár ur tett említést.

3. A büntetésnemek átváltoztatására nézve ugyanazon korlátozások, melyek már fentebb érintettek.

4. A javaslatnak egyik jellemvonása, hogy a büntetteknek a büntetés kiállításán túl semmi következményt nem tulajdonít. Így a hivatalvesztett utólagosan még ugyanazon hivatalra is megválasztható. E részben az albizottmány azon óvással élt, hogy e képességet a felsőbb bíró elhatározásától tette függővé.

Miniszter ur ő excja a büntető-törvénykre vonatkozó tárgyalásokat annak kijelentésével zárta be, hogy az albizottmányt javaslatátételében korlátozni nem akarja.

Erre a bírósági szervezet és illetőség némely fontos kérdései jöttek szönyegre. Megállapítottatott:

1. *A municipális bíróságok érintetlenül hagyatnak.*

2. *A hétszemélyes táblának egy állandó osztálya mint semmisítő-szék működik.*

3. *Fokozatos felebbezés esetében minden ügy hármas folyamodási hatósággal bír: másodbiróság rendszerint a kir. tábla, s utolsó folyamodás a kir. hétszemélyes tábla lévén.*

4. *A kir. ítélő tábla minden ügyre nézve megszűnik elsőfolyamodási bíróság lenni.*

A ker. táblák fennállásának és illetőségének kérdése élénk eszmecserére adott alkalmat. Miniszter ur ő excja e kérdést még ez ülésben eldöntetni kívánta, — utasítván az értekezletet, hogy először ez ítélőszékek megtartása — s igenleges esetben illetősége iránt nyilatkozzék.

A feltett kérdés első módozata akkép döntetett el, hogy

5. *A kerületi táblák továbbá is fenntartandóknak véleményeztettek.*

Ellenben a második módozatra, t. i. az illetőségre nézve eltérő nézetek nyilvánultak.

Fabinyi kir. hétszemélynök ur a hitbizományi ügyeket véli egyedül a ker. táblákhoz utasíttatni, s egyszersmind a telekkönyvi igazgatóságok vitelével is megbízni, melyekre, míg a munkálat be nem fejeztetik, mindig szükség leend. Ezenkívül a ker. táblák a bűnügyekben másodbiróságilag ítélnének.

Széher és Rudnyánszky ügyvéd urak e nézethez járulnak.

Fábry kir. hétszemélynök ur azon pereket utasítaná a ker. táblák illetőségéhez, melyek eddig elsőfolyamodásilag a királyi táblához tartoztak, s ezen kívül a pénz hamisítási ügyeket a táblai bűnperekből. Ellenben sem a telekkönyvi igazgatóságot, sem a bűnperekbeni másod-

biróságot nem akarná a ker. táblákra ruházni, — ez utóbbit különösen most, midőn új büntető törvénykönyv behozatala van kilátásba helyezve.

Holovics ügyvéd ur az illetőséget csupán a bűnügyekben másodbiróságra kívánja szorítani, — a polgári ügyekbeni bíraskodásnak teljes kizárása mellett.

Ráth K. ügyvéd ur a ker. táblák illetőségét a bűnügyekben másodbiróságivá emelni, a polgári ügyekben pedig tágíttatni akarja, — az által, hogy az, eddigi hatáskörében megtartassék, továbbá mindazon ügyek, melyekben eddig a kir. tábla elsőbiróságilag ítél, áttétessenek.

Nyeviczkey orsz. bir. ítélőmester ur hasonló értelemben nyilatkozik s a jelenlegi illetőséget csupán a teljesítési perekre nézve kívánna megszüntetni.

Tóth L. képviselő ur nem lát semmi akadályt fennforogni arra nézve, miért ne lehetnének a ker. táblák a polgári ügyekben is másodbiróságok, ha a bűnperekben hasonló minőséget nyernek.

Rudnyánszky Béla ur hasonlóan kívánatosnak véli, hogy a ker. táblák a polgári ügyekben is másodbiróságot gyakoroljanak.

Pauler tanár ur Ráth K. ügyvéd urral egybehangzólag nyilatkozik, s a polg. ügyekbeni másodbiróságot nem akarja a kir. táblától elvonni, mert ez által annak működése megszűnnék, és ez organicus változása volna az igazságügynek.

Megállapított:

6. *A ker. táblák minden bűnperekre nézve különbség nélkül másodbirósági illetőséggel bírnak, — további s utolsó felebbezés innen a kir. hétszemélyes táblához történvén.*

Első folyamodási illetőségek pedig a következő ügyekre szorítottak:

7. *A ker. táblák elsőfolyamodásilag*

a) *a hitbizományi ügyekben,*

b) *a sajtóügyekben,*

c) *a pénzhamisítási ügyekben határoznak, — ezen ügyekre nézve másodbiróságot a kir. ítélő tábla gyakorolván.*

A birósági szervezethez tartozik végre némely ügyviteli szabályok megállapítása, melyek az alaposabb és gyorsabb igazságszolgáltatás céljából a következőkben mondattak ki:

8. *A kir. tábla birái a hétszemélyes táblánál előadástól felmentetvén, ez utóbbi ítélőszékhez külön előadó bírák rendeltetnek.*

9. *Mind a kir. mind a hétszemélyes táblánál az ügyek természetéhez képest külön szakosztályok állíttatnak fel.*

10. *Nehogy ez által a bírák száma szerfölött szaporíttassék, a szavazók száma fog kevesebbé válni, akképen, hogy minden elsőfolyamodási bíróságnál három, a másodfolyamodási bíróságnál öt, s a hétszemélyes táblánál, mint harmadbíróságnál hét tagból álló tanács ítéljen.*

Adalékok a törvénykezési reformokhoz.

A végrehajtásról.

II.

A jelenleg életben levő végrehajtási eljárásnak egyik leghelytelenebb, — sőt a mennyiben a hitelező világos kárával történik, legjogtalanabb része: a végrehajtásnak — és ennek megejtésére kitűzött határnapnak — előleges bejelentése, és mintegy az adóssali tudatása annak, hogy mikor kell elrejtteni hitelezője elől a kielégítési alapot; ily eljárás mellett eshetik meg az, hogy az adós már ezen bejelentésre a recursusok minden ne-

meit előszedheti, a nélkül, hogy a lépés még a végrehajtás effectuálásához jutott volna; ily eljárás mellett eshetik meg továbbá, hogy a végrehajtató a kitűzött végrehajtási időben üres szobákat talál. Miután pedig a törvénynek nem az a célja, hogy a hitelező elől a kielégítési alap elvonassék: szükséges, hogy ezen — ma már — kárhozatos intézmény végkép eltöröltessék, és a végrehajtási végzés illető példányai a birói kiküldött által a végrehajtás teljesítése alkalmával kézbesíttessenek; tartozván a birói kiküldött, vásár- és ünnepnapokat kivéve, a végrehajtató egyszerű jelentkezésére a végrehajtás foganatosítására, — még pedig többeknek találkozására esetében azon sor megtartása mellett — kimenni.

Ugyanitt a kielégítési elsősegre vonatkozólag helyesnek, practicusnak, sok utólagosan felmerülhető kérdést megszüntetőnek, következőleg fenntartandónak vélem az 1840: 15. t. cz. II. r. 157. és 1844: VI. t. cz. 18. §-ainak intézkedéseit.

Egyik bátran lementszhető sallangja a végrehajtási eljárásnak az, hogy a végrehajtást szenvedő vagyon kijelölési joggal birjon; mert midőn valaki ellen jogérvényes ítélet alapján intéztetik az executió, és a marasztalt még sem fizet, ott két körülmény képzelhető, — nevezetesen: vagy nem tud, vagy nem akar fizetni. — Az első esetben — a marasztalt vagyonkijelölési jogának úgy sincs semmi értelme, míg a második esetben a hitelezőnek — immár — igaz követelése jogtalanul rendeltetik alá az adós szeszélyeinek; — és alig van a törvényes eljárás korlátain belül szigor, melyet a törvény az ily makacs adós ellen nem csak hogy nem alkalmazhat, hanem alkalmazni köteles is. — De a gyakorlatból jobbra tudjuk, hogy az adós ezen joggal eddig is csak a legritkább esetben élt; és ha ez mégis itt-ott megtörtént, ezt nem azért tette, hogy hitelezőjének kielégítését azon uton eszközölje, mely reá — t. i. az adósra — legkevesebb anyagi sérelemmel lenne összekötve, hanem tette azért, hogy vadabbnál vadabb kívánságokat terjeszthessen elő, és annak természetes figyelmen kívül hagyásával anyagot nyerjen újabb recursusokra s a hitelező kielégítésének akadályozására.

Van az ideiglenes törvénykezési szabályoknak egy pár §-a, melyek ellen, annak életben léte óta nem ok nélkül volt annyi jajveszékelés, és melyek a gyakorlatban rosszabbaknak bizonyultak be a moratorium bármely nemeinél: — ezek egyike a 118. §., melyben kimondatott, hogy az árverés megtörténte előtt emelt igény a végrehajtás további folyamát felfüggeszti; — ez más szavakkal annyit tesz, hogy az árverés megtörténte előtt tulajdon igényt mindig szabad támasztani, és ez esetben nem lehet soha árverezni. — Ennél célszerűbbet egy adós számára azért, hogy becsületes hitelezője követelését soha ne lássa, — feltalálni nem is lehetett volna. — Gyakorlatból hallottam esetet, hogy egy ugyanazon lefoglalt ingó vagyonságra a harmadik igényper folyik már, és ki tudja, hogy még hányadik fog bekövetkezni, ha ezen törvénykezési anarchiának vége nem szakad; — pedig az említett §. épségben tartása mellett nem szakadhat vége, mert hiszen azon törvény világos, és egy betűvel sem szorítja meg az igényperek támaszthatásának határidejét és számát.

Tagadhatlan ugyan, hogy egy végrehajtás alkalmával más valakinek ingó vagyona is lefoglaltathatik, már pedig a törvény a tulajdonjog szentségét tiszteletben tartani köteles; de tagadhatatlan más részről az is, miszerint a tulajdonjog fogalmában koránsem foglaltathatik az, miszerint azon joggal egy bizonyos meghatározott időn tuli nem élés egy harmadik jóhiszemű jogszerző jogaira káros befolyással legyen: mert hiszen p. o. az elévülési törvénynek éppen itt rejlik rationabilis alapja,

sőt maga az ezuttal megtámadott §. is respectálja ezt, mennyiben ha a hitelező mégis annyira mehet, hogy a lefoglalt idegen tulajdont elárvereztetheti, ez által megszüntetik azon tárgyhoz az igazi tulajdonosnak joga; ugyanazért ezen §-t a törvénykezési eljárásból nem csak kiirtani, hanem az ez irányban előállható káros tapasztalatoknak egy szigorú törvény által elejét venni szükséges.

Nézetem szerint a végrehajtás folyamán felmerülhető igényeknél két eset lehetséges: — vagy t. i. a végrehajtáskor tétetik valamely tárgyra azon észrevétel, miszerint az más, mint a végrehajtást szenvedő tulajdona; vagy pedig a végrehajtáskor ily igény be nem jelentetik ugyan, mindazonáltal lehetséges, hogy egy harmadik vagyona is lefoglaltatott.

Az első esetben a bejelentőt a végrehajtó bíró szóval utasítaná, és ezen utasítást jegyzőkönyvbe is íglatná, hogy igénykeresetét egy bizonyos meghatározandó napig a végrehajtó bírósághoz nyújtsa be; mindkét esetben pedig a végrehajtás foganatosításának napjától számítva egy bizonyos határnap tüzetné ki, meddig az igénypercek a végrehajtó bírósághoz benyújtathatnának, és a végrehajtás további folyama ez esetben felfüggesztetnék. Ezen határnap eltelte után azonban semmiféle igényt figyelembe venni, avagy a határnap elmulasztása ellen igazolást, vagy visszahelyezést megengedni szabad nem lenne; mert ez esetben a törvény szigora és intézkedésének célja épen úgy meghiusíttatnék, mint meghiusítja azt, ma a többször hivatkozott §. Ugyanazért kijelentendőnek vélném, hogy a végrehajtás a határidő leteltével, tekintet nélkül az azon kívül benyújtott igénykeresetekre, hivatalból folytatandó és legott az árverés az egyszerre eszközölt foglalás és becslésre elrendelendő lenne.

Az id. törv. szab. másik veszedelmes §-a a 117. vagyis azon elasticus szabályrendelet, mely a végrehajtás folyamán minden esetben megengedi a felfolyamodást és semmiségi panaszt, még pedig ha három nap alatt benyújtatik, halasztó hatálylyal. — Mióta Magyarország fennáll, alig volt összevéve annyi helytelen felebbezés, felfolyamodás és semmiségi panasz, mint az utóbbi 4 év alatt. Valóban szomorú, ha meggondoljuk, miszerint egy világos 20 ftos kötelezvénybeli adóssági perben 4 fokozaton keresztül 3-szor lehet csak a végrehajtás folyamán recurrálni, még pedig a nélkül, hogy a konoksági bírság talán csak egyszer is alkalmaztatnék és ott enyhíttetnék a baj, hol némileg a bírónak hatalmában áll. — Ezen kétségbeejtő állapotnak következményei pedig roppant nagyok, mert, — leszámítva azt, hogy a hitelnek utóbbi években nagy mértékbeni sülyedése, kereskedelmünk tapasztalható pangása, a pénznek drágasága, mint mind megannyi akadályai a nemzeti előhaladás és vagyonsodásnak, nem kis mértékben istápolttak a középkorba illő ilyen törvénykezésünk által; — a haszontalan recursusok sokasága a fontosabb és igazságosabb ügyek menetét a felsőbb bíróságoknál megakasztja.

Mi itt vidéken, kik teljesen ismerjük a jelenlegi eljárás nyomorait, hiszszük, hogy kiirtatni fognak efféle jogszabályok. — Véleményem e tekintetben az, hogy midőn a végrehajtás ingóságokra vezetetik, felfolyamodás vagy semmiségi panasz csak egyszer és egyedül az árverést kitűző végzés ellen lenne emelhető, miután a végrehajtás egész folyamán felmerült netáni sérelmek a nélkül, hogy azokból a végrehajtást szenvedőre kár háromolhatnék, a végrehajtás ezen utolsó jogléréssel orvosol-

tathatnának. — Kimondandónak vélném, miszerint minden egyéb folyamodást és semmiségi panaszt az első bíró hivatalból visszautasítandó, és a végrehajtást tekintet nélkül ezekre folytatandó; csupán, mint mondtam, az árverést kitűző végzés ellen emelt panaszt — a mennyiben törvényes határidőben nyújtatik be — kellene elfogadni, felterjeszteni és a felsőbb bíróság határozatáig a további joglérést beállítani; kimondandónak vélném végül, hogy harmadbírósághoz felfolyamodni csak is azon egy esetben lehet, ha a két alsóbb bíróság különbözőleg határozott.

Mit tartok az ingatlanságokra vezetendő végrehajtásokról: arról következő cikkemben, melyben az egész végrehajtási eljárásra vonatkozó észrevételeimet befejezendem.

HORÁNSZKY NÁNDOR,
h. ügyvéd.

K ü l ö n f é l é k .

— (A m. kir. igazságügyminiszterium hivatalos helyisége) mint megbízható forrásból közölhetjük, szt. Jakabtól fogva a Deák Ferencz utcában a Wahrmannféle házban leendő. Több lapoknak azon közleménye tehát, mintha e célra a Massionház Budán megvásároltatott volna, tévedésen alapul.

— (A bécsi igazságügyérség) által közzétett új büntető törvényjavaslat főbb pontjai a következők: a büntetendő tények, keletkezésük indokai szerint megbecstelenítőre, és meg nem becstelenítőre osztatnak. Amazok büntetése, ha büntényt képeznek: rabság, ha vétséget: fogság. A vasban töltendő sulyos börtön, valamint a testi büntetés el van törölve. A rabság rendesen mint magán börtönbüntetés szabatik ki. A halálbüntetés három esetre szoríttatik: felségárulás, bevégzett gyilkosság és rabló-gyilkosságra; e büntetés guillottinnal hajtatik végre, bár e név a javaslatban nem fordul elő. Sulyosbüntényekben a vétkeesség kérdéséről esküdszékek ítélendnek.

— (A m. k. pénzügyminiszterium a magyar nyelv hivatalos használata) iránt kiadott körrendeletének néhol történt hibás értelmezése folytán meghagyta az alárendelt közegeknek, hogy minden oly beadványokra, melyek a vidéken általánosan beszélt nyelven szerkesztve nyújtattak be, a végzések és határozatok mindenkor ugyanazon nyelven adassanak ki.

— (Araktschejew gróf), orosz tábornok a császári banknál 50,000 rubelnyi tőkét tett le, mely 1925-ik évig, I. Sándor császár halála után éppen 100 év múlva, kamatok kamatjaival növeltesék, és akkor jutalmul adassék annak, ki a nevezett uralkodónak legteljesebb és legjobb történelmét írta meg. A cs. orosz akademia lesz a bíró, és a díj akkorig 1,920,000 rubelnyire fog növekedni. Ez összegnek egy része azonban arra lesz fordítandó, hogy a pályanyertes mű minden nyelvre lefordíttassék s Europa minden lapjában ismertessék.

— (Beküldetett.) Egy haszonbéri szerződés megsemmisítése iránt indított ügyben, — melyben fölperes a keresettől elmozdított, következő ítéleti indokok küldetnek be hozzánk. — „Szemesnek áll a világ, vaknak az alimizsna; ha felperes látta, midőn a házi bérre nézve idézett szerződést egy évre kötötte, hogy a kérdelt ház bogarak s férgekkel el van telve, s mégis meg kötötte a szerződést, — abból származó következtetést magának tulajdonítsa; — ha pedig a szerződés kötése alkalmával nem voltak abban férgek, és ezek időközönként támadtak — ezen körülményt alperes kiadónak tulajdonítani s szerződésfelbontási oknak venni nem lehet, — valamint azt sem, hogy alperes rongy- s vattakereskedését üzi — minélfogva felperes által kért tanúk kihallgatása mint felesleges elmellőzendő volt, — s felperest helytelen keresetétől elmozdítani és a költségek viselésére elmarasztalni kellett. — Egyébiránt felperesnek a csuszó-mászó bogarak elhárítására nézve, a ház gyakori szellőzése és tisztán tartása, a patkány és egerek elűzésére pedig egy pár jó macskák szerzése ajánlatik. Kelt stb.“ Ez ítélet a kir. táblához felebbeztetett.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

JOGTUDOMÁNYI KOZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A javaslattevő bizottmány.

Előbb, mint a magyar felelős kormány megalakult volna: a jogszolgáltatás nyomasztó hiányainak orvoslása általános óhajtás volt.

Az id. törv. szabályokat mindjárt az első alkalmazás tarthatlanoknak bizonyítá. Az évek tapasztalatai már határozottan mutathatának a főltségsegekre, melyek eltávolítását minden érdek kívánatossá teszi. Majd egyes javaslatok merültek fel, lapokban és röpiratokban, a javításnak különféle eszközeivel. És a fokozatos tevékenységben követelésé vált, mi kezdetben is kívánatosnak mutatkozott, — hogy a jelen törvénykezési eljárás mellett a codificatioig sem maradhatunk s hogy itt rögtön segíteni, javítani kell.

E közben az országgyűlés folyvást ülésezik; a nemzeti kormány visszaállított, — s így a lehetőségnek is meg vannak törvényes eszközei... a jogos követelés elől pedig sem a miniszterium nem akar, sem az országgyűlés nem fog úgy hiszszük kitérni.

Erre nézve nemcsak az igazságügyi miniszter személyisége, hanem az eddigi eljárás is elegendő garantiát nyújt.

Tudva van olvasóink előtt, hogy az igazságügyi miniszter ur april 4-re egy értekezletet hívott össze a törvénykezés ideiglenes javítása céljából.

Azok, kiket a jogszolgáltatás érdekel; kik annak hiányait ismerik s javítását óhajtják; kik az értekezletnek ama meggyőződésében osztoznak, hogy a jelen kóros állapot gyógyítása a mindig kétes s talán messze jövőnek rendszeres munkálataig nem halasztható: örvendetes tudomásul veendik, hogy az értekezlet, kisebb bizottmányokra oszolva, urává tette magát az ismert akadályoknak, s dolgozatait immár teljesen beszolgáltatta. Csak az utolsó javítás hiányzik még: s az országgyűléshez május hóban már rendszeres törvényjavaslat fog terjesztetni.

Itt az első nyugpont, melyről visszatekintve az értekezlet eddigi működését vizsgálat alá vehetjük. Erre azonban mindenekfelett szükség alaposan ismernünk: mily állást foglalt el az igazságügyi miniszter ur az értekezlettel és ez a miniszteriummal szemben; mi volt célja ez üléseknek s minő súly fektetendő az ott megállapított irányelvekre; végre mi lesz a teendő még, míg az előkészített munkát mint kész törvényjavaslat hagyja el a miniszterium irodáját.

E célból a t. olvasót azon időpontra kell visszavezetnünk, melyen az értekezlet első ülése megnyitott.

Az igazságügyi miniszter már ki volt nevezve. Birtokában mindazon tehetségeknek, melyek valakit e néhez pályára képesítnek: csupán egy akadály volt, t. i. napjai a miniszter urnak is 24 órából állanak, s a mi

nem kevesebb figyelmet érdemel: nem volt miniszteriuma. „Général sans armée“ — mint mondja Szász Móricz. Olvasóink tudják, hogy a miniszterium maiglan sincs szervezve, codificationalis osztály pedig, melynek épen a javaslatok előkészítése tartoznék hatásköréhez, mindeddig nem is létezik. Nem keressük az okot, mely a szervezésnek utjában áll, — csak a tényt constatirozuk, — tapasztalván, hogy vannak, kik hibául rótták fel az igazságügyi miniszteriumnak, miért hogy az értekezlet ülésébe kész tervet vinni elmulasztott*).

Be kellett volna tehát várnia, míg a szervezés megtörténik... Ugy de a szervezés még mindig késik, az ideigl. törvénykezési munkát pedig már kész. Az eredmény legyen bizonyosságunk, hogy a miniszterium eddigi eljárása helyesebb volt a meddő várakozásnál.

Ily eredményhez csupán egy eszköz segített: a miniszterium üres falain kívül keresni munkaerőket, meghallgatni a szakférfiak előterjesztéseit, igénybe venni tevékenységüket, s ekkép lehetővé tenni azt, minek végbevételét a miniszterium végleges szervezéseig kellett volna elhalasztania.

Igy alakult az enquête-bizottmány.

Az értekezlet tehát nem valamely kész javaslat megbirálására, hanem egyenesen javaslat készítésére hivatott össze.

Nem tagadhatni, hogy az első ülések vitáit az eleve megállapított irányelvek hiánya változatossá tette. Jóakarát és tevékenység egyik tagnál sem hiányzott. A roppant felelősséggel szemben, melylyel a közérdeknek tartozunk: ki ne adna kifejezést a jobb sugalmaknak, ki ne akarná érvényre emelni a legjobbat?

Innen a különböző indítványok. Nem egy esetről csak a tanácskozás folyamában tapasztalhattuk, hogy az értekezlet munkásságát bizonyos kimért határok jelzik... A szerves változtatásoknak a fennálló közjogi rendszer, a lényeges átalakításnak az idő rövidsége állott ellen.

A miniszter ur nem adott előleges utasítást. Ha ezt teszi: az értekezleti gyűlésnek alig lett volna egyéb célja, mint meghallgatni a felsőbb akaratot, s aztán kész engedelmisséggel szétoszlatni. A miniszter ur tudni hallani akarta, mikép nyilatkozik a bíró, mint ismét az ügyvéd, a törvények hiányairól és javításairól. Sem személyes tekintet, sem merev hivatalos fesz nem szabtak korlátokat. Minden ülés bizalmas eszmecsere volt s minden eszmében cél a javítás.

Sem a jogtudománynak, sem az olvasó közönségnek nem tenne hasznos szolgálatot, ki az értekezlet munkálatait az első ülések eme vitái után akarná megbirálni. A részletes ismertetésnek, mit e lapokban közzétettünk, célja egyedül abban állott, hogy az olvasót a felmerült

*) Törv. Csarnok 32. sz.

kérdések iránt tájékozunk s a szakférfiaknak azokra nézve véleményt nyilvánítani lehetővé tegyük. Egy terv volt az a tervezethez, három lap egy fogalmazvány első felvételéből, ennek szokott javításaival... És ha minden szerző azon correct munka után kéri az olvasó bírálatát, melyet át- meg átvizsgálva készen nyújt a nyilvánosságnak: annyi kimélyességre az értekezlet is méltó joggal tart igényt, hogy munkálatai részint a megállapított elvek, részint a kész javaslat szerint nyerjenek ítéletet.

Egyébiránt e vitákban az időt elvesztettnék nem tekinthetjük. Az eljárásnak több lényeges mozzanatai nyertek világot, s biztossággal megállapított, hogy a javaslattal mily irányban s meddig mehetünk.

Miután a jogrendszer lényegébe vágó minden javaslat mellőztetett: a kivitelre nézve két módozat közül kellett az értekezletnek választania, — vagy csupán egyes javításokat hozni javaslatba, vagy rendszeres művet alkotni a létező jogszabályokból.

Ha rendszeres törvénykezési szabályokkal birunk, melyekhez a javaslat módosításainak egyes számai fűzhetők volnának: az értekezlet kétségtelenül az előbbi módot választotta volna. Ámde e föltétel, mint tudjuk, hiányzik. Az ideigl. törv. szabályzat azon felül, hogy nem rendszeres mű, s csupán egy rögtönzött hid a végből, hogy a visszaállított előbbi magyar törvények a mostani viszonyokhoz utat leljenek: nem is nyert soha országgyűlési szentesítést, — csupán azon ajánlattal bo csáttatván el a törvényhozás terméből, mely számára a municipális hatóságoknál némi alkalmazást biztosított.

Az értekezlet ily alaphoz javaslatát nem köthette.

Az ideigl. törvénykezési szabályzat életbe lépte után egész serege támadt a felső- és legfelsőbb rendeleteknek, melyeket a közönség „függelék“ név alatt ismer. Mi volna itt czélszerűbb, — semmivé tenni a jelen eljárás minden eddigi irányzatát, mielőtt újat jelölhetnénk ki, vagy a minisztert arra kényszeríteni, hogy alkotmányellenesen kiadott pátensekkel kormányozzon?

Az értekezlet sem egyiket sem másikat nem akarhatja.

Miniszter ur helyes okból tartotta fontos körülménynek a tévedező bizonytalanság elhárítását, mely a különféle törvények és rendeletek nagy halmazában csakis rendszeres mű által eszközölhető. Tekintsünk a készletekre. Vannak alakai törvényeink az 1848. évi átalakulást megelőzőt időkből; egyes szabályok 1848-ból; van a váltó- és közpolgári ügyekkel közös eljárásunk, melynek egyébiránt némely §§-ai iránt a közönség maiglan sincs tisztában, — ha valjon az utóbbi ügyekre s mennyiben alkalmazhatók. Ezekhez járul az id. törv. szabályzat, ehhez ismét a „függelék“, négy évfolyamon át, számtalan rendeleteivel. Most az értekezlet készítne még, habár csak vékony füzetkét, tetőzetül a szétszórt anyagokhoz: kérdjük, hol vennék a municipiumok a bírakat, kik e tömkelegben a helyes utat megtalálják?

Ennyi körülmény, ily meggyőződés vezette az értekezletet a rendszeres munkálat elvének elfogadására.

A kivitel iránt az idő rövidsége némi aggályt keltett. Az albizottmány ezt is elhárítja.

Midőn a polg. albizottmányban a bírósági szervezet és illetőség kész tervezete olvastatott: nem volt nehéz a teendők arányát pontosan meghatározni. A kész terv az eljárásnak körülbelül egyharmadát foglalja el, — ha nem is a terjedelem, mindenesetre a kidolgozás tekintetében; mert az eljárás, bizonyítás, ítélet, kézbesítés és végrehajtás kész anyagokkal kínálkozott. Ezek ismét két albizottmány közt osztattak ki. Az első bizottmány csak hamar elkészülve a bírósági szervezet és

illetőség különben is kész tervezetével, idejét az ügy nevezett perenküli eljárásra fordíthatta.*)

A kivitelben sem volt tehát nehézség; sőt, a mint említettük, mindezen részletes munkálatok már be is fejeztettek.

Midőn azonban az értekezlet a rendszeresség elvét elfogadta: azalatt a létező jogrendnek gyökeres felforgatását sem nem értette, sem nem czélozta. Időelőtti nek látjuk azok aggályát, kik egy újabb provisoriumtól tartanak. Rendszeres munkát a szétszórt anyagokból, hogy minden legcsekélyebb változtatás nélkül is lehet készíteni: arra a jogirodalom számtalan példát mutat. De hogy a javítások és módosítások sem fognak lényeges átalakuláshoz vezetni, e részben a közönséget mind a már ismert irányelvek, mind nem sokára maga a javaslat megnyugtatóndják.

Ebben áll a javaslattevő bizottmány tevékenysége, a lefolyt három hét alatt.**)

Fölöslegesnek látjuk elemezni, hogy az enquete-féle javaslatok sem határozati minőséggel, sem a miniszteriumot kötelező hatálylyal nem bírnak. Az értekezlet megfelelt hivatásának. Véleményt adott s a véleményt formulázta. Az elfogadás vagy módosítás a miniszteriumot, s a szentesítés az országgyűlést illeti.

Még azon kételet kell eloszlatnunk, mely a mozaik-szerű munkálatból önkint támad, — t. i. három különböző albizottmánynak elszigetelt működése mikép lesz összeilleszthető. Mi azonban ebben sem látunk nehézséget. Az első felolvasás szűkebb körben, épen a czélból fog történni, hogy az ismétlések, netáni ellensmondások kijavíttassanak és a stilaris egység helyreállíttassék. Majd az egész munkálat lithographiroztatván, valamennyi tagok közt kiosztatik. A második felolvasás ezután az értekezlet teljes ülésében fog tartatni.

A törvényjavaslattal, annak olvasása és elfogadása után lesz alkalmunk olvasóinkat megismertetni. Addig csak annyit jegyzünk meg, hogy a bizottmány minden kivihetlent mellőzött, más részről azonban mindent megtett, mit tőle a közönség ily körülmények közt követelhet. A törvényjavaslat rendszeres és önmagában egész mű leend, kívül eső forrásokrai hivatkozás nélkül, s a közelebbi évek tapasztalatai nyomán készült javításokkal.

Ennél tovább a javaslattevő bizottmány nem mehetett; ennél kevesebbel a szükségletek követelményeit ki nem elégíthette volna.

ÖKRÖSS BALINT.

Töredékek a magyarországi új törvénykezési reformhoz.

Örömmel üdvözljük a f. évi ápril 4-kén összeült igazságügyminiszteri értekezletet, mely a törvénykezési hiányok ideiglenes javítását kívánja eszközölni. Azt azonban, úgy hiszem, mindenki, ki az igazságügyi téren kisebb-nagyobb körben működik, sajnálattal látta, hogy az oly rég megalakult országgyűlési codificáló bizottmány hónapokon át össze sem ült, mintha igazságszolgáltatásunk a legkielegítőbb lenne; pedig egy kis szorgalom mellett az e bizottmányban összpontosított szellemi erők legalább ez év végeig egy, a magyar törvénykezés minden ágára kiterjedő rendszeres munkát hozhattak volna létre, és nem kellene az egymást váltogató provisoriumok után újabbat várnunk; nem lett volna kénytelen magyar igazságügyi miniszteriumunk gyorsított munkával 30—40 nap alatt elkészíteni azt, mire rendes viszonyok és

*) Külön czím: az eljárás némely eltérő módjairól. Fejezetei: az örökösödési eljárás, holtak nyilvánítás, elvesztett okiratok megsemmítése s örök emléküli bizonyítás.

**) A büntetőjog anyagi részén külön albizottmány dolgozik.

csendes munka mellett egy év, vagy legalább hónapok lettek volna szükségesei!

Azonban az elmúlt idő visszavarázsolni nem lehetvén, a tömérdek hiányok s idő rövidsége mellett is tenni kell valamit, s a nemes czélú törekvést lehetőleg előmozdítani mindenkinek hazafiui kötelessége.

A miniszteri értekezlet első ülésében tervezett 3 albizottmány helyett ápril 9-én két albizottmány állított össze; egyik a polgári alaki jog és bírósági szervezet-, másik az anyagi büntetőjog kidolgozására, hogy mindezek mint egyöntetű rendszeres munkálatok, nem pedig mint az eddigi ilyenmű eljárás toldalékai kerüljenek a gyakorlati életbe.

Szaklapokban több adat hozatott már nyilvánosságra, mely a polgári alaki jog és bírósági szerkezet iránti munkálatnál figyelmet érdemel; de jeles szakférfiaiunk a sürgős javítást igénylő hiányokat az értekezleti ülésekben is kijelölték.

Ezekhez én még felemlíteni kívánom azon visszaszolgáltatást, mely szerint egyik fél, főleg a végrehajtás minden mozzanatainál, legtöbbször csak az ügy huzása halasztása céljából nemcsak felebbezéssel, de semmiségi panasszal ellenfelét a felülvizsgálati bíróságok minden fokozatain át évekig bosszantólag hurcolhatja; ily eljárást egy európai törvényhozás is, melynél egyszerű, olcsó és gyors igazságszolgáltatás a főczél, aligha mutathat fel. Ennek tehát a törvényes igazság megsértése nélkül gátat vetni a törvényhozás kötelessége. Erre nézve gátoló szabályul szolgál, mint maga miniszter ur ö excejá mindjárt az első ülésben kimondá, a semmiségi eseteknek lehető legpontosabb meghatározása.

De ez magában még aligha nyújtand e részben kellő orvoslást; hanem ha a felebbezési viszketeget gátolni lehetett 4 helyett 3 bíróság felállításával, és avttk. II. 134. s az id. tcz. 101. §-ban több közbeszóló, sőt érdemleges határozatok ellen a felebbezés határozott megtagadásának kimondásával: úgy a végtelen semmiségi panaszok támasztását tetemesen gátolná annak kimondása, hogy mivel a semmiségi panaszok különben is csak a formaságok megsértése miatt emelhetők: egy perben a keresetlevélről a valóságos végkielégítésig a fél semmiségi panasszal csupán két ízben élhessen; először az érdemleges ítélet elleni felebbezéskor, másodízben a végrehajtási alapul szolgáló vagyont elárverezését jóváhagyó végzésnél; az elsőnél a per folyama, a másodiknál a végrehajtás egész folyama alatt felmerült sérelmek orvoslására nyílik alkalom, s míg e második semmiségi panasz felett a bíróság nem határoz, addig a vételár bírói kezeknél letéve marad.

Továbbá szomorú dolog az, hogy közpénztárkezelők ellen az illető hatóság csak hosszadalmas és költséges perrel szerezhet magának az akár vigyázatlan, akár hűtlen eljárásból származó hiányokra nézve kárpótlást; holott az ily akár világi, akár egyházközségi köz- és alapítványi pénztárak sérthetlensége különben is országos felügyelet védelme alatt állván, nagyon igazságos, hogy ezek épsége, tökéje és jövedelme a törvény szigorúbb és teljesebb őtalma alá helyeztessék; minél fogva határozott törvényt kellene kimondani: hogy melyek azon egyházi és világi hatóságok, melyeknek saját közpénztáraik kezelői ellen ezek megvizsgált számadásaik folytán hozott legrövidebb útu elmarasztalási határozataik, minden előleges per nélkül azonnal végrehajtás alapjául szolgálhatnak, és csak birtokon kívül, vagyis az illető pénztár teljes kielégítése után legyen joga az elmarasztaltnak netaláni sérelmeit rendes per útján orvosolni.

Ezenkívül — mint e lapok 74-dik lapján helyesen megjegyeztetett — a végrehajtási eljárás a perek bármely nemeinél is csak egyféle legyen, s a végrehajtást

legelőször elrendelő végzésben azonnal mondassék ki, hogy a végrehajtás ingók nemléte, vagy elárverezésük után kiderülő elégtelenségük esetében az ingatlanokra is újabb folyamodás nélkül folytatólag eszközöltessék.

Ingatlan s főleg jelzáloggal terhelt vagyonok elleni végrehajtásoknál vajjon nem lehetne-e az eljárást egyszerűsíteni, gyorsítani azáltal, ha a végrehajtó bíró a feleknek és hitelezőknek egy rövid, 15 napon túl nem terjedhető határidőt tűzne ki megjelenésre a végett, hogy ekkor a becsüsök megválasztása, becslés határnapja, árverési feltételek, kielégítési sorrend, árverések határnapjai és hírlapi körözés szüksége iránt a felek meghallgattatván, mindezek felett a bíróság egy végzéssel intézkednék.

Óhajtott volna az is, hogy a tanuvallomások, szakértői vélemények és becslési eljárás elleni észrevételeiket a felek ne — mint ez most több bíróságnál gyakorlatban van — egy külön végzésileg kitűzendő tárgyaláson, hanem mindjárt a tanu, szakértő kihallgatása és becslésről felvett jegyzőkönyv végén folytatólagosan érvényesítsék.

Lényeges javítást igényel az 1836: XIV. tcz. a vérek közti világos örökösödési osztály körüli eljárás; e részben jelenleg a Jász-kunságban egy igen nevezetes eset van, melyben az osztóztató bíróság 3 év teljes lefolyása alatt is, az eljárás határozatlansága és az ezt felhasználó ellenfél hatalmaskodása miatt csak a felek meghallgatásaig sem volt képes haladni, holott az 1. §. szerint egy év alatt ez ügynek teljesen be kelle volna végeztetnie.

Az ápril 9-ki értekezletben a szóbeli, nyilvános és közvetlen eljárás behozatala, mint lehető legjobb ismeretett el, de ennek egyik akadályaul a municipalis bíróságok szabad választás utjánai alakítása tűnt fel; az ápril 4-ki ülésben a polgári magánjog alaki részének végleges kidolgozása ismét a helyhatóságok rendezésének kérdésén szenvedett hajótörést, és az elsőbíróságok szervezetébe az értekezlet azért nem bocsátkozik, mert a törvényhatóságok restaurationalis joga a maga teljes épségében fenntartatott.

Senki nálam jobban nem tiszteli a megyei szerkezetet, mert századok óta ez vala hatalmas védbástyája alkotmányos szabadságunknak; ez a legéltrevalóbb institutió, főleg nálunk a Jász-kunságban, hol már tiszta demokratiai képviseleti alapra van fektetve; miután azonban e municipalis szerkezet hajdanra legsarkalatosabb jogai az 1848-ki törvények által bizony nagyon körülménybáltattak, most, midőn arról van szó, hogy az európai műveltség és előrehaladt tisztább jogi elvekre fektetett igazságszolgáltatás hazánkba is átültetve, törvénykezésünkben a független, egyszerű, gyors, olcsó és igazságos eljárás meghonosuljon; midőn a közigazgatásnak a törvénykezéstől különválasztása épen az igazságszolgáltatás érdekében hazánkban is — talán bátran kimondhatjuk — közszükséggá, közóhajttá válva csaknem általános elfogadtatást nyert: ily előzmények után sem nemzetünket oly elfogultnak, sem a megyei institutiót oly merevnek nem ismerem, hogy régi jogaiból az igazságszolgáltatás szent érdekében, nem octroyált patensek útján, de a nemzet által választott képviselőház hozzájárulásával engedni, azokat a kor követelményeihez módosítani ne tudja s ne akarja; — mert vagy jó a mostani megyei bírósági szerkezet, vagy nem; ha jó, el kell azt fogadni, fenn kell azt maga teljes erejében tartani nemcsak ez ideiglenes, de majd a végleges törvénykezési rendezésnél is, fenn a municipiumok új átalakításánál; — vagy olyan, mely a törvénykezés célszerű reformja keresztülvitelénél gátul szolgál, ez esetben, mint a világszerte elfogadott új eszmék mellett

elavult jogintézmény, mellőzendő s egy jobbal felcserélendő, főleg miután erre nézve az 1848: XXIX. czikk már némi alapot tett is le.

Csak független bíró hozhat igazságos és törvényes ítéletet, de a bírói függetlenségnek egyik alapfeltételét az egyszer elnyert bírói állomástól a törvény útján kívüli elmozdithatlanság képezi, — meg kell tehát ez eszmével előbb-utóbb barátkoznunk.

Végül figyelmet kívánok ébresztetni az iránt, hogy nálunk a Jász-kunságban, bár minden polgári perek az első forumtól kezdve már collegialis bíróságok által végzettnek s revideáltatnak, mégis a gyakorlatban az id. törv. szabályok életbelépése óta 4 forumunk van: első a községi tanács, 2-ik a kerületi polg. törvényszék, 3-ik a királyi, 4-dik a hétszemélyes tábla, mint ezt már e lapok m. évi 7. számában is felemlítettem — az id. tsz. IV. csödt. 1. §. c) szerint egyedül csődperekben van 3 bíróság, mert ezeknél az első a községi tanács-bíróság:ól a kerületi törvényszékhez, onnét — a kir. tábla elkerülésével — a hétszemélyes táblához történik a felebbvitel; s ez utóbbi legjobban egyez a régi jász-kun institutióval, mert 1848 előtt a kerületi törvényszéktől a felebbvitel a nádori székre történt, melyet jelenleg nem a királyi, hanem a hétszemélyes tábla helyettesít, mivel az 1723: 24. §. szerint ennek elnöke a nádor, és ha ez újabb törvénykezési eljárásban a 3 bíróság elve általában kimondatik, jövőre a községi tanács, kerületi törvényszék és hétszemélyes tábla szolgálhat törvényesen a jász-kun-kerületi polgári ügyek bíróságaiul, míg a bünvádi ügyekben a ker. törvényszék levén az első bíró, ezek innét a királyi s ettől a hétszemélyes táblára felebbeztethetnek.

GYÁRFÁS ISTVÁN.

Büntető-eljárásunk hiányai.

A büntető-eljárásnak célja az levén, hogy minden büntett és bűnös felfedeztessék, és a bűnös irányában mind az állami, mind pedig a magánérdeknek elégtétesék, különösen, hogy csak a valódi bűnös s ez bűnösségének fokozatához képest bünhődjék: szükséges a büntető-eljárást illetőleg akként intézkedni, hogy a büntető-eljárásnak említett célja lehetőleg megközelítettessék. Megközelítettessék mondjam, mert akármiféle tökéletesnek látszó szabályozás mellett sem remélhetni, hogy a büntető eljárásnak célja, mind az államot, mind a sértett magánost, mind pedig a bűnnel vádlottat tekintve, teljesen, és minden egy vagy más részről hiány nélkül valósíttatnék.

Ha a büntető-eljárás szabályozásánál az államnak jogát, minden büntettet felfedezni és minden bűnöst megbüntetni — veszzük irányul: könnyen túlszigorúak leendünk, s a netalán büntetlen vádlottnak jogait, különösen szabadságát veszélyeztetjük; ha pedig a büntető-eljárásnál a vádlottak irányában nagy óvatossággal akarunk eljárni, könnyen veszélyeztetjük a közbiztonságot, és az államnak a közbiztonság fenntartására irányzott büntető hatalmát, — a túlóvatos eljárásnak eredménye hihetőleg az leendvén, hogy a valódi bűnösök is felfedezetlenül és büntetlenül maradnak.

A büntető-eljárás szabályozásánál főtekintet szorított lenni az államra és a vádlottra, a mint e működésnél az igyekezet egyrészt oda irányul, hogy az államnak a büntető hatalomnak gyakorlatához joga meg ne hiúsíttassék, másrészt pedig a gyanúba esett vádlott büntetlenül ne bünhődjék; a büntető-eljárásnál a magán-sértettnek adandó elégtétel csak melléktekinthetnek vétetik. (Csatlakozási jog, Adhaesions-Recht.)

Gyakorlatban a szándék: az államnak büntető hatalmát büntett elkövetése alkalmával biztosítani, sike-

resen létesíthető. minthogy az államnak főhatalmánál fogva tehetségében áll az említett célnak létesítésére alkalmas módokat és eszközöket felhasználni. A hatalmas államnak irányában sokkal gyengébben és védtelenebbül áll a magános vádlott, ki meglehet hogy büntetlen, de a körülményeknek szerencsétlen összehatása által a bűn elkövetésének gyanújába jött; mi hogy lehetséges, számtalan példák tanúsítják, melyek szerint a bűnvizsgálat alá vett, sőt gyakran rövidebb, hosszabb ideig fogságba is helyezett gyanús egyén végre is büntetlennek nyilvánítottatik; mi annál szomorítóbb esemény, mert az ily szerencsétlen vádlott legfontosb jogában, szabadságában korlátoztatott, és pedig, mint a tapasztalás tanúsítja, minden kárpótlásnak reménye nélkül, egyedüli vigasztalását abban lelven, hogy koczkaztatott becsületét hosszas érdemetlen szenvedések után megmentenie sikerült.

Az állam büntető hatalmának biztosítására törekvő igyekezet a *kutató-eljárást* állapította meg, mely a gyanús vádlottat a *vizsgáló-bíró*nak korlátlan hatalmába adja; ki a legembertelenebb és kegyetlenebb módon, mint fogásos kérdések, vizsgálati fogság, kínzások stb. által igyekezett a gyanúst arra bírni, hogy magát bűnösnek ismerje; mely a vádlottól a *védelmet* megtagadta nemcsak azért, hogy annak védő nem adatott, hanem azért is, hogy a *tanúkkal nem szembesítettven*, megtagadtatott tőle az alkalom, az őt terhelő tanúk ellen kifogásait megtehetni, mely titkosan, minden nyilvánosság kizárásával járt el, és a *szóbeliséget* is köréből kirekesztette.

A gyanúst védeni óhajtó szándék a *vádló-eljárásnak* lett egyik forrása, mely szerint a sértett magánosra, vagy más érdekeltre hagyatik, büntett-elkövetésekor a gyanús ellen panaszt tenni, az az elleni bizonyítékokat megszerezni s a bíróságnak tudomására hozni, mely szerint a vádlottnak ha nem is a vizsgálat folyama alatt, de annak bevégezése után *védő* adatik, és mely a nyilvánosságot és szóbeliséget, mint a vádlott javára is szolgálható biztosítékokat megengedi.

A *vádló-eljárás* Angolhonban most is gyakorlatban van, s itt vádlóképen csak a sértett fél (a magános vagy állam) szokott fellépni. A *kutató-eljárás* minden rettenetességeivel a közelebbi múlt századokban gyakorolta hatalmát. Mindkét eljárás a *végsokeket* követvén, a büntető-eljárásnak célját, — különösen az előbbi, t. i. a vádló-eljárás azt, hogy az állam büntetőjogi hatalmának kellő használata által a közbiztonságot valósítsa, az utóbbi pedig azt, hogy csak a valódi bűnös és bűnössége szerint bünhődjék, veszélyezteti.

E veszélynek elhárítása végett tehát *biztosítékokról*, garancziákról kellett gondoskodni, melyek arra szolgálnak, hogy mind az államnak említett joga, sőt kötelessége egyszersmind, mind a magános vádlottnak, de még nem bizonyos bűnösnek, sérthetlensége, különösen szabadsága épségben fenntartassék.

Ily biztosítékot vélt az újabb gyakorlat találni a többek közt abban, hogy a kutató- és vádlórendszer *egyesíteni*, és a vádlottat védő intézkedéseket tenni igyekezett azért, miszerint a vádlott ne adassék a vizsgáló bírónak *korlátlan hatalmába*, ki emberi gyarlóságánál vagy hivatalbeli tulbuzgalmánál fogva hajlandó lehet, kivált a makacsabb vádlott irányában, hatalmával visszaélni; hanem az állam részéről egy, a vizsgáló bíróságtól független, az államnak említett jogát úgy, mint a magános vádlottét védő, az *anyagi jogosságot* szigorúan kieszközölni igyekvő hivatalnok, az állam- vagy *tiszti ügyész*, közbíró személyében rendeltessék; ki az ügymenetre a büntettnek elkövetésétől, illetőleg feljelentésétől, annak megbüntetéseig (ha másként a büntető-

eljárás meg nem szüntetik) folytonosan felügyeljen, különösen a vizsgálatot figyelemmel kísérje, az esetnek tisztába hozatalára szolgálható eszközöknek használatát indítványozza, mit a tiszti ügyész, mint a ki a vádlottal folytonos és közvetlen összeköttetésben nincsen, s annak netaláni konoksága, fortélyoskodása által közvetlenül nem érintetett, nyugodtabb kedélylyel tehet, mint a vádlottal folytonos, közvetlen érintkezésben levő vizsgáló bíró.

A bűnvádi vizsgálatnál teendőknél eme felosztása, és a tiszti ügyész részéről említett folytonos *ellenőrködés* a jogos eljárásnak egy *főbiztosítéka*, és nem helyesíthető, ha egy személy, legyen az akár kirendelt vizsgáló bíró, akár pedig tiszti ügyész, más különálló és független személy közbejötté nélkül maga eszközli a bűnvádi vizsgálatot.

Ha a bűnvádi vizsgálat befejeztetett, s az ügy a törvényszék által érdemileg eldöntendő, a vádlottra vonatkozó *biztosíték* megkívánja azt, hogy a vizsgáló bírónak befolyása a törvényszék előtt csupán csak a netalán szükséges felvilágosítások adására, döntő szavazat nélkül, szoríttassék, az ügy állásának előadása pedig más törvényszéki tagra, s nem a tiszti ügyészre, kinek hivatása itt az állam nevében vádlóképen fellépni s indítványait az anyagi jogosság érdekében megtenni, bizassék, ki a vizsgálatnak kellemetlenségei által nem érintetett, és ennél fogva a vádlott iránt elfogulva nem lévén, nyugodt kebellet adhatja elő a vizsgálatnak eredményét.

Hogy ily előadónak szüksége a *szóbeli* előadásnál megszűnik, és hogy a tiszti ügyésznek ellensúlyozásul a vádlott mellé *védő* adandó, az előbbi a szóbeli eljárásnak természetéből, az utóbbi pedig a perben álló feleknek jogegyenlőségéből értetik.

Az előadottak folytán *nem helyesíthető* a több törvényszékeknél gyakorlatban levő amaz eljárás, mely szerint a *tiszti ügyesség* maga hallgatja ki a vádlottat és tanukat, szóval maga teljesíti vizsgáló bíró nélkül a vizsgálatot; a vizsgálat befejezése után ő maga teszi a vádlott bűnösségére és büntetésére nézve az indítványt, sőt néhol ő adja elő az ügy állását s készíti az ítéletet; s e szerint mondhatni, hogy a gyanúba esett vádlott egészen a tiszti ügyésznek *hatalmában van*, a netaláni visszaélés elleni minden biztosítéknak mellözésével.

Ismerve az emberi gyarlóságot, mely miatt a legjobb szándék és igyekezet mellett is a bűnvádi eljárás körül könnyen lehet hibázni s embertársának jogait veszélyeztetni, valóban *nagy elszántság* kívántatik az ily korlátlan hatalomnak elfogadásához és gyakorlatához, s igen óhajtható, hogy e tekintetben a fenn előadott nézetek szerint szabályozás történjék.

A tiszti ügyészt illetőleg, bűnvádi eljárásunkban még más nagy befolyásu *hiányok* mutatkoznak. Ilyen 1-ör, hogy a bűnvádi iratok közt igen *ritkán van* a tiszti ügyésznek a vád tárgyát képező büntettnék minősége, a vádlottnak bűnössége és leendő megbüntetésére iránti indokolt indítvány, minek jelenléte pedig igen megnyugtató tanúság volna arról, hogy a tiszti ügyész keletőleg tanulmányozta a vizsgálati iratokat, s az érvényes törvények és törvényes gyakorlat szerint fogta fel az ügyet;

2-ör, hogy a tiszti ügyész a hozott ítéletet felebezi, e *felebbezés* szinte igen *ritkán van indokolva*; és miután a felebbezés csak általánosan történik, a felsőbb bíró nem tudhatja, vajjon a felebbezés mely irányban jelentetett be, különösen a büntettnék minősítése, a vádlottnak bűnössége, vagy az az ellen kiszabott büntetés iránt-e, mely bizonytalanság a felülvizsgáló bíróságnak eljárását tetemesen nehezíti;

3-ör, hiány az, hogy a tiszti ügyészek az ítéletek elleni *felebbezésnek* közbevetése vagy elmulasztása körül, mint az eredmény szerint következtetni lehet, úgy látszik, minden felsőbb utasítás nélkül önkényleg (*prudens arbitrium*) járnak el, és számtalan oly esetben, melyben a kiszabott büntetés *nincsen arányban* a büntetett nagyságával, a felebbezést használni elmulasztják. Ez elmulasztás az elfogadott gyakorlat szerint azt eszközli, hogy ámbár a felsőbb bíróságok meggyőződése szerint a bűnt bűntetnéhez képest *szigorúabban* kellene büntetni, mégis a büntetést nem szigorítják, ama nézetből indulván ki, hogy ha a tiszti ügyész akármi okból nem felebbez, akkor a felső bírónak *nincs hatalmában* az alsóbb bíró által a bűnösre mért büntetést súlyosabbra változtatni, s a felsőbb bíróság meggyőződése daczára is végre megnyugszik abban, miszerint kimondja, hogy a tiszti ügyész *nem felebbezvé*n, az alsóbb bíróság ítéletében foglalt büntetés is helybenhagyatik.

Ez eljárás azonban a büntetőjog gyakorlatának *főelvével* ellenkezik, mely megkívánja, hogy a büntető-eljárásnál az alaki jog mindig *megegyezzen az anyagi joggal*, vagyis: az, mit az ítélet mint jogost kimond, a kérdésben levő ügy valóságának megfelelően; tehát a bűnt az általa elkövetett büntettnék nagysága szerint s azzal aránylag büntesse. Ha tehát a felső bíró arról van meggyőződve, hogy a bűnös az alsó bírósági ítélet szerint enyhébben vagy szigorúabban van büntetve, mint megérdemelte, akkor hivatása azt hozza magával, hogy a büntetést legjobb meggyőződése szerint megváltoztassa, akárkinek felebbezése folytán jött legyen ő a büntető-pernek tudomására.

Az 1840: 5. czikk által kiküldött országos választmány jelentésének, a büntető-eljárást magában foglaló második részében az előadottira vonatkozólag, a következő rendelkezések állanak: büntető-keresetet csak a közvádlo indíthat, 3. §.; — a vizsgáló bíró sem a perbefogási határozat, sem a végleges ítélet hozatalánál részt nem vehet, 28. §§.; — a közvádlo a szükséges tanuknak kihallgatását kívánhatja, 151. §.; — a felebbvitel mindig írásban történik, és az ellenféllel, tehát ha a közvádlo által adatott be, a vádlottal, ha pedig az a vádlott által történt, a közvádloval nyilatkozatadás végett közlendő, 211., 214. §§.; — a vizsgáló bíró a közvádlot a vizsgálatnak folyamáról időszakonként értesíteni köteleztetik, 239. §.; — a közvádlo az eddigi vizsgálatnak folytatását és kiegészítését indítványozhatja, 248. §.; — a közvádlo a perbefogást illetőleg, véleményét írásban adja, 249. §.; — a közvádlo készíti a vádlevelet, 266. §.; a vádlott magának védőt választhat, vagy az, nemválasztás esetében, annak hivatalból adatik, 280. §.; — a vádlott és tanuk a törvényszék előtt a vádlott jelenlétében hallgattatnak ki, 314., 319. §§.; — a közvádlo a fő tárgyalás megtörténte után a vádlott elleni bizonyítékokat előadja, s ítéletet kér, 346. §.; — a 406. §-ban vannak az esetek, melyekben a közvádlo felebbezni tartozik; és pedig a 409. §. szerint írásban, a 293. és 415. §§.-ok szerint az eljárás a végtárgyaláskor nyilvános, és a 312. § szerint szóbeli, pontos tárgyalási jegyzőkönyv vezetése mellett, 348. és köv. §§. cs.

Angolország 1865-ik évi új csődtörvénye.

Az angol parlament a kereskedőosztály folytonos beható sürgetéseinek engedvén, az idézett évben egy új csődtörvényt alkotott, s abban az e tekintetben Angolhonban fennállott előbbi rendszert tökéletesen megváltoztatta, — s habár e törvényhozói mű egy teljesen kimerítő codificált jog jellegével nem is bír, 30 cikkében mégis bennfoglalja azon legfontosabb alapelveket s

vezéreszméket, melyek ezen kiváló figyelmet érdemlő tárgy szabályozására nézve határozók, irányadók.

Angolhon előbbi csődtörvényeinek ugyanis legjelentékenyebb hiánya az volt, hogy az egész csődügyet s valamely vagyonbukás körül előforduló minden funciókat a törvényszék kezei közé utalták, vagyis egy testület, egy hatóság, a mely a legjobb kellékekkel s tulajdonságokkal, s talán a legnagyobb mérvben birt valamely bírói határozat meghozatalára, egyuttal adminisztratív működési körrel is bízott meg. Nem csupán határozni, itélni, büntetni volt hivatva, hanem teendői közé tartozott még a csődtömeg kezelése, s az azt megillető activ követelések valószínűsítése, kinnálló tőkék behajtása, sőt még a tömeghez tartozó oly árujavak feletti gondoskodás is, melyek a tömeg tettelegesen birtokába még el sem jutottak, hanem talán még valamely a nagy tengeren vitorlázó kereskedelmi hajó fedélzetén szállítottak. E hatóságnak e szerint nemcsak a bírói tiszttel járó ismeretekkel, hanem ezeken felül még a kereskedelmi s üzleti élet által feltételezett tapasztalással, s tapintat teljes gyakorlattal is kellett volna bírnia.

De eltekintve annak képtelenségétől e hivatásnak megfelelni, ezen rendszer roppant sokba is került, és mégis aránytalanul csak kevés előnyt vagy eredményt mutathatott fel. Így 120 millió frtnyi összegre menő adósságokból az 1859. 1860. s 1861. évekre összesen csak 34 millió frtot realisált, s az ebbeli hivatalos kezelés költségei nem kevesebbre mentek mint 15 millió frtra, a mi a kifizetett összegnek éppen 44 százalékát teszi!

Nem volt tehát mit csodálni azon, hogy az ottani kereskedői világban az elégtelenség s e rendszer iránti ellenszenv nőttön nőtt, s hogy irigy szemekkel néztek Angolhonban Skóthon felé, hol a csődtömeg kezelésének költségei nem többre rugtak 12 százaléknál, hol a legtöbb csödesetek gyorsan és lehetőleg kedvezően intéztettek el, s hol a fennálló rendszer a csődhitelezőknek a continensen is szokásban levő közreműködését s befolyását igénybe veszi.

Ezeknél fogva tehát Moffatt J. parlamenti tag indítványára egy bizottmány választatott az ezen ügy feletti beható tárgyalásokra, mely bizottmány az Angolhonban szokásos modorban a parlament elébe is juttatta ebbeli javaslatait. E javaslatok azonban nem tartalmazák az egész csődtörvényt, hanem csak az előbbi törvény kívánatos és helyeseknek felismert javításait, változtatásait.

A parlament e javaslatokat törvényerőre emelte, s a vagyonbukott elleni eljárás, a csődnitítás, annak hirdetése, s az erre következő intézkedések, a csődtömeg kezelése, az adósnak a személyes fogságtól mentessége, az álnok vagy vétkes bukás büntetése, a csődtömeg érdekében kötendő szerződések s jogügyletek, végre az előbbi törvény értelmében csődbíróságok feloszlatása, s ezek helyett más az új törvény szellemének megfelelő csődbíróságok felállítása s szervezése képezik az említett 1865-ik évi angol csődtörvény főbb szakaszait.

A vagyonbukott adós személyét illetőleg azt rendeli e törvény, miszerint annak fogságban tartatása a végből, hogy az adós ezáltal tartozása lefizetésére kényszeríttessék, ezentul helyt ne foglaljon, de szabadságában áll minden hitelezőnek oly adóst, kiről alapos gyanújelek merülnek fel hogy szökni, s így hitelezőjét kijátszani, vagy annak pénzéhez eljuthatását legalább megnehezíteni készülni, elzáratni, és saját költségén mindaddig őriztetni, míg ez vagy adósságát le nem fizeti, vagy biztosítékot nem ad, vagy míg őt a bíróság ebbeli eljárása folytán fel nem menti.

Az illető törvényszék általi csődhirdetésnek a csőd-

nyitást elrendelő határozat alapján helye van Londonban vagy a grófságban.

Az előbbi törvények értelmében hivatalból tömeggondnokság el van törölve s az egész csődvagyon a törvényszék kezeiben marad mindaddig, míg a tömeggondnok kineveztetett vagy más intézkedés tételével. A törvényszék egyszersmind fel van jogosítva mindazon intézkedések megtételére, melyek a csődvagyon időközbeni fenntartására s kezelésére szükségesek. A tömeggondnokot a hitelezők a követelések bejelentése után saját körükből választják, s annak megválasztása körül a törvényszék ellenőrzése mellett követeléseik nagyságához mért aránylagos szavazási joggal bírnak; ezzel egyidejűleg a hitelezők kebeléből két díjtalanul eljáró felügyelőt nevez a csődtörvényszék a tömeggondnok vagyoni kezelésének ellenőrzése végett. A tömeggondnok az adós összes vagyonát kezelése alá veszi, s köteles a tömeg minden követeléseit valószínűsíteni s a bejött összeget valamennyi hitelezők közt felosztani. Jogában van egyes hitelezőknek be nem bizonyult követeléseit visszautasítani, de ebbeli határozata ellen az illető hitelező a csődtörvényszékhez intézhet felfolyamodást. Ha azonban a hitelező az illető időszakon belül e panaszjogával nem élt, úgy az imént kiszabott osztalékra igényt nem tarthat, jöllehet egyedül ezáltal a későbbi fizetései jogát még el nem veszti. A tömeggondnok vagyonkezeléséről kimerítő jelentést tesz a csődtörvényszéknek és időszakonkénti kimutatásokat terjeszt a felügyelők és a törvényszéki főellenőr elé a valódiaknak elismert és kifizetett követelésekről, — óvadékkal is tartozik a hitelezőket vagyonkezelése iránt biztosítani, fáradozásaért azonban a hitelezők által megállapítandó illendő tiszteletdíjra tarthat igényt. A csődtörvényszéki főellenőr a gondnok minden számadásait átvizsgálja, a késedelmes gondnokot a törvényszék által foganatba veendő alkalmas eszközök által számadásra kényszeríti, s a helyeseknek talált számadások egyes tételeit a gondnok fizeti ki. Egyes hitelezők, vagy a tömeggondnok kérelme folytán joga, sőt kötelessége van a csődtörvényszéknek minden a csődtörvény szabványaival összhangzás előidézésére szükségesnek látszó intézkedéseket megtenni.

Ha a vagyonbukott adós minden vagyonát átengedte s minden még folyamatban levő jogügyleteit előadta, úgy minden további felelősségtől ment, feltéve, hogy mindegyik hitelezőjének bejelentett s valódinak elismert követelése minden font sterlingnyi összege után 6 shilling 8 pence-nyi osztalékot fizetett. A vagyonbukott adós akkor is ment lesz minden további felelősségtől, ha a csődbejelentéstől kezdve már 6 év folyt le, feltéve, hogy őt álnokság vagy vétkekesség nem terheli.

Oly fizetések, melyeket az adós a csődhirdetés után teljesített egyes hitelezőinek, azok megállapított osztalékaiba beszámítandók, s ha ily fizetések a megállapított osztalék egész összegéig felérnek, az adós minden további tartozástól ment. Ha azonban az adós hitelezőinek szándékos megrövidítésére valamely büntetésre méltó cselekvényt vitt véghez, úgy a szóban levő új csődtörvény szerint a rendes bűnvádi bíróság elébe állítandó s megfenyítendő, miután magának a csődtörvényszéknek ily bűnvádi esetekben előbbi illetékessége meg lett szüntetve.

A mi az egyes szerződések, például a cessio bonorum körüli eljárást illeti, azt rendeli a nevezett törvény, miszerint azon esetre, ha e szerződés más hitelezőkre is, s nem egyedül arra terjed ki, kivel azt az adós megkötötte, a csődtörvényszék mindenekelőtt tartozik megvizsgálni, vajon e szerződés mindenben megfelel-e azon

kellékeknek, melyektől a törvény annak érvényességét feltételezi. Az eziránti eljárás is minden tekintetben azon törvényszéket illeti, mely a kérdéses adós ellen megnyitandó csőd esetében illetékes lett volna. A hitelező ez esetben is tartozik követelését jogérvényesen bebizonyítani, s ezt az adós az említett törvény értelmében biztosítani tartozik. Önkényt érthető, hogy e szerződés a hozzá nem járuló hitelezőkre nézve is csak azon esetben hatályos, ha az adós általa minden vagyonát átengedi az összes hitelezői közti felosztás végett, épen úgy mint azt csődnitásban a tömeggondnoknak tartozott volna átengedni. De az ily szerződés, legyen az egyezség, vagyonátengedés, vagy egy vagyongondnoknak felállítása, csak azon esetben bír oly hatással, hogy az adóst minden még a szerződéshez hozzá nem járuló hitelező irányában is felmentse, ha a hitelezők követeléseiknek minden font sterlingnyi összege után 6 shilling s 8 pence-t kapnak, vagy az illető szerződés megkötésétől már 6 év eltelt.

A csődbíróságok szervezését illetőleg azt határozza az új törvény, hogy a fővárosban, Londonban egy külön csődtörvényszék állíttatik fel, melyen a méltányosság és közönséges törvény szerint (Equity and Common Law) eljáró törvényszékek legfőbb bírái fognak működni. E törvényszékhez intézhetők a grófsági bíróságok és a londoni egyes bíróságok határozatai ellen irányzott felebbvitel, ha a per tárgyának értéke 20 font sterlinget meghalad, vagy ha az első bíró úgy találja, hogy valamely sajátserű ok a felebbvitelt szükségessé teszi. Minden csődbíróság mellé egy főellenőr rendeltetik, ki, mint már mondva volt, a tömeggondnokot vagyonkezelése s számadásai körül ellenőrzi és az e tekintetben szükségességeknek látszó intézkedéseket megteszi, vagy a törvényszék által megtéteti. Együttal feloszlattattak az új törvény által a grófságokban s Londonban azelőtt fennállott csődbíróságok.

Ezekben összpontosulnak Angolhon 1865-ik évi új csődtörvényének lényegesebb határozatai, a mely törvény a fizetésre képtelen adósok csődügyével foglalkozó ottani törvényszékek szabályellenes természetén segíteni, s azoknak működését helyesebb rendszerre visszavezetni hivatva lenni látszik.

Négyes irányban módosítá e törvény az előbbi rendszert, miután négy valóban megfoghatatlanul egymással egyesített functiót vont el az előbbi csődtörvényszékek működési körétől.

Az előbbi csődtörvényszék ugyanis mindenekelőtt administratív testület volt, s mint ilyen kezelte a csődvagyont, foglalkozott bevételekkel és kiadásokkal, s felosztá a bejött összegeket a hitelezők között, mintha valóban mindez a törvényszéki ügyek közé tartozott volna; továbbá csupán egyszerű határozata által felmenté az adóst minden további felelősségtől hitelezői irányában; harmadszor fenyítő-törvényszék is volt, miután az álnok vagy vétkes bukásokat megbüntette; végre negyedszer, polgári bírósági működéseket is végzett, minthogy a csődöt megnyitá, kihirdeté, kétséges esetekben a hitelezők és az adós egymásközi jogait megállapítá, s a felett határozott, mely követelése a hitelezőknek tekintendők valódiaknak, melyek nem.

Ha ezen négy különmemű functiót szemügyre vesszük, ha átgondoljuk, mily nagy különbség van e többrendbeli működés közt, úgy csakhamar át fogjuk látni, hogy azok még továbbra is ugyanazonegy testület kezei közt nem hagyathattak, és hogy az angol közigazgatás alapelve ellenére van mindezen működéseket kizárólagosan egy, még pedig nem is ellenőrzött törvényszékre bízni.

A mi ezen működések elsejét, a csődtömeg helyes kezelését illeti, azt egy törvényszéktől, melynek köteles-

sége és feladata peres jogkérdések végérvényes eldöntésében áll, valóban alig is várhatjuk. Az érett megfontolás, a beható tanácskozás s az ítélet helyes megalapítása oly nehézségekkel járó fontos működések, melyek a bírót egészen igénybe veszik. A csődtömeg kezelése ellenben merőn üzleti ügynek mondható, a mely, miután a nyitott csőd a bukott adós üzletének természetén mitsem változtat, ez üzletnek különféleségéhez képest különféle ismereteket is tételez fel s kíván meg. Ki fogja tehát ugyanazonegy embertől, ki mint bíró ugyis egészen igénybe van véve, kívánhatni, hogy ma kitünő gyárnok, holnap szakértő kereskedő, holnapután talán épen ily kézműves legyen?

E visszás helyzetet a törvényszékre nézve a kérdéses új törvény egészen megszüntette; az ujonszervezett csődtörvényszéktől a tömegvagyon kezelését egészen elvonta, és azzal ezentul, úgy mint a continensen üzleti emberek s nem a törvényszék, nem törvénytudó bírák fognak foglalkozni. Legjobban fogják a csődtömeget kezelni kétségenkívül maguk a hitelezők, saját érdekük az, mely ott szóban forog; minél többet realizálhatnak a tömegből, annál nagyobb osztalékra számolhatnak, és annál kevesebbet vesztenek követeléseikből. Ehhez járul, hogy a két felügyelő és a törvényszéki főellenőr által a tömeg kezelése körüli visszaélések vagy bármi megrövidítések ellen kellő biztosíték látszik nyújtva lenni.

A második pont az adósnak minden további felelősség aluli felmentését illeti. Azelőtt elv gyanánt szolgált, hogy a csődtörvényszék ítélete által mondá ki az adós ebbeli felmentését. Erre jelenleg maga a törvényhozás lett hivatva, midőn rendeli, hogy az adós, ha az ellene támasztott követelések minden font sterlingnyi összege után 6 shilling, 8 pence-t fizetett hitelezőinek, minden felelősségtől mentes, ha pedig ennél kevesebbet vagy mitsem fizetett, kötelezettsége a csőd befejeztétől még további hat éven át tart.

Első pillanatra ugyan ezen intézkedés egy kissé igazságtalannak látszik, miután lehetséges, hogy egy kereskedőt előreláthatlan csapások vagy vagyoni veszteségek értek, hogy pénzei, melyekre egész bizonyossággal számított s melyek kézhezvételének reményében adósságokat csinált, annak idején be nem folytak, miután minden kereskedés bizonyos risicó-val jár. Megszorulhat időnkint a kereskedő a nélkül, hogy ezt előre gondolhatná, gyakran megbuknak a legtekintélyesebb kereskedelmi czégek; — mily mostoha és szigorú határozata tehát a törvénynek ily esetben az, hogy egy becsületes kereskedő még csődületének beszüntetése után is felelős legyen hitelezőinek tartozásaiért, egyedül csak azon oknál fogva, mert activ vagyona a hitelezőknek törvényileg megszabott osztalékát fedezni nem képes. De a törvény nem épen ily ritkán előforduló rendkívüli esetekre hozatott, leges scribuntur casibus ordinariis; általában véve tanusítá a tapasztalás, hogy mindazon csödesetekben, hol az adós ez osztalékot fedezni képes nem volt, a könnyelműség kisebb-nagyobb foka, vagy legalább az üzletbeni rendes kezelésnek hiánya volt felismerhető, s miután a csőd tulajdonképen nem egyéb, mint a törvényhozásnak az adós érdekében s annak javárai közbenjárása, tehát jogos és méltányos, hogy a hitelezőknek pénzükhözi eljuthatásuk lehetővé tételik. Ha a hitelezők az adóst becsületesnek tartják, úgy pénzüket annak kétségkívül még továbbra is hitelezhetik, csak hogy nem épen észszerű egy törvényszékre ruházni az aziránti határozhatást, vajjon az adós megfontolatlan életmódja és könnyelmű multja okozta-e vagyoni bukását vagy sem, még pedig a hitelezők pénzével! A legjobb, jöllehet még mindig nem a legtökéletesebb bizonyíték e tárgyban az osztalék.

A büntető hatalomtól is megfosztá az új törvény a csődtörvényszéket, a rendes fenyítő törvényszékeknek tartván fenn azt, miután egyáltalában nem volt helyes ok arra, hogy e vétett egy külön bíróság illetékességéhez utaltassék, s e szerint épen úgy lehetne a büntények minden fajaira külön törvényszékeket alkotni. Gondolható ugyan a törvényszékek e szervezése mellett az, hogy e változtatás folytán kereskedői csalások egyes esetekben büntetlenül fognak maradni, miután Angolhonban sem az államügyészség, sem a közvádlók intézményeire nem találunk, s ily esetek ezentúl többé nem hivatalból lesznek nyomozhatók, mint azelőtt. De ez minden más vétetteknél is így van Angolhonban, a hol minden egyes jogsértésnél magának a sértettnek áll kötelességében — feltéve, hogy érdeke is úgy kívánja — sértett joga orvoslására keresőleg fellépni, mit ha elmulaszt, a sértő ellen sem bírói eljárásnak, sem ítéletnek helye nincsen.

Még fontosabb rendelkezése az új csődtörvénynek az, miszerint személyes fogságnak az adós ellen többé helye ne legyen, és valóban a gyakorlati jogtudományban mi sem lehet visszasább, mint olyasmit vétett gyanánt fenyíteni, a mi nemcsak nem vétett, hanem csakis gyakran véletlen eset, mert hiszen valamely adósság nemfizetése magábanvéve még nem büntetésreméltó; — válhatik azonban büntetésreméltóvá, és akkor ugyanazonos ismejeleket hord magán, mint valamely más büntetésreméltó tény, tehát vele egyezőleg a rendes bíróságok illetékességi köréhez is tartozik.

Az ujonszervezett csődtörvényszékeknek tehát a fenn körülírt négyrendbeli functió közül csak az utolsó maradt fenntartva, melynek folytán joga van határozni a felett: vajjon a csőd esete fennforog-e, tehát megnyitandó-e az vagy sem, és mely követelések tekintendők valódiaknak, melyek nem? — oly kérdések, melyek csakugyan a törvényszék működési köréhez tartoznak. Kizárólagosan e pontok elintézésére utalva képes is lesz a törvényszék a csőd ügyében gyorsan s az előbbinél kevésbbé költségesen is eljárni.

A kereskedői osztályból kiszemelt egyes szakértő ülnököknek az új törvényszékekhez kinevezésére irányzott javaslata Hall Williamnak Angolhonban visszhangra nem talált, dacára azon számos érveknek, melyek ez indítvány mellett felhozattak, dacára annak, hogy Hall indokolva kimutató, miszerint csak egy ily módon szervezett törvényszék lesz képes mindazon kérdések alapos megoldására, melyek a törvénytudó bíróra nézve oly kényesek, s általa oly nehezen, ellenben az üzleti ember, a szakértő kereskedő által oly könnyen lesznek megfejtethők, miután e rendszer behozatala az egész ország törvényszéki szervezésének megváltoztatását, újjáalakítását tenné szükségessé. Angolhonban a törvénykezés központi, a continensen inkább helybeli, Angolhonban a bírák jogszolgáltatás miatt beutazzák illetékességük területét, a continensen azok állandósítottak, ott az kapcsolatban áll az esküdtek jogintézményével, itt ez a felelősségi rendszerrel és a többféle folyamodású bíróságok fokozatos összefüggésével. Hall William indítványai pedig állandósítandó elsőfolyamodású törvényszékekre irányozvák, felelősségi joggal a felsőbb bírósághoz, s ebben nem akarnak az angolok vele egyetérteni, s pedig annál kevésbbé, miután a büntettes bukás esetében — legyen az álnok, vagy csak vétkes — úgy sin-

csen a kereskedői osztályból választott szakértőknek, mint esküdteknek közreműködése kizárva.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai jogakadémiai nyilv. rend. jogtanár.

K ü l ö n f é l é k .

— (*A Jogtudományi Közlöny szerkesztője*) több oldalról támasztott kérdés folytán tisztelettel kijelenti, hogy a m. kir. igazságügyi miniszteriumnál nyert alkalmazása a szerkesztőségre nézve semmi változást nem tesz. A szerkesztést tovább is személyesen viendi, sőt jelen állásában mind a codificatio ügyének, mind az olvasóközönség érdekeinek fontosabb szolgálatot szentelhet. A lap is egy melléklettel fog nagyobbodni, a nélkül, hogy az előfizetési díj emeltetnék; — a mennyiben a nemzeti felelős kormány hivatalos rendeleteit időről időre közli.

— (*A magyarországi és erdélyi államjóságek*) jóvedelmességének emelése a magyar miniszteriumban élénk tanácskozások tárgyát képezi. Az adatok gyűjtése, összeállítása, szóval az előmunkálatok gyorsan haladnak előre, és remélhető, mikép rövid időn készen lesz a munkálat, mely kellő tájékozással szolgálhatand azon kérdésre nézve, vajjon a jóságek jövőre bérbe adassanak-e, vagy az állam által kezeltessenek.

— (*A pesti börze-ügyről*) mint az 1848 értesül, a kereskedelmi miniszteriumban hasonló tanácskozások vannak folyamatban.

— (*Az osztrák-angol kereskedelmi*) szerződés iránti tárgyalások hír szerint ma már megkezdődtek. Az angol meghatalmazottak Mallett és Reader Lack urak feltétlenül a nyers terményekre vetett beviteli vámok teljes megszüntetését kívánják.

— (*A svéd országgyűlés a halálbüntetés eltörlésével*) foglalkozott. A második kamra tetemes többséggel megszavazá azon eltörlést, azonban az első kamra azt 39 szavazattal 38 ellen visszautasítá. Általában ezen két kamra közt igen föltűnő ellenmondást lehet észrevenni. A napirenden levő katonai szervezetre vonatkozó javaslat azon hátrányok egyikét képezi, melyek iránt a két kamra közt az egyetértés legnehezebben fog létesülhetni.

— (*Az általános szavazatjog*) nálunk még férfiakra sem terjesztetett ki, Amerikában már a nők is kezdik kiterjeszteni. Columbiában a senatus 9 tagja a nők szavazata mellett nyilatkozott. A kansasi képviselőház pedig egyhangulag elfogadta azon alkotmány-módosítványt, mely szerint a férfi és fehér szavak kitöröltetnek a választási törvényből, hogy a szavazási jog minden egyénre kiterjesztessék nem- és színkülönbség nélkül, azaz a nőkre és a szerezcsenekre is. — Hasonló javaslatot fogadott el Wisconsinban mindkét kamara igen nagy többséggel. De még egy más dologra nézve is példát szolgáltat Amerika a valódi alkotmányosságra. Ugyanis a kezünk alatt levő amerikai tudósítás ezt mondja továbbá: E kérdés még a nép jóváhagyása elé fog terjesztetni mind a két államban; de e végső próba kedvező sikere legkevésbé sem kétséges. Amerikában tehát, bár ott az egész nép általános szavazata választja a képviselőket, a nép joga oly nagy tiszteletben tartatik, hogy az új törvényt, elfogadása után, még a nép szentesítése elé terjeszti, mielőtt teljes törvény erejére emeltetnék. (M. U.)

— (*A börtönügy statistikája Franciaországban*) Franciaország bir 2000 fogházzal, 55,000 mindkét nemű fogolylyal, kiknek fogsági ideje kerek számban 20 millió napot tesz. A börtönügy budgetje 1856-ban 17,600,000 frank volt, míg most csak 14,400,000 fk.

(**Kérelem.**) A „Jogtudományi Közlöny“ azon t. előfizetői, kik e lap 15-ik számát két példányban kapták, sziveskedjenek az egyik példányt kiadóhivatalunkhoz visszaküldeni. Ilyképen mind rajtunk segítve leend, mind pedig később jelentkező előfizetőinknek teljes számú példányt fogunk adhatni.

A „Jogt. Közl.“ kiadóhivatala.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A javaslattevő bizottmány. Ökröss Bálinttól. — Töredékek a magyarországi új törvénykezési reformhoz. Gyárfás Istvántól. — Büntető-eljárásunk hiányai. Cs. — Angolország 1865. évi új csődtörvénye. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek és egy félív hivatalos rendeletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Codificatio.

Törvényhozási előkészületek.

III.

A nemzet, melyre egyik életfeladatának nehéz munkája vár; mely zilált jogviszonyainak fulasztó légköréből bontakozva, új pályát nyitott, hogy a művelt népcsaládok diszes sorába küzdje fel magát; mely tenni, alkotni, haladni készül a törvényhozás terén, hol áttörhetlen akadályok hydrái álltak útjában, míg a boldogabb külföld gáttalanul, sőt a haladásnak minden eszközei által segítve, az általános műveltség magaslatára emelkedett: ily nemzet kell hogy ismerje helyzetét; ismerje készleteit, melyekkel bir a multból, szükségleteit, melyeket pótolnia kell a jövőre; ismerje egyszersmind a kultortvényeknek minden alakulásait; — hogy amazokból irányt, ezekből tájékozást szerezzen, s önállóságát és céljait minden körülmények közt biztosítsa.

Mindazok, kik egyrésztől gyengéknek tartják izmaikat arra, hogy a haladó korszellemmel egyenlépteket tartsanak s elégtelennek e népet arra, hogy önerejével oldja meg nehéz feladását; másrésztől, kik erejüket túlbecsülik s a tudományos haladás korszerű műveleteitől hideg daczczal fordulnak el: egyiránt szélsőségekben tévedeznek. Amazokat idegen formák és intézmények szolgálai utánzására vezeti a gyáva tétlenség, ezek a kellő tanulmányok hiányában nem menekülhetnek a túlszárnyalta hagyományok szűk köréből.

Végletek közt állunk. Vannak, kik lerombolni akarnak mindent, a mi régi, befogadni azt, a mi kész; mások kizárni mindent, a mi új, mellőzni azt, a mi idegen. És míg azok a nemzeti irányt veszélyeztetik, ezek a korszerű és tudományos haladásnak állnak útjában. A törvényhozásnak amott függetlenségét, itt fejlődését látjuk fenyegetve, — s aggódva várunk feleletet az első fontos kérdésre: honnan veend anyagot a törvényhozás a készitendő magyar codexekhez?

Több alkalommal e lapokban is érintetett, hogy félszeg reformok és egyes javitmányok által nem leend rajtunk segítve. Oly szépen, mint találólag mondatik az olvasóink előtt ismeretes ujévi nyiltlevélben, hogy a hazai igazságügy új hajlékot követel tőlünk, mely a nemzet szükségéinek és a tudomány követelményeinek egyiránt megfeleljen, — és hogy e müben a régi hagyományok csak mint anyagok szerepelhetnek.

A jog és történelem emelt ujjal mutat a romokra, melyek a változott jogviszonyokból még fennállanak, s a tátongó ürre, melybe a haladó kor avult intézményeinknek nagy részét eltemette.

De azért elveszettnek tartunk-e mindent, vagy oly helyzetbe jutottunk-e már, hogy a törvényhozás terén mindent újból kell teremteni? Nincs-e e romok közt ép

rész, mely alapján még erős, és művészi alkotó kezek alatt régi diszt visszanyerheti? Avagy elveszünk-e mindent azért, mert régi, s kevés fáradság mellett újból pótolható?

Igaz, hogy idegen törvénykönyvet habár módosítva befogadni, vagy kész művek nyomain haladni a legrövidebb és legkönnyebb út lenne; de valamint nem akaratjuk a nép jogérzetét és ennek függetlenségét a munka kényelmeinek feláldozni: úgy a mű előállításában sem köthetjük bizonyos idő kimért folyamához a törvényalkotás tevékenységét.

A törvények legtisztább, leggazdagabb forrása ama jog, mely a nemzet létében él, viszonyaiban fejlődik, szokásaiban nyilatkozik, — és e jog azt kívánja, hogy a törvényhozás minden munkálatainak eme jogérzék adjon irányt*).

Mielőtt tehát a törvényhozás a rendszeres codexek kidolgozását megkezdene: a készleteket kell összegyűjtenie. Ezek közt ott találjuk első helyen az irott törvényeket, ott az országgyűlési bizottmányok terveit és előmunkálatait, ott a curiai itéleteket, és végre a jogszokásokat.

Irott törvényeink az idők változtával kemény rázkodást szenvedtek. A nemesi előjogok, az urbériség és ösiség eltörlése, melyek addig ezer és ezer száakkal szövődtek át jogviszonyaink valamennyi rétegein: a jogrendszernek más alapokon szervezését teendi szükségessé. Ha tekintetbe vesszük még, hogy a magán-törvények eddig sem voltak rendszerezve, az átmeneti korszak pedig új elemeket s idegen intézményeket vett fel közéjük: a felhasználandó anyagok igen csekély számra olvadnak le.

Több gyakorlati előnnyel birnak ellenben a javaslatok és tervezetek az előbbi országgyűlések munkálataiból. Azon munkákatértjük, melyeket az illető országgyűlések korszerűek és szükségeseknek láttak, e célra kiküldött bizottmányaik által feldolgoztattak, nyilvános üléseiken megvitattak és módosítottak. Az országgyűlési irományok tanuságos előzményekül szolgálnak e részben a jelen törvényhozásnak, — s valóban nehéz volna elhatározni: maguk a rendszeres munkálatok nyomnak-e többet a tudomány mérlegében, vagy az eszmecserék, melyekre alkalmat az előbbiek szolgáltattak.

A curiai itéletek annyiban érdemelnek figyelmet, a mennyiben a kétes törvények valódi értelmét, valamint a hézagokat, melyekről a törvényben intézkedve nincsen, feltüntetik, s a jogszabályoknak gyakorlati alkalmazására nézve biztos tájékozást nyújtanak.

*) Mohl a codificatio hátrányai között a nép jogérzetének sérelmét „Störung des Rechtsbewusstseins des Volkes” — első helyen említi. Politika I. köt. 464. l.

A legnehezebb s mindamellet nélkülözhetlen feladat a jogszokások összegyűjtésében áll. Ezek képezik legbiztosabb ismervét annak: vajjon a törvényhozó eleget tett-e és mennyiben a nép kívánalmainak. Ott, hol a törvények irányt vesztettek, a nép soha nem vonakodik azokkal saját szokásait ellentétbe állítani, és ha a törvényhozás figyelmét valami elkerülte, a gyakorlat és szokás mindjárt készen van kiegészítő szabályaival. Ezeket tehát a törvényhozó egyik tekintetből sem nélkülözheti.

Az előbbiekre nézve kész gyűjtemények állnak előttünk.

Az írott törvények a törvénytárban, a törvényjavaslatok az országgyűlési iratokban lelhetők fel. A curiai ítéletekről lapunk 1. és 11. számában bővebben kifejtettük nézeteinket. Az ez uton nyert jogelvek fontossága minden művelt államban kellőleg méltányoltatik*), s hazánkban is elérkezettnek látjuk az időt, hogy ez irányban a nemzeti kormány figyelmét ismételve felébrezzük.

A jogszokások összegyűjtése már több nehézséggel jár. Kevés szokás bir határozott kifejezéssel; még kevesebbet fogunk találni, melynek érvényességéhez mind a térbeni elterjedés mind az alkalmazás tekintetében némi kétely ne férköznék. Ezek összegyűjtése tehát csak az ország valamennyi hatóságainak tevékenysége útján létesíthető.**)

Az anyagok beszerzése után következik a gondos összeállítás, — tárgy- és időrend szerint. Együtt leend minden, mit a nemzet munkált, létrehozott, vagy létesíteni kívánt. Látni fogjuk, mikor és mily körülmények közt merült fel valamely jogelv a törvényekben vagy a népszokásokban; mint alakult és fejlődött, mikép vesztett vagy foglalt tért az életviszonyokban, mily alkalmazást nyert a jogszolgáltatás különféle eseteiben; mily befolyással volt egyéb elvekre, vagy mily módosítást vett fel egyéb törvényekből. Láthatjuk a hiányt és kiegészítést, a hibát és javítást . . . és mindezekben a nép jogérzetét tanuljuk ismerni. Így fogja beleélni magát a törvényhozó a nemzeti jog létegebe.

Azonban az előkészületeknek ezzel még csak felét végeztük.

A létező jogszabályok gyűjteménye csupán azt foglalja magában, mit a nemzet a jelenben valósággal bir, — és ennek ismerete csak törvénytudóvá képesít. A codificatiótól pedig mindent várunk, mivel a nemzetnek birnia kell, — és ehhez alkotó képesség kívántatik.

A törvényhozónak tehát kellő tárgyismeretre s a jogtudomány színvonalára kell emelkednie.

Mélyebb pillanat a törvények rendszerébe ama meggyőződésre vezet, hogy valamely jogszabály nem magától avul el és lesz tarthatatlanná. Az ok kívül a törvényen, a megfelelő tárgynak időszerinti változásaiban rejlik. A törvény, mely egy bizonyos kor igényeinek teljesen megfelelt, ez igények változtával szűnik meg ki-

*) A „Journal du Palais“ című fr. gyűjteményt a „Jogtud. Közl.“ m. évi 11. és 26. számaiban ismertettük. Angolhonban minden törvényeségi ítélet jegyzékbe vétetik. E jegyzék „records“ a legrégibb időkig terjed, s csupán annak megvizsgálása- és rendezése a parlament a jelen század négy első évtizede alatt 900,000 f. st.-et fordított. Mohl: id. m. 530. l.

**) Mohl erre nézve következő utasítást ad: „Zunächst muss an alle Gerichte, namentlich auch an die dem Leben am nächsten stehenden Untergerichte die Aufforderung ergehen, die in ihrem Sprengel bestehenden Gewohnheitsrechte zu verzeichnen und einzusenden. Auf dieser Grundlage sind sodann zweitens theils allgemeine Fragen wiederum für alle Gerichte, theils besondere Nachforschungen bei einzelnen Behörden, deren Angaben vorzugsweise eine Berichtigung oder Ausdehnung zu bedürfen scheinen, zu entwerfen, und so allmählig Dasein und Umfang aller im Staate geltigen Gewohnheiten zu erheben. Um aber auch die Fortführung der Sammlung sicher zu stellen: muss ein für allemal für die Gerichte die Pflicht gesetzt sein, die ihnen bekannt werdende Gewohnheitsrechte möglichst genau festzustellen und das Ergebniss an die Regierung zu berichten.“ Id. munk. 532. lapon.

elégítő lenni, — az igények pedig a történelmi tények alakulásait követik.

Eme tényeket kell a törvényhozónak vizsgálnia; — és ha sem annyiféle szakismerettel, sem a szakképzettségnek azon fokával nem bir, mely a törvényhozásra mellözhetlenül szükséges: a kellő felvilágosítást szakférfiak nyilatkozataiból kell meritnie.

A törvényhozásnak minden erő, minden képesség rendelkezése alatt áll. Hozzon mozgásba mindent s rendelkezék terve és céljai szerint: alig hiszszük, hogy lenne szakférfiu, annyira közönyös vagy engedetlen, hogy szolgálatát a nemzetnek eme fontos érdekében megtagadná.

Követésreméltó például e részben Angolhon szolgál. Nincs egyetlen körülmény a törvényhozás terén, melyet a sajtó élénk figyelemmel kísérni és megvitatni elmulasztana; nincs egyetlen szak, melynek a parlamentben kitűnő képviselői nem volnának. Mindamellet a parlament, valahányszor a törvények változtatása vagy újak kibocsátása forog kérdésben: azonnal szakférfiakhoz fordul, tanuk kihallgatását rendeli meg, vagy írásbeli nyilatkozatokat kíván, — mindezeket oly célból, hogy a törvényhozás tárgyait a legutolsó részletekig ismerje.

A szükséges ismereteknek ez utoni beszerzése képezi az enquête-rendszert*).

A munkálatok itt is tárgy szerint rendezendők. Együtt leend minden, mit a nép és a hon viszonyai a törvényeknek anyagul s a beható szakismeretek tájékozásul nyújtanak. Mellözve lesz, mire nincs szükségünk, felszínre hozva s kielégítve minden, minek szabályozását a törvényhozótól követelhetjük. A törvények nem tétlen örei, hanem egyszersmind előmozdítói lesznek a nép összes érdekeinek, — s mint előbb az irányra, úgy itt a kivitelre nézve kiválólag nemzetiek.

Csak ezek után fordulhat a törvényhozó a külállamok törvénykönyveihez, azon veszély nélkül, hogy idegen intézmények utánzására ragadtassék. A gondos összehasonlítás meg fogja mutatni: ha saját készleteink egy vagy más tekintetben nem maradtak-e háttérben a fejlettebb jogtudomány mögött; vajjon azon jogelveknél is, melyeket a művelt külföld helyeseknek ismert és elfogadott, nincs-e szükség saját viszonyainkhoz mért változtatásra vagy kiegészítésre; vajjon nem nélkülözünk-e jogintézményeket, melyeket a gyakorlat czélszerűeknek ismer s a nemzeti jelleg sérelme nélkül nálunk is alkalmazni lehetne, vagy megfordítva: nincsenek-e jogintézményeink, melyeket a tudomány elvetendőeknek bizonyított, vagy más államok czélszerűbbekkel helyettesítenek?

Erre nézve, bármily tisztelője legyünk is Mohlnak, — egy halmaz könyvet magában véve nem tartunk elégnek**). Kétségtelen, hogy a törvényhozónak meg kell szereznie a szükséges forrásokat, melyek az idegen törvények ismeretére vezetnek. De ezeknél élénkebb benyomást és behatóbb tanulmányt a gyakorlat szemléje nyújt. A törvényhozó alig tehetne hasznosabbat, mint a helyeseknek ismert s elvileg elfogadott jogintézmények tanulmányozására szakférfiakat küldeni ki***).

Ennyit az anyagok beszerzéséről. Következő czikünk tárgya a feldolgozás leend. ÖKRÖSS BÁLINT.

*) Az enquête-rendszerről és a kihallgatások módjáról l. Jogt. Közl. 1866. évfolyam 11. sz. dr. Konek Sándor tr. urtól.

**) Mohl többször idézett munkájában (541. l.) többek közt így nyilatkozik: „Eine leichte Aufgabe für den Staat ist es, dem mit der Gesetzgebung Betrauten durch Ausstattung irgend einer öffentlichen Büchersammlung mit den Gesetzwerken und den besten Rechtsschriften des Auslandes oder durch Einziehung von gesandtschaftlichen Berichten die Gelegenheit und Aufforderung zu solchen Forschungen zu geben.“

***). Ezt az 1843/4. évi országgyűlés az akkor szóban levő börtönügy érdekében kívánatosnak nyilvánította, — kérvén a feliratban, hogy a külföldi javító-fogházak szakértő férfiak által közvetlenül hova előbb megvizsgál-tassanak. Jogt. Közl. 1866. évf. 441. l.

A porosz polgári perrendtartás alapelvei.

A polgári perrendtartás reformját célzó törvényhozási munkálatok között kétséggel az első helyek egyikét foglalja el a porosz polgári perrendtartás*), melynek főbb alapelveit dr. Endemann vette nemrég igen ügyes bonczkés alá.

E jeles cikk főbb pontjait ismertetve, először is tekintsük a porosz javaslat irányát, vagyis a négy főelvet, melyen a javaslat indokolásának szavai szerint a per jellege nyugszik. Ezek 1) a szóbeliség elve, ellentétben az írásbeliség elvével; 2) a szabad okadatolás elve, ellentétben a törvényszerű bizonyítási szabályokkal; 3) azon elv, mely a legfelsőbb törvényszék hatáskörét a megsemmisítésre vonja össze; 4) azon elv, mely szerint a pert maguk a felek kezeljék külön hivatalnokok közreműködésével, ellentétben azzal, hogy a pert maguk a bíróságok szereljék fel.

Az elvek közül az első és utolsó az egész perre vonatkozik, míg a másik kettő inkább csak egyes részeit illeti, s azért forduljunk egyedül az előbbiekre.

A porosz perrendtartás a nyilvánosság és szóbeliség elvét magáévá tévén, az elsőre, a nyilvánosságra nézve lényegében ugyanazonos más tartományok újabb törvénykezésmunkáival, de a szóbeliség elvét minden más német törvénynél világosabban és teljesebben alkalmazta. A többi hasonló törvényekben szokásos szakaszokat, melyek az írásbeli eljárásnak is többé-kevésbé tért engednek, a porosz perrendtartásban egészen nélkülözzük, s mondhatjuk, örömmel nélkülözzük. Hogy a szóbeliség mennyivel előnyösebb az írásbeli eljárásnál, eléggé meg volt már vitatva, s így nem helyeselhetjük eléggé, hogy a porosz perrendtartás azt tökéletesen, tisztán és a legteljesebb mértékben alkalmazta. Ha egyszer elfogadtattott a szóbeliség, mert előnyei elismertettek: fogadtassék el egészen minden megszorítás nélkül, milyen megszorítás pl. más törvényekben a bíróság kényszer-joga, melylyel a pert az írásbeli eljárásra utasíthatja, s melyet a porosz perrendtartás egészen mellőz. A szóbeliség elve azon elv, mely diadalra jutva igen fontos tényezővé vált az egész perügy reformjában, melynek számos jó eredménye közül példának véve a legközelebb fekvőket, azonnal élénk tűnik, hogy a szóbeliség tette feleslegessé az esetlegességi elvet; hogy az szüntette meg a bíró azon fennebb is említett jogát, mely szerint a tárgyalás rövidítése vagy hosszúra nyújtása csak tőle függött.

A 4) alatt említett elvnek rendesen sokkal nagyobb fontosságot tulajdonítanak, mint a mennyi tulajdonképpen megilletné. Mert a pert viselő közönségnek utóvégre is mindegy, perét akárki kezeli, s legfeljebb is azon kérdés merülhet fel, vajjon a bíróságok kezelése jobb és kegyelmesebb-e vagy a feleké, az újabb törvényben említett hivatalnokok, a törvényszéki végrehajtók segélye mellett. Az egész inkább forma-, mintsem elv-kérdés, mely a perrend változtatásának kérdésében csak alárendelt szerepet visz. Éreztük, hogy az eddigi kezelés csak nehezítette az eljárást, tehát annak másításában kerestünk gyógyszert, azonban a per reformját nem itt kell keresnünk, de a belső szellemben.

Sajnos, hogy oly jeles törvényk. munkálat, mint a porosz perrendtartás, mely épen alapjában oly kitűnő, nem tudta öntudatosan jobban kiemelni alap- és irányelveit. A fennebb idézett négy elv nem elégséges, de a mi itt az irány kijelölésében hiányzik, azt magában a törvényben, mindenütt, hol szükséges volt, vagy alkalom

mutatkozott, helyesen és szilárd következetességben keresztülvive találjuk.

Tekintsük most röviden, a per reformjában melyek a szükséges pontok, s e miatt vessünk egy rövid pillantást a múltba.

A per célja a bírói vélemény elé bizonyos anyagot nyújtani, s erre nézve kieszközölni a vitás jogi viszony bírói eldöntését. E cél mindig és mindenkor ugyanaz volt, de nem így a mód, mely annak elérésére vezetett. E mód lehet vagy írásbeli, vagy szóbeli, s ezek szerint egyszersmind nem-nyilvános vagy nyilvános. E módok nemcsak külforma tekintetében fontosak, de azért is, mert szerintök módosul nem csupán az, *miként* adatik a tárgy a bírói véleménye elé, de egyszersmind *mi* nyújtatik eléje. Az eljárás célja, bizonyos tényállást (a római *res*-t), melynek következményei vita tárgyává lettek, a bíró elé állítani és igazolni. E cél pedig a szóbeliség teljesíti, és pedig teljesíti a lehető legjobban, legtisztábban. Ez veti valóban a *res*-t a „*judicium*“ alá, a mi fő, mert mai nézetek szerint a jogi következményeket egyedül a bírónak kell deducálnia, s a felek ebbeli tevékenysége csak a bíró figyelmeztetésére szolgál.

Az írásbeli perben többé nem a tényállás a pernek tárgya, de annak előadása. A vita a körül forog, a mi előadatott, és pedig külsőleges, alakai felfogásban. Ezáltal szükségessé válik a számtalan törvényes formaiság, az ellenvetések, újra ellenvetések, megtámadások és vádak mérhetlen sokasága; és felmerül minden, csak maga a *res* nem, megállapíttatik minden, csak maga a tiszta igazság nem.

Visszatekintve a történelemben, látjuk, hogy nagyon hátramentünk. A római jog még a legkésőbbi császárság alatt sem terjesztette ki figyelmét másra, mint a valódi tényállásnak lehetőleg tisztába hozatalára. Ha a német perrend észszerű fejlődése félbe nem szakasztatik, szintén ezen cél felé törekedett volna, mert szintén szóbeli volt, mint a római.

A középkor iránya szakasztotta meg e fejlődést, mert abban támadt és növekedett az előadás módja feletti vitatkozás, melyet a német jogászok tana nem-hogy megszüntetett volna, de lehetőleg fejlesztett és támogatott.

Azóta nem a tárgy körül forgott a vita, de a panasz, okadatolás, felelkezés benyújtása stb. körül. „*Actio*“ ma már nem a vádló összes tevékenysége, jogának követelésében, — mint volt a rómaiaknál, hanem a készen benyújtott kereset. „*Res judicata*“ többé nem a tény, — hanem az előfordult eljárás feletti ítélet.

Hogy e felfogás mily káros volt, alig kell emlitenünk. A tulajdonképeni cél mindinkább a távolba tűnt, s érzi napjainkban mindenki, hogy az ily per a valódi igazságot, a jogot csak homályba burkolja, de a baj forrását mégis alig vesszük észre.

Rendesen azt állítják, mindennek oka az írásbeliség, radicalis gyógyszere pedig a szóbeliség, — feledvén, hogy ezek tulajdonképen nem okai a betegségnek, csak symptomái. A jogtudomány és joggyakorlat formalistikus — schematicus szelleme idézte elő az írásbeliséget és nem megfordítva.

Ugyszintén nincs még minden megtéve, ha a szóbeliség hozatik be. A joggyakorlat eltörpült szellemét kell újjáalakítani; ki kell gyomlálni azon romlott és rontó növényzetet, melyet a canonisticus iskola ültetett a perrendre, és visszatérni a régi, jó, római alaphoz, melynek célja a tényállás lehetőleg egyszerű előadása. Erre igaz, hogy legalkalmasabb eszköz a szóbeliség, de még a melletti is igen nagy tér marad, melyen a tényállás elfogu-

*) Entwurf einer Processordnung in bürgerl. Rechtsstreitigkeiten für den preussischen Staat. Berlin, 1864.

latlan, tiszta felfogásának fokozatai mozoghatnak. Fő-cél, hogy a szóbeliség, mint eszköz által az elharapózott baj gyökerestül kiirtassék, hogy minden formalitás, mely csak a tényállás legegyszerűbb előadását nehezíti, — megszüntetessék.

E cél minden nemét, hasonló törvény között leginkább megközelítette a porosz perrendtartás; és ebben áll egyik fontos érdeme.

De még a szabad pálya helyreállításával, a formalitások által előidézett akadályok elmozdításával sincs minden megtéve. A per tulajdonképeni lényegét még mélyebben kell keresnünk.

A pernek tényezői a felek és a bíró; ezek tevékenysége képezi, teremti a pert, mely nem egyéb, mint a felek és a bíró cselekvényei, működéseinek sorozata.

Ebből világos, hogy az eljárás jellegét azon mód alapítja meg, mely szerint a cselekvés e tényezők közt feloszlik s főleg az, hogy mily köre van a perben a bírónak. Ezen viszonyok minden időben a kor szellemének és viszonyainak voltak tükröi, s a perrend lényegével szoros összeköttetésben állottak mindig.

Visszatérve a legrégibb időkre, azonnal szembe-tűnik, hogy egészen más állása volt a népbírónak és a hivatalos bírónak a felekkel szemben.

A népbíró, a rómaiak „*judex privatus*”-a a felekkel szemben csak mint hozzájuk hasonló érezhette magát, s így nem volt környezve azon bizonyos nymbustól, nem volt vértézve azon tekintélyvel, mely minden barátságos eljárást kizár, de egyesülve a felekkel, minden ellenségeskedés nélkül, tiszta szóbeliség segélyével és minden formalitást mellőzve működött velök együtt az igazság kutatásában.

Ugyanezen álláspontot a hivatalos bírónak is lehet elfoglálnia. Bizonyítja ezt az „*ordo judiciorum*.” Mert a „*magistratus populi romani*” a felekkel szemben a „*jus*” perrészletében, vagy „*in extraordinaria cognitione*” épen oly kevéssé volt uralkodó és nyomasztó elem, mint a *judex privatus*. Minden működésében tanácsadója és segítője volt a feleknek, s a későbbi idők kényszeres pervezetése előtte ismeretlen volt.

A bíró állása természetesen megváltozott a későbbi császárság alatt, midőn hivatalát a kormány kezéből vette s a császár nevében ítelt. Ez a bírót tekintélye által épen annyira emelte, mint a feleket alája rendelte.

A barátságos viszony megszűnt, s a bíró önkényét, valamint a felek engedetlenségét a formalitásoknak kellett szabályozniok, mit legnagyobb tökélyre vitt a canoni per. Ez külsőleg ugyan a fősúlyt a felek működésére helyezte, s a bíró hatalmának nyomasztóságát elmellőzte, de e helyett mind a feleket, mind a bírót az abstract szabály által korlátozva, elvette önállóságukat. Sehohsem találjuk a bizalom, szabad cselekvés és szabad megismerés nyomait; mindenütt csak a visszaéléstől félelmet látjuk. Ezért aztán formát formára kellett halmozni, hogy az egyik által a másik teljesítése biztosítottassék. Innen eredt a nyilvánosság kizárása, innen az írásbeliség.

Ezután következett azon korszak, midőn, főleg a német territoriumokon a hivatalos rendszer kifejlődése a pernek az államtól ráruházott hivatalos jelleget nyújtott; ennek következtében a főhatalom a bíró kezébe adatott, támogatásul a kényszer-eszközök tárháza helyezettett rendelkezése alá, úgy hogy a bíró a pernek ura lett. Az államhatalom, melynek közege, egész erejével állt mögötte. Ez irány legélesebben jelentkezett a val-

lató-pereknél, melyeket tudvalevőleg a polgári ügyekre is megkísérlettek alkalmazni.

Ezen korszak vezette a bírót és a feleket az ellenségeskedés terére. A bíró a pert államilag vezeti és dönti el. A felek és azok joga, neki csak tárgy; ő nem az igazság, nem a közönség szolgálja, de mindent az állam nevében tesz. Szóval, e visszajeszto képben az igazságszolgáltatás oly rettegett szörny, mely a valódi jogot nem ápolja, de eltemeti.

A bíróság hatalmának ez aránytalan kiterjedése idézte elő a tárgyalási elvben a visszahatást. A bíró önkényének tág útját korlátozni akarták, s erre jó eszköznek vélték behozni az említett elvet, mely a bírót a felek előadásának és ajánlatainak formáihoz köti. Igaz ugyan, hogy ez a bírót korlátozza, de milyen áron! A formalitások új tért nyernek, s ezzel együtt az anyagi jog, a realis igazság ismét messzebb háttérbe szoríttatik. A modern reform szükségképen és öntudatlanul is ezen elvet támadta meg, noha sokáig uralkodott azon nézet, hogy annak megtámadása nem egyéb, mint visszatérés a régi rendszerhez, mely csak a bíró hatalmát és tekintélyét emeli a felek rovására. Minden, mi a per egyszerűsítésére történt, egyszersmind az elv gyengítése volt, s ebben még az írásbeliség terén is igen nagy haladást szemlélhetünk. Innen eredt a francia perrendt. alapelve, mely a bírót lényegileg csak az ítélethozatalra jogosítja fel, s ezáltal annak mértéktelenül felülemelkedett hatalma ellenében ismét behozta a feleknek önműködését, tevékenységét.

(Vége következik.)

K ü l ö n f é l é k.

— (A kereskedelmi minisztérium) a feldunasori b. Föld-váry (azelőtt) Nákó házat vette ki hiv. helyiségül.

— (A pénzügyminisztérium) személyzete következőkből fog állani: 1 államtitkárból, 5 minisztertanácsosból, 17 osztálytanácsosból, 23 titkárból, 30 fogalmazóból és 40 segédfogalmazóból. A segédhivatalok élén 1 igazgató fog állani, 3 aligazgatóval.

— (A pesti házak évi adója). Az adóhivatali kimutatás szerint hétmillió 807,874 frtot tesz.

— (Az izraeliták választó képessége). A mostani választásoknál több helyen látjuk gyakorlatilag alkalmazva amaz elvet, mit lapunk 12. számában az izraeliták egyenjogosítására nézve kimondottunk, — hogy t. i. a joggyakorlat korlátainak lerontásával a jogszabadság azonnal előtérbe lép, a nélkül, hogy annak törvényszerű adományozása szükségképen megkívántatnék. Így először Szentes város, majd ennek példájára mind Biharmegye, mind N.-Várad város megadta az izraelita honoratoroknak a választó képességet.

— (Távir dai szerződés). A császári ház és külügyek minisztériuma ápril. 30.-kán kelt hirdetménye közzéteszi az ez évi ápril 8.-kán Párisban megállapított pótcikkelyeket az 1865-ik évi május 17-ki nemzetközi távir da-szerződéshez, melyek az Algir- és Tunissal való távir dai közlekedésre vonatkoznak. A nemzetközi szerződés határozmányai az Algir- és Tunisban irányzott sürgönyökre is kiterjednek.

— (A bécsi törvényszék elé) közebb egy Kossuth bankjegy került, melyet 15 kétkrajczáros szivar lopása miatt elfogott egyénél találtak, s így elkövetett csinyjét még azon borzasztó büntény is tetézte, hogy az 1854-ben kelt Bach-törvényt, mely a Mazzini sorsjegyek és Kossuth-bankjegyek be nem szolgáltatására 3 hótól 20 évre szóló börtönt rendel el, áthágta. Az államügyész maga is hivatkozott arra, hogy e rendelet már elévült, s hogy ily bankjegyben nem rejlik semmi államveszélyeztető, mégis a törvényszék ez áthágás és csiny miatt egy heti szigorú börtönt ítelt.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A szóbeliség és nyilvánosság kérdéséhez.

Olvasóink emlékezni fognak, hogy a szóbeliség és nyilvánosság a javaslattevő bizottmánynak mindjárt első ülésén megpendített.

A kérdés megvitatása a második ülésen már nagyobb arányt vett fel, — és miután t. tagtársunk, Rudnyánszky Béla ügyvéd ur kész javaslattal támogatta az eljárás e nemének azonnali behozatalát: a polgári albizottmánynak feladatául tüzetett e javaslat megvizsgálása s a véleményadás annak alkalmazásáról vagy mellőzéséről.

Az érintett albizottmány első egész ülését e fontos kérdésnek szentelte. Meghallgatá az indítványozónak érveit, felolvastatta egész terjedelmében a javaslatot, véleményt kért minden egyes tagtól, számba vette az időt és körülményeket. Az eredmény tudva van: — a javaslat mellőzése lett ajánlva, s a szóbeliség és nyilvánosság az ideigl. törvénykezési rendtartásból kizáratott.

Most e kérdéssel más téren ujlag találkozunk.

Indítványozó ur az egész közönség elé vitte azt, közelebb e czim alatt megjelent dolgozatában: „*Nyilvános és közvetlen szóbeliség az igazságszolgáltatásban; miként azt az igazságügy ideiglenes javítása tárgyában igazságügyminiszter ur ő nagyméltósága által tanácskozássra meghívott bizottmány előtt indítványba hozta Rudnyánszky Béla, köz- és váltóügyvéd.*“

A kérdés tehát jelenleg tisztán az irodalomé, — s itt annak további fejtegetésére nyújt anyagot: mily előnyökkel bír a szóbeliség és nyilvánosság az írásbeli eljárás rendszere felett, és ha az előbbi elv jut győzelemhez, mennyiben felelhet meg e formulázott javaslat a jogtudomány kívánalmainak.

Mindezeket hallgatással mellőzzük. A szóbeliség és nyilvánosság érdekében ez egész század küzd, a zászló körül legkitünőbb erőket látunk sorakozni, és az érvek egész külön irodalmat képeznek. A formulázásra a külföldi törvényhozás munkálatai dús választékkal kínálnak. Ily anyagok birtokában a fennebbi javaslat mellett nem időzhetünk.

Nem lehet azonban észrevétel nélkül hagynunk a t. indítványozó fejtegetéseinek, ama további rendszerét, mely a szóbeliség elve, s ez elvnek gyakorlati alkalmazása közt határozott különbséget nem tévén, azon feltevésre jogosít, mintha az elv szenvedett volna hajótörést, — és szenvedett azok miatt, kik annak a felolvasott javaslat szerinti alkalmazásához nem járultak.

Ily feltevés kedvezőtlen világításba helyezné az albizottmánynak mindazon tagjait, kik az előttünk fekvő füzetében, mint a magasztos elv védői, megnevezve nincsenek.

Ámde a javaslattevő bizottmánys különösen annak

polgári osztálya nem az elvkérdés bírálatát, hanem az alkalmazást látta maga előtt, — s feladatával szemben nem az ellentétes rendszerek helyességét, hanem a kivitel lehetőségét vagy lehetetlenségét mérlegelte.

Az értekezletnek minden tagja meg volt teljesen győződve a szóbeliség és nyilvánosság előnyeiről, — meggyőződve hosszú tanulmány, és nem a „Magyarország“ czimű politikai lapból felolvasott értekezések nyomán. E sorok írójának különösen ama hálás szerep jutott, hogy a tett nyilatkozatokat feljegyezze, — s örömmel constatálhatja, hogy ha a lényegesebb, vagy ha úgy tetszik, szabadelvű reformokkal csak bizonyos korlátokig meheténk: ez épen nem a tényezők merevségének, hanem az értekezlet hatalomkörén kívül eső akadályoknak tulajdonítandó.

A szóbeliség és nyilvánosság elve tehát, mint elv, osztatlan tetszéssel találkozott.

Nem így annak rögtöni alkalmazása. Midőn a polg. albizottmány első ülésében indítványozó ur az említett értekezéseket felolvasá s az eljárás előnyeit ismételve kiemelte: Tóth L. elnök ur e néhány szóban fejezte ki az albizottmány meggyőződését és feladatát: „nincs köztünk, ki ne ismerné a szóbeli és nyilvános eljárás s a közvetlenség előnyeit. A kérdés ezuttal az, vajjon a bizottmány e javaslatot kivihetőnek véli-e?“

A tanácskozmány vitái tehát egyedül a kivitel körül forogtak.

A röpirat azon érveket is közli, melyek az indítványba hozott ujtás ellen nyilvánultak. Ilyenek:

hogy a békebiróság intézménye bírói rendszerünk-ből hiányzik;

hogy a municipalis bíróságok szabad választás után alakittatván, lehetséges, hogy a választások nem képzett jogászokra esnek;

hogy rendszeres polgári törvénykönyvünk nincs, — és a sok provisorium után még az is sok esetben kétséges, hogy melyik törvény bír hatálylyal, — mi a rögtöni ítéllehozást nehezíti;

hogy a nyelvkülönbség is egyik akadály a szóbeli eljárás behozatalának, kivált most, midőn még a nyelv miatti ingerültség nem csillapodott le;

hogy a szóbeli eljárás mellett az egyes ügyek elintézése a bíróságnak több idejét veszi igénybe, mint az előadói rendszer mellett, — így tehát, tekintve a perek tömérdek számát, kivált a felebbviteli bíróságnál, az igazságszolgáltatás menetét lassuvá teszi;

hogy ha mindezen tekintetek nem állának is, lehetetlen a kitűzött rövid idő alatt — május közepéig — a közvetlen szóbeli eljáráshoz idomított perrendtartást elkészíteni.

Az „egyik bizottmányi tag“, — ki ezen érveket a „Pesti Napló“-ban regisztrálta, nem mondott el mindent,

s a mondottak közül nem adott kellő kidomborodást azoknak, melyek a bizottmány határozatát indokolták. Mi csupán egyet emelünk ki s bocsátunk a t. közönség ítélőszéke elé: „lehető-e egy rendszeres polg. perrendtartást egészen új alapon codificálni két hét alatt?”

Ha arról volna szó, hogy egyes javítások, vagy egészen új fejezetek, — mint pl. a holtnak nyilvánítás, elvesztett okiratok megsemmisítése, örök emléküli bizonyítás stb. a fennálló rendszer változtatása nélkül, egy kész munkálatba beillesztessenek: nem éreznők megkötve kezünket bármily merész ujtás kivitelében. De itt az eljárás lényege, maga az egész rendszer forog kérdésben, — t. i. mellőzni az írásbeliséget az ennek alapján szervezett jogintézményekkel, s életbeléptetni a szóbeli eljárást minden következményeivel együtt; más szavakkal: a létező helyett egészen újat alkotni.

Ha az igazságügyi miniszteriumnak ideje és alkalma leend az eljárás codificálásához: minden valószínűséggel a legjobb alapot s a leghelyesebbeknek ismert elveket választandja, és a munka sikerét nem fogja a napok számának feláldozni. De itt meghatározott időtartam szab korlátokat, — két rövid hét egy törvényjavaslat elkészítésére, vagy egy hosszú, kinteljes várakozás, a jelen törvények mellett.

Ez aggályok ellen indítványozó urnak a kész javaslatra hivatkozni könnyű leend. „Íróasztala mellé ülve, — mint a 12-dik lapon olvassuk, — az alsó és felebbvíteli törvényszékek teendőit szakaszokban formulázva, néhány óra alatt megírta.”

Mi ezt tökéletesen elhiszszük. De ezért viszont indítványozó ur is higgyen el nekünk némelyeket.

Higgye el, hogy az alsó és felebbvíteli bíróságok teendőit 65. §-ban kimeríteni nem lehet;

higgye el, hogy a tárgyalási terem ajtajának felnyitása előtt és bezárása után a törvényhozóra még roppant teendők várnak, melyeket az eljárás alapelvei szerint kell alakitnia;

higgye el, hogy minden correct munka még a leggyakorlottabb kézből is sok időt kíván;

higgye el, hogy néhány óra kétes sikerű kísérleteivel sem a törvényalkotás rendkívüli nehézségeit kápráztatni, sem a közönség várakozásán, mely mindenestre követelőbb lesz most, mint volt az orszb. értekezlet ellenében, — kiadni nem szabad.

Még egy észrevételt e röpiratra.

Ha Ráth Károly és Széher Mihály urakat, a pesti ügyvédi karnak különben is kitünőleg ismert tagjait egyedül csak azért emelte ki magasztalólag, mintha az indítvány érdekében szavaztak volna: akkor e magasztalást épen nem érdemelték meg.

Ráth K. ur igaz, hogy kikelt az írásbeli eljárás hiányai ellen, másrésről a szóbeliség érdekében nem egy aggályt eloszlatni igyekezett. De épen Ráth K. ur volt az, ki az alkalmazás útjában a nyelvkérdést látta akadályul feltűnni, — „e felette kényes és még meg nem oldott kérdést, melyet a bizottmány határozata meg nem előzhet.”

Széher M. ur koránsem az indítvány értelmében, és csak az alsóbíróságoknál gondolta a szóbeliséget a jelenlegi tárgyalási eljárással összekötve, alkalmazhatónak; ellenben a felsőbb bíróságoknál épen nem. Erre még nem látja az eszmét megérve s különben sem akarná a feleket kényszeríteni arra, hogy a felsőbb bíróságoknál ismét ügyvédet használjanak.

Busbach P. ügyvéd ur is az indítványnak „meggyőződés szerinti” pártolói közé számíttatik. Mi Busbach ur meggyőződését saját nyilatkozata után ítéljük meg, — és ez az indítvány ellen több érvekkel harczolt. Akadályt látott a bíróságok választásában, mely nem min-

dig a képességet éri, avatatlan kezekben pedig nem akarná az új eszme sikerét már a codificatio előtt kockáztatni. Akadályt látott abban, hogy a bírák jelenleg oly teendőkkel vannak elárasztva, melyek külön hivatalos közegekre lennének átruházandók, — a szolgabírák kezében különösen, kik a békebírákat egyideig helyettesíthetnék, törvényhozás és közigazgatás van összpontosulva.

Egyedül Babos K. ktb. ur nyilatkozott az indítvány mellett, — a legfontosabb akadályt, az idő rövidségét az által vélvén elháríthatni, hogy a javaslat a rendszer munkába utólag beosztassék.

Nem némelyek tehát, sőt nem is a bizottmány ejtette el a szóbeliség és nyilvánosság kérdését, hanem a kivitel lehetetlensége, mit leküzdeni nem áll hatalmunkban.

És mi egy tervet mégis kockáztatunk, — nem annyira a par excellence szóbeliség, mint inkább a nyilvánosság érdekében.

Régibb, de még ki nem dolgozott terv ez „ideiglenes törvényhozás” czimű cikksorozatunk jegyzeteiből, melyhez hasonló, habár a szóban levő indítvány által háttérbe szorítva és elmosódva, az albizottmány ülésében is emlegettetett.

Indítványunk röviden ez:

„Az előadandó perek jegyzéke három nappal az ülés előtt nyilvánosan kifüggesztendő.”

„Az illető felek és ügyvédek, azonban külön meghívás nélkül, az előadáson jelen lehetnek.”

„Minden bírónak jogában áll a felekhez kérdéseket intézni, s a feleknek viszont, azon körülményekre és bizonyítékokra, melyek az előadó által netalán mellőztettek, a bíróságot figyelmeztetni.”

„Az ülésben minden perről külön jegyzőkönyv véteik fel, melybe a tett kérdések és a felek nyilatkozatai beiktatandók.”

Mit gondolnánk mi ezzel elérni?

1. Az előadás az érdekelt felek ellenörködése alá helyeztetik. Mindegyik félnek alkalma van a felolvasott kivonat és előadás helyességéről meggyőződést szerezni s a netáni hiányokat kiegészíteni.

2. Az előadó számtalan kárhoztatástól, mely a felek gyanúsításaiban, habár ok nélkül, de mindig kellemetlenül terheli, — végkép mentesül.

3. A bírónak alkalma nyílik a periratok kételyeit eloszlatni, a tényállást kiegészíteni s az ítélethez alaposabb ismereteket és teljesebb meggyőződést szerezni.

4. Annyi hiányos tárgyalás kiegészítésének s újabb határozathozatalnak, — mely az ügyet roppant idővesztés után a tárgyalásig veti vissza, — szükségessége megszűnik.

5. Az ítélet nem előre kidolgozott terv szerint, hanem a kifejlendökhöz képest utólagosan szerkesztetik, a feleknek pedig, a mennyiben hosszabb tanácskozást igénylő ügyek halasztást nem tesznek szükségessé, szóval azonnal kihirdetetik.

6. A hosszadalmas felebbezési indokok és ellenészrevételek mellőzhetők lesznek, s ezáltal ismét a felebbezési bejelentés határideje kevesbítettetik.

7. Az új és végleges törvénykezési rendtartás, mely minden valószínűség szerint a szóbeli és nyilvános eljárás rendszerén épül, áthidalva leend.

Bizalommal kérjük a t. szakférfiakat s különösen laptársainkat, méltóztassanak e tárgyban becses véleményöket nyilvánítani. A terveknek csak addig van ideje, míg a munkálaton változtatni lehet. Részünkről e néhány szakaszt az eljárásba befogadni, — hanemha alapos okokkal az ellenkezőről győzetünk meg, nyereségesnek tartanók.

ÖKRÖSS BÁLINT.

Börtönügyreform,

vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és fő kellékei.

III.

(Folytatás)

4. *Lelkész és tanító*¹⁾. — Az egész magánrendszer a megromlott gonosztevők lelki megjavítására s a nem művelteknek némi ismeretekben való kiképzésére alapítván sikerét, a lelkész és tanító működéseinek igen fontos tere nyílik a magánrendszer elvei szerinti fogházakban. Legfőbb ezek közül a foglyok gyakori meglátogatása czelláikban; mert a vallásbeli oktatás és az egyéb hasznos és szükséges ismeretekben való tanítás közös termekben bajosan történhetik az elkülönítési elv némi megsértése nélkül. Az előny, melylyel a közös termekben való oktatás a jó példák hatása által bir, eléggé ellensúlyozva van azáltal, hogy a czellákban történendő látogatások alkalmávali tanítás az egyéni tehetséghez mért lehet s a fogoly által — mivel unalmas magányának mintegy enyhítő szórakoztatásaként tűnik fel, — nagyobb örömmel és kedvvel fogadtatik s több figyelemmel kísértetik.

A lelkészre nézve²⁾ igen ajánlatos, hogy csak saját hitfelekezeti hívek oktatásával foglalkozzék. Tanítása ne legyen annyira szoros értelemben vett vallásbeli, mint inkább erkölcsi; bölcsességének kutforrása ne annyira a biblia mint inkább a valóság, a mindennapi élet példái legyenek. Hogy pedig egyes szent mondatok könyv nélküli betanulása itt semmi nagy jelentőséggel nem bírhat, mondanunk sem kell³⁾. Kivált tartózkodnia kell minden mistificatiótól, mert azzal soha sem fogja a foglyok bizalmát — minden sikeres működésének e fő feltételét — megnyerni, magának biztosíthatni⁴⁾.

A tanító feladatából⁵⁾ magától értetik, hogy a foglyokat neki is szabályosan meg kell naponta látogatnia s azokat előbb az első elemi ismeretekben — minő az írás, olvasás és számolás — vagy ha ezt már ugyis tudták, vagy a fogságban már megtanulták, egyéb hasznos ismeretekben is oktatni⁶⁾. Ugyanazért a magánrendszer szerinti fogházakban, mivel a különczellákban való oktatás igen fárasztó s tetemes időt vesz igénybe, szükséges segéd-lelkészekről és segédtanítókról is gondoskodni, s hogy ezen tanítói és lelkészi állomások betöltésére elég alkalmas és jó képzettségű egyéneket lehessen kapni, azokat fáradságukhoz képest illendően díjazni.

Az isteni tisztelet szinte egy rugó levén az önmagába-szállás és megbánás előmozdítására, az erkölcsök javítására és szelidítésére, arra nagy súly szokott fektettetni. Annak czélszerű berendezése azonban sokféle képen összeütközik a magánrendszer elveivel. Ugyanis közös templomban végezni azt, nem ajánlatos a foglyoknak egymással netáni érintkezései miatt. Lárvákat alkalmazni, hogy a foglyok egymást meg ne ismerhessék, vagy minden fogoly számára egy külön farekeszt készíttetni, honnan a papot mindenik láthatja, de egymást nem: ezek olyan intézményekül tűnnek fel, melyek a foglyoknak egymással érintkezéseit — legalább alakra és jelekre — nem épen lehetetlenítik; de másrészt nevet-

ségeseknek is tűnnek fel s az isteni tisztelet és templom magasztosságával legkevésbé sem egyeztethetők meg. Azon mód pedig, hogy a pap a folyosó végén végzi vallásos tisztét és ceremoniáit, a czellák ajtai pedig nyitva tartatnak ezalatt, hogy azt hallgathassák, a lelkészre nézve igen terhes, kellemetlen és fárasztó, — mert nem látja azokat a kikhez szól — a foglyokra nézve pedig semmi lélekemelő hatással sem bírhat, mert csak füleik vétetnek igénybe, s a mi leghatásosabb a képzelődésre; a megjelenés, papi öltöny, a gesticulatio stb. mind elmaradnak. Legczélirányosabbnak ajánlható tehát mégis közös templomban végezni az isteni tiszteletet lárvák és rekeszek nélkül. Javalható azonban mindenesetre, hogy az isteni tiszteletek ne igen gyakoriak legyenek — lehetőleg csak a főbb ünnepeken — s a mennyire kivihető, rövidek, hogy a foglyok ne gyakran s ne huzamos időig láthassák egymást. Az ily ritka és rövid időre való találkozások nem hozhatnak nagy veszélyt, és kell a rabnak is néhány órájának lenni az esztendőben, midőn oly helyen — hol környezete nem juttatja minden lépésnél eszébe, hogy fogva van — szabadon bocsáthatja fohászait a föld és csillagok urához.

Megjegyzendő még, hogy a férfi és női foglyoknak ne egyszerre és egy teremben tartassék az Isteni tisztelet.

A felügyelő, őrnök, kapus, betegápolók s egyéb még tán szükséges segédhivatalnokok teendői is fontossággal bírnak, különösen a felügyelőké, kik a foglyokkal leggyakoribb érintkezésben vannak. Mindezekre nézve azonban rövidség okáért csak azt jegyezzük meg, hogy bánásmódjuk pontos, komoly és mégis szelid legyen. A magánrendszer elveivel meg nem egyeztethető minden durvaságtól menten¹⁾ végezzék a törvény és az igazgató által eléjük irt teendőiket.

Ezen állomásoknak papiszemélyekkel való ellátása, nem fér meg az észszerű börtönészettel, s ahol még megkísértetett, többnyire czélszerűtlennek mutatta a tapasztalat²⁾.

A porosz polgári perrendtartás alapelvei.

(Vége.)

Az ujkor minden szóbeli perrendtartása többé kevésbé átvette a francia rendszert. Itt újra azon kérdés merülhet fel, vajon helyes-e a bíróság kezeiből minden *executivát* kivenni; de mint már említettük, ez magában nem oly fontos, nem oly lényeges kérdés, mint milyennek tekintetik. Bizonyos ugyan, hogy alapos reform nem mellőzheti a felek szabad cselekvőségét a bíró korlátozó hatalma ellen védelme alá venni és biztosítani, — de a főczél, a főtörekvés legyen az, hogy újra helyreállítsék a bíró és felek közti barátságos viszony, mely szerint, érdekeik ki levén egyenlitve, együttesen, minden ellenségeskedés nélkül működjenek, egymást támogatva, segítve.

E czélt, az igaz, nem lehet törvénycikkék által meghatározni. De a törvény előkészítheti, tisztázhatja az utat a létező akadályok elhárításával. Nem csorbitva sem a bíró, sem a felek jogait, mindkettő tevékenységének nyújtson minél több tért; ne induljon ki e tényezők közti ellenségeskedésből, de azon szempontból, hogy azoknak ugyanazon cél felé kell működniök, törekedniök.

És ezen irányban, a bíró és felek közti viszony megállapításában ismét csak dicsérnünk lehet a porosz perrendtartást. Ez irányba, törekvése ugyan nincs kiemelve

¹⁾ A felügyelő állásáról, lásd: *Schück*, Handbuch für Gefangen-Aufseher 1863. — *Füesslin*, Grundbedingungen 94–104. l. és *Krell*, pädagogische Briefe für Aufsichtsbeamten an Strafanstalten (Zwittau 1863).

²⁾ *Ferrus*, über Gefangene 147. l. — *Mittermaier*, Gefängnisverb. 98. l. — *Füesslin*, Grundbedingungen 100. l.

¹⁾ *Blätter für Gefängnissskunde* (Heidelberg 1864) I. füz. 36. és 47. l.

²⁾ *Mittermaier*, Gefängnisfr. 135. l. — *Ferrus*, über Gefangene 162. l.

³⁾ Ezen kivúltanulgatás ellen az 1850. évi parlamenti bizottságban érveket hoztak fel: Williams, Bowyer, Hill stb. l. *Mittermaier*, Gefängnisseinrichtungen (Heidelberg 1850.) 45. l.

⁴⁾ *Mittermaier*, Gefängnisverb. 83. l. — Arra nézve, hogy micsoda tulajdonokkal kell egy fogházi lelkésznek bírnia, minő eljárást kell követnie hogy működése sikeres legyen, lásd még *Mittermaier* ugyanezen munkája 94-ik s köv. lapjait, hol többrendű tüzetesen e kérdésre vonatkozó munkák is idézve vannak.

⁵⁾ *Mittermaier*, Gefängnisfrage 133. l.

⁶⁾ *Mittermaier*, Gefängnisverbesserung 95. l.

sehol, de mindenütt könnyen belátjuk, mennyire képes volt megszabadulni a hagyományos, bírót és feleket kölcsönösen, egymás által nyűgöző modortól.

Nézzük most a kiemelt előnyök bizonyítékait. Vegyük elő először is az I. könyv, 12. czim, 235—294. §-ait, melyek magukban foglalják rövid lényegét annak, mit szükségesnek véltek a peres eljárás természetéről megemlíteni. Ezen határozmányok egy része, mely az újabb törvényhozás majd minden munkálatában ismétlődik, aligha érdekelni fog bennünket. Így az eljárás nyilvánosságáról szóló 237—240. §., a collegialis bíróságok betöltéséről szóló 246. §. és több hasonló.

A 241. §. felállítja a szóbeliség elvét, azon megszorítással, hogy collegialis bíróságok előtt a szóbeli tárgyalás „írásbeli előterjesztések alapján“ következze, melyek célja a biztosság és erős alap. De a 342. §. szerint a vélemény tulajdonképeni alapja a szóbeli előadás. A 241. §. 2. pontja nem ellenkezik a főalapelvvel, mert ha melleleg az írásba foglalt vád és védezközök is tekintetbe vétetnek, ez, mint a felek intentiojának praesumptivája helyeselhető. Egyébként pedig a törvény az iratoknak csak határidejét határozza meg.

Egyetlen más perrendtartásban sincs az írásbeli előterjesztéseknek pusztán előkészítő jellege oly határozottan kiemelve, mint az előttünk fekvő munkálatban. Nem a bíróság, de a felek kedvéért történjék; hogy azok minden részről értesülve jelenhessenek meg a bíróság előtt. És ezért a perrendt. ez előkészületek használatát egészen a feleknek engedi át, semmiben sem korlátozza, csak épen az okvetlenül szükséges határidőt határozza meg.

Látjuk tehát, hogy a felek működésének legszabadabb tér van engedve; a bírónak nincs joga a felek előadásának törvényessége felett örködni; a felek öntevékenysége a legszebb módon van megállapítva.

Mellőzzünk most néhány kevésbé lényeges pontot, — melyek, ha némely helyen nem is érdemelhetik meg feltétlen helyeslésünket, egészben mégis mind a felek, mind a bíró szabad tevékenységét feloldják eddigi bilincseiből, — és térjünk egy fontos kérdésre: a bíróság kérdészi jogára.

Ezt a 259. §. legnagyobb mérvben terjeszti ki. A javaslat indokolása igen helyesen mondja e tárgyra nézve, hogy a bírónak ugyan nem szabad kutatnia vagy az ítélet körébe vonnia azt, mit a felek nyilvánítani nem akarnak, — de viszont szóbeli tárgyalásnál azon körben, melyben a felek a bíró ítéletét szükséglik, nem lehet kívánni, hogy a bíró egészen passiv hallgató legyen. A szóbeli per célja az anyagi jog felismerése, s e cél el nem érhető, ha a bíró a felek előadásához van kötve. A 262. és k. §§-ok a bírót teljesen felhatalmazzák a javítás, magyarázat, meggondolásra utalás és hasonló cselekményekre, s a 259. §. 2. pontja egészen szabad tért enged neki annak megítélésében, valjon egyes tények bevallottak, vagy kétségesek-e.

Az okadatolás stadiumában végre nagy tér van engedve a bírónak az anyag előhozatala és felhasználásában vezetőleg és előmozdítólag közreműködni.

Nem lehet tehát megtagadnunk e munkálat azon érdemét, hogy lehetségessé tette a teljes szóbeliséget és nyilvánosságot, s ezen felül — még többet téve, mint az 1. és 4. alatti alapelveiben ígért — a perben működő erők, a felek és bíró tevékenységének legtágabb kifejtését. Helyes és avatott ítéző nem tagadhatja, hogy alapos reformnak ez első követelménye.

Legyen ennyi elég az alapelvekről. A részletes ismertetésnek külön cikket szentelendünk.

Ha talán egyes kisebb határozmányok sok kívánnivalót hagynak is hátra, a munkálatnak azon félreismerhetlen előnye mégis megmarad, melyet épen említünk: a tiszta szóbeliség behozatala mellett a tényezők, mind a bíróság, mind a felek ereje teljes kifejtésének lehetősége. Ez előny minden más rész gyengeségeit annyira elhomályosítja, hogy mint alapvonás bizonyára meg fog maradni mindig, még ha, mint előbb utóbb be fog következni, egyes cikkek, sőt egész fejezetek változtatást szenvednek is.

A porosz polg. perrendt. ez által igen nagy lépést tett a per reformjában, s vajha egy hasonló ujjabb munkálat se tévesztené ezt szem elől, megtartva és alapjává téve e helyes irányt, és másrészt ismét egy új lépést téve előre a gyengébb pontok jobb és sikeresebb alakitása által.

K ü l ö n f é l é k .

— (*A küszöbön álló koronázás alkalmából*) figyelmeztetjük t. olvasóinkat lapunk m. évi 11. és 12. — valamint f. évi 1. 2. 3. és 5. számaira. Ott a koronázási ünnepélyt ismertettük, a mint az Budán 1792. évben végbement; itt a magyar királynék koronázásáról ismertettek a változások, melyeken a koronázási szertartás majdnem kilenczszázad alatt keresztülment, főleg pedig azon jog, mely e szertartásban az esztergomi érseket és veszprémi püspököt illeti.

— (*A zágrábi egyetem*) föllállítását illetőleg a kir. leiratok egyike csak annyit enged meg, hogy az ottani jogakademia a negyedik évi osztálylyal megtoldassék. Egyetem fölláttatására egy millió ft. volna szükséges és ezideig ezen összegnek csak alig egy-ötöde gyűlt egybe.

— (*A női munka fölségélyzése*) és nemesebb értelemben vett nőemancipáció kérdése, melyet már többször megpendítettek, mint örömmel tapasztaljuk, lelkes és befolyásos kezdeményezőre talált. Ez Veress-Beniczy Hermin asszonyság, ki mint a „Fővárosi Lapok“-ban olvassuk, oly nőegylet megalapítására intézett több hölgyhöz felszólítást, mely egylet egyrészt a csak munkájuk után élő nőket ebben segítené; másrészt pedig oda törekednék, hogy a női művelődés minél szélesebb arányokban terjedjen. Az eszme most még természetesen csak kezdetleges. Ohajtjuk, hogy kiforrja magát s valósuljon.

— (*Dohány-fogyasztás.*) Az 1866. jan. 1-től sept. végéig eladott dohány mennyiség, az „Ausztia“ hivatalos kimutatása szerint, 40.222,526 ft. értékre rugott, tehát 730,935 ftal kevesebbre, mint az előző év ugyanazon részében; ebből azonban 613,891 ft. Velenczére esett, valóságos csökkenés tehát 117,044 ft. — A belgyártási szivarok fogyasztása 35.523,803 darabbal növekedett, és pedig: vegyes külföldi lit. H. 2.844,599 darabbal, Virginia lit. G. 2.028,967 db., Cuba-Portorico 3.209,417 db., papírszivarok 17.942,500 db. — Csökkenés állott be a Havanna-szivaroknál: lit. B. 5.515,599 darabbal; Cuba lit. D. 4.565,308; közönséges belföldi 373,528 darabbal. Legnagyobb a csökkenés a valódi Havanna-szivaroknál és pedig 12.735,143 darabbal. — A birodalom lakossága tehát szegényedik. — A bevételecsökkenés leghatározottabb a magyar tartományokban: Magyarországon 183,542 ft., Horvátországon 49,391, Erdélyben 139,808 ft.

— (*Az angol admirális*) legközelebbi kimutatása szerint van Angliának a középtengeren 20 hajója 5313 tengerésszel, Amerikában s Nyugodindiában 29 hajója 5488-al, Amerika délkeleti partján 9 haj. 1115 emberrel, Keletindiában 7 haj. 1275 emberrel, a Capon 3 haj. 446 emberrel, Afrika nyug. partján 19 haj. 1894 emberrel, a Csendes tengeren 14 haj. 3321 emberrel, Chinában 40 haj. 4628 emberrel, Ausztráliában 6 haj. 1367 emberrel, a Magellan szoroson 1 haj. 90 emberrel. Összesen külföldön 148 hajója, 160,014 tonna erővel és 24,937 emberrel.

 Lapunk mai számához van mellékelve Heckenast Gusztáv Törvénykezési, jogtudományi s egyéb közhasznú segédkönyvek árjegyzéke.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: A szóbeliség és nyilvánosság kérdéséhez. Ökröss Bálinttól. — Börtönügyreform, vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján célszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és fő kellekei. — A porosz polgári perrendtartás alapelvei. (Vége.) — Különfélék. — Melléklet: egy ív curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Törvényjavaslat a személy- és vagyonbiztonságot illetőleg honunkban.

Azok után, miket e becses lapok 1866. évi 3. és 5-ik számaiban e fontos és elutasíthatlan, törvényhozásunk figyelmét tehát már-már semmikép ki nem kerülhető tárgyra nézve, csekély belátásom szerint előadtam; veszem magamnak azon bátorságot, sőt kötelezve is érzem magamat arra, hogy magát a törvényjavaslatot is, száraz-röviden, és úgy a mint én azt jónak látnám — „salvo altiori judicio” — előterjeszszem.

Hogy ez akkor együtt és egyszerre nem történt, holott rendesen véve, mind ideje, mind helye csakugyan akkor lett volna, egyenesen és kizárólag az akkori körülmények hatalmának — sőt nyomasztó súlyának kérem tulajdoníttatni.

Hisz egyik legjelesebb és legszabadabb elvű lapunk még csak az értekezést sem merte felvenni soraiba, nehogy az akkori kormány elleni izgatásnak vétessék, ha megiratik, miként dúlnak a rabló-bandák, s mily siralmas állapotban volt akkor a személy- és vagyonbeli bizton(talan)ság hazánkban. Ez most már majd hihetetlen ugy-e? és mégis ugy volt. Probatum est.

De meg minek is volt volna törvényt javasolni ott és akkor, midőn arról szó sem lehet?

Most már eljövén annak is ideje, hála a magyarok istenének, igyekszem kipótolni a hiányt azon rendíthetlen meggyőződésben, hogy:

sokkal tanácsosabb lévén a bajt megelőzni, mint a már meg nem történtté többé nem tehető veszedelmet orvosolni, miként a tüzi fecskendőket sem a tűz alkalmával — de előbb kell kijavítani s jó karban tartani; továbbá, hogy

sokkal nemesebb feladata a törvényhozásnak valamely közveszély bekövetkezhetését lehetetlenné tenni (emberileg mondva), hogysem a bűnösök büntetésével foglalkozni; s végre, hogy

minden társadalmi jogok- és viszonyoknak egyedi alapja és mellözhetlen feltétele a személy- és vagyonbeli biztonság: hazánk mélyen tisztelt törvényhozói tehát ennek biztosításáról akkor, midőn idő van rá, és akkor, midőn ennek elodázhatlan szükségét a nemrég-múlt idők szomorú tapasztalásai elég tanuságos intő példákban kimutatták, erről is gondoskodni legszentebb feladatuk egyikének ismerendik.

Igénytelen javaslatom, hivatkozva mindazokra, miket tán elégséges indokoláskép a legelől érdeklött számokban már előadtam, s miket az illetők kegyes figyelmébe ajánlani bátorkodom, már most hát mindössze is ennyi volna:

... Törvényezzük. Miután az ország visszaadtván

önmagának, saját javunkról gondoskodni, min jogunk s kötelességünk;

hogy ne csak a személy- és vagyonbiztonság ellen elkövetett bűnök és merények legyenek büntetendők, de az eddig előfordult számtalan borzasztó bűntények elkövetése jövőre minél ritkábbá, sőt, a mennyiben emberi intézményektől kitelik, majdnem lehetetlenné is tétessék, rendeltetik, mint következők:

1. §. A népnevelés általános előmozdításán kívül a helyhatóságok teendőihez tartozik, minél több kisdéd-óvó-intézetnek, minél számosabb helyen, a lehető legcélszerűbb móddal leendő felállítását kitelhető legnagyobb eréllyel eszközölni. Ugyanezek gondja leendő továbbá arra is szorosan ügyelni, hogy a kisdédóvodák eredeti rendeltetésüknél meghagyatván, bármely hitnek vallásfelekezeti iskolájává semmi esetre el ne fajuljanak.

2. §. Minden község köteleztetik határa kiterjedéséhez, erejéhez és a szükséghez arányozva meghatározandó számmal, községileg a kebelbeli adófizetők által szabadon választandó és általok díjazandó annyi közbiztonsági biztosokat tartani, mennyi a személy- és vagyonbiztonságnak az egész határban fenntartása és biztosítása tekintetéből szükséges.

Ezek azon község belső és külső telkein, egyszóval az egész határban mind nappal mind éjjel, gyalog vagy szükséghez képest lovon, kellően fölfegyverezve szünetlenül czirkálván: azon határbeli közbiztonságért személyesen és vagyonukkal is felelősek, és gondatlanságuk, vétkes mulasztásuk, vagy épen bűnük által történni engedett vagy okozott minden kártételt megtéríteni is tartoznak.

3. §. Mindazon esetekben, midőn valamely községet az ez érdembeli szabályokat illetőleg bármi mulasztás terhel; avvagy ha valamely erőszakos gyilkosság, rablás vagy más jogtalan hatalmaskodás elkövetése meggátolható lett volna, és az a községbeliek részéről még sem történt: ugyanazon község határában, bárkin elkövetett erőszakos gyilkosság, rablás vagy valamely személy avvagy vagyonnak köztudomásra jutott bármi nyilvános hatalmaskodási bántalmazása által okozott egész kárt, ideértvén az ez által özvegyesség vagy árvaságra jutottak sorsáróli gondoskodást is, azon esetre ha ez (kár) a közvetlen tettesek, és ezek czinkos társai a bünszerzők, orgazdák, szóval a bűnrészesek vagyonából, ennek elégtelensége esetére pedig a helybeli közbiztonsági biztosok értékéből ki nem kerülne: azon községbeli összes adófizetők egyetemleg kötelesek okvetlen megtéríteni.

Ezen maga a főbüntény iránt indítandó bűnperben, *) annak illető bünbírósága által, az érdeklött köz-

*) Én ezt egyszerűség és az ügy elintéztetése gyorsabbítása tekintetéből, s végre azért véltem a főbűnperben elítélendőnek, mert az osztrák

ségi képviselőt meghallgatása mellett megítélendő és határozandó kártérítési összeg, a közadó kulcsa szerint közhatalóságilag vetendő ki, és az illető adószedő hivatal által, az adóval együtt hajtandó be.

A községileg viselendő efféle kártérítés elengedhetlen; és így még akkor is, ha azt a kárvallott elfogadni vonakodnék, okvetetlen beszédendő. Ily esetben azonban az el nem fogadott egész összeg a helybeli kisdédóvó intézetre, illetőleg ha ilyes ott még nem léteznék, annak felállítására fordítandó.

4. §. Ez érdembeli kötelező részletes utasítások kidolgozásával, s általában e törvény végrehajtásával az oktatási, bel- és igazságügyi miniszteriumok bizatnak meg.

Dixi, et salvavi animam meam.

ZSOLDOS IGNÁCZ.

Több atyaságok összeütközése.

Nem ritkán áll be azon eset, hogy egy gyermeknek látszólagosan több atyja van, a mi ugyan könnyen ki magyarázható egyrészt magából azon eloszthatatlan homályból, mely a gyermek keletkezését fedi, másrészt pedig a törvény abbéli ügyekezeteiből, a nemzés, illetőleg atyaságnak ezen homály miatti kétséges voltát különféle jogi vélelmek által eloszlatni, illetőleg annak bizonyítását ezek által pótolni; mely elővélelmények körének természetesen oly tág terjedelműnek kell lenni, miszerint abban könnyen több nemzők vagyis atyák helyét foglalhatnák, bármennyire is bizonyos legyen az, miszerint közülök csak is egy lehet a gyermek valódi nemzője.

Az osztrák polgári törvénykönyv ezen esetre előre nem gondolt, miért is annál fontosabb, annál szükségesebb azt a nevezett törvénykönyv általános elveiből fejtegetni, miután ily eset a gyakorlati életben gyakran előfordul, és a legjelentékenyebb jogok léte vagy nem léte van hozzája csatolva.

Miután az atyák vagy törvényesek vagy nem törvényesek lehetnek, több atyaságok összeütközése a következő egyes esetekre ágazik el:

I. Több nem törvényes atyák ütköznek össze, mely eset be áll, ha az osztrák plgri tvkönyv 163. §-ában meghatározott 6—10 hónapi időszakon belül a gyermek születésétől visszaszámítva, több férfi közösült a törvénytelen gyermek anyjával.

II. Több törvényes apa ütközik össze egymással, mely eset be áll, ha a gyermek anyja egymásután két érvényes házasságban élt, s a gyermek maga oly időben született, hogy a plgri tvkönyv 138. és 156. §§-ában felállított elővélelmény folytán nemzése úgy az előbbi mint a későbbi házasságból származhatott. Például az özvegnő, miután terhessége nem valószínű, férje halála, vagy evangélikusoknál a házasságnak bírói ítélet általi, élők közti végfelbontása után a negyedik hónapban felmentés mellett újból férjhez megy (osztrák plgri tvkönyv 120. §.), s ez újabb házasság megkötése után már a negyedik hónapban szülte a gyermeket s az újabb házasságból férj e gyermeket mint sajátját iratja be a születési vagy kereszteleési anyakönyvbe, vagy a kérdéses gyermek törvényességét a 156. §. értelmében kétségbe nem vonja; ily esetben világosan két atyaság ütközik össze, mert miután a gyermek az előbbi házasság felbontása után a nyolczadik hónapban született, a gyermek előbbi házasságban történt nemzésének jogvédelme áll; de miután a másod házasságbeli férj sem élt a 156. §. szerinti joga-

sítványával s az illető gyermeket mint sajátját iratja be a kereszteleési vagy születési anyakönyvbe, tehát az imént idézett §. szerint látszólagosan azon vélemény is áll, hogy a kérdéses gyermek a második férjeli közösülés gyümölcse, tehát a második házasság nemzettje, azon elvnel fogva is, „pater est quem nuptiae demonstrant,” vagy „quicumque natus in matrimonio, censetur natus ex matrimonio.” Ugyanez eset állana be akkor, ha a gyermek a második házasság megkötése után a hetedik hónapban született, s az anya első házasságának felbontása óta még egész 10 hó el nem telt. Végre

III. Egy törvényes és egy nem törvényes atya ütköznek össze látszólagosan egymással, miután úgy a házasságon kívüli közösülésből bekövetkezett nemzésnek a 163. §. értelmében vélelmezése, mint magában a házasságbani törvényes nemzésnek a 138. vagy 156. §§. értelmében jogvédelme harczol a gyermek mellett, a mi ismét két további esetre ágazik el, a szerint t. i., a mint a házasságon kívüli nemzés a házasságbani nemzést vagy megelőzte vagy követte.

Fejtegezzük tehát már most ezen gondolható összeütközések egyes eseteit külön-külön.

Ha az I. eset áll be, ha tehát két vagy még több nem törvényes atya áll összeütközésben, és közülök még egy sem lett az atyaság elismerésére megperelve, a gyámot — miután az illető anya jogaitól itt egészen eltekintünk — minden esetre megilleti a választás, melyike ellen ezen több gondolható nem törvényes atyák közül akar az atyasági keresettel fellépni; miután a gyermek mellett ezen az anyával közösülő férfiak közül bármelyik ellen harczol az atyaság jogvédelme, tehát közülök egyik sem meuekülhet az osztrák polgári tvkönyv 163. §-ában reá rovtott atyai köteleességektől, ha atyasági kereset alá vétetett, s az illető nővel a törvényben kitűzött időszakon belüli közösülése reá förmászerüleg bebizonyult. Még akkor sem szabadulna fel e kereset alul, ha be is tudná bizonyítani, hogy X. vagy Y. ellen is harczol az atyaság jogvédelme, miután ezek is közösültek a kitűzött időn belől az illető gyermek anyjával, mert egyrészt azon tény, melyet ő maga véghezvitt, ez által a történt dolgok sorából ki nem törölhető, s másrészt a törvény általános elvei szerint egy lekötöztetett még az által sem szabadul fel hitelezője iránti kötelezettségei alul, ha be is bizonyítja, miszerint hitelezője egy másikkal ugyanannyival tartozik (osztrák plgri tvkönyv 1441. §.), tehát annál kevésbbé az által, ha bebizonyítja, miszerint a hitelező más valaki ellen is ugyanazon követelést támaszthatja. Ezen kifogást megengedve, valóságos absurdumra s a törvény világos szándékának nyilvánvaló megsértésére is jutnánk el, mert miután a gondolható atyák közül mindegyik az atyasági köteleességeket a másikkal tolná, mindegyik magát az atyasági kereset alul fel is szabadlithatná, — ez által pedig már csak bizonyosan megbiusulna a törvényhozó világos szándéka, hogy a gyermeknek atyát adjon, ki annak tartása, nevelése s ellátásáról gondoskodni köteles legyen.

A mily bizonyosan megilleti a gyámot a választási jog több nem törvényes atya közt, úgy továbbá kérdezni lehetni azt: vajjon nem illeti-e meg a gyámot azon jog is, miszerint a több nem törvényes atyát egyszerre és együttesen in solidum foghassa perbe?

Ha az osztrák plgri tvkönyv 1328. §-át szorosan vizsgáljuk, világosan ki fog tűnni, hogy a nevezett törvény a gyermeknek házasságon kívüli nemzését a vétkes és jogellenes károsítás szempontjából veszi tekintetbe, s ugylátszik, ezáltal csak is szorosan az észjog szabályait követi. Ha ez helyes, akkor a fennforgó esetben többvétkes és jogellenes károsítókra találunk, kik mindnyájan szándékos károsítók is, mert a közvetett (indirect)

büntető-eljárásali ismeretségünk előtt honunkban a kártérítésnek külön, s jelesen polgári utra való utasítása szokatlan volt.

Azonban természetes, hogy semmi nem áll ellent annak is, ha helyesebbnek látszanék, miszerint a károsultnak az illető község elleni kártérítési keresetre külön perut hagyassék fel.

szándékosság el nem tagadható, — ők legalább is oly károsítók, kiknek az okozott kár körüli egyenkénti részletei *meg nem határozhatók*, ily károsítók pedig az említett törvénykönyv 1302. §-a szerint in solidum felelnek, vagyis egy valamennyiért s valamennyi egyért, ennél fogva joga is van a gyermek gyámjának őket egyszerre s együttesen az atyaságra megperelni (osztrák polgári törvénykönyv 891. §.).

Ez utóbbi §-ból meg lehet továbbá oldani azon kérdést is, vajjon a gyám azon esetre, ha a több közösülők közül már az egyiket vagy a másikat megperelte, de az ellene irányzott keresetet ismét visszavonta, indíthat-e még a többiek ellen atyasági keresetet, vagy pedig, feltéve, hogy a megperelt egyik közösülő fizetési tehetetlenségbe esik, követelheti-e, *a nélkül*, hogy a megperelt egyén elleni keresetét visszavonja a gyermek tartására, nevelésére s ellátására szükséges további költségek fedezését per útján a többi közösülőtől?

A plgri tvkönyv 891. §-a az egyetemleges tartozásra nézve e kérdésre igenlőleg válaszol, s ez igenlő válasz már magából az egyetemlegesség jogviszonyzatából önkényt folyik, a hol ugyanis a többek közül, kik e jogviszonyzatban állanak, egy valamennyiért, s valamennyi egyért követelhet vagy tartozik, — már pedig az 1302. §. az egyetemleges tartozást teszi az illetők köteleességévé. Ezen §-ból egyébiránt következik az is, hogy az, ki többek közül az atyasági köteleességeket teljesíté, a többi közösülők ellen az általa teljesített tartozás részletes megtérítését követelni fel van jogosítva (osztrák polgári törvénykönyv 896. §.).

De erre azon ellenvetést halljuk támasztani, miszerint a természet törvényei szerint a gyermeknek mégis *csak egy atyja* lehet, tehát maradjunk telhetőleg ezen természeti törvénynél úgy, hogy a gyámnak, ha több közösülők közül már egyet az atyaságra megperelt, többé ne legyen joga közülök egy második vagy harmadik ellen keresőleg fellépnie, főleg miután az osztrák plgri tvkönyv 906. §-a szerint a tartozás teljesítésére irányzott választástól, ha az egyszer megtörtént, többé elállani nem lehet.

Azonban ezen ellenvetés elején egyrészt merő képzemenyből van argumentálva, a mi *egészen impracticus*, mert a mily bizonyosak vagyunk, hogy több közösülők közül csak is egy lehet a gyermek atyja, ép oly bizonytalan a már fenn kifejtett oknál fogva az, *kicsoda e közösülők közül* csakugyan az atya, kicsoda közülök okozta tehát a kárt, és mihelyt ezen ténybeli bizonytalanság beáll, azonnal helye is van az 1302. §. szerint az egyetemlegességnek, correalitásnak; másrészt pedig *azon elv*, miszerint ugyanazon egy gyermek iránt csak egy egyént terhelhetnek atyai köteleességek, *nincs is* az osztrák plgri tvkönyvben felállítva, sőt ennek épen *ellenkezője* világlik ki abból, miután például az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó apa ellen minden tekintetben azonos jogokat élvez, mint egy törvényes gyermek, de élvezi *e mellett még* saját valódi atyja ellenében is a törvény által biztosított minden jogait, tehát *kettős családi jogokban* részesül. Hogy egyébiránt az osztrák polgári törvénykönyv épen az egyetemlegesség esetében — a mely eset itt különösen előfordul — azon elvnek: hogy a tartozás teljesítésére irányzott választástól többé elállani nem lehet, — nem hódol, hanem újbóli választásnak helyt enged, azt már fennebb bebizonyítottuk.

Több atyáknak egy gyermek feletti jogai azon arányban lesznek megítélendők, a melyben a gyermek tartása s nevelése iránti köteleességeiknek megfelelnek (osztr. plgri tvkönyv 166. §.), de ha közülök egyik az illető gyermek anyját nőül venné, akkor a gyermek ez atya ellen kétségen kívül a törvényes gyermek minden

jogait nyeri el; jöllehet egyedül ezáltal a többiek elleni jogait még el nem veszti, a mi különösen azon esetre bir fontossággal, ha az atya, ki a gyermek anyját nőül vevé, fizetési tehetetlenségbe esnék. Ugyanaz áll a többi atyáknak a gyermekre vonatkozó jogaira nézve is, — e jogok ugyanis mindaddig, míg a gyermek tartásához s neveléséhez a többi atyák hozzá nem járulnak, a 166. §. szerint fel vannak függesztve, de ismét hatályossakká válnának azon időtől, melyben a gyermek ápolásához, tartásához s neveléséhez ők is újból hozzájárulni tartoznak.

II. *Ha két házasságból* apa ütközik össze egymással a körülírt módon, akkor természetesen *nem lehet* ugyanazon elvekből kiindulni, mint I. alatt, akkor az osztrák polgári törvénykönyvnek sem 1328-ik, sem 1302-ik §§-ai nem alkalmazhatók. Az eddigiektől lényesen különböző *más elvek* lesznek tehát ez esetben döntők.

Ily esetben kettős jogviszonyzatot vélünk megkülönböztetendőnek, ugyanis

a) a gyermek jogviszonyát mindkét gondolható atyja irányában, és

b) azt, mely a két ily esetben gondolható atya közt fennforog.

a. A gyermeknek gondolható két atyja irányában jogviszonyát illetőleg kérdezni lehet, vajjon a gyermeknek vagy az ily esetben számára felállítandó gondnoknak (osztr. plgri tvkönyv 121. §.) van-e a gondolható két atya közt *választási joga?* szükséges-e épen ezen választás, vagy a gyermek két rendbeli családi jogainak egymás melletti egyidejű fennállása törvényszerű-e, s *melyik részre* kellene e választásnak irányulva lennie, ha az csakugyan megtörténne?

Az illető gyermek anyjának sem az újabb házasságból férje, sem előbbi férje — kinek személye alatt halálózása esetére itt mindig örököseit is értjük — magától *csupán az által* el nem utasíthatná a törvényes apát mint olyant terhelő kötelezettségeket, ha a gyermek gondnokának ebbeli választása ő reá esett, hogy azon kifogással él, miszerint a gyermeknek más törvényes atyja van, a gondnok tehát forduljon ez ellen; miután közülök mindegyik azon ténydolgokat, melyekhez a törvény a törvényes atyasággal járó kötelezettségeiket köti, *ön maga* idézte elő, közülök mindegyik a kérdéses házasságot megköté, azon belül — mint ezt a törvény feltételezi — hitvestársi köteleességeit mindig teljesíté, elég hosszú időn át is élt a házasságban, úgy hogy mind ezen cselekményeiből már most a törvény az illető gyermekhez atyaságát vélelmezi, s ő ezt magátólegyedül az által, hogy mindezt kivüle még más valaki is tevé, el nem háríthatja, épen oly kevéssé, mint például a váltóadás sem szabadul meg tartozása terhe alul azáltal, hogy azon ellenvetéssel él, miszerint ugyanazon váltóból más valaki is ugyanazon összeggel tartozik ugyanazon hitelezőnek.

A törvényben felállított jogvélelmek csupán a *gyermek javára* szolgálnak, bizonyítja ezt magának a törvénynek világos szándéka s szelleme, mely az említett kifogás támaszthatása által *egészen meghiusulna*, miután az által a gondolható két atya közül mindegyik az atyasági köteleességeket a másikra tolná, s ennek folytán maga a kérdéses gyermek azon oltalomtól, melyben őt a törvény különösen az által is, hogy *kárára szolgáló jogvélelmeknek* egyáltalában helyt nem ad, részesíteni akarta, végkép elűttenék.

Maga a gondolható két törvényes apa közötti választás azonban *szükségesnek sem látszik*, miután az idézett plgri tvkönyv 183. §-a szerint ugyanazon gyermek többrendbeli családi jogokat egyidejűleg is élvezhet, mely §. folytán az örökbefogadás az örökbefogadó iránti családi

jogok megszerzését eredményezi, s ugyanott nyomban világosan határozva látjuk azt is, miszerint az által a saját apa ellen már előbb szerzett családi jogok *meg nem szűnnek*. Miért kellene tehát a felvett esetben a gyermekkel *kevésbé kedvezően* bánni mint a második apa fogadott gyermekével? — Hiszen az említett második apa cselekményei által bizonyára még közelebb áll a gyermekhez, mint a fogadóapa; ha tehát már az örökbe fogadóapaa fogadott gyermek iránti kötelezettségei alól magát ki nem vonhatja, s azokat az előbbi törvényes apára nem háríthatja, annál kevésbé teheti ezt a gyermek anyjának második férje, ki minden tekintetben úgy tartozik magát viselni, hogy a törvény előtt az illető gyermeknek még valódi atyja gyanánt is jelenkezhessék!

De magában véve is különös volna, ha hasonló esetben a *törvénytelen gyermek*, a mint ezt fennebb mutatuk, több gondolható atya együttes kötelezettségeire in solidum jogot formálhatna, ellenbenben a *törvényes gyermek* ezt *nem* tehetné, kinek állása a törvény világos rendelkezései s annak szelleme folytán minden tekintetben előnyösebb mint a törvénytelen gyermeké. Nem lehet itt ugyan az idézett plgri tvkönyv szerint vétkes és jogellenes károsításról szólni — de igenis az észjog szerint; — azonban mégis több törvényes apának ily esetbeni egyetemleges kötelezettsége más alpból magyarázható ki, kimagyarázható t. i. a két férjnek *ugyanazon egy tárgy* szolgáltatására, azon egy tartozás teljesítésére irányzott ünnepélyes ígéretéből, azon ígéretből, mely által a házassági szerződésben mindkét férj kötelezte magát az ezen házasságban nemzett gyermeket *tartani, kellően nevelni s ellátni* (osztr. plgri tvkönyv 44. §.), de mihelyt ez beáll, beáll egyszersmind a *két férjnek* mint apának ebbeli *egyetemleges* tartozása is.

Ha pedig a két törvényes apa közötti választásra kerülne a dolog — a mit meg nem engedünk, meg nem engedhetünk — akkor a választásnak az anya *első férjére* kellene esnie; mert ez által szigorúan azon természeti törvényt követnénk, miszerint *csak egy* lehet a gyermek atyja, s hogy *következetesek* is legyünk, a két gondolható törvényes atya közül az volna valósággal atyának tekintendő, kinek léte egy *másik atyaság létrejöttét teljességgel lehetetlenné* tevé, ez eset pedig csak az *első férjre* nézve áll, mert ha egyszer a törvény róla felteszi vagy vélelmezi, hogy ő nemzette a kérdéses gyermeket, épen a természet törvényénél fogva *nem nemzhetette e gyermeket, mely már is nemzve volt, egy második, harmadik vagy még későbbi férj*. Az első férj mint apa, vagy halála után hagyatékának törvényes örökösei *nem hivatkozhatnak* arra, hogy az anya második házasságból férje magát talán a keresztelő vagy születési anyakönyvbe mint a gyermek atyját beírta, mert már említettük, miszerint a két egymásutáni férj közül *egyiknek sem* lehet és nincs is joga a másiknak cselekményeiből önmaga számára kifogásokat leszármaztatni, azonfelül ez nyilvánvalóan egy a második atya által az első ellenében elkövetett *jogtalanságnak* volna kifogása. A kérdéses gyermek mellett ugyanis azon jogi elővélemény harcol, hogy az anya első férjétől, s vele házasságon belül lett nemzve, tehát ennek családjogait is nyeré el, ennél fogva a gyermek anyja első férje általi nemzésének ténydolgát s az illető nemző utáni családjogoknak ezen ténydologhoz csatolt megszerzését *bizonyítani nem tartozik*; ezen fontos jogkedvezménytől azonban az anya második férje, de maga az anya által is megfosztatnék, ha a fennemlített kifogás támasztható volna, jöllehet az osztr. plgri tvkönyv szerint *senkinek sincs* joga a gyermekről a legjelentéktelenebb jogot is önkényileg elvonni, annál kevésbé azon fontos jogot, melynélfogva az első házasságban történt nemzésének bizonyítási terhe alól

fel legyen mentve; az anya személyére nézve ezt maga a törvénykönyv 158. §-a végszávaiban *világosan* rendeli, a második férjre nézve pedig ez annál inkább áll, miután ez az anyának sincs megengedve, kinek csakugyan inkább lesznek valószínűségi okai az iránt, vajjon több férjek közül valósággal ez vagy amaz-e gyermekének atyja. Ehhez járul az is, miszerint a törvény a házasságból nemzés iránt felállított jogvédelmei által a *gyermek védelmét, s előnyét* akarja elérni, *nem pedig azt jogaitól megfosztani*, elannyira, hogy a fenn említett kifogás megengedhetősége a törvény világos szándékával s szellemével össze nem fér, következetesen tehát ki kell mondan, miszerint a kérdéses kifogás helyt nem foglalhat.

(Vége következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. jogakadémiai nyilv. rend. jogtanár.

A polgári törvényhozás az új olasz királyságban.

Az 1866. év első napján Olaszországban egy új polgári codex lépett életbe, mely az ott addig érvényes és oly különböző vagy elavult számos codex, szokás és rendelet helyébe egy egységes s a modern szellem által áthatott törvényt adott. E tény általában kevés feltűnést okozott, a világ szeméi a nagy politikai események felé fordultak, melyek színhelye az utóbbi időben Olaszország volt, és észre sem vették a törvényhozási nagy ujitást, mely zajtalanul s csendben vitetett keresztül.

Mindamellett talán nem lesz érdektelen a publicista és jogtudósra nézve, ha összehasonlítjuk az új codexet azon törvényekkel, melyek megelőzték, vagy melyek neki mintául szolgáltak, és ha kutatjuk azt, vajjon a modern Európa egyik legszabadabb és legfelvilágosultabb nemzete nem tudott a törvényhozás tudományának terén egy előrehaladó lépést tenni.

Századunk elején félreismerhetlen volt a hatás, melyet a forradalomból eredt francia codexek egész Európára gyakoroltak; s ezeknek erkölcsi hatása túlélte a francia, hadi erővel szerzett uralmat mind Német-, mind Olaszországban. De néhány évtized óta ezen államok törvényei, melyek eleinte a francia iskola mintaképe szerint alakultak, — kifejlődve, széttrótték bilincseiket, s most nem egy hasznos tanulságot nyújthatnak a francia törvényhozónak.

Ha szorosabban tanulmányozzuk az egyes államok törvényeit, — gyakran vehetjük észre azt, hogy míg bizonyos törvénykezési ujitás az egyik államban, mint életbe és gyakorlatba nem léptethető, elvettettet, ugyanaz túl a határon virágzik, és gyümölcsdús eredményeket tud felmutatni. Ezen határ pedig napjainkban többé nem átléphetlen gát, s valamint a nemzetek gondolataikat és árucikkeiket szabadon cserélik ki, úgy fog szintén életbe lépni rövid idő alatt az egyik államban minden jogi reform, melyjónak és hasznosnak bizonyult be, a másik szomszéd országban.

Ily szempontból indulva ki, fogjuk vizsgálni a fiatal Olaszországban előtűnt különféle törvényhozási reformokat; de mielőtt a részletekbe bocsátkoznánk, kísérsük meg azokat összeségükben jellemezni, s kijelölni néhány sorral az utat, melyet az olasz törvénynek követnie kellett, hogy az európai törvényhozások között elfoglalhassa azon elsőrendű helyet, melyen napjainkban áll.

Van-e Olaszországnak is saját, önkebléből fejlett joga, melyet olasz jognak nevezve megkülönböztethetünk a többitől? — Felületesen tekintve a történelem lapjait, majdnem hajlandók volnánk tagadólag felelni. Azt kell hinnünk, hogy oly ország, mely felett annyi idegen uralkodó vetélkedett, melyet hol egyik, hol másik keri-

tett hatalmába, melyen annyiszor osztozkodtak, a változó uralkodóval törvényeit is megváltoztatta, s hogy a legujabb ideig nem élvezhette az egységes, állandó és valódi nemzeti jog jótéteményeit. De mélyebben vizsgálva a tényeket, be fogjuk látni, hogy ez csak látszat, mert a polgári jog, szerényen visszavonulva, nincs alávetve azon viharoknak, melyek a politikai jogokat forgatják ki sarkaiból; és mint a nemzet jellemének hű és örök nyilvánulása, csakis azzal együtt változik.

Igy van az Olaszhon polgári jogával is. A politikai küzdelmek által előidézett legkülönbözőbb alakjaiban is ugyanazon alapot látjuk benne; egy állandó hagyomány nyomait vesszük észre rajta. És ez az ősi Róma hagyománya. Daczára a császárság bukásának, daczára a számtalanszor ismételt betöréseknek, Olaszország mindig latin maradt törvénykezése- és irodalmában, valamint művészete- és szokásaiban: nincs ország Európában, mely annyiszor lett volna a barbarok zsákmánya, és melyen oly kevéssé látszanának meg átvonulások nyomai. Az észak vad harcosai, leérve a lágy Italiába, — egygyéolvadtak az olaszokkal, mint szétolvad a magasról leomló hófuvatag, ha leér a völgynek meleg légkörébe. „Juri romano servit quidquid sociatur Italiae“, mondja Cassiodorus, s még a germanok legvadabbjai, maguk a lombardok sem állhattak sokáig ellent e hatásnak. Különbözik a lombard zsarnokság legzordonabb napjaiban is fennmaradt Olaszország egyes keleti részeiben a görög műveltség nyoma, és néhány századdal utóbb, a constantzi béke után, midőn a városok ismét uraivá lettek saját sorsuknak, mintegy ösztönszerűleg tértek vissza azon régi intézményekhez, melyek emléke sohasem halt ki egészen kebleikben.

Az egész Európát elárasztó hűbériesség közepette emelkedtek ki Olaszthonban egyes kis köztársaságok, egészen a régi görög és római respublicák mintájára szervezve. Minden, a legkisebb részletekig úgy volt, mint a régi, pogány korszakban, s a hűbériesség hatalma, mely Európa más részeiben mindenütt felülkerekedett, itt meghajolt a nép hatalma előtt. Polgári és politikai jogaikban hívek maradtak a köztársaságok a római hagyományhoz, míg a lombardok által erőszakosan behozott german jog alig hagyott néhány elmosódott nyomot.

De a dicsőség e napjai rövidéletűek voltak. A civilisatio ez égaljban még igen koránérett volt, hogysem tartós és termékeny lehessen. A 16-dik század, mely az észak népei előtt a haladás és felvilágosodottság korszakát nyitotta meg, — az olasz városokra nézve a hanyatlás kezdete volt. Szomorú és felesleges volna elmondanunk, mivé lettek a lombardiai és toscanai városok törvényei, midőn e büszke democratiák kénytelenek voltak meghajolni az idegen hatalom előtt. Polgári joguk a nyilvános szabadság és nemzeti függetlenség forrásaiból szivta fejlődésének életerejét, midőn tehát a források elszáradtak, a fejlődésnek is meg kellett akadnia. S mindamellett minden idegen befolyás daczára is hű maradt az olasz jog eredetéhez és hagyományához. Tekintsünk a közelmúltba, vessünk egy pillantást azon különböző és egymáshoz nem illő törvénykezésre, mely még 1865-ben is uralkodott az Alpokon túl, s fel fogjuk ott ismerni, habár félig elmosódva, félig eltörölve, ugyanazon megkülönböztető alapvonásokat, melyeket a középkori olasz törvénykezésben is láttunk.

Victor Emánuel codexének életbeléptetéséig, vagyis 1866. január 1-ig az olasz félszigeten két törvényhozási rendszer volt uralkodó. Középen, Toscana és a római államok minden codexet nélkülözve, régi szokásaikat követték; északon és délen pedig különféle codexek uralkodtak, melyek a részletekbeni eltéréseik daczára is nagy analógiát tanusítottak. Nagyrészt majdnem köz-

vetlenül a francia uralom után keletkezve, többé-kevésbé független utánzás által mind a Code Napoleonra emlékeztet, melyet helyettesíteni akart. Ilyenek: a két Sicilia codexe 1819. május 21-ről; a parmai, piacenai és guastallai codex 1820. júl. 1.; a sardiniai codex 1837. jún. 20.; a modenai codex 1851. okt. 25.

Magától érthető, miszerint az ősi római szokások és törvények legkevésbé változtak, és leginkább fellelhetők Toscanában és a szentszék államaiban, hol a codexek ismeretlenek voltak. Felleljük ott ama húsz százados intézményeket, melyek annyi mellőztetés, annyi elnyomatás után is ismét felülkerekedtek, s ismét elfoglalták azon helyet, hova régmúlt századok helyezték őket. Ott látjuk a családfőt ugyanazon korlátlan és feltétlen hatalommal, mint a rómaiak pater familias-a, ott látjuk a fiut, ki atyja ellenében semmi joggal, semmi követeléssel fel nem léphet; minden, még az örökösödési, rokonsági és szerződési törvények is épen azon elvektől vannak áthatva az újabb időkben, melyeken épültek 2000 év előtt.

A codexeknek alávetett tartományokban a régi hagyomány vonásai nem olyan szembetűnők ugyan, de figyelmesebb vizsgálat után csakhamar belátjuk, hogy lényegileg Olaszhon codicált törvényei sem különböznek hagyományos és szokásos törvényeitől.

Csak első pillanatra ütközünk meg, midőn a codexek külalakjában a francia vagy német törvény szolgál fordítását véljük láthatni. De végig tekintve az egyes pontokon, mindenütt ott látjuk rejleni a régi hagyományt, mely az ó- és középkorban is ugyanazon saját, önálló alapra volt építve, mint az újabb időkben.

E visszapillantás szükséges volt, hogy annál inkább méltányolhassuk az új codexet. Vissza kellett pillantanunk, hogy megmérhessük ama nagy távolságot, mely a tegnapi és a mai olasz törvény között létezik. Tegnap még a legelavultabb intézmények éltek Olaszországban, s ma már bátran állíthatjuk, hogy nincs tartomány Európában, melynek polgári törvénykezése annyira megfelelne a tudomány és műveltség haladottságának, mint Olaszország.

Tehát Victor Emánuel codexe egészen szakított a múlttal? Nem. Ugyanazon nemzeti jog forrásaiból van merítve; nem vegyítve a german jog intézményeivel, tisztán s csakis a római jog alapjára van építve, melyet reformálva, ujjaalakítva s az új műveltség szükségleteihez idomítva élénk nyújtani volt az 1866-diki törvény szerzőjének törekvése.

És e törekvés nem volt könnyű feladat; a római jog, az őskor bölcsességének e mesterműve a műveltség haladásától, valljuk meg, igen hátramaradt. A százados despotismus saját eszközéül használta fel azt, és most egy oly democratia használatára kellett átdolgozni, melyhez hasonlót az őskor történelmében nem lelünk.

Volt egy idő, melyben még a gondolat is kárhóztatva lett volna, mely a római jog javítását tűzte volna ki célul, melyben a pandecták majdnem oly szent tekintélylyel bírtak, mint a szentírás. Montesquieu idejéig, mind a mi nem volt római, — egyszersmind érték- és becsnélküli is volt. Ő volt az első, ki a jog terén megmutatta, hogy már „az erdők mélyében született“ szokás- és jogban is fellelhetők a legszentebb szabadságnak, a legszebb intézményeknek csirái. Ő volt az első, ki le döntötte a Róma és Athene körül épült kizáró falat, ki a jogtudományt római bilincseiből felszabadítva, emancipálta.

Valamint a művelt rómaiak és a barbar germanok joga közt az volt a különbség, hogy míg amazok jogában mindenütt a rend, fegyelem és alávetés elve uralkodik, ezeknél a személyes függetlenség és szabadság lép elő-

térbe: úgy mondhatjuk szintén, hogy a modern kor-szellem ujitásai a jog terén a családi viszonyokbani nagyobb függetlenség, s a társadalmi viszonyokbani nagyobb szabadság felé törekednek.

Ez a reformok szelleme, mely az olasz törvényho-zás legújabb munkálatában jelentkezik, mely azonban Európa különféle részeiben már e század elején kezdette meg küzdését. A múlt század végéig e két ellenkező jog, a római és german, mindegyik megtartotta saját alakját, önálló területét. Sok helyen e két jog összefüzdött, egy-mással összevegyült, de egymásba olvadni nem tudott, míg végre napjainkban ez összeolvasztás, ez összeegye-zetés sikerült. Francia-, Német-, Spanyol- és Angolor-szág a codificatio által iparkodtak összegyeztetni, mi eddigi törvényhozásukban különböző és egymáshoz nem illő volt, s Olaszország a codificatio e nagy munkájához adózik részletével. Codexe nemcsak egyenlő magasságon áll a többivel, de az európai törvényhozás irányát és célját tekintve, azokat messze felülmúlja.

Az olasz codex, mint minden emberi mű, jót és ke-vésbbé jót is foglal magában, s 2147 cikkelyének nem mindegyike érdemel feltétlenül dicséretet. Nem terjesz-kedhetve ki az egésze, csak legjobb részeit és intézmé-nyeit fogjuk kiemelni, hogy lássuk a szomszéd népek törvényhozásában mi szolgálhat nekünk tanulmány- és mintául.

Guide P. után RAKOVSKY ISTVÁN.

Egy pillantás a jelenkori börtönrendszerekre.

(Finn-ből)

E czim alatt jelent meg a finn „irodalmi“ havilap (*Kirjallinen Kunkauslehti*. Szerkeszti Forsman György, Helsingforsban.) múlt novemberi számában egy cikk, mely először is a különböző börtönrendszerek keletke-zését röviden ismerteti, s ez után a fegyházi rendszernek már általánosan elismert céliránytalanságát és káros hatását adván elő, tüzetesebben az osztályozó-rendszer bírálgatásával foglalkozik. Ez utóbbiról így szól a *Kun-kauslehti* jogtudósa (L. W.):

Az osztályozó-rendszer helyesen felismerte a fog-lyok együttartásának hibás és veszedelmes voltát. Azért is e rendszer a foglyokat külön osztályokba osztja be, miután már a fogházba való belépésüktől fogva némi ideig külön fogságban tartattak. Ez utóbbiról majd alább lesz alkalmunk szólni; most egyelőre csak az osztá-lyokba való osztást akarjuk szorosabb vizsgálat alá venni. Ezen osztályokra osztás kétségtelenül jobb, mint az együttélés a fogházakban, nemcsak azon okból, hogy a foglyok egymással való közlekedését megghusítja, ha-nem más tekintetben is. Az egyes fogoly itt nem vész el a többi bűnöstársai közé, és nem kerülheti ki a fogházi tiszték figyelmességét. Könnyebben lehet megvigyázni az ő magaviseletét, azt a társaiétól megkülönböztetni, lassankint haladó magamegjobbítását felbátorítani, el-követett hibáit jobban meglátni és megróni. A fogoly e szerint a többi csapattól különvált, jól ismert és ennélfogva becsült egyén. Ilyen helyzetében azután a tanító és pap szavainak tartósabb és mélyebb hatása van, a mi megint ezeknek is nehéz hivataluk ernyedetlen teljesíté-sére buzdításul szolgál.

De elérik-e ezen osztályozással a kívánt célt? A foglyokat osztályozzák az erkölcsösség azon foka szerint, melyet róluk feltesznek; ámde hogyan kell azt megha-tározni, hogy az erkölcsösségnek mily fokán állanak? Ha ez azon büntettek szerint történik, melyeket a fog-lyok elkövettek, már mindjárt is figyelembe kell venni, hogy ugyanazon büntettek lehetnek többé és kevésbbé megkeményedett szívű bűnösöknek tettei, és ezenfelül még a tapasztalás bizonyítja, hogy az előbbieknél többnyire

tudják is, milyen büntetéseket szab a törvény, és ezért óvakodnak, hogy nagyobb büntettek által kemény bünte-tések alá ne essenek. Ha megint a foglyokat a fogházban mutatott magaviseletük szerint osztályozzák, szintén a tapasztalás tanítja, hogy épen a megrögzöttebb bűnösök gyakran a legalázatosabbak, a kik legjobban alkalmaz-kodnak a rendszabályokhoz, s leginkább meg tudják magukat a fogházigazgatóval és a felügyelővel kedvel-tetni, míg a kevésbbé megrögzöttek annyira jómagavi-seletet tettetni nem tudnak. Akármicsoda alapon hatá-roztatik tehát is meg a foglyoknak erkölcsösségi fokuk, és intéztetik az arra fektetett osztályozás, kielégítő megkülönböztetés a többé vagy kevésbbé megrögzöttek között ily uton még sem érhető el. Megmarad köztük az egyesség, s az osztályozás nem felel meg a szándékolt céljának. Az osztályozásnak ugyanily eredményét fog-juk látni, ha annak második oldalát szemügyre vesszük. Egy-egy osztályban van sok fogoly, és ezen társas éle-tüknek természetes következtése az, hogy mindenféle időtöltésekre vetemednek, a mi, ha az említett ros-z hatás a megrögzöttebbek részéről el is maradna, min-denestre a foglyokat abban akadályozza, hogy tévedé-seik és bűnhődésüknek igazsága felett gondolkozzanak. Hiányoznak tehát az őszinte megbánás feltételei, s nem állhat be az ezáltal előidézendő magamegjobbítás sem azért, mert a bűnöst el nem különítik, hanem megenge-dik neki, hogy másoknak társaságában éljen.

Az osztályozó rendszernek ezen hiányát az *auburni rendszer* által igyekszik elkerülni, hogy a foglyokra oly életrendet szab, melynél fogva éjjel egyik fogoly a másiktól tökéletesen el van különítve, s nappal, a test kemény munkára van ítélve és a lélek kínzó magános-ságra még fogoly-társainak közepette is. Feltalá-lóinak ez a rendszer két fontos előnyt látszott nyújtani: hogy több embereket közös munkára egyesített, míg egyszersmind a köztük való közlekedést megghusította. Hogy az előbbi előnyt, valamint mindazon előnyöket, melyek több emberek egybemunkálkodásából erednek, el is éri, azt meg kell engedni, azon megszorítással, hogy ez nem annyira a fogolyra, mint az államra nézve előny. Mert a fogolyra nézve, hogy mihamarabb megint rendes munkássághoz hozzászokjék, sokkal hasznosabb volna oly munkát kapni, melyet egy ember maga végez. De akadályozza-e ezen rendszer a foglyok között a szóvál-tást? Nézzük csak, mily módon kell annak okvetetlen feltételét, a szünetlen hallgatást fenntartani. E mód nem egyéb mint kemény testi fenytítés, mely a hallgatás meg-szegését nyomban követi. De itt már van okunk azt kérdezni, vajjon igazságos-e a szabadsági büntetést oly-képen intézni el, hogy az egyszersmind egy oly elvetni való büntetést, a milyen a testi fenytítés, szükségessé tegyen? Ha ez ellenében valaki azt vitatná, hogy hiszen a fogoly maga a fenytítésnek az oka, a miért a rendszabá-lyokat megszegte: azt kell neki felelni, hogy az inkább a rendszer maga, mely őt mindennap arra ráveszi. És igazán úgy van-e, hogy a fogoly mindenkor maga adott a megfenytítésre okot? Csak meg kell itt emlékeznünk arról, a mit Livingstone beszél, a miből egyszersmind az auburni rendszernek másik hibája is kitetszik, azon hibája t. i., hogy e rendszer a fogolyöröknek korlátlan nagy hatalmat ad. Livingstone így szól: „Mindenik alsóbb tisztviselő kénye-kedve szerint megverheti akár-melyik foglyot. Ha ő egy tiszteletsértő szempillantást, vagy szóváltásra való igyekezetet csak sejt is, már kö-teles a korbácsot használni, s ez ellen nem segít semmi. Ő azt mondja, hogy látta, hogy az egyik fogoly intett a másiknak; a fogoly meg tagadja, hogy intett vagy csak akart volna inteni, s most verést kap nemcsak az intés megbüntetésére, hanem mindaddig míg elismeri, hogy

társának jelt adott. Ez oly dolog, mely nemcsak megtörténhetik, hanem a mely meg is történt, és a melyet egy bizonyos hatóság elkerülhetetlen törvényes eljárásnak is ismert el, mely nemcsak az igazgatót vagy a felügyelőket, hanem a fogolyöröket is megilletné. Ki állíthatná aztán még, hogy az alsóbb tisztviselők a kezükbe adott hatalommal vissza nem élhetnek, még pedig, miután e hatalom nincs korlátozva, egészen büntetlenül? vagy hogy az ilyen rendszer, melyet csak ily korlátlan hatalomadással lehet fenntartani, tökéletes, követéseméltó mintarendszer volna? — Ilyen eszközökhöz kell e rendszernek folyamodnia, hogy a foglyok közt a hallgatást fenntarthassa; s vajjon sikerül-e az neki akár azoknak segítségével is? Azok után, a miket e részben a tapasztalás bizonyít, erre tagadólag kell felelnünk. Váltanak bizony a foglyok szót nemcsak munka alatt, mikor a kalapácsok kopogása s a gépek zörgése miatt az örök nem hallhatják a foglyok suttogásait, de munkára mentükben vagy munkáról jöttükben is, mikor a fogolynak ajkai csak néhány hüvelyknyire vannak az előtte járó fogolynak fülétől. Ily alkalommal nagyon is jól lehet, távirói gyorsasággal a sornak egyik végétől a másikig valamely lázadásra való felszólítást vagy arról értesítést futtatni végig, hogy hogyan kell bizonyos jeleket érteni. De a foglyok nemcsak ezen alkalmat használják fel gondolataik kicserélésére. Így pl. a new-yorki tartományi gyűlés némely tagjai 1827-ben ugyanezen gyűlésnek az auburni fogházról azon jelentést tették, hogy az ottani foglyok maguk között bórdarabocskákat köröztettek volt, melyekre egy lázadásra való felszólítás volt bekarcolva, valamint hogy a foglyok, mihelyt azt veszély nélkül tehették, beszélgettek, nevetgettek, daloltak és fütyöltek volt. Hasonlóképen beszéli Wood, hogy az említett évben Auburnban több olyan fogolyt talált, kik öt azelőtt még sohasem látták, de azért mégis beszédközben az ő nevén tudták szólítani s neki elmondták, micsoda dolgokról beszélgetett volt ő már a foglyokkal. Ezen foglyok tehát okvetetlenül egymás között szót váltottak volt.

De ha e szigorú fegyelem még sem bírja a foglyok között a hallgatást fenntartani, mily hatással van az különben rájuk? Az bennök oly kedélyállapotot szül, melyet legjobban a következő példa után lehet képzelni. Egynémely fogoly, a ki már többször a Singsing-féle fogházból meg akart vala szökni, de mindannyiszor eredménytelenül, ezért szigorú büntetést kapott. Ez annyira kétségbeejtette őt, hogy kinjában a lábát elvágta, hangosan kiáltván, hogy ezzel meg akarja mutatni, hogy többé a szökést soha meg sem kísérli. Azonban ezen magamegcsönkítésből bekövetkezett a fogolynak halála. Ezen példához még egyebeket is csatolhatnánk, melyek az Auburn-féle fogházakban véghezvitt öngyilkosságokról és megkísérlett gyújtogatásokról szólnak; de már a mondottakból is eléggé látható, mily hatással van e rendszernek szigorú fegyelme. Ha pedig e fegyelmet fenn sem tartják, akkor a szóváltás a foglyok között annál könnyebben történik, s a rendszer többé nem hallgatási rendszer.

Teljesíti-e ezen rendszer egy büntető-rendszernek kívánalmait? A szerinte foganatosított büntetésről nem lehet mondani, hogy az azoknak, kik a büntetett által megsértődtek, kielégítő kártérítést adna, minthogy csak oly büntetés adhat ilyen kártérítést, mely a jogsértésnek egyenes-n megfelel. De az auburni rendszer, az ő erős fegyelme és az ez által a foglyokban okozott félelmes iszonyat és kétségbeesés által mindig abban a veszélyben van, hogy a büntetésnek ezen mértékén túlmenyen. Nem is ad semmi bizonyosságot a fogolynak magamegjobbításáról. Mert a foglyot lehet ugyan min-

den rendszabályok szoros követésére rászoktatni, de azzal az ő lelkülete még egy cseppet sem változott, különösen még nincs létrehozva az isteni végzéssel és a társadalmi törvényekkel való kibékítésre, a mely nélkül semmi magamegjobbítás meg nem történhetik. A mi pedig a szigorú büntetés ijesztő hatását illeti, csak azon értékre akarunk emlékeztetni, mely a drakoni törvényeknek e tekintetben minden időben tulajdonított. Ehhez jó, hogy a felszabadított fogolynak új vétkek elkövetésétől való netaláni tartózkodását megronthatják mások, a kikkel a fogházban megismerkedett s a kikkel felszabadulása után az ismeretséget megújította. Mindezekből világos, hogy az auburni rendszer nem felel meg teljesen egy büntető-rendszer kívánalmainak. Nem felel meg céljának azért, mert a rabok elkülönítésére nézve csak fél lépést tett, nem egészet.

A cikk végén egy jegyzetben még azt olvassuk, hogy az auburni rendszerről az előadott nézettől eltérőleg itél a „Finn törvénytudományi egyesület“ folyóirata (I. évfolyam, a 111. lapon. Helsingfors, 1865.) — a miből tehát látjuk, hogy Finnországban van már egy külön „törvénytudományi egyesület“, a milyen a sokkal nagyobb népszámmal és mindenestre még aránylag is sokkal több jogászszal dicsekedhető Magyarországhban még eddig nem létezik.

Jogirodalom.

4. *A börtönügy legújabb haladásai mind a különböző rendszerek elméletére, mind azoknak gyakorlati alkalmazására nézve, különös tekintettel Magyarországra. Irta Bozóky Alajos. A pesti m. k. t. egyetem által a „Pauler“-féle jutalomdíjjal koszorúzott pályamű. Pest, 1867. nagy 8-rét 204. l. kiadja Stolp K. Ár. 1 frt. 60 kr.*

Az előttünk fekvő mű alig jelenhetett meg alkalmasabb időben, mint épen most, midőn összes polgári és büntetőjogunk codificatioja forog szönyegen. Köztudomású dolog, miszerint különösen 1843/4 iki országgyűlésünk óta a büntető és javító rendszer codificatioja körül egészen a mai napig teljes pangás állott be, de igazságügyi miniszterünk épen most komolyan hozzálátott, hogy többek között e téren is az abnormis állapot aránylag rövid idő alatt, legalább az anyagi jogra nézve az 1843/4. évi törvényekben rendezett intézkedések által pótolassék. Kiindulási pontul a börtönrendszerre nézve is valószínűleg az 1843-ik évi, a híres Mittermaier által is kellőleg méltányolt, javaslatunk fog szolgálni, s így már előre biztosítva vagyunk az iránt, hogy a börtönrendszer, mely említett javaslatunk egy önálló (t. i. harmadik) részét képezi, nem pusztán közigazgatási rendeletek, hanem a törvény által fog szabályoztatni. Mint-hogy pedig 1843-óta külföldön e téren roppant haladások történtek, melyeket ignorálnunk lehetetlen, ugyanazért Bozóky ur műve, mely bennünket ezen haladásokkal rövid, velős, szabatos előadással megismertet, szakirodalmunkban valóságos hézagot pótol. Egyes mutatókat belőle már lapunk múlt évi folyamában közöltünk, most azonban az olvasónak rendszeres egészben nyújtatik, mely a terjedelmes külföldi munkák megszerzését és átolvasását csaknem fölöslegessé teszi. A munka elég bő anyaga, mely alapos buvárlatok, bő olvasottság és a szükséges adatok tapintatos felhasználásának gyümölcse — három, egyaránt érdekes szakaszra oszlik, melyek elsőjében a börtönügy elméleti haladásait általában s különösen az egyes rendszerek avatott bírálatát, valamint az ezekből vont eredményt, hogy t. i. a magánrendszer tagadhatatlan előnyeivel a többi rendszerekéi is összekapcsolandók, mikép azt pl. az irhoni börtönrendszerben szem-

léljük, — másod szakaszában ezen ügy elméleti és gyakorlati tekintetbeni állását a legnevezetesebb külföldi államokban, harmadikában végre a börtönügy fejlődését az ausztriai monarchiában és a magyar-szent korona országokban tárgyalja. Világos előadása, könnyűded iránya, s csinos kiállítása által e munka nemcsak a szakközönségnek, hanem általában minden művelt olvasónak magamagát legjobban ajánlja. Végül még csak a legújabb ausztriai birodalombeli és magyarországi bűnvádi és börtönstatistikára utalunk, mely a könyv használhatóságát a jelenlegi állapot iránti kellő tájékozhatás szempontjából meglehetősen emeli.

E munka egyébiránt pályamű volt, a pesti m. k. t. egyetem m. évi ezen pályakérdésére: „Adassanak elő a börtönügy legújabb haladásai, mind a különböző rendszerek elméletére, mind azoknak gyakorlati alkalmazására nézve, különös tekintettel Magyarországra“, mely a Pauler-féle alaphoz következő bírálat nyomán díjaztatott: „A büntetéssel az erkölcsi jobbulást is összekapcsolni első és legszentebb feladása a törvényhozásnak“ jelisével az első szakaszban a börtönügy elméleti haladását, az egyes rendszerek avatott bírálatával, második szakaszában gyakorlati fejlődését a legnevezetesebb államokban, harmadikában azon ügy állását az ausztriai monarchiában, különösen a szent korona tartományaiban szabatos előadással, kiváló tekintettel hazánk, nevezetesen büntető-javaslatunk intézkedéseire, tárgyalja, s ha a tartalom bőségére nézve az előbb említett IV. számú pályairatot el sem éri, a tárgyak kellő elrendezése, az adatok czélszerű használásánál fogva azzal az elsőbbségért versenyez.

A munka b. Eötvös József miniszter urnak van ajánlva. Ára 1 ft. 60 kr.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Nyilvános és közvetlen szóbeliség az igazságszolgáltatásban, miként azt az igazságügy ideiglenes javítása tárgyában igazságügyminiszter úr ő nagyméltósága által tanácskozássra meghívott bizottmány előtt indítványba hozta. Rudnyánszky Béla, köz- és váltó-ügyvéd. Pest. 1867.

A közös viszonyok rendezésére vonatkozó okmánytár. A tizenötös albizottmány javaslata. — Külön vélemény. — 1866. nov. 17-iki k. leirat — deczemb. 20-iki felirat. — A hatvanhetes bizottmány tanácskozmányai. — Elfogadott javaslat. — 1867. febr. 17-iki leirat. Pest, 1867. Ára 1 frt.

Az 1867-diki magyar felelős miniszterium. Nyolcz arczkép és életrajz. Pest. 1867. Ára 25 kr.

Váltó- és csődügyekben a tek. kir. váltófeltörvényszék és a főméltóságú hétszemélyes tábla által az 1866. évben megállapított elvek, s ezen elveket tárgyaló határozatok gyűjteménye. Segéd. kézikönyv, váltótörvényszéki hivatalnokok, csődbírák, váltóvégrehajtások foganatosításával megbízott telekkönyvi hatóságok, szolgabírói hivatalnokok és ügyvédek számára. Összeszedte Szeniczey Gusztáv, királyi váltó feltörvényszéki bíró.

Az esküdtzsélek Magyarországon. Kézikönyv Réső Ensel Sándor, Pest-, Pilis- és Solt t. e. megyék közp. t. ügyésze, köz- és váltóügyvéd stb. Pest, 1867.

Eszmétörödékek a vármegyék rendezéséről. Irta Szentkirályi Mór, külön lenyomat a „Budapesti Szemle“ új folyama VII. kötetéből, megtoldva egy törvényjavaslattal. Pest, 1867.

Die Judenfrage 1848 und 1867. Pest. 1867.

K ü l ö n f é l é k.

— (Gyapotipar.) Az osztrák konzulságnak Anglia kereskedelméből tett jelentéséből a gyapotipar pangása vehető ki.

Az 1866-ban földolgozott gyapot átlagot ára fontonként 13½ d. 14%-kal kevesebb mint az 1865. évben. De 13½ d. is majdnem két annyi, mint az 1862. előtti ár. E gyapotnak e drágasága a keresletet nagyon mecsökkentette. Ebből eredt a múlt évben a raktárak túltömöttsége készáru készleteivel, melyeknek átadása ugyan tetemes árcsökkenést idézhet elő, de azon veszélyt, hogy a nyersanyag ismétlődő silány terméseinnek esetében a szövészek nagy részének szünetelése fog bekövetkezni. A gyapotipar ezen állapotai már eddig is oda vezettek, hogy a gyapotárakat Angliában és másutt is a len- és gyapjúgyártmányok kezdik kiszorítani, s ha a gyapot ára egyhamar lejjebb nem száll, a belföldi nyers anyagok ipara a gyapotipar fölött állandó tulsulyt nyerend. — Az idő intő jele ez, hogy különösen Felső-Magyarország is minden erejével a lenipar meghonosításán dolgozzék.

— (A halálozási arány Olaszország főbb városaiban.) Legkedvezőtlenebb ez arány Florenczben, hol 24 lakosra esik évenként 1 haláleset; Bresciában 26 lakosra 1 h. e.; Milanó, Turin és Nápolyban 27-re 1; Genuában 29-re 1; Palermóban 32-re 1; Sondoióban 34-re 1 és Comóban 36 lakosra 1. Az egészségre nézve legjobb fekvésű Messina, hol 37 lakos közül hal meg évenként 1. — Olaszországban a halálozás középáránya 3.10 %, vagyis 32-re 1.

— (Érdekes jogi eset) fordult elő az év elején Berlinben. Egy háztulajdonos t. i. egyik lakójától a házbért nem január 1-jén, de u. a. hó 2-án kapta meg, mit ő csak fentartással nyugtázott, miután a szerződésben ki volt kötve, hogy a lakbér minden évnegyed első napján fizetendő. A bérlő a tényállást valódinak elismerte ugyan, de egyszersmind megjegyezte, hogy létezik egy törvény, melynek értelmében: „az ünnepeket meg kell szentelni“, s melyet ő, miután az új év napja hatóságilag rendelt ünnep, — mindig meg szokott tartani. A városi bíróság erre következő ítéletet hozott: A panasz, az ellenvetés okainál fogva visszautasított, mert az A. L. R. 1. r. 3. cz. 40. §-sa szerint: Ha valamely kötelezettség teljesítése oly napra esik, melyen vallási szabályok vagy rendőri intézkedések folytán ily cselekmények véghez nem vihetők, a kötelezett a következő napon köteles tartozását leróni. Ily napok a vasárnapok s az általánosan, törvényesen rendelt ünnepek. Ez utóbbiakhoz tartozik Poroszországban az új év napja.

— (A tengeri balesetek) összes száma az 1866-ik évben 11,711-re rugott. Idő tekintetében az első évnegyedre esik 4378; a másodikra 1760; a harmadikra 2043 és a negyedike 3530. Eszerint január és ápril elseje között harmadfél annyi baleset volt, mint a következő 3 hónapban. Az egész összegben előfordul 98 hiányzó és 341 elhagyott hajó, 1958 jármű összeütözés (collisio) által sérült meg, de e számból csak 198 merült el, míg 492 jelentékeny kár nélkül menekült. 530 hajótörést szenvedett; 3381 megfeneklett, melyekből 1672 ismét elindulhatott. 36 hajó elfoglaltatott és 18 károkat szenvedett a tengeri rablók által. Tűz által 173, a teher rosz elhelyezése miatt 605 károsult meg. 1197 repedést szenvedt, 743 horgonyt vagy lánczot vesztett. 194-nek megsérült gépezete vagy elfogyott szénkészlete. 2048 vitorlában vagy kötelekben károsult. Az összes 11,711-nyi számból 2234 hajó egészen s 1946 esetben az egész szállítmány ment tönkre. Emberélet egészben 2644 vesztett el, mely számból 989 esik a második évnegyedre. 10,627 baleset ért vitorlás és csak 1084 gőzös hajót. A tengeri rablások kizárólag az előbbieket érték, míg az utóbbiak inkább voltak kitéve tűzvésznek.

(Kérelem.) A „Jogtudományi Közlöny“ azon t. előfizetői, kik e lap 15-dik számát két példányban kapták, újra felkéretnek: sziveskedjenek az egyik példányt kiadóhivatalunkhoz visszaküldeni. Ilyképen mind rajtunk segítve leend, mind pedig később jelentkező előfizetőinknek teljes számú példányt fogunk adhatni.

A „Jogt. Közl.“ kiadóhivatala.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Törvényjavaslat a személy- és vagyonbiztonságot illetőleg honunkban. Zsoldos Ignácztól. — Több atyaságok összeütközése. Dr. Ekmayer Ágosttól. — A polgári törvényhozás az új olasz királyságban. Guide P. után Rakovszky István. — Egy pillanat a jelenkori börtönrendszerekre. (Finn-ből.) — Jogirodalom. 4. A börtönügy legújabb haladásai. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Különfélek. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Több atyaságok összeütközése.

(Vége.)

b) A gondolható két atya egymás irányábani jogviszonyzatát illetőleg, mindennek előtt azon alap elv áll, miszerint az apai hatalom csak az atyai kötelességek *kifolyása*, mert csak azért van adva, hogy a nevelés célja, melyet előidézni az *apa* köteles, eléressék, s mely a gyermek nevelésének befejeztével megszűnik, mely tehát az *atjai kötelességekkel együtt* fennáll, s azokkal együtt végét is éri. Ha tehát az apai hatalom az atyai kötelességek következménye — törvénytelen gyermekekre nézve maga a törvénykönyv ezt világosan kimondja 165. s 166-ik §§ aiban — akkor önmagától következik, miszerint a gyermek feletti atyai hatalom a fennforgó esetben gondolható két atya közül azt fogja megilletni, ki a gyermek iránt az atyai kötelességeket teljesíti, tegye bár ezt az ellene hozott bírói ítélet vagy szabad akaratbóli elhatározása következtében, ha tehát az illető anya előbbi házasságbóli férje teljesíti azokat (természetesen a gyermek törvényes képviselőjének beleegyezésével), akkor az apai hatalom a gyermek felett őt, ha pedig az anya második házasságbóli férje teljesítené az atyai kötelességeket, akkor az apai hatalom természetesen ez utóbbit fogná megilletni. A két férj közt mint gondolható atya közt *csak akkor* állhatna be összeütközés, ha közülök *mindegyik* kész volna az atyai kötelességeket teljesíteni, s a gyermek, kit mindkettejük irányában családi jogok megilletnek, vagy annak törvényes képviselője, kettejük közt e tekintetben *nem választana*, hanem mindkettejüket a törvény által reájuk rovt kötelezettségben tartani akarná, mire az előbb mondottak folytán joga is van. Ez esetben *nem maradna más* hátra, mint hogy az egymással összeütközésben lévő két férj ez ügyet bírói eljárás útján egyenlitse ki, s ekkor az anya *előbbi férjét* illeti meg véleményünk szerint az elsőbbség; mert, a mint már fennebb láttuk, ha a gyermek a gondolható két atya közt már kénytelen volna választani, e választásnak az első férjre kellene esnie, ugy ezen esetben is ugyanazon érvek s okok állanak, ha tudniillik azon természeti törvényből indulunk ki, mely szerint a gyermeknek *csak egy* atya lehet, akkor *következetesen* is kell eljárunk s mondanunk, hogy ha a törvény azon elővéleményt állítja fel, miszerint az anya első férje nemzette a gyermeket, akkor ugyanazon gyermeknek későbbi más férj általi nemzése physikai lehetetlenség, tehát physikailag csak az anya első férje tekinthető a gyermek atyjának, s mint olyannak csak is neki adható át a gyermek feletti atyai hatalom. Ezen okoskodás még azon nézet által is támogatatik, miszerint az anya második férje az elsőnek beleegyezése nélkül csakugyan meg nem foszthatja az általa (az első férj által) történt nem-

zés folytán szerzett jogaitól a gyermek felett. Fejlődjék egyébiránt a két férj között az ez iránt folyamatban levő per bármikép, ítéltesék oda az apai hatalom akár az első, akár a második férjnek, ez a gyermeknek *abbeli jogát*, miszerint ötöt az anya második férje ellenében is családi jogok megilletik, meg nem hiusithatja, mert a plgri tvkönyv 183-ik §-a az örökbe-fogadásnál világosan bizonyítja, hogy ha egy másik atya veszi is át a gyermek felett az apai hatalmat, ennek mégis *sértetlenül fenntartva maradnak előbbi, vagyis másik atyja elleni családi jogai*. Ezen §-ból azonban nem lehet analogia útján következtetni azt, hogy az anya második férje birja az apai hatalmat úgy mint azt az örökbe fogadó atya birja, mert ezen érv *azon körülmény* által döntetik meg, hogy a felvett esetben az első férj bele nem egyezett abba, hogy az anya második férje nyerje el a gyermek feletti apai hatalmat, de beleegyezett ebbe a valóságos atya az örökbe-fogadás esetében.

III. Ha egy törvényes atya ütközik össze egy törvénytelenel, akkor két további eset különböztetendő meg, ugyanis ekkor

a) a házasságbani nemzés a házasságon kívüli nemzést vagy megelőzte, vagy

b) amaz ez utóbbit követte.

ad a) Az első esetre nézve a polgári tvkönyv 158-ik §-ának végmondata tartalmaz határozatot, mert valamint az anyának házasságtörése, sőt saját magának azon valomása, miszerint gyermeke törvénytelen, sem képesek az illető gyermek törvényességének jogait tőle megvonni, ép oly kevésbé, sőt az anyánál még *sokkal kevésbé* teheti ezt a gyermeknek gondolható törvénytelen atyja, főleg miután a természeti törvény szerint egy a férjtől már a házasságban nemzett gyermek, utólagosan nem nemzethetett még egyszer, nem nemzethetett valaki mástól.

Csak az már most a kérdés, vajjon az illető gyermek, — ha talán érdekében állna az, miszerint a gondolható törvénytelen atyját az atyasági kötelességek teljesítésére igénybe vegye, itt is mindkét gondolható nemzője után formálhat-e jogokat, vagy pedig tartozik-e a házasságbani nemzője, vagyis gondolható törvényes atyja ellenébeni jogaival megelégedni?

Valamint általában véve *egy férfi sem* szabadithatja fel önmagát az atyai kötelességek alól, ki oly tényt vitt véghez, a melyből a törvény ő reá nézve e kötelességeket leszármaztatja egyedül az által, hogy egy második vagy harmadik férfira utal, ki ugyanezen tényt a maga személyében is véghezvitte, ugy véleményünk szerint ez esetben sem élhetne a gyermeknek gondolható törvénytelen atyja e kifogással, *nem háríthatná el* tehát magát a törvény által saját ténye folytán reá rovt terheket, vagyis az atyasági kötelességeket, ha azok tel-

jesítésére igénybe vétetnék. De ha a törvénytelen apa teljesítané is atyai kötelességeit, még sem nyerne ez által az anyával már ő előtte a házasságban közösülő férjet megillető atyai hatalomra jogot, miután e hatalom a törvénytelen atyát *soha* meg nem illeti. Ezen argumentatio ellen nem hozható fel azon ellenvetés, hogy a plgári tvkönyv 158-ik §-nak vége minden házasságon kívüli atyaságot kizár, mert az illető §. csak azt rendeli, hogy az ott körülírt ténydolgok a gyermektől a törvényes nemzessel járó jogokat meg nem vonhatják, de arról, vajjon a gyermeket e jogokon kívül nem-e illetnek meg még mások is, az idézett §. mit sem említ.

ad b) Ha végre a házasságon kívüli közösülése egy férjnek a gyermek anyjával, ennek egy másik férjjel házasságban közösülését megelőzte, akkor ez eset az eddig mondottakból s az azok támogatására felhozott érvekből könnyen lesz megfejtendő. Állhatnak mindezek gyakorlatilag honunkban is, miután hazánk jogrendszere ez ügyben tételes intézkedéseket nem tartalmaz. Vannak s lesznek jogtudósok, kik ezen értekezésünkben felállított némely elveinkkel talán ellentétes véleményben vannak, de részünkről is elég nyomatékos érveket hoztunk fel állításaink igazolására, elveinknek, melyekből kiindultunk, megalapítására.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. jogakadémiai nyilv. rend. jogtanár.

Börtönügyreform,

vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján célszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és fő kellékei.

IV.

A egyes hivatalnokok teendői és egymáshoz viszonyai, nemkülönben a rabokkal mikénti bánásmódor¹⁾ az eddigiekből kitünvén, a magánrendszer foganatosítására nézve csak némelyeket érintünk még meg.

E rendszer ugyanis eredeti szigorából már Európába való átültetése előtt is sokat veszített. Még több módosítás tétetett rajta azóta; s legtöbbet veszített me-revségéből Laurendt bremai orvosnak a frankfurti börtönügyi congressuson következő szavakkal történt fel-szólamlása óta: „Der Mensch geht dem Systeme vor; man muss den Lasten keine Forderung der Menschlichkeit opfern!“ — Ezen bölcs és nemes felfogást az egész congressus magáévá tévén, rövid idő alatt igen sok módosítást szenvedett a magánrendszer. Az ennek folytán kifejtett újabb felfogáshoz képest következőkre kell tekintettel lenni a magánfogság sikeres foganatosításánál.

Figyelembe veendő mindenekelőtt az, hogy a magánrendszernek vagyis különelzárásnak nem vethető minden fogoly veszély nélkül alá²⁾. A hatvan éven túl levők, mivel ezek már ugysem ronthatják egymást könnyen meg; továbbá hypochondricusok, mélabusak, hold-kórosak, nyavalyatörésben szenvedők — ha egyébként egészségesek is; — s egyéb lelki betegek, kik a megté-bolyodásra hajlamot mutatnak; valamint azok, kiknek eddigi életmódjuk a folytonos üléssel és magánosság-

¹⁾ A magános elzárásnál a fogoly egyéniségére főfigyelem fordítandó, — valamint az orvos is csak akkor rendelhet jó gyógyszert, ha látja betegét, tudja annak korát, előbbi betegségeit, életmódját s különösen az okot, mely a jelen betegséget előidézte. A bánásmódot tehát csak megkö-zelítőleg kell a börtönsemélyzet elé írni. Az okos lelkész vagy egyéb tisztviselő, ki a periratokból a rab multját, jelen büntényének indító okait megtudhatja, legjobban fogja magát elhatározhatni bizonyos eljárásra a rabbal szemben, melylyel hatni remélhet; többszöri értekezései által ki fogja ismerni annak gondolkodásmódját, s a szerint intézendő értekezései további fonálát.

²⁾ Mittermaier, Gefängnisverb. 60. és 120. l. — Füesslin, Einzelhaft 316. l. — Ducpetiaux, des conditions (Bruxelles 1857.) pag. 65. — E mellett volt a frankfurti congressus is.

gal a legnagyobb ellentétben áll, kiveendők. Nevezetesen az utóbbiakra nézve legalább enyhébb alakban foganatosítandó. Ezen enyhítés különösen abban állhat, hogy a testi erőt jobban igénybe vevő munkával foglalkoztassanak, s ne a czellában legyenek kénytelenek munkáikat végezni, hanem azt a szabadban is tehessék. Igen ajánlatos, hogy azon foglyok számára, kik eddig földműveléssel foglalkoztak, annak további gyakorolhatására a fogházhoz pár hold föld legyen csatolva, hol ezen foglyok — illő felügyelet mellett — mezei munkákkal foglalkozhassanak, — ezáltal némileg a fogház konyhabeli szükségletei is fedeztethetvén.

A magányos elzárásnak alá nem vethető foglyok nappal közös termekben vagy a szabadban dolgozzanak, éjelre azonban mégis elkülönítendő.

A többi foglyokra nézve az elkülönítés teljes legyen, éjjel-nappal, sőt a sétánál is. Az Isteni tiszteletre nézve a fentebb mondottak tartandók szem előtt.

Az álarcz-viselés sok ellenvetésre talál. Crawford és Russel — ez intézmény feltalálói — magok meggyőződtek később annak czéliránytalanságáról. Ellenzik ezt, sőt károsnak bizonyítják Clay, Jebb, Schlatter, Beri, Hoyer stb¹⁾. Az 1843-iki magyar javaslati börtönrendszer sem ismeri ez intézményt. Azokra nézve azonban, kik azt önkényt kívánják, — eltekintve minden árnyoldalaitól — mindenesetre mégis megengedhető volna.

Egyidejűleg azon kérdéssel, hogy alávethető-e a magánelzárásnak kivétel nélkül minden fogoly, aziránt is vita keletkezett, hogy mennyi időig tarthat a magánfogság káros utóhatás nélkül, s mennyi idő szükséges elkerülhetlenül arra, hogy az alatt a bűnös megjavulása eszközölthetessék. E tekintetben a törvényhozásokban s a tudósok és szakférfiak által a legkülönbözőbb határidők állítottak fel, a szerint, hogy minő szempontból vétetett a magánelzárás: vagy mint előkészítő, vagy mint tulajdonképen büntető, vagy pedig mint javító stadium²⁾. Anglia 18, — majd 12, végre 9 — sőt csak 6 havi magánelzárást engedett meg. Az irhoni törvényhozás 8 havi magánelzárást elegendőnek talál a javításra. Bernben egy év javaltatik mint leghosszabb tartam. Corfu csak öt hónapig tartja magános czellákban foglyait. Németalföld 5, Baden 6 esztendő, Toscana 10-et és Sardinia 12 évet fogadtak el maximumként. Máltában pedig a fogházigazgató jogosítva van a magánelzárást megszüntetni, mihelyest a foglyot javulásnak indulni tapasztalja. A szász kormány által kiküldött mindkét bizottság 3 évet ajánlott maximumként. Tellkampf 2 évet tart csak megengedhetőnek. Jebb, az angolhoni börtönök fő-inspectora, tapasztalatai alapján nem ajánlja a magánelzárást 15 — 18 hónál továbbra terjeszteni (Observations on the Separate system. London 1847. pag. 30). Épen ilyen véleményben van Kingsmill a pentovillei fogház lelkésze és Boss, a hallei fogház orvosa (Prisons and prisoners. Kingsmill 52. l.). — Az 1850. évi márczius 5-én összesült parlamenti bizottság sem ajánlja azt 12 hón túl terjeszteni. Oszítja azon véleményt, hogy a magános elzárás 18 hónál tovább ne tartson, Mittermaier is (Gefängnisseinr. 64, 67 és 88. l.). A wüthenbergi kamara (1857) ellenben 6 évet megengedhetőnek állit; s Norvegiában az 1848. jul. 12-iki törv. szerint 4 év el is fogadtatott. Röder, Ducpetiaux, Füesslin s mások pedig nem tartják legkevésbé sem veszélyesnek a magános elzárás és teljes elkülönítés hosszú tartamát.

Ezen különböző felfogásokhoz képest alig lehet a priori egy bizonyos zárhatáridőt elfogadni, melyen túl

¹⁾ Mittermaier, Gefängnisverb. 102. l. és Gefängnisseinrichtungen 70. l.

²⁾ Néha mint a rendes büntetés súlyosbitása is előfordul, de ez esetben nem mint börtönrendszer szempontjából jön figyelembe.

a magánelzárást terjeszteni ne szabadjon. A legtöbbek véleménye abban egyezik meg, hogy

1. javítási elvből kiindulva, életfogytiglani magánelzárás¹⁾ nem létezhetik; mert mi érdeke lehet a társadalomnak abban, ha vajjon az örökös rabságra ítélt megjavul-e vagy sem;

2. a huzamosabban tartó magánfogság önmagában s mostani enyhébb alakjában nem veszélyes, s csak azáltal válik ártalmassá, hogy a foglyot az önálló gondolkozástól, embertársakkal való bánásmódotól elszoktatja, képzelenné teszi saját akarattal birni s annak kivitelét érellyességgel követni; szóval gyermekké változtatja a bűnök mesterét, a foglyot, ki aztán kiszabadulása után mások rábeszéléseinek s a rossz példáknek állhatatosan ellentállani nem birand elég erővel. Midőn ezen két állítás elsejének valódiságát nem lehet tagadni, s az utóbiból eredő bajok elhárítására az irhoni átmeneti intézeteket lehet ajánlani²⁾, a magánfogság tartama bármily hosszú időre kiterjeszthető — csak életfogytiglani ne legyen; s iparkodni kell a foglyot fogsága ideje alatt is gyakori testi mozgások, elegendő és alkalmas munka, nemkülönben gyakori és körülményes értekezések által a testi elsatnyulástól és elmebeli elbutulástól, bárgyságtól megóvni.

V.

Figyelembe veendő továbbá, hogy a javítás előmozdítására nem csak hitbéli- és egyéb tárgyakban való tanítás, mesterség begyakorlása és látogatások által kell hatni, hanem ösztönzések által³⁾ a foglyot teendőinek pontos teljesítésére — s így szorgalmas, tevékeny életmódhoz is szoktatni. Ezen ösztönzések vagy némi kedvezésekben⁴⁾, kitüntetésekben ruházat tekintetéből, jobb élelemben, vagy pedig a fogsági időnek megrövidítésében⁵⁾ s feltételes szabadságba helyezésben⁶⁾ állhatnak.

¹⁾ Röder, Besserungsstrafe 128. l. és Füesslin, Grundbedingungen 149. l.

²⁾ Mittermaier, Gefängnisverb. 147. l. Gefängnisfrage 138. l. és 146. l. Ujabbban Amerikában is pártolásra talált e rendszer (l. Journal of Prison discipline 1858. IV. p. 169. s Mittermaier, Gefängnisfrage 13. s 22. l. ugyanez történik Oldenburgban, Tellkamp s Holtzendorf szintén mellette nyilatkoznak. Ez utóbbi nem csak két önálló munkában (Das irische Gefängnisssystem, Leipzig 1859. és krit. Untersuch. über die Grundsätze und Ergebnisse des irischen Strafvollzuges, Berlin 1865.), hanem a berlini jogászegyletnek 1859-ben tartott tanácskozásában is (l. Preuss. Gerichtszeitung von Hiersemenzel 1859. 54. sz.). Nemkülönben gróf Carlisle (transaction of the national association. 1859. p. 69.), Mountjoy Milner (transactions. 1860. p. 97.), Baker (transact. 1860. p. 510), — Beranger (société de patronage des jeunes détenus 1858. p. 17.), Davesies Pontes (Revue des deux mondes 1858. p. 178.), Schück (Preuss. Gerichtsz. 1859. Nr. 54.), Julius (Gerichtszeitung. 1859. Nr. 51.), Cavour gróf, Hill, Brougham lord (L. Holtzendorf, krit. Untersuchung 9. l.).

Az irhoni börtönrendszer mellett és ellen az utóbbi 3 év alatt keletkezett tudományos munkák, folyóiratokban közölt értekezések és hivatalos véleményadások egész sorozatát adja Holtzendorf, krit. Untersuchungen über die Grundsätze und Ergebnisse des irischen Strafvollzuges. Berlin 1865. 16—52. l.

³⁾ Ferrus, üb. Gefangene 152. l.

⁴⁾ Hogy miben állhatnak ily kedvezések, elősorolja Mittermaier, Gefängnisfrage 129. l.

⁵⁾ Mittermaier, Gefängnisverb. 142. l. „Die Durchführung des Besserungsprinzips fordert vorzüglich die Benützung eines Mittels, wodurch die nach der menschlichen Natur mächtig wirkende Hoffnung in Bewegung gesetzt. Im Sträfling die Aussicht eröffnet wird, dass er durch musterhaftes Betragen eine Abkürzung der Strafzeit bewirken könne.“ — Lásd még: Bonnevillie, des institutions complementaires au regime penitentiaire. (Paris 1847) és Demetz, resumé sur le système pénitent. p. 26. — Zugschwerdt, Gerichtshalle 1866. Nr. 11.

Angolhon, Skóthon és Irhon régen ismerik ez intézményt, s bár az utóbbi időkben többrendű árnyoldala tüntetett fel a parlament előtt, előnyei azonban tulnyomóbbak lévén, az 1857. évi jun. 26-iki acta azt továbbra is megtartotta. Sőt ennek következtében Belgiumban, Poroszthonban és Portugáliában is behozatott. Massachusetts államnak 1857. máj. 30-iki törvénye is elfogadja a fogsági időnek jóviselet esetére való megrövidítését. Malta is elengedi jóviseletű foglyainak a büntetés egy negyed-résztét.

⁶⁾ A frankfurti Congressus következő szavakkal emlékezik meg ez intézményről: „die vorläufige oder bedingte Freilassung kann man als eine nothwendige Folge der Einzelhaft ansehen.“ — Bövebben értekeznek annak előnyeiről még: Ducpetiaux, des conditions. p. 91. — Morel, des liberations provisoires et condition. (Paris 1858) és Röder über die nothwendige Rückwirkung (Frankfurt 1857) 14. l.

Az utóbbi két intézmény, t. i. a feltételes szabadságba helyezés és a fogsági időnek jó viselet következtében történendő megrövidítése leghatásosabb és legfontosabb levén, eziránt legtöbb vitatkozástámadt. Nevezetesen az elsőt illetőleg az úgy indokoltatott: hogy azon fogoly, ki bizonyos időig javultnak mutatkozik, tevékeny, munkás; és felőle bizton hinni lehet, hogy benne nem csak határozott akarat van ezentul becsületesen megélni, hanem jó szándékának kivitelére képes is lesz; ha azonfelül akad neki biztos kereseti forrás is, felesleges őt továbbra a fogházban tartani, hanem feltételesan szabadon bocsátandó, hogy ez által kipróbáltassék, mennyire képes határozata mellett állhatatosan megmaradni s a mindennapi élet kísértései közt becsületeségét megőrizni. Ha azt tenni nem tudja — mivel mint feltételesan szabadon bocsátott joggal kísértetik a hatóság által figyelemmel¹⁾, — ugyis visszakerül a fogházba; ha pedig igen, — egyrészt ez által mellőzhetővé válik az általánosan annyira gyűlölt és károsnak bizonyult rendőri felügyeletnek a teljes kiszabadulás után is való alkalmazása, másrészt meg nem lesz ok a foglyot — ha ezen feltételes szabadságban töltött idő alatt érdemesnek mutatkozott reá — teljesen és minden utóhatások nélkül vissza nem adni a szabadságnak.

A fogsági időnek megrövidítése következőképen okadatoltatik: ha a fogoly huzamosb időig teljesen javultnak mutatkozik, bűnét megbánta s meggyőzi a felől a börtönfelügyelőt, papot és igazgatót, hogy ő ezentul mint becsületes és munkás ember fog élni polgártársai között, — ha ugyan a javítás elvére van fektetve a büntető rendszer, s a magánfogság szerint arra kell fektetve lennie, — nincsen ok a foglyot továbbra is fogva tartani, vagy legalább nem az ítéletben kimondott idő egész lefolyásáig. Kell, hogy ez figyelembe vétessék s a javult²⁾ fogoly a szabadságnak előbb adassék visza, mint az ugyanannyi időre ítélt, de makacs, mukakerülő és rossz akaratú bűnös.

E két mód, bár nem lehet tagadni, hogy a javulás színlése által veszélythozó is lehet a társadalomra, mivel azonban a javulásnak igen hatalmas tényezői, a szükséges ovatosság mellett használva, igen ajánlatosnak találtatott.

Hathatósan mozditja továbbá a javulást az is elő, ha a fogolynak családjával való összeköttetése és gyakori érintkezései a fogság tartama alatt fennhagyatnak, mert ez által finomabb családi érzület tápláltatik kebelében.

VI.

A makacskodó, minden jó tanácsot visszautasító foglyok szigorubb bánásmód alá veendő, s a meny nyiben a házirend ellen vétének, vagy tán épen illetlenül, sőt gorombán viselik magokat a tisztviselők irányában, alkalmas módon meg is fenytendők. Kivált pedig szigoruan megtorlandó a felügyelők irányában való engedetlenség vagy azoknak épen erőszakos megtámadása.

A feltételes szabadságba helyezés eszméjét legelőbb Feuerbach pendítte meg. Első valóslását az 1813-iki bajor törvénykönyvben nyerte. Franciaországban és Angolhonban legtágabb kiterjedésben alkalmaztatott.

¹⁾ Helyesen jegyzi azonban meg Holtzendorf (the irish convict syst Dublin 1860. p. 113), hogy ott, hol társulatok léteznek a kiszabadult foglyok gyámolítására, s a fogoly viselete ezáltal figyelemmel kísértetik, ez a rendőri felügyeletet igen alkalmasan pótolhatja. Ajánlja ezt Mittermaier is (Gefängnisr. 158. l. 10. pont). — Toskana és Szicíliában ez gyakorlatban is van.

²⁾ A javulás ismérvei — t. i. engedelmesség, nyíltság, munkásság, megbánás, vallásosság — mind tettetésen alapu hatván a magányosan elzártnál (Cuzziris, Statistica pag. 32 és Mittermaier, Gefängnisverb. 84. l.), mivel a fogoly ebbeli ravaszágát könnyen folytathatja, mert nincsen kísértéseknek kitéve, épen ez okból is ajánlatos őt feltételes- vagy teljes szabadon bocsátatása előtt közösségre alapított oly intézetekben a próbának kitenni, hol a kínálkozó alkalmak felvett szerepéből inkább kiforgatják.

A mennyiben ezen kihágások nem önálló büntény természetével bírnak, legalkalmasabb és leghatásosabb fenyték a sötét kamrába zárás, némi kedvezések elvonása, a fogsági időnek ezen sötét kamrában töltött idővel való meghosszabbítása¹⁾, s néha a böjtölés és az ágynak elvonása.

A testi fenytékek alkalmazása azonban a legtöbb ujabbkori törvényhozás által — mint a magánrendszer elveivel meg nem egyeztetendő, megalázó, a becsület érzelmét előlő — mellőztetett. Angolország két év előtt visszaállította ugyan a visszaesőkre és makacsokra nézve a testi fenytést (Whipling bill); ezen példa azonban — bár való az, hogy némely embertelen természetű makacs foglyot alig lehet emberséges fenytékekkel meghajtani és engedelmességre kényszeríteni — mégis a legvégsőbb szükségig, míg t. i. a sötétbe zárás, koplaltatás, ágynak elvonása s a fogsági időnek meghosszabbítása által hatni lehet, nem követendő.

Epen ugy nem egyezik meg a javító büntetőrendszerrel s a magánfogság természetével a büntetésekkel némely törvényhozás által egybekapcsolt becsületbeli megszorítás sem²⁾, mert ez által elfojtatik a fogoly önérzete, s nehezítettik kiszabadulása utáni becsületes megélhetése is.

A vádlottakat mindenképen enyhe bánásmódban kell részesíteni, s mindent megengedni nekik, mi a fogházban szükséges csendet és rendet meg nem zavarja s a bűnvizsgálat sikerét nem veszélyezteti; mert mig itéletileg nincs bűnösnek kimondva, nem szabad őt büntetni. Sőt helyén volna és igazságos, hogy azon vádlott, ki a vizsgálat folytán teljesen ártatlannak nyilvánittatik, szabadon bocsáttatása után — ha fogsági ideje alatt személyes keresményében kárt szenvedett — kivált, ha ezáltal ártatlan családja is sujtatnék — az államtól annak kárpótlását is követelhesse. A hol társulat nem létezik a kiszabadult foglyok és rabok gyámolítására, — mely hivatva van eféle hátrányok orvoslására is — ez kivált méltányos követelés. Általa új kiadás rovódna ugyan az államra; de ez oly teher, melyhez minden honpolgárnak hozzájárulni annál is inkább kötelessége és érdekében volna, mert a legártatlanabb sincsen biztosítva azon baj ellen, hogy körülmények szerencsétlen összetalálkozása következtében bűnvizsgálat alá ne fogassék s személyes keresményében való ilyenképeni gátoltatása által családja tán a legnagyobb szükségbe ne jusson.

Ha már joga van az államnak a közbátorság érdekében egy polgárt, ki még bűnösnek nem ismertetett, gyanu alapján tán hosszabb időre szabadságától megfosztani, övéi köréből kiragadni, az iránta való bizalmat megingatni, nincs-e mindnyájunk érdekében az is, hogy ezen szerencsétlen embertársunk teljes ártatlanságának kiderülése után mulasztásáért annál is inkább kárpótoltassék, miután ezen elv megállapítása az alap nélküli elfogatások ellen is némi garanciát képezne?

* * *

Czélszerű börtönrendszer kellékei közzé tartozván az is, hogy a kiszabadult foglyok ne hagyassanak magokra³⁾, hanem mig szükséges, gyámolittassanak s min-

¹⁾ *Ducpetiaux*, des conditions d'application (Bruxelles 1857.) p. 118. *Diez*, über Verwaltung und Einrichtung der Strafanstalten mit Einzelhaft (Karlsruhe 1857.) 192. l. és *Röder*, Besserungstrafe 111. l.

²⁾ *Mittermaier*, Gefängnisverb. 138. l.

³⁾ *Mittermaier*, Gefängnisfrage 154. l.: „Das beste Gefängnisssystem wird seine Kraft nie vollständig entfalten können, wenn nicht ergänzend daran eine Thätigkeit sich anschliesst, welche für den Sträfling, der aus der Strafanstalt entlassen ist, sorgt.“ Lásd még *Röder*, Besserungstrafe 134. l.

den kitelhető eszközökkel a becsület útján fenntartassanak, munkakeresésben segittessenek, e czél elérésére társulatok alakulása mozdítandó elő⁴⁾. Kivált ott, hol a magánrendszer van elfogadva, forog leginkább fenn az ily társulatok alakításának szüksége, mert főleg a magán-elzárásnak levén utóhatása az, hogy általa a fogolynak testi és lelki ereje némileg elveszti rugékonyságát, a kiszabadult nem találja fel magát emberekkel való érintkezéseiben s önmagáról gondoskodni nem tud, épen ezen a magánrendszer szülte káros következményeknek kell társulatok működése által ellensúlyoztatnia.

Ily társulatok alakítása nem történhetik a hatóság részéről⁵⁾, mert ez nem bir annyi bizalommal mint az, mely több honpolgárnak szabad és független egyesüléséből származik. A törvényhozás és illetőleg hatóság csak felhívást intézzen ily társulatok alakítására, ruházza fel joggal: a börtönügy feljődésére s a magánrendszer mikénti foganatosítására befolyást vehetni; a kiszabadult foglyokat őrszemmel kísérelhetni, azokat a munkakeresésben segíthetni, teendőiben a hatóságok segítségét igénybe vehetni; s nem fognak akkor hiányozni nemeslelkű emberek, kik önzéstelen hazafiság s emberbaráti szeretet által vezéreltetve, ily társulatot meg fognak alakítani.

Ilyen társulat, kellő alapszabályok mellett megalakulván, s napi ügyeinek elintézésére egy elnököt, jegyzőt s néhány választmányi tagot megválasztván, fontosabb teendői közé sorolandja⁶⁾: egyes tagjai által a börtönöket időnként meglátogatni, tapasztalt hiányokra a fogházi igazgatóságot figyelmeztetni, ha ez netán tekintetbe nem vétetnék, felsőbb helyen orvoslást szorgalmazni, a kiszabadult foglyok számára munkaurat keresni, azok viselete iránt gyakran tudakozódni, az eredményekről a fogház igazgatóját is értesíteni, azokat, kik valamely mesterséget annyira megtanultak, hogy azt saját nevök alatt is üzhethék⁷⁾, ebben némi segélypénz — és ha arra érdemesnek mutatkozik ajánlások által is segíteni, a megbetegültek gyógyításáról s kórházba való helyezéséről gondoskodni, a rossz társaságba keveredőket meginteni, minden kiszabadult fogoly számára tagjai közül egy patrónust kirendelni, ki annak sorsa iránt különösen érdekeltessek, tanácskozásokat tartani a börtönügy javítására stb. stb.⁸⁾

Szükséges végre a fogházak czélszerű kezeléséhez s különösen a magánrendszer sikeres és az ország minden részeiben egyforma foganatosításához, hogy a felügyelet gyakorlása tekintetéből egy több szakfőrből összeállított főhatóság létezzék, mely tüzetesen csak e fontos kérdéssel foglalkozván, az egész ország börtönügye hatásköréhez tartozzék. Ennek kötelességei közé tartoznék az ország összes bűnügyi statisticáját is évenként a fogházi igazgatók által felterjesztendő jelentések és kimutatások alapján összeállítani.

FRIEDMANN BERNÁT.

¹⁾ *Füesslin*, Grundbedingungen 216. l. Gerichtshalle 1866. Nr. 11.

²⁾ *Ducpetiaux*, du patronage des condamnés libérés 1858. — *Mittermaier*, Gefängnisfr. 156. l.

³⁾ *Mittermaier*, Gefängnisfr. 154. s. köv. l.

⁴⁾ Hogy az ipartörvényekben erre tekintettel kell lenni, s a volt rabokat és gonosztevőket vagyis a börtönök kiszabadult lakóit nem minden foglalkozástól eltiltani, hanem — a mennyiben a javulás jeleit adják — nekik lehető tág tért hagyni, nem csak az igazság és czélszerűség, hanem az állam különös érdeke is parancsolja.

⁵⁾ Ily társulatok jótékony hatásáról megdönthetlen bizonylatot nyujtanak Angolhon, Genf, Toscana és Németalföld tapasztalatai.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Több atyaságok összeütközése. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Börtönügyreform, vagyis egy a jelenkori tapasztalatok alapján czélszerűnek tekinthető börtönrendszer alapfeltételei és fő kellékei. Friedmann Bernáttól. — Melleklet: egy iv curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Fejtegetések a házassági jog köréből.

A jogtudományi közlőny mult évi 24-ik és követ. számaiban megjelent cikksorozatnak folytatásai lévén jelen fejtegetések, azon olvasókra való tekintettel, kik anélkül, hogy a 66-iki évfolyam említett cikkeinek tartalmával megismerkedni alkalmuk volna, ezen sorokat figyelmökre méltatni kívánják, szükségesnek látszik tájékoztatásul e következő észrevételeknek helyt engedni.

Értekezésünk célja- és feladatául tűztük ki, a kereszt. vallásfelekezetek házassági jogának egyik kiválóbb érdekű és fontosságú tárgyát az ide szolgáló irodalomnak lehető leggondosabb figyelembevételre és felhasználása mellett megismertetni, a főbb elveket korunk tudományának szövetségével megvilágítani, az ellentétes nézeteket pedig a hazánkban is érvénnyel fenálló kathol. egyházi jog álláspontjából minél alaposabban megvitatni.

A házasság mindenkor mint szerződészerű viszony jelentkezett a külső jogéletben, azonban abban különböztetve meg magát a szorosán közpolgárjogi szerződések hatályától, hogy míg ez utóbbiak célja és szerves működése a szerződés ismételi felbontása vagyis a lekötött akaratnak a kötelmi tárgy teljesítése általi felszabadulásában keresendő, addig amannál a jogviszony tartós állandósult voltában, azaz, az akaratnak kölcsönös folytonos lekötöttségében találtnak lényegének meghatározó ismérvei. — Ez ellentétnek a római és egyházi jognak a 12-ik századdal megindult tudományos és rendszeres fejlődésével, illetőleg újbóli felélesztésével mind határozottabb öntudatra kelle jutnia; a római és egyházi jogtudomány szoros kapcsolatban járó haladtával természetesen azon kérdés vitatása is került szőnyegre: minő befolyással bírnak a keresztény házasságra tévedés, erőszak, kiskorúság, serdületlen kor, szóval mindazon egy szerződés megkötésénél, sőt egyéb jogügyleteknél is közbejöheto körülmények, melyek a római jog határozatai szerint majd ilyen, majd amolyan uton és alakban a szerződés hatálytalanságát eredményezik?

A tévedésre vonatkozólag mult évben közzétett cikkeinkben a jelesebb írók és jogforrások ítéseti rövid ismertetése fonalán megvitattuk, miszerint az másképp nem teszi hatálytalanná a házasságot, vagy, mint közönségesen mondani szoktuk, nem képez házasságbontó akadályt, mint ha a felek egyike olykép tévedett, hogy egészen más személylyel lett összeadva, mint akit bebizonyíthatólag elvenni kívánt. — Midőn ellenben a tévedés abban állott, hogy az egyik nem találja fel a másikban azon tulajdonságokat, melyekre számított, ez a házasságnak nem lehet bontó akadály, kivéve azon egy esetet, midőn a tévesztett tulajdonság a személy azonosságát is megváltoztatja. Ilyen tulajdonságnak csupán az ismertetik

el, mely a kérdéses személynek egyedüli megjelöléseül szolgál, vagy őt minden más embertől megkülönbözteti. Hogy az identitásra visszaható tulajdonságnak világosabb és jobb meghatározását adni nem lehet, szintén kimutattuk, és azért értekezésünk végén e homályos fogalmat többrendbeli egyházhathatósági döntvénnyel igyekeztünk felderíteni.

Ezeket figyelembe véve a t. olvasó, úgy hiszem, nehézség nélkül fog utba igazodni fejtegetéseink a következőkben közre bocsátott részeiben.

V.

Tárgyalásunk azon pontjához érkezünk immár, melyen azon kérdés megoldásához foghatunk, miként enyészik el a fentebbiekben fogalmilag megállapított házassági akadály? — vagyis mi módon juthat a lényeges tévedés okozta érvénytelen házasság revalidatio által jogerőre?

A tévelynek consensust kizáró természetén gyökerezvén annak semmisítő ereje, — minthogy az akaratösszhang a házasság természetes lételeme¹⁾, a kinyilatkoztatott törvénnyel szükségképpen megegyező észbeli jogelveknek kívánalma, bizonyos, hogy kültekintély által, azaz dispensatio útján a tévely miatt semmis házasság fel nem gyógyulhat, mi soha sem is lett kétségbe vonva; mert az ellenkezőt állítani nem volna egyéb, mint két egyén közt, kik között joghatályos önténykedés hiányából házasság nem létezik, azt egy kívülök levő közeg egyoldalú akaratténnyel által létesíteni²⁾.

De ha dispensatio által nem is, de megszüntethető a tévelyben rejlő akadály a feleknek saját akarata által, ha felismerve tévedésöket, a consensust szabad elhatározásból megújítják, teljesítve mindazt, mi jog szerint házasságkötéshez kívántatik. — Ezt a felek tetszésére bizza a jog, mert a fenforgó akadály magánjogi (imp. juris privati), olyan t. i., melynek alapját képező tény, az error substantialis, önlétezésében sem erkölcs, sem jogtörvénybe nem ütközik, a jogrendet nem sérti, s azért a házasság közhathatósági megtámadására okul nem szolgálhat. Másrészt az akadály magánjogi természetéből folyik, hogy a felek a consensus megújítására hivatalból nem szoríthatók; mit azonban, önkényt ráállva, hallgatag vagy világos (kinyilvánított) beleegyezés által mindenütt és mindenkor eszközölhet-

¹⁾ Ily értelemben igaza van Kuzmánynak, midőn (i. m. 155. l.) mondja, hogy kathol. elvek szerint nem az életközösség, hanem a consensus facit nuptias, mely szójárás forrásainkban is számtalanszor fordul elő.

²⁾ Midőn Konek 537. lapon 2. alatt a dispensatiót teljességgel kizáró akadályok közé az emberi ösztönök és a házasság monogam természetéből folyó, az isteni törvényeken sarkaló akadályokat számítja, ez annyiban nem kimerítő, a mennyiben, — tekintve azt, hogy egyházjogilag a kinyilatkoztatott isteni törvény és a természetes jog egyértelmű fogalmak, — az indispensabilis akadályok sorába a tévely is tartozik, mely a házasság természetes, mert az alkotótól akart lényéből veszi eredetét.

nek, feltéve, hogy az akadály még titokban van, Matrimonium servata forma concilii trid. initum non est revalidandum repetitis solennitatibus, si imped. sit occultum (Resolutio Congr. conc. trid. 10. apr. 1723. Lásd még Knopp §. 11. pag. 121. i. m. —). Hallgatag beleegyezésnek vélelmeztetik minden óvástétel s ellenbizonyítás kizárásával a szabadon végrehajtott vagy folytatott házassági köteleesség teljesítése (copula carnalis), vagy huzamosb ideig tartó békességes együttlakás, melynek időtartamát a jus commune pontosan meg nem szabván¹⁾, az ausztriai birodalom számára kibocsátott házasságügyi utasítás 176. §-ában 6 havi időszakot rendelt elégségesnek.

Ha azonban az akadály köztudomásu, azon helyeken, hol a tridenti zsinat határozata — Sessio 24. cap. 1. de ref. matr. — ki lett hirdetve, a revalidatio nem más kép mint coram parochio et duobus vel tribus testibus foglalhat helyet. A kihirdetés azonban ilyenkor elmaradhat — V. ö. Konek 225. §-a. — Phillips Lehrb. 281. §-a 1009. lapon). Köztudomásnak az akadály csak úgy fog tekintetni, ha annak alapján a házasságsemmissége már bíróilag is kimondatott, minthogy a tridenti forma megtartásával egybekelt házastársak másodszori esketéshez addig semmikép nem bocsáthatók, míg előbbi házasságuk érvénye melletti természetes jogvédelem illetékes határozat által megdöntve nincs; világos lévén ebből, hogy ez eljárásnak még sokkal inkább kell megtartatnia akkor, ha a felek látszólagos házassági frigyöktől végképpen kívánván elállani, más házasságra szándékoznak átmenni. — Itt aztán azon kérdés merül fel: vajjon mindkét fél egyenlően, vagy csupán a tévedő maga bir-e felperességi joggal a házasság-semmisítő per tekintetében? Az utasítás 176. §-a, ugyszintén a Code Nap. 180-ik cikke, valamint az ausztr. át. polg. tr. k. 95-ik §-a az utóbbi nézet szerint döntenek el a kérdést. A canonjog egyenesen és világosan nem szól ugyan, de szelleme az idézett törvények irányával bizonyára ép úgy találkozik, mint az írók legnagyobb részének nézetével²⁾. Szabályként áll ez, akár a nem tévedő fél a másiknak tévedéséről nem tudott, akár ő maga idézte azt elő csalárdul. Mindkettőnek különbség nélkül csak ugy tulajdoníthatnánk jogot a házasság megtámadására, ha mindketten egymás irányában lényeges tévedésben találtattak volna, mi aligha fog megtörténhetni.

Az ellenkező vélemény támogatására, mely szerint t. i. a kánonjog még magának a csellel s rászedéssel élt félnek is megengedné a házasság megtámadását, némi látszattal hivatkoznak III. Incze rescriptumára (cap. 26. X. de spons. et matr. IV. 1.), melynek tartalma, ha egyébként nem is nyújtana különös érdekességet, már csak azért is érdemelné figyelmünket, mert ezen nagy és hatalmas pápának s kitűnő jogásznak minden határozmányait, mint az egyházi törvényhozás remekait tisztelik.

Egy püspök a következő jogesetet terjeszti a pápa határozathozatala alá: Püspöki megyéjében egy férfi *álnév* alatt egy leányt jegyzett el magának, hogy őt megejthesse. Ezen gyalázatos czélját elérvén, házasságról mit sem akart tudni, állítván, hogy soha sem volt házasságkötés valódi szándéka (nec haberet propositum con-

trahendi sed copulam tantum exequendi carnalem). Erre a pápa, tekintettel arra, hogy a csábító állításai a püspök levelében világosan és határozottan jogérvényes bizonyítékkal beigazoltaknak mondatnak, ekként ítélte: „Nos autem, quid juris sit, rescribentes, hoc dicimus, quod, si res ita se habuerit, videlicet, quod ille eam non proposuit ducere in uxorem, nec unquam consensit in praedictam personam, non debet ex illo facto conjugium iudicari, quum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec etiam forma contrahendi conjugium valeat inveniri, quoniam ex altera parte dolus solummodo adfuit, et defuit omnino consensus, sine quo cetera nequeunt foedus perficere conjugale.“ — Előítélet nélkül tekintvén e szavakat, csakhamar észrevehetjük, hogy itt nem is a felett hozott határozat, van-e joga a csalárd félnek csalása által a másik házastársban előidézett tévely alapján a házasságtól elállani, mint inkább azon ténykérdés felett, vajjon a történtek egy házasság létrejöttére elégséges formának tekinthetők-e, vagy sem. Ha felteszszük egy perczig, hogy III. Inczének ítélete ellenkező értelemben szól, úgy, hogy t. i. *álnév* alatti eljegyzés és arra következő elcsábítása a leánynak, etiam sine proposito consentiendi et sine affectione maritali külsőleg elégséges forma a házasságot abból következtetni, bizonyára merészség azt hinni, miszerint még ez esetben is elismertetett volna a csabítónak joga ex capite erroris a nőtől elválni¹⁾.

Ezen vizsgálódás okszerűleg azon kérdéshez vezet át bennünket: képez-e a szántsándékos család önmagában érvényességi akadályt? A felelet erre a fejtegetéseink folyamában mondtak nyomán magától áll elő. Ha bizonyos, mint eléggé tudjuk, hogy a tévely mint olyan, azaz, mint a cselekvő akarat hiányossága képezi az akadályt, az azt előkészítő vagy előidéző harmadik személynek csalárdsága, mint a tévelyt sokszor, de nem mindig okozó, hanem vele csak véletlenül találkozó s nem lényegileg összefüggő egyik külső mozzanat, semmi nyomossággal nem bírhat. — Van tévedés, melyet család nem okozott, mint megfordítva sokszor ravaszság nem képes tévedést előidézni. De akár így, akár amugy, az impedimentum csak az error lehet, a dolus önmagában nem ismerik egyházi törvényeink akadálynak. Másként van ez a protestans egyházban. Ennek elvei szerint megsemmisülhet a házasság csak azért, mivel család és ámtás által hozott létre. Mindamellett itt is csak bizonyos kiemelt esetekben ismertetett el önmagában s önmagáért semmisségi oknak, p. o. midőn az egyik fél magát nagy rangu, vagy magas származásának mondván, ez által birta a másikat házasságra (Lásd Dósa Elek: Erdélyhoni ev. ref. egyházi jogtan 136. lapján 12. alatt). Azért nézetem szerint nem egészen megfelelően van kifejezve, midőn mondatik (p. o. Konek 554. l. c. alatti jegyz.), hogy az evang. egyház az oly tévedést is bontó akadálynak tartja, mely csaláson stb. gyökerezik; nem a tévedés, melyet család idézett elő, az akadály; sőt ellen-

¹⁾ Cap. 21. X. de spons. et matr. IV. 1. másfél évet elégségesnek határoz, bár nem tévely, hanem erőszak befolyása alatt létrejött házasság esetében. — Cap. 4. X. qui matr. accus. IV. 18. egy évvel látszik megelégedni: Adversus matrimonium audiri non debet, quae ante cognitionem sui legitimum annum attingens, cum potuit, minime reclamavit. Hol particularis jog bizonyos időt nem tűzött, a bíró belátása szerint ítélhet; arg. Can. 111. Causa 1. qu. 1.

²⁾ A kanonisták nézetöket alapítják ezen helyre: cap. 28. X. de rejur. II. 24. Az határozatván itt, hogy — az erőszak és megcsalattatás esetét kivéve — esküvel erősített házassági ígéretet nem szabad megszegni, csakugyan azt lehet következtetni, miszerint egyedül az állhat el ígérétől, ki rászedetett.

¹⁾ A tridenti zsinatnak a házasságkötés világos félre nem magyarázható formáit rendező tételei óta ily bonyodalmas kérdések nem igen merülhetnek fel többé; mi egy okkal több az egyházi fegyelemnek az azok által sokféleképen eszközölt egyszerűsítésének őszintén örvendeni. — Másrészt azonban e szövegben taglalt decretálenak figyelmes megolvassása arról is meggyőzhet minket, miszerint a csaknem minden tankönyvben olvasható azon állítás, mistha a tridenti előtti jog szerint minden érvényes eljegyzés a red következett közösködés által azonnal valódiságos házasságba megyen át, ily feltétlen általánosságban még sem állhat. Ugyanis világosan láthatni az idézett levélből, hogy az *álnév* alatt kötött eljegyzés érvényesnek ismertetik el, a közbejött copula is bizonyos, de mind ennek daczára csak ugy mondaná magát hajlandónak a pápa ebből való házasságot következtetni: „nisi tu nobis expresse scripsisses, quod ille nec proposuit nec consensit illum ducere in uxorem.“ Nézetem szerint azon gondolat lengi át és szolgál alapul az egész decretálenak: Sem az eljegyzés, sem az azt követett copula, sem mindkettő együtt véve nem elégséges a házasságot előidézni; ezenfelül még mint benső akaratmozsanat a propositum consentiendi, ducendi in uxorem, az affectus maritalis is szükségeltetik.

kezőleg maga a bizonyos qualificatióval, — rangtette-
téssel járó család, mely (sokszor) tévedést idéz elő a
másik házastársban. (Lásd Kuzmány Protest. Eherecht.
1860. 21. §-ában 154 apon olvasható tanulságos fejtege-
téseit.¹⁾)

Az államjelzálog-intézetek.

A hitelrendszer (Kreditorganisation) egyik irányá-
ban sem állunk jelenleg oly elhatározó fordulóponton,
mint azon kérdésben: mint volna a földhitel korszerű
módon emelhető. Poroszországban a városi és mezei
földbirtokosok egyaránt sürgetik oly intézmények be-
hozatalát, melyek az eddigieknél inkább tudnának a hi-
telszükségletnek megfelelni. Habár a hitelszerzés (Kre-
ditbeschaffung) úgy, mint Poroszországban száz év óta
jobban kifejtett maga nemében, példás voltis: a változott
körülmények, s különösen azonsajátságos szerep, mely-
lyel a földbirtok az iparilag jobban kifejtett nemzetgazdás-
zatban bír, az átalakulás szükségét elkerülhetlenné tet-
ték. A törvényhozó testületek és köztök előreláthatólag az
észak-német országgyűlés is kénytelenek lesznek az in-
gatlansági hitel kérdését mielőbb tárgyalni. Poroszor-
szágban az érdekelttek már különböző lépéseket tettek,
hogy a kormány tevékenységét a jelzálog-hitelrendszer
határozott reformjára irányozzák. A mezei birtok joggal
panaszkodik a hitelrendszerbeni kis jelentősége miatt.
A városi birtok is hajlik azon nézethez, hogy állása nem
eléggé biztos, s hogy ezen nagy mértékben — nagy-
horderejű új hitelintézetek alapítása által kell segíteni.
Jelenleg a földbirtokosok mindkét osztályára nézve
azon megállapodás jutott érvényre, hogy az érdekelt
társadalmi osztályok helyzete az államsegély bizonyos
mértékét legalább a nagy központi hitelintézetek alapi-
tásában és felszerelésében a nyilvános kezdeményezést
az állam részéről szükségkép követeli. Az államjelzálog-
intézet bármily alakban a föld- és házhitel javított or-
ganismusának ujjaalkotandó alapja. Ezzel párhuzamban
van természetesen azon törekvés, hogy a jelzáloghitel-
nek jogi alaki alapja a jelzálogrend és jog tökéletesítése
által kényelmesebbé és biztosabbá tétessék. Sok tekin-
tetben biznyságul szolgál erre a porosz törvényjavaslat
a jelzálogügy- és jelzálogrendszerről (Entwurf eines Ge-
setzes über das Hypothekenwesen und Hypothekenord-
nung. Berlin, 1864.), a mennyiben annak indokolásai
határozottan alkalmazkodnak a nemzetgazdaság irányá-
hoz; sőt még azon tervet is elvetik, mely szerint a zá-
logadósság okmányai teljesen ingósíttassanak s egysze-
rűen a tulajdonosra ruháztassanak.

Mindamellett a jelzáloghitel ingósításának gondo-
lata sem el nem vetendő, sem eddig ténylegesen meg
nem tagadtatott. A történeti alakulás mindig azon irány-
zatot mutatta, hogy a föld és birtokra szóló hitel a hi-
telezőre nézve olymértékben legyen ingósítható s köny-
nyen forgalomba hozható, a milymértékben mindinkább
lekötöttetik a hiteltevők részéről a felmondhatlansághoz
közeledés által. A terjedelmes központi intézetek utáni
jelen törekvés a hitelokmányok lehetőleg ingósításának
szükségével kapcsolatban áll. Annyi bizonyos, hogy bár-
milyen legyen a jelzálogtörvény, az egyéni jelzálogkö-
vetelmény mint olyan, azaz a mennyiben határozott
adós és határozott zálogtárgyról van szó, nem bírhat
általános forgalmi képességgel. A magán ember mint hi-
telttevő s a magánszemély mint hitelező közé szerves

intézménynek kell közvetítőként állíttatnia. Ilynemű
minden földhitelintézet, mely, mint a különböző porosz
tartományok tájéki hitelintézete, legalább zálogleve-
leket, azaz általános a birtokosra szóló adóssági okmányt
ad, melyekben a közvetlen adós épen az egylet vagy
intézet. Ily egyszerű elven alapulnak a különböző porosz
tartományokban a hétéves háború után lassan-lassan
alakult hiteltestületek. A záloglevél általánosított jelzá-
logadósság, melyet különös sajátosságainak esetlegessé-
gétől úgy szabadítottak meg, hogy a testületi egylet
jogi személyében közbeeső hitelezőt és közbeeső adóst
alkottak, s csakis ezáltal létesíthető a kívánt ingósítás.
A birtok és telekre adott kölcsön ezáltal bizonyos tekin-
tetben az államhitelhez lesz hasonló. Ez által ép oly
könnyű azon kölcsönnek, mely ugyyszólván birtok és te-
lekre van felvéve, folyó értékét értékesíteni és tetszés
szerint ismét visszaváltani, mint államadóssági okmá-
nyokat vagy más hitelpapírt megvenni és ismét eladni.
A reálhitel tényleges ingósítása ily uton láthatólag lé-
tesült, s tökéletesen fölöslegesnek látszik a jelzálog esz-
közét a váltóhoz hasonlóvá tenni, s azt értékpapirkeres-
kedésbe hozni. A hol azonban még nagy tere van a
javításnak, az a záloglevélrendszer által nyújtott általá-
nosításnak foka s azon alany alkata, mely mint közbe-
eső adós és közbeeső hitelező szerepel. Ezen alany saját-
lagos hitelegyleteknél azok képviselője, kik hitelszerzés
céljából testületileg egyesültek.

Kevésbé képviselői és testületi, tehát bizonyos
mértékben divatosabb a tulajdonképeni jelzálogbank,
melynél az egyesület helyébe egyrészt hitelkeresők tet-
szés szerinti száma, másrészt a közbeeső adós és közbe-
eső hitelező helyébe a szabad kereskedelmi társaság lép
tökéjével, tehát közönségesen részvénytársulat. Ily ala-
kulás inkább üzleti természetű; a birtokhitel eszközlője
ez esetben egyedül azon kamat által vezettetik, melyet
tökéjének osztalékképen hoznia kell. A hitelegyesületnek
érdeke tagjaiéval azonos, tehát nem lehet tulajdonkép
üzletnyeresége. A magán-jelzálogbank tehát minden
más jövedelmi vállalathoz hasonló, és így teljesen a jö-
vedelemre számított üzletforgalom szempontjából kell
megítélni. A hitelegyesület és a magán-jelzálogbank
közti különbség azonos azzal, mely azon életbiztosító-
társaságok közt — mint a gothai, — melyek ugyneve-
zett kölcsönösségen alapulnak s azok közt létezik,
melyek, mint a legtöbb fennálló ilynemű intézet, a spe-
culatio alkotásai, s így a nyereség képezi tevékenységök
súlypontját.

A nemzetgazdasági nézetek jelenleg uralkodó jel-
legét tekintve azt gondolná az ember, hogy a mezei hi-
telintézeteknek valódi magán-jelzálogintézetekkel hely-
ettesítése nem jár nehézséggel, és elegendő eszköz a
hitelszerzésre. E nézetben az ember annyival inkább
lehetne, miután a kereskedelem nemzetgazdaságata ré-
széről a hitel és tőke jelzálogi lekötése ellen uralkodó
előítélet által is el lehet fogulva. A kiválólag ipar és
kereskedelemszerű nemzetgazdaságtannak a reálhitel
elleni ellenszenvét ép oly könnyű észrevenni, mint meg-
magyarázni. Előre biztosak lehetünk tehát a felől, hogy
az ajánlatok és tanácsok, melyek e részről adatnak, a
danaok ajándékához hasonlóak. Még a magán-jelzálog-
baniakat sem pártolja valami nagyon ez irány, mert az
is eszköz arra nézve, hogy a tőkét és hitelt az ipar és
kereskedelem csatornáiból elvezesse s eddig folyó érté-
keket annyira szilárdítsa, hogy ezen szilárdítás követ-
keztében nem lehetnek többé folyó üzleti tőkék. S va-
lóban a kérdéses részről kereken kimondják, hogy a
mezei gazdának arra kell törekednie, hogy a közönséges
személyes hitelt, mint azt az üzletre számító bankok
nyújtják, tegye megközelíthetővé, és ne várja üdvét a

¹⁾ Az országbírói ért. határozatai folytán az osztr. át. p. t. k. uralma
alatt, szóban lévő tárgyunk tekintetében az erdélyi és magy. honi prot.
egyházak jogállapotában fenállott volt különbségek megszünteknek tekint-
hetők; miért is a szövegben idézett szerzőnek az ott kitett és követ. lapjain
e különbségeket tárgyzó, egyébiránt helyes észrevételei jelentőségüket
jobbadán elveszték.

reálhiteltől. Ez utolsó gondolatot csak az imént fejezte ki kerekén egy nemzetgazdászati lap a kis Zeulmann-féle műre: „Nemzetgazdászati hitelintézetek“ (Erlangen, 1866.), tevéen megjegyzéseket. Azonfelül a kérdéses intézetek ezen jeles összeállításának és jellemzésének szerzőjét még azon szemrehányással is illetik, hogy kevésbé kedveli a papírpénzkibocsátást, s az ilyenmű intézetek állami subventióját és vezetését. Az említett irat e tekintetben nyilván az uralkodó nézetek nyomása alatt keletkezett. Csakhogy a szerző nem jár el elég nyíltan, hogy a hitelintézeteknek az állammal bármily összeköttetése elleni gyűlöletét az ismert fanatikus módon kifejezze.

Tisztelője minden ugynevezett önségélyző törekvésnek, s távol van attól, hogy az államjelzálogbank előnyeit csak sejtse is. De a földbirtokellenes irány ellenében érdemet szerez magának az által, hogy a hitelintézetek fontos alakjait lényeges alteráció nélkül ismerteti. Fölvilágosító jegyzeteket a mértékletes, a földbirtokhoz kapcsolt (nem arra alapított) papírkibocsátás lényegét illetőleg természetesen hiába keresünk azon iratban. Ellenben némi felvilágosítást szerezhetünk magunknak általa ténylegesen fennálló viszonyok, névszerint a német rendszerek felől. A tulajdonképeni jelzálogbank és a testületi hitelegyesület ellentéte eléggé ki van mutatva; ellenben hiányzik az államjelzálogintézet lényegének jellemzése. Sőt ellenkezőleg úgy látszik, mintha szerző félne mélyebben tárgyalni azon államtevékenységet, mely a hitelszervezésnél közreműködik.

Azonban épen a kérdéses intézetek állami jellege hatásainak elemzése az, mire most nekünk szükségünk van. A földbirtok azon egyetlen hatalom, melytől előlegesen a tulterjeszkedő állami functionak s a társadalmi törekvések állami segély előmozdítása jelentőségének némi biztos megértése várható. Azon mondatot, hogy a magánjelzálogintézetek nem elégíthetik ki a mezei földbirtok jobban kifejtett hitelszükségletét: a reformtörekvések sarkkövévé kell tenni. Hanyatlás volna a testületi alkatokat, melyek egész tartományokra terjednek ki, a magánjelzálogintézet alkatával cserélni fel, s a hitelszerzést egyedül a kereskedelmi érdektől tenni függővé. Az egyetlen, mi még mint haladás lehetséges: az átmenet kiterjesztett, s az állammal közvetlen összeköttetésben levő alkatokba. Ha a hitelt kizárólag azon rendtartás alatt hagyjuk, melyet a tőkekizsákmányolás érdekétől nyer, mindig a kész utak felé fordul s csak a legközelebbi, pillanatnyi szűk látkör által határolt előny után jár. Nagyszerű alkatokhoz valósággal ily módon soha s látszólag is csak bizonyos körülmények közt juthatni. Új intézetek teremtésének más feltételei vannak, mint a pusztá foglalkozás meglevő intézetekkel. Valamint más momentumokra van szükség még nem létező ipart teremteni, s az ezen teremtéshez szükségelt tőkét rendelkezhetővé tenni, más jóval kevésbé jelentékeny és közönségesebb motívumra pedig, hogy a megindult vállalatoknak további tőkét szerezhessünk, ép úgy van az minden hitelrendszerrel, kiválólag a földhitelevél. A szóban levő kérdésnek két, egymástól jól megkülönböztetendő oldala van. Az forog fenn ugyanis, hogy eldöntsük, vajjon az elhelyezést kereső tőke érdeke, vagy a tőkét kereső vállalat érdeke legyen mértékadó. Ha kizárólag a hiteladás szükséglete tekintetik az alakulatok alapjának, a másrészen levő nemzetgazdászati forgalom hatalmas érdeke közönbös, mellékes dolognak fog tekintetni. Hiányzik ekkor önmagának a nemzetgazdászati

productionnak részéről a támogatás. Ha igaz, s még az angol iskola táborában is elfogadott mondat az, hogy nagyban és egészben szükséglet s kérdezősködés rendszerint megelőzik az ajánlatot, úgy hogy a maradandó kérdezősködés léte az ajánlat okának tekinthető: úgy a hitel utáni kérdezősködés s hitelfelajánlás körében az oda tartozó intézkedések és szervezeteket leginkább mint a kérdezősködés megtestesítését kell felfogni. Ha tehát a földbirtok az ipar és kereskedelemmel egyrangú hitelt akar, legelőször ki kell képeznie, és pedig saját érdekeinek mértéke szerint, a hitelszerzés rendszerét. Ezen eljárásban nem számíthat más oldalról segélyre, mert, mint mondtam, a hitel a már járt utakat keresi s csak oly mértékben áll rendelkezésre, a milyenben közvetítő organumok vannak már alkotva. A *laisser aller* elve hoz ugyan létre magánjelzálogintézeteket, részint a városi, részint a mezei hitel számára, de nem képes valami olyat teremteni, mi a testületi hitelintézeteket záloglevélrendszerökkel hatályosságban felülmulná. A modern kívánatok kielégítésére, a nélkül hogy az előny azon neme, melyet a régiebb alakzatok nyújtanak, egyszersmind elveszszén, nem marad egyéb hátra, mint az általános nemzetgazdasági theoria látszólagos igazsága ellenében, s a jól értett social politika értelmében a földhitelintézetek honában elhatározó lépést tenni, s a legnagyobb politikai terület központjában központi államjelzálogintézetet szerelni fel. Ez utóbbi ép oly kevésbé birna a főként képviseleti hitelintézetek testületi kötöttségének, mint a speculatiós jelzálogintézetek hibáival: e mellett megtartaná az eddigi egyesületek életelvét, a hiteltadó és hiteltvevő felektől különböző érdek kizárását. Hogy jellemének, mint állami intézet, tökéletesen megfeleljen, lényegben nem lehetne más, mint közvetítője a tulajdonképen fel nem mondható kölcsönöknek a hiteltkereső földbirtokosok közönsége közt egyrészt, solid tőkefektetést kereső pénzbirtokosok közt másrészt; és az állam csak annyiban szerelné vagy biztosítaná, a mennyiben az első bevezetés, később az ingóítás alkalmazása kívánja, s a mennyiben az erős krízis következtében magánintézetre nézve szükségessé válnék. Az alakzatok menete ép úgy mutatkozik itt, mint a közönséges bankoknál. Ezen utóbbiaknak is ténylegesen leghatásosabb létezésök, mint központi egyleteknek van, melyek bár névleg és felületes felfogás szerint magánüzletek, valójában azonban a hozzátartozó államrendszer fontos részei. Az első bankféle vállalatok társulatakból indultak ki ugyan, de épen azon körülmény, hogy mind jobban, részint államintézményekké lettek, részint állami központi intézeteknek engedtek helyet, a régiebb hitelintézetek és egyes jelzálogintézetek előrelátható sorsára nézve is igen tanulságos. A hitelrendszer egész kifejlése minden ágazatában bezáró központosításra törekszik, és így végül a központi földhitelbank szintoly szükséges lenne, mint a milyenek már a nemzeti diskontók a hozzájuk tartozó politikai közéletre nézve. Ugyanazon erő, mely az elmállási kísérleteknek, melyek állítólagosan az egyedáruság, valójában azonban a nagy nemzeti bankok léte, sőt egyáltalában a központi alakulatok ellen irányulnak, ellenáll, ugyanazon erő, mely ezen desorganizáló s társadalom elleni irányzatnak ellentáll, képes lesz a szükséges positiv új alkatokat, köztük kivált az államintézeteket megvédeni s Németországban többre vezetni, mint Franciaországban.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Fejtegetések a házassági jog köréből. — Az államjelzálog-intézetek. — Melléklet: egy ív curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Polgári törvénykezési rendtartás.

A javaslattevő bizottmány, melynek munkálatairól kezdettől fogva híven értesítettük olvasóinkat ¹⁾, bevégezte üléseit. Az eredmény egy rendszeres mű, ez ideig kétségkívül legnagyobb és legfontosabb operatuma a nemzeti kormányoknak; — mely ha az országgyűlés szentesítését megnyerendi: egy újabb korszakot nyit hazai jogszolgáltatásunkban.

Vajjon szerencsésebb lesz-e e kor, mint volt az előbbi? . . . Engedjék meg t. olvasóink, hogy kérdésre igennel feleljünk. A bizottmány tagjai, — mellesleg mondva, mindnyájan a gyakorlat emberei egyszersmind ²⁾, — a tapasztalást vették alapul, s munkáikban leginkább azon célzt követték, hogy minden panasz és visszaélés, melyre okot és alkalmat az előbbi rendszer nyújtott, — elháríttassék. E célznak megközelítését is nyereségnek kell tartanunk.

De nem akarjuk sem a mű tartalmát, sem olvasóink bírálatát megelőzni. Csupán annyit jegyzünk meg, hogy a felolvasás és szerkesztés alkalmával mind az enquête-bizottmány elvei, mind a részletes kidolgozás lényeges módosításon mentek keresztül, s hogy a módosításokban a végleges codificatióknak valószínű irányzata, és a cél, hogy a két ország egyesülése e részben is lehetővé tétessék, nevezetes tényezőkké szerepeltek.

I.

A „polgári törvénykezési rendtartás“ kilencz czimből áll.

Az első czim „a bíróságokról“, — három fejezetre oszlik, — I. a bírósági szervezet, II. a bírói hatáskör, III. a bírói illetőség.

Az I. fejezet (1—5. §§.) azon bíróságokat számlálja elő, melyek polgári ügyekben a bíraskodást elsőfolyamodásilag gyakorolják; — és ezek: szabad kir. és rendezett tanácsu városokban a bíró vagy helyettese, egy jegyzőkönyvvezetővel, és a városi törvényszék; megyékben a szolgabíró esküdtársával, továbbá az alispán, kihez a szolgabíró és esküdt mint bírótársak járulnak, végre a megyei állandó törvényszékek; a helyhatósági kerületekben a városi bíró, továbbá a városi és kerületi törvényszékek; Erdélyben az elsőfolyamodási bíróságok, a jelenben fennállott szerkezet szerint (1. §.). A másod-bíróságot minden ügyben kivétel nélkül a királyi ítélő tábla gyakorolja, — a következő székhelyeken: Pest, Kőszeg, Nagyszombat, Eperjes, Debreczen, Temesvár, s Erdélyre nézve Marosvásárhely és Szeben, a hozzájuk

utasított megyékre, kerületekre és városokra nézve. Legfőbb bíróság Magyarország és Erdély egész területére nézve a magyar kir. curia, melynek első osztálya az országbíró elnökleite alatt mint semmitő-, második osztálya a kir. személynök előülése alatt mint ítélőszék határoz.

Ez újabb szervezetben a következő eltérések jelentkeznek:

- a községi előjárók bíraskodása megszűnik;
- a sommás ügyekben a városi bíró nem két tanácsnokkal, hanem mint egyes bíró ítél;
- a kerületi táblák, mint ilyenek, többé nem léteznek;
- a megyei és kerületi törvényszékek másod-, a királyi ítélő tábla pedig elsőbíróságot semmi ügyben nem gyakorolnak;
- a kir. tábla mint másodbíróság, kerületenkint bíraskodik;
- a m. kir. curia, mint harmadbíróság, együtt marad, sőt az erdélyi legfőbb törvényszéket is magában foglalja;

g) a semmiségi panaszok a fokozatos felebbvitel kizárásával, közvetlenül a semmitőszék által intéztetnek el.

Ugyanezen fejezet a szavazók számát is megállapítja, — az ügyrendtartási szabályok közelebbi meghatározását pedig az igazságügyi miniszterium felhatalmaztatása esetére kilátásba helyezi. (4., 5. §§.) Az elsőfolyamodási törvényszéknél t. i. legalább két, — a másodbíróságnál négy s a harmadbíróságnál hat bírói tag szavazata kívántatik az elnökön kívül ¹⁾. Hogy a kir. ítélőtábla tagjai a hétszemélyes táblánál — m. kir. curia — előadókképp működni megszűnnek, az a bírósági szervezetből is önként érthető ²⁾; még világosabban kimondatott azonban a következő határozatok által:

- a szavazó bírák egyszersmind előadók is ³⁾; (9. §.)
- egy bírói személynek sem szabad a felsőbb bíróságoknál oly ügyekben részt venni, melyeknek alsóbb bírósági előadásában, vagy eldöntésében részt vett. (41. §. d.)

A II. fejezet (6—16. §§.) a bírói hatáskört állapítja meg. Kimondatik a személyek és javak nemesi és nememesi minőségén alapuló különbségnek a bírói hatáskör és eljárás tekintetében megszüntetése (6. §.); meghatározatik, hogy az egyes bírák csak sommás, — a törvényszékek ellenben rendes eljárás szerint ítélnek (8. §.); megállapíttatik a bírói hatáskör az urbéri (9. §.), birtok- és telekkönyvi (10. §.), hitbizományi (11. §.),

¹⁾ A semmitőszék azonban a harmadbíróságnál fennforgó semmiség fölött mindig teljes tanácsülésben ítél. V. ö. Hannoverai bir. szerk. 1859. mart. 31. §. 7.

²⁾ E lapok 11. számában már indítványba hoztuk, hogy a kir. tábla bírái a hétsz. táblai ügyek előadására ne alkalmaztassanak.

³⁾ A mennyiben t. i. aggoruk vagy egyéb fontos tekintet miatt az igazságügyi miniszteriumtól felmentést nem nyernek.

¹⁾ Lásd a Jogt. Közl. 15—18. sz.

²⁾ A bizottmány névsorát lapunk 16-dik számában közöltük. A bizottmány országgyűlési képviselőkből, bírákból, pesti és vidéki ügyvédek-ből állott, — s így merőben alaptalan némelyeknek azon kifogása, mintha a vidéki ügyvéd urak a bizottmányban nem lettek volna képviselve.

házassági (12. §.), gyámhatósági (13. §.) és vásárbíróági (14. §.) ügyekben; végre azon kivételes bíróságok említetnek meg, melyek a jelen törvény mellett továbbá is fennállanak. (15., 16. §§.)¹⁾

Némely eltérés itt is lényeges; különösen kiemeljük:

a) hogy az igazságügyi miniszteriumnak joga leendő nagyobb és népesebb mezővárosokat dologi és telekkönyvi törvényhatósággal felruházni;

b) hogy a kerületi táblák megszüntével a hitbizományi ügyek azon megye törvényszékéhez utasítvák, melynek területén a jószág feje fekszik²⁾;

c) hogy a házassági törvényszékek illetősége alá egyedül a házassági perek és ezek is csak annyiban tartoznak, a mennyiben a házassági kötelék érvényességét, és akár az ideiglenes elválást, akár a végképi felbontást tárgyazzák³⁾;

d) hogy a vásárbíróság az 1836: 18. tczben szabályozott eljárás mellett a napi piaci forgalomból származó ügyekre is kiterjed, — azon módosítással azonban, hogy városokban e bíróság az elnökön kívül csupán két szavazóból s egy jegyzőkönyvvezetőből álland.⁴⁾

A III. fejezetben (17—45. §§.) a birói illetőség foglaltatik, — ugyanazon hatáskörű bíróságok közt, az alperes lakhelyéhez, a teljesítés helyéhez, a birtok fekvéséhez, felperes választásához s más ügyekhez képest. A szabályok annyira kimerítők és szabatosak, miszerint a törvénykezési rendtartás utasításul adhatá: „hogy a bíróságok kötelesek az illetőségökhöz nem tartozó ügyeket és beadványokat hivatalból visszautasítani.“ (36. §.)

Eltérésekép kiemeljük:

a) hogy több alperestársak ha különböző törvényhatósági területen laknának, azon bíróság illetősége alá vonhatók, melynek területén a nagyobb rész lakik; ha pedig számuk a különböző területek közt egyenlően oszlik meg, felperes e bíróságok közül bármelyiket választhatja⁵⁾; (19. §.)

b) hogy mind a kerületi táblák, mind a kir. táblának első folyamodási bírósága megszűnván, a szerződések és végrendeletek teljesítése vagy érvénytelenítése alkalmából felmerülhet minden keresetek az itt kijelölt első folyamodási bíróságokhoz utasítvák; (22. 24. §§.)

c) hogy több egyenlően illetékes bíróság közt felperes szabadon választhat (34. §.);

d) hogy a bíróságok között felmerült illetőségi összeütközések elintézése az igazságügyi miniszterium jogköréhez tartozik (35. §.);

e) hogy midőn a rendes birói illetőségtől a felek akaratahoz képest eltérés engedtetik (37. §.), egyszerűen azon ügyek is említetnek, melyekben az eltérés ki van zárva⁶⁾;

f) hogy a birói személyek érdekeltségének esetei, melyek ismét eltérésre adnak okat, — pontosan megvannak határozva. Ily esetek: melyekben a bíró saját

személyénél fogva érdekelve lévén, közvetlenül vagy közvetve kárt vagy hasznot remélhet; melyek által felesége vagy jegyese, fel- vagy lemenő ágon rokonai, avagy oly személyek vannak érdekelve, kik vele negyediziglen oldalrokonság- vagy sógorságban, továbbá fogadott szülei vagy fogadott gyermeki, végre gyámsági vagy gondnoksági viszonyban állnak; melyekben mint tanu, szakértő, képviselő vagy közbenjáró működött; a felsőbb bíróságoknál oly ügyekben, melyeknek alsóbb bírósági előadásában vagy eldöntésében részt vett; oly felek ügyeiben, kiknek valamelyikével ellenséges vagy peres viszonyban áll (41. §.)¹⁾;

g) hogy a bíróküldés jogát oly esetben, midőn valamely törvényszék elnöke vagy az egész bíróság ellen tétetik kifogás, vagy ha a bíróküldés egyéb fontos oknál fogva czélszerűnek és kívánatosnak mutatkozik: az igazságügyi miniszterium gyakorolja (42. §.);

h) hogy ha a bíróküldés iránti eljárás megindítását a per késleltetése, vagy a bíró avagy az ellenfél boszantása végett valamelyik fél tudva hamis előadás által idézte elő: a költségek megtérítése mellett 300 ftig terjedhető bírsággal büntetetik, — mi iránt az ügyvéd a fél elleni visszkereset fennmaradása mellett első sorban felelős.

II.

A második czim (46—57. §§.) „az ügyfelekről.“ A kereset kellei pontosan meghatározatnak, — több követelésre nézve azon eltéréssel, hogy azokat, habár különböző jogalpból és ügyletekből erednek, ugyanazon egy keresetben is lehet összefoglalni, ha azok mind egyikére nézve azon bíróság, — melynél a kereset beadatott, — illetékes (47. §.)³⁾. Ugyanitt a felperestársak, beavatkozó, alperesek, a viszonzkereset és végre a képviselő tárgyalatnak.

A viszonzkeresetet a bíró az ügy eldöntésénél csak akkor veheti figyelembe, ha felperes annak együttleges tárgyalásába beleegyezett; különben alperesnek azon joga marad csak fenn, hogy viszonzkövetelése iránt a felperes ellen ugyanazon bíróság előtt indíthat keresetet, — mi azonban a már folyamatban levő ügy eldöntését semmi tekintetben sem hátráltathatja. (52. §.)

Az esetek, melyekben a fél megbízottat rendelni köteles, — következők:

a) ha a fél vagy törvényes képviselője nem a bíróság székhelyén lakik;

b) ha a sommás tárgyalást érthető előadási képesség hiánya vagy ismételt illetlen viselete által meg-hiusítja;

c) a rendes eljárásnál, ha maga a fél nem ügyvéd (57. §.).

III.

A harmadik czim „az eljárásról“, négy fejezetre oszlik.

Az első fejezet általános határozatokat foglal magában, az eljárásnak oly mozzanatairól, melyek vagy a tulajdonképeni eljárást megelőzik, vagy az eljárás minden nemeiben előfordulnak. Ilyenek:

a) az eljárás nemeinek meghatározása sommás és rendes perek szerint (58. §.);

b) megállapítása annak, hogy minden kereset, mely által eltérő eljárás folyamatba tétele czéloztatik, hivatalból visszautasítandó (59. §.);

c) a sommás eljárás esetei, — azokon kívül minden ügy a rendes eljáráshoz tartozván. Megjegyzendő, hogy

¹⁾ Hasonló kizárási okok: 1853. máj. 3-kán kelt ügyrendt. 52. §. Hannoverai polg. perrendt. 21. §. Általános német polg. perrendt. 33. §. Porosz Entwurf 64. §. Szász Entwurf 97. §. stb. Az 1843/4. évi tjavasl. a büntető eljárásról X. fejezet.

²⁾ Eltérőleg mint az osztrák polg. perrendt. 11. §.

¹⁾ Váltó- és bányabíróságok, jövedéki hatóságok, szentszékek, főudvarnagyi és katonai bíróságok, — ez utóbbiak csupán a személyes keresetekre nézve.

²⁾ Ha az illetőség ez uton megállapítható nem volna: az eljáró bíróságot az igazságügyi miniszterium jelöli ki.

³⁾ Ellenben minden egyéb a házassági viszonyból származható peres kérdések, — jelesen a születés törvényességének kérdése, gyermekek tartása, vagyoni követelések, végrendeletek küllékei illető perek s a hamis eskü tényálladékának megállapítása a polgári bíróságokhoz tartozandnak.

⁴⁾ A vásári bíróság az idézett törvény szerint egy előlőlőből, négy bíróból s egy jegyzőből áll, — mi a bíróságoktól a mostani szerkezet mellett sok munkaerőt vonna el.

⁵⁾ Eltérőleg az osztrák (illetőségi törv. 40. §.) és magyar (id. törv. szab. I. 32. §.) eljárástól, — nem az első helyen megnevezett alperes lakhelyéhez képest, hanem a többség aránya szerint. V. ö. Entwurf einer allg. deutschen Civilpr. O. 11. §.

⁶⁾ Eltérésnek nincs helye: az urbéri és arányosítási, telekkönyvi, hitbizományi, házassági, csőd- és általában oly ügyekben, melyeknél távollevő vagy gyámság és gondnokság alatti személyek vannak érdekelve (38. §.).

a sommás eljárás nevezetes kiterjedést nyert. Az ide tartozó keresetek összege t. i. 300 ftig van felemelve; továbbá a kamatok és életjáradékok, valamint a bér és haszonbér iránti követelések, ha két évnél nem régieb-
bek, határozatlan összeg erejéig az eljárás e neméhez utasítvák; ide tartoznak továbbá a bérlet- és haszonbérlet, mezei rendőrség, határjárás és visszahelyezés alkalmából felmerült keresetek; végre a szolgálati, fuvarozási, szállítási- és munkabérek vagy díjak iránti keresetek, úgy szintén a szállásadás viszonyából az utazó és szállásadó közt felmerülhet minden perkérdés, ha ezek a panaszlott ellen helyben tartózkodásuk ideje alatt indíttatnak, — határozatlan összeg erejéig (60. §.);

d) azon egyetlen eset, melyben az ügy sommás eljárásról a rendes utra utasíttatik, — ha t. i. alperes a kereset alapjául fölhozott okirat valódiságát kétségbe vonja, és az okirat valódisága nyilvánvaló tényekből ki nem tűnik, vagy e célra kitűzendő még egyszeri rövid tárgyaláskor be nem bizonyíttatnék (61. §.);

e) a bíró illetéktelensége vagy érdekeltisége miatti kifogás, melynek sommás eljárásban mindjárt a tárgyalás kezdetén (63. §.), — rendes eljárásban pedig a keresetlevél vétele és a per felvételére kitűzött határnap közötti időköz első felében van helye (64. §.);

f) az ünnepek kivétele a megjelenési határnapok közül (65. §.);

g) a tárgyalásra vagy perfelvételre meg nem jelenés jogi következménye mind a fel-, mind az alperesre nézve (66. §.).

A második fejezet (69—83. §§.) a sommás eljárás szabályait foglalja magában. Ezek szerint a sommás eljárásnál rendes keresetlevél nem kívántatik, s a szóval előterjesztett kérelemnek jegyzőkönyvbe foglaltatnak (69. §.). A megjelenési határidő akkép tűzetik ki, hogy alperesnek a megjelenésre, — ha a bíróság székhelyén lakik, 3 napon túl nem terjedhető határidő adassék; ha pedig a bíróság székhelyén kívül laknék, a végzés vétele és a megjelenés között legalább 4 és legfőleg 8 napi időközé maradjon (71. §.).

A sommás eljárásban a tárgyalás szóbeli és nyilvános. Alakszerű periratoknak helye nincs. Alperesnek azonban oly esetben, midőn a kereset írásban nyújtott be, szabadságában áll a tárgyalásra írott védelmi nyilatkozatot vinni, és azt a bírónak a tárgyalás megkezdése előtt átadni (72. §.).

A tárgyalás vezetése és a tényállás tisztába hozatala a bíró hatásköréhez tartozik; e célból a felekhez hivatalból annyi kérdést intézhet, a mennyit szükségesnek vél. A tárgyalásról jegyzőkönyv vétének fel, mely a felek előtt felolvasandó, és a netáni észrevételekhez képest kiigazíttatván, úgy a bíróság, mint a felek által aláírandó (73. §.).

Ha a felek a tárgyalásra tanúkat is magukkal viték, ezeket a bíró azonnal hallgassa ki, ellenkező esetben azok megidézttetését rendelje el (75. §.). A felek kötelesek a tanúk elleni kifogásaikat a kihallgatást megelőzőleg előadni. Mind ezen kifogások, mind a tanúknak, kikhez a kérdést a bíró intézi, — nyilatkozatai a perről felvett jegyzőkönyvbe ígdatandók (76. §.). Ha a szemle vagy becsü szüksége forog fenn, szakértőket a bíróság nevez, s ezek előadásait hasonlóul a perről felvett jegyzőkönyvbe ígdatja (77. §.). Tanúk és szakértők kihallgatásáról külön jegyzőkönyv csak akkor vétének fel, ha a kihallgatás megkeresés útján történik (78. §.). Eskü általi bizonyításnak a sommás eljárásban is van helye, és ha pót- vagy becsü eskü ítéltetik, az eskü letétele előtt az ügy birtokon belül felelbevezhető (79. §.).

Ha a felek az eljárás folytán megegyeztek, a létre-

jött egyezés jegyzőkönyvbe vétének; különben a bíró ítéletet mond, abban alperesnek kötelezettsége teljesítésére legfőleg 8 napig terjedhető határidőt szab, s egy-szersmind a végrehajtást előre elrendeli. Az ítélet, ha meg nem jelenés indokából hozatott: az elmarasztalt félnek mindig írásban kézbesítendő (80. §.). Az ítélettel meg nem elégedő fél felelbevezését, vagy semmiségipanaszát mindjárt az ítélet kihirdetésekor tartozik kijelenteni; az indokok 3 nap alatt írásban külön is beadhatók (81. §.). A felelbevezés, kivéve ha pót- vagy becsü eskü ítéltetik, az ítélet végrehajtását nem gátolja.

A harmadik fejezet (85—101. §§.) a rendes eljárást foglalja magában.

Az eljárás e neménél általános szabályul szolgál, hogy a felek a keresetlevél után következő periratok beadása és átvétele s illetőleg a halasztási kérelem előterjesztése végett mindenkor a pertárban megjelenni tartoznak (91. §.).

A per felvételére megjelenési határnap tűzetik ki akképen, hogy alperesnek, ha helyben lakik, 15 napi, ha ezen kívül lakik, a távolság fokozatához képest legfőleg 60 napi időközé maradjon a keresetlevél valószínű vétele és a megjelenési határnap között (88. §.). Alperes tartozik az elleníratot két példányban a pertárba magával hozni (90. §.). Minden későbbi periratok beadása és átvétele a megelőző perirat átvétele után következő, s a percsomóban a naptár szerint kiteendő 30., illetőleg 15. napon, vagy ha ez törvényes szünnapra esnék, a legközelebbi köznapon történik, a mely határnapokról a felek külön nem értesíttetnek. A pertárnok pedig minden perről annak folyószáma alatt külön percsomót (perfelvételi jegyzőkönyvet) nyit; a keresetlevél és a későbbi periratok egyik példányát, valamint a per folyama alatt felvett külön jegyzőkönyveket¹⁾ és azokra hozott végzéseket időrend szerint, sorban római számok alatt ahhoz csatolja, és a periratok mellékleteit a felek által használt jegyek alatt elősorolja; az ellenírat és utóbbi periratok második példányát az illető félnek mindjárt a határnapon átadja; a perirat benyújtásának és átvételének napját a percsomóban és magára a periratra feljegyzi; a periratok benyújtására a törvény vagy a bíróság által, avagy a felek közmegegyezésénél fogva kitűzött határnapokat nyilvántartás végett a felek jelenlétében a percsomóba ígdatja; végre, ha valamely perirat a kitűzött határnapon be nem adatnék, ezt az ellenfél kértére a percsomóban szintén megjegyzi (91. §.).

Periratok: a közönséges szabályok szerint. Ha felperes végíratot kíván adni, ezzel a bíróság engedelmével a viszonzválasz átvételétől számítható 15 nap alatt akadálytalanul élhet, ha ebbeli szándokát az átvétel alkalmával kijelentette (95. §.).

Mindenik félnek joga van, — ha periratát a kitűzött határnapon át nem adhatta, — egy halasztást igénybe venni. Ezen szándékát a fél a perfelvételi jegyzőkönyvben jelenti ki, — tartozván a napot, melyen periratát a pertárban átadni fogná, naptár szerint meghatározni. Ezen határnap 30 napnál tovább nem terjedhet (96. §.). Ha a perirat ekkor sem adathatnék át, az illető fél köteles halasztási kérelmét még az nap külön jegyzőkönyvben előterjesztetni, mire az ellenfél, ha a halasztásba bele nem egyezett, azonnal válaszol, a pertárnok pedig a jegyzőkönyvet a bíróságnak haladék nélkül bemutatja. Ha a halasztási kérelemnek hely nem adatik, 8 napnál tovább nem terjedhető határnap tűzetik ki a perirat beadására (97. §.).

¹⁾ Ily külön jegyzőkönyvek vétének fel: a bírói illetőség vagy érdekeltég elleni kifogásról (64. §.), a másodizbeni halasztásról (97. §.), a beavatkozásról (104. §.), a szavatosságról (109. §.), a közös okirat felmutatásáról (134. §.), az igazolásról (241. §.) stb.

Ha a periratok mind beadattak, a pertárnok köteles a percsomót 3 nap alatt a bíróságnak bemutatni (99. §.)

Ezen általános szabályoktól eltérőleg a feleknek szabadságában áll abban megegyezni, hogy perirataikat bizonyos általok előre megállapítandó és meg nem hosszabbítható határnapok alatt a pertárban fogják jegyzőkönyvbe iktatni. Ha az egyezségileg kitűzött határnapok meg nem tartatnak, a pertárnok hivatalból tartozik a pert ítélethozás végett a törvényszékhez bemutatni (101. §.).

A IV. fejezet (102—110. §§.) a beavatkozás és szavatosság érvényesítési módjait határozza meg, lényegileg azon szabályok szerint, a mint az id. törv. szabályokban foglaltatnak.

IV.

Negyedik czim „a bizonyítékokról.“ I. fejezet beismerés (111—112. §§.), II. okiratok (113—133. §§.), III. tanúk (134—147. §§.), IV. birói szemle (148—157. §§.), V. eskü (158—172. §§.).

E czimnél hosszasan időzni felesleges volna; az általános szabályok részint a fennálló törvényekből, részint a törvényes gyakorlatból vétettek. Elégnek tartjuk tehát csak az eltéréseket adni elő, a következőkben:

a) szabályszerűleg kiállított adóslevél ellen a kölcsön le nem olvasása miatt kifogásnak csak annyiban van helye, a mennyiben ezen kifogást az adós bebizonyítani tudja (115. §.)¹⁾;

b) ha váltó köztörvény útján pereltetik be, a váltó adós kifogása ellenében tartozik felperes mindazt bebizonyítani, a mit törvény szerint a teljes bizonyítékot nem képező adóslevélre nézve bizonyítani kell (117. §.);

c) a ki oly közös okiratot kíván bizonyítékul használni, mely ellenfelének birtokában van: az illető fél a főügy folyama alatt ellenfelétől a per bírāja előtt alkeresettel követelheti, hogy ellenfele azon okirat előterjesztésére szoríttassék. Ily kereset fölött külön tárgyalási jegyzőkönyv nyitattik, melyben a kérdés a felett forog, vajjon az okirat valóban közös-e, és vajjon oly czélból adatott-e ki, hogy mindkét fél jogainak védelmére szolgáljon. Ha a bíró e kérdést a folyamodó javára döntötte el: az okirat birtokosának hagyja meg, hogy vagy az okiratot legfőlebb 15 nap alatt az ellenféllel közölje, vagy esküt tegyen arra, miszerint az okirat birtokában nem létezik. E meghagyás nem teljesítése esetében az okiratnak a követelő fél által állított tartalma bebizonyítottnak tekintetik (132. §.);

d) a ki nem létező tanura hivatkozik, vagy a tanu lakhelyét rosszul adta elő, — ha a per körülményeiből kitűnik, hogy a per késleltetése ellenfelének vagy a bíróságnak boszantása volt szándokában, annak ügyvéde — a fél elleni viszkereseti jognak fennhagyása mellett — 100 frttól 300 frtig terjedhető bírsággal büntetendő (137. §.);

e) ha a per folytában megnevezett tanuk közül valamelyik a kihallgatás előtt meghal, vagy kihallgatása más ok miatt lehetetlenné lett: a bizonyító félnek szabadságában áll az ítélet hozatala előtt a hiányzó helyett egy vagy más tanunak kihallgatását kérelmezni (143. §.)²⁾;

f) a polgári bíró által kivett tanuvallomások az ugyanazon felek között folyamatban levő más jogügyekben is bizonyítékul szolgálhatnak (136. §.)³⁾;

g) a tanuk vallomása iránti észrevételeknek csak

¹⁾ Az „exceptio non numeratae pecuniae“ már különben is erejét veszítette az 1840: XV. tcz. II. r. 95. §. által, mely a bíróságonküli beismerést, ha kellőleg igazoltatik, elegendőnek tartja.

²⁾ V. ö. osztrák polg. perrendt. 180. §.

³⁾ U. o. 202. §.

akkor van helye, ha a felek ebbeli szándékukat a tanuk kihallgatása alkalmával kijelentették (147. §.);

h) az eskü nemei: a főeskü, póteskü, becslőeskü és felfedező eskü (161. §.);

i) ha azon fél, kinek az eskü jogérvényesen oda ítéltetett, az ítélet hozatala előtt vagy után meghalt, a bíróság a fél jogutódjainak kérelmére az ellenfél meghallgatása után végzéssel döntse el, vajjon az esküt a fél jogutódai letehetik-e, vagy pedig azt az elhalt fél által letettnek tartani lehet-e? az eskü letettnek csak azon feltétel alatt tartathatik, ha a fél arra maga ajánlkozott, s ez iránt azon körülményeknek, melyekre megesküdni akar, határozott kijelölésével akár az általa sajátkezűleg aláírt periratban határozott nyilatkozatot tett, akár pedig külön sajátkezűleg aláírott, vagy ha írni nem tud, keze keresztvonásával két tanu előtt megjegyzett nyilatkozatát a per befejezése előtt a percsomóhoz tette, és az eskü letételét sem késleltetni, sem azt perorvoslatok által magától elhárítani nem igyekezett (172. §.)⁴⁾.

V.

Ötödik czim „a birói határozatokról“, — mely ismét két fejezetből áll: I. végzések és ítéletek (173—189. §§.) és II. a birói határozatok kézbesítése (190—206. §§.), — lényegileg a váltóeljárás szabályai szerint.

Fejtegetések a házassági jog köréből.

IV.

Különös dolog, hogy míg elmélkedésünk eddig lefolyt része tulnyomólag az elvont fogalmak terén mozogva, s nagyrészt a középkori bölcséleti észlelkedések vívmányaként állván elő, a gyakorlatra nézve ugyan *positiv érvényű*, de azért csak ritka esetben egyenes és közvetlen alkalmazást nyerő jogelveket derített fel, — annak most következő negatív részei, melyek a szőnyegen forgó házassági akadály körül ujabban megindult tudományos vizsgálódások révén becsempészett idegenszerű, egyháziatlan állitmányok visszautasításának szánvák, a modern társulatot mozgató törekvésekhez egyenes vonatkozásban lévén, az emberi lét legejelhatározóbb viszonyainak egész sorát fogják szemünk elé vezetni, melyek elintézésére szolgáló szabályok egyedül a fenki-fejtett jogelvekben találhatók.

De ha az ezután következő viszonyok tárgyalását azoknak nyomossága nem is tenné szükségessé, talán igazolásul szolgálna eljárásunknak azon elismert igazság, mely szerint valamely jogszabálynak teljes felfogása és megismerése, fogalmának s folyományainak kibontása mellett nincs biztosabb mód, mint azon esetek s viszonyoknak ismertetése, melyek rokontermészetűek, hasonlatosak, de mégis különbözök, a szabály alá tartozóknak látszanak, de mégis más elv alatt állnak. Jogtudományi műtéteinkben csak az analysis ezen negatív alkalmazása által állítjuk elő a szabályokat egész tisztaságuk s önállóságukban, kiküszöbölve minden idegent, körülkerítve mintegy mint megannyi határjelzővel az elvek és szabályok sajátos uralkodási terét; minden kigondolható viszonyhoz viszonyítva a szabályt, megismerjük azt mindenünnen és mindenképen, egyedisége s létezése minden kihatásai szerint. — Ezen módszer által vitték fel a rómaiak bámult tökélyökig.

Eléggé tudjuk, hogy a személybeni vagy az avval egyre menő visszaható tévedés, de csak is ez bir az egyházi jog szerint elismert bontó hatálylyal. A tulajdonbani tévedés elvileg ki lévén zárva: hogy az, mit a pozitív törvény kizárt, nem is birhat a tételes törvény

⁴⁾ V. ö. 668. dt. a „Jogtud. Közl. 11. sz. cur. it. 165. sz. a.

hatályával, mert „incivile est sine lege loqui;“ hogy tehát világos kivétel nélkül semmiféle tulajdonság körüli tévedés nem lehet házasságsemmisítő, — ép oly természetes mint észszerű következtetés.

Mindamellett ezen oly egyszerű észkiváncsalom a mi esetünkben nem nyert mindenütt megérdemelt elismerést, de nem is fog annak örvehetőni soha ott, hol komoly erkölcsi életnézet, fenséges szellemi eszmékkel szemben áll érzékiség és önösség.

Oly elvek, melyek sok századok öntudatos gyakorlati és szentültartásában kétségtelen elismerést nyervén, fentartó s kibékítő erejüket minden viszonyok között a legfényesebben beigazolák, napjainkban egy magasabb mérvű miveltség igényeit többé ki nem elégítőeknek s azért gyökeres változást igénylőknek hirdettetnek; azok, kik a változott korszellem hírnökeiként fellépnek, be nem érve többé az új eszmék pengetésével, mindent, mi nekik szükséges vagy csak kívánatosnak látszik, mindnyája nevében mint már érvényes jogot hirdetni hajlandók. Jól illenek ide Tertulliánnak a pogányokat vádló szavai Apolog. c. 5): Nisi deus homini placuerit, deus non erit. Nisi homini lex non placuerit, lex non erit, mondhatnók ez eljárás jellemzésére.

Van-Espennek az előbbi cikkek egyikében ismertetett előadása képezi a kiindulás pontját, melynek folytán újabb egyházjogírók egynemű egyszerű minőség körüli tévedésnek is kezdenek semmisítő hatályt tulajdonítani. Szemközt Gratian világos és balra magyarázást nem engedő szavaival: „Error qualitatis et fortunae non excludit consensum conjugii“ mégis tartós kedélybetegség, becstelenítő büntett miatti elítéltetés, ragályos vagy undorító testi betegség, a nőnek másóli teherben találása oly körülményeknek mondatnak, melyeket a másik hitves nem ismervén, jogában van a házasságtól elállani, mihelyt felfedeztetnek.

Minekeltötte az ezen iránynak hódoló szerzőket érveikkel együtt ismertetőnk, az egyház elvileges állását e tan irányában feltüntetni szükségesnek látszik.

Az egyház törvényei érvényesek s mindenkit kötelezők lévén mindaddig, míg, az egyedül jogosult tekintély által megszüntetve nincsenek, az egyházi bírák s jogának tanárai vagy magyarázói teljességgel nem bírhatnak azon jogosultsággal a törvényeket saját belátásuk szerint módosítani vagy újakkal helyettesíteni. Egyesek, legyenek azok bármennyien, soha sem lehetnek felhatalmazva az egyház nevében annak tételes jogát, hová a házassági is kétségtelenül tartozik, a kor állítólagos követelményeivel összehangoztatni; csak az egyház maga teheti ezt, és a történet tanúsága szerint tette is mindenkor, ő határozhatván meg legjobban, mikor és minő változásokat szükséges törvényeiben behozni.

Mennyire igazolt ezen szívós ragaszkodása az egyháznak megpróbált elveihez, jó lesz egy példával megmutatni.

Gönnér 1805-ben megjelent munkájában: Auserlesene Rechtsfälle etc. Landshut III. köt. különféle észrevételeket bocsátván előre, mikben a kathol. egyháznak a házasság felbonthatlansága körüli szigora, a családi boldogság feldulása és az államczélok innét eredő veszélyeztetéséről panaszkodik, nagy büszkén e szavakkal rekeszti be okoskodásait: Annyi bizonyos, hogy minden katolikus ember, ki a porosz Landrecht remek törvényszabványait ismeri, irigy szemmel fogja nézni ez állam bölcs törvényeit. Azonban a porosz államban azóta a házasságok körül tett tapasztalások, melyek folytán a törvényhozás az aggasztó arányokban szaporodó elválások miatt szükségesnek látta a tulságig felszaporodott elválás okainak mikénti kellő leapasztásának kérdésével komolyan foglalkozni, — nem látsza-

nak oly kecsesgötörnek, hogy józan gondolkozásu emberben hasonló állapotok utáni vágyakat kelthetnének; oly állapotok után, melyek üdvösségét és bölcs elrendezését kevés évtized teljesen meghazudtolta.

A fentebbi tulajdonságok és körülmények, — abban nincs tagadás — egytől egyig olyanok, hogy, ha az egybekelés előtt nem sejtetvén, később fedeztetnek fel, a legkeservesebb csalódásnak forrásaivá lehetnek, elégségesek arra, hogy a tévedőt kimondhatlan fájdalommal el-töltve, boldogságát végtelen bánattá változtatva, életét elviselhetlenné látszó igába fűzzék. — De mindezek dacára bizonyos, miszerint, ha egyikünk vagy másikunknak a házasságkötéshez kötött várakozásai meghiusulása, — a nők irányábani igényeink, mikre egyéni felfogásunk mértékadásához képest feljogosítva érezzük magunkat, a társadalom rendithetlen alapzataként fenálló házasságra befolyással lehetnének, nem igen állana fenn sok házasság egy éven túl¹⁾.

Hová lenne az egyháznak mint a jog és erkölcsiség legfőbb örének tekintélye, ha minden badar kívánságaink és szeszélyeinket mint elkényeztetett gyermekek-nél szokás, — szánakozó részvétellel kielégíteni s kicsinyes bajaink miatti nyugtalanokodásunkat isteni tekintélyének közbevetésével lecsillapítani sietne?

Az egyház álláspontja sokkal szellemibb s inkább emelkedett, sem hogy egyesek bajainak orvoslása kedvéért az egész társadalom jólétét kockára tehetné: Privatus error nec anteponi debet nec praejudicium afferre potest generali quam diximus voluntati, ex qua contracti matrimonii validitas et perpetuitas pendet. (Bened. XIV. de syn. dioec. Lib. 13. C. 22. Nr. 3.)

Igy vélekedik a kanonisták tulnyomó és józanabb része, jól jegyezvén meg e tekintetben Pachmann (1865-ki kiadásu munk. II. köt. 267 lapján k.) al. jegyz.), hogy e tan elleneinek soha sem fog sikerülhetni egyetlen egy törvényt is felmutatni arra, hogy más (mint t. i. a polgári szabadságállapot körüli) tulajdonságban tévely is lehessen érvénytelenítő. — Bökn (Jus eccl. Tom. III. lib. IV. tit. 1. §. 4.) hü tolmácsa a kánonjog felfogásának, midőn e kevés szóban adja elő az igazat: Quivis censetur consensus simpliciter dare, et circa qualitates se aleae committere. — A mily megdöbbenőnek látszik az ily kérlelhetlen szigort tanusító elv, ép oly bizonyos, hogy, — legalább az igazi keresztyén eszmék körében — a legnyomósabb erkölcsi érvek szolgálnak támaszául.

A házassági egyesülés a világ apostolának szavai nyomán (Ephes. V. 32. V. ö. cap. 5. X. I. 21.) Krisztusnak egyházával való titokteljes egységének jelképe; mi világos bizonyítéka annak, hogy a keresztyén házasság nem a testi közösség, mint inkább az érzéki s anyagin tulemelkedő szellemi kegyeleten nyugszik, mely az üdvözítőhöz vezetvén vissza, istenségében vetett hitünkben leli végső megnyugvását. Az ekként értelmezett házasságra pedig minden egyén tulajdonságaira való tekintet nélkül bir képességgel, mindnyája az üdvözítő malasztjaiban való részesülésre s vele való egyesülésre lévén hivatva. — Épen ez azon tér, melyen az igazi felebaráti szeretet és erényességnek nyílik legtágabb mezeje; ezen magasröptű felfogás engedi azon meglepő jelenség benső rugóit is kellőképen méltányolnunk, mely szerint t. i. az egyház erkölcsileg elkorcsosult, vásott személyekkel való házasságokat nem csak helybenhagy, de azokat még különös dicséretében is részelteti: „Inter opera caritatis“ így határozza III. Incze (cap. 20. X. IV. 1.) „non minimum est, errantem ab erroris sui semita revocare. Statuimus, ut omnibus, qui mulieres publicas de lupanari extraxerint et duxerint in uxores, quod agunt, in

¹⁾ V. Ö. Schulte i. m. 110. lapon.

remissionem proficiat peccatorum.“ V. ö. can. 14. Caus. 32. qu. 1.

De ha úgy találna is valaki, miszerint az ilyen szigorú életnézetben nyilvánuló erkölcsi igények az emberi természet gyarlóságával szembe állítva, tulcsigázottak, némi gondolkodás után aligha nem fogja belátni a társadalomra abból eredhető bajokat, ha a fentebbi körülmények és tulajdonoknak a leglényegesebb életviszonyra befolyás engedtetnék. — Igaz ugyan, hogy a szóban lévő ujitást sürgetők csak bizonyos, szabatosan megjelölt egyes tulajdonokra szorítják követeléseiket. De kérdem: hol a biztosíték az elvnek minden benrejlő bár távolabb eső kifolyásai ellenében, ha az, bár csak részleg is, egyszer határozott elismerést nyert? A consequentiák önmaguktól szoktak beköszönteni, s nem ritkán rémülve látják ugyanazok, kik első előidézőik valának, mint követelik azok hangos szavakban valóításukat. Nincs emberi hatalom, hogy ellentálljon a consequentiáknak, mihelyt elismerést nyert az elv. Hasztalan hivatkoznak a visszaélésnek gátot vető lelkiismeretes praxisra ott, hol a legszelidebb praxis már magában is visszaélés; és igaz marad mindenkoron, hogy melius est intacta jura servare, quam post vulneratam causam remedium quaerere (I. 5. Cod. II. 41).

Egy bizonyos iránya az egyházi jogtannak mindezek ellenére sem hagyhat fel azon igyekezettel, a fennelősorolt tulajdonságokbani tévedést mint házasságbontó akadályt feltüntetni.

Walter (i. m. 12-ik kiad. 1856. az 592—93. lapon) világosan ugyancsak e három körülményt emeli ki: becsületenitő büntetésre való elítéltetést, állandó elmebetegséget és a menyasszony terhességét egy harmadiktól; szavaiból azonban alighanem azt szabad következtetni, főleg ha figyelemmel vizsgáljuk azokat, miket e szerző a 620-ik lapon fejteget, hogy szükség esetében e szűkebb korlátokon túlmenni sem vonakodnék: mert hogyan lehetne másképp értelmezni e következő tételeit: „Hogy más tulajdonságok is lehetnek, melyek körüli tévedés jogot ad a házassági kötelék megtámadására, *közönségesen* ugyan tagadtatik; mindamellett az ellenkezőt támogatni lehet *mindazon esetekben*, midőn szokatlan, a személyiségre annyira kiható tulajdonság forog fenn, melyről a házasság erkölcsi természetéből folyó érvek alapján bizton feltehetni, hogy a másik felet, ha jókor felismeri tévedését, a házasságtól visszatartják. — Ezen nézet sok irónál ismétlődik, kiknek műveibe jobbadán Walter régibb kiadásából átszivárgott¹⁾.

A protestans írók közül azok, kik a kath. egyház jogára is voltak tekintettel, műveikben természetes, hogy nagy készséggel fogadák el ez álláspontot, s azt mint a kath. egyház igazi tanát hirdetik²⁾.

Hogy ezen irány nem az egyház régtől követett elvein sarkallik, hanem a protestantismusban lelő első kiindulását, minthogy amaz az egyházi összes fegyelmi tant a történetek szentesítette szilárd objectivitás teréről az alanyi értelem és felfogás ingatag alapjára terelte, — már első czikkeink egyikében felhoztuk³⁾.

Ha némelyek e tárgyban a communis opiniora hivatkoznak, ez valóban csak szánakozó mosolyt gerjeszt; mert nem is említve azt, hogy az ily tudományos közmegállapodás mint egyes tulajdonságokra vonatkozó,

az egyéni felfogás és miveltségi fokozatok számnélküli sokasága mellett bajosan képződhetnek, — az új irány legtekintélyesebb szóvivői, kik közül p. o. Walter a nőnek mástóli terhességét ide tartozónak állítja, míg ellenkezőleg Stapf határozottan visszavetve ezen tulajdonságot, annak helyében a házasság egyikének valamely undorító betegségbeni sinlődését hozza fel, melyet ismét, mint látszik, Walter elfogadni vonakodik, — sem tudtak eddigelé egyetértéshez eljutni.

Döntő érv, mint hiszem, ezen tanirány ellenében mindenestre az, hogy figyelve a tapasztalásra, a szóban forgó valamelyik körülmény fenforgása mellett létrejött házasságnál sem azt nem mondhatni, hogy az akarat a megütődést okozó tulajdonságra, sem azt, hogy annak ellenkezőjére volt egyenesen irányozva, minthogy rendszerint csak az egybekelés után váratlanul szokott jelentkezni; amire pedig a felek nem is gondolhattak, abban lehetetlen, hogy tévedjenek.

Ezek után az ellenfelek mint végső menedékhez legfeljebb még azon érvehz folyamodhatnak, miszerint a házasság szerencsétlen voltát eredményező tulajdonságának tudatában lévő egyénnek kötelessége, e körülményt őszintén felfedezni, méltán törvénellenkező esetben a házasság felbontásában ravaszságának megérdemlett büntetését.

El kell enyésznie azonban ezen látszatos érvnek is, ha meggondoljuk, hogy bármennyire boszantó s bűnös legyen minden kísérlet és oda célzó törekvés, miszerint embertársunk egy boldogtalanító helyzetbe hozassék, melyből nincs többé szabadulás, — mindazonáltal ezen tisztán erkölcsvallásos mozzanat a házasság intézményének jogi megítélésében egészen más színben tűnik fel. — A jogszabály mindnyájunkat egyaránt kötelez; de semmi törvény sem parancsolja a kérdéses körülmények közt létező egyéneknek az önfeladást és titkaik felfedezését, sem nem zárja ki őket e miatt a házasságra való általános képességből. — Mindkét félnek ebben egyenlő helyzete: In hac re aequa est utriusque conditio et ideo nulla esse videtur injustitia⁴⁾.

Lássuk már most Walternek uj tanállításai mellett felhozott indokait egyenként, kinek egyebekben elismert tekintélye elvokonait mintegy fedezni látszik.

Walter tanával nyilván egy új elvet kísértett a kath. egyházjogtanba behozni, melyet midőn egészben úgy mint alkalmazásának részleteiben, — támaszkodva a „principiis obsta“ elvére — visszautasítunk, minden oldalról megismertetni, ezen fejtegetéseink céljából folyó kötelességünknek kell ismernünk. Érvei a következők:

1. „Hogy egyes-egyedül csak a házastársul vett személy rabsorsábani tévely, de semmi egyéb tulajdonság körül forgó lényegesnek nem tekinthető, semminemű egyházi törvény által szentesítve nem lett, hanem egyedül Grátian határozmányán alapszik, ki nem több egy magántekintélynél.“ — Hogy Grátian szavai mindenestre, de különösen e pontban Walter és követőinek okoskodásainál többet nyomnak, úgy hiszem, meggyőzőleg lett kimutatva e fejtegetések elején. A többire nézve pedig a helyes argumentatio alighanem megfordítva ekként áll: Az egyház positiv határozatokban kimondta, miszerint az error conditionis servilis a házasságnak akadály⁵⁾; másnemű tulajdonságról ez nem határozott; miért is a polgári szabadságállapot körüli tévedés semmissé teszi a házasságot, de nem az, mely más egyéni minőségre vonatkozik, az egyházjogban ismételten kimondott azon elv erejénél fogva: Quicumque non prohibetur, per consequentiam admittitur. — A törvény

¹⁾ Stapf (Vollst. Pastoralunterricht VII. Aufl. 1847. pag. 108.) minden megszorítás nélkül elsajátítja Walter tanát, mely Schenkelnél e szavakban adatik elő: Demum secundum alios matrimonium dirimit error qualitis, cui ex communi hominum aestimatione consensus tacite affixus merito creditur.

²⁾ Ezek közé tartoznak Eichhorn, Gitzler, Richter. — Ez utóbbi elismeri ugyan a régibb és újabb tan közötti különbséget, de csak az újabbnak vindikálja az általános elismerést.

³⁾ Lásd Dr. Martin Luther über die Ehe, zusammengetragen und geordnet von H. L. von Strampf, Berlin, 1857. Seite 293.

⁴⁾ Kugler I. cit. pars, II. §. 1.

⁵⁾ Ezen kivételről szabatosan fogunk szólni egy későbbi szakaszban

okszerű magyarázatának feladatát félreismerő eljárás, házassági gátot keresni ott, hol az egyház törvényes tekintélye azt meg nem szabta. — A törvényszabta kivételt más, ha mindjárt hasonló esetekre is kiterjeszteni nem lehet, mert jól ismerjük ama régi jogszabályt, mely szerint *exemptio firmat regulam*.

2. „Az *error in conditione servili* eredetileg nem valami közegyházi törvényszabvány, mint inkább a tudomány és praxis által lett lényegesnek elismerve; nem lehet tehát belátni, miért nem történhetnék ugyanez más tulajdonságokkal is.“ Erre ezeket jegyezzük meg: Itt szintugy mint az első pontban a *lényeges és nem lényeges* tévedés, ingatag és nem eléggé megbízható kifejezésével él szerzőnk, melyre mint fonák elméletek forrására már bevezető czikkeink egyikében figyelmeztettünk. — Bizonytalan szintén, hogy mit ért Walter e helyen „*tudomány*“ alatt; ez épen ugy vonatkozhatik a közönségesen tudomány alatt értett tanelméletre, mint a szent atyák kánoni levelei és pápai regestákra is. De bármint legyen ez, a tudomány mint olyan, t. i. miként azt közönségesen érteni szoktuk, a fenálló törvényeken teendő változtatásokat javaslatba hozhat ugyan, azonban az elméletet *érvényes jogként* előadva, a törvényt hatályából kiszorítani, — arra önmagából elég erőt sehoggy sem merithet. A praxisra hasztalan hivatkozik szerző; kétségen kívül ellene szólván, mint már ismételve is felhoztuk, az egyházi törvényszékek, különösen a curialis hatóságok százados gyakorlata¹⁾.

3. „A fent kiemelt tulajdonságok körüli tévedés sokkal mélyebben hat vissza a házasság erkölcsi lényegére a rabsorsnál. Ha az egyházi praxis egy csupán nemzeties eredetű conventionalis nézet irányában oly engedékeny kiméletet tanusított, lehet is és kell is ugyan ily tekintettel lennie egy fensőbb miveltséggel bíró kor erkölcsi érzülete iránt.“ Nem akarjuk ennek ellenében azon rideg elvet felállítani, miszerint az egyház a kor kívánalmaira, még ha az „*fensőbb*“ miveltséggel bírna is, semmi tekintettel nem lehet, miként Schulte (Eherecht 111. lapon 10 alatti jegyz.) teszi; nem vizsgáljuk továbbá ugyanezen irónak abbeli további megjegyzését sem, miszerint az imped. cond. servilis ide vont joghasonlatosságáról mondtak az egyháznak ildomellenes igaztalan kritizálását foglalják magukban. Csak arra szorítkozunk ezuttal, hogy mindenkinek saját ítéletére bizzuk, milyen erkölcsi érzület lenne az, embertársunk jogait, mert érzéki önösségünk érdekeibe ütköznek, az *audiatur et altera pars* méltányos követelményeinek teljes félretételével elvetni s lábbal tapodni.

A felhozottakhoz meggyőző erőre hasonlóknál Walter többi érvei is, hogy t. i.

4. Átalán el van ismervé, miszerint valamely kevésbbé fontos tulajdonság létele vagy hiánya, feltétlenül kikötve, a házasságot megdöntheti; az elősorolt esetekben pedig kiki magában hordja a feltételt, melyet bizonyosan ki is mondana, ha annak helye lehetne; hogy különösen Sanquez szerint (Lib. VII. disp. 18. Nr. 21.) ily erővel bír ugy a *verbis expressa*, mint a *mente retenta conditio*²⁾; hogy

5. „A törvényszékek praxisa nem változtathatlan s egyes ítéletek a felállított nézet mellett valósággal felhozhatók;“ hogy

6. „Azoknak aggodalma alaptalan vagy tulcsigázott, kik ez elvnek elfogadásából a házasság erkölcsi lételének megrendülésétől tartanak, s a visszaélés lehetőségé, minthogy az más akadályoknál szintugy helyet foglalhat, — mit sem bizonyít egy magában helyes elv ellenében;“ — hogy végtére: „a felállított nézet, mig az egyház világosan nem határoz a *szigoru* katolikus elvekkel mindenben megegyeztethető.“

Mindezeknek czáfolata a már fentebb felhozottakban rejlik; de tarthatlansága az egész okoskodásnak még azon felül a kérdéses tulajdonságok ezután következő egyenkénti közelebb megismertetéséből is ki fog derülni.

Oly okokkal pedig az általunk védett szigorubb álláspont ellen kikelni, miszerint abstract theoriák az élet felett nem uralkodhatnak (Lásd Fekete Ferencz Egyh. jog 226-ik lapon 2-ik jegyzetben), nézetem szerint oda vezet, hogy általa a tudomány termékenyítő s alakító kihatása az életre merőben kétségbe jön.

Az esküdtszékek.

Az esküdtszékek — Jury — fogalmának helyes megállapítása nem kis nehézségekkel jár, s azoknak nem csak pártolói hanem ellenesei is gyakran oly ismejeleket vesznek fel a nevezett intézet fogalmába mint lényegeseket, melyek abba semmiképen sem tartoznak.

Ha az esküdtszékek fogalmának megállapításánál arra fektetjük a fősulyt, miszerint azokban a népből választott bírák ítélnék, ugy az esküdteket a régi németek népbírósaival (*Schöppenstühle, Gaugerichte*) cseréljük fel, s akkor meg kell engednünk, hogy a svajci cantonokban, melyekben nagyobb részt oly férfiak választatnak meg bírákul, kik tudományos jogi kiképzetésben nem részesültek, esküdtszékek állanak fenn, holott ezen intézet csak is magában Genfben létezik. — Ha abban keressük a dolog lényegét, miszerint az esküdtek belső erkölcsi meggyőződésük szerint ítélnék, a nélkül, hogy meg-hozott ítéletüket indokolni, annak indokairól számot adni tartoznának, ugy a waadtlandi, parmai, szardiniai s toskánai bíróságok mindannyian esküdtszékek volnának, miután ezek sem ítélnék bizonyos meghatározott bizonyítási elmélet szerint. — Az esküdtszékek azon további ismejele, miszerint azok csak a tény kérdése felett határoznak, ellentétében a jogilag tudományosan kiképzett bíráknak, kik a jog kérdés felett ítélnék, szintén nem egészen helyes, a mi kitünik, ha ezeknek állását az esküdtek állásával összevételjük, s elemezzük.

Tágabb értelemben esküdtszék alatt azon törvénykezési intézményt értjük, melynél valamely állampolgár jogszerű elítéltetéséhez polgártársainak elmarasztaló határozata szükséges. E fogalom alá esik a honpolgároknak minden rendszeres közbenjövetele vagy részesülése bírói határozatoknál polgártársaik felett. Az esküdtszék tágabb értelemben ellentétét képezi azon jogszolgáltatásnak, mely a fejedelemtől vagy az állam rendszerezett törvényszéki hivatalnokaitól egyedül indul ki. Az elnevezés pedig „esküdtszék“, „esküdtek“ ugy a régi mint az újabb időkben is az ítélethozásban résztvevő polgártársakra nézve onnan vette eredetét, hogy ezek minden egyes törvénykezési esetben bírói kötelességeik pontos és lelkiismeretes teljesítését esküvel ígéri.

Szorosabb értelemben esküdtszék alatt csak azon a régi német esküdtszékek alapján, részben Svéd- és Norvéghonban, de kiválolag Angolhonban korszerűen fejlődött törvénykezési intézményt értjük, melylyel jelenleg a világ bármelyik részében fekvő britt tartományokban, valamennyi szabad amerikai államokban, Svéd- s Norvéghonban, Spanyolhonban s Portugalliában, Fran-

¹⁾ E véleményben osztozkodik Konek is i. m. 553. lapján, bár, mint előadásából látni való, Walternek most ismertett elméletéből folyó az egyházi törvényhozás „*korszerű*“ revisiója iránti kívánságaihoz egész meggyőződéssel csatlakozik.

²⁾ Ezen állításra, melyet Konek i. m. 554. l. b.) alatti jegyzetben elismerőleg felidéz, Schulte észrevétele szolgálhat feleletül, mely szerint a consensus feltétlensége, azaz valóságos feltételtől világosan függővé nem tétele sokkal inkább az ellenkezőt következteti velünk; annál is inkább, mivelhogy ami csak a gondolatban s bensőnkben maradt, a jogászt rendszert nem érdekli.

cziaországban, Belgiumban és a rajnai német tartományokban találkozunk, s mely intézmény folytán a biza-lomra legméltóbb polgártársakból választott bizonyos számú egyének a jogilag kiképzett s rendszerezett állami birákkal egyetemben, azok elnöklése, vezénylete s ellen-örzése mellett oly módon vannak hivatva a jogszolgálatásban közreműködni, miszerint az esküdtek közvetle-nül a ténykérdés, az állam rendszerezett birái pedig a jogkérdés felett tartoznak határozni.

Az esküdtszékek jelentőségét s belbecsét illetőleg *hárm*as irányban lehetne azt szemügyre venni, és pedig

I. a mennyiben az esküdtszék mint *jogi intézmény* s mint oly eszköz tárgyalatnék, mely alkalmasnak je-lenkezik azon ténydolgok valóságának kiderítésére s azok feletti határozásra, melyektől az állam büntető törvényeinek alkalmazása függ, —

II. mint *politikai intézményt*, és

III. mint *oly eszközt*, mely a büntető törvények leg-igazságosabb alkalmazását lehetségessé teszi, s az anyagi jogot az alakival legjobban összhangzásba hozza.

Mindahárom irányban kimerítő és sokoldalú érte-kezések tárgyát képezték már az esküdtszékek, nemkü-lönbön sokkal többször szóba hozattak már azok előnyei s árnyoldalai, sem hogy azokkal ez irányban foglalkoz-nánk s olvasóink figyelmét ugysis eléggé ismert tár-gyakra felhivnánk, — de ha az esküdtszékek pártolóival meg is engedjük, miszerint azoknak jogi s politikai be-csük van, mégis azok legbuzgóbb védői szerint is főleg attól függ e tekintetben minden, vajon léteznek-e bizo-nyos előzmények vagy feltételek, melyek egyedül alkal-masak az esküdtszékek hatályosságát megalapítani, s miképen van az esküdtszékek intézete legkisebb részle-teiben is szervezve.

Ezen előzményekhez vagy feltételekhez tartoznak a többiek közt a népnek bizonyos állapota s körülmé-nyei, nemkülönbön egy világos és egyszerű büntető törvénykönyvnek fennállása. Igazságos és részrehajlás nélküli ítéletekre az esküdtszékek részéről csak akkor számolhatunk, ha az esküdtszékek oly férfiakból lesz-nek összeállítva, kik nem kevésbbé önállóak s függet-lenek mint jellemzősülárdsággal bírók, és sem vallási vakbuzgóság, sem politikai pártszellem által nem vezé-reltetnek. A nép minden osztályánál bizonyos művelt-ségi foknak kell elterjedve lennie, s a rendkülönbség-nek nem szabad a polgárok egyes osztályai közt nagy mérvben elszigetelő válaszfalat huznia. A népnek ugy-nevezett politikai érettségéről is tiszta fogalommal kell birni.

Nagyon téves felfogás volna ezen politikai érettsé-get csak a szerint itélni meg, vajon a nép alsóbb osztá-lyai is olvasnak-e politikai iratokat, szenvedélyesen felindulnak-e minden nevezetesebb politikai eseményre, szeretik-e a politikai tüntetéseket, politikai pártokra szakadnak-e, és sorakoznak-e e tekintetben bizo-nyos politikai pártvezérek körül. — Ily népben még nem találjuk fel ezen jelenségek folytán a politikai érettség azon fokát, mely kezességet nyújt mindazon tulajdonságok iránt, melyek az esküdtszékek hatályos-ságát biztosítják. Politikai vakbuzgóság és pártduh, melyek az ész és kedélyt egyaránt elfogulttá teszik, minden másképp gondolkozót már előre is elítélnek s üldözésre hajlandóvá tesznek, valóban rossz tanácsloi az esküdteknek.

Nem kevésbbé téves volna, azon tulajdonságokból,

melyek az országrendi gyülekezetekben az országos kép-viselőt, vagy a községi hivatalnokot ékesítik s mint a maga hivatásában kitünőt állítják elénkbe, következ-tetni akarni, hogy ily férfiú már ebbeli jeles tulajdonsá-gainál fogva épen oly kitünő esküdt is lészen. Mig az országos képviselő vagy községi hivatalnok a közügyek körül szerzett bő tapasztalásai s tág ismeretei által, jó-akaratu gondolkozási módja, rendszeretete, s az ügy iránti buzgósága, nem különben helyes és biztos tapin-tata által felette jótékonyan hathat: addig az esküdtben, ki hivatva van egyes elébe terjesztett esetek s azok bi-zonyítékai felett itélni, a kellő értelmesség s jellemssi-lárdság mellett még azon ügyességnek is meg kellennie, elszórt egyes ténydolgokat helyesen felfogni, azokból helyes következtetéseket leszármaztatni és magukat az egyes ténydolgokat — káros előítéletektől mentesen — azon szabályok alá vonni, melyeket a józan ész és he-lyes tapasztalás a valóság felfedezése iránt felállítanak. Számolhat-e valamely ország törvényhozója — kérdez-hetjük itt méltán — alaposan arra, vajjon az esküdtszé-kekhez meghívott honpolgároknak aránylag nagyobb többsége mindezen kellékekkel s tulajdonságokkal csak ugyan fel is van-e ruházva? (Folytatása következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. akadémiai nyilvános rendes jogtanár.

K ü l ö n f é l é k .

— (Ő cs. kir. apostoli Felsége) a vallás- és közoktatás magy. kir. miniszter előterjesztése folytán, f. hó 13-án kelt leg-felsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóz-tatott, hogy a Győrött létezett kir. jogakademia az 1867/s-dik tanévben, a tett javallathoz képest visszaállíttassék.

— (A megyei és városi levéltárakról) a „B. P. K.“ 53. számában egy érdekes felszólítást olvasunk, melyben a történeti műveiről dicséretesen ismert szerkesztő a helyhatósági levéltá-raknak történeti fontosságát fejtegeti, s egyuttal azok rende-zésére s megóvására figyelmeztet. Helyeseljük e felszólalást, mint a jelen változó rendszerek mellett korszerűt, de helyes-el-jük különösen a hazai jogtörténelem érdekében, mint a mely-nek egyik legdusabb forrását a levéltárakban látjuk.

— (Bárá Wenckheim Béla) magyar királyi belügyminisz-ter általános fogadásokra hetenkint két napot, u. m. hétfőt és pénteket déli 11-től — 1 óráig tűzte ki.

— (Halálítélet.) A magyar kir. curiánál a múlt évben összesen hét halálítélet hozatott. A bűntények közül volt 2 apa-gyilkosság, 1 férjgyilkosság, 1 rablógyilkosság, 1 orgyilkosság és 1 közönséges gyilkosság. Az ítéletek közül kettő nyert lf. megerősítést és hajtatott végre: az egyik apagyilkos és a kö-zönséges gyilkos ellen.

— (Az éjszakamerikai) főhadyszerelésiintendatur 1861-től 1866. júniusig összesen 7892 ágyut, 11,787 ágyutalpat, 4,022,130 db. puskát, 2,362,546 teljes öltözetet, 28,164 teljeságyuslőszer-számot, 1,022,176,474 puskatöltényt, 1,022,555,462 gyuta-csot, 2,866,177 lövet ágyutöltényt, 12,875,294 font ágyugolyót 26,440,054 font löport, 90,416,295 font ólmot és 539,544 teljes lovassági lőszerszámot szerzett be, ide nem számítva temérdek tartalék-darabot és javítgatást. Béna katonáknak a kormány 1862-től 1866. végeig 3891 falábat, 2240 mesterséges kart, 9 lábfejet, 55 kezet és 125 egyéb sebészi efféle készüléket osztat-tott ki, s a múlt év végén még 1000 mesterséges tag volt 100,000 forint értékben készülőben. — Országos katonai temető 41 van, melyekben 249,307 harcban elesett nyugszik. A hul-lák átszállítása a temetőkbe 23,210,850 forintjába került az országnak.

Lapunk mai számához van mellékelve: a „Jogtudomá-nyi Közlöny“ 1867. 2-ik félévi előfizetési felhívása.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Polgári törvénykezési rendtartás. — Fejtegetések a házassági jog köréből. — Az esküdtszékek. — Különfélék. — Melléklet: egy félév curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Polgári törvénykezési rendtartás.

VI.

Hatodik czim „a perorvoslatokról.“ Fejezetei: I. felfolyamodás (207—215. §§.), II. felebbezés (216—226. §§.), III. semmiségi panaszok (227—239. §§.), IV. igazolás (240—248. §§.) és V. perujtás (249—255. §§.).

Felfolyamodásnak csak oly végzés ellen van helye: a) mely valamely közösnek állított okirat közlése iránti kérelemre azon kérdésben hozott, valjon az okirat valóban közös-e vagy sem? b) mely a felfedező eskü iránti kérelemre azon kérdésben hozott, valjon az ellenfél felfedezéssel tartozik-e vagy sem? (207. §.) A megmenegedett felfolyamodások az elsőbíró által hivatalból visszautasítandók (214. §.).

A felebbezésnél elégnék tartunk egy szabály kiemelni, mely a több pertárs ellen hozott ítéletre oly esetben vonatkozik, midőn a felebbezés nem mindnyájuk által nyújtott be. Az ítélet ugyan általános szabály szerint a nem felebbezett pertársakra nézve jogerőre emelkedik (220. §.); de ezen szabály alul kivételnek van helye: a) ha a képviselő, illetőleg védelem közös, vagy az eljárás szabályai szerint közösnek tartandó; b) ha a követelés vagy kötelezettség minden pertársra nézve ugyanazonos; c) ha a követelés vagy kötelezettség a pertársak viszonyaihoz képest különböző ugyan, de ugyanazon jogalaptól származik, — a mennyiben ejogalap a felebbezés folytán érvénytelennek nyilvánítottá). Ily esetekben az ítélet minden érdekelt pertárs nevében felebbezettnek tekintetik, — azok kivételével, kik a per folyamában netán a felebbezésről világosan lemondottak, vagy a kötelezettséget önként elfogadták (221. §.).

Semmiségi panaszoknak, melyek azonban sem felfolyamodással, sem felebbezéssel össze nem kapcsolthatnak (227. §.)²⁾, — általában a következő esetekben van helye: a) ha a bíróság valamely a polgári bíróságok hatósága alá nem tartozó ügyben járt el, habár a felek e miatt az eljárás folyamában kifogást nem tettek is; b) ha a bíróság valamely különben a polgári bíróságok hatósága alá tartozó ügyben illetéktelen volt, s alperes az illetőség tekintetében a törvényes határidő alatt kifogással élt; c) ha a bíróság az illetőségi szabályok helytelen alkalmazásánál magát valamely ügyben akár hiva-

talból, akár alperes kifogása folytán illetéktelennek mondotta ki; d) ha a bíróság a határozathozatalnál szabályszerűleg alakítva nem volt; e) ha alperes nem törvényszerűen lett megidézve; f) ha önképviselőre nem jogosított személy idéztetett, s ezen hiba utólag sem hozott helyre; g) ha valamely félért egy harmadik felhatalmazás nélkül lépett fel; h) ha valamely alkeresetlevél vagy perorvoslat vagy illetőségi kifogás az elkésés indokából helytelenül utasítottatott vissza; i) ha valamely félnek oda ítélt de annak az ítélet hozatala előtt vagy után közbejött halála miatt le nem tehetett eskü letettnek mondatott ki, vagy ellenkezőleg, letettnek ki nem mondatott; k) ha az eskü letételére kitűzött határnap elmulasztása miatt beadott igazolási kérelem fölött hozott véghatározatot egy vagy másik fél sérelmesnek tartja; l) ha az igazolási kérelemnek valamely perirat beadásának elmulasztása miatt hely nem adatott. (228. §.)¹⁾

Az előbbi §. esetein kívül a sommás eljárásban semmiségi panaszszal lehet élni: a) ha alperes az okirat valódiságát tagadta, vagy szavatosra hivatkozott, s a bíróság az okiratot valódinak találván, vagy a szavatosságnak helyét nem látván, az eljárást folytatja; b) ha felperes a sommás eljárásról rendes perre utasítottatott; c) ha ítélet a meg nem jelenés indokából hozott a 81. §. eseteiben. (229. §.)

A semmiségi jogorvoslat alkalmazásánál két fontos tekintet vezet a munkálatot, — hogy t. i. a panasz által az eljárás meg ne akasztassék, és továbbá a semmitő és ítélőszék, a bírósági szerkezetnél fogva elválasztva, illetőségeket összeütközés nélkül gyakorolhassák. E nehézfeladást²⁾ a munkálat következőleg oldotta meg:

A 228. §. b) c) h) és l) betűi alatt elősorolt eseteket kivéve, a per folyama alatt semmiségi panaszt emelni nem lehet. De azon esetekben is, melyekben a semmiségi panasz megengedtetetik: e jogorvoslat használata a per folytatását nem akadályozza. Az utóbbi esetekben a semmiségi panaszszal csak a panasz tárgyára vonatkozó iratok és különjegyzőkönyvek terjesztetnek fel. (230. §.)

Ha semmiségi panaszra a vég ítélet nyújt alkalmat; a feleknek szabadságukban áll a 218. §-ban kijelölt határidő alatt akár semmiségi panaszszal, akár felebbezés-

¹⁾ A végrehajtás alkalmával felmerült semmiségi esetek a nyolczadik czim I. fejezetében foglaltatnak.

²⁾ Egyike volt a tanácskozmányokban a legnehezebb kérdéseknek, — mit az albizottság javaslata. azon elvnel fogva, hogy különböző jogorvoslatokkal kapcsolatosan élni nem lehet, — az által vélt megoldhatónak, hogy a sértett felet, semmiségi panasz esetében a felebbezésről, s felebbezés esetében a semmiségi panasztól elzárta. Amde a javaslat ellen, a redactio alkalmával fontos ellenvetések tétettek. Szabad-e a felet a jogorvoslatok használatától megfosztani; szabad-e kétes sikerű választásra kényszeríteni hogy perét ne a védelem hiányából, hanem „egy hibásan tett sakhuzás“ miatt veszítse el? Aztán mily eljárás követessék, ha különböző felek élnek különböző jogorvoslattal? Ily szempontokból látszott célszerűnek a 231. s köv. §§-ban leírt eljárás.

¹⁾ Ez elvnek helyességére egy példát említnünk elég leend. Felperes egy adóslevél alapján, — melynél a nemfizetés esetére egy harmadik, kezességet vállalt magára, — keresetet indít. Az elsőbírósg mind a főadóst mind a jótállót elmarasztalja. Az adós felebbezéssel él, a kezes nem. A felsőbb bíróság érvénytelennek mondja ki a kötelezvényt, s ez által az adóst a fizetés alól felmenti; de a kezes nem felebbezett, s így ellene oly követelés behajtására intéztetik végrehajtás, mely követelés a felsőbb bíróság által elvetetett. Ily képtelenségre vezet az osztrák polg. perrendt. 324. §.

²⁾ Eltérőleg az osztrák polg. perrendt. 341. §. és id. törv. szab. I. 105. §.

sel, akár eme jogorvoslatok mindegyik nemével élni. Ez utóbbi esetben mind a semmiségi panasz, mind a felebbezvény külön írásban s ügyvéd ellenjegyzése mellett nyújtandó be, s egyszersmind a semmiségi ok, a 230. §. eseteihez képest határozotran kiteendő. A sommás eljárásban a semmiségi panasz az ítélet kihirdetésekor szóval és indokolva jelentetik ki (231. §.)

Az első bíróság a kellő időben beérkezett semmiségi panaszokat a felfolyamodásokra érvényes szabályok szerint azonnal elintéztvén, az összes periratokat a másodbíróság mellőzésével egyenesen a semmitőszékhez terjeszti fel, és felterjesztő jelentésében a panasz valódisága iránt is nyilatkozni tartozik. Ezen jelentés a feleknek, kérelmőkre, hiteles másolatban kiadandó. Az elkésve benyújtott semmiségi panasz hivatalból visszautasítandó (232. §.).

Midőn akár ugyanazon fél, akár az ügyfelek semmiségi panaszt és felebbezvényt nyújtottak be, az összes iratok ez esetben is közvetlenül a semmitőszékhez terjesztendők. — Ha a semmitőszék a panaszt alaposnak találja: határozatáról az elsőbíróságot közvetlenül értesíti, s ez esetben a felebbezés az illető félnek egyszerűen visszaadatik. Ha pedig a semmiségi panasz alaptalannak találják: ennek kijelentése mellett a semmitőszék az összes iratokat közvetlenül azon bírósághoz küldi át, mely a felebbezés folytán az érdembeni határozat hozatalára mint felebbezési bíróság van hivatva. A semmitőszék határozatáról a felek az érdemben hozott ítélet által értesítetnek (233. §.)

Azon fél, ki ugyanazon ítélet ellen semmiségi panasszal s felebbezéssel élt, és a semmitőszék az előbbi merőben alaptalannak találta: 20 frttól 300 frtig terjedhető pénzbírságra büntetetik. E bírságért a felelősség a 44. §. alkalmazása mellett az ügyvédet terheli (234. §.)

Igazolásnak a sommás eljárásban épen nem (240. §.); a rendes perfolyamban pedig helye van a) ítélelhozatal előtt az elmulasztott határnaptól számítva 15 nap alatt (241. §.) b) ítélelhozatal után a végrehajtásig, de csupán egy ízben, s egyedül oly esetben, midőn az eskü letételére kitűzött határnap elmulasztatott (244. §.). Az igazolásról külön jegyzőkönyv véték fel, melybe a felek szóváltásait 24 óra alatt beiktatni tartoznak (246. §.) A bíróság e jegyzőkönyvet 3 nap alatt intézi el s az igazolási kérelem megtagadása ellen semmiségi panasznak van helye (247. §.)

Perujításnak a következő esetekben és idő alatt van helye: a) ha az elmarasztalás a megjelenési, illetőleg perfelvételi határidő elmulasztásának indokából keletkezett, — a megjelenést gátló akadály megszüntetől fogva 15 nap alatt; b) ha vagy az alapperben sérelmes ítéletre az ügyvéd hibája nyújtott alkalmat, vagy az első avagy másodbírósági ítélet ellen a felebbezvény fontos akadályoknál fogva a törvényes határidő alatt benem adatott, — a beadási határidő utolsó napjától számítandó fél év alatt; c) ha a pervesztes fél új bizonyítékokat talált, — a mennyiben kimutathatja, hogy azok az alapperben nem használtattak s lényegileg a per tárgyára vonatkoznak, — azon idő alatt, míg a per tárgya a polg. törvények szerint el nem évült (249. §.)

Ellenben nincs helye a perujításnak: a) az esküvel eldöntött peres ügyekben, — kivéve, ha az eskü a 255. §. szerint megelőző bünvizsgálat folytán hamisnak bizonyult¹⁾; b) bírói egyezség által befejezett perekben;

¹⁾ Ki azt véli, hogy ellenfelét vagy másokat hamis esküvel vádolhat, s ennél fogva a keletkezett ítéletet érvénytelenítheti; vagy ha igazságos igényeitől vagy kifogásaitól ellenfelének vagy egy harmadiknak a büntető törvényekben tilalmazott cselekvénye által ejtetett el: bizonyítékait előlegesen a bünvádi eljárásban érvényesítse, s akkor kérje a perujítást a polg. bíróságnál, ha állításai a vizsgálat által bebizonyulnak (255. §.).

c) ha valamelyik fél a perujítás jogáról okmányszerűleg világosan lemondott (250. §.).

VII.

Hetedik czim: „biztosítási intézkedések.“ I. fejezet (256—267. §§.) zárlat; II. fejezet (268—270. §§.) biztosítás.

A zárlat (sequestrum), mint neme a biztosítási intézkedéseknek, előbbi törvényeinkben is előfordul¹⁾, és ezekre nézve a szabályszerű eljárás tovább is fenntartatik (256. §.). Ily eseteken kívül pedig zárlatnak akkor van helye, ha valamely tulajdoni, használati vagy birtokjog vitássá vált, és a felmutatott bizonyítékokból alaposan vélelmezhető, hogy a panaszlottnak tettelegesen birtoka nem jogos alapon nyugszik, ellenben a kérelmezőnek ahhoz jogos igénye van, ha egyszersmind kimutattatik, hogy zárlat alkalmazása nélkül a tárgy értéke veszélyeztetnék, vagy a kérelmező jogai egészben avagy részben meghiúsíthatnának (257. §.)²⁾

A zárlat a per megindítása előtt, vagy folyama alatt, az ellenfél meghallgatása nélkül is elrendelhető (258. §.); és ha a per még folyamatban nem volna, úgy az, a zárlati végzés kézbesítésétől számítandó 30 nap alatt megindítandó, ellenkező esetben az ellenfél egyszerű kérelmére a zárlat megszüntetésének van helye (259. §.).

A zárlat alkalmazásánál zártartó rendeltetik (260. §.) s az eljárásról jegyzőkönyv véték fel (261. §.). Ha a panaszlott akár a zárlat elrendelése által a 257. §. feltételeinek hiányából magát terhelve érzi, akár a kirendelt zártartó személyében meg nem nyugszik: az ellen a zárlati végzés kézbesítésétől számítandó 8 nap alatt kifogásokat adhat be. A kifogások az eljáró bíróság minőségéhez képest sommás uton, vagy külön jegyzőkönyvben tárgyalatnak, s a tárgyalás azon kérdésre is, — vajjon az ellenfél a zárlat folytán bekövetkező kárra nézve biztosítékot nyújtson-e, — valamint a netán szükséges biztosíték mennyiségére és minőségére is kiterjed, mi iránt a bíró végzésileg határoz (263. §.). Ha a zárlat jogérvényes végzés által érvénytelennek nyilvánítottatik: ugyanezen eljárás szerint rövid tárgyalás rendelő, oly célból, hogy a netán letéteményezett vagy kimutatott biztosíték iránt intézkedés történjék, és egyszersmind a panaszlott a zárlat által netán szenvedett kárait felszámíthassa és igazolhassa (265. §.).

Biztosításnak úgy a per megindítása előtt, mint a per folyama alatt helye adatik: ha a követelés valódisága teljes hitelt érdemlő okirat által van támogatva, — a mennyiben a követelés különben is biztosítva nincsen és egyszersmind sürgős veszély igazoltatik. Ítélelhozatal után helye van a biztosításnak, ha a feltétlenül marasztaló ítélet törvényes idő alatt felebbezttetett, — a mennyiben a követelés egyébként kellőleg fedezve nincsen (268. §.)³⁾

A biztosítás kieszközlése s a további eljárás tekintetében ugyanazon szabályok tartandók meg, melyek a zárlatra nézve rendeltettek; a biztosítás⁴⁾ joghatálya és

¹⁾ Ökröss: általános polg. törvénykezési eljárás. Pest, 1867. Második kiadás. 571. l.

²⁾ V. ö. Oszt. polg. perrendt. 425. §.

³⁾ V. ö. Oszt. polg. perrendt. 387. s köv. §§-ai, külön kereset és eljárás kizárása mellett. A bizottm. nem látta czélszerűnek a veszély eseteit tüzetesen kijelölni, — mint szükségesképp megkívánatik ott, hol a biztosítás, — persönlicher oder dinglicher Arrest — a személy ellen is kiterjeszthető levén, pontosabb meghatározást igényel. Így a hannoverai perrendtartás 508. §. hét esetet említ, melyek közül a személyfogság csak három esetben van kizárva. Ellenben a német Entwurf (535. §.) hat esete közül a „persönlicher Arrest“ csak kettőben engedtetik meg: a) ha az adós megszökik vagy szökni készül s belföldön ingatlan vagyonnal nem bír; b) külföldiek ellen (536. §.). Hasonló esetek a porosz Entwurf 802. §., bajor Entwurf Art. 576., szász Entwurf 903. §. 2. és 7. pont alatt stb.

⁴⁾ Azon eltéréssel, hogy a biztosítás csak foglalásból áll. Árverésnek egyedül akkor van helye, ha a lefoglalt ingóság kár és megromlás veszélye nélkül el nem tartható. (270. §.)

foganatosítása azonban a végrehajtás szabályai szerint történik (269. §.).

P á r h u z a m

1843-ki büntetőjavaslatunk börtönrendszere és az újabb tapasztalatok között.

„Vizsgálni mindenütt azt kell, mi ott, s mindent ott, hol az legjelesebb; saját honában és földében mindent.” Szemere.

I.

Az 1843-ki büntetőjavaslat III. része a börtönrendszert foglalja magában. Ezen intézkedés által — hogy t. i. a börtönrendszer a büntetőtörvénykönyv egy egészítő alkatrészévé tétetett — legtöbb elismerést szerettek szerzői e munkának a külföld jogtudósai előtt is, kik akkor már át voltak hatva a Levingston-felállította ama elv által, hogy „a fogházak szerkezetétől és kormányzatától függ az egész büntető-rendszer sikere.”

Javaslatunk ezen III-ik része 18 fejezetben és 387 §-ban terjedelmesebben és körülményesebben tárgyalja a börtönrendszert, mint bármely külföldi büntető codex vagy börtönügyi rendelet.

Részletesen és czélszerűen intézkedik mindenekelőtt a kerületi és törvényhatósági börtönök építéséről és berendezéséről. Az elsőbbségre nézve 356—371, az utóbbiakra nézve pedig 344—365. §§-aiban. A czellák felszerelését az 50. §. írja körül. A börtönök első felállításához és azontuli fenntartásához szükséges költségek iránt pedig 382—387. §§-aiban szól.

Az idevonatkozó rendeletekből kiemelendő a

347. §.: „A fogházi és börtönkamarácskák általánosan úgy építtessenek . . . , hogy az egészségre, bátorságra és a rabimunkák teljesítésére nézve alkalmasak és a czéljuknak megfelelők legyenek.”

350. §.: „Minden egy-egy magán-kamarácskának hossza és szélessége egyaránt két öl, két lábban — magassága pedig egy ölben és négy lábban határozottatik meg, és a magán-kamarácska kívülről elegendő világosságot, a bezárt vádlott, fogoly vagy rab által soha ki nem nyitható s vasrostélylyal ellátott ablakon nyerjen, a magán-kamarácskák téli fűtése pedig czélszerűen eszközöltessék.”

Az ezen §-ban foglalt intézkedésre nézve megjegyzésre méltónak találjuk, hogy ez a kamarák terméjét a külföld bármely fogházának czelláinál nagyobbra szabta¹⁾.

352. §.: „Minden magán-kamarácskában oly külön árnyékszék csináltassék, mely az egészségnek ártalmas, szökésre és másokkali közlekedésre pedig módot nyújtható ne legyen.”

Ez is egyike a legújabbkori (tapasztalatokkal megegyező) intézkedéseknek²⁾; mert azelőtt mindenütt s most is legtöbb helyt éjszakára éjjeli edények adattak be a kamarákba, nappal pedig a közös árnyékszékre bocsátattak a foglyok a folyosón levő ör által, ha kíváncsiok. Ez azonban egyrészt megrontotta a kamarácskákban a levegőt, másrészt előmozdította az árnyékszéken való találkozások által a foglyok egymással érintkezését.

354. §.: „Az elzárandó illető vádlottaknak, úgy a foglyoknak és raboknak elzáratása előtti megmosásukra s rendelt időszakonkénti megfürösztésükre egy vagy több fürdőszoba, szükséges eszközökkel ellátva, építtessék.”

357. §.: „A mennyire eszközölhető, s helybeli más fontos körülmények ellenkezőt nem kívánnak, a tör-

vénnyhatósági börtönök és hozzájuk tartozó egyéb épületek, a törvényhatósági közházak épületei mellett, s ezekkel kapcsolatban állva ugyan, de egyébiránt egészen elkülönözve építtessenek.”

Ez kivált azért javallatott, hogy a vádlottak a törvényházak elébe vitetésük alkalmával az utcán gyakran keresztül ne kísértessenek, nehogy — bámulatva a járókelők által — sértesék azoknak szégyen- és becsületérzete ezen gyakori közszemlére állítás, mondhatni majdnem pellengéreztetés által.

361. §.: „A betegek számára külön-kamarácskákról gondoskodni” stb.

Ebből kitűnik, hogy javaslati börtönrendszerünk a betegekre is kiterjesztendőnek tartja az elkülönítést. Azonban ezt a legjelesebb szakférfiak — bármennyire ragaszkodjanak is a szigorú elkülönítéshez — az igen veszélyes és lelki betegek névére most már mind károsnak állítják; s hogy javaslatunk nincs tekintettel erre, annak csak azon körülmény lehet oka, hogy ezen tapasztalatok főleg 1843 óta tétettek.

362. §.: „Az építkezésben arra is figyelemmel lenni s oly intézkedéseket kell tenni, hogy a római katolikus vádlottak, foglyok és rabok, különösen a szent misének meghallható legalább főbb részét, áhitatosságukkal kísérhessék”³⁾.

E §. szövegében az látszik mondván lenni, hogy az isteni tisztelet megtartására olyan helyszemeltessék ki (mint Amerika és Toscanában), hol annak főbb részeit a fogoly nyitott ajtó mellett czellájából meghallgathassa. Ennek céliránytalanságát a legtöbb fogházi lelkész kimutatta már annyiban, hogy így a fogolyra hatni nem lehet, de meg a lelkészre nézve is igen fárasztó s reá szoktatja őt, mivel nem látja hallgatóságát, figyelem és emelkedettség nélkül végezni tisztát²⁾.

363. §.: „A törvényhatósági fogházaknál és börtönöknél, minden kamarácskához külön sétatércskék nem építendők ugyan, a mennyire azonban mindazáltal az V. fej. 54. §. m) pontja alatt el van rendelve, hogy azoknak, kikre nézve a fogházi orvos szükségesnek látandja, a szabad levegőre bocsátás engedtesse meg; a törvényhatósági fogházaknál és börtönöknél alkalmas helyek legyenek kijelölve és elkészítve a végre, hogy a fennebb érdeklített esetekben az illető elzárt vádlottak, foglyok és rabok, a törvényvel megállapított rendszer szabályai szerint megkivántató óvakodások mellett, szabad levegőn sétálhassanak.”

A magánkamarácskák előtti sétatércskék mellőzése a legújabb tapasztalatokkal megegyezik³⁾, mert azok czélszerűtleneknek mutatkoztak, a) mivel tisztántartásuk bajos, többnyire nedvesek, s szűkvoltuk miatt nem bírnak elég szabad levegővel; b) mivel az emeleten levő kamarákat ily sétatércskékkel ellátni nem lehet; c) mivel ezen, magas falakkal körülkerített sétahelyek, dacára kevés hasznavehetőségüknek, mégis tetemes költségbe kerülnek. Ugyanazért sokkal előnyösebb alkalmas közös sétahelyről gondoskodni a fogházban. A mi az V. fej. 54. §-ban megengedett szabad mozgásra fordítandó idő elégtelenségét illeti, arról alább még szólanunk fogunk.

Az 50. §.: Az egyes czellák butorzatát és felszerelését írja körül. Ebben szükség és kényelem tekintetéből semmiféle hiányzik. Gyertyatartó, lámpa vagy mécs csak feledékenységből maradhatott ki. Épen úgy nem ártana tán a katolikus foglyok kamarácskáiban egy kis feszület felfüggesztését is megengedni. Leginkább női foglyok kedélyére igen jó hatású volna.

¹⁾ Eötvös: „A társaság büntethet, visszajeszthet a rosztól, meggátolhatja a gonoszok egymásközi megromlását; de csak egy jobbit hat igazán és örökre: a hit.”

²⁾ Mittermaier: Gefängnisseinrichtungen, 71. l. és Gefängnisverbesserung, 90. l., nem helyesli ezen módot, valamint azt sem, hogy a templomban minden rab számára egy külön farszék legyen a közlekedések, vagyis érintkezések meggátolására. Egy véleményen van vele Holtzendorf is: „Das irische Gefängnisssystem 15. l.). Nem is fogadta el a templomban való elkülönítést Meklenburg, Oldenburg, Schleswig-Holstein, Brema város és Norvégia törvényhozása sem. Az angoloknál Clay, a prestoni fogház lelkésze, — Hamilton, a durhami fogház lelkésze, nemkülönben Jebb, Pery és Stable hoznak fel hathatós érveket a templom ily berendezése ellen.

³⁾ Mittermaier: Gefängnisverbesserung 105. l. és Schlatter 146. l.

¹⁾ Az újonnan épült aarui fogházban is csak 9' széles, 12' hosszú s 10' magas egy-egy cella. Marcand orvos 1000 kubik láb termet tart szükségesnek egy fogoly számára, hogy egészségben megmaradjon. Ferrus orvos 12 párisi láb hosszúságot, 6 láb szélességet és 9 láb magasságot; Gilbert Blanc 600 — és Niemann 730 köblábnyi termet.

²⁾ Ducpétiaux, Diez, Corvin, Mittermaier ugyancsak e mellett vannak.

Különfélék.

— (A polg. törvénykezési rendtartás) több törvényjavaslattal együtt, a képviselőház jun. 18-án tartott ülésében t. igazságügyi miniszterünk által következőleg mutattatott be:

„A közigazgatás egyik ágában sem érezhető annyira a reform szüksége, mint az igazságkiszolgáltatás terén. Törvénykezésünk hiányai általánosan ismeretesek. E hiányoknak megvolt eddig azon mentsége, hogy az alkotmány nem volt helyreállítva, hogy az országgyűlés nem élhetett törvényhozási jogával. Midőn azonban az alkotmány visszaállított, midőn a nemzeti kormány megalakult, és az országgyűlés törvényhozói jogába visszahelyeztetett, e pillanattól fogva minden mulasztás saját erkölcsi reputációnk rovására esnek.

Tudva ezt az igazságügyi miniszterium, nem késett a leg sürgetőbb és legszükségesebb reform-munkálatokat megindítani; és van szerencsém a t. háznak jelenteni, hogy némely törvényjavaslatok részint már készen vannak, részint pedig a befejezés küszöbén állanak. Ilyenek különösen a törvénykezési rendtartás, a bírói felelősség, a büntetőtörvény és eljárás, ugyancsak az írói és művészi tulajdon védelmére vonatkozó törvényjavaslatok.

Miután azonban a legmegfeszítettebb munkásság mellett sem voltam képes ezeket egybeállítani, hogy ma már a törvényhozótestület asztalára lehetném, és e célra még 10—12 napi időközre volna szükségem, midőn a ház már valószínűleg elnapolva lesz: ennél fogva méltányolva egyrészt azon okokat, melyek a ház elnapolása mellett szólnak; de másrészt nem akarhatva azt, hogy az igazságügy terén szükséges és igensürgős reformok e miatt halasztást szenvedjenek: azon kérést bátorítok a kormány nevében a t. képviselőházhoz intézni: Méltóztassék egy 15 tagú bizottságot megválasztani oly utasítással, hogy az igazságügyminiszterium által előterjesztendő, kinyomatandó és a ház tagjai közt kiosztandó törvényjavaslatokat az országgyűlés szünetelése alatt revisio alá vegye, úgy hogy midőn az országgyűlés, üléseinek folytatása végett ismét össze fog gyűlni, már nemcsak ezen törvényjavaslat, hanem a bizottság véleménye is a ház asztalára lehetett legyen.

Erre a miniszter urnak következő határozati javaslata olvastatott:

„Küldessék ki 15 tagú bizottság a ház kebeléből, mely az igazságügyminiszterium által kidolgozott törvényjavaslatokat, mihelyt azok egybeállítva, kinyomatva és a ház tagjai közt kiosztva lesznek, s az elnapolási időközben is előleges bírálat alá vegye, s azokról kimerítő véleményt adjon olyképp, hogy a mint az országgyűlés, üléseinek folytatása végett ismét összegyűl, az igazságügyminiszterium javaslataival együtt a bizottság véleménye is az összes ház tárgyalása alá legyen terjeszthető.”

E javaslat tárgyalása péntekre tűzött ki.

— (Az osztrák-olasz postaügyi szerződés.) Nevezett államok, a köztük létrejött kereskedelmi szerződés alkalmával a postaügyre nézve is új szerződési pontozatokat állapítottak meg. Az eddigi fokozatos 10, 16, 21 és 26 krnyi levélviteldijak megszüntettek, s a távolságra való tekintet nélkül 15 krnyi díj szabott minden egyszerű bérmentesített levélre. A bérmentesített levelek 25 krt fizetnek. A négy mérföldnél távolabb nem fekvő határhelyek közötti levélforgalomra 5 kr-ra mérsékeltek a díj.

Ausztria a szomszéd tartományok közötti forgalmat 10 krnyi mérsékelt díjnak óhajtotta alávetni, de az olasz kormány erre nem volt hajlandó. Egyébiránt kilátásba helyeztetett az általános viteldijnak 10 kr-ra mérséklése, mihelyt a körülmények megengedik.

Lejebb szállított a díj az árupróbaküldeményekre vonatkozólag is, melyekre 40 grammonként (2½ vámlat) 3 krnyi díj szabott.

— (A malomiparról) a „Gazdasági Lapok”-ban a jeles „gazdasági levelek” írója többek közt ezt írja:

Mily nagyszerű a malomipar hazánkban máris, megítélhetjük némileg a következő adatokból:

1863-ban eszközlött hivatalos számítások szerint létezett hazánkban: 148 gőzmalom, 70 mőmalom, 475 szélmalom, 7966 szárazmalom, 4301 hajómalom és 9173 patakmalom. Mindezekben, úgy tartják, 30,106 őrő-kő volt működésben; s egyre-

másra minden kőre éven által 2000 mérőnek megőrlését számítva, 60 millió 212,000 mérő gabonára megy az évi őrlemény mennyisége.

Ezen malmok azonban csak legkisebb részben adnak kereskedésbe való lisztet. Azoknak legnagyobb része a belsőségletnek szolgál.

Arra nézve, hogy mily erő foglalkozik főleg a kivitel számára szükséges lisztnek előállításával, egy igen becses forrásból a következő adatokat nyertem:

Oly nagyobb szerű malom, mely főleg a kivitel számára dolgozik, van jelenleg hazánkban mintegy harmincz, 415 járáttal.

Megőrlenek ezek 24 óra alatt egyremásra járatonként 45 a. ausztriai mérőt, számítva 365 nap alatt (a 24 óra) 6.816,375 mérő buzát.

E 30 malom fölállításában fekszik, úgy tartják, 10.375,000 ft; főlemésztének ezek évenként 2.045,000 mázsa szemet, s forgatnak 30.673,687 ftot közép gabnaárak esetében.

A főlebbi harmincz malomból van Buda-Pesten tizenegy összesen 230 járáttal; úgy tartják azonban, hogy a buda-pest malmok, hozzáépítés által, egy év alatt még vagy 170 járáttal nagyobbíttatni fognak.

A buda-pesti malmok egyedül földolgoznak most mintegy 4.617250 mérő buzát; és ha a főlebbi nagyobbítás végrehajtatik, szaporodni fog ezen mennyiség 3.412,750 mérővel; mely esetben csupán a fővárosi malomipar évenként 8.030,000 m. buzát fogna liszté őrölni.

— („Nemzetgazdaságtan”) czimű, körülbelől 25 nyomtatott ivre terjedő munkára hirdet előfizetést dr. Matlekovics Sándor, egyetemi magán tr. s e téren ismert írónk. A kézi könyv különösen a politikai vizsgára készülők számára ajánlható, s f. évi jun. végefelé fog megjelenni. — Előfizetési ára 2 ft.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1867. II-ik félévi folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel

és a hivatalos rendeletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

kiadja

Heckenast Gusztáv.

szerkeszti

Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny” a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap három részből áll; első a tudományos értekezéseket, második a curiai ítéleteket és értesítőket, harmadik a hivatalos rendeleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindenik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

— Az előfizetési-pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny” kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

— Lapunk mai számához van mellékelve: a „Vasárnapi Ujság” és „Politikai Ujdonságok” 1867-ik második félévi előfizetési felhívása.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Polgári törvénykezési rendtartás. — Párhuzam 1843-ki büntetőjavaslatunk börtönrendszere és az újabb tapasztalatok között. — Különfélék. — Melléklet: egyfélév curiai ítéletek és félév hivatalos rendeletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Polgári törvénykezési rendtartás.

VIII.

Nyolczadik czim „a végrehajtásról.” I. fejezet (271—290. §§.) általános határozatok; II. fejezet (291—326. §§.) végrehajtás az ingóságokra; III. fejezet (327—355. §§.) végrehajtás az ingatlanokra; IV. fejezet (356—366. §§.) tulajdoni és elsőbbségi igények.

Az I. fejezetben oly szabályok foglaltatnak, melyek a végrehajtás minden nemeivel közösek. Ilyenek: a végrehajtás elrendelésének esetei (271. §.), a végrehajtás kérelmezése¹⁾ (272. §.) és elrendelése (273. §.), a végrehajtató képviselte a végrehajtásnál²⁾ (274. §.), a kiküldött bírósági tag teendői³⁾ (275. 276. §§.), az ünnepnapok kivétele (277. §.), a foglalás joghatálya (278. §.), a törvényes zálogjog⁴⁾ (279. §.), a kijelölési jog⁵⁾ (280. §.) a végrehajtás korlátozása vagy megszüntetése (281. §.), a végrehajtás megszakasztása csőd esetében (282. §.), a belföldi ítéletek végrehajtása külföldön (283. §.) és az országon küli bíróságok ítéleteinek végrehajtása belföldön (284—286. §§.), a végrehajtásnál netán szükséges karhatalom (287. §.), az ítélet vagy egyezség végrehajthatósága az elévülési idő alatt (288. §.), a viszvégrehajtás (289. §.), végre a perorvoslatok általában és a semmiségi esetek különösen, a végrehajtási eljárás folyamában (290. §.).

A II. fejezet az ingóságokra vezetendő végrehajtás szabályait foglalja magában. A foglalás a végrehajtást szenvedő félnek előleges értesítése nélkül, de jelenlétében, — s ha távol volna, két tanu jelenlétében történik. (291. §.). Az összeírási jog a 291. § ban foglalt megszorítással az adósnak minden ingóságaira kiterjed, ennél fogva ennek tárai fel is nyitthatnak (292. §.).

Végrehajtás azonban nem intéztethetik: a) közhivatalnokok fizetésére, és úgy saját mint özvegyeik nyugdíjára, ha évenként 300 frtnál többre nem megy, — ezen felül pedig csak illetőségöknek $\frac{1}{3}$ -ra, a mennyiben a többi $\frac{2}{3}$ -ad legalább 300 frtot tesz; b) a papok agastyáni fizetései, és a szegény vagy alapítványi pénz-alapból fizetendő kegydíjakra; c) az egyházi jövedelmekre 300 frton alól; d) a postaszolgálatra vonatkozó személyes kiváltságokra, továbbá az álladalmi kincstár

¹⁾ A végrehajtás rendes perekben mindig írásban kérelmezendő; sommás eljárásnál pedig csak oly esetben, midőn a végrehajtás ingatlanokra vezetetik.

²⁾ Végrehajtatonak jogában áll, de nem kötelességében magát a végrehajtásnál képviseltetni.

³⁾ A kiküldött bírósági tag időrend- és sorszámszerinti jegyzéket vezet, melybe minden hozzá érkező végrehajtási beadványt nyomban beíratni köteles.

⁴⁾ A háztulajdonosokra és földbirtokosokra nézve a bérlo és hasznbérlo ellen.

⁵⁾ A kijelölési jogot a végrehajtató ezen törvény korlátai közt gyakorolja. De ha ingók és ingatlanok egyszerre foglaltatnak le: az árverés előbb az ingóságokra intézendő.

számára beszédett pénzekre, s a szolgálatra rendelt szállítási eszközökre; végre e) iparüzletek csak akkor foglalhatók le, ha azok eladása érvényesen tiltva nincs. (295. §)

Ingó tárgyak becsértéke a foglalással egyideűleg határozatlik meg, azonban becsűsök csak akkor használndók, ha vagy a becsű különös szakértői ismereteket kíván, vagy a felek valamelyike becsűsöket kér alkalmaztatni (296. §.).

Ha a végrehajtató zárgondnok alkalmazását látja szükségesnek: ezt azonnal javaslatba hozza, s a birói kiküldött a lefoglalt tárgyakat ennek vagy más megbízható egyénnek gondnoki kezelése alá helyezi, de a marasztalt felet lakásából kizárni nem szabad (297. §)

Ha ugyanazon birói kiküldöttnél, ugyanazon elmarasztalt ellen több hitelező végrehajtási kérvénye jő össze; vagy ha több különböző bíróságtól érkeznek végrehajtási megkeresések ugyanazon bírósághoz: a hitelezők rangsorozata a végrehajtási kérelem, illetőleg megkeresvény beérkeztenek időpontja szerint határozatlik meg.

Ha pedig ugyanazon adós lakásán foglalás végett több birói kiküldött találkozik: az addig összeírt ingókra nézve azon hitelező, kinek részére az összeírás már megkezdett, kétségtelen elsőbbséggel bir ugyan; a többi ingóság azonban valamennyi hitelezőnek zálogul szolgál s annak vételára közöttök a követelések arányához képest lesz felosztandó (299. §.).

A kiküldött bírósági tag a végrehajtási kérvényre feljegyzi: a) a megítelt követelés összegét tőkében, továbbá hogy annak hány száztóli kamata, s mely időre számítandó, úgy szintén a perköltségeket; b) azon utasítást, hogy a netaláni igénylők vagy korábbi foglalásból eredőleg elsőbbségi jogot követelők, az igénynek különbeni elenyészte mellett, hol s mennyi idő alatt érvényesítsék jogaikat, a) hogy a foglalási eljárás be van fejezve, s az összeírási jegyzőkönyv a kiküldött bírósági tagnál illetőleg a foglalást foganatosító bíróságnál megtekinthető s lemásoltatható. E végzés a kiküldött bírósági tag által aláírandó, s hivatalos pecsétjével ellátandó.

Az ekként aláírt példány, illetőleg végzés, ha a végrehajtást szenvedő fél vagy képviselője jelen van, ennek, különben a házbelieknek elismervény mellett kézbesítettik, s ha házbeliek sem volnának jelen: a szobában vagy más helyiségben belül az ajtóra vagy más alkalmas helyre kifüggesztetik (300. §.).

Majd a foglalásnak különböző módjai következnek, — bizonyos ingó vagyon átadása (301. §.), meghatározott nemű ingó vagyon megszerzése (303. §.), munka vagy foglalkozás eszközölése (305. §.), valaminek türése vagy elhagyása (306. §.) végett; továbbá végrehajtás

az adósnak közpénztárakban vagy birói őrizet alatti pénzeire (307. §.) s az adós magán követeléseire (309. §.).

A foglalás és az igények bejelentésére kitűzött határidőnek, melyről a IV. fejezetben lesz szó, — lejártá után árverési határidő tűzetik ki, melyha az ingók becsértéke 300 frtnál többre nem megy, városokban 8, más községekben 15 napot meg nem haladhat s a helyi szokás szerint közhírré teendő; ha pedig a becsérték 300 frtot meghalad, a határidő 30 napnál hosszabbra nem terjedhet, s a hivatalos lap útján háromszor kihirdetik (316. §.). Az árverés menete s a hitelező kielégítése a közönséges szabályok szerint.

A III. fejezet az ingatlanokra intézett végrehajtást szabályozza. E végrehajtásnak két esete van: átadás és foglalás.

Az átadás ott, hol telekkönyvek léteznek: bekeblezés és végrehajthatónak a kérdéses birtokba behelyezése által (327. §.), — ott pedig, hol nyilvankönyvek nem léteznek: egyedül az utóbbi módon történik (330. §.).

A foglalásról a 278. §-ban volt említés. Ez alkalommal a tartozék is összeírandó és megbecsülendő (331. §.).

Ingatlan vagyona nézve végrehajtás esetében becsülésnek nincs helye, hanem földéknél az egyenes adónak és pótlékainak, házaknál pedig föld- és házadóknak s összes pótlékaiknak százszoros mennyisége képezi a becsértéket. Kivételnek a mentesített ártérek és városok- vagy községekbeli épületek, hol a lakbéradó nincs behozva; továbbá a terméketlen, vagy oly önálló belsőségek, melyekhez külső birtok nem tartozik. Szabad kir. városokban adómentes új épületeknél az elengedett adók is a becsérték alapjául felveendő (332. §.).

Ha a végrehajtató, követelését vagy kizárólag valamely ingatlan vagyona jövedelmeiből, vagy az ingatlannal együtt akarja kielégíttetni: az ingatlan vagyona csak tiszta vagyis azon jövedelmei vehetők foglalás alá, melyek az adó, továbbá a birtok kezelése- és fenntartására szükséges kiadások, haszonbérék s a betáblázott hitelezők egyévesnél nem régiebb kamatai kifizetése után fennmaradnak. Ha a végrehajtást szenvedettnek a lefoglalt jövedelmeken felül egyéb keresetforrása nincs: ily esetben a jövedelmekből a végrehajtást szenvedett s családja tartására legfőlebb egyharmadrész kiadandó (333. §.).

Az ingatlan birtokkal a hozzátartozó azon tárgyak, melyek annak állagának sérelme vagy értékének csökkenése nélkül ettől el nem választathatnak, vagy a melyek elkerülhetlenül szükségesek arra, hogy az állag értéke és jövedelmezősége fenntartassék, — együtt foglaltatnak le. Idetartoznak különösen: a) a birtokon levő lak- és gazdasági épületek, ugyszintén valamely iparüzlet folytatására szükséges épületek a hozzájuk tartozó szerelvényekkel együtt; b) mindennemű ültetvények, fű, fa s vetések, míg a földtől el nem választatnak; c) a gazdaság vitelére szükséges mennyiségű takarmány, trágya, vetőmag és cselédek járandósága; d) a hasznos marhák; e) minden gazdasági szerelvények, eszközök és gépek; f) a királyi kisebb haszonvételek minden nemei, s az urbéri természetű tárgyak, a mennyire ezeknek váltásai kimunkálva s jogérvényesen megállapítva még nem lennének; g) az elemi csapások elleni biztosítási összegek. Mily gazdasági szerelvények és mennyi számban adassanak át vevőnek oly esetben, midőn valamely ingatlan mezei jószág kerül árverés alá: az érdekeltek által az árverési feltételekben állapittatik meg (334. §.).

Az árverés iránt ezentul is a telekkönyvi bíróság lesz megkeresendő, mely az érdekelteket a becár, továbbá az árverési feltételek s határnapok, valamint a

kielégítési sorrend megállapítása végett az igények bejelentésére kitűzött határidő lejártá után rendes szóbeli tárgyalásra megidézi (335. §.).

A kielégítési sorrendben az előnyös tételek minden egyéb követelést feltétlenül megelőznek. Az előnyös tételekhez számíttatnak, s a következő sorrend szerint nyernek kielégítést: a) azon végrehajthatónak, ki az árverést foganatosította, foglalási és árverési összes költségei; b) az eladott jószágot terhelt utolsó évi köz- és községadó és ennek pótlékai; c) a birtokszabályozási költségek (342. §.).

Az árverésre két határnap tűzetik ki, harmincznap i időközökben (343. §.). A vételár kielégítése az árverési feltételek szerint teljesítendő (345. §.); vevőnek azonban szabadságában áll a sorrend szerint kielégítést nyerendő hitelezőkkel úgy egyezkedni, hogy ezek a birtokot terhelő összeget a birtokon továbbá is meghagyják; s ha e körülmény az illető bíróság előtt a hitelezők jogérvényes nyilatkozatával igazoltatik: ez esetben az ily összeg ugytekintendő, mintha befizettetett s a hitelezőnek kiutalványoztatott volna (348. §.).

Ha valakinek javai telekkönyvi bekeblezésekkel vagy betáblázásokkal terhelve: a tulajdonos jogosítva van az illetékes telekkönyvi bíróságnál javainak birói elárvereztetését kérelmezni. Ily kérelemre nézve a becsüt, árverést és vételári felosztást illetőleg a telekkönyvi bíróság ugyanazon szabályok szerint jár el, melyek a jelen fejezetben vannak meghatározva (355. §.).

Egyebek az id. törv. szabályokból ismert eljárás szerint.

A IV. fejezet a tulajdoni és elsőbbségi igények bejelentése és érvényesítése módjait a következő eljárás szerint szabályozza:

Idegennek állított vagy vélelmezhető vagyona csak akkor irathatik össze, ha az adósnak egyéb vagyonaiban a követelésre nézve teljes fődőzet nincsen (356. §.).

Ez eseten kívül a kiküldött birói tag az ily vagyona feljegyzésénél azonnal megemlítendő az iránta tett észrevételt; megnevezi azon személyt, kinek arra igénye van, s azt oda utasítja, hogy igényeit kereset útján érvényesítse (357. §.).

Ingatlan vagyona tekintetében ott, hol nyilvankönyvek léteznek, s azokra nézve a hirdetvényi határidő már lejárt: a foglalást megelőzőleg a nyilvankönyvbe bejegyzett igények s igénykeresetek az árverést meggátolják; a foglalás utániak pedig csak a vételárból a foglaltató kielégítése után netán fennmaradó összegre érvényesíthetnek (358. §.).

Ott, hol a telekk. hirdetvényi határidő még le nem járt, vagy a hol nyilvankönyvek még nem léteznek: az ingatlan, valamint általában minden ingó vagyona tekintetében is, az igények, igénykeresetek s elsőbbségi bejelentvények az árverést meggátoló hatálylyal csak akkor bírnak, ha a törvényes határidőben nyújtattak be, — azontul csupán a vételár fölőslégére levén érvényesíthetők (359. §.).

E törvényes határidő azon esetben, ha a foglalás alá került ingó vagyona a kiküldött birósági tag által tett összeírás szerint legfőlebb 300 ft. becsértékkel bír, a foglalás napjától számított 15 nap; — ha pedig 300 ft. becsértéken tulterjed, vagy ha ingatlan került foglalás alá: a kiküldött birósági tag a foglalás teljesítése után azonnal, a hivatalos lapban felhívást tesz közzé, oly utasítással, hogy mindazok, kik a lefoglalt javak iránt tulajdoni vagy más igényt, avagy elsőbbségi jogokat érvényesíthetni vélnek, igénykereseteiket különbség nélkül a kiküldött birósági taghoz a háromszor beigtatandó közzététel utolsó napjától számítandó 15 nap alatt, — elsőbbségi bejelentvényeiket ellenben ingóságokra nézve

az árverés befejeztéig annál bizonyosabban benyujtsák, minthogy azok különben a végrehajtás folytatását nem gátolván, a vételár fölöslegére lesznek utasítandók. A 300 fton aluli becsértékű ingóságoknál a kiküldött bírósági tag úgy az igények, mint az elsőbbségek bejelentésének határidejét a 300. §. szerint kézbesítendő vagy kifüggesztendő értesítvénybe igatja (360. §.).

Az igénykeresetek, melyekbe a foglaltató és a végrehajtást szenvedő fél is megidézendő, a kiküldött bírósági tag által, — ha ingókra vonatkoznak, a végrehajtás helyének sommás bíróságához, — ha pedig ingatlanokat, vagy részint ingókat, részint ingatlanokat tárgyzanak, az illető telekkönyvi bírósághoz tétetnek át jelentés mellett, — s az első esetben sommás uton, a telekkönyvi bíróságnál külön jegyzőkönyvben, — még pedig ha többen volnának is, együttesen tárgyalandók (361. §.).

Ha az igényelt tárgy a végrehajtást szenvedőnek birtokában, vagy oly körülmények között foglaltatott le, melyekből a foglaltatónak azt lehetett jóhiszeműleg vélelmezni, hogy azon tárgy a foglaltást szenvedő tulajdona: még ha az igény igazoltnak találtatik s a lefoglalt tárgy az összeírásból kitöröltetnék is, — a perköltések kölcsönösen megszüntetendők (362. §.).

A nyilván alaptalanul igényt támasztók s képviselőik egyetemlegesen a 44. §. idevonatkozó határozata értelmében 300 frtig terjedhető pénzbírságban marasztaltatnak (363. §.).

IX.

Kilenczedik czim „az eljárás némely eltérő módjairól“¹⁾. I. fejezet (367—407. §§.) örökösödési eljárás; II. fejezet (408—414. §§.) holtnak nyilvánítás; III. fejezet (415—419. §§.) elvesztett okiratok megsemmisítése; IV. fejezet (420—428. §§.) örökemléküli bizonyítás; V. fejezet (429—461. §§.) eljárás a hitbizományi ügyekben; VI. fejezet (462—475. §§.) hivatalos bizonylatok.

Az I. fejezet az id. törv. szabályokat vette alapul, a következő kiegészítésekkel és eltérésekkel:

Az örökösödési eljárás azon időpontban nyílik meg, melyben az örökhagyó elhunyt, vagy a holtnak nyilvánítási ítélet jogerőre emelkedett (367. §.).

Valamely halálozás bekövetkeztével a bíróság egyedül a következő esetekben tartozik hivatalból fellépni: a) ha az elhunyt kiskorú örökösöket hagyott hátra; b) ha az örökösök közt elmebeteg vagy általában oly személyek vannak, kik gyámság vagy gondnokság alá esnek; c) ha azok közül, kiket az örökség szerződés, végrendelet vagy törvény alapján valószínűleg illetni fog, egyik vagy másik távol van; d) ha egyezség hiányában a hivatalos beavatkozást az érdekeltek közül valamelyik kérelmezi; e) ha az érdekeltek a bíróság előtt ismeretlenek, vagy örökös egyáltalában nem létezik (368. §.).

Minden halálesetek maguk az örökösök, illetőleg azon községnek, melyben a haláleset történik, előjárója által a bíróságnak feljelentendők, s a haláleset felvétele az illető járás szolgabírájához, városokban pedig a törvényszékhez, illetőleg annak gyámhatósági osztályához terjesztendő (369., 370. §§.).

Már azon hivatalos személyek is, kik a haláleset felvételére vannak hivatva²⁾, tartoznak a hagyaték biztonságáról intézkedni oly esetben, midőn senki nem létezik, kinek kezénél s felügyelete alatt az örökhagyó lakásán talált javak veszély nélkül hagyathatnának (371. §.). A fennebb említett bíróságok pedig a következő előleges

intézkedésekre köteleztetnek: a végrendelet kihirdetése, leltározás, a gyámhatóság értesítése, a távollevő érdekeltek megidézése s e két utóbbi esetben a törvényszerű képviseltetés.

A végrendelet kihirdetése a szokott szabályok mellett s jegyzőkönyvileg történik. Ha a végrendeletben hagyományok foglaltatnak, s ha végrendeleti végrehajtó van nevezve, erről mind a hagyományosok, jogaikra felügyelés végett, mind a végrendeleti végrehajtó, azon utasítással, hogy a megbízás elfogadása iránt zárhatáridő alatt nyilatkozzék, — a bíróság által értesítendők (375. §.).

A leltározásra az ismeretes örökösök, továbbá a netáni végrendeleti végrehajtó, a hagyatéki gondnok, a szükséges szakértők és két házbeli vagy szomszéd avagy más két tanu is, meghivandók (377., 378. §§.); s a leltár mindazon ingó és ingatlan javaknak, melyek birtokában az örökhagyó, halála idejékor létezett, pontos és teljes jegyzékét és értékét tartalmazza (379. §.). A szakértők véleményének arra is ki kell terjednie: vajjon a birtok természetben felosztható-e és miképen; továbbá valamelyik örökösnek az örökrész használata végett szolgálmra leendő-e szüksége? (380. §.)³⁾ A hagyatéki adósságok összege és minősége, a kamatok, adók s egyéb folyó fizetések hátralékai, az örökhagyó halála napjáig kiszámítva, a leltárba szintén beigtatandók, s ha az örökösök kívánják, az ismeretlen hitelezők összehívására zárhatárnap tűzendő ki (381. §.).

A 368. §. a), b), c) eseteiről, a mennyiben az itt említett személyek törvényszerű képvisellel még nem birnának, — a bíróság, ha ez nem egyszersmind gyámhatóság is volna, a leltár átküldése mellett az illető gyámhatóságot azonnal értesítse; melynek első kötelessége leendő ezen személyek képviseltetéséről a legközelebbi rokonoknak, ilyenek nemlétében vagy távollétében pedig azoknak, kik köztudomás szerint az örökhagyóval jó viszonyban éltek²⁾, — javaslata folytán gyám-, illetőleg gondnok kirendelése által intézkedni (383. §.). Ezenkívül a távollevő örökös vagy örökösök, a mennyiben tartózkodáshelyök a bíróság előtt ismeretlen levén, személyesen nem értesíthetnek, egyévi határidőre hírlapi hirdetmény által oly megjegyzéssel idéztetnek, hogy azon esetben, ha vagy személyesen, vagy meghatalmazott által nem jelentkeznének: a részökre és veszélyökre kinevezett gondnok közbejöttével fog az osztály megtétetni, s netáni osztályrészök, a mennyiben bírói letételre nem alkalmas, gondnok által kezeltetni (384. §.).

Az örökösödés megnyíltával az osztályt mindazok kérhetik, kiket az örökjog szerződésnél, végrendeletnél vagy törvénytől fogva bizonyos meghatározott részben illet (385. §.). A nagykorúakra nézve az előbbi szabályok tartatnak fenn (387—389. §§.).

A sommás osztóztató bíróság³⁾ hatályon kívül tétevé, e helyett a következők rendeltettek:

Oly esetben, midőn a hagyaték csupán testvérek vagy unokatestvérek közt osztandó meg, és az érdekeltek örökösök osztályrészeik mennyisége iránt ki nem egyezhetnek, — ha egyszersmind az örökség csupán ingóságokból áll: a bíróság az örökösödés szabályai és a leltár alapján az osztályt haladék nélkül megtenni és az örökséget az érdekelteknek átadni tartozik. Azon félnek mindazáltal, ki ez osztálylyal megelégedve nincsen, a törvény rendes utja a 396. §-ban foglalt megszorítás mellett fennmarad (390. §.). Ez intézkedés alul kivételnek van helye: a) oly esetekben, midőn a hagyatékhoz

¹⁾ A „perenkívüli eljárás“ helyett. Javaslatusunk az előbbi címet a francia perrendtartásból vette, melynek második része „Procedures diverses“ az eltérő eljárási módokat foglalja magában.

²⁾ Községi előjárók, árvaatya, s városokban az e végre kiküldöttek (370. §.).

¹⁾ V. ö. Osztrák polg. tk. 842. §.

²⁾ Code Nap. 405. s köv. art.

³⁾ 1836: XIV. 1840: XIII. Id. törv. szab. I. 171. §. 1865. jun. 1-én 6834. sz. a. kibocsátott udv. rend. Füg. harmadik f. XVI.

ingatlan javak is tartoznak; b) midőn az ellenérdekű örökösök különböző örökségi jogcímekre, t. i. szerződésre, végrendeletre vagy törvényre hivatkoznak; c) midőn a jogcím ugyanaz, de annak alapján ellentétes igények támasztatnak (391. §.).

A bíróság minden esetben, hol beavatkozásra felkéretik, az egyezséget megkísérteni köteles (392. §.); mely ha sikerül: jegyzőkönyvbe vétetik, s a mennyiben annak érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása kívántatnék, — e végett az illető gyámhatósághoz áttétetik (393. §.); ha pedig nem sikerül: a felek per útjára utasítatnak, — rendszerint a birtokon kívüli fél tartozván felpereskép fellépni (394. §.). A kereset benyújtására 30 nap tüzetik ki (397. §.), s ennek elmulasztása esetében az osztály megtétele és az örökség átadása a perre utasított igény tekintetbe vétele nélkül, a törvény illetőleg végrendelet alapján azon törvényszék által, mely az örökösödési perben határozni illetékes lett volna, — bármelyik érdekelt fél kérelmére azonnal eszközölni (398. §.).

Ha valamely örökhagyó törvényes örökösök és végrendelet nélkül halt el: erről a sz. korona képviselője mindjárt a haláleset bejelentésével hivatalból értesítendő. A bíróság ily hagyatékra törvényszerű biztonságáról a fennebbi szabályok megtartása mellett gondoskodik (402. §.). Egyszersmind mindazok, kik magukat a hagyaték iránt örökös, tulajdonosi vagy hitelezői minőségben érdekelteknek vélik: a hivatalos hirdető, hogy a bíróságnál egyévi határidő alatt jelentkezni, vagy igényeiket s illetőleg követeléseiket bejelenteni el ne mulasztás (403. §.). Ha e felhívás folytán örökösök vagy tulajdonosok jelentkeznek, kiknek igényeit a sz. korona képviselője elismerni vonakodik: azok a bejelentett igények érvényesítése tekintetéből keresetőknek a 397. §. szerint kitűzendő zárhatáridő alatti beadására, — a netán jelentkező hitelezők pedig, a mennyiben követelésök ellen kifogás tétetnék, a törvény rendes útjára utasítatnak (404. §.).

Ha igények nem jelentetnek be, vagy a bejelentettek jogerejű ítélet által érvényteleneknek mondatnak ki: a hagyaték az álladalmi kincstárnak lesz átadandó (405. §.).

A további fejezetek, — t. i. a holtak nyilvánítás¹⁾, elvesztett okiratok megsemmisítése²⁾, örök emléküli bizonyítás³⁾ s a hivatalos bizonylatok⁴⁾ részint a meglevő szabályokból, részint az osztrák eljárásból vétettek.

A hitbizományi eljárás hasonlóul a jelenben fennálló szabályrendeletből dolgoztatott át⁵⁾, — de a következő lényeges eltérésekkel:

A hitbizományok felállítására királyi jóváhagyás kívántatik. A kérvény a hitbizományi ügyekben illetékes bíróságnál nyújtandó be, mely azt, — a mennyiben kellőleg felszerelve látja, indokolt véleménye kíséretében az igazságügyi miniszteriumhoz terjeszti. A kérelem tárgyában az igazságügyi és belügyi miniszteriumok egyetértőleg intézkednek (435. §.).

A hitbizomány felállításairól engedelem megnyerése céljából kimutatandó: a) hogy az örökségül rendelt

¹⁾ 1864. nov. 10-én 19,649. sz. a. kibocsátott udv. rend. Függ. második foly. LXIII. V. ö. osztr. polg. tkönyv 24., 25. §§. Polgári perrendt. 193. s. köv. §§.

²⁾ Id. törv. szab. I. 159. és köv. §§. Osztrák polg. perrendt. 603. s. köv. §§.

³⁾ Osztr. polgári perrendt. 187. s. köv. §§. és 206. §.

⁴⁾ 1854. aug. 9-én kelt cs. nyiltp. 281. s. köv. §§.

⁵⁾ 1862. nov. 9-én kelt kir. leirat. Függ. első f. XXIX. V. ö. osztr. polg. tkönyv 618. s. köv. §§. 1854. aug. 9-én kelt cs. nyiltp. 220. és köv. §§.

vagy az alapítónak szabad rendelkezése alá eső s osztatlan tulajdonát képezi; b) hogy a mennyiben törvényes örökrészre (legitima) jogosított örökösök léteznek, ezeknek e részbeni joga a hitbizomány felállítása által rövidséget nem szenved; c) hogy a birtokot semmi adósság nem terheli, vagy a létező jelzálogos hitelezők, kielégítettésük tekintetében egyedül a jövedelmekre szorítkoznak (436. §.).

A hitbizományi birtokos a hitbizomány állagán semmi lényeges változtatást nem tehet (449. §.); de ha előnyösebb gazdálkodás tekintetéből czélszerűnek látszik, földeket földekért elcserélhet, vagy a hitbizományi tőke egyharmadrészét ingatlanok szerzésére fordíthatja; — mihez az öröklésre hivatottak s a hitbizományi gondnok meghallgatása mellett a rendes birói hatóság jóváhagyása kívántatik (450. §.).

A hitbizományi birtokos a hitbizományi jószágot adóssággal nem terhelheti. Ennélfogva a hitelezőnek csak a beszedett hasznokra lehet igénye, de nem a hitbizomány állagára, vagy a jövedelmek azon részére, mely az utódot illeti. Ha mindazáltal valamely adósságbebizonyíthatólag oly hasznos beruházásokra fordított, melyek tetteleg a jószágon találtatnak, vagy a hitbizományi bíróság beleegyezésével tétettek: annak megtérítését a hitelező, — de csupán a hitbizományi jószág jövedelmeiből, a hitbizományi utódoktól is követelheti. Az adósságok törlesztésére a tiszta jövedelemnek tíz százaléka fordítandó (451. §.).

A tényleges birtokosnak nem áll jogában oly intézkedéseket tenni, melyek által a közvetlen utód a birtok átvételében s teljes élvezetében akadályoztatnék. Ennélfogva minden időleges szerződések, — mint a haszonbér, kölcsön, meghatalmazás stb. a birtokos halálával lejártaknak tekintendők (452. §.).

Az utolsó (476.) §. felhatalmazási záradékot foglal magában az igazságügyi miniszterium részére, —

a) hogy az eljárást a telekkönyvi, csőd- és bányáügyekre nézve, a törvényhozás e részbeni tüzetes intézkedéseig ideiglenesen szabályozza;

b) hogy az időpontot, melyben a jelen törvénykezési rendtartás hatályba lép, valamint az ennek életbe léptetésére szükséges átmeneti intézkedéseket meghatározza.

K ü l ö n f é l é k.

— (Codificationalis bizottság.) A képviselőház f. hó 25-én tartott ülésében az igazságügyi miniszterium által előterjesztett törvényjavaslatok megvizsgálására kiküldött bizottság következőleg alakult meg: a beadott 271 szavazat közül, melyek közt 8 üres volt, Gozdu Manó nyert 254, Ráth Károly 250, Dózsa Elek 248, Horváth Lajos 248, Horváth Károly 246, Böhmches Frigyes 245, Dapsy Vilmos 244, Királyi Pál 244, Fülep Lipót 242, Vadnay Lajos 242, Kerkápoli Károly 241, Manojlovics Milán 208, Bónis Sámuel 202, Várady Gábor 195, Tisza Kálmán 158 szavazatot.

— (Az osztrák büntető eljárás módosítása.) A Reichsrathban Mühfeld indítványozá az osztrák büntető eljárás bizonyos §-nak módosítását. Az osztrák büntető eljárás nem engedi meg, hogy a polgári személyek ellen intézett bünvádi pörökben a végtárgyalásoknál szolgálatban levő katonák, mint *tanu* kihallgattassék. A ház a javaslatot tárgyalás végett bizottmányhoz utasítá. A 120. §. szerint, melyre itt hivatkozás történik, a végtárgyalásra tisztek és a valóságos szolgálatban álló legénység rendszerint nem idézendők meg, hanem a bíróságnak az azok által a vizsgálati eljárásban tett vallomásuk fölolvásával meg kell elégednie.

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.	Szerkesztői iroda: Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.	A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.
--	--	--

Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz.

Egyik nevezetes előnye az újabbkori törvényhozásnak a régiek fölé a motivumokban áll.

Nem vonjuk kétségbe, hogy az előbbi törvények is rendszerint bizonyos indokokból indultak ki s határozott célra voltak irányozva. Az 1514. évi törvényhozás hátterében a Dózsa-féle parasztlázadás iszonyai sötétlenek¹⁾; az 1843. évi országgyűlés munkálataiban mindenütt azon irányt szemléljük, hogy az alkotmány sánczaiba a pór nép is befogadtassék²⁾. Sőt a magyar törvényhozásnak régtől fogva dicséretes szokása volt a hozott törvényeket, habár általánosan, a bevezetésben indokolni. Így az 1715: 27. tcz. a végrendelet külkéllékeinek szabályozását az idegen törvények nemismerésének káros következményeivel indokolja³⁾. Az 1836: XX. tcz. a sommás szóbeli bíraskodásnak — „a perlekedők terheltségével egybekötött, s gyakran a per tárgya értékét felülmúló költségek elhárítása tekintetéből” adott helyet.

Amde a történelem világa koránsem képes mindenütt behatolni a jogszabályok alakulásaiba; a bevezető indokok pedig alig fejeznek ki többet azon általános kellékeknél, melyeket a viszonyok és jogszolgáltatás logikája minden törvényben már előre feltételez. Érez-zük, hogy többre van szükségünk; tudni akarjuk minden egyes tételnél a törvényhozás intentióit; ismerni a körülményeket, melyek a munkálatot vezették; látni a részletekben is a célt, mely az alkotók előtt lebegett; hogy a törvényben a törvényhozó akarata, s ennek magyarázatában a törvény való értelme nyilatkozván, a helyes alkalmazáshoz semmi kétely ne férközzék.

A külföld e részben minden követelést kielégít. Törvényei s a motivumok együtt jönnek létre, együtt lépnek a közönség elé⁴⁾. Motivumaik tanuságosak mind

¹⁾ Quamquam omnes rustici, qui adversus Dominos eorum naturales insurrexerunt, tamquam proditores capitali poena essent plectendi: ne tamen tanti sanguinis effusio adhuc sequatur, et omnis rusticitas, (sine qua nobilitas parum valet) deleatur, — statutum est etc. És alább: Attamen ut hujusmodi prodicionis eorum memoria, atque temporalis poena, etiam ad posteros ipsorum diffundatur et transeat, et quam enorme facinus sit, in Dominos insurgere, omne seculum agnoscat, — amodo etc. 1514: 14.

²⁾ 1844: 4, 5. tcz. és javaslat a szabad kir. városokról s szabad kerületekről az országgy. irások közt.

³⁾ Non absque magno testantium praejudicio animadverterunt fieri Status et Ordines, quod liberam testandi facultatem habentes, ob plurima canonicorum et civilium iurum requisita, — secundum quae testamenta Regnicolarum hactenus revideri et discuti consueverunt, — in suis intentionibus frustratos se esse, sint experti.

⁴⁾ Különösen említendők:

Entwurf eines bürgerl. Gesetzbuches für das Königreich Bayern, nebst Motiven. München, 1861.

Entwurf eines Gesetzes über das Hypothekenwesen und einer Hypothekenordnung für Preussen, nebst Motiven, Berlin, 1864.

Entwurf einer Processordnung in bürgerl. Rechtsstreitigkeiten für den preussischen Staat; és Motive zu dem Entwurfe etc. Berlin, 1864.

Entwurf einer Processordnung in bürgerl. Rechtsstreitigkeiten für das Königreich Bayern; és Motive zu dem Entwurfe etc. München, 1861.

Entwurf einer bürgerl. Processordnung für das Königreich Sachsen; és Motiven zu dem Entwurfe etc. Dresden, 1865.

az általános elvekre, mind a részletekre nézve; tanuságosak főleg az összehasonlításban és bírálatokban, — s különösen alkalmasak arra, hogy az elméleti szabályoknak, melyek magában a törvényben helyt nem foghathának, a gyakorlat magas irányu fejlesztése és alaposabb megértése céljából tért engedjenek.

Törvénykezési rendtartásunk, sajnos, hogy ez alkalommal a motivumokat mellőzni kénytelen. De ha meg-gondoljuk, hogy a külföldi törvényhozás hasonló műve-letekhez éveket vesz igénybe¹⁾, míg törvénykezési rend-tartásunknak néhány hét alatt kellett készülnie²⁾; hogy továbbá motivumokat a külföld is csak codicált törvé-nyekhez illeszt, míg a mi eljárásunk csupán a codifica-tióig, — legfőlebb kétévi időtartamra fog kisegítőül szolgálni: méltánytalannak tartanók a vádat, mely e mulasztásból a törvényhozást terhelné.

Mindemellett is azt hisszük, az igazságügyi mi-niszterium fog módot találni abban, hogy a közönség várakozása e részben is kielégítettessék. Mi addig is meg-kisértjük kiemelni a főbb vonásokat a törv. rendtartás jellegéből, s indokolni a lényegesebb eltéréseket, melyek a jelen törvénykezés s a tervezet közt jelenkeznek.

A római jog fontossága az újabb korszakban.

Háromszor dictált Róma törvényt a világnak, — háromszor egyesítette a népeket; először, midőn még a római nép erejének teljében volt, az állam egységére; másodszor, midőn már elenyészett, az egyház egységére, s harmadszor a középkorban, a római jog elfogadása által a jog egységére. Először külső kényszer által a fegyver hatalmával, — s a másik két esetben a szellem erejével. Rómának világtörténelmi jelentősége és küldetése: az egyetemlegesség eszméjének győzelme a nemzetiségi elv felett. A népek fájdalmasan nyögtek a külső és szel-lemi bilincsek alatt, melyeket Róma vert rájuk, s ke-mény küzdésbe került, míg ez ígát széttörheték.

De a türni kényszerült szenvedést messze tulha-ladja a haszon, melyet általa a történelem, s ők maguk is nyertek.

Az első küzdelemnek, melyet Róma vívott ki győz-tesen, — gyümölcse volt, a régi világ egységének hely-reállítása. A régi műveltség szálaínak Rómában kellett egyesülniök, hogy a történelem ezen csomóhoz köthesse a keresztyén műveltség fonalaít; a római világ-uralom a keresztyénségben lelte igazolását, melynek utját egyen-

¹⁾ A porosz Entwurf 1861. febr. 14-től 1864-ig; a szász 1861. decz. 4-től 1863-ig készült stb.

²⁾ Lásd Jogt. K. 18. sz. Első értekezleti ülés apr. 4., második apr. 9., harmadik apr. 15. Ez után váltak szét és kezdtek dolgozni az albizottmá-nyok s már május elején a munkálatok beszolgáltattak. A többi időt a re-vízió és az összeállítás vette igénybe.

gette; a centralisáló pogány Róma nélkül nem támadhatott volna keresztyén Róma.

A második világruralomnak, melyet Róma gyakorolt, — gyümölcse volt az újabb népek vallási és erkölcsi nevelése. A római nép régen oda volt, — csak a hely volt ugyanaz, melyről másodszor vevé a világ törvényeit, — e törvényeknek azonban a régi Rómával semmi közük sem volt.

De midőn az újabb népek harmadszor fordultak Rómához törvényekért, — a régi Róma volt ismét, mely azokat átszolgáltatta. — Egy része a valódi, — igazi római életnek és lényegnek volt az, mely újra éledt, — becsesebb és eredetibb minden másnál, mit a római nép művészet és tudományban reánk hagyott; szellemének legszebb virága, legdusabb gyümölcse. Megragadó jelenség! Egy holt jog újra feltámadva; egy idegen nyelvű jog, melyet csak a tudósok értettek, mely mindenütt ellenállásra talált s mégis kivívta az elismerés győzelmét! Mi életében, ereje és virágzásának teljében nem sikerült: az idegen népek jogát ujjaalkotni, — azt elérte egy fél évezreddel később; előbb el kellett halnia, hogy utóbb azután kifejttesse teljes erejét. S mily nagy mértékben fejtette ki. Eleinte nem volt egyéb, mint jogi grammatica a tudványók kezében, s csakhamar a törvénykönyv rangjára emelkedik, hogy végre, miután külső tekintélye nagy részt leromboltatott, e helyett jogi gondolkozásunk kanonjának sokkal nagyobb tekintélyt tegye magáévá. Nem abban áll a római jog jelentősége az újabb időkre nézve, hogy ideiglenesen jogforrásnak tekintetett, — e jelentőség csak is ideiglenes volt, — de abban, hogy teljes, belső átalakulást idézett elő, hogy egész jogi gondolkozásmódunkat megváltoztatta. A római jog épen úgy, mint a keresztyénség, a modern világ műveltségi eleme lett.

Igy tehát a római világruralom e harmadik phazisa épen nem tarthat az előbbi kettővel való összehasonlítástól. A látvány, melyet amazok nyújtanak, lehet drámaibb, szemnek és képzeletnek vonzóbb, az általános felfogáshoz közelebb fekvő — de a gondolkozó szellem nem kevésbé lesz elragadtatva azon bizonyos értelemben majdnem mesés történelmi részletek által, melyeket a római jog tartalmaz, — s mindig a legcsodálatosabb történelmi jelenségek, — a pusztán önmagára támaszkodó szellemi erőnek legritkább diadalai közé fogja azt számítani.

Ki ne hinné, hogy a jogtudomány már régen megtett mindent, hogy e tényt teljes érvényre juttassa? De a rendkívüliség jellege, melyet az magán visel, irodalmi sorsában is mutatkozik. Nem értem ez alatt történelmi részének elhanyagoltatását, mely csak a mi századunkban lett élénkebb munkálódások tárgya, — s daczára mindennek, mi *Savigny* óta a középkori római jog történelmét illetőleg tétetett, — receptiójának, — elfogadásának története még mindig nincs megírva. De értem a tudományos ítéletet, nézetet, mely ama tény jelentősége felett uralkodik. Bármennyire látszik is paradox állításnak: mai napig oly tan uralkodik a pozitív jog lényege és természete felett, melyet ama tény helyes és történelem-bölcsészeti ismerete teljesen lehetlenít. — Azon tant értem, melyet különösen *Savigny* terjesztett el a jogok nemzeti jellegéről, s melyet az általa alapítandó történelmi iskola alapkövévé tett. „A történelmi iskola, így adja elő *Savigny* annak programját, azon nézetben van, hogy a jog anyaga a nemzet összes multjából származik és nem önkényből, úgy hogy esetlegesen lehetne ez, vagy más is, de magából a nemzetnek legbensőbb lényegéből és történetéből eredt.“ Látjuk, hogy ez által elítéltetik a fentebb említett tény, mert mi köze volna a római jognak a modern nemzetek „ösz-

szes multjával, azok legbensőbb lényege és történelmével.“? Egészen idegen a római jog, mely minden legitimitást nélkülöz, s melynek eltávolításán következetesen leginkább *Savigny*nak és a történelmi iskolának kellett volna működnie. De épen ők voltak azok, kik védelmők alá vették, midőn a nemzetiségi elvek szempontjából kiküszöböltetése kívántatott. Különös iróniája a tudományos fatumnak! Egy oly gondolat, mely a római jog halálos döfését kénytelen előidézni, annak életmentésére van idézve. A római jog idő folytával a mienkké vált — ezzel hitték azt a nemzetiségi elv védszárnyai alá hozhatni. Lehet — de mily igazolást hozhat fel ama tan arra, hogy mienkké vált? midőn ajtónkon kopogtatott, még nem volt a mienk, — hiszen „nemzetünk összes multja, legbensőbb lényege és története“ állott vele szemben. Azon kérdésre: mi jogon engedték meg az idegennek a belépést? adósak maradnak a felelettel, s szempontjokból nézve csak az lehet a felelet: az kimagyarázhatlan téves lépése volt a történelemnek, eltérés a „történelmi elv“-től, tehát — talány, melynek megoldását még a tudomány nem fejtette meg.

Nem mondok sokat, midőn azt állítom, hogy tudományunknak iránya, mely a történelmi nevet vette fel, s mely a római jog történelmi kutatásában kétségtelenül megbecsülhetlen sokat tett, hogy ez irány nem volt képes a tényt, mely egész jogi állapotunk alapját képezi, sőt, az újabb korszak jogfejlődésének jellegét határozza meg, tudományosan megállapítani és okadatolni. Ha még annyi külső okot is hoz fel, melynek ama tényt *pragmatice* meg kellene magyaráznia; amíg a jog nemzetiségének eszméjét tartja egyedül mértékadónak, — az ellenmondás, melyben tana a római jog receptiójával áll, örökre megfejtetlen marad; — a nemzetiség útján soha sem fog tudományunkba jutni a római jog.

És ezzel el van ítélve ama nézet. Mert a római jog receptiója tény, melyet a tudomány nem mellőzhet, s melylyel, bármit állítson is a jog történelmi lényéről, meg-egyeznie kell.

És oly nehéz volna feltalálni a kellő, a helyes szempontot? Nyissuk csak fel szemeinket, s a történelem, bármerre tekintünk, reá vezet. A népek élete nem elszigetelt egy más melletti lét, de mint az egyéneké az államban, közös élet, s a kölcsönös érintkezés és benyomás rendszere, békés és ellenséges, adás és vevés, elfogadás és közlés, szóval egy nagyszerű, az emberi lét minden oldalát érintő csereviszony. Ugyanazon törvény, mely az anyagi világon érvényes, érvényes egyszersmind a szellemi világra is. Az élet kívülről fölvevés és belső eltulajdonítás; receptio és assimilatio a két alapműködés, melynek lételén és egyensúlyán alapszik minden élő organismus fennállása és egészsége. A kívülről felvételt megakadályozni s az organismust a „belülről kifelé“ való fejlődésre kárhóztatni annyi, mint azt megölni — a fejlődés belülről kifelé csak a hullánál kezdődik!

Az egyén nem vonhatja ki magát a törvény alól a nélkül, hogy a testi vagy szellemi halál áldozatává ne legyen; élete szakadatlan testi és szellemi lehelés. De a népeknél a magukba zárás, minden külső benyomás meggátlása nem volna épen gondolhatlan, s valóban nem is hiányzik a népcsaládban egy nép, mely — mint a nemzetiségi elvnek valódi Don Quixotteja — e különös eszmét megkísérlette keresztülvinni, s ez a chinai. És miért ne tenné, kérdehetnék, ha a mellett jól érzi magát, s szívesen nélkülözi az idegen népekkel érintkezés előnyeit? Hiszen önmaga szenved mellette legtöbbet. Igen helyes volna az ellenvetés, ha minden nép csak saját magáért élne, — de minden nép egyszersmind a többi végett is létezik; a világ minden többi népének joga van a vele való érintkezésre. A munkafelosztás sza-

bálya a népek életére is vonatkozik. Nem minden föld bir el mindent, s nem minden nép tehet mindent. De az egyesnek tökéletlenségét a kölcsönös segítség és közlés egyenlítőse ki — a tökély csak az egészben, a közösségben jelentkezik. India napja nem csupán India számára süti; az éjszaki vidékének is joga van a fölöslegre, melyet a természet amott pazar kézzel hint. És megfordítva a dél lakójának is joga van a hideg ég alj természetmennyeihez, a vashoz, mely ott nyeretik és dolgoztatik fel, — az iparszorgalom, művészet, tudomány műveihez, — a vallás és művelődés áldásaihoz. A népjog azon tana, hogy minden nép, a mit bir és előállít, azt pusztán önmagáért birja, épen úgy igaz, és helytelen egyszersmind mintha az egyénre alkalmaztatik; nincs abszolút, — azaz a közösség elve alól elvont tulajdon, s a történelem gondoskodott arról, hogy a népeket ez igazságra megtanítsa. Ha egy nép képtelen felhasználni a földet, melyet a természet reá bízott, másnak kénytelen átengedni helyét. A föld azon kézé lesz, mely ért műveléséhez — azonlatszólágos jogtalanság, melylyel Amerikában az angolszász faj a benszülöttek irányában viseltetik, a világ-történelem szempontjából tekintve, jogos. S nem kevésbbé vannak jogukban az európai népek, midőn a mennyei birodalom és Japánnak folyóit és kikötőit erőszakkal is megnyitják, s e tartományokata kereskedésre kényszerítik. A kereskedelem, vagy általánosabban szólva az anyagi és szellemi javak cseréje nem csupán az egyes népek érdekének és önkényének tárgya, de jog és kötelesség; e kötelesség teljesítésének ellenzése lázadás a természet rendje, a történet parancsszava ellen, s azon nép, mely elzárkózva él, nemcsak önmaga ellen vétkezik, midőn nevelésének eszközeitől zárja el magát, de egyszersmind jogtalanságot követ el a többi népek ellenében — szóval az elzárkozás a népek halálos vétke, mert a történelem legfensőbb törvénye a közösség.

Ez a népek életének alakja, ez a népek hivatása. Egy nép léte és növekvése épen úgy, mint az egyéné, szakadatlan felvétel, befogadás kívülről. Nyelve, művészete, erkölce, egész műveltsége, szóval egyénisége vagy nemzetisége épen úgy, mint az egyén testi és szellemi organismusa számtalan külső benyomásnak és átvevésnek eredménye. Ki tudná enagyszerű csereviszonyban közelebb meghatározni a kölcsönös átvétel arányát, ki tudná egyenként kimutatni ama benyomások és befolyásokat, melyeket egy nép a másokra gyakorol. Azon hajó, mely árukat szállított, aranyat hozott, de az ott hagyott gyártmányok az utánzás mintául, az ipar csirájául szolgálnak. Nyelv, erkölcs, vallás, szavak, eszmék, előítéletek, hit, babona, ipar, művészet, tudomány — mind alá van vetve a nemzetközi kölcsönösség és befolyás törvényének. És a jog? Egyedül a jog legyen ez általános törvény alól kivonva? Hiszen ide vezet azon tan, mely ellen most küzdünk, s mely ellen küzdenünk kell, hogy a római jognak helyet szerezhessünk; a történelmi iskola azon tana, hogy a jog tisztán „a nemzetiség bensejéből“ fejlődik. E szerint tehát ne fogadjuk el az esküdtszékeket, mert nem a mi talajunk fejlesztménye, — az alkotmányos államalkat mindenütt megvetendő, hol nem fejlődött eredetlegesen, stb. mintha bizony vonatkoznánk idegen bort inni, mert nem mi természeteltük, — vagy oly gyógyszer használni, mely nem minálunk termett. Ki meg akarja akadályozni, hogy idegen törvényeket és intézményeket fogadjunk el, tiltsa meg egyszersmind a cultura bármi más cikkének elfogadását is, parancsolja meg, hogy azon befolyás, melyet az ókor tanulmánya a modern műveltségre gyakorolt, ismét megsemmisíttessék. Az idegen jogi intézmények receptiójának kérdése nem a nemzetiség, — de egyszerűen a

célszerűség, a szükség kérdése. Senki sem fogja a távolban keresni, mit otthon ép oly jól, vagy még jobban megtalálhat, de csak örült fogja elvetni az idegen gyógszert, mert azt nem saját földje természetelte.

Tényleg elég egy pillantást vetnünk a jog történetére, s meg fogunk győződni, hogy a fentebbi törvény e téren is teljes alkalmazásra talált. Az ókor és a kelet ugyan alig nyújt történelmi nyugpontot e tekintetben, de mind Görögországban, mind Rómában élt az idegen intézmények átvételének hite, részint a hősök idejének homályából, részint a történelmi időkől. (a XII. tábla.) Idegen intézmények egyes nyomai még a későbbi római jogban is kimutathatók (pl. a *lex Rhodia*), vagy legalább gyaníthatók, ha a külföldi nevek irányadók lehetnek. (pl. *hypotheca*, *hyperocha*, *emphyteusis*, *antichresis*.) De ama törvény kifejtésének tulajdonképeni színhelye a modern világ. Ebben annyira elterjedt, hogy az összes modern jogfejlés ez által lép éles ellentétbe az ókorival és keletivel. Keleten és az ókorban lényegileg csakugyan úgy fejlődik a jog, mint *Savigny* tanítja: belülről kifelé, a nép életéből. Közösséget a különféle népjogok mozzanataiban, központot a jogban, közös tudományt hiába keresünk akár keleten akár az ókorban, — minden egyes jog magáért, — a többiektől függetlenül létezik és fejlődik. Ott csak a jogok története létezik, és nem a jog-é. A modern világban azonban magasabb irányt vesz a jogtörténet s itt valóban a jog történetévé válik. Az egyes jogok számai itt nem futnak többé egymás mellett, egymást nem érintve, de kereszteznek, szövetben egyesülnek, melynek eredeti, közös szegélyzetét a római jog és canonjog képezik. Az egyes jogforrások nagy mennyiségéből e két jog, mint hatalmas központ emelkedik ki, s a legkülönbébb nemzetek praxisát és tudományát közös cselekvényben egyesíti. A mit a spanyol jogász kigondolt, megkimélte a némethoni tudós fáradságát, a hollandi folytatta az építkezést azon alapon, melyet a francia tett le, s az olasz törvények gyakorlata határozó befolyást gyakorolt minden más tartományok jogi ítéleteire. Mily magasztos e közösség, mily irigylésre méltó a jogtudomány akkori állapota! Egészen új, fiatal tudomány, telve mind azon inger és vonzerővel, melyet egy friss hajnalpir magában rejt, és azonnal az európai általánosság magaslatára emelve. Mily hiányosak lehettek e szempontból az egyes tartományi jogok — azon nyomoru kísérletek, melyek egy kis ország körében és számára akarták megoldani ama feladatot, melyet a római jog felülmúlhatlan módon már egész világ számára valósított. Könnyen érthető, hogy az általánosság e szelleme, mely az akkori világnak mindenekelőtt a római jog alakjában jelentkezett, a jogászokat elkábitotta — hogy fanaticusokat idézett elő; minden új, nagyszerű eszme hasonló hatással bir, — ezek a történelem hajnalai — a déli nap nem lelkesít, csak a felkelő.

De a római és canonjog még nem képezik e közösség határait. Mellettök és kívülről változó sorban még számtalan intézmény, kérdés és problema jelentkezik, melyeket a népek szintén a közös gondolkodás és cselekvés terébe vezetnek: a hűbériség, a váltó-kereskedelmi és tengeri jog; a büntető jog kérdései: a kinpad és halálbüntetés eltörlése; esküdtszékek; a jobbágyosság megszüntetése; a társadalmi, politikai, egyházi és nemzetközi kérdések — ki tudná mind elősorolni? E tényeket látva, ki ne volna meggyőződve, hogy a jog története a középkor óta egészen új utra lépett, s egészen más, magasabb célok felé törekszik, mint az ókorban. S bármi csekély legyen is az évezredek szempontjából azon történelmi részlet, mely a jog ezen új korszakából eddig lefolyt, már is teljesen kiviláglik, hogy annak jel

legét az általánosság, az egyetemlegesség képezi, s hogy ez a jog jelenlegi álláspontjának jelszava. E hajlam és vonzalom helyes érzetének közepette hirdette tanát a természetjog a jognak hely és idő felé emelkedett általánosságáról. A természetjog nem mellőzve a létező viszonyokat, nem lépve ki az idő folyamából, tényleg csak a jelentkező állapot eszményítése volt; kísérlet a modern jog közössége és egyetemlegességének ténylegeségét tudományosan adni elő és megállapítani. Ha e mellett a történelemnek hátat fordított, a helyett, hogy mint tehetne volna, saját támogatására használta volna fel, úgy a „történelmi irány“ oppositioja teljesen igazolva van. De hibát követett el ez utóbbi, midőn a „történelmi“, és „nemzeti“ fogalmakat teljesen ugyanazonosította, s a nemzetiség eszméjét a jogfejlés egyedüli és kizárólagos alapelvévé tette; oly hibát, melyet, mint az eddigiekből kimutattuk, maga a történelem, melyre hivatkoznak, czáfol meg. A míg a tudomány arra nem határozza magát, hogy a nemzetiség eszméjét az egyetemlegesség eszméjével egyenjogusítsa, nem lesz képes sem a világot felfogni, melyben él, sem pedig a római jognak megtörtént receptioját igazolni.

Ha ez utóbbihoz fordulunk, abban csak azon művelődés-történeti kölcsönök egyikét fogjuk látni, melyek a népek életében annyiszor ismétlődnek, s melyek a történelem alaprajzának: a kölcsönös segély, előmozdítás és nevelésnek teljesen megfelelnek. A rendkívüli csak az idegen anyag rémitő tömege, mely egyszerre fogadtatott el, s melynek jogi organismusunkra épen oly hatása volt, mint a physikai organismusra a táplálékkali túlterhelésnek. Az, hogy e kölcsönt egy régen szétbomlott néptől vettük, hogy ennek öröksége csak évszázadok múltán vétetett birtokba, épen nem különös. A görög műveltség, képző befolyását szintén csak akkor gyakorolta a modern népekre, midőn annak eredeti birlalói már régen elporlottak. Az örökjog a népeknél épen úgy érvényes, mint az egyénnél; sőt maga a *hereditas jacens* is ismétlődik. Csak azon örökség vettetik meg, melynek nincs értéke, — a többi urára lel. Így van ez a népek örökségeinél, s nevezetesen a római joguál. A lángész, szellemi munka, ezeréves tapasztalat, melyek benne rejlenek, kevesebb joggal birtak volna az emberiség hasznára lenni, miut a görög művészet remekművei, vagy Plato, Aristoteles eszméi? Azért egyesített a történelem minden feltételt, mely a mű létrehozására szükséges volt Rómában, s azért működött ott oly nagyszerűen, hogy mindezt ismét öngyilkos kézzel megsemmisítse? Misem enyészik el e világon, mi valóban nagyszerű, — s ha látszólag el is enyészik, mint a növény, magvát a földbe rejt, mely annak idejében, midőn a tavasz napja életre hozza a csírá, megifjodva tűnik ismét elő. A római nép idejében még nem volt érett az emberiség e becses ajándék elfogadására, — még némi időre volt szüksége, hogy elérje a műveltség és érettség azon fokát, melyben annak szüksége és megértése jelentkezett. A római jog várt.

Az alak, melyben azt először magukhoz ragadták, volt annak elfogadása mint törvénykönyv. A római jog külső érvényének azon korszaka volt az iskola ideje, — kényelmetlen és kellemetlen, de átmenetileg szükséges és igazolt. Midőn a népek érzették, hogy az iskolát túl-nőtték, lerázták az igát, s a Corpus Juris helyébe új törvénykönyvek léptek. Elvesztette talán ez által a római jog jelentőségét és fontosságát? Éppen oly kevésbé, mint az iskola, miután már elhagytuk: a mit ott tanultunk, magunkkal viszzük. A modern törvényhozások mindegyike a római jogon alapszik, anyagilag és alakilag, — s ez utóbbi műveltségi eleme lett a modern világnak, mint a keresztyénség, a görög és római iroda-

lom s művészet, — melynek befolyása nem szorítkozik pusztán azon intézményekre, melyeket a római jogból átvettünk. Jogi gondolkozásmódunk, nézeteink, szóval egész jogi képzettségünk római lett.

Annyira birtokában vagyunk-e már e tulajdonnak, hogy a r. j. további tanulmányozását egészen nélkülözhetjük s azt egészen a tudósokra bizzuk? Volt oly idő, midőn azt hitték, s az egyes országokban az újabb törvénykönyvekben minden tudományos összeköttetést megszakítottak a római joggal. A tapasztalás bebizonyította e nézet elhamarkodottságát; az újabb jogok irodalmának első korszakában jelentkező sivárság és pusztaság csak akkor üdült új életre, midőn amaz összeköttetést újra kezdték. De hogy a római jog tanulmányozása egykor feleslegessé fog válni, azt csak az tagadhatná, ki a modern népeket a jog terén örök tudományos kiskoruságra ítélte volna. A római jog által, de *tulemelkedve* rajta — ez az az jelszó, melyben nézetem szerint a római jog fontossága fekszik a modern népekre nézve.

A római jog külső mellőztetése, nagyobb részében azon területnek, hol eddig érvényben volt, mind az életre, mind a tudományra nézve elhatározó fordulópontot képez, épen oly fontosat, mint egykor annak külső behozatala. A tudomány alaki egysége, melyet ugyanazon törvénykönyv közössége nyújtott Europa legnagyobb részének, — a legkülönbözőbb tartományok jogtudományának együtt munkálkodása ugyanazon anyagon — a jog alaki közösségével együtt elenyészett; a tudomány tartományi jogtudományyá degradáltatott, a jogtudományban összeesnek a tudomány határai a politikáéval. Ez pedig lealázó, méltatlan alak egy tudomány számára! De csak tőle függ e korlátokon tultenni magát, s az egyetemlegesség jellegét, melyet oly soká birt, mint összehasonlító jogtudomány magának az egész jövőre biztosítani. Ez által módszere egészen más, tekintete biztosabb, ítélete helyesebb s működése sokkal szabadabb lesz, — s így látszólagos vesztesége tényleg előnyére és hasznára fog válni; a tudományos tevékenység magasabb fokára fogja emelni. Hogy a tudomány ez új korszaka már is megkezdődött, meggyőződhetünk, ha napjaink irodalmára, s nevezetesen az állam-, büntetőkereskedelmi- és váltójogára vetünk egy pillantást.

A római jog művelésében is, gyakorlati mellőztetése folytán, okvetlenül nagy változás fog bekövetkezni. Mig annak eddigi alakja lényegileg e jog gyakorlati érvényének befolyása alatt állott, — ezután a tárgyalás e neme nem lesz elégséges, hogy a jogászok érdekét biztosítsa. Ezt csak az által lehet elérni, hogy a tudomány az egyszerű *előadás* színvonaláról a *ténylegesség bírálatának* magasságára emelkedik.

IHERING után R. J.

P á r h u z a m

1843-ki büntetőjavaslatunk börtönrendszere és az újabb tapasztalatok között.

II.

A kerületi és törvényhatósági börtönszemélyzet ki-nevezése és elmozdítása, fizetése, lakása és egyéb illetőségeiről a 113—148. és 158—174. §§-ok intézkednek.

A börtönszemélyzet teendőiről a 175—329-ig terjedő §§-ok, egyenként, minden hivatalnokról külön-külön és részletesen szólnak. E tekintetben javaslati börtönrendszerünk semmi pótolni, — semmi javítani valót sem hagyott hátra. Gondoskodva van itt elegendő személyzetről; mindenkinek teendői és hatásköre a legszabatosabban körülírva; az ezekre szóló utasítások minden kétséget mellőznek s meghatározzák czélszerű elvek alapján azok egymáshoz viszonyait is. Az ezekben fel-

állított szabályok — melyek az igazgató kezeiben összpontosuló egységes kormányzatot rendelnek — oly alapos törvényhozói bölcseségről tanuskodnak, annyira józan előgondoskodásból folynak, hogy hasonlót alig mutathat a külföld valamely törvényhozása eddigéig.

Hogy a bádeni¹⁾ — hol a munkavezető, orvos és lelkész, mindenik önállólag működik, saját egyoldalú felfogása szerint, változásokat tesz szakmájában, sőt ez iránt az igazgató mellőzésével közvetlenül a minisztériummal is érintkezik²⁾; — ugy a porosz³⁾, — hol a papi rendbelieknek fogházi felügyelőkül és hivatalnokokul való alkalmazása — és ezeknek önálló s az igazgató befolyását egészen kizáró működése által az egyetértő összműködés meg van hiúsítva, — javaslatunk ezen részének előnyeivel koránsem dicsekedhetnek: minden szerénységre való szemrehányás nélkül lehet állítanunk.

Csak egyet nélkülözünk a megnevezett s alkalmazandó fogházi személyzetből t. i. *tanítót*.

Törvényhozóink, ugylátszik, több súlyt fektettek magának a rendszernek hatásába s a sok és folytonos munka általi rendhez való szokásba; az egyéb javítási módokat ellenben vagy fel sem említik, vagy pedig csak mellékesen érintik. Pedig egyik főfeladata a javító fogháznak az, mit az ifjúkori nevelés elmulasztott, alkalmas módon utánpótolni. Javaslatunk erről hallgat.

Épen ezen irányhoz képest kötelesek aztán a rabok naponta 11½ órát dolgozni — mi legtöbb, amit e tekintetben kívánni lehet; — míg szellemi kiképzetésükre nagyon kevés idő van szánva. Ugyanis az egyedüli forrás, honnan szellemi újjáépüléseket eszközölhetnék, a lelkész és orvos látogatásai levén⁴⁾, az elsőre nézve azonban a 266-ik §. s ez utóbbit illetőleg pedig a 277-ik §. hetenkint csak egyszeri látogatást rendelnek. De meg az isteni tisztelet sem nyert javaslatunkban oly szerepet, hogytőle sokat lehessen várni, annál kevésbbé, miután a 263. §. még azt is parancsolja, hogy „az isteni tisztelet csak a szükségesekre szorítkozzék s *predikációk ne tartassanak*.”

* * *

A mi a rabokkal bánásmódot s a magánrendszer egyéb kívánalmait illeti, következőket említünk meg:

A IV. fejezet az egyszerű fogságra ítélt *foglyokkal* való enyhébb bánásmódról, az V. fejezet pedig a félévnel többre nem ítélt rabokkal elbánásról szól.

Nevezetesen:

A 44-ik §. nem csak azért válik dicséretére szerzőinek, mert czélszerűen intézkedik a foglyok testi tisztántartása iránt, hanem a hajlenyírásnál zárjelbe foglalt ama megjegyzés által is: „hajuk megnyírassék (de csupán tisztántartásuk könnyítésére szolgáló módon és alakban!);” — ez által száműzve levén az újabban berendezendő börtönökből a hajlenyírás hajdankori megálázó módja.

A 46-ik §. azon intézkedése, hogy a rab elzáratása után 3 napig egészen magára hagyassék, a magánrendszer szellemének a legjobban megfelel, mert ez a bűnöst magához téríti s fogékonyabbá teszi a jó benyomásoknak.

A VI. fejezet a félévnel hosszabb időre ítélt rabokkal bánásmódról szól. Ezek közül:

A 48-ik §. a rabok téli és nyári ruházatát igen czélszerűen határozza meg.

Az 51-ik §-ban pedig a rabok élelmezéséről gondoskodik; mi egészségi szempontból elég jó megválasztással

¹⁾ Füesslin, Grundbedingungen 1—17. l.

²⁾ Ezen eljárást nem helyesli a szász kormány által kiküldött bizottság sem. Lásd Rapport door Grevelink p. 97.

³⁾ Holtzendorf, der Bruderorden des Rauhenhauses und sein Wirken in den Strafanstalten. Berlin 1862.

⁴⁾ Hogy egy rendes fogházi iskolának minő előnyei vannak, kimutatja: Mittermaier, Gefängnisverb. 106. l.

és tápláló elemekből van összeállítva. Különös figyelmet érdemel, hogy „a kenyér teljes meghűlt állapotban adassék, s hetenkint háromszor ¼ fontnyi főtt vagy sült marhahús, csont nélkül adassék.”

Az 54-ik §-ban a rabok naponkénti felkelésének és lefekvésének, ugyszinté élet- és foglalkozásaiknak rende-
állapittatik meg.

A rabok által teljesítendő munkák körüli szabályokat az 55—61. §§-ok tartalmazzák¹⁾.

A börtönfegyelemről pedig a 87—108. és 109—112. §§-ok tanítanak. Különös előnye e résznek, hogy a testi fenytéket teljesen mellözi. Bilincsekről nem tesz említést, s azért következtetni lehet, hogy azt is teljesen mellőzni kívánta.

* * *

Az összes börtönrendszerre való felügyeléssel a m. kir. Helytartótanácsot bizza meg javaslatunk (324. §.), mely e végből állandó s kirekesztőleg e tárggyal foglalkodó bizottságot köteles kebeléből kiküldeni (325. §.).

Ezen központi bizottság összeállításáról, illetőségéről és teendőiről a 325—343. §§-ok rendelkeznek; különösen megjegyzendő ezek közül, hogy a

328-ik §. szerint: Üléseiben egy orvosnak mindig részt kell venni;

332-ik §. szerint: tanácsosai által az ország börtöneit időnként megtekintetni, s a találandó hiányok orvoslása iránt intézkedni köteles; a

342-ik §-hoz képest: czélszerű rovatokkal ellátott börtönügyi statistikát szerkeszteni tartozik a hozzá felterjesztett igazgatói jelentések, évi kimutatások- és saját tanácsosainak tapasztalataiból.

III.

Nem levén czélunk itt a javaslati börtönrendszert egész terjedelmében tárgyalni, csak főbb pontjaiban ismertetvén meg annak szövegét, az eddigieken felül csak még a következő néhány megjegyzéseink vannak.

Mindenekelőtt nem látunk benne különösen gondoskodva a fiatalok és kezdő bűnösökről. Európa majdnem minden országában külön eljárás követtetvén a fiatal foglyok és ujoncz börtönvendégek irányában, javaslatunk e tekintetbeni hallgatása hiányul veendő.

Nem találjuk továbbá megegyezőnek a javítás eszméjével s a magánrendszerrel a javaslatunk által nem mellőzött *életfogytiglani* elzárást sem; mert javítani csak azt kell, ki a társadalomban marad, s javulni csak az fog, a ki tudja, hogy annak hasznát veendi. De életfogytiglani fogság mellett sem a társadalomnak nem fekszik érdekében egy oly embernek megjavítására fáradságot és költségeket fordítani, ki úgy is örökre el van választva polgártársaitól, sem pedig a fogolyban nincs semmi ösztön, életmodorát megváltoztatni, a jó utra térni, ha örökös rabságra van kárhoztatva, s nincs reménye valaha szabadságát visszanyerhetni.

Nem egyezik meg továbbá a legtöbb újabbkori törvényhozással, sem a tudósok- és szakférfiaknak tapaszt-

¹⁾ A 60-ik §. azon intézkedése, mely a raboknak a munkabér 1/6-od részét biztosítja, igen korszerű, s a legjelesebb szakférfiak nézeteinek megfelelő. (Lásd: Mittermaier, Gefängnisverb. 112. l. — Füesslin 180. és 184. l. — Ducpetiaux, 30. l. — Diez, 184. l. — Beranger, 539. l. — Szalay, Themis II. füz. 39. l.) A 61. §. azonban, melynél fogva a rab munkabérének ezen 1/6-od részére is, — melynek rendeltetése tulajdonképen az volna, hogy a rabban belső munkaösztön ébresszessék, s hogy kiszabadulásakor egy kis tőkékével birjon, nehogy a szükség által azonnal a félrelépésre legyen újra kényszerítve, — kárvallottak és más igénylők által lefoglalható, azért nem látszik czélszerűnek, mert alig lesz bűnözési eset, hol kárvallottak fel ne lépjenek, s így javaslatunk eme §-nak megtartása és foganatba vétele mellett alig is lesz rab, ki a fogságból kiszabadulásakor többet vihetne ki magával a törvényben minimumként meghatározott 48 krajczárnál. Ez pedig vajmi kevés arra, hogy a világba kutasított gonosztevő, ki a börtönben tettejének ruganyosságát is veszítette, részben s idegenkedéssel is fogadtatik az emberek legtöbbjeitől, a jó uton fenntarthassa magát.

talatokon nyugvó véleményével, hogy semmi kivételeket sem tesz a magányos elzárás alól¹⁾.

Egészségi szempontból nem találunk az iránt intézkedést, hogy a cellák — „melyeknek ablakai a foglyok által ki nem nyithatók” — időnként szellőztessenek²⁾; a mi, — tekintettel arra, hogy az árnyékszékek is a cellákban volnának felállítandók, — igen káros következményü lehet. Annál kevésbé lehet aztán indokolni azt, hogy az 54-ik §. m) pontja azt rendeli, miszerint „a szabad levegőnek, arra rendelt alkalmas helyen haszná-lása, egyedül azon raboknak engedtetik meg, kikre nézve azt a börtön orvosa elkerülhetlen szükségből elrendelendőnek jelenti.” — Hogy naponta 11½ órai fárasztó, ülő munka mellett, nem szellőzött cellában, melyben árnyékszék is van, — élelemmel — mely a legfőbb szükségleten kevésse terjeszkedik túl — s a folytonos magánynak látogatások által való ritka szórakoztatása mellett, nem válik-e minden további orvosi vizsgálat nélkül is elkerülhetlenül szükségessé az egészség fenntartása tekintetéből naponként egy kis testi mozgás, aligha nem biztossággal állítható³⁾. A 85. §., mely szerint: „a kerülési börtönökben elzárt raboknak, hetenként két ízben, egy-egy óráig a szabad ég alatti sétálás megengedtetik” — ha ez a törvényhatósági börtönökben elzárt foglyokra is vonatkoznék, sem felel meg elegendőleg az ebbeli kívánalomnak.

Épen ugy nem helyeselhető a 135. §. rendelete sem, mely szerint „a rabnak szóló s bebörtönöztetése ideje alatt érkezendő levelek, a börtönigazgató által feltétlenül félreteendő, s neki csak kiszabadulásakor adandók át;” mert egyik tényező levén a javítás előmozdítására a családi összeköttetések fenntartása, — miután azáltal a fogolyban finomabb érzemények ébresztetnek és tápláltnak, — ezt akadályozni nem létezhetik eléggé alapos ok⁴⁾. Hogy pedig a 35-ik §. a foglyoknak (egyszerű fogságban) megengedi a levelezést, ez a fentebbi §. tartalmának oly jelentőséget ad, mintha ama tilalom csak a rabság súlyosbítására volna szolgálendő. De eltekintve attól, hogy e rendszerrel semmi ily különös súlyosbítások meg nem egyeztethetők, büntetésül megfosztani a foglyot attól, mitől a javulás előmozdítását várhatni, annyit is tenne, mint feledni azt, hogy „a bűnös javulása legbiztosabb garancia a társadalomnak visszaesések ellen.”

Hogy végre a javítás előmozdítására különböző kedvezések⁵⁾ nyújtása, — kitüntetések, a becsületérzet ébresztése, a fogsági idő megrövidítése, — vagy feltételes szabadságba helyezés által hatni javaslati börtönrendszerünk nem iparkodik, egy cseppet sem nagyobb hiba, mint az, hogy a kiszabadult foglyok további sorsá-

ról és nyomoráról sem gondoskodnak¹⁾ §§-ai, nem lehet-vén sok sikert remélni egy oly börtönrendszertől, mely javítási experimentumainak befejezésére elegendőnek tartja azt, ha kinyitja a kiszabadulandó előtt a börtön ajtaját s nem vezeti a társadalomból kiragadottat fokonyként vissza az életbe. *Árt az emberi szemnek egyaránt a napfény, mint annak ellentéte, a sötétség, ha rögtön váltják fel egymást; s épen oly káros befolyásu a lélekre is a rögtöni fordulat.*

FRIEDMANN BERNÁT.

A polg. törvényhozás az új olasz királyságban²⁾.

Victor Emanuel új codexe mindjárt első soraiban kitünteti, hogy Károly Albert törvénykönyvének alkotása óta, e rövid, 1837-től 1865-ig tartó időközben nagy újjáalakulás, nagy forradalomnak volt Olaszország színtere. A régi sardiniai codex kezdete: „a római katholica vallást emeli az állam egyedüli vallásává, melynek védője a király, kinek egyszersmind egyedül áll hatalmában törvényeket alkotni.”

Az új törvényhozó kitörölte ez elévült elveket, de nem helyettesítette azokat, mint vární lehetne, a modern társadalom liberális eszméivel. Még sokkal jobban tett, midőn a polgári törvénykönyvből minden politikai és vallási elvet kizárván, elismerte a polgári jog önállóságát, mely a természet és ész alapjaira fektetve, minden politikai és vallási befolyástól függetlenül áll. A polgári és államjognak ez elkülönzése az új reformnak egy legeredménydusabb intézménye, melynek több megbecsülhetlen alkalmazásával fogunk találkozni.

Igy találkozzunk mindjárt a megkülönböztetés egy hasznos következményével, midőn az új olasz törvénykönyv 3-ik §-ában azt mondja, hogy: „Az idegen épen úgy élvez minden polgári jogot, mint a benszült.” Igazságos és szükséges ujtás ez, melyet nem csak a régiek, de az újabb törvényhozók is többé kevésbé szem elől tévesztettek, azon egyszerű okból, hogy a polgári, a magán jogot összetévesztették az állam, — a közjoggal; egy sorba tették a tulajdon — az apai-fiui- vagy férji jogokat, a választási vagy választhatási jogokkal, melyek a társadalmi hatalom alkotásai, míg amazok a dolog természetéből eredve, és minden emberi lény feltétlen szükségletét elégítve ki, nem csak a polgár tulajdonai, de az emberé is. Talán végre eljött az idő, melyben ez oly régen félreismert elv végre mindenütt érvényre fog emelkedni, mint érvényre emelkedett az olasz királyságban, és legujabban az argentini köztársaságban is.

Ugyszintén jelentékeny ujtást teremt az olasz törvénykönyv az atyai hatalom korlátozása és a gyermeki jogok kiterjesztése által. A római jog paterfamilias korlátlan ura volt családjának, míg a fiu atyja engedelmével nélkül semmi szabadságot sem élvezhetett, — a code Napoléon szerint a házi tekintély csak az atya halála után származhatik át az anyára, s akkor is fiának letartóztatását csak két rokon támogatása mellett kérheti, míg az atya önmaga is megteheti, sőt ha fia még nem 16 éves, egyszerűen megparancsolhatja. A régi sardiniai codex szintén a francia elveket vette át. De az új olasz törvénykönyvben ez mind eltűnik. Az atyai jog nevelési joggá válik; a házi tekintély nem csak az atya, de mindkét szülő kezeiben tétetik le, s a teljes koru fiu a régi törvények által reá vert bilincsek alól felszabadul. — Végre még a francia törvényhozás egy legsajnosabb ürét töltve ki, az olasz törvénykönyv a legnagyobb gond-

¹⁾ Mittermaier, Gefängnisverb. 120. l. — Röder, Besserungstrafe 129. l. — Blätter für Gefängnissskunde. 1864. 46. l. — Ily értelemben nyilatkozott az 1850. évi márczius 5-én összeült parlamenti bizottság s az 1857-iki frankfurti congressus is. — A bajor kamara (1855-ben) egyhangulag kiveendőnek találta legalább a nőket a magányos elzárás alól. A toscanai törvényhozás a betegeket, epilepticusokat szokat, kik elméleti betegségre hajlamot mutatnak. A francia és badeni törvény a hetven éven túl levőket veszi ki.

²⁾ Pedig az 1850-iki parlamenti bizottság előtt bebizonyítá Baly orvos, hogy a rossz szellőztetés oka a legtöbb — különösen ragályos — fogházi betegségeknek.

³⁾ Marcard, Beiträge zur Gefängnissskunde 42. l. „Körperbewegung und Genuss der frischen Luft ist dem Gefangenen — unerlässlich nöthig.” — Angolhonban a readingi fogházban 2 óráig élvezhetik a foglyok a szabad levegőt, s a fogház orvosa Baly még ezt is keveseli. Épen ugy nem találja elegendőnek O'Brien börtönigazgató (Pentovillében) az egy órai (naponkénti) szabadmozgásra engedett időt; melyet ezen fogház orvosa Bradley 2 órára kíván meghosszabbíttatni. Maltában 2 órai és a Celli fogházban egy órai szabadbani mozgásuk van naponta a foglyoknak.

⁴⁾ Füesslin, die Einzelhaft, 115. l.

⁵⁾ Mittermaier, Gefängnisverbesserung 103. l. „Gerade die Einzelhaft fordert und macht es möglich, gewisse Begünstigungen anzuwenden, die am meisten das in der menschlichen Natur gelegene Motiv der Hoffnung in Bewegung setzen.” — E mellett nyilatkozott az 1857-iki frankfurti congressus is; — s épen oly hathatósan ajánlotta azt 7 évvel előbb az angol parlamenti bizottság. — Lásd még: Ferrus, üb. Gefangene 152. l.

¹⁾ Mittermaier, (Gefängnisverb. 161. l. és Gefängnisssfr. 154. l.) sür-gösen kívánja, hogy a törvényhozás gondoskodjék társulatok alakításáról a kiszabadult foglyok gyógyítására.

²⁾ Lásd Jogtd. Közl. 21. sz.

dal rendezi az atya jogait és kötelességeit gyermekeinek patrimoniumát illetőleg, s a törvényszéket hatalmazza fel, hogy ezen hatalmukkal visszaélő szülőket jogvesztéssel fenytse.

Az atya hatalma után térjünk át a férj jogaira. Itt is azt látjuk, hogy mennyire halad az olasz törvény az észszerű liberalismus terén előre, s hogy nem egy reformot tett, mely nem sokára mindenütt minta gyanánt fog szolgálni.

Az európai törvényhozásokban a férj jogait illetőleg két fő irányt kell megkülönböztetnünk. Némely törvényhozó, a női nem gyengeségét és tapasztalatlanságát tartva szem előtt, a férj tekintélye és hatalma által akarta gyengeségét támogatatni, és a nőt egészen férjének gyámsága alá helyezte. Mások ismét a nőt ugyanazon tehetségekkel látták felruházva mint a férfit, s midőn amazt polgári tetteiben a férj ellenőrzése alá helyezték, ezt nem gyengeségének támogatására tették, de azért, hogy az igazgatás egysége által a házasság élet viszonyainak helyes kezelését biztosítsák. Az olasz codex ebben eltér mindkét nézettől, s két igen figyelemreméltó újítást hoz elő. Először is: nem követeli, hogy a férj mint nejeinek gyámja lépjen közbe minden szerződésnél, melyet neje aláír, sőt ha saját ügyei távol tartják, nejét *általános* (és nem, mint a Code Napoléonban *specialis*) felhatalmazással feljogosítja, hogy érdekei felett önmaga örökösöként, hogy ügyeit önmaga intézze el; másodszor pedig az olasz codex szerint a nő mindig maga is ellenőrködés nélkül cselekedhetik, valahányszor férje nem képes, vagy méltatlan arra, hogy őt felhatalmazza. Ily esetekben a nő bizonyos időre a család feje lesz, s nem kénytelen, mint egykor a sardiniai törvények alatt, vagy most Franciaországban, minduntalan a törvényszék segítségével folyamodni.

Egy eset van mégis, melyben az olasz codex e segítyt kívánja: midőn ugyanis a nőnek saját jogait férje ellen kell védelmeznie. Itt az olasz törvényhozó megszűnik a nő okossága és önállóságában bizni, s azon nézetből indul ki, hogy habár a nő eléggé okos férjének támogatása nélkül is végezni ügyeit, talán nem lesz az akkor is, midőn ellene kell működnie s a férj befolyásának kell ellenállania. Éppen ellentéte a Code Napoléon e téreni intézkedésének, mely épp akkor hagyja magára a nőt, midőn férje ellen kell működnie, holott minden más esetben a törvényszék örökösét kényszeríti rá. Melyik nézet helyesebb és észszerűbb, ennek megítélését az olvasóra bizzuk.

Azon esetek között, melyek a nőt férjének hatalma alól felmentik, különös figyelmet érdemel az, midőn a házasság felek törvényesen elváltak. — A Code Napoléon ez esetet igen mellékesen tárgyalja, alig 5—6 pontban emlékezik meg róla, s akár a férj, akár a nő hibája miatt történt az elválás, a férj mindig megtartja férji és apai jogait s hatalmát. Az olasz codex egészen másképen s az eset fontosságához mértén fogja fel ez elvet. A kimondott elválás után meggyengíti az atyaság praesumptióját, felhatalmazza a férjet nejeinek gyermekeit eltagadni; módosítja az atyai hatalmat s annak gyakorlását és megosztását a törvényszék ellenörködése alá helyezi; a férj hibájának esetére megfosztja azt a törvényes haszonélvezettől, anyagi előnyeitől és a neje utáni örökléstől. Végre felszabadítja a nőt férje hatalma alól: a nő felhatalmazás nélkül cselekedhetik, ha az elválást a férj hibája okozta, s a törvény felhatalmazását kell igénybe vennie, ha az elválásnak saját hibája, vagy hallgatag beleegyezése volt oka¹⁾.

Nem hagyhatjuk még említés nélkül e helyen a törvénytelen gyermekek sorsát, melyet az olasz törvény

sokkal jobb, sokkal méltányosabb helyzetbe emel, mint az eddigi törvényhozások. Mellőzve itt minden egyebet, hivatkozunk az örökösödési intézményeknek erre vonatkozó tételére, melyeket alább fogunk látni.

A család szervezetének legfőbb alapelvei az örökösödésben lelik leghatározottabb alkalmazásukat. Itt a családi jogok vagyongjogokká lesznek s számok által fejezhetők ki. E téren szintugy mint az előbbieken az olasz codexben ismét számos újítást, még pedig javító újítást találhatunk. Az olasz törvényhozó itt nem a politikai hasznat, vagy társadalmi érdeket tartja szem előtt, mint tévék igen sokan előtte, de a dolog természetére, az egy vérbéli származás által támadt kötelekekre a természetes hajlam és vonzalomra fordítja főfigyelmét. Igaz ugyan, hogy a Code Napoléon is felismerte ez alapelveket, de igen gyakran félreismerte következményeit. Mert ha csakugyan szabálynak tekinti az elhunyt valószínű hajlamát, miért osztatja fel az örökséget az atyai és anyai ágra, miáltal felét elragadja az atya vagy az anyától, hogy azt oly távol rokonoknak juttassa, kiket az elhunyt talán névről sem ismert? miért tagadja meg a természetes gyermekektől a törvényes örökös címet, melyet tizenkettedik izbeli unokatestvérnek is joga van viselni? miért sorolja az öröklésre képesek sorában a tulélő házasságot az utolsó helyek egyikére?

Mindezen esetekben az olasz törvény észszerűen visszatért a természetes egyenlőség azon alapelveire, melyeket már Justinianus Novellái nagy részben szentesítettek. Az atya és anya, s általában az elhunyt ascendensei annak testvéreivel együtt osztozkodnak *virilis* részekben, s kivétel nélkül kizárják a többi oldalrokonokat, a természetes gyermek törvényes örökös, sőt még a testvéreket is megelőzi; fél része van, ha törvényes gyermekekkel osztozik, s két harmadrésze, ha az ascendensek, vagy a tulélő házasság félnek társörököse. A tulélő házasságra nézve nem elégette meg az olasz codex a Novellák intézkedéseit, az alamizsnaszerű *quartát*, de utánzásra méltó rendszert alapított meg részére. Ha az elhunyt törvényes gyermekeket hagy hátra, a házasság félnek ususfructusa van egy, a gyermekekével egyenlő részen; ha csak más örökösök vannak jelen, az örökség harmada teljes tulajdonává lesz, sőt ha csak a hatodik izen tul levő oldalrokonok vannak, az egész örökség rá száll¹⁾.

Mindenütt a természetes, a valószínű hajlam iránti tekintet lép előtérbe, mellőzve vannak a régi megkülönböztetések, a régi zavart fogalmak, melyek a vagyont a családban akarták fentartani és megőrizni, melyek az örökségi birtoknak eredetét feszegették és kutatták, s melyek minden időben kétségbe ejték a végrehajtót. Majdnem azt mondhatjuk, hogy a törvény helyette végrendelkezett, mint végrendelkezett volna ő maga, mint igen helyesen mondá egy francia jogász: „a ki személyes végrendelet nélkül hal meg, mégis írásbeli végrendeletet hagy, melyet számára a törvény irt meg.“

Nincs terünk végig futni az olasz codexet, annak minden egyes intézményét és tételét; a nem említettekben is még igen sokat találhat a kutató, mi helyes és észszerű újításokat tartalmaz magában, de az itt látottak után is bátran állithatjuk, hogy az olasz codexnek minden új szabálya ugyanazon cél felé vezet, ugyanazon eszmében egyesül: s ez a polgári szabadság kiterjesztése, szélesítése. És ez eszme, alkalmazva a személyekre és alkalmazva a vagyongkeringésre, kétféle haladást eszközöl: erkölcsi és gazdasági haladást. Az erkölcsi haladás jelenkezik abban, hogy meg van szüntetve a különféle egyenlőtlenység, melyet a nemzetiség, a nem, családi és társadalmi állapotok idéztek elő; a gazdasági haladás pedig jelenkezik, midőn az új codex egyenlően tudja

¹⁾ Olasz codex 136, 150—158, 163, 757.

¹⁾ Olasz codex, 739—757.

biztosítani a szerződések függetlenségét és a szerződés tárgyának biztonságát. Ily terjedelmes és jelentékeny polgári reform mindenestre figyelemreméltó esemény, s bármilyen legyen is a sors, melyet Olaszhon számára a jövő rejt, az 1866. diki törvényhozási mű nem fog elveszni, s egymagában is elégséges volna kiérdemelni az utókor háláját azon kormány számára, mely azt létrehozni képes volt.

Különfélék.

— (Törvényhozási mozgalmak). A „Reichsrath“ alsóházának jun. 26-kán tartott ülésében az igazságügyi miniszter indokolt javaslatot terjesztett elő az anyagi büntető-törvény tárgyában, — mire az elnök indítványa folytán azonnal egy 9 tagú bizottság választott. A porosz parlamentben pedig az uzsoratorvény megszüntetése forog szőnyegen.

— (Esketések). A központi hivatalos statisztikai bizottság kimutatása szerint 1851—1864. közt az ausztriai birodalomban évenként középszámítással 279,329 esketés fordult elő. A legnagyobb szám 1851-ben éretett el: 316,236 esketéssel. 1855-ben a nagy drágaság és 1859-ben az olasz háború miatt érezhető fogyatkozás mutatkozott, olyannyira, hogy 1855-ben az esketések száma 228,515-re apadt. Feltűnő volt ama tény, hogy az esketések a kenyér árával fordítottviszonyban állanak. A gabona alacsony áránál sok esketés történt, például mint az 1851-ik évben, midőn a buza mérője 3 ft. 38 kr., a rozs mérője 2 ft. 47 kr. értékű volt. Magas gabonaáraknál ellenben kevés esketés történt, mint az 1855. évben, midőn a gabonaárak 6 ft. 4 kr. és 4 ft. 43 kron álltak. 1855. drágasági évben még nőtlennél is fogyott az esketések száma, míg oly házasságok, melyek özvegyek közt jöttek létre, a középszámnál 2000-rel növekedtek. Tekintve a hónapokat, a legtöbb esketés februárban a farsang idején és novemberben, az adventi időben történt, mind a polgári osztálynál a nagy városokban, mind a vidéken és a hadseregben.

— (Az öngyilkossági statistikához.) Franciaország megelőzte a többi államokat és statisztikai táblázatai 1827. óta az öngyilkosságra is kiterjednek. Azon év óta középszámítással 33 milliónak vett népessége, majd egy millió öngyilkost adott. — Jelenleg Franciaországban 10,000 ember közül 11 végzi ki magamagát, de ez az arány az egyes esztendőknél nagyon változik. Ha a férfi és nő öngyilkosok számát hasonlítjuk össze, 307 férfiúra esik 100 nő s ez meglehetősen egyforma minden évben. Az életkoroknál észrevehető különbségek vannak; 20 évig 137 nőöngyilkos esik 100 férfira. Ettől kezdve a nők mindig inkább hátramaradnak s a különbségi maximum 50—60 év közt úgy áll, mint 375: 100-hoz. Ezután ismét közelednek a számok, s 80 éven felül csak 24—5 öngyilkos férfi esik 100 nőre. — Az öngyilkossági hajlam a gyermekségtől folyton nő; már 10 éves öngyilkosok is voltak, de legnagyobb gyakoriságát 40—50 közt éri el. 50 évnél apadni kezd. Azonban a 80 éves öngyilkosok száma is jelentékeny. Az évszakokat véve föl, szintén nagy a különbség. 12,000 öngyilkos közt 2467 téltre, 2616 őszre, 3346 tavaszra és 3571 nyárra esik. Ha az egyes hónapokat vesszük, az öngyilkosság az év első felében emelkedik, s a második felében fogy, délből 12—2 óráig legkevesebb öngyilkossági esett fordul elő; az öngyilkossági eszközök megválasztásában hasonlóan nagy szabályosság észlelhető. Az öngyilkosoknak több mint kétharmada a kötött vagy vizet választja; ezután következik a fegyver, úgy a szénegőz által való önmegfojtás. Csak a tizedrész folyamodik méreghez, metszőeszközhöz, vagy pedig magasból való leugráshoz. Nemi különbség szerint: férfiak a kötélnek, nők a víznek adnak előnyt. Kilencz nő ugrik addig a vízbe, míg 5 férfi, s fegyverrel magát kivégzett 25 férfiúra esik csak egy nő. Ellenben kétszer annyi nő végzi ki magát méreggel vagy gőzzel, mint férfi. A családi életet véve föl, gyakoribb a nőtlén férfiaknál, és férjezett vagy mással élő nőknél. Az öngyilkosság sokkal sürűbb a városokban, mint a falvakban, az iparosok mint a földmivesek közt, a műveltebb mint az elmaradtabb vidékeken. *)

*) V. ö. Jogtud. közl. 1866. évfolyam 159. l.

— (Az angol postaközlekedés) mily nagy mértékben fejlődött ki az utóbbi 30 év alatt, tanúsítják a következő hivatalos adatok:

1839-ben az 1 p. postapénz behozatala előtti évben a helyi levelek száma volt 12.480,000; e szám azonban már a következő évben 20.372,000-re rugott. 1844-ben már 27.000,000, és 9 évvel később, 1853-ban már 43.000,000 volt. Az 1858-ik év, a kerületi postahivatalok behozatalának 3-dik éve, 58.104,000-nyi számot mutat, és 1862: 71.961,000-et. 1865-ben a helyi levelek száma 90.000,000 volt, s ismét más 90.000,000 a vidék- s külföldről. A levélhordók naponként 560,000 levelet és 55,000 újságot hordanak szét.

— (Az Egyesült-Államok adósságai) a pénzügyminiszter havi jelentése szerint f. évi május 1-én 2,668.875,098 dollárt tett. Ezt az ápril 1-ről szóló jelentéssel vetve össze 5.161,724 dollárnyi növekvés mutatkozik. Január 1-én az adósság 2,675.062,505 dollár volt, és e szerint az év első négy hónapja 6.187,405 dollárnyi csökkenést mutat. Az állampénztár május 1-én 148.089,062 dollárt tartalmazott, mi ápril elsejéhez képest majdnem 8.000,000-nyi növekvés.

— (A halandóság statistikájához.) Dr. Stark, skót statisztikus kiszámította, hogy 100 nőtlén 20—25 éves férfi közül még egyszer annyit ragad el a halál, mint a nők férfiak közül. 1000 nőtlén férfi közül a 25—30 években meghal 13. 7, holott ugyanannyi nők férfi közül csupán 8. 6 hal meg. 1000 nő férfi közül a 30—35 években csak 9, ellenben a nőtlének közül 14. 7. Ugyane tünemény észlelhető a magasb korban is; 1000 nő férfi közül a 60—65 években elhal 33. 8, ellenben ugyanannyi agglegény közül 43. 3. E számításokból tehát kitűnik, hogy azon férfiak, kik 25 éves korukban nőülnek, átlagosan véve 11 évvel tovább élnek, mint ha nőtlének maradtak volna.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1867. II-ik félévi folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel
és a hivatalos rendeletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

kiadja

Heckenast Gusztáv.

szerkeszti

Ökröss Bálint.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap három részből áll: első a tudományos értekezéseket, második a curiai ítéleteket és értesítőt, harmadik a hivatalos rendeleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindenik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatal

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

Felelős szerkesztő ÖKRÖSS BÁLINT.

TARTALOM: Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz. — A római jog fontossága az újabb korszakban. Ihering után R. J. — Párhuzam 1843-ki büntetőjavaslatunk börtönrendszere és az újabb tapasztalatok között. Friedmann Bernáttól. — A polg. törvényhozás az új olasz királyságban. — Különfélék. — Melleklet: egy félévi curiai ítéletek.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. -- Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A t. olvasókhoz!

Pest, 1867. július 10.

Az utóbbi évek szabadabb mozgalmái közt két szaklap keletkezett: a „Magyar Jogtudományi Hetilap” s kevéssel utóbb a „Jogtudományi Közlöny”.

Némi eltérés tett különbséget az irány és programok közt. A szakférfiak, kiknek honfiúi közreműködésükért szíves köszönetünket nyilvánítjuk, — valamint a t. olvasó közönség, mely a jóakaratu törekvéseknek a jogtudomány érdekében készséggel hozott áldozatot: lapjaink körül megoszolva sorakoztak.

A közben a helyzet változott. Az alkotmány küzdelmei véget értek, a tért a munkának engedték át. A nemzeti felelős kormány gépezete megindult, a codificatio előtérbe lépett: és most egész munkássága a tetterőnek, minden figyelme a közönségnek egy pontra van irányozva, — hol a remény, mit táplálni soha meg nem szüntünk, megvalósul, s a törvényhozás bevégezendi feladását.

Most tehát nem ismerünk más közelebbi célzt, mint a codificatio ügyének szolgálni, nem követhetünk más

irányt, mint nehéz feladatában a törvényhozást egész erővel támogatni.

Az érintett szaklapok iránya e pontnál találkozott... lapjainkat tehát a közös célra egyesítettük.

Az egységben véljük feltalálni az erőt, s az erőben a sikert.

Az egyesülés változatosabbá s érdekesebbé teendi vállalatunkat, eredménydusabbá a szerkesztőség hivatását. T. munkatársaink és olvasóink egyesülésében a lap szellemi és anyagi érdekeit látjuk biztosítva.

Egyebekre nézve a „Jogtudományi Közlöny” programját követendjük, az eddigi berendezés szerint.

Öszinte bizalommal fordulunk ismét t. munkatársainkhoz és olvasóinkhoz, — remélve, hogy szíves közreműködéseket és pártfogásukat, melyet lehetőleg kiérdemelni jövőre is legbuzgóbb törekvésünk leend, közös vállalatunktól megvonni nem fogják.

ÖKRÖSS BÁLINT.

WÜNCSS SÁNDOR.

A „Jogtudományi Közlöny” a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt, eddigi alakjában és terjedelmében fog ezután is megjelenni.

TÁRCZA.

Országos statisztikai hivatal.

A kereskedelmi miniszteriumban, mint halljuk, épen most van folyamatban a statisztikai ügy szervezése. Egy központi statisztikai hivatalt fognak felállítani egy igazgató vezetése alatt, néhány, többnyire a tudomány és irodalom embereiből veendő hivatalnokkal. Ezenkívül egy statisztikai tanácsot is fognak felállítani az ország statisztikai s nemzetgazdasági szaktekintélyeiből, mely csak bizonyos időközben fog üléseket tartani, hogy a kormányt fontos szakkérdésekben véleményével támogassa. Az egész rendszabály életbeléptetésénél, mint halljuk, a kormány a legnagyobb takarékoságot tartja szem előtt mind az alkalmazandó hivatali személyzet számára, mind a fizetésekre részve; — nem mintha be nem látná, hogy a statisztikai adatgyűjtés fontossága nem kisebb, mint egyéb államteendőké, s ennél fogva a statisztikai hivatal megérdemli, sőt az állam érdekében méltán igényelheti, hogy mostohább bánásmódban ne részesüljön, mint más államhivatalok; hanem egyszerűen azért, mivel a korlátolt pénzviszonyok a statisztikai hivatal tágabb alaponi szervezését egyelőre lehetetlenné teszik. Kormányunk ugyanis ezen átmeneti évben azon budgetre van szorítva, melyet Magyarország részére még Larisch pénzügyminiszter szabott volt ki, s hogy ez irányunkban valami nagyon bőkezűen nem járt el, azt talán mondanunk is felesleges.

Ennyit tudunk eddig mindössze arról, a mit a kormány a statisztika érdekében tesz, illetőleg tenni fog.

Fölösleges emlitenünk, mily nagy hiány a nemzet- és államgazdasági viszonyainknak az, hogy kellő mennyiségű s

kellő pontosságú és hitelességű statisztikai adatokkal nem rendelkezhetünk. Ugy véljük sértendő e szaklap avatott olvasóközönségét, ha előtte még a statistika fontosságának s nélkülözhetlenségének hosszas fejtegetésébe akarnánk bocsátkozni. Hogy ez Európaszerte tökéletesen felismertett, erről az időnként tartatni szokott nagy statisztikai congressusok s a mindenfelé fennálló statisztikai hivatalok az európai népelet legfelületesebb vizsgálóját is meggyőzték már, s a gyakorlat emberei is annyira belátták már a statisztikai adatok fontosságát, miszerint nem indul meg valamire való vállalat a nélkül, hogy felőle az érdekelték a közönséget részletes adatok közléte által tájékoztatni szükségesnek ne tartanak. Legyen elég csak arra utalnunk még, hogy e tekintetben már még a csak pár év előtt megalakult Moldva-Oláh állam is tulszárnyalt benünket, mert van belügyminiszteriuma oldalánál központi statisztikai hivatala, van minden kerületben külön statisztikai tudósítója, vannak minden kerület fővárosában központi agráriai bizottságai több albizottsággal, vannak végre külön kerületi bizottságai egy kormánybiztossal, az illető község két tagjával s egyéb alkalmas tagokkal.

Nálunk ellenben eddig a kormány keveset tett s a mit tett is, nagyrészt úgy tette, hogy nem sok köszönet van benne. Mit ér például, ha a volt helytartótanács által közzétett „Magyarország mivelési ágak szerinti terjedelme és földjövödelme” című munkából megtudjuk ugyan, hogy hány nagybirtokos és hány kisbirtokos van az országban, de nem tudhatjuk meg, hogy kik tekintendők hát nagy- s kik kisbirtokosoknak.

A miniszterium a régi mulasztásokat helyre akarja ütni s a statisztikai hivatal felállítását által új bizonyítékát adja, hogy komolyan fogja fel feladatát, nem ephemer csillogó sikerek után kapkod, hanem legmélyebb alapjaiban kezdi meg az építés nagy munkáját. Azért nem késünk kimondani, hogy törekvései tökéletes helyeslésünkkel találkoznak.

*

Azon t. előfizetőknek, kik csupán a „Jogtudományi Hetilap“-ra fizettek elő, a jogtudományi közlöny azon időre fog küldetni, meddig az előfizetési összeg ez utóbbi lap feltételei szerint terjed.

Azon t. előfizetők, kik mindkét lapra tettek megrendelést — a mennyiben az előfizetési pénzzel másképp nem rendelkeznének, — a jogtudományi közlöny előfizetési idején túl hasonló feltételek szerint fognak a következő időre bejegyeztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.

Pest, egyetem-utca 4. sz.

Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz.¹⁾

I.

A bírósági szerkezeten azon elv vonul végig, hogy a vegyes folyamodás minden forumon mellőztessék, az az: minden bíróság kizárólag vagy első- vagy felebbviteli hatóságként ítéljen.

Mindez másképp van jelenleg.

A községbírák ítéletei mezei rendőrségi ügyekben a szolgabíróhoz²⁾, egyéb sommás perekben a megye törvényszékéhez³⁾ felebbeztetnek. A sommás perek, ha szolgabíró előtt indítottak, másodbíróságilag a megyéhez⁴⁾, — s ha városi bíró előtt, a királyi táblához⁵⁾ tartoznak. Az urbéri és arányosítási ügyek az alispántól a megyéhez, s innen a királyi táblához vitetnek⁶⁾. Végre némely pörben elsőbíróságilag maga a királyi tábla ítél⁷⁾.

¹⁾ Lásd jogtud. közl. 27. sz.

²⁾ 1840: IX. tcz. 6. §.

³⁾ Az 1836: XX. tcz. 3. §. szerint az uriszékhez, — s az 1848: XI. tcz. szerint, mely az urhatóságot megszüntette, — a megyéhez.

⁴⁾ 1836: XX. tcz.

⁵⁾ Az 1863. sept. 19-kén 12,504. sz. a. kibocsátott udv. rend. azon elvből indulván ki, hogy a főbíró a sommás perekben is két tanácsnokkal, s így társas bíróságként ítéljen: másodbíróságként úgy, mint a rendes perekben, a kir. táblát jelölje ki.

⁶⁾ 1848: X. tcz.

⁷⁾ Minden oly perekben, melyek szabad. kir. városok ellen (1609: 44. 1715: 36. 1723: 10.), okiratok magyarázata vagy érvénytelenítése

A vegyes folyamodás a külföld törvénykönyveiben sincs kizárva. Így a porosz Entwurf, az egyes bírák ítélete elleni felebbezést azon első folyamodási törvényszékhez, melynek területén az egyes bíró székhelye van, — a törvényszék ítélete ellen pedig azon főtörvényszékhez utasítja, melynek kerületében a törvényszék székel⁸⁾. A szász Entwurf, még újabb az előbbinél, hasonló értelemben intézkedik. Minden kerületi törvényszék t. i. azon ügyekre nézve, melyek világosan más bíróságokhoz utasítva nincsenek, elsőfolyamodásilag, — azokra nézve pedig, melyek a területén levő községi bíróságok által láttattak el, másodbíróságilag ítél⁹⁾. A württembergi bírósági szervezet szerint, tárgyalás és ítélethozatal végett minden polgári ügyek, — azok kivételével, melyek a kereskedelmi vagy járási bíróság illetőségéhez utasítvák, elsőfolyamodásilag a ker. törvényszék polgári osztályához tartoznak; a járási bíróságoktól felebbezett minden ügyekben pedig ugyanezen törvényszék másodbíróságilag határoz¹⁰⁾. A bajor Entwurf értelmében az egyes bírák ítéletei hasonlóul a kerületi törvényszékhez, s a társas bíróságok ítéletei a főtörvényszékhez felebbeztetnek; a kerületi törvényszékek pedig rendszerint elsőfolyamodásilag ítélnek¹¹⁾. Sőt a hannoverai perrendtartás szerint a törvényszék kisebb tanácsának ítélete ellen ugyanazon törvényszék nagytanácsához van helye a felebbvitelnek¹²⁾.

Törvénykezési rendtartásunk szerint minden ügy-

íránt (1715: 28 53.), vagy magánosok ellen, de oly viszonyokkal kapcsolatban indíttatnak, hogy a hozandó határozat vagy halálbüntetést, vagy jószágvesztést, vagy becsstelenséget, vagy örök szolgaságot foglal magában (I. 38. 39. 123. 1723: 46 1791: 56.). Ide tartoznak még az országgyűlési követek elleni vétségek, (1723: 7.) pénzhamisítás stb.

⁸⁾ 616. §.

⁹⁾ 3. §.

¹⁰⁾ Revidirt. Entw. über die Gerichtsverfassung f. d. Königr. Württemberg. Stuttgart, 1863. Art. 11. 24.

¹¹⁾ 20. és 644. czikk.

¹²⁾ Gegen die Entscheidungen des grossen Senats eines Obergerichts geht die Berufung an das Ober-Appellationsgericht; gegen die Entscheidungen des kleinen Senats eines Obergerichts an den grossen Senat desselben; von den Entscheidungen eines Amtsgerichts an den kleinen Senat des vorgesetzten Obergerichts. §. 400. A nagy tanács öt, s a kis tanács három bíróval ítél. §. 7. des Ges. v. 31. März. 1859.

De ez nem akadályoz bennünket, hogy fel ne tegyük azt a kérdést, megfelelhet-e teljes mértékben a tervben levő apparatussal a rá e téren váró roppant feladatnak és megfelelhet-e különösen oly gyorsan és akkorra, a mily gyorsan s a mikorra kellene.

Ha azon pár szót, melyet fennebb a romániai statisztikai ügy szervezéséről mondtunk, az olvasó szembeállítja azzal, amit a magyar statisztikai hivatalról előadtunk, már e kevésből is gyaníthatja, hogy azon műszerv, mely a magyar statisztikának rendelkezésére álland, még a Magyarországnál sokkal kisebb s fejletlenebb Romania statisztikai műszerveinél is szerényebb mérvű lesz, úgy hogy elmondhatni, miszerint az összes polgárosult világban alig van ország, melynek statisztikai hivatala kisszerűebben volna szervezve, mint a hogy a mienk egyelőre lesz.

Másfelől meg ki kell emelnünk, hogy egyetlenegy ország sincs, melynek érdekei a statisztikai adatok gyűjtését oly sürgősen s égetőleg követelnék, mint Magyarország érdekei s pedig ugy nemzetgazdasági, mint államgazdasági szempontból.

Kevés ország van ugyanis, melynek összes nemzetgazdasága egészben véve s annak minden egyes ága elkezdve a mezőgazdaságtól a kereskedésig, annyira magán viselné a szerencsejátékszerűség jellegét, mint a mienk. Ennek egyik oka pedig az, hogy nálunk az üzletvilág nem annyira biztos adatokra, mint inkább alanyi nézetekre támaszkodik és tulnyomólag egyéni remények és félelmek szerint intézi vállalatait. Számok korlátozzák ugyan nálunk is a világot mint mindenütt, de mivel mi e számokat csak nagyon hiányosan ismerjük, azért tényleg a vakeset játéklabdái vagyunk. Nincs ország másrészt, mely annyira rá volna szorulva a külföldi tőkére, mint Magyarország. Ámde a külföldi tőkepenés megszokta oly vállalatokba fektetni pénzét, melyek nem egyéni conjecturákon, hanem megdönthetetlen adatokon nyugsznak. Azért hozzánk vagy

épen nem jön pénzével, vagy ha jön, csak magas risicodijért jön. Ez természetesen felrugtatja a kamatlábat; ezt pedig vállalatunk nagyrésze meg nem bírván, pangani kénytelen, de az idegen tőkéhez nem nyulhat. Kimerítő statisztikai adatok tetemesen csökkenteni fogják gazdasági életünk szerencsejátékszerű jellegét s a mily mértékben ezt csökkentik s biztos támpontokat szolgáltatnak a speculációnak, oly mértékben mozditják elő a külföldi tőke termékenyítő beszívargását, oly mértékben csökkentik a kamatlábat, mozditják elő a hazai vállalatokat s teszik lehetővé különösen azokat, melyek magas kamatlábot meg nem bírnak.

Legyen elég csupán ennyi a dolog nemzetgazdasági oldaláról, — bár erről még sokkal többet is lehetne mondani. De lássuk a kérdést államgazdasági szempontból; lássuk, mennyiben áll az, hogy nincs egy ország is, melynek államgazdasági viszonyai oly pontos statisztikai adatokat kívánnának, mint a mieink. Nem szólunk adórendszerünk ujjaalakításának szükségességéről, nem a dohánymonopolium megszüntetéséről, mert ezek utóvégre más államokban is előfordulhatnak. De a mi államháztartási viszonyainkban van oly pont, mely a maga nemében egyetlen, s mely másutt seholy elő nem fordul, s mely nagyobb mértékben sürgeti a statisztikai adatok gyűjtését, mint az államháztartás összes többi mozzanatai. A közösgyi munkalat 19. 20. 21. és 22. pontjaira utalunk, melyek azon arány meghatározásáról szólnak, a mely szerint Magyarország a közösgyek költségeihez járulni fog. Mi szolgáljon alapul ezen arány meghatározásánál? Adatok! — ezt fogja felelni mindenki s erre utal az elaboratum 21. pontja is, midőn azt mondja, hogy ha a két országgyűlés egymással megegyezni nem tudna, akkor a quota-kérdést ő Felsége fogja eldönteni az előterjesztett adatok alapján. De miféle „előterjesztett adatok“ legyenek azok, melyeknek alapján ő Felsége a quota-kérdést eldöntse? Talán az eddigi adózás mennyisége? Nézetünk szerint nem ez, hanem

ben, különbség nélkül, másodbiróságilag a királyi tábla s harmadbiróságilag a kir. curia ítél; ellenbensem elsőfolyamodási bíróságot a királyi tábla, sem felebbviteli hatóságot a megyék nem gyakorolhatnak ¹⁾).

De ez eltérésnek meg vannak saját motivumai.

Az említett államokban, — azon kívül, hogy más szerkezetű bíróságok állanak fenn: szóbeli eljárás divatozik, — szóbeliség és közvetlenség a másodbiróság előtt, ép úgy, mint az első fórumon. Az ügyfeleknek tehát akár személyesen, akár megbízottjaik által a másodbiróság előtt is meg kell jelenniök. Hol ez utóbbi csupán egy, vagy igen kevés számu székhelyen bíraskodik: az utazási költség, vagy újabb helybeli megbízottnak alkalmazása éppen nem áll arányban a „bagatell“-perek értékével; míg a jelen eljárás szerint akár a megyéhez, akár a királyi táblához küldessenek az iratok: több idő és nagyobb költség sem nyerve, sem veszítve nincsen. Valameddig tehát a szóbeliség és közvetlenség alkalmazva nem leendő: a legfőbb érv vesztéggel, mit a vegyes folyamodás mellett felhozhatni. Annál több, mi ellene harcol.

A rövid áttekintés, mit fentebb a felebbvitelek illetőségéről nyújtottunk, egész chaost tár elénk; az egyszerűség pedig sehol nem oly kívánatos, mint az illetőségénél azon első fontos kérdésben: hogy a pernek, mely folyamatba veendő, vagy felebbvitel útján orvoslandó, — ki legyen illetékes bírója. Tervezetünknek egyik érdeme ez egyszerűségben áll. A mily pontossággal meghatározta az illetőséget az első fórumon: ép oly világossá tette azt a továbbiakban, — kimondván, hogy a másodbiróságot, kivétel nélkül minden ügyben a királyi tábla, a harmadbiróságot pedig a m. kir. curia gyakorolja.

A felebbvitel eddigi rendszerében sajnosan nélkülözzük a logikai egységet. Vannak sz. kir. városi és megyei törvényszékeink, elsőfolyamodásilag egyenlő illetőségi hatáskörrel. Mért van mégis, hogy a megyei törvényszékek a sommás perekben másod- sőt a mezei rendőrségi ügyekben harmadbiróságot gyakorolhatnak,

¹⁾ Lásd Jogtud. közl. 24. sz.

kizárólag s egyedül a valódi adóképeség lehet azon mérv, mely a quota-kérdés igazságos eldöntésének alapját képezheti. A valódi adóképeség azonban az ország termelési viszonyai-ban gyökerezik, ezeket pedig eddig kellő mértékben nem ismerjük, s csak gondos adatgyűjtés által fogjuk eléggé megismerhetni. Hogyan fogjuk tehát eldönteni az életbe vágó fontosságú quota-kérdést azon esetre, ha a kiegyezkedés a közösügyi elaboratum alapján létrejön? Egy e tekintetben elkövetett, ránk nézve hátrányos hiba kétszeres veszélyt rejtene magában, mert először is a quota-kérdés nem egy évre, hanem bizonyos számú évekre döntetvén el, ezen évek egész során keresztül viselnünk kellene az elkövetett hiba kártékony következményeit; továbbá kétséget nem szenved, hogy az egyszer elvállalt quota alábbszállítása gyakorlatilag ha nem is lehetetlen, de legalább tizszerte nehezebb lesz, mint az igazságos megosztás kezdetbeni kieszközlése lett volna.

Ime, mint láttuk, seholsem oly életbevágó fontosságúak a statisztikai adatok, mint nálunk.

És sehol sem oly csekélyek a rendelkezésre álló eszközök, melynek segítségével ezek gyűjtetnek, mint nálunk még a statisztikai hivatal felállítása után is legalább egy ideig lenni fognak.

A cél és az eszközök között tehát sehol sem oly nagy a disharmonia.

Mit csináljon ily körülmények közt a miniszterium?

Állítsa elő a szükséges összhangot a cél és az eszközök közt, szervezze a statisztikai ügyet nagyobb, szélesebb alapokon, — ez volna a természetes felelet.

De erre a kormány oly argumentummal válaszol, mely előtt elnémul minden vitatkozás; mely argumentum e két szóból áll: nincs pénz!

Ezt hallva, csak két dolgot tanácsolhatnánk:

Először alkalmazza a statisztikai adatgyűjtés azon módját

míg a városiak, mind szerkezetre, mind illetőségrenézve hasonlóak, ugyanazon ügyekben mellőztetnek? Avagy mért kell a megyében kezdett sommás pereknek négy, — a városiaknak pedig három forummal birniok? Ha azon körülményt vesszük tekintetbe, hogy városokban a sommás perek bírója, vagyis a városi főbíró, egyszerűsmind a törvényszék elölője: azt sem hagyhatjuk számításán kívül, hogy az alispán, első bírója az urbéri és arányosítási ügyeknek, a megyei törvényszéken viszi az elnökséget... Mégis a megye törvényszéke másodbiróságilag ítél elnökének eljárása fölött. Tervezetünk tehát a helyes logika kívánalmainak tönk eleget, midőn eme különbséget megszüntette.

A felebbezett ügyek vizsgálása és eldöntése behatóbb figyelmet és alaposágot igényel. Ezt feltételezi a jogszolgáltatás rendje, mely az első bíró határozatai felett a felsőbbnek ad jogot ítélne; ezt követeli a felek érdeke, melynek a törvény a felebbvitel által kíván elégtételt szolgáltatni. A felsőbb bíróság eme kelleit a bírák nagyobb számában és képzettségében véljük feltalálni. Ha tehát az elsőfolyamodási bíróságok hármastanácsban ítélnek: a másodfolyamodásban az elnökön kívül legalább négy bírói tagnak jelenléte kívántatik. Ugyde a megyék jelen szervezete mellett a törvényszékek illetén alakítása nem mindenütt és nem mindig volna lehetséges. A mint továbbá általában a bírói hivatalhoz, úgy különösen a felebbviteli bíróság gyakorlásához bizonyos qualificatio kívántatik. Ugyde az alsó-bíróságok választás útján töltenek be, — és a választásoknál nem a képesség, hanem a szavazatok többsége dönt... ki biztosíthatja a törvényhozást arról, mikép a választás a qualificatiót figyelembe veendi; hogy minden melléktekintet nélkül csak az érdemet keresi fel s megbízható kezekbe teszi le a jogszolgáltatás nehéz feladatát! Távol van tőlünk a végbement tisztujítás eredményét bírálgatni. Egész általánosságban csak az elvet constatáljuk, hogy a hol a bírói hivatalok betöltése egészen a nép kezében van, és a választók a bírák képzettségét figyelembe venni nem kötelesek: ott a tör-

is, mely aránylag legkisebb költségekkel legnagyobb gyakorlatilag használható eredményt és pedig a legrövidebb idő alatt nyújt. Ez pedig egy általános statisztikai enquete volna, melynek mikénti szervezésére vonatkozólag a francia kormány által nemrég szervezett „enquete“ agricol mintául szolgálhat. Lényege az, hogy az ország bizonyos számú kerületekre osztván fel, ezeket egy vagy több ambulans bizottság bejárja s a nyilatkozni kívánókat egy előre megállapított rendszeres kérdéssorozat szerint kihallgatja, nyilatkozataikat írásba foglalja. Nálunk természetesen a kérdéssorozatnak nem kellene csupán a mezőgazdaságra szorítkoznia, hanem ki kellene terjednie a termelés összes tényezőire. A gyűjtött nyilatkozatokat aztán át lehetne adni a központi statisztikai hivatalnak s ez az egész anyagot — szükség esetén segítségül veendő magántudósok támogatásával — feldolgozva egy egészszé alakítaná. Az eredmény végleges megrostálás végett a statisztikai tanács elé lenne terjeszthető, mely azt más uton eddig nyert adatokkal szembeállítva szigorú bírálat alá venné.

Másodszor a statisztikai hivatalnál alkalmazandó erőkönomiáját illetőleg nem volna szem elő tévesztendő a munkafelosztás nagy elve, s mihelyt a pénzviszonyok a terjeszkedést megengedik, azonnal el kellene vetni a most inaugurálandó fél-emberrendszert, mely abban áll, hogy a hivatalnokok fizetéseinek kiszabásánál feltételeztetik, hogy ők jövedelmök nagyobb részét más foglalkozásokból merítik, s a statisztikának csak munkaerejük bizonyos részét szentelik. E rendszer nézetünk szerint erőpazarlással jár. Két féle ember soha sem dolgozik annyit, mint egy egész ember; ez általános elv. De ezen elv ismét annál nagyobb mértékben áll, minél több szakismeretet, a tárggyali minél folytonosabb foglalkozást, minél nagyobb egyöntetűséget és rendszerességet kíván valamely munka. S úgy látszik a statisztika is azon foglalkozások egyike, melyekre az érintett elv par excellence alkalmazható.

vényhozás épen nem érezheti magát indíttatva arra, hogy a másodbíráskodás fontos és nagy horderejű hivatását oly törvényszékre ruházza, melynek sem képességéről meggyőződve, sem oly célból, hogy képesített bírakkal töltsék be, — a szabad választást korlátozni jogosítva nincsen.

Az enquête-bizottmálynak amaz elvét, — hogy fokozatos felebbezés esetében minden ügy hármassal folyamodási hatósággal birjon s utolsó folyamodás a hétszemélyes tábla — kir. curia — legyen: a tervezet is magáévá tette. Méltán volt eddig is panaszt tárgya, hogy az urbéri és arányosítási ügyek a hétszemélyes táblától elzárattak. Hasonló panaszra adna okot, ha bármely ügyben a hétszemélyes táblához felebbezés, mint a bíróságok jelen szerkezete mellett egyedül megnyugtató, megtagadtatnék. De az alkalmazás csak úgy volt kivihető, ha mind a megyék másod-, mind a királyi tábla elsőfolyamodási hatósága megszüntetik. E nélkül a számos perekben vagy tovább is fenn kell vala hagyni a négy forumot, vagy elzárni utját a hétszemélyes táblához felebbezésnek; az alispáni bíráskodáshoz utasított ügyekben pedig négy forumot hozni be, vagy az alispáni teendőket a megye törvényszékére ruházni.

A tervezet által a kasztkülönbségnek, mely az eddigi szerkezetben szemléltethető, utolsó nyomai selenyésznek. Még mindig van különbség a községi eljárók közt, a szerint, a mint nemes vagy nem-nemes községekben bíráskodnak¹⁾; a kerületi táblák illetősége tekintetében különbség van téve a városi és megyei lakosok közt²⁾, a királyi ítélő táblához pedig némely ügyek első folyamodásilag csak azért tartoznak, mert általok nemes ügyfelek vannak érdekelve³⁾.

Ha ezekhez hozzá adjuk még, hogy a jogszolgá-

¹⁾ 1836. XX. 1840: XI. és IX. tcz. 6. §.

²⁾ A szabad kir. és rend. tanácsu városok hatósága alá eső egyének és javak a ker. táblákhoz nem tartoznak. Id. törv. szab. I. 38. §.

³⁾ Péld. a nagy hatalmaskodás 1729: 34. tcz. 5. §. dec. 13. Sent. 27. de judic. quæst. Az országgyűlés tagjainak megsértése azért tartozott a kir. tábla illetőségéhez, mert a tábla 1848 előtt az országgyűlésen mint annak kiegészítő vérsze, folyvást jelen volt.

De ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy még a mostan czélbavett személyzet is alább szállíttassék. Mig egyfelől a munkaerő csak az által éri el maximumát, ha az illető személyekben minél teljesebben koncentrálattik, másfelől ismét az alkalmazandó személyek számánál is van bizonyos minimum, „sunt certi denique fines“, melyeken alól szállani a dolog természeténél fogva nem lehet. A fentebbiekben mi csak azt akarjuk mondani, hogy az első teendő a hivatali erők ökonomiája körül a teljes nemzetgazdasági elvek szerint nem a személyzet szaporítása lesz, hanem az alkalmazott személyzet munkaerejének minél teljesebb igénybevétele.

Ha a kormány a statisztikai ügyet azon jó szándékkal s erélylyel karolja fel s folytatja, mely eddigi működését más irányokban jellemezte; ha továbbá a hivatalnak nem pusztá bürocraticus gépeknek, hanem egy nagy országos érdek öntékony munkásainak fogják magukat tekinteni, úgy bizonyos remélhető, hogy pár év alatt nálunk is helyre lesz ütve az, mi eddig elmulasztott. Hogy kellő buzgalom mennyit tehet rövid alatt is, mutatja többek közt Portugallia, mely pár év alatt oly statisztikát hozott létre, a mely az első európai szaktekintélyek elismerését vívta ki.

Vajha így lenne minálunk is!

M. A. É.

* * *

A „statisztikai hivatal“ felállításának szükségét már az 1843⁴⁾ évi országgyűlés kimondotta. „Sok izben érezte már, — így szól az országos — financialis — bizottmány jelentése a törvényhozás a statisztikai adatok hiányát; hogy ezután, mikor kívánja, a szükséges felvilágosításokat megnyerhesse: a választmány egy statisztikai hivatal felállítását javasolja, mely az

tás egysége felé hazánk és Erdélyre nézve ez által mily jelentékeny közeledés történik: azt hisszük, a birói szerkezet eme módosítása indokolva van, s a közönség helyeslésével fog találkozni.

A halálbüntetésről.

A kérdés, vajon az állam jogosítva van-e a sértett igazság kiengesztelésére egyes emberéletet áldozatul követelni, már nem többé az erkölcsbölcsesek kizárólagos tulajdona, hanem a szűk iskolafalakon túl az élet mindennapi piacán élénken foglalkodtatja a kedélyeket. Nem csoda tehát, ha a törvényhozó testületekben mindenütt ismételve szönyegre látjuk kerülni ezen az emberiség és haladás tekintetéből oly annyira fontos jogkérdést. Nehány hónapja csak, hogy a württembergi kamra nagy többsége sürgősen követelte a halálbüntetés kitörlését a törvénykönyvből; a szász képviselő testület is a kormány érett megfontolásába ajánlotta e tárgyat, és Bajorország törvényhozása is egy minden párszinezet nélkül támogatott, a halálbüntetés eltörlését indítványozó törvényjavaslat által készül e tárgy fölött parlamenti vitatkozásokba bocsátkozni. És úgy látszik, a porosz népképviselő is legközelebb e jogpolitikai kérdés tárgyalásába lesz kénytelen bocsátkozni, miután az ujonnan nyert tartományok egy részében a halálbüntetés el lévén törölve, nem képzelhető, hogy e körülmény további tekintetbe vétele nélkül a porosz büntető törvény egyszerűen azokra is ki fogna terjesztetni.

De nemcsak Németország, hanem Angolhonban is ujabban előtérbe lépett e kérdés; mult évben ott egy vizgáló-bizottság a kérdést minden oldalról kellőképen földerítette, a parlamentben törvényjavaslat hozatott a halálbüntetés megszorítására nézve, mely ugyan élénk vitát keltett, de a közbejött kormányváltozás folytán határozati stadiumba nem léphetett, mig legujabban az új belügyi miniszter a mult évi kormányjavaslatot csekély változattal ismét az alsóház elé terjesztette. És

országos igazgatóság felügyelése s rendelete alatt álljon, és kötelessége legyen minden közállományi és kereskedési tekintetben nevezetesebb hiteles adatokat összeszedni, szerkeszteni; s midőn az országgyűlés, országos küldöttségek vagy a végrehajtás bármely része kívánja, szükséges felvilágosításokat adni. Minden kormányzások és törvényhatóságok kötelesek legyenek minden létező adatokat s összeírásokat ezen hivatalnak az országos igazgatóság felszólítására kiszolgáltatni, vagy ha új összeírásokra volna szükség, azt a kívánt mód szerint eszközölni, s az országos statisztikai hivatalnak haladék nélkül beküldeni.“ Ezen hivatal felállításáról az érintett bizottmány következő törvényt hozott javaslatba:

1. §. Az országos igazgatóság gondoskodni fog egy statisztikai hivatal felállításáról. Az illető tisztviselőket e célra kinevezi, előlegesen fizetéseiket meghatározza, és az országos pénztárból kiadatni elrendeli. Mindazonáltal a jövő országgyűlésnek ezen hivatal szerkezeti elrendezését jóváhagyás végett felterjeszteni köteles.

2. §. Ezen hivatalra fordítandó kiadásoknak legnagyobb mennyisége 10,000 frtra határozatik.

3. §. Ezen hivatalnak kötelessége, minden közigazgatási s kereskedési hiteles adatokat összeszedni, abból táblás jegyzéket szerkeszteni, s midőn az országgyűlés, országos küldöttségek vagy közigazgatás által felszólíttatik, felvilágosításokat adni.

4. §. Minden közigazgatási hivatalok és törvényhatóságok, az országos igazgatóság felszólítására kötelesek minden létező adatokat, összeírásaikat, táblás jegyzeteket ezen statisztikai hivattal közölni. Sőt ha felszólíttatnak, minden haladék nélkül az eleibek szabott módszerint új összeírásokat s táblás jegyzeteket készíteni, és azt ezen hivatalnak beküldeni tartoznak.

Szerk.

végre a belg. törvényhozó testületben is nagy és gyakorlati alapossággal nem kevésbé mint bámulatos tudományossággal vitatott e tárgy fölött.

Hogy újat e vitatkozásokban nem hallottunk, a tárgy kimerítettségénél fogva világos; de mégis egy előnnyel bírnak a mai kor erre vonatkozó vitái a régiek fölé. Most t. i. a kérdés egyszerűen így tétetik föl: valljon emberi belátás szerint a halálbüntetés állam céljai és feladataira nézve szükséges. A különbség tehát abban áll, hogy ezelőtt a vitatárgy körébe vallási és tekintélyi érvek is vonattak, míg most a halálbüntetés jogszerűsége csak annak politikai szükségessége által lenne bebizonyítandó. Ebben pontosul össze jelenleg a kérdés.

Ha valamely büntetés szükségességéről beszélünk, az alatt azt értjük, hogy a büntetés átlagos céljai el nem éretnek, ha máskép, keményebben vagy enyhébben büntetnénk. Ezen szükségesség azonban azon államok tapasztalata által, melyekben a halálbüntetés még főnáll, nem bizonyított be, de az ellenkezőjét teljesen bizonyították azok, melyek a halálbüntetés véres jeleneteit már nem tűrik meg. Ilyen, valamint általában politikai kérdéseknél a tulbizonyítástól óvakodni kell, és ne akarjunk, mint az bizonyos kedvencszémekkel szokott történni, némely dolgoknak radicalis hatalmat tulajdonítani, melylyel természeti korlátoltságunknál fogva nem bírhatnak. Ilyen rajongó, a humanitás tüzetől lángoló ellenzői a halálbüntetésnek nem ritkán azon nyilatkozatra fakadtak, hogy e büntetésnem eltörlése és annak holtiglani fogság általi pótlása folytán megkevesbednék a legsúlyosabb büntettek száma. Ilyen tulbuzgalmat mi nem helyeselhettünk. — Annyi volna, mint saját öntudatunk ellen harcolni, ha tagadni akarnók, hogy az idegen kéz által végbevitt erőszakos halál vajmi borzasztó benyomást gyakorol az élet teljében álló, súlyos büntett öntudata által terhelt kedélyre; a benyomás bizonyára nem kisebb, mint az életfogytiglani börtöné, melytől megszabadulhatni a remény soha meg nem szűnik. Mi ily tulzásokat nem akarunk bizonyításul használni, hanem megelégszünk azon elvitázhatlan tapasztalati ténynyel, hogy azon országokban, hol a halálbüntetés eltörlötetett, a különben halállal sujtandó büntettek nem szaporodtak vagy hasonló arányban kevesbedtek, mint ott, hol a nyaktiló még működésben van. Ezen bizonyítást az európai és amerikai államok politikai és erkölcsi irányban egymástól legelütőbb népességei a legkülönbözőbb viszonyok közt egyaránt szolgáltatják elannyira, hogy az ellenzéki tábor sem képes ezen tényt többé tagadásba venni. És evvel, véleményünk szerint a per meg van nyerve. Ha az állam erkölcsi állapotja és jogbiztonsága a végrehajtott halálbüntetések által magasabb fokra nem emelhető, a halálbüntetéssel elválhatlanul járó botrányoztatások és veszélyek legkiáltóbban szólnak ezen középkori büntetésnem eltörlése mellett.

A veszélyek közé, melyek a halálbüntetéssel járnak, legelső sorban tartozik a tévedés lehetősége. Ki magát élet és halál urává feltolja, annak mentnek kellene lenni minden tévedéstől. A törvénykezés lapjai minden országban példákat tüntetnek fel, hogy a legjobb törvénykezési szerkezet, legmegbízhatóbb bírák, leglelkismertesebb esküdtzékek mellett tévedés fordulhat és fordult elő. Igaz, hogy tévedés fordulhat elő nemcsak a halál, hanem egyéb büntetésnemeknél is, mely által az ártatlan, vagy, mi gyakoribb eset, a kevésbé bűnös igazságtalanul sujtatik. De a halálbüntetés alkalmazásánál elkövetett tévedés azért bír döntő súlylyal, mivel itt a hiba többé jóvá nem tehető, holott egyéb eseteknél a kárpótlás egyik vagy másik módja még mindig lehetséges. De a sir nem adja ki többé halottjait.

Szívesen megvalljuk, hogy az esetek gyakoriságára nézve, melyekben egészen ártatlanok bírói pallos alá kerültek, a közvéleményben tulzások uralkodhatnak. De annyi kétségen kívül áll, hogy ily esetek — bár elszigetelten — de mégis egészen a mi korunkig előfordulnak, s mi úgy hisszük, hogy már egy is sok. Azonban egészen más arányban tűnik fel a tapasztalás ezen tana, midőn nem a tökéletesen ártatlanok és kétségkívüli gyilkosok ellentétét vesszük szemügyre — a romantikai érdek természetesen legszívesebben ilyen végleteknél mulat — hanem azon eseteket vizsgáljuk, hogy kétség merülhet föl, valljon a bűnös a törvény valóságos célzatai szerint a legnagyobb mértékben bűnösnek tekinthető-e?

Közönségesen ugyan gyilkolást és emberölést szokás megkülönböztetni, de ki, valaha pillantást vetett a büntetőjogi irodalomra vagy mint esküdtbíró a társadalom által vállaira fektetett felelősség egész súlya alatt hivatva ily eset fölött itélni, tudja, az árnyalatoknak mily végtelen sokaságát tünteti fel a valóság ott, hol a törvényhozó a gyilkolás és emberölés, azaz a tettesre nézve az élet és halál közti rideg válaszfalt huzta.

Ha meggondoljuk, hogy a széndékosság, mely a gyilkolást az emberöléstől megkülönbözteti, a belső élet ténye, melynek megítélésére a bűnös saját vallomását kívül alig van más ismervünk, alaposnak fogják találni azon föltevést, hogy a bírák minden hajlama daczára, kétség esetében az enyhébb büntetést választani, nem kevés esetben az emberölő is, kinek életét a törvény nem akarja, mint gyilkos fog elítélni.

De ha csak magát a gyilkolás büntetést vesszük vizsgálóra, ez is oly különféle színezetű, majd enyhítő, majd súlyosító változatosságban fordulhat elő, hogy mindez esetekre az egy büntetésnek alkalmazása viszonyos igazságtalansággá válhatik. Gyakorlatban ez a büntető eljárás különféle intézkedései által el is ismeretik. Így különösen Angolországban oly esetben, midőn az esküdtbírák a halálbüntetés alkalmazását ugyszólván szigorú igazságnak tartják, a bűnöst a királyi kegyelmébe ajánlják. De majdnem minden országban hallhatunk panaszszavakat a kegyelmi uton való elintézés számtalan nehézségei fölött. Felebbezés ez a rosszabbul értesült forumhoz. Miután szóltak azok, kik előtt a büntett egész kifejlődésében a tettes és tanúk személyes érinkezésével úgy szólván újra fölélesztetik, összecsomóztatnak a holt perokmányok és a kegyelmi eldöntés alá bocsátatnak. És itt nem a több vagy kevesebb, hanem élet és halál fölötti eldöntésről van szó. A fejedelem itt sajátos nehéz helyzetben látja magát, mely annál terhebb, minél inkább fel lehet tenni, hogy, hol emberéletről van szó, nem a pillanatnyi szeszély és hajlam sugalatai után akar indulni. A lelkismereti sulyról, mely a kegyelmi jognak ez irányu gyakorlata által a fejedelemre nehezül, meghalt uralkodók több nevezetes nyilatkozatát bírjuk, különösen az alapos jogi képzettségű Oskár svéd, és a különben nem igen gyöngéd lelkismeretéről ismert Fülöp Lajos francia királytól.

E körülmények tényleges következménye az, hogy a kimondott halálítéletek csak egy csekély számtöredéke hajtatik végre. Nem ok nélkül szóltak tehát egy halál-lotteriáról: ha bizonyos idő alatt sok halál ítélet mondatott, az egyesre nézve növekedik az élet megmentésének lehetősége; de ha hosszabb idő óta halálítélet nem hajtatik végre, eszébe jut az igazságügyi miniszternek, hogy jó lesz már egyszer a törvény komolyságára emlékeztetni, és az ítélet megerősítését javasolja; holott lehetséges, hogy éppen ezen bűnös, kit a halálbüntetés sujt, csekélyebb bűnnel van terhelve, mint öt vagy hat hasonló esetű elődje, kik megkegyelmeztettek, mivel a hetedik, kivel bűnmértékeket összehasonlították, a gonoszság ritka példá-

nya volt. Deily körülmények közt a halálbüntetésben legelső kelléke minden igazságos büntetésnek hiányzik, t. i. a biztosság. Kétféle kedvező kilátása van a gyilkosnak: először, hogy tette fölfedezetlenül maradand, és másodszor, hogy ő is a kegyelem malasztjában fog részesített. És ez által a halálbüntetés elijesztő természete, melyet főnebb egész készséggel elismertünk, sokat veszthet tásából.

Látható ebből, hogy korán sincs hajlamunk a kérdést sentimentalitás szempontból felfogni, és szükség esete, de csakig akkor, készen volnánk röviden végezni a gyilkosokkal. De végre még egy körülményt akarunk felemlíteni, melyet már többen is méltánylólag kiemelték. Az idő, mely a kimondott halálítélet és a kegyelemnek meg- vagy nem adása közt elmúlik, rendesen az elítélt négyheti lelki gyötrelmére nyújtatik ki. A theologusok ugyan igen alkalmasnak találják ez időközt a töredelmezésre és jó előkészületnek tartják a jövő életre, de meg legyen engedve a jogászoknak, az ilyen rögtönözött bántalmazásokat kissé kétkedőleg fogadni. Hogy az eset érett megfontolása után is az eldöntéssel haboznak, bizonyos értelemben dicséretére válik az igazságügyi minisztereknek, de ép oly bizonyos az is, hogy ez által az elítélt lelki fájdalma mód nélkül fokoztatik.

Örömmel tapasztaljuk, hogy a halálbüntetés iránti ellenszenv évről évre söt minden egyes, kivégzéssel mind mélyebb gyökeret ver a népben. A borzasztó eset Württembergben, hol a bűnös az eliszonyodott nép előtt bírót gyilkolónak vádolja, az ijedelmes jelenet Lipcsében, hol a gyilkos már a padhoz lánczolva a legutolsó pillanatban megkegyelmeztetik azon indokból, mivel a bűnös az előestén a vallási vigaszt vissza nem utasította; a mult számtalan esetei, midőn a kivégzés a bűnös és hóhérok közti nyílt harczzá fajult: ellenkeznek a nép erkölcsi és jogi érzelmeivel, mely követelheti, hogy az ilyenkoránsem szükséges vérengző jelenetektől megkíméljék. Nincs már távol, úgy hisszük, azon idő, midőn a művelt népek büntető törvénykönyveiben hiába keresdik a halálbüntetést, de nélkülöztetni sem fog.

A K. Z. után.

LÖW TÓBIÁS.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Hübéri birtok- és jog-viszonyaink.

Az 1836-dik évi IV—XI; 1840-dik évi 7-dik, s 1848-dik évi 9—12-dik törvénycikkek által törvényhozási utonsabályozott urbéri kapcsolatból eredő viszonyok megoldása az 1853-ik évi márczius 2-kán kibocsátott császári nyiltparancsok és későbbi rendeletek által megindított ugyan, de ezen hübéri viszonyok hazánkban igen nagy részében még a földbirtokra nézve sincsenek véglegesen kiegyenlítő s tisztába hozva; ezen állapot immár, mellőzve azt, hogy igen nagy számu polgártársainkat a volt kiváltságos osztály irányában még mindig némi függetlenségben tartja s így a személyi szabadságot korlátozza, hogy a békétlenségre s izgatásra is gyuanyagot szolgált, sőt gyakran sajnos összeütközéseket is idéz elő, mind nemzetgazdasági szempontból, mind a közhitel érdekében, az osztó igazság és méltányosság alapján minél előbb megszüntetendő, a korlátolt földtulajdon bilincseiből felszabadítandó, a közös birtok pedig, habár csak a kisebbség kívánja is, ennek tagjai között tetteleg felosztandó volna, csak így lévén az elnyomott ipar tevékenységre ébreszthető, s kellőképp fejleszthető, de egyszerűságra a telekkönyvi intézmény is, melynél a volt urbéri kapcsolat s hübéri viszonyok illetetlenül hagyattak, a lehetőkélyre emelhető.

A sürgős intézkedést kívánó urbéri tárgyak között fő helyet foglalnak el a volt földes urak és volt jobbágyságok közt még közös és osztatlan állapotban levő legelők; daczára az 1853-ik évi márczius 2-kán kibocsátott császári nyiltparancsoknak, melyek által az urbéri birtokviszonyok szabályozásának gyors ke-

resztülvitelére különös törvényszékek állítottak fel, s daczára a legközelebb lefolyt 5 évi provisoriumnak, mely alatt sok megyékben az alispánok idejük legnagyobb részét a jövedelmező urbéri ügyek rendezésére fordították, még mindig igen nagy — azon leginkább szegényebb sorsu, vagy bonyolultabb jogviszony — községek száma, melyekben a sok ezer holdakra menő közlegelők a törvényes tulajdonosok között elkülönítve s felosztva nem lévén, úgy szólván vadonságban vagynak; ezen állapot a mily káros, épen oly jogtalan; — káros, mert az ily közlegelőket — mint sajnos tapasztaljuk — a futó homok, s az ártalmas vizek rongálják, s mind inkább elárasztják s így elérteketlenítik, sőt a semmi tekintetben nem kimélt közlegelőkön felszagatott futó homok, mind inkább terjedve, az élő földet is előnti, s ezen sajnos állapotnak, a közösség által megbénított tulajdon, s a bizonytalan birtoklás miatt sem a volt földes urak, sem a volt urbéreszek elejét nem vévén, évenként több ezerekre menő kárt vallanak, e mellett az ország termelő erejét is a nemzetgazdaságot hátrányával csökkentik, s a közös és osztatlan állapotban elsoványodó s kisajtolt legelők sok helyeken a volt földes urak bérlői, s a volt urbéres közlakosság közt folytonos viszálykodást és villongást okoznak; ide járul, hogy a tulajdoni jog az elkülönítetlen és osztatlan állapotban létező közlegelőknél szám szerinti arányban meghatározva s telekkönyvileg kitüntetve nem lévén, sok ezer holdakra menő földek vagynak a közhitel jótékonyaságától elvonva, melyek pedig a pénzforgalmat s a hazai hitelintézetek hasznos működését tetemesen emelnék, s hogy ily rendezetlen és szabályozatlan tulajdonu földbirtokok mennyire hátrányosak, a közelebb lefolyt mostoha években sok földes urak és községek érezhették, a közlegelőkre pénz-kölcsönt nem kaphatván.

De más részről felette jogtalan és igazságtalan is a közlegelőknél rendezetlen állapotban való tartása az egyes tulajdonos társakra nézve, mert a tetteleg használat csak néhol lévén szabályozva s lehetőleg igazságos arány szerint gyakorolva, a vagyonosb osztály a szegényebbet, a többség a kisebbséget egészen elnyomja, s a közlegelőt saját kizárólagos érdekében bitorolja, így áll a dolog rendesen mind a kevésbbé tehetős közbirtokosok, mind főleg a nagy számu zsellérek tekintetében, kik baromjóságot vagy épen nem, vagy csak csekély arányban tarthatván, törvényes tulajdonuk használatától tényleg el vagynak zárva, sőt találkoznak oly községek is, hol bár a nagy számmal levő házas zsellérek törvényes legelő illetménye a telkes gazdákét meghaladja, mégis a jószágtartó kisebbség használja csaknem kirekesztőleg a közlegelőt, s a kisebbség hátráltatja a tetteleg elkülönítést és osztályt, úgy hogy a nagyobb rész törvényes tulajdona birtokához és használatához évtizedek óta hozzá nem juthat, s törvény által biztosított tulajdona csak holt betű marad.

Valóban itt volna az ideje, hogy a tulajdoni jog a közlegelőknél is érvényre emeltetné, s a birtoklási és használati állapot az egyéni szabadságnak megfelelőleg, tehát akképp rendeztetné, hogy minden tulajdonos-társnak, akár telkes gazda, akár zsellér legyen is az, többség eltérő kívánsága akadályul nem szolgálhatván, jogában és szabadságában álljon saját illetményét kihasználni, s kizáró birtokába és használatába venni.

Azon erdőknél, melyekben a volt jobbágyságot a faizás, makkoltatás és egyéb javadalmak illetik, s melyek szűkebb határu és hegyes megyéinkben helyenkint a közlegelőt is pótolván, gyakran erőszakos összeütközések színhelyévé válnak, szinte égető szüksége van már a rendezés és végleges szabályozásnak, hogy a tulajdoni és szolgálmi jog egymástól elválasztatván, s a hátrányos közösség megszűnván, idegen beavatkozástól mentesült saját tulajdonát a törvények korlátai között mindenki szabadon használhassa, — ez által valamint egy részről a napi rendben levő erdei kártelemeknek is jobban eleje vétehetné, úgy más részről az erdők fenntartása, sikeresb művelése és gyarapítása tekintetében nemzet-gazdasági szempontból hozott törvényeink is jobban érvényesíthetők volnának, míg így a jelen viszonyok közt ős érdeinket, fájdalom! sorban kipusztulni tapasztaljuk, új ültetmények pedig csak gyéren keletkeznek, s még gyérebben kaphatnak fel haszonhajtó erdökké.

A volt jobbágyság nádlási haszonvételével terhelt nádasok állapota szinte az annyival inkább figyelmet érdemel, mert az utóbbi időkben folyton uralkodó szárazság mellett nádasainak igen nagy része jóformán kiveszvé, ezekből néhol csekélyebb munka hozzájárultával a legtermékenyebb szántó- és kaszáló földeket lehetne előállítani; s így ha a volt jobbágyság haszonvételi igénye természetben, földül elégettetné ki, a kö-

zösködés megszűntével ez uton is sok ezer holdra menő termékeny földeket nyerhetne hazánk, melyek jelenleg csak névleg nádasak, valóságban pedig merő bozótok.

A volt urbéreszek kezén létező irtás s egyéb ugy nevezett maradvány földek, a hazai törvényeink, rendelkezéseitől e részben eltérő nyiltparancsok értelmében, az illető földes uraknak járandó kárpótlás mellett, a jelen birtokosoknál maradván, s ezen kárpótlást a jelen birtokosok, az ország hozzájárulása nélkül önmaguk lévén kötelesek fizetni, hogy ezen fizetés ne csak a papíron maradjon, hanem minél előbb valósággal meg is történjék, s a volt földes urak, kik csak a tiszta urbériség után kaptak országos kárpótlást, az irtás- és maradvány földekért is a lehető legrövidebb idő alatt kielégíttessenek, nem csak az osztó igazság s a törvényben vetett bizodalom kívánja meg, hanem több körülmény, s különösen a közhitel is sürögösen igényli, a mennyiben az irtás- és maradványföldek a telekkönyvekben a tiszta urbériséggel együvé véve, s összeolvasztva vannak, a volt jobbágyság tulajdona képen feljegyezve, s már legtöbbször zálogjogilag biztosított adósságokkal egyetemlegesen betherhesítve lettek, holott ezen, sok helyeken a tiszta urbériséget szinte meghaladó földek, csak váltság mellett, így tehát nem tiszta tulajdonát képezik a volt jobbágyságnak, a váltsághoz igény pedig a telekkönyvi intézményen kívül áll. Ide járul még az is, hogy az irtás- és maradványföldekért a telki állományok után megállapított országos kárpótláshoz aránylagosan járó váltsági tőkének 5% kamatja is 1848-dik évi május 1-ső napjától számítva joggal megilleti a volt földes urakat, ezen elmaradt kamatok pedig már ekkoráig is meghaladják a váltsági tőkéket, s majdan csak a jelen földbirtokosok végromlásával, minden esetre igen nagy megerősítésével lesznek, habár több évi részletekben is, törleszthetők; figyelembe veendő itt még azon sajnos körülmény is, miként több oly helyeken, hol az irtás- és maradvány-földek örök megváltása már egység útján megtörtént, az illető birtokosok, abbéli balhiedelemben, hogy az ily váltság országgyűlésileg el fog töröltetni, vagy pedig országos hozzájárulással fog eszközöltetni, a fizetéssel szándékosan elmaradnak, s így nem csak önmagukat, hanem az egyetemleges kötelezettségnek fogva azon lakos-társaikat is, kik saját illetményeik után tartozásban nem maradnak, végveszélybe dönthetik.

Az urbériséghez nem tartozó szőlők, illetőleg az ezen szőlőkben termő borok utáni dézma, mely leginkább heted, nyolczad, kilenczed vagy tizedből áll, szinte sok százezer hold földet tart lekötve, s a valóságban nem csak a szőlőkre, illetőleg borokra, hanem a leginkább szántó- és veteményes földekül használt szőlőbeli irtványok termékeire, sőt néhol a fák gyümölcseire is kiterjed; ezen dézmás szőlőknél a dézma-jogosultak leginkább csak a nagyobb uradalmakban, s ott, hol a szőlők ültetése nem közlegelőben, vagy más közös természetű, hanem tisztán majorsági földekben történt, vannak mint tulajdonostársak telekkönyvileg kitüntetve, többnyire pedig csak a tettelegesen birtokosok fordulnak elő mint tulajdonosok, a dézmabeli kötelezettségnek, mint a tulajdont terhelő adózásnak telekkönyvi feljegyzése mellett. Igaz ugyan, hogy a hűbéri adózásnak ezen gyűlöletes neménél, akár pénzü, akár természetben az, a dézma-jogosult osztály van némi hátrányban a dézma-kötelezett birtokosok irányában, de viszont az sem tagadható, hogy a dézmabeli adózás különösen a szőlő-iparnak egyáltalában nem emeltyűje, hanem valóságos gátja s akadályja; mindemellett tudunkra aránylag csak igen kevés helyeken ment még keresztül a dézmának önkéntes megváltása, minek oka legtöbb esetben a dézma-kötelezettek vonakodásában rejlik, s ez azon körülményekben keresendő, melyek főntebb az irtás- és maradvány-földekért érintettek, sőt nem ritkán oly esetek is fordulnak elő, hogy a tévutra vezetett pór nép az 1848-dik évi 9-dik törvény-cikk fejezetére és bevezetésére hivatkozva, a természetbeni dézmát vagy pénzbeli fizetést, a nem urbéri természetű szőlők után is megtagadja. — A törvényhozás sürgős feladata tehát ezen mind inkább gyökeret verő balhiedelmet a népből kiirtani, s a dézmát, mint hűbéri birtok-viszonyaink gyűlöletes maradványát, a jogosult felek teljes kármentesítése mellett, és pedig nem tekintve arra, vajon a megváltást maguk az érdekelt felek kívánják-e vagy sem, kötelezőleg megváltatni s ezen hűbéri adózást végképen megszüntetni; a törvényhozás feladata, hogy a dézmával lekötött földek az őket terhelő adózás alól felszabadítva, tiszta telekkönyvi birtoktestekké váljanak, más részről pedig a dézma-jogosultak is, kik a mostani állapotban törvényes tulajdonuk hitelét nem élvezhetik, az őket illető pénzbeli váltsághoz, vagy tiszta tulajdonhoz a lehető legrövidebb idő

alatt hozzá juthassanak; a megváltási kötelezettség kimondása mellett azonban véleményem szerint a dézmaköteles birtokosok szabad választására volna hagyandó, vajon a dézmát pénzü vagy földben akarják-e megváltani.

Hason elvek szerint volna az ugynevezett taksás és földbér (census) alá eső telkek állapota is megoldandó, vagyis ezen földek, a hátrálékos taksák és béreknek is figyelembe és számításba vételével, teljes kárpótlás mellett tulajdonilag a jelen birtokosok kezén volnának hagyandók, annyival inkább, mert ezen többnyire kertekből és más belsőségekből álló földek jogi viszonya, különösen az építmények és javítások által annyira be van bonyolítva, hogy azoknak a jelenlegi birtokosoktól való elvétele tanácsosnak és kivihetőnek nem látszik.

A mi már a hűbéri birtok-viszonyok rendezésénél és tisztázásánál felmerülő pénzbeli váltságot illeti, ennek az 5% kamatokkal együtti törlesztésére, szerintem — ha csak a jogosult felek önkéntes beléegyezése hozzá nem járul, 10 évnél hosszabb időt nem lehetne engedni, a fizetési solidaritást pedig, mint köztapasztalás szerint az örökváltsági egységeknek különben is egyik legfőbb hátráltatóját, egyedül csak azon esetekre kellene szorítani, midőn a váltság tárgya közös és osztatlan állapotban marad; ellenben az osztott állapotban birtokolt irtás- és maradvány-taksás és censuális földeknek valamint a dézmás szőlőknél és egyéb ily adózás alatti földeknek az egyetemlegesség kizárásával a fizetési kötelezettség az egyéni birtok után csak egyénenként foglalna helyet, mivel a tapasztalás mutatja, hogy az örök váltságoknál egyetemlegesség pontos és gyors fizetés helyett épen az ellenkezőt, vagyis a fizetés körüli hátramaradást idézi elő, a mennyiben a szegényebb vagy hanyagabb társak fizetési mulasztása a többiekre is elragad, de a fizetés körüli kedvet is zsibbasztja, s az annyira hasznos vetélkedést elnyomja, mert bár egyes tagok saját illetményeiket minél előbb örömet lefizetnék, vagy tetteleg lefizetik is, a solidaritás tehertől nem szabadulva, jogi viszonyukat tisztába nem hozhatják, s így mintegy kényszerűen eladósodva vagyoni tekintetben megromlanak; — de más részről jogtalan is ily esetekben a fizetési egyetemlegesség, mivel valaki csupán azért, hogy egy népes község tagja, vagy többed magával, — de osztott állapotban s minden jogi közösség nélkül — bir valamely határban váltság alá tartozó földeket, még ha az illető jogosult felek ugyanazok volnának is, igazságosan és méltányosan annál kevesebb terhelhetetnek fizetési egyetemlegességgel, mert a váltsági összeg mindenki birtokaránylag, szükség esetében osztályozás mellett, kivettethetik, s magában a váltság tárgyában zálogjogi bekeblzés által egyénenként is eléggé biztosíthatatik; a volt urbéri kapcsolatból s ezzel rokon hűbéri viszonyokból származó, törvény útján realizált váltsági terheket a telekkönyvezett adósságok a váltság tárgyat képező fekvőségeknél meg nem előzhetvén.

Lehetetlen itt mellőzni azon urbéri községeket, melyekben már az 1848-dik év előtt örökváltsági szerződések kötöttek, s az önállásra törekvő iparkodó jobbágyság által az urbéri adóások, szolgálmányok és egyéb hűbéri terhek megváltása fejében kötelezett összegek a volt földes uraknak, sok helyeken egészben, több helyeken részben — de leginkább kölcsönvett pénzekből — kifizettettek; ezen örökváltsági magán szerződésekre vonatkozólag az 1848-dik évi 12-dik törvény-cikk 9-dik §-a által a miniszteriumra lőn bízva a körülményekhez képesti igazságos és méltányos intézkedés; azonban az urbéri kárpótlás és földtehermentesítés tárgyában 1853-dik évi martius 2-kán kelt császári nyiltparancs 16-dik §-ával azon egyes jobbágyságok, vagy egész községek, kik, és a melyek urbéri szolgáltatásaikat, munkáikat és adóásaikat a földes urasággal szabad egyességgel megállapított pénzüszvegekért örök időkre megváltották, a mennyiben a kikötött szerződési feltételek az idézett nyiltparancs kibocsátása napjáig már egészen teljesítették, vagy teljesítendő lettek volna, a kárpótlási tárgyalásból kizárattak, és sem a megállapított kötelezettségek további teljesítése alól fel nem mentettek, sem az országos kárpótláshoz igényök el nem ismertetett; ezen jobbágyságok, illetőleg jobbágy-községek tehát saját iparkodásuk, s a személyi szabadság bilincseinek lerázására intézett törekvésük miatt valóban érzékenyen károsultak, s az örök váltsággal nem törődött jobbágytársaik, s urbéri községek irányában kézzel fogható hátrányba jutottak; ily sajnos helyzetbe sodort számos urbéri községek, s még számosabb egyes jobbágyságok sorsa szerintem a törvényhozástól méltánylást kíván, s ezekre nézve annyival inkább helye volna az utólagosan — habár csak az 1853-dik évi felszámítás és mérték szerint — engedélyezendő országos kárpótlásnak,

mert jóllehet az 1853-dik évi martius 2-kán kelt császári nyiltparancsnak föntebb idézett 16-dik §-a mindakét szerződő félre, így tehát a volt földesurakra is egyaránt kiterjesztetett, ez utóbbiak a volt jobbágyságok irányában jelentékeny előnyben vannak, köztudomásu dolog lévén, hogy a magán szerződések útján kialakult örökösöltségek, a nyiltparancs által megállapított és kiszabott kárpótlási összegeket mind a jobbágy-, mind a zsellértelkeknek tetemesen meghaladják; ide járul, hogy az 1848-dik év előtt megváltakozott hiszékeny jobbágyságokat a szerteutazott nyereszkeskedő ügynökök az országos kárpótlásbani részesülés kieszközölésével kecségtetvén, még inkább megrontották, s tőlök sok ezreket kisipoltak, melyek az örökösöltségből származó, s részben maig is fennálló magán adósságaik törlesztésére lettek volna fordítandók; így tehát ezen szerencsétlenek az elstetett örökösöltségek árát kétszeresen megadták, — s ebbeli érzékeny veszteségüknek legalább részben leendő megtérítését most a törvényhozástól várják.

Az itt elősorolt, valamint egyéb hűbéri birtok-viszonyok végrendezésének s tisztába hozatalának egész hazánkban keresztülvitelére immár 3 évi záros határidő volna minden érdeklett feleket egyaránt kötelezőleg kitűzendő, mely idő alatt nem csak a már folyamatban levő urbéri perek, szükség esetében hivatalból kirendelendő képviselők közbejöttével, tettleges végrehajtás által befejezendők, a közös legelők a volt földesurak és urbéresek, viszont az urbéri legelő-illetmények a telkes gazdák és zsellérek között okvetlen és természetben elkülönítendő, az ekkép elkülönített földek az osztályt kívánók közt egyénileg kiosztandók, a határok szabályozása, illetőleg az összesítés és tagosítás, mint az okszerű mezei gazdálkodás egyik főtényezője s a szabályozatlan urbéri községekben napi rendben levő mezei rendőri kihágásoknak, s az idegen birtok jogosulatlan bitangolásának elhárítója, nem csak azon helyeken, hol a kereset már ide is ki van terjesztve, hanem ott is, hol ezt újabb 1 évi határidő alatt a volt földes ur, illetőleg közbirtokosságokban ezeknek, vagy mindkét esetben a volt urbéreseknek birtok-arány szerinti többsége kívánja, eszközözendő, azon erdők és nádasok, melyekben a volt jobbágyságok faizási, makkoltatási, nádlási és egyéb javadalmakat gyakorolnak, szinte, és pedig a tettleges elkülönítés elvének alkalmazásával, továbbá az írtás — maradvány — taksás és census alatti földek is miség és mennyiség tekintetében tisztába hozandók, s a szőlő- és egyéb földek utáni dézma-adózások, valamint a taksák és földberek is teljes kárpótlás mellett megszüntetendő, ezzel kapcsolatban pedig a telekkönyvek is kellőképp rendbe szedendők volnának.

Mínthogy már az urbéri viszonyok szabályozására az 1848-dik évi 10-dik törvényzikk által kirendelt alispáni bíróságok, az alispánoknak mint törvényszéki rendes elnököknek, de egyszersmind a közigazgatás vezénylőinek folytonos elfoglaltatása miatt a hűbéri birtok- és jogviszonyok rövid idő alatti megoldására nyilván elégtelenek, az idézett törvényzikk e részbeni megváltoztatásával, a bel- és igazságügy-miniszterek által egyetértőleg külön bíróságok volnának a kitűzött célra ideiglenesen felállítandók, melyeknek illetősége a körülményekhez, különösen az urbéri ügyek állásához képest, több szomszéd megyékre is kiterjedhetne, ezen ideiglenes bíróságok a kellő segéd-személlyel és szakértő számtudókkal is ellátandók lévén.

Végezetre az 1848-dik évi 10-dik törvényzikk 5-dik §-a oda volna módosítandó, hogy a hűbéri birtok- és jogviszonyokat tárgyzó minden perek az illető első folyamodási bíróságtól a királyi tábla útján, az ítélet végrehajtása előtt a hét-személyes tábla urbéri osztályához okvetlen felterjesztessenek, mert ha vannak oly ügyek, melyekre nézve kívánatos, hogy a legfelsőbb bíróságot megjárják, a hűbéri viszonyokat tárgyzók minden esetre ily tekintet alá esnek több okoknál fogva, de főleg az irányt adó elvek egyező alkalmazása s az érdeklett felek megnyugtatósa szempontjából.

Hűbéri jogviszonyainkról, s az ezekkel rokon királyi kisebb haszonvételekről legközelebb alkalommal elmondandom nézeteimet.

TÓTH LAJOS.

volt pestmegyei tisztii főügyész.

K ü l ö n f é l é k.

— (Vasut és köszén.) 5 font köszén annyi erőt fejt ki gőzben, a mennyi egy ember tíz óra hosszáig tartó folytonos munkaereje. Ily köszén mintegy 80 millió mázsát fogyasztanak el évenként az európai vasutak, mely mennyiséget, ha egy láb szélességben hosszában leraknánk, az egész földgolyót körülérné. A kifejlett gőz 18,000 mozdonyt tart Európában folytonos mozgásban, melyek munkálkodását pótolni félmillió lónál többre volna szükség. — Az összes vasutvonatok többet bejárnak évenként 60 millió mérföldnél. — Cheops pyramisának építéséhez 100 millió mázsá kő kellett, és ennek fejtéséhez félmillió rabszolga élethosszig tartó munkája volt szükséges. Ellenben az angolországi gépek, rabszolga nélkül csak egy évben is huszszorta több súlyú köszén emelnek ki; mit ha egymás fölibe raknánk, háromszor nagyobb tömeg volna, mint Cheops gulája. — Az európai vasutakon körülbelül 400 millió utazó jár-kele évenként. — Személy- és áruszállító kocsi hatodfélszázezer van összesen; és ha ezeket egymásután állítanók, Páristól Pétervárig érnének. — A vonatok 65,000 kisebb-nagyobb hidon robognak keresztül, melyek közt oly óriási művek vannak, hogy a hajdankori épületek semmivé lesznek mellettök. Az alagutak hossza 21 mérföld. — Csupa sinekre 150 millió mázsá vasat használtak fel.

— (A párisi pénzügyi értekezlet) eddigi eredményéről egy érdekes közlemény fekszik előttünk, melynek alapelvei következők. Ha a tizedes rendszer legjobbnak bizonyul be, minden létező pénzlábat természetsszerűleg arra kell visszavezetni. Mínthogy azonban a gyökeres reform rögtön keresztül nem vihető, a mennyiben a frank által kifejezett par excellence egyiséget egykét nap alatt életbeléptetni nem lehet, e tekintetben az egység megközelítésével kell megelégedni. E célra ideiglenesen a souverain egy oly nagy észletét kell alapul elfogadni, mely a majdnem mindenütt elterjedt tallérnak felel meg, melyhez a legtöbb államok legkönnyebben közeledhetnek, s természeténél fogva is nagyon alkalmas a nemzetközi forgalomra. E szempontból szükséges volna több csoportot alakítani, melyek közül az egyik tökéletesen a tizedes rendszerrel él, mint Franciaország, Belgium, Olaszország és Svájc, — a másik csak ehhez hasonló rendszert fogad el, míg a harmadik azon államokhoz alkalmazkodik, melyekben eddig teljesen eltérő pénzrendszer divatoz. E csoportokra osztás szerint Európát, sőt a föld kerekességét övek és tájakra kellene osztani és közös egyetértés alapján egy mintatallért *écu de l'Union*-t létesíteni. E tallért, melynek finom ércztartalma (900 ezredrész) és súlya (25 gram) változatlan volna, a nemzetközi forgalomban mindig s mindenütt törvényes pénznek kellene tekinteni s 5 frank értékben elfogadni. Bekövetkezhető károsodások elkerülése végett a kormányoknak mindenkorra megtiltatnék e pénzt kényszerforgalmu jegyekért beválthatni. A mi a bankokat és kereskedelmi házakat illeti, ezek váltóikat „egyleti pénzben” ígérhetnék, e pénz rájuk nézve zsinórmértékül szolgálna, s idővel az egész földön elterjedne e pénzláb. Az érem alakját illetőleg annak átmérője 37 millimetret tenne, s egyik oldalán azon állam jelvénye állna, hol az érem veretett, másik oldalán pedig a nagy kereskedelmi és iparos allianznak jelvénye. A szükséglethez képest $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{10}$ tallért, frankot és félfrankot is lehetne kiadni, hol a különbség már nem észrevehető; a többi pénznemeket azonban nem fog lehetni forgalomból elvonni, nehogy számos érdeksérelmet szenvedjen. Kétséget sem szenved, hogy az időnek és tapasztalásnak még sok teendője lesz, mielőtt a rengeteg reformkérdés a tömegek önzését és közönyét áttörheti.

 Teljes számu példányokkal még szolgálhatunk.

 A mai számunkhoz van mellékelve: Előfizetési felhívás a „Magyarország képekben” című folyóirat 1867. második félévi folyamára.

TARTALOM: A t. olvasókhöz! E lap szerkesztőitől. — Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz. — A halálbüntetésről. Löw Tóbiastól. — Törvénykezési rész. Hűbéri birtok- és jogviszonyaink. Tóth Lajostól. — Tárca. Országos statisztikai hivatal. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCs SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz.

II.

A bírósági szervezettel és felebbviteli illetőséggel összefüggésben áll, de az eddigiektől még inkább eltér a semmitőszék és semmiségi eljárás szabályzata.

Semmiségi panasznak „csak a lényeges formások megsértése” szolgál alapul¹⁾; a semmiség tárgya e szerint nem a törvény alkalmazásának vizsgálata, hanem oly hiányok orvoslása, melyek az eljárásban vagy határozatban felmerültek, s újabb és szabályszerű eljárást vagy határozathozatalt tesznek szükségessé.

A semmitő-bíróságot jelenleg minden felebbviteli törvényszék fokozatosan gyakorolja²⁾, és így alig van ok a semmiséget a perorvoslatok egyéb nemeitől megkülönböztetni. Jövőre a semmiség minden esetei felett a m. kir. curia egyik osztálya, mint „semmitőszék” közvetlenül bíraskodik.

Tegyük hasonlítást a két eljárás közt.

Amaz a felebbezések hosszadalmas eljárásának veti alá a legegyszerűbb kérdéseket. Tervezetünk csak egy forumot ismer, s azt semmi egyéb teendőkkel nem terheli. A semmiségi panasz közvetlenül terjesztetik illetőségéhez, hol végérvényes és haladéktalan megoldást nyerend.

Ott az eljárás mindaddig szünetel, míg a semmiség felett jogérvényes határozat nem hozatott. Tervezetünk szerint a 228. §. b), c), h), l) betűi alatt elősorolt eseteket kivéve³⁾, a per folyama alatt semmiségi panaszt emelni sem lehet; de azon esetekben is, melyekben a semmiségi panasz megengedett: e jogorvoslat használata a per folytatását nem akadályozza⁴⁾.

Igaz, hogy ha valamely ítélet ellen, akár ugyanazon, akár különböző ügyfelek részéről semmiségi és felebbezési jogorvoslat együttesen használtatik: már a bírósági szervezetenél fogva is előbb a semmiség kérdése felett, s így a semmitőszéknek kell határozni⁵⁾, míg az eddigi eljárás szerint a jogorvoslatok ugyanazon beadványban kapcsoltatván össze, együttesen nyernek megoldást⁶⁾. Ámde a tervezet épen nem szűkölködik erős motivumok nélkül, s a látszólagos gyorsaság a fennálló rendszerben elveszti vonzerejét, ha tekintetbe vesszük:

a) hogy a midőn a semmiségi panasz egyetlen forummal bir, s e forumnak illetősége csupán a semmiségi esetekre szorítkozik, az érintkezés pedig fel és le

egyiránt közvetlen: a semmiségi panaszok elintézése alig egypár hetet veendő igénybe, — mi a gyakori panaszok ingerét le fogja hűteni;

b) hogy ha valamelyik fél még e csekély időt is megkísérlené felhasználni, és a panasz nyilván alaptalannak találtatnék: a törv. rendt. 234. §-a értelmében 20—300 ftig terjedhető bírsággal büntettedik.

Nem lehetetlen, hogy még ily óvatosság sem fogja a konokságot végkép kizárni, s a fél, helyesebben az ügyvéd, kétheti időt 300 frton vásárolni érdekében állónak tekinti; de csakis egyes visszaélések távoltartása tekintetéből az igazságos ügyet, a perorvoslatok legfontosabb nemeitől megfosztani, t. i. felebbezés esetében a semmiségi panasztól, s ennek használata mellett a felebbezéstől elzárni képtelenség lett volna¹⁾.

A mit egyébiránt nálunk a növekedő visszaélések korlátozása s a gyors eljárás parancsolólag követelt, — hogy t. i. a semmitőszék illetősége egyedül a kijelölt semmiségi esetekre szorítkozzék: a külföld nem tartja meg oly tisztán és szigorúan a korlátokat a lényeg és formakérdések között.

A francia „cour de cassation” egyetértőleg az igazságügyi miniszterrel, bizonyos mértékben a legfőbb fegyelmi hatóságot gyakorolja valamennyi bíróságok felett; továbbá mindazon bírósági panaszokban (prises à partie, Syndicatsklagen), melyek a feltörvényszékekhez nem tartoznak, valamint az ezutóbbiak közt felmerülhető illetőségi kérdésekben is ítél. Végre azon szivós kifejezés: „contravention expresse à la loi”, — ha t. i. a megtámadott bírói határozat tartalma valamely világos törvénnyel ellenkezik, tág tért enged a semmitőszéknek, hogy oly panaszok felett is határozzon, melyek a törvény elvétéséből vagy hibás alkalmazásából meritvék, melyek tehát az ítéletnek lényegét támadják meg²⁾.

A porosz Entwurf (653. §.) még tágabb keretet szab a semmitőszék illetőségének, midőn azt „valamely törvényszabályzat vagy jogelv megsértésére vagy helytelen alkalmazására” is kiterjeszti, mely általános szabály azonban a következő 654. §. határozott eseteiben lehetőleg az alakiségra szoríttatik. Hasonló általánosság a bajor Entwurfban, — „wegen Verletzung, falscher Auslegung, oder unrichtiger Anwendung der Gesetze oder Gewohnheitsrechte, soweit diese Gesetzeskraft haben.” (Art. 734. 8.)³⁾

¹⁾ Jogt. K. 25. sz. 2. jegyz.

²⁾ Feuerbach: Öffentlichkeit und Mündlichkeit. II. Band. §. 3.

³⁾ A szász Entwurf ez elvet ily megszorítással alkalmazza: „Wegen unrichtiger Auffassung des tatsächlichen Ergebnisses der Beweise und Verhandlungen findet keine Nichtigkeitsbeschwerde Statt.” (§. 1012. i.) Hasonló az osztrák „Referenten-Entwurf”ban: — „14. Wenn das Urtheil dem klaren Wortlaute der Acten oder Urkunden, soweit dieselben die Grundlage für die richterliche Entscheidung bilden, widerspricht; — 17. Wenn bei Beurtheilung des der Entscheidung als Thatbestand zu Grunde gelegten Ergebnisses der Verhandlung und Beweisführung ein

¹⁾ Id. törv. szab. I. 104. §.

²⁾ U. o. 106. §.

³⁾ Lásd f. Jogt. K. 25. sz.

⁴⁾ Javaslat. 230. §. Hogy ne akadályozhassa: elvégből a semmiségi panaszszal csak a panasz tárgyára vonatkozó iratok és külön jegyzőkönyvek terjesztetnek fel.

⁵⁾ Jogt. K. id. sz.

⁶⁾ Id. törv. szab. X. feje.

Tervezetünk tehát mind az eddigi eljárástól a közvetlenség-, mind a külföldi törvényhozástól a tiszta alakiság tekintetében eltérő szabályokat követ. De a figyelmes olvasó a semmiségi eljárás eme rendszerében egy régi ismerőssel találkozik. A bírói parancs tűnik fel előttünk az előbbi eljárásból, minden előnyeivel s minden hiányai nélkül¹⁾.

III.

Tervezetünk a közvetlenséget a perkezelésben is magáévá tette. „A rendes perbeli eljárásnál, — mond a 91. §., általános szabályul szolgál az, hogy a felek a keresetlevél után következő periratok beadása és átvétele s illetőleg a halasztások előterjesztése végett mindenkor a pertárban megjelenni tartoznak.“

E szabály a régi levatalis eljárásra emlékeztet. A mi első sorban minden periratnak célja, — hogy t. i. a védelem és észrevétel az ellenféllel közöltessék: annyi munka és időpazarlás megkimélésével, közvetlenül történik.

Nem tagadhatni, hogy némely pörben az eljárás több időt veend igénybe, mint jelenleg. A határidők hosszabbak, a „rendes szóbeli eljárás“ helyett periratok váltatnak s egy halasztást mindenik fél igénybe vehet. De a gyakorlat azt bizonyítja, hogy e rendes szóbeli eljárásban sokkal több az illusio, mint a valóság. A kijelölt rövid pálya mellett, mit a váltóeljárás a per lefolyásának szab, annyi az ál-ut, és akadály, melyek évekké nyújtják ki a napokat s a végtelenségig egyik tárgyalásról a másikra a pöröket. Maga az id. törv. szab. I. 46 §-a az eljárás nemei fölött engedett vitával több időt kíván a tervezett rendes eljárásnál; a halasztási kérdések pedig, — akár a felek közt, akár bírói határozat által intéztetnek el, — hogy mennyi időbe kerülnek, alig lehet kiszámítani.

Aztán a per lefolyásának annyiszor s oly méltán megrovott akadályait eddig sem kereste senki a szoros értelemben vett eljárás menetében. Elég legyen csupán a halasztásokra hivatkoznunk, melyeket a felek önként annyiszor engednek egymásnak. Több, vagy kevesebb idő alatt az ítélet meghozatott, de a megítélt követelés érvényesítése a további stadiumokban gátoltatott és vált sokszor lehetetlenné. Ez volt kezdettől fogva jogos alapja a panasznak.

Tegyük hozzá, hogy a sommás eljárás mind a követelt összegre, mind az ügyek számára nézve kiterjesztett s a rendes szóbeli eljárás tárgyai nagy részben ama rövidebb ügyüthöz fognak tartozni jövőre; hogy továbbá a tervezet a rendes pereknek is megengedi különjegyzőkönyvben tárgyalását, és itt a határidők megállapításában a feleknek szabad kezét enged; végre, hogy a javaslatba hozott rendes eljárás lényegileg a használatban levő „írásbeli eljárás“-t fogja helyettesíteni, melynek tárgyai, fontosságuknál és bonyolultságuknál fogva különben is alaposabb készületet s hosszabb időt kíván-

Rechtssatz verletzt, unrichtig ausgelegt, oder falsch angewendet worden ist, und die Entscheidung sich nicht aus anderen Gründen als richtig darstellt.“ (§. 751.)

¹⁾ A semmiségi esetek nagyrésze a régiebb eljárás szerint ellenállásra vagy visszautzésre szolgált okul. Különösen a) ha a bíró kereset nélkül ítél (Dec. 15. ad dand. rat. opposit.); b) ha alperesnek idéztetése alkalmával védelmére szükséges idő nem engedtetett (Dec. 13. u. o.); c) ha a bíró törvényes hatalomkörén túlterjeszkedett (Dec. 14. u. o.), vagy a végrehajtást oly vagyonra is intézte, mely a lefoglalt jószághoz legalább egész bizonyossággal nem tartozott (Dec. 6. 15.) stb. De maga az eljárás azon közvetlenséggel megy végbe, mely előbb a bírói parancsok kieszközlésében követtetett. Azonban a királyt és az ország nagy bírját, kik efféle parancsok kiadására voltak jogosítva, — jelenleg a semmitőszék pótolja; a folyamodás pedig az összes iratokkal s az illető bíróság észrevételeivel terjesztetik fel, — mi hajdan egyedül oly esetben történt, midőn bírói parancs a király által adatott ki (1807: 21. tcz. 15. §.). Végre a bírói parancs, valamint már magában véve feltételes volt, — „ugy állván a dolog, a mint előadatik“, — úgy a bíró által, ha a tényállás valótlannak bizonyult be, félre is tétethetett.

nak: az eljárásnak oly rendszere áll előttünk, mit hosszadalmasság vádja épen nem terhelhet.

Ha végre meggondoljuk, hogy a perkezelés ilyen módzata mellett egyrészt az ügyfelek nagykorúságra emelkedvén, saját ügyeiknek közvetlen tényezőivé válnak; másrészt a bíróság a számtalan periratok és jegyzőkönyvek elintézésétől mentesülvén, az érdemleges határozatokra több időtszentelhet: eléggé indokolva látjuk a tervezetnek azon intézkedését, mely a lehető közt a legjobbat választotta.

IV.

Minden munkától, mely kisegítőül azon átmeneti időtartamra készült, míg egy végleges léphet életbe: joggal követelhetjük, hogy ez utóbbinak vélelmezhető irányzatára is tekintettel legyen. E szabályt a tervezet a lehetőségig szem előtt tartotta.

Más alkalommal mondtuk már, és nem pusztá sejtelen után ismételjük, hogy a miniszterium, ha a törvényk. rendtartás codificatióját munkába veendi, a legjobb alapot fogja választani, a mit a tudomány és gyakorlat, mint ilyent, a szóbeliség és nyilvánosság rendszerében kijelöltek. Innen a szabály a tervezetben: — „hogy a sommás eljárásban a tárgyalás szóbeli és nyilvános, s hogy alakszerű periratoknak az eljárás e nemében helye nincs.“ Innen a sommás eljárás kiterjesztése jelentékeny térfogattal az ügyilletőség körében; innen ismét alperesnek azon joga, hogy az írásban nyújtott keresetre írott védelmi nyilatkozatot adhasson. Amaz a szóbeliségre és közvetlenségre, ez utóbbi az előzetes iratváltásra szolgál átmenetül, a mint ez a külföldi törvényhozásból ismeretes¹⁾.

Valamint a sommás eljárás a rendes mellett jövőre is fenntartandó: úgy az egyes bíróságok szerkezetének is akkép kellett alakitva lennie, a mint a sommás eljárás természetének leginkább megfelel, a jövő rendszerbe pedig beilleszthető legyen. A sommás perek jelenleg városokban a törvényszék által láttatnak el, jövőre egyedül a főbíró által, kihez egy jegyzőkönyvvezető járul. Ez teszi egyszersmind kivihetővé a sommás eljárásnak azon egyik czélszerű intézkedését, hogy a kereset szóval is előadathassék.

Azon tekintet, hogy idővel a szóbeliség hazánkba is behozatik s az eljárás szabályaihoz képest a másod-bíróságnál is alkalmaztatni fog: már eleve ajánlatossá tette a királyi táblának kerületek szerinti felosztását. Ez által az új szervezet kész keretet talál, s egy lényeges változtatással kevesebb lesz szükséges az átalakulásnak különben is sokszzerű, nehéz munkáihoz.

A végrehajtási eljárás jelenleg a peres eljárásnak egyik elemét, ennél fogva az ítélő bíróságnak egyik fáziszó teendőjét képezi, — mi a törvénykezés tiszta elveivel merőben ellenkezik. A per folyama a jogérvényes ítélet hozatalával, s a bíró teendője annak kijelentésével, hogy az ítélet végrehajtható, — befejeztetett. Azon- tul a nyertes fél kezd működni az eljárásnak arra rendelt közegével a megítélt jog megvalósítására. Ily közegek a „huissier“ek Franciaországban²⁾, a „Gerichtsvoigt“ Hannoverában³⁾, a „Gerichtsvollzieher“ek⁴⁾ egyebütt, a bíróság közreműködése nélkül. Tervezetünk a bírói kiküldöttet kellő utasítással ellátva, de önállólag

¹⁾ Az újabb perrendtartások mindenütt a szóbeliség és nyilvánosság rendszerén alapulnak, — és ez a periratoknak, helyesebben a tárgyalás alkalmával vitatandó körülmények és bizonyítékok jegyzékének előleges közlését teszi szükségessé, a végből, hogy a felek a szóbeli tárgyalásra kellőleg elkészülve jelenhessenek meg, a tárgyalás menete pedig közbeszóló határozatok és halasztások által meg ne szakasztassék.

²⁾ Code de proc. Civ. Art. 585. stb.

³⁾ Allg. bürg. Processordn. §. 532.

⁴⁾ Entw. einer allg. deutsch. Civilprocessordn. §. 655. für Bayern Art. 784. für Preussen §. 992. für Oesterreich §. 808. stb.

lépteti fel, s így teljesen alkalmassá teszi a végrehajtási eljárást arra, hogy az új törvényk. rendtartás szellemének megfelelő közegeket lényeges átalakulás nélkül befogadja.

V.

Még egy intézkedését kellene a tervezetnek indokolnunk, — a szigort t. i. és óvatosságot a visszaélések minden lehető eseteiben. De itt a motivumok már rég megelőzték a törvényt.

Végigtekintve a javaslaton, jelentékeny pénzbírságokat látunk alkalmazva, azok ellen:

a) kik a bíróküldést, a per késleltetése, vagy a bíró avagy az ellenfél bosszantása végett tudva hamis előadás által eszközölték ki (44. §.);

b) kik nem létező tanukra hivatkoznak, vagy a tanu lakhelyét rosszul adták elő, — ha a per körülményeiből kitűnik, hogy a per késleltetése s az ellenfélnek vagy a bíróságnak bosszantása volt szándokukban (137. §.);

c) kik ugyanazon ítélet ellen semmiségi panaszszal és felebbezéssel éltek, — a mennyiben a semmitőszék a semmiségi panaszt merőben alaptalannak találja (234. §.);

d) kik a végrehajtást nyilván alaptalan igényekkel gátolják (363. §.).

A bírság összege 300 frtig terjed s első sorban az ügyvédet terheli, — viszkereseti joga a fél ellen fennhagyatván.

Az eljárást szabályzó törvények már alapjukban s szerkezetükben hibásak. A roszakaratu visszaélések által egészen roszakká lettek.

A jogorvoslatok használatát a tervezet sem rekeszthette ki, de a visszaéléseket érzékenyen sujtania kellett; máskép a közvélemény a törvényhozást teendő felelőssé s ugyanazon vádakot látnók ismételve, melyek az eddigi jogszolgáltatást helyes okból kárhoztatták.

ÖKRÖSS BÁLINT.

Az esküdtszékek.¹⁾

Az esküdtszékek rendszerénél főleg attól függ minden, hogy

I. mikép vannak azok *szervezve*, ugyanis mily egyénekből áll az esküdtek lajstroma, kit illet meg az esküdtek lajstromának végmegállapítása, (Reduction der Geschwornenliste) mily szabályok léteznek az esküdtek visszautasítása (Recusation der Geschwornen) iránt s kiket illet meg e visszautasítási jog.

A törvényhozás az esküdtszékek alakításánál többféle rendszerek közt választhat; vagy

a) bizonyos külső tulajdonságokat jelölhet ki, melyekkel az esküdtek lajstromába felveendő egyéneknek birniok kell, vagy

b) a megválasztásnak engedhet e tekintetben helyet, vagy

c) *minden* honpolgárt felvesz az esküdtek lajstromába, s ezek közt a sors által határozat az iránt, kik működjenek egyes esetekben mint esküdtek.

Az első rendszerénél ismét vagy bizonyos vagyon birtoka lehet határozó vagy bizonyos egyéni képzettségek — ugynevezett capacitások — jelölhetők ki, úgy hogy bizonyos rendű, osztályu, vagy állásu honpolgárok már e tekintetnél fogva igttattnak az esküdtek lajstromába, vagy végre e tekintet össze lehet kötni az egyes honpolgárok által fizetett adó nagyságával is.

A francia *jury* története e tekintetben igen tanulságos. Miután a francia esküdtszékek első idejében azok köre, kik esküdtek lehettek, nagyon is ki volt terjesztve és az ugynevezett *specialjury* lett behozva, a francia

köztársaság II-dik évében pedig a nemzeti ágensre — agent national — lett bízva az esküdtek lajstromába azokat felvenni, kiket elég képeseknek ítél az esküdtek működéseinek kellő véghezvitelére (qu'il jugera propres à remplir les fonctions des jurés), az alatt az 1808-dik évi Code szerkesztésénél a honpolgárok három osztályát akarta a francia törvényhozás az esküdtszékeknél képviselve látni, ugymint földbirtokosokat, tudósokat s kereskedőket, de a törvényhozás e terve gyakorlatban nem foganatosított, miután az 1827-iki törvény csak két elemet hívott meg és kötött össze e végből, az *intelligentiát* és a *vagyont*.

Elismerte ez által a törvényhozás, hogy ily módon két felette heterogén elem működék közre egy és ugyanazon irányban; az adó, mely megkivántatott, hogy valaki esküdtté lehessen, tetemesen leszállított (200 frankra), s így az esküdtek köre egyszerre számos oly egyéneket foglalt magában, kikben ebbeli képességük iránt semmi garancia nem találtatott. A törvényhozás ezen ügyben a legcsalékonyabb eszközt választotta, azon téves feltételezésből indulván ki, mintha a magasabban megadózottak mindig bővebb ismeretekkel is bírnának, s a társadalmi élet nyilvánulásai iránt mindig nagyobb érdekltséggel is viseltetnének, — elfeledni látszott a francia törvényhozás, miszerint ott a forradalom nagyon sokban változtatott s számosakat az alsóbb néposztályokból a felsőbbekbe emelt. Érezni, gondolni kellett volna, hogy ha a törvényhozás az adót felemeli ez által egy a népelet nyilvánulásainak megítélésétől gyakran távolálló magasan megadózottak, s a közbizalomban nem mindig részesülő esküdtek kis köre képződik, s így az esküdtszék eleme s jelentősége mintegy gyengítettik, hogy ellenben ha adó kisebbre szabatik, a vagyonossághoz kötött műveltség feltételezése elesik, vagy legalább háttérbe szorul. Belgaországban az által lett ez ügyben segítve, hogy a különböző tartományokban különböző adóösszeg is kivántatott meg arra, hogy valaki esküdtté lehessen, s a főhely esküdtszékképes polgárainak adója a többi községek esküdtszékképes polgárainak adóösszegétől is meg lett különböztetve.¹⁾ Hogy ezen intézkedéseknél kisebb nagyobb mértékben mindig az esetlegesség határozott, — hogy az által, miszerint némely vidékekre az adó kisebb összegre lett leszállítva, e vidékeken gyakran nagyon műveletlen s csekély ismeretekkel bíró esküdtekkel lehet találkozni, s hogy viszont a nagy városokban is, hol gyakran egyes polgárok a végből telepednek meg, miszerint ott valamely nagyobb szerű új műipari üzletet vagy vállalatot kezdenek meg, mely után azután természetesen magasabb adóösszeget is fizetnek, számos oly egyének is az esküdtek sorába jutnak, kikben ebbeli hivatásuk a képességük iránt, a kellő garantiák fel nem lelhetők, azt csakhamar s eléggé bőven tanusította a tapasztalás.

De a francia törvényhozásnak azon második kísérlete sem sikerült, mely szerint bizonyos egyéni képzettségek — ugynevezett capacitások — minden vagyoni tekintet nélkül már magukban véve is feljogosítsák az illető egyéneket az esküdtek lajstromábai felvételre. Az ugynevezett műveltebb néposztály vagy intelligentia közt lehetnek például egyes tudósok, kik elméleti tudományosságuk mellett a gyakorlati élettől oly távol állanak, miszerint annak viszonyait vagy nyilvánulásait megítélni nem képesek, s az esküdtszékekhez meghívott katonatisztek közt is fognak találtatni egyes olyanok, kik a hadiszolgálatban megszokott szigorúság s fegy-

¹⁾ Egy oly tartományban, mely nagyon vagyonos, bizonyos adóösszeg kicsiny lehet, melyet egy másik tartományban nagynak nevezhetünk, s magában Brüsselen 200 franknyi adóösszeg csekély, míg az a falusi községekben csakugyan nagy.

¹⁾ Lásd jogtud. közl. 24. sz.

lem mellett nem fogják a honpolgárok azon bizalmát megnyerni, miszerint a tényállás felett kellő részrehajlással fognak bíraskodni.¹⁾

Meg vagyunk győződve, miszerint egyetlen egy törvényhozás sem fogja az esküdtszék elvét következetesen s biztosan keresztülvihetni, mely azt az egyéni képzettségekre — kapacitásokra — vagy a polgárok által fizetett adóösszegre fekteti. Ha ellenben — a mint ezt Amerikában látjuk — minden állampolgári jogokkal felruházott honpolgár egyntal már az esküdtek sorába is tartozik, úgy nagyon is félni lehet attól, miszerint ezek közt műveletlen, szenvedélyes s a közélet iránt közönyös egyének egész sorával találkozunk, s a sors, mely ott az egyes esetekben működő esküdtszékhez szükségelt esküdtek személye felett határoz, az esküdtek lajstromából a megtartandó esküdtszékhez esetlegesen csupa oly egyéneket hívhat össze, kik az esküdtek hivatásához megkívánt s bennök feltételezett tulajdonságokkal s kellékekkel egyáltalában nem bírnak. Ha a választási rendszer fogadtatik el az esküdtszék berendezésénél, úgy az esküdtek megválasztásánál vagy minden honpolgár ruházható fel cselekvő választási joggal, vagy a honpolgárok összege egyelőre csak egy bizonyos választó-bizottmányt választ meg, s ezen bizottmány választja meg azután magukat az esküdteket. Így látjuk ezt például Genfben. De mindezen intézmények a gyakorlatban tetemes hátrányokkal járnak, mert alaposan kételkedhetünk azon, vajjon az ösválasztók (Urwähler) magok elég képességgel bírnak-e azon egyének megválasztására, kiszemelésére, kik esküdtek lehetnek, miután szükségképpen vagy az uralkodó politikai hangulat s azon férfiak által fognak vezényeltetni, kik politikai választásoknál a népre könnyen befolyást gyakorolhatnak vagy azon tekintet lesz reájok nézve határozó, miszerint közülök mindenki azt fogja esküdtnak megválasztani, ki, ha maga a választó esetlegesen oly szerencsétlen volna az esküdtszék elébe állíttatni, legengedékenyebben ítélné fölötte. A helyes választáshoz szükséges mindenek előtt tudni, mily tulajdonságokkal kell az esküdtté megválasztandó egyénnek bírnia, s elég jellemzősággal s önállósággal is kell bírnunk minden mellétekintetek nélkül azok megválasztására, kik meggyőződésünk szerint e tulajdonságokkal mások fölött leginkább vannak felruházva. De ki fogja hinni azt, miszerint a nagy néptömegben minden egyes ismeri azon kellékeket, melyek egy jó esküdtnél megkívántatnak, s egyntal képes is megítélni, vajjon az általa választandó egyénben ezen képességek vagy tulajdonságok tetteleg meg is vannak? Pedig mi sem lehet az igazságszolgáltatásra nézve kártékonyabb, s az esküdtek eredménydús és kívánatos működését mi sem fogja zsidbasztani inkább, mint ha a politika gyakorol befolyást az esküdtek megválasztására. Ez pedig mindenütt így van, hol egy szinte a nép által választandó már állandó politikai corporációra, például a nagy tanácsra, vagy egy egyenesen csak az esküdtek megválasztása végett a nép által megválasztandó bizottmányra ruháztatik az esküdtek megválasztása. Igazolva látjuk ezt Genfben. Ujabb nehézségek merülnek fel az esküdtek öslajstromának (Urliste) elkészítése után az iránt, kiket illessen meg e lajstrom reductiója, végleges megállapítása. Ez annál fontosabb, miután nem lehet a sorsra bízni az esküdtek öslajstromába felvett egyének tág köréből azon egyesek megválasztását, kiknek nevei az edényből a végből kihuzassanak, hogy ezek a kérdéses egyes esetekben megtartandó

esküdtszéknek mint szolgálattevő esküdtek alkalmaztassanak, miután ily módon a merő esetlegesség által könnyen szellemileg s erkölcsileg képtelen esküdtek kerülhetnének az egyes esetekben szolgálattétel miatt megválasztottak névlajstromába. Nem kevésbé veszélyes az említett ös lajstrom kérdéses reductióját valamely közigazgatási hivatalnokra, főleg mint Franciaországban látjuk valamely praefectusra bízni, ki már állásánál fogva a kormánytól feltétlenül függvén, a kérdéses reductiónál nagyon könnyen mindazokat ki fogja az esküdtek lajstromából hagyni, kiknek előtte ismeretes önállósága, melynek következtében ők a kormány nézetei előtt meg nem hajolnak, ez utóbbinak érdekében kívánatosá teszi azt, miszerint az esküdtszéken mint ítélő bírák részt ne vegyenek. A francia praefectussal e tekintetben az angol sheriffet nem azonosíthatjuk, miután ez utóbbi egyrészt teljes függetlenségében másrészt pedig a törvényszék iránti felelőssége mellett oly álláspontot foglal el, hogy hasonló állású közigazgatási hivatalnokot Angolhon mellett nem mutathat fel semmi más állani. A Belgaországban fennálló rendszer mellett — hol a kérdéses öslajstrom reductiója a feltörvényszék elnökét két más törvényszéki elnökkel egyetemben illeti meg — meglehet ugyan nyugodni abban, hogy ezek, miután már állásuknál fogva a bírákban szükségelt tulajdonságokat vagy kellékeket ismerik, csak is a legképesebbeket fogják az esküdtszékhez megválasztani, de az ezen rendszer ellenében felhozott kifogások vagy aggályok ismét azon kérdésre vonatkoznak, vajjon az említett törvényszéki elnökök bírnak-e kellő ismeretekkel az öslajstromba felvett egyének személyei s azoknak tulajdonságai felett, hogy kellőleg megítélhessék, vajjon az egyes esküdtszékhez általuk kijelölendő egyének valóban alkalmasak-e e hivatás betöltésére vagy sem? Attól lehet tartani, hogy ezen csak törvénykezési működésekre hivatott magasabb állású férfiak vagy az alárendelt hivatalnokokhoz vagy a közigazgatási hatóságokhoz kényteleníttetnek majd fordulni a végből, hogy magoknak a megtartandó egyes esküdtszékhez általuk kijelölendő egyének képességének megítélésére adatokat vagy ismereteket szerezhessenek, ugyanannyira, hogy elvégre is majd csak az általuk megkérdezett egyének nézetei és semmi felelősséggel nem járó tanácsa fog a szolgálattételre meghívott esküdtek személye felett határozni.

II. Az esküdtszék jelentősége ezeken kívül főleg még azon elvektől is függ, melyek a visszautasítási jog (Recusationsrecht) felett határozók. Minél inkább gondoskodott a törvényhozás az iránt, hogy a visszautasítási jog gyakorolhatása mellett csak is azok szerepeljenek egyes esetekben mint esküdtek, kik ellen a legszabadabb, a legkorlátlanabb visszautasítás gyakoroltathatott volna, de tényleg nem gyakoroltatott, kiket tehát olyanoknak vádló s vádlott egyaránt elfogadnak, annál szilárdabb lesz az esküdtszékbe helyezett közbizalom. Mig Angolhonban a vádló visszautasítási jogot nem gyakorolhat, ellenben a vádlottat e jog annál nagyobb mérvben illeti meg, minél súlyosabb az ellene emelt vád, sőt még a sheriff által a lajstromba felvett minden esküdttet is visszautasíthat, visszautasíthat esküdteket minden indokolás nélkül s mindenkorra (peremptorisch), s ugyanazon számú esküdteket indokolás mellett (moti-virt), — azalatt Franciaországban a visszautasítási jog a vádlottat s a vádlót vagy államügyészt egyaránt megilleti; — csak hogy itt a visszautasítási jog jóval kisebb számú esküdtekre vonatkozik, s különös egyes okokból soha meg nem engedtetik.

Hogy az ez iránti francia rendszer nem helyeselheto, az általános el van ismerve.

¹⁾ A francia törvény szerint katonatisztek csak úgy lehetnek esküdtek, ha már öt éven át a departement-ben laknak, tudorok s licentiatu-sok csak tíz évi, közjegyzők csak három évi ott lakás után. Találunk-e mind ezen szabályoknál bizonyos alapelvre?

Valóban illusorius az, hogy egy a közigazgatás befolvása alatt készített, s hatalmas közigazgatási hivatalnokok által véglegesen megállapított vagy reduciált esküdtlajstromból az államügyész — tehát ismét egy kormányhivatalnok — kilencz esküdtet indokolás nélkül s mindenkorra (peremptorisch) visszautasíthat, a vádlott vagy a vádlottak ellenben — bármily számosan is legyenek — szinte csak kilenczet utasíthatnak vissza, de soha nem gyakorolhatnak indokolt visszautasítást, ugyanannyira, hogy ha a nem visszautasított esküdtkek közt a vádlottnak apja és fia vagy talán legnagyobb elensége is helyt foglalna, az indokolt visszautasítás még is lehetetlen volna. Azon intézkedésben is, mely szerint Franciaországban az államügyész mindig a vádlott előtt gyakorolhatja a visszautasítási jogot, jelentékeny szigor rejlik a vádlott ellen, s nem kis vita folyik az iránt, mily módon lehetne e bajon segíteni. Jeleseknek elismert praktikusok¹⁾ tiltakoznak a nagyon is liberalis visszautasítási jog ellen, miután állításuk szerint a közvédők által gyakran a legképesebb, legerélyesebb, tehát legalkalmasabb esküdtkek is vissza szoktak utasíttatni, sőt aggálylyal viseltetnek a mindenkorra is nem indokolt visszautasítási jog iránt is²⁾. Nagy fontosságu különösen azon kérdés is, mennyiben illesse meg az államügyészséget is a visszautasítási jog³⁾. E kérdés megfejtése főleg azon intézkedésektől függ, hogy kik készítik el az esküdtkek öslajstromát s kik vannak hivatva ezen öslajstromot véglegesen megállapítani vagyis reduálni. Minél távolabb áll mindezen működésektől a közigazgatás, annál szükségesebb, miszerint az államügyészség is gyakorolhassa a közérdek tekintetéből a visszautasítási jogot, s visszautasíthasson az esküdtkek sorából oly férfiakat, kiket a polgári társaság határozottan el nem ismerhet képeseknek arra, hogy bünvádi esetekben polgártársaik felett ítéljenek.

(Folytatása következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. akadémia nyilv. rendes jogtanár.

A visszakinálható főesküről honi törvényeink szempontjából.

Bíróságaink a megkinált és visszakinálható főesküvel való bizonylatnak helyt nem adnak, azon nézetben lévén, hogy a váltótk. II. 105-dik § a a bizonyítás e nemét kizárja. Azonban törvényeink vannak, melyek világosan e nézet ellen harcolnak.

1. A hármastk. II.: 32. cz. 8. §. e szavaival: „ubi in causam attractus se juramento actoris deponendo submiserit, et actor hoc acceptare noluerit, tunc attractus sacramentum praestare teneatur,” és a 9. §. megkinálható, és az ellenfél által el nem fogadás esetében a megkinálható által *lehető* sőt *leteendő*, és így tehát az ellenfélnek beleegyezésétől *nem függő* valóságos megkinálható és vissza kinálható főeskü bizonyítékának igen is helyt ad.

2. Az 1596: 49. tcz. a *deferálható* és *referálható* főesküt hasonlóan elfogadja.

3. Az 1729: 27. tczikk bevezetésének ezen szavai „vel *alterutri earundem per judicem impositionibus*, tamquam in defectu alterius probae *necessarii* et finalibus *eruendae veritatis* mediis” úgy az 1. §-nak e szavai: „nisi casus sit talis qui forte in *occulto* intercessit, adeoque neque testium sed neque literali documento *plene* probari posset,” továbbá az 5. §-nak ezen szavaival kapcsol-

latban szem előtt tartva: „In casibus demum occultis in causam attracti juramento *submitti debent*,” ámbár jobban az ugynevezett „*litis decisorium*” vagyis *döntő főesküre* vonatkoznak, melyről alább még bővebben lesz említés, mégis a *meg-* és *visszakinálható* főesküt ki nem zárják, sőt épen emerre is vonatkozóknak tekintendők, ha e szókat „*alterutri*,” „*necessarii*,” „*submitti*” kellően figyelembe vesszük.

4. De különösen az 1729: 30. tcz. 6. §. e szavaival: „quod et tali in casu *delati* sibi juramenti *permittere debet*, quia *manifestae turpitudinis* est, *nec jurare velle nec juramentum referre*,” — a legvilágosabban tanítja, hogy a *meg-* és *visszakinálható* főeskünek mint bizonyíték nemének honi törvényeink és bíróságaink már évszázad előtt igen is helyt adtak.

E honi törvények, mert a magyar *váltótörvény* csak *váltótörvényt*székeknél volt alkalmazandó, az osztrák törvények életbe lépteig *folyvást érvényben* voltak, az orszgb.: értekezletnek *legelső* szavai által pedig *előbbi érvényük ismét helyreállított*.

E következtetésnek nem áll ellen a váltótk. II. R-nek 105-ik §-a, mert eme §. nem azon, a hivatkozott *köztörvényekben* taglalt *meg-* és *visszakinálható* főesküről, hanem azon, az eskütételről és tanukról szóló 5 ik *döntvény* szerint is azelőtt alkalmazásban volt „*eldöntő esküről*” vagyis „*litis decisorium juramentumról*” szól, melyet a bizonyító *állító fél maga és saját állítása mellett* letenni *ajánlkozik*, vagyis „*offerál*,” mint latin szövege mondja, mely *offerált*, különben *másnemű főeskünek* az ellenfél beleegyezése nélkül helyt adni a hivatkozott §. azért nem enged, mivel e helyzetben az esküt *ajánló fél saját tényét* vetné a bizonyítás mérlegébe, mely gyanu elenyészik, ha az *ellenkező értelemben* való eskü letetésével *előbb* az *ellenfelet* kínálja meg és emez ezt visszakinálja, vagy el nem fogadja. Az el nem fogadás mindig gyanut gerjeszt, a kínáló felet pedig a hitelesség színében tünteti fel.

Ime tehát a váltótk.: 105-ik §-ában az „*offerre*” szó van használva, a fennebb hivatkozott *köztörvényekben* pedig az egészen más fogalmu szavak: „*deferre*, *referre*” használvák: s így következik, hogy a váltótk.: II. R-nek e 105-ik §-ban koránsem lehet a *visszakinálható* vagyis a „*deferált*, *referált*” főesküvel bizonyíték kizáratását felfedezni, mely következtetést még azon ellenvetés sem gyengítheti, hogy a váltótörvénykönyv a visszakinálható főesküt a bizonyítékok nemei közt fel nem említi; nem gyengítheti pedig azért, mivel a váltótörv. könyv csak az „*aláírás tagadásának*” esetére említi fel a bizonyítékok nemei közt a II. R. 99-ik §-ában b., pont alatt az egy-nél több tanuval való bizonyítékot, 100-ik §-ában meg nem állít fel *külön új* bizonyítékot, — tanukkal valót, — mert nem mondja itt, hány tanu tesz teljes bizonyítékot, hanem csak is arról szól, miként kell *eljárni*, ha tanukra történik hivatkozás; következőleg e 100. §. csak is a 99-ik §-beli b., pont esetében vagyis az *aláírás tagadása* esetében való *alaki eljárást* fejtegeti; a váltótörvény tehát *egészen hallgat* arról, hogy tanukkal akkor is lehet élni, mikor nem a 99-ik § belső *aláírási tagadásról*, hanem például arról van szó, hogy köteleességét a kötelezett már teljesítette és ezt tanukkal begyőzni akarja. Lehet az ily bebizonyítékokkal való élést visszautasítani? Bizonyára nem. s ime ily bizonyítékokról a váltótörvény hallgat! Nemde mióta a váltótörvény létezik, a *váltó-* és *köztörvényi* bíróságok *aláírás tagadásának* esetén *kivül* is folyvást helyt adtak és adnak a tanubizonyításnak, t. i. a *régebb* honi törvények alapján? és most ama kérdés kíván feleletet, miért nem lehetne a *köztörvényt*székeknél helyt adni a *szinte a régi* honi törvényekben gyökerező *visszakinálható* főeskünek?! Az országbírói

¹⁾ Igy Lacuisine ezen munkájában: De l'administration de la justice criminelle. 102. lapon.

²⁾ Igy Lacuisine, ki csak indokolt visszautasításokat akar elismerni.

³⁾ Lacuisine bizonyítja, miszerint az államügyészek a visszautasítási joggal csak nagyon ritkán élnek, már azért is, miután visszautasításuk a honpolgárok felfogása szerint magára a visszautasítottra nézve sértő.

értekezlet és a váltótörvény, valamint ott, úgy itt sem áll ellen.

De egyébiránt a váltók. említett 105 ik §-a nem is önállóan és nem is önálló külön bizonyíték neméről szól, hanem csak a 99-ik §-nak e., és f., pontjaira vonatkozik, ezeknek csak kiegészítését képezi. Hogy e nézet nem alap-talan, kitűnik a 99—105. §§-nak sorrendéből, mert t. i. a 99-ik §-ban a bizonyítékok nemei vannak aláírás tagadása esetére megemlítve, ugyanezen nemeinek mikénti alkalmazásáról, az e részben követendő eljárásról pedig a 100—105. §§-szólanak, és épen ez okból vannak ez utóbbi §§, ugyanazon sorrendben, melyben a 99. §-a bizonyítékok nemeit helyezte. Ha a 105. §-a nem lenne a 99. §-e., és f. pontjainak csak kiegészítő része, hanem önálló új bizonyíték nemét képezné: akkor e kétrendbeli §-egy-mással ellentétben volna, egymást megsemmisítene, mert miért engedi meg a 99. §-e., és f. pontja az állítónak az esküt, tehát a döntő esküt az ellenfél beleegyezése nélkül, holott a 105. §-a 99. §-beli kivétel megemlítése nélkül szintén a döntő esküt világosan — az ellenfél beleegyezésétől teszi függővé?

Mindezek talán elégségesen igazolják, hogy a váltótörvény II. R-nek 105. §-a visszakinálható főesküre épen nem vonatkozik, tehát azt ki sem zárja.

Azonban feltéve, hogy mégis kizárja: még akkor is, mivel ez esetben a kizárásnak csak is a váltótörvényekben volna helye egyedül, az következne, hogy tehát a bizonyíték neme a váltótörvényszékeknél nem alkalmazható; ez azonban még ki nem zárja a közpolgári, nevezetesen a hivatkozott közpolgári törvényeknek alkalmaztatását közbiróságoknál, mert hogy azon váltótk: II. R. már most közbiróságoknál is érvényes, az egyedül az országb. értekezlet 77. s 88-ik §-nak tulajdonítandó, mely ezen szavakkal, „a bizonyítási mód,“ a „bizonyítás módja,“ egyedül azon kivíteli módról, mely szerint eljárni kell, nem pedig a bizonyítékok nemeiről, melyekkel élni kelljen és lehessen, teszi a váltótörvényt irányadóvá; pedig e szó „bizonyítás és mód,“ a kivítelt és formáságot, ellenben e szó „bizonyítvány“ a bizonyíték nemét vagyis a kivitel eszközét jelenti.

E megkülönböztetést a váltótörvény maga célzatosan tette, a midőn II. R-nek VIII. fejezete homlokán a bizonyítványokról tárgyalni ígérkezik, s a 93—99-ik §§-ban a bizonyítékok nemeit habár, mint fent elmondott, nem kimerítőleg elsorolja, ellenben 100-ik §-ának bevezető szavaival világosan a tanubizonyítás módját fejtgetvén, ezen egész §-ban világosan csak is kivíteli formáságról szól, minél fogva feltenni kell, hogy az országb. értekezlet is 77. s 88-ik §§-aiban célzatosan megtartott ezen kifejezéssel: „bizonyítás módja,“ csak a kivítelt érti, a bizonyítékok nemeit pedig, mint a régiebb honi köztörvényeken alapulókat nem érintette, érinteni nem akarta, azokat tehát régi érvényükben meghagyottaknak már legelső szavaira való figyelemmel elismerte.

És csakugyan meg kell vallani, hogy a váltótk. egész II. R-ében a bizonyítékok közt nincs új találmány, nincs oly nemű is köztük, mely a régiebb honi köztörvényekben úgy is már elő nem fordulna; és minden tökéletesebb igazságkiszolgáltatási rendszerben a visszakinálható főeskü mint bizonyíték neme mellözhetlenül szükségesnek van elismerve*). KRIKLER JÓZSEF.

győri köz- és váltóügyvéd.

*) A t. értekező nézetét nem oszthatjuk. A váltótk. II. r. 105. §-szerint a főeskü nem ítélethozatal, hanem egyezség tárgya; tehát annak helyt adni vagy nem: az ellenfél beleegyezésétől vagy megtagadásától van feltételezve. Az ígért cikkeket egyébiránt készséggel fogadjuk. Szerk.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

A municipális biráskodás és a közigazgatási igazságszolgáltatás.

A törvényszékek korszerű szervezése hazánkban oly anyyira szoros összefüggésben áll egész alkotmányunk alapelveivel, hogy ezen kérdés a municipiumok rendezése nélkül meg sem oldható. E tekintetben a „magy. Jogt. Hetilap“-ban némely helyes észrevétellel kísérté Kacziány ur a „municipális biróságaink“ című értekezést; azonban eszméit tökéletesen ki nem fejtette és csak homályos körvonalakban jelezte a magyar népnekugynevezett „biráskodási jogát“, melynek tiszta érzetével a megyék — ugymond — ekkoráig még nem bírnak, de az eszmékben véleménye szerint nem csekély veszély rejlik, különösen ha a pártember szenvedélyt is gerjeszt; szerinte a megyei autonomia iránti vezeklés nem egyéb, mint a magyar nép biráskodási jogkörének csorbitása miatti jajdulás; ezért felszólítja az államférfiakon kívül még a szorosan vett jogtudósokat, hogy a municipális biráskodást a felelős miniszterium intézményével összhangzásba hozzák; de helytelennek tartja azon irányt, mely szerint a kormány az alkotmány hiányos belszervezete miatt, mindinkább a municipális biráskodást mellőztetni törekszik, mint ezt a váltótörvénykezésben a legközelebb a telekkönyvi intézmény tekintetében látja. Innen azután következetesen áttér az összes miniszteri szakosztályokba tartozó ügyek feletti határozási jogra, és azon meggyőződését fejezi ki, hogy minden miniszteri osztálynak megfelelő alkotmányos biróság fog támadni, mert a megyék biráskodása nem csak adósságok, fekvő és ingó vagyon, vagy büntető cselekvények feletti ítélkezésre szorítkozik, hanem kiterjed mindannyi miniszteri osztályhoz tartozó ügyek feletti határozathozatalra, habár az ez iránti eljárás még törvényeinkben foglalva nincsen, vagyis törvényesítésre vár. Ezen meggyőződés, — melyet némileg zavart előadásban fejtett ki, úgy látszik, ő benne sem jutott még tiszta öntudatra, de azt következőkép helyesen illusztrálja: valamint egy katona-orvos „tauglich“ vagy „untauglich“ szavazatának, úgy egy közigazgatási hivatalnok adókiivetésének stb. megadatik az exequatur, sőt a közbevetett appellátának is csak extra dominium van helye; így továbbá ugyanazon szolgabíró, ki egy 30 ftos lótolvajásig vagy 211 fnyi peres kérdés megítélésére illetéktelen, közigazgatásilag sokkal fontosabb hatáskörrel bír.

Senki sem zárhatja el magát azon meggyőződés elől, hogy a fennebbiekben sok igazság rejlik, és részünkről nem tartozunk azok közé, kik, mint a struccz madarak, szemüket behunyva, fejüket a homokba dugják; hanem meg akarjuk kísértetni az ugynevezett alkotmányos, vagyis municipális biráskodás körüli tudományos vitatkozást.

Szerintünk az egész nehézség a felelős miniszteri kormányzat egyoldalú felfogásában rejlik, és azon fogalomzavarban, melynél fogva a megyei képviseleti rendszer a népképviseleti törvényhozó hatalommal összetévesztetik és így a törvényt végrehajtó felelős kormány ellenében, valamint a közigazgatás, úgy a rendes törvénykezés is, mint municipális biráskodás a megyék alkotmányos jogának tekintetik. Ezen alap megvolt akkor, midőn a magyar nemesség képezte a nemzetet és mint a római patronusok, csak szivességből védették, emberszeretetből viselték gondját s fogták pártját a misera et contribuens plebs-nek; most azonban, midőn ama feudális viszonyok megszűntével nem léteznek többé kiváltságos osztályok; midőn a megye közönségét (a megyei képviseletet) nem csak a nemesség, hanem a megyének összes lakossága fogja képezni; most, midőn az országgyűlés nem csupán egy delegációja a megyéknek s illetőleg azok nemességének, hanem az egész ország lakosságának szabad választása folytán — a nép képvisellete; most midőn a kormány nem az uralkodónak hatósága, hanem mint parlamentarizmus kormány, a népképviseleti törvényhozó hatalomnak végrehajtója: most tehát lehetetlen azon municipális rendszer, mely a megyéket mint meg annyi államot tünteti fel e hazában; lehetetlen ez a nélkül, hogy a megyék külön képviselet alapján parlamentarizmus kormánytól eltérő külön kormányzathoz és így anarchiához ne vezetessenek. Már most is oly bonyodalmakra akadunk a municipális biráskodásnál, hogy a törvények szentsége helyett úgy szólván oligarchicus önkény uralkodik. Sőt némely megyék a törvényhozásba is bocsátkoznak! Így p. o. tudunk egy esetet, hol a megye közönsége a fennálló rögtönbirósági szabályokat elvetve, a régi 1846-ki rögtönbirósági szabályokat hirdette ki; egy másik megyében pedig elrendelte a közgyűlés: hogy a ne-

mesék elleni bünperbe fogadás kérdésében a közgyűlés fog határozni, mint az állítólag 1848 előtt némely megyében gyakorlatban volt. Ekkép tehát a megyei közgyűlés, ezen különszinezetű politikai testület, a bünper leglényegesebb kérdéseiben ítél, és a törvényszék csupán mint a közgyűlés alárendelt intézménye, a büntetés mértékét határozza meg. Ime tehát ily politikai beavatkozás által épen fejtetőre állítatik az ujabbkori jogtudomány törekvése, mely a törvénykezést a közigazgatástól, vagyis a politikai hatóságok hivatlan beavatkozásától megmenteni akarja. Vagy talán oly neveltségessé akarják tenni a grand jury intézményét, hogy a politikai hatóságot akarják azzá alakítani? Mi tisztelnők azon érveket, melyeknél fogva a municipális biráskodással a jogbiztonság indokoltathatnék; azonban számtalan esetben ennek ellenkezőjét tapasztaljuk. Kiki tudja, hogy a megyei municipiumok többnyire szab. kir. városok területén tartják székhelyeiket, és így ha p. o. a megye részéről valamely bünesetnek rögtöni nyomozása a város területén volna eszközölendő, minthogy ez csak a városi hatóság előleges értesítése s beleegyezésével történhetik, vagy az investigationnak kell az alatt szenvedni, vagy ellenkező esetben a jogbiztonság védelméből folytonos surlódások tamadnak a municipális biráskodás sérelmei miatt. A kormánynak kezei pedig ily zavarok s tulajdonosok ellenében kötve vannak, most hisz nincsen törvényünk, a jelen kormány pedig egyedüli fegyvere a törvény.

Mindenesetre baj, hogy az 1848. évi törvényhozásnak, mely a miniszteri kormányzatot létesítette, annak a megyei önkormányzattal kellő összhangba hozására nem volt ideje. Hogy eddig lehetséges volt a megyei rendszer mellett is miniszterileg kormányozni, és a törvénykezést rendes menetében fentartani ez csak a megyék időszerinti tapintatos maguktartásától s jóakarattól függött; de hogy ily alapra nem lehet és nem szabad a törvénykezést és szabad az állam szerkezetét fektetni, ez világos előttünk, mert csak a törvényt s nem a jó akaratot tekinthetjük szilárd alapnak. Hisz az államkormányzat nagyban csak is az, a mi egyes felek közt a törvényszolgáltatás; már pedig ki nyugodnék meg a bíró jóakarátában és nem követelne inkább törvényes ítéletet? Más részt a bíró és a kormány mikép érezze magát biztosnak, ha törvényes alapra nem támaszkodhatik.

Mi tiszteljük a megyei autonómiát és nem csak a végrehajtási önkormányzatot akarjuk a miniszteriumok vezénylete s felelősége mellett reájuk bízni, hanem azt hisszük, hogy a közigazgatási igazságszolgáltatást is a megyei alapra lehet fektetni; és ime ezen közigazgatási igazságszolgáltatásban leljük az ugynevezett alkotmányos biráskodást, nem pedig abban, hogy a rendes törvénykezést a megyei kormányzattal leigázva tartjuk. Az egész művelt világban a közigazgatást a törvénykezéstől különválasztani törekszenek, nálunk pedig ép a megyék az ellenkezőben keresik az alkotmány palládiumát! Meglehet hogy a feudális korszakban az által volt legjobban biztosítva a nemesség önhatásmaskodása, de jelenleg ezen rendszer, törvénykezésünket a civilisatio gunyává teszi, mert hisz a municipális bíróságok esetleg csak eszközei lehetnek a megyei bizottmányoknak, melyekben a politikai pártszellem küzködik egymással.

Szükségesnek tartjuk azonban, közelebből meghatározni azon közigazgatási igazságszolgáltatást, melynek nyomára sem akadunk absolutisticus kormányzatnál, Angolországban pedig parlamentarizmus mellett a tökély legmagasabb fokára emelkedett, sőt az Franciaországban is a szabadság szebb korszakából ekkoráig fentartatván, ezáltal kevésbé érezhetővé lett a mostani kormányrendszer. Igaz, hogy Angolországban sem találunk a közigazgatási igazságszolgáltatásra nézve sem anyagi, sem alaki tekintetben codificált törvényeket, és így e kérdés egyáltalában nyílt kérdésnek tekinthető; de a ki ismeri azon a közigazgatás minden egyes ágazataira vonatkozó angol kormányzati szabványokat, az tudja, hogy a kormány minden intézménye ellen törvényes uton kereshető a netaláni sérelmek orvoslása. Főlösképpen volna azonban azon különbséget fejtegetnünk, mely az angol közigazgatási biráskodás és a magyar megyei önkormányzat közt létezik. Ott a parlamentáris kormány rendelvénye kérésselhetlenül fogantatandó és csak az általa netalán sértett magánérdek kereshet törvényes orvoslást; nálunk ellenben a megyei kormányzat folytán szűkebb megyei népképviselőlet alapján, az országos kormány mint az országos népképviselőlet végrehajtó hatalmának intézménye, — bár tisztelettel, de egyszerűen félreterhető. Nem a kormány által netalán magánérdek ellen elkövetett sérelem orvoslandó, hanem a kormány rendelvényei a megyék részéről praeventiv censurának vannak alávetve. Valjon

nem képtelenség volna-e a felelős kormány rendszere, midőn a kormány intézményeinek fogantatása a megyék szentesítésétől függ? Ily viszonyok közt, — mint már számtalanszor hangsúlyozva volt, — lehetetlenség volna, hogy az felelőssé tétessék, ki egy más közeg alárendeltje, vagyis midőn a miniszter határozata a megye határozata által meghiusítható. Gondoljuk meg, mily veszély rejlik ebben már csak a nemzetiségi kérdés szempontjából!

Azonban nem akarunk e helyen politikai cikket írni, noha a közigazgatási igazságszolgáltatás kérdése, a politika érintése nélkül nem is tárgyalható.

A közigazgatási törvénykezést illetőleg is a jog a) anyagi részét, annak b) alaki részétől megkülönböztetve:

a) alatt azon jogszabályok összefoglalását értjük, melyek szerint megállapítatik, hogy mely esetekben kereshető a közigazgatási igazságszolgáltatás közegei előtt, — törvényes orvoslás oly közigazgatási hatóságok intézményei ellen, melyek által bármily magánérdek sértetett meg; alaki tekintetben pedig

b) azon jogszabályok összegét értjük, melyek szerint a fentebbi esetekben eljárni kellend. —

Németországban a közigazgatási igazságszolgáltatás eszméje csaknem gyűlöletes, mert az „Administrativ-Justiz“ alatt a rendes törvénykezésnek közigazgatási uton eszközölendő megszorítását értik, vagyis a közigazgatásnak a törvénykezésbe való hivatlan beavatkozását rettegik. Azonban e félelem egészen helytelen, és a jelenlegi közigazgatási befolyásnak szempontjából indul ki. Ki ne érezte volna már magát azon kellemtelen helyzetben, hogy a közigazgatási hatóságok ellenében tökéletesen védtelen volt, mert az államkincstár vagy más közintézet érdekei folytán a magánérdek háttérbe szorított. Mind ezen esetekben azon legfőbb jogtétel: nemo iudex in sua causa, — a szó teljes értelmében mellőztetett. Hazánkban csak a legrövidebb idő óta birunk a jövedéki kihágások iránt független bírói közeget; azonban minden adó, vám, alapítványi, kiváltsági, szóval minden közigazgatási ügylet által netalán sértett magánérdeknek orvoslására, meg kell engedni, hogy az állampolgár a politikai hatóságtól független bírói közeget fordulhasson. A közigazgatási tisztviselő, ha még oly pártatlanul jár is el, kétely esetében mindig azon nézőpontoknak fog hódolni, melyek az állam érdekére nézve előnyösebbek. A közigazgatási tisztviselő továbbá sokkal önkényesebb hatáskörrel bír és gyakran a közérdeknek vél jó szolgálatot tenni, midőn valamely jogos magánérdek sértésével ép az ellenkezőt eredményezi. Kinek alkalma volt az osztrák kormányzat korszakában a közigazgatási téren tapasztalatokat szerezni, az ezen állításokat bizonyára indokoltan fogja találni; nem akarnók, hogy a ki jelenleg a megyei önkormányzatba bepillant, az a törvények s közigazgatási jogszabályok teljes hiányánál fogva, szinte csak az önkény uralmát észlelje.

Ily viszonyok közt tehát a közigazgatás rendezése s törvényesítése a legfontosabb feladatok egyikét képezi, ez pedig csak a megyék rendezésével oldható meg; és ekkor nézetünk szerint a megyei bizottmányok kebelében kellend oly közigazgatási bírói testületet szervezni, mely hivatva leendő, egyes feleknek a fiskális vagy egyéb kormányzati érdekekkel való összeütközés esetében, bíróilag eljárni. Csak ily közegek teremtése által lehet a megyei rendszert a miniszteri kormányzat intézményével összhangzába hozni; csak így lehet a municipális biráskodás fentartása mellett a közigazgatást a rendes törvénykezéstől teljesen különválasztani; de merő lehetetlenség, hogy a megyei önkormányzat az ország kormányzatával coordinálva legyen s azt ellensúlyozhassa; merő lehetetlenség továbbá, hogy a rendes bíróságok a municipális politikai hatóságoknak alárendelve, azok közegei s talán esetleg eszközei legyenek.

Dr. V. S.

K ü l ö n f é l é k .

— (A m. kir. tudomány egyetem jutalomtétellei 1867-ben.)

Jogtudományi kérdések:

Kell-e az alaki jognak is alapul szolgálni az anyagainak, s ha igen, minőnek kell lenni az alperes perbe hívásának?

Jutalma a Pasquill-alapból: hetvenöt frt.

4. Fejtessek ki a báni méltóság eredete és törvényes hatásköre.

Jutalma a Pasquill-alapból: hetvenöt frt.

— (Államtudományi kérdés.) Adassék elő a municipális rendszer jelen állása Európa államaiban.

Jutalma a Pasquill-alapból: hetvenöt frt.

Pályázati szabályok szokás szerint. Beadási hatánap 1868: mart. 31.

— *A könyvkötői ipar Lipcsében.* 1830-ban még csak 39 mester volt az ottani könyvkötő czéhben, 70 legénnyel, e szám azonban 1862-ben 100 mesterre s 300 segédre szaporodott. Az iparszabadság óta csökkent a mesterek száma, de az ipar folyvást emelkedik, s 1865. végén 760-ból állott az összes segéd személyzet. Van a városi könyvkötők műhelyeiben 90 ezer frt. értékű 82 arany-sajtó, 10 ezer ft. értékű 36 henger, 23 ezer ft. értékű 78 papírvágó gép, $4\frac{1}{2}$ ezer ft. értékű ollógép, és 8 ezer ft. értékű 42 egyéb könyvkötő gép, az apró műszereket tekintetbe sem véve.

— *(A vér statisztikája)* Valaki az 1789-től kezdve megjelent hírlapokból kiszámította, hogy mennyire meg azok száma kiket laternizáltak, verpadon kivégeztek, csatatéren megöltek, s kik magukat megölték, vagy szerencsétlenül multak ki, s a kórházi betegek egy negyedét is a meghaltak közé számítván, 142 millió 214,817 ember állott előtte. Ez összeghez a francia háború 5 millió, az amerikai polgárháború pedig 250 ezerrel járul.

— *(Egy francia röpirat)* jelent meg a napokban, melynek kelte 1866. dec. 24. s melyet 130,210 lengyel (68,420 a tulajdonképeni királyságban, 52669 Lithvaniában és 9121 a ruthen tartományokban) irt alá. Appellatio ez a civilizált Európa részvételéhez az eltiport Lengyelhonért, s hogy fogalmunk legyen, Oroszország mint jár el Lengyelországban, a röpirat következő hivatalos adatokat közöl: 1863. januárius havától kezdve Sibiériába vitetett 18,682 személy (e között 164 nő és 114 pap); Oroszország belsejébe internáltatott 12,556. sz. (k. 218 n. és 163. sz.); Ural pusztáira hurezoltatott 33,780 sz.; büntetésből közlegénynek a seregbe soroztatott 2416. sz.; ideiglenesen börtönbe és innen az örök száműzetésbe, Sibiériába vettetett 31,500 sz.; vizsgálat alatt a börtönben meghalt 620. sz.; csatatéren eltemetett 33,800. sz.; felakasztatott és agyonlővetett 1468. sz.; menekült és emigrans van külföldön 7060. Összesen 1863. óta 141,882. sz. Ezen áldozatok közé nincsenek még számítva a hadseregbe évenként besorozottak, kik a férfi lakosság 2 per centjét teszik.

— *(A nemesség jogai Franciaországban.)* Daczára, hogy az 1789-ki forradalom minden nemességi előjogot megszüntetett, Franciaországban a nemesség mégis mint politikai institúció fennáll, melyet mind I. Napoleon, mind pedig a Restauráció és III. Napoleon helyreállítottak és új határozatok által megerősítettek. A francia törvényszékek igen gyakran kényszerülnek ezen határozatokra vonatkozó kérdések felett itélni, mely ítéletek azonban a nemesség jogairól szóló újabb, positiv törvény hiányában sokszor igen nagy ellenmondásokba keverednek. *Alfred Levesque*, a császári törvényszék ügyvéde egy röpiratban (*Du droit nobilitaire français au XIX. siècle.*) felszólal ez ügy érdekében, s a Code civilnek erre vonatkozó hiányait helyrehozatni kéri. *L. Allouy* a *J. des Débats*-ban e kívánság ellen emel szót. „Franciaországban, — ugymond — hol a nemességi cím már csak történeti emlék, hol de facto, vagy de jure, azzal semminemű előjogok összekötve nincsenek, e kívánság teljesítése a művelődés történetének anacronismusa volna.“

— *(Páris gyártmánya és fogyasztása évenként).* A párisi kereskedelmi kamara hivatalos adatok alapján statisztikai kimutatást állított össze arról, hogy Páris városa évi fogyasztása és gyári termelése mennyire rug. Ezen hivatalos kimutatás szerint fogyaszt a város évenként:

Marha- és bárányhúst 253 millió frank árut (1 frank annyi, mint 40 kr. ausztriai értékben); kenyert 95 millió 247,870 frank; bort, melyet 9750 borkereskedő árul, 192 millió 473,776 frank; sört 10 millió frank árut, pedig ez előtt husz évvel Párisban még alig nevérol ismerték ezen italt; — csokoládét 15 millió 874,000 frank; sertéshúst, kolbászt és hurkát 29 millió frank árut.

Párisban van jelenleg 3370 fűszerárus, kik 12 hónap alatt összesen 139 millió 175,615 frankot vesznek be. Az ugynevezett zug-kávéházak bevétele 35 millió, 463,129 frankra rug. A pastétafogyasztásról 622 pastétasütő gondoskodik, kik évenként 21 millió 275,266 frank áru pastétát árulnak. — A nagy és kis vendéglősök serege 3331 emberre megy, kik együtt 104 millió 765,216 frankot vesznek be évenként. A czukrárszok évenként

11 millió, a szabók több mint száz millió frankot keresnek. Vállfűzőkre a divatos hölgyvilág 8 millió 567,443 frankot költ. Egy más fontos divatcikk. a keztyű, 15 millió frankkal szerepel a jegyzékben, kalapokra és fejékekre 20 millió 439,370 franknyi tőkét költenek el, és inget számszerint 15 milliót készítenek Párisban évenként.

A ruhásibárusnók (*marchandes á la toilette*) együttesen 5 millió franknyit árulnak évenként; a gyufa másfél millió franknyi forgalomra szolgáltat alkalmat; csizmaírt és csizmalakot 2 millió 318,000 frank árut fogyasztanak, és 18 millió franknyi hamisészt hoznak évenként forgalomba; — sűrűvekre 2 millió 607,700 frankot költenek. Egy millió 677,950 frank hamis fogzatok és fogak, 84,230 frank pedig üvegszemek szerzésére megy föl.

Gyártanak továbbá Párisban évenként 1 millió 839,000 frank értékű kártyát, 2 millió 291,000 frank értékű tekeasztalokat, 10 millió fr. é. sapkákat, 30 millió fr. é. kalapokat. A cipészek évi munkájának értéke 87 millió frankra rug; álca-öltönyt 731,000, mindenféle fegyvert 4 millió 221,000 frank értékűt készítenek.

Öltözéki alkatrészekre és hozzávalóra iszonyu összegeket fordítanak. Illatáru egész 22 millió frank értékű kel el évenként, legyezőkre közel 5 millió, művirágokra 28 millió, fésűkre 5 millió, tollakra, forgókra $6\frac{1}{2}$, gombokra több mint 15 millió frankot költenek a párisiak évenként. — Könyvnyomda 84 van Párisban, melyek 7—8000 munkást foglalkoztatnak, és melyekből 32 millió frank értékű mindenféle nyomtatvány kerül ki évenként. (Eger.)

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1867. II-ik félévi folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel
és a hivatalos rendeletekkel.

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik
Ökröss Bálint Dr. Vüncs Sándor.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap három részből áll: első a tudományos értekezéseket, második a curiai ítéleteket és értesítőt, harmadik a hivatalos rendeleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindenik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala
(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Motivumok a törvénykezési rendtartáshoz. Ökröss Bálinttól. — Az esküdszékek. Dr. Ekmayer Ágosttól. — A visszakinálható főesküről honi törvényeink szempontjából. Krikler Józseftől. — Törvénykezési rész. A municipális bíraskodás és a közigazgatási igazságszolgáltatás. Dr. V. S.-tól. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCs SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az 1843-ki büntető-törvénykönyv revisiójáról.

Tudva van, hogy az igazságügyi miniszterium kebelében egy albizottmány az 1843-ki bünt. törvénykönyv átvizsgálásával lett megbízva, minthogy a kormány azt *ideiglenes törvényjavaslat*-képen az országgyűlés elé terjeszteni szándékozik. Ennélfogva tehát az előterjesztendő javaslatot sem tekinthetjük büntető törvénykönyvünk végleges szerkesztésének és a munkálatot nem subsumálhatjuk a codificatio fogalma alá, minthogy legközelebbi célja nem egyéb, mint hazánkban ez átmeneti korszakban oly jogállapotot létesíteni, mely azután kellő időt enged a rendes törvényhozásnak éveket igénylő fáradságos munkájához. A kormánynak ez idő szerinti feladata tehát csak novelláris törvényjavaslatokra szorítkozik és egyedül a büntető törvénykezésre nézve fog rendszeres törvénykönyvvel az országgyűlés elé lépni és annak ideiglenes életbeléptetését indítványozni. Ezen tervet feltétlenül helyesülhetjük, mert meggyőződésünk szerint hazánkban a büntető törvénykezés terén egyes törvény-novellákkal ideiglenesen sem segíthetnénk. Büntető törvényhozásunk eddigi eredménye, egyes törvény-cikkek véghetetlen láncolatában áll és az által, hogy időről időre, külön viszonyok közt s mindig más törvényhozók által egyes törvénycikkekre halmazva lettek, — utóvégre oly zavarba bonyolodtunk, *hogy immár*

az igazságot nem is a törvényben keressük, hanem a bírák attributumául tekintjük. Felesleges volna ily jogállapotnak veszélyességét ecsetelnünk, mert hisz annak kinjárt rég óta mélyen éreztük és abból magyarázható meg: hogy hasonló hiányos magánjogi viszonyok közt, országgyűléseink *miért* foglalkoztak csaknem egy teljes évszázad óta majd kizárólag büntető törvényhozással, úgy hogy e téren *három* rendszeres törvénykönyvi javaslattal bírnak t. i. 1792., 1827. és 1843-ik évből.

Egy rövid történeti vázlatban akarjuk egyelőre kimutatni, mily küzdelmekbe került ezen törvénykönyvek létesítése s ebből egyszersmind ki fog világlni, mily győzedelmet ünnepeünk legközelebb az 1843-ki javaslathoz bár ideiglenes életbeléptetésével.

Az 1790/1. évi 67. tcz. által ugyanis büntetőkönyv kidolgozására egy országos bizottság lett kinevezve. A javaslat, mely már az 1792-ik évre összehívandó országgyűlés elé terjesztendő lett volna, csak néhány év után került ki a sajtó alól; de minthogy akkor egész Európa, különösen pedig az austriai birodalom politikai viszonyai az 1812-dik évig mindannyi országgyűlést kizárólag igénybe vettek: sohasem került tárgyalásra. E törvénykönyv — ugymond Szalay László — még némi nyomát viseli a 95-diki éveknek, melyek nálunk is nagy szellemi forradalmat idéztek elő; különösen jellemzi azt ama tan-

TÁRCA.

Az országos magyar királyi statistikai tanács első ülése.

(1867. júl. 16. az akadémia épületében.)

Gorove István, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter, kinek hatáskörébe a hivatalos statistika ügye tartozik, egyenkint fogadván és üdvözlőlvén a statistikai tanács tagjait képező, részint a miniszteriumok, részint a szaktudomány és egyéb társadalmi osztályok képviselőit, valamivel 5 óra után megnyitja az ülést. Lelkes beszédben szavaz köszönetet a majdnem teljes számmal megjelent tagoknak, kik készségükön kívül magukkal hozták e tanács kebelébe a tudománykincsét, mely döntő súlylyal bír a nemzetek sorsára nézve; kik mint független honpolgárok áldoznak idejük egy részével és hozzák magukkal a tapasztalatokat, melyeket munkás életökben szereztek. S midőn ezért lelke mélyéből mond köszönetet, biztosítja a t. tanácstagokat, hogy vele a nemzet is osztozik e köszönetben.

A statistikai tanács föladatára térvén a miniszter, említi, hogy e föladatok rövid vázlata már azon levélben foglaltatott, melyben a t. tagok részvétét kikérte. Itt röviden ismételve e föladatokat, abban látja, hogy a statistikai tanács figyelemmel kísérje a miniszterium kebelében fenálló statistikai szakosztály működését, irányt adjon munkálkodásának, javaslatokat készít-

sen, szóval szívükön hordva ez ügyet, mindent megtegyenek a statistikai célok előmozdítására.

Végül pedig szerencsét kíván az elnök a tanácsnak új munkája megkezdéséhez s a tanácskozás folyamat megindítja.

A nagy tetszéssel fogadott meleg szavak elhangzása után Korizmic László állt fel.

Mindenekelőtt köszönetét fejezi ki a kormánynak, hogy ezen tanács alkotásával aránylag oly hamar ajándékozta meg az országot. Ha valahol — ugymond — szükség van ily intézményre, itt kétszeresen, mert hazánkban vajmi kevés történt eddig a statistika terén, és ezen testület az, mely a statistikai munkálkodásnak ugyszólván alapját megvetni lesz hivatva. Magyarország, statistikai tekintetben terra incognita. Másutt is nehéz statistikai adatokat gyűjteni, mert a népek feltételek kormányai iránt s csak nehezen szolgáltatják a szükséges adatokat; de ha valamely kormány készségre számíthat e téren, úgy hazánk felelős kormánya lesz az, mely előtt a források a legkészségesebben fognak megnyilni. Még Angliában is léteznek e nehézségek, mint szónok ott utaztában leginkább a mezőgazdaság körül maga is tapasztalta. Ott is titkolódzó a farmer, habár más indokból, a mennyiben nem az adófelemléstől tart — mint nálunk a statistikai fölvételek alkalmával, hanem tart hasznobére felszöktetésétől.

Szónok ugyszólván napszámos a mezőgazdaság terén — mint magát kifejezi; de legszívesebben e tárgyra tér, és kimutatja, mily szomorú eredményeket tüntetett ki itt eddig a statistika. Például említi fel a 4 millió birkát, melytől évenként kivitt 2—300,000 mázsa gyapjunak kellene kerülni; így van felszámítva a ló, szarvasmarha stb. Hiszi azonban, hogy jövőre

könyvi mód, mit közösen bir más, ugyanazon időbeli törvénykönyvekkel. — 1812—1825-ig nem tartatott országgyűlés.

Az 1825—27-diki országgyűlés 8-ik czikkelye által egy országos bizottság lett kiküldve, hogy az 1790/1-diki országos bizottságnak összes dolgozatait, tehát a büntető javaslatot is átnézze, s a legközelebbi országgyűlésnek ebbeli véleményét előterjeszse. Ekkor egy új javaslat kidolgozása határoztatott el, mint *Szalay László* mondja*), talán azon okból is, mert 1790/1 év óta 30 évi visszahaladás után amaz nagyon is szabadelvűnek tetszett. — Az új javaslat az osztrák büntetőtörvények alapnézeteinek — természetesen nem tekintve a politikai büntetéseket — a honi szokásokkal összeolvasztására törekedett, mely kísérlet épenséggel nem hozhatott jó gyümölcsöket. Ezen új javaslat a többi ugynevezett systematikus dolgozatokkal együtt, az 1832/6-iki országgyűlés rendi elé terjesztetett, de minthogy az urbéri viszonyok rendezése az ország legsürgősebb szükségének tartatott, a büntető törvénykönyv vázlata ismét nem vétetett tárgyalás alá.

Azon országos bizottság, mely az 1839/40. évi 5. cz. által *börtönrendszeri javaslat* kidolgozása végett kiküldetett, elkerülhetlenül szükségesnek találta egy, büntetésekre és büntetésekre, valamint a büntető eljárásra szolgáló törvénykönyv kidolgozását; így jött létre azon III. részből álló javaslat, mely 1841-dik évi december havától 1843-dik évi márciusig a Pesten székelő országos bizottság által magyar nyelven — az *előbbi kettő latin volt* — fogalmaztatott, s mely az 1843-ik évi május 14-én Pozsonyban összehitt országrendeinek a királyi propositio első pontja szerint, tárgyalás s határozathozatal végett előterjesztetett, de csak most fog törvényerővel szentesített.

Midőn megemlítjük, hogy *Deák, Eötvös, Szalay, Klauzál és Pulszky*, tagjai voltak az 1843-ki bünt. törv. javaslat szerkesztő bizottmányának, — ebből mintegy önmagától következik, hogy ama 1827. évi *pseudo-honi* törvényjavaslatot nem vehették alapul; hanem tekintve azon dús gazdag anyagot, melyet az ép akkori külföldi törvényhozások szolgáltatnak, mind azt, a mi idegen föl-

*) *Mittermayer és Zachariä* „Kritische Zeitschrift für ausländische Gesetzgebung“ XVII. kötet 1845. évfolyam II. R. X.

hitelesebb, kielégítőbb adatokat fogunk nyerni. Ismételve köszöni, hogy jelenleg a nemzet bizonyosabb sikerű munkálkodásának megnyitotta a tér; kéri, hogy míg programja lesz a tanácskozásonak, tekintsék egyik legégetőbb szükségnek külkereskedésünk tárgyai- s mennyiségének kitudását. 1848-ig csak volt valami tudomásunk erről; azóta sötétben tapogatózunk, legfeljebb érzésünk után ítélünk; pedig szükséges erről tudnunk minél többet; tudnunk mindenekelőtt azt, hogy a lefolyt 18 évben mennyiben gyarapodtunk, miben hanyatlottunk, mert bizony némely téren hanyatlottunk is.

E szintén tetszéssel fogadott beszéd után elnök czélszerűnek látá, ha a tagok névsora fölolvastatnék, hogy az egyes tagok egymással megismerkedvén, egyuttal megtudják, kik képezik a statisztikai tanácsot. Ugyanez a nagy közönséget is érdekelheti, minél fogva itt közöljük a tagok betűszerinti névsorát, a mint az ez ülésben felolvastatott:

1. A kormány képviselői, és pedig:

A belügyi minisztérium részéről: *Ribáry József* osztálytanácsos;

az országos pénzügyi minisztérium részéről: *Weninger Vincze*, miniszteri tanácsos;

a közmunka és közlekedési minisztérium küldötte: *Hieronymi Károly*, miniszteri titkár;

a vallás- és közoktatási minisztérium képviselője *Hegedüs Kandíd* osztálytanácsos;

az igazságügyi minisztérium küldötte: *Ócsay Ferencz* osztálytanácsos;

a honvédelmi minisztériumnak küldötte még nincsen kinevezve; a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisz-

dön üdvösen létesített, azt az emberiség közvagyonául tekintették; sőt nem elégedtek meg annak egyszerű receptiójával, hanem felhasználva más államok tapasztalatait és a tudomány legújabb vívmányait, — a kor szellemében tovább haladtak és így az akkori törvénymunkákat jóval felülmulva, még most is 25 év után oly magaslaton áll eme törvényjavaslatunk, hogy a legközelebbi munkák is ritkán emelkedtek azon fokra; sőt nálunk is a tudomány *conservatív* pártja ujabban aggályait fejezte ki, mert csak nagy ovatossággal szokott a reformok eszméinek hódolni. Azonban azon férfiak, kik az 1843-ki javaslat kidolgozásával megbizattak, nagy *államférfiúi* bölcsességgel belátták: hogy ép nekünk nem szabad a valóban sanyaru, de még sokkal rosszabb hirben álló jogéletünk regenerációjánál, kislelküleg fukarkodnunk az ujabkori reformeszmék meghonosításával; tudták, hogy midőn teljes erőnk megfeszítésével az elavult középkori államszerkezet s az annak megfelelő jogállapotnak bilincseiből kibontakozni akartunk, — *politikai bünt követtünk volna el*, a félrendszerben nyilvánuló ovatosság s féltékenységgel; ezért nagyszerű, csaknem merész tervre fektették az egész munkálatot, mert meg voltak győződve: hogy mind az, a mi más államban veszedelmes ujitásnak mondatott volna, *az reánk nézve a legkívánatosabb dicséretnek tekintendő.*

Hogy e tekintetben nem is csalatkoztak, azt ama fényes eredmény bizonyította, melyet e törvényjavaslat az összes művelt világ bírálatában aratott. Kézsséggel elfoglaljuk tehát mi is ezen álláspontot és midőn ezen törvényjavaslat revisiójáról akarunk szólni, szükségesnek tartottuk ezen bevezetésben álláspontunkat jelezni.

(Folyt. köv.)

Dr. V. S.

Eszmetöredékek

a volt urbéri telkek eldarabolása, és a belteleknek a külsőségtől elszakítása tárgyában.

A folyó 1867-ik évi július 1-ső napján B.-Gyarmaton tartott megyei bizottmányi kisgyűlés alkalmával több rendbeli folyamodvány lön előterjesztve, melyekben az érdekelt felek az eddigi szokásra támaszkodva, részint — az ugynevezett — urbéri kültelki állomány-
nak a beltelektől különválasztását, részint hasonczimú

terium részéről pedig maga a miniszter *Gorove István*, vagy az államtitkár *Fest Imre* elnökölvén, a tanácsban *Keleti Károly* osztálytanácsos, mint a statisztikai szakosztály vezetője is részt vesz, egyuttal mint előadó működik.

2. A voltaképi szaktudomány képviselői egyuttal a m. tud. akadémia stat. bizottságának tagjai:

gr. *Bethlen Farkas* országos képviselő;

Hunfalvy János műegyetemi tanár, akad. r. tag, egyuttal osztálytag;

dr. *Kautz Gyula* egyetemi tanár, országos képviselő, akad. r. tag;

b. *Kemény Gábor* orsz. képviselő;

dr. *Konek Sándor* egyetemi tanár, akad. r. tag;

Korizmics László, a m. földhitelintézet kölcsönügyi igazgatója, az orsz. magyar gazdasági egyesület alelnöke, akad. r. tag;

Szathmáry Károly a magyar gőzhajótársulat igazgatója;

dr. *Tormay Károly* volt pestvárosi főorvos;

Tréfort Ágoston, orsz. képviselő, akad. t. tag.

3. Más társadalmi osztályok képviselői:

Frank Antal a m. földhitelintézet főkönyvvezetője;

Farkas Károly ugyanott hivatalnok, mint mező- és nemzetgazdasági író;

Horváth Zsigmond, a pesti ág. hitv. főgymnasium tanára;

dr. *Krenner József Sándor* muzeumi őr, geolog;

dr. *Lutter Nándor*, a budai kir. főgymnasium igazgatója;

dr. *Niedermann Gyula*, orvos;

Schedel Károly Tivadar gyártulajdonos;

kültelki illetménynek bizonyos hányadrészekre való földarabolását, részint végre az — ugynevezett — urbéri fölöslegnek a meg nem csonkitott kültelki állománytól leendő elszakítását kérelmezték.

A folyamodványok mikénti elintézésének czimén szönyegre hozott kérdés a kisszámu gyülekezetben is heves vitára szolgált tápanyagul. Nehányan gyakorlati érvekkel megközelítőleg indokolták: miként az eldarabolás akadályoztatásából, a látszólag üdvös törekvés rovására, jólét helyett, föl nem számítható bonyadalmak és szerencsétlenségek fognak a köznép vállaira nehezülni; míg mások az 1836: IV. tcz. rendeletének népboldogító szellemétől áthatva, ugyanazon t. cz. 9-ik §-a alapján, a kérelmezett szakítási és darabolási engedélyek kiszolgáltatását törvényellenesnek nyilvánítván, folyamodókat kérelmükkel elutasítani javallották; végre találkoztak olyanok is, a kik a megyének hasonló kérdések eldöntése körüli intézkedési jogát, tehát biráskodási képességét határozottan kétségbe vonták, miután — ugymond — a telkek eldarabolása egyedül földesuri beleegyezés mellett volt eszközölhető, s az urbér megszüntével a törvényhozás arról nem intézkedett.

A kisgyűlés ezen ügyek érdemleges elintézését az augusztus 5-én tartandó nagygyűlés hatásköréhez tartozónak nyilvánította.

* * *

A szakítási és eldarabolási kérdésnek a korszellem követelményeihez képest leendő üdvös megoldását akár a magánérdekek szűkebb látköréből, akár nemzetgazdasági szempontból tekintve, oly nagy fontosságú életkérdésnek tartom: miszerint emberbaráti kötelességet vélek teljesíteni, midőn az ügyet — igénytelen nézeteimnek előadása mellett jogtudósaink és a törvényhozás komoly figyelmébe ajánlani bátorkodom.

Nem akarom kétségbe vonni, mintha a nép sorsának könnyítése iránti nemes törekvés őseink atyáskodó gondolkozását mindenkor melegen át nem hatotta volna; de még is nem hihetem: miszerint az 1836: IV. t. cz. megalkotásánál a népboldogítás eszméje ragyogott vezércsillagul; sem azon törvény szavaiból, sem szelleméből nem látom azt, miként a haszonélvezet iránti szabadrendelkezés korlátozására a közelszegényedés elhárítása,

s ekként az anyagi jólét biztosításának nemes föltétele szolgált volna indokul. Szükség volt arra: mert a volt jobbágyság a tulajdonos földes uraság javára telkeik aránya szerint a haszonélvezet fejében szekeres napszámmal adóztak, az igavonó marhák tartása pedig bizonyos mennyiségű földterület haszonélvezetét föltételezte; a földes uraságnak tehát önérdékből szigorúan kellett örködni, nehogy a jobbágyság egyoldalú intézkedés által a haszonélvezetül nyert telket adásvevés útján földarabolva, magukat igavonó marha tartására s ekként a szekeres napszám kiszolgáltatására képtelenné tegyék. A földes uraság tehát egyrészt a szolgálati képesség kifejtésére törekedett, míg másrészt a vagyonszerzés szabadságát is törvény által fojtotta el, nehogy az anyagi függetlenség előnyei a népet a szolgai helyzet fölsimerésére utalva, az emberi hivatás szelleméhez képest ön sorsa elintézésénél saját akaratának érvényesítésére ösztönözzék.

Az 1836: IV. tcz. 10-ik §-a egy és ugyanazon személynek 4 egész teleknél többet venni nem engedett még oly terjedelmes határu községekben sem, hol a házhelyek száma a 120-at meghaladta; $\frac{1}{4}$ -en alól pedig az 1836: V. tcz. 4. §. rendeleténél fogva a telket fölosztani nem lehetett.

Vajjon lehet-e amaz előbbi korlátozást igazságosan, vagy okszerűleg indokolni?!

A zsellérek kézi munkával adóztak, s ekként igavonó marha tartásra utalva nem lévén, rájuk nézve a földes uraság hasonló megszorításokat nem alkotott, pedig azok szánandóbb helyzetben voltak a jobbágyságnál, s az atyai gondoskodást a dolog természeténél fogva nagyobb mérvben igényelheték.

Ezen, és egyéb hasonló természetű ellentétek kizárják azon föltevés jogosultságát, mintha a fentebbi törvényes rendeletek a népboldogítás eszméjének megvalósítása céljából hozattak volna.

Senki sem fogja tagadni: miszerint a kérdéses megszorítások egyedül az urbéri viszony lényegéből merültek föl; midőn tehát a 48-iki nagy eszmék győzelme után a szolgaság bilincsei lehullottak az urbéres kezeiről, s az addig csupán haszonélvezetileg birlalt jobbágtelkek az urbéri kapcsolat föloldozásánál szabad rendel-

Szenássy Károly, a budapesti ipar- és kereskedelmi kamra titkára;

Szily Kálmán, műegyetemi tanár, a magyar mérnökök egyesület titkára, akad. I. tag;

végre tiszteletbeli osztálytag *Hajduska József*, az első m. biztosító társulat hivatalnok, ki is a statist. tanács jegyzőkönyvének vezetésével lett megbízva.

Elnök e bevezető rövid tények után röviden előadja a hivatalos statistika szervezése iránt eddig megállapított tervet, és kéri a tanács véleményét. E szerint háromféle közege volna a statistikának:

1-szor, a szakosztály mint végrehajtó organum, élén Keleti Károly osztály-tanácsossal, kit ezuttal az ülésnek bemutat;

2-szor, a statistikai tanács, melynek tagjait most volt szerencséje üdvözölhetni, szervezeti javaslatának tárgyalása egyik későbbi ülésnek tartatván fen; és

3-szor, a vidéki statistikai egyletek, melyeknek szervezése nem a legkönnyebb tárgyak közé számítható, de mihez most hozzászólni időelőtti volna.

Ezek folyamában elnök felhívására *Keleti Károly* felolvassa a statistikai szakosztály szervezési javaslatát, mely, behatóbb tárgyalás végett, *Kautz Gyula* indítványára, előbb másolatban a tagokkal közlendő. Ugyanezt kívánja indítványozó minden későbbi hason tárgyakra nézve is, mely célból e határozat a stat. tanács ügyrendébe is fel fog vétetni.

Ugyancsak elnök felhívására mutatja be előadó a szakosztályba eddig beérkezett nagyfontosságú és érdekességű, de roppant hézagokat feltüntető anyagot, melynek pótlása végett

a fennállott helytartótanácsnál begyűlt számos anyagra utal *Hunfalvy János*. Ugyanigy említé *Ribáry József* a sok becses anyagot, mely ott találtatni fog, és fejtegeté *Hegedüs Kándi* a módokat, melyek szerint az régebben begyűlt.

Ez előadások alapján elnök javasolja, hogy a stat. szakosztály vezetője a miniszteriumok küldötteivel külön ülésben érintkezzék, mely javaslat gyakorlati sága és sikert ígérő célszerűsége *Kautz Gyula* által is kiemeltetvén, határozottá emelkedett.

Hunfalvy János visszatérvén a felolvasott szervezési javaslatra, ennek beható tárgyalása előtt is, egy pontját kívánná határozattá emeltetni; azt ugyanis, hogy a vidéki hatóságok szólíttassanak fel azonnal a stat. anyagnak, velők korábban Bécsből közölt minták szerinti folytatólagos besolgáltatására, nehogy az adatgyűjtés — mi névszerint az oly fontos népmozgalmi ügynél káros volna — megszakadjon. Ez indítvány is elfogadtatván, bemutatott *Keleti Károly* munkálata a népszámlálásról, mely az előbbi határozat értelmében tárgyalás előtt szintén kinyomandó és a tagok között kiosztandó

Ezután következett a stat. szakosztály vezetőjének bécsi kiküldetéséről szóló jelentése, melynek a stat. adatok összhangzó és egyöntetű feldolgozását érintő pontja, *Kautz Gyula* felszólalása szerint oly fontos, hogy az külön tüzetes tanácskozásnak képezhetné tárgyát, miután jelenleg a stat. tudomány művelése, leginkább a nemzetközi értekezletek folytán annyira haladt, hogy különleges stat. munkálkodás ugyszólván nem is képzelhető. E felszólalás alapján a népszámlálás ügye s a bemutatott dolgozat külön ülésben fog tárgyalatni.

kezésü tulajdonná váltak: épen úgy hatályon kívülnek lett volna tekintendő az 1836: IV. tcz. 9-ik §-ának korlátozása, miként nem szab többé határt a 10. §. rendelkezése a vagyonszerzés mértékének.

Igaz ugyan, hogy az 1853. márczius 2-án kibocsátott urbéri nyílt parancs 2-ik §-a, különösen pedig a 7337—1865. számú udvari rendelvénnyel, az országbirói értekezlet VI. rész 1-ső §-ára támaszkodva, az 1836: IV. tcz. 9-ik §-ában érdekelt korlátozásokat fentartotta; ámde ezen törvény szelleme az urbéri kapcsolat fenállása esetében is szelidebb értelmezést követelne, mint a minőt a későbbi rendeletek ferde magyarázói megállapítani törekszenek.

Az 1836: IV. tcz. 8-ik §-ának c. pont alatti rendelkezésénél fogva *oly helyeken, hol a legelő elkülönítve nem volt, az adásvevések* — melyek 1848-ig egyedül az urbéri javakba fektetett beruházásokat s a telkek haszonélvezetét érdekelhették — az urbéri rendezést nem akadályozták; a 9. §. következő szavai tehát: „*ezen adásvevések eseteiben*“ stb. stb. arra látszanak utalni: miszerint a korlátozás a tagosított határu községekben kevésbbé merev gyakorlati érvénynyel birt.

Kétséget nem szenved, mikép a sokszor érdekelt 9. §. az urbéri telkek földarabolása iránti rendelkezés jogát az illető földes urnak tartotta fenn; ha tehát a földes urnak az urbéri kapcsolat tartama alatt, rendezetlen határu községekben is jogában állott az eldarabolást megengedni: mennyivel inkább gyakorolhatja ezen jogot az urihatóság megszüntével a megye közönsége, vagy a kerületi tisztviselő, midőn a volt urbéri telkek most már szabad rendelkezésü tulajdont képeznek.

Az urbér korunkban holt fogalom, mert annak alapföltételei: „a szolgálai szerep és az uri jog“ megsemmisültek; véleményem szerint tehát annak pusztán elvi méltatása is egyedül a tagosított birtokviszonyok rendezésénél igényelhető; oly községekben azonban, hol a tagosítás már tényleg befejezve lön: a szabadon rendelkezés korlátozásának okszerű értelmet adni nem lehet, mert az urbéri kapcsolat megszüntével azon 9. §. rendelkezésének föltétele is elenyészett; későbbi törvényeink pedig nem állítottak föl új elveket, melyek ama korlátozás mellözhetlenségét indokolnák; azon korlátoknak tehát,

melyek a szabad rendelkezés eszméjét halomra döntik, egyedül a törvény ferde magyarázatából kellett fölmerülniök.

Szerény nézetem szerint tagosított határu községekben a szabadrendelkezést korlátozni épen nem, egyéb helyeken pedig csak annyiban lehet: a mennyiben a birtokviszonyok tagosztályos rendezésénél bonyadalmakat idézne elő.

Egyébiránt a kérdéses törvény korlátozása a gyakorlati életben nem is nyert oly merev alkalmazást, miként a ferde magyarázatok föltételeznék; mert a rendezetlen határu községekben is a belteleknek a külsőségtől elszakítása megvolt engedve, ha a kültelek megvevője kimutatta: miszerint ugyanazon község kebelében beltelekkel bir, a nélkül, hogy eme belsőségnek jogi természete figyelembe vétetett volna; a külsőségnek eldarabolása pedig a helyi szokások utmutatásához képest sok esetben $\frac{1}{8}$ sőt Nógrád megyének felső vidékein $\frac{1}{32}$ illetmény mértékeig is megengedve lön, mihelyt a vélelmezés céljából megkeresett kerületi tisztviselő jelentéséből az eladás szüksége kiderült, és az eldarabolást közigazgatási nehézségek, vagy valamely jogi bonyadalnak nem akadályozták.

* * *

Én a szabad rendelkezés korlátozásának elméletét jogi szempontból a 48-iki törvények és az ösiségi nyíltparancs által biztosított tulajdonjog s a mások hátránya nélkül érvényesíthető szabad akarát egyenes megtagadásának, egyéni szempontból pedig föl nem számítható bonyadalmak és szerencsétlenségek szülő anyjának tartom; még nemzetgazdászati szempontból tekintve sem bírom föltalálni benne a népboldogítás eszméjét, sem az állam különös előnyeit, melyeket pedig a legitim magánérdekek romjain fölépíteni soha nem szabad.

Tagadhatatlan, miszerint a gyakorlati élet a legjobb iskola; ámde fentebbi komoly meggyőződésemet én sem egyedül az észjog kérlelhetlen alapelveiből, hanem a gyakorlati élet gazdag forrásaiból merittem.

* * *

A tagosítás nem urbéri rendezés, hanem az elszórva kezelt földterületeknek az okszerű gazdálkodás elveirez

A szóban levő jelentés többi pontjai, melyek szerint a magyar és lajtán-tuli stat. hivatalok a tudomány érdekében közvetlen érintkezésbe lépjenek, valamint a bécsi cs. kir. hatóság kifejezett azon kívánsága, hogy minden hó első péntekén tartandó stat. bizottsági ülésekben a magyar statistika egy képviselője is részt vegyen, mint a miniszterium hatáskörébe vágó tárgyak a tanács részéről csak tudomásul vétettek.

Hosszabb tárgyalást szült a cs. kir. stat. szakosztálynak azon régebbi kívánata, hogy a két pénzügyi miniszterium egyezménye szerint minden a birodalmi statistikára vonatkozó adat 1866- és 1867-ből a bécsi statistikai hivatalnak szolgáltatás ki. Fest Imre államtitkár kíváncsún látja, hogy valamint a posta- és a távirda-ügyben, úgy a stat. adatok kiszolgáltatására határozatnak meg egy bizonyos időpont. Noha ez időpont meghatározását Hunfalvy János is szükségesnek látja, különbséget kíván tételni az adatgyűjtés és feldolgozás között, és habár a gyűjtést csak is a magyar stat. szakosztályra szeretné bízni, ez anyag 1866-ra szóló adatainak feldolgozását mégis már csak munkaerők hiányánál fogva is a bécsi cs. kir. stat. hivatalra kívánja ruháztatni.

Keleti Károly az 1866-diki anyag részleteire nézve azon felvilágosítással szolgálván, hogy egy része az illető vidéki hatóságok által ez év elején máris a bécsi cs. kir. stat. hivatalnak megküldetett, más része a magyar stat. szakosztályban van jelenleg, ismét más része pedig még az illető hatóságoktól be sem érkezett, — Hunfalvy nézetét pártolja, mire az elnöklő miniszter kimondja, hogy az 1866-ra szóló adatok az egyezmény alapján Bécsben fognak ugyan feldolgoztatni, de a hiányzók a m. kir. miniszterium, illetőleg stat. szakosztálya által

bekívántatni, az 1867-ikiek azonban már a magyar stat. szakosztályt illetik, sőt 1866-ról is, ha mi reánk nézve érdekes és szükséges, előbb itt felhasználhatván, csak úgy fog Bécsbe küldetni.

A munkaerők csekély voltát Fest Imre is elismervén, melegen ajánlja, hogy a kormány e téren ne takarékoskodjék, hanem, ha a statistika terén eredményt akar elérni, azt egész erővel karolja fel; bizton reméli egyébiránt, hogy esztendőre egész más költségvetéssel s ennek folytán a kitűzött célnak megfelelő eszközökkel és munkaerővel is indul a statistikai szakosztály feladata megoldása elé. E nézetet Korizmics László is pártolja s az egész tanács örömmel osztozik benne.

Ribáry József a kormány képviselői között a magyar kir. államszámvevőség néhány tagját is szeretné látni, mint kik eddig is sok statistikai munkát teljesítvén, mindenkép szakavatott tanácsagokul bizonyulnának. E javaslat helyeseltetvén, a miniszterium részéről intézkedés fog tételni, hogy jövőre már a magyar kir. számvevőség képviselői is részt vehessenek ezen ülésben.

Kautz Gyula a jövő ülés megtartásának ideje iránt kérdezvén az elnököt, miután a szakosztály vezetője ez ülés mielőbbi összehívását már csak azért is szükségesnek látja, mert a stat. tanács voltaképpen csak akkor fog végleg megalkalni és ügyrendét megállapítani: elnök mához egy hétre, azaz július hó 23-ra ugyane helyiségben, s ugyanez időre tüzi ki az ülés határidejét, mely ülésig elnök a tagoknak még a külkereskedés megpendített kérdését ajánlván figyelmébe, az ülést elosztatja.

„B. P. K.“

képest, lehető csekély számu tagokbani öszpontosítása; *tagositott határookban tehát nem léteznek többé urbéri telkek, hanem csak belsőség és földbirtok*, a nélkül: hogy a jogi természet, mint holt fogalom, az azokat érdeklő jogügyleteknél figyelembe veendő lenne.

Sem az előbbi, sem az ujabbi telekkönyvekben az — ugynevezett — urbéri fölösleg külön érdekelve nincsen, hanem a természeti helyzetnek megfelelő módon a telki illetőséggel összeolvasztatik.

Miért nincs gátolva a zsellértelkek és az irtványok feldarabolása? ha már a jogi természet különbsége irányadó megszűnt lenni; avagy miért lehet a nemesi birtokot a tulajdonos akaratahoz képest szétforgácsolni, midőn a jogegyenlőség a nemtelennek a nemeshez való felemelése által kimondatott; vagy megfordítva: nem kell-e épen ezen indokból a korlátot a paraszt birtokokról is elhárítottak tekinteni? Ha végre a szabad rendelkezés lefelé irányozó korlátozásának indoka az elszegényedés akadályozása iránti törekvésben lenne keresendő, nem követeli-e épen azon törekvés, miszerint a vagyonszerzési képesség terjedelme is korlátozva legyen, minthogy a dolog természeténél fogva ép oly mértékben kell az elszegényedésnek növekednie, a mily arányban kitágulnak egyes dúsgazdagok uradalmainak határai. És vajjon akkor lesz-e szegényebb az ember, midőn szabad rendelkezés mellett a terhes adósságok törlesztése tekintetéből birtokának egyrészét elárusítván, a másik részt tehermentesen megtarthatja, — vagy midőn a korszerűtlen törvények rendelete, vagy azok ferde magyarázata következtében úgy földbirtokától, valamint ősi hajlékától is végbucsut kell vennie, hogy az eladási árnak az adósságok kifizetése után fennmaradt s a megsemmisülésnek inkább alávetett készpénzfölöslegét bizonytalan vállalkozásba fektesse, vagy épen az alkalom kínálkozása és egyéb körülménynél fogva elpazarolja vagy elveszítse, csak azért, mert a kismértékű birtokszerzésben épen azon törvény által lenne akadályozva, a mely őt a tömeges eladásra kényszeríté.

Az államra épen előnyös a gyakori birtokváltozás, mert az illeték behajtása nagy jövedelmet biztosít, a nélkül hogy az adó alapja csokkulna, miután a természetből semmi el nem vesztet, s egyedül az adófizető egyénisége változik; az pedig kétséget nem szenved, mikép a szabad rendelkezés korlátozásának elhárítása a birtokforgalmat csak növelheti.

Nem fogna-e zsbibasztólag hatni egy szorgalmas honpolgárra, ha megtakarított fillérein időnkint kisebb területű földbirtokot nem szerezhet, hanem kicsiny tőkéjét bizonytalan vállalatba fektetnie, vagy épen jóhiszeműleg valamely gonosz szándéku üzérkedőnél tőkésítnie kellene, míg annyira szaporodik, hogy magának oly terjedelmű birtokot vehessen, a milyent a törvény eladni megenged.

Sokan alaptalannak nyilvánítják a szabad rendelkezés korlátozásából meritett aggodalmakat, mert — ugymond — segítve kell lenni a bajon, miután a telket osztatlan állapotban a hányadrészek kitüntetése mellett telekkönyvileg bármily apró részletekre felosztani lehet; ámde nem fontolják meg az illetők, hogy azon osztatlan birtokostárs, ki bármi módon adósságokkal van terhelve, birtokilletőségének külön eladásában akadályozva levén, a hitelezőnek jogában állana az egész telket birói árverés útján eladatni, s ekként vagyonuktól a többi birtokostársak is megfosztatnának; mert nem lehet feltételezni, miszerint azok mindig oly kedvező anyagi helyzetben lesznek, hogy a végrehajtást szenvedő illetőségét megszerezvén, annak adósságait kifizetni képesek legyenek.

Megtörténik az is, hogy az osztatlan birtokostárs

adósságai tetemesen meghaladják az őt illető birtok értékét; mely esetben a többi birtokostársak saját illetőségük megmentése céljából a végrehajtást szenvedő társ illetőségével együtt saját vagyonukat is árverés útján megvenni kénytelenek, hacsak ősi tulajdonuktól megválni nem akarnak.

A hitelezőnek érdekében áll követelését az utolsó fillérig behajtani, s a vételárt okkal-móddal addig emelheti a megszorult osztatlan birtokostársak rovására, a meddig érdeke megkívánja; ily körülmények között merő kényszerűségből sokszorosan megfizetni kénytelenítenének a csekély szerzemény értékét, minthogy a jelzálogos hitelezők belenyugvása nélkül a magán-útu adásvevésekbe nem bocsátkozhatnak, hacsak szándékosan ujabb veszélybe rohanni nem akarnak, mert a hitelezők végrehajtási jogát korlátozni nem lehet.

Akadna oly gonosz birtokostárs is, a ki merő bosszúból vagy önzésből saját illetőségét mesterkéltné betáblázásokkal terhelné, hogy társait a birtokból kiküszöbölhesse, vagy a vételárnak cselszövényes felemelése által saját illetőségeért nagy összeget kicsikarhasson. Szóval, aljas üzérkedésekre tágas út nyitnatnék.

Igen gyakori az eset, hogy az örökhagyó fekvősegeit adósság terheli, a mit az érdekelt javak egyrészének eladása útján az örökösök szívesen kifizetnének, hogy a fennmaradó részt tehermentesen megtarthassák; ámde a törvény sanyarú rendeleténél fogva az egésztől meg kell válniok még oly mostoha időben is, midőn a javak eladása különben pazarlási bünt feltételezne.

A kik a szabad rendelkezést az urbéri kapcsolat megszűntével is korlátozni óhajtják, nézetük indokolásában a sulyt arra fektetik, miszerint egyéni tekintetből az elszegényedésnek és ekként az erkölcsi sülyedésnek is gát vettetnék, — míg nemzetgazdászati szempontból a telkek szétbarázdálásának akadályozása által nagy területeket lehetne megmenteni; ámde az illetők nem gondolnak arra, miszerint az *osztatlan állapot csak telekkönyvben létezhet, miután a közös birtoknak természetbeni feldarabolását senki nem akadályozhatja, mert a kezelési mód megállapítása egyedül a birtokosok akaratától függ*; és ekként a korlátozás törvénye csak „*juris fictio*“ lenne, a mi pedig nemzetgazdászati sulylyal nem bír.

Az elbarázdolás akadályozásának elméletéből teremtetett földterületek az államra nézve csekélységüknél fogva ép oly kevésbé fontosak, miként szabad rendelkezés esetében a fogyatkozás egyeseknél észre sem vehető.

Több figyelmet érdemelne a marhatenyésztés; de én ezen tekintetből sem oszthatom az illetők aggodalmát, mert a gyakorlati életből tudjuk, miszerint a legeltetési jog gyakorlata a tagosítás előtti jogközösség mellett sem volt az urbéresök önkényére hagyva, hanem az illetőség a legeltetésre jogositott igavonó marhák számának korlátozása által lön megállapítva; az urbéres gazdák tehát mint olyanok, statistikai fontosságú marhatenyésztéssel soha nem bírtak, a régi mód szerinti marhakereskedés pedig a szabad rendelkezés által sem lenne korlátozva. A paraszt gazda ugyanis neveli vagy megveszi az igavonó marhát, s kellő használat után, akár azért mert rájuk únt, akár nyereszkesedési vágyból eladja, hogy másokat szerezhessen, mert legelőilletősége a gazdaság fenntartására szükségelt igavonó marhának is alig nyújthat elegendő táplálékot.

A kiváló fontosságú marhatenyésztés művelésére a nagybirtokosok utalvák, — vagy azon vállalkozók, a kik egyedül marhatenyésztés szempontjából nagyobb területeket hasznóbérelni szoktak.

Egyébiránt a kisbirtokosok az érdekközösség utmutatásához képest csoportosíthatják birtokilletőségeiket,

vagy istállóztatják igavonó marháikat, a mi okos gazdálkodás mellett kis birtokon is eszközölhető, és a trágyaszaporítás szempontjából különös előnnyel bír.

Hány ember van, a ki marhatenyésztéssel foglalkozik, pedig egy talpalatnyi birtoka sincsen, és hány birtokos veszi a legelő gyanánt nyert birtokrészt egyéb művelési ágak kifejtése alá, mert abból kellő szorgalom mellett, a különbeni pusztaság legeltetés értékét sokszorosan meghaladó jövedelmet előállítani képes.

Franciaország, Anglia, Belgium, Svájc és több más országok példája fényes tanuságul szolgálhat arra, miszerint a szabad rendelkezés a gazdaság fejlesztésére csak ébresztőleg szokott hatni; mert nem abban áll a nemzeti jólét, hogy a roppant területű uradalmak egyesek birtokában összpontosuljanak, és épen azért sok esetben munkaerő hiánya miatt hanyagul kezeltessenek; hanem hogy a kisebb részekre feldarabolt területek tökéletes művelésben részesítettén, ily módon az országos területek egyetemén emeltessék érvényre a gazdasági ipar tökélye, mert a haladás és a nemzeti jólét csak ez alapon leendő megközelíthető.

A fennelírt országok népei jólétben messze túlszárnyalták szegény hazánkat; tudomány, művészet, gazdaság, ipar, kereskedelem stb. minden felvirágozott a birtokterületek parányisága mellett is; míg nálunk nem ritkán tehetetlenségében nélkülözésekkel küzd a nagybirtokos honpolgár, kinek száz meg száz holdja paragon hever. Csak egy megyét kell beutazni, hogy elmondhassuk, miszerint honunkban a gazdaság, egyes mintagazdaságok kivételével a primitív állapot színvonaláról még csak alig emelkedett fel, sok helyen pedig épen hanyatlásnak indul.

* * *

A belsőségnek a kültekli illetménytől elválaszthatlanságát okokkal támogatni épen nem lehet, gyakorlati okszerűtlenségét és veszélyes voltát pedig könnyű igazolni. Megtörtént ugyanis, hogy midőn a kültekli eladója a belsőségnek elszakítását kieszközölni képes nem volt, s a vevő a tulajdonjog bekebelezéseig fizetni nem akart: az adásvevési szerződésben a belsőség is eladott gyanánt lőn előtűntetve s a vevő nevére átirva, ki gonosz tanács következtében a tiszta telekkönyv alapján a jóhiszemű eladót a belsőség birtokából is kivetteté.

Bárminemű adóztatás szempontjából egyedül a személy és a vagyon szolgálhat zsinórmértékül; igazságtalan intézkedés volna tehát, ha például a lelkész járandósága akár egyedül csak a személyek száma, akár pedig a ház, vagy a kültekli tulajdonisága szerint hajtánék be, mert az első esetben a vagyontalanok felettel terheltenének, míg a másik két eset bármelyikében azoknak, a kik csupán kültekli illetményrel, vagy csak belteklikkel bírnak, az ilyennemű adózás aluli menekülésre ut nyíltatnék.

Hasonló megadóztatásokra nézve a szokás a fennebbi három eset különféleségéhez képest váltakozik, s vannak olyanok, a kik a belsőségnek a kültektől elválaszthatlanságát ily parányi szempontból akarják indokolni, hogy az adózás aluli menekvést akadályozzák. A kik hasonló nézetben vannak, azoknak aggodalma sem alapos, mert a dolgon a legigazságosabban segítve leendő, mielőtt a hasonló című adó kivétel kulcsául az országos adó mértéke fog alapul vétetni. Egyébiránt bekövetkezik azon idő is, mikor a lelkészek fizetésének alapjáról kormányilag leendő gondoskodva.

A szabad rendelkezés korlátozásának elméletében a *socialismus* eszméje rejlik, pedig arról önző századunkban gondolkozni is merő képtelenség, s talán mindig az leendő.

Az osztatlan közösség kényszerűsége az emberi természet gyöngeségeinél fogva nagyobb mérvben növeli az erkölcsi viszály magvát, mint erősíti az összetartás kapcsait; minélfogva a törvény által meghatározott birtokmennyiség területi épségének tiszteletben tartását egyedül a „majoratus“, „senioratus“ vagy „primo genitura“ eszméjének gyakorlati érvényesítése által lehetne biztosítani, pedig az előjogok sötét századába visszamenni nem szabad s nem is lehet.

* * *

Meg vagyok győződve, miszerint ezen fontos kérdést a törvényhozás üdvösen fogja megoldani; de míg azon várva várt pillanat elérkezik, szolgáljon zsinórmértékül az érvényükből ez ideig ki nem vetköztetett több rendeleteken alapuló eddigi szokás, s ne bocsátkozzék a megye törvény alkotásába, mely hatósági körén kívül esik.

NÉMETHY KÁLMÁN, bítes ügyvéd *).

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

A tanuk kellékeiről.

Mely életkorban legyen legalább is és mily rokon — és sógorsági viszonyban a perfelekkel ne legyen valaki, hogy alkalmas tanunak elfogadtathassék és tanuskodni kényszerített-hessék, ez oly kérdés, melylyel foglalkozni bíróságaink polgári és bünygyekben számos alkalmuk van, és melynek megfjtésében a nézetek igen elágaznak.

Az életkor minimumára nézve:

Frank, — III. k. 118-ik §-ban azt tartja, hogy *kiskoru*, különösen a 16 éves koron alóli, az 1729 : 36 teziknél fogva tanu nem lehet;

Kövy, 909-ik §-ban, azt tanítja, hogy Verb. : I : 126 és II : 27 szerint a *törvénytelen* koru van a tanuskodástól feltétlenül kizárva, tehát csak az, ki életének 12-ik évét meg nem haladta még, mivel t. i. e meghaladással már a *törvényes* kor kezdődik;

Szlemenics, IV. k. 20-ik §-ban, törvényre nem hivatkozva s az évszám megemlítését mellőzve azt tartja, hogy a tanuban megkivántatik az „alkalmas életkor, hogy a kérdéses dolog „történetkor oly koru volt legyen, melyben magának arról „tökéletes és csálhatlan tudomást szerezhetett, és midőn tanu- „ságot tesz, koránál fogva arról még elevenen emlékez- „hessék;“

Suhajda, a „magyar polgári törvénykezés rendszere“ című könyve 75-ik §-ban, ezeket mondja : „Gyermek 12 éven „alól hiteles tanu nem lehet, mert nem esküdhetik; a 12 éven „felüli, de még nem teljeskoruak tanusága pedig a bíró belátá- „sától feltételeztetik;“

Konek Sándor az egyházjogot magyarázva, kézikönyve 176 ik §-ban azt tanítja, hogy a tanu legalább 14 éves legyen.

A mi már most az 1729 : 36 teziket illeti, melyre Frank hivatkozik, az egyedül osztályigazításról és új osztályról szól, melyre vonatkozólag 32 évi elévülési határidőt szab, és csak 3-ik §-ban a *korról* is tárgyalván, azt hagyja meg, hogy az 32 évi elévülési határidő az érdekelve levő árva ellen ennek csak meghaladott 16-ik életévétől kezdve számíttassék, mit egyébiránt az adósságokról szóló 1729 : 37-ik te. szintén rendel. — Mi azonban azt hisszük, hogy e törvényekből helyesen sehogy sem lehet következtetni, miszerint a *tanunak is legalább 16 évesnek kelljen lenni*; mert e törvények *tanukról nem szólnak* és mert nézetünk szerint az osztrák törvények életbe léptetéseig mindig alkalmazott és az országb. értekezlet által az előtti érvényükbe visszaállított következő törvények által Frank következtetése egyenesen czáfoltatik :

a) Verb. : I. : 111. cz. : 3. és 5-ik §-sai által, melyek szerint a gyermek 12-ik életévének meghaladásával már *törvényes* koru, vagy is *személyében* is a törvény előtt hódolni tartozik és ügyvédet vallhat;

b) Verb. : I. : 126. cizme által, mely a gyámokról szólván azt mondja, hogy az árváknak ügyeit azoknak *törvényes* korukig korlátlanul, az árvának *törvényes* kora bekövetkezése után pedig annyiban már korlátolva veszik, a mennyiben *ekkor* már

*) Szives közreműködését köszönettel vesszük.

az árva maga is az ügyvéd választásba *beleszólani* jogosztatik;

c) Verb. : II. : 27. czime által, mely már szabatosan a tanuk kellékeit megállapítván, egy szóval sem mondja, hogy a tanu legalább 16 éves, vagy éppen is már nagykoru legyen; és 4. §-ban a tanu koráról különösen ezt mondja : „Exigitur, ut „testis ipse sit *tantae aetatis*, ut rerum memoriam habeat atque „recordetur.“ — Ime tehát *nem az életév száma* vagy a 16-ik életév, hanem az *emlékező tehetség* azon egyik kellék, melyet a tanuban korra nézve a gyakorlati törvény követelt, és bizonyára éppen eme czímben lett volna a hely a tanu korának *évszámmal* való megérintésére, ha Verböczy nem tartotta volna ugy is természetesnek, hogy a fenebbi czimekben kimondott *törvényes korúság* egyáltalában mindenkire és tehát a tanukra is ráértendő;

d) 1613 : 23. tcz. által, melynek 14-ik §-sa e szavaival: „minorennis *legitimam aetatem duodecim annorum* nondum „attingentes juri statui nequeunt“, ismét világosan kimondja, hogy a gyermek 12-ik életének meghaladásával már törvényes koru, és hogy ily korban már *személye is törvénybe állíthatott*, következve vallomása, — melynek felvétele végett törvénybe állítandó volt, — és így tehát *tanuvallomása* is törvény előtt kiveendő és elfogadandó volt, sőt ha kellett esküje is!

Ezen törvényszakaszokból egyuttal Konek Sándor egyházjog tanár nézetének a közbiróságoknál való alkalmazhatlansága is következik, mert a hol honi törvényeink ugyis elégségesek, ott egyházjoghoz avagy egyházi joggyakorlathoz közbiróságainak alkalmazkodnia sem szükséges sem tanácsos.

Ha már most még Verböczy II. : 29 czimét, mely a feleknek a tanuk elleni kifogásolási jogaitak taglalván, a tanu korát kifogás alá vehetőnek egy szóval sem mondja, és az 1729 : 26. cikket figyelembe vesszük, mely 1-ső §-ban a tanu korára nézve megint csak azt követeli az évszám megemlítése nélkül, miszerint „*aetatis legaliter requisitae* sit“ vagyis *törvényes* koru, tehát Verb. : I. : 111 és 126, II. : 27, és 1613 : 23 szerint *mult 12 éves* legyen;

és ha szem előtt tartjuk, hogy a tanuk korára vonatkozó egyéb törvényeink nincsenek és a váltótörvény is a tanuk életkoráról hallgat :

akkor Kövy, Szlemenics és Suhajda tanaiban foglalt azon nézetet megdönthetlennék ismernünk kell, hogy mihelyt valaki 12-ik életévét meghaladta, fiataisága mint ilyen már nem lehet törvényes ok, őt akár közpolgári akár bűnügyekben a tanuskodástól kizárni vagy felmenteni.

A mi a célba vett kérdés többi részét illeti:

Frank. — ugyanott — törvényre hivatkozás nélkül tanítja, hogy fel- és lemenő ágbeli rokonokat és házastársakat egymás elleni tanuskodásra egyéb esetekben mint felségsértési és a köztársaság elleni közbűnűgyekben kényszeríteni nem lehet;

és a másodizig oldalági rokonokat s sógorságosokat sem, egymás ellen, egyéb esetekben mint az ime említett közbűnűgyekben; és eme nézetét támogatja egy a „bírókról“ szólólag 1749-ik évi januárhó 21-ről kibocsátott kormányrendelettel.

Kövy — ugyanott — azt tanítván, hogy a „közel rokonok“ Verb. : I. : 52 czime értelménél fogva a felségsértési közbűnűgyekben kívül való ügyekben, a házastársak pedig bármely ügyben az egymás elleni tanuskodhatástól *eltiltva* vannak; és a rokonság izéről szám szerint, vagy a sógorságosokról egyáltalában említést sem tévén, és még más minőségű tanukról szólván, nézetét ekkép fejezi be : „Notandum vero, plerosque ex „his tantum ita rejici, si exceptio contra illos coram iudicio „obvertatur et res magni momenti sit“, mely záradék gyanítatja, hogy Kövy nézete szerint a közel rokonok is és házastársak tehát még is *nem fontos* ügyekben a tanuskodástól *rendszertől és feltétlenül eltiltva* nincsenek.

Szlemenics — ugyanott — azt tartja, hogy a házastársak, a szülők és magzatok a sógorságosok, *második izig* és oldalági rokonok szinte *másod izig*, az egymás ellen való tanuskodás terhéül egyáltalában felmentvék, tehát a felségsértési közbűnűgyeseteiben is, és nézetét az 1729 : 26 tczikkei és a „*bevett szokással*“ támogatja.

Suhajda szerint — ugyanott — a „közel rokonok“ hites társak, vagy sógorok tanuskodni egyáltalán nem kényszeríthetnek, sőt a szülők és gyermekek egymás ellen *kizárva* is vannak; törvényre Suhajda nem hivatkozott, sem az oldalági rokonság avagy a sógorság *izét* szabatosan nem említi.

Konek Sándor szerint — ugyanott, a *negyed izig* való rokon, a házastárs és *jegyes* is az egymás elleni tanuskodás terhe alól mentes; de törvényre Konek sem hivatkozik, sem *tilalmat* nem emlit.

Suhajda szerint tehát a *fel- és lemenő ágbeli rokonok* az egymás elleni tanuskodástól *egyáltalában*, következve bármely ügyben *eltiltva*, a többiek pedig *felmentve* vannak; míg Kövy szerint nem csak a szülők s gyermekek hanem *minden közel rokonok*, azonban *nem minden ügyben* hanem csak a felségsértési közbűnűgyekben kívül való *fontosabb* ügyekben vannak a tanuskodástól nem csak felmentve hanem *eltiltva*;

ellenkezőleg Frank, Szlemenics és Konek szerint a *szülők és gyermekek* az egymás elleni tanuskodástól *eltiltva nincsenek* hanem csak *felmentvék*;

ismét Suhajda és Kövy az *oldalági rokonság izét* szám szerint nem említvén, melynél az egyik a tilalmat a másik a mentességet már kizártnak tartja, *ugy látszik*, hogy szerintük az a *negyed izig* végződik és e nézetet Konek világosan osztja; míg ellenben Frank és Szlemenics szerint a mentesség az oldalági *másod izig* terjed;

ismét Frank és Szlemenics szerint a *másod izig* való *sógorságosok*, az egymás elleni tanuskodástól *mentesek* : míg ellenben Suhajda az izet meg nem említvén, a mentességet a *negyed izig* terjedőnek ismerni látszik, Kövy és Konek pedig a *sógorságosokról egészen hallgatván*, azon nézethez hajolni látszanak, hogy *bármely izbeli* sógorságosokat *egymás elleni tanuságtételre kényszeríteni lehet*;

és elvégre a házastársak az egymás elleni tanuságtételtől Kövy szerint bármely ügyben *eltiltvák* : ellenben Szlemenics, Suhajda és Konek szerint *eltiltva nincsenek*, hanem csak *felmentvék egyáltalában* és tehát bármely ügyben, Frank szerint pedig *szinte csak felmentvék*, azonban *nem egyáltalában bármely ügyben* hanem egyedül az említett közbűnűgyekben kívül való ügyekben.

Ezekből látni, hogy e törvénymagyarázók nézeteikben egymástól lényegesen is elágaznak, hogy tehát a szokás is igen különböző s hogy nincsen törvényünk, mely e kérdéseket szabatosan fejtegetné; és most alkalmilag vegyük szemügyre az illető törvényeket.

A 1749-ik évi januárhó 21-kéről kelt kormányrendelet, melyre Frank támaszkodik, csak a bírakról szól, tanukra tehát nem alkalmaztatható, de különben is nem törvény az.

Verb. I. : 52 czime azon öt esetről szól, melyben az atya a fiut az osztálytétel elfogadására kényszerítheti, és 2-ik §-sa második esetnek ezt említi fel : „Item si filius parentis accusat, „saverit criminaliter de tali causa, quae in perniciem principis „vel reipublicae totius non vergit.“ Ez azon törvényszakasz, melyre Kövy és Frank is támaszkodik, pedig e szakasz nem is a *tanuskodásról* hanem a *vádlásról a bűnűgyben való feladásról* szól, mely feladás által a fiu nem tanuvá hanem *sértővé* vagy *bosszuállóvá* avatkozik; sőt e törvény *nem is tiltja* a fiut *feltétlenül* a szülők elleni vádemeléstől hanem csak azt mondja, hogy, ha szüleit a fiu még is vádolná : akkor őt atyja osztályra kényszerítheti, mi még nem tilalom, mert tilalom akkor lenne csak, ha azt mondaná a törvény : „*akkor a vád el nem fogadtatik*.“ És nem kell szem elől téveszteni, miszerint a törvény egy szóval sem mondja, hogy *viszont szülők a gyermekek ellen*, avagy *leányok a szülők ellen* vagy *testvérek egymás ellen* vádlók ne lehessenek.

És ismét szem előtt tartani kell Verb. I. : 53-ik czimét, azon esetekről szólót, melyekben *viszont a fiu* osztálytételre *atyját* kényszerítheti; ez esetek között nincsen az *atya által fia* ellen tett vádlás is felemlítve, miből tehát azt kell következtetni, hogy már *legalább az atya e czim által eltiltva nincsen*, *fiát* vádolni; és ugyan e czim is az anyáról, leányokról, oldalági rokonokról egyáltalában említést nem is tesz.

E két czimből tehát, akár bünesetet akár polgári ügyet veszünk tárgyul, sehogy sem bírjuk a bármely közel rokonokra nézve az egymás elleni tanuskodás tilalmát vagy az alóla való mentességet kimagyarázni.

Az 1715 : 7. tcz., melyre Frank hivatkozik, a felségsértési közbűnről tárgyal, és egyedül is az ekkép szóló 7-ik §-sára : „Praeterea an *accusator seu delator ad testimonium in crimine* „hoc veluti excepto admitti vel removeri debeat, id ipsum „iudicii arbitrio relinquitur“, támaszkodhatnék Frank; azonban e törvényszakasz is a feladót, például tehát a közel rokont, *feltétlenül sem ki nem zárja, sem fel nem menti*, és ime e törvényszakasz maga is az *accusator* és a *tanu* közt világosan különböztet, mert szerinte vádolni szabad, azonban a feladónak

a feladása melletti tanuskodhatását megengedni a bíróság bölcse belátására van bízva, miből az következik, hogy a vádlásról a tanuskodásra egyáltalán következtetést vonni nem szabad és hogy tehát Franknak azon következtetése helytelen, miszerint a közel rokonok azért nem lehetnek *tanuk*, mivel e törvények szerint *vádlók* nem lehetnek.

Az 1741 : 26, 1790 : 18. 31. és 56, 1802 : XXI. és 1805 : V. tczikkek szintén többet kevesbet a vádlásokról s feladásokról szólnak, azonban a tanuskodási mentességet vagy tilalmat egy szóval sem említik.

Verb. II. : 27 a tanuk kellékeiről, II. : 28, a tanuskodni vonakodók büntetéséről, II. : 29, a feleknek a tanuk elleni kifogásolási jogairól, II. : 30, a hamisan valló tanuk büntetéséről, II. : 33 a nemtelenek és nemeseknek egymás elleni tanuskodásáról értekeznek; III. : 27. és szent István 2. k. 19. fejezete, Mátyás 6. k. 14. czikke, és az 1729. : 26. tczikk a nem-nemeseknek s szolgálati viszonylatban lévőknek szolgálatot adó uraik és a nemesek ellen vagy mellett való eskütételükről illetőleg tanuskodásukról rendelkezik;

ismét sz. István II. k. 3. fejezete, Verb. I. 39. és 47. czime, ugy Kálmán I. k. 26. 27. és 83. fejezete szintén tanukról ír, az 1563 : 81. és 1635 : 49. tczikk a tanuskodni vonakodók büntetéséről, és a Váltótk. II. R. 99. s 100. §-saiban ismét tanukról szól.

Ezek mind oly törvények, melyeknek egyikébe másikába bizonyára bele illett volna annak is megállapítása, valjon a rokonok, házastársak és sógorságosok tanuk lehetnek vagy sem, tanuskodni köteleztethetnek-e vagy sem, ha a törvényhozó ezeket kizárni avagy felmenteni akarta volna, és ime ily kizárásról vagy felmentésről egy szót sem mondanak, és a tanukról más oly törvényünk nincsen, mely e kérdésekről felvilágosítást adna.

Igaz ugyan, hogy az 1729 : 26. tcz. 2. s 3. §-sa szerint a szolgálati, — és illetőleg azelőtt urbéri alattvalói — viszonylatban lévők azon polgári perben, melyben ők is kárral vagy haszonnal érdekelvők s tehát tulajdonképen társfeleknek tekintendők, uraik ellen vagy mellett való tanuskodhatástól kizárva vannak, illetőleg voltak; azonban a társfelekként érdekelt szolgálókról, — az urbéri viszonylatban állott jobbágyról és földes urról — szóló ezen törvényt a rokonokra, házastársakra és sógorságosokra kiterjeszteni nem szabad, mert e kiterjesztés a tanuskodni akarónak egyéni szabadságát, és az e tanura hivatkozónak jogát korlátozná, a tanuskodni vonakodóra és az e vonakodásból hasznot váró perfelekezetre pedig jogtágítást és kiváltságot ruházna és mindenik irányban a döntvénytár 190. 208. 787. 1068. s 1070. száma alatt idézett ítélvényben és többi honitörvényben foglalt e jogszabályt sértene: „in odiosis „et poenalibus nihil absque lege statuendum est; extra legem „nec actor quidpiam petere, nec iudex adjudicare potest“, mely szerint tehát a jog korlátozásban vagy tágításban sem bíróságnál való gyakorlatra hivatkozni avagy ilyent létrehozni, sem analogiának helyt adni nem szabad. És így Szlemenicsnek a „bevett szokásra“ hivatkozását ily fontos és különösen bűnügyekben a bíróságoknál igen gyakran előforduló kérdésben iránytadónak nem vehetjük, annál is kevésbé, mivel, mint fentt idézett törvénytárgyainknak egymástól eltérő nézetei mutatják, még nem is tudni, melyik tehát a valóságosan bevett országos szokás, és mivel a *localis szokást* követni nem akarjuk, minthogy sok „rossz szokást“ is tapasztalni alkalmunk volt.

Az ellenindokokra való figyelemmel még a törvény és bíróságok rendeltetéséről is kell némi említést tennünk.

A törvény hivatva van, az egyes polgárokat egyaránt egyikét úgy mint a másikat védeni; és a bíróságok hivatvák, a törvényt és igazságot szintugy egyaránt részrehajlás nélkül követni és kiszolgáltatni.

A törvény és bíróság a jogsértőt mint a sértés tekintetében erkölcselent ne védje jobban mint a jogsértettet és e tekintetben erkölcsösebbet.

A törvény és bíróság tartozik azon lenni hogy a valóság, az *absoluta veritas*, kideríttessék; és e kiderítést elősegíteni köteles minden egyes polgártárs, még a büntetett maga is, és épen innét van hogy jogában áll a bíróságnak, a büntettest

kikérdezni, és ha hazudik, ezt neki nehezítő körülményül számítani.

A büntetett és jogsértő, mert épen az ő bőréről van a szó, közelebbről van érdekelve mint rokona, sógora vagy házastársa; és ha szabad a jogsértőt vallatni: akkor annál inkább a nem közvetlenül hanem tehát távolabban érdekelt sőt sokszor, — ha egymástól elválva vannak — érdekelve nem is lévő rokont, sógort, házastársat meg kell hogy vallatni vagy is mint tanut kihallgatni szabad legyen.

A rokon — vagy sógor — és házastársnak nem áll jogában a büntettest vagy jogsértőt többre becsülni mint a köztársaságot és közbátorságot, mert ha ez jogában állana: akkor tartoznának és jogosítva volnának a rokonok, sógorok, házastársak, a büntények elkövetésére egymást biztató kölcsönös parancsolataiknak is engedelmessékedni.

A házastárs, előbb volt polgár mint házastárs, s mielőtt megházasodott, már lekötözve volt a köztársaságnak, és e viszonyban a házasságrakeelés mit sem változtathatott, nem is változtatott.

A házastársaknak az oltárnál tett kölcsönös ígéretöket és a rokonoknak egymás iránti természetjogi kötelezettségeiket nem szabad, nem lehet a törvényellenes cselekedetekre és erkölcsiség tiltotta közálnokságokra is kiterjeszteni; e viszonyokat nem is szabad szivgyengédségükkel mentegetni, mert a szeretet törvény és igazság előtt nem indok, és mert ha indok az: akkor semmiféle végrehajtás ne történjék.

Ha a törvény azt, ki ellen a rokon-, sógor-, házastársnak tanuskodni kellene, akkép védi, hogy e tanuskodást nem engedi vagy ez alól egyeseket felment: akkor a törvény az ellenfeles rokonra, sógorra, házastársra mint tanura hivatkozni kényszerül és így e miatt is már sajnálatméltó ellenfelet sérti jogaiban, ezt védeni elmulasztja, megszűnik részrehajlatlan lenni;

akkor a törvény védi a bünt a büntettestben, a bűnrészeséget és nyilván tudva lévő álnokságot a rokonban, házastársban sógorban, és megengedi hogy mindezek a büntény vagy jogsértés által szerzett hasznot élvezhessék, gazdagodhassanak a büntény és jogsértés által vagyonát és életbiztonságát vesztett ártatlan ellenfélnek kárára; megengedi, hogy ezt nevet-hessék, gunyolhassák káráért és még is büntetlenségükért.

Ha a törvény a büntettest vagy jogsértőt ekkép védi: akkor a törvény az igazság kiderítését tudva nehezíteni elnyomni engedi, és ekkép az erkölcselenségeknek mintegy palástolójává és az irgalmasságnak tulságos osztogatójává avatkozik az igazság rovására.

Lehet a törvény és bíróság méltányos és irgalmas az ily tanuk és a jogsértő irányában is, de nem az ítélethezást érlelő előzményeknél, hol a legfőbb feladat az igazság kiderítése, hanem az ítélethezási stádiumában, hol a sértett fél személyi és anyagi kárának mennyisége már tisztán áll és megítélhető ítélethezáskor *bűnügyekben* a jogsértőre a legkegyesebb büntetést szabhatja olyankor a midőn az a közel rokonának, házastársának, sógorságosának *tanuvallomása nélkül elítélhető nem lett volna; közpolgári ügyekben* azonban, hol a jogsértő úgy is csak a jogtalanul élvezett anyagi vagyonság kiadására, vagy — a bíróságos eseteket tartva szem előtt — a vissza nem adható sértett jog helyettesének megadására szoríttatik, nincs helyes ok, az érdekelt tanuk avagy a jogsértő iránt méltányossággal lenni. — Ekkép elégtéve leendene a jogsértőnek, az érdekelt tanuknak, a jogsértettnek, a köztársaságnak és az igazságnak.

Mi tehát azon nézethez hajolunk, hogy a rokonokat és sógorságosokat, bármely izben, valamint a házastársakat, ha az igazság egyébként ki nem deríttethetné, egymás ellen avagy mellett való tanuskodástól akár bűnesetekben akár közpolgári ügyekben kizárni avagy felmenteni *de lege lata* nem szabad, és *de lege feranda* nem kellene.

KRIKLER JÓZSEF,

köz- és váltóügyvéd, volt megyetörvényszéki ülnök.

TARTALOM: Az 1843-ki büntető törvénykönyv revisiójáról. Dr V. S.-tól. — Eszmetörvények a volt urbéri telkek eldarabolása, és a belteleknek a külsőségtől elszakítása tárgyában. Némethy Kálmántól. — Törvénykezési rész. A tanuk kellékeiről. Krikler Józseftől. — Tárca. Az országos m. kir. statisztikai tanács első ülése. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek és egy félív hivatalos rendeletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BALINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslat revíziójáról.

Büszkeséggel hivatkoztunk lapunk előbbi számában azon általános elismerésre, melyben 1843-ki büntető törvényjavaslatunk a külföldön részesült; azonban 25 évi szünetelés után e törvényjavaslatnak revíziója annál inkább szükségessé vált, mert az egész munkát úgy szólván csak az akkori tudomány szerinti *elméletre* lőn fektetve; most tehát hasznát vehetjük azon dus tapasztalatoknak, melyek más oly államokban szereztek, hol hasonló irányzatban törvényjavaslatunknak egyik vagy másik elve már gyakorlativá vált; ezen tapasztalatok pedig fölötte tanulságosak, a mennyiben azok által részint némely intézvény helyessége bebizonyult, részint pedig ferde jognézetek kiigazítására s hiányok pótlására intenek. Igaz hogy némely alapelv iránt, minthogy az 1843-ki törvényjavaslatunk akkori korát jóval túlhaladta, még most sem jutott a tudomány végmegállapításhoz s így e részben még mindig a *vitás elmélet* tág körében kell eligazodnunk; e tekintetben azonban úgy hiszszük ép nekünk nem szabad szükkeblőn a veszélyesnek nyilvánított reformeszméktől irtóznunk, mert ha már az 1843-ki törvényhozásunk politikai bölcs belátás-

sal a legszabadabb álláspontot foglalta el: úgy reánk nézve lehetetlenné vált a visszaesés súlyos vádja nélkül abból kevesebbet elfogadni. Ha új alkotásról volna szó, akkor szabadságunkban állhatna az újítások iránt aggodalommal viseltetni s conservatív tért foglalni; most azonban a javaslaton ezen irányban változtatásokat tenni, még akkor sem volna tanácsos, ha valamely elv a tudomány pártállásában a kisebbség véleményét képviselné; nem volna pedig tanácsos azért, mert midőn a kormány maga részéről egy szabadabb javaslattal lép fel, akkor az ellen a conservatismus is reactio.

A tudomány és törvényhozás közti viszonylat soká igen vitás kérdés volt, de jelenleg az újabbkori *büntető* törvénykönyvekből mind azon tételek kihagyatnak, melyek tulajdonképen csak tudományos fejtegetéseket képeznek. A tapasztalat ugyanis eléggé bebizonyította mily káros következményeket von maga után valamely jognézetnek törvényesítése; hisz gyakran ugyanazon nézet már a legközelebbi időben tévesnek tűnt fel. Az 1843-ki büntető törvényjavaslatunk e tekintetben is a legújabbkori törvénykönyvek felszínén áll, sőt legmerészebb oldala ép abban rejlik, hogy az egyszerűsítésnek (nem értve azonban a stylus érthetőségét) oly fokáig ment, hogy a büntetés minimumát sehol sem határozta meg és így a

TÁRCA.

A római törvényhozás befolyása az egyház-vagyon iránti tulajdonjog körül keletkezett eszmékre.¹⁾

I.

A római államélet úgy magára a keresztyén egyházra mint annak vagyoni viszonyaira is kétségtelenül lényeges befolyást gyakorolt.

Nem akarjuk e helyütt azon összefüggést megismertetni, mely a nyugot római birodalom hanyatlása s a keresztyén katholicus egyház és pápai hatalom emelkedése között létezett; sem azon egyes rendeleteket elősorolni, melyek a keresztyén egyháznak, a római államba lett befogadtatása után, vagyonszerzési, örököségi és egyéb jogokat adtak. Ezuttal csak azon jogeszméket kívánjuk megvitatni, melyek a római törvényhozás befolyása alatt az egyházvagyon iránti tulajdonjog körül keletkeztek. Azaz vizsgálni akarjuk, hogy a római törvények — melyek azért birnak e tekintetben is fontossággal, mert minden műveltebb népek jogfejlődésére befolyással voltak — kit ismertek el az egyházjavak tulajdonosául?

Ha összehasonlítjuk a római pogány vallást a keresztyén vallással; ha mindkettőnek különböző alkatidomait és lényegét vesszük tekintetbe, nem fogunk csodálkozni azon, hogy az egy-

házjavak iránti tulajdonjogra nézve a keresztyén egyház monarchicus szellemétől oly annyira elütő felfogás nyerhetett helyt a rómaiaknál.

Krisztus az egység eszméjét állítván fel főirányadóul egyházában, az első hívek — a vallásalapító eme akaratától áthatva — egy családdá olvadtak össze, s ez az egységes vagyoni eszmét¹⁾ is lehetségesíté. Az őshitű rómaiaknál ellenben vallásuk az állampoliticának csak egy eszköze,²⁾ többistenségű volt, s egységgé csak a fejedelemben pontosult össze.³⁾ Volt minden egyes istenségnek saját temploma, szentelt helye, sőt minden tartománynak és városnak a maga külön védistene is, melyeknek mindegyike saját templommal, vagyonnal és papokkal birt, s a kiknek egymáshoz semmi közük sem volt; mert ezen pogány istenségek nem csak külön jogi személyekül tekintettek, hanem a rómaiak mythosi képzelete emberi alakot és sajátságokat is tulajdonita nekik, s elégszer szerepeltetik őket az emberek harczaiban s más fontos ügyeiben, sőt nem ritkán egymással vagy az emberekkel is vita és fondorlatokba merülve.

¹⁾ A püspök kezeiben volt az összes egyházvagyon, ki annak jövedelmeiben aránylag az egyház többi szolgálait is részesítette, de valamely plébánosnak — mint jelenleg — bizonyos jószágot adni használatul az őt illető jövedelemrész helyett, tiltva volt. Csak későbbben engedtetett meg (C. 61. c. XVI. q. i. (Symach. a 502.) C. 32. 35. 36. e. XII. q. 2. (Conc. Agath. a 506) c. 12. c. XVI. q. 3. (Conc. Aurel. I. a 511.)

²⁾ Liv. I. 19. (Numáról). — Puchta, Einleitung in das Recht der Kirche. Leipz. 1840. 24. l. — Puchta, Institutionen. Leipz. 1865. I. K. 104. l. — Savigny, System des Röm. Recht. II. K. 263. l.

³⁾ Virgil, Aen. III. 80. „Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique sacerdos.“ — Cicero, de leg. II. 13. — J. J. Doellinger, Heidenthum und Judenthum, Regensb. 1857. 487. és 516. l. — Graß zu Stolberg, Geschichte der Religion Jesu Christi. VI. k. 238. l. VII. k. 546. l.

¹⁾ Mutatvány egy a m. k. t. Egyetem által pályakoszorozott munkából.

casuisták egész táborát jajvezeklésre indítja, minthogy ezek többnyire a tudomány egész lényegét az aránylag jelentéktelen különbségek és a tényálladék felesleges kvalifikációjának szigorú meghatározásában lelik, úgy hogy a bíró valóságos paragrafus-gép, mely a büntetést méri. Törvényjavaslatunkban a casuistikának csekély nyomára akadunk és a bírói bölcs belátás nincsen §§-ok közzé szorítva. Ennélfogva tehát büntető törvénykönyvi javaslatunk megítélésénél, nem az egyes büntettek szabott büntetési tételek arányosságában kell a súlypontot keresnünk, mint ez más büntető törvénykönyvek-nél szükséges volna, minthogy némely büntettek túlszigorú büntetése képezi a neheztelesek alapját. Nálunk csak az elvek helyességétől vannak a következmények feltételezve, hogy pedig azokat megbírálani lehessen, okvetetlenül a gyakorlatbani fejlődésünk kívántatik meg. Ez annál szükségesebb nálunk, mert eddig büntető törvénykezésünk úgy szólván minden tudományos alapot nélkülözött (sőt legközelebbi időben több megyében lett kimondva: hogy a fenytő törvényszékhez nem kívántattnak kizárólag jogtudó bírák!). — A definitiók helyessége a legelső kelléke a jó törvénynek s azok helyes fel fogása jelezi a szaktudós képességét. Az 1843-ki büntető törvényjavaslatunk a definitiókra nézve tetemes hiányokban szenved, miért is e tekintetben alapos revisiohoz a tudomány egész könyvtárát kell felhasználnunk.

Eddig az 1843-ki törvényjavaslatnak csak *jogtörténelmi* fejlődését elemeztük és immár annak alapelveit akarjuk felsorolni, annak bizonyítására: miszerint e törvényjavaslatnak *ideiglenes* behozatala is örvendetes haladás leendő; tökéletes törvényt soha sem leszünk képesek előállítani, de hogy a lehető legjobbat elérhessük, előbb az égető szükségnek kell megfelelnünk; ezt pedig czélszerűbben nem eszközölhetjük, *mint, ha elavult büntető törvénykezésünket az 1843-ki javaslatnak ideiglenes életbeléptetésével helyettesítjük*, és hogy e tekintetben a czélba vett törvényjavaslatot némi módosításoknak kell alávetni, ez a jelen viszonyokból elháríthatlanul következik, mint-hogy azon javaslat részint oly alapokra lőn fektetve, melyeket csak végleges codificatio útján lehet foganatosítani. A kérdés tehát csak az: lehet-e az 1843-ki bün-

tető törvényjavaslatot *ideiglenesen* életbeléptetni? és *mily módosítások mellett?*

Hogy lehetséges — azt egyedül azon véletlen körülménynek köszönhetjük, hogy az 1843-ki javaslat nem lőn *esküdtszéki* eljárásra fektetve és így az *ideiglenes* behozatalának főneheztsége elesik. Hogy azonban az *esküdtszéki* kérdés még nyílt kérdés, sőt hogy azon intézménynek meghonosítása biztosítottnak tekinthető, azt alig kell hangsúlyoznunk, ha megfontoljuk: hogy az 1841-ki codificationalis bizottmánynak egy jelentékeny kisebbsége részéről az esküdtszékek behozatala iránt egy *seperat votum* lett adva, és hogy azon minoritásnak tagjai voltak a jelenleg legünnepeltebb honfiaink, mint Deák, Eötvös, Szalay, Klauzál, Pulszky stb. sőt hogy az esküdtszékek részben már meghonosítottak t. i. a sajtóvétségek megítélésére.

Mily *módosítások* tétettek az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslatnak ideiglenes életbeléptetése végett, ennek tolmácsolását, a legközelebbi számban fogjuk megkísérteni. (Folyt. köv.)

Dr. V. S.

Tanulmányok a kötelmi jog terén.

A „*Magyar Jogtudományi Hetilap*“ ez idei folyamának több számaiban a kötelelem lényét, fogalmát, majd tárgyát, különösen ennek általános jellemzését és általános kellékeit elemeztük. A „*M. Jogt. Hetilapnak*“ a „*Jogt. Közlöny*“ nyel legközelebb létesült egybeolvadása folytán e lapban fogjuk fejtegetésünket folytatni.

De mielőtt értekezésünkben tovább haladnánk, kíváncsnak látszik a „*M. Jogt. Hetilap*“ utolsó előtti és utolsó számaiban — melyekben a kötelelem tárgyának általános kellékeit taglaltuk — előadottakat rövid összegezésben itt is megérteni. Említettük ott ugyanis, hogy a kötelelem tárgyát képező szolgáltatásnak 1. lehetségesnek, 2. megengedettnek: az az sem a jogi, sem az erkölcsi törvényekkel nem ellenkezőnek, 3. a hitelezőre nézve vagyoni értékkel bírónak, 4. vagy meghatározott, vagy legalább meghatározhatónak kell lennie. Mondottuk továbbá ez utóbbi kellék tárgyalásánál, hogy azon esetekben, melyekben a kötelelem tárgya egy, vagy más

Itt tehát nem lehetett összezavarni az Apollónak szentelt dolgot Iannusával, sem a Vulkanét Venusával.

Nem feltűnő tehát ezek tekintetbe vételével előttünk, ha a rómaiak — meggyökerezve levén bennük ily fogalmak — az egyházi vagyonegység eszméjét nem tudták megérteni, s Constantin 321-iki edictumában nem csak hogy nem úgy szól az egyházvagyonról, hogy abból azt lehetne kibetűzni, mintha az ahhozi tulajdonjog az összes egyházat illetné, hanem éppen oly kifejezésekkel is él, mik egyenesen oda látszanak mutatni, mintha a községek, tehát az abban egyesült hívek összessége tekintetett volna annak tulajdonosaiul. Így p. o. „non privatim ad singulos ipsorum, sed ad ius corporis pertinent“ — és „iisdem christianis, i. e. corporis et conventiculis eorum reddi iubemus.“ — Továbbá (Euseb. Vit. Const. L. II. c. 39.) „omnia ergo quae ad ecclesias recte visa fuerint pertinere, sive domus ac possessio sit, sive agri, sive horti, seu quaecunque alia — restitui iubemus.“ — Minek használta volna Constantin itt az „ecclesia“ szót többes számban, ha az egyházvagyon az összes egyház tulajdonának tekintette volna?

Hogy azonban azon elv, miszerint a községek tekintessenek az egyházvagyon tulajdonosaiul, csak a keresztyén egyház sajátságos szervezetenek ellenére fejlődhetett volna ki, onnan is kitűnik, hogy léteztek klastromok, alapítványok, kápolnák, melyek mind birtak vagyonnal, anélkül hogy valamely község — vagy plébániához tartoztak volna, sőt ezeknek néha több községben is voltak birtokaik. Különben a további törvényhozás is igazolja, hogy az egyházvagyon tulajdonosaiul sem az összes egyház, sem pedig az egyes községek nem ismertettek el.

Marcian egy novellájában p. o. — de testam. cleric. III. 6. — ezeket olvashatni: „Hac lege sancimus, ut sive vidua testamento vel codicillo suo, quod tamen alia omni

juris ratione munitum sit ecclesiae, vel martyro, vel clerico, vel monacho, vel pauperibus aliud credit relinquendum“ — tehát őt nevezet használ, melyek eredetileg az „ecclesiae relinquare“ szóban (amint az a keresztyénség első századaiban volt) mind bennfoglaltattak volna, ha a községek vagy az összes egyház birtak volna az egyházjavakhoz tulajdonjogot.

Braun ¹⁾ még azon észrevételt is teszi, hogy a Constantin edictumában előforduló „conventiculum“ szó — melyre legtöbb sulyt szoktak fektetni — semmiképen sem elegendő azon állítás begyőzésére, mintha a község ismertetett volna el a római törvényhozás által az egyházvagyon tulajdonosaiul, mert ezen szó egyáltalában kértelmű, s valamint községet úgy az összegyülekezés helyét is jelenthette. De — folytatja tovább — a századok történelme is bizonyítja, miszerint soha laicus kezekre az egyházvagyon kezelése nem bízott, ²⁾ annál kevésbé tétel-lezhető tehát fel, hogy őket a tulajdonjog illette volna. Ami kevés befolyást az egyházi vagyon kezelésére a községek mégis nyertek, az csak az egyházfőnökök concessióján alapult, s ebből éppen úgy nem lehet az ahhoz való tulajdonjogra következtetést vonni, valamint nem — tulajdonjogot vindicálni a gyámok és gondnokoknak védenzeik vagyonához. Eddig Braun. Ezekhez csak azt kívánom megjegyzésül hozzátenni, hogy ezen egész vitát félreértés és megkülönböztetés hiánya szülte; mert Constantin azzal, hogy a keresztyéneknek nem csak összegyülekezési helyeket (templomokat), hanem egyéb vagyont t. i. közöst is megenged birni (non solum ea loca in quibus convenire solebant, sed etiam alia possidisse noscuntur, quae ad ius corporis pertinerent) nem tesz egyebet,

¹⁾ Das kirchliche Vermögen. Giessen 1860.

²⁾ Const. apost. L. VIII. c. 30.

oldalról határozatlanul van hagyva, különös figyelem fordítandó eme részleges határozatlanság miként való eltávolítására és megszüntetésére, és hogy e tekintetben beható vizsgálódást kiválól az *alternativ* (váltakozó) és *nembeli* kötelek (generische Obligationen) igényelnek, mint szintén azok is, melyek mennyiségek szolgáltatására irányozvák. Itt tehát ezekről szölandunk.

I.

A váltakozó (alternativ) kötelekről.

Alternativ minden oly kötelek, melynél fogva több meghatározott szolgáltatás közül egy, — bizonyos személynek választása szerint — teljesí endő. Az ily kötelek több meghatározott szolgáltatások közül egyre akké irányulnak, hogy a kiválasztás az illető szolgáltatások közül legközelebb határozatlanul van hagyva, mely tehát, hogy az obligatio hatályos legyen, valamely akarat által kiegészítendő. Ezen több szolgáltatások nincsenek valamennyien együtt a kötelekben, mint ez némelyektől azon tételhez képest „*plura in obligatione, unum in solutione*“ tévesen állítatik, hanem csak egy áll azok közül valamint a fizetésben, úgy a kötelekben is „*unum etiam in obligatione*“. Csakhogy egyelőre még eldöntetlenül van hagyva, hogy a több eshetőleges szolgáltatás közül, melyik a tulajdonképen kötelezett, *quid est in obligatione?*

Az, hogy az eshetőlegesen (eventualiter) tartozott szolgáltatások közül, melyik a valósággal tartozott, a választás által határozatik el. Annál fogva az alternativ köteleknél főfontosságú azon kérdésnek megoldása, hogy kit illet a választás joga?

A római jogban ezen kérdés a kötelek különféle keletkezési alapjához képest különböző megfejtésre talál. Ugyanis a szerződés által keletkezett köteleknél a választás, — ha csak a szerződésben világosan más nem határozatik, — rendszerint az adóst illeti. Ellenben a legatumoknál a régibb jog szerint különbséget kellett tenni a legatum per damnationem és a legatum per vindicationem között, amannál az adóst (tehát az örökös) emennél pedig a hitelezőt vagyis a legatariust

illette a választás. Justinian pedig a legatum per vindicationem-re fenállott szabályt különbség nélkül minden legatumokra kiterjesztette; úgy hogy a jusztiniani jogban az alternativ legatumoknál, ha az örökös más nem határozott, mindig a legatarius vagyis a hitelező választ.

Az ausztr. ált. polg. törv. könyv 656. és 906. §§-ai értelmében — eltérőleg a római jogtól — a keletkezési alapok különbségének tekintetbe vétele nélkül a választás világos ellenkező határozat hiányában mindenkor az adóst, következőleg a hagyományoknál az örökösöt illeti. Ezzel egyértelmű a Drezd. Jav. 7-ik art.-sa is.

Az adósnak az idézett határozatokban foglalt ezen előnyösítése tökéletesen igazolható is, mert a kötelek lényege tulajdonképen az adós tevékenységében áll. Ha tehát ezen tevékenységnek egy része határozatlanul hagyatik, méltányos, hogy ez által a kötelek viszony folytán természetes szabadságában úgy is megszorított adósnak tartassék fel a jogosítvány, a kiegészítést saját belátása szerint eszközölhetni. Hogy pedig az ausztr. jogban a szerződések és legatumok között e tekintetben különbség nem tétetik, igen helyes és teljesen következetes is, minthogy itt minden hagyomány legatum per damnationem-nek tekintendő.

Egyébiránt úgy a szerződéseknel a szerződő felek, mint a hagyományoknál az örökös intőzkedése által lehet a választás a hitelezőre, illetőleg örökösre, vagy pedig harmadik személyre is bizva. Hagyományokra nézve ezt az ausztr. polg. törv. könyv 656-ik és illetőleg 659. §-a nyíltan kimondja; szerződésekre nézve pedig, — hol a feleknek kölcsönös egybehangzó akarata dönt, — ez már azoknak természetéből folyik. Ugyanigy határoz a Drezd. Jav. 7-ik art. is.

A választási jog, ha az a hitelezőnél, vagy pedig az adósnál van, nem tartozik az ugynevezett legszemélyesebb jogok (*jura personalissima*) közé; minél fogva a kötelekkel, melyre vonatkozik, átszáll a választáshoz jogosítottnak örökösai és engedményeseire is úgy az activ, mint passiv oldalon. A római jogra nézve ez ujabban általános elismertetett; szintén ezen elv van a Drezd. Jav. 11-ik art.-sában is felállítva.

mint hogy az egyes templomok körül lakó keresztyéneket közösségekbe lenni, és közösségi vagyonnal bírhatni ruházza joggal fel, hogy a még létező pogány közösségektől független saját közösségeket alakíthassanak; s e végből van szó a „*quae ad ius corporis pertinerent*“ féle kifejezésről az edictumban, mintegy megkülönböztetésül a „*quibus convenire solebant*“ féle vagyonról. Itt tehát, ugylátszik, a közösségi vagyon az egyházi mellett csak emliti, de nem úgy, hogy azért mindkettőt egynek lehessen tartani.

De ha vizsgáljuk bármelyik lapján is a római törvényhozást, abból csak azon meggyőződést szerezhetjük (hacsak egyes szónak, mik elhintve előfordulnak, annyi jelentőséget nem akarunk tulajdonítani, hogy miattuk a törvény legvilágosabb értelmét is készek legyünk tagadni), miszerint a rómaiaknál, habár nem is a vagyonegység eszméje, de egyáltalában a közösségek tulajdonjoga sem volt elismerve, az egyházjavadat illetőleg.

Egyéb példákat hosszadalmasság kerülése végett mellőzván, csak Justinianra hivatkozunk, miután, ha római törvényekről van szó, az ő compilációi képezik a nyugponton, honnan az előre és hátratekintés legkönnyebb. Lássuk tehát:

I. 26. cod. de St. eccles. (I. 2.) „Justinian, miután több végrendeletben oly kifejezésekre talált, melyek szerint valaki Krisztust ex asse nevezte ki örökösül, anélkül, hogy valamely szentházt jelölt volna meg (μή προσθεις εὐκτρεῖον οἶκον μηδὲνα), s azt veszi észre, hogy emiatt a régi törvények mellett nagy bizonytalanság szokott támadni (πολὴ ἀδηλίαν), azt ő megakarja szüntetni, s rendeli ennek következtében, miszerint ha ezentul valaki Krisztust nevezi ki örökösül, azon vidék, város vagy falu szentegyháza, hol az örökös meghalt, tekintessék örökösül, s ez legyen irányadó legatumok s fidei commissumok eseteiben is

(1. §.). Ha pedig valamely arkangyal vagy martyr tétetett örökösül — valamely szentegyház megnevezése nélkül (μή ποιησάμενος οἶκον μνησιν), akkor az ama városban annak tiszteletére épült leggyen örökös (εἰ μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν πόλιν ἐκεῖνην ἢ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς εὐκτρεῖος οἶκος, εἰ δὲ μὴν ἐκεῖν ἢ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς εὐκτρεῖος οἶκος, εἰς μὴν ἐκεῖνον τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχιερέως ἢ τοῦ ἀγιοτάτου μαρτυροῦς αὐτὸν δοκεῖν γερῶ φθαῖ κληρονόμου); ha pedig olyan nevű azon helységben nem volna, az azon környékben létező templomok tekintessenek örökösökül, ezek között pedig névleg az, mely ama kijelölt martyr vagy arkangyalnak van szentelve (2. §.). Ha azonban több hasonló nevű templom volna ugyanazon városban, s más jelből nem lehetne felismerni a valódit, akkor az elhalt által leggyakrabban meglátogatott, leginkább kedvelt, különben pedig a szegényebb birjon előnnyel a többi felett.

Kérdem már most, hogy mi jelentősége lett volna mindez intézkedéseknek, ha a rómaiaknál az egyházvagyon a közösségek vagy az összes egyház tulajdonának tekintett volna? De minek használta volna Marcian is a különféle nevezeteket, ha a „község“ vagy „ecclesia“ nevezet alatt mindazok érthetnek volna jogilag is? vagy nem tűnnék-e nevetségesnek fel Justiniannak törvényébe fektetett eme előgondoskodása akkor, midőn egy közösségben két és több templomról mint különböző jogalanyokról szól vagyoni tekintetben, midőn két ugyanazon arkangyal vagy martyrnak ajánlott templom között is különbséget kíván a vagyonról illetőleg tétetni, ha állana azok véleménye, kik azt mondják, hogy a rómaiaknál keresendő és található azon jogeszmék első kútfői, melyek az egyházvagyon a közösségek vagy az összes egyház tulajdonául tekintik? Hogyan képzelhető továbbá el, hogy két ugyan azon városban levő plébánia vagy más egyházintézetek közt mindennemű vagyoni jogviszonyok fejlődhetek volna ki, — mint p. o. szerzés,

Ugyan ezen a dolog természetéből folyó szabályt kell az ausztr. jogra nézve is elfogadni, szerződésekre nézve következik ez a polg. törv. könyv 918. §-ából is. *) A hagyományoknál azonban a polg. törv. könyv 659. §-a e szabály alól egy kivételt állít fel azon esetre, ha a választási jog a hagyományosnál van, kiről az át nem megy az örökösök és engedményesekre. De ezen singularis kivétel, mely különben sem igen helyeselheto, más esetekre, nevezetesen arra, ha a választás az örökösökkel, ki nem terjesztendő, annál kevésbé pedig a szerződésekre, minek az idézett 918. §. ellent állana.

Ha azonban a választási jog harmadik személynél van: akkor az legszemélyesebb jogot képez, következésképp tőle örökösre át nem szállhat. **) Ha ő a választás előtt meghalt, vagy pedig azt el nem vállalja: akkor az ausztr. polg. törv. könyv 659. §-a értelmében a bíróságot illetendi a választás.

Ettől eltérőleg a Drezd. Jav. 11-ik art.-a szerint ilyenkor a kötelmi viszony semmis. E határozat nagyon is categoricus és a legtöbb esetben a felek intentiójával ellenkező; miért is e fölött előnyt érdemel az ausztr. polg. törv. könyv 659. §-ának ide vonatkozó fenemlített határozata.

Dr. SÁGHY GLULA.

Az esküdszékek.

(Folytatás)

III. Különös fontosságu a *special-jury* kérdése is. El van ismerve, miszerint vannak büntények, melyeknél az azok feletti helyes ítéletre különös ismeretek ki-

*) Ezen §. szerint a szerződésekből származó minden nem pusztán személyes viszonyokon és képességeken alapuló jogok és köteleességek átszállnak a szerződő felek örökösire; már pedig a választási jog nem olyan, mely „pusztán, személyes viszonyok és képességeken” alapulna. minélfogva annak, — hacsak a szerződő felek világosan mást nem határoztak, mit tenni természetesen szabadságukban áll, — át kell menni örökösöikre.

**) Magától értetű, hogy ugyanez áll mindazon esetekben is, midőn a választási jog szerződés által kifejezetten egyedül az adós-, vagy a hitelező-, vagy pedig hagyományoknál az örökhagyó határozata folytán csak az örökös, vagy hagyományos személyére szorítottatott. Természetesen az ausztr. jog szerint, ha a választás a hagyományosnak van átengedve, ily nyílt megszorítás nem szükségeltetik, miután, mint már érintve volt, a 659. §. szerint a hagyományost illető választási jog annak örökösire annélkül sem száll át. Mindezen esetekben — hasonlólag abhoz, midőn a választás

vántatnak meg az esküdszékekben. Ily büntények felett határozni van hivatala a *special-jury*. Az angol törvényhozás is helyét látja az ily különös esküdszékeknek vagy *special-jury*-nak, melyet csak nemesekből vagy előkelő polgárokból (*Esquire*), bankárokból s oly egyénekből állítat össze, kik legalább 600 font sterling évi jövedelmet mutathatnak fel. A különös esküdszékeknek a koronai ügyészt megilleti a közönséges esküdszékeknek nem gyakorolható mindenkorrai visszautasítási jog¹⁾.

Franciaországban az 1791-iki törvényhozás a *hamis bukás* és a *hamisítás* eseteire hozta be a *special-jury* intézményét, s ezen különös esküdszékekhez azon polgárokat hívta meg, kik a büntények e nemére vonatkozó viszonylagos ismeretekkel leginkább birnak (*citoyens éligibles ayant les connaissances relatives du genre du délit*); a francia köztársaság IV-ik évében Brumaire 3. hozott törvénykönyv (*Code de 3. Brumaire, l' an IV.*) ily *special-jury*-t ezeken kívül még több más büntényekre hozott be, ellenben a jelenleg érvényes *Code pénal* ily *jury*-t többé nem ismer, hanem némely egyes büntényekre *különös törvényszékeket* (*Specialgerichte*) állított fel.

Az iránt: vajjon az ily *special-jury* intézménye szükséges-e és mennyiben, a francia jogtudósok is elágaznak véleményeikben. Mig a legtekintélyesebb praktikusok egyike — *Lacuisine* — azt szükségesnek mondja, az alatt mások szerint²⁾, kik határozottan az ellen nyilatkoznak, az ily különös esküdszékek ellenkezik a közérkölcökkel s a gyakorlati szükséggel, s általuk az esküdszékek általános fő elve, valamint a polgároknak a közönséges esküdszékekben helyezett bizalma egyaránt gyengítettik. Általában véve a praktikusok egyező nyilatkozataiból indulva ki minél felvilágosultabb és értelmesebb esküdt-

tás harmadik személyt illet, — ha a választásra jogosított annak megtétele előtt elhal, a bíróság fog választani. Ez azon esetre, ha a választás a hagyományosnál volt, az ausztr. polg. törv. könyv 659. §-ban határozottan előszabatik, a többi itt említett esetekre pedig ugyanez analogia útján alkalmazandó.

¹⁾ Az O'Connell elleni perben részint a fennemlített visszautasítási jogban, részint azon körülményben, miszerint az esküdszék részletes lajstromába felvehető gazdagok közt nagyobb részt protestánsok s angolok vannak, rejlett oka annak, miért került ezen ügy különös esküdszék (*special-jury*) elébe.

²⁾ Igy Helie: *Revue de législation* par Wolowski, 349. lap. és Portalis: *Mémoires de l'academie royale de France*, 1841. vol. III. 997. lap.

csere, elévülés, ¹⁾ szolgálat, bérlet²⁾ vagy ezekből eredt perek — amint csakugyan fejlődtek is, — ha mindkettőnek vagyona a község vagy az összes egyház, tehát ugyanazon jogalany tulajdonának tekintetett volna. De végre még az is ellene bizonyít a községi tulajdonjogot vitatóknak, hogy a rómaiaknál egészen más törvény szól a községekkel illető vagyonról mint az egyháziról.

A rómaiak saját szerű jogi fogalmai szerint csak földi látható lények vagy testületek birhatván vagyonszerzési képességgel, ³⁾ eo ipso elgyengül azok bizonyítéka is, kik a gyakorta előforduló „*Patrimonium Dei*“ „*Domino Jesu Christi dare*“, s több e féle — inkább a jámborság és buzgóság kifejezéseinek mint jogi megjelöléseknek kereszthetők — nevezetekben vélnek érvt fellelhetni arra, hogy — ezen adományoknál az Isten vagy Krisztus képezvén az intentiót — ezekben özpontosulva az összes egyház tekintetett volna a felajánlott javak tulajdonosul.

Különben az sem kis képtelenség volna állítani, hogy maga Krisztus vagy az Isten lett volna az egyházak tulajdonosa a rómaiaknál, mert törvényeik szerint jognak köteleesség felelve meg, ebből azon ferdeség következne, hogy —

¹⁾ Hogy létezett elévülés az egyház egyes intézetei között, szolgálaton például e hely: *Can. 15 §. 6. Caus. XVI. q. 3.* „*In canonibus vero ecclesia adversus ecclesiam triginta annis, monasterium adversus ecclesiam nonnisi quadraginta annis praescribere permittitur.*“

²⁾ „*Sed etiam ipsis sanctissimis ecclesiis et aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones et emphiteuses facere ad invicem*“ — mondja Justinian. *Lásd. nov. 55. c. 2 és nov. 123. c. 6.*

³⁾ Mühlenbruch, *Glück pandektáinak bővítésében* 39. k. 443—445. l. „*Die Alten knüpften jede juristische Persönlichkeit an eine physische.*“ — Savigny, *System. I. k. 52. 53. §§.*

az Isten a földön mint jogalany szerepelvén, — vitályos vagyoni kérdések esetében perbe is idézhető lett volna.

S mégis voltak tudós Canonisták, kik elég elfogultsággal birtak azt állítani, hogy az egyházak tulajdonosa római jog szerint is az Isten. Ezek — miután a biblia szerint „Istené az egész világ“, s ezt a keresztyénség elfogadása által kétségtelenül elismerték Rómában is — nem ismerhetik azt sem el, hogy létezett volna privát vagyon is a keresztyén Rómában, mert Istené mint alkotó levén minden, s az egyház az ő országa, mindent az egyház részére kellene vindicálniok, s ezen alapokon azon tételt állíthatnánk fel, hogy minden, ki javakkal bir, az egyház nűbérese. Azonban ez csak chimera, soha sem létezett mint jogelv, annál kevésbbé pedig a rómaiaknál, miután tétel jogi felfogásuk szerint semmis, s különben is ha úgy lett volna, akkor nem kellendett az Isten részére előbb adományozni valamit, hogy annak tulajdonosává legyen, mi ugyis az övé volt. ¹⁾

Hogy pedig az „*ecclesia*“ szóra lehessen azon véleményt vitatóknak — kik az összes egyházat hiszik a római törvények által a javakhoz tulajdonosul elismerve — építeniök, nem áll, mert e szó alatt mint tudva van az összes és egyes egyház egyaránt értethetik; de különben is annyiszor fordul elő egyes mint többes számban a törvényekben használva, ²⁾ s már azért sem fogadható el biztos alapul.

Azt állítani továbbá, hogy a püspökök vagy oeconomusok — miután intézkedések alá volt bocsátva az egyházvagyon, tekintettek volna tulajdonosokul, annyit tenne, mint a tartó-

¹⁾ L. 29. pr. D. de donat. 39. 5. — L. 3. D. pro Donat. 41. 6. — L. 1. 18. D. tit. cit. — L. 5. §. 8. de donat. inter. vir. et ux. 24. 1.

²⁾ Konek, *Egyházjog.* 230. l.

székeknek bizonyos egyes bűnesetekbeni szüksége el van ugyan ismervé, de el van ismervé az is, miszerint nem létezik törvényhozás, melynek sikerült volna mindeddig ezen feladatot kellően megoldani.

IV. Az esküdtszékek pártolóinak mindennek előtt az-iránt kell megegyezniök, vajjon az *angol*, *skót*, *francia* vagy *éjszakamerikai* juryt kívánják-e behozni, és hogy az esküdték bizonyos megállapított bizonyítási szabályok — ugynevezett *bizonyítási elmélet* — szerint, vagy saját belső meggyőződésük — az ugynevezett *conviction intime* — szerint tartoznak-e ítélni. Ez utóbbi nézetet nem osztjuk, annak gyakorlatbani alkalmazását kívánatosnak nem tartjuk.

Ha a francia jogtudósoknak ¹⁾ ezen „*conviction intime*“ feletti nyilatkozatait vizsgáljuk, úgy csakhamar fel fog tűnni az ebbeli nézetek kellő tisztaságának hiánya. Míg némelyek e kitétel alatt az ugynevezett *conscience du jury*-t értik, mások bizonyos belső tapintatosságról vagy a valóság felfedezésére vezető ösztönről szólnak; ismét mások azt állítják, miszerint a *conviction intime* alapja az ugynevezett *omnipotence du jury*, némelyek még is elismerik, miszerint az esküdtéknek *erkölcsi bizonyítékokra* kellene ítéletüket alapítaniok. Ezen elágazó fogalmaknak kellő szabatoságban s határozottságban hiánya képezi okát annak, hogy Franciaországban az esküdtszékek tárgyalásaiban nem találjuk fel a kellő alaposságot, s az ott tartott védelmi beszédek gyakran pusztá declamatiókból állanak, vagy az esküdték szá-nalmának felkeltésére, méltányossági érzületeinek fel-ébresztésére irányozvák, míg Angolhonban s Ameriká-ban azon hosszú s szakadatlan gyakorlat szentesítette elv folytán ²⁾, mely szerint az esküdték által a „*law of evi-dence*“ követendő, már maga a tárgyalás alaposabb s határozottabbírányt nyer, miután védő és vádló egyaránt tudja miszerint bizonyítási szabályokhoz vannak kötve s azokat elemezni valamint azoknak a fennforgó bűne-setre alkalmazhatását kimutatni tartoznak; az esküdték tehát a meggyőzkerezt szokást követve a befogadott

¹⁾ Például Oudot: *Théorie du jury* 419. lap.

²⁾ Rintel, von der Jury, 137. lap. — Reynold, de vera judicior. jura-tor. origine. 68. lap.

mányi helytartóknak tulajdonítani minden államjavakat, mik kerületükben kezelésükre bízott.

Van-e példa reá, hogy a püspökök fel lettek volna ruházva joggal az egyházak vagyonát saját egyéni céljaikra fordítani, ¹⁾ vagy végrendelkezhettek-e nemcsak annak állagá-ról, de az abból szerzett jövedelem felett is korlátlanul? Lehe-tetleníté azt az egyház ²⁾ s nem ismerte el sehol a római tör-vény sem. ³⁾

Mért tétetett különbség a püspökök privát és az általuk csak kezelt (egyház) vagyon között, úgy, hogy ezen utóbbinak elfecsérlése, vagy gondatlan elhanyagolása esetében a tör-vény ⁴⁾ hallgatólagos zálogjogot biztosított az illető egyház-nak a püspök és oeconomus magánvagyonára? A kérdés fele-letre sem szorul.

Ugyanezt lehet a pápáról is mondani, miután, hogy ő lett volna a javak tulajdonosa, egyházjogilag is meg van czá-folva, ⁵⁾ s a tételes római törvények sem állítják.

Előfordul még a „*patrimonium pauperum*“ nevezet is a

¹⁾ Zsinati végzéseken kívül a világi törvényhozás is rendelkezett az egyházjavaknak a püspökök és oeconomusok által egyházi célok sze-rinti kezelése iránt. L. 44. §. 3. Cod. de Episc. I. 3. — L. 26. §. 1. Cod. de Episc. I. 4.

²⁾ Az antiochiai zsinat (341.) büntetéssel fenyegeti az önkényes püspököt; (act. Conc. Antioch. C. 23. 24.) ugyszinte az ephesusi (431) és chalcedoni (451) is.

³⁾ Thomass. Vetus et nova Eccles. discipl. Pars III. L. I. C. VI. N. IX.

⁴⁾ Nov. 7. C. 1. 2. 3. 7.

⁵⁾ C. 20. Caus. XII. q. 2: „Non liceat Papae praedium ecclesiae alienare.“ Thomass. P. IV. L. IV. cap. 11: „Cum papa sit minister et dis-pensator bonorum communis, non habeat collatam sibi potestatem su-per bonis ipsis“ stb.

bizonyítási elmélethez vagy bizonyítási szabályokhoz kötve. A tárgyalás folyamatában az esküdték az azt vezénylő bíró által folytonosan figyelmeztetnek s intet-nek a követendő szabályokra s kellő utmutatást is kap-nak; az esküdték tanácskozmánya szilárdabb s határo-zottabb alapot nyer, mert folytonosan előttük lebegnek az általuk követendő bizonyítási szabályok, s ha talán tévedtek volna valamely irányban, úgy eszközök is létez-nek e tévedések vagy hibák helyrehozására, orvoslására. A bíró valamely bizonyítási szabály alkalmazása körüli kérdést tisztársainak előterjesztheti s az elítelt maga „*writ of error*“ vagy „*newtrial*“ indítványozhat. Va-lóban háladatos munka volna az *angol* s *amerikai* ¹⁾ jog-tudósoknak a bizonyítási tannal foglalkozó számos íra-taikat összehasonlítani. Meggyőződhetnénk azokból, mily szorgalommal, pontossággal, s mily bő tapasztalati ada-tok alapján vannak a bizonyítási szabályok, például a tanuk hitelessége, a beismerés kellékei, az írások össze-hasonlítása, vagy a mesterséges bizonyítás stb. körül, kidolgozva s elemézve, hogy ez által az esküdték állása s működése megkönnyebbítették. Mindaddig, míg az esküdtszékek nem fognak az Angolhonban elfogadott irányban működni, mindaddig, míg nem fogják sajátjuk-nak vallani azon meggyőződést, miszerint minden fenn-forgó bizonyítékot megvizsgálni, kellőleg megbírálni, s méltányolni elutasíthatlan kötelességük, s csak ha azok tökéletesen megnyugtatók, lehet és szabad az azok által szült összbenyomásnak engedni, mindaddig mondom az esküdtszékek intézménye nem csak ki nem elégítő, sőt az ugynevezett „*conviction intime*“ elve mellett még veszé-lyes alapon is nyugszik.

V. Főfontosságú ezeken kívül a *kérdések intézése* is az esküdtékhez. A kérdésektől függ kisebb-nagyobb mértékben magának az emelt vádnak sorsa, eredménye, miután az esküdték ott, hol a különböző ténydolgokra vonatkozó és a legelágazóbb irányban tett kérdések fe-llette számosak ²⁾, részint ezen kérdések nagy halmaza

¹⁾ Különösen Greenleaf munkája: A treatise on the law of evidence. Boston 1844. I. kötet. Még részletesebben irt: Tait, On evidence. Edin-burgh 1834.

²⁾ Hogy még jelenleg is szerfelett sok kérdések intéztetnek az es-küdtékhez, ezt bizonyítja például a Courtot-féle bünbánda pere 1844-ben,

római törvényekben. De ebből és abból, hogy csakugyan ré-szeltettek az egyházvagyon jövedelmének egy részében (ala-mizsnaképen), még nem fejlődhetett és nem is fejlődött ki azon nézet, hogy az egyházak s egyéb egyházi intézetek javai a szegények tulajdonának tekintetett volna; mert akkor ama számos egyéb intézeteknél is, mik a római törvények által va-gyonképeséggel ruháztattak fel, ¹⁾ — mint árvaházak, kóro-dák, lelenczházak, aggastyánok házai stb. — a betegeket, le-lenczeket, öregeket kellene a vagyon tulajdonosaiul tekinte-nünk. ²⁾

Világos és elvitázhatlan dolog tehát, hogy római törvé-nyek szerint sem az Isten sem Krisztus, épen úgy nem a köz-ségek, hanem azon *egyes egyházintézetek*, melyek *haszonvétele*t *birták*, tekintettek a nekik felajánlott javak tulajdonosaiul.

De mert a rómaiak ősi fogalmai szerint a vallás az em-beriség (földi) boldogságára levén rendelve, annak elérhetése végett az államfőben kellett concentrálnia alkatelemeinek, s a cultus különféle társulatainak s intézeteinek vagyonszerzési joga a császári hatalom kisugárzásából következett: nem nevezhető alaptalannak azok állítása sem, kik azt mondják, hogy a római törvények befolyása alatt kezdett volna terjedni azon nézet is, hogy az állam tulajdonosa az egyházvagyonnak, mint oly társulat javainak, mely az állam bizonyos céljainak valósítására van rendelve. Arról, hogy kinek tulajdonítja a mostani kor jogi felfogása az egyházvagyonhozi tulajdonjogot, más alkalommal szölandunk.

FRIEDMANN BERNÁT.

¹⁾ L. 19. Cod. de ss. Eccles. I. 2, L. 33. §. 7. — L. 35. 42. §. 6. és 9. — L. 46. §. 1. és 3. — L. 49. Cod. de Episc. I. 3.

²⁾ Savigny, System. II. k. 271. l.

által mintegy elárasztatnak, részint nem képesek az egyes kérdések egymáshoz viszonyzatát kellőképpen felfogni, minek következtében könnyen helytelen vagy egymással ellenkező választ adandnak; ellenben ott, hol a kérdések egész általánosságban tételnek és sokat magukban foglalók, az esküdtek ismét az egyes kérdéseket különféle képen értelmezik, és ugyanazonegy kérdést különböző alapokból indulva ki fejtik meg, ugyannyira, hogy gyakran tévedésen alapuló valóság fog csak előállíthatni. Tudva van olvasóink előtt, mennyire kedvezett az *előbbi francia törvényhozás* az esküdtekhez intézendő kérdések részletezésének, úgy hogy különösen a tettes gonosz szándéka iránti kérdés rendesen támasztatott, és a tett kérdésnek az esküdtek részéről különféle értelmezése folytán oly feleletek adattak, melyek gyakran a tettes büntetlenségét eredményezték. A kérdések telhető részletezésére irányzott törekvés határtalan volt s gyakran a legnagyobb zavart idézte elő. Tudva van, hogy egy előfordult bűnvádi esetben az esküdtekhez intézett kérdések száma 6000-re ment. Az 1808-ki törvényhozás e tekintetben a végletekig jött; azon kérdés, vajjon a vádlott a vád tárgyát képező bűntényre nézve vétke-e (coupable), rendesen intézendő volt az esküdtekhez; de csakhamar a legnagyobb nehézségek merültek fel, és minden évben számos ítéletek semmisítették meg a kérdések nem helyes intézése miatt¹⁾. A joggyakorlat maga vezetett ismét a kérdések részletezéséhez; a kérdésből minden jogi pontoknak kizárva kellett volna maradniok, ugyannyira, hogy az esküdtek tisztán csak a puszta ténykérdés feletti határozatra lettek volna hivatva, mi által ismét nem csekély vita merült fel az iránt, mit kelljen a tulajdonképeni ténykérdéshez s mit a jogkérdéshez számítani²⁾. A mint mondani szokás, a kérdésben minden *complexitás és halmozottság* gondosan elkerülendő; de miután a tettes szándéka feletti kérdés a ténydolog iránti kérdéstől el nem választva támasztandó, az általános kérdés gyakran különféle értelmezéseket fog elkerülhetlenül maga után vonni. Franciaország legtapasztaltabb praktikusai³⁾ elismerik, miszerint a kérdések intézésének jelenleg ott divatozó módja vagy rendszere nem kielégítő, csak hogy ismét az ebbeli baj elkerülésére ajánlott eszközök is sokféle nehézségekkel járnak s nem kis mértékben vonatnak kétségbe vagy támasztatnak meg⁴⁾.

VI Az esküdtszékek hatályossága sokban még feltételezve van azon befolyás meghatározásától is, melylyel az esküdtek a *büntetés kiszabására* nézve bírnak. Azon elvből vont következetesség folytán, miszerint az esküdtek egyedül csak a puszta ténykérdésnek bírái legyenek, Franciaországban még kötelességükül is van téve az, hogy a büntetésre szabható büntetésre nézve semmi tekintettel se legyenek; de e szabály felett köztudomás szerint nevetnek az angol praktikusok, és *magában Franciaországban* is el van ismervé, hogy e szabály csak írott malasztja maradt a törvénynek, és a gyakorlatban sohasem foganatosított. Épen azon számos felmentések végett, melyek Franciaországban azon esetekben, hol az esküdtszékek a büntetést felette súlyosnak találták, általuk kimondattak, lett az 1832-dik évi rendszer behozva, mely szerint az esküdtek vannak

hol 418 főkérdés és 500 mellékes körülményekre irányult kérdés intéztetett az esküdtekhez.

¹⁾ 1843-ban halmozott kérdések (questions complexes) miatt 10, hiányos kérdések miatt 7 ítélet semmisített meg.

²⁾ Például, vajjon az okmányhamisításnál a kérdéses okmány köz- vagy magányokmány, vagy kereskedelmi papír-e (effet de commerce)?

³⁾ Így Golbery, — ki maga is hosszú időn át esküdtszéki elnök volt. — Lásd Zeitschrift für ausländische Gesetzgebung, V. köt. 222. lap, hol érdekes példák olvashatók.

⁴⁾ Magában Angolhonban is nagy vita folyik az iránt, mely kérdések legyenek tulajdonképeni jogkérdések s melyek ténybeliek. Lásd Law Review 33—44. l.

hivatva a netalán fennforgó enyhítési okok felett határozni, és ha ily okokat határozatuk szerint fennforogni látnak, úgy a büntetés egy vagy két fokkal is a törvényben megállapított *minimum alatt* szabandó ki. E joggal gyakran látjuk élni az esküdteket¹⁾. Mondanunk sem kell, mennyire támasztatik meg e rendszer²⁾, s mily hangos vádak emeltetnek az esküdtek abbéli engedékenysége ellen, melynek folytán azok gyakran minden tényleges alap nélkül a legsúlyosabb bűntényeknél is enyhítő körülményeket fogadnak el, mi által azután a büntető törvények hatályán és tekintélyén nem kis csorbát ejtenek, s a nép erkölcsi érzületét is félrevezetik. Meg vagyunk ugyan győződve az ebbeli vádak tulságosságáról, meg vagyunk győződve arról, hogy a francia törvényhozás álláspontja mellett, miután az aránytalanul szigorú, az enyhítési okok rendszere kívánatos, sőt szükséges is a büntetések alkalmazásánál előfordulható szigor elkerülésére, valamint annak megakadályozására, nehogy az esküdtek a súlyos büntetéstől, mely elítélés esetében a tettesre vár, mintegy visszajedve, azt inkább egészen felmentik, holott most csak az enyhítési okok méltánylásával és azokrai tekintettel ítélik el őt. Csak az *eljesztési elmélet* párhivei panaszkodnak az iránt, hogy a Code pénal súlyos büntetései most már nem alkalmaztatnak. A törvényhozás csakis maga okolható, ha a szentesített büntetés enyhítését ellenzi. Ellenben azon írók és jogtudósok nézetei ellen, kik az enyhítési rendszert ugyan helyeslik, de vagy az a feletti határozást, vajjon enyhítő körülmények a kérdéses bűnesetnél léteznek-e vagy sem, maguknak az állami bírának, nem pedig az esküdteknek akarják fenntartani, vagy pedig némely különös bűntényeknél az ily enyhítő körülményekről tekintet egészben ki akarják zárni, — fel lehet hozni azt, miszerint ezen *nézetek elseje* által az esküdtszékek *lényege* sértetik meg s a jogkérdés feletti ítéletre hivatott bírák egyuttal a legfontosabb ténykérdések felett is bírákká válnának; a kifejtett *második nézet* ellenében pedig bátran elmondhatjuk, miszerint nem létezik egyetlen oly bűntény sem, melynél rendkívüli körülmények közt be ne következhetnék a bűnösségnek a törvényhozó által előre sem látott alábbszállása, enyhítése; már pedig az esküdtszékeknek valamely állambani behozatalánál *főfontosságú* az, miszerint a törvényhozó tisztában legyen az iránt, vajjon:

1) az 1808-iki *Code pénal rendszerét* akarja-e elfogadni, mely szerint az esküdtek enyhítési okokra semmi tekintettel sem lehetnek, — vagy

2) az 1832-ik évi *francia rendszert*, vagy

3) a *genfi törvény* azon rendszerét akarja-e követni, mely szerint az esküdtek vagy semmiféle enyhítő körülményeknek helyt nem adnak, vagy az ily körülmények fennlétét csak egyszerűen kijelentik, vagy kijelenthetik, miszerint enyhítő körülmények felette nagy mértékben (trés atténuantes) léteznek, mitől azután a törvényben megszabott büntetés kevesbitése függ, vagy végre

4) vajjon az *angol rendszer* fogadtassék-e el, mely szerint az esküdttel egy oly *különös ítéletet* (*Special-verdikt*) hozhatnak³⁾ mely által a bűntény jogi meghatározása feletti határozatot az állami bírákhoz utal-

¹⁾ 1843-ban az esküdtek 4120 bűnesetben 2855 elítélt vádlottnál találtak ily enyhítő körülményeket. Az elítélt bűnösöknek csak egyharmadánál nem találtak olyanok. A mondott enyhítő körülmények folytán 33 emberölési, 69 gyilkossági, 28 megkísérlett gyilkolási, 3 apagyilkossági s 202 minősített lopási bűnesetben lett a büntetés egy fokkal a törvényben megállapított minimum alatt alábbszállítva. Lásd Mittermaier, Die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung, I. r. 111. l. s II. r. 249. l.

²⁾ Lásd Mittermayer idézett munkáját, I. r. 113. l., II. r. 250. l. Lacuisine: De l'administration de la justice criminelle, 17—48. l.

³⁾ Lásd Mühy 516. l. jegyzet. — Rintel, Von der Jury, 144. l. — Cornish Handbook, 105. l.

hatják és a tettes bűnössége felett hozandó saját határozatukat attól feltételezhetik, vajjon az említett bírák a kérdéses esetben ezen vagy ama bűntényt látják fennforogni¹⁾.

Ezen négy rendszer mindegyike *mellett s ellen* lehet érveket felhozni, — de mindezen érvek sokkal gondosabban volnának bírálat alá veendőek s megfontolandók, mint eddig történt, hogy az esküdszékek becse, jelentősége s a kérdéses rendszerek helyessége felett véglegesen megállapodni lehessen. (Vége következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanártól.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

I.

Árumegrendelésnél az 1840. évi 16. t. cz. 36. §-ának értelmezése körül felmerült véleménykülönbség.

Seidl Ágoston, prágai kereskedő Fischer Károly pesti kereskedő részére az 1863. évi nov. 26.-kán kelt factura szerint 4 zsák pamutot küldött a vaspályán; ezen árut Fischer Károly vette által 1863. évi decz. 2.-kán; azonban egy nappal előbb ellene a csőd megnyitvatván, ezen áruk is a csődtömegbe bevonattak.

Seidl Ágoston 1864. jan. 9-én Pestváros tszékehez, mint csődbíróshoz 1009. sz. a. benyújtott igénykeresetlevelében a kérdéses árut mint tulajdonát természetben kiadni, ha pedig természetben nem léteznék, annak árát megtérítettetni kérte, azon okból, mert a csődtömeg azokat átvenni jogosítva nem lévén, az kétségtelen tulajdona maradt.

A megtartott tárgyalás folytán Pestváros tszéke m. 1866. évi decz. 31.-kén 12,806/864. sz. a. hozott ítéletével felperest igénykeresetével elutasította, mert felperes önmaga beismerte, hogy az általa igényelt pamutmennyiségre nézve közte és Fischer Károly között rendes adásvevési szerződés jött létre, feladási levéllel pedig szinte kimutattatik az: hogy felperes az igényelt pamutot Fischer Károly rendelete következtében az ez által meghatározott módon ugyanannak veszélyére még a csőd kiütése előtt, vagyis 1863. évi nov. 26.-án Fischernek hitel mellett birtokába bocsátotta, s így ezen küldemény az 1840: 16. t. cz. 36. §-a rendeletéhez képest már 1863. évi nov. 26.-án Fischer Károly valóságos tulajdonává válván, azon kifogása: hogy ezen küldemény a csőd megnyitla után jutott a tömeg birtokába, bírói figyelembe nem vétethetik.

Ezen ítéletet a felperes részéről közbevetett semmisségi panasszal összekötött felebbezés folytán a kir. váltófeltszék f. évi július 10.-én 3018. sz. a. szótöbbséggel helybenhagyta.

A kisebbség véleménye szerint az eljáró csődbíróság ítélete megmásítandó, alperes csődtömeg 4 zsák pamut, illetőleg annak árának felperes részére 15 napok alatt különbeni végrehajtás terhe mellett kiszolgáltatásában elmarasztalandó.

Itt ugyanis döntő kérdés az, vajjon a megrendelő ellen kiűtött csőd idejében a megrendelt áru a bukott mint megrendelő valóságos tulajdonába átmert-e, vagy sem? E tekintetben az elsőbíróság által felhívott 1840: 16. t. cz. 36. §-ának nem tulajdonit a tulajdon kérdésének elhatározására hatályt, bárha ott az mondatik: hogy a megrendelt áru, ha a megrendelő által kijelölt alkalommal indittatik utnak, a megindítástól fogva azonnal a megrendelő birtokába megy át.

E törvény tüzetesen az utközi károk kérdésének a két fél közötti elintézésére van irányozva, s tulajdon megalapítani látszó szavai csak a jogi következtetés megalapítása végett befontaknak mutatkoznak, — itt tehát a tulajdon inkább következtetés okából csak eszményileg állittatik fel.

Ezen törvény nem képez kivételt ama általános törvény-szabály alul: mely szerint ingó javaknak tulajdona csak akkor megy a vevőre át, a mikor ő személyesen vagy megbízottja átveszi, — e törvény inkább az áruk biztosításának minémüségével bír.

Ezen szokást a kereskedési és szállítási gyakorlat is fel-

világosítólág támogatja, mely szerint a küldő, ha nem a megrendelő által kijelölt, hanem maga által előállított alkalommal szállítja az árut, a szokásos „*az ut veszélyére szállítom*“ záradékkal az utközbeni károsodás veszélyét és terhét magától el, és a megrendelő félre hárítja a nélkül, hogy a tulajdon kérdésére bármi módosítást idézne ez által elő; a tulajdon akár egy, akár más módon indította a küldő az árut, mindaddig mellette marad, míg azt a megrendelő által nem veszi, minél fogva a megrendelő az utközben levő árut, míg a megrendelőnek általadva nincsen, mint tulajdonát visszaveheti, mint ezt szinte a gyakorlat megerősíti, ugyanis: a postán vagy bármily közközlekedési uton megindított áru a feladási vevény előmutatása mellett akadálytalanul a feladónak ki szokott szolgáltatni, különbség nélkül: akár jelölte ki a megrendelő a szállítás ezen módját, akár nem, mi vizsgáltatni nem is szokott, és ha bebizonyittatik is a megrendelő ellenében: hogy az ilykép visszavett áru szállítására ezen módot jelölte ki, még sem támad ebből a megrendelőnek tulajdonjogi, hanem csak szerződésbetöltési, illetőleg kártalanítási keresete.

Alkalmazva ezen jogi elvet a fennforgó esetre, miután a kérdésben levő áru a csőd kiütése előtt nem jutott a megrendelő kezébe, az nem menván át jogosultsággal a bukott tulajdonába, a csődtömeghez pedig csak azon vagyon foglaltathatnék, mely a bukottnak a csőd kiütésekor birtokában volt, — annál fogva a kérdéses áru kiszolgáltatásának volna helye, de mint-hogy ez időközben a csőd képviselte által elhasználtatott, annak ára minden más követelések előtt kifizetendő.

II.

Egy nagy baj, melyen segíteni kell.

„A vesztés fél fizesse a perköltséget,“ vagy „a perköltségek kölcsönösen megszüntetnek,“ oly elv, mely a polgári ügyekben gyakorlatilag is érvényben van; a bíróság azonban nem sokat törődik avval, ha egyik vagy másik fél megállapított költségeit ellenfelétől be nem hajthatja, sőt néha avval sem, ha a perlekedő felek tanukat bármi okból a bíróság elé állítani nem képesek.

S ez igen természetes.

Polgári ügyekben a megsértett jog helyreállítása, a jog érvényesítése iránti fellépés, szóval a bírói hatalom segélyül hívása a felekre bizatik, s a bíróság igen ritkán, csak bizonyos meghatározott esetekben, pl. mint gyám-hatóság léphet fel hivatalból az árvák jogainak épségben tartása céljából. Igen, mert a polgári ügyek magán ügyek, melyek az államnak csak egyes polgárait illetik, s szabadságukban áll a jogsérelmet el is tőrni.

Egészen más természetűek a bf. ügyek.

Itt már a bíróság közönyös nem lehet.

A tudomására jutott jogsérelmet az állam nevében s tekintélye alatt megtorlani, a bűncselekmény felderítésére, vagyis a tárgyi s alanyi tényálladék megállapítására a közvádó által bizonyítékokat előállítani hivatalból tartozik; minél fogva nem nézheti el, vajjon a panaszos fél az általa felhívott, vagy a per folyamán felmerült tanukat előállithatja-e, vagy sem? Igen, mert a bűnügyek az egész államot illetik, s a polgárok, kiknek személyi vagy vagyoni joguk szándékosan, rosz akaratból sértetett, csak a fájdalomdíjról, kártérítésről s saját költségeikről mondhatnak le, — a bűncselekmény büntetéséről azonban soha.

A bűnf. ügyeket az állam vévében kezébe, közgei által köteles az eljárás szabályai szerint előállítani mindazon bizonyítékokat, melyek a tárgyi s alanyi bűntényálladék felderítésére szükségesek.

Bűnf. ügyekben ily bizonyítékot legtöbb esetben a tanuk szolgáltatnak.

Krassóme gyében a tanuk általi bizonyítás a legnehezebb bizonyítási mód, s sok esetben általuk bizonyítékot előállítani teljes lehetetlen!

E tétel elég különösen hangzik, de való.

Krassóme gyé ugyanis a Bánságban fekszik, de azért a híres bánsági vagyonosságot nem ismeri. Területének legnagyobb része hegyes, völgyes, talaja rosz, s a lakosság szegény; másrészt a megye oly szerencsétlenül van kikerekítve, hogy az egy nagy hosszukás vonalat képez, melynek végpontja a megye székhelyétől 16—20 mértföldnyi távolságra fekszik.

Itt történik a legtöbb criminalitás, s a bűnösöket ritkán éri a büntető igazság keze, nem azért, mivel a tettesek talán a végvidéken át a szomszéd tartományokba menekülnek, mert hi-

¹⁾ Az angol rendszer ezen különös ítélete (Spezialverdict) ujabban Franciaországban is követésre ajánltatik. Lásd Bonnier, Revue de législation par Wolowski, 1833. folyam, 398. l.

szen ez az ország határai mellett elterülő más megyékben is megtörténik, hanem főképp azért, mivel a tanuk ily nagy távolságról ritkán jelennek meg önkéntesen a bíróság előtt, miért is vagy fel kell hagyni a bünf. vizsgálattal, vagy csendlegények által kell őket a bíróság elé állíttatni.

De ily ereje a megyének nincsen.

Oka a meg nem jelenésnek az, hogy a tanuk soha, vagy csak a legkritikább esetben kapják meg tanuzási díjaikat, miket a bíróság nekik munka mulasztás, utazás s élelmezés czime alatt megítél; a nép pedig, különben is szegény lévén, saját csekély vagyonából nem költekezik más bajáért, s a helyett, hogy a bíróság felhívásának engedne, czélszerűbbnek tartja otthon maradni s munkája után látni.

S ezen nem lehet megütközni.

A távolabb helyekről beidézt tanuknak 16—20 mért-földnyi utat kell megtenniök gyalog, mely a hegyes völgyes vidéken nem kevesebb mint két héti időt vesz igénybe; a szegény nép pedig nem lévén képes, főképp munka időben kocsit kapni, azt 20—30 ft-ával fizetni, sem két héti élelmét hátán vinni, a törvényszék előtt csak úgy jelenhet meg, ha költségei fedezésére 30—40 ftot kölcsön vesz fel nagy kamatok mellett.

Követelhet-e tőle az állam ily áldozatot? s különösen követelheti-e, hogy ezen költségeskedés mellett a nyári időben, midőn egy embernek szép napi bér fizettetik, a beidézt tanu 2 heti utazása miatt, — két vasárnapot leszámítva — 24 ftot veszítsen?

En azt hiszem, hogy ily veszteséget az állam, saját ügyében, a polgároktól jogosan nem követelhet.

A jog s méltányosság követelménye e szerint az, hogy ha már az állam a bűnügyeket kezébe vette, *köteles legyen a felhívott tanuk utazási költségeit a tanuzás után azonnal, az elmarasztalandó vádlott számlájára előlegesen kifizetni*, ez által az igazság kiszolgáltatására s az állam közérdekeinek megóvására hivatott közegeket oly állapotba helyezni, hogy ezek hivatásuknak a közjó érdekében kellően megfelelhessenek!

Alkalmam volt tapasztalni, hogy a bf. ügyekben távolról beidézt tanuk, nehogy az utoni koldulgatás szűgyene érje őket, egyenesen a törvényszéki birákat hívták fel egy pár forint összegyűjtésére!

Ez elég szomorú, de való, s a kormány atyai gondoskodását veszi igénybe.

Szükséges volna ennél fogva, hogy az állam minden megyének adjon rendelkezésre egy külön pénzalapot [a bünf. ügyekben kihallgatandó tanuk költségeinek előleges fedezése végett annál inkább, mert az állam mindig talál utat és módot az ilyképp előlegezett költségeket az elmarasztalt vádlottól beszedni, míg ellenben a tanu, ha díjainak behajtása hivatalból el is rendeltetik, a közigazgatási ügyeknek az eltiűnt korszak rendszabálya szerinti kezelése mellett pénzhez igen ritkán, vagy sohasem jut, annál kevésbé pedig akkor, ha az elmarasztalt vádlottnak semmi vagyona nincs.

Ezen vizás helyzetnek legközelebbi következménye elvégre is az, hogy

a közbátorság napról napra veszélyesebbé válik, ha a bűntevők fel nem deríthetnek, s az igazság büntető keze nem éri őket,

hogy a polgárok erkölce megromlik, nem nyujtván örömet segédkezett az államnak a bűnök felfedezésére, sőt még szándékosan elhallgatják azokat,

hogy egy egyszerű bűnügynek itéletteli ellátása eltart nem egy, de hét esztendeig, (hozhatnék fel példát Krassóme gyéből!) s így a bűnügyi hátralékok évről évre szaporodnak, végre

hogy a polgároknak bizalmatlanság gyűlölség keletkezik az állam iránt, mely ily szűk marokkal méri az igazságot.

Ily következményeket pedig az állam észszerűen nem akarhat.

Megyének alkotmányos törvényszéke e baj eltávolítása iránt sürgős felterjesztést intézett a megyei kisgyűlés útján a miniszteriumhoz, melynek hazafassága, igazságszeretete és méltányossági érzete reménylenünk engedi, hogy addig is, míg ez iránt a törvényhozás intézkednék, megyénkben a bf. igazság kiszolgáltatását lehetővé teszi.

BESÁN MIHÁLY,
megyetörvényszéki ülnök.

K ü l ö n f é l é k .

— (*Francia mértékek.*) Bécsben egy bizottság volt már korábban kinevezve, mely véleményt volt adandó, hogyan volna kivihető a francia méternek, hosszaságimértékül és a francia sulymértéknek, sulymértékül behozatala az osztrák monarchiába. Ugy halljuk, a bizottság befejezte munkáját s be is nyújtá a lajthán-tuli cs. k. kereskedelmi miniszteriumhoz. — A bizottság öt évet elegendőnek vél a francia mértékek behozatalára.

— (*A nemzetközi pénzürtékezet.*) Párisban befejezte munkáját. Mindazon elvek, melyek fölött az értekezlet tagjai egyezsége tudtak jönni, a Párisban képviselt kormányok elé fognak terjesztetni elfogadás végett, hogy így azután a szerződés végleges szerkesztése megtörténhessék. A határozatok egyhangulag lettek elfogadva. A főbb tételek ezek: minden szerződő államban csak egy érték és pedig az aranyérték álljon fenn; az ezüst csak kiegyenlítő pénznek tekintessék. Pénzegységnek az 5 frankos arany szolgáljon, minden egyéb pénznem csak sokszorozott hatványa legyen ezen egységnek. Sulymértékül e pénzegységnek ugyancsak a francia sulyszabály használtassék. Minden ország különben megtartja eddigi pénzformáját s nevét; és az egyik ország pénzei a másik országban is birnak forgalmi képességgel. Végül kijelentetik azon vágy, vajha minden kormány jövő február hó 15-ig véglegesen határozná ez ügyben s adná azt tudtul a bizottmányoknak.

— (*Az olasz hadsereg újraszervezésére*) vonatkozó törvényjavaslat főpontjai következők:

A hadsereg szorosan elkülönített két részre oszlik föl: az állandó haderőt képező activ seregre, s a tartalék seregre, melynek rendeltetése: helyőrségen lenni, az ország belsejében a rendet föntartani, a várakat s partokat őrizni, midőn az activ sereg táborban van. Az ujonczozási rendszabályok az eddigiek maradnak; kivéve, hogy a rendes s önkéntes helyettesítés eltöröltetik. Az egyének két — első s második — kategóriába vannak osztva, melyekből egymásután ujonczoztatnak az activ s a tartalék-seregek; azoknak a két kategória közti szétosztása sorshuzás által határozottatik meg.

A szolgálat szabályszerű tartama, az első kategoriabeli katonákat illetőleg, 11 év, melyből 8 év az activ, s 3 év a tartalék-seregnél töltendő. Mindazáltal béke időben a zászlók alatti jelenlét 5 évre van korlátozva. A lovasságnál s a hadmérnökségnél a tényleges szolgálat tartama kissé szigorubb. A 2-ik kategoriabeli katonák az activ seregnél 3, s a tartaléknál 2 évi szolgálatra vannak kötelezve. Beoktatásuk mindegyik évben 3 hónapig vagy tovább tart, az ezen célra a budgetbe igtatott összeghez képest.

Az activ sereg magában foglaland:

1. 72 gyalog-ezredet, melyek mindegyike 3 zászlóaljából áll, a jelenleg létező s 4—4 zászlóaljából álló 80 ezred helyett. Ehhez járul még 4 bersaglieri- vagy vadász ezred, külön szervezettel, mivel azok mindegyike 9 zászlóaljából álland.

2. 20 lovas-ezredet, mindegyike 6 századból állván, 8 tűzér-ezredet, 24 század hadmérnökséget, 4 szekeres-dandárt, s 6 század kezelési csapatot.

A tartalék-sereg állani fog: 96 zászlóaljából, 12 bersagliere zászlóaljából, 24 tűzér-század- s 6 hadmérnök-századból.

Az ekkép alakított két sereg békelábon 208,348, s hadilábon 590,447 főből áll, e szerint az első esetben 99,673 emberrel többől, mint a mennyire a jelenlegi létszám megy.

— (*Kolera statistika.*) Mult év folytán Pesten kolerában elhalt: magán házaknál: a belvárosban 16 férfi, 5 nő, 29 gyermek; a Lipótvárosban 12 férfi, 13 nő, 37 gyermek; a Terézvárosban 95 férfi, 130 nő, 184 gyermek; a Józsefvárosban 107 férfi, 89 nő, 239 gyermek; a Ferenczvárosban 69 férfi, 79 nő, 147 gyermek. Együtt az egész városban 299 férfi, 416 nő, 633 gyermek. Ez összegben izraelita 93 van. A kórházakban elhaltak száma 662. Összesen tehát az egész városban 2013 ember.

TARTALOM: Az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslat revisiójáról. Dr. V. S.-tól. — Tanulmányok a kötelmi jog terén. Dr. Sággy Gyulától. — Az esküdtzések. (Folytatás.) Dr. Ekmayer Agosttól. — Törvénykezési rész. I. Árumegrendelésnél az 1840. évi 15. t. cz. 36. §-ának értelmezése körül felmerült véleménykülönbség. (A m. kir. váltófeltörvényszéknél.) II. Egy nagy baj, melyen segíteni kell. Besán Mihálytól. — Tárca. A római törvényhozás befolyása az egyházvagyon iránti tulajdonjog körül keletkezett eszmékre. Friedmann Bernáttól. — Különfélék. — Melléklet: egy félív hivatalos rendeletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCSE SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Egy szó a „Codificatio“-t illetőleg.

„A törvényhozás egész tudománya és művészete — ugymond Welcker — a tudományok és művészetek közt a legmagasabb, a legfontosabb s a legbefolyásosabb. Ezért is Plato, Aristoteles, Cicero méltán tekinthették az emberi bölcsesség és bölcsészet virágának s koronájának, annak szentelvén halhatatlan remekműveiket.“

A törvényhozás magasztos feladata s célja az emberi társaságot a szó teljes értelmében állammá változtatni. De annak mind a közjogi, mind a magánjogi téren egyaránt kell üdvös hatását kiterjesztenie, mert silány, ki nem elégitő magántörvény mellett a legjobb szerkezetű alkotmány sem képes az állam jólétét hathatósan megalapítani s előmozdítani; míg rossz alkotmány mellett az államcél elérhetésére a jó magán-törvény is elégtelen eszköznek bizonyuland. Mindkettőnek, alkotmány- és magántörvénynek jónak kell lennie, hogy egymást támogathassa; különben egyik a másikat aláássa, egyik a másikat rosszabbítja. Ezek — mint Welcker mondja — oly viszonyban állanak egymáshoz, mint olyan műnek általános és különös része, mely részeinek kölcsönös viszonyhatása által folytonos változást tapasztal, s melynek mind két része az életre nézve mulhatatlanul szükséges. Az alkotmány az állam alapszerkezetét állapítja meg, a magán törvény feladata pedig annak részletes kimivelésére irányul.

A törvény nem egyéb levén mint az általános jogiakarat kifejezése, melynek minden egyes akarat hódolni köteles, következik: hogy eme általános kötelező akaratnak egyrészt az emberi természet követelményének megfelelőnek s így általános bizalmat bírónak, más részt világosan s határozottan kijelentettnek kell lennie. De hogy ez utóbbi az emberi értelem korlátolt-sága s az emberi nyelv hiányossága miatt feltétlenül nem érhető el minden esetben, kitetszik abból, hogy a törvénykezési gyakorlat már régtől fogva a practicus jogászt gyakrabban a tételes törvényekben előforduló oly egyes törvénytörvényekre figyelmeztette s vezette, mely egy másik ugyanazon jogcélból alkotottal össze nem egyeztethető, a mennyiben egészen hasonló jogkörülmények közt bizonyos jogkérdésben két logícailag nem teljesen összehangzó vagy egymással ellenkező jogszabály bírói (azaz t. i. törvény szerinti) alkalmaztatásának törvénytörvény lehetsége áll elő.

Ebből látható, hogy a törvénynek egyik főkélléke a határozott, világos és ellentmondásment szerkezete.

Törvénytörvények ellenkezősége alig merülhetett volna fel akkor, ha a törvények (illetőleg törvényes erővel bíró jogszabályok) eredetüket egy és ugyanazon hozatalukkor bizonyos legfelsőbb elvből kiinduló, törvénytörvényi szellemnek köszönhetők volna. De a törvény

könyvek (különösen a régiebb) jobbadán részben csak lassanként, részben egyesek akarata által kötelező erőre emelkedett jogszabályok halmazata magukon viselvén jellegét, vagy azon változékony körülményeknek s jogviszonyoknak, melyek közt létre jöttek; vagy jellegét azon egyesek érdekeinek, kiknek akarata azon törvények hozásánál döntő befolyást gyakorolt: — a honnan is magyarázható, hogy a különböző korszakokban hozott, tehát gyakrabban mind szellemre mind irányra nézve eltérőknek jelenkező törvények egybegyűjtése, a gyűjtők minden abbéli fáradozása mellett, hogy azokat összhangzásba hozzák, ritka eset kivételével, nem a fáradozáshoz mért sikert mutatott fel.

Igaz ugyan, hogy egyes megdönthetlen általános jogi elvek (mint milyenek p. o. jus posterius derogat priori, — actio regulat partes et judicem, — regula est, ignorantiam juris cuique nocere, — conditiones quae contra bonos mores inseruntur, remittendae sunt etc. etc.) s jogmagyarázati tanok alkalmazása mellett egyes esetekben lehetséges mutatkozó törvényellenkezőségeket megszüntetni; de azokat egytől egyig megszüntetni aligha képesek leendnének. Már pedig a törvények ily hiányos voltából származik egy igen súlyos jogi baj, s ez a törvények ingadozása, mely hátrányosabb mint valamely jogszabálynak egyes esetekbeni netáni helytelenül lett birói alkalmaztatása; mert a törvények ingadozása folytán egyes törvénytörvények különböző értelemben s eltérő irányban lévén magyarázhatók, a birói önkénynek tág tért nyit (plus valet favor in judice, quam mille leges in codice), a vagyon- és személybátorságot veszélyeztet, a hitel alapját megrendíti, vagyis minden polgárisult államnak azon hallgatag kezességét: „ut sua contractibus legitime initis fides constet, et eorumdem executio judiciaria autoritate procuratur,“ — sőt maga a törvény irányában is bizalmatlanságot költ.

A törvényhozásra hivatott jogi személy mintegy csak azon közeg, mely által az általános jogiakarat nyilatkozik. De magában véve ezen törvénytörvényi tényező — mint bármely más emberi intézmény — nem tekintendő tévedhetesen kívül álló tekintélynek; s így nem nyújthatja teljes kezességet arra nézve, hogy az általa felállított szabályok csakugyan célszerűebbek s teljesen ellenmondás-mentek.

Csak egy törvénytörvényi tényezőt ismerünk, csak egy megdönthetlen tekintélyt, melyben e kezességet találjuk. S ez — az észjog, mely az összes jogviszonyokra nézve örökké érvényes megdönthetlen jogszabályokat állapít meg.

A törvénytörvényi hivatottak legkomolyabb törekvése tehát mindig oda irányuland, hogy mind a még jelenleg is kötelező erővel bíró régiebb törvények átvizsgálásánál, mind újak alkotásánál lelkiismeretesen és

szakavatottsággal a törvényben netán előforduló ellenmondásokat ¹⁾ czélszerűtlen hosszadalmasságokat ²⁾ határozatlanságokat mellőzzenek, kételyeket eloszlassanak ³⁾, tapasztalt hiányokat pótoljanak, egymással ellenkezésben levő törvényszabályokat a kor szellemének, az illető állami társadalom igényeinek s a főnálló törvénykezési gyakorlatnak figyelembe vétele mellett összhangzásba hozzának ⁴⁾, az egyes törvényszabályok

¹⁾ Tekintsük p. o. a magyar váltótörvény I. R. 14. §. h) és a 70. §. d) pontját. A 14. §. h) szerint csak is testi tehetetlenségben nem szenvedő olyan nagykoru egyén kötelezheti magát váltójogilag, *ki írást tud.* A kérdéses 70. §. d) pontja *meghatalmazott* általi elfogadást is engedi meg. Kérdés: ezen két törvényszakasz melyike dönt oly jogesetben, ha írást nem tudó, testi tehetetlenségben nem szenvedő nagykoru, s a vlt. I. R. 11. §-ban felsoroltak közé nem tartozó férfiú idegen váltó tekintetében *meghatalmazott* által kötelezte magát váltójogilag?

Egyedül a hivatkozott §§-ok alapján az épen érintett jogesetet aligha lehetne határozottsággal és teljesen megnyugtatólag bíróságon eldönteni s megoldani. Kellő megbíráhatásánál főfontosságú leendő inkább azon jogi alaplev: „hogy senki több jogot másra át nem ruházhat, mint a mennyivel saját maga bír.” Már pedig írást nem tudó testi tehetetlenségben nem szenvedő személy (ha a többi törvényes qualificatióval bírna is) törvény szerint nem élhetvén azon joggal, hogy magát váltójogilag lekötöztethesse, ezen reá nézve nem létező szenvedő képességi jogát más valakire se ruházhatja át.

A váltótk. I. R. 139. §. szerint; „— — — az óvást tevő . . . köteles folyamodó levele mellett az óvási oklevelet annyi *eredeti* párban bemutatni, a hány személyt értesíttetni kíván.”

A vlt. II. R. 46. §-a szerint pedig: „Ily folyamodásokat s az óvásnak azokhoz csatolt *másolatait* a folyamodó által megkért hatóság haladék nélkül, legfeljebb 24 óra alatt, szükség esetében elnököleg is, átküldő levél mellett azon törvényhatóságához küldje el, stb. . . .”

(Ezen mutatkozó ellenkezőség élességéből veszt akkor, ha netán a „másolat” kifejezés alatt *hiteles* másolat értetnék. Ezen felfogásra feljogosíthatna tén az azon körülmény, hogy a II. R. 46. §. nem *egyszerű* másolatról szól.)

A vltk. I. R. 103. §-hoz képest: „tetszésre kelt váltóknak bemutatása semmi határidőhöz kötve nincsen.” A bemutatás tehát a váltótulajdonos tetszésétől függ.

A törvénykezési gyakorlat szerint pedig az ily váltó bemutatásának a kelettől számítandó két év (t. i. az elévülési időszak) alatt okvetlenül meg kell történnie, különben az ily váltó váltójogi erejét elveszti.

A vltk. I. R. 127. §. szerint az óvást szab. k. városokban a *tanácsbéli* jegyző által kell megtenni.

A törvénykezési gyakorlat szerint pedig mégis nem a tanácsjegyző hanem a *törvényszéki* jegyző veszi fel ott az óvást, stb.

²⁾ A vltk. II. R. első fejezetében foglaltak inkább a hivatalos ügyrendtartásba mint a váltótörvénykönyvbe tartozók.

A vltk. II. R. 150. §-nak következő végszövege: „Ellentállásnak vagy visszafoglalásnak stb. nem leendő” jelenleg semmi gyakorlati jelentőséggel sem bírván, ennek a törvénykönyvbeni felvétele, illetőleg megtartása nem mutatkozik szükségesnek.

Ily módosítás alá veendő a vlt. I. R. 14. §. h) pontjának szerkezete is stb.

³⁾ A vlt. I. R. 9. §. zárpontja a nők és hajadonok szenvedő váltóképességét illetőleg határozottabban formulázandó.

Törvény szerint bíróságon lefoglalt vagyon — az állampapírok kivételével — becsértéken alólis elárvereztethető; bíróságon lefoglalt *váltó* s *kötvények* pedig a törvénykezési gyakorlat szerint név-értékükön *alól* nem adhatók el bíróságon.

A vlt. I. R. 109. §-a még tüzetesebben s határozottabban kifejtendő; mert nem egészen világosan rendelkezik az iránt, vajjon óvás a lejárat nap *délelőtti* óráiban is vehető-e fel törvényszerűleg vagy sem?

A törvény ki nem deríti azt, vajjon valamely ügy mikor tekinthető *végrehajtással befejezettnek*? a bírói foglalás? a becslés megtörténte? avagy az I. árverés megkísértése, vagy az árverési bírói cselekvény befejezte? vagy az árverést jóváhagyó bírói határozat jogerőre emelkedése után? stb.

⁴⁾ A vltk. I. R. 141. §. és 160. §. a) pontja nincsenek teljes összhangzásban.

szerkezetében netán mutatkozó homályt felvilágosítsák ⁵⁾ és *hogy legfőbb magyarázati tannak s a codificatio legfőbb elvének csak a tiszta észjog tekintélyét ismerjék el*;

A vlt. II. R. 148. és 176. §§. szinte teljesen összhangzásba hozandók még.

A csődtörvény 96. §. szerint: „— — — a felebbvitel iránti kijelentés az ítélet kihirdetésétől számítandó *három* nap alatt a csődületi bíróságnak kell bemutatni.”

A 13529—1864. júl. 28-án kelt Canc. rend. az ideigl. szab. 98. §-ában megállapított 15 napi felebezési határidőt a csődperekbeni felebbezésekre is kiterjesztette.

A vlt. I. R. 70. §. c) pontja világosan megkivánja, hogy valamely váltó elfogadása esetében a 14. §. h) szerint reá vezető aláíráson kívül azon világos nyilatkozat, miszerint az elfogadó a váltó kifizetését igéri, vagy ezen kifejezés „elfogadom” reá vezetessék.

A törvénykezési gyakorlat szerint az intézvényezettnek az I. R. 14. §. h) pontja szerint a váltóra vezetett pusztá aláírása elfogadási aláírásnak tekintetik.

Ebből kitetszik, hogy az „elfogadom” vagy más a fizetési kötelezettség átvállalását értelmező kifejezés kitétele nem okvetlenül szükséges.

A törvénykezési gyakorlat szerint a lejárat utáni forgatmány engedménynek tekintendő. A törvény erről s joghatályáról nem rendelkezett tüzetesen.

⁵⁾ A vlt. II. R. 134. §. c) pontjában egyszerűen említett „perdöntött tett dolog elismerése” alatt a törvénykezési gyakorlat nem csupán az *aláírásnak*, hanem egyszersmind a *tartozás* valódiságának föltétlen elismerését érti. (I. ftk. 1095—1845.)

A vlt. I. R. 47. §. szerint: váltókezességnek a *váltóra* írva kell lennie.

A váltójogi végrehajtásoknál felmerülhet s a II. R. 164. §-ban említett kezességi kötés három példányban írásban foglaltassék (tehát ez nem iratik magára a váltóra) stb.

Mindkét esetben váltójogbeli kezesség jelentkezik; s jól lehet egyiknek eredete s alakja jelentkezése nem azonos a másikkal, s jóllehet, hogy ennél fogva tehát joghatályuk sem lehet teljesen azonos, a váltótörvény ez iránt még sem intézkedett tüzetesebben, s a jogi minőségük közti különbséget sem értelmezte közelebbről.

A váltótörvény tüzetesebb értelmezés nélkül hagyta a váltóra tett részfizetések-, prolongatiók- s a váltóvégrehajtási jog elévülésére vonatkozó jogkérdéseket.

A vlt. II. R. II. fej. 18. §-a a *pesti* e. b. k. váltótörvényszék illetőségi köre időközileg egyes legfelsőbb rendeletek folytán a következőleg terjesztetett ki:

1402. sz. a. 1862. febr. 15-én kelt k. kir. leirat szerint a földtehermentesítési kötvények megsemmisítése körüli eljárásra a *pesti* e. b. k. váltótörvényszék küldetik ki.

A 16209. sz. a. 1863. sept. 18-án kibocsátott k. kir. leirat:

1. §-a szerint: A magyar földhitelintézet mint alperes minden váltó vagy a leszámítolási és utalványozási üzletekből eredhető valamint azon perekben is, melyek az általa kibocsátott záloglevelek, vagy jövedékjegyek alapján vagy az alapszabályok 172. §-a esetében ellene indítatnak, a *pesti* királyi első bírósági váltótörvényszéknek van alávetve. Ugyanezen bíróság ítél az intézet és annak egyes tagjai közt támadó, az intézeti szövetkezésből származott viszonyokat tárgyzó perekben is.

2. §-a szerint: Azon perek, melyekben a magyar földhitelintézet mint felperes lép fel, és melyek az adott kölcsönt, vagy az általa szerzett jelzálogot tárgyazzák, következőleg mindazon esetek, melyekben az intézet kérelmére, adósa ellen és pedig annak bármely ingó vagy ingatlan vagyonára, vagy az intézet által szerzett jelzálogra, a bírói végrehajtás elrendelendő, szinte a *pesti* királyi elsőbíróságu váltótörvényszék illetékességéhez tartoznak, hacsak az intézet maga inkább nem kíván adósának rendes bírósága előtt az ellen fellépni, vagy ha más bíróság a jelen szabályokban kijelölve nincsen (25). — Az intézet által kibocsátott záloglevelek és jövedékjegyek, valamint az azokhoz tartozó szelvények és jövedék-részletek bírói megsemmisítése hasonlólag a *pesti* királyi elsőbíróságu váltótörvényszéknél kérelmezendő. stb.

A 7819. sz. a. 1866. marc. 21-én kelt helyt. t. intézmény szerint: a *pesti* takarékpénztári betéti könyvecskék, részvények s más okiratok körül előforduló megsemmisítési esetekben (amortisatio) az eljárás kirekesztőleg a *pesti* elsőbíróságu váltótörvényszék illetősége alá tartozik, és pedig az említett takarékpénztár megerősített alapszabályainak 48—50. §§. értel-

mert már akkor „cum leges institutae fuerint, non erit postea iudicandum de ipsis sed oportebit iudicare secundum ipsas.“

SAÁROSY KÁROLY.

vfeltk. fg. hiv.

Tanulmányok a kötelmi jog terén.

(Folytatás.)

Egy másik fontos kérdés az: mikor kötelező a választás?

A római jogban a választás az adóst csak a teljesítés megkezdésével, a hitelezőt pedig a kereset megindításával kötelezi; ezen időpontig ugynevezett *jus variandi*-val bírnak: azaz addig a már kinyilatkoztatott választást is annyiszor mennyiszor megmásíthatják, de attól fogva többé nem.

Ellenben az ausztr. jog szerint, legyen bár a választásra jogosított akár az adós, akár a hitelező, akár pedig harmadik személy, a választás azonnal kötelező, mihelyt az a másik, — illetőleg az utolsó esetben mindkét félnek kinyilatkoztatott és attól többé egyik félnek sem lehet önkényűleg elállnia. A polg. törv. könyv 906. §-a kifejezetten rendeli, hogy a választásra jogosított „a már egyszer tett választástól egyedül maga többé el nem állhat.“ Csakhogy célszerűbb lett volna, ha ezen §-ban „a már egyszer tett“ helyett „a már egyszer kinyilatkoztatott“ kifejezés használtatott volna, miután a kinyilatkoztatás az, mi által a választás végbementnek tekintendő.

Minthogy a következtethető cselekvények (*facta concludentia*) által tett akaratnyilvánítás (ugynevezett hallgatolagos akaratnyilvánítás) a szavak által (nyíltan) kifejezettel egyenértékű; az adós, ha az őt illető választást az által nyilatkoztatta ki, hogy a váltakozó (alternatív) szolgáltatások közül valamelyiknek teljesítését megkezdte, attól többé vissza nem léphet. Szintazonképen a hitelező az általa nyilvánított választást, hogy az alternatív szolgáltatások valamelyikének — habár csak részleges — teljesítését is elfogadta, vagy hogy azok egyikére keresetet indított és azt benne megjelölte, azontúl meg nem másíthatja.

A fönnebbiekkel, — nevezetesen, hogy az egyszer, ha mindjárt csak hallgatag (tettek által), nyilvánított választás azonnal köt, — tökéletesen megegyeznek a Drezd. Jav. meglehetősen világosan szerkesztett, de részletességbe ereszkedő 8. és 9. art.-sai is.

Ha az adós vagy a hitelező, kit a választás joga illet, azzal késedelmeskedik, erre nézve az ausztr. jogban, — habár a polg. törv. könyv e tekintetben nyílt határozatot nem foglal magában, — analogia útján a 659. §. ama szabványát véljük legcélszerűbben alkalmazhatónak, melynek fogva ilyenkor a bíróság választ, mely is a választást a végrehajtásnál veendi eszközösbe.

A Drezd. Jav. idevonatkozó 10. art.-sának határozata, mely szerint késedelem esetében a választáshoz eredetileg jogosított félről e jog a másik félre, vagy is ha ez az adóst illette, a hitelezőre, ellenkező esetben pedig az adósra ruháztatik át, nem helyeselheto, miután sokkal célirányosabb ilyenkor a választást a bíróságra bízni, melytől a fennforgó körülmények méltányos figyelembe vételét bízton várhatni.

Ha az adós tévedésből — azon hiedelemben, hogy nem alternatív, hanem cumulatív tartozik, — több szol-

mében, a megsemmisítési határidő, nem a törvényben kiszabott egy év, hanem három hónappal telik le.

A vlt. II. R. 133. §-ban érintett 24 órai időhatár ingókra vonatkozó ügyekben értendő. Ingatlanok tekintetében az O. B. Ért. 137. §. s a telekk. ny. p. 153. §. stb. illető rendeletei szolgálnak zsinórmétékül. stb.

gáltatást tesz: az őt illető választási jogot még ezután is gyakorolhatja; annál fogva akaratától függ, hogy melyiket követelje vissza a *condictio indebiti*-vel és melyik maradjon a hitelezőnél. Így van ez az ausztriai polg. törv. könyv 1436. §-ában eldöntve. Szinte ekkép a római jogra nézve a justiniani jogban, de a Justinian előtti jog tekintetéből vita alatt van, hogy az adóst illeti-e még ekkor is a választás? Hasonlókép vita tárgyát képezi az is, hogy akkor, ha az adós az alternatív szolgáltatások közül egyet azon téves hitben teljesít, hogy ő azzal egyszerűen (*simpliciter*) tartozik, tévedésének tudomására jöve élhet-e még ekkor is választási jogával: azaz szabadságában áll-e a már szolgáltatottat vissza követelni, s helyette másikat adni? A justiniani jogban e kérdés is igenlőleg vagyis az adós javára döntetik el (L. 10. C. de cond. ind. 4. 5.). Az ausztr. polg. törv. könyv e részben mit sem tartalmaz, mindazáltal az ausztr. jogra nézve is a polg. törv. könyv 1431. és 1436. §§-ai alapján a justiniani jog határozatát elfogadhatónak tartjuk.

Hogyha a váltakozó (alternatív) szolgáltatások közül egyik vagy másik eredetileg lehetetlen, vagy később véletlen eset által lehetetlenné válik: az ily lehetetlen szolgáltatás elesik a választás tárgyai közül és az csak a többi lehetséges szolgáltatásokra nézve fog gyakorolható. Ha pedig a kötelelem csak két alternatív szolgáltatásra irányult és azok egyike eredetileg lehetetlen volt, vagy véletlen folytán utóbb azzá lett: a váltakozó kötelelem egyszerű kötelemmé (az *obligatio alternativa* *obligatio simplex*) alakul át és a választási jog bárkit illetett is az, elenyészik. Így van ez a római jogban.

Kétségtelenül ugyanez áll a hagyományok tekintetében az ausztr. jogban is, de a szerződésekre nézve a polg. törv. könyv. 907. §-a a porosz „Landrecht“ mintájára azt határozza, hogy: „Ha valamely szerződés világosan a választás fentartásával köttetik, és ez egy*) vagy több választási darabok véletlen elenyészte miatt meghiusul, azon fél, kit a választás illet, nincs kötve a szerződéshez.“ Ezen esetben az ausztr. jog tehát egészen helytelenül egyedül a választáshoz jogosított fél önkényére hagyja a szerződés érvényének fenn, vagy fenn nem tartását, mi által ennek nem igazolható előny engedtetik, a másik félnek pedig meg nem érdemlett hátrány okoztatik. Sokkal kielégítőbb lett volna, ha a polg. törv. könyv a szerződésekre nézve is a római jog fennírt határozatát fogadta volna el, mint ez igen helyesen a Drezd. Jav.-ban történik, mi a 281. art.-ból folyik.

A polg. törv. könyv 907. §-a tovább azt tartalmazza: „De ha a kötelezettnek vétke jó közbe: ez tartozik a jogosítottnak a választás meghiusultáért felelni.“ Ezen határozat igen homályos és félreértésekre alkalmat adható szerkezetű, nem fejeztetvén ki benne az, hogy miben áll tulajdonképen a felelősség: azaz, hogy mit követelhet a hitelező az adóstól akkor, ha az alternatív szolgáltatások némelyike az adós vétke miatt lehetetlenné vált? Erre nézve különbség teendő a között, hogy kit illet a választás, ha ez a hitelezőnél volt: úgy ez az adós vétke által ezen jogában nem csorbíthatván, akár a még lehetséges szolgáltatások egyikét, akár pedig az adós vétke folytán lehetetlenné vált szolgáltatás értékének megtérítését követelheti. Ily értelemben kell felfogni a polg. törv. könyv 907. §-ának második részét, mely azonban egyéb hiányain kívül, minthogy csak ezen egy eset szabályozását tartalmazza, nem kimerítő. Kielégítőbbek és helyesek a Drezd. Jav. ide vonatkozó intézkedései, melynek 275. art.-sa az érintett esetet fennebb adott értelmezésünkkel egyenlőkép szabályozza, csak-

*) Ezen „egy“ szó a magyar szövegben hihetőleg nyomda hibából kihagyatott, de miután a német szövegben befoglaltatik és nélküle a magyar szöveg értelmetlen is, ez abba mindenestre felveendő.

hogy ezen javaslat meg itt, — codexben helyén nem levő, — tulságos casuisticába bocsátkozik. Ezen javaslatnak 275. art. szerint akkor, ha a választás az adósnál van, és az alternatív szolgáltatások valamelyike az ő (t. i. adós) vétke miatt lehetetlenné vált: úgy a még lehetséges szolgáltatások közül választhat, és ha az már csak egy: azt tartozik teljesíteni. A 276. art. szerint, ha valamennyi váltakozó szolgáltatás az adós hibájából lehetetlen és a választás az adósnál volt: úgy, ha a lehetlenség különböző időkben következett be, azon szolgáltatásnak értékét, mely utoljára lett lehetetlenné; ha pedig mind, egy időben vált azzá (t. i. lehetetlenné) tetszése szerint azok egyikének értékét térítendő meg. Épen ily igen casuisticusak a 279. és 280. artikulások is, melyek azon esetekre vonatkoznak, ha a váltakozó szolgáltatások lehetlensége a hitelező vétke miatt áll be. Nem lesz talán érdektelen ezen két artikulus eredeti szövegét ideiglatni: 279. art. „Ist bei wahlenweise geschuldeten Gegenständen die Leistung eines der mehreren Gegenstände durch Verschuldung des Gläubigers unmöglich geworden, so gilt, wenn ihm die Wahl zustand, die Verbindlichkeit als erfüllt; war der Schuldner wahlberechtigt, so kann dieser entweder verlangen, dass der Gläubiger die Verbindlichkeit als erfüllt annehme, oder er kann einen der übrigen Gegenstände leisten und wegen des Gegenstandes, dessen Leistung unmöglich geworden ist, Schadenersatz fordern.“ 280. art. „Ist die Leistung sämtlicher wahlweise geschuldeten Gegenstände durch Verschuldung des Gläubigers unmöglich geworden, so gilt, wenn ihm die Wahl zustand, im Falle des zu verschiedenen Zeiten erfolgten Eintrittes der Unmöglichkeit, die Verbindlichkeit durch den Gegenstand, dessen Leistung zuerst unmöglich geworden ist, als erfüllt, und der Gläubiger hat für die übrigen Gegenstände Schadenersatz zu leisten. Ist die Unmöglichkeit gleichzeitig eingetreten, so kann der Gläubiger den Gegenstand wählen, durch dessen Leistung die Verbindlichkeit des Schuldners als erfüllt gelten soll, und für die übrigen hat er dem Schuldner Schadenersatz zu leisten. War der Schuldner wahlberechtigt, so kann er den Gegenstand bestimmen, durch dessen Leistung die Verbindlichkeit als erfüllt gelten soll, und wegen der übrigen Gegenstände Schadenersatz fordern.“

Végül ide tartoznak még a 281. és 282. artikulások is, melyek szerint, ha a váltakozó szolgáltatások közül egy az adós hibájából, a többi pedig véletlen által lett lehetetlenné: úgy az adós akár őt illette a választás, akár a hitelezőt, az általa lehetlenné tett szolgáltatásért tartozik kárpótlással; ha pedig azon egy szolgáltatás a hitelező vétke folytán vált lehetlenné (a többi pedig véletlen által) akkor — bármelyik legyen a választásra jogosított — a kötelezettség betöltöttnek tekintendő.

II.

A nembeli kötelmek (generische Obligationen).

Ezek olyan kötelmek, melyeknek tárgya valamely pusztán csak nem (genus) szerint meghatározott egyes dolgokból áll. Nem képezi tehát ezeknek tárgyát talán valamely egész nem, mely mint olyan jogviszonynak tárgya nem is lehet, hanem csak egyes dolog, mely azonban nincs egyénileg (individualiter) kijelölve, hanem csak nemi ismertető jelei által körvonaloza, és ama nem határain belül határozatlanul hagyva, és épen ez által különböznek azon kötelmekről, melyeknek tárgya valamely egyedileg meghatározott species.

Ezen kötelmek sok hasonlatosságot birnak az alternatív obligatiókkal. Így a választási jogra nézve úgy a római, — mint az ausztr. jogban ugyanazon szabályok alkalmaztatnak, mint a váltakozó kötelmeknél.

Nevezetesen az ausztr. jog szerint a kijelölt nemen belül határozatlanul hagyott egyednek kiválasztása rendszert szinte az adóst illeti, és ez az ausztr. polg. törv. könyv 656. §-a értelmében az illető nemhez tartozó egyedek közül középszerűnél alábbvaló tárgyat is, csak egészen haszonvehetlent nem választhat.

Ettől a Drezd. Jav. 240. art.-sa annyiban eltér, mennyiben e szerint az adós által kiválasztott tárgy középszerű jóságánál alább való nem lehet; s ez tökéletesen rendén is van.

A váltakozó és nembeli kötelmek közötti formai (alaki) különbség abban áll, hogy amazoknál a szolgáltatás disjunctív (ezt vagy amazt), emezeknél pedig csak általában a nemi fogalom szerint van megjelölve. Itt tehát a határozatlanság nagyobb, amott pedig kisebb foka fordul elő, minthogy itt az illető nem határain belől a fönnérintett korlátok között bármelyiket, de amott csak a disjunctive kijelöltek közül lehet egyet választani.

Dr. SÁGHY GYULA.

Az esküdtszékek.

(Vége)

VII. Nem kevésbé fontos és nagybefolyású az esküdtek által megtartandó *szavazási mód* is. E tekintetben is két különböző rendszer közt választhat a törvényhozó. Az egyik rendszer a *titkos szavazás* rendszere, a mint ezt Franciaországban és Belgiumban¹⁾ látjuk elfogadva, a másik rendszer ellenben e megszorítást nem ismeri, hanem nyilvánosan szavaztat, s ezen rendszer volt elfogadva Franciaországban az 1835-ik évi törvény előtt, és van elfogadva Amerikában és Angolhonban jelenleg is.

Mindkét rendszer egyaránt talált pártfogókra, de ellenzőkre is.

Az első, vagyis a *titkos szavazás rendszere* mellett fel szokott hozatni az, hogy az esküdtek ott, hol szavazásuk *nyilvánosan* történik, különféle helyi tekintetek, családi viszonyok és összeköttetések, valamint a vádlott barátjai és rokonai részéről várható ellenségeskedések és bekövetkező üldözésektől félelem által gyakran elijesztetik magukat, s hogy e rendszer mellett egyes, a szónoki tehetségben jártasabb és gyakorlottabb esküdtek a tanácskozás alkalmával mások felett gyakran tulhatalmat és mintegy erkölcsi kényszert fognak gyakorolhatni, s hogy különösen politikai és sajtóvétségek-nél szükséges az esküdteket a sajtó kelletlen megtámadásai ellen védelmezni s megóvni, valamint függetlenségüket az által biztosítani, miszerint senki ne jöhessen tudomására annak, miképen szavazott minden egyes esküdt. Ellenben a *nyilvános szavazás* rendszerének pártolói²⁾ teljes joggal állítják, miszerint az esküdtek titkos szavazása legszólóbb bizonyítéka annak, hogy azon nemzetben, melynél az divatozik, még nincsenek meg mindazon tulajdonságok, melyek az esküdtszékek sikerdús működésének mindmegannyi előfeltételei s szükséges biztosítékai, s hogy azon esküdtek, kik nem képesek önmaguktól határozni s határozatuknál magukat idegen befolyástól megóvni, vagy nem birnak elég bátorsággal vagy jellemsszilárdsággal egyéni meggyőződésüket nyilván sajátjuknak vallani, valódi önálló meggyőződéssel tulajdonképen nem is birnak s a közbizalmat meg sem érdemlik. Felhozatik az is, miszerint az esküdtek titkos szavazása a hozandó ítéletek alaptalanságát fogja maga után vonni, mert ez esetben az esküd-

¹⁾ Lásd bővebben az esküdtszékek tárgyalásáról Belgiumban: Archive de droit et de législation. Bruxelles. 1841. Août, 91—95. l.

²⁾ Lásd Braun, Hauptstücke, 97. l. — Höpfner, Anklageprocess, 173. l. — Vischer, Zeitschrift für ausländische Gesetzgebung, X. kötet. 432. lap.

tek között minden tanácskozás és eszmecsere ki van zárva; maga a szavazás képezi itt tolmácsát minden egyes szavazó esküdt véleményének, s azon gyáva egyének, kik nem akarják másokkal tudatni azt, hogy mily értelemben szavaztak, bizonyára kerülni is fognak minden alkalmat, mely kölcsönös eszmecserére vagy behatódó tanácskozásra vezetne el. Sajnálkozással kell elismernünk, miszerint az esküdtszék intézményének legvérmesebb magasztalása is merő illúzióvá fog alásüllyedni, hogyha igaz az, miszerint csak a titkos szavazás képezi azon egyedüli momentumot, mely az esküdtek függetlenségének és véleményük önállóságának biztosítéka vagy nélkülözhetlen előfeltétele¹⁾.

VIII. Az esküdtszék intézménye körül a legfontosabb kérdések egyike az is, vajjon érvényes ítélet hozatalára a szavazatok *egyhangúsága* kívántassék-e meg, mint Angolhonban és Észak-Amerikában, vagy csak *szótöbbség* is elégséges legyen. Ha a törvényhozás ez utóbbi rendszert választja, úgy csakhamar nélkülözni fog minden elvet s örökösen habozni s ingadozni lesz kénytelen azon szavazatok száma körül, melyet érvényes ítélethez szükségesnek kíván, a mint ezt Franciaországban a tapasztalás félreismerhetlenül kétségen kívül helyezte. Mig ugyanis Franciaországban 1791-ben a vádlott fel volt mentendő, ha 12 szavazat közül csak 3 is nyilatkozott ártatlansága mellett, azalatt egy, a köztársaság V. évének Fructidor hava 19-én hozott törvény értelmében a szavazatok egyhangúsága kívántatott, azonban úgy, hogy ha ez 24 órai tanácskozás után elérhető nem volt, szótöbbség is elégséges legyen az ítélethez²⁾. Az 1808. évi Code érvényes ítéletre 7 szavazatot is már elégségesnek tartott, de egyúttal elfogadta azon alantabb szóba hozandó kisegítő eszközt is (Code pénal, 351. Article), mely szerint az állami rendes bírák (Assisenrichter) szinte szavazni tartoztak. E rendszert a törvényhozás 1831-ben ismét elhagyta, s érvényes ítéletre 7-nél több (tehát legalább is 8) szavazatot kívánt meg, mig végre 1835-ben ismét csak az általános szótöbbség elve lett elfogadva³⁾.

Könnyen átlátható, miszerint a szótöbbség feletti határozatai a törvényhozásnak kisebb-nagyobb mértékben attól függnék, vajjon azon előuralkodó tekintetből indul-e ki, hogy a polgári társaságot minél számosabb elítéltetés lehetősége által védelmezze s biztosítsa, vagy pedig a vádlott ártatlanságának kíván-e minél számosabb biztosítékot szolgáltatni. Kétségbevonhatlanul igaz marad az, hogy a bűnvádi ítéletek igazságos volta iránti bizalom annál szilárdabb lesz, minél mélyebben gyökerezik a nemzetnél azon meggyőződés, miszerint aránylag nagyszámu szavazatok egyeztek meg a vádlott bűnössége iránt egymással, s hogy a bíraskodó testület kebelében ez iránt vagy semmi, vagy csak kevés kételemek merültek fel. A legkevesebb biztosítékot nyújtja e tekintetben az egyszerű szótöbbség, miután ez esetben tudva van, hogy tulajdonképen szavazatok egyenlősége forgott fenn több véleményekre nézve, s csak *egyetlen egy* szavazat döntött, és pedig gyakran oly egyén szavazata, ki szavazótársai közt talán a szellemileg leggyengébb, s kire talán mások unszolásai vagy valamely

időszakban előuralkodó nézet gyakoroltak határozó befolyást. Ott, hol csak szótöbbség kívántatik meg az ítéletre, a bírálat mintegy fel van szólitva az iránt, kik adták az egyes szavazatokat, s ha esetlegesen azon négy vagy öt esküdt, kik az elítéltetés ellen szavaztak, a legértelmesebbek és becsülésre legméltóbbak, mig az a mellett szavazók számszerint ugyan többen, észbeli tehetségükre, gyakorlottságukra és tapintatteljes eljárásukra nézve kevésbbé figyelemreméltók, úgy az esküdtszék ítéletének igazságos volta iránti bizalom nem kis mértékben fog csökkenni s ingadozni. Azért is Angolhonban a legtöbb tudósok még mindig a szavazatok egyhangúsága mellett emelnek szót, s így látjuk ezt Észak-Amerikában is¹⁾, miután e rendszer mellett minden kétség eloszlik, minden mérlegezése az egyes vélemények körül felhozott szavazatok súlyának, vagy a szavazó egyéniségek személyi jelentőségének elkerülte, s az ítélet igazságos volta iránt a lehető legfőbb biztosíték állittatik elő²⁾. Az angolok ugyan maguk is hoznak elő egyes nevetséges eseteket bizonyítására annak, miszerint az ugynevezett szavazatok egyhangúsága gyakran csak csalódáson alapul, és néha egyetlen egy esküdtnak akaratossága vagy szeszélye a többieket kényszerítheti, hogy véleményében osztozzanak, de mindemellett is e rendszer érdemli meg az elsőséget, miután más részről tetemes előnyökkel bír, és az ellene példák gyanánt felhozott esetek igen ritkák, és ott, hol a törvényhozás a szótöbbség által határozat, valóban csak az önkény emelkedik tulnyomóságra s nagy mértékben szenved maga a közbizalom.

IX. A mi végre az esküdtek határozatának viszonyát a jogtudós bírákhoz illeti, e tekintetben a törvényhozó többféle rendszerek közt választhat; ugyanis

1) e határozat olyannyira megdönthetetlen lehet, miszerint a jogtudós bírák azt feltétlenül és minden felülvizsgálat nélkül tartozzanak irányadó alap gyanánt elfogadni; vagy

2) hogy már maga az esküdtek részéről egyszerű szótöbbség is elégséges legyen, ha ehhez még az állami rendes, vagyis jogtudós bírák (Assisenrichter) egyező nyilatkozata is hozzájárul, a mint ezt Franciaországban az 1808. évi Code, vagy az 1821. évi törvény szerint láttuk; vagy hogy

3) az egész eldöntendő ügy egy más esküdtszék elébe utaltassék, ha a jogtudós bírák többsége ezt kívánatosnak vagy jónak látja, mely felfogással az 1835-ik évi francia törvényben találkozunk; vagy hogy

4) a jogtudós bírák az egész ügyet a legközelebbi esküdtszéknek tarthatják fenn, ha t. i. az esküdtek elmarasztaló határozatát egyhangulag hibásnak ismerik el, mire ismét példát nyújt a francia törvény (Code pénal 352. Art.); vagy hogy végre

5) az elnöklő bíró a bizonyítási szabályok lényeges megsértése esetében a jogkérdés feletti határozást a legfelsőbb törvényszékek elébe terjeszthesse fel, a mint ezt Angolhonban látjuk elfogadva.

Az első rendszer ugyan a legkövetkezetesebb, ha az esküdtszék határozatában, mint az egész nemzet bizonyosságában feltétlen és teljes bizalmunk van, mindamellett a törvényhozónak abbéli meggyőződése, miszerint az esküdtek mint emberek szinte tévedhetnek, s hogy az ebbeli tévedésekszülte veszélyeket minden

¹⁾ Angolhonban fel sem bírják fogni, miért keresse egy tiszta jellemmel bíró esküdt a szavazás ezen titokszerűségét. A Rajna melletti német tartományokban, hol a francia törvény áll érvényben, mely most szinte nem ismer titkos szavazást, hasonlóképen nem érezi a szükségét e szavazási mód behozatalára. Lásd Fölix, Über Mündlichkeiten, 110. l.

²⁾ Hiteles kimutatások szerint a francia köztársaság V. évétől egész 1808-ig (kivéve egy éven 40-et, mely esetekben szótöbbség által lett ítélet hozva), minden elítéltetés szavazatok egyhangúsága által történt. Magában Párisban 1800 bünetben 4 éven belül csak 21 esetben lett a tettes szótöbbség által elítélve.

³⁾ Lásd a francia törvényhozás rendszerének ebbeli változásait bővebben Lacuisine munkájában: De l'administration de la justice criminelle, 57–85. l.

¹⁾ Különösen Livingstone volt az, ki a szavazatok egyhangúságának szükségessége mellett a legnyomatékosabb érvekkel s a legfenyesebb eredménnyel emelt szót. Lásd a Code of procedure-hez irt motívumait, 38. lapon.

²⁾ Franciaországban is számosan emelnek szót a szavazatok egyhangúsága mellett. Oudot, théorie de jury, 438. l. Németországban is ez irányban irt újabb Rintel: Von der Jury, 63. l. és Höpfner: Anklageprocess, 169–171. l.

egyesek, valamint az egész polgárzat érdekében megakadályozni s elhárítani az állami főhatalom egyik elutasíthatatlan kötelessége, hogy továbbá a jogtudós bírák az esküdtek feletti üdvös ellenőrzet gyanánt tekintendők, s hogy mindazon esetekben, hol ezek az esküdtszék határozatát helyesnek találják, maga e határozat mintegy új erőt és érvényt nyer, ezek által mindmennyi eszközöket szolgáltat az ártatlanságnak a jogtudós bírák közbejövetele általi megvédelmezésére.

Hogy pedig a 2) alatti rendszer czélszerűtlen, azt Franciaországban is csakhamar belátták¹⁾; gyakran tapasztaltatott ugyanis az, miszerint az esküdtek nehezebb és szövevényesebb esetekben már előre is összebeszéltek s megegyeztek egymással a felelősségnek maguktól elhárítására nézve az iránt, hogy az elmarasztaló ítéletet egyszerű szótöbbséggel hozandják meg, hogy így magukat a jogtudós bírákat is mintegy kénytelenítsék a vádlottnak elítéléséhez hozzájárulni, és ez által a kérdéses bűneset felett mintegy határozni. Fellette következetlennek tűnt fel az annyira bölcsnek és tökéletesnek kikürtölt esküdtszék elvét az által megsérteni s megingatni, hogy jogtudós bírák, kikben nem volt elég bizalom helyezve az iránt, hogy a főhatározat hozatala rájuk ruháztassék, legyenek hivatva a tettes bűnösségének kérdése s az esküdtek ítéletének helyes volta felett határozhatni, főleg miután épen ezen bírák azon feltételezésből indulva ki, hogy rendszerint még sem ítélnék a ténykérdés felett, az illető tárgyalásokat gyakran nem is kísérték kellő figyelemmel.

A 3-ik rendszer csakhamar merően illusoriusnak tűnt fel, s a francia praktikusok egyik legkitünőbbje²⁾ bebizonyította, miszerint az ezen rendszer által mintegy felvigyázó és ellenőrködő hatósággá emelt jogtudós bírák testülete (Assisenhof) kétség esetében hallgatott s inkább nem is gyakorolta a „veto“ jogot, nehogy ez által az eljáró esküdteket sértse vagy megtámadja, és így szükségképen újabb tárgyalásokat és költségeket idézzon elő³⁾.

A 4-ik rendszer magában véve helyeselhető ugyan, csak hogy ettől sem kell felette sokat várnunk, miután tapasztalás szerint a jogtudós bírák testülete az e rendszer mellett őket megillető jogukat szinte csak ritkán gyakorolják⁴⁾, miután az imént körülírt tekintetek miatt ők sem hajlandók az eldöntendő ügyet a legközelebbi esküdtszéki ülésnek fenntartani.

Az 5) alatti rendszer végre összefüggésben áll az angol jog azon alapeszméjével, mely szerint az esküdtek a bevett bizonyítási szabályokat kötelesek szem előtt tartani, s a bíró nekik e szabályokat a tárgyalás folyamában szükség esetében meg is tartozik magyarázni, s oly esetekben, hol észreveszi, hogy az elítélés nem történt e bizonyítási szabályoknak megfelelőleg, a hol tehát lényeges hiányok merültek fel⁵⁾, az eldöntendő esetet tisztársainak — a 15 bírónak — elébe terjeszti, minek következtében ha a törvényszék azt találja, miszerint az esküdtek határozata a jogi bizonyosság követelményeinek a felállított bizonyítási szabályok értelmében

meg nem felel, a hozott ítélet végrehajtás alá nem vehető¹⁾.

Az esküdtszéki intézmény elvének gyakorlati keresztülvitelével járó nehézségek körül felhozott tételeinkből kitűnik, miszerint a jury előnyeinek és fénypontjainak általános magasztalására és feldicsérésére szorító értekezésből még nem lehet feltétlenül svéglegesen határozni a felett, vajjon az esküdtszék a jogtudós bírákból álló törvényszékek felett határozottan elsőbbséggel bírnak-e, miután e tekintetben főleg attól függ minden, mikép vitetik keresztül jelen fejtegetésünk egyes irányában valamely államban az esküdtszék rendszere, s vajjon azon előzmények, melyektől az esküdtszék üdvös hatása és működésének sikere mint megannyi szükséges előfeltételektől függ, a kérdéses államban feltalálható-e vagy sem. Annyi bizonyos, hogy a tudomány és elmélet az e tekintetben szóba hozandó részletes kérdések elemezése és megoldása körül mindaddig elégséges tevékenységet még ki nem fejtett.

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanártól.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

I.

A pénzügyi hatóságok biráskodási joga.

A magy. kir. pénz- és igazságügyi miniszterium mindjárt működése kezdetében igen üdvös rendeletet bocsátott ki (1867. mart. 26-án), mely szerint a jövedéki kihágások megvizsgálása és az azok körüli eljárásra nézve külön, felében a pénzügyi, felében az igazságügyi miniszterium által kinevezendő bíróságok állítottak fel.

Ez által az osztrák pénzügyi hatóságoknál uralkodott büntetési mania jövőre nézve meg lett szüntetve, a leletezés köpenyegébe burkoló haszonleső feladások kellő határok között szorítva. De ezen elismerésre méltó intézkedéssel még korántsem értük el a pénzügyi hatóságok jogtalan önbiráskodásának végét.

Nem csak az szorul a törvény és igazságos biráskodás védelmére, ki valamely jövedéki törvényt tudva vagy önkénytelen hibából áthágott vagy kiról ily áthágás állittatik; hanem még inkább védelemre érdemes azon honpolgár, ki önszántából kívánja fizetni azt, mire törvény vagy fennálló rendelet által köteleztetik, ki azonban jogosan igényelheti azt is, hogy többet ne kényszeríttessék fizetni, mint a mennyivel törvény szerint tartozik.

E tekintetben a pénzügyi hatóságok önbiráskodása még legjobban virágzik, sőt a magyar kormány életbeléptetése óta még rosszabbult az igazságot kereső méltatlanul sujtott fél helyzete, mert midőn az osztrák rendszer szerint három folyamodású pénzügyi hatóság létezett (járási igazgatóság, országos igazgatóság és miniszterium), most kettővel tartozik megelégedni, és ha az illetékszabási hivatal sérelmes határozatát a miniszterium is helybenhagyta, további panasznak nincsen helye.

De nem a hatóságok szervezésében rejlik a legnagyobb hiba, hanem abban, hogy ezek pénzügyi hatóságok és a pénzügy közegei, kiknek feladatuk minél magasabb jövedelmet szerezni az állam felette nagy szükségletei fedezésére. Itt tehát a pénzügyi hatóság a fizetést követelő fél és bíró is egy személyben, és már ezen álláspontjából is iparkodni fog az államnak minél nagyobb jövedelmet biztosítani, az ugysis eléggé homályos és kétes szerkezetű törvényt csak saját érdekében magyarázni és alkalmazni.

Ehhez járul, hogy mindennemű jogügyletek és a hagyatékok után járó illeték igazságos megszabására alapos jogi ismeretek okvetlenül szükségeltetnek. Csak gyakorlati jogász ítélt az itt felmerülhetők kérdések fölött, p. vajjon az örökösödést igénylőnek lemondása, mily esetben alapít az örökösársak javára az illeték megszabás alá tartozó új jogot, vagy mily esetben tekintendő alaptalan igény visszahúzásának. Csak gya-

¹⁾ Mézard, du principe conservatoire, 212. l. — Feuerbach, Betrachtungen über Öffentlichkeit, II. köt. 479. l. — Masson rapport sur le projet de loi concernant l'organes judic. 114. l.

²⁾ Lacuisine, de la administration de la justice criminelle, 80. l.

³⁾ Hiteles kimutatások szerint az említett „veto“ jog csak ritkán gyakoroltatott. 1836-ban 221 tettes lett egyszerű szótöbbség által elítélve, s csak 5 esetben utalták a jogtudós bírák az ügyet egy más esküdtszékhez, 1837-ben 189 eset közül csak egyben. 1838-ban pedig 196 eset közül csak kettőben történt ez meg, úgy hogy 100 bűnesetre rendszeren csak egy ily eset fordul elő.

⁴⁾ A francia jogtudósok közül némelyek ebben bizonyítékát látják annak, miszerint a jogtudós bírák is meg vannak győződve arról, hogy az esküdtek a kérdéses esetben jól s igazságosan ítélték.

⁵⁾ Például lásd a Mühry által felhozott tárgyalásokat. Zeitschrift für ausländische Gesetzgebung, XVII. köt. 52. s 232. l.

¹⁾ Legtökéletesebben Livingstonnak sikerült összeállítani azon okokat, melyeknek következtében újabb tárgyalásnak (new trial) volna helye. Lásd Livingston: Code of procedure, 94. l.

korlati jogász ítélheti meg azt, vajjon és mily esetekben tekinthetők az örökhatározó által még életében kiszolgáltatott összegek hagyatéki követeléseknek, melyek a tiszta hagyatékhöz számíthatók. Elég e két példa az ezből.

A pénzügyi hivatalnok ha jogot végzett is, ritkán lesz képes ily kényes magánjogi kérdésekben tisztán látni, még akkor sem, ha az általa képviselt pénzügy érdeke miatt elfogulva nem lenne.

A mindennemű közterhekkel már ugyis tulságosan igénybe vett közönség méltán azt kívánhatja, hogy a pénzügyi hatóság sérelmes határozatai ellen szabad legyen független és elfogulatlan bírósághoz folyamodhatni. Csak ily bíróság határozhat igazságosan a fölött, vajjon az illeték megszábas alapjául vett jogügylet helyesen van-e felfogva, a törvény helyesen alkalmazva.

A jogállamban oly rendelet, milyen a bélyegtörvény 6. szakasza, mely szerint a fölött, vajjon illeték fizetendő vagy annak mértéke fölött bírói eljárásnak helye nincsen, — soká fenn nem állhat.

Az e tekintetbeni teendőkre nézve mintául szolgálhat nekünk a francia törvényhozás, mely szerint az illeték szintén a pénzügyi hatóság által határoztatik ugyan meg, de a magát sértve érző fél a bírósághoz folyamodhatik, mely felfolyamodás a végrehajtást is felfüggeszti.

Maga Hock Ausztriának legelső pénzügyi tehetsége, ezen Franciaországban régen elfogadott eljárás mellett nyilatkozik. „Ezen intézkedés, úgy mondja, az államadót is helyezi az általános jog alá, biztos meggyőződést nyújt a követelés jogossága, a megrövidítésnek büntetése és szegénye fölött, biztosítja az állampolgárt, hogy az illetéket megszabó hatóság és az előjáró, kinek netalán hibás nézete után ez intézkedett, a határozatra tulságos befolyással nem bír. Ezen hatóság kihallgattatik ugyan, azonban a határozó testület annak befolyásán kívül esik.”

Nálunk épen a jövedéki bíróságok felállításával által oly közeg létesült, melyre az illeték megszábas fölötti bíráskodást megnyugvással lehetne bízni, a nélkül, hogy a rendes bíróságok új eljárási nemmel terhelhetnének.

Mennyire jöhet ellenmondásba a pénzügyi hatóság önbíráskodása a józan felfogással és a fenálló jogi elvekkel, mennyire sürgetős tehát annak minél előbbi megszüntetése erre nézve, legyen szabad csak egy példát is felemlíteni.

Valami pesti házbirtokos gazdaszonya részére két tanu által előttemezett formasierü kötelezvényt állit ki, melyben elismeri, hogy gazdaasszonyának házához hozott szülői és férje utáni vagyona, valamint a gazdaság rendben tartása és kialkudott fizetése fejében 10000 ftal maradt adósa, tehát a jogcizmet is megnevezi. Az okiratot készített ügyvéd a helyett hogy a fokozat szerinti bélyeget használta volna, ezen kötelezvényt a pénzügyi hatóságnak mutatja be illetékszabás végett, hol kimondatik, hogy a kötelezvény ajándékot tartalmazván, az egész összegből 8 illetőleg a hadi pótlékkal 10% nyi illeték jár.

A hitelező tehát kénytelen 10000 ftnyi követelése után illeték fejében 1000 ftot fizetni. A fizetési meghagyás felebeztetett, a kinstári ügyészség véleményadás végett megke-restetett, de a vélemény és határozat megint olyformán ütött ki, miszerint a hitelező nem igazolta, hogy a kérdéses összeget az adósnak átszolgáltatta, tehát addig míg ez nem igazoltatik, a lekötött összeg ajándéknak tekintendő.

Ezen határozat szerint a pénzügyi hatóság egy törvényes formákkal ellátott kötelezvény ellenében oly kifogással lép elő, melyet csak az adós tehetne, t. i. az érték le nem számolása kifogásával. Azonban még tovább megy, és midőn az adós ezen kifogását formasierü adóslevél ellenében igazolni köteles lenne, ezen igazolási terhet a fenálló törvények daczára a hitelezőre rója.

Kérdem most, létezett volna-e oly bíróság, mely formasierü kötelezvény ellenében az inquisitionalis vizsketeget annyira vitte volna, hogy ajándékot sejtven, a hitelezőt annak igazolására utasította volna, hogy az összeg átszolgáltatást még más módon igazolja, mint az adós által kiállított formasierü elismervénnyel?

Dr. SCHNIERER GYULA.

II.

Az ösiségi nyiltparancs 16-ik §-ához.

Az 1848: XV. t. cz. az ösiséget eltörölte s az eltörlésnek elvileges kimondása mellett a további törvényjavaslattételt a felelős magyar miniszteriumra bízta.

Változtak az idők, a magyar alkotmány felfüggesztetett, sem magyar, sem felelős miniszterium 1849. óta nem létezett, s

az illető törvényjavaslat tétele az ugynevezett „Hofcommis-sion“-ra bízott.

Ezen bizottsághoz nevezettek ki ugyan magyar jogtudósok is, de az osztrák kormányférfiak határozott befolyása alatt az osztrák polgári törvénykönyv elveihez voltak ragaszkodni kénytelenek az ösiség eltörlése iránt hozandó átmeneti törvényes rendszabályok alkotásánál.

Nem tagadjuk, hogy mint jogi munkálat az osztrák polgári törvénykönyv a maga nemében jeles mű, hiszen a legjele-sebb osztrák jogtudósok 50 évig dolgoztak rajta, míg azt mostani alakjába önthették.

De annyi is bizonyos, hogy azon jeles törvénykönyv a magyar nép szellemével össze nem fér, minthogy ezen nemzet törvényeit koronás királyával egyetértőleg majdnem ezer év óta önmaga alkotta.

Az osztrák kormányférfiak 1849 után az „egységes monarchia“ megalkotása végett arra törekedtek, hogy Magyarország, mint az osztrák egységes monarchia egyik „Kron-land“-jába az osztrák polgári törvénykönyvet mielőbb behoz-hassák.

Igy keletkezett az 1852-iki november 29-én kelt császári nyiltparancs, mely az ösiségnek elismert eltörlése után az átme-neti jogkérdések szabályozására hozott.

Tudjuk, hogy ezen nem magyar szellemben hozott tör-vény, — mert de facto törvény volt, s miután annak rendeletei némely módosítással az 1861. országgyűlés által is elfogadtat-tak, és ő Felsége által szentesítették, mai napon teljes érvényű törvény — leginkább sujtotta a középrendet, a kisebb birtokos nemességet, s kedvezett a hatalmasoknak.

Az osztrák törvények uralma alatt ezen ösiségi nyiltpa-rancs minden ösiségi jogkérdésekre a legtágabb értelemben alkalmaztatott, még ott is, a hol csak némi analogiát lehetett feltalálni, ha a jogeset a nyiltparancsban tüzetesen meghatá-rozva nem volt.

Talán nem lesz a magyar jogtudós közönségre nézve ér-dektelen egy jogeset, melyben a tekintetes kir. ítélő tábla mint elsőbírósz szorosan az ösiségi nyiltparancshoz mint törvény-hez ragaszkodott, de abban akadályt nem látván, hazai törvé-nyeink szerint ítélte.

Néhai Dávodi B. L. özvegye László fiának 12 éves korá-ban 1843-ik évben ez utóbbi ősi adományos, és fiágu birtoka iránt a hétszemélyes tábla előtt peregyezséget kötött, a Dávodi B. család leányágával a Monostori T. családdal, melyben egy szenvedő birtokpert végkép feladott, s egy cselekvő pertől, mely megnyerve, már az ellentállási per stadiumában állott, végkép elállt, s így saját fiának birtokjogait feltétlenül feladta.

Dávodi B. L. nagykorúságát elérvén az osztrák törvé-nyek uralma alatt még a nélkülözhetlen adatokkal, különösen a peregyezés szövegével sem bírván, csak 1866. végén indi-totta meg keresetét a kir. tábla előtt a monostori T. család ellen az anyai peregyezés érvénytelenítésére, főleg azt hozván fel indokul, hogy édes anyja, törvényes és természetes gyámi minő-ségében a gyámhatóság jóváhagyása nélkül ősi birtok jogait feladni feljogosítva nem volt, s így a peregyezés már eredet-ben érvénytelen volt, s ezen eset az ösiségi nyiltparancs rende-letei alá nem vonható azon egyszerű okból, mert annak 16. §. csak a sérelem miatti érvénytelenítés invalidatio ex praeiudicio, van a per folytathatóságából kizárva, ezen per jogcizme pedig nem sérelem miatti érvénytelenítésre, hanem a már eredetben semmis peregyezés megsemmisítésére szól.

Az alperesek két ügyvédé körömszakadtig vitatta az ösi-ségi nyiltparancs 16. és egyéb §-ai nyomán a folytathatóság elleni kifogást.

Ezen nem mindennapi jogkérdésben a tekintetes kir. ítélő tábla 1867-iki június 17-én 9570. sz. alatt hozott végzésében következőleg ítélte:

„Jelen keresetet felperes egyenesen csak azon peregyez-ségnek érvénytelenítése iránt indítván, melyet édes anyja — mint természetes és törvényes gyámja 1843. évi márt. 31. a Bakó család leányágbeli örököseivel, — állítólag jogosítlanul — kötött, oly természetű pereknek indithatása, illetve foly-tathatása azonban, melyek a gyámok által gyámoltjaik nevében kötött egyezségek érvénytelenítése tekintetéből indittatnak, az 1852. évi november 29-én kelt ösiségi nyiltparancs által világo-san megszüntetve nem lévén, és e szerint az ezen pernek foly-tathatósága ellen alperesek által felidézett azon nyiltparancs §§-ai erre nézve alkalmazást nem nyerhetvén — ennek folytat-hatása bíróilag megengedtetik.“ KIRIPOLSKY, felp. ügyvéd.

K ü l ö n f é l é k.

— (*Az igazságügyi miniszterium helyisége.*) A közönség tájékozása végett jelentjük, hogy a magyar királyi igazságügy-miniszterium f. évi aug. 3-tól kezdve a *Deák-utczai 14. sz. a. házban* helyeztetett el.

Az elnökség eddigi helyiségeit egyelőre megtartja a vácz-utczában a 13. sz. házban.

— (*Pestváros főbirája*) a következő felhívást intézte közelebb a t. ügyvéd urakhoz:

Számos eset adván elő magát, hogy

a) a periratok pontos iratjegyzékekkel ellátva nem lévén, és a tárgyalási jegyzőkönyvben felhívott okmányok némelyike hiányozván, a felsőbb bíróságoktól hónapok mulva küldettek vissza a tapasztalt hiányok pótlása végett, mi által a feleknek sokszor kipótolhatlan veszteség okoztatott;

b) a tárgyalási jegyzőkönyv és mellékletei kellő bélyeggel ellátva s az érdemleges tárgyalási jegyzőkönyvre az ítéleti bélyeg ráragasztva nem lévén, — ezek pótlására az amugy is tulterhelt kezelési tisztviselők, kik a bélyegekért törvény szerint személyesen felelősek, az ügyvéd urakat legtöbb esetben siker nélkül magán-uton felszólították, s ezáltal az ügynek az illető eladóhoz juttatása s elintézése, illetőleg kiadmányozása fölösleges haladékokat szenvedett;

c) a tárgyalási jegyzőkönyvek és egyéb beadványok kellő külzettel ellátva nem lévén, beigtatásuk és lajstromozásuk hiányosan történt, és ezáltal az ügy állását az ígató- és lajstromkönyvek kellőleg ki nem tüntethették, mely baj leginkább az ugyanazon felek közt folyamatban levő több rendbeli ügyeknél tapasztalható;

azon reményben, hogy az ügyvéd urak az ügykezelésben kellő rend, pontosság és gyorsaság elérésére célzó szándékomtól szíves támogatásukat meg nem vonják, következőkre kérem fel a t. ügyvédi kart:

1. A rendes szóbeli pereknél az érdemleges tárgyalási jegyzőkönyv végén a jegyzőkönyvben felhozott okiratokról, mellékletekről, valamint a halasztási jegyzőkönyvekről pontos iratjegyzék készíttessék s az az érdeklött felek aláírásával elláttassék, melyhez mindenkor a meghatalmazások is eredetben vagy hitelesített másolatban csatolandók.

2. A tárgyalási, a halasztási, tanuhallgatási s egyéb jegyzőkönyvek, valamint a mellékletek kellő bélyegekkkel láttassanak el; továbbá az ítéleti bélyeg mindenkor az érdemleges tárgyalási jegyzőkönyvre ragasztassék. Végre

3. Azon jegyzőkönyvek, melyek beigtatandók lesznek, valamint minden beadványok a felek és képviselők neveit, a per tárgyát és a vonatkozó előszámot kitüntető felzettel láttassanak el. A kereseteken és általában minden első beadványon a felek polgári állása és lakása is kiteendő. Telekkönyvi beadványok külzeten e szavak: „telekkönyvi ügy“ jegyzendők fel. Jogi természetüknél vagy különös okoknál fogva sürgős beadványok külzete e szóval: „sürgős“ látandó el oly végből, hogy azok soron kívül is elintéztessenek s kiadassanak.

Kelt Pesten, 1867. jul. 25. *Agorasztó Miklós főbiró.*

— (*A párisi pénzügyi értekezlet*) határozatainak elfogadására az osztrák kormány, hivatalos értesítés szerint, hajlandónak mutatkozik, s ezt a francia kormánnyal már tudatta is. Az erre vonatkozó tanácskozások Párisban rövid idő alatt megkezdődnek.

— (*Portugaliában a halálbüntetés*) a mult hóban töröltetett el. Legszebb beszédet *de la Veja* tartá mellette a törvényhozó testületben. Adatokkal bizonyítja be, hogy a halálbüntetés nem félelmet, de rokonszenvet ébreszt a népben; rokonszenvet, mely kérlelhetlenül ítéli el a halálbüntetést, mert azon tudat kifolyása, mely minden szivben él, s mely hangosan hirdeti, hogy sem törvénynek, sem hatalomnak nincs joga elvenni az életet. Legérdekesebb, s legmeggyőzőbb volt a következő adat:

„Emlékezzünk vissza, mondá, mik történtek két év előtt Lisabonban, a hires Polly kivégeztetésénél. Nyolcz gyilkosság s számtalan rablás és lopás volt reá bizonyítva, s mégis utjára virágotszóró roppant tömeg kísérte ki. Honnan fakad e részvét oly gyilkos iránt, kit az előtt a legsúlyosabb átkokkal illettek? Honnan ered, ha nem azon tudatból, hogy élete felett egy szigorú törvény rendelkezett, melynek így nem fegyencze, de áldo-

zata lón. A halálra ítelt a vesztőpadról néhány szót intézett a tömeghez, mely lelkesülve lobogtatta kendőit és kalapjait. Nem tüntetés e ez a törvény ellen? Midőn a gonosztevő a vesztőhelyre ért s ott daczosan szétnézett, viharos éljenek dicsérték bátor magaviseletét. Utolsó perceiben ismét számos kendő és kalap intett neki bucsut. A hóhér lassan működött, Polly soká vonaglott, s ezért kövekkel kezdék dobálni a hóhért s megrohanták. Katonáságnak kellett közbe lépni, mely csak akkor tudta helyreállítani a csendet és rendet, midőn a tömegből már 5-en meghaltak és számosan megsebesültek. Ez utóbbiak közül kettő szintén meghalt, s így Polly kivégeztetése hét ember halálát okozta. S a végső erkölcsi eredmény az volt, hogy magasztaló, dicsőítő dalokat árultak és énekeltek a gyilkos Pollyról.“

— (*A statisztikai központi*) bizottmány közlése Ausztria 1866-ki külforgalmának áttekintését. A bevezetésben megemlítetik, hogy az áruforgalom összegeinek összehasonlítása a megelőző évvel, nem birhat gyakorlati értékkel, minthogy a tavalyi háborus események, Lombárd-Velence átengedése, és az 1865. jul. 1. életbe léptetett ideiglenes vámtarifa folytán megváltozott kimutatási mód, minden kereskedelmi viszonyoknak a szokottól eltérő alakulását eredményezték. Az összehasonlítás ennél fogva csupán néhány adata szorítottatott és így az összegek nem az egész ki- és bevitelnek, hanem csupán néhány felvett fontosabb áru forgalmának értékét képviselik. Az osztrák vámterület forgalma tett 1866-ban: a bevitelnél 244,697.923 ftot, vagyis 22,376.409 forinttal kevesebbet; a kivitelnél 369,858.731 ftot, vagyis 12,224,593 fttal többet; az összes forgalom 614,556.654 forintot, vagyis 10,151.816 fttal kevesebbet mint a megelőző évben. A nemes fémek forgalmának levonása után ez összegből tett a behozattal 218,436.855 ftot, vagyis 28,560.145 forinttal kevesebbet; a kivitellel 324,837.254 ftot, vagyis 17,387.185 forinttal kevesebbet, s az összes forgalom 543,274.109 forintot, vagyis 45,947,130 fttal kevesebbet, mint 1865-ben. Az 1866-diki behozatal 125,160.808 fttal, a nemes fémek levonása után pedig 106,400.399 fttal kevesebb mint a kivitellel. A vámjövedelem tesz: a behozatal után 9,811.411 ftot, a kivitellel után 249,760 forintot, s az 1865-nél összesen 2,561,362 fttal kevesebb. A behozatali vámbevétel csökkenése leginkább a következő cikkek csekélyebb behozatalából ered: kávé, sertés, fa- és repceolaj, gyapot és lenfonal, len- és selymáruk, öltönyök, vasárúk, gépek és rövid áruk. A kiviteli vámbevétel csökkenése a következő cikkekre vetett kiviteli vámnak 1865. július 1-én életbe lépett eltöröltetéséből ered: tüzi- és épületfa, gubics, hamuszir, borkő és selyem.

— (*A porosz birodalom*) 1212 városa közül az 1864. évi számlálás szerint csak 4 bir 100,000-nél több lakossal. Berlin: 632,749; Boroszló: 163,919; Köln: 122,162 és Königsberg: 101,507. Tizenegy város bir 50—100,000 közti számú lakossal. Ezek: Danzig: 90,334; Hannover: 79,649; majnai Frankfurt 78,177; Stettin: 70,759; Magdeburg: 70,145; Aachen: 63,511; Elberfeld: 62,088; Barmen: 59,544; Crefeld: 53,421; Posen: 53,383 és Altona: 53,039. Száz város bir 10—50 ezer között; 123: 6 és 10 ezer között, 600: 2—6 ezer között és 374: 2000-nél kevesebb lakossal. A vidék népessége nagyobb a városokénál, s a városok lakossága a vidékéhez úgy aránylik, mint a 100 238-hoz.

— (*A párisi tárlaton*) Angolország nem egyes művekkel, hanem gyűjteménnyel képviselteti könyvészetét. E gyűjteményből kitűnik, hogy ott 1866-ban 184 kiadó 4752 kötet könyvet adott ki, mely számból Londonra 4009 kötet és 133 kiadó esik: 3400 új mű, a többi ismételt kiadás. Az árakra nézve az tűnik ki, hogy a ki az 1866-ban megjelent angol könyveket mind meg akarta szerezni, 15-ezer forintot kellett kiadnia.

— (*Helyreigazítás.*) Lapunk mult számának törvénykezési rovatában a 175. lapon „az ut veszélyére“ helyett: „az ur veszélyére“ olvasandó. Kérjük a sajtóhibát ekkint kiigazítani.

Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

TARTALOM: Egy szó a „Codificatio“-t illetőleg. Saározy Károlytól. — Tanulmányok a kötelmi jog terén. (Folytatás.) Dr. Sághy Gyulától. — Az esküdszék. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Törvénykezési rész. I. A pénzügyi hatóságok bíraskodási joga. Dr. Schnierer Gyulától. — II. Az ősiségi nyiltparancs 16-ik §-ához. Kiripolszkytól. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCSE SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A budapesti ügyvédi egyletnek a m. kir. miniszterium által jóváhagyott alapszabályai.

1. §. Az egylet czime, székhelye, céljai.

Az egylet czime: „Budapesti ügyvédi egylet.”

Székhelye: Pest.

Céljai: Az ügyvédi testületet megillető erkölcsi hitel és tekintély fenntartása, — tudományos képzettségének előmozdítása, — a jog- és államtani ismeretek fejlesztése és terjesztése; különösen a hazai törvénykezés terén felmerült jogkérdések fejtegetése, a törvénykezési hiányok feletti véleményezés, a czélszerűeknek mutakozó javaslatok törvényszabta módokon és helyeken előterjesztése és ekkép egyleti közreműködés a hazai jogélet egységes fejlesztése és javítására; végre a betegség vagy egyéb szerencsétlenség által sujtott és megszorult egyleti tagoknak, ezek özvegyeinek és árváinak segélyezése; szóval: az ügyvédi testület társadalmi összes érdekeinek előmozdítása.

2. §. Ezen czélok eszközei.

Tagképességi feltételek felállítása és szigorú alkalmazása; az ügyvédi karbeli tekintély érdekében az egyletnek alkalmi felszólalása és közbenjárása; a jog- és államtudományok körébe vágó értekezések és vitaközlések rendezése, az egylet időszaki közlönyei, szaktudományi könyvtár felállítása és szakfolyóiratok tartása; segélypénztár alapítása, s a hazai ügyvédsegélyzeti alapítványok jegyzékben tartása s ezzel kapcsolatban a segélyezésre méltó tagok utbaigazítása és folyamosaik sikerének előmozdítása.

3. §. Az egyleti tagképesség feltételei.

Az egylet rendes tagja lehet minden hazai okleveles ügyvéd, ki az alapszabályok értelmében megválasztatik.

Tiszteletbeli tagokul a jog- és államtudományok körül érdemeket szerzett bel- és külföldi jogtudósok választhatók.

4. §. Az egyleti tagok.

Az egylet rendes és tiszteletbeli tagokból áll.

A rendes tagok alapítók, bel- és kültagok.

Alapító tagok azok, kik 200 frt. alapítványi tőkét bocsátnak visszavonhatlanul az egylet rendelkezése alá.

Rendes beltagok azok, kik Budapesten laknak, rendes kültagok pedig, kik Budapesten kívül laknak.

Rendes beltagok tagdíj fejében évenként 12 frtot, kültagok pedig 8 frtot fizetnek.

A tiszteletbeli tagok évi járulék fizetésétől mentesek.

5. §. Az egyleti tagok felvétele körüli módozatok.

Az egyleti tagok felvétele az igazgató választmány által történik. Az egyletbe lépni kívánó írásban jelenti ki ebbeli szándékát, és azt, hogy hazai okleveles ügyvéd, mindenesetre kimutatni tartozik.

Ezen nyilatkozatot a választmány legközelebbi ülésében bírálat alá vétén, a jelentkezőnek fel- vagy fel nem vétele iránt titkos szavazással dönt, és őt az eredményről haladéok nélkül értesíti. A jelentkező a felvétel megtagadása ellen a közgyűléshez fordulhat, mely a fel- vagy fel nem vétel iránt szintén titkos szavazással dönt.

Az egylet alakulásakor magukat aláírt tagok tagképességét az igazgató választmány utólag bírálja meg.

Az alakulás után ekkép megbírált, valamint a fentírt módon megválasztott tagok tagsági oklevéllel láttatnak el, és neveik az egyleti tagok névkönyvébe ígattatnak.

Tiszteletbeli tagok felvételét csak rendes közgyűlésen a választmány vagy 20 tag írásban indítványozhatja. A választás titkos szavazás útján történik.

6. §. Az egyleti tagság tartama és megszűnése.

Az alapító s a tiszteletbeli tagság a kirekesztés esetének kivételével élethossziglan, illetőleg az egylet fennállásáig tart.

A rendes bel- és kültagokra nézve az aláírás 5 éves időszakokra történik, s e tagok kötelezettsége megszűnik azon évkör lejártával, melyben az egyletbe léptek. Az 5 éves időszak folyama alatt belépő tag kötelezettsége azonban csak az azon évkörből még hátralevő időre terjed ki. — Minden 5 éves időszak utolsó évében az aláírások megújítandók.

Elhalt rendes bel- vagy kültag kötelezettsége az örökösökre nézve azon naptári félév végén enyészik el, melyben a halálozás bekövetkezett.

7. §. Az egyleti tagok kirekesztésének esetei.

Egyleti tagok kirekesztését csak a közgyűlés titkos szavazás útján eszközölheti.

Kirekesztethetik pedig a választmány vagy 20 tag által a közgyűlés elé terjesztendő indítvány folytán az, ki a jelen alapszabályokat ismételve és szándékosan megszegvén, az igazgató választmány megintására sem hajol, vagy magát az egyleti tagságra egyébként érdemlenné tette.

8. §. Az egyleti tagok jogai.

Az egylet rendes és tiszteletbeli tagjait a jelen alapszabályokban meghatározott eseteken kívül egyenlő jogok illetik. A rendes ülésekben és a közgyűlésekben indítványozási és szavazati joggal bírnak.

9. §. Az egyleti tagok kötelességei.

Minden rendes bel- és kültag tartozik a 4-ik §-ban megállapított bel-, illetőleg kültagsági évi járulékot két egyenlő részletben, félévenként előre, az egyleti pénztárba Pesten befizetni.

A naptári év első felében belépő tagok az egész évi járulékot, az év második felében belépők pedig csak az ezen félévre eső részletet fizetik.

Az alapító tagok a 4. §-ban meghatározott alapítványi tőkét készpénzben, vagy magyar földhitelintézeti papirokban tartoznak az egyleti pénztárban Pesten befizetni. Ezen alapítványok az egyletnek visszavonhatlan tulajdonává lesznek.

Az egyleti tagok közt, vagy egyleti tag és az egylet közt, továbbá az egylet és tisztviselői közt az egyleti viszonyból származó netáni egyenetlenségeket az egyleti elnök kiegyenliteni igyekszik, mi ha nem sikerül, a kérdés eldöntése választott bíróságra bízatik, oly módon, hogy mindenik fél külön két egyleti tagot választ, kik egy általuk választandó ötödik tag elnökle alatt minden efféle egyenetlenséget véglegesen és minden további perorvoslat kizárásával elintéznék.

Ha a választott bírák az elnök iránt meg nem egyeznének, jelöltjeik közül a sors dönt.

10. §. Az egylet vendégei.

Az egylet helyiségeit valamely egyleti tag bevezetése és az egylet vendégeknyvébe történendő bejegyzés mellett idegenek is látogathatják.

Az egylet rendes ülései s közgyűlései nyilvánosak.

11. §. Az egylet vagyona.

Az egylet vagyonát képezik a tagok befizetései, az egyleti közlőny jövedelme, továbbá az alapítványok, minden esetleges adakozások és hagyományok.

Az utóbbi három forrásból eredő, úgy a leltári érték, egyleti alaptőkévé alakíttatik.

Az évi tagdíjakból, az egylet közlőnyéből s az egyleti tőkék kamataiból befolyt összes évi jövedelemnek 10%-a mindenekelőtt és mindenestre a 2-dik §-ban érintett segély-pénztár megállapítására fordítandó; a megvizsgált évi számadások szerint fenmaradó tiszta jövedelem, illetőleg jövedelmi maradvány pedig a közgyűlés határozatához képest részben az alaptőkéhez csatolandó, részben pedig szintén e segélypénztár gyarapítására fordítandó.

Az egylet részére különös cél kijelölése nélkül tett alapítványok, adakozások és hagyományok minden esetben tőkésítendőek; ezek az egyleti folyó szükségletek fedezésére fel nem használhatók.

Az egylet általi segélyezés csak akkor veheti kezdetét, ha az e célra alapított segélypénztár már 3000 frtra felszaporodott. A segélyezés módozatait a közgyűlés fogja az ügyrendben meghatározni.

Valamint mindennemű tagsági járulékoknak, úgy az egylet bármi című pénzbeli követeléseinek a tagoktól behajtása sommás szóbeli peruton történik, s mind ezekre nézve illetékes bíróságul sz. k. Pestvárosa törvényszéke kijelöltetik.

12. §. Az egylet szállása.

Az igazgató választmányra bízatik az egyleti működéseknek megfelelő alkalmas szállásról gondoskodni.

Ennek helyiségeiben a választmány által kidolgozandó s közgyűlésileg helyben hagyandó házi szabályok fognak alkalmazásba vétetni.

13. §. Az egylet közlőnyei.

A közgyűlés által e célra évenként választandó időszak jogi lap és saját költségén kiadandó évkönyv.

TÁRCZA.

Adatok a halálbüntetés eltörlésének kérdéséhez.

(A francia senatusból.)

A francia senatus július 27-iki ülésében La Guéronnière gróf egy több mint 14,000 aláírással ellátott és a halálbüntetés eltörlését kívánó kérvényről tett jelentést. Az előadás, melyet e részben tartott, a „France” hét hasábját tölti meg; gazdag érdekes anyagban, s érdekes azon mód által, mely szerint az előadó e nagyfotosságu kérdést elintézendőnek véli. Az elsőre nézve átveszszük azokat az adatokat, melyekben a senator a halálbüntetések ujkori statistikájának Franciaország- és a mivelt világra való átnézetét adja; a másodikra nézve kiemeljük a jelentés végmondatait, melyek a kérdés leendő megoldására vonatkoznak.

Miután az előadó kimutatta, miként enyhült folyton a büntetés kiszabása az újabb időkben, azt kérdi:

Mi befolyással volt a halálbüntetésnek bizonyos számú büntényekre nézve kimondott mellőzése és a halálítéleteknek az enyhítő körülmények alkalmazása általi gyors és folytonosan haladó kisebbedése a büntetőstatistikára?

E statistikából egy főtény tűnik ki; ez a főbenjáró bűnök növekedése az 1832-iki törvény óta. (Ez behozta az enyhítő körülmények alkalmazását, elválasztván az összeesküvést a merénylettől és a halálbüntetést ez utóbbira nézve fentartotta.)

Az 1828—1832-ig terjedő öt évi időszak alatt a gyilkosság, szülő- és gyermekgyilkosság, mérgezés, gyújtogatás miatti vádak átlagos évi száma 403.

Az 1860—1864-dikig terjedt időszakban az ugyane bűnök miatti vádak évi átlagos száma 565.

A főbenjáró bűnök növekedése tehát 162.

Még jelentékenyebb a különbség, ha az elítéltetéseket hasonlítjuk össze: az 1828—1832-ki időszakban évenként 247, az 1860—1864-diki években 471 volt az átlagos elítéltetés azon-

ban megjegyzendő, hogy az elősorolt bűnök közt több van, mely több vádlottra terjed s így több elítéltetést hoz magával. Igazat adnak-e e számok, kérdi a senator, azoknak, kik a halálbüntetés fokunkénti megszorítását és az enyhítő körülmények alkalmazását nem helyeslik? Ha ez így volna, az említett növekedésnek azokra a büntényekre kellene vonatkoznia, melyeknek az 1832-iki törvény legjobban kedvezett, a gyilkolásra, rokon-gyilkosságra és mérgezésre. De a bűnök, melyek leginkább növekedtek, azok, melyek még az 1832-iki törvény előtt is bár halállal valának fenytendőek, e fenytést mégis többnyire kikerülték; t. i. a gyermek-gyilkolások. Így tehát lehetetlen e tények és az 1832-iki törvény közt összeköttetést föllátni.

A gyermekgyilkosságok átlagos évi száma, mely 1828—1832-ig 87 volt, 1860—1864-ig 210-re emelkedett. Igaz a rokon-gyilkosság a két időszakban 3-al emelkedett, de a mérgezések érezhetőleg csökkentek és az átlag 31-ről 25-re szállt alá.

Mi a gyújtogatásokat illeti, azok számosabbak; de ezeket ugyanazon sorozatba lehet helyezni, mint a gyermekgyilkosságokat, melyek szintén többnyire kikerültek a halált. E számok tanulságosak voltak a bizottságra nézve. A mi megadja jelentőségüket, a mi megerősíti reményeinket a halálbüntetés fokozatos eltűnésére, az a halálbüntetésnek az enyhítő körülmények növekedésével arányban álló, mindig világosabb csökkenésének vigasztaló képe:

1826-ban halálítélet 150; kivégeztetés 111.

1833-ban halálítélet 50; kivégeztetés 34.

1859-ben halálítélet 36; kivégeztetés 21.

1864-ben halálítélet 9; kivégeztetés 5.

Igaz, az utolsó legkisebb szám nem tarthatta fenn magát, és 1865-ben 14 elítéltetésre és 10 kivégeztetésre emelkedett. De ha miveldésünk e véres passivumát a közel multtal összehasonlítjuk, mily ellentét! A társadalom passivuma csökken, activuma emelkedik. Angliában egy bizottság hosszas és pontos vizsgálat után a halálbüntetésnek a mi 1832-iki törvényünkben foglalt megszorításait mint haladást fogadta el. Ott is a halálítéletek, melyek sz. 1826-ban 1203 volt, 1860-ban 48-ra szállott alá. Ausztriában fennáll a halálbüntetés, de az uralkodó

A lap és egylet közti viszonyt, valamint az évkönyv tartalmát s szerkezeti módozatait az ügyrend szabja meg.

14. §. A rendes és szakosztályi ülések.

Az egylet tudományos munkásságát főleg a szakosztályi s rendes ülésekben fejti ki.

A szakosztályok az egyleti tagok önkéntes bejegyzetése után a tudomány egyes szakai szerint az ügyrendhez képest külön-külön alakulnak.

Tanácskozásaikban szótöbbség dönt, s azokat az általuk választott állandó elnök vezeti. Üléseiken minden egyleti tag jelen lehet.

Tudományos tartalmu véleményadás végett felhozott kérdések, javaslatok, indítványok érdemleges vitatás előtt mindig az illető szakosztály elé terjesztendők, illetőleg ha másutt felhozatnának, oda utalandók.

A szakosztály ezek feletti véleményét azon rendes ülés elé, melyen az illető tudományos tárgy vitatás alá vétetik, esetről esetre választott előadója által terjeszti.

A rendes ülés tárgyai azokon kívül, mik a szakosztályból eléje kerülnek: tudományos értekezések s minden olyatén indítvány és intézkedés, mely az alapszabályok s az ügyrend határain belül, az egylet tudományos céljának valószínűsítését tárgyalja.

Rendes ülés — az egyleti elnök elnöklete alatt — minden hónapban egyszer tartatik, — létrejöttéhez 30 tag jelenléteszükséges, — tanácskozásaiban szótöbbség dönt. Javaslatait a közgyűlés elé esetről esetre választott előadó az elnöki jelentés folytán terjeszti elő.

Ugy a szakosztályok mint a rendes ülések tanácskozásaiban a kisebbségnek joga van véleményét külön formulázva saját választott előadója által a rendes ülésen illetőleg a közgyűlésen, egyidejűleg a szakosztály illetőleg a rendes ülés indítványával előterjeszteni.

Csak azon tudományos tartalmu indítvány és véle-

ményadás tekintetik az egylet kijelentésének, mely az illető tárgynak a szakosztályon és a rendes ülésen keresztülvitele után a közgyűlésen megállapított.

15. §. Az egylet kormányzata.

Az egylet ügyeit az igazgató választmány vezérli, mely 30 választmányi tagból s az alább elősorolt tisztségviselőkből áll, kiket egyelőre az alakító, jövőre pedig a rendes közgyűlés a rendes tagok közül egy évre választ. A tisztségviselők következők:

a) elnök,	e) pénztárnok,
b) alelnök,	f) ellenőr,
c) titkár,	g) könyv- és irattárnok.
d) ügyész,	

16. §. Az egylet tisztségviselőinek hatásköre.

a) Az elnök az egylet képviselője hatóságok és harmadik személyek irányában; ő hívja össze a közgyűlést, a rendes és választmányi üléseket, mindezekben elnököl, és csak a szavazatok egyenlősége esetében szavazhat.

A tagsági okleveleket ő írja elő az egyleti titkár ellenjegyzésével. — Sürgősebb fizetéseket 50 forint erejéig esetenként az igazgató választmány által történendő utólagos jóváhagyás mellett ő utalványoz. Tiszti állásánál fogva kiválólal hivatva van jelen alapszabályok és az ügyrend szigorú megtartása felett őrködni. Joga van az egyleti pénztárt és számadásokat bármikor megvizsgálni, sőt köteles ezen vizsgálatot legalább havonként egyszer teljesíteni, s az eredményről a legközelebbi választmányi ülésnek jelentést tenni. — Őt illeti közgyűlésekben és rendes ülésekben a kellő rendnek fenntartása, s ehhez képest szükség esetén a közgyűlések és rendes üléseknek az ügyrend szabályaihoz képest eszközrendő felosztása.

Joga van az elnöknek a jelen alapszabályokat megszegő tagokhoz elnöki figyelmeztetést intézni, melynek

nagy mérvben gyakorolja a kegyelem jogát. 100 halálra-ítél közül alig 8-at végeztetnek ki.

Poroszországban kiváló módon csökkent a kivégeztetések száma. 1852-től 1857-ig 102 kivégeztetés volt, 1857-től 1862-ig csak 13. Oroszországban a halálbüntetés meg van írva, de nem végeztetnek ki, hanem Szibériába küldetnek. Igaz, hogy ez csak más neve a halálnak. Belgiumban 1830—1834-ig gyakorlatilag el volt törölve a halálbüntetés, és a főbenjáró büntények ez idő alatt nem növekedtek. Mégis a belga kormány nem tartotta tanácsosnak a próba folytatását s a parlament ujabban is emlékeztető vita után kis többséggel fönntartotta a már előbb ismét felállított vérpádot.

Olaszországban az új királyság eldöntve találta a vérpádot. Különösen Toscana volt az, melyben e nemes gyakorlat legjobban állotta ki a próbát. Az új kormány azonban nem fogadta el, és a parlament igen tudományos vitatkozás után inkább elnapolta, semhogy elvesse az eltörlést.

Helvétiaiban a legtöbb cantonban sohasem alkalmazták a halálbüntetést. 1848 óta Neuchâtel és Freiburg jogilag is eltörlték.

Württembergben az 1849. és 1853-iki törvények a halállal fenytendő bűnöket megszorították, a nélkül, hogy a bünyfenítő statistika megérezte volna.

Bajorországban ugyanaz történt, úgy hogy kiskorúakat nem is szabad kivégeztetni; az eredmény még a büntények csekély csökkenése is volt. Ugyanez s ugyanily eredménnyel történt Hessenben, Hannoverában, Braunschweigban és Szászországban.

Amerikában a bünyfenítő törvényhozás változik; több államban a halálbüntetés el van törölve, különben pedig az újvilágban naponta ritkábbak lesznek a halálbüntetések. Portugáliában végre épen most törölte el a parlamentnek királyi szentesítést nyert határozata a halálbüntetést.

Ezek elsorolása után az előadó szenator áttér arra a kérdésre, vajon jogos-e és szükséges-e a halálbüntetés; s jelentését végül a következőkbe foglalja össze: A probléma megfejtése, mint az előadottakból látjuk, csak a közérkölciség fejlő-

désében lesz feltalálható; különben az már előttünk is fekszik. Husz évvel ezelőtt Franciaországban is valamint az egész világon, a kivégeztetések tizszer nagyobb számmal fordultak elő mint ma. Ha e perczen tizszer kevesebbet látunk, miért ne lennének még ritkábbak? Miért ne szűnhetnének meg egy nap úgy mint Portugáliában, hol sokkal előbb hagytak föl a halálbüntetés alkalmazásával, mielőtt azt törvényhozási tény által megszüntették? Addig is a vérpád mind ritkábban fog emelkedni a nyilvános helyeken, nemcsak azért, mert az igazságszolgáltatás emberszeretőbb, hanem, mert lelkiismeretesebb és fölvilágosodottabb is. Gyakran emeltek ki bírói tévedéseket és borzasztó érvt készítettek az emberi ítélet elégtelen voltából ott, hol jóvá nem tehető büntetésről van szó. Nem habozunk állítani, hogy ha az emberiség szomorúságára történtek olykor ilyen tévedések, azok ma lehetetleneknek tűnnek föl. Oly számos és tökéletes biztosítékokkal, melyekkel a bünyfenítő eljárás körül van véve, ártatlan ember igenis gyanuba, sőt vád alá hozathatik, de el nem ítéltethetik. Különösen az esküdtszék erkölcsiségünk jelen állapotában soha sem mondhatna ki halált okozó ítéletet a bíraskodása tárgyát képező bűn bizonyossága nélkül. Ha csupán csak meggyőződve lenne, úgy mégis habozna, visszarettenve a vérérti felelősségtől. Csak a vallomással egyértékű anyag constatálása határozhatná el halálos ítéletre... A következtetés uraim, melyet önök bizottsága mindezekből von, ez:

„Dolgozzunk mindenekelőtt azon, hogy haszontalananná tegyük a halálbüntetést, fölhalálván egy hathatós ellenszert annak pótlására, s mindenek fölött elfojtván a bűn magvait az oktatás fejlesztése, a vallásos és erkölcsös eszmék terjesztése által.

Továbbá készítsük elő a kivégeztetések kisebbitése által annak lassankinti eltörlését, s ha szerencsésen eljutottunk oda hogy nincs szükségünk többé hozzá folyamodni, várjunk még, nehogy nagyon hamar biztosítsuk a gonosztevőket s hagyjuk meg törvénykönyveinkben e rettentő fegyvert mint a socialis hatalom bizonyosságát addig, míg a mivelődés vívmányai azt szükségtelemné teendik.“

A „Budap. Közl.“-ből.

esetleges sikertelenségéről az igazgató választmányának tesz további intézkedés végett jelentést.

b) Az alelnök a működésében esetleg akadályozott elnöknek helyét pótolja.

c) A titkár a közgyűlések, rendes és választmányi ülések tanácskozása jegyzőkönyvét vezeti; a szorosabb értelemben vett elnöki levelek kivételével, minden az elnök által aláírt okmányt és levelet ellenjegyez. Ő viszi az egyletnek az igazgató választmány utasítása nyomán összes levelezéseit; csekélyebb tárgyakban azonban a választmányának teendő utólagos jelentés mellett saját aláírásával is levelez.

A titkár tesz jelentést a rendes ülésekben az egylet tudományos működésének minden mozzanatáról. Az egyleti tagok névkönyveit szerkeszti és kezeli; azt évről évre kiegészíti, s abban az elhunyt tagokról is jelentést tesz.

Hivatalos működéseinek egyéb részleteit az ügyrend határozza meg.

d) Az egyleti ügyész az elnöktől nyert meghatalmazvány mellett törvénykezési ügyekben képviseli az egyletet.

e) Az egyleti pénztárnok kezeli az egylet bevételeit és kiadásait; ez utóbbiakat mindenkor az igazgató választmány határozata illetőleg elnöki utalvány folytán. — A pénztár állapotáról a választmányának ülésről ülésre jelentést tesz; rendes számadást vezet, és azt az évi közgyűlésnek, illetőleg a kiküldött számvizsgáló bizottságnak előterjeszti.

f) Az ellenőr minden pénztári okmányt aláírásával ellenjegyez, s a pénztár ellenzárának kulcsát bírja. — A pénztári kezelés módozatait az ügyrend szabályozza.

g) A könyv- és irattárnok az egylet könyvtárára, és irományaira gondot visel.

A tisztviselők fizetését a közgyűlés, hivatalos működésük részleteit pedig az ügyrend állapítja meg.

17. §. Az egylet pecsétje.

Az egylet saját pecsétjével él. A pecsétben az igazság istennőjének képe s ezen körirat áll: „Budapesti ügyvédi egylet 1866.”

18. §. Az igazgató választmány.

Az igazgató választmány minden 14 napban egyszer szükség esetén az elnök meghívására gyakrabban is tart ülést.

A választmány hatásköréhez tartoznak az egylet administratív ügyei s azon tárgyak, melyek a jelen alapszabályok, s a rendes ülés vagy közgyűlés által elintézés végett hozzá utasíttatnak.

Választmányi ülés megtartására az elnökön kívül 9 választmányi tagnak és legalább 5 olyannak jelenléte szükséges, kik az egyletben tisztséget nem viselnek. Szótöbbség határoz, s az elnök csak a szavazatok egyenlősége esetében szavaz.

A választmány köt az egylet nevében, a közgyűlés által megállapított határokon belül minden szerződést, melyek a választmány meghagyására az elnök és titkár által iratnak alá, az ekkép kötött szerződések az egylet-re kötelező erővel bírnak.

A választmány kötelessége az egyleti pénztári számadásokat s a pénztár állapotát évnegyedenként megvizsgálni; végre

Az igazgató választmány nevez szükség esetén helyettes vagy segédtisztviselőket, s fogadja fel az egylet szolgaszemélyzetét.

19. §. Az egyleti rendes és rendkívüli közgyűlések.

A rendes közgyűlés minden év január havában és pedig ennek 3-ik vasárnapján tartatik Pesten.

Rendkívüli közgyűlést az elnök mindannyiszor

tartozik összehívni, ha ezt vagy a választmány vagy legalább 20 rendes tag az indokok felsorolásával írásban kívánja.

A közgyűléseken az alább említett eltérő eseteken kívül a megjelent tagok szótöbbsége határoz.

A közgyűlés rendes tárgyai:

a) *Elnöki jelentés* a lefolyt évi működésről.

b) A rendes ülések véleményezései és javaslatai, melyek felett a közgyűlés határozatilag nyilatkozik; elfogadás esetében pedig azoknak törvényszabta módokon és helyeken javaslatba hozatala és érvényesítése iránt intézkedik.

c) *Az évi számadások megvizsgálása* és a pénztári maradvány feletti határozat.

E végett első ízben az alakító, később a rendes közgyűlés évenként előre 3 tagból álló számvizsgáló bizottságot választ, mely bizottság a számadások és pénztár állapotáról jelentését a közgyűlésnek bemutatandja.

d) Az igazgató választmány által előterjesztendő évi költségvetés megbirálása és megállapítása.

e) Az igazgató választmány 30 tagjának és a tisztviselőknak megválasztása. Ezek érvényes megválasztására a jelenlevők általános többségének szavazata szükséges.

f) *Az alapszabályok megválasztása*; — ez azonban csak 20 tagnak egy hónappal a közgyűlés előtt teendő írásbeli indítványára vétethetik tanácskozás alá, és az elnök által a meghívókban különösen mint tanácskozás tárgya megjelölendő. Indítványt elfogadó határozat hozatalára az egyleti tagok egynegyedének jelenléte, ezeknek pedig szótöbbsége szükséges.

g) Valamely tag kirekesztésének esete. Ezen közgyűlési tárgynak azonban, hogy elővétethessék, a közgyűlési meghívókban, melyek 14 nappal előre szétküldendők, érintve kell lennie.

h) Az egylet fennmaradásának vagy feloszlásának kérdése. E kérdés azonban csak 50 tagnak két hóval a közgyűlés előtt teendő írásbeli indítványára vétethetik tanácskozás alá, s az elnök által közgyűlés előtt legalább 30 nappal közzéteendő és szétküldendő meghívókban különösen mint tanácskozás tárgya kijelölendő. — A feloszlás kérdésében csak a rendes tagok határozhatnak s a határozathozatalhoz a tagok háromnegyedének jelenléte szükséges s szótöbbség dönt.

Ha pedig ezen közgyűlésre a tagok háromnegyedrészre meg nem jelennek, ez esetben egy holnapra új közgyűlés és pedig azon megjegyzéssel hirdetendő, hogy ezen második közgyűlésen a megjelent rendes tagok szótöbbsége érvényesen határozand.

A feloszlást határozó közgyűlés az egylet vagyona felett kizárólag csak a magyar nemzet magyar közintézetei érdekében és javára intézkedhetik.

i) Az egylet közlönye iránti intézkedés.

k) Indítványok; — ha azonban a 14. §-ban körülírt tárgyakat érintik, a rendes ülés illetősége alá bocsátatnak.

Tanulmányok a kötelmi jog terén.

III.

A mennyiségekről (quantitates).

Mennyiségek (quantitates) neve alatt oly dolgokat értünk, melyek egy bizonyos nem határain belül semmi egyedi értékkel nem bírnak, úgy hogy ezeknél minden érték csak szám, mérték vagy súly szerint határozható meg, az egyedek megkülönböztetése pedig teljesen közönyös. Röviden res, quae in numero, mensura aut pondere constant.

Ha az ily mennyiségek kötelelem tárgyává tételnek, azoknak a szám mérték vagy súly (vagyis a mennyi, quantum) tekintetében szorosan meg kell határozva lenniök és csak a milyenségre nézve (minőség, qualitas, quale) lehetnek határozatlanul is hagyva, midőn aztán a nembeli kötelemek természetét öltik fel magokra és az azokra felállított szabályok nyernek ezekre is alkalmazást. Annál fogva a különböző minőség (qualitas) közötti választás itt is rendszerint az adósságot illeti és ez a római és ausztr. jog szerint a legroszabbat is, de a Drezd. Jav. szerint középserű minőségénél, rosszabbat nem választhat.

Azonban ezen szabály úgy egyes esetekben tekintettel valamely fenforgó szerződés különös körülményei és kitételeire, mint szintén némely kötelek általános természeténél fogva módosítást is szenvedhet. Így pl. a kölcsönnél kapott helyettesíthető dolgok valamely mennyisége ugyanoly minőségben szolgáltatandó vissza, a milyenben azt az adós eredetileg kapta.

IV.

A kötelelem oszthatósága tárgya tekintetében.

Valamint általában valamely jog akkor mondatik oszthatónak, ha tartalma osztható: úgy a kötelelem is akkor osztható, ha a tartalmát képező szolgáltatás osztható; ellenkező esetben pedig oszthatatlan.

Az oszthatóság és oszthatatlanság fogalma tehát a kötelemeknél legközelebb és közvetlenül azoknak tartalmára (tárgyára) vonatkozik és csak közvetve magára a kötelelemre is. Minél fogva valamely kötelelem osztható- vagy oszthatatlanságának megítélésére nézve mindenképp a tárgyat képező szolgáltatás, illetőleg annak osztható, vagy oszthatatlan volta veendő szemügyre. Ehhez képest:

1. Azon kötelek, melyek adásra (dare) irányulnak, rendszerint oszthatóknak tekintendők, minthogy a tárgyukat képező szolgáltatás közönségesen osztható szokott lenni. Így valamely dolog tulajdonának, vagy hasznélvezetének átadását célzó kötelek, — mint hogy a tulajdon és hasznélvezet a jogilag osztható jogokhoz tartoznak, — szintugy azok is, melyek helyettesíthető dolgok mennyisége szolgáltatására irányozvák, oszthatóknak tartandók.

Ellenben kivételnek és oszthatatlanok mindazon dare fogalma alá eső kötelek, melyek valamely dolog pusztá használata (usus) átengedésére, vagy pedig telki szolgalmak felállítására irányozvák, mivel a tárgyukat tevő jogok t. i. a hasznélvétel (usus) és a szolgalmak szinte oszthatatlanok.

2. A tevéből, vagy abban hagyásból (nem tevé, facere, non facere, omittre) álló köteleket sem lehet általában az osztható, vagy az oszthatatlanokhoz sorozni, hanem itt is minden az illető szolgáltatás természetes és jogi osztható- és oszthatatlanságától függ. Így az oly tevék, melyek mennyiségek természetével bírnak, melyek tehát mindenki által egyenlőképp teljesíthetők, milyenek pl. a napok száma szerint kiszabott közönséges kézimunkák stb., továbbá melyek valamely jogügylet eszközzésbe vételéből állanak, oszthatók lévén: az ezekre célzó kötelek is oszthatóknak tekintendők. Ellenkezőleg minden valamely opusra irányuló kötelelem oszthatatlan.

3. Midőn a kötelelemnek tárgya restitutió, ha ez valamely species tekintetében forog fen: a kötelelem oszthatatlan; ha pedig mennyiség tekintetében: akkor osztható.

A kötelemekre nézve tárgyuk osztható, vagy oszthatatlan voltából folyó megkülönböztetés nem csak elméleti, hanem igen fontos gyakorlati jelentőséggel is bír, sok tekintetben más szabályok alkalmaztatván az osztható és ismét mások az oszthatatlan kötelemekre.

Dr. SÁGHY GYULA.

Az államkölcsönökről.

Mielőtt az államkölcsönök, különféle alakjukban jelentékenyebb szerepre emelkedtek, — azok ellen, s egyáltalában azon divatos mód ellen, melylyel az államszükségletek fedeztettek, oly elméleti harcz fejlődött, mely legalább is azt látszott mutatni, mintha mérhetlen előítéletektől és colossalis tévedésektől kellene szabadulnunk. Soetbeer egy cikkében azon eszmét fejté ki, hogy az állam részéről, meddő kiadásokra szánt eszközöknek elvileg nem kölcsön, de adó útján kell beszereztetniök; hogy előítélet azon vélemény, mely szerint kölcsön által a jelen terhei kisebbitetnek s a jövőre osztatnak szét; hogy valósággal semmi teher sem háríthatatik egy időről a másikra, de a kölcsönök a teher arányát a szegényebb osztályokra csak kedvezőtlenébbé alkotják. Ez eszmét magyarázó cikk nagy elismerésben részesült, s az ujságlapok által mint valami új és döntő közöltetett. Legyen tehát megengedve erre nézve s a létező nézeteket illetőleg néhány fontosabb megjegyzést tennünk.

Azon felfedezés: hogy a modern állampraxis azon nézetében, mely szerint a kölcsönök által a pénzügyben hatalmas eszközre vélt találni — nagyon tévedt, csak annyiban érdekes, hogy általa belátjuk, mennyire képesek egymástól eltérni az államtudományi nézetek. Ezenkívül is elvitázhatlan magyarázatot nyújt azon ellentét, melyben a kölcsönök megszüntetését célzó irány a tények logikájával áll. Az államkölcsönök tényleg oly mértékben szaporodnak, melyben épen nem lehet észrevenni az előítélet tudatát. Az éjszakamerikai Unio átfutotta nemzetgazdaszatának ártatlan gyermek éveit, s annyira megízlelte a pénzügyi tudás fáját, hogy nem sokára más részeknek fog jó tanácsosul szolgálhatni. A kölcsönöknek nem csak közönséges módja, de azon módja is a legnagyobb mértékben vétetett ott alkalmazásba, melyet a kincstári papírpénz kibocsátása tesz lehetővé. Az európai theoreticusok minden óvástétele ezen tengerentuli tény ellenében minden jelentőségét elveszti. De épen úgy jelentkezik minálunk is egy állapot, mely a legkülönbébb alakú államkölcsönök nélkülözhetlenségét bizonyítja. Még a pénzügyileg legvirágzóbb államokban is fedezetlen papírpénz kibocsátásával kezdék a további pénzügyi operatiokat. A társadalmi pénzügyi zavarokon oly rendszabály által könnyítetnek, mely, ha nem is államkölcsön, de a társadalom javára felvett nyilvános kölcsön. A 25 millió tallér értékű porosz kölcsön-papírpénz kibocsátása feltűnőleg mellettünk szól. A rongált pénzügygyel bíró államok lépéseit tekintetbe nem vehetjük, s így még csak azon államokról szólunk, melyeknek pénzügyi politikája, dacára nemzetgazdaszatuknak aránylagosan elég jó állapotának, még sem bizonyítja azt, hogy bármely irányban is nélkülözhetők volnának az államkölcsönök. A mit legfeljebb kívánni lehetne, az az államadósság alkalmi csökkentése volna, minek természetes következménye gyanánt ismét azoknak más alkalommal növesztése tűnik fel. Angolországban épen nem lepne meg az államkölcsön jelentékeny csökkentése; és épen, Angolországban állítottatott fel azon elmélet, hogy az államadósság a gazdagság eleme. E gondolat azonnal elveszti paradox színezetét, ha szemügyre vesszük azon magyarázatot, melyet a *Macleo*-féle hiteltanban lelhetünk.

Mellözve e jeles angol nemzetgazdász kitéréseit és némely csekélyebb téves nézetét, annak tanában még is igen helyes alapnézetet, alapgondolatot találunk, mely szerint állandó adósságok a társadalmi gazdagság fejlődésére nélkülözhetetlenek. A kötelezettség egy részről követelés, más részről azon alak, mely által jobban kifejtett gazdasági viszonyokban a gazdasági hatalom fejlesztetik és eszközöltetik. Mig ez alak hiányzik, a gazdasági

hatalom, vagyis a gazdagság is csak igen szűk körre kényszerítően szorítkozni.

Macleod nézetében legfigyelemre méltóbb állítás, hogy egyenlő kötelezettség és követelés egymás ellenében épen nem egyenlő zerussal, mint azt sokan elhamarkodva állítani szeretik. Soetbeer említett állítását szintén ezen álláspontból igyekszik támogatni, nevezetesen azt mondván, hogy adófizetés és kamatbeszedés nemzetgazdasági szempontból zerussá egyenlítik ki magukat. Igaz lehet ez állítás egyes egyénél; a jogok u. n. *confusio*-jánál, hol ugyanazon jogi alany adós és hitelező egyszerre; de egészen másként fogjuk azt tekinteni, ha a tisztán alaki szempontból, az anyagira is emelkedünk. Alakilag sem jogi sem gazdasági tekintetben nem tartalmaz ez irányú gazdasági elemet, de a kötelezettségnek megfelelő tehetség szükségképen szintén megsemmisített-e? Egyénileg igen, de épen a jelen esetben a teljesítési képesség mindig fennáll, habár az adófizetők és a kamatszedők ugyanazon néphez is tartoznak.

Hogy igen meszire ne bocsátkozunk, Macleod eszméjét következőleg formulázzuk: Állandó adósságok szervezése nélkül a társadalmi gazdagság magasabb fejlődése el nem érhető. — Ez állítás érvényes általában, s az államkölcsonök annak csak egy alkalmazási esetét tüntetik elő. Az államok adósságmentessége csak egyetlen egy szempontból volna kívánható, s ez az, hogy az adósságmentesség igen szép kiindulási pont adósságok kötésére, s hogy általa szabadon van hagyva a kötelezettségek állapításának egész tere. Ez az egyedüli előny, melyet nyújt, de fejlettebb nemzetgazdaságban mindig fogunk találni függőben levő kötelezettségeket, melyek majd a földbirtokot, majd az adórendszert terhelik.

Magától érthető, hogy a terhelésnek bizonyos legmagasabb mértéke van, de ezen természetes határokon belül a nyilvános kölcsönök kötése nemzetgazdasági jótétemény. Az államhitelek eszközlője oly eredményeknek, melyek nélküle teljesen lehetetlenek volnának.

Az államhitelek eddig főleg a nem gazdasági szükségletek kielégítésére vétetett igénybe, s ezen alapszanak a budget növekvő terhelése elleni megtámadások. Mily ellentétben állanak egymással az adó és adósságok körüli nézetek, leginkább mutatkozik az angol viszonyokban. Angolországban attól tartanak, hogy a negyedik osztály részvétele a képviselő testületben az indirectadók leszállítása melletti izgatást eredményezhetné ennek ellenében az államadósság csökkentését ajánlják. Ebből világosan kitetszik, hogy miben keresik előnyüket a vezérszerepet játszó iparos és kereskedelmi osztályok. Ezek ugyanis mindenekelőtt és csakis a legközelebbi eredményre gondolnak, azaz a tőke felszabadulására mely, eddigi elhelyeztetési képességétől megfosztva, szükségképen túltöltendi a pénzpiacot, s az ajánlati versenyt növeszti. Az állam a pénz- és hitelpiacon a leghatalmasabb versenytárs, s ebből fejthető meg azon ellenszenv, mely mindenütt jelentkezik, hol az állam, hitelképességét nem a magán vállalatok előnyének engedi át. A fentebb említett harc az államkölcsonök ellenében szintén ebből fejthető meg.

Az állam, természetes viszonyokat tételezve fel, a legnagyobb hitelképesség birtokosa: ennél fogva több pusztán versenytársnál; mert közbenvetése által képes a társadalmi hitelműködés minden neme felett uralzkodni.

És úgy látszik csakugyan ez utóbbi irányban halad a modern fejlődés; úgy, hogy az államkölcsonök, melyek eddig főleg a nem gazdasági célok hasznára fordítottak, egészen új szerepre hivatnak. A társadalmi hitel legkifejlettebb alakjai, nevezetesen a jelzáloghitelek,

kétségtelenül az állam igazgatásának, eszközlésének és biztosításának igénybe vételére irányozvák; vagyis egyszerűen mondva, a magángazdaság lassanként annak tudomására jut, hogy hitelképessége növekszik, ha bizonyos mértékben az állam hitelképességével ruháztatik fel. E tekintetben ezen szükségletet leginkább érzi a nemzetgazdasági ipar két extrémje. Egyrészt a *telek*, másrészt a *munka* az államhitelek hatalmas tényezőt látnak, mely érdekeiket védi, s azért az állam pénzügyi műtéteiről nem gondolkoznak azon tagadólágos elvekkel, melyekhez az elméletben annyira hozzá szoktunk. A jelzálog hitel eszközlése a mezőgazdaságat criséit és csapásait véve tekintetbe államsegélyre szorít, s a munka érdekei épen így csak az által elégithe-
tők ki, hogy az állam azon pénzügyi segítyt, melyet eddig a negyedik osztály minden tekintetbevétele nélkül a magán vállalatoknak nyújtott, ezentúl nagyobb körre terjeszse ki, s egyszerre meghatározza azon feltételeket, melyek mellett az ipar is hasznát veheti ezen hitel gyarapodásnak. Ez irányban tehát ismét előbb utóbb jelentékeny szerepre fognak vergődni a kölcsönök és a jótállás, s be fog bizonyulni, hogy az államhitelek a társadalom érdekében felhasználása igen jelentékeny fejlődési szakot képez, míg az ellenkező irányú törekvések gazdaságilag egyenesen reactionariusok és anachronisticusoknak tekintendők.

Dr. DÜHRING után R. I.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Hűbéri jogviszonyaink, s a királyi kisebb haszonvételek.

Ezen részt hazai törvényeinkben s régebbi alkotmányunkban sarkalló részeit királyi szabadalomnál fogva, vagy elidősítés alapján gyakorolt, az adományi rendszerrel is összefüggésben levő jogok között első helyen áll az *italmérés*i jog, mely törvény értelmében a földes urakat illetően, az 1836. VI. és XII-dik törvénycikkek által némileg szabályoztatott; az urbéri kapcsolat megszűnése s a földes úri hatóság eltörlése után pedig az idevonatkozó 1853. martius 2-ki nyiltparancs 24-dik §-a által — a jövőbeli szabályozás fentartása mellett — érvényben, majd a később 1859. december 20-kán kibocsátott iparpátens VIII-dik cikkében érintetlenül hagyatott, s mint úri javadalom, jelenleg is általában a volt földes urak, néhol pedig királyi szabadalomnál fogva nemesi udvartelkesek által gyakoroltatik, igen csekély számmal lévén oly kiváltságos mezővárosi községek hazánkban, melyek az italmérés jognak a volt földes urak kizárásával gyakorlatát elidősítették, s ezen jogot nem csak az 1836. VI-dik törvénycikk 8-dik §-ában kiszabott határidő alatt, hanem minden megszorítás nélkül egész éven által gyakorolják.

Az úri javadalmat képező italmérés jog egy részről a volt jobbágy községeket a közelebb idézett urbéri törvény értelmében illető, s az 1853-dik évi martius 2-ki nyiltparancs 23-dik §-a által szinte fentartott fél illetőleg negyedévi borméretési haszonvétel mellett, más részről a fogyasztási adóval is terhelt szőlős gazdáknak saját természetű boraik, kis mértékben eladására irányzott törekvése miatt, ide járulván az 1859-dik évben kibocsátott iparpátens félremagyarázása is, folytonos panaszok kiapadhatlan kútfejévé vált, melyek a megyei hatóságokat és országos kormányzókat a legújabb időkig nagy mértékben foglalkoztatták;

1855-dik évtől kezdve immár számos felsőbb illetőleg legfelsőbb rendeletek bocsátattak ki az italmérés jog, s ennek az iparpátensseli lehető összhangzásba hozatala tárgyában, melyek közül legnevezetesebb az 1863-dik évi július 30-kán 12681. szám alatt kelt udvari rendelet, melyben a törvényhozás ez ügybeni intézkedéseig határozottan kimondatott, hogy a szesz italoknak álló és ülő vendégek részére, ugyancsak nyitott edényekben az utcárai kimérése, a regale-tulajdonos kizárólagos jogához tartozik, s az italmérés jogot hatósági engedély mellett mások csak azon esetben gyakorolhatják, ha a regale-tulajdonos az e részbeni elkerülhetlen, és hivatalos nyomozás által bebizonyult helyi szükségnek maga részéről az előrebo-

csátandó hivatalos felszólítás mellett nyert kellő határidő alatt sem akarna, vagy képes nem volna megfelelni;

ezen felsőbb illetőleg legfelsőbb rendeletek más részről a szőlőbirtokosok gyámolítása tekintetéből oda voltak irányozva, hogy a bor mint kereskedelmi árucikk nagyobb forgalmat nyerjen, s annak kicsinybeni eladása előmozdítassék, mely szempontból a szőlőbirtokosok saját természetmennyü boraiknak lepecsételt üvegekbeni eladására engedélyt kaptak; ezen engedély azonban köztapasztalás szerint csak új visszaéléseket szült, s az italmérési úri jog kijátszására lőn felhasználva, a felsőbbbség által czélba vett borkereskedés a gyakorlatban valóságos bormérésre fajulván; — köztudomásra van, mily furfangos ötletekre vezette a bortermelőket a pecsét alatti üvegekbeni eladás engedélye, s hogy azok mily tilos utakat és módokat követtek el saját érdekeik érvényesítése körül, úgy hogy bizvást elmondhatni, miként a kérdésben forgó bor-eladási engedély által az italmérés tárgyabani visszaélések, s ezekből keletkezett panaszok száma még egyszer annyira szaporodott, s a közerkölcstelenedés mindinkább nagyobb lábra kapott.

Figyelembe véve már az időközben megváltozott jogi és társadalmi viszonyokat, de azon körülményt is, hogy a sok helyen aránytalanul megszorított úri italmérési helyiségek fölötti felügyelet a rendőri hatóságot gyakorló községek kiadásait tetemesen fokozza, míg az illető javadalmasak ezen közteherhez vagy éppen nem, vagy csak csekélyebb arányban járulnak, igénytelen véleményem szerint legczélszerűbb és legtapintatosabb volna az italmérési úri jogot, mint a jelen korral többé össze nem egyeztethető hűbériség maradványát, a községi bormérés haszonvétellel egyesítve, községileg adandó teljes kárpótlás, illetőleg kisajátítás mellett a községekre átruházni, s így tisztán községi javadalommá változtatni, ezt viszont a házankénti kimérés eltiltásával, bérbe adás után alként gyakorolni, hogy az italmérő helyek száma minden községben a valóságos szükséghez s a határbeli szőlőhegyek terjedelméhez képest felsőbbbileg állapittatnék meg, az ekkép megállapított italmérési helyeket pedig a községek saját határokukban osztanák fel a helyi viszonyokhoz és közforgalomhoz képest.

Ezen kiegyenlítési mód mellett szerintem különösen a következő okok és körülmények hozhatók fel:

az 1848-dik évi törvényhozás folytán a megyei rendszer gyökeres átalakulásnak néz elébe, melynél — ha ugyan igazi demokratiai alapon történik a szervezés — szükséges, hogy a főtenyezők a községek legyenek, mert ezek vagynak arra hivatva, hogy ezentúl az alkotmányosság védbástyáit képezzék, mint azon legalsó alapok, melyeken az állam épülete és ennek biztonsága nyugszik, s melyek a megyei szerkezet lehető felbomlása, vagy működésének bekövetkező megakadása esetében is maradandó kapcsolai és menhelyei a népnek, — de a közterhek jelentékeny része is a községeken mint a testületeken fekszik. Politikai szempontból kiindulva is oda kell tehát működnünk, hogy a községi rendszer fejlesztessék, s a jelen idők és kétes jövő elutasíthatlan követelményeinek megfelelőleg erősbítettessék, s nemzeti létünk követeli a nemesi birtokos osztálytól, hogy a községek irányában ekkorig elfoglalt exterritoriális állását feladva, magát azokkal asszimilálja; a községek azonban állam fenntartói hivatásuknak meg nem felelhetnek, ha a legközelebb mult évtizedek alatt végképen aláülyedt anyagi helyzetükből ki nem emeltetnek, s elvont jövedelmeik minden lehető törvényes uton és módon helyre nem állítatnak, mihez a községeknek annyival inkább jogos igényök is van, mert különösen a közbiztonság fenntartása, az igazság kiszolgáltatása s a népnevelés körüli kiadásai újabb időkben szerfölött felszaporodtak;

az úrbéri törvények és felsőbb rendeletek által fenntartott községi bormérési haszonvétel jövedelmi forrásul volna ugyan a törvényhozás által rendelve, ezen jövedelmezést azonban az italmérési úri jog csak nem egészen elnyomja, ezen két jog egymás mellett sehogy sem fér meg, s miután egyik a másiknak útjában áll, czélszerűen egyik sem használtathatik; érezik és belátják ezt már sok helyeken az illető javadalmasok is, kik bizonyosan örömet átgengednék az italmérési jogot aránylagos kárpótlás mellett a községeknek.

Az úri törvényhatóság elenyészésével, s a közteherviselésnek életbeléptével a volt földes urak, kik elébb a községi kötelékhez nem tartoztak, nem csak lakásuk, hanem fekvő birtokuknál fogva is szinte községi tagokká váltak, jogos tehát és méltányos, hogy mint községi tagok a községi közös terhek

viseléséhez aránylag hozzá járuljanak; az adózás ezen neme azonban a volt földes uraknál köztapasztalás szerint nagy ellen-szenvvel jár, s e tekintetben mind egyik mind a másik rész sokszor oly eljárást követ, mely az osztóigazsággal egyáltalában meg nem egyeztethető; ha már a községi jövedelmek a kizárólagos italmérési joggal új forrást nyernének, s ennek czélszerű használatát által gyarapodnának, a volt földes urak az általok mint jogosultak által kapott közvetlen kárpótlás mellett, közvetve is részesülnének mint községi tagok a haszonban, s így érdekök a lehetőségig megóvatnák.

Van azonban még egy más szempont is, mely az italmérési úri jognak községi javadalommá leendő átváltoztatását s törvényhozás utján szabályozását sürgetőleg ajánlja; tudva levő dolog ugyanis, hogy leginkább az ősiségnek törvény után történt eltörlése óta az italmérési úri jog a nemesi jószágokkal együtt már ekkor is jelentékeny részben oly kezekre került, melyekben ezen eredetikepen a magyar nemesség díszének és jólétének emelésére rendelt hűbéri jog a jobbágyi kötelékből felszabadult, de az értelmiségnek és szellemi önállóságnak fájdalom! még nagyon alsó fokán álló pórnép kizsákmányolására, s mind erkölcsileg mind anyagilag való tönkretételére szabad eszközül használtatik, mely körülmény a törvényhozás figyelmét annyival inkább megérdemli, minél nagyobb mértékben terjed — kivált az ország felső részein — azon visszaélés, melyet az anyagi haszonlesés az emberiség elsatnyítására, s a közerkölcsiség kiirtására vezető uradalmi kocsmákkal egész nyilvánosan üz.

Epen ez oknál fogva a házankénti bormérés, melyet már az 1836. XII-dik törvényezikk a közbirtokosoknak eltiltott, a volt jobbágy-községeknek sem volna megengedhető, mert melőlözve a kocsmák elszaporodásának erkölcsi tekintetben kímáradhatlan káros hatását, a nélkülözhetlen rendőri felügyelés költségei ez uton aránytalanul növekednének, s a községi italmérés jövedelmét csökkentenék; — de a házankénti italmérés tilalma miatt különösen a szőlőbirtokosok sem panaszkodhatnának jogosan, mert a kizárólagos községi italmérés okvetlen nagyobb lendületet nyerve, saját bortermékeiket helyben minden esetre jobban eladhatnák, e mellett pedig a községi jövedelem emelkedéséből a helybeli szőlőbirtokosokra is közvetett haszon háramlanék.

Mind ezen okok és körülmények nézetem szerint azt is elkerülhetlenül megkívánják, hogy az 1859-dik évi iparpátens alapján hatóságilag engedélyezett italmérési személyes jogok a volt jobbágy-községekben szinte megszűnjenek, s községileg, illetőleg testületileg gyakoroltassanak.

A tisztán nemesi községekben az italmérési jog leginkább közösen használtatván, s annak jövedelme vagy a közös kiadások fedezésére fordítatván, vagy aránylag felosztatván, ezen gyakorlat az 1836. XII-dik törvényezikk példájára minden nemesi községben kötelezőleg behozandó volna.

A mi végezetre azon nemesi udvartelkeseket illeti, kik az italmérési jogot nem csak volt jobbágy községekben, hanem egy némely szabad királyi városban is királyi szabadalomnál vagy elidősítésnél fogva gyakorolják, ezen a községi rendszerrel és kapcsolattal egyáltalában össze nem férő exterritoriális jog teljes kárpótlás mellett kisajátítandó, s törvényhozási uton a főntebbi elvek értelmében szinte a községekre volna átruházandó; ellenben a nemesi pusztákon, s általában ott, hol tulajdonképeni községi kapcsolat nem létezik, az italmérési úri jog — a rendőri szabályok fenntartása mellett — érintetlenül hagyathatnék.

Az italmérési joggal összeköttetésben áll a *vendégfogadók és vendéglők tartásának joga*, melyek az 1836. 41. tczikk 2-dik §-a a földes urak részére minden megszorítás nélkül fenntartott; azonban a főntebb idézett 1863. július 30-kai udvari rendelet a kérdésben forgó jogra nézve kijelentvén, hogy az a királyi kisebb haszonvételekhez nem tartozik, az idegenek üzletszerű beszállásolását (vendégfogadó), a meleg és hideg ételek kiszolgáltatását (vendéglő), a kávé és más meleg italok mérését, úgy szinte a nem szeszes frissítők árulását (kávéház, ezukrászat), végre az el nem tiltott játékok tartását (teke és kártya) az ipar-pátens értelmébeni hatósági engedélyezés alá eső üzletnek nyilvánította, a nélkül, hogy az e részbeni engedéllynél a regále-tulajdonos előleges meghallgatása szükségképen megkívántatnék, — más részről azonban határozottan kijelenté a többször idézett udvari rendelet, hogy a regale-tulajdonosnak szabadságában áll, idegenek befogadását, ételek, meleg italok és frissítők kiszolgáltatását ugyszinté a szabados játékok tartását is, a fennálló rendőri szabályok megtartása

mellett, gyakorolni, a nélkül, hogy ezekre nézve hatósági engedélyre szüksége lenne.

A fentebbiekkel összehangzólag immár nézetem szerint a vendégfogadók, vendéglők s kávéházakban szeszes italmérés, habár ezen helyiségek földesuri épületekben és telkeken volna is felállítva, csak a községeknek fizetendő bérrellett lenne ezentul gyakorolható; egyébiránt vendégfogadókat, vendéglőket és kávéházakat, ott hol ezekre a helyi viszonyok és közforgalom tekintetéből szükség van, melyeknek száma tehát községenként szinte felsőbbbireg volna meghatározandó, rendőri felügyelet mellett, a törvényes kifogás alá nem eső községi tagok is szabadon építtethetnének s nyithatnának, s ily helyiségekben a vendégek kényelme tekintetéből az italmérés, a községet illető bérfizetés mellett, minden megszorítás nélkül gyakorolható lenne.

A földes urakat törvényeink szerint illetett kizárólagos *mészárszéki jog*, mely a bevett gyakorlat szerint a marha és birka (egyszersmind borju és bárány) hús kimérését foglalja magában, — a sertéshús mérése, valamint a bárányhúsak is fertályonkénti árulása szabad üzletet képezvén — az úrbéri kárpótlást tárgyzó 1853. martius 2-ki cs. nyiltparancs 2-dik §-a által megszüntnek nyilvánított ugyan, mint oly jog, mely az országos kárpótlásba állítólag már befoglaltatott, a volt földes urak mészárszéki joga azonban valósággal még mindig fennáll, s közönségesen bérbeadás után gyakoroltatik, minek oka leginkább azon körülményben rejlik, hogy az alkalmas vágószékek és húsmérő épületek birtokában a volt földes urak megmaradtak; — minthogy már a mészárszéki jog, mely az 1836. VI-dik törvényezikk 6-dik §-a értelmében egyuttal a községbeli lakosság irányában folytonos husvágatási köteleességgel járt, a fogyasztási adó behozatala óta sok helyen jövedelmezni különben is megszűnt, nézetem szerint mind a vágómarha körüli rendőrségi felügyeletnek és ellenőrködésnek a közbiztonság érdekében célszerűbb kezelése, mind az ipar-pátens által felszabadított húsméréssel köztapasztalás szerint üzni szokott visszaélések tapintatos meggátolása tekintetéből, a népesebb mezővárosok kivételével — hol a húsmérési ipar továbbra is fenntarthatónak látszik — a mészárszéki jog a községekre volna, és pedig, a közelebb idézett úrbéri pátens folytán, minden kárpótlás nélkül törvény által átruházandó, s a községek részéről ott, hol a bérbeadás kivihető, ez uton gyakorlandó, különben pedig házilag kezelendő; — a fennálló földes uri vágószékek s alkalmas húsmérő épületek és helyiségek szabad egyezség, s ennek nem sikerülte esetében hatósági becsü mellett, az illető tulajdonosoktól megváltandók lévén. (Vége köv.)

TÓTH LAJOS.

K ü l ö n f é l é k .

— (*Felhívás a magyar ügyvédi karhoz.*) A budapesti ügyvédi egylet alapszabályai a felsőbb hatóság által jóváhagyatván, köztudomás végett a hírlapokban közöltettek.

Ezen egyletnek alakulása az ügyvédi karnak régen táplált óhaját testesíti meg. Valóban, el is jött az idő, hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nem szándéka és tetteje egyesüljön.

Az egylet működésének célja, az ügyvédi kar társadalmi érdekein kívül, a tudományos haladást előmozdítani s szükség esetén egyes tagokat vagy hátrahagyottait anyagi segélyben részesíteni.

Ezen célok megközelítése annyival könnyebb, az egylet működése annyival sikeresebb leend, mentül több tagot számlál kebelében az egylet.

Ezen egylet hasznos és szükséges voltát annyira általánosan ismertnek s köztudomáson levőnek vélem, miszerint buzdító szavakat mellőzve — egyszerűen — az előmunkáló közgyűléstől nyert utasítás folytán — felhivom Magyarországon összes okleveles ügyvédeit, hogy a budapesti ügyvédi egyletbe, mint tagok belépni sziveskedjenek.

Jelentkezni lehet egyelőre nálam (Pesten, arany-

kéz-utca 3. sz.) szóval vagy írásban, vidékről bérmentes levelekben. Igazolás jelenleg nem kívántatik, miután ez az előlegesen jelentkező alakító tagokra nézve az alakuló közgyűlés után fog utólag megtörténni.

Az alakuló közgyűlés a körülményekhez képest körülbelül szeptember hóban fog megtartatni.

Pest, 1867. aug. 2.

HORVÁTH KÁROLY,

a budapesti ügyvédi egylet id. elnöke.

— (*A polg. törvénykezési rendtartás és az írói törvényjavaslat*) 2000 példányban már kinyomatott. A szétküldések a napokban meg fognak kezdetni; ezenkívül a javaslatok nyilvános lapok útján is közzé tétetnek.

— (*New-Yorkban*) M. P. ur vagyoni viszonyai tigen megzavarta az, hogy L. S. ur a törvényszék előtt egy régi okmányra támaszkodva M. P.-nek egyik legszebb birtokát perelte be. Az ügy kétségtelen volt, L. S. okmánya teljesen helyes és megdönthetetlen, s nem hitelességét maga M. P. sem volt képes bebizonyítani, holott arról neki, sem tudtával elhalt atyjának, kire az okmány vonatkozott, soha tudomása nem volt, s családi irataiban is hiába kereste bármi csekély nyomát.

Az ítélet kimondásához már igen rövid idő hiányzott, midőn M. P. ur neje egy szerencsés gondolattal megmentette a már már veszendőbe ment ügyet.

Ugyanis azon időben, melyben az állítólagos okmány kelt, soha semminemű papírost nem gyártottak vízjeggyel nélkül, s az egyes gyárak e vízjegyeket is évenként változtatták. Nagyobb bizonyosság kedvéért M. P. ur a new-yorki államban levő papírgyárak vízjegyeit, az okmány keltének évéből hitelesen lemásoltatta, s ezzel jelent meg a törvényszék előtt.

Az okmányt elővették, és azon semminemű vízjegyet nem találtak, holott csak a legújabb időkben vált szokássá a papírgyárakban a vízjegyeket mellőzni. Az okmány-gyártás csalása kiderült s M. P. ur nejének köszönheti, hogy eddigi vagyoni állapota sértetlenül, s az ellenfelek büntetlenül nem maradtak.

— (*A vasuti vonalak hossza*) az egész földön 1866-ban 19,639 mérföldet tett. Ebből az amerikai egyesült államokra 7002, Angliára 2882, Németországra és Ausztriára 2864, Franciaországra 1955, Indiára 733, Olaszországra 697, Spanyolországra 676, Oroszországra 602, Canadára 421, Belgiumra 346, Svédországra 222 Swajczra 179, Németalföldre 152 mérföld esik. A Németország és Ausztria közös rovat alatt említett 2864 mértföldből Porországra 1257, Ausztriára 819, a déli német államokra 552, az északnémet államszövetségre 1493 mértföld esik. A 2822 mértföldnyi angol vasutak előállításai költségei 455 mill. font sterlinget tettek, (miből a londoni pályák és pályaudvarok 40 m. font sterlinget nyeltek el, s a manchesteri, liverpooli, leeds-i, sheffieldi, birminghami pályaudvarok is temérdek pénzbe kerültek); holott például az 1256 mértföldnyi porosz pályák összes költségei csak 645 millió tallérba, azaz körülbelül 96 millió font sterlingbe. — Ebből könnyen kiszámíthatni, hogy az angol vasutak kétszer oly drágák mint a poroszok. — A franciaországi 1955 mértföldnyi vasutak mintegy 280 millió font sterlingbe kerültek, miből kiderül, hogy a francia vasutak körülbelül majd oly drágák, mint az angolok. A vasutakból a francia állampénztár évenként 92 millió franc jövedelmet huz, mi az állam által befektetett 980 mill. francnyi tőkének 9—10 százaléknál kamatját képviseli.

 Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

TARTALOM: A budapesti ügyvédi egyletnek a m. kir. miniszterium által jóváhagyott alapszabályai. — Tanulmányok a kötelmi jog terén. (Folytatás.) Dr. Sággy Gyulától. — Az államkölesönökről. Dr. Dühring után R. I. — Törvénykezési rész. Hübéri jogviszonyaink, s a királyi kisebb haszonvételek. — Különfélek. — Tárca. Adatok a halálbüntetés eltörlésének kérdéséhez. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

 Melléklet: Előfizetési felhívás ily című, képekkel díszített, népszerű munkára: „A magyar szabadságharc története, 1848—1849.”

Felélős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslat revisiójáról.

(Vége.)

Eddig az 1843-ki bünt. törvényjavaslatnak jogtör-
ténelmi fejlődését megvilágítva, kimutattuk egyszer-
smind: hogy ezen törvényjavaslatnak *ideiglenes* életbe-
léptetése is fölötté örvendetes haladást fog jelezni. Mily
módosítások szükségeltetnek azonban e törvényjavaslat-
nak jelen viszonyok közti ideiglenes behozatalára, —
ennek fejtegetésére mindenekelőtt szükségének tartjuk
azon elveknek felsorolását, melyekre az 1843-ki bünt.
törvénykönyv fektetve lett. Ezek következők:

1. hogy a polgári állás ezentul a bírósági illető-
ségre nézve különbséget ne tehessen.

2. hogy az egyházi személyek az általuk elkövetett
büntetésekre és kihágásokra nézve a világi hatóság bi-
róságát tartozzanak elismerni.

3. hogy csak a szorosan zászló alatt, s valóságos
hadi szolgálatban állók a katonai hatóság által, — a
nyugpénzt húzó vagy a hadi szolgálatból kilépettek pe-
dig valamint a katonai tiszteknél szolgálatban nem álló
katonák a polgári hatóság által ítéltessenek el.

4. hogy a büntett elkövetésének helye határozza el
az illetőséget.

5. hogy a halálos büntetés eltöröltsék.

6. hogy a verés a büntetés nemei között helyt ne
foghasson, és

7. hogy a büntetés minimuma ki ne jelöltsék.

Ime tehát, ezen törvénynek szabadelvűsége már
magában véve megbecsülhetlen nyereség leend hazánkra
nézve, a módosítások pedig csak a fentebb 5-és 7-ik szám
alatt említett alapelvekre vonatkoznak, minthogy:

1. a halálbüntetésnek eltöröltetése a végleges tör-
vényhozásra lett fentartva; és

2. az 1843-ki törvényjavaslatnak abbéli határozata,
hogy a büntetés minimuma ki ne jelöltsék, némileg
megs. oritatott, a mennyiben az ellen elvileg kimondatott:
*hogy a fogságbüntetés csupán csak dorgálássá semmi
esetre sem változtatható.*

Mi a halálbüntetés megszüntetését illeti, ugy maga
a miniszter is a mellett nyilatkozott; azonban a kor-
mány nem akarja az 1843-ki bünt. törvényjavaslatnak
ideiglenes életbeléptetését azáltal késleltetni, hogy az
oly nagyfontosságú elvi kérdésnek eldöntését már most,
tehát még a végleges törvényhozás előtt a törvényhozó
testületek tanácskozási tárgyává tegye. Egyszersmind
elhatározatott, hogy jövőre a halálbüntetés csak külö-
nösen kvalifikált esetekben, mint rablói alkalmatlanságnál s
gyujtogatásnál alkalmaztassék. A bizottmány t. i. oda
nyilatkozott, hogy a halálbüntetés csak *rögtönbírósi*
esetekben tartassék fenn.

Részünkről igen méltányoljuk azon indokokat, me-
lyeknél fogva a halálbüntetés megszüntetésének kérdése
érett megfontolás vagyis a végleges törvényhozás ala-
pos tárgyalására lön fenntartva.

Sokan megütközhetek ugyan azon intézkedésen,
miszerint a halálbüntetés ép a rögtönbíráskodással kap-
csolatban tartassék fenn! Megvalljuk őszintén, hogy mi
magunk is megdöbbenünk e gondolatnál, mert a rö-
gtönbíráskodást ama iszonyatos elrettentési elméletnek
egyik maradványául kell tekintenünk, melyet az 1843-ki
javaslat elveivel legkevésbé sem egyeztetnünk össze.
A halálbüntetés fentartása esetében, azt a lehető legna-
gyobb garanciákkal kellene környezni, nem pedig a ve-
szélyt még a rögtönbírósi eljárás felületességével fo-
kozni, és mint tudva van, még a felebbezésnek sincsen
helye, holott 3 napi fogság iránt esetleg három bíróság
is ítélkezik. Azonban a kormány mind ezen aggodalma-
kat ujjalag fontolóra vette és bizton remélhetjük, hogy
az eddigi kegyetlen rögtönbíráskodási szabályok más
humánusabb rendelvénnyel fog felcseréltetni. Hiszen
nem is kell újat teremtenünk, hanem az 1846-ki magyar
rögtönbírósi szabványok ismételi felélesztésével a lehe-
tőségig eleget tennünk mind a közbátorság megóvására,
mind az adott körülmények közt a jelenkor humánu-
sabb szellemének. Felhívjuk e tekintetben szaktudósain-
kat nyilatkozatra, és meg vagyunk győződve, hogy
szinte véleményünket osztva örömmel üdvözlőnk a
kormány ebbeli intézkedését.

A másik lényeges módosítás melylyel az 1843-ki
törvényjavaslat ideiglenesen életbe lépteteni fog, azon
aggodalomból származik: hogy a büntetés minimumának
ki nem jelölése által, a bírói hatalomnal visszaélésnek
tág kapu nyitatték; valóban nem csekély veszély rejlik
ezen elvben, különösen ha meggondoljuk a megyebeli
pártküzdelmeket, a nemzetiségi surlodásokat, főleg pedig
a választott bíróságok árnyoldalait. A büntetés minu-
mának meghatározása nélkül a bíró kegyelmezési joggal
ruháztnék fel s ezért ezen alapelvnek meghonosítása
szükségképen a végleges törvényhozás alapos tárgyalá-
sára tartatott fenn. Mint dr. Pauler jogtanár ur a minis-
terialis bizottmányban megjegyzé, csak a genfi büntető
törvénykönyv merészelte eddig a büntetés minimumát
tökéletesen mellőzni; azonban hogy Schweizban a nem-
zetiségi s általában a társadalmi viszonyok egészen más
természetűek mint nálunk, azt ugy hisszük bizonyíta-
nunk sem kell. Egyelőre tehát ama kérdéses alep-
elvvé újabb módosítás által megszorítottatott, a mennyiben ha-
tározatul kimondatott: hogy a fogságbüntetést csupán
csak dorgálássá változtatni nem szabad, és a tiszti-
ügyészségnek szoros kötelességévé tétetett: a törvény-
szék ítéletét mindekkor *hivatalból* felebbezni, ha a kiszabott
büntetés aránylag csekélynek mutatkozik.

A büntetés *maximumát* illetőleg az 1843-ki törvényjavaslatunk több esetben még szigorúbb az osztrák törvénykönyvnél is, mely drakonikus szigora végett oly rossz hírből áll. Azonban ennek magyarázatát könnyen feltalálhatjuk azon körülményben, hogy bizonyos bűntettek (p. o. rablás, erőszakoskodás) nálunk sokkal gyakorabban fordulnak elő és így azokra a büntetést is szükségképp érzékenyebben kellett meghatározni; más részt pedig törvényjavaslatunk az osztrák törvénykönyvnél sokkal humanusabb, mert mint fentebb tárgyaltuk: a büntetésnek bírói bölcs belátás szerinti mérséklése majdnem korlátlan.

Az 1843-ki büntető törvényjavaslatunk legkiválóbb fénypontját képezi azon elv, miszerint a büntetéseknek még magokban becsstelenítő következményeik nincsenek, s törvényes hatásuk hosszabb időre nem terjedhet mint azt a bírói ítélet határozottan kimondja; sőt a közhivatalnak büntetesképpen kimondott elvesztése által senki el nem zárthatik attól, hogy a büntetés kiállása után ismét közhivatalra választathassék vagy nevezetethessék. Az osztrák büntetőtörvénykönyv 26. §-a ellenben a bűnös vádlottat rendjelei, czimei, hivatali képessége, ügyvédi, jegyzői, lelkészi pályájától sőt nyugdíjától is megfosztja; nem számítván ide a polgári törvényben gyámság és tanulás kérdésében felhozott akadályokat. A code pénál szinte a közhivatal viselettől megfosztja az elítéltet, kinek büntetésének kiállása után sem engedi meg a gyámság vitelét, a tanulást és a hadseregbeni szolgálatot. Egyáltalában csak kevés büntető törvénykönyv létezik még eddig, mely az itt érintett pont iránt az isteni igazságnak azon magaslatára emelkedett volna, mint hazai törvényjavaslatunk; az igazság követelményének tekintjük pedig, hogy midőn a büntetés céljául a javítás tüzetett ki, a büntetés kiszénvedése után az elítéltet megjavultnak tekintjük. Sajnos azonban, hogy a javulási célnak elérhetésére a siralmas állapotban levő fegyházaink, ama magasztos elvnek megoldását lehetetlenné teszik. Reméljük azonban, hogy az előbbi kormánytól örökségül átvett fegyházak, az 1843-diki törvényjavaslatunk életbe léptetésével, nem fognak haladó törekvésünk szennyfoltjai képpen meghagyni, és nemsokára közhirre fogjuk tehetni a jelen kormányának ebbeli intentioit.

Dr. V. S.

A bűnvádi ítéletek felsőbbbíróági súlyosbitása.

(Reformatio in pejus.)

Helyes-e a „reformatio in pejus“ meg nem engedhetőségének elve azon esetben, hol egyedül az elítélt fél élt a bűnvádi ítélet ellen valamely jogorvoslattal, és különösen meggyeztethető-e ezen elv az anyagi igazság előállításának elvével?

Azon kérdés, vajjon a felsőbb bíróság az elsőbíróági ítéletet általában véve súlyosbithatja-e: a közönséges jog szerint köztudomásilag vitás, s úgy az elmélet, mint az újabbkori törvényhozások által különböző értelemben oldatik meg. E kérdés *igenlő* megoldása mellett a büntető pernek az anyagi igazság előállítására kiválóan irányult alapelve hozatik fel és érvényesítetik, mely elv a kitűzött kérdés *nemleges* megoldása által megsértetnék. De ha ezt helyben hagyjuk is, úgy ez által még sincs véglegesen megoldva azon további különös kérdés is, vajjon a felsőbb bíróság az első bíró ítéletét még azon esetre is súlyosbithatja-e, ha *egyedül csak maga az elítélt büntetett* élt valamely az ítélet megváltoztatására irányzott perorvoslattal.

A reformatio in pejus meg nem engedhetősége elvének alkalmazása ezen esetben is *kétséges* lehet; miután ezen esetben is úgy látszik, mintha a reformatio in pejus meg nem engedhetősége által az anyagi igazság előállításának elve sértetnék meg; miért is azon ellenérv, miszerint a perorvoslattal élő elítélt egyén irányában valóságos gúny az, hogy a felsőbb bíróság az első bíró ítéletének szigora ellen általa emelt panaszra, ezen ítéletnek még további súlyosbitása által felel, valamint más ehhez hasonló ellenérvek önkényt érthetőleg elégtelenek s a bírálatot ki nem állják.

De ha e különös kérdést egyenesen a *nyomozó per* (processus inquisitorius) alapjaiból indulva ki, vizsgáljuk s elemezzük, úgy látni fogjuk, miszerint az elsőbíróági büntető ítélete az állam részéről az állítólagosan sértett közérdek szempontjából általában véve egykönnyen meg sem támadható¹⁾, miután a közérdeknek, a közületnek, mint peres félnek a büntető perbeni képviselésével — eltekintve a mindig csak kivételnek nevezhető tiszt- vagy közügyességtől — nem is találkozunk.

¹⁾ Henke, Handbuch, IV. köt. 764 s. köv. l. — Zacharia, Gebrechen und Reform des deutschen Strafverfahrens, 212. l., és Handbuch des deutschen Strafprocesses, I. köt. 147. l.

TÁRCZA.

A magyar tudományos akadémia történeti osztályának véleménye egy új országos levéltár megalakítása iránt.

A magyar tudományos akadémia hivatása: a hazának szellemi érdekeit magasabb szempontból ápolni, támogatni és előmozdítani, s a közéletnek minden fontosabb irányában nem kevésbé, mint az irodalomnak terén, tehetségéhez képest a tudomány gyakorlati hasznosítására is hatni, az ezen célra vezető utakat és eszközöket megvizsgálni, illetőleg vizsgálódás alapján indítványba hozni. Ezt kiindulási pontul véve, az akadémia történet-tudományi osztálya az összes akadémia figyelmét arra kéri ki, mi nagy fontossággal bírnak a közéletre, valamint a hazai tudományosságra nézve országunknak levéltárai, s mennyire kívánatos, hogy nálunk is, más európai államok példájára, oly országos levéltár alakíttassék, mely a mult korról reánk maradt minden fontosabb okmányokat lehetőleg egybefoglaljon, s azoknak gyakorlati s tudományos hasznosítását korunknak szelleme és a haza szükségleteihez képest közvetítse; egyszersmind a tekiint. akadémiait kérvén, hogy ilyen országos levéltárnak létrehozása végett a magas kormánynál a szükséges lépéseket megtenni sziveskedjék.

I. Midőn az újabb európai államok országos levéltáraknak

alakítására, rendezésére és tetemes költséggel való fenntartására különös gondot fordítottak, céljuk többféle volt, úgy mindazáltal, hogy e tekintetben két főirányra találunk, melyeknek egyike a gyakorlati élet, másika a tudomány szempontja alá esik.

Az ugyan magában világos, hogy valamint az egyesek a viszonyait és érdekeiket közelebbről illető irományoknak őrzésére nem csekély gondot fordítanak: úgy a kormányközegek és hatóságok is a keblökben elintézt ügyekre vonatkozó irományokat, a mennyiben a további ügykezelés azt megkívánja, megőrizni hivatván, a minek tekintetéből az ugynevezett Registratura, vagy irattár, minden hatóságnak igen fontos segédhivatala. Ezen Registraturákban mindazáltal az említett irományokra nézve csakhamar bizonyos korlátozás szükséges, úgy, hogy a régebbi irományok azokból kizárva, tulnyomólag csak újabbaknak fenntartására fordítatik gond. S itt már jól rendezett archivumoknak, vagy a levéltáraknak szükségesége mutatkozik.

Senki ma nem tagadja már, hogy a gyakorlati életnek számos momentuma van, melyeknél fogva fontosabb régi irományoknak további megőrzése kívánatos. De ezen megőrzésnek módjára nézve különbözők a nézetek. Újabb időben mindazáltal csaknem általában azon mód találtatik legcélszerűbbnek melyet p. o. az egykori velencei köztársaság már évszázadok előtt alkalmazott, s mely századunkban mindenütt, hol követve volt (Francia-, Porosz- és Bajorországban, Belgiumban stb.) céljának tökéletesen megfelelt: hogy t. i. az egyes hatóságok-

A büntető bíró egyedül maga volt hivatva nyomozólag — inquirendo — eljárni s a neki helyesnek látszó ítéletet is meghozni; ezzel a kérdéses ügy el lett intézve, s a bíró ebbeli határozatát a törvényszék maga meg sem is támadhatta. Ezen bírói határozat megtámadása mint perorvoslat — ha már a perorvoslatok használata az anyagi igazság megvédelmezésére általában véve továbbra is meg van engedve, mégis csak egyedül panasz alakjában s jelentőségében gondolható, s pedig egy oly panasz gyanánt tekintendő, melyet az elítélt tettes használ az ítéletnek tulszigora, reá nézve mértéken feletti súlyos volta ellen; a használt perorvoslat jelentősége ennél fogva nem volt, de nem is lehetett az, miszerint az első bíró ítéletének helyes és igazságos volta általában véve és minden irányban vizsgáltassék és elemeztessek, hanem csak azon egy irányban, azon egy tekintetben, vajjon ezen ítélet által a büntetessel nem történik-e kelletinél több? A másodfolyamodású bíróság azon további általánosabb kérdésre: vajjon igazságos-e a kérdéses ítélet? (megegyezik-e az anyagi igazsággal?), nem is volt felszólítva válaszolni, hanem csak is kizárólagosan azon különös kérdésre nézve: nem igazságtalanul szigorú-e az az elítélt tettesre? (nem szigorubb-e az anyagi igazság kívánalmainál, dictatumanál?) Csak ezen utóbbi kérdés lett a felsőbb bíróságnak elibe terjesztve, csak ez iránt volt az határozathozatalra felszólítva; más kérdés, különösen az előbbi nem is lett hozzá intézve, más kérdések felett ő nem is volt hivatva határozni, miután azok határozathozatalának tárgyát nem is képezték, reá nézve mintegy nem léteztek.

Ennek következtében kell hogy a reformatio in pejus egyedül az elítélt büntetett által használt perorvoslat esetében a *nyomozó eljárás* mellett szükségképen kizárva maradjon.

De ha e kérdést a *vádeljárás* (processus accusatorius) alapján vizsgáljuk s elemezzük is, még sem fogunk más eredményre eljutni. Az elsőbíróság ítélete meghozatott; ez kettős irányban lehet igazságtalan, kelleténél többet, vagy kelleténél kevesebbet szabhat a tettesre. A mint már most — bármennyire is méltányoltassék s el legyen ismerve az anyagi igazság elve¹⁾ — a másodfolyamodású bíróság általában véve nincs hivatva a

¹⁾ Lásd Mittermaier, das deutsche Strafverfahren in seiner Fortbildung, II. köt. 612. l.

nál, hivataloknál stb. csak azon régiebb irományok hagyassanak, melyek azoknak lételetét és működését közvetlenül illetik; a többiek pedig a különben a mult korból fennmaradt jelentékenyebb okmányokkal együtt általános országos levéltárakká commassáltassanak. Ilyen országos levéltárak a közügyek kezelésének egészére nézve igen fontos támaszt nyújtanak; de egyszersmind az államélet körében felmerülő kérdések tekintetében, az azoknak megfejtésére szükséges segédszereknek biztos tárházát képezik. A dolog természetében fekszik, hogy ha a régi irományok az egyes hatóságoknál, hivataloknál stb. hagyatnak, az országos hatalom nélküli működésében ezen nevezetes segítséget, mellőzve azt, hogy azoknak időről időre történni szokott kiselejtésekor gyakran fontos darabok is megsemmisíttetnek, melyeknek elvesztése később nem ritkán károsnak tapasztaltatik, s melyek összpontosított levéltárak mellett megtartattak volna. A levéltáraknak commassatiója több államban oly kedvező sikerrel járt, hogy azt községek, sőt magánosok is látván, szabad elhatározásuk folytán még saját okmányait is oda beadták.

De ilyenmő nagyobb szerű levéltáraknak alakulása, ha liberalisabb elvek szerint kezeltetnek, tudományos tekintetben is igen fontos; s általában elismert tény, hogy az európai történettudomány újabb felvirágzását nagy részben azoknak köszöni.

II. Ezt szem előtt tartva, mély fájdalommal vagyunk kénytelenek bevallani, hogy hazánkban az archivalisügynek eddig egészen más elvek szerinti kezelése a közéletre nem ke-

felett határozni, vajjon az elsőbíróság ítélete általában véve valamely irányban helyes-e vagy sem, hacsak nem a vádeljárásban érdemelt felek valamelyike által lett ez iránt felszólítva; úgy azon kérdés felett sem határozhat, vajjon az első bíró ítélete nem igazságtalan-e azért, mert kelleténél talán kevesebbet szab a tettesre, reá nézve nem mértéken túl engedékeny-e, a mennyiben ezen kérdés elébe terjesztve sem lett¹⁾, már pedig ezen kérdés azon esetben, midőn egyedül az elítélt tettes élt perorvoslattal, csakugyan nem lett a felsőbb bíróságnak elébe terjesztve. Mert az ezen esetben használt perorvoslatnak észszerűen s önkénytérthetőleg csak az lehet értelme s jelentősége, miszerint a büntetett a reá nézve kelleténél szigorubb, súlyosabb ítélet ellen emel panaszt, és mintegy kérdezi azt, nem történt-e vele azon ítélet által kelleténél több? ²⁾

Ha csak a vádlott, s nem a másik peres fél is élt jogorvoslattal, úgy ebben hallgatólagos elismerése rejlik annak, miszerint ezen másik peres fél az elsőbíróság ítéletét mindenképen igazságosnak s helyesnek tartja, s benne mint ilyenben tökéletesen meg is nyugszik, mást nem kíván, szigorubb, súlyosabb sem. Ezen irányban a hozott ítélet meg nem támadtatik, annak ellenében semmi indítvány nem tétetik, mely felett a felsőbb bíróságnak határoznia kellene. Csak egy másik irányban támadtatik meg a hozott ítélet, egy másik kérdés az, mely felett a felsőbb bíróság fel lett szólítva határozni; ez azon kérdés: nem történik-e a hozott ítélet által a vádlottal kelleténél több? Azon másik támasztható kérdéssel, nem illeti-e a meghozott ítélet a vádlottat kelleténél kevesebb bajjal, kisebb büntetéssel: ép oly kevésbé foglalkozhatik az, mint bármely más kérdéssel, mely nem tartozik a szóban levő ügyhöz, az eldöntendő perhez, miután e kérdés hozzája nem is intéztetett³⁾. Fennforog

¹⁾ Planck, Systematische Darstellung, 512. lap, hol a következőket olvassuk: Das Obergericht ist nicht dazu berufen, das Endurtheil hinsichtlich seiner Rechtsbeständigkeit und Gerechtigkeit nach allen Richtungen zu prüfen. Seine Aufgabe ist, die Zweifel der Partheien zu untersuchen und zu entscheiden. Seine Macht über das Endurtheil erstreckt sich daher nicht weiter, als der Angriff geht, den die Parthei unternommen hat; és a köv. lapok. — Bauer, Lehrbuch des Strafprocesses, §. 204—205. — Hochster, Lehrbuch des französischen Strafverfahrens, 283 l. c) jegyzés, hol azonban csak a reformatio in mitius igazságtalan volta ellen hozatnak fel érvek azon esetre, ha egyedül az államügyész élt valamely perorvoslattal az első ítélet ellen.

²⁾ Stäbel, Criminalverfahren, §. 3292. — Fr. Walther, Rechtsmittel, I. köt. 93. l.

³⁾ Hogy megfordítva a reformatio in mitius a legtöbb törvényhozá-

vésbbé, mint a tudományra nézve roppant hátránnyal járt. Commassált általános levéltár nem létező, a közérdekű akták szétszórva voltak az egyes kormányzések, hatóságok stb. levéltáraiban, a minek folytán okmányi apparatusunkra nézve sem általános tájékozással nem birtunk, sem azon veszély ellen nem voltunk biztosítva, hogy egyes okmányok, melyek talán más tekintetben igen fontosak lehetnek, mivel egyik vagy másik hatóságnak egyoldalú felfogása szerint ilyeneknek fel nem ismertettek, meg ne semmisíttessenek.

Egyes hazai levéltárainkra nézve szabadon megjegyeznünk:

1. A jelenleg létező országos levéltár mindeddig magában véve oly csekély s olyannyira más terv szerint van rendezve, hogy más államoknak országos levéltáraival semmiképen össze nem hasonlítható, és különben is nevezetes jelentőséggel nem bír.

2. A m. k. udv. cancelláriának levéltára annyiban fontos, hogy a régi országos levéltárnak, mely Budán „in domo tavernicali“ őriztetett, de a mohácsi vész után elveszett, helyébe lépett és sok tekintetben annak iránylatához képest vezettetett. Hazánk újabb történetére nézve az adatoknak gazdag tárháza.

3. Legjelesebb a hazai levéltárak közta kir. kamarai levéltár, mely nagyszámu igen fontos régiebb és újabb okmányokat foglal magában. De czélja az levén, hogy a korona és a fiscus birtokjogainak fenntartására módot nyújtson, jelen állapotában egy országos levéltár rendeltetésének annál kevésbbé felel

itt ugyan a közérdek, találkozunk itt a közérdek képviselőjével és annak képviselőjével, a közvádlóval vagy államügyészszel, de a közérdek ezen képviselője azt megsértve nem találja, és így magát terhelve nem is érzi; hogy tehát a vádlottal kelleténél kevesebb történt, az nem is állittatik. Az államügyész a felsőbb bírósághoz azon kérdést: nem mértéken túl engedékeny-e az első bíró ítélete a vádlottra nézve, nem is intézi. Csak a másik peres fél, a vádlott intéz a felsőbb bírósághoz egy ezzel éppen ellentétes másik kérdést; már pedig az államügyész azon fél, ki a büntető perben a közérdeket és az anyagi igazságot ez irányban megvédeni s fenntartani hivatva van, s nem maga a bíróság, valamint ismét az államügyész, nem pedig maga a bíró van hivatva a felett határozni, vajjon a szóban levő ügy csakugyan a bűnvizsgálat tárgya legyen-e, s a jogi rend kérdéses sértője felelősségre vonattassék-e vagy bántatlanul maradjon, — a bíró maga ezen hozzá intézett kérdést a tettes előnyére s ennek kedvező értelemben oldhatja ugyan meg, de önszántából s a nélkül, hogy az államügyész által erre felhivatott volna, e kérdést nem vizsgálhatja, azzal nem foglalkozhatik, a felett nem határozhat.

Igaz marad ugyan az, miszerint az államügyész, mint a jogrend őtalmazója s az anyagi igazság megvédelmezője e minőségében emberi hiba, tévedés vagy gyarlóságból egyes esetekben az anyagi igazság fenntartásának elvét saját maga is megsértheti, a mennyiben bizonyos tettes ellen büntető pert nem indít, vádat nem emel, vagy az illető perorvoslattal nem él, jöllehet jogos anyagi igazság ezt egyaránt követelték volna. De mindez a bíró részéről is megtörténhetett volna, ha az államügyész említett működései ő reá lettek volna bízva. Az anyagi igazság elvének előállítására irányzott emberi törvényhozás nem tehet többet, mint hogy ezen elv megvédelmezését s fenntartását egy bizonyos perbeli közegnek feladatául tűzze ki, ezen perbeli közeg pedig a mondott irányban az államügyész, nemcsak a pozitív törvényhozás értelmében, hanem ő az a mai

sok által nincs kizárva, hanem a felsőbb bíróságnak meg van engedve ott, hol egyedül csak az államügyész élt perorvoslattal és pedig nem az elítélt fél érdekében s annak javára, hanem azért, mert az első ítéletet a vádlottra nézve felette engedékenynek tartja, ezt a kifejtett nézet megdönteni nem képes; ez a méltanyosság elveiből folyik, humanistikus tekintetből következik, a mint azokat a büntetőjogszolgáltatás terén különben is gyakorlatban megtalálhatjuk.

meg, mert oly okmányait is, melyeknek már gyakorlati jelentősége egészen megszűnt, még a tudományos kutatás előtt is elzárja*).

4. A többi közlevéltárakban, névszerint az előbbi m. kir. helytartótanács, a m. kir. curia, az egyes megyék, városok és kerületek s a hiteles helyek levéltáraiban, határozott körvonalozás szerint specifikus természetű hivatalos iratok és okmányok őriztetnek, melyek közt igen sok általános érdekű is található. Végre

5. A magánlevéltárak ámbár közvetlenül csak egyes testületek, családok stb. érdekeinek fenntartása végett alakultak, mégis nem ritkán közjogilag fontos, és a haza köz érdekeivel igen szorosan összefüggő okmányokat is őriznek.

Általán véve nem szenved ugyan kétséget, hogy ezen levéltárakban igen számos, hazánknak legelőkelőbb közérdekeit, ugyszintén annak köz- és jogtörténetét illető fontos okmányok találhatók; de mindaddig ezen okmányokra nézve sem kellő áttekintéssel, sem részletes tudomással még nem birunk. Oly kincsek azok, melyek még elrejtve. Azonkívül nem szabad tekinteten kívül hagynunk, hogy főképp kisebb levéltárainknál nem ritkán igen sajnós helytelenségekre találunk. Ide tartozik névszerint, hogy gyakran alkalmatlan helyen, pl. gabnatarban, az élés- vagy zsibkamrában, a padláson vagy nem eléggé tűzbiztos helyen őriztetnek. Ide tartozik azon calamitás is, hogy

*) Jelenleg már — úgy tudjuk — pénzügyminiszteri engedély mellett, mely minden nehézség nélkül eszközölhető, a tudomány iránt érdeklődők használhatják. Szerk.

büntető per lényege és természete következtében is a leghelyesebben, a legjobban. Hogy ő — az államügyész — s nem a bíró maga van hivatva az anyagi igazság elvének a mondott iránybani fenntartására és megvédelmezésére, ez magát a mondott elvet éppen oly kevésbé sérti, mint az, hogy az államügyész s nem a bíró maga teszi meg általában a büntető per megindítására irányzott első lépéseket. E mellett nem szabad szem elől tévesztünk azt sem, miszerint a perorvoslatok mindenütt nem mint az anyagi igazság védelmére okvetlenül szükségelt jogintézmények, hanem mint privilegiumai — kiváltságai — a perben álló személyeknek jelölnek¹⁾.

A mondottakból következik, miszerint a *vádeltjárás* elvei folytán sem ellenkezik az anyagi igazság előállításának elvével a reformatio in pejus meg nem engedhetősége azon esetben, ha csak egyedül maga az elítélt tettes élt valamely perorvoslattal az elsőbíróság ítélete ellen²⁾.

Általában véve — *egy különös esetet* kivéve, melyről alantabb lesz szó — egyre megy azután, bármiféle perorvoslattal élt legyen a vádlott fél az elsőbírósági ítélet ellen; s ha e perorvoslat maga a semmiségi panasz volna is, s a fennforgó esethez s az alkalmazásba veendő törvényekhez képest ugyanazon bíróság, mely a semmiségi panasz megengedhetősége vagy meg nem engedhetősége felett határoz, az előbbi esetben magábanaz ügy érdemében is hivatva volna határozni, mégis fenntartandó a reformatio in pejus meg nem engedhetőségének elve, miután ez esetben éppen úgy áll a dolog, mint ott, hol a vádlott részéről nem a semmiségi panasz, hanem valamely más perorvoslat volt használva, miután az ez által felhívott bíróság, ha esetlegesen magában az ügy érdemében is hivatva van határozni, ennek folytán tulajdonképen egy felsőbb bíróság álláspontját s hivatását foglalja el, s az ugynevezett semmiségi panasz ez esetben valóságos felebbvitellé — *appellatio, Berufung*

¹⁾ Lásd Planck, Systematische Darstellung, 507. l.

²⁾ Hol a törvények az ellenfélnek a beneficium adhaesionis-t megengedik, ott még egyedül csak ezáltal a reformatio in pejus egy csupán a vádlott részéről használt perorvoslat következtében nincs megengedve, miután a beneficium adhaesionis megengedése esetében az államügyész az elsőbíróság ítéletét nem védelmezi, hanem inkább megtámadja, kérdezvén mintegy azt, vajjon nem tartalmaz-e az a vádlottra nézve kelleténél kevesebbet, úgy hogy a beneficium adhaesionis tulajdonképen csak mintegy meghosszabbítása, kiterjesztése a perorvoslatok használatára kiszabott időnek.

egyes községek vagy családok egy különös levéltárnak fizetését sokalván, levéltáraiknak őrzését más tisztekre vagy a fiscalisokra bízzák, kik nem ritkán a szükséges levéltári szakavatottsággal nem birnak, és azonkívül a levéltár őrzését csak mellékes ügynek tekintvén, mással levén elfoglalva, archivalis hivatásukban hanyagul járnak el stb. (Lásd: Wenzel Gusztáv jelentését 1863. és 1864-diki tudományos utazásairól, Magyar Akadémiai Értesítő, philos. törv. és tört. oszt. V. köt. Pest, 1865. 94. sk. különösen pedig 106. sk. u. o.)

III. Mindezeknek irányában általános óhajításunk az, bár csak hazánk archivális ügyének kezelésében kedvező változás állna be. De tekintve kormányzási rendszerünknek legújabb reformját, szükségesnek látszik ezen óhajításnak oly értelemben határozottabb kifejezést adni, hogy ezen alkalommal az eddig fennállt kormányzéseknek és hatóságoknak levéltárai is figyelem fordíttassék. Ismételjük, hogy minden bajok, helytelenségek és veszélyek ellen e tekintetben a legbiztosabb óvszer egy országos levéltárnak a fennkifejtett értelemben való alakítása, melyre nézve szabadjon még néhány általános megjegyzést tennünk.

A dolog természetében fekszik, hogy országos levéltár nálunk csak úgy jöhet létre, ha abba a jelenleg fennálló levéltárakból a közérdekű okmányok áthelyeztetnek. Magától világos azonkívül, hogy ez egyedül a magas kormány rendeletének folytán foganatosítható, s hogy legezlszerűbb, ha ezen uton a levéltár a határozott terv szerint alakíttatik.

— válik ¹⁾. Az elítélt fél részéről támasztott semmiségi panasz egy az első bíróság ítéleténél enyhébb felsőbb bírósági ítéletnek kieszközlésére van közvetlenül irányozva, míg az elsőbírósági ítélet igazságos voltát védelmező államügyész ezen ítélet által a közérdeket sértve nem látja, s mint ezen közérdeknek a büntetőperbeni képviselője magát nem is látta indítva arra, miszerint a felsőbb bíróságnak azon kérdést terjeszse elébe, vajjon nem tartalmaz-e ezen elsőbírósági ítélet a vádlottra nézve kelleténél kevesebbet. A felsőbb bíróság által elintézendő kérdés vagy vita tehát itt is egyszerűen csak arra vonatkozik, vajjon fennmaradjon-e az elsőbíróság által hozott ítélet, vagy enyhébbé változtassák-e az át? Más valami itt sem volt kérdezve, más valami itt sem képezi a hozandó határozat tárgyát.

Másképp áll azonban a dolog azon esetben, hol a közvetlenül felhívott bíróság egyedül csak a semmiségi panasz megengedhetősége vagy meg nem engedhetősége felett van hivatva határozni, magának az ügy érdemének elintézését pedig az első esetben egy másik bírósághoz — talán magához azon bírósághoz, mely a kérdéses ügyben már elsőfolyamodásulag eljár — áttenni tartozik. Ez esetben a semmiségi panasszal élő vádlott e perorvoslat által közvetlenül s egyenesen nem is kíván más ítéletet nyerni, hanem csak előlegesen felfüggesztetni kéri a meghozott ítéletet a végből, hogy ügye az elkövetett jogi hibák s formasértések mellőzésével még egyszer megvizsgáltassék s újból tárgyalassék. Többet ő nem akar elérni, s nem is akarhat, mert ha ez esetben a semmiségi panasz megengedhetősége felett határozó bíróság e perorvoslat folytán az eljárás folyamatában elkövetett jogi hibák s formasértések miatt a hozott ítéletet csakugyan megsemmisíti, úgy a kérdéses ügy a megrovott hibák s formasértések gondos mellőzésével egészen újból lesz vizsgálát alá veendő s elintézendő, s pedig ugyannyira — önállóan s az elsőbírósági ítélet ügyelembé vétele nélkül, mintha ez ítélet soha meg sem hozatott volna. Ezen esetben a már most másodizben határozó bíróság csupán azon egy kérdést: vajjon az első ítélet nem kelleténél súlyosabb, nem tulszigorú-e, nem tartozik elintézni, ezen egy kérdés ő elébe nem is terjeszthető, miután azon elsőbírósági ítélet, mely az ebbeli kérdés alapjául szolgálhatna, tetteleg már nem is létezik, hanem ő az egész ügyet, mint tulajdonképpen egyedüli elsőfolyamodású bíróság egészen oly önállóan s korlátlanul tartozik és pedig minden irányban megvizsgálni, mint bármely más elsőfolyamodású bíróság ²⁾. Ha ezt el nem fogadjuk, úgy tetteleg az anyagi igazság előállításának elve ellen cselekednénk, épen úgy, mintha a bírónak a büntető perben meg nem akarnánk engedni azt, miszerint a felek kérelmén túl (ultra petita paritum) is mehesse, vagyis súlyosabb büntetést szabhasson a vádlottra, mint a minőt az államügyész indítványozott, holott a semmiségi panaszt használó vádlottal kelleténél nem történt több, sőt ellenkezőleg ez utóbbinak minden megengedettett, a mi csak észszerűleg megengedhető volt, s a mit ő maga is a használt semmiségi panasszal elérni kívánt s kívánhatott, t. i. ügyének részrehajlás nélküli, kimerítő és az előbb közbejött s általa megrovott jogi hibák és lényeges formasértések gondos mellőzésével még egyszer eszközözlendő újbóli átvizsgálása ³⁾.

Egészen más kérdés azután az, vajjon az állam-

ügyész a vádlott javára és annak érdekében is használhat-e perorvoslatokat; — e kérdés az államügyészségnek a büntetőperbeni állásával szorosan összefügg, de igenleges vagy nemleges megoldása nincs befolyással azon kérdésre, mely minket jelen értekezésünkben foglalkodtatott ⁴⁾. Ha a törvényhozás a kérdéses joggal fel is ruházza az államügyészt, ez által csak azon kérdés van megoldva, ki hívhatja fel a felső bíróságot határozni a felett, vajjon nem történt-e az első bíróság ítélete által a vádlottnak kelleténél több? hogy t. i. az államügyész is teheti ezt. Ha azonban az államügyész ebbeli jogával élve a vádlott javára valamely perorvoslatot csakugyan használt, úgy a felsőbb bírósághoz intézett kérdés ekkor is csak ugyanaz marad, mint ott, hol egyedül a vádlott tette ezt, s ugyanaz marad a fennkeftett elv is, mely szerint a felsőbb bíróság csak ezen elébe terjesztett kérdéssel foglalkozhatik, nem pedig mással is.

Dr. EKMAYER ÁGOST,

Kassai kir. akadémiai nyilv. rendes jogtanár.

Taralmányok a kötelmi jog terén.

V.

Az osztóztató kötelmekről.

Nevezetesen: 1-ször egy hitelező és egy adós esetében ezeknél mind részkövetelés, mind részteljesítés lehetséges és helyet foglalhat, csak hogy ez utóbbi az ausztr. jogban csak azon a polg. törv. könyv 1415. §-ában foglalt megszorítással, hogy az adós által részfizetés a hitelezőre — ennek akarata ellen — föl nem tolathatik. Ép úgy lehetséges a hitelező részéről részleges elengedés is, midőn az el nem engedett részre nézve a kötelemteljes érvényben fennmarad.

2-or. Több adós és egy hitelező, vagy több hitelező és egy adós esetében az osztható kötelmek — akár eredetileg volt már több adós, vagy több hitelező, akár pedig utólagosan járult hozzá, pl. ha az eredeti adós vagy hitelező helyére több örökösök léptek — mindig ipso jure feloszlanak az illető részesek között úgy az activ, mint a passiv oldalon ugyanannyi önálló, ugynevezett részkötelemmé, a hány részes van: úgy hogy mindenik részhitelező csak az őt illető részt — de ezt a többi hitelezőktől függetlenül — követelheti és mindenik részadós a többi részadósok viszonyának befolyása nélkül csak az őt terhelő rész szolgáltatásával tartozik, s a többi részekért nem felelős; valamint a közös adós is mindenik részhitelezőnek csak a neki járó részt szolgáltatathatja veszély nélkül.

A felosztás rendszerint, főleg ha már eredetileg több adós vagy hitelező volt: egyenlő részekben történik; de ha több örökös lép a hitelező vagy az adós helyébe: akkor örökrészeik arányában.

Igy szabályoztatik ez az ausztr. polg. tkönyv 888. és 889. §§-aiban is, s midőn a 888. §. a tulajdon közösségére felállított elvekre utal, ez csak a 839. §-ban foglalt azon intézkedés tekintetében értendő, melynél fogva „kétség esetében egyenlő részekre“ való felosztásnak van helye, mert egyéb tekintetekben a tulajdon közösségére egészen más, az osztható kötelmekre épen nem illeszthető szabályok alkalmaztatnak. Az idézett két §. szűk szerkezettel bír, miután bennök csak az adásból (dare) álló kötelmek vannak felölve; holott mint kifejtett, a facere (tevésre) irányuló kötelmek is ép úgy le-

¹⁾ Planck, Systematische Darstellung, 551. l.

²⁾ Más véleményen van Walther F. Rechtsmittel, II. köt. 114–116. lap. Csak hogy itt Walther felette rövid és nem kielégítő, sőt nem is szorosan következetes. Planck sem nyilatkozik a semmiségi panasz körül érvevesíthető két különböző rendszer iránt határozottan.

³⁾ Lásd Mittermaier, Das Strafverfahren in seiner Fortbildung 624. l. 81. jegyzet.

⁴⁾ Az államügyésznek tulajdonitandó ezen jog ellen nyilatkoznak a többiek közt: Planck, többször idézett munkájában, 508. l. és Zacharia, Handbuch, I. köt. 431. l., — mellette pedig a szász kir. főállamügyész dr. Schwarze Oskár Frigyes és maga a porosz új büntető perrendtartás 379. §-a is, hol a következőket olvassuk: Die Staatsanwaltschaft hat das Recht auch im Interesse des Beschuldigten Rechtsmittel einzulegen.

hetnek oszthatók, mint amazok: annál fogva ezen §§-ok határozatai a helyes logikai magyarázat elveihez képest egyáltalában minden osztható kötelmekről értendők. Miért is czélszerűbb lett volna a „felosztható dolog“ (889. §.) helyett „felosztható szolgáltatás“ kitételét használni. Ugy szintén a 889. §-ban előjövő „adóstárs“ (Mitschuldner) helyett helyesebb lett volna a „részdós“ (Theilschuldner) elnevezés.

A fennebbiekkel egyértelmű a Drezd. Jav. 12. art.-a is, csak hogy ez a polg. tkönyv idézett §§-ainál szerencsésebb és sikerültebb szerkezetet tüntet elő.

Kivéteklépen azonban fordulhatnak elő oly esetek is, hogy a magában osztható kötelem valósággal nem oszthatik fel az illető részes hitelezők és adósok között, hanem mindenik hitelező az egészet — in solidum — követelheti és mindenik adós az egészet — in solidum — tartozik szolgáltatni. Ily kivételek alapulhatnak részint az illető felek akarátán, mint ez jelesen a szerződéseknél jöhet elő, részint singularis jogszabályon, melyeknek példáit az ausztr. polg. tkönyv 821. §-ában a közös örökösekre nézve az örökség átadása előtt és a 820. §-ban még ezután is, ha azok a közös örökségbe a leltár jogkedvezménye nélkül léptek; valamint az 1302. §-ban a károsítókra nézve szemlélhetni. Egyébiránt ezeknek bővebb fejtegetése a correal és solidar obligatiókról szóló tan köréhez tartozik.

VI.

Az oszthatlan kötelmekről.

1-ör. Egy hitelező és egy adós esetében sem rész-követelés a hitelező részéről, sem részletes teljesítés az adós részéről már a dolog természeténél fogva nem lehetséges, miért is itt a hitelező csak egyszerre és csak az egészet követelheti, s az adós csak egyszerre és csak egészen fizetheti le tartozását.

2-or. Ha több adós van és csak egy hitelező: az oszthatlan kötelem ellentétben az oszthatókkal, nem bomlik fel a több adósok között mindannyi részkötelmekre, mi az oszthatlan szolgáltatás természetével ütköznék össze, hanem ezeknél mindenik adóstárs*) az egész szolgáltatással in solidum tartozik s a hitelező mindenik adóstól az egészet követelheti, s ha a hitelező az adóstársak egyikének tartozását el is engedi: ő még azért a többi adósok bármelyikétől az egész szolgáltatást kívánhatja, az exceptio pluriumnak sem az ausztr. jog, sem a Drezd. Jav. helyet nem engedvén, de a római jogban ez vita alatt van.

3-or. Ha több hitelező van s csak egy adós: a hitelezők mindeike a közös adóstól az egész szolgáltatást követelheti, csak hogy az adós az ausztr. polg. tkönyv 890. §-a értelmében „egyes hitelezőtársnak biztosítás nélkül“ nem köteles szolgáltatni. A 890. §. e határozománya tökéletesen igazolt, és annak a Drezd. Jav.-ban mellőzése oly érzékeny hiány, mit helyeselni épen nem lehet.

Az előadottak szerint tehát az osztható és oszthatlan kötelmek között fennforgó gyakorlati különbség főleg abban nyilvánul, hogy amazok több közösen jogosított, vagy kötelezett között szabályszerűleg ipso jure mindannyi önálló részkötelmekre oszlattak, míg ellenben emezeknél mindenkor ipso jure in solidum jogosítvány és kötelezettségnek van helye, mi ugyan kivételesen amazoknál is előjöhethet; de sohasem ipso jure a szolgáltatás természete következtében, hanem csak eltérő singularis határozomány alapján.

Kérdés támadhat itt még az iránt, vajjon ha vala-

mely eredetileg oszthatlan kötelem később oszthatóvá válik az által, hogy az eredeti oszthatlan szolgáltatás helyébe osztható szolgáltatás, pl. az értéknek pénzbeli megtérítése lép, az ekkép oszthatóvá lett kötelem valósággal is feloszlik-e mindannyi részkötelmekre a több adós vagy több hitelező között akként, hogy azontul mindenik csak pro rata leendő kötelezve és jogosítva?

Ezen kérdés kétségtelenül és habozás nélkül „igen“ — nel oldandó meg, mert — mint már fennebb mondatott — valamely kötelem oszthatósága mindenkor a tárgyát képező szolgáltatás természetétől függ, s az által határozatlik el, hogy a kötelezettség vagy jogosítvány pro rata illesse-e a részeseket, vagy in solidum? E tekintetben pedig nem szolgálhat azon körülmény különbség alapjául, hogy a kötelem tartalmát tevő szolgáltatás már eredetileg osztható volt-e, vagy csak később helyettesítettett ilyen által? Ugyanis az oszthatlan szolgáltatást tartalmazó kötelem a több részesek közt csak azért nem oszlik fel mindannyi részkötelmekké és eredményez köztök in solidum kötelezettséget vagy jogosítványt, mert ezt az illető szolgáltatás természete akadályozza, a felosztás az azonosság és érték megváltoztatása nélkül itt physikai lehetetlenség levén; de ha az ilyen mű szolgáltatás valósággal felosztható szolgáltatás által pótoltatik, nincs arra ok, hogy az — t. i. a részkötelmekre való felosztás — a mi eddig csak azért nem történt, mert physikai lehetetlenség által gátoltatott, ezen akadály megszűnése után ne valósíttassék; sőt inkább ez nagyon is a dolog természetéből folyó következmény, az ellenkező feltevés erőltetett természetellenes okoskodás s következetlen lenne.

A római jog tekintetében a nagy Savigny e kérdésre ugyan tagadólag válaszol, de hogy épen az ellenkező áll, s a római jogban is a fennkifejtett nézet van elfogadva, bizonyítja a l. 42. pr. D. 45. 1.

Ily értelemben döntenek el ez a Drezd. Jav. 243. articulusában is*).

Az ausztr. polg. tkönyv e tekintetben ugyan határozott intézkedést nem tartalmaz, de misem gátolja, hogy a római jogban és a drezdai javaslatban is, elismert, az illető viszony természetének egyedül megfelelő helyes elv alkalmaztassék az ausztriai jogra nézve is, és pedig annál inkább, minthogy a törvénynek erre vonatkozó intézkedése hiányában szabad tér nyílik bármelyik nézet elfogadására, megkülönböztetve ez a polg. tkönyv 888. és 889. §§-ainak szellemével is jobban megegyez.

Végül megjegyzendő még, hogy valamely magában osztható kötelem a netán fennforgó concret körülményeknél fogva több tekintetben az oszthatlan kötelmekkel hasonló elbánás alá juthat. Ez az eset mindannyiszor, valahányszor a részleges teljesítés által a különben magában felosztható szolgáltatáson oly lényeges változás idéztetné elő, melynek a hitelező beleegyezése nélkül helye nem lehet. Egyébiránt ezen eseteket, mint csak is kivételeseket általános szabályok alá foglalni nem igen lehet, hanem megítélésük mindenkor az előforduló egyes esetnél mutatkozó különös viszonyoktól van feltételezve.

Dr. SÁGHY GYULA.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Hűbéri jogviszonyaink, s a királyi kisebb haszonvételek. (Vége.)

A *malomjog*, melyről az 1836. VI-dik törvénycikk 8-dik §-a a földes urakra nézve kedvezőleg intézkedett, s melynek

*) Ezen art. ugyanis következőleg szól: „Tritt an die Stelle der untheilbaren Leistung eine theilbare, so kann von dieser Zeit an jeder Gläubiger nur den ihm zukommenden Theil fordern, und jeder Schuldner hat nur den ihm obliegenden Theil zu leisten.“

*) Ide már méltán alkalmazható az osztható kötelmekre nézve fennebb gáncsolt „adóstárs“ elnevezés, miután itt csakugyan nem lehet „részdós“ról szólni, nem osztatván fel a kötelem részekre.

jövendőbeli szabályozása az urbéri viszonyok tárgyában 1853. martius 2-kán kelt császári nyiltparancs 24-dik §-ában szinte fönntartatott, előbbeni jelentőségéből sokat vesztett ugyan a mennyiben az utóbbi időkben hazánk nagyobb városaiban felállított, de leginkább a kettős fővárosban gyorsan szaporodó s dúsan jövedelmező gőz- és műmalmok, a vidéki (száraz, szél és vizi) malmok keresetét szembetűnőleg alászállították, s a lisztet hazai kereskedelmünk egyik főárucikkévé emelték; tagadhatlan azonban, hogy a malomjog, főleg a vizi és vasuti közlekedéstől távolabb fekvő részekben, hol különösen a mezei gazdák a maguk szükségletére kívántató lisztet saját természetmennyü gabonájuknak tulajdon marháikkal megőrlése által állítják ki, még mindig eléggé jövedelmező.

Tekintve immár, hogy a közönséges liszt az élet fenntartására szükségesek megkívántató tárgyak egyike, s hogy a malmok szaporodása egy felől a fogyasztó közönség érdekében az őrlési vám alábbszállítására is behatást gyakorolna, másrészt pedig a lisztnek újabb időkben szerföltött tapasztalható drágulását csökkentené, nézetem szerint a közönséges malmok felállítására, s az ebbeli üzletnek szakértők általi gyakorlása, a rendőri szabályok szigorú megtartása, s az 1836. VI-dik törvényzcikk 7. és 8-dik §§-ai nyomán törvény által megállapítandó s felnem emelhető mérsékelt évi bérfizetés mellett felszabadítandó volna, és pedig oly könnyebbitéssel, hogy ha és a mennyiben a malombirtokosok bármikor is készek lennének, a törvény által szabályzott évi malombérnek megfelelő 6% tökélt az illető javadalmasoknak egyszer mindenkorra lefizetni, ezen végkielégítés által a bérfizetés tökéletesen megszüntethető legyen.

A halászati jog, szinte azon az 1836. VI-dik törvényzcikk 8-dik §-ában felemlített kizárólagos úri jogok közé tartozik, melyeknek jövendőbeli szabályozása az urbéri viszonyokat tárgyzó 1853-dik évi martius 2-ki császári nyiltparancs 24-dik §-ában fönntartatott.

Minthogy már a volt jobbágyság az 1848-dik évi törvényekkel összehangzásban kibocsátott, s ez oknál fogva a törvényhozás intézkedéseig 1861-dik évben is hatályban tartott legfelsőbb szabályok által a kezükön levő urbéri földekben teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal ruháztattak fel, ezen minden idegen beavatkozást kizáró jogfogalmával pedig, az uri halászati jog egyáltalában össze nem fér, véleményem szerint tehát mind azon helyeken, hol a legelő elkülönítés és urbéri szabályozás — habár összesítés nélkül is — már tökéletesen végrehajtatott, vagy a hol a szabályozás be nem hozhatása biróilag kimondatott, így tehát a volt urbéri birtok már véglegesen meg van állapítva, a volt urbéreszeknek ekképen törvényes és kizárólagos tulajdonát képező földeken az uri halászati jog gyakorlása törvény által eltörölendő volna, a halászat egyedül az illető földtulajdonost, s a közösen használt földeken a községet testületileg illetvén; a nagyobb tavakban és folyóvizeken pedig, a mennyiben ezek a községek határához tartoznak, a halászati jog, a volt földes uraknak mint törvényes tulajdonosoknak adandó községi kárpótlás mellett, a községeknek volna törvény útján átruházandó, s ezen jog szinte községi javadalomképen kezelendő, miből egyenesen következik, hogy ezen kisajátításnak a nemesi pusztákon, s a népes községekhez nem tartozó egyéb tisztán majorsági birtokokon gyakorolt halászati jog tárgya nem lehetne.

Vagynak még oly jogok is, melyek az uri javadalmakhoz s a királyi kisebb haszonvételekhez nem tartoznak ugyan, de mégis, mint a hűbéri viszonyok s a nemesi előjog kifolyásai ezentul a jelen kor igényeinek s a törvény által kimondott egyenlőségnek megfelelőleg volnának kezelendők, illetőleg szabályozandók; jelesül ide tartozik a vásár (országos és heti), továbbá a vám-, rév- és vadászati jog.

A vásárjogot illetőleg, mely kizárólag királyi kiváltság vagy szabadalom által szereztetik, több tekintetnél fogva kívánatos, hogy az ezentul a volt földesurak és uradalmak mellőzésével egyedül a községek részére adományoztassék, s mint a községi kiadások és terhek fedezésére szolgáló jövedelmi forrás kezeltelessék;

a szinte királyi szabadalom alapján gyakorolható vám- és révjog további adományozásánál pedig, ha ez a mennyiben a vámjog az állam kizárólagos tulajdonává nem válnék, a községek érdeke minden magán személyeké fölött figyelembe vételessék, s a mennyiben az illető földeknek, továbbá a folyó vizek egyik vagy másik partja közös, annak kizárólagos tulajdona annyival inkább illeti a községet, a vám- és révjog, az átkelési díjaknak lehetőségig való leszállítása mellett, még pedig nemcsak

a szabadalmas, hanem a volt jobbágyság községeknek is közösen, illetőleg kizárólagosan adományoztassék, nehogy ezen jogok gyakorlatánál oly sajnos összeütközések támadjanak, mint közelebbi időben a Pestmegyei Faisz község és a Tolna megyei faddi közbirtokosság között napi renden voltak.

A mi végezetre a vadászati jogot illeti, a vadászat ugyan eredetikepen az ingó vagyon szerzésének egyik természeti módját képezi, de azért nálunk nemesi személyes előjoggá vált; s a földhöz kötött parasztság Ulászló V-dik végzeménye 18-dik cikke, később pedig átaljában minden nem nemesek az 1729. 22. 1802. 24. 1836. VI. és 1840. 9-dik törvényzcikk által a vadászattal, illetőleg a fegyvertartással is, nem csak eltiltattak, hanem a volt jobbágyságnak 1848-dik évben urbéri kapcsolat alól felszabadult törvényes és kizárólagos földbirtoka is, egész mostanig, a nemesi osztály vadászati előjogának alávetve maradt; mely jognak gyakorlata körül valóban igen sok visszaélés, hatalmaskodás, és kártétel történik, de e mellett különösen a kellő viszonyosság is, mely némileg képes volna ezen joggal a sértett érdekeket kibékíltetni, tökéletesen hiányzik, a mennyiben köztapasztalás szerint a vadászatot a csekélyebb birtokú, sőt úgy szólván birtoktalan nemesség üzi leginkább, s ezen hajdan időtöltésre, s a fegyverrel bánás elsajátítására használt jogból gyakran valóságos üzletet csinál.

A nemesi előjog megszűntével a nem-nemesek a nemesekhez emeltetvén, a vadászati jog véleményem szerint vagy átaljában minden honpolgárra kiterjesztendő, vagy végképen eltörölendő volna, értve t. i. ezen jognak idegen tulajdonbani gyakorlatát; szerintem az eltörlés ajánlatosabb, mert a vadászati jog az idegen tulajdon törvényes fogalmával össze nem fér, a földbirtokot gyűlölt szolgálommal terheli, különösen pedig a mezei gazdaságra nézve kártékony; sajnosan érezi ezt főleg a felszabadult jobbágyság, mely a vadászat elleni tilalom jótékonyosságát ekkor sem egyénileg sem községieleg nem élvezhette; — azon esetben egyébiránt, ha az 1802: 24-dik törvényzcikk továbbá is hatályban maradna, s a földbirtokosok ezentul is arra lennének kárhoztatva, hogy birtokuknak felét a vadászati jognak feláldozzák, a vadászat elleni eltilalmaztatás — melylyel ekkor a közelebb idézett törvénynek betű szerinti értelmezésénél fogva csak földes urak élhettek — a volt jobbágyságra is kiterjesztendő volna akképen, hogy minden jobbágyság mind azon helyeken, hol a legelő elkülönítés és urbéri szabályozás — habár összesítés nélkül is — már tökéletesen befejeztetett, vagy a hol a szabályozás be nem hozhatása biróilag kimondatott, így tehát a volt urbéri birtok már véglegesen meg van állapítva, törvény szerint saját kizárólagos tulajdonát képező földbirtokának felét testületileg szinte eltilalmaztathassa, az eltilalmazott részen pedig a vadászat gyakorlását bérbe adhassa, s községi javadalomképen hasznosíthassa; önkéntértetvén, hogy saját törvényes és kizárólagos földbirtokán a felszabadult jobbágyság is — mindazáltal a vadászati szabályok szigorú büntetés alatti megtartása mellett — feljogosítva lenne a vadászatra, mert ennek eltöltása a természeti jogba, s a törvény által biztosított polgári egyenlőségbe ütköznék, de szerintem politikai ok sem hozható fel arra nézve, hogy a nemesi és nem-nemesi osztály között a saját földbirtokán gyakorolt vadászat, s ezzel kapcsolatos fegyvertartás tekintetében lealacsonyító különbség tétetnék, mert nem csak hazánkban a török iga alóli felszabadításakor, hanem a 17. és 18-dik századból, sőt a legújabb szabadsági harcok alatt is a parasztság, illetőleg a nem-nemesi osztály egyaránt ontotta vérért a nemességgel!

Egyébiránt miután minden törvényt, míg maga után meg nem változtatik, tiszteletben kell tartanunk, nem mellőzhetem el, hogy az 1802: 24-dik törvényzcikkben alapuló vadászati tilalomnak — véleményem szerint — néhol helytelenül történő alkalmazását is szóba ne hozzam; köztapasztalás szerint ugyanis a tilalmazásért folyamodó volt földes urak, összes földbirtokuk kimutatásánál, volt jobbágyság urbéri illetményét is számításba veszik, s miután a törvény az illető földes urat abban, hogy birtokának melyik felét akarja a vadászat ellen eltilalmaztatni, nem korlátozza, a tilalmazást kizárólag saját majorsági földjeikre szorítja, ellenben a vadászati jog gyakorlását egyenesen a volt urbéreszek birtokára hárítani törekzenek; már pedig az urbéri viszonyoknak időközben bekövetkezett tisztázása és szabályozása után, midőn a volt jobbágyság a birtokában létező urbéri földekben teljes tulajdoni jogot nyert ezen földekért, viszont a volt földes urak országos kárpótlásban részesültek, az 1802: 24-dik törvényzcikk alkalmazása nézetem szerint csak úgy eszközölhető, hogy a vadászati tilalomnál a volt földes urak kizárólag saját majorsági földjeikre mint törvényes és tettleges

tulajdonukra kötelesek szorítkozni, s a tölök elesett urbériséget a birtok felszámításába többé egyáltalán fel nem vehetik; mi különösen oly esetekben, hol az illető birtok már 1848-dik év után, sőt az urbéri kárpótláshoz igény nélkül került a tilalomért folyamodó kezére, kétségbe alig vehető;

továbbá az 1802: 24-dik törvényczikk épen annyit engedvén a birtokból eltilalmaztatni, mint a mennyi a vadászati jog gyakorlatára fennhagyandó, kérdés támadhat a birtok illető két felének hol és mikénti kiadása felől; miután az idézett törvény nem korlátozza a földbirtokost abban, hogy birtokának melyik felét tilalmaztathatja el, s viszont melyik felét tartozik a nemesi előjogot képező vadászatra kihagyni, véleményem szerint elég van ugyan a törvénynek téve, ha az egész birtoknak hasonlóan — mindazáltal a vadászat gyakorolhatása alkalmas módon, tehát egy tagban, — kihagyatik, a földbirtokos szabad választási jogát azonban oly széles értelemben nem tartom alkalmazhatónak, hogy nem egy tagban, illetőleg nem egy folytában, hanem több külön darabokban fekvő birtokából egyes részeket az 1802: 24-dik törvényczikk 2-dik §-a ellenére, saját előnye szempontjából egészen eltilalmaztathasson, habár viszont más birtokrészeket egészen felszabadítana is a vadászatra, hanem ily elszaggyatott birtoknál minden külön rész megfélelendő, azon egyedüli eset kivételével, midőn a valamely megyében több községekben elszórva fekvő birtokok királyi adománynál fogva egy jószágtestet vagyis ugynevezett uradalmat képeznek.

TÓTH LAJOS.

Különfélék.

— (*A polg. törvénykezési rendtartásról*) ismét többet irhatunk. A törvényjavaslatot a m. kir. igazságügyi miniszterium előterjesztése előzi meg, melyben a mű irányzata s a kiváló eltérések indokoltatnak. A javaslat főls példányai könyvtáruison hozatnak forgalomban, azokon kívül, melyek az országgyűlés tagjaihoz s a nyilvános lapokhoz hivatalból megküldetnek. A kormány ezek szerint mindent megteendő, hogy a javaslatot minél több oldalról nyilvánosságra hozza, és most olvasóinkon lesz a sor, hogy véleményeket nyilvánítsák. E lapok szerkesztője kezdettől fogva tevékeny részt vett a javaslat létrehozásában; mindazáltal örömet tért enged minden habár eltérő nézeteknek; sőt bizalommal kéri a t. olvasókat, hogy észrevételeiket minél számosabban közöljék. Az eszmecsere használ az ügynek, s a javaslat nem bevégzett törvény még, hogy aczél-szerűeknek talált helyreigazításokat el ne fogadhatná.

— (*A büntetőtörvényi bizottság*) Bécsben a 107. §-t vette tárgyalása alá, mely a pártütésről szól. — Mühlfeld indítványa szerint a császári államok törvénye ezirányon csak annyiban akar kiterjeszkedni más országokra, amennyiben azt a törvényes viszonyosság igényli. Mühlfeld javaslatát a bizottság előbb elfogadta, de azután az igazságügyminiszter tekintélyes közbeszólására, ki figyelmeztette a bizottságot, hogy ez csak a kisebbség nézetét fogná tolmácsolni, határozatát megváltoztatta, miszerint nevezett §. következő alakot nyert: Pártütés követetik el minden oly vállalat által, melynélfogva erőszakos átalakulásra czéloztatik a törvényes trónörökösödésnek, a birodalom alkotmányának, az eme törvény alatt álló országoknak, vagy a magyar korona alatt álló országok közös alkotmányának, mint szintén az egyes koronaországoknak.

— (*Az európai államok*) 1817—1867. Egy félszázad alatt megszűnt 3 királyság, 1 nagyhercegség, 8 hercegség, 4 fejedelemség, 1 választófejedelemség. 4 köztársaság, 1817-ben 59 állam volt Európában, most csak 41.

— (*Török codex.*) Konstantinápolyból írják, hogy a szultán bizottmányt hívott egybe, mely egy új polgári törvénykönyv kidolgozásával bízott meg, mely megközelítve a code Napoleont, egyszersmind a török törvénykezésnek és szükségnek is megfelelően. E munkát a Cheik-ul-Islam által fog átnézetni, mielőtt a szultán szentesítése alá terjesztetik.

— (*Az orsz. magyar statisztikai tanácsnak*) a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter által jóváhagyott szervezése.

1. A statisztikai tanács a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium kebelében az egyes miniszteriumok küldötteiből, valamint a szaktudomány és egyes társadalmi osztályok képviselőiből alakul.

2. A miniszteriumok küldötteit az illető miniszter jelöli ki, a szaktukósokat és többi képviselőket a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter hívja föl közreműködésre, kik, ha e felhívásnak engednek, a statisztikai tanács tagjaivá válnak.

3. A statisztikai tanácsnak feladata: szakismereten alapuló tanácscsal támogatni a kormányt mindazon kérdésekben, melyek az országos statistika ügyével szoros kapcsolatban vannak; irányt szabni a hivatalos statistikai működésnek, és a közigazgatás, a tudomány és az élet igényeinek összhangzatos kielégítésében a kormánynak segédkezet nyújtani. A miniszterium által kiadandó statisztikai közlemények közrebocsátásuk előtt a statisztikai tanácscsal véleményezés végett közlendők.

4. A statisztikai tanács havonként egyszer, ha a szükség kívánja, többször is gyűlést tart, melyen a miniszter, vagy helyettese az állam-titkár elnököl. Mindkettő akadályoztatása esetén tagjai közül választ magának elnököt, ki az ülésben az elnöki teendőket végzi.

5. A tanácskozási sorrendet, a miniszter beleegyezésével, a stat. szakosztály vezetője állapítja meg, ki a tanácsnak szintén tagja lévén, egyúttal előadja a tárgyakat.

6. Az egyes ülésekről szóló jegyzőkönyv vezetésével egyik osztály-tag lesz megbízva.

7. A stat. szakosztály által kijelölt és tanácskozás alá bocsátott, valamint a miniszteriumok küldöttei által előadott tárgyak befejezésével az egyes tanács-tagok indítványai vagy javaslatok kerülnek tárgyalás alá.

8. Fontosabb tárgyak vagy hosszabb tanulmányt igénylő munkálatok több idővel a tanácskozás előtt nyomtatásban közzöletnek a tagokká.

9. A statisztikai tanács ugyan természeténél fogva csak tanácskozó testület, mindamellett a közigazgatás és tudomány igényei szerint indokolt véleménye, általános szavazattöbbség szerint, határozatképen vezettetik a jegyzőkönyvbe.

10. Ily határozatok fogantatása a miniszter jóváhagyásától függ, ki ezt a maga útján eszközli.

11. A tanácsstagok a statisztikai könyvtárt, a térképeket és egyéb gyűjteményeket szabadon használhatják; a hivatalos statistika ügyében vállalt munkálatokhoz az illető ügydarabok is rendelkezésük alá bocsátatnak.

12. A tanácsstagok gyűlésileg végzendő teendőikön kívül egyéb adatgyűjtési vagy irodalmi munkát is vállalhatnak a hivatalos statistika érdekében, mely esetben illő tiszteletdíjban részesülnek.

13. A statisztikai tanács egyes bizottságokat küldhet ki kebeléből, melynek tagjai, ha a megbízást elfogadták, abban eljárni tartoznak.

14. Ha a felmerült tárgy úgy kívánja, az elnöklő miniszter önhatalmából, vagy valamely tanácsstag javaslatára, külön szakfőriakat is hívhat meg a tanácskozásba.

15. Ha a szükség a tagok szaporítását kívánja, minden tanácsstagnak joga van új tagot ajánlatba hozni, kiknek kinevezetése azonban a minisztertől függ.

— (*Amerikai igazságszolgáltatás.*) Az amerikai lapok úgy beszélnek, hogy Missouriban egy bíró nem rég saját válópöre felett ítélt. Megvizsgálta az okmányokat, kihallgatá a tanukat, s azon eredményre jutott — hogy folyamodása tekintetbe veendő.

— (*Nyilvános és szóbeli eljárás az orosz katonai hatóságoknál.*) Szt.-Pétervárott egy cs. parancs elrendeli, hogy f. évi sept. 1-től kezdve a katonai hatóságoknál a nyilvános s szóbeli eljárás hozassék be, úgy a mint az a polgári hatóságoknál történik, a fegyelem kívánalmaival s a hadiszolgálat feltételeivel összhangzólag.

 Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

TARTALOM: Az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslat reviziójáról. (Vége.) Dr. V. S.-tól. — A bűnvádi ítéletek felsőbíróági súlyosbítása. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Tanulmányok a kötelmi jog terén. Dr. Sággy Gyulától. — Törvénykezési rész. Hübéri jogviszonyaink, s a királyi kisebb haszonvételek. (Vége.) Tóth Lajostól. — Különfélék. — Tárca. A magyar t. akadémia történeti osztályának véleménye egy új országos levéltár megalkotása iránt. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BALINT és Dr. VÜNCES SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Előterjesztése

a magyar kir. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési rendtartás tárgyában.

Midőn a magyar felelős kormány visszaállításával a törvényhozás ujlag a nemzet kezébe tétetett le, s én, felséges urunk s képviselőtársaim többségének bizalmából az igazságügyek élére állítottam: nem mulaszthattam el számba venni a feladat nehézségeit, szemben a teendők roppant halmazával; mérlegezni a felelősség súlyát, szemben a rendezett jogviszonyok áldásai után epedő nemzet kívánalmaival.

Éreztem, mily nyommasztó a helyzet, mennyire kétes a siker!

A hazai jogélet hosszú sorozatát tárja elénk a kóros viszonyoknak. Régi intézményeinket tulszárnyalta az idő, a törvényhozás rendszeres tevékenységét két évtizeden át politikai esélyek zsibbasztották. A jószándoknak, mely az országbirói tanácskozmányt a magyar törvények helyreállítása alkalmából egy ideiglenes munkálatra vezette, nem felelt meg az eredmény.

A mi azóta történt, s a mi nem történhetett: egyiránt növeli a nemzeti kormány terheit. Javítani ott és alkotni itt: többet kíván a pusztá jóakarathal a csekély erőnél, mennyit a szenvedő érdeknek hozhattam áldozatul.

De ez nem aggasztott. Reméltem, hogy honfitársaim nem vonandják meg törekvéseimtől egyesített támogatásuk erejét a legnehezebb feladás munkái közt, mely valaha e nemzet életében a törvényhozásra várakozott.

Egy körülmény nyugtalanított leginkább: — a rögtöni segély, mely hivatalos teendőimben legelső szükségkép jelentkezett. A teendők rendjét tehát a szükség fokozatához mértem; s noha a codificatio hiánya összes hazai jogrendszerünkben érezhető: ott kellett segítnem előbb, hol legfájóbb a baj s leggyakoribb a panasz.

Azok, kik jogszolgáltatásunk menetét ismerik s hiányait a gyakorlati életből tapasztalhatták; kiket e sajnos tapasztalás meggyőzött arról, hogy a jelen kóros állapot gyógyítása a mindig kétes s talán messze jövőnek végleges munkálataig nem halasztható: úgy hiszem, helyeselni fogják, hogy választásom a törvénykezési rendtartásra esett.

Az igazságügyi miniszterium azonban még nem volt szervezve, — s én e legsürgősebb reformok munkába vételét a szervezésig sem halaszthattam. Szakférfiak közreműködését kellett tehát igénybe vennem, kiknek készségéről az ügyszeretet, képességéről az elmélet és gyakorlat terén szerzett ismeret tanuskodott.

E szakférfiak bizottsága f. évi ápril 4-kén nyitotta meg üléseit. Feladata volt kijelölni a hiányokat s javaslatba hozni a czélszerű javításokat. Hálával említem,

hogy a bizottság többet tett enquête-szerű feladatánál. A bizottság tagjai véleményt adtak, s a javaslatot külön alosztályokban feldolgozták.

A munka irányzatára nézve két mód kínálkozott. Vagy végleges törvénykezési rendtartást készíteni a jogtudomány mai álláspontjának megfelelőleg, vagy csupán a javításokra szorítkozni.

Nem akarok hasonlítást tenni a két mód között; amannak előnyeit nincs a ki kétségbe vonná. Örömmel láttam volna a hont, annyi provisorium, annyi hányatás után, biztos fedél alatt, az előbbre haladt külföld magasztalán; készséggel vezettem volna törvények birtokába, melyeket e nép, talán nemzedékről nemzedékre magáéinak vall és tiszteletben tart.

De midőn meggondoltam, hogy egy rendszeres mű, egészen új alapokon, mily előkészületet, mennyi időt vesz igénybe; hogy az új rendszer számainak mennyi rétegen kell áthatolnia, míg biztos talajhoz érnek; hogy hány előzeti kérdés vár megoldásra, mely az eljárással s főleg a bírósági szervezettel válhatlan kapcsolatban áll; hogy a végleges munkálat mennyire beható tanulmányt kíván a motívumokra, s mennyi időt arra, hogy a sajtó, a közvélemény, a jogtudomány és végre a törvényhozás retortáin át, megtisztulva adassék át az élet nagy forgalmának; — midőn meggondoltam más részről, hogy javítási terveimnek azon rövid idő szab határt, meddig az országgyűlés együtt marad; hogy az általános panasz az igazságszolgáltatás roppant hiányai ellen, halasztást nem tűrve zörget ajtómon, s a jogos követelés elutasítása benn a hangulat megnyugtatójának, kifelé az ország reputációjának és hitelének rovására történék: le kellett mondanom egyelőre a jobbról, mely kivihetlennek, — s beérnem a kevesebbel, mely lehetségesnek látszott. Ugy hiszem, a választás nem fog rosztaltni, mely a fájdalmat addig is enyhíteni akará, míg gyökereesen orvosolhat.

A javításokra ismét kétféle eljárás állott nyitva: vagy csupán egyes módosításokat hozni javaslatba, vagy rendszerbe foglalni a létező anyagokat.

Ha rendszeres törvénykezési szabályokkal birunk, melyekhez a javaslat módosításainak egyes számai fűzhetők volnának: kétségkívül az előbbi módot választottam volna. Ámde erre a szükséges feltétel hiányzik. Az 1840: XV. tcikkben szabályozott váltóeljárást csak bizonyos részben terjesztette ki az országbirói tanácskozmány a közpolgári ügyekre; maga e tanácskozmány munkálata az 1861. évi országgyűlésen, kellő törvényes szentesítés nélkül, — „addig, míg törvényeket alkotni lehetne, csupán ideiglenes kisegítő gyanánt használhatónak“ tekintetett. Azóta pedig a törvényhozás alkotmányos működése szünetelt. A közpolgári ügyeket a váltóeljárás szűk keretébe beerőszakolni lehetetlen, de a közös szabályok

íránt sem létezik biztos megállapodás: vajjon minden ügyre s mennyiben alkalmazhatók. Az id. törv. szabályzat sem nem törvény, sem nem rendszeres mű, — s e mellett telve hiányokkal, melyek a reformokat legkövetőbb hangon sürgetik. Alkotmányellenesen kiadott rendeletekkel pedig kormányozni sem elveimnél sem hivatalos állásom felelősségénél fogva nem akarhattam.

A mit a biztos alap hiánya tennem parancsolt: azt a készletek különfelesége még inkább bajánlotta. Vannak alaki törvényeink még az 1848. évi átalakulást megelőzőtől; egyes szabályok 1848-ból; van a váltó- és közpolgári ügyekkel közös eljárásunk; módosító és kiegészítő szabályrendeletek az országbírói értekezlet munkálataiban; ezek után a felső- és legfelsőbb intézmények és leiratok, négy évfolyamon át, az ideigl. törvénykezési szabályok függelékeül. Ennyi különböző anyagok tömkelegében, — melyekhez még újabb módosítások járulnának, — hol a bíró, ki a helyes utat megtalálja? Ezt, ha talán más időben, — de éppen a tisztujítás küszöbén, a választások bizonytalan eredményétől jogosan nem remélhettem. A felek érdekét pedig sokkal drágábbnak tekintém, semmint céltáblául engedjem át primitív tanulmányoknak és kísérleteknek, — habár annyi időre is, míg a gyakorlat vagy éppen önkárunk a szükséges képzettséget megadandja.

A bizonytalanság tévedésbe viszi a bírót, kockáztatja az eljárás sikerét, megrendíti a törvény iránti tiszteletet. Oly módozatról kellett tehát gondoskodnom, mely a törvénykezés szabályait, a létezőket és újakat, kívül eső forrásokra hivatkozás nélkül, egy rendszeres műben egyesítve, bírának és ügyfeleknek biztos vezérfonalul szolgáljon. Ez volt a cél, a miért egyes javítások helyett a rendszerességet, a kényelmesebb helyett a nehezebbet választottam.

Ezeket kellett előrebocsátanom a törvénykezési rendtartás irányzatára nézve. És most a főbb vonásokat emelem ki a munka jellegéből, melyek ezt a fennálló rendszabályoktól lényegileg megkülönböztetik.

I. A bírósági szervezetre nézve, mely e törvényjavaslatban első helyet foglal el, főelveim voltak: az egyszerűség és egyformaság. Ezáltal az elsőfolyamodási hatóságok a bírói hatáskör- és illetőségnek ugyanazon színvonalán közelebb jöttek egymáshoz; a további fokozatokban pedig szabályul tétetett, hogy a vegyes folyamodás mellőztével minden ügyben különbség nélkül másodbíróilag a királyi tábla, harmad- és utolsó folyamodásilag a m. kir. curia határozzon. Részletekbe kell bocsátkoznom, hogy ez elvek következményeit kitüntessem.

1. Jelenleg a megyékben községi előjárók bíraskodnak, — nemes és nemnemes helységekre nézve különböző összeg erejeig. Nem hangsúlyozva e különbséget, melynek a jogegyenlőség jelen korszakában a nemesi minőségtől kölcsönzött indoka tarthatlanná vált: sem e bíróságnak megfelelő hatóság a városokban nem létezik, sem az, mit községekben a nép gyakorol, nem bír azon minőséggel, hogy aggály nélkül bizhassam kezére a jogszolgáltatás nehéz teendőit. Mert a bíraskodás fontossága nem a követelés összege hanem az ügyek jogi természete szerint mérlegezendő; a szegénynek érdeke pedig, bármily csekély összeget képvisel, nem olcsóbb előttem a gazdagnak ezereinél. De a bírói képesség mellett egyéb kellékek is szükségesek arra, hogy az ítélet végrehajtható vagy felülvizsgálható legyen. A jegyzőkönyvek szerkesztése, a határozatok kiadványozása, a hivatalos felterjesztések stb. ügyes jegyzői tollat kívánnak; jegyzőt pedig, annál kevésbé képesítettet, alkal-

mazni nem minden helységnek áll tehetségében. A községi bíraskodás tehát a javaslatban mellőztetik.

2. Jelenleg a sommás ügyeket, mennyiben a községi előjárókhoz nem tartoznak, megyékben a szolgabíró esküdtársával, szab. kir. és rendezett tanácsu városokban pedig a bíró, két tanácsnok s egy jegyző hozzájárulásával látja el. Ha talán a törvény keletkeztekor más kép vala: most éppen nincs miért egy város főbíráját a szolgabírónál akár állására nézve csekélyebbnek, akár a bíraskodásra képtelenebbnek tartanunk; — vagy, ha városokban a sommás ügyek felett nem a bíró egyedül, hanem a törvényszék testületileg ítél, akkor a törvényhozás intentiója szenved, mely a sommás és rendes perek közt mind az eljárás mind a bírói ügyvitel tekintetében különbséget akart tenni, — amazoknak gyorsabb menetet s több egyszerűséget biztosítván. Helyre kellett állítanom ez üdvös célt, s egyenlőkké tennem az egyes bírakat, akképen, hogy a mely ügyeket a szolgabíró esküdtársával végez, azokban a városi bíró egy jegyzőkönyvvezetővel járjon el. (1. §.) Ily szervezet mellett egyszersmind lehetővé válik, hogy a sommás eljárás szelleméhez képest a szóbeli panaszok is elfogadtassanak (69. §.), városokban pedig a sommás bíróságok száma, a népesség és teendők arányához képest, a törvényszéki működés sérelme nélkül, szaporíttassék.

3. A vegyes folyamodással több bíróságoknál találkozunk. Még a szolgabírák is gyakorolnak felebbviteli hatóságot a községelőjárók illetőségéhez tartozó mezei rendőrségi ügyekben. (1840: IX. tcz. 6 §.) A megyék törvényszékei pedig, — míg egy részről a házassági, birtok- és fenytő perekben az egész megye területére, — s a nemsommás ügyekben valamennyi községekre nézve elsőbíróilag járnak el: más részről a községbírák előtt indított mezei rendőrségi ügyekben harmad-, egyéb sommás perekben, valamint az alispánoktól felebbezett ügyekben másodfolyamodásilag ítélnek. Az eljárás jelen rendszere mellett, midőn a szóbeliség és közvetlenség hiányában a felek jelenléte a felebbviteli bíróságoknál egyenesen kizáratik: nincs, a mi a vegyes folyamodást szükségessé tegye; annál több azonban, mi nyilván ellene harczol. A megyei törvényszék kiváltságos joggal emelkedik a szabad kir. városok törvényszékei fölé, melyekkel pedig a bírói hatáskörnek és illetőségnek egyenlő színvonalán áll; az egy tanácsban egyesített különböző forum homályba vonja az illetőségnek annyira kívánatos egyszerűségét s zavarja az ügyrendet; a felebbvitt ügyek vizsgálatára és eldöntésére nem nyújt annyi kezességet, mint a törvénykezés elvei a felsőbb hatóságtól követelnék; sőt ha a behatóbb figyelem és mélyebb alaposság egyik lényeges feltételét az ítélő bírák nagyobb számában nem ok nélkül keressük: nem is minden megye volna képes nagyobb számú tanács alakítására. Szándékosan elhallgatom egyikét a legfontosabb érveknek. A bírói hivatalok betöltése jelenleg nem a qualificatio, hanem a szabad választás rendszerén nyugszik: — s ez éppen nem biztosított arról, hogy a megyei törvényszékek szervezete a felebbviteli forumok kellékeinek megfelelően.

4. Azon elv, hogy minden bíróság kizárólag vagy első- vagy felebbviteli hatóságként ítéljen: szükségképen maga után vonta a kir. tábla elsőfolyamodási bíraskodásának megszüntetését. Az ide tartozó ügyek a bírói illetőség szabályaiban kijelölt törvényszékekhez utasítvák, — s ezáltal érvényre jutand az elv, melynélfogva a vegyes folyamodás minden forumon mellőztetik.

5. Méltó tárgya volt eddig a panasznak, hogy míg a legcsekélyebb sommás perek négy forumon át egész a hétszemélyes tábláig hurczoltatnak: minden egyéb, tehát éppen a fontosabb ügyeknek be kell érniök három-, s az

ugy nevezett táblai pereknek csak két folyamodással; sőt az urbéri s ezzel rokon perekben a hétszemélyes táblához felebbezés, mint a bíróságok jelen szerkezete mellett egyedül megnyugtató, egyenesen kizáratik. Látni való, hogy mily rendszer minden logikát nélkülöz. Az egyenlőségi elv nem enged különbséget tenni a forumok számában; a méltányosság nem tűri, hogy a panaszló, — ha törvényt és igazságot a legfelsőbb ítélőszéknél keres, — visszautasíttassék. A következetlenség forrását nem volt nehéz a vegyes folyamodás rendszerében fölismernem. Mellőzni ezt, és kimondani szabályul, hogy a kir. tábla megszűnjék első- és a megyei törvényszék másodfolyamodási bíróságkép itélni: — egygyel több forumot ad a táblai pereknek, egygyel kevesbiti a folyamodások számát a sommás ügyekben, a legfelsőbb birói termet megnyitja az urbéri perek előtt, — és a sajnosan nélkülözött egyformaság helyre van állítva.

6. A bírósági szervezetben két lényeges módosítás együttesen említendő: — a kerületi táblák megszüntetése s a kir. ítélő táblának kerületek szerinti felosztása. Az előbbire kevés mondandóm van. Azon jogviszonyok, melyekből a kerületi táblák illetősége táplálkozott, nincsenek többé, s a fennálló sem kivételes bíróságot nem igényelnek, sem elegendő foglalkozást nem adnak; hazánkban pedig minden munkaerőt utilisálni kell. Mi lett volna itt célszerűbb, a kerületi táblák megszüntetésével azok tagjait a kir. táblához bevonni, vagy a kerületi táblákat másodbíróságokká emelni: ez volt első tárgya a komoly vizsgálatnak. Az előbbiszerfelett nagy számmal tömegesíti egy helyen a bírakat, kezelhetlenné teszi az ügyrendet, sőt újabb bonyadalmakhoz nyit utat, melyek közt ama kérdés vár még mindig feleletre: mi történjék e különböző elemekből bizonytalan időre egyesített birói testülettel, mely nem kerületi tábla már s nem királyi ítélő tábla még? Ha felebbviteli forumokká emeltetnek: ez ismét vagy általában, vagy csupán a bűnügyekre nézve történhetnék. Amaz a kerületi táblák jelen szerkezete mellett nem volna kivihető, — s ha igen, akkor a kir. ítélő tábla egészen elvesztené a tért, melyen, mint másodbíróság, eddiglen működött. Ha a másodbíróságot ez utóbbival megosztva, vagy is csak a bűnperekben gyakorolnák: ez által a harmad- és legfelsőbb forum lenne aránytalanul tulterhelve a kir. tábla mellett, melynek eddigi teendői egyedül a polgári ügyekre szorítkoznának. Közép utat kellett választanom, mely fenntartsa a kir. ítélő tábla másodbíróságát, de megosztva a kerületi táblák munkaerőivel, — és ez a kir. táblának felosztására vezetett, egyelőre a javaslatban kijelölt székhelyek szerint, hogy új hivatalos helyiségek berendezése se az ügyek menetében fennakadást, se az állampénztárnak újabb költséget ne okozzon. (3. §.) Különben is kívánatos a felek érdekében, hogy a másodbíróság a hon összes lakóinak hozzáférhetőbbé tétessék. Kívánatos, hogy majd, ha a szóbeliség és nyilvánosság rendszerén egy új törvénykezési rendtartás fog nálunk is érvényre emelkedni: kész keretet leljen a felebbviteli bíróságok szervezetében. És a midőn nincs egyetlen körülmény, mely a kir. tábla egységét mulhatlanul szükségessé tenné, elnémithattam-e az igazságszolgáltatás egyenlőségének ama jogos követelését, hogy Erdély még szorosabban simuljon az anyaország-hoz? Ott még mindig idegen törvények vannak hatályban; itt tehát oly rendszert akartam előkészíteni, mely Erdélyt is befogadhasssa.

7. Van azonban egy fontos tekintet, mely veszélyt lát a felsőbb bíróság decentralisatiójában a jogszolgáltatás egységére nézve. De ez nem képez akadályt a kir. tábla felosztásában. A magy. kir. curia együtt marad

Pesten s a legfőbb bíróságot, két külön osztályban, mint semmitő- és ítélőszék gyakorlandja. (3. §.) Itt folynak össze, mint végpontban, minden számai a törvénykezés rendszerének, s viszont e birói testület működése Magyarország és Erdély egész területére ki fog terjedni. A jogszolgáltatás egységét biztosítva látom a m. kir. curia egységében.

8. A bírósági szervezetből különösen kiemelem a semmitőszék és eljárás szabályzatát. Általában mind a fennálló, mind a javaslatba hozott eljárás egyetért abban, hogy semmiségnek csak a lényeges alakszabályok megsértése szolgál alapul, s hogy e szerint a semmiség tárgya nem a törvény alkalmazásának vizsgálata, hanem oly hiányok orvoslása, melyek ha az eljárásban vagy határozatban felmerültek, újabb és szabályszerű eljárást vagy határozathozatalt tesznek szükségessé. Nem így a panaszok illetőségére és elintézésére nézve. A semmitő bíróságot az eddigi eljárásban minden felebbviteli törvényszék fokozatosan gyakorolja; ehhez képest a panasz akár külön, akár felebbezéssel vagy folyamodással összekötve használtathatik, a további eljárásra nézve pedig halasztó joghatálylyal bír. Innen aztán annyi visszaélés, mely a semmiség olcsó útján az eljárás menetét minden lépten zsidbasztotta s a megítélt jog érvényesítését majdnem lehetetlenné tette. A javaslat e bajon segíteni akar. A semmiség minden eseteit tüzetesen kijelölván, a m. kir. curia semmitő osztályához utasítja, s míg egyrészt minden fokozatos forumot mellőz, másrészt a semmitőszék hatásköréből minden egyéb teendőt kizár; az érintkezés fel és le egyiránt közvetlen; ezenkívül a per folyama alatt semmiségi panaszt alig egypár esetben enged, de ennek használata a per folytatását ott sem akadályozza. (231. §.) Ez intézménytől a legjobb eredményt várom. A közvetlenség, a tiszta alakosság, — és a mi ezekből önként következik: a gyors eljárás a semmiséget visszaadandja eredeti céljának és rendeltetésének; megszünteti az okot, mi kecsgetető ingerül szolgálta annyi panaszra; a panasz vagy kizárva marad, vagy a per késleltetése nélkül végzi rövid útját, és elejét veszi az időtrábló visszaéléseknek.

De, bár a semmiségi eljárásra nézve az eddigi rendszabályok és a javaslat közt ily eltérés jelenkezik, fog-e merész újítást látni ez utóbbiban, a ki ismeri a régibb eljárás szellemét? Én a semmiségi jogorvoslatnak eme rendszerében a birói parancsot látom feltűnni, minden előnyeivel, és minden hiányai nélkül. Az esetek nagyrésze eddig is, habár más czim alatt, semmiséget vont maga után. Az eljárás közvetlen volt, egyenesen az ország nagy biráihoz, vagy a kir. felséghez; közvetlen ismét a mandatum az elsőbírósághoz, — fel és le, a felebbviteli forumok érintése nélkül. Ez előnyt a javaslat ismét felélesztette. De egyoldalú a kérvény, és feltételes a parancs, a visszaélésekre tág tért engedő mindenik. E hiányt a javaslat nélkülözi.

9. Az egyházi törvényszékek szervezése nem tartozik ugyan a jelen törv. rendtartás feladatához; mindamellett időszerűnek láttam a polgári törvényhatóság jogkörét e részben is kiterjeszteni. Ennélfogva minden a házassági viszonyból származható peres kérdések, melyekre nézve eddig az egyházi törvényszékek itéltek, — jelesül a születés törvényességének kérdése, a perlekedő házastársak közt a gyermekek tartása, és a házassági elválásból felmerülhető vagyoni követelések iránti keresetek; ugyszintén a végrendeletek küllélékeit illető perek s a hamis eskü tényálladékanak megállapítása az illetőségi szabályokban kijelölt törvényszékekhez utasítvák. (12. §.) Legkevesbbé sincsenek ez által a vallás intézményei érintve; többet pedig, mint rendeltetése

amaz intézményekhez képest igényei, — a házassági törvényszék, bírói hatáskörébe nem vonhat. Egyébiránt a házassági, illetőleg vegyes házassági perekre nézve, — a mennyiben a házassági kötelék érvényességét, és akár az ideiglenes elválást, akár a végképi felbontást tárgyalják, az egyházi bíráskodás érintetlenül hagyatott.

10. Ugyanazon intentio, mely a vásári bíróságokat „a kereskedésnek az igazság gyors kiszolgáltatása által eszközendő könnyébbítésül” létre hozta, — javaslat: hogy ez üdvös intézmény az országos és heti vásárok idején kívül a napi piaci forgalomból származó adásvévesi üzletek- és alkukra nézve is állandósíttassék. A mennyiben pedig az 1836: 18. tczikk a szab. kir. városokban egy előlülből, négy bíróból és egy jegyzőből alakítja a vásári bíróságot, s ily szerkezet mellett több munkaerő vonatnék el a törvényszéktől, mennyit ez folyvást nélkülözhetne, vagy a tennivalók kívánnának: szab. kir. városokban az elnökön kívül csupán két szavazó bíróból s egy jegyzőből álló vásári bíróság hozatik javaslatba. (14. §.)

11. Addig is, míg kimerítő ügyviteli szabályok léphetnének életbe: szükségesnek láttam a szavazó bírák számát és az előadás kötelezettségét megállapítani. Az egyszerűség és egyformaság volt itt is irányadó. A helyhatósági törvényszékek a szokást, — és pedig, hogy a bizonytalanság még zavaróbb legyen, nem ugyanazon szokást követik. A kir. ítélő tábla tanácsai, az ügyek szerint, több vagy kevesebb szavazóból alakulnak; a hétszemélyes tábla bírái távol tartják magukat az előadástól, s helyettük e munkát nemcsak hogy más bírói testület tagjai, de éppen azok teljesítik, kik az alantabb fórumon ugyanazon ügynek előadásában és eldöntésében tényezőkké szerepeltek. A szavazók számát világosan meg kellett határozni: a különbeni semmiség elhárítása céljából; a bírakat, — a mennyiben valamely fontos tekintet miatt felmentést nem nyertek, előadásra kötelezni: az eljárás és ügyrend szellemében; végre a kir. tábla bíráit a hétszemélyes táblánál eddig gyakorolt előadás alul felmenteni: a felek megnyugtatója és az elfogulatlanság tekintetéből. (4. §.) Ezért rendeli egyik régi törvényünk: „Vicecomes vero, iudices nobilium et iurati assessores, de quorum praesentia, ex facie loci, in sedem judiciariam est causa per viam appellationis provocata: in sedibus comitatum judiciariis, post peractam relationem sub iuramento ipsorum factam, nullam vocem habere possint; sed reliqui iudices nobilium, iuratique assessores, praesente notario, revideant.” (1613: 23. tcz. 17. §.) Ezért a bíró kizárása a jelen törvényjavaslat szerint a felsőbb bíróságoknál oly ügyekből, melyeknek alsóbb bírósági előadásában vagy eldöntésében részt vett. (41. §. d.) Hogy a szavazók száma a felebbviteli bíróságoknál kevesebb lett az eddiginél: ez által szakok szerint elkülönített több tanács alakítását akartam lehetővé tenni.

12. Különös figyelmet fordítottam a bírói illetőség szabatos meghatározására. A tévedező bizonytalanság mindenütt a törvénykezés hitelének s a felek érdekeinek rovására esik: de sehol inkább, mint az illetőségénél, — azon első kérdésben: hogy ki legyen az ügynek bírója. Ha történnek hibák az eljárásban; ha a bíró elvétette vagy helytelenül alkalmazta a törvényt; ha a fél sérelmet érez és orvoslást keres: időbe kerül ugyan, míg a felsőbb bíró segíthet; azonban csak egyes tény jöhet kérdés alá, — minden, mi addig az ügyben történt, érintetlenül maradván. De, ha a bíró illetéktelen volt, s a semmiségnek e körülmény szolgált jogos alapul: romba dől minden, mi addig az ügynek áldozatul hozatott, — a költség, az idő és munka! A javaslat minden kételyt el akar hárítani, tehát különböztet és részletez.

Kijelöli a bírói hatáskört, a személyek és javak, valamint az eljárás módjai szerint (6. és köv. §§.); meghatározza az illetőséget a hatáskörnek ugyanazon vonalán álló bírák közt, a felek lakhelyéhez, a birtok fekvéséhez s az ügyek természetéhez képest (17. és köv. §§.); több egyenlően illetékes bíróság között a felperesnek szabad választást enged (19. 28. 34. §§.); a bíróságok között felmerülhető illetőségi összeütközések elintézését pedig az igazságügyi miniszteriumhoz utasítja (35. §.); s ezek után méltán állítja fel szabályul: hogy a bíróságok kötelesek az illetőségekhez nem tartozó ügyeket és beadványokat hivatalból visszautasítani. (36. §.) Annyival szükségesebb volt pedig a bírói illetőség pontos meghatározása, mert a javaslat mind a kerületi táblákat általában, mind a kir. ítélő tábla elsőbíróságát megszünteti; ezen ügyeknek tehát, melyek eddig az érintett táblák által láttatnak el, — szabályszerű elhelyezése iránt intézkednie kellett. Egyébiránt a felek szabad akaratának tág tér nyitnak az eltérésre. A felek valamely nem illetékes bíróságnak magukat a kifogás elmulasztása által hallgatag alávetethetik (36. §.), vagy szerződésileg más bíróságot, mint a törvényben kijelölve van, — köthetnek ki, avagy a perkérdés eldöntését választott bíróságra ruházhatják (37. §.), — az eltérés csak annyiban korlátoztatván, a mennyiben némely ügyek, mint az urbéri, telekkönyvi, hitbizományi és házassági viszonyok, specialis ügyilletőséggel bírnak, vagy mások, mint az örökösödési, csőd- és egyéb perek, távollevő vagy gyámság- és gondnokság alatti személyeket is érdekelnek. (38. §.)

II. Az eljárás teljessége kívánta, hogy az ügyfeleket egy külön czímbe bemutassam.

1. Felperesnél, hol egyszersmind a felperestársak is érintetnek (48. §.), a kereset kül- és belkellékei vannak szabatosan meghatározva (46. §.), — azon eltérés mellett, hogy több követelések egy keresetben is összefoglalhatók, ha azok mindegyikére nézve azon bíróság, melynél a kereset beadatott, illetékes. (47. §.). Az eljárás olcsósága ajánlá ezt, s azon észlelet, hogy a bíróságok eddig sem voltak gátolva az ítélőhatóságban az által, hogy a kereset, mint péld. a számadási perekben, különböző tételeket foglalt magában, avagy alperes viszonykövetéssel állt elő, — ha felperes annak tárgyalásába beleegyezett.

2. Alperesnél az egyetemlegesség nyer az eddiginél határozottabb alakot (51. §.), s a viszonykeresetnek, — mely alperest felperesi minőséggel ruházta fel, — következményei adatnak elő, az elfogadáshoz vagy visszautasításhoz képest. (52. §.)

3. Az ügyfeleket a törvény vagy a fél rendeletéből, képviselő helyettesíti. A javaslat mind azon eseteket felsorolja, melyekben törvényes képviseletnek van helye, gyámság vagy gondnokság alatt állók, továbbá társulatok s egyletek, valamint a községek, és végre a kir. kincstár helyett (54. §.); mind azokat, melyekben a fél megbízottat rendelni köteles (55. §.), — a képviselet iránti intézkedés egyedül oly esetben történvén hivatalból, midőn a fél az idézett szabály ellenére képviselőt rendelni elmulasztott (56. §.), vagy a törvénynek eme jótékonyosságát vagyontalan perlekedők kérelmezik. (57. §.)

(Folytatása következik).

Némely nézpontok az oktatás és közegészségügy rendezése tárgyában.

Az egyetem s illetőleg a közoktatás ügye alapos tanulmányt, megfontolást és tervszerű eljárást követel, mert a mennyire emlékezünk, ez ügy nemcsak

hasonló viszonyok közt mint a mostaniak, s azon kiterjedésben mint ma, hanem átalán először fog kezeltetni mint országos ügy, holott eddigelé inkább csak felekezeti ügy volt az s még az egyetem is csak a közigazgatás útján rendeztetett és kormányoztatott;

mert mai időben s az ország és birodalom jelen viszonyai közt, ha megállani akarunk, a cultura, haladás és hatalom ezen egyik főeszközeire több figyelmet és gondot kell fordítanunk, mint a mennyi ezelőtt — állodalmi szempontból legalább — szükségesnek tartott;

mert az oktatási rendszernél tekintettel kellend lenni ezután nemcsak a tisztán emberi, továbbá a realis kiképzésre, mint eddig, hanem egyszersmind a haza különféle nemzetiségeinek felekezeteinek törvényesen megállapítandó jogos igényeire, valamint nemzetünk mindinkább bensőbbé váló összeköttetésére is a világ más népeivel és államaival;

mert megváltozván korunkban a culturának minősége, forrásai, eszközei és igényei, és pedig egyrészt a természettudományok roppant fejlődési tulsulya s az ipar elterjedése és tökéletesülése, másrészt a társadalmi viszonyok átalakulása által, gondoskodnunk kellend, hogy az oktatás rendszere és tanintézeteink a kor kívánta ezen föltételeknek megfeleljenek. Szaporítani kellend például, vagy a tökéletességnek nagyobb fokára emelni a tudományos és műegyetemeket, megszorítani a jogi akadémiák számát, már azért is, mert kevés de jó intézet több hasznot hoz, mint sok de hiányos;

mert mind ezen intézkedések sikeres életbe léptetése — az elemi iskolákon kezdve egészen föl az egyetemekig — sok és jeles tanerőt kíván meg, melyeknek kiképzéséről gondoskodni egyike az állam főfeladatainak, midőn ellenben a növendék-képző iskolák már a községek, hatóságok és felekezetek által is fenntartathatnak;

végre czélszerűnek bizonyul a megfelelő tervkészítés azért, mert állami önállásunk daczára, az egyetemre nézve legalább saját magunk érdekében is tekintettel kell lennünk a birodalom többi egyetemei tanrendszerére annyiban, hogy a tanulók nálunk hiányzó s más egyetemekenél feltalálható előnyök kedvéért egyetemünktől eltávolzni kénytelenek ne legyenek, s másrésztől ugyan csak a tanulók szabad költözése a részletesebb kiképzés érdekében lehetlenné ne tétessék.

A közegészségi törvények alkotásánál s a közegészségi ügy rendezésénél a tervszerű eljárás és kellő tájékozás a tárgyra és a személyekre nézve nem kevésbé fontos okoknál fogva szükséges, mint az oktatás reformjánál, és pedig

először azért, mert valamint a közegészségi tudomány legfontosabb s leggyakorlatibb tételei szabatosabb alapot a természettudományok csak utolsó időkbeni kifejlése által nyertek, úgy az államkormányzat, a népgazdászat s átalán a társadalom is nagyrészt csak most érnek meg arra, hogy e tételeket a közjó érdekében kellően méltányolják és érvényesítsék;

továbbá azért, mert azon köteleességeknél és terhek-nél fogva, melyek a közegészség érdekében az egyes polgárookra úgy mint a községekre háramlanak, s azon befolyás miatt, mit az ügy az egyének személyes viszonyaira, mint az ipar és egyéb vállalatokra, a nevelésre és életszokásokra gyakorolni hivatva van, hasznos és jogos működésének sok föltétele szabad államban csak törvényhozás útján hozható létre;

harmadszor azért, mivel a közegészségi szabályok és intézkedések nagyrészt olyan természetűek, hogy csak kellő pontossággal és kiterjedésben létesítve és kezelve képesek céljuknak megfelelni, ellenkező esetben

pedig merő szemfényvesztés és haszontalan faggatások, melyek csak arra alkalmasak, hogy a tudomány hitelét rongálják. Mind ezeknél fogva elengedhetlen követelmény, hogy mind a törvények lehetőleg jók legyenek, mind az organumok minél tökéletesebben működjenek;

végre az előkészület szükséges azért, és a közegészségügyi szolgálat rögtön és teljesen azért nem szervezhető, mert összhangzásban kell állnia a községi és megyei kormányzat rendszerével, minélfogva véglegesen és helyesen csak ezekkel karöltve állapítható az meg.

Ezek röviden azon nézpontok és okok, melyekből kiindulva állapítók meg fentebb elmondott véleményünket. Ezek, mit szintén megjegyezni alkalmunk volt, semmiképen sem akadályozhatják, hogy mind az, mi iránt tökéletesen tisztában vagyunk, akár a tárgyra, akár a személyekre vonatkozzék az, mind a mi szükséges s ilyennek régen el van ismerve, azonnal életbe ne lép-hessen.

O. H.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

Első czim.

A bíróságokról.

I. Fejezet.

Bírósági szervezet.

Elsőfolyamodási bíróságok;

1. §. Polgári ügyekben a bíraskodást elsőfolyamodásilag gyakorolják:

a városokban;

1. Szabad királyi és rendezett tanácsu mezővárosokban (7. §.)

a) a városi bíró vagy helyettese, kikhez egy jegyzőkönyvvezető járul;

b) a városi törvényszék.

a megyékben;

2. Megyékben

a) a szolgabíró esküdt társával;

b) az alispán, kihez egy szolgabíró és esküdt mint bíró-társak járulnak;

c) a megyei állandó törvényszékek.

A megyék a népességhez és helyviszonyokhoz képest több törvényszékeket alakíthatnak, erre azonban a bel- és igazságügyi miniszteriumnak előleges jóváhagyását kell kikérniök.

a helyhatósági kerületekben;

3. A jáász-, kun-, hajdu-, szepesi és nagy-kikindai kerületekben

a) a városi bíró vagy helyettese egy jegyzőkönyvvezetővel;

b) a városi törvényszék;

c) a kerületi törvényszék.

Erdélyben.

4. Erdélyben az elsőfolyamodási bíróságok jelen szerkezetekben továbbá is fennhagyatnak.

Másodbíróság.

2. §. A másodbíróságot a kir. ítélő-tábla gyakorolja, következő székhelyeken:

1. Pesten. Ide tartoznak: Bács-Bodrog, Baranya, Csongrád, Esztergom, Fehér, Komárom, Nógrád, Pest-Pilis és Solt s Tolna vármegyék, végre a jáász- és kis-kun kerületek.

2. Kőszegen. Ide tartoznak: Győr, Mosony, Somogy Sopron, Vas, Veszprém és Zala vármegyék.

3. Nagyszombatban. Ide tartoznak: Árva, Bars, Hont, Liptó, Nyitra, Pozsony, Trencsén, Turóc és Zólyom vármegyék,

4. Eperjesen. Ide tartoznak: Abauj, Bereg, Borsod, Gömör és Kis-Hont, Máramaros, Sáros, Szepes, Torna, Ugocsa, Ung és Zemplén vármegyék, s a szepesi kerület.

5. Debreczenben. Ide tartoznak: Békés, Bihar, Heves és Külső-Szolnok, Szabolcs, Szatmár, Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd vármegyék, Kővár vidéke, s a nagy-kun és hajdu kerületek.

6. *Temesvározt.* Ide tartoznak: Arad, Csanád, Temes Torontál és Krassó vármegyék, s a nagy-kikindai kerület.

7. *Erdélyben* a megyék és székely székekre nézve a marosvásárhelyi, a királyföldre nézve pedig a szebeni királyi ítélő-táblák.

A sz. kir. és rendezett tanácsú városok azon királyi tábla illetőségét követik, melynek területén fekszenek.

Harmadbíróság.

3. §. A legfőbb birói hatóságot Magyarország és Erdély egész területére nézve a magyar kir. curia gyakorolja.

A kir. curia első osztálya az országbíró elnökleite alatt mint semmitő-, második osztálya pedig a kir. személynök előlülése alatt mint harmad folyamodási ítélő-szék határoz. A semmitő-székhez egyébiránt azon hivatásánál fogva, hogy az alaki jog sérthetlensége fölött örökdjék, egyedül az alaki jog-szabályok sérelméből eredt panaszok elintézése tartozik; ellenben az érdemleges kérdésekre nézve a legfőbb törvényszék hatósága a magyar kir. curia második osztályát illeti.

Előadás és határozathozatal.

4. §. A szavazó bírák, a mennyiben aggkoruk vagy egyéb fontos tekintet miatt az igazságügyi miniszteriumtól felmentést nem nyertek, egyszersmind előadók is. A felmentettek helyettesítéséről az igazságügyi miniszterium fog gondoskodni.

Minden elsőfolyamodási törvényszéknél érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább két, a másod bíróságnál négy, s a magyar kir. curiánál hat birói tag szavazata kívántatik. Azonban a semmitő-szék a harmad bíróságnál fennforgó semmiség fölött mindig teljes tanácsülésben ítél.

5. §. Az ügyviteli szabályok közelebbi meghatározása a törvényhozás további intézkedéseig az igazságügyi miniszteriumnak tartatik fenn.

II. Fejezet.

Birói hatáskör.

Birói hatáskör: a személyekre és javakra nézve;

6. §. A személyek vagy javak nemesi és nem nemesi minősége sem a birói hatáskörre és illetőségre, sem általában az eljárásra nézve különbséget nem tesz.

a városokban;

7. §. A városi törvényhatóságnak alá vannak vetve a város határában létező minden egyének és javak, különbség nélkül. Mennyiben van e szabály alól kivételnek helye egyes esetekben a rendezett tanácsú mezővárosokra nézve: a jelen fejezetben van meghatározva.

az eljárás módjai szerint;

8. §. Az 1. §-ban 1. a) 2. a) és 3. a) alatt említett bíróságok a 60. §. szerint a sommás eljáráshoz utasított perekben ítélnek. Minden egyéb ügyek az első folyamodási törvényszékek hatósága alá tartoznak.

az urbéri és ezzel rokon ügyekben.

9. §. Az urbéri, tagosítási és arányosítási ügyek ezentul is az alispánok hatásköréhez tartoznak. (1. §. 2. b).

Birtokbíróság.

10. §. Birtokbírósaot általában, valamint a telekkönyvi hatóságot mindazon ügyekre nézve, melyek az 1855. december 15-én kelt telekkönyvi rendelet szerint kezeltetnek és láttatnak el, sz. királyi valamint a jászkun és hajdu-kerületi városokban a városi, s a megye egész területén a megyei törvényszékek gyakorolják.

Egyébiránt az igazságügyi miniszteriumnak joga leend nagyobb és népesebb mezővárosokat dologi- és telekkönyvi törvényhatósággal felruházni.

Hitbizományi bíróság.

11. §. A hitbizományi ügyek ugy az anyagi jogok megbírlálásá, mint a biztonasági felügyeletre nézve azon megye törvényszékéhez utasítvák, melynek területén a jószág feje fekszik. Ha az illetőség ez uton megállapítható nem volna, az eljáró bíróságot az igazságügyi miniszterium jelöli ki.

Házassági bíróság.

12. §. A róm. kath. és g. egyesült valamint a keleti egyházi törvényszékek illetősége alá egyedül a házassági illetőleg vegyes házassági perek és ezek is csak annyiban tartoznak, a mennyiben a házassági kötelék érvényességét, és akár az ideiglenes elválást akár a végképi felbontást tárgyazzák. Minden egyéb a házassági viszonyból származható peres kérdések, melyekre nézve eddig az egyházi törvényszékek ítéltek, — jelesül a szürletés törvényességének kérdése, a perlekedő házastársak közt a

gyermekek tartása, és a házassági elválásból felmerülhető vagyoni követelések iránti keresetek az illető polgári, és pedig sz. kir. városok lakosaira nézve a városi, a megye egész területére nézve a megyei, és az 1. §-ban 3. sz. a. említett kerületekben az illető ker. törvényszékekhez utasítatnak.

A végrendeletek külkellékeit illető perekre s a hamis eskü tényálladékanak megállapítására nézve, a szentszékek szintén megszünvén illetékesek lenni, a bíraskodást a jelen törvény szabályai szerint illetékes törvényszékek gyakorolják.

Gyámhatóság.

13. §. Az árva- és gyámhatósági ügyekben, valamint a gondnokság (curatela) és zárgondnokság (sequestrum) eseteiben illetékes bíróságnak azon városi vagy megyei törvényszék tekintendő, mely a 24. §. értelmében az örökösödési perek elintézésére van hivatva.

Vásári bíróság.

14. §. Az 1836: 18-ik törvényczikkben szabályozott vásári bíróságok az ott körülirt illetőségük — s hatáskörükben továbbá is fentartatnak, azonban:

a) a vásári bíróság országos és heti vásárok idején és azonkívül a napi piaczi forgalomból származó adásvevési üzletek s alkukra nézve is ugyanazon szabályok szerint jár el;

b) a vásári bíróság sz. kir. városokban az elnökön kívül csupán két szavazó bíróból s egy jegyzőből áll.

Kivételes bíróságok.

15. §. Váltó- és kereskedelmi ügyekben elsőfolyamodásilag a kir. váltótörvényszékek, másodbírósaigilag a kir. váltófeltörvényszék, legfelsőbb bírósággép pedig a magyar királyi curia ítél.

16. §. A kir. bányabírósaok első és további fokozatokban, továbbá a jövedéki hatóságok a jelen illetőségi körrel, végre az egyházi törvényszékek eddigi illetőségüknek a 12. §-ban foglalt módosításával továbbá is fennhagyatnak.

A cs. kir. főudvarnagyi és katonai bíróságok illetősége azon egyéneknek, kik a kir. udvar és illetőleg a valóságos hadiszolgálatban állók létszámához tartoznak, csupán személyes ügyeire nézve ezen törvény által nem érintetik. Birtokügyeikre nézve azonban ily személyek is a 10. §. szabályai alatt állanak.

III. Fejezet.

Birói illetőség.

Személyes keresetekben: alperes lakhelyéhez képest;

17. §. Személyes keresetekben a birói illetőséget, — a mennyiben a kötelezettség teljesítésére bizonyos hely kikötve nincsen, rendszerint alperesnek rendes lakhelye vagy állandó szállása szabályozza.

18. §. Ha alperes felváltva különböző helyeken lakik, vagy tartózkodik, ezen helyek bíróságai közt felperes szabadon választhat.

19. §. Több alperestársak ha különböző törvényhatósági területen lakának, azon bíróság illetősége alá vonhatók, melynek területén a nagyobb rész lakik.

Ha számuk a különböző területek közt egyenlően oszlik meg, tekintettel a 17. §-ra, felperes e bíróságok közül bármelyiket választhatja.

20. §. Jogi személyek, jelesül a közintézetek, részvény- és egyéb társulatok, gyári és kereskedelmi czégek, — a mennyiben közpolgári ügyuton beperelhetők, vagy alapszabályaik értelmében más kijelölt bírósághoz nem utasítvák: azon helynek birói illetősége alá tartoznak, melyen az igazgatóság, illetőleg a telep létezik.

Társulatok, melyeknek igazgatósága az országon kívül létezik, azon helynek bírósága alá tartoznak, hol a képviselőség s ennek nem létében a főügynökség székel; ilyenek hiányában hol a társulat ingatlan vagyonnal bir, s ha ingatlan vagyona sem léteznék, hol az ügylet, melyből a követelés származik — megköttetett.

Mennyiben van biróküldésnek helye ott, hol valamely rendezett tanácsú város vagy megye közönsége vonatván perbe, a különben illetékes bíróság érdekeltnak vagy elfoglultnak látszik, a 42. §. határozza meg.

21. §. Idegenek, a mennyiben az országban beperelhetők, rendes szállásuk vagy netáni birtokuk illetősége alá tartoznak.

A teljesítés helyéhez képest;

22. §. A szerződés teljesítése és érvénytelenítése, valamint a teljesítés elmulasztásából eredhető kártérítés iránti perek azon bíróság előtt indítandók, melynek területén a szerződés létrejött, vagy a dolog természete avagy törvény szerint teljesítendő.

Könyvkivonati és számlakövetelések azonban egy és fél év alatt, — és ha a könyv- vagy számviteli kivonat törvényesen meghitelesített, három év alatt azon hely bírósága előtt is beperelhetők, hol a megrendelés történt.

a házassági perekben;

23. §. A rom. kath. és g. egyes. valamint a keleti szertartású keresztyének házassági viszonyból származható minden perei, — melyekre nézve a szentszékek eddigi illetősége megszüntetett; továbbá a mindkét felekezetű evangélikusok és unitáriusok válóperei, valamint a házassági összeköttetésből és elválásból keletkező egyéb keresetek, a mennyiben ezen felekezetek egyházi bíróságai rendezve nem volnának, végre az izraeliták válóperei, akár kölcsönös megegyezéssel, akár peruton szándékolattik az elválás: a 12. §-ban megnevezett azon törvényszék illetőségéhez tartoznak, melynek területén a házasságoknak állandó és utolsó együttlakásuk volt.

Ha a végelválás hűtlen elhagyás következtében kérelmeztetik: a távollévő fél, a mennyiben tartózkodási helye ismeretlen, — azon törvényszék elé idézendő, melynek kerületében a folyamodó fél lakik.

Egyébiránt a mindkét felekezetű evangélikusok házassági ügyeire, valamint az eljárásra nézve az 1791: 26. t. cz. illetőleg az 1786. mártius 6-án kiadott utasítás és az eddigi törvényes gyakorlat szolgál tovább is zsinórmértékül.

A zsidók házassági ügyeire nézve addig is, míg a miniszterium törvényjavaslatot terjeszthetne az országgyűlés elé, a tettleg fennálló gyakorlat tartatik fenn.

az örökösödési perekben;

24. §. Az örökösödési perekben különbség nélkül arra, vajjon a kereset szerződésből származott, vagy törvény avagy végrendelet jogczimén nyugszik, s az örökösödő végakarátának teljesítésére vagy megszüntetésére van irányozva, — azon törvényszék, és ha az örökség tárgyát ingatlanok is képezik: azon birtokbíróság ítél, melynek területén az örökösödő halála idején lakott.

Ha az örökösödő az országon kívül halt el, az örökösödési perek azon belföldi bíróság illetőségét követik, melynek területén az örökösödő legutóbb lakott.

Az egyes bírák hatásköre az előleges intézkedések és biztosítás tekintetében az örökösödési eljárásban van meghatározva.

holtnak nyilvánítás,

A holtnak nyilvánítási eljárás ahhoz képest, a mint házassági végelválás, vagy örökösödés czéljából kérelmeztetik, azon polgári törvényszék előtt indítandó, melyhez a házassági (12. §.) illetőleg örökösödési (24. §.) perek vannak utasítva.

és elvesztett okiratok megsemmisítése iránt.

26. §. Elvesztett okiratok megsemmisítése, — a mennyiben egyes társulatok, alapszabályaiknál fogva külön bírósághoz nem utasítvák, — a folyamodó fél személyes bírósága előtt eszközözlendő.

Ellenben az elvesztett magyar államkötelezvénnyek, valamint az elvesztett magyar földhitelintézeti értékpapírok megsemmisítése továbbá is a pesti e. b. kir. váltótörvényszékhez tartozik.

A birtokperekben: terület szerint;

27. §. A birtokbíróságot, a 10. §-ra tekintettel, rendszerint azon törvényszék gyakorolja, melynek területén a keresetbe vett ingatlan vagyon fekszik.

Minden dologi cselekvények, u. m. a leltározás, becslés és zárlat, kivéve ha valamely hagyaték biztosítása czéljából eszközözlendő, — úgy szintén az árverés teljesítése és a végrehajtási árverésnél bejött vételárnak felosztása a birtokbírósági teendőkhöz számíttatnak. Csekélyebb értékű ingatlanokra nézve azonban a szolgabíró vagy esküdt kiküldetése által fogantatottatnak.

felperes választása szerint;

28. §. Ha az ingatlan vagyon, mely a kereset tárgyát képezi, különböző birtokbíróságok területein fekszik, azon törvényszék lesz illetékes, mely felperes által megkerestetik.

előjegyzés igazolása iránt.

29. §. Telekkönyvi előjegyzések igazolása — valamint az előjegyzés által biztosított tulajdoni és szolgalmi jogok fölött azon telekkönyvi bíróság ítél, a melynél az előjegyzés történt.

Ellenben valamely bekeblezett vagy előjegyzett követelés behajtása még akkor is, ha ez utóbbi az előjegyzés igazolásával van összezsárolva, felperes választásához képest alperesnek vagy személyes bírósága vagy pedig azon bíróság előtt érvé-

nyesíthető, melynek területén a telekkönyvileg terhelt birtok fekszik. (Folytatjuk.)

II.

A kir. váltófeltszéknél felmerült vélemény különbség, azon kérdésre nézve: Valjon lehet-e a háztulajdonosnak, a lakónál találtató oly vagyonra, mely egy harmadiknak igazolt tulajdona, az 1844. VI. t. cz. 18. §. alapján végrehajtási jogot tulajdonítani?

A pesti e. b. kir. váltótörvényszék M. A.-nak, K. F. ellen lefolytatott váltóvégrehajtási ügyében, az árverésen befolyt vételárra nézve E. J. háztulajdonos, illetőleg bérbeadó, és H. F. mint az elárverezett ingókra illetőleg azoknak vételárára tulajdoni igényt támasztóval a kielégítési elsőbbség felett megtartott tárgyalás alapján, f. é. július hó 1-én 27622. sz. a. hozott végzésében a kifizetési sorrendet következőleg alapítá meg:

a) Első helyen kifizetendő E. J. házi úr által követelt 49 ft. 80 krnyi lakbér;

b) az egész összeg után járó letéti díj;

c) az ezen összegek után fennmaradandó fölösleg pedig H. F. igénylő részére kiadatni rendeltetett. stb. stb.

Indokok:

E. J. háziúr házbér követelése első helyen volt utalványozandó: mert az 1844. VI. t. cz. 18. §. értelmében a félév hátralevő bérkövetelések feltétlenül és mindenekelőtt kielégítendőek; követelésének valódisága pedig a felek által kétségsbe nem vonatott.

A fennmaradandó fölösleg H. F. igénylőnek volt kiutalványozandó: mert az általa 2 % alatt bemutatott és teljes bizonyítékot képező közoklevéllel, — melynek hamissága az ellenfél által be nem bizonyított, — jogszerűen igazolta azt, hogy a végrehajtást szenvedett K. F. bútorait és egyéb házi ingóit még 1860-ik évben megvette; hogy pedig az elárverezett ingók a 2 % alattiban elősoroltakkal ugyanazonosak, S. J., S. Ad. és S. Aug. az elsőbbséget igénylő H. F. irányában aggálytalan tanukkal szinte igazoltatott.

Foglaltató fél azon kifogása, hogy igénylő H. F. azon oknál fogva, mert igényét csak is az árverés után jelentette be, elutasítandó lenne, figyelembe nem vétethetett, mert az árverés hírlapilag közzétéve nem volt, s e szerint magának az árverésről tudomást nem szerezhetett; az ideigl. törv. szab. 138. §. pedig csak is az ingatlanok árverésénél szabályozó. stb.

Ezen végzést az igénylő H. F. részéről E. J. házbér követelésére, a foglaltató által pedig H. F. igényére nézve közbetett felfolyamodások folytán a kir. váltófeltszéknél f. é. július hó 23-án 3375. sz. a. az első bírósági indokok alapján szótöbbséggel helybenhagyta.

A kisebbség véleménye szerint az eljáró váltótörvényszék főnebbi végzése megmáskítandó, és az egész vételár H. F. igénylőnek kiadandó.

Jelen perben ugyanis nem csak a végrehajtást szenvedőnek hitelezője és a lakbér követelő háztulajdonos közötti zálogjogi és kielégítési elsőbbség forog kérdésben, hanem az illető lakásban találtató s biróilag elárverezett ingóságok állítólagos tulajdonosa részéről az azokért befolyt összegre, mint eladott tulajdonát képviselő értékre, ha nem is teljes legalább részbeni sikerrel támasztott igénykereset is, mely t. i. megállapított ugyan, de a házi urnak a kérdéses összegre kielégítési elsőbbség tulajdonított.

Ez az e. bírósági végzésben egyszerűen és egyedül az 1844. VI. t. cz. 18. §. felidézésével van indokolva, abban azonban igazolását egyáltalán nem találja, sőt törvényszerűleg nem is indokolható, mert összeütközik nem csak a törvény, de a legáltalánosabb jogi elvekkel is.

Ugyanis a tulajdonra vonatkozó törvények és jogelvek azon közszabályban pontosulnak: „res clamat ad dominum“ — azaz: a tulajdon tulajdonosa hozzájárulása és beleegyezése nélkül senkire át nem mehet, és ha az bármely módon másnak birtokába jut és ez azt visszatartóztatja, a tulajdonos az elévülés ideje közben akár mikor tulajdoni keresettel követelheti és bírói közbenjárás mellett vissza is szerezheti.

Ezen általános jogszabályból a magyar törvény egyetlen kivételt tesz, ha t. i. a tulajdonosnak egy harmadik birtoklásában találtató vagyona, mivel ezen harmadik ellenében keresetjogát idejében érvényesíteni elmulasztá, bírói közárverés útján másnak birtokába jutott, mert ekkor ez törvényszerű tulajdont szerez, és az ilykép saját mulasztása következtében károsított előbbi tulajdonosnak már nincsen amaz irányában

tulajdonjogi, hanem csak kártérítési keresete az ellen, ki tulajdonát birtalta és kitől elárvereztetett.

Ezen legfőbb törvényes és általános jogi elvet meg nem döntheti azon a bérbeadó mellett felhozni szokott másik jogelv, mely az „illata” és „inventa” szavakban nyer kifejezést. E szerint van ugyan a bérbeadónak bérbeli hátramaradásban levő lakója mind azon ingóságaira, melyek annak lakásába behozottak és ott találhatók, zálog-illetőleg kielégítési elsőbbségi joga, — de ez sem egy harmadik vagyona ki nem terjedhet, sem a lakó időközi szabad rendelkezését meg nem szüntetheti, mert habár a bérbeadónak a bevitt ingóságokra vonatkozó zálogjoga, a bérlőnek beköltözködése idejétől fogva életbe és érvénybe lép is, ez még is csak úgy történik, hogy a lakónak ingóságaival szabad rendelkezését mind addig, míg a ház tulajdonosa bérkövetelését bírólilag nem érvényesíti, csorhitatlanul fenmarad, minthogy nem minden bevitt ingóságra, hanem csak azokra van zálogjoga, melyek a bérkövetelés érvényesítésekor még a lakásban találhatók; nem pedig azokra is, melyek időközben törvényszerű módon onnan ismét kivittettek.

A bérbeadónak a bérbevevő beköltözésénél vagy ingóságai bevitelénél támadó zálogjoga csak akkor lép valóságos hatályba és így a bérló rendelkezési szabadsága is csak akkor szűnik meg, midőn a hátra lévő bérösszeg végett bírói zálogolás eszközöltetik; következőleg a bérbeadó és váltóhitelezőnek az adósuk lakásába bevitt és ott találhatott ingóságaira vonatkozó zálogjoga között lényegre és terjedelempre nézve épen semmi különbség nincsen, mivel egyik, mint a másik az adósnak lakásában találhatott minden butorait és ingóságait a birtokláson alapuló tulajdoni vélelmezés alapján zálogba venni jogosítva van; de valamint a hitelező joga csak azon lefoglalt vagyona terjed ki, mely adósának tulajdona, és ez által egy harmadiknak tulajdona visszaszerzését illető joga sérelmet nem szenved, úgy nem szenvedhet ilyen sérelmet e harmadik tulajdonos, a háziur bérkövetelése végett sem.

A dolog tehát lényegére és törvényszerűen mind a háztulajdonos, mind a hitelezőnél abban öszpontosul, hogy egyik is, másik is önállólag hasonló joggal lezálogoltathatja és illetőleg végrehajtási alapul veheti adósának lakásában találhatott ingóságait; de mindegyik csak úgy és akkor nyerhet azokból kielégítést, ha a tárgyakra később, a törvény által megszabott határidőig, egy harmadik tulajdoni erősebb jogát be nem bizonyítja.

A váltóhitelező és bérbeadó zálogjoga közötti különbség tehát csak a két követelésnek összeütközésénél merül fel; ekkor támad előjoga a bérbeadónak, mely egyedül abban öszpontosul, hogy a váltóhitelező ellenében kielégítési elsőbbsége van habár az utóbbi az adós lakónak lakán találhatott ingóságait előbb lezálogoltatta is, mintsem a bérbeadó háztulajdonos lakbéri követelésére nézve keresetét bemutatta volna.

Az ellenkező bírói gyakorlat az osztrák törvény uralma idejéből szivárgott által a magyar igazságszolgáltatás terére; de az akkori gyakorlat is a törvénynek nyilván téves felfogásából eredt.

Ugyanis az osztr. ált. polg. tk. a tulajdoni jog körül főnebb kifejtett általános jogelvet korántsem tagadja meg; mert a 366-ik §-ban a tulajdon-jog fogalmát adva, azon szavaival, hogy „a tulajdonos eltartoztatott sajátját mindentől, ki azt birtalja, visszakövetelheti” — ama elvet „res clamat ad dominum” szinte fentartja, és a magyar törvénynél csak is a kivételben terjed tovább, nem szorítkozván t. i. egyedül a közárveréseni szerzeményekre, hanem a 367. §. szerint, a birtoklás jóhiszeműsége alapján, kivételt tesz a tulajdonos oly ingóságaira nézve is, melyeket ez egy harmadiknak, akár őrizet, akár használat, akár más ideiglenes jogcímekkel átadott, az utóbbi pedig aztán a végrehajtást szenvedőnek tulajdonába bocsátott; ily esetekben a jóhiszemű szerzőnek szintén tulajdoni jogot ad, és a károsult tulajdonosnak csak ama harmadik személy ellen, kitől tulajdona a jóhiszemű jelenlegi birtokosra átment, enged kártérítési keresetet. Ellenben azon esetben, ha a végrehajtást szenvedő ellen bebizonyíttatnék, hogy könnyelműen és vigyázatlanul szerezte meg elődjétől másnak vagyonát, akkor a szerzés jóhiszeműségének hiánya miatt, tőle a tulajdonjogot megvonja, és a valóságos tulajdonosnak határozottan tulajdoni igénykeresetet enged.

Az 1101. §. első részében világosan azt tartalmazza, hogy

a bérbeadónak zálogjoga, a kibérlőnek vagy albérlőnek lakába bevitt egyedül azon ingóságaira terjed ki, melyek ezt tulajdonul illetik; másik részének szerkezete azonban már homályos és tagadhatatlanul tévedésre nyújt alkalmat, mert itt a tulajdonos és a birtaló közti közvetlen viszony vétetik alapul, mintha t. i. azon ingóságok, melyeket a tulajdonos közvetlenül őrizet, használat végett a kibérlőnek vagy albérlőnek átadott, a háztulajdonosnak kielégítési alapul szolgálhatnának, mi a legáltalánosabb jogelvekkel összeütközésben lévén, magyarázatot igényelne, ha ugyan ezen 1101. §. helyes értelmezésére maga nem adna kellő utbaigazítást az által, hogy a 367. §-ra hivatkozván, felmerülhet kétség esetére annak szavaira utal; ezek szerint pedig a bérbeadónak bérloje lakában találhatott azon butoraira és egyéb ingóságaira, melyeket ennek egy harmadik személy használatul stb. . . közvetlenül adott, korán sincs zálog-illetőleg elsőbbségi joga; hanem csak azokra, melyeket a tulajdonos tulajdoni jogának fentartása mellett más valakinek engedett át használatra, kitől aztán a kérdéses tárgyak a 367. §-ban körülírt módokon az adós kibérlő birtokába jutottak; mert ekkép ezen ingóságok épen a 367. §. alapján a kibérlő kétségtelen tulajdonává válván, ellene a megkárosult előbbi tulajdonosnak tulajdoni keresete nem lehet. A főnebbiek közül önként következik tehát, hogy a bérbeadónak az adós bérlojénél talált oly ingóságokra, melyek annak használatul közvetlen a tulajdonos által engedettek át, zálog-illetőleg elsőbbségi joga ép azért nincsen, mert ezen tárgyak nem a bérlo hanem egy harmadik tulajdonát képezik.

Hogy pedig egy harmadik tulajdonára a bérbeadónak elsőbbségi és kielégítési zálogjoga ki nem terjed, azt a függeléknek az ált. polg. tkv. 1101. §-ára vonatkozó 70-ik száma is világosan mutatja; mert itt, egyedül a bérbeadónak és az adós kibérlő hitelezőjének egymás közötti viszonyáról van szó, nem pedig a kibérlőnek egy oly harmadik személy iránti viszonyáról, ki a lefoglalt ingóságokra tulajdonjoggal bír.

Mindezek alapján tehát a bérlo adóssága fejében lefoglalt és elárverezett ingókból befolyt vételár, jelen esetben, az e. b. végzés megmásítása mellett, nem a háztulajdonos, hanem az eladott ingók igazolt tulajdonosának volna kiadandó.

K ü l ö n f é l é k .

— (A hannoverai polg. perrendtartás.) A törvénykezési rendtartással alig jelenhetett volna meg, majdnem egyidejűleg, korszerűbb munka a magyar jogirodalomban, mint egyike a külföld legjobb perrendtartásainak: a hannoverai perrendtartás, fordítva s jegyzetekkel kísérve Pfendeszak Károly ügyvéd urtól. Nem szorosan véve az összehasonlítás céljából mondjuk ezt: a kettő közt az írásbeliség és szóbeliség rendszere oly elentétet képez, mely az összehasonlítást már alapjában kizárja. Hanem a szabatosabb formákat és helyesebb intézményeket fogja ismertetni azon jogászaink előtt is, kiknek foglalkozásaik a külföldi törvényhozás terén mélyebb tanulmányt nem engednek. Addig is tehát, míg magát a hannoverai polg. perrendtartást tüzetesen ismertetethetők: e fordítást olvasóink figyelmébe ajánlani el nem mulaszthattuk.

(„A francia polgári törvénykezés, különösen a bírósági szervezet és annak alapelvei”) Csatskó Imre ismert jogtudósunktól nyomtatás alatt van, s legközelebb meg fog jelenni. A munka terjedelme körülbelül 8 iv lesz, oly formában nyomtatva, mint a magyar akadémiai nyomtatványok lenni szoknak. — Tartalma röviden: a közigazgatási és törvénykezési ügyek; peres és perenkívüli ügyek különválasztása; egyszeri felebbezés; a francia bíróságok illetőségükkel; a semmitő udvar; az államügyesség befolyása a polgári ügyekben; a felügyelet és fegyelem; testületi bíróság; bírói függetlenség; nyilvánosság, szóbeliség, egyenlőség. — E korszerű munkára eleve figyelmeztetjük olvasóinkat.

TARTALOM: Előterjesztése a m. kir. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési rendtartás tárgyában. — Némely végpontok az oktatás és közegészségügy rendezése tárgyában. — Törvénykezési rész. I. Polgári törvénykezési rendtartás. II. A kir. váltótszéknél felmerült véleménykülönbség azon kérdésre nézve: vajjon lehet-e háztulajdonosnak, a lakónál találhatott oly vagyona, mely egy harmadiknak igazolt tulajdona, az 1844: VI. tcz. 28. §. alapján végrehajtási jogot tulajdonítani? — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BALINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Előterjesztése

a magyar kir. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési rendtartás tárgyában.

(Folytatás.)

III. A javaslatnak egyik kiváló alkotása az eljárás, s az eljárásnak főelve a közvetlenség.

1. Az eljárás nemei a sommás és rendes, — amaz az egyes bíránál, ez a törvényszékeknél (8. §.); amaz az egyszerűbb, könnyen tisztába hozható és sürgős perekben (60. §.), a rendes eljárás mindazokban, melyek a 60. § ban mint sommás ügyuttra tartozók, nem említvük. A különbség tehát két szempontból van kitüntetve, a bíróság és az ügyek minősége szerint, oly határozott körvonalakkal, melyek minden kételyt és visszaélést kizárnak. A különbség ugyan jelenleg is fennáll. Van sommás eljárásunk az 1836: 20. és 1840: 11. tcz. alapján; rendes szóbeli az 1840: 15. tcz. II. r. 7-ik fejezete szerint, s rendes írásbeli az 1840: 22. tcz. által szabályozott csődperek alakjában (id. törv. szab. I. 43. §.); de az elválasztó vonalak elmosódnak a jogélet bonyodalmi közt, s maguk a különböztető szabályok adnak nem egyszer a feleknek alkalmat arra, hogy külön pert alkossanak az ügyut kérdéséből; valamint a bírói önkénynek arra, hogy az ügyet más eljárásra utasítsa, mint annak minősége kíváná, vagy a feleknek lett volna célzatában. A javaslat e hiányokon segíteni fog azáltal, hogy a keresetet, mely eltérő eljárás folyamatba vételét vonná maga után, hivatalból visszautasíttatni rendeli (59. §.); a sommás ügyeket pedig azon egyedüli eset kivételével, — midőn alperes a kereset alapjául felhozott okirat valódiságát kétségbe vonja, és az okirat valódisága nyilvánvaló tényekből ki nem tűnik, vagy e célra kitűzendő még egyszeri tárgyaláskor be nem bizonyíttatnék, — rendes peruttra utasíttatni nem engedi. (61. §.) Ugyanezen rendszabálynak minden körülmények közt leendő fenntartása tette egyszersmind szükségessé, hogy sommás eljárásban az eskü általi bizonyításnak is hely adassék, — azon módosítással azonban, hogy ha pót- vagy becselő eskü ítéltetnék, az eskü letétele előtt az ügy birtokon belől felebbezhető legyen. (79. §.)

2. A sommás eljárás mind a követelések összegére, mind az ügyek számára nézve tágabb tért foglal el az eddiginél. Hasonló terjeszkedéssel már az előbbi törvényekben is találkozunk. Az 1836: 20. tczikk a „sommás szóbeli bíraskodást 60 frt értéket felül nem haladó keresetekre“ szorítá, s ugyanazt az 1840: 11. tczikk 200 frtig emelte. Az utóbbi törvény a sommás eljáráshoz utasítá még a világos adósságokat s azok kamatait határozatlan összeg erejeig, midőn az adós magát a szóbeli perek bíróságának alávetette; továbbá a világos adós-

ságok kamatait szintén 200 frtig, midőn a tőkét a hitelező felmondani nem kívánja. Ezekhez járultak később a bérleti és haszonbérleti szerződések felmondásából származó kérdések is, mind a szerződés lejártának, mind pedig a bérlemény megrongálásának vagy a bérfizetés elmulasztásának indokából. (Id. törv. szab. I. 53. §.) A pénzérték növekedő aránya s a közforgalom élénkebb lendülete volt előbb is, most még inkább, a motívum, s ehhez a jövő törvényhozás irányzata még egy döntő érvet ad: — a mily arányban terjeszkedik a sommás eljárás illetősége, azon arányban jutunk közelebb a szóbeliség és nyilvánosság rendszeréhez.

3. A sommás eljárás kezdettől végig egy láncolata a közvetlenségnek. Még a keresetlevélre nézve sem kívántatik, hogy írásba foglaltassék, — a követelőnek jogában állván azt szóval is előadni (69. §.); maga pedig a tárgyalás, alakszerű periratok nélkül, szóbeli és nyilvános. (72. §.) De, ha felperes írásban nyújtotta be keresetét: az egyenlőség, melyet a törvénytől mindenik fél teljes joggal követelhet, — szükségessé teszi, hogy alperesnek is írott védelmi nyilatkozat engedtessek. (72. §.)

4. A közvetlenség egyik legüdvösebb következménye a kérdezősi jog gyakorlásában jelenkezik. A bíró azon hivatásszerű feladattal áll szemközt hogy a tényállást tisztába hozza s az igazságot kiderítse. Az előterjesztés és védelem, az észrevétel és czáfolat, a bizonyítékok érvényesítése, szóval minden cselekvény előtte megy végbe; higgadtan s elfogulatlanul vizsgálja és mérlegezi a fejleményeket; a bonyodalmakban vezérfofnalat keres, a hiányokat kiegészíti, mindenről tájékoztatja magát, — „és e célból, mint a javaslatban rendeltetik hivatalból annyi kérdést intézhet, a mennyit szükségesnek vél.“ (73. §.)

5. Jegyzőkönyv a sommás eljárásról jelenleg is vezettetik, — de egyoldalulag és hiányosan. A bíró egyedül saját felfogásának felel a jegyzetokről, melyek a tárgyalásnak egyes mozzanatait jelzik, a felek előtt pedig ismeretlenek. A javaslat teljességet követel mind az eljárás, mind a felek megnyugtató tekintében. Ehhez képest „a kinyomozott tényállás, mint az idézett §. rendeli, a felek jelenlétében s a bizonyítékokra hivatkozva, röviden jegyzőkönyvbe foglaltatik, s a felek előtt felolvastatván, a netáni észrevételekhez képest kiigazíttatik, s ugy a bíróság, mint a felek által aláíratik.“ Ugyanezen jegyzőkönyv a tanuk ellen tehető kifogásokat, a tanuk vallomását (76. §.), a szakértők leletét (77. §.), az egyezséget vagy ítéletet (80. §.), s a felebbezés vagy semmiségi panasz kijelentését (81. §) is magában foglalja.

6. A közvetlenség a rendes eljárásban a perkezelés által nyer alkalmazást. A bíróság a kereset fölött a 36. §. figyelemben tartásával határoz, s a 87. és köv. §§. sze-

rint megjelenési határnapot tűz a per felvételére. Azon-
tul az egész eljárásban általános szabályul szolgál, hogy
a felek a következő periratok beadása és átvétele végett
mindenkor a pertárban megjelenni tartoznak. (91. §.) E
szabály a régi levatalis eljárásra emlékeztet. A mi első
sorban minden periratnak célja, — hogy t. i. az ellen-
féllel közöltessék: annyi munka és időpazarlás megki-
mélésével közvetlenül történik. Nem tagadhatni, hogy
néhány perben az eljárás a jelenleg hatályban levő „ren-
des szóbeli eljárás”-nál hosszabb időt veendő igénybe. A
periratok kimért határidő-közökben váltanak, s egy
halasztást mindenik fél igénybe vehet (96. §.) De meg-
gondolva, hogy a váltóeljárás látszólag rövidebb útja
mennyi akadályokkal van nehezítve, melyek évekké
nyújtják a napokat s a végtelenségig egyik tárgyalás-
ról a másikra a pereket; hogy a viták az eljárás nemei
felett s a szóváltások a halasztás kérdésében mennyi
időbe kerülnek; — meggondolva más részről, hogy az
eddig gátló körülmények jövőre megszűnnek a per fo-
lyamát késleltetni; hogy a sommás eljárás kiterjesztésé-
vel csupán oly ügyek tartozandnak a rendes eljáráshoz,
melyek tárgyaiknál és bonyolultságoknál fogva külön-
ben is alaposabb előkészület és hosszabbidőt kívánnak,
— és erre a rendes eljárás kedvezőbbnek lenni ígérke-
zik; meggondolván végre, hogy az eljárásnak ezen
módja által egy részből a felek saját ügyeiknek közvet-
len tényezőivé válnak, más részből a bíróság, a számta-
lan periratok és jegyzőkönyvek elintézésétől mentesül-
vén, az érdemleges határozatokra több időt fordíthat:
több előnyt láttam a javaslatban szabályozott rendes
eljárás mellett, mind a mennyi a váltóeljárásnál a lát-
szólag rövidebb határidőben nyilatkozik. Egyébiránt a
rendes szabályoktól eltérőleg a feleknek szabadságukban
állandó abban megegyezni, hogy perirataikat bizonyos
általuk mindenkor előre megállapítandó és meg nem
hosszabbítható határnapok alatt jegyzőkönyvbe iktassák.
(101. §.)

7. Az önálló perkezelés az eddigitől eltérő intéz-
ményt tett szükségessé: — t. i. a bírói eljárás helyett
a pertárt. A miben a bíróságnál jelenleg minden mun-
kaerő fáradozik: mindazt jövőben a pertárnok végzi, —
s a mi ismét a közvetlenség kifolyása: sokkal egysze-
rűbben és biztosan. A pertárnok t. i. folyó szám alatt
minden perről külön percsomót nyit; a keresetlevél és
a későbbi periratok egyik példányát, valamint a per
folyama alatt felvett külön jegyzőkönyveket és azokra
hozott végzéseket időrend szerint, sorban római számok
alatt ahhoz csatolja, és a periratok mellékleteit a felek
által használt jegyek alatt elsorolja; az ellenirat és a
többi periratok másodpéldányait az illető félnek mind-
járt a határnapon átadja; a perirat és átvételének nap-
ját a percsomóban és magára a periratra feljegyzi; ha
valamely perirat a kitűzött határnapon be nem adatnék,
ezt az ellenfél kértére a percsomóban megjegyzi (91. §.);
végre a halasztásról felvett jegyzőkönyvet (97. §.), s ha
a periratok mind beadattak, a percsomót, további ellá-
tás végett a bíróságnak hivatalból előterjeszti. (99. §.)
Mindezek épen nem bírói teendők; s mint közvetítő in-
tézkedések az önálló perkezelésnél, a javaslat szerint a
pertárnokot illetendik.

IV. A bizonyítékokra nézve kevés változás történt,
— s az is inkább csak a teljesség és határozottság cél-
jából. Az eltérések következők:

1. Szabályszerűleg kiállított adóslevél ellen a köl-
csön le nem olvasása miatt kifogásnak csak annyiban
van helye, a mennyiben ezen kifogást az adós bebizonyi-
tani tudja. (115. §.) Mert a kötvény aláírása bíróságon-
küli beismerését jelzi mindazoknak, mik a kötvényben
foglaltatnak; a bíróságonküli beismerés pedig, ha

igazolva van, a hitelező részére bizonyítékot képez.
(112. §.)

2. Ha váltó köztörvény útján pereltetik be, a vál-
tóadós kifogása ellenében tartozik felperes mindazt be-
bizonyítani, a mit törvény szerint a teljes bizonyítékot
nem képező adóslevélre nézve bizonyítani kell. (117. §.)
Mert a váltónál a teljesen bizonyító adóslevélnek a
115. §-ban körülírt kellékei, — hogy t. i. az adós azt
vagy egész terjedelmében írta és aláírta, vagy legalább
önkezű aláírását, avagy ha írni nem tud, keze kereszt-
vonását két tanu ellenjegyezte legyen, — rendszerint
hiányzanak.

3. A közös okirat általi bizonyítás eddigi törvény-
kezésünkben nem volt szabályozva. Tiltatik ugyan az
idegen okiratok jogosítlan letartóztatása, s egyszersmind
rendeltetik, hogy ily letartóztatók . . . „ad sedem Comi-
tatus judicium citentur, ibidemque sine pecunia non
restituentes, vel sese sub juramento non enodantes, aut
legitime non excusantes, poenam toties quoties quingen-
torum florenorum . . . incurrant.” (1659: 43. és 1622:
14. 75. 1662: 35.) Hasonló bírság sújtja azt, ki a közös
okiratot, bírói felhívás után sem akarja közölni. (1729:
28.) De nem említve, hogy e törvények csak a kizáró
tulajdont vagy a családi egység jogait védik: ily köve-
telés egyedül felperesnek van megengedve; ellenben
alperestől egyenesen megtagadtatik. „Si in causa tran-
sumptionali incatus hoc petat, ut etiam Actor litteras
prae manibus suis habitas revelet, et ad transumendum
exhibeat: tale petitum eidem denegari solet; quia hoc
saperet reactionem, quae hoc instituto locum non habet.”
(Dec. 3. ad Transumpt. litt. prom.) A javaslat általános
szabályt ad a közös okiratról s azok használatát minde-
nik félnek egyiránt hozzá férhetővé teszi; a ki t. i. oly
közös okiratot kíván bizonyítékul használni, mely ellen-
felének birtokában van: az illető fél a főügy folyama
alatt ellenfelétől a per bírása előtt alkeresettel követel-
heti, hogy ellenfele azon okirat előterjesztésére szorít-
tassék. Ily kereset fölött külön tárgyalási jegyzőkönyv
nyittatik, melyben a kérdés a körül forog, vajjon az
okirat valóban közös-e, és vajjon oly célból adatott-e
ki, hogy mindkét fél jogainak védelmére szolgáljon. Ha
a bíró e kérdést a folyamodó javára döntötte el: az okirat
birtokosának meghagyandja, hogy vagy az okiratot leg-
feljebb 15 nap alatt az ellenféllel közölje, vagy esküt
tegyen arra, miszerint az okirat birtokában nem létezik.
E meghagyás nem teljesítése esetében az okiratnak a
követelő fél által állított tartalma bebizonyítottnak tekin-
tetik. (132. §.)

4. A fennálló törvénykezési szabályok csak a tanu-
kihallgatás módjáról intézkednek. A hármas tk. II. r. 27.
czim pedig a tanuk kellékeit csak általánosságban kör-
vonalozza. Javaslatunk tehát a szabatossgot itt sem
mellőzhette. Meghatározza a tanui bizonyítás kellékeit
(134. §.); valamint azon körülményeket, melyeknél fogva
a tanuk vagy általában (135. §.), vagy az ellenfél kifo-
gása folytán (136. §.) el nem fogadtathatnak; továbbá
azon szabályokat, melyek szerint a tanukra hivatkozás
(137. §.), a tanukihallgatás elrendelése (138. §.) s a ta-
nukihallgatás (142. §.) történik. Végre a tanuvallomá-
sokra teendő észrevételeknek, eltérőleg az eddig köve-
tett kényszerítő szabályoktól, csak akkor ad helyet, ha
a felek ebbeli szándokukat a tanuk kihallgatása alkalmával
kijelentették. (147. §.) Ugyanez áll a bírói szem-
lére nézve is. (148—157. §§.)

5. A javaslat az eskü nemeit és használatát ponto-
san meghatározza. (158—171. §§.) Elég legyen itt csu-
pán a halál által letettnek vélelmezett eskü kérdését
kiemelni. Az eddigi joggyakorlat az ellenfél akadályozó
tényében keres motívumot arra, hogy közbejött halál

esetében letettnek tartsa az esküt, — „quia facto partis acceptare nolentis accidit, quod illud realiter deponi non potuerit“ (Dec. 168. 1042.); javaslatunk ellenben magának az ajánlkozó félnek factumából. Az esküt t. i. letettnek csak azon feltétel alatt tekinti, ha a fél arra maga ajánlkozott, s ez iránt azon körülményeknek, melyekre megesküdni akar, határozott kijelölésével, akár az általa sajátkezüleg aláírott periratban határozott nyilatkozatot tett, akár pedig külön sajátkezüleg aláírott, vagy ha írni nem tud, keze keresztvonásával két tanu előtt megjegyzett nyilatkozatát a per befejezése előtt a percsomóhoz tette, és az eskü letételét sem késleltetni, sem perorvoslatok által magától elhárítani nem igyekezett. (172. §.)

V. A birói határozatok alatt részint a végzések és ítéletek, részint ezeknek kézbesítése körül követendő szabályok foglaltatnak, lényegileg a váltóeljárás szerint.

VI. A perorvoslatok nemei a felfolyamodás, felebbezés, semmiségi panasz, igazolás és perujtás.

1. Felfolyamodásnak egyedül a rendes eljárásban s oly végzés ellen van helye: a) mely valamely közösen állított okirat közlése iránti kérelemre azon kérdésben hozatott, vajjon az okirat valóban közös-e vagy sem; b) mely a felfedező eskü iránti kérelemre azon kérdésben hozatott, vajjon az ellenfél felfedezéssel tartozik-e vagy sem. (167. §.) Mindkét eset a további bizonyítási eljárásnak és érdemleges ítélethozatalnak szolgál feltételül; az eredmény a felfolyamodás miképi elintézésétől függ: addig tehát a főügy tárgyalása függőben hagyandó. (132. 167. §§.)

2. A perorvoslatokról szerződésileg történt lemondás következménye egyik kiváló kérdése a felebbezésnek. Azt lehetne mondani, hogy a holönjogu személyek, szabad rendelkezésük alá tartozó dolgok és cselekmények iránt már intézkedtek: a bíró gyámkodás vádja nélkül a legjobb szándokból sem tehet mást, mint a kifejezett akaratsnak érvényt szerezni; — és ez visszautasítása volna oly félnek, ki a felebbezhetőségéről eleve lemondott. Azonban amaz általános elvet, melyen a kötések ereje nyugszik, a perorvoslatokra kiterjeszteni veszélyes és okszerűtlen volna. Míg a törvény szigora a jogosított felet minden adott alkalommal a felebbezés kizárására vezetné: a jogorvoslat lehetőségét épen azoktól vonná meg, kiknek nyomasztó helyzetével az önzés vagy önkény visszaélt. A kötelezett fél a szerződés alkalmával különben sem tudhatja még, mily körülmények merülnek fel a teljesítésig, vagy a per folyamában és eldöntése körül; mennyire fognak változni a helyzet és viszonyok; a bizonytalan jövő esélyei elleni védelemről pedig eleve lemondania annyit tenne, mint kilépni a törvény ótalmából. A javaslat tehát, egybehangzólag az előbbi eljárással (1729: 28. tcz. 17. §.) lemondás esetében is elfogadja, de csupán birtokon kívül, a felebbezést. (218. §.) A hitelező többet nem kívánhat, mint kielégíttetését, — és ezt az idézett törvény felebbezés esetében is biztosítja.

3. Nem kevésbé fontos kérdést képez a felebbvitel következménye oly pertársakra nézve, kik a törvényes idő alatt felebbezéssel nem éltek. Általános szabály szerint a pertársak jogai és kötelmei nem változnak az által, ha valamely perben többekkel együtt vannak érdekelve. Valamint jogukban áll a perorvoslatok jótékonyosságát igénybe venni: úgy köteleességek is azon feltételeknek, melyek szerint e jog gyakorolható, megfelelni. És e szabályt a javaslat is magáévá tette, kimondván, hogy ha több pertársak közül nem mindnyájan felebbeztek: az ítélet a felebbezési határidő lejártával a nemfelebbezőkre nézve rendszerint teljes jogerővel bír. (220. §.) De vannak viszonyok a gyakorlati életben, melyek közt e

merev szabály képtelenségekre vezetne. Így a javaslat 91. §-a megengedi, hogy alperesek, ha többen vannak, az elleníratot közösen vagy külön-külön adhassák be, tehát közös képviselőt és védelmet használhassanak. Ha e védelem folytán a felebbviteli bíróság habár csak egyik pertárs kérelmére az ítéletet jogtalanának mondotta ki: nem lenne-e következtetlenség ez érvénytelen ítéletet a másik pertárs ellen, ki ugyanazon érvek védelme alatt áll, csupán a felebbezés elmulasztása miatt, mint érvényest végrehajtani? Vagy makacssággal tekintetnék egyenlőnek a felebbezés elmulasztása? A felebbezés joghatálya a nem felebbező pertársakra ez irányban is kiható erővel bír. A javaslat 67. §-a t. i. a mulasztó pertársakról azt vélelmezi, hogy azon védelemhez csatlakoznak, mely részökre a legkedvezőbb; — a felebbezés pedig nem egyéb, mint folytatása a védelemnek. Kivételes eset továbbá a kötelezettség ugyanazonossága. Legyen szabad egy példát említenem. A. és B. egy közösen aláírt adóslevél alapján elmarasztaltatnak. A. felebbez, B. nem. A másodbíróság feloldja az ítéletet, mert a követelés jogtalanosságát bebizonyítottatnak találta. Ugyde B. nem felebbezett, a kötelezettség pedig egyetemleges volt: mily logikával nyújthat a törvény segédkezet azon ítélet végrehajtására, melyet önmaga feloldott, oly követelés érvényesítése végett, melynek jogtalanossága nyilvánvaló? Hasztalan hivatkoznánk a perujtásra. Késő eszköz ez, s csak igen ritkán képes a tönkrejutottnak hitelét s anyagi érdekeit rehabilitálni. Kerüljünk minden gyógyszer, mely a kóranyagot nem távolítja el, hanem a testnek más talán nemesb részeiben gyűjti össze. Kivételes eset végre a kötelmek jogalapjának közössége, — a midőn e jogalap a felebbezés folytán érvénytelennek nyilváníttatnék. A példa itt is világosabban fog szólni. Ugyanazon kölcsönszerződés alapján a főkötelezett, továbbá a jótálló közösen pereltetnek meg és marasztaltatnak el. A főkötelezett felebbezéssel él, pertársa nem. A szerződés ennek folytán érvénytelennek mondatik ki s a tulajdonképeni adós teljes felmentést nyer, a jótálló pedig végrehajtás alá vonatik. És a törvény elnézze, sőt eszközt nyújtson arra, hogy a jótálló fizessen ott, hol adós és adósság nem létezik, csak azért, mert az adóssal együtt nem felebbezett? Ily esetekre nézve a 220. §. általános szabálya alul kivételt kellett tennem. (221. §.)

4. A felebbezésnél nem leendő helye észrevételeknek. A felebbezvény még indokolható; az ítélet talán lényeges körülményeket hagyott figyelmen kívül vagy hibás következtetésekre alapított, s ezeket kimutatni, vagy kedvezőbb ítélethez más alapot jelölni ki a védelem kiegészítéséhez tartozik. De, hogy a nyertes fél az ítélet indokait külön iratban ismételje s azok felett, — mert ugy sem tehetne mást, — magasztalólag nyilatkozzék: ezt az ügy alaposabb kifejtésére szükségesnek épen nem, a per lefolyására nézve pedig hátrányosnak láttam. A periratok tehát, mihielyt a felebbezvény bemutatott, a felebbviteli bírósághoz haladéktanul felterjesztetnek. (222. §.)

5. A semmiségről fenntebb már volt szó; itt az esetek soroltatnak elő s az eljárás szabályoztatik. Az eseteket czélom volt oly szabatosan határozni meg, hogy minden kétely elháríttassék. Ezt kívánta a külön semmitőszék illetősége, ezt azon kötelezettség, melynél fogva a semmiségi ok a felebbezvénytől elválasztva, külön írásban s indokolva terjesztendő elő. (232. §.) Azon elv, mely szerint a perorvoslat, a kijelölt esetek kivételével, a per folyama alatt nem fogadtatik el, s a per folytatását a kivételes esetekben sem akadályozza: valamint a felfolyamodásnál, ugy itt is alkalmaztatik. (231. §.) A közvetlenség sajátos eljárás tett szükség-

gessé oly esetre, midőn ugyanazon ítélet ellen semmisségi panasz és felebbezés együttesen használtatik. A fokozatos forumok mellőzése nem engedi, hogy eme jogorvoslatok egy beadványban összekapcsolatassanak; a sértett felet pedig semmisségi panasz esetében a felebbezéstől s felebbezés esetében a semmisségi panasztól elzárni, s e kettő közt, melynek mindenkéhez joga van, kétes sikerű választásra kényszeríteni méltánytalanság volna. De még így is nyílt kérdést képezne az eljárás ott, hol különböző ügyfelek különböző jogorvoslattal élnek. Azt sem akarhatám, hogy a felebbezés határideje a semmisségi panasz elintézéséig nyitva tartassék, — annak veszélye nélkül, hogy a visszaélés e nyílt uton szabad menetet talál s az ítélet jogerőre emelkedését hosszabb ideig hátráltatja. A javaslatban közvetítő módozat ajánlatatik. Midőn t. i. akár ugyanazon fél, akár különböző ügyfelek semmisségi panaszt és felebbezvényt nyújtanak be: az összes iratok előbb a semmitőszékhez terjesztendők. Ha a semmitőszék a panaszt alaposnak találja: határozatáról az elsőbírást értesíti, s ez esetben a felebbezés az illető félnek egyszerűen visszaadatik. Ha pedig a semmisségi panasz alytalannak találhatatik: ennek kijelentése mellett a semmitőszék az összes iratokat közvetlenül azon bírósághoz küldi át, mely a felebbezés folytán az érdembeni határozat hozatalára mint felebbviteli bíróság van hivatva. Ez esetben a semmitőszék határozatáról a felek az érdemben hozott ítélet által értesíttetnek. (234. §.)

6. Az igazolási pororvoslat használata korlátolva van. Sommás eljárásnál t. i. épen nem (242. §.), rendes eljárásnál pedig ítélethozatal után a végrehajtásig csupán egy ízben, és csak akkor van helye, ha a jogérvényes ítéletben foglalt eskü letételére kitűzött határnap elmulasztatott. (246. §.) Ítélethozatal előtt az igazolási kérelem 15 nap alatt az elmulasztott határnaptól számítva beadathatik ugyan, de a felek a tárgyalást külön jegyzőkönyvben 24 óra alatt befejezni (243. §.), a bíróság pedig a jegyzőkönyvet 3 nap alatt elintézni (244. §.) tartoznak.

7. A perujítás eddigi eseteihez még egy újabb járul, — midőn t. i. vagy az alapperben hozott sérelmes ítéletre az ügyvéd hibája nyújtott alkalmat, vagy az első- avagy másodbírási ítélet ellen a felebbezvény fontos akadályoknál fogva a törvényes határidő alatt be nem adatott. (249. §.) Ezáltal a felek érdekei az ügyvéd vétségének káros következményei ellen biztosítvák, — a nélkül, hogy az ellenfél úgy ezen, mint egyéb eseteiben a perujításnak a kielégítési végrehajtásban gátoltatnék. (253. §.) Kiemelendőnek tartom továbbá, hogy a perujítás eseteinél azon határidő is, mely alatt eme jogorvoslat érvényesíthető, pontosan meg van határozva (249. §.), s ezáltal elhárítva a félreértés az elévülésnek váltói és közpolgári időtartamára nézve, melyre a két eljárás közössége nem egyszer nyújtott alkalmat. (1840: XV. tcz. II. r. 196. §.) Kiemelem végre azon eltérést, melynél fogva a perujítás kérdése míg a jelen eljárás szerint két külön tárgyalást és határozatot tesz szükségessé, — előbb a perujítás tárgyában, majd a per érdemében (1840: XV. tcz. II. r. 198. §.): a javaslat szerint a perujítás megengedésének vagy megtagadásának kérdése, jelentékeny időkiméléssel külön határozat nélkül a főügygyel együtt döntendő el. (252. §.)

(Vége következik.)

A börtönügy jelen állása Európában s néhány eszme hazánkról.

Átalakulási viszonyaink küszöbén állván azon reményben, hogy ezen reform siralmas állapota s rendszer

nélküli börtöneinkre is ki fog terjedni, rövid körvonalban fel akarom tüntetni azon álláspontot, melyet Európa e kérdésben úgy elméleti mint gyakorlati oldalát tekintve elfoglal.

Bárhon terjesztessék ma elő a börtönügyről törvényjavaslat, több rendszer mind egészen tarthatatlan tökéletesen mellőztetik, ilyen a régi társas rendszer, ilyen az auburni vagyis hallgató s ilyen az osztályrendszer; alapjuk s szervezetük nem felelt meg a mai felfogás szerinti egyik büntetési főcélnak, a javításnak, s így nem alkalmazhatók többé. Ennek elismerésével együtt fejlődött tökélyben az eleinte és jogosan annyira megtámadott magányrendszer, mely a társas rendszer romlást terjesztő hatásának elismeréséből keletkezve, azon elvből indult ki, hogy a bűnöző a másoktól való elkülönzés által a romlástól megőriztessék s a kereszténység által még az ő korban kimondott irány szerint javíttassék. A rendszer első idejében azonban e cél az akkori pusztán negatív eszközök el nem érték, sőt a fegyenczet testi s lelkileg tönkre tették. Ma azonban magas fokon áll e rendszer s egész más bírálat alá esik.

Lelki s realistikus oktatás, munkába gyakorlás, az arra hivatottak látogatása, séta s jobb táplálék egyfelől, másrészt pedig a feltételes elbocsátás intézménye s a fegyencz óvó egyletek mint e rendszer lényeges alkatrészei s kiegészítői úgy elméleti mint gyakorlati tekintetben felül helyezték azon kifogásokon, melyeket még csak két évtizeddel ellene felhozni szoktak; ma csak azok említik ezeket, kik vagy egyáltalában ezen ügyel nem foglalkoztak vagy ismereteiket három évtized előtti könyvekből meritik.

Uj táplálékot nyertek azonban a börtönügyi viták 1853 óta, midőn a discussiók egy újdun keletkezett rendszerre az u. n. ir rendszerre lettek átvive, átültetni akarják ezt némelyek a continensre is, s itt progressiv rendszer nevet adnak neki; a büntetés fokozatos végrehajtásának eszméjén nyugszik, mely a magánrendszerből a közös fogság, feltételes szabadon bocsátás és óvó felügyeleten keresztül vezet a szabadságra. A végrehajtás mechanizmusa következő: 8—9 honapi magányfogsággal kezdetik a büntetés a legunalmasabb munka és lelki oktatás közt; utánna következik a közös rendszerű fogság többnyire szabadban; a fősúly a megerősítő munkára fektetetik, milyen például erődítvények építése; harmadik fok a közvetítő intézet hol megszűnik a fegyelmi kényszer s a bűnöző szabad munkásként tartva s foglalkoztatva, úgy a benne helyezett bizalom mint a kísértéseknek való alávétel által a megnyerendő szabadságra előkészítetik; a negyedik fokot képezi végre a büntetés hátralevő idejére a feltételes szabadon bocsátás és rendőri felügyelet alá helyezés. Nevelési formát akar e rendszer követni a fogházban, igyekezvén eszközölni az átmenetelt a kényszerített türelem állapotából az önkaratú morális cselekvés terére.

Alapeszméje kétségtelenül szép s jóakaratu, de valószínűsítése szülő hazája sajátságos viszonyain kívül olyan alakban semmikép, elveinek megtartásával bár de változtatott alakban aligha s csak sok kísérlet, tapasztalás, idő s igen képzett fogházi hivatalnokok által lesz eszközölhető. Hogy miért nem volna keresztül vihető nálunk sem, gyenge nézetem szerint a következő okokat hozom fel:

Az irhoni fegyencz három különböző helyen tölti ki büntetési idejét, a magány elzárást Mountjoy-ban (Dublin); a második fokot Spike szigetén Kork mellett s a harmadikat a közvetítő intézetben Luskban (15 mértföldnyire Dublintól) vagy Shmithfieldben (Dublinban). Nálunk alkalmazva e rendszert, nekünk is legalább háromszor annyi országos intézetet kellene tartanunk

mint jelenleg, ezt pedig úgy hiszem csak a finantz budget tekintetéből sem jó szemmel nézné népünk.

A második fokon az ir fegyencz nyilvános nehéz közmunkát teljesít, nevezetesen Spikeben erődítvényi munkálatot, ép úgy mint az angol fegyenczek Chatam és Portlandban kikötői munkát. Nálunk is a Ferencz csatorna fegyenczek által ásott, de azóta sokkal haladtabbnak szeretem a nép mivelttségét hinni, mintsem bűnözőtt ember s polgártársaink prostitutioját még most is kívánná; ellene dolgoznánk a fegyencz javulhatóságának, midőn ez által a becsület s szégyenérzést elfojtanók benne. De ha teszem vasut építésre vagy a Maros szabályozására használnók a fegyenczeket, mily teménytelen összegbe kerülne a fegyenczeknek a munka színhelyére szállítása, s vajjon az ezzel összekötött vándor cigány életben lehetne e fegyelmet fenntartani vagy javítani?

Bizonyos továbbá az is, hogy e rendszer szerint a fegyenczek munka ereje soha nem jövedelmezne annyit, mint helyesen szervezett magányrendszer szerint, hol mint Bruchsal példája tanúsítja az állam csak csekélységet kell, hogy pótoljon a fegyház s a fegyenczek fenntartására.

Tekintetbe kívánom venni továbbá azt, hogy e rendszer elfogadásával legalább is két rendszer lenne honunkban divatos, mert ez legfellebb a nagyobb országos fogházakba bevehető, s csak is a hosszabb legalább 3 évre ítelt bűnözőknél, míg a hatósági fogházakban s a rövidebb időre ítélték vagy a magány vagy a közös rendszer szerint volnának tartandók; e kettős végrehajtás szerint aztán kétféle szempont szerint kellene szerkeszteni a büntető törvényt a mi sem az egységes igazságszolgáltatás, sem a népnek a büntetésről jogi öntudatával nem egyeztethető meg.

Ehez járul, hogy míg Anglia s Irhonban a fegyenczek nagyrészt szokásos büntetéseket képezik, kik büntetett keresik kenyerüket s ezek irányában ezen rendszer igazoltabb, addig mi hála istennek földieinkről ezt nem mondhatjuk.

Végre alap feltétele az ir rendszer valósíthatásának az, hogy intelligens, nemcsak általános miveltségű, de épen a magasbb börtönügyi ismeretek s tapasztalatokban bővelkedő fogházi hivatalnokot elegendő számmal bírnunk. Fájdalommal kell azonban bevallanunk, hogy ilyenekkel alig bírnunk. Sem börtöneink eddigi állapota sem kormányunk eddigi eljárása ilyenek képzésére nem törekedett, sőt ismerek több országos fogházi igazgatót, kik egy egyszerű fogalmazványt nem tudnak helyesen kiállítani.

Mindezekért az ir rendszert nálunk bármily alakban is legalább egy fél századra kivihetőnek nem tartom, de annál inkább ohajtom a magányrendszer minél előbbi behozatalát az 1843³/₄-ki átnézendő büntető javaslat nyomán, annál is inkább, mert egy-két év alatt Europa miveltőbb országai között mi leszünk az egyedüliek, kik börtöneink reformjával társadalmi s közerkölcsiségi viszonyainknak legnagyobb kárával hátramaradtunk.

Állításom támogatására röviden előadom, hogy mily kiterjedést nyert Európában a magányrendszer.

Angliában még 1836-ban elfogadtatott; ma 12 ezer zárkával rendelkezik s a legújabb tudósítások szerint számuk folytonosan szaporodik. Schweicznak egy része az auburnianismusként hódol, de elfogadta a magányrendszert a berni canton s 1859 óta az aargau-i is; nagyobb mértékben alkalmaztatik Lausanne-ban s Neuchâtel-ben épen most épül egy ilyen rendszerű fogház. Alkalmazásban van e rendszer Belgium-ban; be van fogadva Németalföldön, Svédországban és Dániában. Törvény szabályozza ezt Norvégiában, ezt pártolja az ösz-

szes tudomány Spanyolországban, ezt tartja a törvény s a gyakorlat Portugalliában. Olaszországban az 1845 és 1860-ki törvények szabályozzák ezen elfogadott rendszert, noha pénzügyek miatt az itteni fogházak is gyenge állapotban vannak. Még 1839-ben elfogadta a magány fogságot Mecklenburg, de legszebb tökélyre vitte az 1845-ben törvény által bevett elvet a kis Baden; ennek példája követésre ösztönözte még ugyanazon évben Oldenburg-ot s szerencsés sikerrel. Czélszerűen rendezett intézetekben valósítja 1846 óta Poroszország, 1854 óta Schleswig-Holstein, 1861-ben nyert törvényerőt Bajorországban. 1855-ben fogadta be nőfegyenczekre Würtemberg. Hannovera lassankint ugyan, de folytonosan a magányrendszer szerint szervezi börtöneit. Legújabbán fogadta el ezen elvet Ausztria, s még több országban készült erre vonatkozó javaslat.

Némi jelét a börtönjavítási kimondott akaratnak, mi is láttuk már; nagyszámu fegyencz részesült ez év folytán az igazságügy miniszter ur előterjesztésére a legmagasabb feltétlen kegyelemben; sok volt ezek közül, ki a kegyelmet megérdemelte, de bizonyára olyan is sok, a ki nem érdemelte meg.

A reformok elején Ausztria is e rendszabályhoz folyamodott, ujabban azonban törvényes képvisellete által az ir rendszerből átvett feltételes szabadon bocsátást mint jog-intézményt fogadta el. A mi ohajtatunk is arra irányul, hogy e rendszer nálunk is törvény által adoptáltassék, mert helyesen monda legújabb *Holzendorf*, hogy „kis államokban mint például Szászország elég ideje lehet ugyan a királynak a kegyelmezési ügyeket formális gondossággal kezelni, ámbár a hibás elvnek eszméi, hátrányai mégis megmaradnak, de Ausztriában a politikai érdekek nagyságánál, s az egyeduralkodói hivatás feladatai sokféleségénél, a kegyelmezési ügyek szaporítása nem lehet egyéb holt schematismusnál,“ ilyené pedig ily fontos s mélyen ható közerkölcsiségű s társadalmi kérdést alig akarhatunk alacsonyítani.

Van azonban börtönügyünk terén egy kérdés, melyet kormányunk most már kiváló figyelme tárgyává tehetne, s ez a bűn, de különösen a börtönügyi statisztika, melynek eddigelé tökéletesen hiájával vagyunk, noha ez nemcsak a reformoknak szolgál alapul, hanem a kezelési kormányzatra, a fogházi hivatalnokok felvilágosítására s ösztönzésére és a közönség részvételének gerjesztésére is okvetlenül szükséges. Egy kimutatás küldetett be a fogházakból eddig egyedül a volt Helytartótanácsnak az u. n. H) jegyű kimutatás, mely a fegyencz ellátási napokat s a hivatalnokok számát tüntette fel; e hibásan szerkesztett kimutatás valóban alig bír értékkel tekintetbe vevén, hogy Belgium, Szász- s Poroszország börtönügyi statistikái mellett mennyire elmaradtunk, úgy annyira, hogy jobban ismerjük a külföldnek e tekintetbeni állását, mint saját hazánk viszonyait. Egyes erők e téren keveset tehetnek; én megkísértettem Magyar- és Erdélyországnak bár országos fogházai-ból ilyen statistikát összeállítani, de személyes sok utánjárásom s az igazgatók többségének készséges közreműködése daczára igen távol áll művem attól, hogy bár megközelítőleg kielégítőnek lehessen nevezni; a már fennálló országos statisztikai hivatalnak fekszik feladatában, ez ügyet minél hamarabb felkarolva egy statisztikai táblázatra tervezetet készíteni*), a melynek alapjául azon tervezetet lehetne felvenni, mely a németországi fegyházi hivatalnokok bruchsal-i gyűlésének terjesztetett elő, s a „Blätter für Gefängnisskunde“ czimű folyóirat tavalyi számaiban közzé tétetett. TAUFFER EMIL.

*) Az igazságügyi miniszterium van arra hivatva, s a statisztikai hivatalnak a kész táblázat volna bemutatandó. Szerk.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

Első czim.

A bíróságokról.

(Folytatás).

Csődügyekben.

30. §. Csődügyekben a bíraskodás:

a) kereskedőkre, gyárosokra s közkereseti társaságokra nézve azon törvényszéket illeti, melynek körében a csőd alá kerültnek kereskedési telepe van; ugyanazért még akkor is, midőn az ilyen kereskedő a megyében ingatlan javakkal bír, de a kereskedési telep királyi vagy e. b. hatósággal ellátott mezővárosban van helyhezvetve, a csődbíróságot az illető városi törvényszék gyakorolja; ha pedig a kereskedési telep megyei hatóság alatt van, akkor a csődbíróság minden kivétel nélkül mindig a megyei törvényszéket fogja illetni; midőn végre a kereskedőnek több telepe van, melyek nem ugyanazon egy törvényhatóság alatt fekszenek, ezek közül az fog a csődben bíraskodni, mely annak megrendelése végett legelőbb megkerestetett.

b) Azokra nézve, kik nem kereskedők vagy gyárosok, de szab. kir. városokban vagy e. b. hatósággal felruházott mezővárosokban laknak, minden tekintet nélkül arra, hogy ingatlan vagyonnal bírnak-e vagy sem, mindig azon város vagy mezőváros törvényszéke, melyben rendes lakásukat tartják; azokra nézve, kik városi területen kívül megyében laknak, ugyanezen megyének törvényszéke; ha pedig rendes lakásuk változtatva hol egyik hol másik megyében vagy városban volna, vagy épen az országon kívül tartózkodnának, ama megye vagy város törvényszéke, melynek területén legutóbb laktak; végre ha utolsó rendes lakásukat kipuhatolni nem lehetne, azon törvényszék, melynek területében ingatlan javaik fekszenek; és ha az ingatlanok több törvényszék területében vannak, azon törvényszék, mely a csőd elrendelése végett legelőbb megkerestetett.

c) Azokra nézve, kik bányabirtokon kívül más vagyonnal nem bírnak, a csődpert egyedül a bányaszék előtt fog lefolyni; különben a csődpert bírása mindig az illető polgári bíróság leendő. Ha a bukottnak bányavagyona egy járásban fekszik, mindig az illető, — különben pedig azon járásbeli bányaszék leendő a csődpert bírása, melynél legelőbb a csőd bejelentetett.

d) A jászkun-, hajdu-, 16 szepesi és nagyikikindai kerületekben a csődbíróságot elsőfolyamodásilag s a fentebbi elvek szerint az illető városi törvényszék gyakorolja.

Viszonkereset.

31. §. Viszonkeresetek, a mennyiben a főügygyel közös megoldást nem nyerhetnek, (52. §.) azon bíróság előtt támasztandók, mely a főügyben felperesnek illetékes bíróságát képezi.

Perujtás.

32. §. A perujtás kivétel nélkül azon elsőfolyamodási bíróságnál indítandó meg, melynél az alapper tárgyalatott és elintéztetett.

Végrehajtás.

33. §. A végrehajtás elrendelése, valamint a végrehajtási foglalás alkalmából felmerült tulajdoni és előbbségi igények illetősége a végrehajtási eljárásban van meghatározva.

Felperes választása.

34. §. Több egyenlően illetékes bíróság közt felperes szabadon választhat.

Oly esetben, midőn az ügyfelek egymás elleni keresetek beadására vannak kölcsönösen jogosítva, és e keresetek különböző s egyiránt illetékes bíróságokhoz már benyújtattak, azon bíróság fog eljárni, melynél a per előbb megindított.

Illetőségi összeütközés.

35. §. A bíróságok között felmerült illetőségi összeütközések elintézése az igazságügyi miniszterium jogköréhez tartozik.

Az illetőségnek hivatalból vizsgálása.

36. §. A bíróságok kötelesek az illetőségükhöz nem tartozó ügyeket és beadványokat hivatalból visszautasítani.

Azonban a nem illetékes bíróság is illetékessé válik, ha alperes az illetőség ellen törvényes időben kifogást tenni elmulasztott.

Eltérések: a felek akaratából;

37. §. A rendes birói illetőségtől eltérésnek van helye:

a) ha a felek magukat valamely eleve kijelölt, vagy közlelbbi meghatározás nélkül a leendő felperes szabad tetszése

szerint választandó bármely bíróságnak szerződésileg álvettették;

b) ha a felek valamely perkérdés eldöntését választott bíróságra ruházzák.

ennek korlátozása;

38. §. Eltérésnek a rendes birói illetőségtől nincs helye: a) az urbéri és arányossági ügyekben (1. §. 2. b.); b) a telekkönyvi ügyekben (10. §.); c) a hitbizományi ügyekben (11. §.); d) a házassági, s általában oly ügyekben, melyek által házassági elválás czéloztatik (12. 23. §§.); e) oly örökösödési s egyéb perekben, melyeknél távollevő, vagy gyámság- és gondnokság alatti személyek vannak érdekelve (13. 24. §§.); f) csődesetekben (30. §.).

39. §. Az eltérés a rendes birói illetőségtől oly esetre nézve is kizárva marad, melynek elsőfolyamodási eldöntését a felek, habár közakarattal, valamely felebbviteli bíróságra ruházzák.

40. §. A felebbvitel és semmiség iránt megállapított birói illetőségtől semmi eltérésnek hely nem adatik.

A birói személyek érdekeltségénél fogva.

41. §. Egy birói személynek sem szabad oly ügyekben részt venni:

a) melyekben saját személyénél fogva érdekelve lévén, közvetlenül vagy közvetve kárt vagy hasznot remélhet;

b) melyek által felesége, vagy jegyese, fel- vagy lemenő ágoni rokonai, avagy oly személyek vannak érdekelve, kik vele negyediziglen oldalrokonságban vagy sógorságban, továbbá fogadott szülei vagy fogadott gyermeki, végre gyámsági vagy gondnoksági viszonyban állnak;

c) melyekben mint tanu, szakértő, képviselő vagy közbenjáró működött;

d) a felsőbb bíróságoknál oly ügyekben, melyeknek alsóbb bírósági előadásában vagy eldöntésében részt vett;

e) oly felek ügyeiben, kiknek valamelyikével ellenséges vagy peres viszonyban áll.

A négy első esetben érintett akadályok az illető birói személy által az elnöknek hivatalból feljelentendők, a midőn az elnök az érdekelt tag helyett más bírót alkalmazand.

Bíróküldés.

42. §. Bíróküldésnek van helye:

a) ha a 41. §-ban foglalt okok alapján valamely törvényszék elnöke, vagy az egész bíróság ellen tétetik kifogás;

b) ha a bíróküldés egyéb fontos oknál fogva czélszerűnek és kívánatosnak mutatkozik.

Mindkét esetben a bíróküldés jogát az igazságügyi miniszterium gyakorolja, mely a felek és a kifogás alá vett bíróság meghallgatása után intézkedik.

43. §. Ha azon okok, melyek valamely bírónak a 41. §. szerinti kizárását vonják maguk után, csak az eljárás alatt következnének be: a per további ellátására nézve a 41. 42. §§. szabályai alkalmazandók.

44. §. Ha a bíróküldés iránti eljárás megindítását a per késleltetése, vagy a bíró avagy az ellenfél boszantása végett valamelyik fél tudva hamis előadás által idézte elő: a költségek megtérítése mellett 300 ftig terjedhető bírsággal büntetettik.

A költségek és bírság összege fölött, mi iránt az ügyvéd a fél elleni viszonkereset fennmaradása mellett első sorban felelős, — a rendes bíróságok ítélnék.

Birói hatóság gyakorlása idegen területen.

45. §. Ha valamely jogcselekmény idegen bíróság területén gyakorlandó: ez azon helynek illetékes bíróságához intézett megkeresvény útján foganatosíttatik.

A megkeresésnek eleget tenni, s általában a jogszolgáltatás tárgyában kölcsönösen segédkezni nyújtani minden bírónak kötelessége.

Második czim.

Az ügyfelekről.

Felperes.

46. §. Felperes tartozik a keresetlevélben a jogalapot és tényeket, melyekből követelését származtatja, időrend szerint, teljesen és szabatosan előadni, egyszersmind minden megkívánatos bizonyítékát mellékelni, s végül kérelmét határozottan és röviden kifejezni.

A kereset további kellékei következők:

a) az ügyfelek vezeték- és keresetneve, polgári állása és lakhelye, s ha felperes mint törvényes képviselő vagy meghatal-

mazott vagy más nevében lép fel, vagy alperes hasonló képviselőben részesül: e körülmények kitüntetése, úgy szintén a képviselt személy vagy tömeg körülírása;

b) a bíróságnak, melyhez a kereset intéztetik, — megnevezése és székhelye, nem különben a képviselő ügyvéd neve, lakhelye és aláírása;

c) a kereset tárgyának rövid kivonata, a főkötelezettség vagy követelt összeg határozott kitételével;

d) az eljárás módja, mely szerint felperes törvényt és igazságot kér szolgáltatni.

A beadott kereset kijavítása csak addig engedtetik meg, míg az ellenbeszéd valósággal elő nem terjesztetett.

Több követelések egy keresetben.

47. §. Több követelést csak akkor lehet egy keresetben összefoglalni:

a) ha azok ugyanazon egy jogalpból, vagy hasonló ügyletekből erednek;

b) e nélkül is, ha az előterjesztett követelések mindegyikére nézve azon bíróság, melynél a kereset beadott, — illetékes.

Felperestársak.

48. §. Több felperestársak az eljárás egész folyamában egy személynek tekintetnek. Ennélfogva ugyanazon egy keresetben és egy közös meghatalmazott által kell képviseltetniök.

Beavatkozó.

49. §. Ha valamely kereset által egy harmadik személy jogközösségnél vagy törvénytől fogva magát felperesi minőségben érdekeltnek véli, a felperes ellen intézendő külön kereset által a perbe beavatkozhatik.

A beavatkozási eljárás a 102—105. §§-ban van meghatározva. (Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k.

Egy szó a „Törvényszéki Csarnok”hoz.

A „T. Cs.” 65. és 66. számaiban egy pár cikk jelent meg „az igazságügyminiszteri reformjavaslat” tárgyában, — intézve a „Pesti Napló”nak egy cikksorozata ellen, mely az új törvénykezési rendtartás irányzatát ismerteti.

Ha a „T. Cs.”-nak célja e megtámadásban a kérdéses mű bírálata: nincs ellene kifogásunk; sőt nyereségnek tartanók, ha felzárkóztatását a javaslat érdekében hasznosíthatná. Hibát keresni csak a törpék és irigyek élménye; a hibát észrevenni és jóvátenni a józan kritika feladata. A „T. Cs.” nem fogja tagadni, hogy minden szaklapnak ez utóbbi irányban kell működnie.

Azonban a „T. Cs.”-nak, úgy látszik, egészen más van szándokában. Talán később hozandja tudományának balzsamát az ejtett sebekre? Majd meglátjuk. Eddig csak sebeket osztott.

Hogy az igazságügyi miniszterium első életjelét a „Pesti Napló” említett cikkében fedezte fel: ez ellen sem tehetünk kifogást. Olvasóink emlékezni fognak, mennyit tettünk mi e lapban a javaslat ismertetésére, az enquête-bizottság első ülésétől fogva a mű teljes befejezéséig; mily részletesen közöltük a javaslat irányzatát, főbb vonásait s az eltéréseket; mily buzgalommal igyekeztünk még a miniszteri előterjesztés motívumaiból is minél többet elmondani, — hogy a javaslat, ha közzétételét, már mint ismerős fogadtassék. Azonban e lap nem kormánylap, cikkei a „T. Cs.”-sem ismerni, sem olvasni nem tartozik.

Azt is mondtuk, s jó idején még, hogy a javaslat közzé fog tétetni. A közönséget e részben a napi sajtó is megnyugtatta, s a „T. Cs.” ezt sem vette figyelembe. Vádkép említi, „hogy a törvénykezés rendezésére vonatkozó tervezet eléje nem terjesztetett.” Mistifikálni akarta ezzel olvasóit, vagy azt véli, hogy azok kivüle egyebet nem olvasnak?

Ha a „Pesti Napló” cikksorozatát a kormány és különösen az igazságügyi miniszterium művének tartja: ez önámításban sem háborgatjuk, — bár mondhatnók, hogy a „Pesti Napló” sem kormánylap. Nincs az olvasók közt egyetlenegy sem, ki a hivatalos előterjesztés és egy hírlapi cikk közt különbséget tenni ne tudna; azóta pedig az igazságügyi miniszterium előterjesztését minden nagyobb lap közölte, mindenki olvasta már. . . A nádkard, melylyel a „T. Cs.” a „Pesti Napló” ellen hadonázva, a kormányt akarja sújtani: ez utóbbit nem érheti.

Ha a „Pesti Napló” cikke oly sovány, ha Anglia jogélete nem a nienk, ha némely elmérgesedett állapotok Angliában is vannak, ha köztünk és Anglia közt nagyhatályu különb-

ség létezik: mindezekről az igazságügyi miniszterium nem tehet; a „Naplón” a sor, hogy e kemény vádak ellen védje magát. Különben e kötekedő rectificálás a javaslatához ép oly arányban áll, mint ama nagy vasuti szerencsétlenség, ha jól emlékszünk, — az „Idegesek”ben, a darab evolúciójához.

De, midőn a „T. Cs.” elhagyva cikkében a kezdett irányt, mely a javaslatnak üzen háborút, — a személyeskedés terére lép; leczkét ad a miniszteri felelősségről, s számon kéri annak sérelmeit; vád alá helyezi a minisztert, ki, mint ő látja, — „felelősségével nem sokat törődik, vagy azt nagyon is könnyen veszi:” — nem lehet, hogy közönnnyel fogadjuk ezt, s mélyebb pillanatot ne szenteljünk a vádnak, mely mindenestre komolyabb, mint a „T. Cs.” gondolhatja.

A kormány megsértheti felelősségét az által, hogy hivatalos köteletségét vagy éppen nem teljesíti, vagy alkotmányellenesen gyakorolja.

Eddig még nem emelkedett hang az igazságügyi miniszter eljárása ellen. Nem mondta, nem is mondhatta senki, hogy hivatalos kötelemeinek eleget nem tett volna. A rövid időnek, mióta a kormányon ül, minden napja a munka napja volt, a reformok előkészítésének, a közérdeknek szentelve. A sajtóviszonyok és esküdtzéki bíráskodás, a jövedéki törvényszékek, a törvénykezési rendtartás, az írói és művészi tulajdon őtalma, a büntető törvénykönyv, a büntető eljárás, a börtönrendszer, a bírói felelősség: mindez részint hatályban már, részint bejelentve mint kész munkát, az országgyűlésnek, — körülbelül annyi idő alatt, mennyit a „T. Cs.” egy alkalommal az osztrák polgári perrendtartás lefordítására szükségesnek állított. Azóta ismét munkába véve a bírósági ügyvitel szabályzata, az ügyvédi rendtartás, a honosítási törvény, a hűbéri viszonyok, a sajtó és egyletek stb. Ily tevékenység mellett vádoltathatnék a miniszter, hogy felelősségével nem sokat törődik, vagy azt nagyon is könnyen veszi?

A „T. Cs.” erre valószínűleg azt fogja mondani, hogy a tjavaslat mindaddig nem lépett életbe. Igaza van: az országgyűlés a bejelentés után elnapoltatott s azóta folyvást szünetel. S vajjon a miniszter hibája-e ez? avagy a miniszter napolta el az országgyűlést? Az előterjesztés még a június 18-ki ülésen megtörtént. Miért munkált volna oly feszült erővel a javaslat létrehozásán, miért sietett volna azt előterjesztetni, ha lehetlenné akarja tenni annak országgyűlési tárgyalását? A törvényhozás munkásságára más nem csekélyebb jelentőségű dolgozatok is várakoznak; elég legyen csak egyet említenünk, mire a „Hon” egyik közelebbi számában mint legsürgősebbre hivatkozik: a nemzetiségi törvényjavaslat; de az országgyűlés maga szabja meg ügyrendjét, és ha ez által az előkészített reformok tárgyalása és életbe léptetése hátrább vettetik: ez már az országgyűlés factuma. A miniszter pedig csak saját tetteért felelős, az országgyűléseért nem.

Kért volna tehát felhatalmazást „mindarra, mi az igazságszolgáltatás érdekében elodázhatlan, késedelmet nem tűrő teendőül tünt elő, és terjesztett volna az országgyűlés elébe azonnal javaslatokat, melyek a legegésőbb sebeket orvosolhaták.” Ezt tanácsolja a „T. Cs.” Köszönjük a jó tanácsot. Hiszen ha felhatalmazást nyer, nem kell azonnal a ház elé javaslatokat terjesztenie; s ha kész javaslattal áll elő, nincs szüksége felhatalmazásra. Azonban felhatalmazások is a parlamenti kormányzat mellett csak bizonyos körülmények és korlátok közt adathatnak; nagyobb, organikus törvényekre alig, a végtelenségig soha. Egyes töredékeket pedig javaslatkép előterjesztetni nagy visszaesés lett volna ott, hol az igazságügyi miniszterium szerves egész volt képes bemutatni. Azért tehát a kemény vád a miniszter ellen, mert saját készletei mellett a felhatalmazás előlegére nem szorult, s mert a cancelláriára lékeztetett rendeletek helyett szentesített törvényt, újabb zavarokra szolgáló töredékek helyett átdolgozott egészet akart?

A nemzeti kormányának többféle ellenzékkel van dolga. A felfogás és meggyőződés különböző, az érdek utjai szétágaznak. E kevés idő alatt is voltunk már tanui szentesített törvények ellen ingerlő izgatásoknak; hallottunk szemrehányást és felismerhetők a nem titkolt célzatot, mely a kormány és nemzet közt semmivé akarja tenni a bizalom összekötő szálait. De azt még nem mondta senki, hogy az igazságügyi miniszter alkotmányellenes irányban működne. Mutassa ki a „T. Cs.”, mily patenseket erőszakolt a népre, mily törvényeket sértett meg, hol és mikor hozta ellentétbe kormányzatát az alkotmány elveivel? Mert ez volna második, elfogadható alap a felelősség sérelméből emelt vádra. Nehéz hivatalának kezdetén a lehető legrendezetlenebb állapotban találta az igazságügyi viszonyo-

kat. Nem igyekeznek-e a fulasztó légkörből mindinkább kibontakozni? Nem az-e egyik főczélja a javaslatnak, hogy az alkotmányellenesen nyakunkra hozott rendeletek a jogrend zavarása nélkül mellőztessenek, a kétes hiteli törvényszabályoknak pedig, melyek csak mellékuton nyertek a jogszolgáltatásban alkalmazást, az alkotmányos törvények tiszteletet parancsoló alakját kölcsönözzék?

Nincs tehát sem mulasztás, sem tett, mely a felelősséget megsértette volna, s a „T. Cs.“ denunciáló vádját igazolhatná. Azon körülmény, hogy a hol a „T. Cs.“ kevesebbel is beérte volna, az igazságügyi miniszterium többet látott szükségesnek: ép oly kevésbé szolgál alapul a kárhóztató vádnak, mint a mily képtelenség volna a minisztert a „T. Cs.“ nézeteinek alárendelni akarni.

A javaslat már közzététetett. Lesznek, úgy hisszük, ügyszerető férfiak, kik hozzá fognak szólni, — elismeréssel talán, hol a helyes utat eltalálta; rosزالólag, hol hibázott. Ez volt épen a cél a közzétételben, — s itt a „T. Cs.“nak, ha az ügy érdekli, az észrevételekre tágas tere nyílik. Hiszen az ügy mindnyájunké, — s a hideg közönyösség többet árt az ügynek, mint maga a kiméletlen megtámadás. De, ha véleménykülönbség támad egyes tételekre, úgy, mint létezett mindjárt kezdetben a kiindulási pontra s a mű irányzatára nézve: ez a T. Cs.-nak jogos alapot ily vádaskodásra nem nyújt.

Egyébiránt általánosan ismeretes a mély gyűlölség, melylyel a „T. Cs.“ az igazságügyi miniszter ur személye ellen viseltetik. A „T. Cs.“ mint sötét daemon üldözi folyvást e kitünő férfit lepteit. Olvastuk a metsző gúnyt, melylyel a miniszter ur akademiái székfoglaló beszédét kísérte, — hol egyszersmind az ártatlan akademiának is adott egy oldalszurást; olvastuk éveken át a kárhóztatást, melyet a számos tagból álló országbirói értekezlet minden hibáiért és tévedéseieért ez egyetlen embernek, mint kiszemelt áldozatnak fejére halmozott; olvastuk jelenleg a méltatlan kifakadásokat, melyek az igazságügyi miniszterium működését erélytelenséggel, ingadozással és határozatlansággal, magát a minisztert pedig a felelősség megsértésének bűnével vádolják. Miért mindezek? Nem gondolta volna meg a „T. Cs.“, hogy e vádnak minden szava hazugság, s a kötelességeit hiven teljesítő s lelkiismeretes kormányfőfiut és benne minden tisztelőit mélyen sértheti? Nem gondolta meg, mint tévé ezt, habár nem őszinte bűnbánatból, a megtört gyermeki dacz erőtlenségével, a curia irányában, — nem gondolta meg, hogy kifejezései hibásak lehetnek, s nem tartotta ildomosnak, a keserű cikkeket, mielőtt sajtó alá adá, — ujabban fontolóra venni? Nem okult a botrányos példán, mit már kész örömmel feledtünk volna? Azt véli talán, hogy ily fegyverrel oly férfinak árthat? Nem látná, hogy a valódi érdemet nem tarthatja vissza haladásában, habár krokodilfogakkal harap is a küllők közé?

E gyűlölséget valóban meg nem foghatjuk; hogy arra okai volnának: nem bir valószínűséggel. A művelt közönség azonban meg fogja itélni, mennyiben bir alappal a hintezett rágalom igazságügyi miniszterünk ellen, és mennyiben fér össze a „T. Cs.“ magatartása egy tudományos szaklap hivatásával.

Dr. Mittermaier K. J. †

Heidelberget, de nem csak ezt és Németországot, hanem az összes tudományos világot mély veszteség érte. Mittermaier a büntető jogi s büntető politikai tudományok Nestora, az általános tiszteletben állott férfi, a közelismerést s tekintélyt élvezett tudós augusztus 29-kén Heidelbergben meghalt.

Nagy hálával tartozunk mindnyáján a boldogultnak, mert ő volt az, ki e század elején a még középkori sötétben tapogatózó büntető jogi tudomány pályáján a felvilágosodott eszmék közáldásu szövétnekét felragadta, megvilágítván vele nemcsak a töretlen pályát, de felgyújtván a középkori előítéletek roskadt alkotmányát, mely a további haladásnak útjában állt. Tudományunkat, elveinket majdnem mindnyáján Mittermaier-től vettük, részint közvetlenül, részint közvetve munkáiból s azon íróktól, kik nagyobbára elvei után dolgoztak vagy azokat bővebben kifejtették; a kötelesség s tisztelet adóját rójjuk le tehát, midőn a boldogultnak a következőkben rövid életrajzát adjuk.

Mittermaier 1787. auguszt. 5-kén született. Tanulmányait Landshut és Heidelbergben végezte. 1809-ben az előbb neve-

zett tanintézetnél magán tanár lett s itt kezdé meg műveinek sorozatát, melyekkel utóbb európai hirre emelkedett. Első munkája „Handbuch des peinlichen Processes“ (Heidelberg 1810—1812. 2 kötet) címet visel. 1819-ben a bonn-i egyetemen nyert tanszéket s innen költözött át 1834-ben a heidelbergi egyetemhez. Irodalmi munkássága, úgy alaposág, mint termékenység tekintetében alig közelíthető meg; nem csak rendes munkatársra volt ő majdnem minden jogtudományi folyóiratnak, szerzője vagy felkért bírálója több törvényjavaslatnak, hanem önálló rendszeres munkáinak száma is kis könyvtárt tesz összesen. Azon művek sorából, melyek a jogtudomány történetében maradandó emléket vitytak ki szerzőjüknek, kiemeljük a következőket: Anleitung zur Vertheidigungskunst im Criminal-Prozesse; Über die Grundfehler der Behandlung des Criminalrechts; Lehrbuch des deutschen Privatrechts; Theorie des Beweises im peinlichen Prozesse; Über den neuesten Zustand der Criminal-Gesetzgebung; das deutsche Strafverfahren in der Fortbildung durch Gerichtsgebrauch und Partikular-Gesetzbücher; Die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung; Italienische Zustände; Die Mündlichkeit, das Anklage-Prinzip, die Öffentlichkeit und Geschworenengericht; Die englische Staatsverfassung in ihrer Entwicklung; Die Gefängnisverbesserung nach den Erfahrungen der verschiedenen Strafanstalten; Der gegenwärtige Zustand der Gefängnisfrage; Wirksamkeit der Schwurgerichte stb.

Valóban bámulatos, hogy az éles ész és ítélő tehetség utolsó napjáig sem hagyta el a fáradhatlanul és folyton munkálkodó öreget; legutolsó munkái is a teljes férfiúi erőt s a lelkesedni tudó fiatal kedélyt tüntetik fel. Szünni nem bírót volt ő a tapasztalati adatok gyűjtésében, s a legnagyobb készségre talált minden kormányánál ebbeli törekvésében, s ezért Mittermaier adatai a legnagyobb hitelességgel birnak.

Tanárként is betöltötte ő az utolsó évig hivatását; mély tudományu előadása öröm volt hallgatóságának, mert szívélyes modorral élénkséget egyesített s a tárgy komolyságát egy-egy alkalmi tréfával birta élvezhetővé tenni a mindig vig kedélyű tanár. Mittermaier megmutatta, hogy a mély tudomány nem teszi pedánsá az egyént.

A politikai pályán is sokat szerepelt Mittermaier. Tagja volt 1831—41-ig s 1833-ban a badeni kamarának, 1835- és 37-ben elnöke annak; 1846. ismét e testület elnöke volt s helyét 1847. és 1848-ban is megtartá. A frankfurti ügy nevezett előparlament szintén megválasztá elnöknek; képviselőként ült ő a nemzeti gyűlésben s tagja volt azon küldöttségnek, mely a porosz királyt a német császári koronával megkínálta. Midőn e küldöttség eredmény nélkül tért meg, Mittermaier visszavonult a politikától, a tudomány s az emberiség javára szentelte életét. s e nemes feladat teljesítésében érte őt el a halál, évei számára ugyan későn, de összes mindnyájunk érdekében korán. T. E.

Felhívás a pest-budai ügyvédi egylet alakulási közgyűlésére.

A pest-budai ügyvédi egylet felsőbb hatóságilag jóváhagyott alapszabályai hirlapilag közzé téve s az illetőkkel ismeretve levén, tisztelettel felhívom a pest-budai, úgy szinte az összes magyar ügyvédi kart, méltóztassanak a *f. szeptember hó 28-án d. u. 4 órakor a városi tárgyalási teremben tartandó ügyvéd egyleti alakulási közgyűlésre* minél számosabban megjelenni. Ha a már írásban jelentkezettek kivül a megjelenő s az alapszabályokat aláíró tagok száma a százat megüti, az egylet megalakulnak fog nyilvánítani. — A megalakult egyleti közgyűlés mindenekelőtt választási elnökét s jegyzőjét, azután pedig a 30 választmányi tagot s tisztviselőit választja meg; és az egyleti megválasztott rendes elnök vezetése alatt az egylet működését megkezdi. — Kelt Pesten 1867. szeptember 6-án.

Horváth Károly,

a pest-budai ügyvédi egylet ideigl. elnöke.

TARTALOM: Előterjesztése a m. kir. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési rendtartás tárgyában. — A börtönügy jelen állása Európában s néhány eszme hazánkról. Tauffer Emiltől. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Előterjesztése

a magyar kir. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési rendtartás tárgyában.

(Vége.)

VIII. A biztosítási intézkedések kiváló figyelmét igénylik a törvényhozásnak. Minden per végcélja a megzavart jogállapot helyreállítása, a jogosnak ismert követelés kielégítése: és ezt a végrehajtás adja meg. De a törvénynek gondoskodnia kell, hogy a kielégítési alap a jogok veszélyeztetése nélkül fenntartatván, a végrehajtás lehetővé tételével: s ezt a biztosítási intézkedésektől várjuk. A biztosítási intézkedéseknek két nemét vettem fel a javaslatba, t. i. a zárlatot és biztosítást.

1. A zárlat előbbi törvényeinkben sem volt ismeretlen. Így a hármas tk. I. 29. czime azt rendeli, hogy ha valamely megyében a tulajdonosnak mag nélkül történt elhunytával oly javak és jogok találtatnának, melyekről nem bizonyos, vajjon királyi joghoz, vagy oldalági avagy leányági örökösökhöz tartoznának: a hagyaték mindaddig bírói zár alatt tartassék s egy a hatóság által kirendelt gondnok által kezeltessék, valamедdig a tulajdon kérdése véglegesen el nem intéztett. Az 1435: 17. és 1492: 63. czikkek hasonlólag intézkedtek. Továbbá, ha az örökösök, kik valamely hagyatékot a kir. fiscus ellenében követelvén, igényeiket családi összeköttetés vagy osztály által be nem bizonyíthatták, a peressé vált javak haladéktalanul zár alá vétettek. (1715: 25. cz. 5. §.) Bírói zárnak van helye az egyházi személyek ellen, kik az ily minőségben birt javakat könnyelműleg pazarolják, vagy az épületeket pusztulni hagyják (1723: 71.); az erdőtulajdonosok ellen, kik az erdővágás mértékét, melyet az ujrakinövés igényel, átlépték, vagy a vágást szükség esetén kívül s oly időben eszközlik, mikép a törzsek újra-kihajtása van veszélyeztetve; ha továbbá a vágásokban a kifejlődés fokozatos aránya figyelemben nem tartatott, vagy egész erdő oly területről irtatott ki, mely egyéb használatra nem alkalmas (1791: 57., 1807: 21); azok ellen, kikről az érdekeltek feljelentése s hivatalosan tett vizsgálat után bebizonyul, mikép javaikat meg gondolatlanul pazarolják s családokat pusztulás veszélyének teszik ki (1723: 48., id. törv. szab. I. 4. §.); a gyámok és gondnokok ellen, ha tékozlóknak ismertetnek vagy számadásaitkat szabály szerint s törvényes időben beadni elmulasztják. (1765: 26.) Mindezek, a mennyiben a jelen viszonyok mellett még alkalmazhatók, kívül esnek az itt szabályozott zárlati eljárás körén (256. §.), mely utóbbinak akkor van helye, ha valamely tulajdoni, használati vagy birtokjog vitássá vált, és a felmutatott bizonyítékokból alaposan vélelmezhető, hogy a panaszlottnak tetteleg birtoka nem jogos alapon nyugszik, ellenben

a kérelmezőnek ahhoz jogos igénye van; ha egyszersmind kimutattatik, hogy zárlat alkalmazása nélkül a tárgy értéke veszélyeztetnék, avagy a kérelmező jogai egészben vagy részben meghiusíthatatnának. (257. §.)

2. A mily ovatos e törvény az esetek meghatározásában, hogy a tulajdonost a jogtalan zaklatásoktól megóvja, s csak oly kérelemnek adjon helyet, mely a jogszerű vélelemnek egész súlyával támogatattik: ép oly határozott és gyors a kivitelben, hol annak szükségét látja. Ehhez képest a zárlat az ellenfél meghallgatása nélkül is elrendelendő (258. §.), s ha a per még folyamatban nem volna, ugy az a zárlati végzés kézbesítésétől számítandó 30 nap alatt megindítandó: ellenkező esetben az ellenfél egyszerű kérelmére a zárlat megszüntetésének van helye. (259. §.)

3. A zár alá vett vagyon czélszerű kezelése és biztonságá zártartót (260. §.), s a panaszlott érdekeinek megóvása oly intézkedést tett szükségessé, melynél fogva az utóbbi mind a zárlat elrendelése, mind a zártartó személye ellen kifogással élhet, a nélkül azonban, hogy a zárlat foganatosítása fennakadást szenvedne. És itt a körülményektől tettem függővé ama kérdésnek is eldöntését: vajjon az ellenfél a zárlat folytán bekövetkező kárra nézve mennyiben és mily biztosítékot tartozzék nyújtani. (263. §.)

4. A biztosítás eddigelé teljesen hiányzott törvénykezésünk rendszeréből. A mit a törvény, peres ügyekben a nyertes félnek nyújtott, — ha t. i. az, ki valamely követelésben bírói ítélet által feltétlenül elmarasztaltatván, ez ítélet ellen felebbezéssel élt s a megítélt követelés fedezéseül elegendő biztosítékot adni vagy nem képes, vagy nem akar (1715: 28. cz. 15. §. és 1729: 28. cz. 27. §.); és ha ugyancsak felebbezés esetében a nyertes fél hiteltérdemlőleg bebizonyítja, hogy követelését addig is, míg a felsőbb bíróság jogérvényesen határozhat, a felebbező tékozlása miatt veszély fenyegeti (1723: 34. cz. 4. §.): mindez a bírói zár minőségével bír; s a mennyiben csak ítélethozatal után és mindenkor az ellenfél meghallgatása mellett alkalmazható, távolról sem felel meg azon kellékeknek, melyek a veszélyezett érdeket megnyugtatták. A váltóéljárás vette legelőbb alkalmazásba a „biztosítási végrehajtást“ véghatározat előtt és után, az 1840: XV. cz. II. r. 145. 146. §§. eseteiben; de az id. törv. szabályok félreértésekre adtak alkalmat; midőn a váltóéljárás némely fejezeteit általában a közpolgári ügyekre is kiterjesztvén (I. 88. §.), a végrehajtási szabályokról nem világosan intézkedtek. (I. 111. 116. §§.) Nem akarok az idézett törvények értelmezésébe bocsátkozni, csak a tényeket constatólom, miket a tévedező bizonytalanság hozott felszínre. A biztosítást rendszerint kérték a felek, s az elsőbíróság rendszerint elrendelte, — nem törődván

egyik sem a törvény szigorú értelmével. A curia ellenben s főképp a kir. hétszemélyes tábla minden adott esetben elutasítá, vagy csak úgy és akkor hagyta helybe, ha és a mennyiben a fennforgó körülmények szerint bírói zárnak helye lehetett. Az eltérés kérdésessé tette a biztosítás alkalmazását, s a kérdés végleges megoldást követelt. A közhangulat ujmutatását véltem követni, midőn a javaslatba a biztosítást is felvettem, — és pedig mind a per megindítása előtt, mind a per folyama alatt, mind az ítélet hozatala után; a két előbbi esetben akkor, ha a követelés valódisága teljes hitelt érdemlő okirat által van támogatva, — a mennyiben a követelés különben is biztosítva nincsen és egyszersmind sürgős veszély igazoltatik; ítélet után pedig, ha a feltétlenül marasztaló ítélet törvényes idő alatt felebbeztetett, — a mennyiben a követelés egyébként kellőleg fedezve nincsen. (268. §.)

VIII. A végrehajtás legbiztosabb ismérve az eljárás életrevalóságának, legszilárdabb alapja a nemzet hitelének; — és ez valamint eddig legtöbb panaszra nyújtott alkalmat: úgy a javaslatban legtöbb eltérést tett szükségessé. Itt is csak a főbbek legyenek említve.

1. Jelenleg szükség, hogy végrehajtató magát a végrehajtásnál képviseltesse. (1840: XV. tcz. II. r. 148. §.) Ha e szabálynak eleget nem tesz: saját érdeke ellen követ el mulasztást, mert a végrehajtás hivatalból teljesíteni nem fog; ha igen: akkor a végrehajtást szenvedett szerfölötti költséggel terheltetik. A javaslat szerint végrehajtatonak jogában áll, de nem kötelességében, magát a végrehajtásnál képviseltetni; és ha a végrehajtási kérvényben kijelenti, hogy magát képviseltetni nem szándékozik: a kiküldött a végrehajtást hivatalból teljesíti. (274. §.)

2. Most a kijelölési jogot az elmarasztalt fél gyakorolja. (1836: XV. 2. §. id. törv. szab. I. 115. §.) Nagy akadály volt ez a végrehajtás menetében s igen hálás czím a panaszra. A végrehajtást szenvedett vagy nem élt e jogával, vagy akkép akará azt gyakorolni, hogy a kielégítés lehetetlenné tétessék. Amott a nyertes félnek kellett választania, itt a kijelöléstől eltérnie; — a jogfentartás ritkán jutott célhoz. De mindkét esetben alkalma nyílt az elmarasztaltnak azon panaszra, hogy a kijelölése iránt meg nem kérdezett, vagy kijelölése tekintetbe nem vétetett. A javaslat szerint a foglalás tárgyaira nézve a kijelölési jogot a végrehajtató gyakorolja, még akkor is, ha követelése már zálogilag volna biztosítva. (280. §.)

3. A fennálló rendszabályok megkivánják, hogy a végrehajtás az elmarasztalt félnek előre bejelentessék (id. törv. szab. I. 113. §.). Mi ez egyéb, mint értesítése a félnek a fenyegető veszélyről, s meggyűlöltetés a végrehajtásnak, mely rendszerint már későn érkezik! Tudom, hogy ez nem mindenütt van így, hogy a törvény célja nem ez volt; de az eset, fájdalom, gyakori, és a vétkes ovatosságra a törvény nyújt alkalmat. A javaslat a végrehajtást szenvedett a foglalásról eleve értesítenni nem engedi. (291. §.)

4. Jelenleg az ingatlanok becsértékének kitudása szükségessé teszi, hogy a felek külön e végre kitűzött határnapon becsűsöket válasszanak, továbbá a becslés foganatosítására ismét további határidő rendeltessék, végre „az elkészült becslést a bíró a felekkel közölve, azoknak észrevételeit kihallgassa és mindezek megfontolása után ítéletet hozzon.“ (1836: XV. tcz. 6—12. §§.) Ez eljárás sok időt vesz igénybe, s itt is, mint a kijelölési jognál mondatott, több alkalom nyílik a feleknek arra, hogy a történetből felfolyamodásokra vagy semmiségi panaszokra elhalasztó indokot merítsenek. A javaslat szerint, ingatlan vagyona nézve végrehajtás

esetében becslésnek nincs helye, hanem földéknél az egyenes adónak és pótlékainak, házaknál pedig föld- és házadójuknak s összes pótlékaiknak százszoros mennyisége képezi a becsértéket. (332. §.)

5. A jelen törvénykezés szabályai szerint a lefoglalt tárgyakra nézve egy harmadik részéről emelt igény, a mennyiben az erre vonatkozó kereset az árverés megtörténte előtt a végrehajtó bíróhoz benyújtatott, a további végrehajtási eljárást felfüggeszti. (id. törv. szab. I. 118. 137. §§.) Nem mondhatni, hogy céljára nézve ez intézkedés elfogadható alap nélkül szükölködnék. A kielégítési jog csupán az elmarasztalt ellen bír hatállyal, — s ott, hol harmadik személy tulajdona forog kérdésben: sem végrehajtás az idegen vagyona nem intéztethetik, sem e harmadik a tulajdon bebizonyításának törvényszerű útjától el nem zárthatatik. De a visszaélés mint kiirthatatlan gyom ütötte fel magát a jó szándoknak minden léptein; a hitelező tantulusi kinokkal szemléli, hogy hosszú fáradozásainak gyümölcse az önzés nyújtja ki orvkezét; az árverés órája előtt jő egy harmadik, hogy a felek közé sorakozzék s kétessé tegye a jogszolgáltatás eredményét. A tulajdon jogcíme számtalan esetben aljas üzérkedésnek szolgál eszközzül, az igény perorvoslattá süllyed. És ha a jogtalan igény kudarczczal vonult vissza: ismét mások foglalják el a tért; a hitelező kielégítése éveken át az adós tetszésétől függ. A végrehajtásnál azon lehetőséget, hogy idegen tulajdon is vétethetik foglalás alá, valamint a tulajdonjognak, ha az törvényszerűleg igazoltatnék, sérthetlenségét a javaslat is szem előtt tartotta; de az igények bejelentésének határt szabott, s ezáltal lehetővé tette, hogy valamennyi igény egyszerre jelentetvén be, a legrövidebb idő alatt eldöntessék, a kitűzött árverés pedig akadályozva ne legyen. E végből a bejelentésre 15 napi zárthatáridő engedtetik; a bejelentettek sommás uton, s a telekkönyvi hatóságnál külön jegyzőkönyvben, — még pedig, ha többen volnának is, — együttesen tárgyalandók, a be nem jelentettek ellenben egyedül a vételár fölölégére utasítvák. (360., 361. §§.)

6. A hatáskör, mely a javaslat szerint a bírói kiküldöttre vár: közvetlenné s gyorsabbá teendi a végrehajtási eljárást. A felek csupán a kiküldötttel érintkeznek; a követelés és járulékaiknak felszámítása, a foglalás és ennek jegyzőkönyvbe felvétele, a netáni igénylőknek adandó utasítás, az eljárás iránti értesítés, az árverés kitűzése és foganatosítása, a jelzálogos hitelezők s egyéb érdekeltek meghallgatása, a tulajdoni és elsőbbségi igénykeresetek elfogadása és az illető hatóságokhoz áttétele: mind a bírói kiküldött által történik (27., 300., 315., 318., 338., 361. §§.); a közbeeső folyamodványok és bírói határozatok mellőztetnek s ezáltal a végrehajtási eljárás ugyanazon előnyöket nyerendi, melyek a közvetlen perkezelés által vannak a rendes eljárásban a per menetének biztosítva.

7. A mi ezeken kívül a végrehajtásról még említenő: a szabatosság és határozottság az eljárás minden mozzanatában. Így a végrehajtás esetei pontosan megvannak határozva (271. §.); a végrehajtás külföldön, s viszont a külföldi ítéletek végrehajtása belföldön, szabályozva (283—286. §§.); tisztább áttekintés végett a végrehajtás folyamában felmerülhető jogorvoslatok összeállítva (290. §.); ingókra nézve a foglalás teljesítése (291. §.) és elintézése (300. §.), a foglalás aluli kivételek (294. 295. §§.), valamint a végrehajtás módjai a foglalás tárgyaihoz képest (301—314. §.), az árverés (315—323. §§.) s a hitelezők kielégítése (325. §.); ingatlanokra nézve a végrehajtási átadás (327—329. §§.), a jóvedelmek lefoglalása (333. §.) és tartozék (334. §.), az érdekeltek összehívása (335. 336. §§.) s a telekkönyvi

hatóság eljárása az árverési feltételek és határnapok s a kielégítési sorrend megállapítása (337—342. §§.), továbbá a követelések kielégítése (347. §.), a végrehajtási jogcselekvények telekkönyvi feljegyzése (353. §.), s az önkényes árverés tárgyában (355. §.); végre a tulajdoni és elsőbbségi igények érvényesítése iránt követendő eljárás (356—566. §§.) világosan előírva, hogy a bírák és ügyfelek minden előfordulható esetre kellő utasítást találjanak.

IX. A javaslatot az eljárásnak azon módjai zárják be, melyek a törvénykezés általános szabályaitól eltérő intézkedéseket kívánnak. Ezek közé felvették: az örökösödési eljárás, a holtnak nyilvánítás, az elvesztett okiratok megsemmisítése, az örökléki bizonyítás, a hitbizomány s a hivatalos bizonylatok.

1. Az örökösödési eljárás középutat tart amavégletek közt, melyek egyike, félreértett szabadelvüségéből szívtelen közönnyel engedi a gyámtalanok érdekeit áldozatul az erősök önzésének: másika tulvitt gyámkodással nyújtja be hideg kezét minden viszonyba, melynek szálai az örökhagyó elhunytával megszakadtak. A javaslat hivatalos beavatkozást a bíróságnak csak akkor enged, ha valamely halálozás bekövetkeztével az örökösödés oly személyeket érdekel, kiket a törvény gyámi vagy gondnoki ótalom alá helyez; ha továbbá a vélelmezhető örökösök egyike vagy másika távol van; avagy a bírói fellépést egyezség hiányában az érdekeltek közül valamelyik kérelmezi, s végre, ha az érdekeltek a bíróság előtt ismeretlenek, vagy örökös egyáltalában nem létezik. (368. §.)

2. Minden halálesetnél, mely hivatalos beavatkozást tesz szükségessé, megkivánnak: hogy maga az eset a bíróságnak feljelentessék (369. §.) s az e végre rendelt hivatalos közegek által felvétessék (370. §.); hogy a hagyaték biztonsága, addig is, míg a hivatalos jelentés folytán bírói intézkedés tétethetnék, azonnal eszközöltessék (371. §.); a hagyatéki javak szabályszerűleg leltározatassanak (376—381. §.); az érdekeltek képviseltetéséről, gyám vagy gondnok kirendelése által intézkedés tétessék (383. §.), a távollevők pedig hivatalosan értesíttessenek. (384. §.) Ez előleges teendők a javaslatban részletesen vannak szabályozva.

3. Szükségesnek láttam a végrendeletek kihirdetését még akkor is, ha hivatalos beavatkozásnak az örökösödésnél helye nem volna; mert az örökhagyó végakarata oly személyeket illethet, kik törvény szerint nincsenek a haláleset által érdekelve. Ily harmadik személyek érdekeit az örökösök tetszésétől tenni függővé s az eltitkolás veszélyének engedni áldozatul: a végrendelet céljával s a jogbiztonsággal ellenkeznék. A végrendelet bemutatása tehát azon személyeknek, kiknek az birtokában létezik (372. §.), kihirdetése pedig az illető bíróságnak (373. 374. §§.) kötelességül tétetik. Egyébiránt a javaslat intézkedése itt sem terjed tovább az érdekeltek értesítésénél. (375. §.) A végrendeleti örökösök és hagyományosok, ahhoz képest, a mint gyámsági felügyelet alá tartoznak, vagy önjoguk: jogaik biztosítása és érvényesítése tekintetében közvetve vagy közvetlenül az örökösödési eljárás általános szabályait követendik.

4. Az osztály az előrebecsátott elvek szerint magán-uton, vagy hivatalból történik. Ha az érdekeltek mindnyájan nagykorúak és jelen vannak: az osztálynak bírói közbejövétel nélkül s egyezség útján megállapítása és foganatosítása szabadságukban áll. (386. §.) A telekkönyvi intézmény kívánja itt is oly módozatát az osztálynak, hogy a tulajdonjog bekebelezése lehetővé tétessék. (387. 388. §§.) Ha pedig ki nem egyezhetnek, vagy az örökösök közt gyámság és gondnokság alatti

személyek vannak: a bíróság köteles valamennyi érdekelte megidézni s közöttök az egyezséget megkísérteni. (392. §.) A további eljárást az eredmény jelöli ki. Ha az egyezség sikerült, jegyzőkönyvbe iktatandó (393. §.), s ha nem: az örökösödési per megindításának van helye. (394. s köv. §§.)

5. Van az osztálynak egy neme, — a leggyakoribb s azért kiváló figyelmet érdemlő: — a testvérek és unokatestvérek közt, oly esetben, midőn az érdekeltek jogai kétségen felül állnak s csak az örökrésnek mennyisége vétetik kérdés alá. A törvényhozás, midőn a jogok felett határoz, nem feledkezhetik meg a kimélyességről, melylyel a családi gyöngéd viszonyoknak tartozik; sőt el kell távolítania mindent, mi gyűlölségre vezet, s a viszályt a rokonok közt élesztené. Előbbi törvényeinknek e nemes irány egyik jellemvonását képezte: „Sciendum est, — mondja a hármask. (I: 45.), quod divisio inter fratres carnales et etiam uterinos, nondum tamen divisos, non processu litis, sed per literas duntaxat regiae Majestatis praeceptorias . . . fieri solet atque debet; per quos, vel per quem, universa bona et quaelibet jura possessionaria paterna et avita, ac etiam per eos communiter acquisita, simul cum universis rebus mobilibus, cujuscunque speciei seu materiei existant, — contradictione alicujus ex fratribus non obstante, — juxta numerum personarum dividi, et ab invicem sequestrari semper possunt.“ Az 1836: 14. tcziknek, mely a világos örökösödés esetében végrehajtandó osztályt szabályozza, — hasonló cél, t. i. „az osztályos vérek közötti gyűlölködések eltávolítása“ szolgál indokul. De valjon elérte-e e célzt választott bíróság alakítása által? Nem. A gyógyszer nem volt jobb a kórtnál. A választott bírósági eljárás sem lefolyásában rövidebb, sem végeredményében üdvösebb nem volt, mint maga a per, sőt hosszabb és költségesebb, mely a „nobile officiumot“ sokszor aránytalanul díjazza s legtöbb esetben arra szolgál, hogy a felek egymást kölcsönösen kifárasszák. Az érintett cél a pernek lehető távoltartását kívánja. Van azonban egy más körülmény is, mely a rokonok közt a pert nélkülözhetővé teszi. A törvényes rokonság kétségtelen, az örökjog világos, az osztály aránya határozott: — a kérdés e szerint csak a kivitel, az arányos mennyiségnek kijelölése és átadása körül forog, — és ezt, úgy hiszem a bíróság, a törvényes örökösödés félremagyarázhatlan szabályai és a leltár számszerű adatai nyomán per nélkül megoldhatja. Ily tekinteteből hoztam javaslatba alkalmasabb és rövidebb eljárást az osztóztató bíróság helyett, — azon hozzáadással hogy e neme az eljárásnak csupán ingóságokra terjedjen ki; azon félnek pedig, ki ez osztálylyal megelégedve nincsen, a törvény rendes útja fennmaradjon. (390. §.)

6. Midőn az osztályos egyezség nem sikerül, a felek per útjára utasíttatnak: első sorban azon kérdés vár feleletre, ki tartozzék az örökösök közül felpereskép fellépni. A bizonyítás szempontjából természetesnek látszik azt utasítani e lépésre, kinek követelése valamely fennálló törvényes vélelemmel áll ellentétben, s kinek, hogy követeléséhez juthasson: e vélelmet le kell rontania; mert a ki mellett a látszat úgy is bizonyít, további lépésekre a bizonyítás terén mindaddig nem köteleztethetik, míg valamely állítás, vagy követelésbe vett jog a látszat védelmi erejét kérdésessé nem tette. Ez elvet a fennálló eljárásban is alkalmazva látjuk, — perutrá most is azon fél utasíttatván, kinek igényei mellett kevesebb törvényes vélelem harcol. (id. törv. szab. I. 165. §.) De a törvényes gyakorlat az örökjog czimeit veti mérlegbe, hogy a vélelmek súlyát meghatározza, s az igénylők közt a szerint tesz különbséget, a mint szerződésre, végrendeletre vagy a törvényre

hivatkozni. Ily alkalmazásában az elv sokszor a leg-erősebb vélelemmel, a birtok vélelmével jó összeütközésbe. A törvényes örökös péld. birtokban van s a birtokon kívül álló végrendeleti örökös ellen követelni kénytelen a jogot, mit tényleg ő birtokol, mi által a birtokvélelem illusoriussá válik. A javaslat ez utóbbira fekteti a súlyt; per útjára, ha az egyezés nem sikerül, a birtokon kívüli feleket utasítja, s választást a bírónak az örökjog czimeihöz s általában a körülményekhez képest csak akkor enged, ha az örökösök közül egyik sem volna birtokban. (394. §.)

7. Az anyagi jog szerint a szent korona ügyvédek öröklése ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, az egész hagyatékra kiterjed. (id. törv. szab. I. 18. §.) De az eljárásról s különösen a felmerülhető igények érvényesítéséről nem volt eddigi törvényeinkben eléggé gondoskodva. A javaslat mind a hagyaték biztonságát (402. §.), mind a netáni örökösök és hitelezők érdekeit (403—405. §§.) szem előtt tartá s az eljárás hiányait e részben is orvosolta.

8. A holtnak nyilvánítás (408—414. §§.) és az elvesztett okiratok megsemmisítése (415—419. §§.) az eddigi gyakorlat nyomán s némi kiegészítéssel szabályoztatott. Az örökemléküli bizonyítás motivuma magában a törvényjavaslatban foglaltatik. (420—328. §§.) A hivatalos bizonylatok részletesebb szabályozását (462—478. §§.) a gyakorlati szükség s az egyformaság követelte.

9. A hitbizományi örökösödést régebben az 1688. és 1723. évi törvények szabályozták; jelenleg az 1862. nov. 9-kén kelt kir. rendelet szolgál zsinórmértékül. Az örökösödési és birtokviszonyok újabb alakulásai, valamint az előbbre haladt jogrendszer ez utóbbit ajánlhatóbbá teszik. A mennyiben azonban ez intézmény által anyagi jog is van érintve: időelőttinek láttam annak gyökeres átdolgozását e munkálat körébe vonni; de a tényleges állapotot sem vélem fenntarthatónak lényeges módosítás nélkül. A jelenleg érvényben levő szabályzat nem áll összhangban az intézmény célzatával. Az alapító meleg gondoskodása nemzedékeket ölel fel; diszes sorát látja az utódoknak, kiket fény, gazdagság környez; atyai szíve nem tehet különbséget a közelebbi és távolabbi magzatok közt, annál kevésbé akarhat egyiknek nagyobb előnyt juttatni osztályrészül másoknak sérelmével. A fennálló szabályzat a tényleges birtokosnak kiválólág kedvez; megengedi, hogy ez a hitbizományi jószág egy harmadrészét eladósíthassa, vagy ha tőkéből áll, egy harmadát felvehesse (1862. nov. 9-kén kelt kir. leirat 18. §.), a visszafizetésre pedig az adósságból évenként öt százalékot törleszthessen (u. o. 21. §.). Az eladósítás, az értékevesztés e szerint magából a törvényből veszi ingerét; hányadik az, ki az utódok érdekében felhasználatlanul hagyja az alkalmat, mely az önzésnek annyira kedvez, a törvényben pedig önként kínálkozik? Aztán nem ismernők a becsü szívósságát, mely a törvényes mértéket hamis arányra fekteti? Ezek után az utód a legkedvezőbb esetben két harmadát kapja annak, mit az alapító, — hogy a törvény szavaival éljek, „minden jövendő vagy legalább több nemzedékre a család elidegeníthetlen és feloszthatlan örökségének“ nyilvánított; vagy az elődök által felszedett adósságok törlesztésében kell fáradnia, oly birtok után, mely övé és gyermekeié egyszersmind; avagy követi ő is az árt, míg összezsap felette, s a családi vagyon idegen kezre jut. A javaslat az alapító álláspontjára helyezte magát; az intézmény szellemében egyenlőnek tekint birtokost és utódot; amannak élvezetjogát csak azon vonalig tűri, hol az utódnak hasonló joga veszi kezdetét; ennél fogva valamint már a hitbizomány ala-

pitásánál egyik lényeges feltételül tüzi, hogy a birtok tehermentes legyen (436. §.): úgy később sem engedi, hogy a hitbizományi jószág terheltebbé (451. §.), vagy messzeható szerződések által a közvetlen utód a birtok átvételében és teljes élvezetében akadályoztassék. (452. §.) Az öröklésre hivatottak egyenjogúsága azonban a haszonvételeknek valamint élvezetére, úgy előállítására nézve is méltányos arányban osztja meg a kiadások terheit. Ha tehát valamely adósság bebizonyíthatólag oly hasznos beruházásokra fordított, melyek tetteleg a jószágon találtatnak, vagy a hitbizományi bíróság beleegyezésével tettek: annak megtérítését a hitelező, de csupán a hitbizományi jószág jövedelmeiből, a hitbizományi utódoktól is követelheti. (451. §.)

X. Némely intézkedésekről kell még szólanom, melyek e javaslat motivált ismertetéséhez tartoznak.

1. A visszaélések pénzbírsággal fenyegettetnek. Azon fél t. i. ki a bíróküldés iránti eljárás megindítását a per késleltetése, vagy a bíró avagy az ellenfél bosszantása végett tudva hamis előadás által idézte elő: 300 frtig (44. §.); az, ki nem létező tanura hivatkozik, vagy a tanu lakhelyét rosszul adta elő, — ha a per körülményeiből kitűnik, hogy a per késleltetése, ellenfelének vagy a bíróságnak bosszantása volt szándékában: 100-tól 300 frtig (137. §.); azon felperes, ki alperesnek előtte tudva volt lakhelyét elhallgatta s ezáltal hirdetményi idézést eszközölt: 20-tól 200 frtig (204. §.); az, ki két egyenlő ítélet ellen további felebbezéssel él és felebbezése a harmadbírósnál is elvettetnék: mint konokul perlekedő 10-től 300 frtig (227. §.); az, ki ugyanazon ítélet ellen semmiségi panaszszal s felebbezéssel élt, és a semmitőszék az előbbi merőben alaptalannak találta: 20-tól 300 frtig (235. §.); végre a nyilván alaptalanul igényt támasztók 300 frtig (363. §.) terjedhető pénzbírságban marasztaltatnak. Nem tagadhatni, hogy a megtorlás szigorú, de a gonosz célzat, mely gunyt üz a jogszolgáltatásból s az igazság kiderítését koholmányokkal nehezíti, ily szigorú érdemel. Vannak, kik eddig sem éltek vissza a törvény gyengeségével, és lesznek, kik jövőre is fel fognak minden pontot keresni, mely a per késleltetésének ürügyül szolgálhat; — és akkor ugyanazon vádak látnók ismételve, melyek az eddigi eljárást kárhoztatták. Nem akarám, hogy a törvény ily vádakkal szemben védelem nélkül álljon. Mindezen bírságokért pedig első sorban az ügyvédet tettem felelőssé, — első bíráját az ügynek s tényezőjét az eljárás evolúciónak, kit a sikamlós uton a törvényesség ismerete, a saját fele által lehető félrevezetések ellen pedig a visszakereseti jog védelmezend.

2. A törvénykezés körébe vágó némely intézkedésekre felhatalmazást kellett kérnem. Ilyenek: az ügyviteli szabályok (5. §.), s a telekkönyvi, csőd- és bányáügyekben követendő eljárás. (476. §.) Az ügyvitel és belkezelés bár igen szükséges kellék a jogrendben, lényegileg a bíróságok alkotmányos szervezetéből s a szentesítendő törvénykezési rendtartásból ered, a bírói felelősség pedig külön törvényjavaslatkép már a törvényhozás elé terjesztetett. Az érintett eljárási módokat vannak ugyan, de kellő törvényes szentesítés nélkül, szabályozva (id. törv. szab. I. 21. 145. s köv. §§. u. o. IV. VII.). Addig is tehát, míg e részben a törvényhozás tüzetesen intézkednék, alkotmányos kormányzatot akarom lehetővé tenni. Az időpont, melyben a javaslat, mint törvény, hatályba lép, az országgyűlési tárgyalások eredményétől függvén, nem volt előre meghatározható; az átmeneti intézkedések pedig a javaslat elfogadásának lesznek következményei. (476. §.)

Ezek a javaslatnak kiválóbb vonásai, a főbb eltérésekkel és motivumokkal. Mindent indokolni nem tartottam szükségesnek, — legkevésbé pedig ott, hol egyes rendszabályok vagy a fennállókból vétettek át, vagy valamely indokolt elvnek kifolyásaul tekinthetők.

Nem lesz-e újabb provisorium az eljárás, mely az eddigittől ennyire eltér s véglegesnek tartatni nem akar? Ugy hiszem, nem. Felvette mindazt, mi jó és használható, az előbbiből; módosításainak pedig oly irányt adott, hogy előkészítse nehéz útját egy tökéletesebb rendszernek. Javítva tartja fenn a multat s mint átvezető hid nyulik be a jövőbe. — A birói illetőséget könnyű leendő az új szervezethez idomítani; ez új szervezet a felebbviteli forumokban kész keretet talál; a sommás eljárás már is az egyes birák hatásköréhez tartozik; a rendes eljárásban a perkezelés a szóbeli tárgyalást megelőző iratváltásra emlékeztet; a bizonyítékoknál és perorvoslatoknál csak a kivitel módja változik; a végrehajtás rendszerébe a birói kiküldött helyett akár egyes birákat, akár külön végrehajtókat beilleszteni könnyű leendő. Ily munkát a merev stabilismus vádja nem érhet, s én a haladást nem egyedül azon mozgásban látom, melyet helyváltozás követ, hanem azon csendes műveletekben is, melyek a jövő lépteit könnyebbekké teszik.

Egyébiránt épen nem élek azon illúsióban, hogy nézeteim csálhatlanok, s e javaslat, habár az idő- s körülményekhez képest, birálat felett állana. Annyit akarom csupán, a mennyi kivihető; de a legjobbat a kivihetők között. Ha lesznek, min nem kétkedem, honfitársaim közül, kik hiányokat fedeznek fel a műben és jobb tervekkel állnak elő: köszönettel fogadom a helyreigazítást s készséggel hajlok meg a jobb előtt. A cél, mit óhajtok, a javítás; a cél eszközei felett ítéljen a nemzet s a törvényhozás.

HORVÁTH BOLDIZSÁR,
igazságügyi miniszter.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

Második czim.

A z ü g y f e l e k r ől.

(Folytatás).

Alperes.

50. §. Több személyt csak akkor lehet ugyanazon keresetnél fogva megperelni, ha ez mindnyájuk irányában ugyanazon jogalapon, vagy hasonnemű s mindannyi megperlettekkel kötött ügyleteken alapszik.

Alperestársak.

51. §. Ha valamely kötelezettség által több alperes terheletik, felperesnek szabadságában áll a keresetet valamennyi vagy csupán egy alperes ellen intézni.

Azonban mindenik alperes, — ha csak a többiekkel nem egyetemlegesen volna kötelezve, egyedül a maga részéért felelős.

Viszonkereset.

52. §. Ha alperes az ellene folyamatban levő ügyben felperes ellen viszonkövetelést támaszt, azt a biró az ügy eldöntésénél csak akkor veheti figyelembe, ha felperes annak együttes tárgyalásába beleegyezett; különben alperesnek azon joga marad csak fenn, hogy viszonkövetelése iránt a felperes ellen ugyanazon bíróság előtt indíthat keresetet. Ez azonban a már folyamatban levő ügy eldöntését semmi tekintetben sem hátráltatja.

53. §. Mennyiben válhatik a szavatos, jótálló vagy kezes alperessé: az anyagi jog határozza meg. Ily személyek perbehívását a 106—110. §§-ok szabályozzák.

Képviselő.

54. §. Oly személyek helyett, kik gyámsági vagy gondnoksági képviselőben részesülnek, a gyám, illetőleg gondnok idézendő. Társulatok és egyletek az igazgatóság, vagy az alapsza-

bályokban kijelölt közegek által, — községek az előjáró, — a kir. kincstár a királyi ügyesszég, s közalapítványok a közalapítványi ügyigazgatóság által képviseltetnek (20. §.).

Megbizott rendelése: a fél által;

55. §. Az esetek, melyekben a fél megbizottat rendelni köteles, következők:

a) ha a fél vagy törvényes képviselője nem a bíróság székhelyén lakik;

b) ha a sommás tárgyalást érthető előadási képesség hiánya, vagy ismételt illetlen viselete által meghiusítja;

c) a rendes eljárásnál, ha maga a fél nem ügyvéd.

hivatalból.

56. §. A bíróság hivatalból köteles a felek képviseltetéséről gondoskodni, ha az előbbi §. eseteiben megbizottat rendelni elmulasztottak.

Egyéb esetek, melyekben a felek érdekei ügygondnoki védelem alá helyezvők, az illető helyeken vannak meghatározva.

Szegénységi képviselő.

57. §. Vagyontalan perlekedők részére a bíróság rendel képviselőt. A vagyontalanság hatósági bizonyítvány által igazolandó.

Ha a bíróságnál szegénységi képviselők állandósítva nincsenek, ilyenek a sorrendre való tekintettel az ügyvédek közül rendeltetnek.

Harmadik czim.

A z e l j á r á s r ől.

I. Fejezet.

Általános határozatok.

Az eljárás nemei.

58. §. Az eljárás nemei a sommás és rendes eljárás. Egyéb eltérő módjai az eljárásnak a kilencedik czimben foglaltatnak.

59. §. A birói hatáskör az eljárás nemeihez képest a 8. §-ban van szabályozva.

Oly keresetek, melyek által eltérő eljárás folyamatbáttele czéloztatik, hivatalból visszautasítandók.

A sommás eljárás esetei.

60. §. Sommás eljárásnak van helye általában oly ügyekben, melyek az illetőségi szabályok szerint külön ügybírósághoz utasítva nincsenek.

Sommás eljárás alá tartoznak különösen:

a) tekintet nélkül a jogalapra, oly keresetek, melyek tárgya a legkisebb összegtől 300 ftig terjedő értéket túl nem halad;

b) az összegre való tekintet nélkül minden oly keresetek, melyekre nézve a sommás eljárás okmányszerűleg kikötött, s mindkét pont alatti esetben, ha a követelés teljesen igazoló okiratokon alapul;

c) két évnél nem régebb kamatok, életjáradék, tartási és élelmezési kötelezettségek teljesítése iránti keresetek határozatlan összeg erejéig, ha magára a főkötelezettségre nézve kétség fenn nem forog;

d) két évnél nem régebb bér- és haszonbér megfizetése iránti keresetek határozatlan összeg erejéig;

e) a bérlet- és haszonbérlettől való elmozdítás iránti keresetek, a szerződés lejártának vagy a bérfizetés elmulasztásának indokából. A szerződés megszüntetése a bérlemény rongálása alapján a rendes peruttra tartozik ugyan, de a bérlemény megóvása végett szükséges biztosítás és zárlat vagy egyéb előintézkedések a sommás eljárás tárgyait képezik;

f) a bérlemény fenntartása, valamint a szerződő felek által világosan elvállalt minden viszons kötelezettség teljesítése iránti keresetek, a bérlet tartama alatt;

g) kártérítési keresetek, melyeket a bérlet tartama alatt a bérbeadó ellen a bérlemény nem használhatása, vagy a bérbeadó a bérlet ellen a bérlemény rongálása miatt indít, ha ehhez való joguk a szerződésben foglaltatik;

h) az 1840: IX. t. cz.-ben foglalt mindazon mezei rendőrségi esetek, melyek polgári eljárás alá tartoznak;

i) mindennemű határjárasi, mesgyeigazgatási és visszahe-lyezési keresetek, ha felperes egy évi békés birtoklás alapján kéri az intézkedést. Ezen keresetekkel azonban a tulajdonjog iránti kereset össze nem köthetetik;

k) a szolgálati, fuvarozási, szállítási- és munkabérek vagy díjak iránti keresetek az összegre való tekintet nélkül;

l) a szállásadás viszonyából egy részről az utazó, más részről a szállásadó közt felmerülhető minden keresetek, ha

ezek a panaszlott ellen helyben tartzkodásuk ideje alatt indíthatnak.

A sommás ügyeknek rendes eljárásra utasítása.

61. §. Ha alperes a kereset alapjául felhozott okirat valódiságát kétségbe vonja, és az okirat valódisága nyilvánvaló tényekből ki nem tűnik, vagy e célra kitűzendő még egyszeri rövid tárgyaláskor be nem bizonyítható: a bíróság felperest a rendes eljárásra utasítsa. Ez esetben kívül sommás ügyek a rendes peruttra át nem tétethetnek.

62. §. Felperesnek azon végzés ellen, melylyel az előbbi §. indokából rendes perre utasított, felfolyamodni szabadságában áll.

Ha ellenben alperes kéri az ügyet rendes perre utasíttatni, és ennek a bíró helyét nem látván, a sommás eljárás folytatását megrendeli: ily végzés ellen alperes semminemű jogorvoslattal nem élhet.

Bírói illetőség elleni kifogás a sommás eljárásban.

63. §. A bíró illetéktelensége vagy érdekeltsége miatti kifogás sommás eljárásban mindjárt a tárgyalás kezdetén megteendő. Ily kifogás iránt a bíró azonnal határoz, határozatát a felekkel szóval tudatja, és ha alperes kifogását elvetné, a tárgyalást nyomban folytatja.

Ha a bíró a kifogásnak helyt adott, végzését külön írásba foglalja, mi ellen felperes a semmitőszékhez folyamodhatik; alperes ellenben, ha kifogása elvettetik, semminemű jogorvoslattal nem élhet.

a rendes eljárásban.

64. §. Ha alperes ugyanezen kifogásokkal a rendes eljárásban kíván élni, azt a keresetlevél vétele és a per felvételére kitűzött határnap közötti időköz első felében tartozik a törvényszékhez ügyvéde meghatalmazásának igazolásával, írásban beadni; — később benyújtott ily kifogás alperesnek visszaadandó. A per felvétele napján szóval, vagy utóbb az érdemleges periratokban előterjesztett illetékességi kifogás figyelembe nem vétetik.

A kellő időben beadott kifogás külön tárgyalási határnap kitűzése nélkül a percsomóhoz tétetik, a felek pedig a per felvételére kitűzött határnapon a pertárban megjelenvén, a kifogás tárgyában külön jegyzőkönyvet vesznek fel. E jegyzőkönyv még az nap befejezendő, s a bíróság által három nap alatt végzésileg elintézendő. A végzésben alperesnek, ha kifogása elvetetik, meghagyandó, hogy a per felvételére bizonyos napon és órában, mely határnap a végzés keltétől számítva tizenöt napnál tovább nem terjedhet, a pertárban jelenjen meg. E végzésről mindkét fél értesítettik.

Ha a bírói illetékesség vagy érdekeltség elleni kifogásnak hely adatott, a 63. §. szabályai tartandók meg.

Törvényes szünnapok.

65. §. Senki, vallásának ünnepein megjelenésre nem idéztethetik. Mennyiben van e szabály alul kivételnek helye a vásári bírósági ügyekre nézve: az 1836: 18. t. cz. határozza meg. (14. §.)

Meg nem jelenés.

66. §. Ha alperes törvényszerű megidéztetése folytán a sommás eljárásban kitűzött tárgyaláson (70. §.) vagy rendes eljárásban a perfelvételre kijelölt határnapon (87. §.) a kiszabott órán túl még két óra alatt meg nem jelennek: a keresetben felhozott tények és állítások, — a mennyiben magának felperesnek bizonyítékai által meg nem czáfoltatnak, valóknak tartandók, s alperes a felperesi kérelemhez képest, meg nem jelenése indokából elmarasztalandó.

Ha ellenben felperes nem jelennek meg, és alperes, védelmét az eljárás szabályai szerint előterjeszti: a védelemre felhozott ténykörülmények, — a mennyiben a keresetlevélhez mellékelt bizonyítékok által meg nem czáfoltatnak, szintén valóknak tartandók, s ha ezek által a kereseti jog megerősítettetik, felperes keresetével elutasítandó.

A költségeket mindkét esetben a mulasztó fél viseli.

67. §. Ha több pertartás közül a sommás tárgyalásra, illetőleg a per felvételére kitűzött határnapon néhányan jelennek, mások elmaradtak, ez utóbbiakról az tétetik fel, hogy a megjelent pertársak közül annak védelméhez csatlakoznak, mely részökre a legkedvezőbb.

68. §. Ha a tárgyalásra, illetőleg a per felvételére egyik fél sem jelennek meg, — mi alatt a rendes eljárásban alperesnek oly megjelenése is értetik, midőn elleniratát (90. §.) magával nem hozza: ez esetben hivatalból egyéb intézkedésnek, — mint, hogy az iratok e körülmény megjegyzése mellett leváltárba teendők, — helye nincsen.

II. Fejezet.

Sommás eljárás.

A kérelem előterjesztése.

69. §. A sommás eljárásnál rendes keresetlevél nem kívánatik. A követelő fél keresetét szóval is előadhatja, mely a bíróság által a tényeknek és ezekre alapított kérelemnek rövid elősorolása mellett írásba foglalandó.

Idézés.

70. §. Ha a bíróság a keresetet illetőségéhez képest elfogadhatónak találja: mindkét félnek a keresetlevélre vagy a jegyzőkönyv másolatára vezetendő idéző végzésben meghagyja, hogy előtte bizonyos napon és órában a kereset sommás tárgyalására minden eredeti bizonyítékaikkal, illetőleg tanuikkal vagy személyesen vagy megbízottjaik által jelenjenek meg; különben a 66. §-hoz képest fog ítélet hozatni.

Megjelenési határidő.

71. §. A megjelenési határidő akkép tűzendő ki, hogy alperesnek a megjelenésre, — ha a bíróság székhelyén lakik, három napon túl nem terjedhető határidő adassék, ha pedig a bíróság székhelyén kívül laknék, a végzés vétele s a megjelenés között legalább négy és legfeljebb nyolcz napi időköz maradjon. Ha ez időköz meg nem tartatnék, és alperes a tárgyalásról elmaradna: a bíró annak újabb idéztetését rendelje el.

Szóbeliség és nyilvánosság.

72. §. A sommás eljárásban a tárgyalás szóbeli és nyilvános. Alakszerű periratoknak az eljárás e neménél helye nincs.

Alperesnek azonban oly esetben, midőn a kereset írásban nyújtott be, szabadságában áll a keresetlevélben előadott tényállásra és bizonyítékokra vonatkozólag a tárgyalásra írott védelmi nyilatkozatot vinni, s azt a bírónak a tárgyalás megkezdése előtt átadni.

A tárgyalás menete.

73. §. Ha a tárgyalásra mindkét fél megjelent, a bíró az ügyet vegye fel, a keresetet alperesnek szóval adja elő, s őt a kifogások és a védelmére szolgáló ténykörülmények s bizonyítékok előterjesztésére szólítsa fel.

A tárgyalás folyama alatt, akár adatott be írott védelmi nyilatkozat akár nem, a bíró igyekezzék a tényállást tisztába hozni; e célból a felekhez hivatalból annyi kérdést intézhet, a mennyit szükségesnek vél.

A kinyomozott tényállás tekintet nélkül a netán beadott írásbeli nyilatkozatra, a felek jelenlétében s a bizonyítékokra hivatkozva, röviden jegyzőkönyvbe foglaltatik, s a felek előtt felolvastatván, a netáni észrevételekhez képest kiigazittatik, s úgy a bíróság mint a felek által aláíratik.

Ha a felek írni nem tudnak, vagy az aláírást megtagadják, e körülmény az ok rövid előadása mellett megjegyzendő.

74. §. A felek kötelesek magukat a bíró előtt egymás irányában illendően, a bíróság iránt pedig a köteles tisztelettel viselni. Ha ez ellen vétének, s a rendreutasítás fogamat nélkül marad: a sérelemnek fokozatához képest 25 frtig terjedhető pénzbírsággal büntetendők.

Mennyiben van helye megbízott általi képviseletnek oly esetben, midőn a tárgyalás valamelyik félnek magaviselete által meghiusítottatik: az 55. §-ban van meghatározva.

75. §. Ha a felek a tárgyalás folytán tanukra hivatkoznak: a mennyiben a tárgyalásra tanuikkal együtt jelentek meg, ezeket a bíró azonnal hallgassa ki; különben a tanuk kihallgatása iránt a 138. §. szabályai szerint intézkedjék.

76. §. A felek kötelesek a tanuk ellen tehető kifogásaikat a kihallgatást megelőzőleg előadni. A kifogások a perről felvett jegyzőkönyvbe röviden beíratandók.

A tanukhoz a kérdést a bíró intézi, s azok feleleteit tollvivője által röviden a perről felvett jegyzőkönyvbe véteti.

A kihallgatás után a felek külön kérdéseket indítványozhatnak, és a bíró azokra, valamint a maga által még szükségeseknek tartott kérdésekre is a tanukat kihallgatja.

77. §. Ha szemle vagy becsü szüksége forog fenn: a bíró a szemlélt illetőleg becsüt rendelje el, és ha ez különös szakismereteket kíván, a végzésben két szakértőt nevezzen meg, kikkel együtt a szemlélt vagy becsüt teljesítendő, a szakértők leletét pedig a perről felvett jegyzőkönyvbe írtatandja.

78. §. Ha a tanuk és szakértők megkeresés folytán hallgattatnak ki, ez esetben a kihallgatásról külön jegyzőkönyv vétetik fel, mely mind a megkeresett bíróság, mind a tanuk és szakértők által aláírandó.

79. §. Eskü általi bizonyításnak az általános szabályok szerint a sommás eljárásban is van helye.

Ha pót- vagy becslő-eskü ítéltetik, az eskü letétele előtt az ügy birtokon belől felebbvihető.

Egyezség vagy ítélet.

80. §. Ha a felek az eljárás folytán megegyeztek, a létrejött egyezség jegyzőkönyvbe vétetik, s jogérvényes ítélet erejével bír; különben az eljárás berekesztése után a bíró azonnal ítéletet mond, és abban alperesnek kötelezettsége teljesítésére legfeljebb nyolcz napig terjedhető határidőt szab; egyszersmind azon esetre, ha alperes a kitűzött határidő alatt az ítéletnek eleget nem tette, ellene a végrehajtást az azt foganatosítandó bírói személy megnevezése mellett előre elrendeli.

Az ítélet a feleknek szóval azonnal kihirdetendő, és 24 óra alatt írásba foglalandó; ha azonban az ítélet valamelyik félnek meg nem jelenése indokából hozatott, annak írásban kézbesítendő.

Jogorvoslat.

81. §. Az ítélettel meg nem elégedő fél felebbezését vagy semmiségi panaszát mindjárt az ítélet kihirdetésekor tartozik kijelenteni. Ez iránt a bíró által megkérdezendő, s hogy ez megtörtént: a jegyzőkönyvbe megjegyzendő.

Ha a felebbezés vagy semmiségi panasz az ítélet kihirdetésekor kijelentetett, az indokok három nap alatt írásban külön beadhatók.

82. §. Azon fél, ki meg nem jelenése miatt lett ügyvesztessé, felebbezéssel az ítélet ellen nem élhet.

Semmiségi panasznak ily ítélet ellen, — és pedig az ítélet kézbesítésétől számítva, a helyben lakókra nézve három, a bíróság helyén kívül lakókra nézve pedig nyolcz nap alatt, csak azon esetben van helye, ha a meg nem jelenő félnek az idéző végzés a tárgyalás előtt nem kézbesített, vagy alperes a 71. §. ellenére marasztaltatott el.

83. §. A felebbezés, kivéve ha pót- vagy becslő-eskü ítéltetett (79. §.), az ítélet végrehajtását nem gátolja: a meg nem jelenés indokából hozott ítélet ellen az előbbi §-ban említett két esetben beadott semmiségi panasz azonban, ha azt az első bíróság alaposnak találja, halasztó hatálylyal bír.

84. §. A törvénykezési rendtartás általános szabályai, a jelen fejezetben foglalt módosításokkal, a sommás eljárásban is alkalmazandók.

III. Fejezet.

Rendes eljárás:

Periratok.

85. §. A rendes eljárásban mindenik félnek rendszerint két perirat engedtetik, t. i. felperesnek a kereset és válasz, alperesnek az ellenirat és viszonzválasz.

Ha felperes a viszonzválaszra felelni kíván, még egy végiratot adhat, melyre alperesnek joga van ellenvégiratban felelni.

Kereset.

86. §. Felperes tartozik keresetét írásban, mellékleteinek másolatával együtt annyi példányban beadni, hogy a percsomóhoz és minden alperesnek egy-egy példány jusson; maga felperes felzetten nyer értesítést.

A keresetlevél első példányához az ügyvédi meghatalmazvány is csatolandó.

Perfelvétel.

87. §. A kereset folytán mindkét félnek maghagyatik, hogy bizonyos napon és órában a törvényszék pertárában a per felvételére meghatalmazott ügyvédek által jelenjenek meg, mert különben a 66. §-hoz képest fog ítélet hozatni.

E végzésről alperes a kereset második példányán, s ha többen volnának, ezek a további példányokon értesíttetnek, — az első példány a periratokhoz utasítván.

Megjelenési határidő.

88. §. A megjelenési nap akkép tűzendő ki, hogy alperesnek ha helyben lakik, tizenöt napi, ha ezen kívül, de a megyében lakik, harmincz napi, — ha a megyén kívül, de az országban tartózkodását, negyvenöt napi, végre ha az országon kívül tartózkodnék, hatvan napi időközé maradjon a keresetlevél valószínű vétele és a megjelenési határnap között. Ugyancsak hatvan nap tűzetik ki akkor is, midőn alperes tartózkodási helye ismeretlen.

Ha több alperes van, a határnap a legtávolabb lakó alperes lakkelyéhez képest tűzetik ki.

Ellenirat.

89. §. Alperes a védelmére szükséges kifogásokat, valamint a keresetlevélben felhozott ténykörülmények megczafolá-

sára vagy kiigazítására szolgáló bizonyítékait, s a felperes bizonyítékai elleni kifogásokat és ellenbizonyítékokat elleniratában tartozik előadni.

90. §. A per felvételére a keresetlevél vagy a bírói illetéktelenség vagy érdekeltség indokából (64. §.) tett kifogások következében hozott végzéssel kitűzött határnapon alperes tartozik elleniratát két példányban a törvényszék pertárába magával hozni, mindenesetre pedig ügyvédi meghatalmazványát, ha már azt előbb fel nem mutatta volna, a percsomóhoz csatolni.

Ha többen vannak alperesek, szabad választásuktól függ az elleniratot közösen vagy külön külön két-két példányban beadni.

Perkezelés.

91. §. A rendes perbeli eljárásnál általános szabályul szolgál az, hogy a felek a keresetlevél után következő periratok beadása és átvétele s illetőleg a halasztások előterjesztése végett mindenkor a pertárban megjelenni tartoznak.

Az ellenirat beadása és átvétele a per felvételére kitűzött határnapon, az ellenirat után következő periratok beadása és átvétele pedig a megelőző perirat átvétele után következő s a percsomóban naptár szerint kiteendő 30-, illetőleg 15-ik napon, vagy ha ez vasárnapra avagy ünnepre esnék, — a legközelebbi köznapon történik, mely határnapokról a felek külön nem értesíttetnek.

A pertárnak a per felvételére kitűzött határnapon, ha mindkét fél megjelent, — a per folyó száma alatt minden periról külön percsomót (perfelvételi jegyzőkönyvet) nyit; a keresetlevél és a későbbi periratok egyik példányát, valamint a per folyama alatt felvett külön jegyzőkönyveket és azokra hozott végzéseket időrend szerint, sorban római számok alatt ahhoz csatolja, és a periratok mellékleteit a felek által használt jegyek alatt elősorolja; az ellenirat és a többi periratok második példányát az illető félnek mindjárt a határnapon átadja. A perirat és átvételének napját a percsomóban és magára a periratra feljegyzi. A periratok benyújtására a törvény vagy a bíróság által, avagy a felek közmegegyezésénél fogva kitűzött határnapokat nyilvántartás végett a felek jelenlétében a percsomóba írtatja. Végre ha valamely perirat a kitűzött határnapon be nem adatnék, ezt az ellenfél kértére a percsomóban szintén megjegyzi.

Válasz.

92. §. Felperes a válaszban mindazon új körülményeket, bizonyítékokat és ellenbizonyítékokat felhozhatja, melyek az ellenbeszédben használt kifogások, ténybeli tagadások vagy állítások és bizonyítékok megerősítésére szükségesek; azonban sem a keresetlevélben előterjesztett követelését a válaszban felebb nem emelheti, sem a kereseti kérelem tényalapját meg nem változtathatja, de a törvény alkalmazása iránti kérelmét módosíthatja.

93. §. Ha alperesek többen vannak, a válasz benyújtására a 88. §-ban kiszabott megjelenési határnap a legutóbb beadott ellenirat beadása napjától számíttatik.

Ha több pertárs külön elleniratot adott, felperesnek szabadságában áll vagy mindenik külön elleniratra külön választ íratot két példányban beadni, vagy pedig mindannyi elleniratra együttes választ a percsomóhoz teendőn kívül, annyi példányban adni, a hány külön ellenirat beadatott.

Viszonzválasz.

94. §. A viszonzválaszban alperes a válasza azon mód szerint felel, mint felperes az elleniratra válaszol (92. §.).

Végirat és ellenvégirat.

95. §. Ha felperes végiratot kíván adni, ezzel a bíróság engedelme nélkül akadálytalanul élhet, ha ezen szándékát a viszonzválasz átvételekor kijelentette, mi a végirat beadására szolgáló 15 napi határnap kitételével a percsomóban megjegyzetik.

A végirat és ellenvégirat tekintetében is a 91. §-ban megállapított szabályok tartandók meg.

Halasztás.

96. §. Ha alperes az elleniratot a per felvételére kitűzött határnapon a pertárban át nem adja, joga van mindenik félnek az ok előadása mellett egy halasztást igénybe venni; ezen szándékát a fél a perfelvételi jegyzőkönyvben jelenti ki, tartozván a napot, melyen periratát a pertárba átadni fogná, naptár szerint meghatározni. Ezen határnap 30 napnál tovább nem terjedhet.

Végirat- és ellenvégiratnál halasztásnak a felek beleegyezésével sincs helye.

97. §. Ha a fentebbi §. szerint a fél által igénybe vett halasztás folytán a kitűzött határnapon az ellenírat, válasz vagy viszonzválasz a pertárban át nem adatnék, az illető fél köteles halasztási kérelmét még az nap külön jegyzőkönyvben az előbbi §-ban meghatározott módon előterjeszteni.

Ha az ellenfél a halasztásba bele nem egyezett, ellenokait szintén még az nap jegyzőkönyvbe iktatja. A pertárnok köteles e jegyzőkönyvet azonnal a bíróság elé terjeszteni. A bíróság a halasztási kérelmet haladék nélkül intézze el, s ha ezt megtagadja, 8 napnál tovább nem terjedhető s a naptár szerint meghatározandó határnapot tüzzön ki, a periratrak a pertárban leendő átadására.

A halasztás megengedéséről a feleket értesíteni nem szükséges; a megtagadó végzés azonban mindkét félnek 24 óra alatt kézbesíttessék, és a pertárnoknak a percsomóhoz csatolás végett azonnal kiadassék.

98. §. Ezen kétszeri halasztásnál több halasztást a bíróság egyik félnek sem adhat. A feleknek azonban szabadságukban áll, a végírat és ellenvégírat kivételével bármely tekintetben egymásnak többszöri, s a törvényben megszabott határidőn túl terjedő halasztásokat engedni, mi a percsomóban mindannyiszor feljegyeztessék. (Folytatása következik.)

II.

A háztulajdonos zálogjoga osztrák törvény szerint.

A kir. váltófeltörvényszék f. évi 3375. sz. a. E. J. háztulajdonosnak K. F. lakó elleni váltóvégrehajtással kapcsolatos bérkövetelés kérdésében, az előbbinek zálog-, illetőleg elsőbbségi jogát, az utóbbinál talált, de valósággal egy harmadik H. F. tulajdonához tartozó ingóságok iránt is megállapítván: ezen alkalomból a „Jogtud. Közlöny“ 35. számának utolsó cikke a kisebbség ellenkező véleménye mellett emel szót, — s midőn indokolásul az osztrák polgári törvénykönyv 1101. s 367. §§-ra hivatkozik, az ezen törvény idejéből átszivárgott jelen bírói gyakorlatot a törvény, t. i. az osztrák törvény nyilván téves felfogásából eredetnek állítja.

Ezen bírói gyakorlat és eljárás pedig a hivatkozott osztrák törvényben teljes igazolást talál. Mert a mikor az 1101. §. a bérpénz biztosítása végett a lak kiadójának a bevitt és a kibérlőt tulajdonul illető vagy egy harmadik által rá bízott ingóságok iránt teljes zálogjogot biztosít, — ezen különben is érthető intézkedés még nagyobb magyarázatát csak a 367-dik, de kiválólaga a 456. §. szavaiban találja.

A 456. §. szerint már, ha valamely idegen ingó dolog zálogíttatik el oly esetekben, midőn a tulajdonkeresetnek jóhiszemű birtokos ellen nincs helye (367. §.), az elzálogított idegen dolog tulajdonosa köteles vagy a jóhiszemű zálogost kármentesíteni, vagy a zálogról letenni és az elzálogító elleni kártérítési joggal megelégedni.

A kibérlő közvetlen birtokba jutásából meritett okoskodás a fenntebbiek ellenében nem állhat meg, mert egy s ugyanazon törvény — a 367. §. — szabályozván az idegen ingó dolog egy harmadik tulajdon vagy zálogbirtokostól lehető visszakövetelésének határát: a kérdés alatt álló esetben többé nem a kibérlő közvetlen birtok- vagy birlalásba lett jutása, hanem a háztulajdonos, mint harmadik személy jóhiszeműleg szerzett zálogjoga jó különösen tekintetbe.

Az idézett törvényeket a váltófeltörvényszéken fennforgott specialis esetre alkalmazván tehát: H. F. igénylő, az általa K. F. bérnökre bízott ingóságokat, az ugyanezekre időközben a 367. §. szerint birtok-, vagy a 456. és 1101. §§. szerint zálogjogot jóhiszeműleg szerzett harmadik E. J. háztulajdonostól, a kettő közül bármelyik esetben is, épen a hivatkozott törvények szerint nincs jogosítva visszakövetelni.

Mint hogy ezek folytán az 1101. §. a kibérlőre bízott ingóságok megjelölésével, a 456. §. rendelkezésére maga hivatkozik: a kir. váltófeltörvényszék f. évi 3375. sz. végzése ellen véleményező kisebbség nézetét az osztrák polgári törvénykönyv idézett szakaszainak értelme egyáltalán nem támogatja.

Pesten, 1867. szept. 4.

SZEREMLEY LAJOS,
köz- és váltóügyvéd.

Különfélék.

— (Felhívás.) A magyar kir. belügyi miniszterium egyetértve az igazságügyi miniszteriummal, a kassai ügyvédi egyletnek 1866-ik október 14-kén tartott közgyűlésen megállapított alapszabályait megerősítvén, megnyitá a tér, melyen mi, kik egy pályán haladunk, e közös pálya kitűzte czélokért válvetve küzdhetünk, s melyen az egyesek eszmekincsét közvagyonná gyűjtve, nem csak önmagunkat gazdagítandjuk, hanem üdvös s iránytadó befolyást gyakorolhatunk a hazai jogtudomány fejlesztésére. Éber szemekkel fogjuk kísérni a törvényhozás s tényleges törvénykezés minden mozzanatát, s nyíltan kijelentvén véleményünket úgy az országos mint helyi hiányok felett, a jogtudomány s tapasztalás kiapadhatlan forrásából meritett ítélettel segitendjük megdönteni az előítéleteket, hogy igazságszolgáltatásunkat az őt megillető magas s független helyzetre emeljük. Karunk létezésének alapjául így a közjó előmozdítását téve, növelni fogjuk annak tekintélyét és a testület fensőbb erkölcsi helyzete magához emeli s fentartja az egyes tagokat is. Más részt mi, kik a kar szellemi s erkölcsi erejének előmozdítása végett egyesülünk a nélkül, hogy e czélt szem elől téveszszük, nem feledhetjük, hogy magunkra hagyatva, balsors érte kartársaink azok özvegyei s árvái segélyt csak tőlünk remélhetnek, kik hozzájuk legközelebb állunk.

Egyleti tevékenységünket általános körvonalokban ekként kifejtvén, felhivom összes hazai s különösen Kassán s vidékén lakó kartársaimat és jogtudorokat, miszerint az egyletnek járulni és az alapszabályok 21-ik §-sa értelmében az igazgató választmány, az egyleti tisztségviselők választása és az ügyrend megállapítása czéljából folyó év október 6-kán Kassán d. u. 3 órakor a városház nagytermében tartandó alakulása közgyűlésére megjelenni s szíveskedjenek. Kassán, 1867-ki szept. 1-én.

Szent-Lélek Gyula,

a kassai ügyvédi egylet ideiglenes választmányának elnöke.

(Uj munka) „A börtönügy multja, elmélete s jelen állása, különös tekintettel Magyarországra.“ Írták: Pulszki Ágost. és Tauffer Emil. A m. k. tud. egyetem által 1866. évben első díjra érdemesített pályamű. — Lapunk egyik közelebbi számában ezen érdekes munkát bővebben fogjuk ismertetni, addig is ajánljuk az olvasó közönség figyelmébe.

— **Beküldetett:** Tekintetes szerkesztőség! Az igazság érdekében teljes tisztelettel felkérjük következő közlést szegény üldözöttek nevében lapjában felvenni. Mohácsi 42 egyén csődülésért több havi tömlőczre elítéltek, 1865. évben a büntetést kiállották, utána mindjárt, — mert büntelennék érezték magukat, megújították a bűnpert, és pedig Haasz Károly ügyvéd ellen, ki mint akkori polgármester ennek okozója és parancsolója volt, — Baranyamegye büntető törvényszéke egy évig visszatartotta a felfolyamodványt és csak kétszeri panaszra terjesztette fel, a tettes királyi tábla a felfolyamodványra elrendelte a bűnvizsgálatot, — mi bíróküldésért folyamodtunk, az is visszatartatott, — Plainer Antal pécsi ügyvéd az eredeti perben a mi ügyvédünk volt, mi végettünk fizettetett, általunk a per folyama alatt eléggé jutalmaztatott, — most ugyan e perben mi ellenünk Haasz ügyvédje, — a tisztelt olvasó közönséget tisztelettel felkérjük, megbírálni, vajjon ilyesmi a törvényekkel — az ügyvédi állással megegyeztethető-e?

Tisztelettel maradván tekintetes szerkesztőségnek alázatos szolgálai

Mohács, 1867t aug. 22.

Tasi Ferencz, Borbély János, Katona Mózes, Petre György, Nagy Mihály, Varga János, Makai János.

TARTALOM: Előterjesztése a m. kir. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési rendtartás tárgyában. (Vége.) — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) II. A háztulajdonos zálogjoga osztrák törvény szerint. Szeremley Lajostól. — Különfélék. — Melléklet: egy felív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCSE SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A biztosítási ügyről.

A biztosítási ügy napjainkban már oly nagy horderejű kezd lenni, nemzetgazdasági és jogéletünkbe oly fontos befolyást gyakorolni, hogy nem lesz érdektelen, ezen ügy lényegéről, fejlődéséről s jelenlegi állásáról rövideden értekezni, annival inkább, minthogy daczára nagy fontosságának a nemzetgazdasági írók legnagyobb része által majdnem megfoghatatlan közönyösséggel vagy épen nem, vagy legalább nem kellőleg méltattatik. Pedig a nemzetgazdaságnak mit sem szabad mellőznie, a mi a gazdasági életre csak általában is befolyással bír; annál kevésbé mellőzheti tehát a biztosítási ügyet, mely a kereskedelem, ipar és mezői gazdaság mindannyi érdekeit nemcsak megóvjá, hanem hatályosan előmozdítja is. — Célom nem lehet, miszerint kitűzött tárgyatamat egész terjedelmében taglaljam és mintegy kimeritsem — mi egy értekezés szűk körét messze túlhaladná, — sőt a legjobb akaratom mellett ezt nem is tehetném, mert a biztosítási ügy, habár eszméje már igen régi, csak napjainkban lépett a tudományos fejlesztés stadiumába. Az előzmények csak most képződnek, előbb az alapot kell még csak lerakni, hogy arra azután tovább építeni lehessen.

Szólok tehát 1) a biztosítás lényegéről és hasznáról általában, 2) a biztosítás fejlődésére közreműködő tényezőkről, 3) a biztosítás elterjedéséről, 4) az egyes biztosítási nemekről, 5) a biztosítás jogi természetéről és 6) a biztosítási ügy állásáról az ausztriai birodalomban és különösen hazánkban.

I.

Biztosítás alatt általában oly kétoldalu szerződést értünk, melyben az egyik fél magát kötelezi, miszerint vagy hasonló kötelezettség fejében, vagy bizonyos díj mellett, a másiknak a bizonyos időszakon belül a vagyonában önvétke nélkül szenvedhető kárát pótolandja, vagy pedig akár ő neki, akár az önvétke nélkül közbejött halála után egy harmadiknak bizonyos tőkét fizetend.

Czélja a biztosításnak ennél fogva a szerzett vagyon fentartása, nemzetgazdasági alapja pedig, hogy az egyest érő szerencsétlenségnek többekre való felosztása által a vagyon fentartása aránylag csekély áldozatokkal eszközöltetik; mert minden esetre nagyobb szerencsétlenség, ha egyes polgár tönkre tétetik, mint ha sok más a kárt vele megosztva csak igen csekély áldozatot hoz, s így vagyoni viszonyaiban egyikök sem károsodik.

És ezen axiomában rejlik a biztosítás jelentősége s

nemzetgazdasági haszna, mely általában két irányban mutatkozik. Ha t. i. valósággal szenvedett kár pótolatik, akkor:

1) a megsemmisült értékek a biztosított összeg által ismét helyre hozhatók;

2) a megkárosult az ezen helyrehozáshoz szükségelt tőkét nem kénytelen a termeléstől és forgalom elől elvonni.

Az első állítás megerősítésére föl lehet hozni azon tény, miszerint az, ki vagyonát nem biztosította, legritkább esetben szokta a kárba ment vagyonát — a mennyiben t. i. azon kár egyáltalában helyrepótolható — akár saját akár idegen eszközök segítségével ugyanazon érték nagasságban ismét helyreállítani, melyet az a kár előtt képviselt. S ha mindjárt ezen ténnyel szemközt az állítatik, miszerint az ily mérvű helyreállítás a közbejött biztosítás eseteiben sem történik mindenkor, úgy a csekélyebb érték aránya bizonyosan sokkal kisebb, mint az előbbi esetekben, melyekben a helyreállításra nem fordított összeg kétségtelenül a termeléstől elvonatik. Nézzük a mezői gazdát. Ha tűz-, jégeső, vagy marhadög általi kár éri, melyek mindegyike gazdaságát a legérzékenyebben sújtja, nem kénytelenített-e, ha csak a helyreállítás- és kipótlásra szükséges eszközök azonnali rendelkezésére nem bocsátkoznak, attól annyiban eltérni, a mennyiben a helyreállítást és kipótlást az időre és gazdaságának netáni eredményeire bizza, mi által mindenféle megszorításokra el kell magát szánnia? Ily megszorítások pedig nem hatnak-e vissza magára a termelésre is? Ezen káros állapot mellőzésére csak is a biztosítás nyújthat kellő óvszert. — Vagy vegyük a gyári üzletet. Valamely tűzkár, a pótlásához szükséges eszközök hiányában, nem csak a gyártelep birtokosát tönkre juttathatja, hanem, mivel ő maga munkások nélkül nem élhet, ezeket is, tehát egyszerre nagyobb embersokaságot inséggel fenyeget s a könyörület bizonytalan támogatására utal, míg a biztosítás segítségével csak pillanatnyi zavar háritandó el.

A kereskedő árutárai és utközben lévő szállítmányai számtalanszor ki vannak téve az elemek romboló pusztításainak. Mennyi zavart okoznának ezek a közforgalomban, ha a biztosítás módot nem nyújtana a veszteségek azonnali helyrehozására?

A mi a második állítást illeti, hogy t. i. a megsemmisült értékeknek helyrehozására szükségelt, de épen a biztosítás által rendelkezhetővé teendő tőkék nem vonatnak el a termeléstől, ez a biztosítatnis kifizettetni szokott tőkék roppant volta által igazoltatik, mely körülmény kiszámíthatatlan fontosságu befolyást gyakorol ugya a polgári, mint a gazdasági életre. Azon ellenvevés pedig, miszerint a biztosító intézet által kárpótláskép kifizetett összegek szintén elvonatnak a termeléstől, itt

Források: *Karvasy A.* Népszerű nemzetgazdasági tudomány. 2. kiad. Pest 1864. *Kautz Gy.* Nemzetgazdaság és pénzügytan. Pest 1863. *Konek S.* Az ausztriai birodalom statistikai kézikönyve. Pest. 1865. *Th. Sassi* Die volkswirtschaftliche Bedeutung d. Versicherungswesens. 2. kiad. Lipce 1866. és mások.

nem jöhet figyelembe, ha ezen összegek keletkezés módjára gondolunk. Csak a veszedelmesebb iparvállalatok és jóságoktól kell valamivel magasabb díjt fizetni, a biztosított értékek legnagyobb részétől többnyire csekély, sőt majdnem észrevehetetlen kis összegek fizettetnek, melyek a termelésnél s a forgalomban alig vehetők tekintetbe.

A hitel, mely a nemzetgazdaság terén csak nem minden országban a termelés egyik főalapját képezi, a biztosítást többé nem is nélkülözheti, mert általa gyarapodik a bizalom és oltalmaztatnak a betáblázott hitelezők jogai, a bankok is csak biztosított áruk és termelényekre szoktak hitelezni, sőt legujabban ingó tárgyak iránt kiadott biztosítási jegyekre kezdenek pénzt kölcsönözni.

Vége a biztosítási ügy leghathatós óvszer a pauperismus elterjedése ellen, önállóságra, takarékoszágra szoktatja a polgárokat, és valamint egyrésről a közérzületet, társasulási hajlamot — az ujkor ezen óriási hatalmát — ébreszti, ugy másrészt ennek kétségtelen ismérve.

Már ezen pár vonásból, ugy hiszem, eléggé kitünik a biztosítási ügy fontossága és hasznossága, melyről egyébiránt még alantabb az egyes biztosítási nemeknél is szólandunk.

II.

Mindamellett ezen kérdés tudományos tárgyalására a legujabb időkig vajmi csekély iparkodás mutatkozik.

Az 1863. évben Berlinben tartott ötödik statistikai nemzetközi congressus ezen közönyösséget azon körülménynek tulajdonítja, miszerint a különféle biztosítási ügyi törvényhozások szerint ítélve számos államban azon balvélemény látszik uralkodni, „hogy egyes biztosítási ágak épen közártalmu intézeteknek tekintendők, melyek elterjedését a legszigorubb vissztörő rendszabályok által gátolni kell.“ Ugyanezen congressuson azon alapelvek megállapítása kísértetett meg, melyek az eddigi felette hiányos biztosítási statistikának részint a hivatalos adatok, részint magának a biztosítási ügynek érdekében kipótolnák. De ezen elvek eddig még sehol nem tudtak érvényre jutni.

Ezen congressuson kívül még az 1861. évi nemzetgazdasági congressus ugyanezen ügyben azon nézetben volt, hogy az engedélyezési rendszer egészen el volna ejtendő, de ezen életbevágó határozat sem dicsekedhetik eddigelé sikerrel, mert az engedélyezési rendszer még mai napon is csaknem mindenütt divatozik. Megemlítendő, miszerint többek között Hopf, pénzügyi tanácsos igen helyesen a biztosítási ügynek, jelesen az életbiztosításnak fontosságát a nemzeti vagyonosság képzésére és gyarapítására kellőkép kiemelés.

Továbbá az 1865. évben Nürnbergben tartott nemzetgazdasági congressuson a következő két határozat alkottatott Richter, magdeburgi assessor indítványára: 1) Sürgös szükség, miszerint a biztosítási ügynek azon magánjogi részletei, melyek a kereskedelmi törvénykönyvben még szabályozva nincsenek, szintén egy közös német törvény által szabályoztassanak. 2) A kormánynak a biztosítási ügy iránti teendőit illetőleg, az idevágó kérdések megvitatása a legközelebbi évben tartandó congressusra hagyatik és az állandó választmány oda utasittatik, hogy egy általa kinevezendő bizottmány által és saját vezetése alatt ezen tárgyat alaposan megvitattassa. Ezen utóbbi határozat valóban örvendetes bizonyossága annak, hogy a congressuson részt vett nemzetgazdászok a biztosítási ügyet saját érdeküket is közel érintő intézménynek tekinték, melyet épen azért lehetőleg támogatni és tovább fejleszteniök kell.

Vége a szintén 1865. évben Majna melletti Frankfurtban tartott kereskedelmi értekezlet (Handelstag) egy általános német biztosítási törvény felett volt határozandó, de lényeges eredményre ezen tárgyalások sem vezettek.

Minthogy a nemzetgazdaságtan a biztosítási ügyet sokáig nem a maga köréhez tartozónak, hanem lényegileg valamely kereskedési üzlet szempontjából megítélendőnek tartá, a napi és időszaki sajtó sem igen törődött azzal. Legelőször a „Berliner Börsenzeitung“ fogott hozzá és néhány bécsi politikai napilap, jelenleg pedig olykor-olykor hazai hírlapjaink is ezen kérdéshez hozzászólnak; csak hogy a napilapokban megjelenni szokott cikkek egyes biztosítótársulatok gyanúsítása- és megtámadására inkább, mint a biztosítási ügy fejlesztése- s terjesztésére irányozvák. Pedig meg kellene fontolni azt, hogy ezen felette practikus és üdvös intézmény jótekonny hatásait csak akkor áraszthatja a polgárookra egyenkint s a nemzetre általában, ha iránta a polgárok kellően felvilágosítottak és hasznosságáról meggyőzetnek.

A tulajdonképi szakirodalom a következő sajtótermelényekre szorítkozik:

„Rundschau der Versicherungen“ egy 1850-ben dr. Marius által alapított, ennek halála után pedig Hüttner F.-től folytatólag kiadott, kitünő szakismerettel szerkesztett folyóirat, mely egyszersmind e téren a legrégibb vállalat.

„Deutsche Versicherungszeitung“ egy 1860-ban Saski Tivadar által alapított szaklap, mely nagy olvasókörnek örvend, és a biztosítási ügyet, az a körül felmerülő jogi kérdéseket, a törvényhozások ide vonatkozó intézkedéseit és az eddig igen elhanyagolt biztosítási statistikát tüzetesen tárgyalja és tudományosan kifejteni iparkodik.

Az 1863 óta Bécsben megjelenő „Union“ című szaklap, mely a biztosítási ügy célját és hasznát népszerű modorban előadja és a nagy közönség között terjeszteni törekedik.

Az 1866 óta Lipcsében megjelenő s a már fennebb nevezett Saski Tivadar által szerkesztett „Zeitschrift für und über das Versicherungswesen.“

Ugyanezen szerkesztő adja ki a „Jahrbuch des Versicherungswesens in Deutschland“ című munkát, valamint töle van a következő:

„Die volkswirtschaftliche Bedeutung und der Nutzen des Versicherungswesens und der einzelnen Versicherungszweige“ című 1866-ban Lipcsében megjelent könyvecske is.

„Das Versicherungs- und Creditwesen in seinen besonderen Beziehungen zur Landwirthschaft.“ Bühnen H.-tól, Lipcse, 1866.

„Archiv des Versicherungswesens“ dr. Elsner A. F. szerkesztése alatt.

„Allgemeine deutsche Versicherungszeitung“ dr. Klun szerkesztése alatt.

A bécsi „Sonntags- und Börsenzeitung“ a biztosítási ügynek állandó rovatot nyitott.

Régibb könyvek:

Bleibtreu: Zweck und Einrichtung der Lebensversicherungsanstalten. Karlsruhe, 1832.

Littrow: Über Lebensversicherungen und andere Versicherungsanstalten. Wien, 1832.

Bailly: The doctrine of life-annuities and an assurances, London, 1824. Ugyanez német fordításban jelent meg Schmiesetől Weimarban 1839.

Jones On the value of annuities and reversionary payments. London, 1843. Két kötet.

Hazai irodalmunkban:

Rehák J. Biztosítási ügyekben egy szó a nemzet-hez. Pest, 1858. 2. kiadás.

Salomon J.: Az életbiztosító intézetekről, ford. Krizbay J. németből. Kolozsvár, 1842.

Szabó R.: Biztosítási ügy, gyakorlatilag előadva földbirtokosok, tisztviselők, lelkészek, néptanítók és a nép számára. Németből átdolgozva. Pest, 1865.

III.

A biztosítás eszméje nem új. Már 1311-ben a flandriai gróf egy biztosítási kamra felállítását engedélyezé, 1435-ben Barcelonában a tengeri biztosítás iránt kir. rendelet bocsátaték ki, s ugyanezen ügyben további intézkedések tétettek V. Károly által 1537. és 1549-ben, II. Fülöp, spanyol király által 1536. évben, Amsterdam-ban 1598., Rotterdamban 1604., Svédországban 1662., Franciaországban 1681., Dániában 1683., Hamburgban 1677., Poroszországban 1766. évben. Kölcsönös tűzkár elleni biztosító egyletek Francia- és Angolhonban már a középkorban léteztek. A jégkár elleni biztosítás csak a múlt század vége felé jött divatba. Az életbiztosítás körülbelül mai értelemben véve állítólag már 1612. évben volt ismerte.

Jelenleg majd minden művelt államban léteznek legkülönbözőbb biztosítási intézetek és társulatok. A biztosítási ügy gyors elterjedését legnagyobbbrészt a számtalan angol társulatoknak kell tulajdonítani, melyek szerteszét küldik ügynökeiket, hogy cselekvésüknek új meg új piacokat nyissanak.

Az egyes biztosítási ágak közül, melyek a különféle elemi csapások által okozott károk elhárítására léteznek, eddigelé leginkább — bár koránsem egyforma mértékben — használtatik a tűzkár elleni biztosítás, de általánosan tapasztaltatik, hogy a szegényebb sorsu polgárok felette csekély számban biztosíthatják értékeiket, holott bizonyos, hogy éppen ezek szorulódnának a biztosítás jótékonyására. A sik földön legujabban azon szokás kapott lábra, hogy több község egymással szövetkezve lép valamely biztosítótársulattal szerződésre, mi azon kétségtelenül jó oldallal bír, hogy ez által a biztosítótársulatok azon kedvező helyzetbe jutnak, miszerint a díjakat leszállíthatják s a biztosítási intézetet még nagyobb mértékben hozzáférhetővé tehetik.

A jégkár és marhadög elleni biztosítás, mely főleg a mezei lakosság számára van rendelve, nem tudott még oly mértékben elterjedni, mint a minőben kívánatos volna, sőt a hol már-már meghonosultnak látszik is, gyakran fordulnak elő esetek, hogy oly egyének, kik már évek óta fizették a biztosítási díjt, felhagytak vele, mert azon egész idő alatt kár nem érte őket, s alig hogy felhagytak, érzékeny csapás sújtá. A szorosan véve jégkár elleni biztosítással foglalkodó társulatok igen csekély számmal vannak, mert sok helyt igen bajosan sikerül a lakosságot ezen biztosítási ágra rábírní, a mely viszont csak nagyobb részvét mellett lehetségesíti a díjak leszállítását.

A szállítás alkalmával felmerülhet károk elleni biztosítás (Transportversicherung) valamennyi között a legrégibb s a kereskedőre nézve ugyszólván nélkülözhetetlen, de dacára ennek még kevésbé ismeretes.

A hitel- és tükörüveg-biztosítás csak legujabban keletkeztek, úgy hogy azoknak elterjedéséről még nem igen szólhatni.

Az életbiztosítás, mely a legszélesebb körnek van szánva, jelenleg csakugyan népszerű kezd lenni s a legnagyobb elterjedésnek örvendeni, habár erről sem lehet ám állítani, hogy már kellőképp használtatik, mért részint most sem szoktak még az ilyen szerződések igen szaporán létrejönni, részint pedig a biztosítottak száma

a népszámhoz képest még fölötte csekély. Pedig kétségtelen, hogy a nemzeti jólét alig emeltethetik hathatósan más eszközökkel, mint éppen az életbiztosítás elterjedése által, mely az embereket a legsúlyosabb gondok egyikét, t. i. az örököseik jövő sorsa iránti aggodalomtól megszabadítja, s ennél fogva az életet vidorabbá teszi, szorgalom, takarékoság- és mértékletességre ösztönöz, a személy és vagyonbátorságot nagyobb mérvben biztosítja, szóval, az államcél elérését minden tekintetben előmozdítja. (Folyt. köv.)

Dr. B. A.

A tengeri hadijog fejlődése 1856 óta.

A jog egész tág terén e század kezdete óta lényeges haladás vehető észre. Azonban a jog egyéb téerein a haladó fejlődés inkább egyes nagyszerű tényekben nyilvánul, s éppen ezért mindenki szeme láttára történik; de a népjognál a viszonyok más természetűek. A népjog, melynek törvényhozó faktorait egyenlőn jogosult, egymás iránt féltékeny népek képezik, csak lassan fejlődhet, s fejlődése, — éppen mert csak szerződések által jö létre, melyek előleges tárgyalásai gyakran több emberkoron át a titkos szövevényeknek tárgyát képezik, észrevétlen maradhat a legtöbbek előtt. A mi századunkban is haladt a népjog, kivált a hadijog fejlődött a humanitás irányában. Míg a continentalis hadijog jó ideje elvesztette vad, középkorias jellemét, a tengeri hadijog azt mai napig sem vélte nélkülözhetőnek. Az ellenséges tengeri kereskedelemnek rablás és hadihajók általi pusztítása, kereskedelmi hajók matrózainak zsarolása mind e mai napig megengedett eszközöknek tekintetnek, hogy az ellenséget az alávetésre kényszerítsék. De a tengeri hadijog is nagy lépést tett napjainkban a humanitás felé s azon ponton áll, hogy még nagyobb legyen.

Az időpont, melytől fogva számíthatjuk a tengeri hadijog újabb korszakát az 1856. márczius 30-diki párizsi béke. A hét szerződő állam megegyezett a párizsi nyilatkozat (declaration) neve alatt ismert négy pontban: hogy 1) a kalózás megszüntetik, 2) hogy semleges jóság az ellenség lobogója alatt és 3) ellenséges jóság semleges lobogó alatt, kivéve a csempészetet (contrabande), sértetlen maradjon, és 4) hogy a blokadnak, hogy kötelező legyen, ténylegesnek kell lennie. Minden európai állam és minden tengeren hajózó nemzet beleegyezésüket nyilváníták, csak Spanyolország, Mexikó és az Egyesült-Államok tagadták meg. Brazília már beleegyezézi okmányában mint további haladást megpendítette, hogy egyáltalában minden magánbirtok a tengeren sérthetetlen legyen.

Mig a három, utolsó pont gyakorlatilag tulajdonképen már azelőtt is érvényben volt, az első pont a tengeri hadijogban a legkijátóbb haladást jelzi. A kalózás eltörlése, igaz, csak a nagy tengeri hatalmakra nézve előnyös, mert ezek tekintélyes hadi hajóhadak által képesek az ellenség kereskedését megtörni, míg a kisebb tengeri államok csak a kalózhajók felszerelésében bírtak könnyen előállítható s hasonló hatású ellenszerrel. A történelem kimutatja, hogy Angolország és Németalföld kereskedelmük virágzását legnagyobbbrészt a kalózás merész és ügyes felhasználásának köszönik. Csak ha a magánbirtok szabadságának elve a tengeren el van ismerte, egyszersmind helyre leendő állítva az egyensúly az első és második rangú tengeri hatalmak közt; a kalózás eltörlése jelentékenyen emelte a nagyobb tengeri államok hatalmát. Azon államok, melyeknek a tengerészeti jog fejlődése szívükön fekszik, évtizedek óta célul tűzték ki maguknak azon elvet: hogy minden birtok a tengeren háborus időben ép úgy legyen bizto-

sitva és sérthetlenné nyilvánítva, mint a magánbirtok a szárazföldön. Mig addig az volt a jelszó, hogy: szabad hajó, szabad birtok, jövőre nézve az így hangzik: szabad (azaz elkobozható) hajó az ellenség lobogója alatt.

Az Egyesült-Államok államtitkára Márcy ezért tette 1856. júl. 28-diki híres sürgönyében a párizsi nyilatkozatok iránti hozzájárulását az utolsó elv elismerésétől függővé. Azonkívül azt hitte, hogy nem mondhat le kalózhajók felszerelési jogáról; melyet a tengerek szabadságára lényegesnek nyilvánított. Tehát az Egyesült-Államok kijelentik, hogy a kalózás előjogát nem nélkülözhetik.

Azon elv, melynél fogva háborus időben a tengeren minden magánbirtok szabadnak nyilvánítatik, nem a mi századunk találmánya. Mert az előbbi század közepén felállította azt Bonnot de Mably apát *droit public* II. 320. lapján, és 1785-ben gyakorlatilag alkalmazták azon szerződésben, melyet Nagy Frigyes Franklinnal kötött (23. pont). De már 1799-ben, midőn a szerződést megújították, szó sem volt már ezen valóban nagyszerű elvről. A francia nemzeti gyűlésben nyújtottak ugyan be 1792-ben ilyen indítványt, és ez iránt több sürgöny váltattott, sőt Napoleon is többször a magánbirtoknak a tengeren való szabadsága mellett nyilatkozott, és ezzel indokolta a szárazföldi zárt, de az által a kérdés még nem volt elintézve, nem jutott érvényre.

1823-ban a híres elnök, Monroe újra felvette az Egyesült-Államok régi politikáját. Angolországgal alkudozni kezdtek, s a követ utasításában ez volt: „A háboru a mai civilizáció értelmében rendszeres államok közt való küzdelem, ezért ne legyen magánosok háboruja, sem tetteleg a magánosoknak a háborúzásban részvétele által, sem szenvedőleg a békés polgár magánbirtokának elvétele által.”

Az alkudozások eredménytelenek maradtak, bár több állam, mint Francia- és Olaszország beleegyezésüket nyilváníták. Németország is fordított figyelmet és részvételt e kérdésre, s a német központi hatalom 1848-ban nyíltan a kereskedelmi hajók minden elvételét, akár kalózás, akár hadihajók által tengeri rablásnak nyilvánította. A francia köztársaság akkori elnöke, Cavaignac, valamint az Egyesült-Államok élénk részvétellel üdvözölték ezen nyomatékos nyilatkozatot.

Gyakorlati alkalmazást e században először nyert ezen elv a Costa Rica és Új Granada közti egyezményben 1856-ban.

A párizsi nyilatkozat óta a szabad kereskedelmi városok, különösen Bréma kiváló részvétellel működnek ezen elv keresztülvitelén; azonkívül az Egyesült-Államoknak fekszik az leginkább szívéen. Már az említett sürgöny pótlékában átnyújtott az államtitkár a hatalmaknak egy egyezményjavaslatot, mely a párizsi nyilatkozat bővítését tartalmazá. Még 1856-ban alkudozásba léptek az Egyesült-Államok a tengeri hatalmakkal, de nehézségekre akadtak, kivált Angolországban, bár lord Palmerston ugyanazon évben egy magánbeszédben beleegyezését mondotta ki. Kivált az akkori elnök, Pierce és az államtitkár Márcy fáradtak ez ügyben. Amerikában azonban 1857-ben egyszerre megváltozott a közvélemény. Azt vélték, hogy az Angolország ellen vitt harczban nem nélkülözhetik a kalózást, kevésbé utóbb Buchanan elnök jött a kormányra s vele az Egyesült-Államok a reactió oldalára léptek. Ez által a fontos ügy bizonytalan időre el volt napolva, noha épen azon időben Orosz- és Poroszország hajlandónak nyilatkozott az előbbi ajánlatok alapján az Egyesült-Államokkal meg-egyezni.

A nyugati hatalmaknak China elleni háborújában 1859-ben a párizsi nyilatkozatot az utóbbira alkalmaz-

hatónak nyilvánították, mert épen előnyös volt, de ez által az elv még nem volt megállapítva.

Ez időtől fogva a Hanza-városok, legelőször Bréma, erélyesen léptek sorompóba az általuk már rég felállított elvért; Hollandot megnyerték számára, Angolországban is szaporodtak hívei, igaz, leginkább a kereskedők közt, — élükön a nagy Cobden Richárd. Majd minden tengerészeti állam kereskedelmi kamarái a Bremában a kereskedők és hajósok gyűlésén 1859. decz. 2-án a magánbirtok háborus időben való szabadsága ügyében megállapított határozatok javára nyilatkoztak. De mindezen agitációk hajótörést szenvedtek, mert a tervezett congressus nem jött létre.

Várakozás ellenére új fordulatot vett a dolog, midőn 1861-ben a déli államok az unió elleni fellázadások alkalmával kalózleveleket irtak. Most az uniónak felettből érdekében állott a párizsi nyilatkozathoz járulni, miszerint élet vegye a nyugati államok abbéli szándékának, hogy a konföderált államokat hadviselő pártnak ismerjék el. Már utban voltak a követek utasításai, hogy feltétlenül járuljanak a párizsi nyilatkozathoz, midőn az egész terv Angolország vonakodásán hajótörést szenvedett.

Az akkori porosz miniszter közönyösségén ugyan azon időben hajótörést szenvedett a Poroszország, Hanzavárosok és Egyesült-Államok közti egyezségkötés is. 1861-ben létrejött ugyan egy szerződés Oroszország és az Egyesült-Államok között, melyben az utóbbiak lemondtak a kalózásról, de egyidejűleg eredménytelenek maradtak az alkudozások a többi államokkal, sőt azon szerződést nem is erősítették meg.

Igy állnak az ügyek mai nap. Mig 1856 óta a világ legtöbb állama eltörölte a kalózást, Spanyolország, Mexico és az Egyesült-Államok ma is fenntartják a kalózást s a semlegesek jogát sem ismerik el oly feltétlenül, mint a párizsi nyilatkozat 2. és 3. pontja mondja. Ezek szerint tehát az Egyesült-Államok kormánya a tengeri hadijogot illetőleg a civilizált államok közt a legutolsó helyet foglalja el.

Ellenben a közelebb befejezett háború a magánbirtok tengeren való szabadsága elvének három európai nagyhatalomnál szerzett elismerést. Olaszország az 1866. január 1-én érvényre lépett codice per la marine mercantile 211. és 212. cikkében az ellenséges nemzet kereskedelmi hajóinak saját hadihajói általi lefoglalását és kizsákmányolását eltörli, de a viszonzást feltételezi. Ausztria ugyanazt mondja 1866. május 13-ki rendeletében és Poroszország május 19-ki közzétételében. E három államban nem egyes esetre van kimondva, hanem mostantól fogva ezen államok érvényes tengeri hadijogához tartozik. A többi államok közül Oroszország a fennebb említett szerződésben ünnepélyesen kötelezte magát az elvet elismerni s az Egyesült-Államokat is honoris causa hozzákötöttnek lehet tekinteni. Franciaország eleitől fogva hajlandó volt azt elismerni s valódi napoleoni eszmének tekintette. Csak Angolországban ellenzi a kormány ezen elvet, s még jó ideig lesz ellene. Ott a tengeri háboru eddigi módjának tulajdonítják nemcsak Angolország tengeri tulsúlyát, hanem az angol kereskedelem nagyszerű lendületét.

Valóban ezen elv elismerése által a tengeri háború a fejlődés ugyanazon fokát éri el, mint a szárazföldi háboru. A háború csak az állami hajóhadak harczai, küzdései és blokade-okból állhat. Az ellenséges kereskedelem elpusztítása, melyre Angolország mindig a főszínyt fektet, nem tartozhatik továbbra a háború eszközei közé.

De Angolországban is szaporodnak a hangok, elől a népgazdasági tekintélyek, melyek Cobden példája nyomán ama haladás ügyében nyilatkoznak. Hiszen az

angol magánosok érdekei vannak leginkább veszélyeztetve ezen elv el nem ismerése által, mert most, midőn e jelszónak „szabad hajó, szabad birtok” általános érvényre emelkedett, fenyegető háború alkalmával, melynél Angolország aligha maradhat semleges az egész angol árúkereskedés a semlegesek, legfőképp az amerikaiak kezébe jutna. Így azon fegyver, melyet Angolország eddig ellenségei kereskedelmének elpusztítására használt, legérzékenyebben fordulna ellene. Csak ha az ellenség birtoka semleges hajón sem biztosítottatik, huzhat Angolország az előbbi joghoz ragaszkodás mellett hasznot, az pedig a párizsi nyilatkozat által ki van zárva.

Az általános elkeseredés, mely Valparaiso ostromának hírével Európát betölté, biztosít, hogy ama pont előbb-utóbb az európai népjog alkatrésze lesz, mi hasonló barbarismus ismétlését lehetetlenné tenné. Még a múlt év június havában a német „Handelstag” állandó bizottmánya valamennyi tengerészeti államhoz azon okadatolt kérést intézte, hogy az eddig Ausztria és Poroszország által kimondott elvet fogadják el és ez által alakítsák minden nemzetre nézve jogkötelezettséggé.

A legközelebbi jövő feladata ezen követelést megvalósítani, minek következménye leendő az ugyanazon bizottmány további követelménye: hogy tisztán kereskedelmi kikötők megszállása és elzárása megtiltassék. Igaz ugyan, hogy a magánbirtok részletekig menő sértetlensége sem szárazföldön, sem vizen ki nem vihető, a míg háboruk folytattatnak, kontribúciók fognak elrendeltetni s a magánbirtokot számtalan módon fogják pusztítani; még inkább elkerülhetlen ez a tengeri háborúban; de azt nem lehet félreismerni, hogy az erkölcsi-ség fejlődésével ez mindinkább elkerülhetővé lesz, s hogy a háború, szenvedéseivel majdnem kizárólag a tulajdonképeni harcosokra fog szorítkozni. Így az ellenséges kereskedelem pusztítása sem lesz már eszköz arra nézve, hogy az ellenséget békére kényszerítse.

Még szólalnak fel tekintélyes hangok Németországban is a fennebbi elv ellen, így névleg *Heffter* Népjog 463. lapján, de döntő ok nélkül. Mert az által, hogy a háboruszkodó feleknek a kereskedelem, mint a jólét és ez által a háborúnak is jövedelmes forrása megmarad s ez által a háború vége tovahalasztatik, — nem czáfoltathatik meg a humanitás elve; azonfelül mai napság lehetetlen a háború kitörése után az ország jövedelméből tengeri hajóhadat előállítani.

Újabb időben *Aegidi* és *Klauhold* azon érdemet szerezték maguknak, hogy a Staatsarchiv 166. lap mellékletében „Szabad hajó ellenség lobogója alatt” czimvel valamennyi 1856 óta e tárgyban váltott sürgönyt az angol alsóház tárgyalásaival együtt közlést tesz; kivüláglik ezekből, mily része van minden nemzetnek a mondott elv megállapításában, s hogy ezen kérdés is mint sodortatott ide és tova a politikai áramlástól. Minden okirat példás diplomáciai pontossággal van közölve. A brémai kereskedelmi kamara is megérdemli e mű megjelenésének elősegítéséért köszönetünket.

Dr. GOSEN után W. I.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

Ítélet alá terjesztés.

99. §. Ha a periratok mind beadattak, a pertárnok tartozik a percsomót további ellátás végett a bíróságnak hivatalból 3 nap alatt előterjeszteni.

100. §. Ha valamelyik fél a periratok benyújtására szolgáló határnapon, ide nem értve a per felvételére kitűzött határnapot (87. §.), déli 12 óráig a pertárban meg nem jelenik, és

periratát be nem adja: az ellenfélnek joga támad a percsomóban az ügynek ítélet alá terjesztését kérni. A pertárnok tartozik ez esetben a periratokat az igazolási kérelem beadására kitűzött határidő eltelté után a törvényszékhez bemutatni.

Ha az egyik fél az ügynek ítélethozás alá terjesztését kérte, a pertárnok az elkészett periratot többé el nem fogadhatja.

A rendes pernek jegyzőkönyvi tárgyalása.

101. §. A 91. és köv. §§-ban megállapított szabálytól eltérőleg a feleknek szabadságukban áll abban megegyezni, hogy perirataikat, bizonyos általuk minden periratra nézve előre megállapítandó és meg nem hosszabbítható határnapok alatt a pertárban fogják jegyzőkönyvbe írtatni.

Ez esetben a keresetlevél mellékleteivel együtt a jegyzőkönyvhöz csatolandó, a felek között a tárgyalás ezen módja iránt létrejött egyezség a jegyzőkönyvbe előlegesen beírtatandó, s mindkét fél, úgy a pertárnok aláírásával megerősítendő.

A felek kötelesek perirataikat az egyezségben kitűzött határnapok alatt jegyzőkönyvbe írni, különben a pertárnok hivatalból tartozik a pert ítélethozás végett a törvényszékhez bemutatni, mely zárhatáridőt tűzend a per végbefejezésére. A per ezen mód szerinti tárgyalásánál bírósági halasztások nem kérhetők.

A pertárnok köteles a jegyzőkönyvben mindenik perirat megkezdésének és befejezésének napját aláírásával bizonyítani, és a jegyzőkönyv végén annak mellékleteit iratjegyzékben elősorolni.

IV. Fejezet.

Beavatkozás és szavatosság.

Beavatkozás ideje.

102. §. A sommás eljárásban beavatkozásnak nincs helye, rendes perekben azonban helye van mindaddig, míg az utolsó perirat vagy az ügynek ítélet alá terjesztése iránti kérelem (99., 100. §§.) be nem adatott, illetőleg a percsomóban vagy jegyzőkönyvben elő nem terjesztetett.

Ezentul a beavatkozó jogait már csak külön per útján érvényesítheti.

Beavatkozási kereset,

103. §. A beavatkozási keresetlevél csatolmányával együtt annyi példányban s felzettel nyújtandó be, mint ez a főkeresetre nézve rendeltetett.

Az első példány a főügy percsomójához csatoltatik.

és tárgyalás.

104. §. A beavatkozási kereset külön jegyzőkönyvben tárgyalatik: a jegyzőkönyv legfeljebb 8 nap alatt befejezendő.

105. §. Ha a beavatkozó jogát az ellenfél beismeri, úgy a főper általuk továbbra közösen vezetendő.

Ellenkező esetben a beavatkozási per a főper folyamatát nem változtatja ugyan, de az ítélet hozatalát annyiban függeszti fel, hogy a fölötte a bíróság a főperben hozandó ítélet által egyúttal határoz.

A szavatos perbeállítás.

106. §. Felperesnek jogában áll, a szavatost, jótállót vagy kezest ugyanazon perbe megidézni, melyet a közvetlen alperes ellen indított. De e jogával csak az alperes keresetlevélben élhet. Ezt elmulasztván, a szavatos elleni kereset külön perre tartozik.

107. §. Azon körülmény, hogy a szavatosság csak föltételes, nem állapít e szabály alól kivételt, hanem az ítéletben a szavatosság esetei és föltételei határozottan megállapítandók.

Szavatossági per.

108. §. Ha alperes sommás eljárásban szavatosra hivatkozik, és a bíró a szavatosságnak helyét látja: felperest keresetével a rendes eljárásra utasítja. Ellenben ha a szavatosságnak helyét nem látja, eljárást folytatja és befejezi.

A szavatos megidéztesének szükségét megtagadó végzés ellen külön perorvoslatnak helye nincs.

109. §. Alperes azon jogát hogy szavatosra hivatkozzék, a rendes eljárásban csak a bírói illetékesség elleni kifogás benyújtására a 64. §-ban kiszabott időben érvényesítheti az által, hogy az alkeresetlevelet annyi példányban és felzettel a főper bíróságához benyújtja, a mint ez a főkeresetre nézve előírva van. Az alkeresetlevél első példánya a főügy percsomójához csatoltatik. Elkészve beadott ilyen kereset hivatalból visszaadandó.

Ezen kereset szintugy mint a beavatkozási, külön jegyzőkönyvben tárgyalatik, és legfeljebb 8 nap alatt befejeztetik.

110. §. A szavatosnak jogában áll a főper további folyamatát az alperessel közösen vezetni. Ha azonban a szavatosságot

tagadná, a szavatossági per a főper folyamatát nem gátolhatja ugyan, de az ítélet hozatalát annyiban függeszti fel, hogy a bíróság e kérdést a főperrel együtt egy közös ítéletben oldja meg.

Negyedik czim.

A bizonyítékokról.

I. Fejezet.

Beismerés.

Bizonyítási kötelezettség.

111. §. Minden ténybeli állítás, melyre az egyik vagy másik fél jogát vagy kifogását alapítja, — ha az az ellenfél által tagadtatik, a következő periratban, ha már előbb nem történt volna, bebizonyítandó; különben azon állítást a per eldöntésénél valónak tartani nem lehet.

A végiratban csak oly bizonyítékok hozathatnak fel, melyek a viszonzásban foglalt új ténykörülmények és bizonyítékok megerősítésére szükségesek.

Beismerés bíróság előtt, vagy bíróságon kívül.

112. §. Minden állítás, melyet valamelyik peres fél a bíróság előtt vagy azon kívül beismert, valónak tartandó, de a bíróságon kívüli beismerést külön be kell bizonyítani.

II. Fejezet.

Okiratok.

Közokiratok.

113. §. Közokiratok, melyek a kiállítók által törvényes illetőségek köréhez tartozó tényekről adatnak ki, teljes bizonyító erővel bírnak mindaddig, míg az ellenfél azok hamisságát vagy törvényellenességét be nem bizonyítja.

114. §. Teljes bizonyító erővel bírnak azon külföldi okiratok is, melyek ott közokiratoknak ismervék, s az ottani törvények szerint megkivántató hitelesítéssel ellátvák.

Magánokiratok.

115. §. Magánokirat, ha valódisága kétségbe nem vonott vagy bebizonyított, azon személy ellen mindig bizonyít, ki azt aláírta; vagy a mennyiben írni nem tudna, két tanu előtt, kik közül az egyik az ő nevét írta, keresztvonását az okiratra tette.

Adóslevélnek azonban csak akkor van teljes bizonyító ereje, ha azt az adós vagy egész terjedelmében önkezüleg írta és aláírta, vagy legalább önkezü aláírását, avagy ha írni nem tud, keze keresztvonását két tanu ellenjegyezte.

Ily adóslevél ellen a kölcsön le nem olvasása miatt kifogásnak csak annyiban van helye, a mennyiben ezen kifogást az adós bebizonyítani tudja.

116. §. A fennebbi §-ban említett tanuknak vagy az okirat aláírásánál jelen kell lenniök, vagy közvetlenül annak, kinek aláírása valódiságát bizonyítják, abbéli saját beismerését kell hallaniök, hogy az okiratot önkezüleg aláírta; ellenkező esetben a tanuk aláírása bizonyítékul nem szolgál.

117. §. Ha váltó köztörvény útján pereltetik be, a váltó adós kifogása ellenében tartozik felperes mindazt bizonyítani, a mit törvény szerint a teljes bizonyítékot nem képező adóslevélre nézve bizonyítani kell.

Az aláírás bizonyítása.

118. §. Ha valamely magán okirat állítólagos kibocsátójának írása vagy aláírása tagadtatik, azok valódiságát az tartozik bizonyítani, ki az okiratra hivatkozott.

Az írás és aláírás valódisága következő bizonyítékok által igazoltatik:

a) közoklevél;
b) két tanu megegyező vallomása, vagy
c) egy tanu vallomása által, ha ahhoz a bizonyító félnek pótesküje járul;

d) ha az aláírást tagadó fél a bíróság által neki oda ítélt az iránti esküt, hogy tudtával és meggyőződése szerint az aláírás hamis, letenni vonakodik, akkor az aláírás bebizonyítottnak tekintetik; végre

e) ha a bizonyító fél bírói ítélet következtében megesküszik, hogy az aláírás tudtára s meggyőződése szerint valódi.

Az aláíró aláírásának összehasonlítása ugyanannak más kétségbe nem vont aláírásával mennyiben birhat döntőerővel: a per körülményei szerint ítélandó meg

Kereskedői könyvek.

119. §. A kereskedőknek, gyárosoknak s általában minden iparosnak az 1840: XV. és XVI. t. cz., s az 1843/4: VI.

tczikk határozatai szerint vezetett könyvei félbizonyító erővel bírnak, és egymás közötti ügyeik minden körülményei iránt bizonyítanak. Ezen könyvek bizonyereje oly személyek ellen is kiterjed, kik nincsenek bejegyezve; de ha ezen esetben a követelés valódisága tagadtatnék, a kereskedő, gyáros vagy iparos köteles a könyveken fölül még az áruk megrendelését, vagy azoknak a vevő kezéhez jutását is bebizonyítani.

120. §. Az említett üzleti könyvek félbizonyító ereje a könyvtulajdonosnak vagy könyvvezetőjének az iránti pótesküje által, — hogy tudtára a számvitelben megjelenő minden tételek mind jogczimökre, mind mennyiségökre nézve helyesek, s ezek ára kifizetve nincsen, — teljes bizonyíték erejére emelkedik.

121. §. Ezen könyvek bizonyító erejüket megtámadásra használtatva egy esztendeig és hat hónapig tartják meg, védelemre pedig azontul is teljes erejük. Ha azonban a számla a fennkített idő alatt a hitelesítésre jogosított személyek által hitelesítettik, a könyvek három esztendeig megtámadásra is használtathatnak. Végre ha a keresetlevél egy esztendő és 6 hónap alatt az illető bíróságnál beadatott, bizonyító erejük tovább is fönmarad. Ha a számlát az adós maga aláírta, az teljes bizonyító erőre emelkedik.

122. §. A könyvek általi bizonyítás akkép történik, hogy a számlát a bizonyító fél a hitelesítésre jogosított személyek által könyveivel összehasonlittatja. Ha a megkeresett hiteles személyek megvizsgálván a könyveket, azt találják, hogy ezek a törvény értelmében vitettek, a számla pedig azoknak hű kivonata: aláírásukkal bebizonyítandják, hogy az a törvény rendelte szerint vezetett könyvekkel megegyez.

Ezen törvényesen hitelesített számla másolata a perirathoz mellékeltek, a megjelenési határnapon pedig a hitelesített számla mutattatik be.

123. §. Alperes ha az ily hitelesített kivonat mellett is a könyvek törvényszerű vitele iránt kétségei volnának: a könyveknek a bíróságnál leendő előmutatását kívánhatja. Ezen kérelemnek teljesítésére a bíróság egy rövid határnapot rendel, melyre a fél könyveit eredetiben a bíróságnak bemutatni köteles. Bemutattatván ezek, a bíróság a könyvek rendes vitéletét tekinti meg, azután a fél, de csupán az őt illető tételeket a bizonyító és pertárnok vagy bírósági tag jelenlétében megvizsgálhatja, s a hitelesített kivonattal összehasonlíthatja.

124. §. A külföldiek kötelesek igazolni, hogy törvényeink szerint bizonyító erejű könyveket vihetnek, hogy könyveiket rendesen vezették, s hogy hazájukban e hon lakosai irányában viszonzosság létezik.

Minthogy azonban ezen viszonzosság az örökös tartományokban törvényesen fennáll, ez iránt igazolás nem szükséges.

Az okirat helye.

125. §. Az okirat érvénye és bizonyító ereje, a mennyiben alakjától függ, azon hely törvényei szerint ítélandó meg, hol az okirat keletkezett.

Az okirat közlése.

126. §. Rendszerint minden okirat az illető helyen másolatban teljesen közlendő. Ha különféle tárgyakat tartalmaz, legalább a per tárgyára vonatkozó tételek pontos másolata terjesztessék elő.

Az eredetiek megtekintése.

127. §. Mindenik félnek joga van az ellenfél által felhozott okiratok eredeti példányát megtekinteni. Ha ezt az ellenfél bíróságon kívül megtagadná, az illető fél folyamodása következtében, mely azonban a legközelebbi perirat beadására kiszabott határidő első felében benyújtandó, — a bíróság az eredetieknek a pertárban leendő felmutatására határnapot tűzön ki.

A mely okirat ekkor sem mutattatnék fel, az többé az ítélethozásnál figyelembe nem jöhet; ellenben az aggályosoknak nyilvánított eredeti okiratok a bíróság által lepecsételendők és a percsomóhoz csatolandók.

Az eredetiek felmutatásánál azonnal külön jegyzőkönyv vétetik fel, melyben a fél csak azt jelentse ki, mely okiratokat tart aggályosoknak; aggályait pedig a következő periratban fejtsse ki.

128. §. Ha az okiratok eredetije bíróságon kívül közöltettek, s a fél, ki ellen azok felhozattak, a közlés utáni legelső periratában azokat aggályosoknak nyilvánítja: a bizonyító fél tartozik az aggályosoknak nyilvánított eredetieket az ügynek ítélet alá terjesztése alkalmával, ha ezt az ellenfél előbb nem kívánta volna, lepecsételve a percsomóhoz csatolni.

129. §. A felek az okiratok eredeti példányait a bíróságnál előre is letehetik, s erről az ellenfelet a periratban értesíthetik.

Ez esetben az okiratok felmutatása végetti kérelemnek nincs helye.

130. §. Oly okirat, melyre nézve az ellenfél a legközelebbi periratban kifogást nem tett, aggálytalannak és valódinak tekintetik.

Ugyanez áll akkor is, ha az eredetiek felmutatására kitűzött határnapon azon fél nem jelennek meg, ki az okirat eredetijének bírósági felmutatásáért folyamodott.

131. §. Ha valamelyik perirat mellett felhozott okiratok eredetijei, vagy a kézírások egybehasonlítására szükséges irományok az ezekre hivatkozó félnek birtokában nincsenek, hanem a bíróság, vagy más közhatóság őrizete alatt léteznek: a bíróság szükség esetében azoknak megtekintés vagy a per eldöntésénél leendő használat végetti előszerzése iránt hivatalból intézkedik.

Közös okirat.

132. §. Egyik fél sem tartozik oly okiratokat közleni, melyeket maga használni nem kíván. A ki azonban oly közös okiratot kíván bizonyítékul használni, mely ellenfelének birtokában van, — az illető fél a főügy folyama alatt ellenfelétől a per bírása előtt alkeresettel követelheti, hogy ellenfele azon okirat előterjesztésére szoríttassék.

Ily keresetek azon periratnak, melyben az okirat használható, beadására kitűzött határnap előtti időköz első felében nyújtandók be a bíróságnál. A később beadott kereset hivatalból visszautasítandó, mi ellen perorvoslatnak helye nincs.

A kellő időben beadott kereset tárgyalására rövid legfőbb 15 napig terjedhető határnap tűzendő ki, mely naptól számítva 8 nap alatt, a kereset külön jegyzőkönyvben további halasztás nélkül tárgyalandó és 3 nap alatt elintézendő.

Ha a tárgyalás alkalmával az okirat közlését kérő fél ellenfele az okirat bírását vagy közös voltát tagadná, mindenképp az illető kérdés döntendő el: vajjon azon okirat valóban közös-e; mely kérdés eldöntésénél a bíróság azt fontolja meg: vajjon az okirat oly czélból adatott-e ki, hogy az mindkét fél jogainak védelmére szolgáljon.

A bíróság által e kérdésben hozott végzés ellen mindkét fél felfolyamodással élhet, s addig, míg ezen kérdés jogérvényesen el nem döntetik, a főügy tárgyalása függőben hagyandó.

Mihelyt pedig ezen kérdés az okirat közlését kérő fél javára jogérvényesen eldöntetett, az elsőbíróság további tárgyalás nélkül az okirat birtokosának hagyja meg, hogy vagy az okiratot rövid, legfeljebb 15 napig terjedhető határnapon az ellenféllel közölje, vagy esküt tegyen arra, miszerint az okiratot nem bírja, sem szándékosan meg nem semmisítette, vagy birtokából ki nem adta, s nem is tudja, hogy az hol létezik. Ha sem az okiratot nem közölné, sem ezen esküt le nem tenné, az okiratnak a követelő fél által állított tartalma megbízottként tekintetik.

Ezen végzés ellen perorvoslatnak helye nincsen.

133. §. Ha a valamelyik fél által bizonyítékul használt okirat eredetije harmadik személy birtokában van, s az ellenfél annak felmutatását kérte, az okiratra hivatkozó fél, ha az okirat birtokosától az eredeti barátságos uton meg nem szerezhetné, annak megszerzését szavatossági per útján eszközölheti.

III. Fejezet.

T a n u k.

A tanui bizonyítás kellékei.

134. §. Minden kifogáson kívüli két tanunak egybehangzó vallomása oly tény iránt, melynél együtt jelen voltak, teljes bizonyító erővel bír; azonban szükséges, hogy vallomásaik saját érzéki észlelésen alapuljanak, s világosak és határozottak legyenek.

El nem fogadható tanuk.

135. §. Azon személyek, kik elmebeli vagy testi fogyatkozásuknál fogva a valóságot bizonyosan meg nem tudhatták, vagy azt kétségtelen módon előadni nem képesek, tanukul el nem fogadtathatnak.

Az ellenfél kifogása folytán el nem fogadható tanuk.

136. §. Az ellenfél kifogása folytán tanuságtételre nem bocsáthatók:

a) a bizonyító fél ügyvéde azon perben, melyben felét képviselte vagy képviseli;

b) azon személyek, kik vallomásaikból, vagy a per kime-

netelétől közvetve vagy közvetlenül kárt vagy hasznót várhatnak;

c) oly személyek, kik a bizonyító fél ellenfelével ellenségeskedésben vagy perben állanak;

d) a bizonyító házastársa vagy jegyese, továbbá fel- vagy lemenő ágbeli rokonai, ha az ellenfélhez is hasonló viszonyban nem állanak.

Mennyiben fogadhatók el tanukul a bizonyító fél oldalrokonai vagy sógorai, és a szolgálati személyek a munkaadó mellett, míg ennek szolgálatában állanak, a per körülményei szerint ítélendő meg.

Tanukra hivatkozás.

137. §. Ki valamely állítást mindjárt vagy ellenfelének legközelebbi periratában foglalt tagadása következtében tanuk által kíván bizonyítani, az köteles tanuinak vezeté- és keresztnévét, lakását és címét a kérdőpontokban előadni.

A ki nem létező tanura hivatkozik, vagy a tanu lakhelyét rosszul adta elő, — ha a per körülményeiből kitűnik, hogy a per késleltetése, ellenfelének vagy a bíróságnak bosszantása volt szándékában: annak ügyvéde a fél elleni viszkereseti jognak főnhagyása mellett, 100 frttól 300 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

A tanukihallgatás elrendelése.

138. §. Ha a bíróság a peresfelek által megnevezett tanuknak vagy azok egy részének kihallgatását szükségesnek találja, azt a tárgyalás berekesztése, illetőleg a peresomó előterjesztése után hozandó végzéssel elrendeli; a végzést a peres feleknek kézbesítetteti és nekik megengedi, hogy a tanukihallgatásnál jelen lehessenek.

Ellenkérdő pontok.

139. §. A bizonyító fél ellenfelének szabadságában áll, akár periratai mellett, akár a tanukihallgatásnál ellenkérdéseit lepecsételten is, írásban beadni.

140. §. A felek által kijelölt tanukat a bíróság végzés által rendeli be, vagy ha czélszerűbbnek találná, azok kihallgatását az illető bírósághoz intézendő átküldő levél mellett, vagy egy bírósági tag, avagy a járási szolgabíró által eszközli.

A tanuk kihallgatására kitűzendő határnap a bíróság beállításától függ, s arról a felek értesítendőek.

Általános kérdések.

141. §. Mindenik tanuhoz a hivatalból a következő általános kérdések intézendők:

1. mi a vezeté- és keresztnéve;
2. hány éves;
3. minő vallásu;
4. mi az állása vagy üzlete;
5. rokonságban vagy sógorságban van-e a felekkel, és hányad ízben;
6. nincs-e ellenségeskedésben a bizonyító ellenfelével, s ha igen, mi okból;
7. nem háramlik-e rá a perből haszon vagy kár;
8. nem ígértetett vagy adatott-e tanunak vallomásáért valami, és ha igen: ki által;
9. nem volt-e a tanu leteendő vallomása iránt értesítve, utasítva vagy arra rábeszélve, és ha volt, ki által?

Tanukihallgatás.

142. §. A tanuk az általános kérdésekre kikérdeztetvén, s az eskü fontosságára és a hamis eskü következményeire figyelmeztetvén, saját vallási szertartásaik szerint esküt tesznek arra, hogy a tiszta és teljes valóságot fogják vallani.

Ez után a tanukat a kérdő- s ellenkérdő pontokra és a felek által netalán indítványozott további kérdésekre kihallgatja, s azok feleleteit tollvivője által jegyzőkönyvbe véteti.

A jegyzőkönyv a tanuk előtt felolvastatik, azok alapos észrevételei pótlólag jegyzőkönyvbe vétetnek, e jegyzőkönyv pedig a tanu, és végül a bíró és tollvivője, továbbá a netalán jelenlevő felek vagy ügyvédek által aláíratik.

Ha a tanu írni nem tud, vagy az aláírást megtagadja, ez a jegyzőkönyvben az ok előadása mellett megjegyzendő.

A tanuk rendszerint a bíróság hivatalos helyeiben hallgatandók ki; de midőn a hely szemléje is szükséges, a bíró a helyszínén való kihallgatást rendelje el. Fontos okoknál fogva a tanuk lakásukon is kihallgattathatnak.

A tanuk helyettesítése.

143. §. Ha a per folytában megnevezett tanuk közül valamelyik a kihallgatás előtt meghal, vagy kihallgatása más okok miatt lehetetlenné lett, a bizonyító félnek szabadságában áll az ítélet hozatala előtt a hiányzó helyett egy vagy több más tanunak kihallgatását kérelmezni.

Tanuzási kötelezettség.

144. §. Minden tanu, ki vallomását a törvényes alakban letenni vonakodik, arra pénz- vagy fogság büntetés alatt szoríthatatik; azonban egyik tanu sem tartozik felelni oly kérdésekre, melyekre becsületének vagy értékének sérelme nélkül feleletet nem adhat, s melyek hivatalos esküjével összeütközésbe jöhetnek.

Tanui illeték.

145. §. A tanuk járandóságát minden egyes esetben a bíró határozza meg, s azokat a bizonyító fél tartozik előlegezni.

Tanuvallomások más perekben.

146. §. A polgári bíró által kivett tanuvallomások az ugyanazon felek között folyamatban levő más jogügyekben is bizonyítékul szolgálhatnak.

Észrevételek a tanuvallomásokra.

147. §. A tanubizonyítási eljárás berekesztése után jogukban áll a feleknek, ha ebbeli szándékukat a tanuk kihallgatása alkalmával kijelentették, a tanuk vallomásai iránti észrevételeiket, — és pedig tekintet nélkül arra, vajjon a pert a 91. §. vagy a 101. §. szerint tárgyalták-e, — egy egy periratban előterjeszteni.

Ezen periratnak beadása végett a törvényszék a feleknek bizonyos a naptár szerint meghatározott s 15 napnál tovább nem terjedhető határnapot tűzön ki, mely napon mindkét fél a pertárban minden további halasztás kérésére nélkül megjelenni és észrevételeit két két példányban magával hozni tartozik. Az észrevételek egyik példánya a percsomóhoz, illetőleg jegyzőkönyvhöz teendő, a másik példány pedig az ellenfélnek kiadandó, s ennek megtörténte után a percsomó ítélethez való hivatalból azonnal a törvényszékhez terjesztendő.

IV. Fejezet.

Bírói szemle.

A szemle elrendelése.

148. §. A tárgyalás berekesztése, illetőleg a percsomó bemutatása után a bíróság a szemlét, ha azt az ügy alapos elhatározására szükségesnek találja, elrendelheti, — habár a felek azt nem is kérték.

Szakértők.

149. §. A szemle a bíróság vezetése alatt rendszerint három szakértő közbejvetelével teljesítettik. A feleknek szabadságában áll egy közös szakértő kinevezésében is megegyezni; — különben mindenik fél az utolsó periratban egy, vagy ha a szemle több különböző tárgyra, melyek különös szakismerteket kívánnak, kiterjesztendő; mindenik külön tárgyra nézve egy egy szakértőt nevez; a harmadikat a bíróság hivatalból hívja meg.

Ha a felek a periratokban szakértőket nem neveznek, mind a három szakértőt a bíróság nevezi ki. Ha pedig a szemlét a bíró hivatalból rendelte el, akkor a végzésben rövid határnapot tűz ki, mely napra mindenik fél az általa választott szakértőt a bíróságnak bejelenteni köteles.

A szakértők köllékei.

150. §. A szakértőknek azon tulajdonokon kívül, melyek a tanukra nézve szükségesek, a megkívántató tudományos mű- vagy tárgyszeretekkel is kell birniok.

A szemle vezetése.

151. §. A bíróság a szemlét vagy egy kiküldött bírói tag által teljesíti, vagy e végett azon bíróságot keresi meg, melynek járásában a szemle tárgya létezik.

152. §. A szemlére kitűzött határnapról, a szemle teljesítésével megbízott kiküldött, vagy a megkeresett bíróság tagja mindenik felet és a szakértőket értesítse. A felek a szemlénél jelen lehetnek, de távollétük, vagy az egyik fél szakértőjének elmaradása, ki helyett a bíró azonnal hivatalból más szakértőt nevezend, a szemle megtartását nem hátráltathatja.

(Folytatása következik).

K ü l ö n f é l é k .

— (A birodalmi tanács alkotmányi bizottmányának albizottmánya) négy alap-törvényjavaslatot terjesztett e napokban a bizottmánynak tárgyalás végett elő és pedig I. Az állampol-

gárok általános jogairól. II. A kormány- s végrehajtó hatalom gyakorlatáról. III. A bírói hatalomról. IV. Egy birodalmi törvényszék alkotásáról.

— (A szász kormány a halálbüntetés eltörlése kérdésében) egy törvényjavaslat készítésével foglalkozik, melyet a legközelebbi országgyűlésnek szándékszik előterjeszteni. E javaslat anyagául Szászország minden nevezetesebb városa tanácsosainak véleményét kikérték s biztos tudomás szerint majdnem mindnyája a halálbüntetés eltörlése mellett nyilatkozott.

— (A német fogházi hivatalnokok egylete) szeptember 4. és 5-én Drezdában tartá meg nagygyűlését Dr. Schwarze állami főügyész elnöke alatt, 75 hivatalnok vett részt a gyűlésben. Érdekes jelenség gyanánt említhetjük fel, hogy míg a tavaly Ausztria mondhatni nem is volt képviselve s így mintegy a haladásból e téren önmaga zárta ki magát, addig most 15 küldött volt jelen; Poroszország 18, Szászország 23 egyénnel volt képviselve. Reményljük, hogy a jövő évi összejövetelnél hazánkban is néhány fogházi hivatalnok az uralgó elvek tanulmányozására ki fog rándulni; addig is melegen ajánljuk honfiainknak ezen egyület közlönyét, mely „Blätter für Gefängniskunde“ czim alatt füzetként Heidelbergben jelenik meg, bizományban G. Weisz-nál. A börtönügyre vonatkozó elméleti s gyakorlati kérdések tárgyalása mellett kimutatásokat hoz a németországi intézetekről; tartalmának bősége mellett olyan ocsó, hogy mindenki könnyen megszerezheti. S mégis tudunkkal Magyarországra összesen egy példányban jár.

— (Az új büntető-törvény Belgiumban), mely f. év jun. 8-án hirdettetett ki, oct. 15-én fog hatályba lépni. 507 articulusból áll, melyek tiz czimre s ezek 2 fő részre oszlanak. A régiebb francia uézetnek hódol, de a Code pénal-tól mégis tetelesen eltér.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1867. negyedik évnegyedére.

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel
és a hivatalos rendeletekkel.

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik

Ökröss Bálint

Dr. Vünces Sándor.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap három részből áll: első a tudományos értekezéseket, második a curiai ítéleteket és értesítőket, harmadik a hivatalos rendeleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindenik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadijmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tiz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

— Az előfizetési-pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

TARTALOM: A biztosítási ügyről. Dr. B. A.-tól. — A tengeri hadijog fejlődése 1856 óta. Dr. Gosen után W. I. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCES SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A polgári törvénykezés tárgyában készített törvényjavaslatnak hiányai.

Ha lesznek, úgy mondja az igazságügyminiszter e törvényjavaslatot bemutató előterjesztésében, kik hiányokat fedeznek fel a műben, köszönettel fogadom a helyreigazítást. Szívesen elismerem, hogy e törvényjavaslat a javítás felé nagy lépésekkel halad, de el sem titkolhatom, hogy nem csekély számú rendelkezéseinek helyessége és számos szakaszoknak fogalmazása ellen alapos nehézségeket is találok felhozandóknak; ha nem késem azokat, a javaslat sorrendjét követve, a jogtudós közönség előtt feltárni, arra nem az igazságügyminiszter ur által kilátásba tett köszönet kiérdemlése, hanem azon kötelességérzet birt, melynél fogva magamat kötelezettnek érzem, a célba vett törvénykezési rendszer javításához szerény tehetségeimmel is hozzájárulni. Igaz ugyan, hogy a törvényjavaslat hiányainak kijelölésével jobbat nem ajánlok, e dolgozatommal tehát positiv eredményt nem teremtek; remélem azonban, hogy e negativ működésem sem fog hasztalannak tekintetni, nálam szakavatottabb férfiak nem késendének az általam kimutatott és általuk roszaknak elismert rendelkezéseket jobbakkal helyettesíteni.

I. A birói hatáskör.

1. Nem helyeselhető a 12. §. abbeli rendelkezése, hogy a születés törvényességének kérdése, a házastársak közt a gyermekek tartása és a házassági elválásból felmerülhető vagyoni követelések iránti keresetek rendezett tanácsu mezővárosok lakosaira nézve a megyei törvényszékhez utasíttatnak; a rendezett tanácsu mezővárosok lakosainak a szab. kir. városiaktól e tekintetbeni megkülönböztetése és a 7. §. általános szabálya alul tett ezen kivétel okszerűsége semmivel sem indokolható; a behozatni célzott illetőségi egyformaság pedig szenved mellette.

A végrendelet küllellékeit illető perekre nézve a hatáskör nincs szabatosan meghatározva, mert a 12. §. második bekezdésében előforduló kitétel „a jelen törvény szabályai szerint illetékes törvényszékek” ép ugyan vonatkozhatik az 1. §. 1. pontjára, mint a 12. §. első bekezdésére, és így kétes marad, vajjon ily perek rendezett tanácsu mezővárosok lakosaira nézve a városi vagy megyei törvényszék előtt indítandók.

Végtére nem hallgathatom el, hogy e szakaszban tett felemlítése annak, mikép a hamis eskü tényálladékanak megállapítására nézve a szentszékek megszűntek illetékesek lenni, ugyan nem hiba, a polgári törvénykezési rendtartásban azonban a tárgy logikai sorozatának megfelelőleg helyesebben elmaradhatott volna.

2. Hogy az árva-, gyámhatósági és gondnoksági

ügyek az örökösödési bíróságok hatásköréhez soroztatnak, elismerést nem érdemel; mert a mint a 24. §. vitatásánál kimutatni alkalmam leendő, nem helyeselhető e törvényben az örökösödési perekre nézve meghatározott birói illetőség; mert továbbá a dolog természeténél fogva ilyenné ügyek okszerűen csak a gondnokolt személyes bírósága hatásköréhez sorozhatók, a jelen törvény értelmében pedig ha a tömeg tárgyát ingatlanok is képezik ezen ügyek, a személyes bíróságtól nevezetesen rendezett tanácsu mezővárosokban egészen külön álló birtokbíróságokhoz utasíttatnak. Tegyük egy példát: A. kereskedő Nagyváradon több árvák hátrahagyásával meghal; hagyatéka áll a nagyvárad kereskedéséből és Pestmegyében fekvő ingatlan birtokából; az örökösödési perek elintézésére hivatva lenne Biharmegye telekkönyvi törvényszéke, miután A. ezen birtokbíróság területén lakott halála idején, és ez okból a gyámhatóság is Biharmegye telekkönyvi törvényszékét illetné. Hogy képzelhető elérhetőnek e törvényszék által gyakorlandó birtokbíróság ugyanazon törvényszék által elintézendő gyámhatósági ügyekkel; nem tűnik-e fel különösnek, hogy itt, a hol a hagyatéki tömegből Bihar megye telekkönyvi törvényszékének hatósága alatt a legkisebb vagyon sem esik, mégis ezen törvényszék kezelje gyámhatóságilag a Váradon lévő ingó és Pestmegyében lévő ingatlan vagyont?

3. A vásári bíróságok az 1836: 18. tczikkben körülírt illetőségük- és hatáskörükben azon módosítással vannak fenntartva, hogy szab. kir. városokban ezen bíróságoknál csak két szavazó bíróra lesz szükség; ebből tehát következtetnem kell, hogy a törvényjavaslat az 1836: 18. tczikk minden egyéb rendelkezéseit, tehát annak 17. §-át is akarja érvényben tartani, tehát azt, hogy a nemnemesek időközben a nemesekhez emeltetvén, rendezett tanácsu mezővárosokban vásári panaszok a szolgabíró által elítéltessenek; avagy érvényben marad-e az ideigl. törvénykezési szabályoknak V. czikke és az idézett 17. §-t módosító 2. §-a, és rendezett tanácsu mezővárosokban négy vagy két szavazó bíróra lesz-e vásári bíróságoknál szükség? Oly módozatról kellett gondoskodni, azt mondja a miniszteri előterjesztés, mely a törvénykezés szabályait kívül eső forrásokra hivatkozás nélkül egy műbe egyesítse; a vásári bíróságok meghatározásánál, ugy látszik, a tett nem követte az akaratot.

A vásári bíróságnak a napi piaczi forgalomból származó adásvevési üzletek- és alkukra nézve célzott alkalmazását nem ajánlhatom; országos és heti vásároknál egy külön vásári bíróság létrehozatalát a sok és rövid időre egy helyen nagyobbbrészt adásvevési üzletek és alkuk megkötése végett megjelenő idegenek nagy száma és az ily körülményeknél könnyen veszélyeztetett jogbiztonság követelményei javasolták, a napi

piaczi forgalomnál azonban ily szükség nem is létezik. Mindazon számos krajczárokat tárgyazó panaszokat, melyeket most a legcélszerűbben a kapitányi hivatal, vagy rendessommás bíróság elintéz, hibás lenne a vásári bíróság hatásköréhez utasítani; a napi piaczi forgalomnál — mely tág fogalom alatt majdan minden adásvevési üzlet fogna soroztatni — egyetlenegy körülményt sem találok, mely az 1836: 18. tcikkben szabályozott, ugymond, cannibalis eljárás alkalmazását csak legtávolabbról is indokolhatná. De ha már ezen kiterjesztést elrendelendőnek találják, az alkalmazás feltételeit is kellene szabatosabban meghatározni, mint az a 14. §. a) alatti pontjában történt; és különösen azt is az 1836: 18. tcikk rendelete szerint csak országos és heti vásárok ideje alatt bíraskodható bíróságok ezentul mindennap lesznek-e kötelesek a piaczi panaszokat elítélni, vagy csak egyik heti vásártól a következőig?

4. A váltó- és kereskedelmi ügyekre nézve legheylesőbb lett volna csupán azt mondani, hogy az eddigi törvényszékek eddigi illetőségükben megmaradnak; a fokozatos bíróságok felemlítése a tárgy logikai sorozatának megfelelőleg jobban elmaradhatott volna, annival inkább, mert a legfelsőbb bíróságkép említett magyar királyi curia szóból tekintettel a 3. §-ra, azt lehet következtetni, hogy a váltótörvényszék részbeni módosításával kereskedelmi és váltóügyekben beadott semmiségi panaszok illetősége és elintézésére nézve is a jelen törvényjavaslat rendelkezései lennének követendők, a mi csak nem lehet szándéka e javaslatnak.

5. A katonai bíróságok illetősége a valóságos hadi szolgálatban álló egyénekre nézve érintetlen hagyatván, ezen egyének szabatos meghatározása és kijelölése hiányzik: „a valóságos hadi szolgálatban álló“ kitételt az id. törv. szab. 39. §-ában is találjuk, s mindazonáltal szükség volt azt az 1864. február 9-én 10,273. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézménnyel magyaráztatni, és mindazonáltal számos ügyfél és számos bíróság ma sem tudja biztossággal megmondani, kik azon egyének, kik a valóságos hadi szolgálatban állók létszámához tartoznak. Itt is, úgy látszik, nem érte el a tett az akaratot, mert e tekintetben úgy a bírónak, mint az ügyfélnek a javaslaton kívül eső forrásokból kell meríteni tudomását. (Folyt. köv.)

Dr. W. F., ügyvéd.

A biztosítási ügyről.

IV.

Az eddig előadottakból már világos, hogy a biztosítás oly sokféle céljainak megvalósítására egyesek ereje elégtelen, sőt mivel a veszélyek majdnem minden polgárokat, vagy legalább azok legnagyobb részét egyaránt fenyegetik, már a méltányosság s a közérdek azt kívánja, hogy a veszélyeztetettek mindnyájan járuljanak az őket érhető csapások eltávolítására s illetőleg enyhítésére azáltal, hogy az egyest érő kárt mintegy maguk között fölosztván, amazt a tönkrejutástól megóvják, s így nem csak a kárt vallott egyént, hanem a jövőre nézve önmagukat is megszabadítsák azon folytonos félelemtől, miszerint valamely szerencsétlenség hirtelen koldusbotra juttathatná. Az ezen félelemtől megszabadulás pedig még azon másodlagos haszonnal bir, hogy ez által mind a termelők, mind a kereskedők nagyobb ösztön- és versenyre buzdíttatnak, mi általezek nagyobb vagyonszágra, a fogyasztók pedig olcsóbb termelésekre és árukra szert tehetnek.

Ezen igazságot elismerve, jöttek létre a különböző biztosítási társulatok.

Eleintén természetesen nem a nyereség vala a főczél,

miért is ezen társulatok a merő kölcsönösségre alapítottak oly formán, hogy a résztvevő tagok csak is egymást biztosíták valamely bizonyos esemény által okozott kár ellen. S ezen biztosítási mód még jelenleg is, kivált a parasztok között, sok helyen divatozik, s azon kétségtelenül jó hatással bir, hogy az ekkép biztosított egyéneknek maguknak is örködniök kell, hogy a mennyiben tőlük kitelik (leginkább csak tűzvésznel) azon szerencsétlenség be ne következzen, vagy ha már egyszer bekövetkezett, minél gyorsabban kölcsönös segedelem nyújtás által ismét eltávolíttassék, káros következményei minél kisebb mértékreszoríttassanak; a befizetések is csak akkor történnek rendszerint, ha valóságos kár állott be, még pedig egyedül aránylag ezen kár nagyságához képest, de ilyenkor nagyobb is szokott lenni a jutalék, mint a mindjárt megérintendő második biztosítási módnál. Egyébiránt bizonyos, hogy a kölcsönösségre alapított biztosítás nagyobbára s mintegy természetszerűleg csak az alsóbb gazdasági műveltségi állapotok mellett divatozik.

Legelterjedtebb azonban a biztosítás azon módja, mely szerint részvény-társulatok vállalják magukra azon kötelezettséget, hogy meghatározott, és bizonyos időszakokban fizetendő díj (Prämie) mellett az illető befizető kárvallottnak kárát megtérítendik, de az ily üzletnél elért nyereség a részvényesek osztalékát képezi; legujabban pedig több ilyen részvénytársulat (a folyó évtől kezdve az első magyar biztosító társulat is), hogy a közönséget a biztosításra hajlandóbbá tegye, a befizető biztosítottakat is az elérendő nyereség egy meghatározott százalékában részesítik.¹⁾

A biztosító társulatokkal legszorosabb összefüggésben állanak a viszontbiztosító intézetek, melyek a nagy közönséggel semmiféle közvetlen érintkezésbe nem lépnek, hanem egyedül a biztosító társulatok alapítókéjének biztosítására alakulnak. S ez csakugyan a legtermészetes viszony, ugyanezen intézkedésnek az első magyar biztosító társulat is köszöni ép gazdasági állapotát.

Helyén volna itt kis statisztikai képét nyújtani a legnevezetesebb külföldi államokban létező különféle biztosító intézetek és társulatoknak, de ez teljes lehetetlen, mert e téren — mikép már fentebb érintök — eddig legkevesebb történt, sőt a biztosító társulatok magok sem látszanak mindenütt tulajdonképi rendeltetésüket kellően ismerni, saját érdeküket igazán fölfogni, mert különben a legnagyobb készséggel kellene azon férfiak törekvéseit istápolni, a kik, nem várva be az intézeti tudósításokat, maguk önszántukból akarnák korunk ezen oly életbevágó egyik ügyének fejlődését, elterjedését s az abból folyó fontosságát és hasznát rendszeres egészben föltüntetve közzé tenni, ha csak megkaphatnák az általuk kívánt adatokat.²⁾

Ritkán szoktak a biztosítási intézetek és társulatok a biztosítás csak egy nemével foglalkodni, sőt azok is, melyek eleintén csupán bizonyos ággal foglalkodnak, később rendszerint egy vagy több mást is vonnak tevékenységük körébe, mivel ez által az egyiknél netán szenvedhető veszteségek a másik nyeresége által könnyen kipótoltathatnak, s így az ilyen társulatok alapjukban mindinkább megszilárdulnak. Ugyanez okból föltötte kívánatos volna, ha az egyes társulatok maguk között is lépnének egymással szorosabb viszonyba, mint hogy ily

¹⁾ Az u. n. országos biztosító intézetekről alább.

²⁾ Sasaki Th. I. munkája 30. lapján panaszkodik, hogy a biztosító intézetek az adatok beküldése iránti több ízbeni fölszólításai dacára őt még figyelmükre sem méltatták. — Hasonlóképen Konek is panaszkodik nagybecsű statisztikai kézikönyve 566. lapján, hol azt mondja, hogy ismételt szó- és írásbeli megkeresésére sem a fővárosban székelő ügynökségektől, sem az igazgatóságoktól nem kaphatta meg az 1863-ik évre szóló adatokat.

formán együttes hatásuk roppant arányban felfokozódnék, de az eddig tett efféle kísérletek még mindenütt sikertelenek maradtak, az anyagi eszközök czélszerű egyesítése helyett a roszul felfogott concurrentia kedvéért, inkább az erők szétforgácsolását tapasztaljuk.

A társulatok keletkezésére nézve meg kell még jegyezni, hogy a legtöbb államban az engedélyezési rendszer divatozik, mely szerint minden ily társulat csak az alaptőkének kimutatása, ennek megfelelő óvadék letétele, és alapszabályainak a kormány általi helybenhagyása után alakulhat s illetőleg léphet életbe. Sokan e rendszert a nemzetgazdasági elvekkel többé meg nem egyezőnek tartják és a biztosítási ügyet szintűgy mint az ipart és kereskedést minden korlátozás alól felszabadítani óhajtanák. De úgy hiszem, még sem volna tanácsos mindenütt az eddigi korlátozástól hirtelenül a teljes biztosítási szabadságra átmenni, mert eltekintve attól, hogy nem lehetne erre nézve általános, minden államra nézve, érvényes szabályt itt sem állítani föl, a közrend és a közönség védelme épen a biztosító intézetek és társaságok létrehozásánál az állam különösen tartozik gondoskodni arról, nehogy szédelgő speculációk által talán számosan elámíttassanak s a végromlás örvényébe sodortassanak. Szükséges pedig ezen gondoskodás annyival inkább, minthogy, mikép alantabb látni fogjuk, a biztosítási jog a legtöbb ország törvényeiben vagy épen nem, vagy csak hiányosan szabályozva találtatik.

Eddigélé a biztosító intézetek és az államhatalom közti viszonyának, úgy a biztosítást keresők mint az azt ígérők érdekében való megállapítására körülbelül a következő elvek látszanak érvényre jutni.

1. A biztosító intézetek keletkezése csak annyiban van kötve az állam jóváhagyásához, a mennyiben ez utóbbi szükséges arra, hogy az intézetek jogalanyoknak, vagyis jogszerzésre képes erkölcsi személyeknek tekinthessenek.

2. Az intézetek az egyes biztosítási szerződések kötésénél azonban nem szorulnak többé külön engedélyre.

3. Senki sem kényszeríthet arra, hogy csak bizonyos állami vagy kiváltságos intézeteket — hol ilyenek még léteznek — kizárólag vegyen igénybe.

4. Az államintézetek semmiféle előjogokkal vagy kedvezményekkel fel nem ruháztatnak.

5. A magánintézetek minden egyéb terhektől mentek, melyek a közadók s közadóbeli tartozásokhoz nem számíttatnak.

6. A kormánynak az üzletre való befolyása egyedül a felügyeleti jog gyakorlására szoríttatik, úgy mint a) minden intézet szervezkedése előtt köteles a szándékolt üzletet hatóságilag bejelenteni, a társulati szerződést vagy alapszabályokat, az alaptőkét, az általános biztosítási föltételeket s a tartalék alkotásának elveit előmutatni; b) bejelentendő minden az üzleti alapokbani változás is, mely azonban csak az annak behozatala után kötendő szerződésekre vonatkozhatik; c) a történt bejelentés a közhatóság részéről az intézet költségén a kormánylapban közzéteendő; d) az intézet évenként a befejezett számadásokat meghatározott alakban szerkeszteni tartozik, a közhatóság pedig arra feljegyzi, hogy a tartalékok nincsenek csekélyebb arányban felvéve, mint azt az alapszabályok kívánják, és hogy árvaszerű biztosítás mellett elhelyezvék; e) a befejezett számadás 6 hónap alatt a hivatalos és két más lapban közzé teendő; f) a történt bejelentés, valamint a számadásokra vonatkozó iratok bárki által megtekinthetők és másolatban kiadhatók; g) az intézet előjárói minden mulasztás vagy helytelenségért felelősek; h) az állam bármikor az üzleti könyvek, iratok s okmányokba betekinthet s a tartalékok

mikénti elhelyezése iránt magának meggyőződést szerezhethet; i) tapasztalt rendetlenségek esetében az állam a liquidációt sürgetheti, de csak törvény rendes útján, az illető bíróságok előtt; k) az állam rendőri közreműködése és befolyása, az ügynökök kirendelése, ügyvezetése a fizetendő biztosítási díj vagy kipuhatolt kártérítés nagysága iránt teljesen megszűnik.

7. Az állam külföldi biztosító intézetek működését beleegyezésétől felfüggesztheti¹⁾.

Ezen közjogi elvek, valamint egyrészt a biztosítási intézmény szabad fejlődését nem akadályozzák, úgy más részt a biztosítást kereső közönség érdekeit lehetőleg megóvják.

V.

Áttérek már most a biztosítás egyes neveire.

A legszokottabbak jelenleg a következők:

a) a szállítási biztosítás (Transportversicherung) a tengeren, folyókon vagy szárazföldön szállított áruk és termelények elvesztése vagy megsérüléséből származható károk ellen;

b) a tüzkár elleni biztosítás;

c) a jégkár elleni biztosítás;

d) a marhadög elleni biztosítás;

e) a hitelbiztosítás (Hypotheken-Versicherung);

f) legújabbán a tükörüveg-biztosítás (Spiegelglas-Versicherung), végre

g) az u. n. életbiztosítás.

Ezekon kívül fölhoznak még árvíz, betörés, lopás, kereskedési üzleteknél veszteségek által szenvedhető károk elleni biztosítást; de ezek nem alkalmas tárgyai a biztosításnak s a tőkék nem fordulnak szívesen az ilyen vállalatok felé²⁾.

A) A *tengeri biztosítás* (Seeversicherung) alatt érteni kell tengeri hajók- s azok rakományának tengeri veszélyek elleni biztosítását szerződés által, melyet a tulajdonos (biztosított) és valamely biztosító (Assureur) az iránt kötnek, hogy az utóbbi bizonyos díj lefizetése mellett amannak javára a veszedelmet magára vállalja s esetleges kárát neki megtéríti.

A tengeri hajózás — habár nem is oly mértékben, mint hajdanában, — de mai napon is számtalan veszéllyel jár, melyek a hajókár (Haverei, avarie, average) általános neve alatt ismeretesek. Ezen károk részint magát a hajót, részint annak rakományát, de mindkettőt egyszerre is érik. Különösen pedig értetnek az alatt azon károk, melyeket a hajón, vagy rakománya egy részén szántszándékosan kellett okozni, — de csak esetleges veszély miatt, — hogy ez által a többi megmentessék. Ide tartoznak tehát a javaknak a tengerbe

¹⁾ Lásd Rundschau d. Versicherungen, 15. évfolyam 20. füzet 472. l.

²⁾ Ezek a „balesetek elleni biztosítás” általános elnevezése alatt ismeretesek, s a balesetek következőkép osztályoztatnak, u. m.

I. Általánosok, melyek minden embert bármikor érhetnek, nevezetesen:

a) szabadon hagyott, befogott vagy nyereg alatt álló lovaktól származó balesetek, elgázolás, rugdalódzás stb.;

b) tengeren, tengeri fürdőben, vizen, jegen, folyók, tavak-, csatornákon megeshető bajok;

c) fagy által okozott szerencsétlenségek;

d) áradás és vízözön által okozott szerencsétlenségek;

e) lőfegyverek használata által, vagy tüzijátékok alkalmával előfordulható szerencsétlenségek;

f) villám, szélvész, vízförgeteg s egyéb elemi csapásokból eredő bajok;

g) égés és tüzoltáznál megeső bajok, meggyuladás stb.;

h) különféle egyéb eshetőségek p. kisikamlás, ebmarás, elvadult marha által szenvedett sérülések stb.;

II. Munka közben előforduló balesetek, u. m.

a) bányákban és kőfejtésekben;

b) a mezői ipar és baromtenyésztés körül;

c) ipartelepeken előfordulható mindennemű balesetek;

d) építkezés közben megeshető szerencsétlenségek, mérnökök, kőművesek, napszámosok, ácsoknál.

III. Vaspályákon előfordulható mindennemű szerencsétlenségek, összekocczanás, sinekből kisikamlás, gőzkatlan szétrepedése s az emberek által a közben szenvedett balesetek.

hánytatása (Seewurf); azon kár, mely ezen tengerbehányás eszközölhetése miatt okozandó volt; az árbo-czok megcsonkítása, kötelek, vitorlák, horgonyok elvágása (Kappen der Masten etc.); az önkénytes partravetődés; a partravetett hajó ismét megindítására teendő költségek; a szükségkikötőbe való bevezetés által okozott mindennemű költségek s az itt eladott javak, valamint az ezek és a tengerbe hányt javak fuvarbére és értéke; az ellenség vagy tengeri kalózkodás előli menekülés végett kiadott áruk értéke, vagy a valóságosan tett vagy csak ígért szolgáltatások; tűz, villám, jégzajlás, a hajó elsüllyedése s végre a hajótörés.

Mindezen számtalan veszedelem már igen régen arra indítá a kereskedőket, hogy magukat az innen eredő károk ellen lehetőleg biztosítsák.

A jelenleg majdnem mindenütt divatozó szokás és törvényes gyakorlat szerint csak annak van joga magát tengeri károk ellen biztosítani, a ki a biztosított tárgy megsérülése vagy elvesztése által valóban is kárt szenved, vagyis más szavakkal, a ki a biztosított tárgyak körül érdekelve van. Biztosíthatja tehát magát a hajótulajdonos (Rheder) hajója és rakományára nézve (amaz Cascover-sicherung neve alatt ismeretes); az áruk tulajdonosa áruira nézve, és a hajózalog-hitelező (Bodmerist) követelése tekintetében.

Általánosan kötelező erővel bíró jogszabályok: hogy semmiféle hajót igazi értékén fölül nem biztosíthatni; hogyha a hajó már a sik tegeren van, a szerződő felek egyikének sem szabad annak sorsa felől valamit tudnia; hogy a megtérítendő kárnak sem a biztosított, sem emberei valamelyike által előidéztetni nem szabad, hogyha a biztosított hajó felől tudósítás nem érkezik, az európai kikötőkbe rendelt hajóknál egy, a máshová rendeltéknél pedig két év múlva a tulajdonos a biztosított értéknek a biztosítóra leendő átruházása (Abandon) mellett az utóbbitól a biztosított értéket követelheti, ki azt a hiteles alakban készült kárlevél (dispatche) által bebizonyítható összeg erejéig neki egészen megfizetni tartozik.

Vége megjegyzendő, hogy a tengeri biztosítást nem csak társulatok, hanem egyesek is magokra vállalták, leginkább a kikötő városokban, mert a szárazföld belsején ily vállalatok, részint a tengeri hajózás s a tengerentuli viszonyok, valamint a kereskedelmi gyakorlat tüzetes ismeretét föltételezik, mely csak is a tenger társaságában szerezhető.

Hogy mily fontos a biztosítás ezen ága, könnyen elképzelhető a tengeri kereskedelem mai kiterjedése s azon roppant összegek után, a melyek itt szóban forognak. Így pl. csak a brémai és hamburgi társulatok és magán biztosítóknál (Privatassuradeur) 1863-dik évben 355,114,410 porosz tallérnyi érték volt biztosítva, míg az ugyan azon városokban működő külföldi társulatok még 109,467,048 p. tallérnyi értéket fődöztek. Hát még Angliában és Amerikában, hol ezen ügy már nagy tökélyre vergődött!

A tengeri szállítások iránti biztosítás haszna, ugyszólván, kiszámíthatatlan. Elmulasztása, ha valamely hajó rakományával együtt elveszett, igen gyakran számos családot tönkre juttatott.

Nem kevésbé fontos a *szállítási biztosítás a vaspályákon* támadható károk ellen. Tudjuk, mikép a vaspályák keletkezése, a vasvonal hálózatok elterjedése a közforgalomnak azelőtt nem is sejtített lüktetést adott, a veszedelmek általában véve kevesbültek ugyan, de még sem szűntek meg egészen, sőt a különféle kár új nemei mutatkoztak, minélfogva a biztosítás itt is mulhatatlanul szükségessé vált. Rendszerint a vaspályagazgatóságok vállaltak biztosítást minden szállítási

veszélyért, mely vidékükön belől történik, még pedig bizonyos érték erejéig különös pótványozás nélkül hallgatag, azon fölül csak bizonyos díjért, mely közönségesen fuvardíj-pótlék czime alatt követeltetik és fizettetik. — Sőt vannak már társulatok, melyek az utasokat a vaspályákon őket érhető szerencsétlenségek (életük s egészségükben) ellen biztosítják, vagy bizonyos hosszabb időtartamra, vagy csak bizonyos utazásra (Zeit od. Tour-versicherung) ¹⁾

A folyókon és csatornákon való szállítás a gőzhajózás által szintén nagy lendületet vőn, de a vaspályák gyors elterjedése, gyakran a nagy folyamok mentében mindkét part hosszában, ismét észrevehető csökkenést okozott, mely még nagyobb mértékben alábbszállna, ha a vaspályatársaságok olcsóbb tariffára határoznák el magukat. Mindazáltal a folyóvizeken szállítás, mely egyszersmind a legtermészetes és sokkal kevesebb költséget igényel, mindig szükséges lesz, s vele együtt a biztosítás is.

Ezen biztosítás nem terjed ki azon károkra, melyek hadi események, zendülés, polgárháboru, rablás, kalózkodás, lopás, dugárusság, sikkasztás, hatósági intézkedések, löpor, durrantó eszközök, oltatlan mész s egyéb különösen veszedelmes vegytani termelények ugyanazon hajón való szállítás, vagy hiányos csomagolás, vagy az áruk sajátos természeti tulajdonságai folytán keletkeznek (p. a gabona megmelegedése, gyümölcs rothadása, elfagyása, törékeny tárgyak összezúzása, érczek és érczből való tárgyak megrozsdásodása, folyadékok kifolyása stb). Szintugy ki van zárva minden kár, mely a biztosított által tudva, vagy épen szántszándékosan okoztatott.

Csak a valóságos szállítmányi kár pótoltatik, nem pedig a baj beállta után a javak tovaszállításánál közbejött késedelemből eredhető kár is.

Kizárva továbbá a biztosításból pénz, okmányok, számadási könyvek, állam és érték-papírok, arany, ezüst, ékszer, festvények s bármely kéjbecsárral bíró tárgyak, kivéve ha a kötvényben világosan fölemlítették.

A biztosítás a biztosított nézve soha nem szolgálhat nyereség forrásul; egyedüli célja a szállítmányi kár megtérítése, miért is a kötvényben foglalt biztosítási somma koránt sem tekinthető a biztosított jószág valódi értékéül, hanem csak a díjilletmény fokmérejeül s a kárösszeg maximumául.

Kezdődik pedig a biztosítás a biztosított javaknak a szállításukra rendelt hajó fedélzetére való megérkezésével, és tart a rendeltetés helyére való megjelenésükig, s legfeljebb innen számítva a hetedik nap estéig.

Érvénytelen a biztosítás, ha a biztosított javak a szerződés megkötésekor már kárt szenvedtek volna, akár tudta a biztosítást vevő akár nem.

Ha biztosított javakkal megrakott hajót veszély fenyeget, a biztosított vagy megbízottja, vagy a hajóvezetője köteles erről haladéktalanul a legközelebbi ügynökséget értesíteni s ennek utasításait követni, de addig is a rakomány biztosságba helyezése iránt gondoskodni; minden ebből támadható költségek a javak értékéig a társulat által megtérítettén.

Minden, a biztosított javakon megesett szerencsétlenség legott a legközelebbi helység előljáróságánál bejelentendő és arról jegyzőkönyv felveendő, mely legfeljebb 8 nap alatt az intézetnek, vagy egyik ügynökének átadandó; a biztosítottnak vagy helyettesének pedig, mielőtt a szenvedett kár tudomására esik, a társulat vagy ügynökének értesítése mellett mindent el kell követnie, mi a javak megmentésére kívántatik. Ugy szintén tartozik mielőbb saját költségén mindazon okmá-

¹⁾ Lásd a fennebbi jegyzetet.

nyokat megszerezni, melyekből úgy a történt baj valódisága, mint a veszteség nagysága világosan kitűnik; a társulat pedig jogosítva van az illetőktől vallomásaik megerősítésére a bíróság előtti eskütelét követelni. A társulati ügynökök továbbá minden előleges bejelentés s a biztosítottak közreműködése nélkül is mindent elrendezhetnek, a mit a fenyegető veszély elhárítására szükségesnek vélnek.

A szenvedett kár vagy teljes vagy részleges.

Ha a biztosított javak egészen elvesztek, vagy annyira megkárosodtak, hogy a rendeltetés helyére való továbbállításuk lehetetlen, akkor az egész veszteség (teljes kár) t. i. a biztosítás idejekor volt értékük az átrakodási és fuvarozási költséggel együtt térített meg; ha ellenben a javak csak részben károsodva érkeztek meg rendeltetésük helyére, akkor csupán ezen, az érdekelt felek részéről nevezendő becsüsök által megállapított kár pótoltatik, mely azonban a biztosított összegnél nagyobbra soha nem rughat, miután a többire nézve az illető önbiztosítónak tekintetik.

A kár 8 nappal a liquidáció után a kötvény beváltása és külön nyugta mellett a biztosítottaknak kifizetetik; a társulat pedig ezen nyugta pusztá birtoka által a biztosítottak megtörtént kára iránt harmadik személyek elleni viszkereseti igényeibe is lép.

Minden csalárdság, vagy az elvállalt kötelek nem teljesítése a társulatot kártérítési kötelezettsége alól teljesen fölmenti.

A támadható peres viták fölött választott bíróság jár el. A mely követelés a szenvedett kártól számítandó 6 hónap alatt a választott bíróság elé nem hozatik, elenyészett.¹⁾

B) A tűzkár elleni biztosítás azon szerződés, mely által az egyik fél magát arra kötelezi, miszerint a másiknak a tulajdonához tartozó ingó vagy ingatlan tárgyakon bizonyos időn belül, akár tűzvész, akár pedig ennek elfojtása és tovább terjedésének meggátlása miatt szenvedett kárát megtéríti, a másik fél pedig amaz irányában vagy hasonló kötelezettséget vállal, vagy pedig a helyett bizonyos pénzösszegnek (Prämie) lefizetésére magát kötelezi.

A tűzkár elleni biztosítások is tehát vagy merő kölcsönösségen alapulnak, vagy részvénytársulatok által eszközöltetnek.

A kölcsönös biztosítási társulatoknál a tűzkárosultak kármentesítésére kívántató összegek csak valóságos kár esetében osztatnak föl az egyes társak között, az előleges kiadások ellátására pedig nem-kamatos belépti díjak fizetnek, melyek kamataiból a kezelési költségek fedeztetnek. A biztosítások hosszabb rövidebb időszakra szólnak, a társak azonban rendszerint határtalan hozzájárulásra köteleztetnek, s épen ezen körülmény, valamint a belépti díjak magassága s a részfizetések osztályozásának teljes hiánya miatt az ilyen társulatok nem igen terjednek.

Legközönségesebbek a részvény-társulatok. Ezeknél a közönség irányában vállalt kötelezettségre nézve a garantiát a részvényesek által összeadott alaptőke nagysága képezi. A társulat számítása főképen azon alapszik, hogy az egyik vidéken szenvedett veszteségek a másutt elért nyereségek által jókor ki fognak egyenlítettetni. Nagyobb biztosság kedvéért azonban tartalék-alapról kell gondoskodni, mely évről-évre lehetőleg gyarapítandó, s azért a rögtöni nyereségvágy inkább fékezendő.

Némethonban különbséget tesznek még tiszta ma-

gánjellegű és ugynevezett országos biztosító intézetek között, mely utóbbiak a kormány közvetlen igazgatása alatt állanak, posta s bélyegdíjmentességben steff. részesülnek, de azért még sem vetköztetik le egészen a magánintézetek természetét.

Ezen országos biztosító intézetek a kölcsönösség elvén alapulnak s a polgárok azokban részvételre azelőtt kényszerítették. Előnyeiképpen hozzák 1. az olcsó igazgatást, 2. a háztulajdonosok hitelére való jótékony befolyást, mert a biztosítást nem szabad visszautasítani s kárpótlást vonakodás nélkül ki kell fizetni, 3. a tűzkároknak az intézet nagy hatásköre által könnyű kiegyenlítését, még kisebb társaságok egyes nagy veszteség által érzékenyen sújtathatnak s megingattathatnak, 4. azon körülményt, hogy könnyebb egyetlen intézet fölött felügyelni, mindenféle visszaéléseket és szabálytalanságokat meggátolni, mint számos bel- és külföldi társulatot ellenőrizni. Árnyoldalai ezen országos biztosító intézeteknek, hogy alapszabályaikban és igazgatásában soká maradhat fenn valami hiányos intézmény a nélkül, hogy a biztosítottaknak módjukban állana e bajon segíteni, továbbá hogy a biztosítottak járulékaik majd magasabban, mint szabad magánintézeteknél, majd pedig a biztosítottak egyrésze aránytalanul súlyosabban terheltetik, mint szükséges volna. Angliában, Franciaországban s nálunk az ilyen országos biztosítási intézetek ismeretlenek, de fölöslegeseek is. -- Egyébiránt nem helyeselhető azon eljárás sem, hogy a háztulajdonosok a biztosításra kényszerítettessenek, mert 1. saját érdekük leginkább parancsolja a biztosítást, s nem kell senkit saját javára kényszeríteni, 2. a jelzálogi hitelezők a biztosítást a kölcsön feltételeül szabhatják s meg is szabják, ha adósaik arra nem kényszerítettetnek, 3. a kényszer hatálytalan, ha csak a biztosítandó összeg nagysága nem határoztatik meg, mi által a kormány a beavatkozás minden terhét és felelősségét magára veszi, 4. a szabad választás mellett a házbirtokos azon módot választja, mely neki legtöbb előnyt nyújt¹⁾.

A biztosítandó tárgyak osztályozása, mely szerint a veszedelmesebbek nagyobb díjnak vettetnek alá, mint a lehetőleg tűzmentesek, czélszerűtlennek bizonyult, mert habár tagadni nem lehet, hogy a veszedelem csekélyebb volta csekélyebb biztosítási díjt is látszik kívánni, úgy másrészt az is igaz, miszerint ily osztályozás mellett épen a legszegényebb sorsu polgárok sújtatnának, kik szegénységük miatt nem képesek, nagyobb biztossággal építeni házaikat. S így azon néposztály, mely leginkább szorulna a biztosítás jótékony hatására, a biztosítástól nem csak visszariasztatnék, hanem egészen elzáratnék. Ide járul, hogy a tűzveszély nagyobb-kisebb volta nem is függ épen csak egyes háznak különös építésmódjától, hanem annak fekvése és más házakkal összefüggésétől, úgy nemkülönben az oltó eszközök többé kevésbé tökélyes szerkezetétől, gyors segély lehetőségétől és más efféle körülményektől.

A célnak inkább megfelelő azon eljárás, mely szerint minden egyes biztosítási szerződésnél a helyviszonyok is kellőképen tekintetbe vétetvén, különbség tételik a biztosítandó tárgy értéke s annak biztosítási összege között; az érték minden esetre kipuhatólandó ugyan, hogy ez által úgy a tulságos, mint a mértéken alóli biztosítások mellőztessenek; a tulajdonos azonban csak egy bizonyos összeg erejéig is biztosíthat, s a mi a földolog, házának el nem éghető részeit biztosítani nem tartozik. Ez által a fentebbi összeütközni látszó érdekek mintegy kiegyenlítettetnek, mert egyrészt a tulajdonostól függ, mekkora biztosítékot kíván, másrészt

¹⁾ Lásd az első magyar biztosító társulatnak a vizen szállított javak ránti biztosítási feltételeit.

¹⁾ Lásd Rau: Grundsätze der Volkswirtschaftspolitik. 5. kiadás. Heidelberg 1862. ja 24. és köv. §§.

pedig ő rajta is mulik ha számításában bármi tekintetnél fogva önnönmagát ámitotta.

Czél szerű és szigoruan kezelt tűzrendőri törvények a biztosítási intézmény istápolására okvetetlenül megkívántatnak, mert csak ezek által lesz lehetséges úgy a biztosítók mint a biztosítottak kölcsönös érdekeiket kellően megóvni, mindennemű csalásoknak s ezekből eredhető még nagyobb szerencsétlenségeknek elejét venni. Poroszországban p. az, ki valamely árutárt bebizonnyithatólag valódi értékén fölül 10—30 százalék, egyéb ingó vagyonát pedig a valódi értékén fölül 20—50 százalék erejéig biztosítja, 500 tallérnyi pénzbírsággal sújtatik.

Öszinteség, nyilvánosság, világos, mindenki által könnyen megérthető feltételek megállapítása, perlekedés esetében a lehető legegyszerűbb s leggyorsabb eljárás — úgy a biztosító társulatok mint a magát biztosíttatni kívánó közönség kölcsönös érdekében áll.

Csak nem minden biztosító intézetnek vannak egyformánhangzó általános és többféle különös feltételek, melyek a kártérítési kötelezettségre vonatkoznak. Az intézet ezek szerint nemcsak a közvetlen tűzkárt szokta pótolni, hanem azon veszteséget is, mely villámütés, oltás, megmentés, szükséges kihordás vagy bebizonnyítható eltűnés folytán a biztosított tárgyakon okoztatik, valamint végre azon kárt is, mely épületeken valamely tűzvész alkalmával az illetékes hatóság intézkedése folytán tett lerontás által támad. Drágaságok, ékszerek, zsebórák, festvények, s általában mindennemű ritka és kéjbecsű tárgyakra, akár legyenek ingók akár ingatlanok, a biztosítás csak akkor terjed ki, ha azok a kötvényben (police) világosan megérintetnek. Épületeknél, különös kivétel esetén kívül, rendszerint a pinczék és az alapfalazat is a biztosítás alatt értetnek.

Kárpótlás nem nyújtatik oly tűzkároknál, melyek hadi események, fegyveres erő, zendülés vagy lázadás, jogtalan erőszak, földrengés, tűzokádás, vagy a biztosítottak vastag gondatlansága miatt támadnak. Explosióknál csak akkor felelnek rendszerint a biztosító intézetek a történt tűzkárért, ha különös díjpótlék fejében az explosió által okozott károkat világosan magukra vállalták.

Rendesen pedig nem szokott a kár megtéríttetni:

1. Az oltás alkalmával elveszett vagy megkárosodott tárgyakra nézve, ha nem közvetlenül azon épület, melyben léteztek, vagy a tözsomszédságban lévő épület gyuladt meg, és ha az égéstől számítandó 3 nap alatt az elveszett vagy megkárosodott tárgyak jegyzéke az illető hatóságnál be nem nyújtatott;

2. ha a kötvény alapjául szolgáló ajánlatban a tűzveszélyességre befolyó minden körülmény tüzetesen meg nem neveztetett;

3. ha a biztosítást vevő nem jegyeztette fel, vajjon a biztosított tárgyaknak ő egészben vagy csak részben tulajdonosa, vagy talán csupán hasznélvezője;

4. ha a biztosítást vevő elmulasztja feljegyeztetni azt, hogy a tárgy már másutt biztosíttatott;

5. ha a díj nem fizettetik;

6. ha a biztosító intézet a tűzveszélynek időközben lett nagyobbodásáról, a tulajdonos személyében vagy a javak elhelyezésében beállott változásokról ideje korán kellőleg nem értesítettik, vagy a javak az ő tudta és beleegyezése nélkül még más intézetnél is biztosíttatnak;

7. ha a tűzveszély alkalmával a biztosított tárgyak megmentése és megőrzése körül telhetőleg gondoskodva nem lett;

8. ha az intézeti ügynökség vagy igazgatóság nyomban a tűz kiütése után, vagy legfeljebb 24 óra alatt az égésről nem értesítettik;

9. ha a biztosított elmulasztja az égés után legfeljebb 24 óra alatt a hatóságnál jelentést tenni a tűztámadás ideje, valószínű oka, az oltás körül kifejtett tevékenysége, a tűzkár nagysága és terjedelme iránt, valamint ha elmulasztja sajátkezüleg aláírt kártérítési számláját az ügynökségnél vagy igazgatóságnál bemutatni, és pontosan meg nem mondhatja hány tárgya volt egyáltalában a tűzveszélykor, mennyi égett el vagy károsodott meg, mennyi veszett el, és mit sikerült megmentenie, mindegyik becsárát pontosan megnevezvén;

10. ha a biztosított a kárösszeget szántsándékosan magasabbra teszi, ha oly tárgyakat is jelent be, melyek az égéskor ott már nem léteztek, ha a megmentett javakat elhallgatja vagy elsikkasztja, ha igényei igazolására hamis okmányokkal él, végre ha a tüzet vagy maga szántsándékkal, vagy vétkes mulasztás által okozta;

11. ha az intézet kívánságára állításai bebizonnyítása végett üzleti könyveit vagy egyéb okmányait előmutatni, vagy a bíróság előtt esküt letenni vonakodik;

12. ha a tűzvéstől számítva 6 hónap alatt a kár vagy kölcsönös írásbeli egyezkedés által meg nem állapíttatik, vagy legalább a biztosított részéről igényei érvényesítésére az illető törvényszék előtt formászerű kártérítési per nem indíttatik.¹⁾

A különös feltételek igen sokfélék s nem ritkán a biztosítási intézmény értékét tetemesen leszállítják.

A tűzkár elleni biztosítás általában a következő hatásokban nyilvánul, u. m.

1. azt, a ki avval él, számos gondjai egyikétől szabadítja, mert ha vagyona tűz által megkárosíttatik, vagy tönkre jut, kárpótlásra számíthat.

2. A nemzeti jóllétet emeli az által, hogy a forgalomra és termelésre nagyobb összegek fordíthatatnak, mint az biztosítás nélkül történnék, és meggátolja az elszegényedést, hol az tűzvész folytán be szokott állani.

3. Közvetve a hitelre s újabb építkezéseknél a biztosság emelésére, valamint kitörő tűzvéstől a veszély kevesbitésére, hat, végre

4) gyarapítja különösen azon intézeteket, melyek által a tűzvéstnek eleje vétetik (t. i. a tűzoltó egyletek keletkezése, s a tűzoltó szerek tökéletesbitése által).

Ezen nevezetes eredményeinél fogva a tűzkár elleni biztosítás valóban kiváló figyelmet érdemel s minden polgár mintegy hazafiui kötelességének tartsa, ezen intézmény fontosságáról előbb önmagának kellő fölvilágosítást szerezni, azután pedig a többi polgártársait az iránt tájékoztatni s a tűz által szenvedhető vagyonuk biztosítására buzdítani. Kivált a tanítók, lelkészek s közsegélőjáróknak kell ebben hathatósan közreműködniök. Ne higgye senki, hogy ez által csak egyes biztosító társulatok érdekeit mozditja elő, sőt inkább ezzel csak a közjónak tesz hasznos szolgálatot.²⁾ (Folyt. köv.)

Dr. B. A.

¹⁾ Lásd Bühren id. művét 12. s köv. 11.

Valamint a tűzkár biztosításnál, úgy másféle biztosításoknál is a biztossági nagysága függ: 1) a biztosított tárgy értékétől, 2) a veszély nagyságától, melynek az ki van téve, 3) az átlagos veszteség nagyságától, 4) az országsszerte divatozó kamatlábtól, 5) a biztosítottak számától és 6) a biztosító társaságok versenyzésétől. Lásd Karvasy: Nemzetgazdaságtanát a 211. lapon.

²⁾ Poroszországban 1864. évben a „Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus“ szerint 123 tűzkárbiztosító társulat számíttatott, melyeknél összesen 4,890,200,000 tallérnyi érték volt biztosítva és 9 millió 970,400 tallérnyi díjak fizettettek. 1862. évben ott 18½ millió főnyi lakosság mellett egy-egy főre 235 tallér, ellenben 1864. évben 19¼ millió főnyi lakosság mellett egy-egy főre már 254 tallér esett a biztosított összegekből, úgy hogy a gyarapodás 8 % volt.

TÖRVENYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

153. §. A szemle teljesítése előtt a szakértők megesketen-
dők arra, hogy a szemle tárgyát pontosan megvizsgálják,
s véleményüket részrehajlás és melléktekintet nélkül, szakis-
meretük szerint jó lélekkel a tiszta és teljes valósághoz képest
fogják előadni.

Ezután a szemle teljesítendő, s ha szükséges a szemle tár-
gyáról térkép vagy egyéb rajz készítendő.

A szakértők véleménye rendszerint átalok külön írásba
foglalta a jegyzőkönyvhöz csatolandó, csekélyebb fontosságú
tárgyaknál pedig magába a szemléről készítendő jegyzőkönyv-
be iktatandó. Mindkét esetben a kisebbségnek külön véleménye
is fölvétetik.

A jegyzőkönyvet a bíróság a felek és szakértők előtt fel-
olvasva, a szükséges változtatásokat pótlólag beiktatja, a felek
és szakértők által aláírattja; ha pedig valamelyik közülök alá
nem írta, ezen körülményt az ok előadása mellett megjegyzi.

154. §. Mennyiben legyen a szakértői vélemény a per el-
döntésénél irányadó, — minden egyes esetben a bíróság ítéle-
tétől függ.

Szakértők illetménye.

155. §. A szakértők járandóságai a szemlét teljesítő bíró
által határozatnak meg, s azokat a bizonyító fél tartozik elő-
legezni.

156. §. A szemle iránti szabályok a bírói becsünél is al-
kalmazandók.

Észrevételek a szakértők véleménye fölött.

157. §. A bírói szemle után a szakértők véleménye iránti
észrevételekre s az eljárásra nézve ugyanazon szabályok tar-
tandók meg, melyek fentebb a 147. §-ban a tanubizonyításnál
megállapítvák.

V. Fejezet.

Eskü.

Az eskü megítélése.

158. §. A bíróság azon személyt, ki az esküt letenni tar-
tozik, az ítéletben nevezze meg, s rend szerint csak magukat a
perben álló feleket kötelezze az eskü letételére.

159. §. Eskü általi bizonyítás meg nem engedhető oly fél-
nek, ki elmebeli vagy testi fogyatkozások miatt, vagy más okok-
nál fogva arról, mit esküvel kellene bebizonyítania, saját érzé-
kei által bizonyos tudomást nem szerezhett, s a ki esküjének
bizonyítékul elfogadhatása tekintetében minden kifogáson felül
nem áll.

160. §. Az eskü tartama az ítéletben szó szerint kifeje-
zendő.

Az eskü nevei.

161. §. Az eskü nevei a következők:

- a) főeskü;
- b) a pót eskü;
- c) a becsülő eskü, és
- d) a fölfedező eskü.

Főeskü.

162. §. A 118. §. d. és e. betűi alatt kijelölteseteken kívül főes-
künek csak akkor van helye, ha abban mindkét fél megegye-
zett, s azon tények iránt, melyek főesküvel bizonyítandók,
megállapodtak; ha mindjárt a perben ezen tények mellett
semmi bizonyíték sem hozott is fel.

A főesküvel eldöntött perben perorvoslatnak helye nincs.

Póteskü.

163. §. Ha valamelyik fél állításának bebizonyítására fél
bizonyítékot hozott fel, s azt az ellenfél meg nem erősítette:
a bizonyíték kiegészítése végett a bíró által pótesküre bocsát-
tathatik, habár azt a fél maga nem ajánlotta is.

164. §. Ha pedig ugyanazon tényre nézve mindenik fél a
maga állítása mellett fél bizonyítékot hozott fel, vagy az
egyik félnek fél bizonyítékát a másik szintén fél bizonyítékkal
gyengítette, a bíró ítélje meg, melyik félnek kelljen a pótesküt
letennie.

165. §. Ha valamelyik fél döntő körülmények iránt fontos,
de minden egyes ténykörülményre ki nem terjedő, és egyedül
magukban fél bizonyító erővel sem bíró bizonyítékokat hozott
fel, ezen esetben is a bíróság a bizonyító felet a per körülmé-
nyeinek méltó figyelembe vételével pótló esküre bocsáthatja.

Becsülőeskü.

166. §. Midőn valamely kártérítési vagy egyéb, valódisá-
gára nézve kétségen kívül álló követelés összege be nem bizo-
nyított, a bíróság a bizonyító felet becsülő esküre bocsáthatja,
habár ez azt nem ajánlotta is.

Felfedező eskü.

167. §. Ha valaki okiratokat, adósságokat vagy értéket tar-
tozik nyilvánítani, az ellenfél kérelmére köteleztethetik, hogy
mindent, a mi a tárgy felől tudomására van, fölfedezzen, és be-
mondása valóságát felfedező esküvel bizonyítsa.

Az ily kérelmek, a mennyiben nem önálló kereset tárgyát
képezik, a főügy folyama alatt a per bírójánál alkeresetlevél
alakjában előterjesztendő, külön jegyzőkönyvben legfeljebb 3
nap alatt letárgyalandók, s a bíróság által a tárgyalás befeje-
zése után 3 nap alatt végzésileg eldöntendő (132. §.).

Ha a tárgyalás alkalmával a kérelmet benyújtó fél ellen-
fele tagadná azt, hogy ő valamit fölfedezni köteles, ez esetben
a bíróság mindenek előtt ezen kérdést döntse el végzés által,
— mely ellen mindkét fél halasztó hatálylyal folyamodhatik a
felsőbb bírósághoz.

Mihelyt pedig ezen kérdés a kérelmező fél javára jogér-
vényesen eldöntetett, a bíróság további tárgyalás nélkül az
ellenfélnek hagyja meg, hogy a fölfedező esküt a bíróság által
azonnal a végzésben kitűzendő határnapon tegye le, különben
az, mit az ellenfél a felfedező eskü tárgya iránti tárgyalás al-
kalmával előadott, valónak fog vétetni. Ezen végzés ellen per-
orvoslatnak helye nincs.

Esküre jelentkezés.

168. §. Azon fél, kinek ítélet következtében pót- vagy
becsülő esküt kell letennie, tartozik az első- vagy másodbíróság
ítéletének jogerejüvé válta után, vagy ha a per a harmad bíró-
sághoz is felvitetett, a harmadbíróság ítéletének kézbesítése
után 15 nap alatt az eskü letételére határnapot kérni, s azt ak-
kor letenni, különben a bizonyítás nem teljesítettnek tar-
tandó.

Az eskü letétele.

169. §. Az esküt személyesen, és a mennyire a körülmé-
nyek engedik, a perben eljáró bíróság színe előtt minden ünne-
pélyességgel kell letenni. Fontos okoknál fogva a bíróság a
fél kérelmére megengedheti, hogy az esküt hasonló fokú más
bírótság előtt tegye le, mely az eskü felvétele végett hivatalból
megkeresendő.

Végre betegség vagy egyéb akadály esetében, a bíróság
a fél kérelmére egy bírói tagból és egy tollvezetőből álló kül-
döttséget bízhat meg az eskü felvételére.

170. §. Az esküt teendő félnek ellenfelét az eskü letéte-
lére kitűzött határnapról a bíróság értesíteni tartozik; azon-
ban az eskü az ítéletben meghatározott következmények terhe
alatt, az ellenfél elmaradása esetében is leteendő.

Jegyzőkönyv.

171. §. Az eskü letételéről külön jegyzőkönyv vétetik fel,
s abba az eskü alatti vallomás tartalma szóról szóra bevezette-
tik, azután pedig a jegyzőkönyvet az esküt tett fél aláírja, vagy
ha írni nem tud, két tanu előtt keze keresztvonásával meg-
jegyzi.

Az eskü letettnek tartása halál után.

172. §. Ha azon fél, kinek az eskü jogérvényesen oda ítél-
tetett, az ítélet hozatala előtt vagy után meghalt, a bíróság, a fél
jogutódainak kérelmére az ellenfél meghallgatása után végzés-
sel döntse el, vajjon az esküt a fél jogutódai letehetik-e, vagy
pedig azt az elhalt fél által letettnek tartani lehet-e?

Az eskü letettnek csak azon feltétel alatt tartathatik, ha
a fél arra maga ajánlkozott, s ez iránt azon körülményeknek,
— melyekre megesküdni akar, határozott kijelölésével, akár az
általa sajátkezüleg aláírt periratban határozott nyilatkozatot
tett, akár pedig külön sajátkezüleg aláírott, vagy ha írni nem
tud: keze keresztvonásával két tanu előtt megjegyzett nyilat-
kozatát a per befejezése előtt a percsomóhoz tette, és az eskü
letételét sem késleltetni, sem perorvoslatok által magától elhá-
ritani nem igyekezett.

Az e kérdésben hozott végzés ellen mindkét fél semmi-
ségi panaszszal élhet. (Folytatása következik.)

K ü l ö n f é l é k.

— (Az angol fegyházak statistikájához.) Az angol fegy-
házi igazgatók jelentése szerint 1853. óta 22,829 férfi- és
3622 nőfegyencz bocsáttatott el az intézetekből, részint a bün-

tetési idő letelte, részint a további büntetésnek elengedése miatt. Az általános tapasztalás mutatja, hogy a fegyenczek egészségi állapota a fegyházakban javult, de sajátságos tünemény az, hogy azon foglyok, kik mai nap az elítéltek többségét teszik, testi tekintetben egészen különböznek azon egyénektől, kik még csak pár évvel ezelőtt a legnagyobb contingenszt szolgáltatták. Akkor a fegyenczek majdnem mindnyájan csontos, jó egészségű, erős egyének voltak, míg ma ezeknek osztálya csak egyesek által van képviselve s a nagy többség elerőtlenült szervezettel jön az intézetbe, kényszer munkára alkalmatlan.

Igen szembetűnő a kimutatásokban az élethossziglan elítéltek számának csökkenése; mert míg 1834-ben 864 személy ítéltetett élethossziglani transportációra, addig már 10 év múlva e szám 180-ra szállott. Az 1854-ik év csak 31 ilyen esetet mutat, 1864-ben pedig csak 12, 1865-ben 4 és 1866-ban csak 2 ítéltetett el élethossziglan. E számba az élethossziglani fegyházra változtatott halálítéletek nincsenek betudva, a múlt évben 13 ilyen ítélet hozatott. 1866 végén az életfogytiglan elítéltek száma az összes angol fegyházakban 77-et tett.

— (A „Zeitschrift für die Österreichische Advokatur“ f. évi 42. száma a subeni fegyintézetéről) a következő nem érdektelen közleményt hozza. A subeni intézet, mely hajdan ágoston rendi kanonokok prépostsága volt, az Inn és subeni patak közt egy kiálló meredek magaslaton fekszik; az épületnek helyzete és fekvése igen érdekes; egy órai távolság választja el a kedélyes Schärding nevű határszéli falutól.

1855-ben vette meg az állam Wrede hercegtől s nőfegyenczek számára büntető intézetté alakítván át, vezetését „a jó pásztorról“ nevezett nénékre bízta.

Legujabban az intézet alkotmányt cserélt, rendelve lett papi és politikai foglyok, továbbá olyanok számára, kik éltük 14—20 éve közt vannak.

Hallani s olvasni lehetett itt is ott is, hogy a kormány Subent példány intézetté akarja alakítani; kíváncsiak voltunk egy ilyent látni.

Egy egyszerű körüljárás az intézet helyiségeiben meggyőzött arról, hogy itt sem a magány-, sem a hallgató, sem a vegyes, hanem leszámítva azon méltánylattal fogadandó intézkedést, hogy a politikai foglyok a többiektől különválasztvák — az ősidőkből régi közös rendszer van megtartva.

Feltűnik ugyan nemcsak az intézetben s a börtönügy legfőbb vezetőjén, hanem az intézeti elöljárón is, hogy mindnyája előtt a jóltevő emberies szellem lebeg, fel azonban az is, hogy elvonvák tőlük az eszközök, e szellemben következetesen s hatálylallyal működhetnek.

A helyett, hogy így szólnánk: külön intézetre van szükségünk papi-, politikai foglyok s fiatal büntetettek számára, építsünk tehát e célból s ennek kívánalmait szerint egyet; úgy látszik, hogy inkább ezt mondtuk: van egy régi zárda épületünk, tegyük ebbe a bűnösök e három kategóriáját, mégis csak értünk el ezáltal valamit, hogy ezeket a többi büntetettekkel elkülönítettük.

Fő figyelmem ezen intézetnek legfontosabb osztályára volt irányozva, arra t. i. melyben a fiatalok őriztetnek. Bámulatomra azonban azt tapasztaltam, hogy e fiatal emberek a helyett, hogy az éjet elkülönített zárkákban töltenék, 40—50-en együtt egy szobában jó szorosan egymás mellé helyezvék, továbbá — a mi az egész műre a koronát teszi — hogy az éji időt közvetlen szoros éber felügyelet nélkül töltik. Megborzadtam.

Bámulatomat másodszer az alábbirt pályázat költé fel: A subeni cs. kir. fenytő intézetben a következő szolgálati állomások töltendők be: 1) 4 felvigyázói állomás fiatal bűnözőkre. 2) 4 munka felügyelői a felnőtt fegyenczeknél. A kinevezendő felvigyázók 200 ft. fizetést s némi természetbeni szolgálmányt fognak huzni. Mivel az intézetben szaktalos, czipész, szabó és könyvkötő mesterség üzetik, a pályázók valamelyik mesterségbeni tökéletes képzettségüket, netalán más tehetségüket, különösen pedig a fiatal fegyenczek részére rendelték azt is kötelesek kimutatni, hogy az elemi tárgyakban s zenében oktatást képesek adni stb.“

Vajjon hiszik-e, hogy ilyen fizetésért fognak ilyen embereket találni? Mi nem hiszük. Következménye az lesz, hogy talán czipészt vagy szabót igen, de tanítót vagy zenészt nem fognak kapni.

Az országos küldöttség a törvénykezési rendtartás tárgyában

szept. 16-án nyitotta meg üléseit. Elnökül Dózsa Elek, előadóul Horváth Lajos képviselők választottak. Addig is, míg a tanácskozások eredményéről kimerítő jelentést adhatunk: sietünk t. olvasóinkkal közölni, hogy a miniszteri előterjesztés, a tjavaslat irányzatára nézve helyesléssel találkozott. A bírósági szervezetre nézve azonban azon módosítás tétetett, hogy a nemrendezett tanácsu városok és községek elöljárói oly ügyekben, melyekben mint békebirák kerestetnek meg, vagy biráskodásuknak a felek magukat önkint alávetik, 30. ftnyi összeg erejéig eljárassanak. Királyi táblák Pesten és Marosvásárhelyt. A birói hatáskörnél azon esetekről is leend intézkedve, melyek a polgári törvénykezési eljárás megindítását vagy folytatását akadályozzák. A vásári bíróság (14. §) és választott bíróság (37. §. 6.) eljárása külön fejezetben lesz az eljárás eltérő módjai közt szabályozva. A munkálat e héten a második czimig haladt. Bővebben a jövő számban.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1867. negyedik évnegyedére.

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel
és a hivatalos rendeletekkel.

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik

Ökröss Bálint

Dr. Vüncs Sándor.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap három részből áll: első a tudományos értekezéseket, második a curiai ítéleteket és értesítőket, harmadik a hivatalos rendeleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindenik rész külön bekötethető legyen.

3. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadijmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési-pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

TARTALOM: A polgári törvénykezés tárgyában készített törvényjavaslatnak hiányai. W. F.-től. — A biztosítási ügyről. (Folytatás) Dr. B. A.-tól. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy félv curiai ítéletek.

Melléklet: Előfizetési felhívás a „Magyar Ujság“ 1867. utolsó negyedére és az „Országos Naptár“ 1868-ik évi folyamára.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCs SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Területenkivüliség.

Nem azon kiváló intézményét értjük az európai nemzetközi jognak, mely a souverain-államok valóságos uralkodóit idegen ország területén a sérthetlenség jogával körvezi, magát az uralkodót és kíséretét, lakását és ingóságait a belföldi törvényhatóság alul függetlennek nyilvánítja;

nem azt, mely hasonlóan a nemzetközi jogban idegen állam követének van biztosítva személyére, személyzetére, palotájára, fogatára és ingóságaira (suite, hétel, équipages, mobilier) nézve, — hogy küldetése helyén is saját államához tartozzék, és távolléte se neki előnyt, se másoknak kárt ne okozzon;

nem azt, mi a külállamok javait nemzetközi szerződések folytán, megszorítás nélkül vagy feltételeken illeti*);

hanem azon területenkivüliséget, melyet hazánkban némelyek a megyék tisztviselőszemélyzetének tulajdonítanak.

Pestmegye közgyűlése f. évi szept. 11-kén kelt határozatában helyeselte némely tisztviselőinek azon eljárását, melynél fogva a megjelenést a sajtóügyi vizsgáló bíró idézése folytán megtagadták; helyeselte azért, „mert azok Pestmegye székházában, tehát Pestmegye hatósága alatt álló területen lakván, csak a megye közvetítésével idéztethetnek;“ helyeselte továbbá azért, „mert az illetők, mint megyei tisztviselők, százados gyakorlat szerint bármily ügyben tanuként megjelenni nem tartoznak, hanem bármely tisztviselő törvényhatósága által felhivatván, „sub fide jurata“ adnak nyilatkozatot.“

Ha pusztán ellenszegülés vezeté a tollat e határozat szerkesztésében: nem tartanók e lap körébe vonhatónak az ellenérvet és felszólamlást; de a határozat törvényre és törvényes gyakorlatra hivatkozik: illő, hogy ezt vizsgálat alá vegyük; mert nem kevesebbről, mint arról van szó, hogy egy osztálya a honpolgároknak a személyes bírói illetőség s a tanuskodási általános kötelezettség alul elvonassék.

Egyike az érveknek e különös szabadsághoz az 1848: XXIII. tcz. 2. §-ából látszik lenni kölcsönözve. „A városnak, mint törvényhatóságnak, rendőri, büntető- és magánjogi tekintetben alá vannak vetve, — kivéve a megyék székházait és a valóságos hadi szolgálatban álló katonákat, azonban csak szorosan vett személyes és bünvádi keresetekre és szolgálati vétségeikre nézve, minden a város határában létező egyének és javak, különbség nélkül.“

E törvény halmozott ugyan, de ily félreértésre

okot a legtávolabbról sem nyújt. Vizsgáljuk alkotásának körülményeit, és mi egyedül tartozik ez uttal czélunkhoz: a szab. kir. városok büntető törvényhatóságát azon munkálatokban, melyek az idézett törvénynek forrásul szolgáltak. A legilletékesebb magyarázatot maguk a törvénykészítők adhatják.

A szab. kir. városok rendezése élénken foglalkoztatta az 1843/4. évi országgyűlést. Elérkezettnek látszott az idő, az alkotmány sánczainak szélesbitésével a törvényhozás eddigi tényezői közé a polgári elemet is befogadni. A szabad kir. városok voltak ugyan már képviselve az országgyűlésen, de mindössze csupán egyetlen szavazattal. Ez gúnyos volt és igaztalan a jogegyenlőség ellen. Voltak azonban, és különösen a városi követek közt is, kik a javaslat által, mely a szab. kir. városokat aránylagos szavazattal akará felruházni, fenyegetve látták a törvényhozás függetlenségét. Nem említve, hogy a kir. városokban, főleg a korábbi évtizedek alatt, tulnyomó számmal voltak idegen elemek öszpontosulva, a városok belügye, kormányzata és szerkezete közvetlen befolyása alatt állt a kormánynak. Ha a királyi városok egyenlő szavazatot nyernek a megyékkel, mielőtt a belszerkezet a municipalis függetlenség színvonalára emeltetnék: ez annyit tett volna szerintök, mint utat nyitni a kormány elemeinek és eszközeinek az alsóházhoz, és apránként aláadni a törvényhozás függetlenségét.

Ez aggály az országgyűlést azon meggyőződésre vezette, hogy a városoknak országgyűlési aránylagos szavazattal felruházása és helyhatósági belserveszetének átalakítása válhatlan kapcsolatban állanak; a törvényjavaslat eme két alkatrészét tehát sem egymás nélkül királyi jóváhagyás alá terjeszteni nem szándékoztak, sem egyiket a másiktól el nem választhatták, sőt a belserveszet iránti megegyesülést a kir. városok országgyűlési szavazattal megállapítására mulhatlan feltételnek nyilvánították.

Igy jött előleges vita alá egy törvényjavaslat a kir. városokról. Meg van itt világosan határozva a városi kerület, a városi község és a városi törvényhatóság. Lássuk egyenként.

„Azon tér, melyen belől a város törvényhatósága gyakoroltatik: a város körülete.“ (3. §.) Ehhez tartoznak rendszerint „a bel- és külvárosokban és a város határában levő minden belső és külső telkek.“ (4. §.) A kivételek közt: „a megyéknek a törvényhatóság gyakorlására szolgáló telkeiktől és házaiktól csak ha a város pénztárába eddig adó fizettetett, az leszen jövőre is befizetendő; egyébként ezen telkek és házak a város hatóságától nem függenek.“ (6. §. d.)

„A városi községet képezik azon egyének együtvéve, kik a város körületén állandóan telepedve vannak.“ (35. §.) És alább: „Telepedetteknek csak a külföldiek és

*) Klüber: Europäisches Völkerrecht, II. Aufl., Schaffhausen, 1851. §§. 49., 54., 128., 204.

a valóságos hadi szolgálatban álló katonák nem tekinthetnek.“ (43. §.)

A város büntető törvényhatósága, — mint a 64. §-ban olvassuk, a büntető törvényekben határoztatik meg. A büntető eljárás pedig, — t. i. az 1843³/₄. évi tjavaslat, melyre itt hivatkozás történik, a büntettek elítélésére a vádlott polgári állapotának különbsége nélkül azon büntető hatóságot nyilvánítja illetékesnek, melynek kebelében (körületében) a büntett elkövetetett. Kivételt képeznek a köztisztviselőknek egyedül hivatalbeli visszaélései, melyek felett, ha a tisztviselő megyei, városi vagy kerületi, az illető megye, város vagy kerület ítélőszéke ítél. (72. §. b.) Ez a vádlottakra nézve.

A tanúk kihallgatásáról ugyancsak az 1843³/₄. büntető eljárás a 151. §-ban azt rendeli, hogy a bűnvizsgáló bírák mindazon személyeket, mint tanukat maguk elé rendelhetik, kik tanukkép megnevezvék, s kiknek az elkövetett bűntettéről tudomásuk van; a 157. §-ban pedig, — hogy ha a tanu más törvényhatóságban lakik: annak idéztetését a bűnvizsgáló bírák az illető hatóság büntetőtörvényszéki elnökéhez küldik, ki a tanut felelet alatt idéztetéséről haladék nélkül értesíteni köteles.

Összevetve a mondottakat: kivételt a város területe alul csak a megyék székházaira, és a város büntető törvényhatósága alul a megyei tisztviselőknek egyedül hivatalbeli visszaéléseire nézve látunk.

Az 1843³/₄. évi munkálat, mint tudva van, törvényerőre nem emelkedett, de mint királyi előterjesztés tűnik fel ismét az 1847⁷/₈. évi országgyűlésen. Lényegileg hasonló ez az előbbihez, — a városi községnek, városi területnek és városi törvényhatóságnak félre nem ismerhető, szabatos meghatározásával. „Azon egyének összege, — mondja az 1. §., kik a város területében megtelepedtek . . . képezi a városi községet.“ „Azon földtér, — szól a 2. §., mely a város határán belül fekszik . . . teszi a város területét.“ E két tényező tiszta fogalmat nyújt a városi törvényhatóságról, mit az idézett czikkben ekkép látunk szabályozva:

a) a városi község, önterületében saját és önálló törvényhatósággal bír (14. §.);

b) a városi törvényhatóság a város területében a közigazgatásnak minden ágazataira, — ennél fogva valamint a polgári és rendőri ügyek kezelésére, úgy a büntető- és magánjogi igazság kiszolgáltatására is kiterjed (15. §.);

c) a város területében a polgári közigazgatás egész kiterjedésében a városi törvényhatóságot illeti (16. §.);

d) a város területében elkövetett mindennemű bűntények és rendőri kihágások elítélése személy- és birtokkülönbség nélkül a városi törvényhatóságot illeti (17. §.).

A fenyítő hatóság aluli kivételek közt ott találjuk a nemvárosi szolgálatban álló, tehát pl. megyei köztisztviselőket, — de csupán hivatalbeli büntett- és kihágásokra nézve; továbbá a megyei (itt már egyenesen a megyékre vonatkozva) szolgálkat és rabokat, a megyék házain belül elkövetett vétségeket illetőleg (18. §.).

Ily előzményei vannak az 1848: XXIII. tczikknek. A martius 4-ki felirat új stadiumba vitte az országgyűlést; szabadabb reformokra nyílt tér, — a népképviselői rendszer életbelépte a városok és helyhatósági kerületek lassu menetű rendezését elodázta, — elégnék tartván céljára egyedül a tisztújítást és képviselői választást szervezni.

De ép azért, mert többet adott a városoknak, mint javaslatba tétetett: nem volt, nem lehetett szándokában az előbb országgyűlésileg, majd kormányilag megajánlott jogokat csorbitani; és az említett 2. §-nak, midőn a város törvényhatósága alul rendőri, büntető és magán-

jogi tekintetben egyedül a megyék székházait s a valóságos hadi szolgálatban álló katonákat s csak szolgálati vétségeikre nézve mentette fel: gondolatában sem lehetett, hogy a megyeház fedele alatt a tisztviselőknek területenkivüliséget biztosítson.

Honnan veszi tehát Pestmegye közgyűlése az érvet, hogy Pestváros területén lakó tisztviselőit nem ezen város lakóinak, hanem a megye polgárainak tekintse? honnan a törvényt, hogy az itt helyben lakók, — természetesen nem hivatalbeli ügyekben akár mint vádlottak, akár mint tanúk, csak a megye hatóságához intézendő megkeresvény útján s így közvetve idéztethetnek? Talán, mert a megye székházában laknak? Hiszen a bennlakás által csak nem válnak a személyek az ingatlanok tartozékává, hogy azzal jogilag azonosnak tekintessenek, — kivételt pedig, hogy újra ismételjük, egyedül a megye székháza képez. Aztán ha a tisztviselő a város területén, de a megyeházon kívül, pl. a szomszéd házban laknék? vagy a pestvárosi homok megyei területté válik e kivételes férfiak talpa alatt? Valóban, a területenkivüliséget az idézett czikk által egyáltalában nem látjuk indokolva.

Ezen észrevételeink volnának, ha a megye Pestváros törvényhatóságával jöne collisióba. Ámde a megye tovább megy ennél. A sajtóügyi vizsgáló bíró által elrendelt idézést oly törvény alapján mondja hatálytalan- nak, melyet, habár mint kimutattuk, alaptalanul, csupán Pestváros törvényhatóságának vethetne ellen. Ezen vizsgáló bíró hatásköre pedig Pestmegye területére is kiterjed*). Mily értelme van itt az 1848: XXIII. tczikk 2. §-ra hivatkozásnak? Opponálni ugyan itt is lehet, de a területenkivüliséget törvény által védeni nem.

A másik érv, mely a megyei tisztviselőket területen, vagyis világosabban szólva, általános polgári kötelemen kívül helyezi: bizonyos százados gyakorlat, melynek alapján Pestmegyének a sajtóügyi vizsgáló bíró által tanui minőségben megidéztett tisztviselői a megjelenést megtagadták. Törvény tehát erre nincsen, maga a közgyűlés is csak gyakorlatra hivatkozik. Annál inkább hozhatnánk mi fel számos törvényeket az ellenkezőre; felemlithetnénk a hármask. II: 28. czímét, mely általános köteletségül teszi a tanúskodást s 16 nehéz sulyu marca pénzbírságot szab a tanuszkodni nem akaróra; felhozhatnánk az 1563: 81. tczikket, mely hasonló összeget, — és vagyonhiány esetében testi büntetést szab bírságul azokra, kik a tanuszkodást megtagadják**); felhozhatnánk az id. törv. szab. II. 2. §-át, melynél fogva ha valamely tanu, felhívás folytán a bíróság vagy megkeresett hatóság előtt megjelenni s vallomását törvényes alakban letenni vonakodik, arra pénz-, vagy nemfizethetés esetében fogságbüntetés alatt szoríttathatik; de mindezek tankönyvbe valók. Elég legyen csak annyit megjegyeznünk, hogy a tanuszkodás általános kötelezettsége alul nincs törvény, mely a megyei tisztviselőket felmentené.

Van ellenben törvényes gyakorlat, sőt ha részleteket akarnánk említeni, vannak pozitív törvények is, melyek a köztisztviselők eljárásának és okiratainak közhitelességet tulajdonítanak; a jogszolgáltatás nagyrésztben e hitelességen nyugszik. De a „sub fide jurata“ adott nyilatkozat közhitelessége csak azon vonalig terjed, meddig a köztisztviselő hivatalos hatáskörében mozog; más szavakkal: a megyei és általában minden tisztviselő csak oly tényekről adhat hivatalos nyilatkozatban tanu-

*) 1867. május 17-én kelt miniszteri rendelet 3. §.

**) Statutum est per Status et Ordines Regni: ut qui legitime requisiti testificari recusant, talium res et bona, ad valorem usque sedecim marcarum, statim et de facto adimantur (1. §.). Quodsi vero nulla bona habeat, ex quibus satisfactio poenae praemisso modo fieri posset: capiatur et luat in corpore (3. §.).

ságot, melyek köztisztviselői állásához és illetőségéhez tartoznak*).

Nem szükség, hogy példával illusztráljuk a különbséget a köztisztviselő s a magánügyén között. Erről a kérdéses határozat is látszik tudni valamit: csak annyit tartunk szükségesnek megjegyezni, hogy azáltal, mert az idézvényen a tanúnak köztisztviselői czimzete kitétetik: sem a magánügyén köztisztviselői, sem a magántudomás hivatalos minőséget nem nyer. Vajjon, ha a vizsgáló bíró a czimet elhagyja, — nem mondhatták volna a megyeháznál, hogy ott nem ismernek N. N.-t, hanem tekintetes N. N. alispán urat?

Az álláspont, melyet Pestmegye közgyűlése az igazságügyi miniszteriummal szemben elfoglalt: mélyen sérti a jogegyenlőséget. Őszinte örömmel üdvözljük tehát az új törvénykezési rendtartást, mely a személyek vagy javak nemesi és nemnemesi minősége közt minden különbséget megszüntet s a város határában létező minden személyt és dolgot alárendel a városi törvényhatóságnak.

ÖKRÖSS BÁLINT.

Észrevételek

a. magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

A javaslatot kísérő miniszteri előterjesztés felvilágosítja a munka irányzatát, s kiemeli a főbb vonásokat annak jellegéből, előre bocsátván, hogy a codificationnak összes hazai jogrendszerünkben érezhető hiánya mellett ott akart segíteni legelőbb, hol legsajgóbb a seb, s leggyakoribb a panasz, s így esett a választás a törvénykezési rendtartásra; természetes azonban, hogy ezen különben rendszeres mű a codicált anyagi törvények hiánya, s azon csak a községi és megyei szerkezet törvényes rendezése útján elhárítható akadályok miatt, melyek a bírósági szervezet gyökerez keresztülvitelét a megyékben és városokban még most gátolják, jelenleg csupán a lehetséges javításokra szorítkozott, s a létező régiek és újabb anyagokat egybe foglalva, a bírának és ügyfeleknek biztos vezérfonalul kívánt szolgálni, — lemondván egyelőre az elismert jobbról, mely kivihetlennék, s beérve a kevesebbel, mely lehetségesnek látszott.

Hogy a javaslatba hozott törvénykezési rendtartás az imént kijelölt körvonalok között, s a tényleg létező jogi állapot mellett feladatát lehetőleg megoldotta, s a kitűzött javítási célt elérte, ezt minden elfogulatlan, s nem a személy vagy ügy iránti ellenszenvből kiinduló bíráló be fogja ismerni.

A javaslatban kitűzött irányelvek következetesen és kivételt nem ismerő szigorral vannak keresztül vive az egész műben, különösen a bírósági szervezet az egyszerűség és egyformaság mellett a munkaarány, idő- és költségkimélés alapelveire van fektetve, melyeknek szoros alkalmazása legalsó vonalban a községi bíraskodás eltörlésére, majd a vegyes folyamodásnak, s ezzel kapcsolatban a királyi tábla által ekkorig elsőfolyamodásilag gyakorolt bíraskodásnak, ismét tovább menve a kerületi tábláknak megszüntetésére, a királyi ítélő táblának pedig az ország kerületei szerinti felosztására, s legvégső vonalban a magyar kir. curia, vagyis az eddigi hétszemélyes tábla harmad- és utolsó folyamodási bíraskodásának csonkítatlan visszaállítására, s nem csak Magyarország, hanem Erdély egész területére való kiterjesztésére vezette a miniszteriumot; s egyuttal már előre oda is irányult a figyelem, hogy ha és a mennyiben a

szóbeliség és nyilvánosság rendszerén nálunk is egy végleges törvénykezési rendtartás fog érvényre emelkedhetni, ez kész keretet leljen a főlebbviteli bíróságok szervezetében, addig is azonban egyfelől a semmitőszék életbe léptetésével, a semmiség eseteinek tüzetes kijelölésével s lehető korlátozásával, valamint a semmitő eljárásnak gondos szabályozásával, más felől pedig a perorvoslatok és végrehajtási eljárás szabályozásával s kívánt egyszerűsítésével igyekszik a miniszteri javaslat az annyira lábra kapott sajnos visszaéléseket, melyek a per- és végrehajtás folyamatát megörökítve, a közhitelt már csaknem végromlással fenyegetik, gyökerestül kiirtani.

De bármily gonddal és egybevágólag van is a bírósági szervezet felállítva, a legalsó vonalban érezhető sötétező hiányok és fogyatkozások miatt úgy tűnik fel a bírósági szervezet, mint egy oly régi két emeletes épület, melynek emeleti lakásait és lépcsőit a gondos házi gazda a lakók valódi szükségletéhez sötét kényelméhez képest átídomittatva, a szolgálommal terhelt földszinti részt céliránytalan, s a lakókra nézve hátrányos eddigi felosztásában továbbra is meghagyni, sötét az annyira szükséges napi közlekedést még nehezíteni kénytelen.

Mindaddig, míg a közigazgatás és törvénykezés összefont szálai a sz. kir. és rendezett tanácsu mezővárosokban, a helyhatósági kerületek elsőfolyamodási bíraskodással felruházott községeiben és a vármegyékben tökéletesen szét nem választatnak, míg kisebb városainkban s községeinkben a városi, illetőleg községi bírák, a vármegyékben pedig az alispánok és szolgabírák azon százféle teendőktől, melyekkel a jelenlegi községi és megyei rendszer mellett el vannak halmozva, meg nem szabadulnak, s minden idejüket és erejüket tisztán és kizárólag a bírói hivatalnak nem szentelhetik, s míg átáljában a városi és megyei pedáneus bírák állása az egymást érő választások bizonytalan eredményétől függ, s ezen fontos bírói hivatalok betöltésénél nem egyedül a törvénytudományi és erkölcsi qualificatio jó mérlegbe, hanem inkább és főleg a párt- és magánérdekek szerepelnek és gyakorolnak döntő befolyást; míg a megyékben a szolgabírák, saját érdekek úgy hozván magával, a póstai közlekedéstől is elzárt félreeső falukban sötét pusztákon vannak letelepülve, s így tulajdonképpen állandó székhelylyel sem bírnak: addig a bírósági szervezet alapja mindig hiányos és gyenge marad, mely különösen a szóbeliség és nyilvánosság épületét meg nem bírja, de sötét a jelen törvénykezési rendtartással szélesbitett sommás eljárás előnyeinek gyakorlati érvényesíthetőségét is kétségessé teszi; mert ahhoz, hogy az egyes bíró a tényállás tisztába hozatalát s a sokszor beburkolt igazság kiderítését közvetlen előmozdithassa, hogy a felekhez intézendő szükséges és nem fölösleges kérdései által a lényeges hiányokat kiegészítse, s a bizonyodalmak közt a tájékozó vezérfonalat feltalálja, nem csak elméletileg kiképzett, de egyszersmind huzamosb gyakorlat által megedzett oly egyes bírák kívántatnak, kik a szóbeli tárgyalások vezetésénél nélkülözhetlen tapasztalatot s ügyességet elsajátítanak.

Áttérve már a bírósági szervezet felállított keretére, ebből a községi előljárókat a megyékben kihagyva találjuk; azonban bár a községi előljárók bíraskodására vonatkozólag a miniszteri javaslatba felhozott aggályok és nehézségek tagadhatlanul fontosak s méltó figyelmet érdemelnek, én részemről nem annyira elvi, mint gyakorlati szempontból és czélszerűség tekintetéből mégis fentartatni kívánám a rendezett tanácscsal nem bíró megyei községek előljáróinak hazai törvényeinkben gyökerező eddigi bíraskodását, sötét ezt a pénzérték növekedő aránya s a mindenütt élénkebbé vált közforga-

**) Frank: „Hivatalviselőknél, midőn hivatalos eljárásokról tanúságot tesznek, elég, ha hivatalos esküjökre hivatkoznak.” (Közigazs. törv. II. köt. 172. l.)

lom miatt a pénzösszegre, illetőleg értékre nézve kerek számban 20 ft. erejéig vélném kiterjesztendőnek, másrészt azonban a községi előjárók (1 bíró vagy helyettese, és 1 esküdt) bíráskodása alá utasított ügyeket szorosan meghatározatni kívánnám oly értelemben, hogy ide csupán a világos vagy a felek esküje nélkül nyomban tisztába hozható adósságok, továbbá a kamatok, s tartási és élelmezési járadékok, a különböző bérek (szállás- és lakbérek, haszonbérek, szolgálati, munka-, fuvar-, szállítási bérek és díjak), végre a mezei kártételek tartozzanak, habár ez utóbbiaknál az 1840. IX-ik törvényczikkely értelmében pénzbeli büntetés esete, sőt bűnvádi eljárás szüksége forogna is fenn, — mert különösen a tagosítás hiánya miatt oly gyakori mezei kártételeknél a kárvallottaknak főleg és legelső vonalban nem a büntetés, hanem az áll érdekükben, hogy káruk minél gyorsabban megtéríttessék; ide járul, hogy a mezei károk megbecsülése és megtérítése, a mennyiben ezeknél leginkább a cselédek a főtenyezők, kik ellen a gazdák viszkereseti joggal bírnak, a lehető leggyorsabb eljárást teszi szükségessé.

A ki saját tapasztalásából tudja, mily gyakoriak, úgyszólván mindennapiak a községi lakosság közt előforduló föntebbi keresetek és panaszok, s ki fontolóra veszi, hogy hazánkban nagy számmal vannak oly népes mezővárosok és községek, melyek több ezer lakossal bírnak, a nélkül, hogy rendezett tanácscsal ellátva volnának: a községi előjárók bíráskodásának általános megszüntetésével, s a legcsekélyebb ügyeknek is a szolgabírákhoz való utalásával egyáltalában meg nem bántkozhatik; különösen midőn békebíráink nem lévén, szolgabíráink pedig állandó székhelyek helyett nem ritkán a postai közlekedésen is kívül eső pusztákon lévén megtelepedve, e mellett folytonos közigazgatási és egyéb százféle teendőik miatt egyedüli segédekkel, t. i. az esküdtekkel együtt járásaikban s kerületeikben kénytelenítetvén ide s tova utazni, vajmi gyakran megesik, hogy a szegény ügyes bajos emberek sürgős mezei munka, s így kenyérkeresés idején is hasztalan törekednek be a szolgabíróhoz, mert nem csak ezt, de bíróársát sem találhatják otthon, arra pedig, különösen ha a panaszos maga is pusztai lakos, vajmi bizonytalan vár, míg az illető vagy szomszéd községben találkozhatik a szolgabíróval, s panaszát szóval elébe terjesztheti; addig míg a panaszos a szolgabíróval érintkezhetik, a községi előjárók háromszor is elintéznék s végrehajtanák az ily magukban véve ugyan csekély, de a szegényebb sorsú emberekre nézve mégis fontos, s minden esetre sürgős természetű ügyeket, főleg midőn a községi bíróságnak módjában áll a panaszlott feleket azonnal maga elé idézni, szükség esetében elővezettetni; de bevett szokás szerint a panaszló és panaszlott felek különben is leginkább együtt szoktak a községi bíróság előtt megjelenni; ellenben a szolgabírák legtöbbszörre határidőt kénytelenek az ügy elintézésére kitűzni, s így a panaszos felek legjobb esetben is kétszer fáradnak ügyeikben; világos tehát és kézzelfogható a munka- és idővesztés, mely ha az eddig helyben, a községi előjárók által elintézett apróbb ügyek is szolgabírói ellátás alá kerülnek, elviselhetlenné fogna válni a szolgabíráknak előre belátható tulságos elfoglaltatása miatt, százakra menvén a népesebb községekben azon ügyek száma, melyek jelenleg a községi bíróságok által lennek elintézték.

Ide járul, hogy a perlekedő felek állása a kétségbe nem vonható idő- és munkavesztés mellett még költség tekintetében is súlyosbodnék a községi előjárók bíráskodásának eltörlésével, a mennyiben ezen bíráskodás jelenleg legfelsőbb rendleteknél fogva, de a bélyegpátens szabványainak is apróbb községekben nem min-

denkori teljesíthetése miatt, többszörre bélyegmentesen történik, mi a szolgabírói eljárásnál változást szenvedne; elvégre a szolgabírák által hozott ítéletek végrehajtása törvényeink értelmében a megyei esküdtekre lévén ruházva, a végrehajtási eljárás, mely most a községi bíróságoknál réhol csak krajczárokbá kerül, ismét újabb költséggel terhelne a nép legszegényebb osztályát.

Én tehát mindaddig fenntartandónak, sőt a föntebbi értelemben inkább tágitandónak vélem a községi előjárók bíráskodását, míg az ezt pótló és helyettesítő intézmények életbe nem lépnek, különösen míg a megyei pedáneus bíróságok is állandósítva, s a jelenkor szükségletének megfelelő módon szervezve nem lesznek; a községi bíróság törvényhatóságát azonban a mennyiben a személyek nemesi és nemnemesi minősége sem a bírói hatáskörre és illetőségre, sem általában az eljárásra nézve különbséget nem tehet, csupán a község határában letelepedett és állandóan ott lakó egyénekre, s ezeknek ingó vagyonára kívánnám szoríttatni.

Egyébiránt a községi előjárók bíráskodását még azon körülménynél fogva is fenntarthatónak látom, mert nálunk Magyarországon a községi jegyzők köztapasztalás szerint többszörre a képzettség oly fokán állanak, hogy a bírósági jegyzőkönyveket a megkívántó ügyességgel vezethetik, s a bírói határozatokat értelmesen feltehetik, sőt a mai időkben már számos jogvégzett egyénnel is találkozunk a községi jegyzők között, s főleg a legközelebbi múlt tisztújítások folytán sok kimaradt városi és megyei tisztviselők lépnének a jegyzői pályára, ha a megyék a községi jegyzők hivatalos állását a nép önkényének egészen alá nem vetnék, s csak némileg is támogatnák és biztosítanák.

Végezetre a föllebbezést illetőleg, ez az első folyamodási bíróságot képező községi előjáróktól az illető járási vagy kerületi szolgabíró útján másodfolyamodásilag a megyei állandó törvényszékekhez, innen pedig a királyi táblához, mint e tekintetben harmad s legutolsó bírósághoz történhetnék. (Folyt. köv.) TÓTH LAJOS.

Közlemények

az orsz. bizottság tanácskozásairól a törv. rendtartás tárgyában.

Ha volt azon véleményben valaki, hogy az országos bizottság akár kényelemből a munkában, akár bizalomból egy rendszeres munkálat iránt a törv. rendtartás tárgyában előterjesztett tjavaslatot vita nélkül elfogadja, vagy egyes módosításokkal megelégszik: mindjárt az első tanácskozások után az ellenkezőről győződhetett meg.

Maga a miniszterium s a javaslat alkotói soha nem éltek e hitben. Legdönthetlenebb bizonyítékul erre a pótjavaslat szolgál, melyet a miniszterium előbb, mint az illető helyek tárgyalás alá vétettek volna, — előkészített. De a javaslattal egyes pontokban eltérő nézetek oly férfiak részéről is nyilvánultak, kik annak készítésében folyvást részt vettek.

Az ellentáborban némelyek az elhamarkodástól féltek. A következők megmutatta, hogy e félelem alaptalan volt. Több lelkiismeret és behatóbb figyelem, mint a mennyivel a bizottság a nehéz munkát végzi, nem is kívánható. A törvényhozó-testület kiküldött tagjai s a kormány minden lehető érvet felhoznak, de egy szersmind készséggel engednek mindenütt egymásnak a javaslat érdekében; ha egyes elveket a bíróság el nem fogad, vagy a kormány nem ad fel: ez mindugyanazon czélból történik; a czél mindkét tényező előtt egy: a javítás.

A sajtó nyilatkozatai kellő figyelemben részesülnek. Azoknak, kik a javaslatot tanulmányozva olvasták, s észrevételeiket közvetve vagy közvetlenül a miniszterium tudomására juttatták, — megnyugtatóan mondhatjuk, hogy felszólamlásuk az illető helyen készséges meghallgatásra talált, sőt utat lelt a tanácskozásokhoz, s tényezőkép munkál a javaslat új szerkezetében.

Kevés pont van, melyre nézve a bizottság s a kormánynak jelen levő képviselői az ellentétet ki nem egyenlíthették, melynél tehát az országgyűlésnek két külön vélemény közt kellend választania. A módosítások nagy többségében mindenik tényező megnyugodott.

A módosítások nem véglegesek még; sőt a bizottság világosan fenntartotta magának a jogot, hogy a munka rendszerénél fogva az előzményekre visszatérhessen; nincsenek is még akkép formulázva, hogy egy későbbi átolvasás javitnivalót ne találjon. Mi azonban addig is, míg a munkát bevégzettnek tekinthetnők, kedves kötelességet vélünk teljesíteni t. olvasóink iránt, ha a módosításokat a főbb pontokban közlendjük. Bírálat felett a módosítás sem áll; a jó adjon helyet a jobbnak.

I.

1. Az 1836: 20. czikkben szabályozott községi bíraskodást, mely a t. javaslatban mellőztetik, a bizottság fenntartandónak vélelmezi, — akképen, hogy részint békéltetőkép járjon el, részint ítéletileg határozhasson 30 ft. értéket túl nem haladó keresetekről oly esetben, midőn a felek magukat a bíraskodás e nemének önkint alávetették. Maga az eljárás a 9. czimben külön fejezet alatt fog szabályoztatni.

2. Az 1. §-hoz hozzáadatik még, hogy nagyobb fogalommal bíró, vagy népesebb községek, saját kérelmekre s az illető törvényhatóság meghallgatása mellett az igazságügyi miniszter által sommás ügyek elintézésére bíraskodási tehetőséggel fognak felruháztatni, ha egy a törvénytudományokban kellő készségű bírót és jegyzőkönyvvezetőt választanak.

3. A másodbírásgot kivétel nélkül minden ügyben a kir. ítélő tábla gyakorolja: Magyarországra nézve Pesten, Erdélyre nézve M.-Vásárhelyt.

4. A II. fejezethez, mely a bírói hatáskört szabályozza, új §§-ok járulnak, — t. i. a) bírói eljárásnak a törvénykezési rendtartás szabályai szerint, a mennyiben a törvény kivételt nem tesz, csak az illetők kérelmére van helye; b) az eljárás meg nem indíthatatik, és ha már folyamatban van, azonnal megállítandó: ha az ügy a polgári bíróságok hatósága alá épen nem tartozik, vagy ha valamely önképviselőre nem jogosított félnek törvényszerű képviselője mellőztetett; c) különösen oly jogügyek, melyekben a keresetet más bíróságoknál folyamatban levő tárgyalások előzik meg, mindaddig meg nem indíthatnak, míg e tárgyalások be nem fejeztettek; d) mint a 34. §. második bekezdése, mely ennél fogva az idézett §-ból kimarad; e) oly jogügyek, melyeknek eldöntése a büntető törvények által tiltott cselekmény bebizonyításától és beszámításától függ, mindaddig folyamatba nem tétethetnek, míg a büntető bíróság jogérvényesen nem határozott; f) ha csak a polgári per folyama alatt merülnek fel valamely büntetésre méltó cselekmény jelenségei, és azon cselekvény elitélése nélkül a polg. kereset tárgya felett határozatot hozni egyáltalában nem lehetne: ily esetben a per a polgári eljárás felfüggesztése mellett a bűnös cselekmény előzetes kiderítése és elitélése végett az illető bűnvádi bírósághoz hivatalból áttétetik; ellenben ha a polgári kereset a bűnös cselekmény előleges felderítése és elitélése nélkül is elintézhető, a polg. bíróság az iratokat

csak az ítélet hozatala után, de mindenesetre hivatalból teszi át a bűnvádi hatósághoz; g) ha az eljárás megindításakor vagy annak folyamában az tűnnék ki, hogy valamely fél önképviselőre jogosítva nincsen: akkor az eljárás azonnal félbeszakasztatik; a törvényes képviselőnek azonban a megelőző cselekvények jóváhagyása és az eljárás folytatása szabadságában áll; h) ha a rendes perbeli eljárás folyamában valamely bíró illetéktelennek bizonyulna, vagy ilyennek a semmitőszék által kimondatnék: ez esetben az illetéktelen bírónak minden eddigi cselekvényei semmisékké válnak, a felekéi ellenben érvényöket tovább is megtartandják; i) ugyanezen szabály áll akkor is, ha a bíróküldés szüksége az eljárás folyamában merül fel, s a bíró oly esetben, midőn ellene a szándékos eltitkolás vétsége bizonyítható, a károsult félnek elégtétellel tartozik.

5. A 14. §. akkép módosul, hogy a vásári bíróságot szab. kir. és rendezett tanácsu városokban a törvényszék, a nemrendezett tanácsu községek nézve pedig a szolgabíró és esküdt gyakorolja. Maga a vásári bírósági eljárás a 9. czimben új fejezet alatt lesz szabályozva.

6. Minthogy a pótjavaslatban a felhívási eljárás is van szabályozva, szükségesnek látszott, hogy a bírói illetőség a felhívási és illetőleg számadási perekben is szabályoztassék. Erről a 24. és 25. §§-ok közt két új §. intézkedik.

7. A 35. §. akkép módosul, hogy a hazai bíróságok között felmerült illetőségi összeütközések elintézése e semmitőszék jogköréhez tartozik.

8. A 37. §-nál megjegyzendő, hogy a választott bírósági eljárás külön fejezet alatt lesz a 9. czimben szabályozva.

9. A 42 §. azon szerkezetet nyerte, hogy ha a 41. §-ban foglalt okok alapján valamely törvényszéknek elnöke, vagy annyi tagja ellen tételik kifogás, hogy a többiek közül a határozat hozatalára megkívántató szám ki nem telik; avagy ha a bíróküldés egyéb fontos oknál fogva czélszerűnek és kívánatosnak mutatkozik: bíróküldésnek van helye.

10. A 46. §. új szerkezetet nyert. Előszámíttatnak a kereset általános kellékei, majd a küllékek, melyek az írásban beuyjtot keresetlevél küllapján foglaltatnak; továbbá a kereset módosítása vagy változtatása, végre a kereset visszahúzása, vagyis a perletétel szabályoztatik. Ez utóbbi a felperesnek egész az érdemleges ítélet hozataláig, — idézés előtt költség nélkül, s a per folyama alatt az alperes költségeinek megtérítése mellett szabadságában áll; de ha a keresetet a per befejezése után huzza vissza, ez a per elvesztésével egyenlő hatálylyal bír. Azon esetben, ha alperes viszkonkeresettel élt, a perletétel kérdésében mindig meghallgatandó.

11. Az 52. §-ból két §. alakul. Az egyik az eseteket határozza meg, melyekben alperes viszkonkeresettel élhet, — és ezek: ha a követelés világos, lejárt, a felperesi keresettel hasonnemű és határozott; ha továbbá a keresettel ugyanazon jogalapból származik, s végre ezen kellékek nélkül is, ha felperes annak együtteleges tárgyalásába önkint beleegyezett. A másik §. a viszkonkereset érvényesítésének módját határozza meg egybehangzólag a szerkezettel.

12. Az 54. és 55. §-ok közt azon újabb rendelkezés foglal helyet, mely szerint a bírónak joga van sommás eljárásnál, ha a tárgyalás céljából szükségesnek vagy kívánatosnak látja, a feleket vagy azok bármelyikét személyes megjelenésre idézni. Ily esetben a személyes megjelenés elmulasztása a 66. §. jogkövetkezményeit vonja maga után.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

Ötödik czim.

A birói határozatokról.

I. Fejezet.

Végzések és ítéletek.

A határozat alapja.

173. §. Peres ügyekben a bíró csak a per folytán kifejtett tények, és azok iránt előadott bizonylatok szerint tartozik határozatot hozni.

De az igazolt ténykörülményekből felmerülő jogalapok szerint, ha csak világos törvény nem tiltja, akkor is határozhat, ha a felek azokra nem hivatkoztak.

Fölösleges bizonyíték.

174. §. Minden fölösleges bizonyíték mellőzendő. — Ha az ajánlt tanui vagy szakértői bizonyításnak szüksége fenn nem forog: a bíró ennek mellőzését külön végzés nélkül a végítéletben indokolja.

Ítélet és végzés.

175. §. Az eljárás befejezése után a per érdeme ítélet által döntetik el; minden egyéb esetekben pedig a bíróság végzés által határoz.

Az ítélet kellékei.

176. §. Az ítéletek a sommás szóbeli vagy rendes eljárás berekesztésével külön szerkesztessenek; azok bevezetésével a felek nevei, a per czime s tárgya és az eljárás berekesztésének napja világosan kitéssék; magában az ítéletben pedig a főügy, mellékkötelezettségek és perköltségek iránti határozat szabatosan körülírva foglaltassék.

177. §. Minden jogügy, habár abban több pertárs vett részt, mindig egy ítélet által döntendő el, — és abban mindegyik érdekelt félnek jogai és kötelességei pontosan megállapítandók.

178. §. Az ítélet egész terjedelmében a perről vezetett jegyzőkönyvbe, vagy szabályszerű rendes eljárásnál a peresemóba beiktattassék.

Indokok.

179. §. Mind az ítéleteket, mind a peres vagy nem peres ügy érdemét elintéző végzéseket okokkal kell támogatni.

A határozat tartalma.

180. §. A birói határozat, legyen az ítélet vagy végzés, tovább nem terjedhet, mint a felek kérelme, habár a törvény nekik több jogot engedett volna is.

Perköltség.

181. §. A pert vesztő fél a perköltségekben rendszerint elmarasztalandó, ha ezek a per folyta alatt felszámítottak. A felek által nem jegyzett s nem kért költségek kölcsönösen megszüntetteknek mondatnak ki.

182. §. Az ügyvédi vagy gondnoki díjak az ítéletben mindenkor számszerűtlen összegben megállapítandók; egyébiránt a bíró belátására bízatik alperest a felszámított költségek- és díjaknak megtérítésében elmarasztalni, ha felperesnek az egész kereseti követelése meg nem ítéltetett is. Valamint a bíró belátásától függ a per körülményeihez képest a perköltségeket kölcsönösen megszüntetni, vagy csak bizonyos arányban itélni meg.

Határidő a kötelezettség teljesítésére.

183. §. Az elmarasztaló ítéletben a kötelezettség teljesítésére szabandó határidő mindenkor határozottan tétessék ki; mely határidő sommás perekben legfeljebb 8, rendes perekben pedig 15 napban állapittatik meg. Csupán ha alperes valami munka vagy foglalkozás teljesítésére ítéltetik, kell a bírónak a végett a körülmények szükségletéhez képest hosszabb határidőt rendelni.

184. §. A kötelezettség teljesítésére kiszabott határidő folyama szóbeli perekben az ítélet kihirdetését, rendes perekben pedig az ítélet kézbesítését közvetlen követő napon veszi kezdetét.

Törvényes szünnapok.

185. §. A törvényes szünnapok, melyekre nézve az 1840: XV. t. cz. II. r. 13. fejezetében megállapított szabályok egyelőre fentartatnak, minden határidőbe beszámítandók; ha pedig a határidő lejárt ily valamely szünnapra esnék, a határidő a legközelebbi köznapig terjed.

Az eskü következm. kitétele.

186. §. Oly ítéletekben, melyek által a pernek kimenetele eskü általi bizonyítástól tétetik függővé, a bizonyítás teljesítése végetti határidő megszabandó; egyszersmind azon következés is világosan kifejezendő, melyet az eskünek mind megtagadása, mind letétele maga után von.

A végzés kézbesítése.

187. §. Ha az eljárás befejezése után végzés általi határozat hozatik, annak kézbesítésével úgy kell bánni, mint az ítéleteknél.

Egyezség.

188. §. A per bírósága előtt kötött és tárgyalási vagy perfelvételi jegyzőkönyvbe iktatott egyezségek ítélet erejével bírnak, és ezeknek kiadványozása s kézbesítése akképp történik, mint ez a fennebbi §-ban az ítéletekre nézve szabályoztatott.

A kiadványok kijavítása.

189. §. A birói kiadványokba, nevek- vagy számokra nézve becsúszott hibák valamelyik fél kívánatára az elsőbíróság által, melynél a hiba történt, kijavíthatók.

II. Fejezet.

A birói határozatok kézbesítése.

Közvetlen és közvetett kézbesítés.

190. §. A keresetre hozott első végzés alperesnek saját kezeihez adandó.

Megengedtetik azonban, hogy az első végzések annak kézbesíttessenek, ki valamely féltől ily végzések elfogadására külön felhatalmazással bír.

Minden egyéb a per folyamában hozott végzések a felek megbízottjainak kézbesítendőek.

Jogi személyeknek (20., 54. §§.) szóló határozatok azok képviselőjének kezeihez adandók.

Kézbesítés: hivatalból, vagy felperes által;

191. §. A keresetlevélre hozott idéző végzést a bíróság vagy hivatalból kézbesítteti, vagy pedig felperes kívánságára és költségére a kézbesítés eszközlését felperesre bizza.

törvényszolga által, vagy megkeresés folytán;

192. §. A bíróság helyén, és attól egy mértföldnyi távolságban, a kézbesítés a törvényszolga által teljesíttetik; különben annak teljesítése végett közvetlenül azon elsőfolyamodásu törvényszék, járásbeli bíróság vagy községi hatóság lesz megkeresendő, melynek területén a fél lakását tartja.

Megkeresvény által történik a kézbesítés akkor is, ha a lakhely az ország határain kívül ugyan, de az örökös tartományokban fekszik.

posta útján;

193. §. A kézbesítés a fentebbi §-ban említett esetekben felperes kívánatára postán is történhetik térítvény mellett. Ily esetben az irat borítékára a fél czimén kívül a bíróság neve, az irat száma, és ha szükséges az is feljegyzendő, hogy az irat a fél saját kezeihez adassék.

külföldön.

194. §. Ha alperes külföldön tartózkodik, a bíróság a kézbesítés eszközlése végett közvetlenül alperes lakhelye bíróságát is megkeresheti. Ily megkeresvények tekintetében az egyes külföldi államokkal a kézbesítés kölcsönös eszközlése végett a levelezésre nézve fennálló saját rendszabályok tartandók meg.

Ha azonban alperes oly államban tartózkodik, melylyel a kézbesítések kölcsönös eszközlése tekintetében viszonyosság nem létezik: ez esetben a bíróság a kézbesítés eszközlése végett az igazságügyi miniszterhez forduljon.

195. §. Az idegen udvaroknál levő követek és követiségekhez tartozó személyek elleni keresetek kézbesítése végett az elsőbíróságoknak mindenkor az igazságügyi miniszteriumhoz kell járulniok.

Vétbizonyítvány.

196. §. A perben eljáró bíróság, vagy a megkeresett hazai bíróság és községi hatóság által a kézbesítés teljesítésével megbízott szolga vagy községi jegyző a keresetlevelet vagy egyéb iratot alperesnek kézbesítvén, ettől az irat átvételéről bizonyítványt vegyen, melyben a kézbesítés napja mindenkor kiteendő. A kézbesítő a vétbizonyítványt azon hatóságnak, mely őt, a kézbesítés teljesítésével megbízta, azonnal mutassa be.

A megkeresett bíróság vagy községi hatóság pedig a vétbizonyítványt a megkereső bírósághoz 24 óra alatt küldje-illetőleg a félnek adja át, midőn a kézbesítést közvetlen ez eszközlötte.

Az elfogadás megtagadása.

197. §. Ha a fél a neki kézbesítendő iratot elfogadni vonakodik, az irat mindamellett nála hagyandó, de e körülmény a kézbesítésről szóló bizonyítványban megjegyzendő. Az ilykép alperesnél hagyott irat kézbesítettnek tekintetik.

A kézbesítvény kifüggesztése.

198. §. Ha a kézbesítéssel megbízott hivatalos személy e felet rendes lakásán nem találná, és első végzés kézbesítése forog fenn: ez esetben az idéző végzést két tanu jelenlétében alperes lakása ajtajának belsejére, vagy ha ez lehetséges nem lenne, külsejére függeszse fel, de erről a háznépet vagy szomszédokat szintén értesítse.

Lakhelyváltoztatás.

199. §. Ha a per folyama alatt valamelyik félnek ügyvéde lakását megváltoztatta, vagy eltávozott a nélkül, hogy azt a bíróságnak bejelentette és a kézbesítés elfogadására más megbízottat rendelt volna: a kézbesítendő irat a bíróságnál kifüggesztendő. Ily kifüggesztésnek ugyanazon fogamatja van mint a kézbesítésnek.

Ügygondnok-rendelés.

200. §. Alperes részére ügygondnok rendelendő:

- a) ha a jelentésből kitűnik, hogy az első végzés kézbesítése előtt hazúlról hosszabb időre távozott;
- b) ha az országon kívül tartózkodik;
- c) ha felperes keresetlevelében helyhatósági bizonyítvánnyal igazolja, hogy alperes tartózkodási helyét fölfedezni nem sikerült.

Ez utóbbi két esetben a keresetlevél az idéző végzésben azonnal kinevezendő gondnoknak is kézbesítésésk.

201. §. Az ügygondnok kötelességei ugyanazok, mint a fél által rendelt ügyvédéi; azon felül tartozik a gondnoksága alá helyezett személy védelmére szükséges lépéseket megtenni.

Idézés hirdetmény útján.

202. §. Hirdetmény általi idézésnek van helye:

- a) ha alperes az országon kívül tartózkodik, és a kézbesítésről kellő időben bizonyítvány nem érkezik, de ily esetben a hirdetmény általi idézés csak felperes kérelmére rendeltetik el;
- b) ha alperes tartózkodási helye nem tudatik, és az a 200. §. c) pontja szerint igazoltatik. Ily esetben a hirdetmény mindjárt a keresetlevél elintézésékor kibocsátandó.

203. §. A hirdetményben a kereset tárgya, az arra hozott végzés tartalma és a gondnok neve foglaltatik; egyszersmind alperes felhivatik, hogy vagy a részére rendelt gondnokot ügyeinek czélszerű védelme iránt kellőleg utasítsa, vagy a bíróságnál más ügyvédet nevezzen; ellenkező esetben mindezek elmulasztásának következményeit magának tulajdonítsa.

A hirdetmény a hivatalos hirdalban s a körülményekhez képest külföldi hirdalban is közötteendő, és a bíróság kapujára kifüggesztendő.

A lakhely eltitkolása.

204. §. Ha felperesre rábizonyul, hogy alperesnek előtte tudva volt lakhelyét elhallgatta: az egész eljárás semmis, s felperes a költségek megtérítésében s ezen felül 20-tól egész 200 ftig terjedhető pénzbüntetésben is elmarasztaltatik.

Kézbesítés a főudvarnagyi hivatal útján.

205. §. A csász. kir. udvarnál levő idegen követek szolgálataiban álló személyeknél a kézbesítés a főudvarnagyi hivatalhoz intézendő megkeresvény útján történik.

Kézbesítés, külföldi bíróságok megkeresése folytán.

206. §. Külföldi bírói hatóságok megkeresései folytán a hazai bíróságok, a mennyiben közöttök viszonzosság létezik, az idézvény kézbesítését elrendelni tartoznak.

Hatodik cím.

A perorvoslatokról.

I. Fejezet.

Felfolyamodás.

A felfolyamodás esetei.

207. §. Felfolyamodásnak egyedül a rendes eljárásban s oly végzés ellen van helye:

- a) mely valamely közönsnek állított okirat közlése iránti kérelemre azon kérdésben hozatott, vajjon az okirat valóban közös-e, vagy sem (132. §.);
- b) mely a felfedező eskü iránti kérelemre azon kérdésben hozatott, vajjon az ellenfél felfedezéssel tartozik-e vagy sem (167. §.).

208. §. Az előbbi §. esetein kívül sem a per további folyamában, sem valamely felsőbb bíróságnak visszaküldő vagy utasító végzése ellen, külön felfolyamodásnak nincs helye; hanem a feleknek minden előleges jogfenntartás nélkül is szabadságukban áll a per folyta alatt felmerült panaszait, az ügy érdemében hozott ítélet elleni felebbezéssel összekapcsolni.

Beadási határidő.

209. §. A felfolyamodás azon végzésnek, mely ellen intéztetett, kézbesítésétől számítandó 15 nap alatt írásban s mindig az első folyamodási bíróságnál nyújtandó be.

Póstán küldött felfolyamodások csak úgy fogadtatnak el, ha azok a kézbesítés után ugyanezen határidő alatt a bíróság iktató hivatalába beérkeznek.

A felfolyamodás példányai.

210. §. A felfolyamodások két példányban nyújtandók be; egyik példány a per — illetőleg iratsomóhoz jő, — a másik pedig az ellenféllel csak egyszerüen közöltetik. Ha több külön érdekű ellenfél volna, a felfolyamodó tartozik még annyi felzet benyújtani, hogy mint maga, mind az ellenfelek mindegyike a történt felfolyamodásról értesíthetők legyenek.

Visszautasítás hivatalból.

211. §. A törvényes határidő eltelte után beadott felfolyamodások az alsóbb bíró által hivatalból visszautasítandók. Törvényes határidőben beadott felfolyamodást, az első folyamodási bíró minden illető irományokkal együtt, jelentése kíséretében a másodbírósághoz legfeljebb 8 nap alatt felküldeni köteles.

Új bizonyítékok kizárása.

212. §. Oly körülmények és bizonyítékok, melyek az elsőbíróságnál elő nem fordultak, csak úgy hozattathatnak fel a felfolyamodványban, ha a végzés a felfolyamodó meghallgatása nélkül, ellenfelének egyoldalú kérelmére következett.

További felfolyamodás.

213. §. Ha a másod-bíróság az elsőbíróság végzését helybenhagyta, további felfolyamodásnak nincs helye.

Ha pedig a másod-bíróság az elsőbíróság határozatát megváltoztatta: az elleni felfolyamodás a 209. §. szabályai szerint, az elsőbíróságnál nyújtandó be, s innen a másodbíróság útján a harmadbírósághoz terjesztendő.

214. §. A jelen törvk. rendtartás szabályaiban meg nem engedett felfolyamodások az elsőbíróság által hivatalból visszautasítandók.

215. §. További perorvoslatnak oly végzés ellen sincs helye, mely által valamely felfolyamodás, felebbezés vagy semmiségi panasz visszautasított. Ily folyamodások az elsőbíróság által egyszerüen visszaadandók.

Mennyiben van helye ez esetben semmiségi panasznak: a 228. §. határozza meg.

II. Fejezet.

Felebbezés.

Felebbezés.

216. §. A ki magát valamely ítélet által terhelve érzi, az ellen a törvényes határidő alatt felebbezéssel élhet. Az ezen határidő elmulta után bejelentett vagy benyújtott felebbezvények az első bíró által hivatalból visszautasítandók.

Felebbezési határidő.

217. §. Rendes eljárásnál a felebbezvényt mindenik fél, ki avval élni kíván, az ítélet kézbesítésétől számítandó 15 nap alatt tartozik az elsőbíróságnál írásban benyújtani. Póstán érkezett felebbezvényekre nézve a 209. §-ban foglalt szabályok szolgálnak zsinórmértékül.

A felebbezés indokai magában a felebbezvényben adatnak elő, — sem külön beadványnak az indoklásra, sem halasztásnak a beadási határidőre nézve helye nem lévén.

A felebbezés joghatálya:

218. §. Az elsőbíróság ítélete ellen törvényes időben beadott felebbezvitel a végrehajtásra nézve elhalasztó joghatállyal bír.

Azon fél, ki a felebbezhetés jogáról okmányyszerűleg világosan lemondott, felebbezési jogorvoslattal csak birtokon kívül élhet.

az ítélet pontjaira,

219. §. Ha az ítélet több pontból áll, a felebbezvényben azok, melyek által felebbező magát terhelve érzi, határozottan kiteendők.

A többi pontokra nézve az ítélet a felebbezési határidő kitételével jogerejüvé válik.

s a pertársakra nézve.

220. §. Ha több pertársak közül nem mindnyájan felebbezték: az ítélet a felebbezési határidő lejártával a nem felebbezőkre nézve rendszerint teljes jogerővel bír.

221. §. Az előbbi §-ban megállapított általános szabály alól kivételnek van helye:

a) ha a képviselet illetőleg védelem közös, vagy az eljárás szabályaihoz képest közösnek tartandó;

b) ha a követelés vagy kötelezettség minden pertársra nézve ugyanazonos;

c) ha a követelés vagy kötelezettség a pertársak viszonyaihoz képest különböző ugyan, de ugyanazon jogalapról származik, — a mennyiben e jogalap a felebbezés folytán érvénytelennek nyilvánítható.

Ily esetekben az ítélet minden érdekelt pertárs nevében felebbezettnek tekintetik, — azok kivételével, kik a per folyamában netán a felebbezésről világosan lemondottak, vagy a kötelezettséget önként elfogadták. (Folytatása következik.)

Különfélék.

— (Az orsz. bizottság a törv. rendtartás tárgyában) e héten a 102. §-ig haladt. Lényegesebb határozatok: a felek személyes megjelenésre idézése a sommás eljárásban, ha a bíró azt szükségesnek véli; nyilvánosság a rendes perek előadásánál úgy az első mint a felebbviteli bíróságok előtt.

— (A magyar kir. igazságügyminiszterium részéről ezenel közhirre tetetik:) 1. Hogy a m. k. igazságügyminiszterium elnöki hivatala f. évi Szent-Mihály napjától fogva a Deák Ferencz-utczában 14. sz. a. fekvő *Wahrmann*-féle házban lesz elhelyezve. 2. Hogy az eddig szokásban volt kihallgatási napok megszüntetésével, a fennebbi naptól fogva hetenkint csak egyszer, és pedig vasárnap d. e. 10 órától 1 óráig lesz kihallgatás.

— (A m. k. igazságügyminiszterium,) mint tegnap lépett életbe, a következő: Igazságügyminiszter: Horváth Boldizsár. Elnöki osztály: Kebelbeli és kir. bírósági személyzet szervezése. Esküdtisékek. Sajtóügyek. Elnöki titkár: Kovács Kálmán. Miniszteri fogalmazók: László Zsigmond, Vezekényi János. Államtitkár és irodaigazgató: Szabó Miklós. Miniszteri fogalmazó: Berczelly Jenő. I. osztály. Törvényszerkesztés. Miniszteri tanácsos: Tóth Lőrincz. Osztálytanácsos: Suhajda János. Miniszteri titkárok: Ökröss Bálint, Szilágyi Dezső. Fogalmazósegéd: Garay Dezső. II. osztály. Kir. bíróságokat és azok személyzetét a kinevezésen kívül érdeklő ügyek. Jövedéki törvényisékek és ügyek. Elkobzott javak. Vaiszfélé alapítvány. Törvényhatóságok személyszaporítási, költségvetési és segélyzési ügyei, ez utóbbiak különösen szab. k. és rendezett tanácsu városokat illetőleg. Ügyvédek, kegyelembeliek. Biróküldés országbeli és külföldi hatóságok közt felmerült kérdésekben. Miniszteri tanácsos: Szabó Sámuel. Titkár: Zádor Gyula. Fogalmazó: Berczelly Jenő (fennebb is). Segéd: Perczel Lajos. III. osztály. Hitbizományok. Árva- és gondnoksági ügyek. Nagykorosítások. Örökbefogadások. Törvényesítések. Osztálytanácsos: Diterich Rezső. Titkárok: Lehoczky Kálmán, Pogonyi Dénes. Fogalmazók: Fényes Miklós, Korizmicz Antal, Warga László (tisztbeli). IV. osztály. Megyei és városi tisztviselők elleni panaszok. Egyletek jogi szempontból. Váltóügyek. Köröztetések és hirdetések. A külfölddel ott megnyílt örökségek és egyéb ügyekben való közvetítő érintkezés. Osztálytanácsos: Kozma Sándor. Titkár: Szentkirályi László. Fogalmazó: Simon Géza. Fogalmazósegéd: Löv Tóbiás. V. osztály. Urbéri s ezzel kapcsolatban levő ügyek. Kir. kisebb haszonvételek jogi szempontból. Telekkönyvi ügyek s e részbeni személyzeti kérdések. Osztálytanácsos: Csillag László. Titkár: Lipovniczky Imre. Fogalmazósegéd: Zlinszky Gy. (tisztb.) VI. osztály. Polgári törvénykezés. Csődügyek. Kitüntetések. Osztálytanácsos: Stephanidesz Henrik. Titkár: Wüncz S. Fogalmazók: Szász L., Haagh Ödön. VII. osztály. Börtönügy. Bünvádi eljárásokat érdeklő ügyek s panaszok. Megkegyelmezések. Rögönbíróságok. Ideigl. osztályfőnök: Weber János. Titkár: Csillag Benő. Fogalmazók: Náthy Ede, Richter János (tisztb.), segéd: Székely Ferencz. VIII. osztály. Erdélyt érdeklő összes ügyek. Miniszteri tanácsos: Alduleán János. Osztálytanácsosok: Ócsvay Fe-

rencz, Topler Károly, Conrad Mórincz. Titkár: Geetz János. Fogalmazók: Bömches Frigyes, Deák Farkas, Filep Károly.

— (*Curiosum*). A német lapokban a következő közleményt olvassuk. Azon szerződésből, melyet az igazságügyminiszter ur a neudorfi büntető intézetet kezelő nénék előljárónéjával kötött, néhány pont tudomásunkra jött, és pedig: minden fegyencz után az illető község összes tartási költség fejében havonként 35 ft. o. é. fizet; továbbá a szükséges építkezések, javítások s az összes helyiségek tisztán tartása költségeire havonként 2000 ft. utalványoztatik. (Nálunk Mária-Nostrán a bérlő nénék minden fegyencznőért fejenként s naponként 41 krt kapnak, Lipót-várt a bérlő 30 krt, Munkácson 28 krt, Szamos-Ujvárt 26 1/2 krt.) A fegyenczek naponként 1 font rozs vagy buza kenyeret kapnak. (Nálunk 1 1/4 fontot). Viselős vagy külső betegségben szenvedő fegyenczeket az intézet nem köteles feltétlenül befogadni, mert az ilyenek visszaküldhetők azon törvényszékekhez melynél elítéltek, azonban az intézetnek szabadságában áll őket mégis befogadni, de mindkét esetben a fegyencznek illetékességi hatósága köteleztetik az intézetnek az ezáltal származott költségeket megtéríteni. (Nálunk mindkét esetben köteles a fegyintézet a fegyenczet befogadni; az innen származó költségek a fegyalapról fedeztetnek.) Azon fegyenczek számára, kik az intézetben büntetési idejüket kiállották, tudva levőleg uti költségről nincs gondoskodva, (nálunk a fegyencz munkadíja osztalékának hol 2/3-a, hol 3/4-e tőkésítettik e célra), de különösen figyelemre méltó esetekben, mint: „tanúsított javulás, bebizonyított szegénység vagy tökéletes vagyontalanság esetében 5 ft. adható nekik, mely összeg az általános fegyházi alap terhére irandó.“ *Curiosum*ként említettük fel ezen állításokat, mert, hogy valósággal így állana a szerződés, azt nem hihetjük.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1867. negyedik évnegyedére.

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel
és a hivatalos rendeletekkel.

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik

Ökröss Bálint

Dr. Vüncz Sándor.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny“ a curiai ítéletekkel és hivatalos rendeletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. A lap három részből áll: első a tudományos értekezéseket, második a curiai ítéleteket és értesítőket, harmadik a hivatalos rendeleteket tartalmazza, akképen, hogy év végével mindenik rész külön bekötethető legyen.

3. **Előfizetési ár:** helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadijmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

4. A t. gyűjtőket minden **tíz előfizető után egy tiszteletpéldány** illeti.

— Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Területenkívüliség. Ökröss Bálinttól. — Észrevételek s magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.“ Tóth Lajostól. — Közlemények az orsz. bizottág tanácskozásairól a törv. rendtartás tárgyában. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCZ SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készített törvényjavaslat hiányai.

(Folytatás.)

II. A birói illetőség.

1. A 17. §. általános szabályként felállítja, hogy személyes keresetekben, ha a kötelezettség teljesítésére bizonyos hely kikötve nincs, az illetőség alperes lakása által szabályoztatik; azonban sem ezen §. sem a birói illetőséget tárgyzó egyéb rendelkezés biztos utmutatást nem nyújt azon kérdés megoldására, vajjon felperes keresetét az alperes lakása szerinti bírósága előtt akkor is indíthatja, ha az alperesi kötelezettség teljesítésére bizonyos hely ki van kötve? A szóban forgó §. fogalmazása, és azon körülmény, hogy e tekintetben a felperesi választás nem említettik, holott más helyütt felperesnek a választás megengedtetik, oda látszik mutatni, hogy a törvényjavaslat a teljesítési hely bíróságát az alperesi lakás bíróságával egyenlően illetékesnek nem akarta elfogadni; mely intézkedést azonban — ha helyes a fentebbi következtetés — azért nem pártolhatom, mert felperest alapos ok nélkül korlátozja.

A 18. §-ban előforduló „tartózkodik” szabatosabban meghatározandó, minthogy különben az alperesnek egy helyeni bár mennyire mulékony tartózkodása az illetőség megállapítására elegendőnek elfogadtathatnék.

2. A 19. §. rendelkezését nem pártolhatom, minthogy felperes a vele együtt egy törvényhatóság területén lakó alperesei ellen csak azért kénytelenítettnek más terület bírósága előtt perelni, mivel esetleg a többi alperesek azon más területen laknak; minthogy továbbá akkor, midőn öt alperese van, kik között kettő Debreczenben, kettő Nagyváradon, egy pedig Pesten lakik: meg nem határozhatja, melyik terület bírósága előtt indítsa keresetét, mennyiben itt sem a nagyobb rész nem dönt, sem az alperesek száma a különböző területek közt egyenlően meg nem oszlik. A törvényjavaslat irányzatával, mely felperesnek a lehető legnagyobb könnyűséget akar a bíróság kijelölésében engedni, megegyezőleg leghelyesebbnek látszanék az alperesi személyes bíróságok között felperesnek korlátlan választást engedni, vagy legalább az ideigl. törv. szab. I. czikk 32. §-ban foglalt rendelkezést elfogadni. Mindenesetre e szakasz első bekezdésében a „vonhatók” szó „vonandók” szóval lenne felváltandó, mennyiben különben az igazi értelemnek meg nem felel.

3. A 20. §. második bekezdése ellen két nehézséget talállok felhozandónak. a) Ki nem tűnik biztonsággal vajjon oly társulatok, melyeknek igazgatósága az országon kívül létezik, az itt megállapított illetőségi szabályok alá akkor is tartoznak e, ha alapszabályaik értelmében más kijelölt bírósághoz utasítvák? Az idézett 20. §. első be-

kezdésének a másodikkali összevetéséből kiindulva úgy látszik, hogy e kérdésre „igen” kell felelni, a mi azonban a 37. §. a) alatti rendelkezésével ellenkeznék, b) hogy ily társulatok képviselőség és főügynökség nem létében csak akkor tartozhassanak az ügylet megkötése helyének bírósága alá, ha ingatlan vagyonuk nem létezik, nagyon helytelen intézkedés, miután a kereső fél arra, hogy keresetét az ügylet megkötése helyének bírósága előtt nyugodtan indíthassa, kénytelen lenne egyelőre magának biztos meggyőződést az iránt szerezni, hogy az alperesi társulatnak egész Magyarországon egy talpalatnyi ingatlan vagyona sincsen, miután ily ingatlan vagyon meglétében a kereset csak ez utóbbinak bírósága előtt indítandó!

4. Az idegeneknek illetősége e hazabani tartózkodásuk helyéhez képest kettős irányban igényel meghatározást, és pedig az iránt melyik hely vétethetik tartózkodási helynek, másodsor pedig az iránt mikor és mennyiben perelhető az idegen ezen tartózkodási hely bírósága előtt. A javaslat 21. §-a csak az első határozta meg, a főkérdés azonban, a második tényező meghatározását még várja. Egy gyakorlati példa ezen meghatározás szükséges voltát megmutatandja: egy bécsi kereskedő az évenkénti négy debreczeni vásárt meglátogatja, Debreczenben minden vásár alkalmával két hétig rendesen szállásol és valakinek ellene például megbízás nélküli ügyvitelből vagy szerződés nélküli kártételből követelése támad; érvényesítheti e a követelő igényét a debreczeni bíróság előtt, és ha igen: még akkor is, ha a bécsi kereskedő szállását már oda is hagyta?

5. Hogy a törvényjavaslat az ideigl. törv. szab. I. czikk 31. §-ában foglalt rendelkezést, mely szerint az alperes ki ingatlan vagyonnal bir, azon bíróság elé is megidézhető, melynek kerületében ezen ingatlan vagyon fekszik, fel nem karolta, bizonyára csak feledékenységből történhetett, ezen rendelkezés czélszerűsége ellen bár mi ok fel nem hozható, és a törvényjavaslat különben is elfogadta azt a 20. §. második bekezdésében és a 21. §. intézkedésében.

6. Hogy a 22. §. első bekezdése az alperes lakása szerinti illetőségnek a teljesítés helyéhez mért illetőség-hezi viszony tekintetében biztos utmutatást nem nyújt, azt már a 17. §. vitatásánál említettem.

A mi pedig a második bekezdését illeti, megvallom, hogy nem bírom felfogni, miért tétetett a könykivonati követelések illetősége a könyvek bizonyító erejük időtartamától függővé? mi különbség van, ha a kereskedő — a könyv bizonyító ereje az idő eltelte miatt megszűnő — számlabeli követelését teszem alperesnek azt teljesen elismerő levelével, vagy több aggálytalan tanukkal bebizonyíthatja? miért lenne a követelő ezen esetben kénytelen más bíróhoz folyamodni? És mi történjék akkor,

ha a kereskedői könyvek nincsenek törvényesen vezetve, vagy talán hallgatag a könyvek rendes vezetése van feltételezve? Vagy akkor midőn a kereskedői könyvek vezetése ellen alapos nehézségek fennforognak vagy a más fél esztendő eltelt, de az adós a számviteli kivonatot aláírta, áll e a szóban forgó illetőség vagy sem? Végére még egy gyakorlati példát: A. pesti kereskedő B. debreczenivel kereskedői összeköttetésben lévén, ez utóbbi ellen számlabeli követelését, mely több esztendő óta folyik és melyben másfél esztendő előtti tétel is előfordul, kívánja érvényesíteni; a szóban forgó rendelkezéssel szemben tehát kénytelen lenne a másfél esztendő előtti tételekre nézve keresetét külön bíróság előtt külön per után indítani; ez ugyan nem egyszerűíti a követelések behajtását.

Kétes előttem mit jelentsen a „hol a megrendelés történt“ kitétel; az idézett §. második bekezdésében előforduló szó „azonban“ grammaticai törvénytárgyilag szabályai szerint oda mutat, hogy itt az első bekezdésben foglalt intézkedéstől eltérő rendelkezés céloztatik, ámde az áru megrendelése nem egyéb mint adásvevési szerződés megkötése, ennek alapján kereset az első bekezdés értelmében a szerződés létrejötté illetőleg az áru megrendelése helyén különben is lenne megindítható, mire való tehát az „azonban“ mely attól különböző rendelkezésre utal? Ha jól fogom fel e kitételt, annak értelme az: hogy könyvkivonati követelések a követelő fél kereskedői telep hely bírósága előtt is beperelhetők; ezt azonban félreérthetetlenül kellene kitenni, ily világos kitétel mellett eloszlathatnák még a következő kérdések is: melyik az áru megrendelési helye, ha a megrendelés levél vagy távirat után történik, vagy ha a megrendelés egy harmadik helyen személyes találkozás alkalmával tétetik? vagy mi történik akkor ha — mint szokásos — a kereskedő időnként a megrendelést be nem várva kereskedőtársának árukat elküld és ez utóbbi azokat megtartja? hiszen itt megrendelés nem történt, alkalmazható e a 22. §. második bekezdése avagy sem?

7. Az örökösödési perekre nézve meghatározott illetőség a gyakorlati életben helyesléssel nem fog találkozhatni, mivel az sem a perlekedő felek lakhelyétől sem pedig a peres hagyatéki tárgyak hollététől függővé nem tétetett; ha például: A. Nagyváradon meghal, és végrendeletében a pestmegyei jószágigazgatójának X. forintokat hagyományoz, a jószágigazgatóval ugyan azon egy pestmegyei helységben lakó örökös pedig a hagyomány fizetését megtagadja, — a hagyományos kénytelen leendő perét Biharmegye telekkönyvi törvényszéke előtt indítani, holott ezen törvényszék területe alá sem a perlekedő felek egyike sem pedig a hagyatéki egy része sem esik! Mire való külön örökösödési bíróságok meghatározása akkor, midőn a gyakorlati élet azokat nem igényli, de a 24. §. által meghatározott alakban bizonyára szívesen el sem fogadandja? Az örökösödési perek azon bíróság illetőségéhez lennének nézetem szerint utasítandók, melyekhez az örökösödési perrel megtámadott alperesek ellen indítandó egyéb személyes keresetek tartoznak; ezen nem változtatván semmit azon körülmény sem, hogy az örökség tárgyát ingatlanok is képezik.

8. A 29. §. rendelete szerint valamely előjegyzett követelésnek behajtása alperesnek vagy személyes bírósága vagy pedig azon „bíróság előtt érvényesíthető, melynek területén a terhelt birtok fekszik;“ ezen itt jelzett kitételt tisztán nem értem, nem határozhatván megezen utóbbi bíróság alatt a birtokbíróságot vagy pedig a helybíróságot értsem-e? Teszem azt van nekem A. unghvári lakos ellen egy követelésem, mely annak egy nagyváradai házára elő van jegyezve, a szerint tehát a mint fent a bíróság alatt a birtok vagy helybíróságot értjük, a kere-

set is Biharmegye telekkönyvi törvényszéke vagy Nagyvárad város bírósága előtt lenne indítandó; e tekintetben tehát nagyobb határozottságért esedezem.

(Folytatása következik.)

Dr. W. F. ügyvéd.

Törvényes zálogjog.

Nagy érdekléssel olvastam becses lapjának 35. és 37. számaiban, az osztr. közönséges polg. t. k. 1101. §-ra vonatkozó fejtegetéseket, melyek azon kérdést tárgyalják, vajjon van-e a bérbeadónak, a kibérlőnél lakpénz vagy hasznobéri hátralék miatt lezálogolt oly ingóságokra kielégítési joga, melyeket a végrehajtás szenvedő kibérlőre maga azoknak tulajdonosa bizta.

A váltófeltörvényszék kisebbségének becses lapja 35 számában közölt e kérdésre vonatkozó nemleges véleménye ellenében, a 37. számban igenleges értekezés foglaltatik.

Ez utóbbi felfogás támogatásra talál a bécsi legfőbb törvényszéknek ugyanezen kérdést tárgyazó 1853 és 1854-ik években, a másodbíróságok ítéleteit helyben hagyó ítéleteiben is (lásd. Sammlung von Entscheidungen zum allg. öst. bürg. Gesetzbuche, Fünfte. Lieferung, Seite 568 et 569. Zl. 661 et 662.)

E két ügy állása e következő: az egyikben egy kétéves csikó, a másikban egy kocsi (hintó) zároltatott le, hasznobér illetőleg lakpénz hátralék miatt, végrehajtás alá került bérlnél illetőleg hasznobérlnél a csikót kitartás, a kocsit pedig fénymázolás végett adták át tulajdonosaik, a végrehajtás alá került bérlnőknek.

A tulajdonosok folyamodtak azok végrehajtás alól felmentetéseért, mindketten bebizonyítván azt, hogy nem tulajdonul, hanem kitartás illetőleg fénymázolás végett bocsátották ezen tulajdonaikat a végrehajtás alá kerülteknek birtokába. Az eredmény az lett, hogy az 1101 §-nak mint két ügyben alkalmazásával, és a 367 §-ra vonatkozással a csikó azért, mert a foglaltató azt jóhiszeműséggel a végrehajtást szenvedő földbérlo tulajdonának tarthatta, a zár alul fel nem oldatott; ellenben a kocsi azért adatott ki a tulajdonosnak, mivel annak birlalója csak fénymázoló lévén, a foglaltató jóhiszeműleg fel nem tehette, hogy a kocsi az ő tulajdona legyen.

Szerintem ezen két ítélet, — melyek a váltófeltörvényszék kisebbségének véleményében tévesnek mondt, és hozzánk is átszivárgott törvénykezési gyakorlatnak kutórrásaul szolgálhattak, — nem helyesen lett az 1101 §-ra alapítva, s mindkét esetben az igényelt csikó, valamint a kocsi is zár alul feloldandó, és igénylő tulajdonosoknak kiadandó lett volna, egyszerűen azért, mert felperes tulajdonosok bebizonyították, hogy ők ezen tulajdonaikat nem tulajdonul, hanem csak ideiglenesen, bizonyos célokra, közvetlenül bocsátották a végrehajtás alá kerülteknek birtokába; és mert ezen ingóságokat maguk a tulajdonosok, nem pedig egy harmadik adván a végrehajtás alá került adós kibérlők birtokába, ezeknek tulajdonává semmi esetre sem válhattak; s így a foglaltató alperes által ellenvetett 1101. §. alá nem eshetnek; minthogy hiányzik azon feltétel, melyet az, ezen 1101 §-ban felidézett 367. §. megkíván ahoz, hogy valamely ingó vagyron, a birtokos tulajdonába, a tulajdonos bele egyezése nélkül is átmenjen, t. i. a kérdéses ingó vagyronnak egy harmadik által jogtalanul közvetített átszármaztatása.

Az 1101. §-t csak az esetben lehetett volna, igénytelen véleményem szerint: alapul alkalmazni, ha a mondt csikó és kocsi, a hasznobérrel, illetőleg lakpénzzel hátramaradásban volt, s végrehajtás alá került kibérlők nem közvetlenül azok tulajdonosai, hanem azok más valaki-harmadik adta volna át, kire azokat a tulajdonos

bizta; csak ez esetben (feltéve, hogy azon harmadik, kitől a végrehajtást szenvedők a csikót és kocsit szereztek, szinte földet művelő gazda, illetőleg kocsi fényező volt) lett volna a csikó kiadatása megtagadásának, és a kocsi kiadatásának a 367. és 368. §-ok alapján helye: de nem ám azért, mivel a foglaltatók egyike a csikót jó lélekkel a végrehajtás alá került földhaszonbérő és így földművelő, egyszersmind lótenyésztő gazda tulajdonának tarthatta; a másik foglaltatónál pedig ily jóhiszeműség azért hiányzott, mivel a kocsit, a kocsi fényező tulajdonának nem vélhette; hanem azért, mert a végrehajtást szenvedő birtokosok mellett mutatkozik a jó- és rosszhiszeműség; minélfogva ama, a csikó tulajdonát szerezvén meg, az előbbi tulajdonost tulajdoni jogától elütötte, ennek már csak azon harmadik ellen, kire csikóját bizta, és ki ezt a végrehajtást szenvedőnek birtokába bocsátotta, kármentesítési keresete maradván, eme pedig a kocsi tulajdonát birtoklási jóhiszeműség hiányánál fogva tulajdonul meg nem szerezvén, ellene a tulajdonosnak igénykeresete fönmaradt, mivel tulajdoni joga ezen közvetített átruházás által csorbát nem szenvedett.

De nem is gondolható, mikép lehetne valamely lezárolt, kérségtelenül idegen vagyonnak, zár alóli felvagy fel nem mentése kérdését, a foglaltató jó- vagy rossz hiszeműségétől föltételezni; — hiszen a foglaltató nem jelöl ki egyes tárgyakat, mint a foglalást szenvedő tulajdonát; ő nem vizsgálja, van-e az adós lakó, vagy kibérlő lakásában idegen vagyon, s vajon erős vagy gyöngye jogalapon nyugszik-e az? hanem foglaltat a birtokláson nyugvó tulajdoni vélelem alapján általában mindent, mi adósánál találkozik; tehát mindig a legjobb hiszembe. Ezzel azonban még csak a vagyon lezárolását eszközölte; vajon megáll-e a zárlat és ezzel a foglaltató zálogjoga, ez azon kérdéstől függ, vajon azon ingóságok, melyek lezároltattak, az adós tulajdona-e, vagy sem? s ha oly vagyonra vonatkozólag támasztatik igénykereset, melyet az adós egy harmadiktól szerzett, ilyen vagyonra nézve csak akkor áll meg a háztulajdonos, vagy akár mely hitelező zálog, illetőleg kielégítési joga, ha a 367. §. megkivánságai megvannak; *tehát mégis a kibérlő közvetve vagy közvetlen birtokba lett jutása, és nem a háztulajdonos, mint harmadik személy jóhiszeműleg szerzett zálogjoga, jó mind az ezen értekezésekre alkalmas adott, mind pedig általában minden esetben kiváló sőt döntő tekintetben.*

Szintugy nem lehet a végrehajtást szenvedő birtokában létező idegen ingó vagyon tulajdonosának a 367. §-ban ama harmadik ellen, ki a reája bizott ingó vagyont, a tulajdonos beleegyezése nélkül, a végrehajtást szenvedő birtokába bocsátotta, fenhagyott kármentesítési keresetnek akkor helye, midőn a kérdéses vagyont a tulajdonos maga adta át a végrehajtást szenvedőnek, mert ez utóbbit, ki nem szabad akarattal ad a birtokában lévő idegen vagyonon túl, hanem kitől az birói kényszerrel elvételik, csak nem lehet kártérítésre szorítani, kivéve ha elmulasztja bejelenteni a tulajdonos jogát, mert ez esetben, mint szántsándékos elidegenítő, épen úgy tartozik a tulajdonosnak kármentesítéssel, mint az, ki a reája bizott ingó vagyont birói közbenjárás nélkül elidegenítette; de ez kivételes eset.

A kibérlő közvetlen birtokba lett jutása esetében, hiányzik tehát, mind a jó vagy rosszhiszeműség, mind pedig a kártérítési theoriának alkalmazásához a subjectum.

Különben mindezt az 1101. §-ból minden commentar nélkül is könnyen meg lehet érteni, mihelyt az olvasó tisztában van azzal, kit ért a törvény azon harmadik alatt, kiről azt mondja, hogy azon ingóságokra, melyeket ő bizott a kibérlőre vagy albérlőre, a bérbeadónak zálogjoga van.

Szerintem a „harmadik“ kifejezés törvényhozási és törvénykezési nyelven annyit jelent, mint közönséges szólás szerint, azon kifejezéssel „más valaki“ mondani szoktunk; mindkettő azt fejezi ki, hogy nem az, ki a cselekvény véghezvitelére rendszerint hivatva van, hanem más, ettől különböző személy volt ama helyett tevékeny.

Megerősítik ezt a fennidézett legfőbb törvényszéki ítéletekben és értekezésben az 1101. §-nak kérdésben forgó szavai értelmezésére felhívott 367. és 456-ik §§-ok is, midőn az első világosan kimondja, hogy nem a második hanem a harmadik kézben találtató vagyonról van szó, mely tehát a tulajdont követelő és a birtokló között álló tevékeny más valaki (harmadik) által bocsátott az utóbbinak birtokába; — a 456-ik §. pedig midőn oly vagyonról intézkedik, mely a tulajdonos beleegyezése nélkül adatott a birtoklónak zálogba; mindezenre tehát nem a tulajdonos, kinek akarata ellen történt ez, hanem más valaki = egy harmadik által.

Világot derítenek továbbá erre azon kérdések is, melyeket a szóban lévő törvény (1101. §.) azon intézkedése feltételez, mely a kibérlőre egy harmadik által bízott vagyonra vonatkozik; a törvény e tétele két kérdést tételez fel, melyekre az mintegy válaszul szolgál.

1-ör vajon ki bizta a kérdéses vagyont a kibérlőre? de miután oly vagyonra nézve, melyet a birtokló ellen a tulajdonos keresetbe vesz, az átadás vélelmével áll, már maga ezen kérdés valaki mást egy harmadikat hágy sejdített, és ehez képest correctebben következőleg állítatik: ki bizta a vagyont a bérőre, a tulajdonos-e, vagy más valaki = egy harmadik? — a másik kérdés, — mely ebből azon esetre, ha a vagyonnak egy harmadik által, a bérőre lett bizása, az elsőre való válaszból kitűnik, az első kérdésből kifolyólag van csak helye, — következőleg hangzik: vajon ezen harmadik megbízóul jó lélekkel tehette-e föl a vagyont ettől birtokba vevő kibérlő, hogy az annak tulajdona legyen.

Végre az ellenkező nézet, hogy t. i. a törvényhozás épen az igénylő tulajdonost értette legyen a törvényben, birtokba bocsátóul megjelölt harmadikat, — igazolását abban, miben az kerestetik, általában nem találhatta, t. i. nem abban, hogy oly vagyonra nézve, melyet egy részről a ház vagy földtulajdonos bérőjénél lezároltatt; más részről a tulajdonos mint tulajdonát igénybe veszi, három személy szerepelvén, a törvény a harmadik alatt épen a tulajdonost értette legyen; mert a törvényhozás a törvény alkotásánál, bárha azt, a bérbeadók lakpénz és haszonbéri követeléseik biztosítására hozta, mindazonáltal midőn ezen vagyon minéműsége, és mily részben zálogul illetőleg kielégítési alapul szolgálhatása iránt intézkedett, a jogilag már kielégített bérbeadót többé számba nem vehette; hanem szabályozta a kibérlőnél lévő idegen vagyonra nézve kizárólag a tulajdonos és birtokló közötti viszonyt, s miután ekként e viszonyra vonatkozólag csak két személyről lehet szó: a törvény azon harmadik alatt csakis egy más beavatkozót és nem a tulajdonost érthette; és bárha a záloglásnak és ez ellen a tulajdoni igénykeresetnek alkalmazásánál, a tulajdonra nézve közvetlenül érdekelt ama két félhez, t. i. a végrehajtás alá került kibérlőhöz, mint az igénybe vett vagyonnak birtoklójához, és az igénylő tulajdonoshoz a foglaltató is (és akárhány hitelezője a kibérlőnek) hozzá járul, ez a jogi személyek főnebbi kettős számát mégsem szaporítja; mert mindannyi foglaltató — jóllehet különben, t. i. követeléseikre nézve a végrehajtást szenvedőnek ellenfelei — a lezárolt vagyon kérdésében és annak végrehajtási alapul megvédésében a végrehajtást szenvedővel, — ha az beidézte.

tik — együtt különben ő nélküle 1. 2. 3-ik stb. rendű alperesekül csak egy jogi személyként jönnek tekintetbe, és állanak a tulajdonos fölperes ellenébe; tehát ez esetben is csak két jogi személy állván a perben, a tulajdonos, mint igénylő fölperes, és ennek ellenébe a több physikai egyéniségből álló jogilag egy alperes; egy általában nem érthette a törvény a „harmadik“ alatt a tulajdonost; de ellentmond ennek a törvény azon rendelkezése is, mely a tulajdonosnak vagyona eljárásáért, azon harmadik ellen kármentesítési keresetet enged, az pedig csakugyan a lehető legnagyobb törvényhozási curiosum volna, ha azon harmadik alatt ugyanazt értetni kívánta volna, kinek ellene mint megkárosítottnak kereseti jogot engedett.

És valamint a tulajdonos nem lehet e kérdésben harmadik: úgy nem lehet a lakpénzt, illetőleg haszonbért követelő és zálogoltató bérbeadó sem harmadik személy, kinek jóhiszeműleg szerzett zálogjoga jöne különös vagyis döntő tekintetbe; mert a zálogjog mindig a tulajdontól feltételes és ruente fundamento eldül a zálogjog is. A fő és döntő tekintet tehát mindig és még a bérbeadó ház- vagy földtulajdonos irányában is azon kérdés marad, vajjon a végrehajtást szenvedőnek tulajdona-e az összeirt vagyon, vagy nem? — ha csak azt nem akarná valaki állítani, — mi alig hihető, — hogy az 1101. §. a 367. §. alul, mely maga is a tulajdont szabályozó 366. §. alul kivételt képez, oly további kivételt kívánt volna tenni, melynél fogva oly vagyon, mely a végrehajtás alá került kibérlőre nem tulajdonul ruházott egy harmadik által át, hanem olyan is, mely reá csak bizva van, a ház-, illetőleg földtulajdonosnak lakpénz vagy haszonbérhátralék biztosítására és kielégítési oly alapul szolgálna, melyet a tulajdonos igénykeresettel többé vissza nem követelhet.

Ha a szóban levő 1101. §-nak magyarázatánál a 6. és 7. §§-ok szabályai követtetnek, ennek csak azon értelmet lehet tulajdonítani, hogy a lak- vagy földbérbeadó tulajdonos lakpénz, vagy haszonbéri követelésének biztosítására, a kiadott lakban, vagy a haszonbéri jószágon, a kereset idejekor létező minden ingóságoknak, a földön levő terméssel együtt, a kereset beadásával egyidejűleg, zálogjogi birói lefoglalását kérheti, vagyis hogy ezen ingóságokra előleges biztosítási joga van.

Meg kell azonban vallani, hogy a törvény ezen értelmét, annak hibás és felesleges hozzáadásokkal terhelt szerkezete elhomályosítja, s hogy a téves törvénykezési gyakorlat ebben némi igazolását találta.

Ugyanis a tételben *egy harmadik által rájok* (a kibérlőre és albérlőre) *bizott*, tévesen van a „bizott“ szó alkalmazva; e helyébe a szóban levő törvénytörzszakaszban felhívott, és mind a felhozott legfőbb törvénytörzszakasz indokolásában, valamint az érintett értekezésben e tétel értelmezéseül felidézett és felhasznált 367. §. világos értelmé szerint a „szerzett“ szó lett volna használandó, a mint ez a fennebb kifejtettekből is kitetszik.

E tétel azonban ekkép kiigazítva ugyanazt fejezvé ki, a mi az azt megelőző sorokban olvasható „*a kibérlőt és albérlőt tulajdonul illető*“ mint fölösleges ismétlés, tekintetbe nem jöhet.

Továbbá tekintve, hogy ingókra vonatkozó zálogjog, a zálogjoggal terhelt vagyon tulajdonosának ezzel való szabad rendelkezését felfüggeszti, s az ilykép lekötött (fixírozott) ingó vagyon a zálogjoggal biró hitelezők részére, a jogszerzés ideje szerinti elsőbbséggel, kielégítési alapul fenntartja; s ennél fogva csakis meglevő határozott és megjelölt tárgyakra, nem pedig jövő időre, általánosan megnevezett dolgokra szereshető meg — a törvényben a háztulajdonosnak jövőendő bizonytalan idő, bizonytalan eshetőségre, azaz: a lakpénz és haszonbér

lehető elmaradása, és a keresetnek ennek folytán idővel bekövetkezhető beadására megadott zálogjognak jelentőséget vagy fogantatást egyáltalában tulajdonítani nem lehetvén, a törvény azon szavait *zálogjoga van* más értelemben felfogni épen nem lehet, mint abban, hogy a bérbeadó lak vagy föld tulajdonosának joga van a lakban vagy haszonbéri jószágon találtatott ingóságokat zálogjogilag lefoglaltatni, azaz: hogy biztosítási végrehajtáshoz van joga.

De ha a „zálogjog“ kifejezés alatt zálogjogi foglaltatás értendő, akkor a záradék: *a kibérlőt és albérlőt tulajdonul megillető*, épen nincsen helyén, minthogy egyrészt a lezálogolt idegen vagyon visszakövetelhetésére irányzott igényperek megengedéséből önként folyik, hogy a zálogjog a végrehajtást szenvedő tulajdonjogától van feltételezve, melynek próbaköve az idejében támasztott igényper; — másrészt e záradék a végrehajtató jogának oly megszorítását foglalja magában, melyet a törvény nemcsak a bérbeadó ház- és földtulajdonosok, — kiket mégis nyilván előnyösíteni kívánt, — hanem akármelyik biztosításilag jogosan foglaltató hitelező irányában nem ismeri; mert az ilykép foglaltatók mind az osztrák, mind a magyar törvény szerint, nem törődve azzal s nem kutatva: vajjon adósaiknál találtató ingóságok valóságosan az övék, vagy másnak tulajdona-e, mindent, mit nálunk találnak, a birtoklásan nyugvó tulajdoni jogi vélelem alapján összeirattathatni vannak jogositva.

Ha ezen kiigazításokkal a törvény ezen szavai: *kereset idejekor ott létező ingóságokra*, összeköttetésbe hozatnak: előáll a fennebbi helyes értelem, t. i. hogy a törvény szerint a lakpénz-, illetőleg haszonbérhátralék biztosítására előleges biztosítási joga van a ház- vagy jószágbirtokosnak.

Nincsen e törvényben helyén, a fő- és albérlő fel- említése és azon passus sem, mely arról intézkedik, hogy az albérlő kezességgel (Haftung), de csak tulajdon tartozása erejéig tartozik, a nélkül azonban, hogy a főbérlőnek tett fizetést ellenvethetné. Az első azért nem, mert midőn a törvény megengedi, hogy a kibérelt lakban, illetőleg jószágon létező minden ingóságot biztosításilag elfoglaltathassanak, mindent megmond, mit meg kell mondani, s így azt is, hogy az ott találtató ingóságok, akár legyenek ezek a főbérlőé, akár az albérlőé, — összeirandók. Vajjon szolgálhat-e azután az albérlőnek ott összeirt ingó vagyona és mily terjedelemben, kielégítésül is: ezen kérdés magához a perhez tartozik és a biró határozatától függ; és az a feletti törvényes intézkedés nem ezen törvénybe, — melynek tárgya a biztosítási végrehajtási jog, — hanem külön törvénytörzszakaszba való. Az érintett passus azért nem való e törvénybe, mivel az ebben foglalt kérdések, a bérbeadó kereseti jogára az albérlő irányában, és ez utóbbinak meg a lakpénz- vagy haszonbéri hátralék mily erejéig perelhetőségére: tehát magára a perre vonatkoznak, és a perbeli birói ítéletnek tárgyai; holott a biztosítás a végrehajtáshoz tartozik, s erre irányadóul csak a kereset lehet; a végrehajtató a keresetben megnevezett alperes adósánál követelése erejéig foglaltatván; — oly könnyen zavart is idézhet elő azon intézkedés, a mennyiben a végrehajtó bíróban aggályt támaszthat az iránt, vajjon kell-e nekie az albérlőnek, a kibérelt lakban, illetőleg haszonbéri jószágon létező ingóságait a kereseti egész követelés erejéig összeírni, avagy nem kötelessége-e azt vizsgálni, mennyire terjed annak felelőssége és az összeírás, — ehhez képest mérsékelni.

Ezek folytán aligha lehet kétség az iránt, hogy az osztrák törvényhozásnak koránsem feküdt intentiójában, a sokszor felemlített 1101. §-ban a lak- vagy földet bér-

beadó ház- vagy földtulajdonosnak oly kiváltságot adni, melynélfogva a kiadott lakban vagy haszonbéri jószágban biztosítással lefoglalt oly ingóságokat, melyek idegen vagyonnak biróilag elismertettek, lakpénz vagy haszonbér követelésének kielégíttetése végett biróilag elárvereztetni, és azok árából követelését kielégíttetni olykép, hogy a tulajdonosnak csak a netaláni maradvány, — melyből a többi hitelezők kielégítést nem nyerhetnek, — lenne kiszolgáltatandó.

Nem adott tehát a törvényhozás a bérbeadó lak- vagy jószág tulajdonosnak ily követelésére nézve több jogot, mint azt, mellyel a váltó hitelező, a magyar törvény szerint némely föltételek alatt bir, t. i. az előleges biztosítási jogot.

Azonban, hogy a törvényhozásnak intentiójába feketett, e törvényben megadni azon kielégítési elsőbbségi jogot is — melyet meg nem értette — később a függelékek, szinte kelleténél bővebb, de elég világos szerkezetű 69. és 70-ik számú pótló rendelvényeiben megadott, és mit a magyar törvény 1844. évi VI. t. cz. 18-ik §-ában rövid szóval és világosan kifejez, azt onnan lehet sejdíteni, hogy most érintett pótló határozmányainak alapjaul az 1101. §-ban előforduló foglalás előtti és jövőre megadott eszményi zálogjogot vette; — hogy erre felül építményül a lak vagy föld bérbeadójának azon jogát mintegy jogi szilárd alapra fektethesse, mely szerint lakpénz- vagy haszonbér hátralék követelésének kielégíttetését kibérlője vagy albérlője oly hitelezői előtt is követelhesse, kik a kiadott lakban vagy haszonbéri jószágon létező ingóságokat már lefoglaltattak, mielőtt még a ház- vagy földtulajdonos keresetét beadta vagy zálogoltatott volna.

De ha ezen törvénykezési gyakorlat, igazolását nem találhatja az osztr. átal. törv. könyvnek 1101. §-ában, annál kevésbé van igazolva annak fönntartása az 1861. évben visszaállított 1844. évi VI. t. cz. 18-dik §-ának ellenébe. (Vége következik.)

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

(Folytatás.)

A javaslatba hozott bírósági szervezetnél a megyékben a szolgabírák mellett az esküdteket mint társbírákat látjuk még mindig szerepelni;

én a megyei esküdtek társbíráskodását feleslegesnek, tehát szükségtelennek, s mind ezért, mind czélszerűségi szempontból addig is megszüntetendőnek tartom, míg a megyei törvénykezés és közigazgatás legalsó vonalban egymástól elválasztatván, tisztán a törvénykezéssel foglalkozó járásbírák állíttathatnak fel;

hogy a megyei esküdtek társbíráskodása felesleges, s így szükségtelen, az 1840. 15. s 1844. VI-dik törvény-cikkek alapján bizvást állítható; idézett törvényeink a váltóvégrehajtásokból származó igényperek körüli elsőfolyamodási bíráskodást a megyékben kizárólag a szolgabírákra ruházzák; arra nézve hogy ezen jogszá-bály a sommás eljárásra általában kiterjeszthető volna, a hosszas gyakorlat elég megnyugtatót szolgáltat, s közönségesen úgy tapasztaljuk, hogy az esküdtek társbíráskodása mellett gyakorolt szolgabírói eljárás, s a szolgabírák egyedüli bíráskodása között semmi különbség nincs, s egyik a másika fölött semmi előnnyel nem bir; ha tehát a gyakran sok ezernyi értéket tárgyzó váltóvégrehajtási igényperекnél a szolgabírák egyes bíráskodásában újabb törvényeink megbiznak, nem

látom át, miért ne lehetne ezen gyakorlatot a szolgabírákhoz utasított, s általok sommás uton tárgyalandó más ügyekben is követni; annyival inkább, mert két tagból álló collegiális bíróság különben is jogi abnormalitás, s a vélemények eltérés esetében, ugyis a szolgabíró egyedüli szavazata bir ügydöntő erővel az esküdt, mint bírótárs szavazata ellenében, hacsak a szolgabírák oly esküdteket nem keresnek maguk mellé bírótársakul, kik ő velők egyező véleményben vannak; ha tehát oly szolgabírákat alkalmazunk, kik a kellő elméleti képzettség mellett a szinte nélkülözhetlen gyakorlati ügyességgel is birnak, azoknak nincs szükségük az esküdtek társbíráskodására, hanem igenis van, szinte ugy mint a városi bíráknak, jegyzőkönyvvezetőkre az írásbeli munka szempontjából; ide járul, hogy a megyei esküdtek azon idő alatt, melyet most bírótársak szükség nélkül vesztegetnek, más teendőikkel foglalkozhatnának, s a megyei hatóság ügyes bajos dolgát, s a megyei hatóság rendeleteit intézhetnék, tehát hasznos szolgálatot tehetnének, mi a jelen bírósági szervezet mellett valódi nyeresemény volna.

Átmenve az alispáni bíróságra, én részemről ezen bíróságot, mely az alispánból, egy szolgabíróból és egy esküdtből mint bírótársakból, tehát három tagból áll, s melyhez elsőfolyamodásilag a bírósági szervezet 9. §-a által a megyékben ugy is csak az urbéri tagosítási és arányosítási ügyek utalvák, végképen megszüntetendőnek, s az alispáni bíróság hatáskörét — ha és a mennyiben az urbéri s ezzel kapcsolatos ügyek lehető gyors ellátására és végelintezésére külön ideiglenes törvényszékek nem állíttatnának fel — a megyei állandó törvényszékekre vélném ruházandónak; mert igaz ugyan, hogy az alispáni bíróság mint collegialis testület három személyből áll, de ezen három személy tulajdonképen s valósággal csak egyet tesz, a mennyiben a bírótársak, kiket az alispánok saját tetszésük szerint s minden korlátozás nélkül válogatnak maguk mellé, az elnök iránybani alárendeltségük miatt független bíráknak épen nem tarthatók, s ugy szólván nem is számitanak, hanem leginkább mint jegyzőkönyvvezetők irnoki munkára használtatnak, a bírói határozat egyedül az alispántól függvén; oly fontos s egész községek és közbirtokosságok életébe vágó ügyeket pedig, mint az urbéri, tagosítási és arányosítási ügyek, melyeknél a politika és pártérdek is nagyban szerepelnek, egyes hatalmas bírákra bizni nem tanácsos; de különben is figyelembe veendő, hogy a megyei első alispánok, mint a megyék tényleges kormányzói, e mellett a másod-alispánokkal együtt a különböző állandó megyei törvényszékek és küldöttségek rendes elnökei annyira el vannak sokféle teendőikkel foglalva, sőt voltaképen halmozva, hogy az urbéri s ezzel rokon ügyekben önálló bíráskodásra, mely csak a helyszínén eszközölhető nyomozásokkal, vizsgálatokkal, egyeztetésekkel, hitelesítésekkel és több ily huzamosb időt kívánó többszörös eljárásukkal van összekapcsolva, physikai idejük nem marad, — ha pedig ezen ügyeket, mint szórakozás, társalgás, sőt jövedelmezés tekintetében is előnyösebbeket állítják előtérbe, ez viszont csak a megyei kormányzat és a törvényszéki működés rovására s hátrányával történhetik;

az alispáni bíróság teendőit tehát sokkal czélszerűbben, alaposabban, de a politikai pártviszonyokra való tekintettel megnyugtatóbban is végezhetnék elsőbíróságilag megyékben az urbéri, vagyis az állandó törvényszékek-iletőleg ezeknek érdekelve nem levő bírótágjai;

a jász-kun és hajdukerületek községeiben szinte felmerülhető tagosítási és arányosítási ügyek az 1840: 30. és 31. tczikkék értelmében ekkorig a kerületi törvényszékek illetőségéhez tartozván, ezen törvényes in-

tézkedés — véleményem szerint — ezen túl is fenntartandó lenne.

Az országban jelenleg fennálló 4 kerületi táblának megszüntetése, az eddig törvény értelmében Pesten székelő kir. ítélő táblának pedig külön székhelyekkel 6 tanácsbani elkülönítése, a miniszteri előterjesztésben eléggé indokolva van; a kir. tábla kijelölt székhelyei egyelőre csak ideiglenesek lévén, azok az ország illető részeinek érdekében Kőszeg-, Nagyszombat- és Eperjesről minél előbb Sopron-, Pozsony- és Kassára, vagy a közlekedésnek inkább megfelelő más helyekre volnának átteendők;

továbbá, tekintve, hogy hazánk közlekedési erei mind szárazon, mind vizen Pestvárosa, mint az ország szíve felé irányulnak s itt összpontosulnak, s hogy általában Pest felé a közlekedés legkönnyebb és aránylag legolcsóbb, másfelől hogy a m. kir. curia, mint legfőbb bírói testület állandó székhelye Pest marad, és ez másképp nem is lehet; a perlekedő felek könnyebbége és kényelme szempontjából a Pesten székelő kir. tábla hatósági területét leginkább a nagyszombati, eperjesi és debreczeni székhelyek területéből szélesbitendők és kikerekítendők vélném; e tekintetben egyébiránt az illető egyes vármegyék, kerületek és kir. városok saját kívánsága lévén iránytadó és a lehetőségig figyelembe veendő.

Mi a miniszteri javaslatnak az egyházi törvényszékekre vonatkozó részét illeti, mindenestre őszinte méltánylást érdemel a polgári törvényhatóság jogkörének az egyházi törvényszékek bírói illetőségétől elvont peres kérdésekre való kiterjesztése, főleg a vallási egyenjogúság szempontjából; — de bár gyökeres változás e téren csak az 1848. évi 20. tczikk által letett alapok óvatos felépítéséről, és különösen a közérkölcshöz és a családi intézménynek, mint a polgári társaság talpköveinek megfelelő házassági törvénytől remélhető, a mindkét hitfelekezeti evangélikusok addig is joggal megvárhatják, hogy a vegyes házassági viszonyból származó oly perek, melyek nem a házassági kötelék érvényességét vagy felbontását tárgyazzák, hanem a hol csak ideiglenes elválás körül forog az ügy érdeme, a távollásuk miatt különben is költséges s a perlekedő feleknek nagy terheltetésével járó egyházi törvényszékektől a polgári bíróságokhoz utaltassanak, főleg s legalább, hol az evangélikus házasság alperesi minőségben állanak, ezt követeli a házassági viszonynak a családi élet legalsó rétegeibe átható kényes természete, mely az idegen vallásfelekezeti papi személyek kizárólagos bíraskodását jogosultnak el nem ismerheti.

Egyébiránt míg a házassági válóperek körüli bírói illetőség és eljárás az evangélikusokra nézve is, ezeket megnyugtató módon véglegesen szabályoztatnék, a kellő méltányosság, de a bírósági békéltetések sikerének is biztosabb előmozdítására azt hozná magával, hogy ezen perek, — a mennyiben a körülmények engedik, — az illető megyei, kerületi és városi törvényszékeknek, valamint a felebbviteli bíróságoknak is evangélikus hitvallásu bírótagjai által láttatnának el, mert sajnosan tapasztalták az evangélikusok a lefolyt provisorium alatt, hogy házassági válópereik némely megyékben tisztán r. kath. vallásu és e mellett idegen megyebeli bírák előtt tárgyalattak.

A szavazó bírák létszámának megállapításánál határozottan kimondandó volna, hogy az érvényes határozat hozatalára megkívántató szám valamint kisebb, úgy viszont nagyobb sem lehet a kiszabottnál; helyén látszik ez két szempontból is, jelesen hogy egyrészt a szavazó bíráknak az elnökség által bármily oknál fogva czélba vett önkéntes szaporítása meggátoltassék, másrészt hogy a törvényes számot meghaladó bírák az ügyis

megfeszített szorgalmat s a drága idővel gazdálkodást igénylő előadói munkától el ne vonassanak;

azonban a szavazó bíráknak az elsőfolyamodási törvényszékeknel javaslatba hozott száma, mely az elnökön kívül csak két bírói tagból, és így összesen három bírói személyből állana, azon ügyeknek egymáshoz képesti fontosságát is mérlegbe véve, melyek a törvényszéki bíráskodáshoz utalvák, általában kevésnek látszik, s a határozatképes törvényszéki bíróság létszáma, különösen a netán ide utasítandó urbéri, tagosítási és arányosítási, továbbá a házassági, szerződési, örökösödési és birtokperekben az elnökkel együtt ötre volna emelendő.

Azon elvet, hogy a legfőbb bíróság tagjai szinte kötelezve legyenek az ügyek előadására, és hogy ennek megfelelőleg a kir. tábla bírái a hétszemélyes táblánál eddig gyakorolt előadástól felmentessenek; továbbá, hogy a legfőbb bírósági előadók szinte szavazattal bírójanak az általok előadott minden ügyekben, az 1840: 15. és 1844: 81. tczikk alapján csak helyeselhetjük, mind az igazságszolgáltatás gyorsabbítása, mind a perlekedő felek kívánt megnyugtatója szempontjából.

A bírói illetőség tekintetében méltán kiemelendő azon szabatoság, s minden kétséget eloszlató világosság és határozottság, melylyel a törvénykezésnek ezen legelső stadiuma, melynek elvétele valóságos sisyphusi időmunka- és költségvesztést okoz, körvonalozva és megállapítva van; s míg egyrészt a felek szabad akaratának, és ebből folyó bíróválasztási jogának tág tér van engedve, másrészt gondosan ki vannak szemelve azon ügyek, melyeket kivételes természetük miatt, vagy köztekintetnél fogva a törvényes bíróságok által elvonni nem tanácsos, és melyekre nézve az állam a bíráskodás jogát magánfelekre nem bízhatja. (Folyt. köv.)

TÓTH LAJOS.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

A felebbezvény elintézése.

222. §. A törvényes időben benyújtott felebbezvény első példánya a peresomóhoz csatoltatik, második példánya pedig az ellenféllel közöltetik. Maga a felebbező felzetileg értesítendő.

Az elsőfolyamodási bíró, az összes periományokat az ítéletnek hiteles másolatával együtt, jelentés mellett a felebbviteli bírósághoz 8 nap alatt terjeszse fel. Ez idő, ha ugyanazon ítélet ellen a felek számához képest több rendbeli felebbezésnek lehet helye: azon felebbezvény beadási hatánapjától számítottatik, mely legkésőbb jár le.

Új bizonyítékok kizárása.

223. §. Az elsőbíróságnál elő nem fordult ténykörülmények és bizonyítékok a felebbviteli bíróság által a határozat hozatalánál tekintetbe nem vétethetnek.

Új tárgyalás.

224. §. Ha a másodbíróság a ténykörülményeket nem látja annyira kifejtve, hogy alaposan ítélhessen, és a tárgyalás folytatásától valószínűleg siker várathatik: az ítéletet egészen vagy részben feloldhatja, s vagy általában, vagy bizonyos pontokra nézve újabb tárgyalást s további bizonyítási eljárást rendelhet, és ekkép az elsőfolyamodási bíróságnak a tárgyalás ki egészítését s újabb ítélet hozatalát hagyhatja meg, habár ezt a felek nem kérték volna is.

Érdemleges ítélet és további eljárás.

225. §. Ha a másodbíróság részben érdemileg ítélt, részben pedig az előbbi §. értelmében az elsőbíróságot további eljárásra utasította: a másodbírósági ítéletnek érdemleges része ellen csak akkor lehet felebbezéssel élni, ha az elsőbíróságnál újabb ítélet hozatott, és az elleni felebbezés folytán már a másodbíróság is ítélt.

A felebbezési határidő tehát az első alkalommal hozott

másodbirósági ítélet érdemleges része ellen szintén csak azon naptól számíttatik, melyen a másodbiróságnak újabb kiegészítő s érdemleges ítélete a félnek kézbesítettik.

Ha pedig az elsőbiróságnak a részbeni feloldás folytán hozott újabb ítélete ellen, az érdekelt fél felebbezési jogorvoslattal nem él: ez esetben az első alkalommal hozott másodbirósági ítélet érdemleges része ellen a felebbviteli rendes határidő az elsőbiróság újabb ítéletének kézbesítése napjától fog számíttatni.

Felebbezés a harmadbíróshoz.

226. §. A másodbiróság ítélete elleni felebbezésnek a harmadbíróshoz akár helybenhagyatott, akár megváltoztatott legyen az elsőbiróság ítélete: mind a sommás, mind a rendes perekben helye van. Ily felebbezésnyre nézve is úgy kell eljárni mint az elsőbiróság ítélet elleni felebbezésnél.

Konoksági bírság.

227. §. Ha valaki két egyenlő ítélet ellen további felebbezéssel él, és felebbezésnyre a harmadbírósnál is elvettetik: az, mint konokul perlekedő, 10 fttól egész 300 frtig terjedhető, a harmadbírság által a per körülményeihez és a konokság mértékéhez képest megállapítandó bírsággal büntetetik.

III. Fejezet.

S e m m i s é g i p a n a s z o k .

Semmiségi panaszok helye,

228. §. Semmiségi panasznak, a mennyiben a jelen törvény által egyes esetekre nézve kizárva nincs, — mind végzés, mind ítélet ellen lehet helye.

Semmiségi panaszok azonban sem felfolyamodással, sem felebbezéssel össze nem kapcsolathatnak.

és esetei.

229. §. Semmiségi panasznak általában az alaki jogszabályok sérelméből (3. §.), a következő esetekben van helye:

a) ha a bíró valamely a polgári bíróságok hatósága alá nem tartozó ügyben járt el, habár a felek e miatt az eljárás folyamában kifogást nem tettek is;

b) ha a bíróság valamely különben a polgári bíróságok hatósága alá tartozó ügyben illetéktelen volt, s alperes az illetőség tekintetében a törvényes határidő alatt kifogással élt;

c) ha a bíró az illetőségi szabályok helytelen alkalmazásával magát valamely ügyben akár hivatalból, akár alperes kifogása folytán illetéktelennek mondotta ki;

d) ha a bíróság a határozat hozatalánál szabályszerűleg alakítva nem volt;

e) ha alperes nem törvényszerűen lett megidézve;

f) ha önképviselőre nem jogosított személy idéztetett, s ezen hiba utólag sem hozatott helyre;

g) ha valamely félért egy harmadik felhatalmazás nélkül lépett fel;

h) ha valamely alkeresetlevél vagy perorvoslat avagy illetőségi kifogás az elkésés indokából helytelenül utasítottatott vissza;

i) ha valamely félnek oda ítélt, de annak az ítélet hozatala előtt vagy után közbejött halála miatt le nem tehetett eskü letettnek mondatott ki, vagy ellenkezőleg, letettnek ki nem mondatott;

k) ha az eskü letételére kitűzött határnap elmulasztása miatt beadott igazolási kérelem fölött hozott véghatározatot egyik vagy másik fél sérelmesnek tartja;

l) ha az igazolási kérelemnek, valamely perirat beadásának elmulasztása miatt hely nem adatott.

Mily esetekben van helye semmiségi panasznak a végrehajtás folyamában s az eljárás eltérő módjai szerint, az illető helyeken adatik elő.

230. §. Az előbbi §. esetein kívül a sommás eljárásban semmiségi panaszszal lehet élni:

a) ha alperes az okirat valódiságát tagadta, vagy szavatosra hivatkozott, s a bíró az okiratot valódinak találván, vagy a szavatosságnak helyét nem látván, az eljárást folytatja;

b) ha felperes a sommás eljárásról rendes perre utasított;

c) ha ítélet a meg nem jelenés indokából hozatott, a 82. §. esetében.

A semmiségi panasz hatálya.

231. §. A 229. §. b) c) h) és l) betűi alatt elősorolt eseteket kivéve, a per folyama alatt semmiségi panaszt emelni nem lehet. De azon esetekben is, melyekben a semmiségi panasz megengedtetik: e jogorvoslat használata a per folytatását

nem akadályozza. Az utóbbi esetekben a semmiségi panaszszal csak a panasz tárgyára vonatkozó iratok és külön jegyzőkönyvek terjesztetnek fel.

Semmiségi panasz az ítélet ellen.

232. §. Ha semmiségi panaszra a végítélet nyújtalkalmat, a feleknek szabadságukban áll, a 217. §-ban kijelölt határidő alatt akár semmiségi panaszszal, akár felebbezéssel, akár eme jogorvoslatok mindegyik nemével élni.

Az utóbbi esetben mind a semmiségi panasz, mind a felebbezés külön írásban s ügyvédi ellenjegyzés mellett nyújtandó be, s egyszersmind a semmiségi ok, a 229. §. eseteihez képest határozottan kiteendő. Sommás eljárásban a semmiségi panasz az ítélet kihirdetésekor szóval és indokolva jelentetik ki.

233. §. Az elsőbiróság a kellő időben beérkezett semmiségi panaszt a felfolyamodásokra érvényes szabályok szerint azonnal elintéztvén, az összes periratokat a másodbiróság mellőzésével egyenesen a semmitőszékhez terjeszti fel, és felterjesztő jelentésében a panasz valódisága iránt is nyilatkozni tartozik. Ezen jelentés a feleknek kérelmőkre hiteles másolatban kiadandó.

Az elkésve benyújtott semmiségi panasz hivatalból visszautasítottatik.

Semmiségi panasz és felebbezés.

234. §. Midőn akár ugyanazon fél, akár különböző ügyfelek semmiségi panaszt és felebbezésnyrt nyújtottak be, az összes iratok ez esetben is közvetlenül a semmitőszékhez terjesztendők.

Ha a semmitőszék a panaszt alaposnak találja: határozatáról az elsőbiróságot közvetlenül értesíti, s ez esetben a felebbezés az illető félnek egyszerűen visszaadatik.

Ha pedig a semmiségi panasz alaptalannak találattatik: ennek kijelentése mellett a semmitőszék az összes iratokat közvetlenül azon bírósághoz küldi át, mely a felebbezés folytán az érdembeni határozat hozatalára mint felebbviteli bíróság van hivatva.

A semmitőszék határozatáról a felek az érdemben hozott ítélet által értesítettnek.

235. §. Azon fél, ki ugyanazon ítélet ellen semmiségi panaszszal s felebbezéssel élt, és a semmitőszék az előbbi merőben alaptalannak találta: 20 ftól 300 fttig terjedhető pénz bírságra büntetetik. E bírsáért a felelőség a 44. §. alkalmazása mellett, az ügyvédet terheli.

Semmiség a másodbiróság határozata ellen.

236. §. A másodbirósági határozat ellen csak akkor van helye semmiségi panasznak, ha a semmiség esete a másodbirósági ítélet hozatalánál merült fel.

237. §. A másodbirósági határozatok ellen emelt semmiségi panaszok az összes ügyiratokkal együtt az elsőbíró által a másodbirósághoz, s innen további jelentés mellett a semmitőszékhez terjesztendők. A másodbiróság a felterjesztő jelentésben a panasz valódisága iránt szintén nyilatkozni tartozik.

238. §. A másodbirósági határozat elleni semmiségi panaszok által sem annak végrehajtása, sem az elrendelt jogszzerű eljárás fel nem tartóztathatik.

Semmitőszéki határozat.

239. §. Ha a semmitőszék a semmiségi panaszt alaposnak találja, és a panasz az illetőség hiányából emeltetett: a periratot az illetékes bírósághoz utasítja. Egyéb esetekben az ügy érdemébe nem bocsátkozhatik, hanem az elkövetett formasértést végzésében kijelöli és azt s attól kezdve a további egész eljárást megsemmisítvén, a formasértés kijavítását s annak alapján netaláni újabb eljárást rendel meg, a formasértő bíróságot újabb határozathozatalra utasítja, s ekkép az összes ügyiratokat, ha a panasz az elsőbiróság határozata ellen volt irányozva, — a felebbviteli bíróság mellőzésével egyenesen az elsőbíróshoz késedelem nélkül visszaküldi; ha pedig a semmiségi panasz a másodbiróság valamely határozata ellen volt intéztve és az ügyiratok a másodbiróság útján terjesztetnek fel: azok ismét ugyanazon másodbirósághoz küldetnek vissza.

Semmiség a harmadbíróshoz ellen.

240. §. A mennyiben valamely semmiségi eset a harmadbíróshoz ellen forogna fenn, az eljárásra nézve a 236. és köv. §§. szabályai tartandók meg.

A semmitőszék alakulásáról ily esetre a 4. §. intézkedik

Bírói felelőség.

241. §. Ha a bíró a semmisítésre nyilvánvaló vétség által szolgálatottnak volna okot, a feleknek kárpótlással tartozik.

IV. Fejezet.

I g a z o l á s.

A sommás eljárásnál.

242. §. Sommás eljárásnál a megjelenés elmulasztása miatt igazolási kérelemnek helye nincs, — mindkét félnek szabadságában állván a pert sommás uton megújítani, vagy a 82. §. végpontjában megengedett két esetben a késedelem indokából hozott ítélet ellen semmiségi panaszszal élni.

A rendes eljárásnál ítélethozatal előtt.

243. §. A rendes eljárás folyamában az igazolási kérelem az elmulasztott határnaptól számítva 15 nap alatt beadandó, s hogy beadatott, a pertárban a beadvány felzetének előmutatásával igazolandó s a percsomóban megjegyzendő.

A kellő időben beadott igazolási kérelem tárgyalására a bíróság legfeljebb 15 napi határnapot tűz ki, és arra mindkét felet megidézi. A határnapon külön jkönyv vétetik fel, melybe a felek az igazolási kérelemre vonatkozó szóváltásait 24 óra alatt beiktatni tartoznak.

244. §. A bíróság a jegyzőkönyvet 3 nap alatt intézze el, s ha az igazolási kérelemnek helyt ad, a magát igazoló fél periratainak beadása és átvétele végett rövid megjelenési határnapot tűzzön ki, s erről a pertárnokot és a feleket értesítse.

245. §. A per folyama alatt mindenik fél csak egyszer élhet igazolási kérelemmel. Ugyanazon fél által ismételve előterjesztett igazolási kérelmek hivatalból visszautasítandók.

Ítélethozatal után.

246. §. Ítélethozatal után a végrehajtásig, de csupán egy ízben és csak akkor van helye igazolásnak, ha a jogérvényes ítéletben foglalt eskü letételére kitűzött határnap elmulasztatott.

Más esetekben beadott igazolási kérvények hivatalból visszautasítandók.

247. Az előbbi §. esetében a határnap elmulasztása miatt igazolási kérvény 15 nap alatt azon időponttól számítva, — a melyben az elmulasztott jogcselekmény teljesítendő lett volna, — az elsőbírósnál benyújtandó.

Az elkésve benyújtott igazolási kérelem hivatalból visszautasítatik.

Igazolási kérelem beadása a törvény által megadott biztosítási intézkedéseket nem gátolhatja.

248. §. Az igazolási kérelem tárgyalására és elintézésére nézve ez esetben is a 243. és 244. §§. szabályai tartandók meg; s ha a bíró a kérelmet alaposnak találja, az elmulasztott helyett végzésileg más határnapot tűz ki.

Az igazolási kérelem megtagadása ellen semmiségi panasznak van helye. A megengedés esetében nincs helye perorvoslatnak.

V. Fejezet.

P e r u j i t á s.

Perujítás esetei,

A perujításnak általában helye van:

a) ha az elmarasztalás a megjelenési illetőleg perfelvételi határidő vetlen elmulasztásának indokából keletkezett, — a megjelenést gátló akadály megszüntétől fogva 15 nap alatt;

b) ha vagy az alapperben hozott sérelmes ítéletre az ügyvéd hibája nyújtott alkalmat, vagy az első avagy másodbírósi ítélet ellen a felebbezvény fontos akadályoknál fogva a törvényes határidő alatt be nem adatott, a beadási határidő utolsó napjától számítandó fél év alatt;

c) ha a pervesztes fél új bizonyítékokat talált, a mennyiben kimutathatja, hogy azok az alapperben nem használtattak s lényegileg a per tárgyára vonatkoznak, — azon idő alatt, míg a per tárgya a polg. törvények szerint el nem évült.

és kizárása.

250. §. Ellenben nincs helye perujításnak:

a) az esküvel eldöntött peres ügyekben, — kivéve ha az eskü a 255. §. szerint megelőző bűnvizsgálat folytán hamisnak bizonyult;

b) bírói egyezség által befejezett perekben;

c) ha valamelyik fél a perujítás jogáról okmányszerűleg világosan lemondott.

(Folytatása következik).

K ü l ö n f é l é k.

— (Az orsz. bizottság a törv. rendtartás tárgyában) e héten a 132. §-ig haladt, — az országos ülések és egyéb bizottsági elfoglaltatások miatt naponkint nem ülésezhetvén. Megemlítjük, hogy a harmadik czim IV. fejezete a beavatkozás- és szavatosságról a második czimbe osztatik be, mi által e második czim három fejezetre oszlik: I. felperes (és beavatkozó), II. alperes (és szavatos), III. képviselő. A negyedik czim új fejezetet nyer, mely a bizonyítás általános szabályait tárgyalja. A beismerés, melyről a tjavaslat egyetlen §-ban intézkedett, — bővítették. A magánokirat érvényességére, ha a kibocsátó írni nem tud, a két tanun kívül még egy harmadik személy jelenléte is kívántatik, a szükséges névalírással. Új intézkedések azon esetre, ha a kibocsátó sem írni, sem olvasni nem tud, vagy az okirat nyelvét nem érti.

— (Felhívás a pest-budai ügyvéd urakhoz.) A pest-budai ügyvédi egyesület tagjaiul magukat eddig jelentett s aláírt tagok, az egyesület alakulásához az alapszabályok szerint megkivántató számot máris messze túlhaladván, a f. évi szept. 28-án megkezdett alakulási közgyűlés folytatása végett, úgy azon t. kartárs urakat, kik magukat tagokul aláírták, mint kik még aláírni akarják, f. évi okt. 19. napján, szombaton d. u. 4 órakor a városi törvényszéki tárgyalási nagy teremben (Piáristák épületében) megjelenésre felkérem.

A gyűlés intézkedésének tárgyai lesznek, miután a gyűlés megalakultnak fog nyilváníttatni: a választási elnök és jegyző, azután az egyesület elnöke, tisztviselői és a 30 választmányi tag megválasztása; végre az egyesületi külön szabályok feletti tanácskozás.

Időközben helybeli egyesületi tagul aláírhatni Gál Ernő, ideigl. egyl. jegyző urnál, Szervitatéren, 2. sz. a.

Kelt Pesten, 1867. október 11. Horváth Károly, a pest-budai ügyvédi egyesület ideigl. elnöke.

— (A kassai ügyvédi egyesület alakuló közgyűlése.) A kassai ügyvédi egyesület f. hó 6-kán a vidéki és helybeli ügyvédek élénk részvétele mellett megalakult, igazgatóválasztmányát és tisztviselőit megválasztotta. Elnök lett Szentlélek Gyula, alelnök Brosz Jónát, titkár Korányi Károly, pénztárnok Major János, könyv- és irattárnok Ruszinko Zsigmond. Ezekon kívül választmányi tagok még: Glósz Ernő, Szerényi Ede, Juhász Mihály, Teleky Péter, Klekner Alajos és Ardényi Pál.

Miután az id. választmány által elkészített ügyrend javaslata némi módosítással elfogadtatott, az egyesület működését azonnal meg is kezdé, és az elnök indítványára a m. kir. igazságügyminiszter által közzétett polg. törv. rendtartás javaslata felett az egyesület észrevételei s véleményének előkészítése és az országgyűlés és az igazságügyi miniszterhez leendő felterjesztése végett egy 21 tagból álló bizottmányt küldött ki, melynek elnökei az egyesületi elnökök, jegyzője az egyesületi titkár.

Ha megengedi a t. szerkesztőség, nem mulasztandom el e bizottmány s az egyesület további működéséről is időről időre értesíteni*). Korányi Károly, ügyvéd.

*) Szives köszönettel fogjuk venni a tudósításukat.

Szerk.

TARTALOM: A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készített törvényjavaslat hiányai. (Folytatás.) Dr. W. F.-től. — Törvényes zálogjog. — Észrevételek s magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.” (Folytatás.) Tóth Lajostól. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCES SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az ügyvédi egylet

alakulási közgyűlésén f. évi okt. 19-kén Horváth Károlynak mint egyl. ideigl. elnöknek ülést megnyitó beszéde.

Tekintetes közgyűlés, tisztelt kartársak! Midőn egy köz- vagy bár magán, de nagyobbyszerű épület alapkövét leteszük, szokás rendesen e műtételnek ünnepélyességet adni. És ha nem volna is szokás, ki lenne az, ki pl. egy humanistikus célra szánt középületnek, egy, árvaháznak, vagy iskolának alapja letételénél ne gondolna az árva, a neveletlen gyermekek állapotára, s azon szellemi és anyagi előnyökre, melyekben a célba vett épület falai közt az ifju nemzedék részesülend.

Valóban t. kartársak! nem szónoklati viszketeg, de mert érzem, hogy midőn ügyvédi egyletünk alapkövét ezen alakító gyűlésünkben letesszük, önkénytelenül hivatva, utalva vagyunk annak némi ünnepélyességet adni, mulaszthatlanul erkölcsi tisztben és kötelességben állónak véltem, hogy t. kartársaimhoz az idő és alkalomhoz mért, s talán helyzetünk által szükségelt néhány szót intézzek. Mert érzem, hogy valamint az egyesek, úgy testületek életében vannak perczek, az élet nagyobbyszerű mozzanatainak perczei, a magába-szállás, a meggondolás perczei, melyekre önkénytelenül a multakra vissza- s a jövőbe előretekintünk: azért tisztben állónak, időszerűnek tartottam ügyvédi életünk multját néhány vonásokban érinteni, és azon lassu bár, s talán észrevehetlen haladásu, de bizonyára bekövetkezendő átalakulás iránti reményemnek kifejezést adni, melyet én kiváltképen ügyvédi egyletünkötől várok.

Tudom én, t. kartársak, miként nem bírok a kellő képességgel, hogy e feladatomnak megfeleljek, de azt hiszem, hogy a kartársi, a baráti, a testvéri indulat, melyek gondolatimat vezérlik, a buzgóság, melylyel testületünk felemelkedése, felvirágzása iránt viseltetem, pótolni fogják a hiányokat és fogyatkozásokat, s azt eszközöndik, hogy szavaim hatástalanul nem enyésznek el.

Ha visszatekintünk hazai ügyvédi testületünk akár közel, akár távolabb multjába, elfogultság nélkül mondhatjuk, hogy sohasem hiányoztak nagyszámu jeleseink, kik a jognak, igazságnak buzgó, bátor védői voltak, kiket hivatásuk, kötelességük teljesítésében sem a hatalmasok fenyegető tekintete, sem semminemű befolyások meg nem ingattak; és nem hiányoztak, kik a jogtudományok szövétnekét magasán fennhordozták, kik a római nagy ügyvédnek, Cicerónak intését, — hogy az ügyvédnek a tudományok minden nemeiben jártasnak kell lennie, — szívükön hordozva, a tudományos, különösen a jogtudományos műveltség koruk szerinti színvonalán állottak; — nem hiányoztak, kik az ügyvédi testületre diszt és fényt árasztani, annak a közéletbeni

tekintélyét, a közönség bizalmát nevelni hivatva voltak s mondhatjuk, hogy volt idő, még pedig a nem nagyon rég multban, midőn a magyar ügyvédi kar e hazában, ha tán nem minden tekintetben azon állást foglalta el s birta, mely azt az államban hivatásánál fogva megillette, de ezen álláspontot megközelítette.

És vajjon mondhatjuk-e ugyanezt minmagunkról jelenben? Fájdalom nem!

Honnan e szembetűnő, ez érezhető hanyatlás?

E szabad hazában szabad volt a tudomány is. Az ügyvédség elnyerhetése nem függött kormányi kinevezéstől, sem semminemű kegyelemosztogatástól; sem az ügyvédek számát a népesség számaránya, vagy a foglalkozás mennyisége nem korlátolta. Bátran mondhatjuk, hogy hazánkban az ügyvédi pályán aránylag több pártfogás nélküli ifju tisztességes helyzetet vívott ki magának, mint a külső országok bármelyikében.

Hivatalos teendőiben is az ügyvéd törvény által oly kevésbé volt korlátozva, minőnek példáját a művelt országok egyikében sem találjuk.

A majdnem korlátlan szabadságnak, miszerint az ügyvédi nagyfontosságú és nehéz állásra a kellő tudományos és gyakorlati képesség nélkül eljutni lehetett, eredménye lett, hogy az ügyvédek száma hazánkban szerfelett elszaporodott. Az ügyvédi rendtartás és az ügyvédi működést szabályozó törvények hiányának következtése pedig az lett, hogy vajmi gyakran elégtelennek mutatkozik egyeseknél a pusztá kötelesség- és becsületérzete.

A korlátlanul széles tér, mely e három irányban mutatkozik t. i. az ügyvédek nagy száma, a kellő képzettség és jogtudományi képességbeni hiány nagy számu kortársainknál, és az ügyvédi működést s az ügyvédnek ügyfeleivel viszonyait szabályozó törvényeink hiánya — együttesen véve, — nézetem szerint a három főtenyezők, melyek azt okozzák, hogy hazánkban az ügyvédi kar tekintélye jelentékenyen alászállt, és az jelenben azon helyzetben nincs, melyben annak lennie kellene.

Valamint a polgári életben a féktelen szabadság az államnak veszedelmére válik, s a valódi szabadság áldásai csak ott találhatók, hol a kölcsönös viszonyok igazság és méltányosság alapján szabályozvák, hol a rend és törvénytisztelet fennállanak, — úgy azon korlátlanul széles tér az ügyvédség tekintetében, melyet most jeleztem, sem magának az ügyvédi karnak, sem hazai közösségünknek áldást hozó nem lehetett.

És e három tényezőn kívül, még mennyi balkörülmény működött össze az ügyvédi kar tekintélyének hazai közönségünk előtt csökkentésére?

Említem-é, hogy az 1840/-iki országgyűlés által nemcsak a kereskedőkre, de azonnal az ország minden

lakosaira kiterjedőleg, — talán viszonyainknak nem elég tekintetbe vételével, mindenesetre nem egészen a várt s óhajtott eredménnyel — behozott váltótörvényeinknek, többnyire az ugynevezett pénzemberek érdekében s földbirtokosaink irányában, sikert eszközölő ügyvédek, hajlandó volt közönségünk nem annyira a népszerűtlen törvények örül, mint megbízóik könnyörtelen sáfáraiul tekinteni.

Említem-e, hogy alkotmányunkat s azzal hazai törvényeinket az abszolút hatalon megszüntetvén, törvénykezésünket és igazságszolgáltatásunkat majd a provisorialis rendezetlenséggel tette siralmassá, majd idegen s népszerűtlen törvényeivel keltette fel az ellen-szenvet, és azt okozta, hogy a gyűlölt törvények sikerének meghiusítása, az ország lakóinak általában kedvencz törekvésévé lett, és mindezek ügyvédi állapotainkra sokképen hátrányosan hatottak vissza.

Említem-e, hogy az osztrák rendszer, mily alárendelt s függő állapotba tette az ügyvédet a bírótól; hogy míg egy oldalról ifjainkat, kik magokat a tudományos pályára szentelték, többnemű illetékes pályáról leszorította, más oldalról az ügyvédségre juthatást szer-telenül nehezítette s korlátozta. — A rendszer megszüntetével pedig ismét az ellenkező következett be; s az ügyvédek száma egy új sereggel szaporodott.

Említem-e, hogy legújabb törvénykezési rendszerünk hiányai és fogyatkozásai mily széles és sikamlós tért nyitottak az ügyvédnek az igazságszolgáltatás hátráltatására, sőt nem ritkán meghiusítására.

Nem folytatom tovább szemlémet e téren. De annyit hiszek bátran mondhatni, hogy nincs hazánk történelmében korszak, melyben annyi tényezők hatottak volna össze az ügyvédség érdekeinek hátrányára és az ügyvédség tekintélye leszállítására, mint ez, melyet mi az ügyvédi kar idősbjei megéltünk!

És e mostoha körülmények annyival sajnosabbak, annyival inkább igénylik figyelmünket s az orvoslási módok keresését, mert ugyane korszakban Európa csak-

nem minden művelt államában nevezetes előlépések történtek, valamint a törvénykezés s igazságszolgáltatás terén, úgy különösen az ügyvédi érdekek tekintetében is.

Hogy félre ne értessem közbevetőleg megjegyzem, hogy én sem a kormány általi ügyvédi kineveztetésnek, sem az ügyvédek száma megszorításának barátja nem vagyok, elvből sem, de a gyakorlatból merített tapasztalás nyomán sem. — Azon államokban, hol az ügyvéd kedés ily módja behozva van, az ügyvéd anyagi érdekei kedvezést élveznek, de az ügyvéd függetlensége felfelé teljesen hiányzik, s polgártársai bizalmában csekély mértékben részesül. — — — —

Az imént elősorolt állapotunknak természetes következménye aztán az is, hogy sokan, nagyon sokan találkoznak kartársaink közt olyanok, kik az ügyvédség magas hivatásáról megfélekednek, kik azt közönséges üzletnek tekintik, és nemes hivatásukkal visszaélésöknek korláta csak ott van, hol őket a büntető igazság boszuló keze elérheti. Ezek fájdalom, valljuk be, az ügyvédi tisztességet gyakran beszennyezik és a testület tekintélyét nagy mérvben aláássák.

Nem volt célom, s nem is volna helye kárhóztatólag szólni azon törvényekről, melyek az ügyvédi állapotokra ily kártékony befolyást gyakoroltak, sem vádlólag szólni egyes ügyvédtársainkról: de igen is volt célom bajunk forrására ujjal mutatni, mert azok felismerése s feltárása nélkül káros állapotunk orvosolható nem volna.

Nem hiszem tisztelt kartársak, hogy bárki is azzal vádolhatna, hogy ügyvédi viszonyainkat tulozva sötét színekkel ecseteltem. Léteznek, valóban léteznek e bajok. Az ügyvédi érdekek eddigelé hazánkban mind a törvényhozás, mind magunk által, — szerfelett elhanyagoltattak. — E kóros, e senyvesztő állapot régóta nem egy nemesb keblű kartársunk sajgó érzését s aggodalmát keltette fel!! és gondjai tárgyává tévé, hogy e bajainkon mikép lehessen s kelljen segíteni. És nemcsak nem kétlem, de sokak nyilatkozatai után mondhatom,

TÁRCZA.

Az állam-takarékpénztárak s állami biztosító intézetek Angolhonban.

Hogy Nagybritanniának, ha nem is áll a civilizáció élén, mégis, folytonos nemzetgazdasági előhaladása kétségenkívüli, azt bizonyítják lángeszű pénzügyminiszterének, — Gladstone-nak legújabb social-állami intézményei.

Míg az angol önkormányzat (selfgouvernement) ezelőtt gondosan őrködött a felett, hogy az állam a magány ipar köréhez tartozó vállalatokba ne elegyedjék, — míg az egyesült három királyságban ezelőtt államvasutak, állambankok s effélék nem türetek s fen nem állottak, — azalatt Gladstone úr legújabbban nem csak állam-takarékpénztárakkal, hanem mi több még állami életbiztosító s állami élet járadék intézetekkel is lép fel a Parlament előtt, — s a testület akaratlanul sem vonhatja meg tőle ez iránti tetszését, terveinek helyeslését, s azoknak elvből elfogadását.

Ha egyébiránt Angolhon saját szerű társadalmi viszonyait figyelembe vesszük, úgy ezen az első pillanatra idegen-szerűnek látszó tüneményt könnyen megfogjuk magyarázhatni.

A nagybani műipar s a kiterjedtebb földbirtok Angolhonban a születési vagy a pénzaristocratia kezeiben összpontosul, melynek egyuttal a birtokbani kizárólagos uralom van fenn-tartva. E körül tehát önmagától érthetőleg az állam nem versenyezhet. A középosztályhoz tartozók is, kik aránylag csekélyebb számmal vannak képviselve, segíthetnek még magukon magányipar vállalatok által. Számukra elég számos bankok, biztosító társaságok stb. léteznek. A népesség legszámosabb osztályai azonban, hová tartoznak a munkások, haszonbérlek stb. valamint az uralombani részvéttől, úgy minden a magány-

ipar által létesített gazdasági intézmények jótékonyosságának élvezetétől csaknem teljesen kizárva.

S még is elutasíthatlanul szükségesnek mutatkozott az, miszerint ezen a legszorultabb viszonyokban lévő néposztályuak számára is e tekintetben valamely irányban segíteni kell. E meggyőződést vallotta sajátjának Gladstone, — s miután legújabb intézményeinek genesisét röviden kifejtettük, lássuk már most átnézetileg azoknak lényegét is.

Intézményei egyikének — az államtakarék-pénztáraknak szervezete a következő:

A királyságnak körülbelül 4000 posta hivatalai legkisebb összegekből álló betéteket is elfogadnak, s azokról a betevő fél takarékpénztárakban elismervényeket adnak, melyek minden egyes posta hivatal irányában érvényesek, s a betétek szinte bármelyik posta-hivatalnál eszközölhetők, tekintet nélkül, arra, hogy melyik posta-hivattal lépett a fél legelső betétele által összeköttetésbe.

A betett összegek harmadfél % kamatoznak, s az állam a betevők adósává válik, felel tehát úgy a tőkeért mint az említett kamatokért. Valamint a betétel úgy a betett összegeknek vagy azok kamatainak felvétele is bár melyik posta-hivatalnál történhetik és pedig vasárnapokat kivéve minden nap 10—4 óráig. A felek betéti könyvei (takarékkönyvei) tehát mint fizetési eszközök a váltólevelek módjára bár hová elküldhetők s utazások alkalmával is a helyett, hogy az illető egyén a szükséges készpénz-összegeket magával vinni kénytelen volna, mint utalványok vagy hitellevelek (Creditbrief) használhatók.

A betéti jog nem csak egyes phisikai, hanem erkölcsi személyeket, jótékonyági egyleteket s társaságokat is megillet. Nőszemélyek is eszközölhetnek betéteket önmaguk számára s férjeik igényei ellenében oly módon biztosítva, hogy betételeik férjeiknek ki nem szolgáltattnak.

Az egyes posta-hivatalok ez ügyben a legnagyobb titoktartásra kötelezve, és nem érdekelt feleknek sem a betevők

hogy sokan, nagyon sokan vannak, még kitünőbb s jelesebb kartársaink közt, kik hazai ügyvédi testületünk szellemi s anyagi állapotának, s azzal testületünk tekintélyének súlyos csökkenését épen úgy mint én, vagy még talán bővebben ismerik s velem együtt fájlatják.

A mit egyesek legjobb akarata s korlátolt ereje tenni nem képes, azt létrehozza sokaknak egyesülése. — Az egyesülések korszakában élünk: nem divat ez, — az idő s viszonyaink mellőzhetlen szükséglete, hogy úgy szóljak napi kenyere!

Hazánkban is az idő intő parancsára a közös érdekű egyének s osztályok egymásután sorakoznak egyesületbe. A gyakorlati, sőt a szemlélődő tudomány különböző nemeivel, a művészettel, a kereskedelemmel, iparral, gazdasággal foglalkozó osztályok már részint régebben egyesületbe alakultak, s érdekeikben működnek, részint folyvást újabb meg újabb társulatokat hoznak létre.

Csak hazai ügyvédi testületünk az, mely az időt felettünk eddigelé e téren tétlenül repülni engedé, bár annak szüksége talán egy osztálynál sem mutatkozott élénkebben, mint épen testületünknel.

Nem tagadom, s kénytelenek vagyunk bevallani, hogy egyeletünk kitűzött célja, feladata — mert nem egészen tőlünk függő — nehezen megközelíthető s elérhető. De én ügyvédi testületünket tagjai száma, értelmisége, gyakorlati bölcsessége és tevékenysége tekintetében oly erődusnak ismerem, hogy az egyesített erővel, törekvéssel sokat és nagyot képes kivinni. — És ha nem is egytől egyig valamennyien de legnagyobb része a két fővárosbeli ügyvédtársainknak, és legalább a közelebbi vidék jobbjai alakítandó ügyvédi egyeletünk tagjaivá lesznek, ez egyelet hazai egyeleteink bármelyikével is megmérkőzhetni fog, — és azon hatáskört, melyre hivatva van, teljesen elfoglalhatja s betöltheti.

A szükség, mely bennünket az egyelet megalakítására, fenntartására s működésének fejlesztésére hív, oly parancsoló, oly mindennap érezhető, a cél, mely az

egylet elé kitűzve van, oly nemes, annyira saját érdekünkbe vágó, mikép tartózkodás nélkül kimondhatni vélem, hogy mindazon ügyvéd társaink, kik az egyeleti tagságtól önkényt eltartózkodnának, s nem méltatnák, hogy annak tagjaivá legyenek, saját s a közérdek iránti indolentiajoknak, közönyösségöknek, és arról adnak nyilvános bizonyosságot, hogy csupán saját énjöknek élnek s a közszellem bennök teljesen hiányzik.

Azon részvét, mely még eddig csak keletkezöben volt, egyeletünk iránt már is nyilvánult, azon tekintélyes szám, melylyel tisztelt tagtársaink részint szóval, részint írásban jelentkeztek, jogosít bennünket azon reményre, hogy ha kezdetben nem is, de rövid idő alatt egyeletünket kartársaink általános részvéte szerencsétlenné teszi.

És tisztelt közgyűlés! ha mi eként egyesült erővel sorakozunk, van-e, ki kételkedhetnék azon, hogy hazai ügyvédségünk életének egy új korszakát nyitni képesek ne lennénk? a cél felé, melyet egyeletünk elé tűztünk, habár lassu léptekkel, haladni ne tudnánk?

Nem akarom a tisztelt közgyűlés becses figyelmét, — már is hosszúra terjedt beszédemmel fárasztani, azért — noha az egyelet törekvése, s annak kilátásban levő sikereinek előtűntetése képezné beszédem egyik főfeladatát — csak annyit mondok még, hogy ügyvédi testületünk, mely hivatásánál fogva egyrészt a törvénykezés, igazságszolgáltatás másrészt a közönség bizalmának emelői táplálkozik, eddigelé csak néma gyermek volt. E gyermekhez hazai törvényhozásunknak alig volt más, mint néhány mostoha szava.

Magánjogi törvényeink s igazságszolgáltatásunk korszerű javítását s átalakítását az országgyűlés egyik fő s első teendői közé tűzte ki, — a feladat szerencsés megoldása bennünket legközelebb érdekel. — Midőn a törvényhozás az országnak jó és helyes igazságszolgáltatást akar adni, bírakra és ügyvédekre, mint az igazságszolgáltatás sáfáira, gondjait ki kell terjesztenie. — És az ügyvédi testület, melyet e dolgok legközelebb érdekelnek, tovább is csak néma gyermek legyen-e?

neve, állása, sem betett összegek nagysága, vagy azok betéti vagy felvételi ideje iránt semmiféle közlést, vagy felvilágosítást adniok nem szabad. Végre a posta-hivatali takarékpénztárakra vonatkozó minden kérdezősködések vagy levelezések pósta-bérmensek.

Ezen intézményhez sorakozik az állami élet- és életjáradék-biztosítás. E két intézmény lényegét egy 1864-ik évi parlamenti okmány ily módon állapítja meg.

Az angol állam biztosít egy a halálozás esetére egy legfeljebb 100 font sterlingnyi tőkét (állami életbiztosítás) valamint a 60 éves kortól kezdve 60 font sterlingnyi élet-járadékot (állami életjáradék-biztosítás). E végre posta-hivatalait és saját állami adóssága igazgatóságát használja fel. Posta-hivatalai e tekintetben különösen a biztosítási díj beszedésére s az életjáradéki összegek vagy a halál esetére biztosított tőkék kifizetésére hivatvák. A biztosítási díjak azonban a lehető legkisebb, még hetenkinti összegekben is fizethetők be. Ez ügyben is a biztosítási díjak bármelyik posta-hivatalnál fizethetők le, s a biztosított tőkék vagy életjáradéki összegek a legközelebbi postahivatalnál vehetők fel.

Ezen intézmény tehát épen úgy, mint a posta hivatali takarékpénztáraké a lakosság kényelmére s a pénz szabadabb s könnyebb forgására van irányozva. Az állam azonban az általa elvállalt biztosítási ügyletnél szinte nem akar veszteséget szenvedni, sőt ellenkezőleg magok a biztosítási díjak az általános halandósági számarány s a bevett pénzeknek három százaléknyi kamatoztatása alapján számíthatók ki, mihez azon felül a kezeléssel magával járó költségek fedezésére még egy bizonyos pótlék is jár, mely pótlék annál nagyobb, minél kisebb részletekben fizetetik le a biztosítási díj.

Altalában véve tehát itt is foganatba vétettek azon alapelvek, melyeken a magánbiztosítási-intézetek lényege nyugszik.

A postahivatali takarékpénztárak egy pár év óta állanak fenn, és ez idő alatt nagyon kielégítő eredményeket mutattak

fel. Nem csak a betevők száma már magában is véve nagy volt, s folytonosan szaporodott, hanem még magok az előbb fennállott feljogosított magántakarék-pénztárak is részt vettek ezen intézményben, miután betéteiket postahivatali takarékpénztári betétekké vagy is a posta hivatali takarékpénztárak elleni követelésekké alakíták át. — A kezelési költségek levonása után a felesleg magának az államnak is tiszta jövedelmet nyújtott, s így az állam is előnyös üzletet végzett.

Vajjon mily eredményt fog felmutatni a Gladstone féle intézmények másodika, tudniillik a biztosítási ügynek közvetlenül maga az állam általi kezelése, s nem fog-e ez intézmény az állam elleni gyakori visszaélésekre alkalmat nyújtani, az majd csak hosszabb tapasztalásból fog kitűnni, miután ez intézmény még sokkal rövidebb időn át van alkalmazásba véve, hogy sem annak előnyös vagy káros voltáról határozottan ítélnünk.

Mindkét intézmény egyébránt oly összekötetésben áll egymással, miszerint a posta-hivatali takarékpénztári betételek vagy is az azokról szóló betéti könyvek bármikor állami biztosítási okmányokká változtathatók át.

Félreismerhetlenül igaz az, miszerint ezen Gladstone féle intézmények a legalsóbb néposztálynak javára felette jótékony hatásakká válhatnak, de viszont az államra nézve sem jár ily társadalmi irányú törekvéseknek az állam háztartásai összekötése minden veszély nélkül. Angolhonban — hol az állampénzügyi helyzete biztonságának önérzete oly általános — ily féle kísérleteket tenni lehet; más államokban, s más pénzügyi viszonyok közt azonban sem magának az államnak, sem a honpolgárok érdekében utánczás miatt nem igen volnának azok ajánlhatók. Az önsegélyezés elve, melynek tulajdon képeni eredete Angolországban keresendő, de melynek alkalmazása ugyan ott legújában oly feltűnően elhagyatik, mindemellett is még mindég mint az egyedül igaz, mint egyedül helyes fog bebizonyulni.

Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. akad. nyilvános rendes jogtanár.

Csak annyit mondok, hogyha mi a közönségnek alkalmat nyújtunk arra, hogy az ügyvédség s az ügyvédi kar nagytöbbségének erkölcsi értékét nem hivatások s tisztokról megfélemezést egyes ügyvédek jelleme, de a többség törekvése után ítélhesse meg: nem vetünk-e már azzal is tetemes gátot az ügyvédi tekintély súlyedésének?

Csak annyit mondok, hogy ha mi egyes tagjaink magasb irányu törekvéseit, melyek a gyakorlati életben jutalmat nem találnak, de gyakran önfeláldozást igényelnek, egyetileg méltánylással, buzdítással gyámolítjuk; ha egyletünk általában a jogtudomány és különösen hazai jogi viszonyaink, törvényeink mélyebb tanulmányzására, az időről időre felmerülő jogesetek s vélemények megismerésére, illetőleg megvitatására ajtót nyit, módot s eszközöket szolgáltat, nem jelentékenyen istápoljuk-e saját érdekeinket;

és végre ki mérhetné meg s ki számíthatná fel erkölcsi értékét annak, hogy egyletünkben mindazon részvétet érdemlő kartársaink, kiket a minnyájunk felett hatalmas sors keze olyként sujt, hogy magok vagy özvegyeik s árváik anyagi segélyezésre szorulnak, egyletünkben egy biztos jó barátot szemlélhetnek s birhatnak, mely őket s övéiket — habár korlátolt mérvű segéllyel láthatja is el, — de legalább a lealázó koldus állapottól megmenteni törekedni fog, s hiszem képes is leend.

Én tisztelt közgyűlés szerencsésnek érzem magamat, s régi ohajtásaim egyikének örömeivel eltelve *nyilvánítom ezennel egyletünket megalakultnak*, s ideiglenes elnöki tisztemet bevégzettnek, — és hálásan megköszönve a megtisztelő bizalmat, miszerint az ideiglenes elnökséggel csekély és érdemetlen személyemet megtisztelni méltóztattak, — ezennel felkérem a tisztelt alakító közgyűlést, méltóztassék az egyleti tisztviselők választása végett a szükséges intézkedéseket megtenni, és legelőször is a választási elnököt megválasztani*).

Indítvány igazságügyi törvényhozásunk érdekében.

Midőn a „Pesti Napló“ ez idei június 19-iki számában a magyar kir. igazságügyminiszternek a képviselőházban június 18-án tartott beszédét, s a ház asztalára tett előterjesztését olvastam, részint bámulva, részint megdöbbenve, néhány észrevételt, néhány kérdést jegyeztem föl, s hasznos dolognak láttam cikket írni és abban, a többi közt arról is elmélkedni, mily eljárást kellene követni, hogy a hirtelenkedés hibáit elkerüljük, és a legrovidebb idő alatt, lehetőleg legjobb igazságügyi törvényeket nyerjünk.

Czikkemet esetleg egyik ügyvédtársam magához vette s így akkor elmaradt annak közlése, azonban amit akkor irtam, annak közlése még ma sem késett el egészen, s mindamellett, hogy ohajtásaim egy része már teljesült, másik része ugyhiszem, még ma is idején van, s haszonra fordítható.

Én ugyanis nem csekély megütközéssel olvastam azt, miként már júniusban, némely törvényjavaslatok, mint reformmunkálatok, névszerint „a törvénykezési rendtartás“ — „a bírói felelősség“ — „a büntető törvény és eljárás“ — ugyszintén az írói és művészi tulajdon védelmére vonatkozó-törvényjavaslatok részint készen vannak, részint a befejezés küszöbén állanak.

Az igazságügyminiszter mély jogtudományára sokat tartottam, s hittem hogy ő lesz az első, ki belátja, miként

az igazságügyi törvények csak úgy jók és állandók, ha bizonyos rendszert képeznek; ha a jogelvek, jogfogalmak, a jogi nyelvezet mindenütt, a törvényhozás minden ágában, minden részecskéjében ugyan azonosak, ha az egyes törvényeket s ezeknek legkisebb részeit is ugyanazon egy szellem köti össze egy egészszé!

Hittem, miként az igazságügyminiszter egyik törvényjavaslata sem fog ily rendszeren kívül állani; s egyik sem képezend oly munkálatot, melyben rendszerezítő törvényhozás megakadhat, a mennyiben azt vagy elfogadni és követni — vagy elvetni kénytelen lenne.

E hitben azt kellett gondolnom, hogy a mikor egyes törvényjavaslatok, mint reformmunkálatok, elkészülése jelentetik, akkor az összes igazságügyi törvényhozás rendszere, legalább alapelveiben, már meg van állapítva!

Ime ezen bámultam, s ebben találtam aggodalmat.

Az idő, melylyel a miniszter rendelkezhetett, sokkal rövidebb volt, mint a mennyi a legtermékenyebb jogászira erő feltételezésével is — ítéletem szerint szükségesnek látszott; — nem ok nélkül tartottam attól, hogy hirtelenkedés fog elkövetetni!

Ily elsietés elkerülése végett azt indítványoztam, hogy a javaslat készítő miniszterium az ország jogászainak a hozzászólásra alkalmat és időt adjon, az előterjesztendő törvényjavaslatok hibátlan kinyomatásáról gondoskodjék, s *nyisson egy törvényhozási lapot*, tisztán oly célra, hogy a javaslatokat, az ezekre teendő észrevételeket, módosításokat, újabb javaslatokat, tervezeteket összegyűjtve közlétegye.

Szükségesnek tartom az ily törvényhozási munkálatoknak egy lapbani közlését azért, mert nem tarthatunk, s nem is szoktunk tartani minden lapot; de sokszor időnk sem lenne arra, hogy a törvénykezési dolgozatokat; értekezéseket keresve, valamennyi lapot átböngésszünk! — És ha az ember még e fáradságra is rászánná magát, csak annyit nyerne, a mennyit egy olvasásra emlékeztetben lehet tartani, ez pedig a leghivebb emlékezet mellett sem ér annyit, mint mikor írásban előttünk fekszik.

Indítványom ezen utóbbi részét, mely még nem késett el, ismételem; s hiszem, hogy a miniszter, ki az egyik törvényjavaslatot u. m. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában már kinyomatta s könyvárusi uton is megszerezhetővé tette; ki ezen törvényjavaslat bevezető előterjesztésének végén így szól: „Ha lesznek, min nem kételkedem, honfitársaim közül, kik hiányokat fódöznek föl a műben és jobb tervekkel állnak elő: köszönettel fogadom a helyreigazítást s készséggel hajlok meg a jobb előtt. A cél, mit ohajtok: a javítás; a cél eszközei fölött ítéljen a nemzet s a törvényhozás — igen, hiszem, hogy az így nyilatkozó miniszter bizonyosan szívesen veszi figyelemztetésemet, s remélem, hogy egy törvényhozási lapot nyit, vagy legalább megjelöli azon lapot, mely külön megszerezhető mellékletében az említett munkálatokat összegyűjtve közölni fogja.

Pécsett, október 15-én 1867. Dr. DIETRICH IG.

Észrevételek a polgári törvénykezési rendtartás javaslatára.

Midőn az absolut uralkodás korszakában a jogi viszonyainkat nemcsak szabályzó, de teljesen átalakuló nyiltparancsok, rendeletek és utasítások záporokint hullottak hazánkra, részint az akkori sajtóviszonyok, részint az általánosan uralkodott passivitás volt az oka, hogy azoknak bírálatát sem az időszaki sajtóban, sem önálló, tudományos munkákban nem olvastuk, sem a tanszékekről nem hallottuk. Még a jogi szaklapok is a törvény

*) A közgyűlés folyamáról szolló jegyzőkönyvet, lapunk legközelebbi számában fogjuk közölni. Szerk.

magyarázatára és értelmezésére szorítkozván, de lege ferenda mélyen hallgattak.

Most lényeges változás állott be. Az egyetemen a külföldi jogintézmények a mieinkkel összehasonlítva taníttatnak, szakférfiaink a külföldi törvényhozásokat tanulmányozzák, külföldi törvényeket honi nyelvünkre átfordítják. A törvényjavaslatok mielőtt a törvényhozó-testületnél tárgyalatnának, ezer példányban terjesztetnek a közönség elé, s maga az igazságügyér ur legujabb előterjesztésében honfitársait felhívja, hogy a felfedezendő hiányokat és netalán jobb terveiket terjeszszék elő, igérvén, hogy köszönettel veendi a helyreigazítást.

Ily körülmények közt el nem hallgathatom azon észrevételeimet, melyek a törvénykezési rendtartás átanulmányozása után bennem azonnal felmerültek.

Nyilatkoztak e javaslathoz már igen jeles jogászok. A „P. Napló”-ban Busbach Péter, a „Lloyd”-ban annak állandó jogásza L. B. a javaslatnak terjedelmes ismertetését közölték; a „Hon”-ban Simon Florent, nemkülönbén Bogdány és Dents ügyvédek tettek igen talpra esett megjegyzéseket, míg a „Magyar Ujság” lenéző modorban a tervet „rettenetes paragrafus-tömeg”-nek nevezi, az indokolással azonban adós marad*).

Ha mindezek után én is szót emelek, ne várjon tölem itt senki tudományos bírálatot. A tervnek alkotói maguk meg voltak győződve, a miniszter ur maga is kimondotta, hogy nem rendszeres a mai tudomány színvonalán álló mű az, a mit az országgyűlés elébe bocsát. Böven és meggyőzőleg igazolta az okokat is, miért nem tehette azt, miért nem lépett elő azonnal a nyilvánosság és szóbeliség elveire alapított javaslattal, miért nem élvezhetjük még talán évekig ily eljárás jótéteményeit. Bizony nem a javaslat szerkesztői, sem a miniszter ur ennek az oka. A most előttünk fekvő terv inkább vegyülete a fennállóknak és némely javításoknak, mint új irányban kifejlődött tudományunk kifolyása. Azért is semmi tudományos rendszerbe nem sorozható. Hirdeti a közvetlenséget s elhagyja azt a rendes pereknél, hol a felek csak a pertárnokkal mint alárendelt és nem ítélő bírósági taggal érintkeznek. Sommás perekben a szóbeliséget követi, azonban ugyanazon perekben rögtönzött jegyzőkönyv alapján mondatja ki az ítéletet, holott a felsőbb bíróság más benyomás után fog itélni. Az esetlegi elvet kifejezi, a nélkül hogy ezen elvet következetesen szem előtt tartaná. A konok perlekedésre szigorú büntetést szab, nyitva hagyja azonban furfangos feleknek és ügyvédeknek a kijátszás kibúvó ajtaját.

Mindezeknél fogva a tervet tisztán csak gyakorlati szempontból lehet megbírálni s felvetni azon kérdést, vajjon a fennálló anyagi törvényhozás és a nolime fangere-ként tekintett municipális bíróságok megtartása mellett mennyire kielégítőek a javaslatba hozott eljárási szabályok és a jelenlegi rendszertől eltérő új intézkedések mennyire vezethetnek a gyors és igazságos jogszolgáltatás óhajtott céljához?

Az e kérdésre adandó feleletet a tervnek egyes szakaszai szerint osztandom fel, kihagyván azonban mindazokat, miket már a fenn elősorolt cikkekben kimerítően taglalva találtam.

Bírósági szervezet.

„Polgári ügyekben a bíráskodást elsőfolyamodásilag gyakorolják: 1. szab. kir. és rendezett tanácsu mezővárosokban a) a városi bíró vagy helyettese, kikhez egy jegyzőkönyvvezető járul.” (1. §.)

*) A „rettenetes tömeg” 476 §-t teszen, holott a gyakorlat által legjelesebbnek ismert hannoverai perrendtartás 658. §-t, a német javaslat 689, a porosz pedig 1030 §-ra terjed.

Eddig a bíró mellett két tanácsbeli is képezé a sommás ügyekbeni bíróságot. Hogy pedig hármas bíróság helyett egyes bíróság akar létesíttetni, csupán az egyformasággal indokoltatik. A miniszter ur, előterjesztésének más helyén maga kimondja, hogy a „bírói hivatalok betöltése jelenleg nem a qualificatio, hanem a szabad választás rendszerén nyugszik”, és elég átlátszóan fedi el azon általunk is táplált gondolatát, hogy ebben a bíró jogtudományi képzettségére nézve kellő megnyugvást nem bír találni. Nevezhetnék több oly mezővárost, hol a bíró nem jogász, hanem egyszerű földműves. Ily becsületes, de kellő jogtudománynyal nem bíró egyén belátására 300 frig, s a kamathátralékot tekintve, még magasabb összegig terjedő ügyeket megnyugvással bízni nem lehet. Kár volt tehát rideg egyformaság tekintetéből a mostani választási rendszer mellett a hármas bíróságban rejlő elég silány garantiát még egyes bíróságra lejjebb szállítani, annál inkább, minthogy a semmi esetre sem fontosabb vásári ügyeknél a hármas bírósági rendszer megtartatott.

A bíráskodást továbbá gyakorolja „2. a megyékben a) a szolgabíró esküdtársával.” Itt csak a kifejezést kívántuk volna úgy módosítva látni, mint a városi bíróságnál, t. i. „a szolgabíró, kihez esküdtje mint jegyzőkönyvvezető járul.” Mert a jelenlegi szerkesztés mellett könnyen támadhatna azon gondolat is, miszerint az esküdtárs is ítélő személy, mi nemcsak a józan észszel is ellenkeznék, mert kettős bíróság a vélemények összeütökése esetére nem ítélhet, de még a fennen hirdetett egybírósi rendszerbe is ütközik.

Azon határozat, hogy „a bel- és igazságügyér jóváhagyásával a megyékben több törvényszék is alakítható”, kellő alkalmazás mellett több, a közönség által könnyebben hozzáférhető társas bíróság alkotására vezethetne, melyeknél az egyes szakok ugymint polgári, fenyítő-, árva- és telekkönyvi ügyek, szakelődők által lehetnének képviselve. Ily módon költségzaporítás nélkül lassankint az egyes bíróságok hatáskörének megszorítása mellett czélszerű társas bírósági szervezet létesíthető.

A királyi táblának czélba vett felosztása ellen, halomás szerint, már az országgyűlési bizottmány is nyilatkozott. Rövidebb lehetek tehát e kérdés taglalásánál. Igaz ugyan b. Eötvös Józsefnek ama mondata: hogy a központosításnak sem neve, sem eszméje nem népszerű. Azonban a kir. táblának már jelenlegi szétponosítása mellett egyetlenegy indok, ellene azonban több fontos érv harcol. Nevezetesen a közép pont felé vezet a legtöbb közlekedés, itt van a legtöbb vidékinek összeköttetése, innen szerzi meg szükségleteit. Az országos mérnöki hivatal mutathatná ki, minél rövidebb, vagy alkalmas uton, valamint mennyivel kisebb költséggel jöhet az egyes megye lakosa Pestre, mint a királyi táblák tervezett székhelyeire. De még a földrajzban kevésbé jártas is tudja, hogy Zólyomból Nagyszombatba, Győrből Kőszegre, vagy Borsodból Eperjesre való utazás sokkal több nehézséggel és költséggel is jár, mint az említett helyekről Pestre. De különben az eljáró ügyvéd rendszeren nem egy per miatt rándul Pestre, hanem több ügyben, melyeket itt együtt talál.

Több kir. tábla szervezése nagyobb munkaerőt és több költséget vesz igénybe. Pl. egy igtató helyett okvetlenül hat szükséges.

Továbbá az ítéletek egyöntetősége csak a kir. curiának mint harmadbíróságnak együttléte által nincsen kellőleg megóva, mert két egybehangzó ítélet elleni felebbezés csak a konok perlekedésre fenyegetett büntetés Damocles kardja alatt jöhet a kir. curia elébe. Ellenben a kir. táblának szaktanácsokba leendő czélszerű

beosztása és döntvénykönyvnek szervezése mellett az egyforma esetekbeni egyforma ítélethezást és bizonyos elvekre nézve megállapodást könnyen lehetne elérni.

Végre a Bach-féle hat főtörvényszék eszméje még nagyon gyűlöletes, s a nemzetiségi kérdésből meríthető okok is harcolnak a kir. táblának decentralisatiója ellen.

A semmisítő törvényszék felállítását csak szerencsés eszmének tekinthetem, mert ez által a semmiségi tiszta formakérdések csupán egy felebbezési forumon menendének keresztül, s a semmiségi panasz konoksága, ha elválasztva az ügy érdemétől terjesztetik fel, sok esetben inkább tűnik fel és eshetik megrovás alá.

Javasoltatik minden bírót egyszersmind előadásra is köteleztetni (4. §.). Ámbár ezen elv minden törvényhozásban el van fogadva, kénytelen vagyok mégis az ellen némi megjegyzést koczkaztatni.

E tárgyat Simon Florent a „Honban igen szépen fejtegette, kimutatván, miszerint az előadási kötelezettséggel terhelt bíró csak megosztott figyelemmel kísérheti másnak előadását, mindig el lévén foglalva a reá bízott pereknek vitás kérdéseivel és tényálladékaival, igen könnyen hajlandó az előadó véleményéhez szegődni. Félig-meddig azonban Simon Florent is beismerte az általa pártolt rendszer költségességét, mely a személyzet szaporításából következni látszik.

Ezen utóbbi indok ellen csak példaként a következőket akarom felhozni. Van ugyanis a kir. táblánál a jelenlegi szervezet mellett 50-nél több rendes bíró. Ezek, tekintve az előfordulható akadályozásokat és szabadsági időt, 5 tagból álló 8 állandó tanácsba könnyen feloszthatók, és pedig 3 polgári, árva- és hányaügyibe, 1 urbéribe, 1 végrehajtási ügyibe, 1 telekkönyvibe és 2 fenyítőbe. Van azonkívül táblai titkár, segédelőadó és fogalmazó, összesen 40. Ezeket csakis 10-el szaporítva, minden tanácsban naponta két egyén referálhatna, és hetenkint mindegyiknek 4 szabad-munkanapja maradna a perek tanulmányozására és kivonatok készítésére. Hasonlólag a kir. curia, mint harmadbíróság, 12 előadóval beérhetné. Egészben tehát 22 alsóbb rangú és úgy sem bőven fizetett egyén kinevezésével az összes előadási munka el volna végezhető. Ezen látszólagos költségcsaportás a kerületi táblák megszüntetése által tökéletesen elenyészlik.

E rendszer mellett:

1. A kir. táblai bíró egész lelkével mentve minden egyéb hivatalos gondtól kísérhetné az előadást, egyuttal ellenőrizvén annak kellő és lelkiismeretes voltát.

2. A délutáni órákban az értesítő feleket kihallgatná és értesítéseiket tanulmányozná, melyekben az előadás pontossága találja legjobb ellenőrzését. Holott most tulterhelés miatt kénytelen az értesítő feleket udvarias módon elutasítani, s kétszeres munka végeztetik, mert a pert előbb a bíró segédje és azután ő maga kénytelen tanulmányozni.

3. A nyelvkérdésnek minden kényes oldalai ily rendszer mellett szintén kikerülhetők, mert e mellett a bírák kinevezésénél tisztán csak a képességet lehet tekintetbe venni, a nyelvek ismeretét pedig csupán az előadóktól kívánni, kik egyszersmind a pernek hü fordításáért felelőssé tétethetnek.

4. Az ily módon minden nyelvismeret tekintetbevétele nélkül csupán szakképzettség szerint összeállított tanácsok által a kimondandó elvek egyformasága is elérhető. (Folyt. köv.)

Dr. SCHNIERER GYULA,
egyet. magán-tanár.

TÖRVÉNYKEZESI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

Perújítási kereset,

251. §. A perújítási kereset az alapperbeli kérelmen túl nem terjedhet.

és eljárás.

252. §. Az újított per mindenekben az eljárás közönséges szabályai szerint a főügygyel együtt s azon módon tárgyalatik, a mint ez a lefolyt alapperben történt. A perújítás megengedésének vagy megtagadásának kérdése külön határozat nélkül hasonlóan a főügygyel együtt döntendő el.

253. §. A perújítás a kielégítési végrehajtást nem akadályozza.

254. §. Kétszeri perújításnak semmi esetben helye nincs.

Előleges bűnvádi eljárás.

255. §. Ki azt véli, hogy ellenfelét vagy másokat hamis esküvel vádolhat, s ennél fogva a keletkezett ítéletet érvénytelenítheti; vagy, ki igazságos igényeitől avagy kifogásaitól ellenfelének, vagy egy harmadiknak a büntető törvényekben tilalmazott cselekvénye által ejtetett el: bizonyítékait előlegesen bűnvádi eljárásban érvényesítse, s akkor kérje a perújítást a polgári bíróságnál, ha állításai a vizsgálat által bebizonyulnak.

A perújításra ez esetben is az elévülési idő áll nyitva, a mi a 249. §. c) alatt az új bizonyítékok esetére rendeltetik.

Hetedik czim.

A biztosítási intézkedésekről.

I. Fejezet.

Zárlat.

A zárlat esetei.

256. §. A fennálló törvényekben előforduló zárlat (sequestrum) esetei, melyekben a szabályszerű eljárás megtartandó, jelen intézkedések által nem érintetnek.

257. §. Zárlatnak az előbbi §. esetein kívül akkor van helye, ha valamely tulajdoni, használati vagy birtokjog vitássá vált, és a felmutatott bizonyítékokból alaposon vélelmezhető, hogy a panaszlottnak tettelegesen birtoka nem jogos alapon nyugszik, ellenben a kérelmezőnek ahhoz jogos igénye van; ha egyszersmind kimutatattatik, hogy zárlat alkalmazása nélkül a tárgy értéke veszélyeztetnék, avagy a kérelmező jogai egészben vagy részben megghiúsíthatnának.

Zárlati kérelem.

258. §. Folyamodó a zárlat iránti kérelmét a per folyama alatt ennek bíróságánál a per megindítása előtt a zárlat tárgyára nézve illetékes bíróságnál írásban terjessze elő.

A zárlat az ellenfél kihallgatása nélkül is elrendelendő. A megtagadó végzés ellen felfolyamodással lehet élni.

A zárlat igazolása.

259. §. Ha a per még folyamatban nem volna, úgy az a zárlati végzés kézbesítésétől számítandó 30 nap alatt megindítandó, ellenkező esetben az ellenfél egyszerű kérelmére a zárlat megszüntetésének van helye.

Zártartó.

260. §. Minden zárlat alkalmazásánál rendszerint zártartó rendeltetik. Ezt a kérvényező ajánlatára, ha az ajánlott a bíró ítélete szerint is bizalmat érdemel, a zárt fogاناتosító bíró nevezi ki; ha azonban a bíró az ajánlottat alkalmasnak nem találja, más megbízható egyént nevez.

A zárlat fogاناتosítása.

261. §. Minden zárlati jogcselekvényről jegyzőkönyv vettetik fel, melyben a lezárt tárgyak körülményesen leirandók, s szabályszerűleg megállapítandó becsértékek egyenként ki-teendő. Az ekkép összeirt tárgyakat a zárt fogاناتosító bíró azonnal zárlat alá vetteknek nyilvánítja, s a mennyiben folyamodó kívánja, a zárttartónak átadja, mi a zárlatlatti jegyzőkönyvben megjegyzendő.

Panaszlott a kérvény egyik példányán a zárlat fogاناتosítása alkalmával kézbesítendő oly végzéssel értesítettetik, hogy neki joga van 8 nap alatt a zár elrendelése, a zárgondnok személye s a netán szükséges biztosíték iránti észrevételeit azon bíróságnál, mely a zár elrendelte, benyújtani.

262. §. Oly helyeken, hol telekkönyvek léteznek, a zárlat minden telekkönyvi zárlatra nézve az azt elrendelő végzés telekkönyvi feljegyzése által történik.

Kifogások.

263. §. Ha a panaszlott akár a zárlat elrendelése által a 257. §. feltételeinek hiányából magát terhelve érzi, akár a ki-rendelt zártartó személyében meg nem nyugszik, az ellen a zár-lati végzés kézbesítésétől számítandó 8 nap alatt kifogásokat adhat be.

A kifogások az eljáró bíróság minőségéhez képest som-más uton, vagy külön jegyzőkönyvben tárgyaltnak. A tárgya-lás azon kérdéseis, vajjon az ellenfél a zárlat folytán bekövet-kezhető kárra nézve biztosítékot nyújtson-e, valamint a netán szükséges biztosíték mennyiségére és minőségére is kiterjed. Mindezek iránt a bíró végzésileg határoz, mi ellen szintén fel-folyamodásnak van helye. A zárlat foganatosítását azonban sem a kifogások, sem a felfolyamodás nem hátráltatják.

A zárlat költségei.

264. §. A zárlatból felmerült költségeket, legyenek azok akár magának a jogi intézkedésnek kifogásai, akár a zárlat alá vett tárgy fentartására szükségesek, azon fél tartozik előlegezni, ki a zárlatot kieszközölte. A szükséges költségek összegét a bíró állapítja meg.

A zárlat megszüntetése,

265. §. Ha a zárlat jogérvényes végzés által érvénytelen-nek nyilváníthatnák, a 263. §-ban szabályozott eljárás szerint rövid tárgyalás rendelő oly célból, hogy a netán letétemé-nyezett vagy kimutatott biztosíték iránt intézkedés történjék, s egyúttal a panaszlott a zárlat által netán szenvedett kárait felszámíthassa és igazolhassa.

266. §. A zárlatot szenvedő félnek a zárlat által okozott kárai és költségei iránt kereseti joga fennmarad az esetre, ha a zárlat jogérvényes végzés által szükségtelenné nyilváníthatik.

és hatálya.

267. §. A zárlatnak korábbi szerzett jogokra befolyása nincsen.

Később szerzett jogokra nézve egy harmadik személy irá-nyában feltételes jogot állapít meg, mely a per eldöntése által igazolandó. A 232. §. szerint teljesített zárlat azon időponttól fogva bir joghatálylyal, midőn az a telekjegyzőkönyvben fel-jegyeztetett.

II. Fejezet.

Biztosítás.

A biztosítás esetei.

268. §. Biztosításnak úgy a per megindítása előtt, mint a per folyama alatt hely adatik, ha a követelés valódisága teljes hitelt érdemlő okirat által van támogatva, a mennyiben a kö-vetelés különben is biztosítva nincsen és egyszersmind sürgős veszély igazoltatik.

Ítélethozatal után helye van a biztosításnak, ha a feltét-lenül marasztaló ítélet törvényes idő alatt felebbeztetett, — a mennyiben a követelés egyébként kellőleg fedezve nincsen.

Bérleti és haszonbérleti követelések biztosítása végett a veszély igazolása nem szükséges.

Eljárás.

269. §. A biztosítás kieszközlése s a további eljárás tekin-tetében ugyanazon szabályok tartandók meg, melyek fentebb a zárlatra nézve rendeltettek.

A biztosítás joghatálya és foganatosítása azonban a vég-rehajtás szabályai szerint történik.

Árverés.

270. §. A biztosítási végrehajtás csak foglalásból áll. Ár-verésnek egyedül akkor van helye, ha a lefoglalt ingóság, kár és megromlás veszélye nélkül egyáltalában el nem tartható. E fölött a végrehajtó bíró a felek és szükség esetében szakértők meghallgatása után azonnal határoz, és az árverésen bejött pénzt további intézkedésig bírói letétbe helyezi.

Nyolczadik czim.

A végrehajtásról.

I. Fejezet.

Általános határozatok.

A végrehajtás esetei.

271. §. Végrehajtásnak van helye:

- a) ha az elsőbíróági ítélet ellen felebbezés vagy semmi-ségi panasz a törvényes határidő alatt nem használtatott;
- b) ha a másodbíróág az elsőbíróági ítéletet helyben-hagyta, vagy az eltérő ítéletek fölött a harmadbíróág marasz-talólag határozott;

c) az elmarasztalt ítélet azon pontjaira nézve, melyek ellen a törvényes határidő alatt felebbezés nem történt;

d) oly elmarasztalt pertársak ellen, kik felebbezéssel nem éltek, a mennyiben a 221. §. kivétele alí nem esnek;

e) eskütől feltételezett ítélet alapján, ha az eskü kellő idő-ben letétetett;

f) a per folyamában létrejött egyezség, és

g) választott bírósági ítélet vagy egyezség alapján.

Végrehajtási kérvény,

272. §. Rendes perekben a végrehajtás írásban kérelme-zendő. E végett a végrehajtási kérvény az ítélet vagy egyez-ség melléklése mellett annyi példányban nyújtatik be, hogy a végrehajtó és végrehajtást szenvedő félnek, és ha többen vol-nának, mindenkinek, végre a kiküldendő bírósági tagnak vagy megkeresendő bíróságnak egyegy példány jusson. Ugyanezen szabályok szerint kell a végrehajtást külön írásban kérelmezni, a sommás eljárásban is oly esetben, midőn a végrehajtás ingat-lanra vezetettik.

és elintézése.

273. §. A végrehajtási kérvényt a bíróság az ellenfél meg-hallgatása nélkül intézi el. A végzésben megnevezi a kiküldöt-tet, ki a végrehajtást lesz foganatosítandó, valamint azon személyt, ki a 274. §-hoz képest a végrehajtató fél érdekeit képviseli.

A végrehajtást elrendelő végzés ellen külön perorvoslat-nak nincs helye.

Képviselőt a végrehajtásnál.

274. §. Végrehajtatonak jogában áll, de nem kötelességé-ben, magát a végrehajtásnál képviseltetni; sőt kérelmére neki a bíróság vagy a kiküldött végrehajtó helyettest nevezhet.

Ha a fél a végrehajtási kérvényben kijelenti, hogy magát képviseltetni nem szándékozik, a kiküldött a végrehajtást hiva-talból teljesíti. Ily esetben azonban a végrehajtó a szükséges költségeket előlegezni tartozik.

A bírói kiküldött teendői.

275. §. A kiküldött bírósági tag időrend és sorszám sze-rinti jegyzéket vezet, melyben minden hozzáérkező végrehaj-tási beadványt nyomban beiktatni köteles.

276. §. Minden bírói kiküldött eljárásáról cselekvényeiről pontos jegyzőkönyvet vezet, melybe a felek vagy megbízottjaik nyilatkozatait beiktatja, s azt a felekkel vagy képviselőikkel, a netalán használt becsüsökkel és tanukkal aláírattja. E jegyző-könyv a felek által megtekinthető s hiteles másolatban kivehető. Ezenkívül minden eljárása és cselekvénye alkalmával külön-külön felszámítja saját díját s költségeit, felszámíttatja a vég-rehajtató költségeit s netaláni megbízottja díjait is, és bíróilag megállapítja.

Ünnepnapok.

277. §. Senki ellen vallása által parancsolt ünnepein vég-rehajtás nem foganatosíthatatik, azonban biztosítási intézkedé-sek ünnepnapon is történhetnek.

Foglalás.

278. §. A foglalás telekkönyvezett jószágtestekre nézve a végrehajtást elrendelő végzésnek telekkönyvi feljegyzése által, nem telekkönyvezett ingatlanokra, valamint az ingósá-gokra nézve pedig a hely színén eszközölt összeírás által tör-ténik. Ezen összeírástól fogva a foglalásnak az utóbbiakra nézve ugyanazon zálogjog-hatálya van, a melyet a telekkönyvi fel-jegyzés a telekkönyvezett jószágtestekre nézve ad.

Törvényes zálogjog.

279. §. A törvényes zálogjognak, mely a háztulajdonost és földbirtokost a bérlo és haszonbérlo ingóságaira illeti, azon ha-tálya van, hogy bér- és haszonbéri követeléseikre nézve min-den más hitelező előtt nyernek kielégítést.

Ennélfogva a végrehajtásról mindig eleve értesítendő.

Kijelölési jog.

280. §. A foglalástárgyaira nézve a kijelölési jogot a vég-rehajtató e törvény korlátai között gyakorolja, még akkor is, ha követelése már zálogilag volna biztosítva; s a foglalást ad-dig folytatja, míg követelését fedezve nem látja.

Ha azonban ingók és ingatlanok egyidejűleg foglaltattak le, az árverés előbb mindig az ingóságokra vezetendő.

A végrehajtás korlátozása vagy megszüntetése.

281. §. Ha a végrehajtást szenvedő fél teljesen bizonyító okiratokkal begyőzni képes, hogy a végrehajtató joga az adós-ság lefizetése, elengedése vagy egyéb az ítélet vagy bírói egyez-

ség után következett tények által részben vagy egészben elenyészett: a kiküldött bírósági taghoz az említett okiratokkal támogatott kérvénnyel járuljon, melyben a végrehajtás korlátozását vagy megszüntetését kéri. E kérelem fölött sommás uton hozatik határozat.

Ily eseten kívül végrehajtási pernek, mely a bevezetett per és a végrehajtás folyamában felmerült vagy felmerülhetendők kérdések utólagos megoldását czélozná, helye nincsen.

A csőd hatálya.

282. §. Midőn a végrehajtás folyama alatt az adós ellen csőd nyitattik, a kiküldött bírósági tag a csőd megnyitását elrendelő ítélet hiteles kiadványának vele lett közlésekor a végrehajtási foglalás további folytatásával azonnal felhagyni köteles; a már összeírtakra mindazonáltal az addig teljesített végrehajtási foglalás teljesen érvényes.

Végrehajtás külföldön.

283. §. A belföldi bíróságok az előttök befejezett ügyekben a felek kérelmére az idegen bírói hatóságokat a végrehajtás végett közvetlenül, vagy felsőbb hatóságok útján közvetve keressék meg, a mennyiben már tudva nem volna, hogy ez siker nélkül történnék.

Külföldi ítéletek végrehajtása belföldön.

284. §. Az országon kívüli bíróságok jogérvényes ítéleteire a belföldi bíróságok, hacsak egyes államokra nézve külön rendszabályok nem állanak fenn a végrehajtást, de csak a következő feltételek alatt, rendeljék el:

a) az ítéletet eredetiben kell előterjesztetni s annak jogérvényességét a külföldi bíró megkeresvénye, vagy ha a végrehajtás kérélmét maga a fél adja be, ugyanazon bíróság hivatalos bizonyítványa, illetőleg végrehajtási záradék által tanúsítani;

b) a végrehajtásnak csak annyiban lehet helye, a mennyiben azon országnak, melyben az ítélet hozatott, bírói hatóságai az itteni bíróságok határozatait is hasonló készséggel fogadosítják, — mit azonban, míg az abban kételkedésre különös ok nincsen, föl kell tenni.

Az örökös tartományokra nézve e részben teljes viszonyosság áll fenn.

285. §. Ha az elsőfolyamodási bíró ezen tekintetekhez képest a végrehajtás fogadosításában nehézségeket nem talál, a végrehajtási kérelmet azonnal intézze el. Kétes esetekben az igazságügyi minisztériumhoz forduljon; de ha veszély forogna fenn, a foglalást feltételeken eleve is teljesítse.

286. §. Az itteni bíróságok a külföldön hozott ítéletek végrehajtásánál a jelen törvény rendeletei szerint járjanak el; s a távollévő végrehajtató részére jogaira leendő felügyelés végett, képviselőt rendeljenek.

Karhatalom a végrehajtásnál.

287. §. Ha valaki a végrehajtási eljárást erőszakkal gátolná, ezen esetben a bírói foglalás (zár) az erőszak miatt össze nem irathatott vagyonra is kiterjesztettnek tekintendő, s az ellenszegülő ellen a szükséges karhatalmat a kiküldött bírósági tag felszólítására, megyékben az alispán, kerületekben a kapitány, szabad királyi és rendezett tanácsú városokban a közigazgatási hatóság elnöke, és ha a szolgabíró vagy esküdtárs a végrehajtó: közvetlenül a szolgabíró felelet terhe alatt azonnal kirendeli.

Elévülés.

288. §. Az ítélet vagy egyezség végrehajtásának addig van helye, míg a jog el nem évült.

Viszvégrehajítás.

289. §. A visszvégrehajítás ugyanazon szabályok szerint történik, melyek a jelen törvényben a végrehajtásra nézve rendeltettek.

Jogorvoslat a végrehajtás folyamában.

290. §. A végrehajtási eljárás egész folyamában a 361. §. által megengedett fokozatos felfolyamodás, felebbezés és semmiségi panasz egyedüli kivételével, csak semmiségi panasznak, még pedig csak a következő esetekben s joghatálylyal van helye:

a) ha a végrehajtatonak akár biztosítás akár végrehajtás iránti kérelme megtagadott;

b) ha a kirendelt zártató személye ellen kifogás forog

fenn; e panasz a végrehajtás folytatását nem gátolja s külön elintézés tárgyát képezi;

c) a 327—330. §§. eseteiben, mely panasz a tényleges átadást gátolja meg;

d) a 283—286. §§. eseteiben ugyanazon joghatálylyal, mint ez a jelen §-ban a végrehajtásokra nézve általában előszabva van;

e) a 315. §-beli végzés ellen; a panasz úgy az árverést, mint a végrehajtatonak másnemű tényleges kielégítését is megakadályoztatja. E panaszban a végrehajtás eddigi egész folyamában felmerült minden sérelmek a jelen §. b) alatti esetének kivételével együtt és egyszerre előterjesztendők;

f) a 325. §-beli zárjelentésre kelt végzés ellen;

g) a 349. §-beli árverési feltételeket és kielégítési sorrendet megállapító végzés ellen; ha a panasz az árverési feltételek ellen van intézve, ez úgy az árverést, mint a végrehajtónak másnemű tényleges kielégítését is megakadályoztatja; ha pedig a panasz egyedül a kielégítési sorrend ellen intéztetett, ez csak a tényleges kielégítést gátolja meg; — e panaszban a végrehajtás eddigi egész folyamában felmerült minden sérelmek a jelen §. b) alatti esetének kivételével együtt és egyszerre előterjesztendők;

h) a 346. §-beli árverést jóváhagyó végzés ellen; a panasz a 347. és 352. §§-ban foglalt további intézkedések fogadosítását meggátolja;

i) az újabb árverést elrendelő 351. §-beli végzés ellen, — a panasz az árverés fogadosítását meggátolván.

A végrehajtási eljárásban is, ha és a mennyiben perorvoslatnak helye van, az ötödik czimnek ide vonatkozó szabályai szolgálnak zsinórmértékül.

(Folytatása következik).

K ü l ö n f é l é k .

=(Az elemi oktatás befolyása a büntettek számára.) Lajos Fülöpnek egyik minisztere állította fel azon tételt, hogy az ismeretek bővítése a büntettekre való hajlamot kifejti; ebből következően mondták aztán: a gonosztevő annál veszélyesebb, mennél többet tud; ezen elv tehát nemcsak a nép tudatlanságát kívánja, hanem határozottan kárhoztatja a fegyházi iskolákat. — Sokan követték ezen állítást még Magyarországon is. — Levasseur munkája „Histoire des classes ouvrières en France“ statisticaillag is meggyőző ezen állítás tévességéről, mert bizonyítja, hogy Franciaországban a büntetteknek majdnem fele oktatást nem nyert egyénekből áll, míg az összes népességnek csak egyharmada miveletlen tökéletesen. De nem is lehet ez máskint, mert a haladó mivelettséggel emelkedik az anyagi állás s ezzel csökken a büntettkre közönségesen ingerlő okok száma is. Számokat is nyújt Levasseur, így: 1828-ban 21—40 év közt levő 10,000 lélekre 3518 olvasni tudó esett; 1846: 5331; 1860-ban 7000. 10,000 vádlott közül 1828-ban 4519 tudott olvasni; 1846-ban 5335; 1860-ban pedig 5500. 1861-től 1865-ig 22,752 vádlott közül 8998 egyén semmi oktatásban nem részesült, s 9761 csak igen hiányosan. Az ujonczozási statistika azt tanúsítja, hogy 1848-ban 1000 besorozott közül 360 semmi oktatásban nem részesült, 1863-ban azonban már csak 274 volt ilyen; ezenkívül csak olvasni tudó 282; elemi ismeretekkel bíró 670. — Ne csak a főfontosságú népnevelést mozdítsuk tehát elő, hanem fordítsunk az eddiginél kissé több figyelmet fegyházi iskoláinkra is.

=(Bécsben az eddig fennállott „Verein zur Übung gerichtlicher Beredsamkeit“) aug 11-ről kelt legfelsőbb elhatározással „jogászegylet“-té alakult át s alapszabályai megerősítést nyertek. Tagja lehet az egyletnek mindaz, ki a jog- s államtudományokat elvégezte s a jogi tudományok mezején elméletileg vagy gyakorlatilag foglalkozik vagy foglalkozott. Az évi tagsági díj 5 ft.

TARTALOM: Az ügyvédi egylet alakulási közgyűlésén f. évi okt 19-én Horváth Károlynak mint egy. ideigl. elnöknek ülést megnyitó beszéde. — Indítvány igazságügyi törvényhozásunk érdekében. Dr. Dietrich Ig.-tól. — Észrevételek a polgári törvénykezési rendtartás javaslatára. Dr. Schnierer Gyulától. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélek. — Tárcza. Az állam-takarékpénztárak s állami biztosító intézetek Angolhonban. — Melléklet: egy félív hivatalos rendeletek.

Felelős szerkesztők: OKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNCES SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A kereskedői könyvek bizonyító erejének kiegészítéséről.

Ha a feljogosult kereskedő üzleti könyvei a törvényszabta kellékekkel el vannak látva, és az illető kereskedő maga jó hír-nevű, úgy azok eltérőleg ama processualis alapelvtől: „scriptura propria probat semper contra scribentem“ a kereskedő mellett is félpróba erővel bírnak ¹⁾. Ha a kereskedő a perben könyveire, mint bizonyítékokra hivatkozik, és az ellenfél az azokból készült számlakivonatnak belső valódiságát tagadja, úgy szükséges, hogy e félbizonyíték kiegészíttessék, a mi az idézett három törvények mindegyike szerint vagy tanuk vagy póteskü által történhetik.

Egyéb bizonyítékok, mint az imént nevezettek, például az ellenfél beismerése vagy valamely általa kiadott okmány a kereskedői könyvek félpróbaerejének kiegészítésére szorosan véve nem alkalmasok. Mert ha a beismerés a törvényszabta kellékekkel bír, és a valódinak elismert vagy annak bebizonyult okmány úgy tartalmára, mint külalakjára nézve olykép van felszerelve, a mint azt a törvény ilyféle okmányok bizonyító erejéhez megkívánja, úgy a beismerés a beismert ténydolog, az okmány pedig az abban tanusított körülmények iránt teljesen, ellenkező esetben pedig mitsem bizonyít. Az előbbi esetben a beismerés vagy az okmány általi bizonyítás önálló gyanánt jelenkezik, az utóbbi esetben ellenben a beismerés vagy az okmány a kereskedői könyvek félpróbaerejének kiegészítésére egyaránt alkalmatlanok, e félpróba tökéletlen marad, s a kereskedői könyvek által félig bebizonyított ténydolog a bíróság előtt valódinak nem tartatik.

Ha a kereskedő könyveinek félpróbaerejét *tanuk* által akarja kiegészíteni, úgy erre *egy kifogáson kívüli* (classicus) az osztrák perlekedési rendtartás értelmében *egy gyanús*, sőt *egy nem általában* (absolut), *hanem csak viszonylagosan* (relativ) *elvethető* tanu is elégséges, t. i. egy olyan tanu, kinek vallomása az osztrák perlekedési rendtartásnak (Allgem. Gerichtsordnung) nem 140-dik, hanem csak 141-dik §-ában foglalt okoknál fogva elvethető ²⁾.

Hogy a kereskedői könyvek félpróbaerejének kiegészítésére egy csak viszonylagosan elvethető tanunak vallomása is elégséges, azt az idézett törvény (Allgem. Gerichtsord.) 141. §-ának végmondata világosan tanítja, melynek értelmében ily tanuk a bizonyítás kiegészíté-

sére *mindazon* esetekben alkalmazhatók, melyekben magának a bizonyító félnek a póteskü letétele meg volna engedendő. Hogy pedig e feltételezés itt helyt foglal, hogy t. i. a tanuvezető fél a kereskedői könyv félpróbaerejének kiegészítésére a póteskü letételéhez bocsátandó volna, azt alantabb látni fogjuk. — Ebből szükséges folyományképen következik, hogy ha már egy csak viszonylagosan elvethető tanu is elégséges a kereskedői könyvek félpróbaerejének minden esetbeni kiegészítésére, úgy egy csupán gyanús tanunak erre még sokkal inkább elégségesnek kell lennie. Mert habár a bíró megítélésének van fenntartva az, mennyi hitelt érdemel egy gyanús tanu vallomása ¹⁾, úgy e bírói megítélés még sem érhető oly tág kiterjedésben, hogy a tanut terhelő valamely gyanu inkább volna számba vendő mint valamely törvényes kizárási ok, és valamely csupán gyanús tanu vallomásának hitelessége egy elvethető tanu vallomásának hitelességénél csekélyebbnek tekintessék. Ha tehát egy csak viszonylagosan elvethető tanu a kereskedői könyvek félpróbaerejének kiegészítésére minden esetben alkalmas, úgy egy csak gyanús, vagy épen minden kifogáson kívüli tanunak erre még inkább alkalmasnak kell lennie.

Ez által azonban csak annyi mondatott, miszerint a kereskedői könyvek félpróbaerejének kiegészítése tanuk által, s különösen már egy minden kifogáson kívüli, egy gyanús vagy egy csak viszonylagosan elvethető tanu által is eszközölhető, tehát a bíró által ezen pótló bizonyítás megrendelendő, ha az szükséges s kellőképen megajánlatott. Vajjon azonban a kérdéses bizonyítás kiegészítése ily módon csakugyan fog-e eszközöltetni, az egyedül az illető tanuk vallomásaitól függ. Ebből következik, hogy a bírónak nem áll jogában az, miszerint a bizonyító fél által felhívott tanuk közül némelyeket feleslegessékként mellőzzön, és közülök csak egyet (az egyikét vagy a másikat) bocsásson tanuságtételhez, azon okból indulván ki, hogy már egy nem absolut elvethető tanu is elégséges a kérdéses bizonyítás kiegészítésére, miután könnyen megtörténhetik, hogy épen ezen, a többiek mellőzésével kihallgatott egyik tanu vallomása által a kérdéses félbizonyítást ki nem egészítheti, a bizonyítandó tételt meg nem erősítheti, és mert a peres felek egyikének sem lehet az általa használni kívánt tanuk számát előszabni, és őket ily módon korlátozni ²⁾.

A kereskedői könyvek félpróbaereje *póteskü* által is kiegészíthető, miután ennek mindazon esetekben helye van, hol valamely jelentékeny s a peres tárgy érdemébe vágó ténykörülmény iránt csak fél, vagy félnél nagyobb

¹⁾ Allgem. Gerichtsordnung, 119. §. — 1840: 16. tcz. 17. §. — Polgári törvénykezési rendtartás, 119. §.

²⁾ Egy általában (absolut) elvethető tanu vallomása ugyan szinte kiegészítheti a kereskedői könyvek félpróbaerejét, ha az ellenfél az ily tanu kizárását nem követeli, vagy ha annak vallomását talán egyenesen elfogadhatónak nyilatkoztatja, de ezen esetben csak az ellenfél világos vagy hallgatlagos beleegyezésétől vagy elnézésétől függ minden.

¹⁾ Allgem. Gerichtsord. 144. §.

²⁾ 1782. júl. 1-én kelt udvari rendelet.

bizonyítás állítottatott elő¹⁾. Kérdés már most az: vajjon *ki* tartozik e póteskü letenni, s miután azt a fennidézett törvények szerint a per folyamatában annak helyén kellőképpen meg kell ajánlani, s az eskü csak az által tehető le érvényesen, kinek azt a bíró odaitélte, úgy e kérdés egyértelmű azon kérdéssel: *kinek pótesküje* ajánltassék meg, ha a kereskedő könyveinek félpróbaerejét az által akarja kiegészíteni?

Az osztrák perlekedési rendtartás (Allg. Gerichtsordn. 212. §.) a bírót a kereskedői könyvek által előállított félbizonyíték feltételezése mellett a póteskü letételének megrendelésére utasítja akkor, ha az *egyik fél* erre ajánlkozott. E szerint tehát csak a *kereskedőnek magának pótesküje* alkalmas a kérdéses félpróba kiegészítésére, s más személyek, kik azon perben, melyben a kereskedői könyvek bizonyító ereje felhasználatik, nem *peres felek* gyanánt jelenkeznek, e póteskü letételésétől elzárva.

Ide tartozik különösen a *czimvezető* (faktor), kire az egész kereskedés vezetése bízott, és a *könyvvezető*. A jogtudósok közt sokan az említett egyének mindegyikének részéről helyt adnak a póteskünek²⁾, jóllehet csak egyedül maguknak a bizonyító feleknek van megengedve *pótesküjüket* megajánlani³⁾, és a bíróság előtti eskü mindenkor *személyesen*, de képviselő által soha érvényesen le nem tehető⁴⁾.

Habár azonban a *czimvezető* vagy *könyvvezető* mint olyan kereskedői főnökük kereskedelmi könyveinek félpróbaerejét pótesküjük által ki nem egészíthetik is, az illető főnöknek az esetben, midőn nem ő, hanem a *czim- vagy könyvvezető* bír a bebizonyítandó kereskedelmi ügyletről tudomással, szabadságában állandó kereskedői könyve félpróbaerejének kiegészítésére *czim- vagy könyv-vezetőjét* más módon felhasználni. Ez megtörténhetik kétféleképpen:

1) Az által, hogy a kereskedő a bebizonyítandó ténykörülmenyre nézve *czim- vagy könyvvezetőjére úgy mint tanura* hivatkozik, reá kérdőpontokat intéz, s annak tanuvallomása által egészíti ki a kérdéses félpróbát. Ezt a *czim- vagy könyvvezető* kétségenkívül teheti, habár a bizonyító fél irányábani személyes viszonyzata gyanus vagy viszonylagosan (relatív) elvethető tanu gyanánt tünteti is fel őt. (Lásd fennebb.) Magára a peres ellenfélre nézve sem közönyös, *mily módon* egészíti ki a *czim- vagy könyvvezető* a kereskedői könyv félpróbaerejét: pótesküje által-e, vagy tanu vallomása által, miután ez utóbbi esetben ellenkérdőpontokat intézhet a *czim- vagy könyvvezetőre*, a mit annak pótesküje esetében nem tehet. Megtörténhetik ez

2) az által, ha a *czim- vagy könyvvezető* az osztrák polgári perrendtartás (Allg. Gerichtsordn.) negyedik fejezetének értelmében kereskedői főnöke mellett szavatosságot vállal a perben. Ez esetben ő is mint peres fél jelenkezik, tehát pótesküje megajánlását mi sem gátolja. A peres ellenfél mindezt jogosan nem ellenezheti, miután a törvények sehol sem tiltják, hogy valaki harmadik a peres felek egyike vagy másika mellett annak beleegezésével szavatosságot a perben el ne vállaljon, a mi a *czim- vagy könyvvezetőnél* annál kevésbbé lephet meg, miután ez utóbbi a kereskedői könyvekbe általa bevezetett ügyletek valódiságaért és helyességeért ke-

reskedői főnökének mindenkor felelős, de a *czimvezető* is terhelheti ily felelősség s annak folytán a perbeni szavatosság, ha t. i. kereskedői főnökének meghatalmazottjaként (per procura) kötötte meg a kérdéses ügyleteket, vagy e minőségben adott el árujavakat, vagy teljesített fizetéseket stb. (Folyt. köv.) Dr. EKMAYER ÁGOST,

kassai kir. akad. nyilvános rendes jogtanár.

A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készített törvényjavaslat hiányai.

(Folytatás.)

9. A 31. §-t miután annak rendelkezése az 52. §-ban foglaltatik, kihagyandónak véleményezem; ha azonban fenntartatik, az igazi értelmének megfelelőleg minden kétely elhárítása tekintetéből és végre, nehogy úgy látszassék, mintha a viszonzkeresetet csak akkor lehessen indítani, ha felperes a viszonzkövetelésnek a főügygyeli együttes tárgyalását már ellenezte, a jelenlegi szöveg helyébe a következőt ajánlom: „viszonzkeresetek azon bíróságok előtt támaszthatók, melyek a főügyben az *ezuttali* felperesnek illetékes bíróságát képezik.”

10. A 34. §. második bekezdésében több keresetnek egymással összefüggése alapján egy új törvénykezési eljárásunkban eddigelé egészen ismeretlen illetőséget találunk felállítva; azt hiszem hogy azon állításom, mikép ez új illetőség megállapítására szükség nem volt, ellentmondásra alig fog akadni; annak czélszerű vagy czélszerűtlen volta iránt pedig határozottan nem nyilatkozhatni, minthogy a 34. §. legkisebb utmutatást sem nyújt arra nézve, hogy a törvényjavaslat készítői a szóban forgó intézkedést mikép kívánnák a gyakorlati életben alkalmaztatni; én — megvallom — legjobb akaratom mellett — sem tudok oly alkalmazást magamnak elképzelni, mely az eljárás egyszerűsítése vagy gyorsításával lenne kapcsolatos.

11. A 36. §. első bekezdésének rendelkezése — úgy a mint az jelenben van — helytelen és kivihetetlen; helytelen, mivel ugyanazon §. második bekezdése oly ügyekről is tesz említést, melyek nem hivatalból, hanem csak akkor visszautasíthatók, ha alperes az illetőség ellen kifogást tenni el nem mulasztott; érthetetlen pedig, mivel ha a bíróság köteles lenne minden illetőségéhez nem tartozó ügyet már hivatalból visszautasítani, eset sem lehetne az illetőségi kifogás érvényesítésére vagy az érvényesítés elmulasztására, ha csak a bíróság az első bekezdés rendeletét meg nem szegi, és az illetőségéhez nem tartozó ügyeket, melyeket ugyan hivatalból visszautasítani tartoznék, mind ezek daczára még sem utasítja vissza, hanem intézkedés alá bocsátja.

Szerintem a 36. §. egészen kihagyandó és helyébe a 37. §-hoz c) pont alatt a következő lenne toldandó „a 38. §. eseteit kivéve a nem illetékes bíróság is válik illetékesé, ha alperes az illetőség ellen törvényes időben kifogást tenni elmulasztott.”

Hibául kell felrónom, hogy a 37. §. a választott bíróság alkotásáról, tevékenységéről és megszüntéről nem intézkedik, holott ezek mint a törvénykezési eljárás körébe tartozók, épen e helyütt lennének felemlítendőek.

12. A 38. d) pontjában foglalt hivatkozása a 12 §-nak oda látszik mutatni, hogy a rendes bírói illetőségtől eltérés a házassági elválásból felmerülhető vagyoni követelések iránti keresetekre nézve is czéloztatott kizáratni és hogy ennél fogva az efféle pereknek választott bíróság általi eldöntése ezentul meg nem engedtetnék; ily rendelkezés — ha helyes a fentebbi magyarázat — a gyakorlati életben bizonyára sok ellenkezésre fogna akadni; az ily viszás ügyek eddig nagyobb részt válasz-

¹⁾ Allg. Gerichtsordn. 212. §. — 1840. XV. [második rész, 99., 103., 104., 114. §§-ok. — Polgári törv. rendt. 118., 120., 163—165. §§-ok.

²⁾ Lásd: Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege in den österreichischen Staaten von Dr. Karl Joseph Pratobevera, IV. köt. 94. lap.

³⁾ 1787. évi nov. 5-én kelt udvari rendelet.

⁴⁾ Allg. Gerichtsordn. 223. §. — Honunk törvényei a kereskedői könyvek félpróbaerejének kiegészítésére a könyv tulajdonosán kívül a könyvvezetőnek is megengedik a póteskü letételét. 1840: XVI. tcz. 17. §. 1840: XV. tcz. második rész 103., 104., 114. §§. Így a polgári törvénykezési rendtartás is 119. és 120. §§-aiban.

tott bíróság által szoktak eldöntetni, és azon körülbelől 50 házassági szerződés közt, mely több évi ügködés alatt kezeimben megfordult, alig akadtam egyre melyben az elválás esetére a vagyoni kérdések elintézésére nézve választott bíróság kikötve nem lett volna; végre elméleti tekintetből sem tudok alapos okot, mely a felek kölcsönös akaratának ezen korlátozását indokolhatná.

13. A 42. §-t annyiban kifogásolom, a mennyiben kellőleg szabatosan meg nem határozza az eljárást, melyet az ügykereső félnek a bíróküldés eszközöltetése tekintetéből követni kell: nem lévén ugyanis meghatározva a bíróküldés iránti kérvény közvetlenül lészen e az igazságügyminiszteriumhoz vagy közvetve a kifogásolt bíróság útján benyújtandó?

14. A törvényjavaslat több helyen rendtartási büntetést szabván, a felelőség terhét első sorban a megbüntetendő fél ügyvédére rója fel; azon kérdés merül tehát fel, vajjon ezen felelőség az ügyvédet akkor is terheli, ha kimutatja, hogy ő a büntetéssel illet kérvényt egyenesen felének határozott utasításához képest a legjobb hiszemből beadta légyen? a törvényjavaslat ide vonatkozó rendelkezései bár mi megkülönböztetést nem igen látszanak e tekintetben megengedni, a mit bizonyára csak roszalni lehet. Nem azért szállalok fel, mert mint ügyvéd qua Cicero pro domo sua bőromet akarnám menteni, hanem azért mert a rendtartási büntetések feltétlen alkalmazásánál az ügyvédi képviselő elnyerése az ügykereső felek kárára ez által nehezítetteti fog. Ezen túl egy ügyvéd sem merhet bíróküldést kérni, tanukra hivatkozni stb. addig míg fele által a rendtartási büntetések a javaslatban kitett egész összegére nézve előlege sen nem biztosítottatik, ha csak szerencse üzletbe nem akar bocsátkozni, melynél a jelentéktelen ügyvédi díj a nyere mény, a Damocles kardja gyanánt feje felett függő rend tartási büntetés a veszteség helyét pótolná; és bizonyára nem csekély számú eset fogja magát előadni, a midőn ügykereső fél — ki az ügyvédnek ily biztosítékot vagy fedezetet nyújtani nem képes — ügyvédet nem is talál, a ki képviselőt elvállalná.

A 44. §. rendelkezését illetőleg különösen a következő megjegyzést talállok felhozandónak, mintán tudni illik ezen szakasz második bekezdése értelmében a rendes bíróságok csak a *bírság összege* fölött határozhatnak, úgy látszik hogy az igazságügyminiszterium teendője leendő a bíróküldés iránti kérvény elutasításával egy szersmind határozni arról, vajjon a kérvényező fél a rend tartási büntetést kiérdelmelte e vagy sem; a büntetendő tényálladék megállapításának a büntetés meghatározásá tól ezen elválasztása valóban dicséretet nem érdemel; vagy a miniszterium határozza el azt, hogy a kérvényező a büntetést kiérdelmelte és szabja egyszersmind ki a büntetést, vagy pedig a rendes bíróság. Én megvallom a határozat hozatalát inkább amannak engedném át, a kinél bizonyára nem jöhetnének tekintetbe azon számos személyes viszonyok, melyek a rendes bíróságnál, kivált midőn a bíróküldés a bíró boszantása végett látszik kérelmezve, a határozatra befolyással és pedig nem csekély befolyással bírandnak. — A bírság ugyan 300 ftig terjedhetőknek mondatik, azonban ki nevezhetné meg azon arányt, a melyben e büntetés kiszabandó lészen, — én azt hiszem, hogy a per késleltetése, a bíró boszantása és az állítás hamissága mindég csak egy és ugyanazon marad, ezen fogalmak fokozatot nem engednek, mikor szabandó ki tehát büntetésül 5 vagy 10 vagy 50 ft. ha az elkövetett és büntetéssel illetendő vétség fokozatot nem engedvén mindég egy és ugyanazon marad? — Mennyire lehessen a bíróságoknak a 44. §. alapján hozott határozatai ellen jogorvoslattal élni, illető helyen fogom vizsgálat alá venni.

III. Az ügyfelekről.

1. A 47. §. minden kétely elhárítása tekintetéből következő tétellel lenne kiegészítendő „mind két esetben azonban megkiváztatik, hogy a követelések ugyanazon egy személy ellen intéztessenek.”

2. Az 51. §. rendelkezése, mely szerint felperesnek szabadságában áll a keresetet valamennyi vagy csupán egy alperes ellen intézni, ezen általános kifejezésben helytelen, mivel felperest ezen szabadság csak ott illeti, a hol az alperesek egyetemlegesen vannak kötelezve; ott azonban, a hol ily egyetemleges kötelezettség nincsen, felperes a csupán egy alperes ellen intézett keresettel be nem éri. Én egyébiránt az 51. §-t egészen kihagyandónak tartom, mivel annak meghatározása, hogy mennyire terjed több kötelezettek felelősége, és hogy milyen természeti és terjedelmi a hitelezőnek több kötelezettek elleni keresetjoga, nem a törvénykezési eljárás, hanem az anyagi magánjog köréhez tartozik.

3. Hogy az alperesi viszontkövetelés az ügy eldöntésénél minden megkülönböztetés nélkül csak akkor engedhetik meg figyelembe vétetni, ha felperes annak együttes tárgyalásába beleegyezett, nem helyes lehet, minthogy ily rendelkezés mellett a beszámítás (compensatio) alkalmazása a hitelező felperes akaratától függővé tétetnék. A compensatio lényege épen abban áll, hogy az anyagi magánjogban meghatározott feltételek alatt az adós hitelezője ellen a két egymással szemben lévő követelésnek egymással kiegyenlítését, de jure annak akarata és tiltakozása daczára is követelheti; mi értelme lesz tehát ezentúl az anyagi magánjogban megengedett compensatio-nak, ha azt a jogosított törvénykezési rendtartásunkkal szemben nem érvényesítheti, ha a compensatio alkalmazása a hitelezőnek amott kötele ségév, itt pedig tetszésétől függővé tétetik. Ugyanazért az anyagi magánjogban a compensatio alkalmazására nézve megállapított feltételek meglétében a viszontkövetelést az ügy eldöntésénél még akkor is kellett tekintetbe venni, ha felperes annak együttes tárgyalásába bele nem egyezett.

Dr. W. F., ügyvéd.

Törvényes zálogjog.

(Vége.)

Egyébiránt a fejtegetésnek nemis egyedüli és fő célja eme gyakorlat téves voltának megvilágítása, hanem inkább és főleg az: hogy oly példával, mely mind az osztrák, mind a magyar törvénykezésre egyiránt kihat, illusztráltassék az, mennyire eltévedhet a törvénytől, — annak gyökeres kiforgatásával, — a törvénykezési gyakorlat, oly institutio hiányában, mely annak gátat vetni képességgel bír. És mily mély gyökereket verhet a törvényt elnyomó gyakorlat, abból világlik ki leginkább: hogy a gyakorlat tévtanai (ha jól vagyok értesülve) még az egyetemnél is, mint törvénytörvények taníttatnak és hirdettetnek. Ily téves törvénykezési gyakorlatból kifolyó p. o. azon tan: hogy valamely vagyont, a csőd kiütése előtt jóval előbb, meg- és átvett, illetőleg a telekkönyvbe is mind a vevő tulajdona bejegyzett, ingó vagy ingatlan vagyona nézve, a perügyelőnek joga légyen, a vevőt csödkiegészítési keresettel a csödbíró mint illetékes elibe, a bukottal összejátszás, a szerződés színlegessége és azon alapon, hogy bukott a vétel idejében cselekvő és szenvedő vagyoni állapota aránytalanságának már tudomásában volt, megidézni, s tőle e vagyont, mint elrejtettet, bírói ítélet által elvé tenni, és ekép a csödület előtt tett és átadással is fogatatosított vételeket és szerződéseket, melyek különben minden belső és külső kellékekkel ellátvák, a vételár elvesztése mellett megsemmisíttetni; — holott ez nem.

csak a csödtörvény 2. 24. 116. 117. 32. 34. s 35. §§. világos értelmével, és a váltótörvény I. része 193. és 198. §§. analogiájával: hanem a tulajdonról szóló törvényekkel is homlokegyenest ellenkezik, és a vagyonszerzés biztonságával meg nem fér.

Ily törvényellenes törvénykezési gyakorlat meggyökeresedésének elejét venni és azt mindjárt keletkezésénél meggátolni, a mint a tapasztalás tanúsítja, a törvénynek a fenforgó esetre alkalmazásával ítélő legfőbb bíró sem lehet hivatva; hanem egyedül a magas magyar kir. igazságügyi miniszterium által a törvénykezési rendtartás tárgyában kibocsátott törvényjavaslat I. cím, 1-ő fejezet, 3-ik szakaszában javaslatba hozott semmitő tribunal; mely a pörben ítélő legfőbb bíróság ítéleteiben is felmerülhető semmiségi esetek fölött semmisítőleg határoz; s azért üdvözlöm e javallatban hozott institutiót, mint ilyent, hatáskörére nézve azonban kielégítőnek nem tartom; mert ha a semmitő törvényszék hatásköre egyedül az alaki jogszabályok sérelméből eredt panaszok elintézésére lesz szorítva, ezzel el lesz ugyan érve az, mi a magas miniszterium előterjesztése szerint eléretni kívántatik, t. i. el lesz hárítva az ügyeknek semmiség ürügye alatt végtelen elvonása, és biztosítva lesz a nagyobb gyorsaság; de nem lesz eleje véve azon bajnak, mely a fent leírt téves törvénykezési gyakorlat keletkezhetésével és megerősödésével együttjár. Ezen csak úgy leendő segítve, ha a semmitő tribunal hatásköre, a törvénynek bírói balmagyarázata szempontjából is megsemmisítésére kiterjesztetik; csak ez által leendő a jogszolgáltatás egysége és következetes egyformasága biztosítva, távoltartva lévén ez által a veszély, hogy a törvény, mely éveken át tiszta értelmében vétetett alkalmazásba, idő folytával egy két esetben hibásan alkalmazva ez utóbbi értelemben minden esetre kihatással gyökeret verhessen. Hogy pedig a cél annál inkább biztosítva legyen, nemcsak a feleknek, hanem a bíróság kisebbségének is megengedendő lenne, hogy a törvény magyarázata végett a per elítélése előtt folyamodhassék.

Még inkább biztosíthatnák az igazságszolgáltatás, ha a pörös tényállásnak ferde fölfogása is megsemmisítés okául érvényesíthetnének; mert a jogszolgáltatás két főtenyezőjének a törvénynek és a tényállásnak, melyre amaz alkalmazandó, helytelen fölfogása bizonyára szintoly káros nyomatékú mint akármely alaki jogszabályi sérelem.

Elevenen érezte egy ily institutió szükségességét a főméltóságú hétszemélyes tábla is, midőn az ideigl. törvénykezési miniszteriális javaslat tárgyában tartott első értekezleti ülésben előadott azon nyilatkozattanúság szerint: „hogy a másodbíróságnál is fordulnak elő hibák melyeken a hétszemélyes tábla a semmiségi eljárás alkalmazásával kénytelen sokszor segíteni, habár semmiségi ok tulajdonkép nem is létezik“¹⁾ (Jogtudományi Közlöny 1867. évi folyam 15. szám) midőn mondom, ez égető szükség eleven érzete indította a fent tisztelt hétszemélyes táblát arra: hogy a törvény által csak alaki hibákra engedett semmitő hatalmát egyéb hibákra is kiterjessze; melyek között főhelyen a törvény értelmének téves fölfogása áll kétségtelenül; hogy a hétszemélyes tábla rendkívüli semmisítési tevékenységének kiváló tárgyát, a törvénynek szerinte téves értelmezése képezi tanúsítják semmisítő határozatai, melyekkel szolgálhatok. Többi között, a felett folyván a vita, vajjon a váltó tulajdonos által, a fizetés napjáról déli 12 órája előtt felvételét ovása érvényes-e vagy sem? az első két bíróság érvény-

telennek nyilvánította, mivel a szoros magyarázatu törvény szerént, az ovás érvényes felvételének ideje a 12-ik órától számítatik; — a hétszemélyes tábla azonban ezen ítéleteket megsemmisítette, és elvül kimondván, hogy mivel a váltót délelőtti órákban bemutatni lehet, azért lehet az ovást is délelőtt érvénnyel felvenni, s meg hagyta az alsó bíróságoknak, hogy e szerint ítéljenek; mi meg is történt, minek folytán ugyan azon két alsó bíróság, mely azon ovást előbb egyhangulag érvénytelenítette, később engedve a főmlgu hétszemélyes tábla presiojának ismét egyhangulag érvényesnek nyilvánította és így meg van e törvénykezési gyakorlatnak alapja vetve, mely szerint ezentul nem lesz az ovás bizonyosság levél arról, hogy a fizetés az arra kiszabott záros idő legutolsó percében sem következett be mint a vizkerezet alapjául, hanem elég lesz, ha bizonyosságot tesz arról, hogy az adósnak a váltó mielőtt a fizetési terminus egészben lefolyt, be akará mutatni, de az adós nem volt hon, hanem lakhelyétől távol.

Ámde ebből korántsem következik az: hogy az alsó két bíróság egyhangú ítéleteitől, a felebbvitel a hétszemélyes táblához megengedtesék, miszerint ez, a szerinte törvényértelmi tévesztésnél fogva meg nem álló egyhangú ítéleteket, a törvénynek tulajdon helyesebbnek vélt fölfogása szerint megváltoztathassa, és a semmisítési jogot ezen formában gyakorolhassa;

mert ekkor a három fokozatu bírósági szervezetnek főfeltétele elesnék, mely szerént a törvényes igazság két bíróságnak egyhangú ítéletében rejlik, akár legyen ez a két első bíróságé, akár azoknak egyikeé, a legfőbb törvényszékével együtt, és ha a harmadbíróság a két alsóbb bíróságnak egyhangú ítéleteit megváltoztathatja, merőben szükségtelenné válik, a másodbíróságnak fennállása, elég ha az elsőbíróság a pört felszerelve ítéletével együtt egyenesen a harmadbírósághoz terjeszti fel, mert, továbbá a perben ítélő harmadik fokozatu bíró szintugy, mint az alsó kettő, a per körülményeinek prismáján szemléli néha a törvényt, és azon nyomasztó következményeknek — melyek a törvény szigorának alkalmazásánál fogva, az egyik félre sulyosodna, vagy a gyanítható rosz lelkű törekvéseknek befolyása alatt, méltányossági és a gonoszságot meggátolni törekvő érzetnek engedve, a törvény helyes értelmének fölfogásában könnyen megtéved, és ily téves fölfogás, csakhamar a törvény fölébe felemelkedve, hibás törvénykezési gyakorlatot alapíthat, mely sokszor épen a harmadbíróság ítéleteiben találja csiráját;

mert végre oly bíróság, melyről a mondott törvényjavaslatban, alaki jogszabályok megsértésének lehetősége szinte feltételezik, és melytől ennél fogva a hatóság, az elsőbíróság ítéleteit előforduló alaki jogszabályi sértések miatt megsemmisíteni elvonatik, és egy külön semmisítő törvényszéknek — melynek a mondott harmadbíróság ítéletei alaki formáság szempontjából szinte alávetnék — átadatik, ily bíróság nem lehet hivatva arra, hogy törvényértelmi tévedés, vagy a pertényállásnak hibás fölfogása alapján, a két alsó bíróság ítéleteit semmisítőleg megváltoztassa, és a fenforgó ügyet a maga különálló véleménye szerint eldönthesse.

Hanem következik abból az, hogy a fennebbi tekintetben is, a semmisítési hatalom, a külön álló semmisítő törvényszék hatáskörébe adassék; — miszerint ez a per egyéb körülményeitől egészen elvonottan, azon hiányok felett határozzon, melyek nem a törvénynek, a peres esetre alkalmazása körül, hanem ezen alkalmazás két főfeltételeinek t. i. a törvény értelmének, és a per tényállásnak fölfogásában beharapódtak, származzanak ezen hibák, akár az első akár a másod, akár a harmadbíróságtól, akár ezek kettejétől egyhangú ítéletben.

¹⁾ Vajjon oly prágansok voltak-e ezen hibák, hogy a bevallott jogusurpációt igazolhatnák, és vajjon törvénytörőleg valósággal segítve lön-e? erre talán máskor visszatérnek.

Magától értetvén, hogy a semmitő Tribunal, törvénymagyarázó hatalmát, a rendes törvényhozás megbízása folytán, helyettesül gyakorolván, törvényt magyarázó határozatai, az egész országra, és minden esetre kihatólag, mint általános pótlótörvények érvényesek ugyan, de csak míg a rendes törvényhozás másképp nem rendelkezik és hogy ezen jogát a m. kir. igazságügyi miniszterium ellenőrködése alatt gyakorolja; — miért is minden törvényt értelmező ily határozatot, az igazságügyi miniszteriummal országszertei kihirdetés, és a végből közleni köteles lenne, hogy a miniszterium ha szükségét látja, valamely ilyen törvény értelmezési kérdést, végleges eldöntés végett, a legközelebbi törvényhozás elébe terjeszthesse.

Csak így lehet igénytelen véleményem szerint, a törvénykezési gyakorlat számos és káros kinövéseinek elejét venni ezzel az igazságszolgáltatás törvényszerűségének tisztaságát megóvni, és az igazságszolgáltatás egységét biztosítani. — Ennek hiányában az alsóbb bíróságok, a harmadbíróságnak téves törvény értelmezését meggyőződésük ellenére végtére is elfogadni kényszerülve lévén, miután az ily gyakorlati törvényszabályok, a törvényhozás felülvizsgálatát elkerülik, oly gyakorlati törvények keletkeznek és jönnek utóvégre és általános alkalmazásba, melyek a törvényhozás intentiójával homlok egyenest ellenkeznek.

Az alsóbb bíróságoknak függetlensége kisebb nagyobb mérvé szerint, rövidebb hosszabb idő lefolytaig tartó küzdelem pedig, megzavarja a közönségben a jogérzetet, a törvényes fogalmakat, magát az igazságszolgáltatás egységét és a rabulistikának bő tápanyagot nyújt.

Non quis, sed quid.

X. Y.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

II. Fejezet.

Végrehajtás az ingóságokra.

A foglalás teljesítése.

291. §. A kiküldött birói tag, ha végrehajtató magát képviselteti ennek vagy megbízottjának társaságában, különben a nélkül, a végrehajtást szenvedő félhez, ennek előleges értesítése nélkül, lakására haladéktalanul kimegy; s ha a végrehajtást szenvedő fél otthon van, működését megkezdi; ha nincs hon, de nagyobb idővesztés nélkül megtörténhetik, haza hivatja s bármelyik peres fél távollétében, eljárását ellenőrzendő két tanuról gondoskodik, kik házbéliek, szomszédok vagy község előljárók lehetnek.

292. §. ha a végrehajtást szenvedő fél otthon van, biztosítási végrehajtásnál a végrehajtó felszólítja őt, hogy a biztosítandó követelést fedezze, vagy alkalmas kezest állítson, vagy kielégítő zálogot adjon; kielégítési végrehajtásnál ellenben, hogy a követelést fizesse ki: s ha felszólításai sikertelenek maradnak, nyomban a foglaláshoz kezd.

293. §. A foglalást a kiküldött birósági tag, a végrehajtást szenvedő fél ellenmondására nem ügyelve, folytatja mindaddig, míg a végrehajtató vagy képviselője, vagy jelen nem létökben önmaga a birósági tag a követelést fedezve nem látja. E célból a birósági tag a végrehajtást szenvedő fél szobáinak, boltjainak, tárainak, szekrényeinek, istállóinak, pinczéinek stb. felnyitását kívánhatja, sőt azokat szükség esetében fel is törötheti.

A végrehajtást szenvedőnél látható arany és ezüst ékszerek, s egyéb drágaságok szintén tárgyai a lefoglalásnak.

Kivételek a foglalás alól.

294. §. Birói foglalás alá nem vétethetnek:

a) ereklyék: foglalványaik azonban összeírathatnak;

b) valamely köz- vagy magán hivatalhoz tartozó tárgyak, pecsét és irományok, jegyzőkönyvek stb.;

c) a legszükségesebb öltözék és ágynemű;

d) tudósok és művészek szakmájához nélkülözhetlenül szükséges könyvek, minták és szerek;

e) mesteremberek s napszámosok legszükségesebb munkaeszközei;

f) nemzeti arczképek; de foglalványaik lefoglalhatók;

g) ha egyedül a férj ellen történik végrehajtás, a nőre, gyermekeikre s más hozzátartozóikra szabott ruhák, azok nevével megjelölt fehér vagy ágynemű s házi butorok, s mindaz, a mi kizárólag a nő és gyermekek által használtatik;

h) ha egyedül a nő ellen történik végrehajtás, kihagyandó mindaz, a mi az ő tulajdonának lenni nem bizonyul.

295. §. Végrehajtás nem intéztethetik:

a) közhivatalnokok fizetésére és úgy saját mint özvegyeik nyugdíjára, ha évenként 300 ftnál többre nem mennek. Háromszáz forintot felül pedig egész illetőségüknek csak egy harmadára azon megszorítással intéztethetik, hogy a részükre megmaradandó két harmad legalább 300 fto legyen;

b) a papok aggastyáni fizetéseire, a közpénztáraknál a szegényi vagy alapítványi pénzalapból fizetendő kegydíjakra, jótékonyági és alamizna-pénzekre, oly nyugdíjakra és tartási pénzekre, melyek özvegyeknek, árváknak és más szükölködő személyeknek az állam vagy fejedelmi jóváhagyás mellett felállított intézetek és társulatok által nyújtatnak; végre a szerzetes hölgyek javadalmaira;

c) az egyházi javadalom jövedelmei csak annyiban esnek végrehajtás alá, a mennyiben azokból a javadalmasnak évenként 300 ftnyi tartásán felül valami fenmaradt;

d) a póstaszolgáltatásra vonatkozó személyes kiváltságokra, továbbá az általuk az álladalmi kincstár számára beszedett pénzekre, valamint a szolgáltatásra rendelt szállítási eszközökre, készületekre és szerekre;

e) iparüzletek csak akkor foglalhatók le, ha azok eladása érvényesen tiltva nincs. Mennyiben nem lehet oly ingóságokra, melyek valamely ingatlan jószág tartozékát képezik, végrehajtást intézni, a 334. §. határozza meg.

Becsü.

296. §. Ingó tárgyak becsértéke a foglalással egyidejűleg határozatattik meg, azonban becsüsök csak akkor használandók, ha vagy a becsü különös szakértői ismereteket kíván, vagy a felek valamelyike becsüsöket kér alkalmaztatni; ez esetekben két becsüst maga a birósági tag nevez.

Nagyobb értékű s a köznapi forgalmon kívül álló, vagy oly ingó tárgyaknál, melyek a kicseréltetéstől, rongáltatástól, vagy elsikkasztástól félhetők, a becslés el nem maradhat.

Birói zár alá vétel.

297. §. A kiküldött birósági tag az összeírt javakat azonnal birói zár alá vetteknek nyilatkoztatja, s ha azok között készpénzt, aranyat, ezüstöt, egyéb drágaságokat vagy értékpapirokat talál, ezeket megbecsülés után nyugtatvány mellett birói őrizet alá magához veszi, s letétbetétet végett nyomban az őt kiküldő biróságnak bemutatja. Azon ingó javakat, melyek zár és pecsét alá vehetők, ha foglaltató azokat a végrehajtást szenvedőnél meghagyni nem akarja és a körülményeket maga a birósági tag aggályosaknak találja, azonnal elzárattja s lepecsétli, és ha a foglaltató a végrehajtást szenvedő félben nem bízván, más a kiküldött birói tag ítélete szerint is bizalmat érdemlő személyt nevez meg, kinek a lefoglalt javak összeírás mellett gondviselése alá adathatnak, ezt a kiküldött birói tag nyomban teljesíti, de a marasztalt felet lakásából kizárni nem szabad.

298. §. Ilyen tárgyak úgy a foglalást szenvedett félnél, mint a zártartónál oly letéteményként tekintetnek, melynek szándékos rongálása vagy elidegenítése a legsúlyosabb beszámítási tolvajság büntetésével fenytendő, s a végrehajtó birói tag erre úgy a végrehajtást szenvedett felet, mint a zártartót is azonnal komolyan figyelmeztesse.

Több végrehajtó találkozása.

299. §. Ha ugyanazon birói kiküldötnél ugyanazon elmarasztalt ellen több hitelező végrehajtási kérvénye jő össze, vagy ha több különböző bíróságtól érkeznek végrehajtási megkeresések, ugyanazon bírósághoz: a hitelezők rangsorozata a végrehajtási kérelem, illetőleg megkeresvény beérkeztenek időpontja szerint határozatattik meg. Ha pedig ugyanazon adós lakásán foglalás végett több birói kiküldött találkozik, az addig összeírt ingókra nézve azon hitelező, kinek részére az összeírás már megkezdett, kétségtelen elsőbbséggel bír ugyan; a többi ingóság azonban valamennyi hitelezőnek zálogul szolgál s an-

nak vételára közöttök a követelések arányához képest lesz felosztandó.

A foglalás elintézése.

300. §. A kiküldött bírósági tag a végrehajtási kérvényre feljegyzi:

a) a megítélt követelés összegét tőkében, továbbá, hogy annak hány száztóli kamata, s mely időre számítandó, ugy szintén a perköltségeket;

b) azon utasítást, hogy a netaláni igénylők, vagy korábbi foglalásból eredőleg elsőbbségi jogot követelők az igénynek különbeni elenyészte mellett, hol s mennyi idő alatt érvényesítsék jogait;

c) hogy a foglalási eljárás be van fejezve s az összeírási jegyzőkönyv a kiküldött bírósági tagnál illetőleg a foglalást fogyanatosító bíróságnál megtekinthető s lemásolható.

E végzés a kiküldött bírósági tag által aláírandó s hivatalos pecsétjével ellátandó. Az ekként aláírt példány, illetőleg végzés, ha a végrehajtást szenvedő fél, vagy képviselője jelen van, ennek, különben a házbelieknek elismervény mellett kézbesítettik; s ha házbeliek sem volnának jelen, a szobában vagy más helyiségben belül az ajtóra, vagy más alkalmas helyre kifüggesztetik.

Végrehajtás bizonyos ingó vagyron átadása végett;

301. §. Ha valamely meghatározott ingó vagyont kell átadni, azt a kiküldött bírósági tag a marasztalt féltől vegye át, s a nyertes félnek elismervény mellett kézbesítse.

302. §. Ha a tárgy egy harmadik kezénél, vagy birói őrizet alatt létezik, annak a nyertes fél részére ki- és átadását a kiküldött bírósági tag eszközli.

Ha e harmadik a kiszolgáltatást megtagadja, a nyertes fél választásától függ vagy e végett azon harmadik személyt törvény útján megkeresni, vagy jogait a marasztalt fél ellen érvényesíteni.

meghatározott nemű ingó vagyron általábani megszerzése végett;

303. §. Ha a marasztalt fél meghatározott nemű ingó tárgyakat köteles átadni, s ha vannak efélék birtokában, azokból a kiküldött bírósági tag szabályszerű összeírás mellett annyit vesz el tőle, a mennyi a nyertes felet illeti, s ennek elismervény mellett átadja.

304. §. Ha nincsenek e nemű tárgyak a marasztalt fél birtokában, a kiküldött bírósági tag a nyertes félnek engedje meg, hogy azokat mindenik félre nézve legkevésbé káros módon szerezze meg, s a végetti kiadásait a marasztalt fél ellen számítsa fel; ennek megállapítása után a végrehajtó bíró az érték erejéig a végrehajtást folytassa. De szabadságában áll végrehajtónak azon tárgy nélkülözése miatti kártalanítást vagy elégtételt törvény útján is keresnie.

munka vagy foglalkozás eszközlése végett;

305. §. Midőn a marasztalt fél valamely munka vagy foglalkozás teljesítésére köteleztetik, a végrehajtató kívánatára a marasztalt fél arra a kiküldött bírósági tag által megállapítandó arányos pénzbüntetés mellett szorítandó. De szabadságában áll vagy a kiküldött bírói tagtól engedelmet kérni arra, hogy a foglalkozást vagy munkát, ha lehetséges, egy harmadik által mindkét félre nézve legkevésbé káros módon elvégeztethesse, és kiadásait a marasztalt fél ellen az előbbi §. rendeletei szerint behajthassa, vagy a marasztalt fél kötelezettségének nem teljesítése miatt, kártalanítást vagy elégtételt törvény útján követelnie.

valaminek türése vagy elhagyása végett;

306. §. Ha a marasztalt fél valamit tünni vagy elhagyni tartozik, neki azon esetre, ha ez ellen cselekednék, a végrehajtató jogainak további megsértését, arányos pénzbüntetés alatt a kiküldött bírósági tag megtiltja. Végrehajtó egyszersmind a marasztalt fél engedetlensége miatt már szenvedett kárért elégtételt követelhet.

az adósnak közpénztárakban vagy birói őrizet alatt levő pénzeire,

307. §. Ha a foglalás oly pénzekre intéztetik, melyeket a marasztalt fél valamely közpénztárnál vehetne fel, a kiküldött bírósági tag elrendeli, hogy azok a végrehajtónak, a mennyiben az ő követelését tul nem haladják, újabb birói utalványozás után szolgáltatassanak ki. Ezen rendelet, melyben fölperes és az alperes neve és állása, a követelés összege pontosan ki- teendő, a kiküldött bírósági tag által a pénztárnak haladék nélkül és közvetlenül megküldetik, egyszersmind pedig a hatóság, mely alatt a pénztár áll, az iránt tudósítatik. A pénztár a végrehajtási rendeletet egyelőre jegyzékbe vegye s az eljáró hatóság és a kiküldött bírósági tag utalványozásainak megér-

kezte után végrehajtató részére a fizetést minden lejáratási időkor teljesítse s a megtörtént fizetést az eredeti adóslévére, vagy ha ilyen nem létezik, az ítélet eredeti példányára írja fel s neve aláírásával bizonyítsa.

308. §. Hasonlóképp kell eljárni, midőn a pénzek, melyekre a végrehajtás intéztetik, őrizet alatt léteznek.

vagy magánköveteléseire.

309. §. Midőn a végrehajtató adósnak valamely magán személy elleni követelésére intézi a végrehajtást, az rája saját követelése mértékéhez képest biróilag átruházandó; minélfogva a kiküldött bírósági tag a marasztalt féltől a netalán létező adóslévelet vegye el, s azt, ha a végrehajtó követelésénél többre nem megy, vagy ez a fölösleget azonnal pótolja, neki elismervény mellett adja át; különben pedig az átruházást az adóslévére jegyezze fel, és ezt a marasztalt félnek adja vissza.

Az adóslévélnak ezen átruházása által a végrehajtató fél a végrehajtást szenvedő irányában engedményesi jogokba lép, s ez utóbbi neki a ráruházott követelésre nézve szavatossággal tartozik.

310. §. Ha a marasztalt fél követeléséről adóslévé egy harmadik kezénél, vagy birói őrizet alatt létezik, a 302. és illetőleg 307. §§-ban körülírt módon kell eljárni.

A követelésnek végrehajtási átruházása.

311. §. Valamely követelés átruházását a kiküldött bírósági tag, annak megengedése után a marasztalt fél adósnak azonnal tudtul adja. Az adósnak joga van, mindaddig, míg az átruházásról tudósítást nem vett, a marasztalt felet kifizetni, vagy vele másképp kiegyezni. Ha a követelés fekvőjóságra van biztosítva, végrehajtónak dologi jog nyérése végett, a kiküldött bírósági tag átruházási rendeletet ad ki, mely a dologi bíróság által a telekkönyvben felülkebleztetik.

312. §. Az előbbi §. esetében a marasztalt fél az átruházott követelés valóságaért felelős, a mennyiben ezen kötelezettség a polgári törvények határozataihoz képest el nem enyészett. Ha az átruházott követelés peressé tétetik, végrehajtónak szabadságában áll azonnal első adósnak egyéb vagyonához nyulni.

313. §. A marasztalt fél a követelés behajthatóságáért is kezességgel tartozik. De az átruházáskor behajtható s később csupa véletlen vagy a végrehajtató vétsége miatt behajthatlanná vált követelésért nem felelős.

314. §. A foglalás alá nem vett közkötelezvények végrehajtási eladása a legközelebbi közpénztársdén történik.

Végrehajtási árverés.

315. §. Mihelyt az igények bejelentésére kitűzött határidő (360. §.) lejárt a nélkül, hogy valaki ilyest érvényesített volna, vagy mihelyest a bejelentett igények jogérvényesen elintéztettek: a kiküldött bírósági tag a végrehajtató szóbeli megkeresése folytán az ingóságok árverésére határidőt tűz ki, s tekintettel az elsőbbségi bejelentvényekre, általában mindazon intézkedéseket megteszi, melyek a fenebbi szabályok korlátai közt végrehajtató megítélt jogainak teljes érvényesítésére vezetnek; eziránti végzését pedig mindkét peres félnek vagy megbízottjainak kézbesítetteti.

316. §. Az árverési határidő azon esetben, ha az ingók becsüje 300 frtnál többre nem megy, városokban legalább 8, más községekben 15 napot meg nem haladhat, s a helyi szokás szerint közhírre teendő; ha pedig a becsérték 300 frtot meghalad, a határidő 30 napnál hosszabbra ne terjedjen, s a hivatalos lap útján háromszor hirdetendő.

317. §. Ha a foglalás alá vett ingó vagyont váltótörvényszéki vagy más végrehajtó is foglalás alá vette, ezen esetben a kiküldött bírósági tag a foglalás alá vett vagyonnak árverését az illető végrehajtónak előre leendő tudósításával, s ha megjelenik, jelenlétében eszközölni.

318. §. Az árverési végzés jogerőre emelkedvén, a kiküldött bírósági tag, az árverésre kitűzendő s kihirdetendő napon a letéteményezett tárgyakat kezéhez veszi, s a helyszínére kimenvén, ott a marasztalási összeghez az összes végrehajtási költségeket is hozzáadván, a kielégítési összeget a felek előtt megállapítja, s az árverést megkezdi, — a még következő árverésnek előre ki nem számítható költségei az árverés berekesztésekor lévén felszámítandók s az árverés útján bejött összegből kifizetendők.

319. §. A végrehajtást szenvedő félnek szabadságában áll kijelölni azon sort, melylyel összeirt s foglalás alá vett ingó vagyona egymásután árverésnek kitéssék; sőt ha az összeírásban foglalt valamely tárgyat különösen megkivánna az eladástól menteni, a helyett más ingóságokat bocsáthat árverés

alá, mikről szabadon rendelkezhetik, habár azok összeírva még nem voltak is; csak hogy a megállapított kielégítési összeg az árverési költségekkel együtt teljesen kikerüljön. Midőn pedig a végrehajtást szenvedő fél ezen jogával élni nem akar, az eladás az összeírás sora szerint történik.

320. §. Az árverés alá kitett tárgyak a becsáron kiáltandók ki, s a legtöbbet ígérőnek azon árverésen mindenesetre odaadandók; ugyanezért, ha a kikiáltási árt senki nem ígérné meg, a kikiáltási ár alább szállítandó.

321. §. Árverésnél minden tárgy kész pénzzel fizetendő. Ha elsőbbségi bejelentvények (359. §.) nem nyújtattak be, végrehajtónak joga van az árverésen fizetés nélkül is venni, azonban a vételár a követelésbe beszámíttatik.

322. §. Az árverés addig folytatandó, míg a bejött pénzből a megállapított kielégítési összeg a költségekkel együtt ki nem kerül.

Árverési jegyzőkönyv.

323. §. A kiküldött bírósági tag az árverésről jegyzőkönyvet vesz fel, melyben a tárgyak folyó száma, megnevezése, a vevő neve s az eladási ár rovatok szerint foglaltatnak.

Elsőbbségi bejelentvények elintézése.

324. §. Nyomban az árverés bevégezése után a netáni elsőbbségi bejelentvények a IV. fejezet szabályai szerint tárgyalandók, az árverésen bejött összeg pedig letételeg kezelendő.

A hitelezők kielégítése.

325. §. Az elsőbbségi bejelentvények jogérvényes elintéztetése után, a kielégítés sorrendjén lévő mindenik végrehajtónak jogában áll a letéteményezett pénznek a maga részére követelése erejéig kiadását, az értékpapiroknak a legközelebbi közpénztőzsdén eladását s azokból teljes kielégítettését avagy másnemű tárgyak kiadását vagy kötelezettségek teljesítését nyomban követelni, mit a kiküldött bírósági tag a pénzből, az árverési költségeket kifizetvén, az ellenfél semmi ellenmondására nem ügyelve, nyugtatvány mellett haladéktalanul teljesít; az ekkép beváltott eredeti adósleveleket szintén térítvény mellett átveszi vagy részletfizetés esetében ezt azokra lerováskép feljegyzi, s az ezen fölül netán megmaradt készpénzt a beváltott adóslevelekkel együtt a végrehajtást szenvedett félnek nyugta mellett átadja; azon javakat, melyek foglalás és birói zár alatt voltak, de el nem adattak, a foglalás és birói zár alól feloldja, a birói őrizet alatt volt de el nem adott drágaságokra s más értékekre nézve a végrehajtást szenvedett félnek utalványt ad; végre pedig eljárásáról az öt kiküldő bíróságnak a végrehajtási iratok bemutatása mellett jelentést tesz; miről a peres felek hivatalos felzeteken oly hozzáadással értesíttetnek, hogy azt a levéltárban megtekinthetik, s másolatban kivehetik.

Folytatólagos végrehajtás.

326. §. Ha netalán a lefoglalt javaknak árverési árából a követelés ki nem kerülne, a végrehajtató a marasztalt fél javainak folytatólagos foglalását s árverését szóval kívánhatja, a mi is azonnal teljesítendő.

III. Fejezet.

Végrehajtás az ingatlanokra.

Végrehajtási átadás.

327. §. Ha a marasztalt fél köteles valamely ingatlan jószágot tulajdonul átadni, — hogy végrehajtató a tulajdonhoz juttassék: e célból a bíróság a végrehajtási végzésben elrendeli, hogy az ítélet vagy egyezség alapján a tulajdonjog telekkönyvileg bekebleztessék; egyszersmind egy bírósági tagot küld ki végrehajtatónak a kérdéses jószágba behelyezésére.

328. §. Hasonló módon kell a végrehajtást foganatosítani, ha a végrehajtónak a marasztalt fél ingatlan vagyona valamely más dologi jog birtoka adandó át.

329. §. Ha valamely a telekkönyvben ugyanegy helyszínelési számmal jelölt birtoktestnek csak egy része vonatik végrehajtás alá, a telekkönyvi bírósághoz a mernőki térrajz is bemutatandó, mely az egész telekkönyvi jószágtestnek mind lefoglalt, mind pedig fenhagyott részeit alakra és terjedelemre nézve egyaránt pontosan és világosan kitüntesse.

330. §. Hol nyilvánkönyvek nem léteznek, az átadás birtokba behelyezés által történik.

Foglalás az ingatlanokra.

331. §. Az ingatlan javak lefoglalása a 278. §-ban leírt módon megy végbe. Egyszersmind a kiküldött bírósági tag az ingatlan vagyon tartozékát is nyomban összeírja és megbeesülteti.

Ha a foglaltató kéri, s a bíró a körülményekhez képest

szükségesnek látja, a birtok és tartozékai feletti őrködésre zártató neveztetik.

A becsérték kitudása.

332. §. Ingatlan vagyona nézve, végrehajtás esetében becslésnek nincs helye, hanem földeknél az egyenes adónak és pótlékainak, házaknál pedig föld- és házadójuknak s összes pótlékaiknak százszoros mennyisége képezi a becsértéket.

Kivételnek a mentesített ártérek és városok- vagy községekbeli épületek, hol a lakbéradó nincs behozva, továbbá a terméketlen és oly önálló belsőségek, melyekhez külső birtok nem tartozik.

Szabad királyi városokban adómentes új épületeknél az elengedett adók is a becsérték alapjául felveendőek.

Végrehajtás a jövedelmekre.

333. §. Ha a végrehajtató követelését vagy kizárólag valamely ingatlan vagyon jövedelmeiből, vagy az ingatlanlannal együtt kívánja kielégíttetni, az ingatlan vagyonnak csak tiszta, vagyis azon jövedelmei vehetők foglalás alá, melyek az adó, továbbá a birtok kezelésére s fenntartására szükséges kiadások, haszonbérék, s a betáblázott hitelezők egy évesnél nem régebb kamatai kifizetése után fenmaradnak.

Ha a végrehajtást szenvedettnek a lefoglalt jövedelmeken kívül egyéb keresetforrása nincsen: ily esetben a jövedelmekből a végrehajtást szenvedett és családja tartására legfeljebb egy harmadrész kiadandó.

Tartozék.

334. §. Az ingatlan birtokkal a hozzátartozó azon tárgyak, melyek annak állagának sérelme vagy értékének csökkenése nélkül ettől el nem választathatnak, vagy a melyek elkerülhetlenül szükségesek arra, hogy az állag értéke s jövedelmezősége fentartassék, együtt foglaltatnak le.

Ide tartoznak különösen:

- a) a birtokon lévő lak- és gazdasági épületek, úgy szintén valamely iparüzlet folytatására szükséges épületek a hozzátartozó szerelvényekkel együtt;
- b) mindennemű ültetvények, fű, fa és vetések, míg a földtől el nem választattak;
- c) a gazdasági vitelére szükséges mennyiségű takarmány, trágya, vetőmag és cselédek járandósága;
- d) a hasznos marhák;
- e) minden gazdasági szerelvények, eszközök és gépek;
- f) a királyi kisebb haszonvételek minden nemei, és az urbéri természetű tárgyak, a mennyire ezeknek váltságai kimunkálva és jogérvényesen megállapítva még nem lennének;
- g) az elemi csapások elleni biztosítási összegek.

Mily gazdasági szerelvények és mennyi számban adassanak át vevőnek, oly esetben, midőn valamely ingatlan mezei jószág kerül árverés alá, az érdekeltek által az árverési feltételekben állapíttatik meg.

Az érdekeltek összehívása.

335. §. Ha az árverés ingatlan vagyona s tartozékára vonatkozik, annak foganatosítása végett, a kiküldött bírósági tag a végrehajtási iratokat a telekkönyvi bírósághoz s illetőleg törvényszékhez átküldi.

Erre a telekkönyvi bíróság az ügyfeleket, mint szintén a betáblázással vagy telekkönyvi bejegyzéssel, továbbá az elsőbbségi joggal biztosított hitelezőket, végre a bármely más czim alatti igénylőket is a becsár megállapítása, továbbá az árverési feltételek s határnapok, valamint a kielégítési sorrend megállapítása végett az igények bejelentésére kitűzött határidő lejártá után (360. §.) rendes szóbeli tárgyalásra végzésileg hivatalos felzeteken megidézi; egyszersmind a meg nem jelenendő hitelezők részére, veszélyökre és költségökre gondnokot rendel.

336. §. E végzés akkor, ha nagyobb jószágtest kerülne árverés alá, vagy ha ismeretlen tartózkodásu avagy az országon kívül lakó hitelezők is érdekelve volnának, a hivatalos lapban háromszor beiktatva, oly felhívással közlendő: hogy a kitűzött tárgyalásra az érdeklött felek annál bizonyosabban megjelenjenek, minthogy a becsár, az árverési feltételek, határnapok és a kielégítési sorrend megállapítása a felek elmaradása esetében, hivatalból is meg fog történni.

337. §. E tárgyalásra kitűzendő határidő 30 napon tul csak akkor terjedhet, ha egyik vagy másik hitelező az országon kívül laknék, vagy tartózkodási helye nem tudatnék; azonban a határidő 45 napot semmi esetben meg nem haladhat.

Tárgyalás az árverés és kielégítés tárgyában.

338. §. Elérkezvén e határnap, a telekkönyvi bíróság s illetőleg törvényszék a kebeléből kiküldendő tag által meghallgatja a feleket, az árverési feltételek s határnapok, a kielégítési sorrend

és azon kérdés iránt, hogy az árverés a hivatalos lapban hány-szor közöltessék; egyszersmind pedig a metalan bejelentett igények s elsőbbségek tárgyalását az azokra vonatkozó kölcsönös észrevételeknek külön jegyzőkönyvbe iktatásával befejezi.

A tárgyalásnál a felek mindegyike, követelését tőkében s azt, hogy a kamatok mely naptól s hány száztólival vannak hátralékban, — a költségekkel együtt, s azon helyet, melyen követelését a sorrendben kielégíttetni kívánja, indokolva előterjesztvén, mindenik félnek jogában áll, az előttük lévő követelés jogi fennállását megtámadni; úgy szintén nekik és a végrehajtást szenvedő félnek is joga van mindazon indítványokat megtenni, melyek szerint a lefoglalt ingatlan vagyont legcélszerűbben értékesíttetni vélik.

339. §. A tárgyalás befejezte után a telekkönyvi bíróság, illetőleg törvényszék azonnal ítél az igények s elsőbbségek fölött, s tekintettel a következő fejezetben foglalt szabályokra, az árverési határnapokat és feltételeket a kielégítési sorrenddel együtt megállapítja, s erről az érdekelt feleket hivatalos felzeteken oly utasítással értesíti, miszerint a kielégítési sorrendet a hatóságnál megtekinthetik.

340. §. Ha valamely jelzálogos vagy elsőbbségi jogot követelő hitelező követelése fennebb felszámítási tárgyalás alkalmával megtámadtatván, az ügy azonnal tisztába nem hozathatik: a bíróság a feleket a törvény rendes útjára utasítja, — meghagyván, hogy az azon követelésre sorrend szerint esendő összeg a vételárból bírói letétbe fizetessék.

341. §. Ha a felek az árverési határidők és feltételek fölött meg nem egyeztek volna, a bíróság ezeket a jószág terjedelmére és értékére való tekintettel, olyképp állapítja meg, hogy a vevők versenye terhes feltételek által ne nehezíttessék.

Ily esetben a körözhvény a hivatalos lapba háromszor beiktatandó.

Előnyös tételek.

342. §. A kielégítési sorrendben az előnyös tételek minden egyéb követelést feltétlenül megelőznek. Az előnyös tételekhez számíttatnak s a következő sorrend szerint nyernek kielégítést:

- azon végrehajthatónak, ki az árverést foganatosította, foglalási és árverési összes költségei;
- az eladott jószágot terhelő utolsó évi köz- és községsadó, és ennek pótlékai;
- a birtokszabályozási költségek.

A betáblázott követelések rangsorozatát a telekkönyvi törvények határozzák meg.

Árverési határnapok.

343. §. A 339. §-ban érintett határozatok jogerőre emelkedése után az árverésre két határnap tüzetik ki. Az első árverési határnap harmincz, s a második újabb harmincz napra szabandó. Egyuttal az árverési határnapok a kiáltási becsárral s a lefoglalt vagyon telekjegyzőkönyvi számainak s főbb alkatrészeinek megnevezésével, annyiszor a mennyiszor a felek kívánják, a hivatalos lap útján köztudomásra hozandók.

344. §. Első árveréskor a vagyon a becsáron alól el nem adathatik, a második árverési határnapon azonban a legtöbbet ígérőre becsáron alól is leütetik.

A kiküldött bírósági tagnak az utolsó ígértől számítva egy negyed óráig kell a leütéssel várakoznia.

345. §. A vételár kielégítése az árverési feltételek szerint teljesítendő.

A vételár kielégítése.

346. §. A 322. és 323. §§. rendszabályai itt is alkalmazandók azon megjegyzéssel, hogy az árverés, ha a telekkönyvi test a telekkönyv székhelyén vagy annak határában fekszik, a telekhivatalban, más községekben pedig a község házánál történik, s hogy az árverési jegyzőkönyv a telekügyi bíróságnak s illetőleg törvényszéknek bemutatandó, mely ha azt rendben találja, az árverést jóváhagyja, ellenesetben új árverést rendel. A határozatról az összes érdekelt felek hivatalos felzeteken értesíttetnek.

A követelések kielégítése.

347. §. Az árverést jóváhagyó végzés jogerőre emelkedése után, ha a vételár, mely a telekkönyvi bíróságnál illetőleg törvényszéknél lefizetendő, már teljesen vagy részletben letétetett: a telekügyi bíróság s illetőleg törvényszék a bekeblezett

és elsőbbséggel bíró követeléseket a megállapított sorrend szerint rövid uton kielégíti, a 340. §. értelmében a törvény rendes útjára utasított jelzálogos hitelezők követeléseit teljes fődözésére szükséges pénzüsszeget letéteményül fentartja; mely összeg a többi hitelezők kielégítésére csak akkor lesz fordítható, ha a törvény rendes útjára utasított hitelező jogérvényes ítélet vagy végzés által az ügyben pervesztessé lett.

348. §. A birtok vevőjének szabadságában áll, a sorrend szerint kielégítést nyerendő hitelezőkkel akképp egyezkedni, hogy ezek a birtokot terhelő összeget a birtokon továbbá is meghagyják, s ha e körülmény az illető bíróság előtt a hitelezők jogérvényes nyilatkozatával igazoltatik; ez esetben az ily összeg úgy tekintendő, mintha befizettetett s a hitelezőnek kiutalványoztatott volna.

(Folytatása következik.)

K ü l ö n f é l é k .

= (A budapesti ügyvédi egyesület) mult szombaton tartotta meg alakuló közgyűlését, mely alkalommal Horváth Károly orsz. képviselő s ideigl. elnök, egy igen szépen átgondolt megnyitó beszédet tartott. E beszédet már lapunk előbbi számában közlöttük egész terjedelmében s ennél fogva a közgyűlés folyamáról nem marad egyéb megjegyezni valónk, mint, hogy Simon Florent indítatva érezte magát az elnök megnyitó beszédére néhány észrevételt tenni, mert az ő nézete szerint az elnök úr túlsótét színeken rajzolta az ügyvédi kar állapotát. — Ez mindenestre csak nézet dolga, és kár volt, az ünnepélyes megnyitást már is ügyvédi kifogás tárgyává tenni.

F. hó 26-án fognak a választmányi tagok s egyleti tisztviselők választatni. Reméljük, hogy az egyesület ekkor haladéktalanul szellemi működését is megkezdendi, mert eddig ugyan lassan haladtunk.

= (Büntetőtörvény és börtönügy Zürich cantonban.) Zürich cantonban a mult év oct. 29-én egy bizottmány lett kiküldve a büntetőtörvény kidolgozására, mely a szabadság büntetések végrehajtása körül abban állapodott meg, hogy a fegy- vagy dologházra ítélték javító rendszernek vettetenek alá, mely következőben áll: minden fegyencz eleinte egy bizonyos ideig a magányrendszernek vettetik alá; ezt közös rendszer váltja fel, azaz nappal együtt dolgoznak, de az éjet külön zárkákban töltik. A büntetés második fokát képező közös rendszer két osztályt egyesít. Az első osztályba jutnak mindazok, kik a magányt már keresztülállották, vagy arra nem alkalmasak; a második osztályba azok lépnek át, kik az elsőben legalább hat hónapig tökéletesen jól viselték magukat. Csak azon fegyenczek részesülhetnek a feltételes szabadonbocsátás kedvezményében, kik a második osztályban vannak, s itt is jóviselőtüek. Ezen büntetési rendszer valóításához a zürichi nagy tanács készséggel járult, a mennyiben az idén elhatározá egy olyan fegyintézetnek építtetését, a melyben elégséges számú zárka s munkaterem legyen, lehetőleg keresztülvitetvén egyszersmind a fegyházra ítéltéknek elkülönítése ugyanazon intézetben a dologháziaktól. Halad tehát minden állam a börtönjavítás terén!

= (Házasságon kívüli születések Angliában.) A házasságon küli születések statistikája az utolsó 20 év alatt az egyesült királyságokban jobbra fordult, habár minden egyes esetben felvétele igen nehéz s kétségtelen, hogy az ilyen születések tetemes száma helytelenül vagy egyáltalában nem jelentetik be. Az utolsó kimutatás (1865-re) középszámban 6.2%-et mutat ellentétben a két utolsó évtized 7.03%-jével, vagyis számokban 748,069 születés közül 46,585 volt házasságon küli. Londont magára felvéve, az eredmény 1865-ben 4.4%. A főváros körüli megyékben s több nagy városban e viszony szintén a középszám alatt áll.

Meghaladja azonban Nottinghamshire 9%-el, Shropshire 9.3%-el, Westmoreland 9.6%-el, Norfolk 10.6% és Cumberland 11.7%-el. E nevezett kerületek e kedvezőtlen eredményben majdnem mindig egyenlők s évente a legnagyobb számmal jelentkeznek.

TARTALOM: A kereskedői könyvek bizonyító erejének kiegészítéséről. Dr. Ekmayer Ágosttól. — A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készített törvényjavaslat hiányai. (Folytatás.) Dr. W. F. — Törvényes zálogjog. (Vége.) — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. (Folytatás.) — Különfélek. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Főeskü.

Az ember mindent tudni, a bíró mindent bizonyítani akar. Bizonyítani minden áron!

Ha nincsen bizonyíték, ezzel nem törődik. „Die Biene muss!“ Bizonyítékot akárhonnán!

Az „actore nihil probante, reus simpliciter absolvendus veniat“¹⁾ eligazíthatná ugyan ama rideg uton, melyen innen és túl egyáltalában semmi bizonyíték nem létezik. De neki bizonyíték kell, akárminő!

Igy folyamodott előbb az ordaliák babonás eszközeihez, — isten ítéletét keresve az izzó vas és forró víz hatásában²⁾; így fordult később a félreértett lovagiaság fegyveréhez, — kard élére állítván a kérelem tárgyát, melyért két ellenérdekű fél bizonyítékok nemlétében vitázott³⁾. Így ragaszkodik a főeskühez, — isten nevét vetván a mérlegbe ott, hol a bizonyítékok súlya mindkét részről teljesen hiányzik.

Ha az ítélő képesség bizonyítékok hiányában épen nem működhetnék: el kellene fogadnunk a beszámítást az elkerülhetlen szükséggel. De ki tartaná lehetlenné az ítélethozatalt ott, hol a fél valamit állít bizonyíték nélkül, s követel bebizonyított jogalap nélkül?

Ítéletet hozni, — kedvezőtlen ugyan a nembizonyító fél részére, de a bizonyíték hiányával indokolható, — igenis lehetséges. A célszerűségről van tehát csak szó, — s mi nem vonakodunk ezt a főesküben ajánlt eszköztől megtagadni.

Tudjuk, hogy az ellenkezőt nem kevesen vitatják. Már eddig is volt alkalmunk tapasztalni, hogy a törvénykezési javaslat ez oldalról kemény támadásoknak lesz kitéve.

Tudjuk, hogy a tjavaslat, a midőn a főesküt az egyezés szűk korlátai közé szorítá: elszigetelt álláspontot választott az európai jogok rendszerében.

Tudjuk, hogy a főeskü használata az előbbi magyar törvényekben sem volt ismeretlen⁴⁾.

Tudjuk, mennyiszer csalatkozik a bizalom, és mily nemes feladata a törvénykezésnek, védelemről gondoskodni a fegyvertelen igazság érdekében.

És ez ellenérvek súlyát kicsinyelni távolról sincs szándokunkban. Az ellenvéleménynek fontos okai lehet-

¹⁾ 1729: 27. §. 1.

²⁾ S. Ladisl. L. I. Cap. 28. Colom. L. I. Cap. 22. 76. 83. A bizonyítás e neme IV. László által eltöröltetett. Bartal: Comment. ad hist. st. jurisqu. publ. Hung. Tom. III. pag. 43.

³⁾ „In causam attractus, suam innocentiam nunquam juramento, sed communi inquisitione aut duellari certamine expurgare valeat.“ Matth. Korv. Decr. III. art. 28. §. 5. „Duellum . . . tunc solummodo fieri deberet, et ad hoc ordinatum existit, quando omnis probatio deficeret.“ U. o. Decr. VI. Art. 18. §. 2. és Uladisl. Decr. I. Art. 37.

⁴⁾ Kivételkép, — „in casibus occultis, ubi actor probandi modum nullum haberet, et ageretur de facto in Caussam attracti vel ipsi cognito: ejusdem in Caussam attracti juramento submitti debebit. (1729: 27. §. 5.) Az eskü visszakinálására nézve: „Manifeste turpitudinis est nec jurare velle, nec juramentum referre.“ (1729: 30. §. 6.)

nek; a művelt külföld példái könnyen vezetnek utánzásra; az intentió, mely a legjobb szándokból indul, tiszteletet érdemel.

De midőn a főeskünek mint bizonyítéknak alkalmazásában a célszerűséget kétségbe vontuk: nem csupán a tjavaslat védelmére, hanem azon célból tettük ezt, hogy elmondjunk némi aggályokat e bizonyíték ellen, s alkalmat nyujtsunk a főeskü hiveinek arra, hogy a javaslat készítőit a felmerült nehézségekre nézve megnyugtassák.

Főeskünek, a mint az az osztrák polgári perrendtartásban alkalmaztatik s némelyek a tjavaslatba is felvételni akarnák, — akkor van helye, ha a döntő ténykörülmények iránt egyéb bizonyítékok nem léteznek. (233. 259. §§.) A ki főesküt kínál, rendszerint a vissza-kínálás esetére ajánlkoznia kell, hogy az ellenkezőre ő maga megesküszik. (259. §.)

Mi következik ebből?

A lehetőség, mely minden ügyet, habár a bizonyítékoknak még látszatát is nélkülözi, — a bíróság elé hurczoltatni enged: szertelen arányban fogja a perek számát növelni. Jogtalan és boszantó perek fognak keletkezni felszínre, s a roszhiszemű felperes szabad menetel az eskü álcája alatt: esküdni fog, vagy esküre kényszerít. Ő már számot vetett lelkiismeretével; az esküt, ha visszakináltatik, leteszi. Az ellenfél magatartása kétes ugyan, de a ki nem mer, ne számíton nyerevényre. Ha nem kápráztatná a tettest reménye a sikernek, a fegyházak talán nélkülözhetők volnának. És itt valóban nem egy alap kínálkozik, melybe a remény megakaszthatja horgonyát. Alperes pl. nem mer vagy nem akar esküt tenni; az esküt visszakinálja, vagy szabálytalanságot követ el az eljárásban, avagy időközben meghal. A véletlen esetei kimeríthetlenné; felperes nyerevényre számíthat, a nélkül hogy saját érdekét hasonló arányban kockáztatná.

Nem pusztá feltevésekből indulunk; a gyakorlati élet eseteket mutat fel, melyekben a roszhiszemű felperes biztosan számíthatott áldozatára a főesküvel. Követelését nem csigázza tul; a valószínűtlent, a hihetlent kerüli; ellenfelet azok sorából választ, kikkel némi viszonyban állt, s választ olyanokat, kik a lehető conjecturák szerint esküt tenni nem fognak. Hány gazdag és tekintélyes embert nevezhetnénk, kik különös súlyt helyeznek arra, hogy „törvény előtt“ még soha nem állottak. Vajjon ezek, ha egy élelmes hajhász nyerészkedésből, vagy egy elüzött szolga boszúvágyból követeléssel lép fel ellenök, — fogják-e magukat néhány forint végett a bíróság elé hurczoltatni, s ott, — mert szavuknak másképp hitel adatni nem fog, alávetni az eskületétel — szerintök megszegyenítő — kötelmének? mi azt hisszük, a követelést legtöbb esetben későbbek

kifizetni. Van, ki tulságig vallásos; van egész felekezet pl. az izraelitáknál, mely az esküt semmi körülmények közt nem tartja megengedhetőnek. Fogják-e ily emberek csekély összeg miatt felháborítani léleknyugalmukat? Mi azt hisszük, nem. Mennyi van ismét, ki nem bizik emlékezőtehetségében. Itt a felperes időt enged, míg olvashatlanokká válnak a gyenge emlékezet betűi. A sejtelen-e erősb, vagy a feledés? Mindenik kétes és bizonytalan, — s mi azt hisszük, alperes nem fog harcra kelní lelkiismeretével; az esküt visszakinálja s felperes elérte célját.

Nézzük az ügyfeleket más oldalról. Ha felperes igazságos követelését egyéb bizonyíték hiányában főesküvel kénytelen igazolni, és ezzel, a mint a bizonyítás rendje hozza magával, alperest megkinálja, alperes pedig hamisan bár, de megesküszik: mit nyer ezáltal felperes?

Örömet megengedjük, hogy ily eset a kivételekhez tartozik; de ne akarjuk, hogy mindennapivá váljék. Kerüljük az alkalmat, mely utat nyit e veszélynek, s megtántoríthatja azokat is, kik még nem romlottak meg egészen. Sokkal könnyebb büntet el nem követni, mint az első hibás lépésnél megállapodni. Kétségtelenül hiba, ha valaki másnak igazságos követelését a perben megtagadja; még nagyobb hiba, ha az ajánlt esküre készségeit kijelenti, a legnagyobb pedig, sőt egyenesen büntény már, ha hamisan megesküszik. De mindezek fokozatos rendben következnek egymásután. Alperes előbb hazudott, érdekből; majd esküre ajánkozott, következetességből; végre megesküszik érdekből és következetességből. A mi egyéb körülmények közt érdem: itt gyengeség, — hogy az ember következetes akar maradni. A visszatérés szégyen, a megállapodás lehetetlen; tehát léptenkint halad, s a hibát bűn követi. Ily nyomások alatt a gyenge ha megszédül: mért oly irányba vinni, hogy elveszítse az egyensúlyt s a mélybe zuhanjon?

A főeskünek korlátlan használata ezek szerint célszerűtlen és veszélyes egyszersmind; veszélyes a vallásos érzületre és erkölcsiségre nézve. Pedig e fogalmak magasztosságát az anyagi érdekek háttérbe nem szoríthatják. A felperes, ki bizonyítékok hiányából követelésétől elütetett, máskor ovatosabb lesz s kellő védelmekről már eleve gondoskodik. Az ember, ki hitével meghasonlott s a moral törvényeinek nem engedni megszokott: elvesz az államra nézve. Ne kicsinyeljük soha a hitnek érveit; hiszen a főeskü általi bizonyítás ereje épen ez érvekben áll. Mert az eskünek csak ott s addig van jelentősége, a hol és a meddig a kegyelet fennáll, s a mindentudó nevére hamisan hivatkozni nemcsak a bíró ítélete, hanem a hit törvényei szerint is bűnnek tartatik.

A törvényhozás kell, hogy a jelenhez mérje szabványait. Ha jobb időkben volt vagy fog lenni még hitel az eskü szavaiban: ezt most egész átalánosságban, fájdalom, nem mondhatjuk. Elég legyen csak a nagyszámu csőd esetekre hivatkoznunk. Törvény szerint minden bukottnak esküt kell tennie arra, hogy követelési és tartozási állapotát hiven adta elő; mégis mennyi a vagyontitkolás, mennyi a költött követelés!

Ne vélje senki, hogy a perköltség, mit a vesztes fél megtéríteni köteles, elég erővel hatna az alaptalan perek meggátolására. A ki a perben csak nyerhet, mert nincs mit veszítenie: kívül áll e veszélyen; s kinek célja a bosszantás: készséggel fizeti a költséget, hogy ellenfelét a bíró elé vonszolhassa. Ez utóbbiakra nézve a tjavaslat sem tartá a perköltséget visszariasztó eszköznek, hanem érezhetőbb pénzbürságnak látta szükségét, hogy a bosszantási szándékot ellensúlyozza. Pedig a perlekedőknek eme két

osztálya fog, előreláthatólag, a főeskühöz leggyakrabban folyamodni.

A törvény szigora sem elég, mely a hamis esküvőt fenyegeti. A törvény, mely csak büntetni tud, felét tette meg feladatának; a törvényhozás nemesb intentiója azon szomorú esetek eltávolításában áll, melyekre a büntetés szigorát kell alkalmaznia. Büntessük igen is a hamis esküvőt, kérlelhetlenül és szigorúan: de ne hagyjunk nyitva sikamlós utakat, ne oldjuk fel a kísértések szörnyeit, ne adjunk alkalmat a bűnre s a bűn által a büntetésre. Aztán ne feledjük, hogy a midőn főeskünek csak egyéb bizonyítékok nemlétében van helye: alig leendő eset az eskü hamis voltának bebizonyítására. A tettes ép azon körülménynél fogva kerüli ki a büntető igazság kezét, mely a főeskünek volt feltétele, — t. i. a bizonyítékok hiányánál fogva. És ez sokkal veszélyesebb a büntetésnél. A felfedezés lehetlensége s a büntetlen maradás reménye legerősebb inger a tilos tettekre.

Nincs más elfogadható alapja a főeskünek, mint a kölcsönös bizalom; mi ha jelen van: a felek egyezségileg s mindkét részre nézve teljes megnyugvással fognak az eskü és körülményei iránt megállapodni.

Igy volt ez e római jogban „Jusiurandum *speciem transactionis* continet; majoremque habet auctoritatem, quam res iudicata¹⁾.” Csak később jött a főeskü használatba, mint neme a bizonyítéknak²⁾.

Igy volt az előbbi magyar jogban. „In causis adjudicationis vel submissionis juramenti . . . si quis in sententiam Iudicis, qua juramentum Adversario suo adjudicatum est, *consensit*, vel causam juramento Adversarii *sponte submisit*: talis (quemadmodum etiam Adversarius suus, juramentum acceptans et deponens) aut vice versa juramentum sibi competenter et legaliter, solum suam in Personam ex parte Adversarii submissam deponere recusans, deponi vero ab adverso permittens (quod et tali in casu, delati sibi juramenti permittere debet;) respectu eorum, quae juramento ex adverso acceptato et deposito includantur: sententia Iudicis contenti esse debebunt, neque illam appellari poterunt³⁾.”

Igy van a váltóeljárás szerint⁴⁾; így végre a tjavaslatban. „A 118. §. d és e betű alatt kijelölt eseteken kívül (az aláírás valódiságának bizonyítása) főeskünek csak akkor van helye, ha abban mindkét fél megegyezett, s azon tények iránt, melyek főesküvel bizonyítandók, megállapodtak; ha mindjárt a perben ezen tények mellett semmi bizonyíték sem hozatott is fel. A főesküvel eldöntött perben perorvoslatnak helye nincs⁵⁾.”

Ha mégis a többség alaptalanoknak találná aggályainkat, vagy erősebb motivumokat látna az ellennézet mellett s a főesküt felvenné a bizonyítás rendszerébe: arra kérjük, hogy tegye ezt nagyobb kimélyességgel és szabatoszággal, mint az osztrák polg. perrendtartás követeli.

Említettük fentebb, hogy ez eljárás szerint a főesküt kínálni s visszakinálás esetére ajánlkozni kell a bizonyítónak, hogy az ellenkezőre ő maga megesküszik. Ha az ellenfél a kínált esküt elfogadja, két ajánlat leendő — szóval vagy írásban, s ünnepélyesen nyilvánítva: az egyik igenleges, a másik nemleges; tehát egymással ellenkező s így egyik vagy másik nyilvánosan hamis. Nem mondhatjuk, hogy bűnkisérlet volna ez; az ajánlatból a fél nyíltan vagy hallgatag a tény előtt még visszaléphet. De minden finomabb érzékre sértőleg hat, hogy a perrendtartás türi a hamis eskü ajánlását, sőt arra

¹⁾ Dig. L. XII tit. II.

²⁾ Linde: Lehrbuch des deutschen gem. Civilprocesses. VII. Auflage Bonn, 1850. §. 301.

³⁾ 1729: 30. tcz. 6. §.

⁴⁾ 1840: XV. tcz. II. r. 105. §.

⁵⁾ Polg. törv. rendt. 162. §.

utat nyit, — s hogy a sérelem még fokozva legyen: követeli, hogy ellenkező ajánlatok tétessenek, melyek egyike morális bűn.

Aztán nem is szükséges, hogy a bizonyító, ki ellenfelét a főesküvel megkínálta, az ellenkezőre megesküdni máreleve ajánlkozzék. Az ellenfél vagy elfogadjasleteendi a főesküt vagy nem. Ha elfogadja: a bizonyító esküajánlata az ellenkezőre fölösleges volt, ha nem fogadja el: akkor meg szükségtelen. Az ellenfél előbbi esetben esküdni fog, az utóbbiban a nemesküvés indokából pervesztes leend. E szabály áll akkor is, ha az ellenfél az esküt visszakinálja, — a bizonyítóra nézve.

Ha tehát a tjavaslatban felállított korlátozás tágítatnék: az előbbi magyar eljárás szabályzatát ajánljuk. Az legközelebb áll az egyezséghez s teljesen egybehangzik a Code Napoleon „ügydöntő esküjé“-vel. (Serment decisoire.¹⁾) Megnyugodni abban, hogy az ellenfél esküt tegyen, s viszont elfogadni, hogy maga a bizonyító fél esküdjék; meghatározni egyszersmind a következményeket, melyeket az eskü elfogadása vagy elnemfogadása von maga után: ezek lennének a módosítás alapelvei, a következő szerkezet mellett:

§. (A tjavasl. 162. §. helyett.) A felek, a mennyiben egyezséget kötni jogosítva vannak, birói egyezség által, eskületételtől tehetik függővé a peres ügy eldöntését. Csak hogy ez egyezségben az eskümintát szószerint előadják, s a letett vagy lenemtett eskü következményeit pontosan meghatározzák²⁾.

§. A bizonyító félnek ily egyezség hiányában is van joga ellenfelét a döntő ténykörülmények iránt a főesküvel megkínálni, ha semmi egyéb bizonyítéka nem létezik. Ezen eskü még a válaszbán vagy viszonzválaszbán is kínálthatatik³⁾.

§. Azon félnek, ki a főesküvel megkínáltatott, szabadságában áll azt elfogadni és letenni, vagy ellenfelének visszakinálni⁴⁾.

Ha az ajánlt illetőleg visszakinált főeskü elfogadására nézve a perben határozott és világos nyilatkozat nem történt: úgy tekintendő, mintha a fél, kinek a főeskü kínáltatott illetőleg visszakináltatott, azt elfogadni és letenni vonakodnék.

§. Ha azon fél, kinek a főeskü ajánltatott, ez esküt letenni vonakodik, vagy azt a bizonyító félnek visszakinálni nem akarja; úgy szintén ez utóbbi, ha a visszakinált főesküt el nem fogadja: azon körülményre nézve, melynek bizonyítékául a főeskü ajánltatott illetőleg visszakináltatott, ítéletileg pervesztesnek nyilvánítandó⁵⁾. OKRÖSS BÁLINT.

Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához.

(Folytatás.)

Birói hatáskör.

Főfigyelmet érdemel itt a *birtokbiróság és telekkönyvi hatóság* szabályozása.

A javaslatnak 10. és 27. §§-aiból látszik ugyan:

a) hogy a birtok- és telekkönyvi hatóság ugyanazon törvényszéket illeti, — egyedül ott forogván fenn kivétel, hol az ingatlan vagyon különböző birtokbiróságok területén fekszik, mely esetben a felperest illeti a választás (28. §.);

b) a rendezett tanácsu mezővárost pedig különös miniszteri felhatalmazás nélkül sem telekkönyvi, sem birtokbiróság nem illetendi.

E két tétel azonban az e tekintetben most uralkodó zavar miatt határozottabb fogalmazást igényel.

¹⁾ Celui, auquel le serment est déféré, qui le refuse ou ne consent pas à le référer à son adversaire, ou l'adversaire à qui il a été référé, et qui le refuse: doit succomber dans sa demande ou dans son exception. Aut. 1361.

²⁾ Oszttrák polg. perrendt. 234. §.

³⁾ U. o. 259. §.

⁴⁾ U. o. 265. §.

⁵⁾ Magában értendő, hogy a főeskünek mint bizonyítéknak ily módosítással alkalmazása a tjavaslat eme fejezetének bővítését tenné szükségessé, — az eskü tárgya és személyei, valamint az ellenbizonyíték érvényesítése tekintetében.

Ugyanis az oszttrák rendszer, leginkább a telekkönyveknek szükséges kiigazítását szem előtt tartván s nem levén tisztában magával, vajjon mily hatóságra bízandja az alkotandó „új betétek“ kezelését, külön telekkönyvi tanácsokat állított fel. Onnan eredt azon visszaélés, hogy az alkotmányos bíróságok visszaállításával némely, a telekkönyvi hatóságot gyakorló megyei vagy szab. kir. törvényszéknél külön telekkönyvi törvényszékek külön iktatóval ellátva állítottak fel. Minek az lett a következménye, hogy ugyanazon törvényszék egyes tanácsai között illetőségi vitatkozás támadt, és midőn valaki ingatlan birtok iránti tulajdonjogi keresetet nyújtott be, ez a telekkönyvi törvényszékhez osztatott be, ott pedig hosszas tárgyalás után kimondatván, hogy a kereset a birtokbirósághoz tartozik, az ügy leszállítatott s felperes kénytelenített ugyanazon keresetet ugyanazon megye törvényszéke előtt újból indítani s talán ugyanazon ülnökök által ujjalag eldöntetni. Még boszantóbb volt azon eset, ha az ily indokolatlan leszállítás csak a harmadbíróság által mondatott ki.

Hasonló bizonytalanság uralkodik a birtokbiróságot illetőleg is. Az orszb. ért. 35. és 36. §§-ai nem levén eléggé világosak, különbözökép magyaráztatnak azon kérdésre nézve: vajjon birtokbiróság a rendezett tanácsu mezőváros is? Tény az, hogy pl. Pestmegyében a rend. tan. városok birtokbiróságnak tekintetnek s megadják az átíratásra szükséges birtokbirósági bizonyítványokat is.

Mindezen kételyeknek elejét lehetne venni, ha a terv 27. §-ában azon szavak után „A birtokbiróságot“ azon szavak „és hol telekkönyvek léteznek, egyszersmind a telekkönyvi hatóságot is“ és azon szavak után „melynek területén a keresetbe vett ingatlan fekszik“ azon szavak „és hol a telekkönyvek vitetnek“ igtattatnának be, s ha a telekkönyvi beadványok számára nyitott külön igtatók eltöröltetnének, mert ezen beadványoknak a többiekétől elkülönítésére ugyis a t. k. r. 158. §-ában körülírt „napló“ szolgál.

A becslés, árverés és zárlat foganatosítására a 27. §. végszavai szerint csekélyebb értékű ingatlanokra nézve a szolgabíró vagy esküdt küldhető ki. Ide azonban következetesen a rendezett tanácsu városnál a városi tanács megkeresését lehetne igtatni, mert nincs ok reá, hogy azon cselekvénnyel, melyet falun a szolgabíró vagy esküdt teljesíthet, miért ne lehetne a rendezett tanácsu mezőváros törvényszékét megbízni.

Az árvahatósági ügyekről, valamint a gondnoksági és zárgondnoksági esetekről mondatik, hogy illetékes bíróságnak azon városi vagy megyei törvényszék tekintendő, mely a 24. §. értelmében az örökösödési perek elintézésére van hivatva.

Ezen szakasz szerkesztése, nézetem szerint nem eléggé világos, mert vagy az árváknak atyai hagyatékát kezelő örökösödési bíróság értendő gyámhatóságnak, de akkor gondnokságra és zárgondnokságra való alkalmazása nem lehet, mert itt ritkán az öröklött vagyon jöhet kérdés alá; vagy pedig csak az kívántatott kimondatni, hogy itt is az utolsó rendes lakás törvényszéke az illetékes, de akkor ezt határozottan s más szakaszra való utasítás nélkül is lehetne kimondani.

A valóságos szolgálatban állók létszámához tartozó katonák személyes ügyeire nézve a katonai bíróságok illetősége érintetlenül hagyatik. (16. §.)

Ha már ezen a legtöbb államban megszüntetett és az elvben elfogadott általános hadkötelezettséggel össze nem egyeztethető elkülönítést nálunk bizonyos körülmények miatt fenntartaniszükségesnek tartjuk, legalább annyit méltán kívánhat a jogkereső közönség, hogy mondassék ki, vajjon a nyugalmazott és katonai rang-

gal kilépett tisztek is tartoznak-e ezen kategóriába, vagy sem, mert ezek a „valóságos szolgálatban álló” kifejezésben nem foglaltatnak, — nehogy megint rövid idő alatt oly felvilágosító rendeletre legyen szükség, mint az 1864. február 9-kén 10,273. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény volt.

Bírói illetőség.

Noha új intézmény nálunk az előjegyzés, mégis az *előjegyzett követelésnek igazolására illetékes hatóság* meghatározásának megvan a maga története.

Az osztrák törvény uralma alatt rendszeresen minden előjegyzett követelés a per bírójához pereltetett be s a kereset kellő indítása a telekkönyvi hatóságnál vagy önként bejelentetett, vagy ha kitörölés volt kérve, a kitűzött tárgyalásnál igazoltatott. Az orszb. ért. pedig kimondotta, hogy az igazolási kereset csak a telekkönyvi hatóságnál nyújtható be. Daczára annak, ha valaki az igazoláson kívül még az összeg megítélését is kérte, már a telekkönyvi hatóság vagy felsőbb bíróság által az illetőség rendszeresen leszállított, azon indokolással, hogy erre a telekkönyvi hatóság illetéktelen. Ha két törvényszéknél lépett fel a hitelező, az egyiknél az igazolást, a másiknál a marasztalást kérvén, nemcsak sok időt vesztett, mert eredetijét két helyen egyszerre fel nem mutathatta, hanem könnyen azon anomalia is következhetett be, hogy ugyanazegy követelés felett két külön bíróság ítélvén, az egyik azt fennállónak, a másik semmisnek mondhatja ki. Ha csak a per bírójához folyamodik a marasztalás végett, az orszb. ért. szakasza szerint azt lehet neki mondani, hogy ő az előjegyzés igazolását az illetékes bíróságnál nem kérte.

A javaslat szerint a felperesnek választás engedtetik, az előjegyzett követelést vagy a személyes vagy a telekkönyvi bíróság előtt igazolhatni.

Örömmel fogadom e javaslatot csak azért, mert a mostani anomaliákat megszünteti, noha az 1858. évi osztrák telekkönyvi javaslattal jobban szerettem volna, ha az előjegyzett követelés csupán az előjegyzést engedő telekkönyvi hatóságnál lett volna beperelhető, mert csupán az képes a követelés ugyanazonosságát eldönteni, s más rendszer mellett mindig azon visszasság következhetik be, hogy két ugyanazon összegről ugyanazon napon kelt okirat közül az egyik előjegyeztetik s a másiknak megítélése folytán történik az igazolás.

Némi megjegyzésem volna a bíró érdekeltségének 5 esetét felszámoló 41. §-nak végpontja ellen. Az 5-dik eset ugyanis az, hol a bíró a felek valamelyikével ellenséges vagy peres viszonyban áll. És csak az előbbi négy esetben köteleztetik a bíró az illető akadályt az elnöknek bejelenteni. Miért nem a fennemlített esetben is? Tudnia kell a bírónak, kivel ellenségeskedésben, kivel áll perben. Talán a bíróra bizatik ezen viszony daczára az ítélethozásban részt venni s mégis tiszta meggyőződése szerint igazságosan itélni, ha netalán a fél nem tesz ellene kifogást? De akkor ugyanazon elvet is lehetett volna követni, midőn a bíró a perben mint tanu vagy közbenjáró működött, vagy ha csak oldalrokonát illeti az eldöntendő per, mert akkor is lehetséges, hogy lelkiismeretesen mondja ki a tiszta igazságot.

Viszonkereset.

Még az országgyűlési bizottmány által tett módosítás által sem látom a *beszámítás és viszonkereset közti különbséget* tisztára hozva, még kevésbbé pedig a javaslat szerkesztése által.

Szükséges pedig e kettőnek különválasztása, mert a *beszámítás* (compensatio) nálunk még semmi törvény által nem szabályoztatott s oly esetek is fordultak elő,

hogy ennek lehetősége is vétetett tagadásba, mert az mondatott, hogy nincs arra törvény.

Ha oly kölcsönös követelések találkoznak össze, melyek valódiak, egyformák és oly természetűek, hogy mi az egyik félnek mint hitelezőnek fizetendő, ugyanaz annak, mint adósnak részéről követelhető: *beszámítás*-nak van helye. Ezen *beszámítás* által a kölcsönös követelés addig, míg az egyik a másikat felül nem mulja, mindakét részről elenyészik. Ha tehát az ily módon már elenyészett követelés pereltetik be, az ellenfél ezen megszüntetést kifogás formájában hozhatja fel, ez alapon felmentését kérvén.

Más természetű a viszonkereset (reconventio). Ez csak azon jogot adja a keresettel megtámadott alperesnek, hogy a felperes elleni vélt ellenkövetelését, mely *beszámítás* utján érvényesítésre nem alkalmas, külön keresettel, de azon bíróságnál, hol az előkereset (conventio) van függőben, érvényesíthesse; mit a képviselőlet könnyítése vagy a végrehajtásnak lehető akadályozása indokából tehet.

Lényeges különbség van tehát a *beszámítás* kifogása és a viszonkereset között.

A különbség kitüntetése és ezen törvényeinkben még meg nem határozott két viszony szabályozása tekintetéből a javaslatnak 51. §-át világosabban így kívánám formulázni:

„Ha az alperesnek ellenkövetelése világos, lejárt, a felperesi keresettel hasonnemű, vagy ha a kereseti követeléssel ugyanazon jogalapból származik s végre ezen kellékek hiányában is, ha a felperes ennek együttes tárgyalását nem ellenzi, a *beszámítás* mint kifogás ugyanazon perben érvényesíthető. Ellenben ha az alperes oly ellenkövetelést akar támasztani, melyre nézve ezen feltételek be nem állanak, azt ugyanazon bíróságnál, de külön keresettel addig teheti, míg az ellene folyamatban levő per véglegesen el nem döntetett. Az ily viszonkereset a főpernek tárgyalását vagy eldöntését meg nem akasztja.

Dr. SCHNIERER GYULA,
egyet. magántanár.

(Folyt. köv.)

A kereskedői könyvek bizonyító erejének kiegészítéséről.

(Folytatás.)

Az osztrák törvények azon rendelkezésének: mely szerint a kereskedői könyvek félpróba erejének kiegészítésére a kereskedő maga tartozik a póteskü letenni, gyakorlati alkalmazásánál s keresztülvitelénél oly conjuncturák állhatnak be, melyek közelebbi megvitatást tesznek szükségessé.

1. Ki van hivatva e póteskü letételére kereskedői társaságoknál? — Ha a kereskedői társaság azon időben, midőn a kérdéses bizonyítás kiegészítendő, még fennáll, úgy a kereskedői társak mindegyike, akár birjon czimvezetési felhatalmazvánnyal akár nem, a szóban álló póteskü letételére bocsátható, s mihelyt közölök ez esküt *csak egyik is* valósággal letette, a kérdéses bizonyítás kiegészítettnek tekintendő, miután egy közös tárgy részesei, mindaddig míg egymással egyetértének, egy személynek tekintendők¹⁾.

Csak hogy megkivántatik, miszerint azon társ ki a póteskü leteszi, vagy maga a kereskedelmi jogosultság birtokosa vagy ennek valamelyik nyilvános társa (öffentliche Compagnon) legyen, miután egy kültag társ vagy ugynevezett *titkos társ* (stiller Gesellschafter) azon kereskedői czimzetben (Firma) mely alatt a bebizonyítandó ügyletek megkötöttek, sem névleg nem jelenkezik, sem

¹⁾ Osztrák polgári törvénykönyv 828. §.

pedig e kitételben „és társa, vagy társai“ (et Compagnie) benn nem foglaltatik, ennél fogva tehát a póteskü letételére még akkor sem volna alkalmas meghatalmazottnak tekinthető, ha szerződésileg birna is czimvezetési felhatalmazással. Ha azonban csak a kültag társ vagyis titkos társ bir tudomással a bebizonyítandó ügyletekről, úgy ez esetben a bizonyító fél mellett mint tanu szerepelhet, vagy mint szavatos léphet fel mellette s ezen minőségben már pótesküjét megajánlhatja s leteheti.

A kereskedői társaságnak feloszlatása után azonban csak azon társ bocsátható a póteskü letételére, ki a kereskedés rendbeszedésével (Stralzio) mint rendbeszedési czimvezető (Stralzio-Firmant) bizatott meg.

2. Ki van hivatva a kérdéses póteskü letételére, ha a kereskedő kábaságba vagy örültségbe esett, vagyonával csőd alá került, vagy biróilag tékozlónak nyilvánított?

Egy kába vagy örült eskütételre nem bocsátható, miután e cselekmény szentségét fel nem foghatja, s valomása esze használatának nagy mérvbeni korlátoltsága vagy teljes hiánya miatt valamely tény valóságának előállítására nem alkalmas. Ha tehát a kereskedő kábaságba vagy örültségbe esett, t. i. biróilag azzá nyilvánított²⁾, — úgy pótesküje által kereskedői könyvének félpróba ereje ki nem egészíthető. A számára kirendelt gondnok e póteskü letételére szinte nem bocsátható, miután ő azon perben, melyben a kérdéses félbizonyíték kiegészítése forog szóban, nem mint peres fél, hanem mint képviseltjének ügyvivője tekintetik, már pedig mint fentebb láttuk a bíróság előtti eskü képviselő által soha le nem tétethetik. Ha azonban az illető gondnoknak magának tudomása volna a bebizonyítandó ügyletekről, s ezek valóságát esküje által is képes volna megerősíteni, úgy ez esetben mint tanu léphet fel, s erre nézve nem is szükséges, hogy az illető hatóságnál gondviseltjének ezen perében a gondnokságtól magát felmentesse s egy különös gondnoknak *ad actum* kirendelését kérje, miután valamely peres fél képviselője is képviseltje mellett annyiban tekintendő képes tanunak, a mennyiben annak magának pótesküje elfogadható volna.

Csődnnyitás esetében a csődbíróság a bukott ellen hivatalból rendel el nyomozást fizetési képtelenségének okai iránt³⁾, ennél fogva, mielőtt a vagyonbukott kereskedő üzleti könyveire bizonyítást lehetne alapítani, a kereskedő mellett, ezen nyomozás eredménye lesz bevárando, miután a kereskedői könyveknek a kereskedő melletti félpróba erejére szükséges, hogy a kereskedő jó hírű legyen, tehát bukása esetében kiderüljön, miszerint ő vagyoni állapotának hanyatlása s fizetési tehetlenségének okai körül ártatlan⁴⁾. Ha bebizonyul, miszerint a kereskedő bukása vétkes gondatlansággal vagy talán épen hamissággal párosult, úgy üzleti könyvei félpróba erejének kiegészítéséről szó sem lehet, mert ez esetben a vagyonbukott kereskedőnek üzleti könyvei harmadik személyek ellenében hitelt nem érdemelnek; — de ha az említett vizsgálat folytán a kereskedőnek bukása okai körüli ártatlansága derül ki, úgy annak pótesküje kétségen kívül elfogadható, miután a csődnnyitás által vagyonának — mely csőd alá vonatott — kezelésétől s az a fölötti rendelkezési jogától hitelezőinek javára s azok érdekében ugyan megfosztatott, de az iránti tulajdonjogát még korántsem vesztette el; azért tehát a perügylő és tömeggondnok, az előbbi különösen az egyes csődhitelezőkkel valódisági eljárásban (Liquidationsprocess), az utóbbi pedig a csődvagyont megillető activkövetelés

sek foganatosításában, nem egyedül csak a csődhitelezők eszményi közösségének, hanem magának a vagyonbukottnak is ügyviselői, a mi már onnan is kitűnik, hogy az egyes csődeljárási szakokban hozott ítéleteik a vagyonbukott ellen is hatályosak¹⁾. A vagyonbukott tehát valóssággal *peres fél* gyanánt tűnik fel, s mint olyan a póteskü letételére hivatva is van, alkalmas is.

Hogy valaki biróilag tékozlónak nyilváníthatóság, az osztrák polgári törvénykönyv 273-ik §-ában foglalt feltételeknek kell fennforogniok t. i. a történt feljelentés folytán tartott vizsgálatból ki kell tűnni, hogy a szóban álló egyén vagyonát könnyelmű módon elpazarolja s magát vagy családját konokságból, vagy ártalmas feltételek mellett kötött kölcsönszerződések által jövőendő inségnek teszi ki.

Ha tehát valamely kereskedő biróilag tékozlónak nyilvánított, úgy az ezen tékozlási nyilatkozat alapját képező előzményeknél s indokoknál fogva róla többé nem lehet mondani, miszerint jó hírű, s a tékozlónak magának saját feljegyzései harmadik személyek ellenében félbizonyítékot kétségen kívül nem képeznek, hitelt nem érdemelnek. A biróilag tékozlónak nyilvánított kereskedő üzleti könyvei félpróbaerejének elvesztését saját vétkeességének s könnyelműségének tulajdonítsa, s miután üzleti könyveinek félpróba erőt adni többé nem lehet, ennél fogva pótesküje, valamint minden más pót-bizonyítási eszköz is egyaránt ki van zárva.

3. Ki van hivatva a kérdéses póteskü letételére, ha maga a kereskedő időközben meghalt?

Ha az időközben meghalt kereskedő a póteskü letételére a bíróság előtt ajánlkozott, s ezen eskü letételét sem felebbvitel által sem másképen nem késleltette, úgy a póteskü, ha arra kerül a dolog, letettnek, s általa a kérdéses félbizonyítékkiegészítettnek tekintendő²⁾, ellenkező esetben, ha csak a kereskedői könyv félpróba ereje nem egészített ki más módon, a kereskedő örökösének pótesküjét is el lehet fogadni az említett czélra, ha ezen örökös már *serdült* kora³⁾, s azt különben is letenni képes. Ha többen adtak be örökösi nyilatkozatot, úgy az örökségnek birtokbai átszolgáltatása előtt elégséges, ha közülök csak *egyik* is — feltéve, hogy serdült kora — a pótesküt leteszi, s *valamennyi* örökösöknek pótesküje nem kívánandó, miután a hagyatéknak birtokbai átszolgáltatása előtt, az őket közösen megillető öröklési jogra nézve *egy* személynek tekintendők, s ezen minőségben egyetemlegesen (in solidum) felelnek⁴⁾. Ha azonban a kereskedői könyv félpróba ereje csak már a hagyatéknak birtokbai átszolgáltatása után egészítendő ki az örökösök pótesküje által, úgy különbséget kell tenni, vajjon a kereskedő örökösei perelnek-e valamely a hagyatékot megillető kinnlevő activkövetelés miatt, vagy pedig alperesek gyanánt lépnek-e fel a perben, s mint ilyenek hivatkoznak az örökhagyó kereskedői könyveire aziránt, hogy a felperesseli számlák már ki vannak egyenlítve. Az *első esetben* csak azon örökös bocsátható a póteskü letételére, kinek az örökösök által beperelt követelés a hagyatéki tárgyalás folytán birtokába átszolgáltatott, miután most már csak ezen örökös a hitelező azon követelésre nézve, s a többi örökös társak e perben nem mint peres fél jelenkeznek. Az *utóbbi esetben* azonban a *megperelt örökösök*⁵⁾ mindegyike, ha már serdült kora, képes

¹⁾ 1793. évi augusztus 23. kelt udvari rendelet.

²⁾ Allgem. Gerichtsord. 233. §. — Polgári törvénykezési rendtartás 172. §. — Decis. 5. Senten. 45. 28. de iuram.

³⁾ A serdületlen kora egy 1798. évi augusztus 31-én kelt udvari rendelet szerint nem képes esküt tenni. — Honunk törvényei a betöltött. 12. évet vagyis a törvényes kort kívánják meg az esküvőben I. 130. II. 37.

⁴⁾ Osztrák polgári törvénykönyv 550. §.

⁵⁾ Egy *meg nem perelt* örökös a perben nem jelenkezik mint peres fél, s ennél fogva az örökhagyó kereskedői könyveinek félpróba erejét pót-esküje által ki sem egészítheti.

¹⁾ Ugyanott 273. §.

²⁾ 1786. évi december 18. és 1795. évi augusztus 24-én kelt udvari rendelet.

³⁾ Allgem. Gerichtsord. 119 §. f.

lesz a kereskedői könyvek félpróba erejét pótesküje által kiegészíteni, s nem szükséges, hogy e pótesküt a megperelt örökösök *mindannyian* letegyék, miután minden egyes örökös, ki bíróság előtt magát annak kinyilatkoztatta, az örökségnek egy birtokbai átszolgáltatása előtt mint után, arra nézve az örökhagyót képviseli, s mindketten (örökhagyó s örökös) harmadik személyek irányában egy személynek tekintetnek¹⁾. Ha tehát az említett örökösök közül a pótesküt csak az egyik is letette, úgy ez annyiban van, mintha azt maga az örökhagyó tette volna le. — De ha a kereskedői könyvek félpróba ereje sem az örökösök pótesküje által — miután ők ezt le nem tehetik — sem más uton módon ki nem egészíthető, úgy az egészen meghiusul, és azok félpróba erejének ki nem egészítettése a kereskedő örököseire nézve véletlen bal eset, — s valóban nem forog fenn semmi ok, melynélfogva e miatt a kereskedői könyveknek teljes bizonyító erőt kellene tulajdonítani. Dr. EKMAYER ÁGOST,
(Vége köv.) kassai kir. akad. nyilvános rendes jogtanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

Fizetés.

349. §. Minden tétel lefizetése nyugta s az eredeti okirat visszaváltása mellett történik; ezen okiratot a telekkönyvi hatóság a telek- vagy betáblázási könyvben, az eladott birtokról hivatalból letörölteti, ennek megtörténtével pedig az adósnak visszaadja.

Azon tételek kitörlése, melyek a vételárból ki nem kerülnek, az eladott birtokról szintén hivatalból eszközözlendő.

A tulajdonjog bekeblezése.

350. §. Mihelyt a vevő az árverési feltételeknek pontosan eleget tett, részére a megvett jószág tulajdoni joga a netalán átvállalt terhekkal együtt hivatalból bekebleztetik.

A hol telekkönyv nem létezik, a vevőnek hivatalos bizonyítvány adatik, mely a szerzett tulajdonjog bizonyítékául szolgál.

Új árverés a feltételek nemteljesítése esetében.

351. §. Ha a vevő az árverési feltételeknek a kitűzött időben eleget nem tett, bármely érdekelt fél kérelmére az illető bíróság a birtok újabb árverését elrendeli, s azt csak egy árverési határnap kitűzése, de kellő hirlapi hirdetés mellett, az előbbi becsáron alól is elárverezteti.

Ha ez újabb árverésen az előbbi vételárnál kevesebb jönne be, a veszteséget a korábbi vevő viseli. Ellenben a netaláni többlet is őt illeti.

Folytatólagos végrehajtás.

352. §. Ha az eladott birtok árából végrehajtató követelése ki nem kerül, ugyanő a marasztalt fél javainak folytatólagos foglалását s árverését kérvényezheti, mi is azonnal teljesítendő.

A végrehajtási jogcselekvények telekkönyvi feljegyzése.

353. §. A telekkönyvi bíróság a végrehajtás alá vont jószágtestre nézve minden végrehajtási jogcselekvényt, úgy mint foglалást, becslést, árverést stb. a telekkönyvben feljegyeztetni köteles.

354. §. A 335. §-ban érintett végzés kelte után netalán történt bekeblezésekre és elsőbbségekre nézve, ha kielégítettésükre a vételárból még valamely rész fennmarad, az árverés megtartása után a kielégítési sorrend megállapítása végett külön tárgyalásnak van helye.

Önkényes árverés.

355. §. Ha valakinek javai telekkönyvi bekeblezésekkel vagy betáblázásokkal terhelvők, a tulajdonos jogosítva van az illetékes telekkönyvi bíróságnál javainak bírói elárvereztetését kérelmezni.

Ily kérelem folytán is a becsüt, árverést és vételári felosztást illetőleg, a telekkönyvi bíróság ugyanazon szabályok szerint jár el, melyek a jelen fejezetben vannak meghatározva.

¹⁾ Osztrák polgári törvénykönyv 547. §.

IV. Fejezet.

Tulajdoni és elsőbbségi igények.

Eljárás az idegennek állított tulajdon körül.

356. §. Midőn az összeírás alá veendő ingó javak közt oly vagyron találtatik, melyre nézve a végrehajtást szenvedő fél vagy valaki más azon észrevételt teszi, hogy az másnak tulajdona; vagy a tárgyon ily értelmű írásbeli vagy más nemű megjegyzés létezik: az csak akkor irathatik össze, ha a végrehajtató fél vagy megbízottja avagy ezeknek jelen nem létében a bírósági tag a végrehajtást szenvedő fél egyéb helyben lévő vagyonaiban, melyek iránt hasonló észrevétel nem tétetett, a követelésre nézve teljes fődözetet nem talál.

357. §. Ha az előbbi §. szerint az idegennek állított ingó vagyron felvétele elegendő fődözet hiányában nem mellőzhető: a kiküldött bírói tag az ily vagyron feljegyzésénél az összeírásban azonnal megemlíteni azon személyt, kinek arra tulajdoni vagy elsőbbségi igénye van, s azt oda utasítja, hogy igényeit a 360. és következő §§. szabályai szerint érvényesítse.

Az igénykereset hatálya.

358. §. Ingatlan vagyron tekintetében ott, hol nyilvánkönyvek léteznek, s azokra nézve a hirdetvényi határidő lejárt, a foglалást megelőzőleg a nyilvánkönyvbe jegyzett igények és igénykeresetek az árverést meggátolják; a foglалás után bejegyzett vagy folyamatba tett igények s igénykeresetek ellenben csak a foglaltatónak a vételárból lett kielégítettése után netalán fennmaradó összegre nézve bírnak hatályal.

359. §. Ott, hol a telekkönyvi hirdetvényi határidő még le nem járt, vagy a hol a nyilvánkönyvek nem léteznek, úgy az ingatlan, valamint általában az ingó vagyron tekintetében is az igények, igénykeresetek s elsőbbségi bejelentvények, az igényelt vagyronra nézve a végrehajtási árverést meggátló hatályal csak akkor bírnak, ha a törvényes határidőben nyújtattak be, — azontul csupán a vételár fölöslegére lévén érvényesíthetők.

Határidő az igények bejelentésére.

360. §. E törvényes határidő azon esetben, ha a foglалás alá került ingó vagyron a kiküldött bírósági tag által tett összeírás szerint legfeljebb 300 forint becsértékkel bír, a foglалás napjától számítandó 15 nap; ha pedig 300 forint becsértéken túl terjed, vagy ha ingatlan került foglалás alá, a kiküldött bírósági tag, a foglалás teljesítése után azonnal, a hivatalos lapban felhívást tesz közzé oly utasítással: hogy mindazok, kik a lefoglalt javak iránt tulajdoni vagy más igényt, vagy elsőbbségi jogokat érvényesíteni vélnek, igénykereseteiket különbség nélkül magához a kiküldött bírósági taghoz, a háromszor beiktatandó közzététel utolsó napjától számított 15 nap alatt, elsőbbségi bejelentvényeiket ellenben ingóságokra nézve az árverés befejeztéig annál bizonyosabban benyujtsák, minthogy azok különben a végrehajtás folytatását nem gátolandván, egyedül a vételár fölöslegére fognának utasíttatni.

A 300 forinton alóli becsértékű ingóságoknál, a kiküldött bírósági tag úgy az igények mint az elsőbbségek bejelentésének határidejét, a 300. §. szerint kézbesítendő vagy fölszegezendő értesítvénybe iktatja.

Mindkét esetben az ismert igénylők s foglaltatók közvetlen is értesítendőek.

Az igényperek elintézése.

361. §. Az igénykeresetek, melyekbe a foglaltató és a végrehajtást szenvedő fél is megidézendő, ha ingóságokat tárgyznak, a végrehajtás helyének sommás bíróságához, ha pedig ingatlan vagyronra és tartozékára, vagy részint ingókra, részint ingatlanokra vonatkoznak: az illető telekkönyvi bírósághoz tétetnek át hivatalos jelentés mellett a bírói kiküldött által; mely keresetek előbbi esetben sommás udon, s a telekkönyvi bíróságnál külön jegyzőkönyvben, más pedig ha többen volnának is, együttesen tárgyzalandók. Épen így tárgyzalandók — az igényektől azonban elkülönítve, — de szintén együttesen az elsőbbségi bejelentvények is.

A határozat ellen, mind a semmiségi panasznak, mind a fokozatos fölfolyamodásnak és felebbezésnek helye van.

Perkölség az igényperekben.

362. §. Ha az igényelt tárgy a végrehajtást szenvedőnek birtokában vagy oly körülmények között foglaltatott le, melyekből a foglaltatónak azt lehetett jóhiszeműleg vélelmezni, hogy azon tárgy a foglалást szenvedő tulajdona: még ha az igény igazoltnak találtatnék s a lefoglalt tárgy az összeírásból kitöröltetnék is, a perkölségek kölcsönösen megszüntetendők.

Alaptalan igények büntetése.

363. §. A nyilván alaptalanul igényt támasztók s képviselőik egyetemlegesen, s a 44. §. e részbeni szabályának alkalmazása mellett 300 forintig terjedhető pénzbírságban marasztaltatnak.

Az igényper következményei.

364. §. Az igénylőnek oda ítélt vagyon az összeírásból hivatalból kitörölendő s a foglalás és birói zár alól minden további kérelem nélkül felmentendő.

Ha pedig az igénylő pervesztessé vált, az igényelt tárgyak eladására nézve a 319. §. alkalmazásának van helye.

Az igények kizárása.

365. §. Bejegyzett közkereseti társaságok tagjai a közös vagyonból semmit sem igényelhetnek. Pénzre igényt támasztani csak azon esetben szabad, ha az összeírás alkalmával a pénz vagy ennek borítéka félreismerhetlenül megjelölve találtatott.

Elsőbbségi bejelentvények.

366. §. Elsőbbségi bejelentvények a végrehajtási árverést nem gátolják.

Kilenczedik czim.

Az eljárás némely eltérő módjairól.

I. Fejezet.

Örökösödési eljárás.

Az örökösödés megnyilta.

367. §. Az örökösödés azon időpontban nyílik meg, melyben az örökhagyó elhunyt, vagy a holtak nyilvánítási ítélet jogerőre emelkedett.

A hivatalos beavatkozás esetei.

368. §. Valamely halálozás bekövetkeztével a bíróság egyedül a következő esetekben tartozik hivatalból fellépni:

- a) ha az elhunyt kiskorú örökösöket hagyott hátra;
- b) ha az örökösök közt elmebeteg, vagy általában oly személyek vannak, kik gyámság vagy gondnokság alá esnek;
- c) ha azok közül, kiket az örökség szerződés, végrendelet, vagy törvény alapján valószínűleg illetni fog, egyik vagy másik távol van;
- d) ha egyezés hiányában a hivatalos beavatkozást az érdekeltek közül valamelyik kérelmezi;
- e) ha az érdekeltek a bíróság előtt ismeretlenek, vagy örökös egyáltalában nem létezik.

Jelentés.

369. §. Mindazon halálesetekről, melyek a 368. §. szabályaihoz képest hivatalos beavatkozást tesznek szükségessé, a bíróságnál haladéktalanul feljelentés teendő.

A haláleset felvétele.

370. §. A haláleset feljelentésére maguk az örökösök, illetőleg azon község előjárója, kinek hatósági körében a haláleset történt; felvételére pedig, községekben az előjáróság, illetőleg árvák atyja, s szabad kir. és rendezett tanácsú városokban az e végre rendelt hivatalos közegek vannak hivatva.

Halálesetek felvételéről a hivatalos jelentés megyékben az illető járás szolgabirájához, s ott, hol külön gyámi szolgabíró van, ehhez; városokban különbség nélkül a törvényszékhez, illetőleg ennek gyámhatósági osztályához intézendő, mely a jelen fejezetben foglalt előleges intézkedések megtételére van hivatva. Az örökösödési perek birói illetőségét a 24. §. határozza meg.

Előleges biztosítás.

371. §. Ha senki nem létezik, kinek kezeinél s felügyelete alatt az örökhagyó lakásán talált javak veszély nélkül hagyatnának: azon hivatalos személyek, kik a haláleset felvételével vannak megbízva, addig is, míg jelentésök folytán birói intézkedés tétethetné, a hagyaték biztonságát zár alá vétel, lepecsételés és megbízható gondnok alkalmazása által azonnal eszközölkék.

A végrendelet bemutatása,

372. §. Minden végrendelet még akkor is, ha hivatalos beavatkozásnak az örökösödésnél nincs helye: a bíróság által kihirdetendő.

E végett a végrendeletet azon személyek, kiknek birtokában létezik, az eljáró bírósághoz késedelem nélkül bemutatás; ha pedig a végrendelet valamely hatóságnál van letéve, ugyanaz ezen hatóság előtt kihirdetendő.

és kihirdetése.

373. §. Írásba foglalt minden végrendelet kihirdetése a mennyiben lehetséges, az érdekeltek megidézése mellett, s ha ezek távol vannak, vagy ismeretlenek, két tanu jelenlétében történik.

A kihirdetés megtörténte és ideje magára a végrendeletre feljegyzendő, s e jegyzet a bíró által aláírandó.

374. §. A végrendelet kihirdetéséről jegyzőkönyv vétetik fel, melyben előadandó:

- a) a talált végrendelezések száma és kelte;
 - b) ki által nyújtattak be azok a bíróságnak;
 - c) a felbontásnál és kihirdetésnél kik voltak jelen;
 - d) vajjon az okiratok felbontva, vagy lepecsételve nyújtattak-e be;
 - e) ha a felbontásnál a pecsét megsértése, vagy magán az okiraton valamely aggály vétetnék észre, ez is megjegyzendő.
- E jegyzőkönyvet mind a bíró mind a jelenlevők aláírandják.

A hagyományosok értesítése.

375. §. Ha a végrendeletben hagyományosok foglaltatnak, s ha végrendeleti végrehajtó van nevezve: erről mind a hagyományosok, jogaikra felügyelés végett, mind a végrendeleti végrehajtó azon utasítással, hogy a megbízás elfogadása iránt zárthatáridő alatt nyilatkozzék: a bíróság által értesítendő.

Leltározás.

376. §. A 368. §. eseteiben köteles a bíróság a leltározást haladék nélkül eszközölni, s arra nézve, hogy az örökség foglalás, elrejtés vagy eltékozlás ellen biztosítva legyen, a kellő ideiglenes intézkedéseket megtenni, s szükség esetére zárgondnokot kirendelni.

377. §. Az ingó és ingatlan vagyon leltározása és becslése eszközlése végett a bíróság vagy ennek kiküldöttje a szükséges szakértőkön kívül két házbelit vagy szomszédot, vagy ezek hiányában alkalmas más két egyént mint tanut hívjon meg.

378. §. Azon ismeretes örökösök, kik a leltár felvétele helyén jelen vagy oly közel vannak, hogy megidézésük késedelem nélkül történhetik; továbbá a netán kirendelt hagyatéki gondnok, ugy szintén a végrendelet végrehajtója, a mennyiben kinevezve és a bíróság előtt tudva volna, hivatalból megidézendők.

Leltár.

379. §. A leltár mindazon ingó és ingatlan javaknak, melyek birtokában az örökhagyó halála idejekor létezett, pontos és teljes jegyzékét és értékét tartalmazza.

Az örökhagyó birtokában talált s állítólag idegen tárgyak a leltárba szintén felveendőek ugyan, de mindenkor annak megjegyzésével, hogy ki által s mi czímen igényeltetnek.

Az örökhagyót illető de harmadik személyek kezei közt létező tárgyak is a leltárba befoglalandók, s a mellett azon ok, melynél fogva ezek egy harmadiknál léteznek, előadandó.

380. §. A szakértők véleményének arra is ki kell terjednie: vajjon a birtok természetben felosztható-e, és miképen, továbbá valamelyik örökösnek az örökrész használata végett szolgálmra leendő szüksége?

381. §. A hagyatéki adósságok összege és minősége a leltárba beiktatandó, ugy szintén azok kamatai, adók és egyéb folyó fizetések hátralékai is, melyek az örökhagyó halála napjáig kiszámítandók. Ha az örökösök kívánják, az ismeretlen hitelezők összehívására zárhatárnap tűzendő ki.

382. §. Ha az örökhagyó javai több járásban vagy megyékben fekszenének: azok összeírása, megbecslése és biztosítása a megelőző §§-ra tekintettel átküldő levél mellett eszközölkendő.

Az eljárás megindítása azonban ily esetben is a 370. §-ban érintett bíróságok jogköréhez tartozik.

Gyámhatósági intézkedések.

383. §. A 368. §. a) b) c) eseteiről, a mennyiben az itt említett személyek törvényszerű képvisellel még nem bírnának, a bíróság, ha ez nem egyszersmind gyámhatóság is volna: a leltár átküldése mellett az illető gyámhatóságot azonnal értesítse, melynek első kötelessége leendő: ezen személyek képviseltetéséről a legközelebbi rokonoknak, — ilyenek nem létében vagy távollétében pedig azoknak, kik köztudomás szerint az örökhagyóval jó viszonyban éltek, — javaslata folytán gyám, illetőleg gondnok kirendelése által intézkedni.

A távollévők idézése.

384. §. Ezenkívül a távollévő örökös vagy örökösök, a mennyiben tartózkodási helyük a bíróság előtt ismeretlen lévén, személyesen nem értesíthetnek, egy évi határidőre hírlapi

hirdetmény által oly megjegyzéssel idéztetnek; hogy azon esetben, ha vagy személyesen vagy meghatalmazott által nem jelenkeznek, a részökre és veszélyökre kinevezett gondnok közbejöttével fog az osztály megtétetni, és netáni osztályrészök, a mennyiben bírói letételre nem alkalmas, gondnok által kezeltetni.

Katonai szolgálatban álló személyek a legközelebbi katonai parancsnokság által értesítetnek.

Osztály,

385. §. A örökösödés megnyitásával az osztályt mindazok kérhetik, kiket az örökjog szerződésnél, végrendeletnél vagy a törvényről fogva bizonyos meghatározott részben illeti.

a nagykoruak közt;

386. §. Ha az érdekeltek mindnyájan nagykoruak és jelen vannak, az osztálynak bírói közbejövétel nélkül s egyezség útján megállapítása és foganatosítása szabadságukban áll.

az ingatlan javakra nézve;

387. §. Midőn azonban az örökség tárgyát telekkönyvezett ingatlan javak is képezik: az illető örökös vagy örökösök habár hivatalos eljárás nélkül kiegyeztek is, az illető telekkönyvi törvényszék előtt igazolni tartoznak:

a) hogy az örökség kizárólag őket illeti;

b) hogy végrendelet esetében az örökjoghoz kötött netáni feltételeknek eleget tettek, a létező hagyományosok pedig kelőleg értesítvék.

Több birtokbiróságok között az illetőséget a 24. §. állapítja meg. A telekkönyvi törvényszék mindazokat, kik az örökség tárgyát képező ingatlan vagyona nézve netán örökösödési joggal bírnak: ennek érvényesítése végett 45 napi határidőre hirlapi hirdetmény által, oly megjegyzéssel idézteti, hogy meg nem jelenésök esetére az örökség a folyamodók nevére fog tulajdonjogilag bekebleztetni. A netán jelentkező örökösök keresetöknek a 397. §. szerint kitűzendő zárhatáridő alatti beadására utasítandók. (Folytatása következik.)

Jogirodalom.

A börtönügy elmélete és jelen állása, különös tekintettel Magyarországra. Írták Pulszky Ágost és Tauffer Emil. Pesti 1867.

Nem igen régen mult el azon idő, a midőn hazánkban még nagyobb részt lehetetlennek tartották a telekkönyvi intézmény meghonosítását, mert nem hitték, hogy sajátos birtokviszonyainknál fogva az összes részletes ingatlan vagyona tulajdonjogát különféle terheivel, szolgálmaival stb. jegyzékben tartani lehessen; főképp pedig a költség szempontjából keresztülvihetlenné állították azt. Jelenleg azonban a telekkönyvi intézmény hazánk legnagyobb részében már tényleg létezik s talán nincsen köztünk egy ember sem, ki annak roppant előnyét be nem látná, bár tagadni nem lehet, hogy az intézmény belső szervezetét még nagyobb tökélyre kell emelni, és főképp, hogy szakavatott egyénekre nézve nagy hiányt szenvedünk.

Mindezt hazánkban a magánbörtön-rendszer behozataláról lehet elmondani, mert hasonlóképp lehetetlennek tartják azt, hogy minden egyes fegyenc számára egy külön kamrát építsünk; vagy legalább a költség szempontjából keresztülvihetlenné állítják. De úgy hiszem, hogy jelenleg senki sem kételkedik abban, hogy valamint a telekkönyvi intézmény a hitelgyarapítására, úgy ezen javító fogházi rendszer társadalmi viszonyaink erkölcsi növelésére a legüdvösebb behatást gyakorolandja. Szomorú tény azonban, miszerint e téren is szakképzett egyének roppant hiányában szenvedünk. Ezért elismeréssel tartozunk mindazok iránt, kik ha nem is ezen szaktudomány fejlesztésére, de legalább egyelőre terjesztésére közreműködnek.

Egyetemünk jogtanári testülete tehát e tekintetben igen tapintatosan járt el, midőn a mult évben a börtönügy irodalmára pályadíjat tűzött ki, és ez által az ifju nemzedék törekvését oly szakmára irányozta, melyben előreláthatólag a legközelebbi időben kiváló szükség leend szakképzett egyénekre. Örvendettünk is azon, hogy az ifjuság oly buzgósággal karolta fel az ügyet, hogy a jövőnek kevésbé aggódva nézhettünk elébe, ha a kormány az elméletileg kiképzett egyéneket, *gyakorlati szaktanulmányozásra kiküldendi*. E tekintetben azonban nem elégséges a *külföldi utazás*, hanem a mellett a külföldön kijelölendő intézetekben el kell sajátítani az egész fegyházi kezelést,

hogy a célba vett magánrendszer meghonosításakor szakképzett egyénekkal rendelkezessünk. Az elméletileg kiképzett orvos p. o. csekély haszonnal tekintené meg a külföldi kórházakat, ha futólagosan tekintené meg azokat s nem igyekeznék a gyógykezelést gyakorlatilag elsajátítani. A betegség elméletileg véve nálunk ugyanaz lehet, mint Párisban vagy Londonban, de a kórházi gyógykezelés aligha nem különbözik. A fegyházak szinte csak erkölcsi kórházaknak tekintendők s nem elégséges azok tanulmányozására az építkezés s butorozás szemlélete.

Ennyit akartunk mindenekelőtt megjegyezni, midőn *Pulszky Ágost és Tauffer Emil* uraknak a m. k. tud. egyetem által 1866. évben első díjra érdemesített pályaművét szándékoztunk olvasóinkkal megismertetni.

A munka címe: „*A börtönügy multja, elmélete és jelen állása, különös tekintettel Magyarországra.*“ Már e czimből kivehető, miszerint a pályázat célja nem állott bizonyos börtönrendszer iránti tudományos vitatkozásban, sem pedig a fegyházi kezelési ránti vizsgálódásban, a mihez gyakorlati életpályán szerzett tapasztalatok kívántatnának; hanem a pályázat célja volt: a börtönügy fejlődésének s az abbi haladás irányának felismerése. Rövid lapozgatás után azonban meggyőződünk, miszerint a szerzők ezen elméleti feladatnak meg is feleltek és legalább Magyarországot illetőleg a lehetőségig adatokat gyűjtve azok alapján és az összehasonlítás égő savával igen élénk előadásban tüntetik fel a hazánkban fegyházak siralmas állapotát.

A munka elméleti részét illetőleg félreismerhetlen a magánrendszer védőinek követése. Németország irodalma e téren tagadhatlanul a leggazdagabb és csaknem kizárólag a magánrendszer követi; nem is tévedünk midőn a szerzőket főképp *Fuchslin* és *Röder* tanítványainak tartjuk. A francia irodalom e téren nem igen tér el a németországi tudományos törekvés irányzatától és ennél fogva ha azt nem méltatták kellő figyelemre (*Beaumont* és *Tocqueville* kivételével) még *Ducpétiaux* belga író törekvésének érintetlenül hagyását is kevésbé sajnáljuk, mint az angolországi reformtörekvések kicsinylését; csak a XI. fejezetben hol a börtönügynek Európában jelen állásáról értekeznek, tárgyalják behatóbban a magánrendszernek azon módosított gyakorlatát, mely *Crofton* által legelőször létesített Angolországban és nem csak elméletileg talált számos követőkre, hanem némi változással a Schweizban (kivált Genfben) már is gyakorlatilag alkalmaztatik. Ugy látszik hogy a szerzők a magánrendszer iránti reformtörekvéseket is csak oly művekből ismerik, melyek tulajdonképen ezen reformtörekvések ellen a szigorú magánrendszer mellett harcolnak és talán egyedül *Holzendorf* az, kit ők mint nem a magánrendszernek feltétlen hívét tanulmányozták.

Egyébiránt a szerzők minden esetre eleget tettek a tekintetben, hogy munkájuk áttekintést nyújtson a börtönügyi szaktudomány, fejlődéséről és jelen állapotáról; sőt utat mutatnak a kezdőknek az által, hogy az összes börtönlitteraturának jegyzékét közlik. Különös gondot fordítottak a bár nem igen dus magyar szakirodalomra és annak nem csak jegyzékét közlik, hanem tartalmát is ismerik s ismertetik. Ohajtjuk, hogy a szerzők a börtönügyi szaktudománynak hívei maradjanak és mielőbb jelen munkájuknak második s külföldi tapasztalataikkal bővített kiadását megéljük. Mostani meggyőződésük forrását, mások tapasztalatait képezik, és ezért, előttünk fekvő, munkájuk csak tanulmány, de reméljük és kívánjuk, hogy ismeretük a személyes meggyőződés fokára emelkedjék és a hazánkban parlagon hevert börtönügyi szakirodalmat tanulmányuk alapján tudományra fektessék, nehogy e téren a dillettantismus elharpodjék.

A munka 21 ivre terjed és ára 1 ft. 80 kr. Jobb ajánlás nem szükséges mint a mely a boríték lapján olvasható, hogy t. i. „*első díjra érdemesített pályamű.*“

Hiszzük, hogy a szerzők maguknak nem csak dicséretet, hanem az országnak hasznót szereztek és kívánjuk, hogy a munka mennél nagyobb elterjedésben részesüljön. Dr. V. S.

TARTALOM: Főeskü. Ökröss Bálinttól. — Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához. (Folytatás.) Dr. Schnierer Gyula. — A kereskedői könyvek bizonyító erejének kiegészítéséről. (Folytatás.) Dr. Ek-mayer Ágostól. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. — Jogirodalom. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A kereskedői könyvek bizonyító erejének kiegészítéséről.

(Vége.)

Ha a kereskedői könyvek félpróba erejének kiegészítésére tanuk általi bizonyítás vagy póteskü ajánlatatik meg, s a megnevezett tanuk ellen vagy azon fél ellen, ki által a póteskü leteendő leszen, törvényes akadály nem harczol (lásd fentebb), úgy még csak az szükséges, miszerint a tanuk vagy a póteskü általi bizonyítás oly ténykörülmény iránt ajánltassék meg, melynek valóságától vagy valótlanságától függ magának a peres ügynek vég elhatározása, mert különben a bíró a megajánlott pót-bizonyítást elveti¹⁾. Lássuk tehát, mily ténykörülmények iránt tesz a kereskedői könyv félpróbát; mert csak akkor ha *ugyanezen ténykörülmények* iránt állittatnak elő tanuk, vagy ajánlatatik meg a póteskü, szólhatunk azok félpróba erejének kiegészítéséről.

A kereskedői könyv a következő ténykörülményekről tesz félbizonyítékot:

1. Hogy az, kinek számára a felmutatott számla a kereskedői könyvben megnyittatott, t. i. az adós, minden az ő „*tartozik*“ rovatába beirt árukat s váltóleveleket megkapta, feltéve hogy ő is kereskedő, mert nem kereskedők ellenében a kereskedő, ha könyvein alapuló követelésének valósága tagadtatnék, azonfelül köteles még az áruknak a vevő általi megrendelését vagy azoknak a vevő kezeihez való eljutását is bizonyítani²⁾.

2. Hogy az eladott árukért a könyvben kitett árak a szerződésbeliek, vagy az illető kereskedelmi piacon a folyó árak.

3. Hogy az adós „*tartozik*“ rovatában bejegyzett fizetések az ő saját kezeihez, vagy mások kezeihez az ő meghagyása s ebbeli rendelése folytán tétettek meg. Végre

4. Hogy viszont az ő javára s részére mint hitelezőre, más követelési tételek fenn nem állanak, mint azok, melyek a kereskedői könyvben az ő „*követel*“ rovatában foglaltatvák.

Ennélfogva a kereskedői könyv félpróba erejének kiegészítésére felhozott tanukra intézendő kérdőpontok, vagy az e végből megajánlott póteskü oly értelemben lesznek fogalmazandók s oda lesznek irányzandók, miszerint a felmutatott könyvkivonatban vagy számlában (mely az illető tanuknak a vallatásnál, s magának a peres félnek a póteskü letételénél előmutatandó) az ellenfél „*tartozik*“ rovatában bejegyzett áruk s váltólevelek az ugyanott kitett árukért neki csakugyan ki lettek szolgáltatva, hogy az ott felrovott fizetések az ő saját kezeihez, vagy mások kezeihez az ő meghagyása s eb-

beli rendelése folytán csakugyan megtörténtek, — és hogy az illető számla vagy könyvkivonatnak a terhelt fél mint viszont hitelezőnek javára s részére szóló „*követel*“ rovatában foglalt követelési tételeken kívül, semmiféle más követelési tételek fenn nem állanak, és az ott bejegyzettek kivül az adós által más részfizetések sem történtek.

Ha az ellenfél a felmutatott számla vagy könyvkivonat helyes voltát *meg nem támadja*, úgy a tanuk vagy a póteskü általi kiegészítő bizonyítás mint szükségtelen s felesleges önmagától elesik. De ha ő annak helyes voltát egyenesen tagadja, s *eggyuttal* bebizonyítja, hogy valamely a „*tartozik*“ rovatban felsorolt tétel helytelen s nem valódi, vagy hogy a „*követel*“ rovatban valamely helyes és valódi tétel kimaradt, vagy a valódinál csekélyebb összegben jegyeztetett be, úgy a kereskedői könyv — miután nem a törvény követelményei szerint vezetett — mit sem bizonyít, s ennél fogva kiegészítő bizonyítás sem foglalhat helyet. Ha azonban az ellenfél a felmutatott számla helyes voltát egyenesen tagadja, a *nélkül* azonban hogy annak helytelenségét egyuttal be is bizonyítaná, úgy ő vagy az egész számla helyes voltát, *ugy a tartozik mint* a követel rovatra nézve, vagy pedig csak az egyik vagy másokra nézve tagadta. Az *első esetben* a felhozott számla *mindkét* rovata valóságának s helyes voltának igazolására irányzott bizonyítási *thema* fenntartandó, — az *utóbbi esetben* pedig a bíró azon határozatában, mely által a kereskedői könyv félpróba erejének kiegészítését elrendeli, a tanukra intézendő mindazon kérdőpontokat vagy a megajánlott póteskü mindazon tételeit mint feleslegeseket ki fogja hagyni, melyek a felmutatott számlának az ellenfél által meg nem támadott rovata, s az ezen rovatban foglalt egyes tételek helyes voltának igazolására szolgálnak.

A mondottakból következik, mily helytelen s hibás volna a bizonyítás megajánlása oly értelemben, miszerint „a bizonyító fél a felmutatott számlában vagy könyvkivonatban kitett összeget az ellenféltől *követelheti*“, vagy hogy „a két fél közötti kölcsönös számvitelből követelések a felmutatott könyvkivonat tanúsítása szerint ki vannak egyenlítve, hogy tehát a bizonyító fél az ellenfélnek már semmivel sem, vagy csak kisebb összeggel *tartozik*, mint a mennyit ez ő rajta *követel*“, miután a jogi bizonyítás tárgyait nem jogok s kötelezettségek, hanem egyedül csak ténydolgok (igenleges vagy nemleges ténykörülmények) képezik. A bíró megítélésének van fenntartva, vajjon a bebizonyított, vagy azon ténydolgokból, melyeknek bebizonyítása megajánlatott, az igénybe vett követelési jog, vagy valamely a kötelezettség alól igénybe vett mentesség a törvények értelmében csakugyan következik-e vagy sem (*facta probantur, iura deducuntur*); azért a tanukhoz intézendő kérdőpontoknak

¹⁾ Allgem. Gerichtsord. 138. 212. §§.

²⁾ 1840. XVI. tez. 16. §. — Polgári törvénykezési rendtartás 119. §.

nem a peres felek jogaira s kötelezettségeire, hanem egyedül csak *történet dolgokra s tény körülményekre* szabad vonatkozniok¹⁾ s maga a póteskü is csak valamely jelentékeny, s a peres ügy érdemére vonatkozó fontos és döntő *ténykörülmény* iránt engedhető meg²⁾. Ha a felmutatott számlának vagy könyvkivonatnak úgy „tartozik” valamint „követel” rovata s annak egyes tételei a fennemlített *ténydolgok* igazolása által helyeseknek bizonyultak be, úgy már azon rovatok s azok egyes tételeinek egybevetéséből s összehasonlításából önkényt következik, vajjon a kérdéses számla felmutatója követelhet-e valamit, s mennyit, vagy pedig ő az, ki az ellenfélnek valamivel tartozik s mennyivel.

Miután eddig azon kérdéssel foglalkoztunk, *ki által s mily ténydolgokra* nézve teendő le a kereskedői könyvek félpróba erejének kiegészítésére irányzott póteskü, fennmarad még azon kérdés megoldása, *miképen* kell a kérdéses pótesküt letenni?

Ha a kereskedői könyv félpróba erejének kiegészítésére *maga a kereskedő* teszi le a pótesküt, úgy általánosan el van fogadva azon vélemény, miszerint ezen eskü a *bizonyosság* iránt. (*Von Gewissheit, iuramentum de veritate*) teendő le, s minden e bizonyosságot gyengítő kitétel az esküformából gondosan elhagyandó. Ugyanezt véljük ellenmondás nélkül állithatni azon esetben is, midőn a kereskedő *szavatosa* ajánlkozik a kérdéses póteskü letételére. De ha a kereskedői könyv félpróba erejének kiegészítése a *kereskedő örököseinek* pótesküje által terveztetik elérteni, úgy ezen esetben némelyek³⁾ azt tartják, miszerint ezen örökösök csak a *hiszékenység* vagy *valószínűség* iránt, (*Vom Dafürhalten, iuramentum*

de credulitate, Glaubenseid), vagyis az iránt tartoznak a pótesküt letenni, miszerint *hiszik*, hogy a bebizonyítandó ügyletek úgy a mint azok a kereskedői könyvekben feljegyezték, valóban előfordultak. Mások⁴⁾ még tovább mennek midőn azt állítják, miszerint a kereskedő örökösei által a póteskü csak a *nemtudás* iránt (*Vom Nichtwissen, iuramentum de ignorantia*) vagyis az iránt teendő le, miszerint nincs okuk arra, hogy a kereskedői könyvet s az abban foglalt bejegyzéseket valótlanoknak s helyteleneknek tartsák.

Részünkről a kereskedő örököseinek ily korlátolt pótesküjét az üzleti könyvek félpróba erejének kiegészítésére alkalmatosnak s elégségesnek nem tartjuk, és pedig a következő okoknál fogva:

a) ha a hiszékenységi (*iuramentum de credulitate*) s a nemtudási esküt (*iuramentum de ignorantia*) egészen eltekintve a tételes törvényhozástól s egyedül csak belbecsük szerint méltányoljuk, úgy azoknak bizonyító erőt nem tulajdoníthatunk. Semmivel sem válik bizonyosabbá az, miszerint valamely ténydolog *csakugyan megtörtént*, bár mennyien is esküdjenek meg arra, hogy azt valónak tartják, s annak valóságát hiszik, vagy annak valósága iránt kételkedni helyes okuk nincsen; ennél fogva tehát a nevezett két eskü valamely ténydolog jogi bizonyosságának előállítását legkevésbé sem eszközölheti, s miután a kereset vagy a perbeli kifogás nem az azok alapjául szolgáló ténydolgok iránti *hihetőségen* vagy ezen ténykörülmények *valószínűségén* s nem is e ténydolgok *ellenkezőjének nemtudásán*, hanem csak is azok *valóságán* sarkal s csakis egyedül azok valóságán sarkalhat, a valóság kitudására pedig az említett két eskü egyaránt nem alkalmatos, azért a nevezett mindkét eskü *magában véve elvetendő* s nem másképp mint egyedül csak a tételes törvények szentesítése folytán nyerhet bizonyító erőt;

¹⁾ Schneider, vollständige Lehre vom rechtlichen Beweise, Giessen und Darmstadt, 1803, §. 254.

¹⁾ Allgem. Gerichtsord. 147. §. — 1840. XV. tcz. II. rész, 93. §. — Polgári törvénykezési rendtartás 111. §.

²⁾ Allgem. Gerichtsord. 212. §. — 1840. XV. tcz. II. rész, 93, 103, 104. §§. Polgári törvénykezési rendtartás 111, 163, 164, 165. §§.

³⁾ Pratobera, Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege in den österreichischen Staaten IV. k. 94. lap, V. k. 170. s köv. lapok.

TÁRCZA.

A „Budapesti ügyvédi egyesület”

f. hó 5-ki közgyűlése.

A „Budapesti ügyvédi egyesületnek” f. hó 5-én folytatólag tartott közgyűlésén a szavazatszedő bizottmányának jelentése felolvastatván, a megválasztott tisztviselők és választmányi tagok nevei közmegegyezéssel üdvözöltettek, s az általános szótöbbséget nem nyert ügyészi és 8 választmányi tagságra nézve azonnal újabb választás eszközöltetvén, a választások végeredménye következőkben hirdettetett ki:

Elnök: *Horváth Károly*; alelnök: *Sárány József*; titkár: *Matolay Elek*; pénztárnok: *Polgár Mihály*; ellenőr: *Funták Sándor*; könyv- és irattárnok: *Bogdány Lajos*; ügyész: *Gál Ernő*.

Választmányi tagok; Széher Mihály, Soltész Albert, Kléh István, Simon Flórent, Nagy Károly, Seregi Józsa, Busbach Péter, Balássy Antal, Ráth Károly, Andorffy Károly, Ghyczy Gyula, Szilágyi Dezső, Fülöp Lipót, Gelléri Szabó János, Szabó Albert, Brode Lipót, Mátyus Aristid, Pordán Imre, Pilisy Béla, Matyasovszky Gábor, Pauler Gyula, Agoraszto Miklós, Burián János, Várady Károly, Matisz Pál, Srányi János, Nyiri Józsa, Morlin Imre, Kár Mátyás, Apáthy István.

Ezen eredmény kihirdetése után *Horváth Károly* következő beszéddel foglalá el elnöki székét:

Tisztelt egyleti közgyűlés! Noha megtisztelő kitüntetésnek kell is tekintenem ezen díszes egyesület elnökévé választatásomat, és noha tagtársaim bizalma előttem kiváló becsü: mégis őszintén mondom, nemcsak nem vágytam rá s még kevésbé kerestem, hogy a választás csekély személyemre essék; hanem nyilván megvallom, óhajtottam, hogy számos jeles tagtársaink közül oly egyik vagy másik tiszteltessék azzal meg, ki egy ily testület vezérletére nálamnál több képességgel, több erővel,

egyszersmind az ügyvédi elfoglaltatáson kívül más neművel igénybe véve nem lévén, több idővel rendelkezhetik. — Én pedig egyletünk köznapasmosai sorában foglalva helyet, mint ilyen keressem s találjam meg terét az egyesület iránti buzgóságomnak.

Erőmnek, tehetségemnek csekélységét még súlyosabban kell éreznem, ha az előttem álló feladat minőségét részletesen s közelebbről vizsgálom.

Utát, ösvényt kell törnünk járatlan vidéken. Egy eddig nem művelt parlagon kell szántanunk. Erőre, munkásságra szilárd kitartásra lesz szükségünk; — munkásságunk sikerét, látható s élvezhető gyümölcsét csak a távolabb idő nyújtandja; és ezt csak akkor, ha a tagok részvéte, egyesületünk kitűzött céljai iránti buzgósága csökkenni nem de gyarapodni fog. — És vajjon nem fog-e azon éltető napsugár, a termékenyítő eső megfogytatkozni?!

Valóban, tisztelt egyesület, bármily nagyra becsüljem is az irányomban nyilvánult bizalmat, mely az egyesület elnöki székébe helyez, van okom, hogy gyengének ismerjem magamat, kivált most, egyesületünk életének kezdetén, midőn minden oldalról azon közpéldamondás igazsága mutatkozik előttem, miszerint: „minden kezdet nehéz.”

Ellent nem állva azonban ezek, — minthogy mint egyleti tag, épen az egyesület érdekében elsőrendű kötelességnek tekintem, hogy senki a tagtársak bizalma által ráruházott terheket magáról el ne utasítsa; minthogy ily kitűnő tehetségű s az egyesület létrehozatalában ernyedetlen buzgóságu tag által, mint az én tisztelt barátom s választott alelnökünk, mint jeles titkárunk és mint többi derék tisztársaink által látom magamat a hivatásos teendőinkben környezve; minthogy ily számos jeleseink és sokoldalú képességeik által, mint választmányi tagjaink, látom magamat gyámolítva: és mert általában az egyesület minden egyes tagjairól hiszem s reményem, hogy azon jóindulatnak, melylyel egyesületünk iránt viseltetnek, egy sugára rám s jóakaratu — bár talán nem kielégítő sikerű — törekvésemre is esni fog: — őszintőnzve s bátorítva érzem magamat az elnöki tiszt elvál-

b) a római jog¹⁾ ugyan tartalmaz egy oly rendelést, mely azon nézet mellett szól, miszerint az örökös az örökhagyó cselekményei iránt nem bizonyossági esküt (iuramentum de veritate) tartozik tenni, s a longobard hűbérjog²⁾ az örökösök és jogutódoknak örökhagyóik s jogelődjeik tényeire nézve egyenesen csak a hihetőségi esküt (iuramentum de credulitate) hagyta meg. De miután a perbeli bizonyítási tanban nem szabad a római jogra vagy a longobard hűbérjogra hivatkozni, hanem a saját honi törvényhozás által szentesített elveket kell szem előtt tartani, úgy az örökösök hihetőségi vagy nem tudási esküje (iuramentum de credulitate vel ignorantia) csak annyiban volna elfogadható, a mennyiben azok a saját honi tételes törvényekben, Ausztriában különösen a közönséges törvénykezési rendtartásban (Allgemeine Gerichtsordnung) alapulnának³⁾. Ez pedig nem így van. Az eskü említett két nemét sem saját magyar, sem az osztrák törvénykezési rendtartás nem ismerik, csak a főeskünél engedi meg ez utóbbi, hogy az, kinek ezen eskü átengedett (iuramentum delatum) s meghagyatott, s ki azt elfogadta, az esküt neki átengedő peres ellenfél által felhozott ténykörülményeket „tudtára s emlékezése szerint” esküjével tagadja⁴⁾, — a póteskúnél azonban e megszorító kitéletről, mondjuk korlátozásról, említés nem történik, ez tehát épen úgy mint a visszaengedett vagyis visszakinált főeskü (iuramentum relatum), minden további megszorítás vagy korlátozó kitétel nélkül teendő le, miután a póteskü épen úgy mint a visszakinált főeskü

¹⁾ L. 12. pr. C. de reb. credit. e szavakban: „cum multum discrepet iuramentum haereditarium a principali sacramento.”

²⁾ II. Feud. 58. §. ult.: Cum datur domino defensio de investitura, quae dicitur esse facta, iurare debet, se investituram non fecisse. Cum vero datur successor ei, iurare debet, se non credere, investituram factam esse ab antecessore suo.

³⁾ 1789. évi február hó 10. kelt udvari rendelet.

⁴⁾ Allgem. Gerichtsord. 106. §. — Ugyanezt engedi meg saját magyar törvényhozásunk is. Lásd 1840. XV. tcz. II. rész 99. §. e) és f). — továbbá: polgári törvénykezési rendtartás 218. §. d) és e).

lalására, és azért csekély tehetségemet a tisztelt egyletnek készségrrel felajánlom.

Egyletünk első és fő-feltételeül tekintem annak physikai életét; e czélból első rendben az egylet anyagi existenciája tekintetében helyes oeconomiára, és értékének pontos és takarékos kezelésére van szükségünk. Ezen érték egy része a segélyezés, a humanitás oltárára van téve, s minden fillére lelkiismeretes gondviselést s gyarapítást igényel. Ugy az anyagi existencia, mint a segélyezhetőség tekintetéből buzgólkodunk kell mindnyájunknak az egylet tagjai számának szaporításán, s azzal az egylet úgy anyagi, mint szellemi erejének gyarapításán.

Egyletünk főfeladata a szellemi haladás lévén, az erők egy irányban tartására van szükségünk. A jobbra s helyesebbre törekvés a külön nézeteket, az eltérő véleményeket szükségli, legyünk ezek irányában türelmesek, legyünk valódi szabadelvek; de a pártoskodás és megszakadás, az abból keletkező tusák, versengések s keserőségek a szívekre kérget, az értelem elébe fátyolt, felhőt vonnak, és azt eszközlik, hogy a jobb nem győzhet, az igazság diadalra nem juthat. Azért távolítsuk egyletünköt a pártviszályt. Ohajtom s reményem, hogy az egylet körében minden tagban különbség nélkül kiki csak tagtársat ismerend; tulsulyra csak az ész, a megfontolás szavai, a helyes nézetek, a bölcs tanács, az igazság elvei emelkednek.

Ne feledjük, hogy az idő előhaladt, s egyletünk későn ébredt életre; azért gyors és kettőztetett munkásságra van szükség.

En, látva a jóakaratot, látva a tehetségeket, melyek egyletünk keblében sorakoztak, azt hiszem, teljes reménnyel indíthatjuk egyletünket pályájára.

Ezek azok, melyeket elvállalt tisztem első perceiben iránym s nézeteim tekintetében röviden kifejezni kívántam.

Utána az alelnök, Sárkány József tartotta rövid, velős és az ügyszeretet valódi melegétől áthatott székfoglaló beszédét. Az utóbbi igen alkalomszerűleg hangsúlyozta azon körülményt, hogy még a múlt évben itt ott kétségek merültek fel arra nézve, vajjon szükséges, hasznos és lehetséges-e Buda-Pesten

oly ténykörülmények felett teendő le, melyeket az esküt tevő fél önmaga hozott fel.

Ebből következik, miszerint az örökösöknek a kereskedői könyv félpróba erejének kiegészítésére irányzott pótesküje az örökhagyó ebbeli pótesküje fölött semmi elsőbbséggel vagy fölényvel nem bír, és szinte bizonyosság iránt teendő le (iuramentum de veritate), hogy tehát azon esetben midőn a bebizonyítandó ténydolgok valóságát eskü által egyenesen nem erősíthetik az azok feletti hihetőségi vagy nem tudási esküjüknek iuramentum de credulitate vel ignorantia hasznát venni a perben nem lehet.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akad. nyilv. rendes jogtanár.

Jegyzetek a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készült törvényjavaslatra.

Öszinte örömmel üdvözlőtek lapjaink s szakembereink e törvényjavaslatot, s azt alapelveiben jónak, részleteiben az igazság kívánalmaihoz alkalmazottnak, s a tökéletességhez közel állónak találták, s egyedül a gyakorlati törvénykezési életből kiindulva, s az eddigi hiányokon okulva mutatták fel annak egyes részletekben mutatkozó, azonban könnyen orvosolható hiányait.

E törvényjavaslat szerkesztői nem tabula rasa-t láttak magok előtt, hanem míg egyfelől az újabb törvénykezési haladás tisztább elveit elfogadták, addig más felől történelmi alapon nyugvó törvénykezési rendszerünket, mely a megyei institutionnak egyik legfőbb alkatrésze, nem eltörölni, hanem ebbe ama magosabb jogi elveket szakértő kézzel átültetni igyekeztek. Ebből magyarázható ki, hogy a törvénykezésnek a közigazgatástól elválasztása több bíróságoknál még eszközzésbe nem vétethetett, és hogy a megyei, kerületi és városi bíróságok választás útján, bárha ennél gyakran nem a qualificatio, hanem a rokonsági és partérdek játssza a főszere-

egy ügyvédi egyletnek alakítása? S ma már — ugymond — eredmények beszélnek, s nem csak a kételyek vannak elosztatva, hanem meggyökeredzett a hit az egylet jövője iránt, minek bizonyosságát egyrészt az egyleti tagoknak naponkinti szaporodása, másrészt azon kedvező körülmény képezi, hogy az egyleti tagok névsorában az ügyvédi testület érdemes veteránjai mellett, a legjobb s legbuzgóbb fiatal erők nem csak egyesülten, hanem egyletértve is foglalnak helyet.

Igen érdekesen fejtegette végül az alelnök az egylet jövőjének garantiáit; s ha — ugymond — az egyletnek csak azok s csak olyanok lesznek tagjai, kik az alapszabályok feltételei szerint hivatva vannak; de ellenben minden hivatottak tagjaivá válnának az egyletnek; úgy nem messze van az idő, melyben az egylet szociális, erkölcsi és szellemi céljait megközelítendő, s hazai törvénykezésünk reform-kérdéseiben hasznos szolgáltatokat tehet a kormánynak és a törvényhozásnak is.

Az általános tetszéssel fogadott beszédek után a tanácskozási, segélyezési és házi rend iránt szerkesztett szabályok, s a szakosztályok megalakítása és ügyrendje vitatott és állapított meg.

A közgyűlés folyamában az elnökség részéről előterjesztett azon bizalmas közlés, hogy az ügyvédi testület előtt köztiszteltben és szeretetben álló Horváth Boldizsár igazságügy-miniszter ur ő nagyméltósága az egylet alapító tagja ohajt lenni, — éljenekben kitörő köztetszéssel fogadtatott.

Valódi hazafiúi örömmel szemléljük a megválasztott tisztikar és választmányi tagokban ez egyletnek egészséges szervezetét: oly nevek azok, melyekhez a siker biztos reménye csatlakozhatik.

Ugy értesülünk, hogy az igazgató választmány már a legközelebbi napokban elkezd az alapszabályok értelmébeni igazolási eljárást, s azután a rendes havi ülések a szakosztályok megalakításával kezdik meg működésüket.

Az egylet tagjai napról napra szaporodnak; eddig mintegy 40 alapító és 300 évdíjas tag van, s ezek között jelesebb jogtudósok a birói testületek köréből is.

pet — betöltése meghagyatott; de mind e mellett e törvényjavaslatban foglalt intézkedések által, egy végleges új törvénykezési rendtartásban a szóbeliség és nyilvánosság rendszere érvényre emelkedésére hatályos előkészítő lépések tétettek.

Számos elfoglaltatásom csak most engedi, hogy e törvényjavaslatra nézve lapjainkban elmondott hiányok és észrevételekhez én is a magaméit hozzácsatoljam.

Mindenekelőtt kiterjeszkedni kívánok arra, hogy e javaslat által jászkun kerületi bíróságaink mily átalakulást szenvednek.

A jászkun-kerületekben ez ideig, mint egyes bírák csak a városi főbírák és mezei rendőrbírák működtek; a főbíró békebíróként kisebb ügyekben járt el, míg a mezei rendőrbíró az 1840: IX. tcz. alapján saját illetőségében végtelen összegig ítél.

A községi tanács, melylyel mindegyik j.-kunközség bír, s melynek elnöke a főbíró, tagjai a tanácsnokok és jegyzők, — mint első folyamodási bíróság, minden az illető község lakosai közt és ellen, s határabeli vagyona nézve indított polgári peres, telekkönyvi, csőd, perenkivüli és árva ügyekben végtelen összegig ítél, — a váltó, házassági váló és szentszéki ügyek kivételével, — ítél továbbá kihágási esetekben (1751-ki reg. I. XIII. art. VI.). Mint másodbíróság a községi tanács felülvizsgálja a mindegyik községben külön fenálló saját mezei rendőrbírósága elől felebbezett ügyeket.

Az új törv. rttás 1. §. 3. a. és 8. 60. §. szerint a jkun községi főbíró vagy helyettese egy jegyzőkönyv vezetővel a sommás eljárásra utasított ügyekben ítél, melyhez h. szerint a polgári eljárás alá tartozó mezei rendőrségi esetek is soroztatnak, e szerint a jkun községekben ez ideig külön fennállott mezei rendőr bíróságok megszüntetni céloztatnak ezek teendői a községi főbíró — elé lévén utasítva.

A 8. §. szerint ezeken kívül minden egyéb ügyek a községi tanácsok mint első folyamodási törvényszék illetősége alá tartoznak, ide tartoznak tehát azon mezei rendőrségi esetek is, melyek az 1840: IX. tcz. 4. §. értelmében pénzbeli elmarasztaláson kívül még testi büntetést is vonnak magok után, a nélkül azonban, hogy a fenytő törvények súlya alá tartoznának.

3. Bíróság a jkun kerületben a kerületi kapitányi szék; ugyan is mind a jász, mind a nagy kun, mind a kis kun kerület egy-egy külön kapitánynak áll közvetlen kormányja alatt; e kerületi kapitány elnöke a kapitányi székeknek, tagjai azon kerület táblabírói és esküttjei, székhelye az illető kapitány lakhelye. (1751. reg. VI. art. Stat. IX. I. §.).

A kapitányi szék első bíróságkép ítél oly perekben, hol a perttárgyazó *javak* egy azon kerület több községeiben fekszenek; továbbá *becstelenítési perekben*, ha a becstelenítők ugyanazon kerület különböző községeiben laknak; ezenkívül személyes megbántó cselekedetben — *actus personalis* vagy *kisebb hatalmaskodásban* részesek ha egy azon kerület több helységeiben laknak, végre ha valamely község ellen folytattatik a per (Stat. IX. 1. §. II. 2. §. XII. 2. §. 1751. reg. II. VI. art.).

Hajdan a kapitányi szék másodbíróságilag ítél a községi tanácsoktól hozzá fellebbezett ügyekben; de e hatásköre 1850. óta közbejött törvénykezési intézkedések által megszűnt.

A kapitányi szék az új törv. rttási jav. által teljesen megszüntetett; s a különböző bírósági területeken lakó alperesekre nézve az illetőséget személyes (becstelenítési, kisebb hatalmaskodási) keresetekben a 19. §. a birtok perekben a 28. §. községek elleni perekben pedig a 20. és 42. §§. szabályozzák.

4. Polgári bíróság a jkun kerületekben a kerületi

polgári törvényszék, ez csak egy van mind 3 kerületre nézve, székhelye J.-Berény, elnöke egyik alkapitány, tagjai a 6 kerületi táblabíró, és jegyző; az 1751. reg. VII. art. szerint tagjai volnának az egyes kerületek kapitányai is, de a kik közigazgatási ügyekkel jelenlegi elhalmozottságuk miatt e törvényszékeken meg nem jelenhetnek.

A ker. polg. törvényszék jelenleg első bíróság: az evangélicusok házassági váló pereikben, továbbá ha az alperesek vagy a peres vagyonok nem egy, hanem több kerületben léteznek (III. art.) végre, ha akár egy, akár több kerületbeli két vagy több helységek között határbeli villongás vagyon (V. art.).

Másod folyamodásilag bíraskodik a községi tanácsok által elítelt s felebbezett polg. perekben.

(Ugyan e törvényszék tagjai látják el első folyamodásilag a mindegyik kerületben külön fennálló fenytő törvényszéki bíraskodást).

Az új rendtartás szerint a kerületi polg. törv. szék másod folyamodási bíraskodása a 2. §. értelmében megszüntetett: ellenben az első bírósági eljárás, a 12. 23. §§. eseteire valamint a fenytő törvényszéki ügyekben is fennmarad; a több kerületben létező vagyonokra a 28. §. a szabályozó; a 60. §. i. pontján kívül a határvillongási perekről intézkedés nem lévén, czélszerű lenne a javaslatban azt is kimondani, hogy több helységek közti határperek első bíróságilag a ker. polg. tszék elé tartoznak.

Ezenkívül van a jkun kerületben két terület Páka és Mérges pusztá 1²²/₃₂ □ mföld kiterjedéssel; Páka határos Félegyházával, Mérges pedig Halassal; e két pusztát az 1745-ki megváltáskor a jkun községek közös birtoknak hagyták, s így egyik községhez sem csatoltatt, hanem összesen kezeltetvén ezek jövedelme egy közmajorsági pénztárba folyt be, s közczélokra használtatott, míg nem 1854-ben elébb a jövedelem, 1855-ben pedig magok a puszták is természetben a 25 jkun község közt redemptió arányilag felosztattak, s azóta minden község saját illetményét önmaga kezeli, s sőt némely község már idegenek el is adta. E Páka és Mérges puszták törvénykezési tekintetben ez ideig egyik községhez sem valának csatolva, sem nem képezik egyik községnek is területét, minélfogva e két pusztát illető perek a ker. polg. tszék illetősége alá lennének utasítandók.

Nem mulaszthatom el azonban, hogy figyelmébe ne ajánljam a m. k. ig. ügyi miniszteriumnak azon körülményt, hogy úgy a jkun kerületi, mint általában a rendezett tanácsu községek nagyobb határterülettel bírván, s csaknem egyedül gazdálkodásból élvén, a mezei rendőrség szigorú és gyors kezelése reájok nézve igen fontos érdekekkel bír; de a mezei rendőri panaszok is e nagyobb községekben oly számosak, hogy azok egy tisztviselő folytonos eljárását igénybe veszik, s épen ez érdekből e nagyobb községekben külön mezei rendőrbíró lett és van felállítva, az új rttás 60. §. h. szerint a mezei rendőrségi polgári ügyuti panaszok, mint sommás eljárásra tartozók, a főbíró illetőségéhez soroztattak, ki pedig más sommás perekkel is tul van terhelve: annálfogva e gazdasági érdekből annyira fontos bíraskodásra nézve czélszerű lenne e rttási javaslatban a 10. §. végpontját azzal toldani, hogy „a népesebb mezővárosok külön mezei rendőrbírósággal felruházhatók.”

A jkun ker. minden első bíróságoktól a felebbvitel a kir. táblára, még pedig a jav. 2. §. 1. 5. pontjai szerint a debreczeni és pesti kir. táblákra történik; a mi ha életbe lépett volna, azon vizsás helyzetet tünteti vala elő, hogy egy törvhat. 2. birg. tekintetéből két felé szaktatott, holott a Nagy-kunságon vasut vonulván végig, ez által sokkal közelebb esik Pesthez, mint Bácsmegye alsó része; a J.-Kunság e miatti aggodalma azonban a kir.

táblának egy testületben célbavett megmaradása által elenyészett.

A rttás 9. §. szerint a tagosítási és arányosítási ügyek az alispán hatásköréhez tartoznak; a jkun ker. községek ily ügyei hova tartozósága iránt nincs intézkedés; az alispánnal a jkunságban a hármas kerületi alkapitányok állanak egy fokozaton, azonban ez alkapitányok még eddig soha önálló birói hatáskörrel nem bírtak, minélfogva az 1840: XXX. tcz. 2. §. végpontja szerint a tagosítási és arányosítási ügyek első bíróságiilag a jkun ker. polg. tszék illetősége alá sorolandók lennének.

A 14. §. a vásári bíróságról szól, s az országos bizottság az eljárást új fejezetbe foglalandja, azonban sem ezen §. sem az 1836: XVIII. tczben semmi intézkedés nem foglaltatik az iránt, hogy a jászkun kerületben ki által gyakoroltassék a vásári bíróság, minélfogva a kir. városokra megszabott eljárás lett alkalmazásba véve.

Ohajtandó lenne tehát az ujonnan kidolgozandó eljárásnál a jkun kerületekről is intézkedni, még pedig a vásári bírósági eljárásnak egyedül nélkülözhetlen kelte a gyorsaság lévén, erre nézve jövőben az új rttási javaslatban foglalt leggyorsabb, vagy is sommás eljárás alkalmazása lenne egyedül célszerű: annálfogva a vásári bírósági teendők az 1. §-ban 1-a, 2-a, 3-a alatt említett bíróságokra lennének ruházandók.

Végre a 287. §. a karhatalom kirendelésével kerületekben a kapitányt bizta meg; e kifejezés — kapitány — az 1844: VI. tcz. 15. §-ból lett átvéve, azonban a jkun kerületekben 3 féle kapitány lévén, jelesen: főkapitány, ennek helyettesei az alkapitány és egyes kerületek kapitányai, f. évi sept. 16-ki közgyűlésen egy előfordult karhatalmi eset alkalmából élénk vita fejlődött ki a felett, hogy melyik kapitányt kívánja itt a törvény érteni, egy rész a hármas kerületi alkapitányt, másik rész a törvény világos betűi szerint az egyes kerületi kapitányt kívánta érteni, végre a többség megállapodása az alkapitányra nézve lett, miután ez áll megyékben a karhatalom kirendelésére feljogosított alispánnal egy rangfokozaton; a törvénynek egyik főkelléke azonban a határozott világosság lévén, ohajtandó a 287. §-ban annak kimondása, hogy a karhatalmat a jkunkerületekben a hármas kerületi alkapitány rendeli ki.

(Vége következik.)

GYÁRFÁS ISTVÁN.

A biztosítási ügyről.

(Folytatás.)

C) A jégkárbiztosítás azon veszteségek megtérítését célozza, melyek a föld terményein bebizonyíthatólag jégverés által okoztatnak.

Ezen biztosítási ág nagy fontossága ennélfogva közvetlenül a mezei gazdára, közvetve pedig a fogyasztókra nézve első pillanatra félreismerhetetlen. Mindazáltal eredménydús fejlődésének számtalan akadályai vannak. Mert egyrészt a vállalkozó intézetek számításait semmiféle matematikai alapokra nem fektethetik, megbízható statisztikai adatok teljességgel nem létezvén; a jégverés által meglátogatott helyiségek és vidékek folytonos változása, ezen pusztító elemi csapás kiterjedése minden tapasztalással daczolnak, úgy, hogy ezen biztosító intézetek számításai és reményei egyedül a vakszerencsétől függnek, egy-egy szerencsés esztendő nem ritkán már számtalan súlyos csapású év követett. Másrészt pedig nagyobbára az imént fölhozott okoknál fogva, a mezei gazdák, habár elismerik a biztosítás jótékonyosságát, nem iparkodnak sőt vonakodnak, egy saját tapasztalásaikhoz mérve aránytalanul nagynak talált biztosítási díjt elvállalni, mi által ezen intézmény még

azon alaptól is megfosztatik, hogy a beállott kár, minél többekre való fölosztás által lehetőleg enyhíthetessék.

Ily körülmények között igen fontos feladat az államra nézve, hogy a létező biztosító társulatok fizetési képessége kellőleg ellenőrködtessék.

A már másutt fölhozott elveken kívül a közjogi szabályozás tekintetében a következő szempontok szolgálhatnak irányadókul:

1. A jégkárbiztosító társulatok alkotása lényegileg magánosokra bízandó; mindazonáltal fölállításuk az alapszabályok előleges megvizsgálásától és állami engedélytől valamint az állami főfelügyelet föltételétől függesztendő, még pedig úgy a bel- mint a külföldi, úgy a részvény-, mint a kölcsönösségen alapuló társulatoknál.

2. A felmutatott alapszabályok megvizsgálásánál főtekintet a társulat helyes szervezésére, egyes igazgatók önkényes és önhaszonleső eljárásának meggátlására, külföldi társulatok által nyújtandó bizonyos óvadékokra (hogy p. belföldi ügynököket alkalmazni, előforduló peres viták alkalmával a honi törvényeknek magát alávetni tartozzék stb.) s a számadásoknak időszakonkénti közzétételére vonatkozó kötelezettségre fordítandó. A kormánynak oly helyzetben kell lennie, hogy a kezelésről magának bármikor tudomást szerezhessen.

3. Az állam által jóváhagyott társulatoknak a becslések eszközzésére a bírósági és községelöljárói tisztviselők közreműködésének igénybevétele megengedendő.

4. Minthogy ilyen társulatok eleintén semmiféle tartalékalappal nem szoktak rendelkezhetni, netáni gyakori károk pedig könnyen tönkrejuttathatnák, részükre az állampénztárból bizonyos segedelem pénz utalványozandó, mely azonban külföldi tagok javára nem fordítható. *)

A mi már most magokat a társulatokat illeti, az ezek által fölállított biztosítási föltételek közönségesen a következők:

1. A biztosítás biztosítja azon kárt, mely a földterményeken jégverés által okoztatik. Valamely jégverés által meglátogatott telken vagy egyik részén lévő földtermények $\frac{1}{12}$ részén alul történt kár azonban meg nem térítettik. Takarmányfüveknél a biztosítás csak az első kaszálásra terjed ki, kivéven, ha egyuttal a másik kaszálás is külön biztosított volt. Dohánynál pipadohány vélelmeztetik, ha csak szivar- vagy burnótdohány ki nem köttetett. Bornál a virágzás után már fenvolt gyümölcsre terjed a biztosítás, még pedig csupán mennyiségileg és nem minőségileg.

2. A földtermények minden gazdaszátilag értékesíthető alkatrészei a biztosításban befoglaltatnak. A buzánál, rozs, kétszeres, tönköly s minden hüvelyes veteményeknél rendesen $\frac{1}{3}$, árpa, zab, tengeri, pohánka, köles, és egyéb nyári veteményeknél $\frac{1}{4}$, olajos-, takarmány-, és magra való növényeknél $\frac{1}{10}$ része a biztosított összegnek a szalmára vagy szárira számíttatik, szintűgy len és kendernél $\frac{2}{3}$ a hancsra, $\frac{1}{3}$ a magra.

3. A társulat kötelmeit a kötvény határozza.

4. A biztosítás nem szolgálhat nyereség forrásul, hanem lényegileg a valóságos jégkár megtérítéseül.

5. Többszörös (más társulatoknál való) biztosításnak helye nincs.

6. Kezdődik a biztosítás rendesen a díj lefizetését követő napon déli 12 órakor.

7. Véget ér a biztosítás évenként bornál a szüretnek azon vidéken való megkezdésével, len és kendernél mihelyt a földben többé nem gyökereznek, minden egyéb földi terményeknél, mihelyt azok lekaszálva,

*) Lásd. Rau. Grundzüge d. Volkswirtschaftspolitik. 106. §.

learatva összehordattak, vagy legfeljebb innét számítva a 14. nap déli 12 órakor.

8. Bekövetkezett jégkár esetében a biztosított 72 óra alatt sajátkezüleg aláírandó írásbeli jelentést tartozik beadni a főügynökséghez a jégverés napja és órája és a szenvedett kár valószínű nagyságáról.

9. A biztosított a kárösszegnek a társulat általi megállapítása előtt megkárosodott terményein semmiféle változtatást nem tehet.

10. A biztosított köteles a kárösszeg megállapítására kirendelt személyeknek minden a szenvedett kár s a biztosításra vonatkozó körülmények iránt tüzetes fölvilágosítást adni.

11. A társulat a kárt mindenestre az aratás befejeztetése előtt megállapítja.

12. Ha ezen megállapítás a biztosított megalapozására nem sikerül, hiteles becslések állapítják meg 1) a termés hányadrésze látogatott meg jégveréstől, 2) mennyit jövedelmeztek volna a biztosított termények, ha a jégverés közbe nem jött volna, 3) a termés hányadrésze veszett el a jégverés folytán szemben (magban) és szalmában. — Ha a becslések nem tudnak megegyezni, választott bíróság dönt.

13. Ha a kártérítés iránt a felek közt föltétlen írásbeli egyezség létre nem jön s a biztosított igényeit azon év november 15-éig az illetékes bíróság előtt nem keresi, kártérítési igényei elenyésznek. *)

D) A jégkárbiztosítással legszorosabban összefügg a *marhadög elleni biztosítás* vagy rövidebben *marhabiztosítás*. Ennek célja azon veszteségek megtérítése, melyet a mezei gazda marha-állványában betegségek, külső sérelmek, bukás, villám, jégverés, felhőszakadás (vagy földrengés) által szenved. A földmivelő tehát, ki csaknem kizárólag a termelésre, még pedig az ő termelés legfontosbikára van utalva, ezen biztosítási ágat alig nélkülözheti.

A termelés bizonyos marhaállomány nélkül teljes lehetetlen. Ha tehát akár terményeiben, akár a termelésre megkívántató eszközökben, azaz főképp marháiban veszteségeket szenved, úgy ezek egész számítását megbiúsítják, ez által pedig működését megzavarják, sőt nem ritkán teljesen megakasztják. S ha az ily esetek gyakrabban állanak be, súlyosan hatnak ki az egész ország nemzetgazdászataira. Innen pedig önként szembeszökik a jégeső és marhadög elleni biztosítás jelentősége, mely t. i. egyedül képes az ezen elemi csapások által okozott hiányt kipótolni s nem kényszeríti a mezei gazdát arra, hogy kárának helyrehozására szükséges eszközök megszerzése végett gazdaságának törzstőkéjéhez nyuljon, a mi különben elkerülhetetlen volna. Hisz hányszor történt már, hogy ily nem biztosított mezei gazdák a jégeső folytán beállott rossz termés miatt marhájuk egy részét elidegeníteni kényszerültek, részint mivel táplálni nem bírták, részint mivel a termésükben szenvedett hiányt csak így pótolhatták. Ennek következtében kevesebb trágya és munkaerő került rendelkezésre alá, a marhaállományából húzatni szokott egyéb jövedelmei is elestek, s így a szenvedett szerencsétlenség gyakran több évre érezteti kihatását. Viszont a marhadög általi veszteség is, melyet a legtöbb esetben azonnal helyrehozni nem lehet, kivéven talán a még meglevő termékek szintén nagy veszteséggel rögtönös eladása által, fölülte károsan hat vissza magára a termelésre. De nem csak a mezei gazdaságra szorosan véve, hanem a kertesgazdaságra is a jégkár elleni biztosítás igen fontos.

Mindazáltal a marhabiztosítás kivihetősége sokféle-kép kétségbe vonatott, mert az eddig keletkezett társu-

latok nem bírták a felmerülő számos nehézségeket legyőzni, és vagy megbuktak, mint p. a nagyobb társulatok általában, vagy legalább feladatuknak nem tudtak megfelelni. (mint p. a kisebb társulatok marhavész esetében).

Különös nehézségeket okoznak: 1) a pontos statisztikai adatok teljes hiánya, s ennél fogva a díj kellő nagyságának meg nem állapíthatása; 2) a marha osztályozása, azaz a veszély különböző fokainak meghatározása; 3) a kellő ellenőrzés; a magas kezelési költségek.

A marhabiztosítás körüli elvek a következők:

1. a biztosítás rendesen kölcsönös;

2. legszükségesebb a szarvasmarha s a lovakra nézve, néha azonban sertések és juhok is vétetnek fel; minden állatfaj számára külön osztály képeztetik, beteg, igen fiatal, vagy nagyon öreg állatok ki vannak zárva;

3. a biztosított állatok forgalmi értékük szerint darab számra szakértők által becsültetnek.

4. minden résztvevő egész marhaállományát köteles biztosítani s a becslés évenként ismételtetik.

5. minden biztosított állatnál előforduló megbetegedés a társulatnak azonnal bejelentendő, hogy haladéktalanul a barom orvos hívathassék és a szükséges gyógykezelés vagy a levágás (leszúrás) elhatározathassék. A bejelentés elmulasztása a kártérítés elvesztését vonja maga után;

6. a marha értékének csupán $\frac{3}{4}$ vagy legfeljebb $\frac{4}{5}$ részéig biztosítható; az elhullott marhának még használható részei megbecsültetnek, s ezen összeg a kártérítésből levonatik;

7. a kárösszeg annak megvizsgálása után, vajjon a szerencsétlenség nem-e vétkes gondatlanság eredménye, azonnal fizettetik ki egy e végre alkotott pénztári készletből;

8. a biztosítottak lehetőleg minél kevesebb mellékes illetekkel terhelendők;

9. a biztosítás jó eredménye főleg attól függ, hogy az egyes társulatok előjárói minél nagyobb erélyt fejtsenek ki úgy a kezelés, mint az ellenőrzés körül. *)

Általában fölülte kíváncs, miszerint azon a nemzeti vagyoniasság fentartása és gyarapítására célzó biztosítási ág mielőbb biztos alapokra fektetve minél szélesebb körökben felkaroltassék és kellően alkalmazásba vétessék. **)

E) A *hitelbiztosítás* a berlini statisztikai bureau igazgatója, Engel, által lett csak legujabban (1859) létesítve, nem az elemi csapások által okozott károk biztosítására szolgál s nem díjfizetések által szerzett s bizonyos körülmények és feltételek alatt érvényesíthető igényekre jogosít, hanem inkább a tőkepénzesnek a jelzálogos biztonság mellett kikölcsönzött tőkéjét, s illetoleg ennek kamatait biztosítja.

A reális hitelre zavarólag ható számos nehézségen kívül különösen a következő körülmények és indokok vezettek a jelzálogi biztosítás létesítésére:

1. A rendetlen kamatfizetések lehetősége, mely főleg oly életjáradékosoknak kellemetlenségeket okoznak, kik a kikölcsönzött tőkéik utáni kamatokból élnek; ily

*) Lásd Rau id. m. 109. §-át.

**) Figyelmet érdemlő azon észlelet, hogy a kisebb marhabiztosító egyletek sikeresebben működnek, mint a nagy marhabiztosító társulatok, melyek eddigelé többnyire a tetemes kezelési kiadások miatt hajótörést szenvednek. Így p. az alsó rajnai vidéken már vagy 200, ilyen kölcsönösségen alapuló marhabiztosító egylet (Kühladen) van, mintegy 2 mill. tallérnyi biztosítótőkével. Ezen egyleteknek nem kell az üzleti tőkét kamatoztatniok, sem osztalékokat, sem részilletékeket (tantiéme) s majdnem semmi főkezelési költségeket viselniök. Minden tag a rendszerint ingyenes ügykezelésben tevékeny módon részt vehet vagy legalább az egész igazgatás fölött örködhetik. Biztosításul a biztosított érték 2—3 %-ja elég-séges. Netán bekövetkező kár rendszerint 14 nap alatt pótolatik. Az évi vagy félevesi becslés az értékösszegek vagy élő súlyhoz képest eszközöl-tetik.

*) Lásd Bühren id. munkája 25. s köv. lapjait.

esetek pedig a mezei gazdánál önvétken kívül pl. rosz termés, marhadög stb. gyakran állhatnak be.

2. A szükség, hogy a tőke bizonyos számú évekre lekötethessék: A földbirtokosra nézve t. i. oly kölcsön, melyet legalább 5 évre nem kaphat, szorosan véve haszon nélküli sőt elfogadhatatlan; az ily rövid idő alatt felmondott tőke visszafizetése és új kölcsönnek megszerzése neki sok bajt és költséget okoznak, gazdaságának roppant hátrányára.

3. A földbirtok elértéktelenülése s a pénz aránylagos értékelkedése esetében az adósságokba kevert földbirtokos a legnagyobb nyomornak és inségnek téte-tik ki, ha a tőkék neki hirtelen s egymásután felmon-datnak s végrehajtás útján rajta megvételnek.

Valamint egyrészt tehát ezen bajok elhárítása által a földhitel emelésén, úgy másrészt a termelés szaporít-ásának lehetőségén kell iparkodni.

A hitelbiztosítás, vagy jelzálogi biztosítás — pedig nem csak a hitelezőt biztosítja a maga követelésére nézve, hanem az adóst is pénzhány s innen eredő hát-rányok ellen, mert mindketten vehetnek biztosítást: a hitelező t. i. vagy egész követelésére vagy kamataira nézve, az adós a tartozásából járó kamatok pontos fizet-hetésére nézve vagy az iránt, hogy a tőke bizonyos időn belől neki fel ne mondassék.

Hogy ilyen hitelbiztosító társulat sikerdúsan mű-ködhessék, a következő elveket kell szem előtt tartania:

1. a jelzálogi kötelezvények, még pedig úgy az első mint a későbbi helyen betáblázottak egymástól függet-len általános biztossággal látandók el;

2. a jelzálogi kölcsönök lekötendő, azaz felmond-hatóságuk megszorítandó;

3. a földhitel számára a beruházott tőke nemcsak megtartandó, hanem a szükséghez képest gyarapítandó is;

4. arra kell törekedni, hogy minden jelzálog alap-jául szolgáló tárgy értéke arányához képest, lehető leg-magasabban terhelhető legyen.

E tekintetben a porosz jelzálogi hitelbiztosító rész-vénytársaság a kitűzött cél elérésére igen erélyesen fáradozik; alaptőkéje 5 millió tallérból áll, alapszabá-lyai szabatosak és világosak, s különösen az ügykörét tárgyazó szakasz következőleg hangzik:

A társulat kitűzött célja elérésére és vagyona ke-zelésére a következő jogosítványokkal élhet, u. m.:

1. kezességet nyújthat bizonyos, valamely jelzálogi kötelezvényben az adós által föl vállalt kötelezettségek teljesítése iránt, még pedig föltételeken vagy föltétlenül, úgy a hitelezőnek mint bármely jogutódjának.

2. magánosok, hatóságok és intézetektől tőkét vehet át kamatfizetéssel vagy anélkül, és azoknak jelzá-logi elhelyezését közvetítheti, azon megszorítással, hogy a befizetett részvénytőkét meghaladó összegnek legalább $\frac{2}{3}$ részben jelzálogilag biztosított pénzelhe-lyezések által kell képviseltetniök;

3. biztosított jelzálogi követelésekre kölcsönt ad-hat, azokat megszerezheti és elidegenítheti;

4. jelzálogi kötelezvényeket őrizet alá vehet, a tőke és kamatainak behajtását és kifizetését elvállalhatja;

5. az igazgatási célokra netán szükséges épülete-ken kívül az általa kezelt jelzálogi követelések bizto-sítására a hatóság különös beleegyezése nélkül is fekvő vagyont szerezhet, bérelhet, haszonbérbe vehet és ad-hat, rajta gazdaságot üzhet, vagy azt elidegenítheti vagy elzálogosíthatja;

6. rendelkezésre álló pénzek hasznosíthatására leg-feljebb 3 óra szóló s legalább 2 jó aláírással ellátott vagy kézi záloggal biztosított váltókat leszámíthat, nyers anyagokra és ingóságokra kölcsönt adhat, oly in-góságokat, melyek a törvény értelmében árvaszerű ke-

zelésre bízva valamire fordíthatók, sajátul megszerezhet és elidegeníthet;

7. ügyei ellátására fiók-intézeteket, igazgatóság-akat és ügynökségeket állíthat és rendelhet ki. ¹⁾

A biztosítás beállhat árverés, kisajátítás, megrosz-szabbulások, beperelt, vagy még be nem perelt követe-lések késedelmes fizetése által valósággal szenvedett kár esetében. Kezdeté, vége vagy időközbeni elvesztése a kötvényben meghatározott feltételektől függ.

Ezen biztosítás haszna és fontossága tehát félreis-merhetetlen. Németországban már két (t. i. az Engel által alapított drezdai, s a Hübner által létrehozott po-roz), Austriában egy ilyen (Vindobona nevű) társulat létezik.

Van még egy közönséges, azaz nem épen jelzálogi, ha-nem személyes hitelbiztosítás (Creditversicherung), mely a hitelezőt adósának fizetési tehetetlenségbe jutásából eredhető veszteségek ellen biztosítja. S ezen biztosítás az adós javára is van, mert hitelét szilárdítja; mindazáltal nehézséget okoz a hitelképesség megítélése, melyre nézve elégséges kezességnek kell léteznie. Egyébiránt a társaság veszélyei az által kevesbednek, hogy a bukások többnyire más bukások eredményei, melyek a biztosítás segítségével elháríthatók, valamint azáltal, hogy a tör-vényes eljárás mellőzése folytán a bukásoknál vesztesé-gek is kisebbednek. — Az első ilyen társulat volt az 1852. évben Londonban keletkezett „Commercial credit mutual assurance society,” melyet mindjárt 1853-ban a brüsseli „La garantie du commerce”-féle társulat kö-vetett.

Egyébiránt ezen biztosítási ágaknak még csak fej-lődniök kell.

F) Szintén legújabb találmány a *tükörüveg-biztosi-tás*, mely t. i. a tükrök vagy üvegtáblák eltörése által okozott kárt megtéríti.

Miután ugyanis jelenleg divattá vált, hogy különö-sen nagy városokban a boltok és kirakatokban roppant nagyságu csiszolt vagy öntött tükörüvegek használtat-nak, melyekért esetleges eltörés alkalmával törvény útján csupán egy közönséges üvegtábla árát lehet ke-resni, annál fogva szükségesnek mutatkozott, az ilyen kárt biztosítani. — Németországban már mintegy 9 ily társulat működik, az ausztriai birodalomban múlt évben alakult egy.

G) Valamennyi eddig vázolt biztosítási nemeknél legáltalánosabb s legfontosabb az u. n. *élet-biztosítás*.

Az életbiztosítás célja abban áll, hogy egyszer mindenkorai vagy rendes időszakokban folytonosan tel-jesítendő befizetések fejében bizonyos életkorra, vagy bizonyos az élet folyamában bekövetkező eshetőségekre nézve a biztosítottaknak, vagy azoknak, kikről a biztosi-tás által gondoskodni akarunk, vagy pedig a biztosított kimulása esetében örökösöknek, vagy végre egyéb kijelö-lendő személyeknek meghatározott járandóságok bizto-síttassanak.

Ebből egyszersmind kitűnik, hogy tulajdonképen nem az élet biztosíttatik, mert ez nem lehet, hanem csak valamely meghatározott tőke az életre.

Az élettartam itt csak annyiban jó tekintetbe, a mennyiben ettől függ a befizetések nagysága, s a meny-yiben azzal ama bizonyos járandóságok kiszolgáltatá-sának bekövetkezése, valamint ezek összege bizonyos eshetőség beállásakor hozatik kapcsolatba.

Az életbiztosítás az által különbözik leginkább a többi biztosítási nemektől, hogy amannál tulajdonképen nem annyira az elemi csapások által okozott vesztesé-gek kiegyenlítéséről, hanem valamely vagyonszaporodás-ra való igény szerzéséről van szó, bizonyos, az élet

¹⁾ Lásd Bühren id. m. 45 s köv. lapjait.

természetes folyamában bekövetkező eshetőségeknél. A fizetendő díj továbbá itt matematikai számításon alapszik, s ha ezen alap egyszer meghatározott és helyesnek bizonyult, a díjt nem is lehet többé magának az intézetnek veszélyeztetése nélkül lejjebb szállítani, sőt a versenynek is meg vannak itt bizonyos határai.

Az életbiztosítás eredetét a középkorba teszik, s ezen állítás bebizonyítására különféle jogintézményekre (p. Witthum, Leibgedinge, Altertheilsvertrag, Ausgedinge, Leibzucht, Renten u. Guldenkauf) hivatkoznak, melyek mindegyikének azon közös célja volt, hogy bizonyos személyek elaggodt korokban az inség elől biztosítsassanak. Kétségtelen azonban, hogy a mai értelemben vett életbiztosítás tulajdonképpen csak akkor keletkezett, midőn az emberi élettartamról rendszeres vizsgálódásokat kezdtek megindítani. S ez történt a 17. században. Az ezek folytán készült halálozási tabellák alapján t. i. sikerült azután egy meglehetősen megbízható mértéket találni ki azon veszélyre nézve, melyet az vállalt magára, a ki — tekintettel egy harmadik életének tartamára — bizonyos járadékok vagy tőkék fizetésére magát kötelezte, valamint más részről a biztosítást keresőkre nézve is sikerült a befizetések mértékét meghatározni.

Alig léteztek ily észszerű halálozási lajstromok, már is életbiztosító társulatok keletkeztek. Legelső vala az 1705. évben Londonban alapított „Amicable society for the insurance of life.” A múlt század végével Angliában 10 volt, jelenleg már közel 200 kisebb nagyobb életbiztosító társulat számittatik, melyeknél 2000 mill. ftnyi tőke van biztosítva! Németországban az életbiztosítás tulajdonképpen csak az 1827-ben alapított gothai életbiztosító bankkal honosult meg s jelenleg egész Németországban már 27 társulat működik 235 millió tallérnyi biztosított tőkével. Franciaországban 1863-ban 8 bel-földi társulat számittatott, melyeknél mintegy 80 millió ftnyi tőke volt biztosítva.

Az életbiztosítás napról napra nagyobb kiterjedést vesz, s az alább közelebb megérintendő sokféle hatásainál fogva multhatatlanul szükséges is, hogy minél több állampolgár által kellőleg felkaroltassék, mert úgy látszik, mintha az életbiztosítás is az emberi nemet földi rendeltetéséhez közelebb viszi.

Az életbiztosításnál is az állam befolyása szintén csak a biztosítási társulatok engedélyezésére, az alapszabályok megvizsgálására, a számadások nyilvántartására, s a kezelés felügyeltetésére, az észlelt hiányok és visszaélések megszüntetésére terjed.

Az eddig szokásban levő életbiztosítási nemek általában két főkategóriába sorozhatók, a mint t. i. a biztosítási összeg a biztosított személy halála után, vagy még életben fizetendő. (Folyt. köv.).

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

(Folytatás.)

Harmadik czim: az eljárásról.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok 43-dik §-a b) pontja által, a váltótörvénykezés hasonlatosságára behozott, s az 54—57-dik §§-okban szabályozott *rendes szóbeli eljárást* a miniszteri javaslat 3-dik czimében mellőzve, s a birói eljárás neveit a sommás és rendes, tehát csak két féle eljárásra leszállítva, találjuk, mely szabály a sommás eljárásnak határozottabb és részletes körvonalozását, s valamint annak, úgy a rendes eljárásnak is jelentékeny tágítását tette szükségessé.

Az 1840. 15-dik törvényczikk II-dik részének 7-dik fejezete szerinti rendes szóbeli eljárás, jellegéből kivetközve gyakorlatilag nem egyéb volt a polgári közbiróságoknál mint írásbeli eljárás, s minden esetre ennek lehető leghatározottanabb s legroszabb kiadása, s hogy ezen a kitűzött czélnek meg nem felelő eljárás a törvénykezési rendtartásból kihagyatott, egyenesen a jogszolgáltatás érdekében történt; valamint az is csak helyeselhető, hogy oly keresetek, melyek által a megállapított törvénykezési rendtartástól eltérő eljárás megindítása céloztatik, hivatalból, tehát az ellenfél meghallgatása nélkül, visszautasítandók, mert a sommás eljárás esetei a lehető leghatározottabban és részletesen ki lévén jelölve, s minden e részbeni tévedést kizárván: méltán megvárható, hogy mindenki a világos és határozott szabályokhoz tartsa magát, s ne kísértse a biróságokat, miután különben is okszerűen fel kell tenni, hogy az eltérő eljárás folyamata okvetlen kifogásra fog vezetni.

Mi a 60-dik §. értelmében sommás eljárás alá tartozó, s ezek közt különösen a c. és d. alatti pontokban foglalt kereseteket illeti, kérdés merülhet ugyan fel a megállapított két évi maximumra nézve; tekintve azonban, hogy egy év mint a perek szükség nélküli szaporítására vezető csekély időköz mindenesetre kevésnek, három év ellenben csakugyan soknak látszik, legcélszerűbb közép utat követve a javaslat mellett maradni; a h) alatti pont azonban a községi biráskodásra vonatkozólag föntebb felhozottakhoz képest akképp volna módosítandó, hogy az 1840: 9 dik törvényczikk értelme alá eső minden mezei rendőrségi esetek *az egyenes kárra és okozott költségekre nézve* sommás eljárás alá tartozzanak, ha és a mennyiben a kárvallott fél e tekintetben a polgári eljárást veszi igénybe; annál inkább, mert az idézett czikk 2-dik §-a szerint oly károk, melyeket a cselédek, béresek, munkások, vagy szüléikkel egy kenyéren levő gyermekek, gazdák, illetőleg szüléik barmai s marhái által okoznak, a gazdák, illetőleg szülék által térítendőek meg, fennmaradván ezeknek a kártevőn való viszonykövetelési joguk; továbbá, mert büntető eljárásnak csak az egyenes kártevők és bűnrészesek ellen van helye, gonosz szándék és erőszakoskodás esetében; így tehát a kár megtérítésére első vonalban kötelezett, de vagyoni tekintetben is leginkább képesített gazdaktól és szüléktől csak polgári eljárás útján várható a gyors elégtétel legfőbbnyire még oly esetben is, midőn bünvádi eljárásra minősített mezei rendőrségi kártétel forog fenn.

A 61-dik §-ban felállított azon elv, hogy az ott kijelölt egyetlen esetben kívül sommás ügyek a rendes peruttra át nem tétethetnek, az e tekintetben lábra kapott visszaélések szempontjából is, helyeslendő ugyan, más részről azonban a kölcsönös viszonyosság alapján megengedendő volna, hogy az alperes oly végzés ellen, melylyel a folyamatba tett sommás eljárásnak rendes peruttra utasítása iránt a 61-dik §. nyomán előterjesztett kérelmétől elűtettetett, az érdemleges ítélet után semmiségi panasszal élhessen, a minthogy ezt a 62-dik §. végsora ellenében megengedni látszik a 230-dik §. a) pontja; — valamint az is helyén volna, hogy alperes, ha a biró illetéktelensége vagy érdekeltsége miatt kifogásának hely nem adatik, ezen végzés ellen szinte a semmitő székhez folyamodhassék, mely tekintetben a javaslat 63—64-dik §§-ai a 229-dik §. b) pontjával nincsenek kellő öszhangzásban, a mennyiben az előbbeni §§-ok szerint alperes, ha a biró illetősége vagy érdekeltsége elleni kifogása elvettetik, az ellen semminemű jogorvoslattal nem élhet, míg a 239-dik §. b) pontja a semmiségi panasznak *általában*, — tehát a sommás eljárásnál is — helyt enged azon esetben, ha a biróság valamely különben a polgári biróságok hatósága alá tartozó ügyben

illetéktelen volt, s alperes az illetőség tekintetében a törvényes határidő alatt kifogással élt; ha csak ezen semmiségi eset kizárólag a rendes eljárásra nem szorítkozik.

Az ünnepekre vonatkozó 65-dik §-ba véleményem szerint nem volna fölösleges az izraelitákra nézve az 1840: 15-dik czikk I-ső része 55-dik §-át felvenni, mert nem minden naptárban vannak az izraeliták ünnepei pontosan kitiintetve, s így a bíró magát kellőképp nem tájékozhatván, könnyen eshetik azon tévedésbe, hogy Mózes vallásu peres feleket vagy tanukat saját ünnepeikre idéz meg, mi által csak a perfolyam, s közvetve a jogszolgáltatás hátráltatik.

A 66-dik §. utolsó sora akképp volna a perköltségekre nézve módosítandó, hogy ezeket mindkét esetben a vesztes — tehát nem a mulasztó — fél viseli; többször megtörténhetvén, hogy a felperes kimaradása esetében is beismeri alperes a kereset valódiságát s mennyiségét, ennél fogva annak terhében elmarasztalandó; ily esetben tehát a perindítás jogos lévén, a költségekkel nem volna jogos a nyertes felperest terhelni, habár netán a megjelenésnél valósággal mulasztásban forogna is.

A több pertársakra vonatkozó 67-dik §-t összehangzásba kellene hozni a 221-dik §-al, s azon jogi feltétel, hogy az elmaradt pertársak a megjelentek, közül annak védelméhez csatlakoznak, mely védelem részökre a legkedvezőbb, a 221-dik §. értelmében megszorítandó, különben pedig a 66-dik §. szabályzó rendelkezése érvényben tartandó, továbbá oly esetben, midőn a megjelent pertársak mindnyájan egyezsége lépnek a felperessel, ezen egyezés jogi hatálya — a mennyiben a 221-dik §. esete forog fenn — a meg nem jelent pertársakra is bírósággal kiterjesztendő volna.

A megjelenési határidőnél a 71-dik §-ban határozott számú napokkal kiszabott időközök, tekintve, hogy ezeknek meg nem tartása a tárgyalás elhalasztását, s újabb idézés szükségét vonhatja maga után, méltán aggodalomra szolgáltatnak okot; könnyen megtörténhetvén, hogy helybeni kézbesítéseknel a törvény-szolgák, vidéken pedig a megkeresett hatóságok közegei a kézbesítést szándékosan elhalasztják s a kiszabott időközöt meghiusítják az idézendő felek iránti kedvezésből; e részben tehát elegendőnek látszanék, ha a bíróság székhelyén kívül lakó alpereseknek a megjelenésre általában legalább három napi idejük maradna; más részről pedig a kézbesítéseknel, illetőleg idézéseknél elkövethető minden visszaélések ellen a legnagyobb szigorral kellene eljárni.

Sommás eljárásoknál a szóbeliség- s közvetlenségre lévén a főszűly fektetve, miután a bíró a maga feladatának igen sok esetben csak úgy felelhet meg, ha a felek személyesen állanak előtte s azokkal közvetlen érintkezhetnek, mert így közbenjárásával a barátságos egyezséget könnyebben létesítheti, ennek nem sikeresíthetése esetében pedig a felekhez közvetlen intézett kérdéseivel a tényállást gyorsabban tisztába hozhatja: a szóbeli tárgyalás menetét szabályzó 72-dik §-ba felveendő volna, hogy ha a bíró az ügy különös körülményeinél fogva a felek bármelyikének, vagy általában mindnyájának személyes jelenlétét szükségesnek találja, a személyes megjelenést elrendelheti, mely esetben az illető felek a 66-dik §-ban megállapított, s végzésileg kijelentendő joghátrány terhe alatt a tárgyaló bíró előtt személyen megjelenni kötelesek; ezen eljárási szabály az alperes által a tárgyalásra vitt, a bírónak csak tájékozásul szolgálható írott védelmi nyilatkozat esetében is szorosan megtartandó lévén.

A tanuk általi bizonyítást illetőleg, csak helyeseltető a 75-dik §-ban foglalt azon intézkedés, hogy a mennyiben a felek a tárgyalásra tanuikkal együtt jelennek

meg, s a tárgyaló bíró a tanuk kihallgatását szükségesnek találja, ezeket azonnal kihallgatni tartozik, mivel különben a rögtöni kihallgatás mellőzése, igen gyakran a per befejezésének s az ítélet kimondásának késleltetésére vezethetne; — egyébiránt a tanuk kihallgatása tekintetében, mely a sommás eljárásnál is a 138 dik §. szabályai szerint teljesítendő, én azt, hogy maguk a felek is jelen lehessenek a kihallgatásnál, az igazság kiderítésére nézve hátrányosnak tartom, mert a felek személyes jelenléte, a 134—136-dik §§-okban foglalt igen czélszerű intézkedések mellett is, főleg kevesbé önálló és együgyűbb tanukra köztapasztalás szerint pressiót gyakorol, sőt a kihallgató bíró a felek és tanuk közötti jeladásoknak sem igen veheti elejét; elég volna tehát a felek érdekének téve, ha a különben is megengedett nyilvánosság mellett, s a kölcsönösen tehető kifogások előterjesztése után a felek eltávozásával kivett tanuvalomások, azoknak személyes jelenlétében olvastatnának fel, kik utólagosan még további kérdéseket indítványozhatnának a tanukhoz, melyekre, valamint a maga részéről netán szükségeseknek talált pótkérdésekre a bíró a tanukat kihallgatván, a bizonyítási eljárást befejezné, s ítéletét azonnal szóval kijelentené.

Végezetre szóbeli eljárásnál is a 61. és 71-dik §§-okban sarkalló hivatalbóli elhalasztás esetén kívül feljogosítandó volna a bíró, a felek bármelyikének kellőképp indokolt kérelmére, az okozott költségek azonnali megtérítése mellett, egy halasztást engedni.

Áttérve már a rendes (írásbeli) eljárásra, nem látszik alaptalannak az abbeli aggály, vajjon a 91-dik §-ban körülírt pertárnoki perkezelés gyakorlatilag megfelel-e a várakozásnak, s a javaslatba hozott perkezelésnél a folyó szám s időrend szerint vezetett, s naponként elnöki leg berekesztett törvényszéki iktatókönyvek, főleg a telekkönyvi ügyeknél egyáltalában mellőzhetők-e? vagy a perlekedő felek jogainak nagyobb biztonsága tekintetéből nem volna-e tanácsosabb, ha a periratok s halasztási kérvények a törvényszéki iktatókönyvbe bezetve azonnal és rövid uton adatnának által a pertárnoknak a percsomónál nyilvántartás, s további intézkedés, vagy az érdekelt felek megtekinthetése s ellenőrködhete végett; továbbá méltán kérdésbe tehető, vajon a felperesnek nem kellene-e legalább 24 órai határidőt engedni annak kijelentésére, hogy az alperesi viszonzásra végíratot kíván adni, miután a felperes gyakran jöhet oly helyzetbe, hogy a — főleg terjedelmes — alperesi viszonzást a pertárban átvételkor azonnal át nem olvashatja, s így kényszerűségből akarátja ellenére is a végírat beadása mellett nyilatkozik, nehogy ebbeli mulasztása hátrányára szolgáljon, — utóbb pedig a végírat beadásának szükségét nem találván, azt be sem adja, s így a perfolyomot saját érdeke ellenére is késlelteti.

A rendes eljárásnál javaslatba hozott pertárnoki közvetlen perkezelés mindenesetre nélkülözhetlenné teszi, hogy a törvényszékeknél tökéletesen megbízható és pontos pertárnokok alkalmaztassanak, sőt nagyobb vármegyékben és városoknál a pertárnokok mellé segédek is adassanak, miután itt a naponkénti perfelvételek nagyobb számmal vagynak, mely körülmény, főleg ha a kitűzött perfelvételek, napi számáról kellő nyilvántartási átnézet nem vezettnék, mi ugyan inkább a bíróságok ügyviteli szabályaihoz tartozik, könnyen zavart idézhet elő a pertárnoki teendőknél.

A rendes eljárás folyamában egyik főmozzanatot a halasztás képezi, melynek pontos körvonalozása és meghatározása az eljárás egyformaságához nélkülözhetlen, a védelem kifejtése és a biztos ítélethozás szempontjából pedig felette nagyhorderejű; az ide vonatkozó 96. §.

szövege szerintem nem egészen szabatos, a mennyiben abból az ellenkezőre, vagyis arra lehet következtetést vonni, hogy ha alperes az elleníratot a per felvételére kitűzött határnapon a pertárban átadja, egyik fél sem veheti a halasztást igénybe, holott ez a 97. és 98. §§-kal ellenkezésbe jöne, és azért, hogy alperes az elleníratot kellő időben beadja, épen úgy nem lehet felperest a válasz, mint magát alperest utóbb a viszonzálasznál halasztástigénybe vehetésétől általában megfosztani; részéről a 98. §-t úgy értelmezem, hogy kétszeri halasztással mindegyik fél külön élhet, mit a kölcsönös viszonyosság is megkíván; az első halasztást mindegyik fél ebbeli szándékának kijelentése és a percsomóiban feljegyzése mellett igénybe veheti, s ez neki minden megszorítás nélkül megengedendő, a második halasztást pedig akár ugyanazon, akár másik periratra vonatkozzék is, mint az első halasztás, már külön jegyzőkönyvbe vétel mellett köteles kérni, hogy erre az ellenfél is jegyzőkönyvileg nyilatkozzék, s ha és a mennyiben a második halasztásba bele nem egyez, e felett a bíróság határozzon. Ezek szerint, miután a 96. §. értelmében halasztásnak a végirat- és ellenvégiratnál a felek kölcsönös beleegyezésével sincs helye, s ezen szabály a kérdésben forgó sorkivüli periratok jelentéktelenebb természetével elegendőképen indokoltnak látszik, felperesre nézve csupán a válasz-, alperesre nézve pedig az ellenírat- és viszonzálasznál lehet helye a halasztásnak, és ugyan az utóbbi vagy külön mindegyik periratánál egy-egy, vagy épen úgy mint felperes ugyanazon periratnál kétszeri halasztással élhet. Végezetre

a rendes pernek jegyzőkönyvi tárgyalását illetőleg, ha a 98. §. értelmében szabadságukban áll a feleknek, a végirat és ellenvégirat kivételével egymásnak bármely tekintetben többszöri s a törvényben megszabott határidőn túl terjedő halasztásokat engedni, és e tekintetben kölcsönös engedékenyséjük korlátozást nem szenved, szinte méltányosnak látszik, hogy a perlekedő felek a jegyzőkönyvi eltérő tárgyalásnál is, hol a bírósági halasztás különben sem foglal helyet, egymásnak kölcsönösen legalább egy rendbeli: azonban a pertárnoki ellenörködés tekintetéből előre megállapítandó s meg nem hosszabbítható halasztást engedhessenek.

A szavatosságra vonatkozó 108-dik §-nál határozottan kiteendő volna, hogy ha alperes a sommás eljárásban hivatkoznék szavatosra, s a bíróság a szavatos megidéztetésének szükségét megtagadván az eljárást folytatja, az ebbeli végzés ellen alperes a 130-dik §. a) pontja értelmében ítélethozás után semmiségi panasszal élhet.

(Folytatása következik.)

TÓTH LAJOS.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Folytatás).

388. §. Mihelyt az öröklési jog kellőleg tisztára hozatott, az eljáró telekkönyvi törvényszék az illetősége alatt levő ingatlanokat az általa elismert örökösök nevére bekeblezi, és ha azokon kívül más ingatlanok is tartoznak a hagyatékhöz, arról hivatalos bizonyítványt állít ki.

E hivatalos bizonyítvány és az osztálylevél alapján, mely utóbbiban a jószágtestek telekkönyvileg kijelölendők, a telekkönyvi átírás mindannyi telekkönyvi bíróságoknál, melyek körletében a hagyatéki javak fekszenek, eszközözendő.

Osztálylevél hiányában, a birtokok az örökösök nevére, közös örökségkép, határozatlan arányban átírandók.

hivatalos beavatkozás esetében ;

389. §. Mihelyt a 368. §. eseteiben az ott említett személyek képviseltetéséről gondoskodva van; vagy a különben nagykorú örökösök egymásközt ki nem egyezhetvén, a hivata-

los beavatkozást valamelyik érdekelt fél kérelmezi: a bíróság által az örökösödési eljárás azonnal megindítandó.

az ingókra nézve.

390. §. Oly esetben, midőn a hagyatékek csupán testvérek vagy unokatestvérek közt osztandó meg, és az érdekelt örökösök osztályrészeik mennyisége iránt ki nem egyezhetnek; ha egyszersmind az örökség csupán ingóságokból áll: a bíróság a törvényes örökösödés szabályai és a leltár alapján az osztályt haladék nélkül megtenni, és az örökséget az érdekelteknek átadni tartozik.

Azon félnek mindazáltal, ki ez osztálylyal megelégedve nincsen, a törvény rendes útja a 396. §-ban foglalt megszorítás mellett fennmarad.

391. §. A 390. §. intézkedései alól kivételnek van helye:

a) oly esetekben, midőn a hagyatékhöz ingatlan javak is tartoznak;

b) midőn az ellenérdekű örökösök különböző örökségi jogcímekre t. i. szerződésre, végrendeletre vagy törvényre hivatkoznak;

c) midőn a jogcím ugyanaz, de annak alapján ellentétes igények támasztatnak.

Egyezség.

392. §. A bíróság köteles a 368. és következő §§-ok minden esetében valamennyi érdekelteket egy kitűzendő határnapra megidézteni, és közöttük az egyezséget, és pedig ha az eredményhez kilátás mutatkozik, ismételve is megkísérteni.

393. §. A létrejött egyezség jegyzőkönyvbe iktatandó s egyszersmind oly esetben, melyben törvény szerint gyámhatósági jóváhagyás kívántatik, az eljáró bíróság által ez utóbbinak jóváhagyása alá terjesztendő.

Ha az egyezségben telekkönyvezett ingatlan javak is vannak érintve, a jegyzőkönyv minden oda vonatkozó iratokkal együtt az illető telekkönyvi bíróságnak küldetik át, mely a 388. §. értelmében járand el.

Perutrá utasítás.

394. §. Ha az egyezség nem sikerül: a bíróság a birtokon kívüli feleket per útjára utasítja; ha az örökösök közül egyik sem volna birtokban, a bíróság a körülményekhez képest határozza el, melyik tartozik a pert megindítani.

Azonban sem ez intézkedésnek a per érdemére befolyása, sem perorvoslatnak ez intézkedés ellen helye nincsen.

395. §. A peressé vált hagyatékek biztonságáról és kezeléséről, — ha eziránt az érdekeltek közt megállapodás nem történt, a bíróság mindaddig gondoskodik, valameddig az örökség átadása jogérvényes ítélet folytán nem eszközölhető.

Határidő a kereset beadására.

396. §. Midőn az örökösök ki nem egyezhetvén, per útjára utasítottak: a bíróság által zárhatóidő tűzendő ki, mely alatt azon fél, ki felpereskép fellépni tartozik, keresetét az örökösödési per bírójához (24. §.) benyújtani köteles.

397. §. Az örökösödési kereset benyújtására kitűzendő határidő 30 nappól áll, s azon határozatnak, melylyel az érdekeltek per útjára utasítvák, kézbesítésétől számítatik.

A kereset mellett eme határozat mindenkor felmutatandó.

A kereset beadásának elmulasztása.

398. §. Ha a fél, ki a kereset beadására utasított, a pert a kitűzött határidő alatt meg nem indítja: az osztály megtétele s az örökség átadása, a perre utasított igényre tekintet nélkül a törvény illetőleg végrendelet alapján azon törvényszék által, mely az örökösödési perben határozni illetékes lett volna, bármely érdekelt fél kérelmére azonnal eszközözendő.

399. §. Az örökösödési perben hozott jogérvényes ítélet a megítélt jogok telekkönyvi bekeblezésére nézve a hivatalos bizonyítvánnyal (388. §.) egyenlő tekintet alá esik.

Gyámhatósági biztosítás.

400. §. Ha az örökös kiskorú, vagy gondnokság alatti személy: a gyámhatóság hivatalból köteles intézkedni az iránt, hogy az örökség biztosítottassék, s a mennyiben az nyilvánkönyvek tárgyát képezi, a hivatalos bizonyítvány illetőleg bírói ítélet alapján az örökös javára bekebleztessék.

Hagyományok érvényesítése.

401. §. Egyes hagyatéki darabok vagy készpénz hagyományozása, ha az örökösök által kétségbe vonatik, nem osztály útján, hanem az örökösök ellen intézett kereset által érvényesítendő.

A szent korona képviselőjének értesítése.

402. §. Ha valamely örökös törvényes örökösök és

végrendelet nélkül halt el, erről a szent korona képviselője mindjárt a halálestet beérkezéssel hivatalból értesíttessék.

A bíróság ily hagyatékra törvényszerű biztonságáról a fentebbi szabályok megtartása mellett gondoskodik.

Az érdekeltek megidézése.

403. §. Ily esetben egyszersmind mindazok, kik magukat a hagyaték iránt örökösök, tulajdonosi vagy hitelezői minőségben érdekelteknek vélik, a hivatalos hírlapba háromszor közzé teendő azon felszólítással idézendők: hogy a bíróságnál egy évi határidő alatt jelenkezni, vagy igényeiket s illetőleg követeléseiket bejelenteni el ne mulasszák.

A bejelentett igények érvényesítése.

404. §. Ha a felhívás folytán örökösök vagy tulajdonosok jelenkeznek, kiknek igényeit a sz. korona képviselője elismerni vonakodik: azok a bejelentett igények érvényesítése tekintetéből keresetőknek a 398. §. szerint kitűzendő zárhatáridő alatti beadására, a netán jelenkező hitelezők pedig, a mennyiben követelések ellen kifogás tétetnék, a törvény rendes útjára utasíttatnak.

405. §. Ha igények nem jelentetnek be, vagy a bejelentettek jogerejű ítélet által érvényteleneknek mondatnak ki: a hagyaték az álladalmi kincstárnak lesz átadandó.

Perorvoslatok az örökösödési eljárásban.

406. §. A mennyiben a jelen fejezetben a perorvoslatok kizárva nincsenek: perekben a törvénykezési rendtartásban körülírt perorvoslatoknak, egyéb esetekben a semmitő székhez intézendő semmiségi panaszoknak van egyedül helye, mely a végzés vagy egyéb bírói intézkedés foganatosítását nem gátolja.

407. §. A gyámi és gondnoki eljárás iránt a polgári magánjog s az illetőségi törvény rendelkezésvén, az itt szabályzott eljárás azokra ki nem terjed.

II. Fejezet.

Holtnak nyilvánítás.

A kérelemre jogosított személyek.

408. §. A holtnak nyilvánítási eljárás megindítására következő személyek vannak jogosítva:

a) a hiányolt személynek házastársa, a házassági kötelék feloldása céljából;

b) annak törvényes örökösök, s örökösök hiányában a kir. fiscus az örökség birtokbavétele végett.

A bírói illetőség ez esetekhez képest a 25. §-ban van szabályozva.

A holtnak vélelmezés esetei.

409. §. Valamely távollévő vagy hiányolt személy meg-holtnak csak akkor vélelmezhető:

a) ha születésétől számítva nyolczvan év elmúlt, és tartózkodási helye tiz esztendő óta nem tudatik;

b) születési idejére való tekintet nélkül, ha tartózkodási helye harmincz egész esztendőn át ismeretlen maradt;

c) ha háboruban nehéz sebet kapott, vagy ha valamely hajón volt, midőn ez törést szenvedett, vagy ha más közel halálvesztélyben forgott, s azóta három év lefolyta alatt hiányoltatik.

A távollévő képviseltetése és idézése.

410. §. Az illető törvényszék, a mint a holtnak nyilvánítási kérvény hozzá beérkezett, gondnokot, s a 408. §. a) esetében különösen házasságvédőt is rendel.

Egyszersmind a hiányolt személyt egy évi határidőt magában foglaló hirdetmény által hírlapilag oly hozzáadással idézi, hogyha ezen zártidő alatt meg nem jelenék, vagy a bíróságot életben léte felől más módon nem értesitené: a bíróság a holtnak nyilvánítási kérvény érdemleges elintézésébe bocsátkozandik.

Tárgyalás.

411. §. A tárgyalás a folyamodó fél és a gondnok között a rendes eljárás szabályai szerint folytatandó. Ennek befejeztével pedig ítéletileg lesz elhatározandó, vajjon a halálestet bebizonyított-e, vagy sem.

Ha az ítélet a bebizonyítás mellett szól: abban egyszersmind a halálozásnak időpontja is mindenkor kifejezendő.

Felelkezés az ítélet ellen.

412. §. Az ítélet ellen a folyamodónak jogában, a 410. §. szerint kirendelt házasságvédőnek illetőleg gondnoknak pedig ha az elhalálozás bebizonyítottnak mondatott ki, köteleességében áll egész a legfőbb ítélő-székig felelkezéssel élni.

413. §. Ha a felsőbb bíróság az eljárásban lényeges hiá-

nyokat vesz észre: ítélethozatal előtt azoknak kijavíttatását hivatalból eszközöltesse.

A holtnak nyilvánítás hatálya.

414. §. Azon nap, melyen a holtnak nyilvánítási ítélet jogerejűvé vált, a hiányolt személy joghatályos elhunytá napjául tekintendő.

A holtnak nyilvánítás azonban nem zárja ki annak igazolását, hogy a távollévő korábban vagy későbbben halt el, vagy hogy még életben van. Ez utóbbi esetben az, ki a bírói holtnak nyilvánítás alapján valamely vagyont birtokába vett, jóhiszemű birtokoskép tekintendő.

III. Fejezet.

Elvesztett okiratok megsemmisítése.

A kérelem.

415. §. Az elvesztett okirat megsemmisítése iránti kérelem az okiratnak legutolsó birtokosát, vagy jogutódját illeti, és a 26. §-ban kijelölt bíróságnál nyújtandó be.

A kérvényben az okirat kelte és tartalma lehetőleg pontosan körülírandó.

Az okirat birtokosának megidéztetése.

416. §. Ily kérelem folytán a bíróság az elvesztettnek állított okirat netaláni birtokosát hírlapi hirdetmény által szólítsa fel, hogy a kérdéses okiratot, vagy ahhoz igényt a felhívás hírlapi első megjelenése napjától számítandó egy év alatt annál bizonyosabban bejelentse, mert különben az okirat semmisnek és hatálytalannak fog nyilváníttatni.

A hirdetvény az okirat lehetőleg pontos leírását foglalja magában, s a bíróság helyén nyilvánosan kifüggesztessék, s egyszersmind a hivatalos hírlapba háromszor beiktattassék.

417. §. A folyamodó kérelmére a bíróság mindjárt a hivatalos felhívás kiadása alkalmával oly intézkedést tegyen, hogy az elvesztett okiratra további bírói rendeletig semmi fizetés se történjék.

Az adós vagy kibocsátó, ha tudva van, a megsemmisítési eljárás megindításáról mindig értesítendő.

Tulajdoni kereset.

418. §. Ha a kitűzött határidő alatt valaki a kérdéses okirat birtokosául jelentkezett: annak, ki a megsemmisítési kérvényt benyújtotta, harmincz napi határidő szabandó, mely alatt tulajdoni keresetét a jelenkező birtokos ellen, igényeinek különbeni elvesztése mellett, meg kell indítania.

A tárgyalás a rendes eljárás szabályai szerint történik.

Az okirat semmisnek nyilvánítása.

419. §. Ha pedig a hirdetvényi határidő alatt senki sem jelentkezett: az okirat a folyamodó kérelmére végzésileg semmisnek és elenyészettnek nyilváníttatik; miről mind azon fél, kinek a megsemmisített okiratnál fogva valami kötelezettséget kellene teljesítenie, értesítendő, mind a megsemmisítés ugyanazon módon, mint az azt megelőzőt hirdetmény, nyilvánosan közléteendő.

IV. Fejezet.

Örökemléküli bizonyítás.

A bizonyítás helye és nemei.

420. §. Az örökemléküli bizonyításnak a per folyama alatt, sőt a per megindítása előtt is helye van, ha az ellenfél abba beleegye; vagy ennek hiányában, ha folyamodó kimutatja, hogy bizonyítékát, melyet jogainak érvényesítésére, vagy védelmére kíván használni, a per kimenetéig elveszítheti.

Az örökemléküli bizonyítás nemei: az előleges tanukihallgatás és előleges bírói szemle.

Előleges tanukihallgatás.

421. §. Az előleges tanukihallgatás a bizonyítási kérdőpontok melléklése, s a tanu nevének, polgári állásának és lakhelyének pontos előadása mellett azon bíróságnál kérendő, melyet a perbeni törvényhatóság illet.

Sürgős esetekben a tanut azon bíróság is kihallgathatja, melynek kerületében a tanu tartózkodik.

422. §. A bíróság ily kérdés felett rendszerint az ellenfél meghallgatása nélkül határoz. Az ellenfél megidézésének akkor van helye, ha az tudva van, és halasztás veszélye nélkül megidézhető.

Ha azonban az ellenfél önként jelenkezvén, ellenkérdőpontokat nyújt be: a tanu ezekre is kihallgatandó.

423. §. A bemutatott kérdőpontokat a bíróság vizsgálja meg; s ha azok a közérkölség, vagy a tárgynak fenyegető eljárás alá tartozásága, avagy a tanunak a 135. és 136. §§-ban

körülrít minősége tekintetében kérdésen felül állanak, a tanukihallgatást azonnal rendelje el s foganatosítsa.

A tanu-kihallgatás a tanuk általi rendes bizonyítás iránti szabályok szerint teljesítendő.

A tanuvallomásokról felvett jegyzőkönyv megtekintése, s másolatbani kivétele mindegyik félnek megengedtetik.

Ismételt kihallgatás a per folyamában.

424. §. Ama bizonyítási kérdőpontok, melyekre a tanu előlegesen kihallgattatott, a perben ujlág melléklendők; ugy szintén a bíróság is, ha tanubizonyításnak találja szükségét, a tanukihallgatást ujlág rendelje el.

425. §. Ha az előlegesen kihallgatott tanuk nincsenek többé életben, a már letett vallomás a tanui rendes bizonyítékkal egyenlőnek tekintetik.

Azon kifogások azonban, melyek a tanuk vagy nyilatkozataik ellen általában tételhetnek: az előlegesen kivett tanubizonyíték ellen is érvényesíthetők.

Előleges birói szemle.

426. §. Az előleges birói szemle megtartására, annak tárgyaihoz képest azon személyi, vagy birtok-bíróság van hivatva, melyet a perbeni eljárás illet, s ingóságokra nézve, ha a késelem veszélylyel járna, azon bíróság, melynek kerületében a szemle tárgya létezik.

427. §. Ha az ellenfél tudva van, s halasztás veszélye nélkül megidézethetik: a bíróság által a szemléhez meghívandó. Ily esetben a szakértőket a felek választják.

Ha az ellenfél megidéztetése nem lehetséges: a szakértőket a folyamodó javaslatára tekintet nélkül a bíróság hivatalból nevezi ki.

428. §. Az előleges birói szemle ugyanazon elvek szerint ítéendő meg, melyek a 425. §-ban a tanukra nézve megállapítottak.

V. Fejezet.

Eljárás a hitbizományi ügyekben.

A hitbizomány fogalma,

429. §. A családi hitbizomány oly rendelkezés, mely-nél fogva valamely vagyon minden jövődő vagy legalább több nemzedékre a család elidegeníthetlen és feloszthatlan örökségének nyilvánítottatik.

és nemei.

430. §. A hitbizomány közönségesen vagy elsőszülöttségi, vagy izörökség vagy korörökség, a szerint, a mint az alapító az utóöröklést vagy az idősb ágbeli elsőszülöttnak, vagy a családból legközelebbi izen állónak, több egyenlően közel állók közt pedig az éveire nézve idősebbnek, vagy az ágra nem tekintve, a családbeli legkorosabbnak rendelte.

Kétség esetében az elsőszülöttségi örökség inkább vélelmeztetik, mint az iz- vagy korörökség, és az izörökség ismét inkább mint a korörökség.

Örökösdés a hitbizomány nemei szerint.

431. §. Elsőszülöttségi örökségnél az ifjabb ág csak az idősb ág kihaltával jut a hitbizományhoz, úgy hogy az utolsó birtokosnak fivérét annak egyenes ágon leszármazó törvényes ivadéka megelőzi.

432. §. Midőn az alapító azt rendeli, hogy a hitbizomány mindenkor a családbeli legközelebbi tagra szálljon, ez alatt az értetik, ki a közönséges törvényes öröklés szerint a férfimarádék közül a legközelebbi. Több egyenlően közel állók közt, hacsak a rendelkezésből ellenkező nem tűnik ki, a hitbizomány élvezete felosztatik.

433. §. Ha az alapító az elsőszülötti ág számára felállított hitbizomány mellett a további ágak részére második vagy több hitbizományt is állított fel, az első hitbizomány birtokosa s ennek maradáka csak akkor jut más hitbizományi örökséghez, ha a többi ágakban hitbizományra jogosított semmi maradáka sem létezik; s a hitbizományok csak addig maradnak egy személynél egyesítve, míg ismét két vagy több ágak nem erednek.

434. §. A leánymaradéknak rendszerint nincs igénye a hitbizományokra. De ha az alapító nyilván azt rendelte, hogy a fiág kihaltával a hitbizomány a leányágra szálljon át: ez a finemzedék számára határozott rend szerint történik; mindazonáltal a hitbizományi öröklésben a fiörökösök a leányági örökösöket itt is megelőzik.

Feltételek a hitbizomány felállítására.

435. §. A hitbizományok felállítására királyi jóváhagyás kívántatik.

A kérvény a hitbizományi ügyekben illetékes bíróságnál nyújtandó be, mely azt, — a mennyiben kellőleg felszerelve látja, indokolt véleménye kíséretében a magyar kir. igazságügyi miniszteriumhoz terjesztendi.

A kérelem tárgyában a m. kir. igazságügyi és a belügyi miniszteriumok egyetértőleg intézkednek.

436. §. A hitbizomány felállítására kért engedelem megnyerése céljából kimutatandó:

a) hogy az örökségül rendelt vagyon az alapítónak szabad rendelkezése alá eső és osztatlan tulajdonát képezi;

b) hogy a mennyiben törvényes örökrészre (legitima) jogosított örökösök léteznek, ezeknek e részbeni joga a hitbizomány felállításával rövidséget nem szenved;

c) hogy a birtokot semmi adósság nem terheli, vagy a létező jelzálogos hitelezők kielégítettésük tekintetében egyedül a jövedelmekre szorítkoznak (451. §.).

437. §. A kérvényhez egyszersmind az alapítási oklevél, valamint a hitbizományi örökségül rendelt vagyon jegyzéke, — mely utóbbinak a hitbizományi leltár készítésénél alapul kell szolgálnia, mellékeltessek.

438. §. Mihelyt a hitbizomány felállításai engedelem megadatott, tartozik azt a bíróság a folyamodó értesítése mellett a hivatalos lapokban közzétenni s egyszersmind az illető telekkönyvben feljegyeztetni.

Hitbizományi leltár.

439. §. A hitbizományi leltár, ha a hitbizomány még az alapító életében állítottatik fel, azonnal, mihielyt a bíróság az e végrei kir. jóváhagyásról értesítettett, ezenkívül pedig az alapító halálakor bíróság felveendő.

Ha az alapító halála után a hitbizományra rendelt vagyonban valamely hiány vagy kevesbülés mutatkozik, a bíróság köteles a tiszta hitbizományi örökségről új leltárt készíteni.

Az örökség biztosítása.

440. §. A hitbizományi örökség biztosítása a hitbizományhoz tartozó ingatlan javak tekintetében, a hitbizományi rendelkezésnek nyilvankönyvekbe iktatása által történik.

Az ingók minden nemei a tőkék kivételével a hitbizományi birtokos őrizete alatt maradhatnak, ki azonban köteles ezek átvételét, vagy a hitbizományi leltárban vagy külön okiratban elismerni.

Nyilvános és magán adóslevelek és a hitbizomány követeléseiről szóló minden egyéb okiratok birói őrizet alá veendő.

441. §. A hitbizományi tőkék hasznosításánál, felmondásánál és visszafizetésénél a kiskoruak vagyonát tárgyzó szabályok tartandók meg. A bíróság köteles a hitbizományi tőke hasznosítása iránt a gondnokot mindig s fontosabb esetekben a legközelebbi öröklésre hivatottakat is meghallgatni.

442. §. A hitbizomány részére magán személyeknél elhelyezett pénzüsszegek az adóslevélben és a nyilvankönyvekben világosan mint hitbizományi tőkék megjelölendők; állampapírok, ha az előmutatóra szólnak, a közpénztárak részéről lekötendők, ha pedig meghatározott nevekre vannak kiállítva, a hitbizományra átirandók.

A tulajdon megosztása.

443. §. A hitbizományi vagyon tulajdona az öröklésre hivatottak és tényleges birtokos közt meg van osztva. Azokat egyedül a főtulajdon, ezt pedig a haszonvételi tulajdon is illeti.

Főtulajdon.

444. §. A főtulajdon feljogosítja az öröklésre-hivatottakat a hitbizományi adósleveleknek birói kézbe való letételét kívánhatni, a hitbizományi vagyon rosszul kezelését a bíróságnak bejelenteni, a hitbizomány és az utódok védelmére közös hitbizományi gondnokot ajánlani, s általában az állag biztonságára szükséges minden intézkedést megtehetni.

(Vége következik.)

TARTALOM: A kereskedői könyvek bizonyító erejének kiegészítéséről. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágostól. — Jegyzetek a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készült törvényjavaslatra. Gyárfás Istvántól. — A biztosítási ügyről. (Folytatás.) — Észrevételek a magy. kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.” (Folytatás.) — Tárcza. A „Budapesti ügyvédi egyesület” közgyűlése.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1867. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

<p>Megjelenik minden vasárnap. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői iroda: Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	---

A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készített törvényjavaslat hiányai.

(Folytatása.)

IV. Az eljárásról.

1. Az eddigi és a törvényjavaslatban szabályozott sommás eljárás közt lényeges különbség mutatkozik; eddig a sommás eljárás az 1836. XX. és 1840. XI. tézisek, az 1863. szeptember 19-én 12848. s 1864. július 14-én 12278. számok alatt kibocsátott udvari rendeletek szerint ki volt zárva azon keresetekre nézve, melyek bonyadalmas bizonyítási eljárás nélkül könnyen tisztába nem hozhatók; a törvényjavaslat azonban ezen megszorítástól eltért és a sommás perekben minden bár mennyire bonyadalmas bizonyítási eljárást megengedett. Ugyanazért nem helyeselhetem a 60. §. a) pontjának azon rendelkezését, hogy 300 ftig terjedő keresetek a sommás eljárás alá csak akkor soroztattak, ha a követelés teljesen igazoló okiratokon alapul; a bizonyítékok minden nemének feltétlen megengedése mellett ezen megszorításnak értelme nincsen, annyival inkább, minthogy az eddigi törvények szerinti sommás eljárás, mely a bizonyítékok alkalmazását ugyancsak megszorítja, a csak tanukkal igazolható követelésekre nézve korlátlanul használtatott. De nem helyeselhetem az e) alatti pont azon rendelkezését sem, hogy a szerződésnek a bérlemény rongálása alapjáni megszüntetése a rendes peruttra utasított; annyival inkább minthogy az ezen perrel tökéletesen hasonló kártérítési kereset a g) alatti pont szerint a sommás eljárás alá soroztatott, és ama per a gyors elintézésre bizonyára ugyanannyi igényt tarthat mint az utóbbi kereset. — A 60. §. fogalmazása és felosztása kételyt ébreszt bennem az iránt, vajjon tekintettel a c) és d) alatti pontokra a két évnél régibb kamatok, életjáradék, tartási és élelmezési költségek teljesítése vagy a két évnél régibb bér megfizetése iránti keresetek a sommás eljárás alá akkor sem tartoznak e, ha az igénybe vett egész összeg 300 ftot meg nem halad; de az iránt is vajjon tekintettel az a) alatti pontra a d) alatti pont rendelkezése akkor is foglalhat e helyt, ha a bérleti szerződés nincsen írásbelileg megkötve és így magára a szerződésre nézve kétség fenn forog.

A bérlő a bérbeadó ellen a bérlemény nem használhatása, illetőleg a bérbeadó a bérlő ellen a bérlemény rongálása miatt kártérítési keresetet indíthat, akár van az ehhez való jog a szerződésben felvéve akár nem, mert az a törvényből és a bérleti viszonyból folyik; nem értem tehát mi értelme van a javaslat idézett pontjában megállapított feltételnek, „ha ehhez való joguk a szerződésben foglaltatik?” a kereseti jog ugyanaz maradván, akár tétetik róla a szerződésben külön említés akár nem,

miért tétetnék az eljárás neme ezen körülménytől függővé?

Az i) pont alatti rendelkezésből az következnek, hogy a három hónapos tulajdonos vagy haszonbérlő a rövid visszahelyezési keresettel birtokháborítás esetében nem élhet, a mit valóban a törvényjavaslat készítőinek szívesen nem imputálhatnák! Hogy a rövid visszahelyezés eljárása és menete a javaslatban szabatosabban meg nem állapított, és hogy e tekintetben még ezentul is az 1802. XXII. és az 1807. XIII. törvénycikkek rendeleteivel kell boldogulnunk, bizonyára megrovandó.

A sommás eljárást kiterjesztendőnek vélném:

a) a napi piaczi forgalomból származó adásvevési üzletekre s alkukra határozatlan összeg erejeig azon megjegyzéssel, hogy a napi piaczi forgalom fogalma minden kételyt kizáró módon előlegesen meghatározandó lenne:

b) minden auszugalis keresetekre határozatlan összeg erejeig addig és akkor, ha és a meddig a kereskedői könyv bizonyító erővel bír, azon megszorítással azonban, hogy az 1840. XV. t. cz. II. R. 18. §-a épségében meghagyassék.

2. A 61. §. rendelkezését nem helyeslem; mert nem képelek esetet, a melyben egy okirat valódisága, mely a sommás eljárásban be nem igazoltathatott, a rendes peruton még is bebizonyíthatnák; vagy beigazolható az okirat valódisága felperes által, akkor ő azt ugyanazon módon teheti a sommás mint a rendes peruton; vagy be nem tudja igazolni felperes a valódiságot a sommás eljárásban, akkor ő arra a rendes peruton sem lesz képes, minthogy itt csak azon bizonyítékok állnak rendelkezésére mint amott; mi célja lenne tehát a rendes peruttra utalásnak?

Egyébiránt a szóban forgó 61. §. végszavai ellentétben is állanak a 108 §. rendelkezésével, mennyiben ez utóbbi szerint sommás ügyek még egy más esetben is tétethetnek át rendes peruttra.

3. A 63. és 64. §-ok rendelkezése a 42. §. határozatával merően ellentétben áll; ez utóbbi szerint a bíróság érdekeltsége miatti kifogás iránti határozat az igazságügyminiszternek van fenntartva, az előbb említett szakaszok azonban e határozatot a kifogásolt bírónak magának vindicálják: megvallom hogy e két egymásba ütköző rendelkezést nem tudom összeegyeztetni.

A 63. §. azon kitétele, hogy alperes az illetőségi kifogását elvető határozat ellen semminemű jogorvoslattal nem élhet, oda látszik mutatni, mintha alperes e tekintetbeni panaszát még az ügyérde mébeni jogorvoslattal sem hozhatná kapcsolatba, mintha tehát az első bíróság ezentul az illetékességi kifogás elvetésére nézve jogérvényesen és meg nem támadhatlanul ítélné. Ez semmi esetre sem lenne helyeselhető, miután épen a szönyegen lévő szakasz azon esetben, ha az illetékességi

kifogásnak hely adatott, e kérdésnek felsőbb bírósági elintézését megengedi; ugyanazért a „semminemű“ és „jogorvoslattal“ közt „külön“ lenne besorozandó.

4. A 66. §. azon rendelkezése, hogy alperes meg nem jelenése esetére a felperesi kérelemhez képest elmarasztalendő, nem helyeselhető: mert az elmarasztaláshoz nem elegendő, hogy a keresetben felhozott ténykörülmenyek valók legyenek, hanem az is megkívánatik, hogy ezen ténykörülmenyek a fennálló törvények szerint felperes javára az igénybe vett követelést vagy jogot megalkossák: ugyanazért ezen szakasz első bekezdésének végzavai helyett a következőket „s azoknak tekintetbe vételével ítélet hozandó“ gondolnám alkalmazandóknak.

Mi történjék akkor, ha felperes meg nem jelenvén alperes védelmét előterjeszti, a védelemre felhozott ténykörülmenyek azonban tekintettel a keresetlevélben felhozott bizonyítékokra a kereseti jogot meg nem erőltetik, arról a 66. §. nem intézkedik. Például: A. keresetében előadván, hogy ő a B. és C. alatti tanuknak a becsatolt kérdőpontokra kiveendő vallomásaival igazoltan 100 ftot kölcsön adott, alperes védelmében azt adja elő — felperes meg nem jelenvén — hogy ő a 100 ftot felperestől nem kölcsön, hanem ajándékba kapta; mit kellesen most már a bíróságnak tenni, felperest keresetével elutasítani vagy a keresetben hivatalt tanukat kihallgattatni?

5. A megjelenési határidő kitűzését leghelyesebb lenne a bíró belátásába bízni oly formán, hogy midőn a gyors elintézés tekintetéből minél kisebb határidő kitűzessék, más részről a megidézendőnek még is tekintettel a fennforgó körülményekre, védelmének előkészítésére szükségesnek mutatózkodó időköz engedessék. A 71. §. meghatározása a gyakorlati élet igényeinek nem felel meg, számos esetekben négy nap sok, más esetekben pedig nyolcz kevés; a bíró miután sem a megidézendőnek egyéni, sem lakásának helyi viszonyait nem ismeri legritkább esetben sem lesz képes a javaslatot rendeletét követni; végtére tekintettel a 82. §-ra rosztelkü adósoknak nagyon kívánatos alkalom nyújtatik a véghatározat késleltetésére. Az itt előadott megjegyzések a 88. §-ban meghatározott megjelenési határidőre is vonatkoznak, természetesen nem oly nyomatékka mint a fentebbi nézve, — mennyiben a rendes perutrá nézve a meghatározott megjelenési határidő meg nem tartásával kapcsolatban nem hozatott azon következmény, melyet a 71. §. a sommás pereket illetőleg megállapított.

6. A 80. §-ban minden kétely elhárítása tekintetéből kifejezendő lenne, hogy az ítéletileg megállapított

kötelezettség teljesítésére kitűzendő határidő az ítélet hirdetése napjától akkor is számítandó, ha az ítélet alperesnek meg nem jelenése miatt írásban kézbesítettik.

7. A 96. §-nak következőkép kell szólni „a ki periratát a kitűzött határnapon a pertárban át nem adja az ok előadása mellett egy halasztást igénybe vehet;“ különben úgy látszanék, hogy ezen halasztás a felek által csak azon feltétel alatt lenne igénybe vehető, ha alperes az elleniratot a kitűzött határnapon át nem adja. Az itt de jure engedélyezett halasztást annyival kevésbé tartom helyesnek, minthogy a 97. §. szerint a félnek még ha újabb halasztási kérelmével elutasítatik, némi határidő még is kitűzendő.

8. A jótálló és kezes közt jogi téren különbség nem lévén, e két ugyanazon jogi fogalomra vonatkozó kitételnek a 106. §-ban egy más melletti alkalmazása kételyre szolgáltatathatna alkalmat.

9. A 108. §. megbirálása tekintetéből a következő példát tartom felhozandónak: Felperes keresetében előadván, hogy ő a felmutatott kötelezvény tanúsága szerint alperesnek 100 ftot kölcsön adott, ez utóbbi a tárgyalásnál elismeri ugyan a kereset valóságát, a mennyiben azonban ő ezen összeget nem magának, hanem B. és C. tanuk vallomásaival igazolandólag D. megbízása folytán ez utóbbi részére és ez utóbbinak a kölcsönösszegnek idejébeni lefizetését tárgyzó kötelezettsége mellett vette fel, kéri D-t. szavatóskep beidézteni és ezen összegbe stb. elmarasztalni.

Senki sem tagadandja, hogy az alperesi előadás valódiságát feltételezve, alperes jogosítva volt szavatóskep D-t. beidézteni, — mi okból lenne azonban itt felperes keresetével a rendes eljárásra utasítandó, holott alperes kötelezettségét teljesen elismerte, holott az alperes és D. közötti viszonyok a felperesi kereseti jogra épen a legkisebb befolyással sem vannak? Azért talán, mert a két kérdés együttesen elítélendő, és ennél fogva a főper elintézése a szavatossági per folyamata által késleltetik? hiszen a rendes perutrá utalással ezen késedelem megint beáll.

De továbbá mi módon jöhetne a fentebbi esetben a bíró annak meghatározásához, van e helye a szavatosságnak vagy sem? természetesen csak a B. és C. tanuk kihallgattatása útján; nem tűnnék e különösnek fel az ügyet a sommás bíró által úgy megvizsgáltatni, hogy fejében határozatot hozhasson, a határozat hozatalát pedig megint egy elkülönített eljárásnak egy más bíróságnak fenntartani. Tegyük fel a fentebbi esetben, hogy

TÁRCZA.

A mentőhajók intézete Angolországban.

Angolhon számtalan humanistikus-intézetei közt, melyeket áldozatkész s nemes keblű magánosok hoztak létre s tartanak fenn szakadatlanul, alig találunk olyanra, mely az emberbarát figyelmét oly nagy mértékben igénybe venné, elismerését annyira kiérdemlé, mint a mentőhajók intézete.

Hogy a három egyesült királyság szigeti fekvése, sziklás tengerpartjaiknak természeti minéműsége, valamint lakosainak úgy a hadi mint a kereskedelmi hajózás s az evvel szükségképen összefüggésben álló hajóépítés és hajófelszerelés, nem különben a halászat körüli ernyedetlen tevékenysége a mondott intézetnek s az annak élén álló vállalkozó társaságnál tág működési kört nyit, s hogy Nagy-Britannia ilyféle intézetre s annak minél kiterjedtebb tevékenységére talán inkább szorult, mint bár mely más ország, azt bizonyítani is szükségtelen. Mindemellert Angolországban kívül is igazoltnak fog tekintetni ezen intézménynek szóba hozatala, miután tengerviharok az ember életét mindenhol fenyegethetik, s az életet nemcsak hajósok, kereske-

dők s utazók, de kivétel nélkül mások is a javak legbecsessebbjének tekintik.

Az angol mentőhajók nemzeti intézetének társasága 1824 óta áll fenn, mely évben az, elég szerény eszközök alapján, jött létre. Ez évtől kezdve az 1839. év végéig a mondott intézet 11400 emberéletet mentett meg a hullámok tátongó sirjából. Magában az 1859-ik évben a hajótörésből megmentett 2330 egyén közül 260 a mentőhajóknak köszönheti a végveszélyből kiragadását, mindemellert még is 1650-re tétetik a hajótörésben menedék nélkül elveszetteknek száma az említett évben.

Az illető vállalkozó társaság tulajdonához tartozó mentőhajóknak száma az 1859. év végével 100-ra ment. Az angol Lloyd társulat ügynökei s a tengerparti őrség tisztjei azonban már 1859-ben felhívták a társaság figyelmét a valódi szükség s a mentőhajók akkori száma közötti ki nem elégítő arányára s legalább is még 60 ilyféle hajók kiállítását s felszerelését ajánlották és sürgették.

Ki visszaemlékezik az 1848-ik évi aug. 17-iki rém éjre, mely nem kevesebbet mint 100 emberéletet s 124 hajót kívánt áldozatul, s mely borzasztó éj szörnyeiről akkor egy külön jelentés is tétetett a parlamentnek, vagy a ki tudja, miszerint az 1857-iki nov. 23-ik éjén át 44 halász lett a hullámok kérlelhetlen dühének áldozata, kik után 27 özvegy s 79 árva maradt hátra, az igazoltnak fogja tekinteni azon erélyt s buzgalmat,

a bíró a szavatosságnak helyét látván a keresetet rendes peruttra utalja, itt azonban a szavatosság meg nem ítéltetik, vagy viszont; van e annak értelme, hogy ugyanazon kérdés két egymásnak koordinált elsőbíróság eldöntése alá bocsájtatik?

A szövegben levő 108. §. a szavatos megidéztesének szükségéről szólván, meg kell jegyezni, hogy a felperesi kereset megidézéséhez a szavatos megidéztesé soha sem szükséges; a felperes és alperes közti jogviszony egészen függetlenül áll az alperes és az általa szavatoskép beitéztetni kívánt személy közti viszonytól, és azon kérdés eldöntése vajjon ez utóbbi tartozik e alperesnek szavatossággal vagy sem, és ha igen mennyire és mily feltételek alatt legkisebb befolyással sincsen annak megbíráására, alapos e a felperesi követelés alperes irányában vagy sem. Alapos legyen e az alperesnek szavatossa elleni igénye vagy sem, azt a sommás bíró által előlegesen megvizsgálatni, sőt a végleges eldöntésnek határozata által präjudiciáltatni, és a végleges határozatot még is a rendes peruti bírónak fenn tartani — megvallom oly különbség, melynek indoklását legnagyobb erőltetésem mellett sem voltam képes feltalálni.

10. A 109. §. ama rendelkezése, mely szerint a szavatossági alkereset az illetékességi kifogás érvényesítésére kiszabott időben beadandó, nem ajánlható az esetre, ha alperes maga a bírói illetékesség ellen is akar kifogást tenni; minthogy ily esetben ha az illetékességi kifogásnak hely adatnék, a szavatossági alkereset egészen hiába lenne indítva. Ez okból ezen rendelkezést következőkép módosíthatnám: „alperes, ki rendes eljárásban szavatosra hivatkozni kíván, tartozik az alkeresetlevelet a bírói illetékesség elleni kifogás benyújtására a 64. §-ban kiszabott időben, ha pedig a bírói illetékesség ellen kifogást tett és az elvettetett, a per felvételére folytatólagosan kitűzött határnapon annyi példányban stb. benyújtani.”

V. A bizonyítékokról.

1. A 111. §-ban a „bebizonyítandó” szó előtt a következő kitételt „sommás eljárásban pedig a tárgyaláskor” vélném betolandónak, minthogy különben e szakasz rendelkezése szerint a bizonyítási kötelezettség a peres feleket csak a rendes eljárásban azaz ott hol periratok előfordulnak terhelhetné.

A 112. §. következőkép szerkesztem „minden állítás, melyet valamelyik peres fél a perbíróság előtt világo-

san vagy az által elismert, hogy azt a tárgyaláskor illetőleg a következő periratban különösen és határozottan meg nem tagadta, valónak tartandó.” A bíróságon kívüli elismerést pedig egy külön §-ban tárgyznám, e helyütt különösen megállapítván azt, hogy a bíróságon kívüli elismerésnek komolynak és oly egyén előtt tétnek kell lennie, melyről a beismerő alaposan feltehetette, hogy érdekében van az igazságot megtudni; valamint azt is, hogy a beismerés, ha az bár mily hatóság vagy bíróság, de nem a kérdéses per illetékes bírósága előtt tétetett, bíróságon kívülinek tekintendő.

Sajnosan veszem észre, hogy a törvényjavaslat az ugynevezett qualificált azaz oly beismerésről nem tesz említést, melylyel valaki az ellenfél által állított tényközlésnek csak egy részét ismeri el; hogy e tekintetben biztos rendelkezésre szükségünk lett volt, a következő jogeset, melyben mint alperes ügyvédje állottam, igazolja. Felperes keresetében előadja, hogy ő alperesnek 100 ftot kölcsön adott és hogy alperes noha ezen tényközlést B. és C. tanuk előtt elismerte a fizetést még is megtagadja; ennek ellenében alperes a tárgyalásnál elismeri ugyan a 100 ft. felvételét, tagadja azonban, hogy ő ez összeget felperestől kölcsön vette, hanem állítja, hogy ő azt bizonyos felperes érdekében tett fardozásai jutalmául kapta; a kihallgatott tanuk egybehangzólag azt vallották, hogy jelen voltak midőn felperes alperest a kölcsön adott 100 ft. visszafizetésére felhívta, és hogy akkor alperes az összeg felvételét ugyan elismerte, a visszafizetést azonban megtagadta az okon mert e pénzt nem kölcsön vettnek, hanem jutalmul kapottnak állította. Hogy kellene a dolog ilyen állásánál a bírónak határozni? Az eljáró első bíróság felperes keresetét megítélte, mert alperes a kihallgatott tanuk vallomásai szerint bíróságon kívül, de a perben is az összeg felvételét elismerte, azon állítását azonban, hogy ő azt jutalmul kapta a felperesi tagadás ellenében semmivel sem igazolta; a másodbíróság azonban keresetével felperest elutasította, mert keresetének azon alapját, hogy ő alperesnek a pénzt kölcsön adta, az alperesi tagadás ellenében nem igazolta, — mert továbbá a keresetbeli állítás az alperesi beismerés által csak annyiban vétethetik bebizonyítottnak, a mennyiben azt alperes világosan beismerte; az ügy harmadbírósági ellátás alá nem vétetett; érdekes lenne megtudni, hogy határozná egy bíróság az előadott esetben, ha a beismerést illetőleg csak a javaslat 112. §. szolgálna zsinormértékül!

3. Bárha a 115. §. harmadik bekezdéséből kitetszik,

melylyel Angolhonban a tengeri veszélyből megmentés fontos művén azóta szakadatlanul munkálkodnak.

Az 1860-ik évi május és június havában dühöngött tengeri viharok a mentőhajók jótékony-intézetének hasznát s szükségét ujjolag emlékeztetbe vissza idézték s kétségen kívül emelték, miután e viharok csak a keleti tenger partjain Angolhonnak 179 halászt temettek el a hullámok alá, kik után 100 nő maradt özvegyen s 200 gyermek jutott árvaságra.

Az illető vállalkozó társaság feladata mindenesetre nagy és súlyos.

Minden egyes mentőhajó kiállítása, magának a hajónak kötelekkel s egyéb szükséges mentő eszközökkel való felszerelése, a hajó állomási helyének felállítás, s minden szükséges kellékekkel való ellátása 300—400 font sterlingre rug — a szolgálat-tételre való alkalmas állapotban fenntartása pedig s hajónak s állomási helyének évenként szinte nem kevesebbet mint 30 font sterlinget vesz igénybe.

E mellett még tekintetbe veendő az idővesztés, a költségek és személyes áldozatkészség, melyet a mentés műve számos oly esetekben is igényel, melyekben a mentő hajó rendelkezésének megfelelő tevékenységét valósággal még ki sem fejtette.

Igy például az 1859-ik évben a társaságnak sikerült 39 esetben a hajótörés által veszélyeztetetteknek mentőhajókat által

segítséget nyújtani; más 28 esetben a veszélyeztetett hajók azon perczen, midőn a mentőhajó az adott veszélyjelre megindult, a veszélyt már szerencsésen elkerülték, vagy másféle segély-nyújtásban részesültek. Gyakran megtörténik, hogy a mentőhajók matrózai a köteles szolgálatra megindulnak, de a valóságos szolgálattételüket igénybe vevő alkalom vagy veszély még mielőtt segélykezet nyújthattak volna esetlegesen elhárítatik.

Ezen eseteket s az év negyedenként megtartandó gyakorlati hajózásokat is beszámítva, a mentőhajók legénysége 1859 4000 szolgálati nap által volt igénybe véve. Minden szolgálat heves zivatar közt gyakran sötét éjjeli órában adott veszélyjel folytán végeztetett.

E szolgálat-tétel vagy segély nyújtás költségeihez még különféle más költségek is járulnak, mint: a hajók számának, s azok állomási helyeinek szaporítása, járművek, szekerek előállítása, melegedő szobák berendezése stb.

A mentőhajók nemzeti intézetének társasága 1860-ban 10950 font sterling kiadást mutatott ki; e kiadáson felül még az illető hajók matrózainak az említett évben fizetett jutalomdíjak 1100 font sterlingre rugtak, végre különös bátorsággal s önfeláldozással véghezvitt megmentésekért 1 arany s 20 ezüst érem osztott ki a mondott évben, mely adakozások egyes magánosok bőkezű járulékaiból fedeztettek.

Dr. E. Á.

**

hogy a második bekezdésben csak oly adóslevelekről tétetik rendelkezés, melyek kölcsönügyletekről vannak kiadva, minden kétely elhárítása tekintetéből kívánatos lenne a második bekezdésben „adóslevélnek” előtt „kölcsönről kiállított” szavakat tenni, nehogy e rendelkezés más ügyletekben tessen adásvevés, összeszámláról stb. kiadott adóslevelekre is alkalmaztassék.

4. A 117. §. rendelkezésének helyességét nem vitatom az esetre, melyben a váltó kölcsönügyletekről van kiadva, de megtámadom az esetre nézve, a melyben a váltó egyéb ügyletről van kiállítva; ez utóbbi esetben midőn a váltó igazoltan nem kölcsönről, hanem egyéb ügyletről van kiállítva nem látok semmi okot a 115. §. első bekezdésében foglalt általános rendelkezéstől eltérni, annnyival inkább minthogy ily váltóknál a kölcsön leolvasása a váltó alapját képező ügylet természeténél fogva ki is van zárva. Valljon akkor, midőn a váltón lévő elfogadói aláírás a 116. §. rendelete szerint két tanuval van ellenjegyezve, amaz hasonlóképp teljes bizonyítékot nem képező adóslevélnek tekintendő-e? ez oly kérdés, melynek megoldását a szönyegen lévő rendelkezés bizonyára elő nem segíti. (Folytatása következik).

Dr. W. F. ügyvéd.

Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához.

(Folytatás.)

A szavatosság.

Minden törvénykezési törvényhozásban eddig a szavatosság iránti szabályok a leggyengébbek közé tartoztak. A szavatossági pernek közönségesen előforduló felfogása, mely a jelen javaslat 108—110. §§-aiban is találja kifejezését, a római jog egyes helyeinek hibás magyarázatából a középkorban eredt.

Az ujjabbkori helyesebb felfogás szerint az anyagi jog meghatározza azon eseteket, midőn valaki egy másíknak bizonyos jog (pl. eladott tárgy tulajdona) iránt jótállani és elvesztés esetében viszkeresettel és kárpótlással tartozik. Ez a szavatosság lényege.

A végett pedig hogy a szavatos az ellene intézett viszkeresetben a főpernek hibás vagy hiányos folytatásából kifogást ne emelhesen, nevezetesen ne állithassa miszerint, ha ő védte volna a megtámadott vagy már elvesztett jogot, az ítélet másképp ütött volna ki, szükséges, hogy ő a főper létezéséről kellőleg értesíttessék (litis denunciatio) és jogosítva legyen a főperhez csatlakozhatni, védelmét legott előadhatni.

Mindez tökéletesen el van érve, ha kimondatik:

1. Hogy azon fél, mely harmadik személy ellen a per kimenétele folytán viszkeresetet indítani vagy kárpótlást igényelni jogosítottnak véli magát, tartozik ha alperesként áll a perben, a folyamatban lévő, ha pedig mint felperes akar fellépni, az indítandó pertől ezen harmadik személyt (a szavatost) jókor és bíróság útján értesíteni, hogy az ezután indítandó szavatossági perben, a védelem hiányos volta miatti kifogást már előre is kikerülhesse.

2. Az ily módon értesített harmadik személy jogosítva van a perben részt venni.

3. A ki szavatost akar értesíttetni, azt írásban a főper bírósága útján tartozik tenni, és pedig a felperes a kereset benyújtása előtt, vagy ha a szavatosság esete csak a tárgyalás alkalmával tűnik elő, ily eset beállásakor azonnal. Az alperes ezen értesítést az ellenírat beadására kitűzött határidő első felében tartozik tenni. A sommás eljárást illetőleg a javaslatnak 108. §-nak intézkedése helyes, csak hogy ugyanaz a felperesre is ki lenne terjesztendő, ki szinte csak a tárgyalás által

juthat a szavatos általi védelemnek szükségessége tudomására.

4. A bejelentett harmadik személy avatkozhatik a perbe ha akar, ha azonban nem nyilatkozik, vagy oda nyilatkozik, hogy beavatkozni nem kíván, ellene makacssági eljárásnak nincsen helye. A be nem avatkozás következménye csak abban áll, hogy a főperben hozott íreletet maga irányában is jogérvényesnek el kell ismerenie, ha mindjárt oly kifogásokat hozhatna is föl, melyek azt megdöntötték volna, ha jókor felhozattak volna.

5. Ha a bejelentett szavatos a perbe beavatkozik, ez a szavatossági és kártalanítási jog elismeréseül még nem szolgálhat.

Ezek szerint a szavatossági pernek a főperrel összevegyítése az újabb tudománnyal ellenkezik. Célyszerűtlen az:

a) mert a szavatosság iránti per időelőtti, mindaddig, míg el nincsen döntve, valjon a kárpótlandó jog el van vesztve vagy nincsen. Felesleges ugyan a perlekedés ott, hol a főperben a szavatosságot kereső fél meg győzhet, vagy a szavatos annak megbukása után önkénynt nyújtja a kellő kárpótlást.

b) Mert a bírói illetőségnek a csak külön viszkeresettel megtámadható szavatosra való kiterjedése ez utóbbira nézve sérelmes is.

A szavatos által nyújtandó védelem tehát annak nem kötelessége, (mert védelemre való kényszer ugyanis képtelenség) hanem joga, melynek nem használása a hibásan folytatott főper miatti kifogást szünteti csak meg. A főperben vesztes fél szavatossági keresetét csak a főper elvesztése után indíthatja azon személy ellen ki neki törvény szerint szavatossággal tartozik.

A jogelőd megnevezése (denunciatio auctoris) is lett volna e helyen szabályzandó, midőn t. i. a ki csak másnak nevében bírja a per tárgyát, az ellene indított dologi keresettől akképp szabadulhat, ha azt, kinek nevében bír, megnevezi, annak beidéztesét kéri, és ha az meg nem jelenik vagy alperes állítását tagadja, ez utóbbi jogosíttatik a per tárgyát felperesnek átengedni.

Az eljárást

illetőleg csak néhány kisebb megjegyzésem volna.

Mondatik ugyanis az 59. §-ban, „hogy oly keresetek melyek által eltérő eljárás folyamatbátétele célloztatik, hivatalból visszautasítandók.”

Igen természetes hogy oly ügy mely írásheli útra tartozik a felperes egyoldalú kívánságára sommásan nem tárgyalható.

De nem áll ez megfordítva is. Ha a felperes kereseti jogát a sommás bíróság előtt veszélyeztetnek látja, mi a sommás bíróságok már egyszer érintett hiányai miatt, nagyon lehetséges, és ha kész inkább a hosszabb utat választani, hogy célját nagyobb megnyugvással érhesse el, akkor, nézetem szerint, nincsen ok miért nem választhatná a lassúbb de biztosabb utat is, mert ez által az alperes igazságtalanságot nem szenved. A sommás eljárást csak a gyorsabb igazságszolgáltatás érdekében behozott kedvezménynek tekintem, melyről a felperes, ha jónak látja le is mondhat.

A sommás eljárásban a meg nem jelenés indokából hozott ítélet ellen azon esetben, ha a kézbesítés általában nem vagy nem a kellő idő alatt történt, a beadott semmiségi panasz, ha azt az első bíróság alaposnak találja, halasztó hatállyal bír. (83. §.) Ezen intézkedés dacára fordulhatnak elő oly esetek is, hogy a sommás bíró vagy roszeleklüleg vagy az ügy állásával nem sokat törődve ily alapos semmiségi panaszt is elveti, és a végrehajtást folytatja. Ily lehető visszaélés

ellen óvszerképen ajánlanám, hogy ily esetben a bírót is lehetne azonnal és rövid úton kárpótlásra szoríthatni. (Orsz. bír. ért. 110. §-a).

Beismerés.

A bíróság előtti beismerés vagy határozott vagy pedig hallgatóságos is lehet. Az utóbbi azonban a javaslatból ki lett hagyva. Sem itt sem a rendes per menetét szabályzó szakaszokban nem találom azon elvet kifejtve, mely nélkül írásbeli per nem is képzelhető, hogy t. i. minden fél tartozik az ellenfél állításaira egyenként és határozottan nyilatkozni, mert különben azon állítás, melyet határozottan és külön nem tagadja valószínűnek tartandó. Csak ezen elv kimondása által, nyerheti a tárgyalási rendszer azon kelléket miszerint minden félnek tudnia kell, mi vált kérdésessé és mi bizonyítandó be.

Egy harmadik személy birtokában levő okiratra nézve a törvényjavaslat a szavatossági perre utasítja az okirat használatára utalt felet.

Kiindulva a szavatosság elméletét magában foglaló fennebbi elvekből, e helyen csak azt jegyzem meg:

hogy az okokat, melyek szerint egy harmadik személy a kezei közt levő okiratot a perben veendő használat végett kiadni köteles, — a magánjog határozza meg. Az kinek ily okiratra van szüksége, tartozik ezen körülményről a birtokost, a szavatosságnál meghatározott idő alatt, annak felmutatása végett megintetni, hogy azután a fel nem mutató esetében az ebből származott kár megtérítését rajta követelhesse.

Dr. SCHNIERER GYULA,
egyet. mag. jogtanár.

Jegyzetek a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készült törvényjavaslatra.

(Vége.)

Ezekben foglaltatnak röviden a rttási javaslatnak a jkún kerületek specialis jogviszonyaira vonatkozó részleteire jóakaratu nézeteim, melyekhez záradékul csak annyit kívánok felemlíteni, hogy mivel a jkún kerületekben több községek a lefolyt 20 év nyomorai alatt anyagi tekintetben annyira sülyedésnek indultak, miszerint a törvénykezési költségekre a községek tetemesen megkevesedett jövedelmei elégtelenek lévén, kénytelenek már most is évenként ezek pótlása végett a lakosságra több ezerekre menő községi adót kivetni, vagy a mely községekben az ily adókivetés ellen legyőzhetlen idegenkedés s ellenszenv mutatkozott, ott egy közel jobb jövő reményében újabb meg újabb adóssággal tengették a törvénykezést; s e mellett a városi törvényszéki tagok fizetéseit kénytelenek valának annyira leszállítani, hogy a csekély fizetésre kellő szakképzettségű egyének törv. hivatalra kellő számban nem mindenütt vállalkoztak: hogy ezen életerős községekben az igazságszolgáltatás szent érdekei hátramaradást ne szenvedjenek, s az új rttási javaslat igen jótékony intézkedései életet nyerjenek, s főleg a sommás eljárásra utalt temérdek perek szakképzett becsületes s fáradhatlan városi főbírák kezéhez lehessenek bizva: e tekintetben nélkülözhetlen leendő több, anyagilag sülyedésnek indult községekre nézve, hogy ezek a képviselőház már elfogadott határozata értelmében évenként bizonyos mérsékelt országos segélyben részesíttessenek.

Függelékül megemlíteni kívánom, hogy a javaslat 52. §-ában a viszonzkövetelésnél e záradék: „ha felperes annak egyúttleges tárgyalásába beleegyezett“, csak a pereket fogja szaporítani, miután ha felperes be nem egyezik az egyúttleges tárgyalásba, alperes új pert kén-

telen kezdeni, holott különben a viszonzkövetelések figyelembe vétele a felek közti jogviszonyt tisztába hozná; kívánatos lenne tehát a fennebbi záradékot ezzel felcserélni: „ha az alperesi viszonzkövetelés a felperes által megkezdett eljárás (sommás vagy rendes) alá tartozik s a 38. §. rendeletével nem ellenkezik.“

A 140. §. nem egészen világos, vagy nem czélszerű, ugyanis ezt mondja: „a felek által kijelelt tanukat a bíróság végzés által rendeli be (t. i. magához), vagy ha czélszerűbbnek találná, azok kihallgatását átküldő levél mellett eszközli.“ Ebből „ha czélszerűbbnek találná“ az következne, hogy ha nem találja az átküldő levél melletti kihallgatást czélszerűnek a bíró, úgy illetőségi területén kívül lakó tanukat is magához rendelhet, mi a félnek igen tetemes költségébe fogna kerülni; a 140. §. tehát talán így állhatna:

„a felek által kijelelt tanukat a bíróság, ha saját illetőségi területén laknak, végzés által rendeli be; az e területen kívül lakó tanuk kihallgatását pedig stb.“

A 147. §. a tanuk vallomásai iránti észrevételeknek megtételére a feleknek 15 napi határidőt enged, ez új határidő azonban feleslegesnek látszik, mert a tanukihallgatásról a 138., 140. §§. szerint értesített felek mindjárt a tanukihallgatás berekesztése után folytatólag a jkönyvbe igtathatják észrevételeiket, minek megtörténte után a percsomó ítélet alá bocsátható leendő.

A 162. §. igen ritka esetekre szorítja a főeskü használatát, s pedig igen helyesen, ha tekintjük egyrésről azon könnyelműséget, melyet napjainkban az esküvésre nézve tapasztalunk; azonban másrésről figyelmet érdemel, hogy legtöbb esetben épen a jólelkű becsületes fél, különösen földmives népünk, ki mást is magához hasonlónak hisz, s ellenkezőt feltenni sem merne, épen e becsületes hiedelemben mulasztja el gyakran jogait törvényes jogi fegyverekkel előre védelmi erős állapotba helyezni, s midőn talán épen e becsületessége miatt perben állani kénytelen, igen gyakran nem bír semmi más jogi védelemmel, mint becsületes lelkével, melynek érzetében nyugodtan hivatkozik igazsága kiderítése végett esküjében istenére, s ha már a főeskü a másik fél beleegyezésétől feltételeztetik, sőt a főeskü tényei iránt mindkét félnek meg kell állapodni, e szigorú megszorítások mellett, ha a fél rosszlelkű, becsületes ellenfelét egyedüli bizonyítási módjától, a főeskütől, s ezáltal legigazságosabb keresetétől ellenkezése által megfoszthatja, legczélszerűbb lenne tehát a főeskü megítélését, ha ezt a másik fél ellenzi is, indokolt bírói belátásra bízni, vagy legalább a főeskü kínálását és visszakinálhatását fogadni el.

Méltánytalan, sőt mondhatni jogtalan eljárás látszik a 199. §. azon intézkedésében, hogy ha a per folyama alatt a fél ügyvéde lakását változtatta vagy eltávozott bíróságnál bejelentkezés nélkül: ez esetben a kézbesítendő irat a bíróságnál kifüggesztendő, melynek a kézbesítésével egyenlő jogi hatálya van. Ezáltal az ügyvéd gondatlansága, hanyagsága vagy hibája miatt az ebben ártatlan fél büntetettetik, ki ügyvédre bízván pere folytatását, a törvényszéki kifüggesztésekre nem figyel, hanem nyugodtan lát saját dolga után; midőn egyszer csak azt látja, hogy ellene végrehajtás vétetik eszközlésbe, mert a kifüggesztett ítéletet nem felebbezván senki, az ekkép ellene jogerejüvé vált. Igaz, hogy a 249. §. b) szerint e miatt perujítással élhet, de hátha az ellenfél, csakhogy őt a perujítás jótéteményétől is elejtse, félélveltelte után támadja meg végrehajtással: ekkor mi menedéke marad a félnek? fellépni kártérítéssel ügyvéde ellen; ez veszett fejszének még nyele sem.

A 199. §-t tehát czélszerű lenne oda módosítani, hogy a kézbesítendő irat a bíróságnál ugyan kifüggesz-

tendő, de a fél részére a 200. §. szerint egyszersmind gondnok rendelendő, ki a felet magát a tényről értesíteni, sőt érdekében a szükséges jogi lépést a törvényes idő alatt okvetlen megtenni köteles; a felét elhagyó ügyvéd pedig az elhagyás által okozhatandó kár arányához képest pénzbírságban elmarasztalendő.

A 249. §-t, miután ez eddig is az új bizonyítékok miatti perújításnál igen sok vitára adott alkalmat, czélszerű lenne e szavakkal bővíteni: „s a perújító fél hitelesen kimutathatja, hogy ez új nyomos bizonyítékokat az előbbi per alatt fel nem találhatta vagy elő nem mutathatta.”

A 271. §. véleményem szerint hiányos, mert — mint erre a „Jogt. Közl.” f. évi 18. sz. 91. lapján a figyelmet felhívni kívántam — világi és egyházi közpénztárkezelők ellen, megvizsgált számadásaiak folytán rövid úton hozott elmarasztalási határozatok; továbbá közigazgatási úton történt elmarasztalások; a sajtóvétségek, jövedéki törvényszéki ítéletek, valamint a bünvádi ítéletek vagyoni részeinek végrehajtásai e §. pontjaiban a javaslat szerint befoglalva nincsenek, holott a bünvádi ítéletek vagyoni végrehajtási módja iránt az 1843. évi bttó tkvi javaslat 430. §. is tüzetesen nem intézkedik; pedig jogi és alkotmányos elv szerint senkinek vagyonát más, mint a VIII. czím alatt foglalt szabályok szerint végrehajtás alá venni nem lehet; egyszersmind a bünvádi úton elítélt s letartóztatott fél részére, a mennyiben ön-maga másként nem intézkedik, mint távollévő részére, törvényes jogai megóvása végett ügygondnok rendelése czélirányosnak mutatkozik.

A 281. §. szerint a végrehajtó bíróhoz beadott végrehajtásmegszüntetési kérvény felett, hogy ki által, a végrehajtó bíró, vagy a per első bírója által hozatik-e, és pedig az ellenfél meghallgatása mellett-e vagy a nélkül? — e §-ban erről határozott intézkedés nem foglaltatik.

A 296. §-ban nincs kimondva, hogy az ingó tárgyak becsértéke ki által, vajjon a végrehajtó bíró vagy felperes által, s előre-e vagy csak árveréskor határozatik-e meg?

Hasonlóan a 299. §-nál, több végrehajtási kérvények beérkezése esetében a hitelezők rang- (talán helyesebben elsőbbségi) sorozatát az e §-ban említett bírói kiküldött-e, vagy a bíróság határozza meg? nem mondatik ki világosan.

A 317., 321., 325—327., 328. §§-ban leírási hibák vannak, végrehajtó levén írva végrehajtató helyett.

A 334. §-ban d) szerint e kifejezés: „hasznos marhák” igen tág értelmű; czélszerű lenne körülírni, pl. igavonó gazdasági marhák; hát a gulyabeli marha, szilaj ló, birka és sertés a hasznos marhák közé számítatik-e?

Minthogy a 347. §. szerint a vételár a telekkönyvi bíróságnál fizettetik le, s a követeléseket a bíróság fizeti ki; a 350. §. első sora, jelesen „mihelt a vevő az árverési feltételeknek eleget tett” szabatosabb kifejezést kíván, s talán, mivel a bíró ez eljárásáról jelentést tenni tartozik, ekként lehetne felvilágosítható: „mihelyt az eljáró telekkönyvi bíró arról, hogy a vevő az árverési feltételeknek eleget tett, hivatalos jelentését beadja, vagy e körülmény a vevő által a 348. §. szerint igazolatik, részére stb.”

A 360. §. felvilágosítást kíván azon részére nézve, hogy vajjon az elsőbbségi bejelentvények szinte a kiküldött bírói taghoz nyújtandók-e be vagy nem?

A 411. §. végpontja szerint a bíróság nem járhat el akként, hogy az ítéletben a halálozás időpontját is mindenkor kifejezze, mert ez ítélet ellen a 412. §. szerint felebbezéssel élni kellett, az elsőbírói ítéletben kitett halálozási időpont e miatt elenyészhet; ezenkívül

a 367. és 414. §§. nyíltan mondják, hogy a holtak nyilvánítt ítélet jogerejűvé váltának napja lesz a hiányolt személy joghatályos elhunyt napjául tekintendő; mivel pedig az elsőbíró az ő, vagy felsőbb ítélet jogerejűvé válásának napját előre nem tudhatja, azt ítéletében ki sem fejezheti.

Ennyit kívántam az új rrtási javaslatra szerény észrevételként előterjeszteni; a hol tévedtem, mentsen ki a jóakarát.

GYÁRFÁS ISTVÁN.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Polgári törvénykezési rendtartás.

(Vége.)

Hitbizományi gondnok.

445. §. Minden hitbizományra nézve gondnok rendelendő. A bíróság köteles e részben az öröklésre hivatottak javaslatára kellő tekintettel lenni, s a gondnok személyes tulajdonságai tekintetében a törvénynek, a gyámok iránti rendeleteit megtartani.

446. §. A gondnoknak kötelességében áll a hitbizományi örökösödésre hivatott utódok érdekeit képviselni, s a hitbizományi vagyon megtartása és jó karban fenntartása fölött öröködni. Tartozik továbbá a bíróságnak nemcsak a hitbizományi ügyletek iránt bekövetelt javaslatokat felterjeszteni, hanem a hitbizományi birtokos minden kötelesség ellenes, s az utódokra nézve káros állalatait is feljelenteni.

447. §. Fontosabb hitbizományi ügyekben, a mennyiben minden hitbizományi örökösök meghallgatása előszabva nincs (450. 459. §§.) a hitbizományi gondnokon kívül a legközelebbi hitbizományi örökösök közül is mindazok meghallgattnak, kik a bíróság székhelyétől annyira távol nincsenek, hogy meghallgatásuk nagy idővesztést okozhatna.

Különösen a gondnoknak a legközelebbi hitbizományi örökösökkel közösen a hitbizomány állagát tárgyazó minden perekben részt kell vennie.

Haszonvételi tulajdon.

448. §. A hitbizományi birtokos a haszonvevő tulajdonosnak minden jogaival és kötelezettségeivel bír. Őt illetik a hitbizományi vagyon és növedékebeli minden haszonvételek; ellenben ő visel minden terheket is.

449. §. A hitbizományi birtokos a hitbizomány állagán semmi lényeges változtatást nem tehet, hanem azt azon állapotban, a mint átvette, fenntartani köteles. De az állagnak az ő vétke nélkül történt kisebbségeért nem felelős.

450. §. Ha azonban előnyösebb gazdálkodás tekintetéből czélszerűnek látszik, földeket földekért elcserélhet, vagy a hitbizományi tőke egyharmadrészt ingatlanok szerzésére fordíthatja; de ehhez az öröklésre hivatottak s a hitbizományi gondnok meghallgatása mellett a rendes bírói hatóság jóváhagyása kívánatik.

Hitbizományi terhek.

451. §. A tényleges hitbizományi birtokos a hitbizományi jószágot adóssággal nem terhelheti. Ennélfogva a hitelezőnek csak a beszedett hasznokra lehet igénye, de nem a hitbizomány állagára, vagy a jövedelmek azon részére, mely az utódot illeti.

Ha mindazáltal valamely adósság bebizonyíthatólag oly hasznos beruházásokra fordított, melyek tetteleg a jószágon találtnak, vagy a hitbizományi bíróság beleegyezésével tétettek, annak megtérítését a hitelező, de csupán a hitbizományi jószág jövedelmeiből, a hitbizományi utódoktól is követelheti.

Az adósságok törlesztésére, ugy ezen, mint a 453. §. esetében a tiszta jövedelemnek tíz százaléka fordítandó.

452. §. A tényleges birtokosnak nem áll jogában oly intézkedéseket tenni, melyek által a közvetlen utód a birtok átvételében és teljes élvezetében akadályoztatnék. Ennélfogva minden időleges szerződések, mint a haszonbér, kölcsön, meghatalmazás s a t. a birtokos halálával lejártaknak tekintendők.

Bírói zár.

453. §. Oly hitbizományi birtokosok ellen, kik magukat tulnyomó adósságokba bonyolíták, vagy a kik a hitbizományi birtok állagát az erdők szerfeletti használása által avagy más módon rossz kezelés által lényeges károknak és veszélyeknek teszik ki: ha ez a szakértők lelete, vagy a törvényben alapuló egyéb bizonyítékok által kimutattatik, a hitbizományi gondnok,

vagy az öröklésre hivatottak kérelme folytán bírói zár alkalmazandó s a kezelés örökre vagy kellő ideig gondnokra bízandó.

Uj leltár a birtokos elhunytával.

454. §. Minden hitbizományi birtokos elhunytával új leltár készitendő, s ebben legelőbb a hitbizományi vagyon azon állapot szerint, melyben az a birtokos által hátrahagyatott, leirandó; azután, ha a hitbizománynak a szabadon előörökölhető hagyatéka számára a főleltárban előadott fővagyon szaporodása vagy kevesbülése miatt kárpótlást kell adnia vagy követelnie, ez kimutatandó, s vagy mint a hitbizomány követelése, vagy mint adóssága felhozandó.

Ezen kimutatás még akkor is készitendő, ha az örökhagyó minden szabadon előörökölhető és hitbizományi vagyona ugyanazon örökösre száll.

455. §. Ha a szabadon előörökölhető vagyonban s a hitbizománybani örökösödés különböző személyeket illet: ezek között kiszámítandó, mennyit kellessék a hitbizománybani közvetlen utódnak, függő vagy beszedett termések, lejárt vagy befolyt kamatok s járadékok, hitbizományi adóssághátralékok miatt, vagy más okokból a szabadon előörökölhető vagyonbani jogutódoktól követelnie vagy ezeknek megtérítenie.

456. §. Az utolsó évi hasznok a hitbizományi birtokos elhunytával, az előd örökösei és hitbizományi utód között oly módon osztatnak fel, hogy a függő hasznok ez utóbbit illetik, tartozik azorban az azok nyeresére fordított költségeket az előd örököseinek megtérítenie.

Egyéb haszonvételekre az előd örököseinek a haszonélvezés tartamához képest van igényök.

A hitbizomány megszűnte.

457. §. A hitbizomány alapítójának joga van a hitbizomány felállítását visszavonni, mind addig, míg valaki átadás vagy szerződés által jogot nem szerzett.

Az akarat visszavontnak tekintetik különösen, ha az alapítónak törvényes fiörököse születik, ki a hitbizományban benn nem foglaltatott.

458. §. A hitbizomány birtokosa magára nézve lemondhat ugyan jogáról, de ha bár még nem is létező maradékaira nézve semmikép sem.

459. §. A hitbizomány feloldható, ha a hitbizományra hivatott utódok nem vélelmezhetők. De a hitbizományi kötelék feloldásához a haszonvevő tulajdonos, és hirdetvényileg idézendő minden netaláni utódok beleegyezésén felül ezek gondnokának meghallgatása és a bíróság jóváhagyása is megkívántatik.

460. §. A hitbizomány elenyészik, ha elvész, vagy ha az alapítványban meghívott minden ágak, utódok reménye nélkül kihaltak. Az utóbbi esetben a főtulajdon a haszonvételi tulajdonnal egyesül, és a birtokos a hitbizományról a köztörvény szerint rendelkezhetik.

461. §. A családi hitbizománynak ezen minősége csak 40 évi szabad tulajdonképeni birtoklás által idősül el.

VI. Fejezet.

Hivatalos bizonylatok.

Hivatalos bizonyítványok a bíróság előtt ismeretes tényekről;

462. §. A felek a bíróság előtt írományszerűleg ismeretes tényekről jogügyeikben leendő használat végett hivatalos bizonyítványokat kérhetnek.

a hatályban levő törvényekről;

463. §. Az ország területén hatályban levő törvényekről bizonyítván kiadása azok részére, kiknek erre jogaik keresése vagy védelme végett külföldön szüksége van, közvetlenül az igazságügyminiszterium hatásköréhez tartozik.

Ily bizonyítványban az érdeklött törvény határozottan megjelölendő s lényeges tartalma szószerint idézendő, azonban a törvénynek minden értelmezése, vagy valamely jogesetre alkalmazása mellőzendő.

a másolatok hitelesítéséről;

464. §. Az okiratok bíróilag vagy bíróságon kívül készített másolatainak a fél által előmutatott, vagy a bíróságnál létező eredeti okirattal leendő összeegyeztetésére és ennek bizonyítására, külön folyamodvány, vagy bírói engedély nem kívántatik.

Ily bizonyítványok, illetőleg hitelesítések megyékben a szolgabíró vagy esküdt, sz. kir. és rendezett tanácsu városokban a törvényszék jegyzője, sőt ha az eredeti okirat a törvényszéknél létezik, a kiadó vagy irattári hivatalok vezetője által teljesíttetnek.

465. §. A hitelesítendő másolat az eredetivel pontosan összehasonlítandó, és ha az eredetiben valamely igazítás, törlés vagy hozzáadás tapasztaltatnék; továbbá, ha az eredeti elszakasztva, keresztülhuzva, vagy egyébként gyanusnak, aggályosnak találtatnék, úgy szintén ha a másolat az eredetinek csak némely pontjait foglalná magában: e körülmények vagy a másolat alatt külön jegyzetben, vagy a hitelesítési záradékban világosan előadandók.

A hitelesítési záradékban egyszersmind megjegyeztetik, hogy a másolat eredetiből, vagy hitelesített másolatból iratott-e le; továbbá megneveztetik azon hatóság vagy személy, kinél az eredeti okirat létezik; végre a hitelesítésnek helye és kelte mindenkor kitétetik (470. §.).

az aláírások hitelesítéséről;

466. §. Valamely eredeti okirat, vagy az azon előforduló aláírások valódiságának hitelesítése, szóbeli kérelem folytán megyékben a szolgabíró és esküdt, sz. kir. és rendezett tanácsu mezővárosokban a bíró és jegyzőkönyvvezető által történik.

467. §. A kérelmezőnek vagy a bíróság előtt kell az okmányt sajátkezűleg aláírnia, vagy az azon már létező aláírást, saját aláírásának elismernie.

Ha a fél személye a bíróság előtt ismeretlen, két teljes hitelt érdemlő tanu hivandó meg, kik a felet ismerik, egyszersmind a hitelesítésre felkért mind a két bírói személy, vagy legalább azok egyike előtt ismeretesek.

468. §. A kérelem felett jegyzőkönyv vétetik fel, melyben azon körülménynek, hogy a fél a bíróság előtt személyesen ismeretes, vagy hogy a személy azonossága a bíróság előtt ismert tanuk által állapítottatott meg, világosan benn kell foglaltatnia.

E jegyzőkönyv mind a fél és illetőleg azonossági tanuk, mind a bírói személyek által aláírandó.

469. §. Ha az okirat a bíróság előtt ismeretlen nyelven állítottatott ki, vagy a bíróság a folyamodó nyelvét nem érti: a hitelesítés meghitelt tolmács közbejöttével történik. Ily esetben a jegyzőkönyvet a tolmács is aláírja.

470. §. A hivatalos bizonylat mindenkor az illető hitelesítési jegyzőkönyvre, hivatkozással az eredeti okiratra vezetendő, s úgy ez mint a 465. §-ban foglalt hitelesítési záradék az illető bírósági személyek által saját kezűleg aláírandó s hivatalos epeséttel ellátandó.

a fordítmányok helyességéről;

471. §. Valamely fordítmánynak az eredeti okirattal megegyezése, hatóságilag meghitelt tolmács által bizonyíttatik.

A tolmács köteles a fordítmány végén, ennek az eredeti irattal pontos megjegyzését, esküjére hivatkozva bizonyítani; a fordítmány készítésének évét és napját megjegyezni, mind ezt aláírásával és pecsétjével megerősíteni. Ha az okirat azon helyen kívül használtatik, a hol a tolmács lakik, akkor aláírása azon bíróság által, melynél feleskettetett, oly hozzáadással hitelesítendő, hogy ő mint tolmács bíróilag meg van esketve.

A felek mindazon kifogásokat, melyek a szakértők személyisége vagy nyilatkozataik ellen emelhetők, a tolmács ellen is használhatják.

a meghatalmazásokról.

472. §. Szóbeli meghatalmazásnak csupán a sommás eljárásban az illető bíróság előtt van helye. Ezt a bíróság az eljárási jegyzőkönyvbe iktatja.

473. §. Rendes eljárásban és perén kívüli ügyletekben, a meghatalmazványnak mindenkor írásbelinek kell lennie.

Ily meghatalmazványok vagy egész terjedelmökben a meghatalmazó sajátkezű írásával és aláírásával, vagy csupán aláírásával állíttatnak ki; de ez utóbbi esetben szükség, hogy az aláírás, két hitelt érdemlő tanu által, azon világos megjegyzéssel, hogy ők az aláíró személyesen ismerik, és hogy az aláírás jelenlétökben történt, vagy az aláíró által sajátkezű aláírásának elismerttetett, — bizonyíttassék, és sajátkezű aláírásukkal megerősíttessék.

Ha az aláíró írni nem tud, egy harmadik tanu is kívántatik, kik közül valamelyik a kiállító nevét ennek keresztvonásához aláírni, s azt, hogy a kiállító keresztvonását sajátkezűleg tette, az aláírásban megjegyezni köteles.

A meghatalmazványnak a tanuk előtti felolvasása, valamint a kiállító vagy tanuk pecsétje nem kívántatik.

474. §. Az országon kívüli használat végett kiállított meghatalmazványokon az aláírásnak mindenkor hitelesítve kell lennie.

Hiteles helyek.

475. §. A hiteles helyek (loca credibilia), hiteles okiratok kiállítása tekintetében, a fennálló törvények és törvényes gyakorlat mellett, továbbá is fennhagynak.

476. §. Az igazságügyminiszterium felhatalmaztatik:

- hogy az eljárást a telekkönyvi, csőd- és bányaugyekre nézve, a törvényhozás e részbeni tüzetes intézkedéseig, ideiglenesen szabályozza;
- hogy az időpontot, melyben a jelen törvénykezési rendtartás hatályba lép, valamint az ennek életbelépítésére szükséges átmeneti intézkedéseket meghatározza.

K ü l ö n f é l é k.

— (Törvénykezési határozat ügyvédek és ügyvédi jelöltek okmányainak bemutatása és a felek képviselete tárgyában.) A feleknek törvényszék előtti képviselete körül tapasztalás szerint elharapódzott s gyakran az igazságszolgáltatást kereső felek hátrányával összekötött visszaélések és szabálytalanságok elhárítására, és a szintén nagy mértékben elharapódzott ugynevezett zugírást lehetőségszerű megszüntetése szempontjából az illető felek figyelmeztetnek:

1. A törvényszék elé akár rendes, akár sommás szóbeli tárgyalásra idézett peres felek, a mennyiben személyesen megjelenni bármely oknál fogva vonakodnának, rendszerint ügyvéd által képviselendők, hatósági bizonyítvánnyal kimutatott szegénység esetében szabadságában állván az illető félnek, szegény-védőnek hivatalból kirendelését kérelmezni.

2. Buda-Pesten és Ó-Budán székelő mindazon ügyvéd urak, kik ezen törvényszék előtt ügyködni kívánnak, ügyvédi okleveleiknek kihirdetés végett folyó évi szeptember végeig leendő bemutatására figyelmeztetnek és pedig azok is, kiknek diplomáik 1848-év előtt már ki lettek hirdetve; ezek azonban, a mennyiben kimutatják, hogy a hirdetési városi díjat már lefizették, ennek ismétli fizetése alól felmentetnek.

3. Ügyvéd urak mások képviseletében csak szabályszerű meghatalmazással ellátva jelenhetnek meg.

4. Ügyvédi helyettesként csak ügyvéd, vagy az illető helyettesítő ügyvédnek oly segédje fogadtatik el, ki jogvégezett, és ezen törvényszéknél mint ügyvéd-jelölt be van jelentve.

Mint hogy pedig a jogvégeztség az eddig bejelentett ügyvédjelöltek által nem minden esetben igazoltatott, — ennél fogva felszólítatnak a már bejelentett ügyvéd jelölt urak, miszerint jogvégeztségüket igazoló elméleti államvizsgálati bizonyítványukat f. é. sept. végeig a szokott délutáni hivatalos órákban a törvényszéki főjegyzőnél (városháza III. emelet 88. sz. a.) eredetiben vagy hiteles másolatban rövid uton annál bizonyosabban mutassák be, mivel különben jogvégezetteknek tekinthetők nem lévén, az ügyvéd-jelöltek névjegyzékéből a fentebbi határidő elteltével kitörültenek.

Mely határozat tudomás és mihez-tartás végett a törvényszék helyiségében szokott módon kifüggesztetni rendeltetik.

Kelt Pesten, 1867. aug. 24-én tartott törvényszéki teljes ülésből.

— (Kimutatás a pesti királyi államtudományi államvizsgálati bizottság által 1866—67-iki tanévben tartott vizsgákról.) Az államvizsgálat megnevezése: Államtudományi államvizsgálat; a megtartott vizsgák határideje: 1866. októbertől 1867. július végeig; a megvizsgáltak összes száma: 87; ezek közül: képesítették egyszerűen: 48 (és pedig: egyhangulag 23, szótöbbséggel 25); kitüntetéssel minden tantárgyból: 1; kitüntetéssel egy vagy több tantárgyból: 26 (és pedig: egyből 15, többből 11); nem képesítették első ízben egy évre —; rövidebb időre: 12; második-ízben —; a képesítették összes száma: 75; a nem-képessítették összes száma 12. — Észrevételek: Díjmentes volt 2; német nyelven tett vizsgát 2. Kelt Budán, augusztus 6. 1867. Dr. *Suhayda János*, m. kir. igazságügyminiszteri osztálytanácsos, az államtudományi államvizsga al-, illetőleg helyettes elnöke. (B. P. K.)

— (Mittermaiernek) jól talált arczképét az „Illustrirte Zeitung“ f. évi szept. 28. száma hozza. Multkori gyászshirünkhöz e lap érdekes életrajzi vázlatából a következőket pótoljuk. Mittermaier fiatalságában előbb a bányászat, később az orvosi

tudományokra érzett hajlamot; végre a jogi tudományokra adta magát. Tanulmányai bevégezte után a híres Feuerbach mellé adatott, ki a bajor büntető codex szerkesztésével volt megbízva; olasz és francia szövegű fordítások által segédkezett ő a nagy munkában. Ennek bevégezte után kormányi ösztöndíjjal Heidelbergbe küldetett, hol Martin, Thibaut, Zachariä és Klüber előadásait hallgatta. — Savigny segítségével nyerte meg 1811-ben a landshuti tanári állást, s itt vette el nőül a híressébb Walthernek leányát. Pályájának további folyamáról multkor szólván, utolsó éveiről megemlítjük még, hogy 1866-ban szigorúan a volt német Bund mellett harczolt s a bevégezt tény után sem adta meggyőződését olcsó kitüntetésért áruba. „Igazság az utolsó lehelletig“ ez volt jelszava; megvesztegethetetlenség jelleme. — Midőn Ferencz József császár a Lipótrend nagykeresztjét kevéssel halála előtt neki megküldé, mintegy válaszul Hye miniszter urnak egy igen határozott levelet irt az öreg, s utolsó lándzsáját töré itt a halálbüntetés ellen, mintegy a sirból kárhóztatván azon eljárást, melyet a kormány és a birodalmi tanács e kérdésben követett. — Heidelbergben védangyala volt Mittermaier a felekezeti békének; tagja a városi képviseletnek; az árvaház alapítótágjaként hetenkint előadásokat tartott a gyermekeknek, azok nem kis öröme; mint elnöke a jótékonyági egyletnek hetenkint ő osztá ki kenyér és húsr a utalványokat; 46 évig tartott egyetemi előadásokat. Aug. 5-én nagybecsű és gazdag könyvtárát sajátkezű okirátával a heidelbergi egyetemnek ajándékozta. F. év elején mellhártyalobot kapott, és ez már határozottan javulásnak indult, midőn baja szívburoklobba ment át; ez oltá ki a becses életet, mely példánya volt az ember és tudósak.

— (A sziberiai deportatiók szabályozása.) Az orosz kormány mult évaugusztusában a Sziberiába deportáltak állapotát megvizsgáltatta; a jelentés nem a legkedvezőbbben hangzott; egy új rendeletet dolgoztatott tehát a kormány ki, a melyről a következőket halljuk: A deportálndók jövőre 4 osztályba soroztatnak. Az első osztályba azok tartoznak, kik a császári család iránt tartozó tisztelet megsértése miatt marasztaltattak el; ezek kényszerlevéllel indittatnak utra s a költségekre készpénzzel láttatnak el; megérkezvén Sziberiában, egy bizonyos kormányzónál kell hogy magukat jelentésk, tartózkodásuk helyét azonban azután, ugyszintén foglalkozásukat szabadon választhatják s mindkettőt bejelentés mellett szabadon változtathatják. Ezen osztályba tartoznak a hivatali vétségekben elmarasztaltak is.

A második osztályt a politikailag compromittáltak képezik, de csak akkor, ha csupán conspiráltak vagy a hatóságnak opponáltak, nem pedig akkor is, ha a császári sereg ellen fegyverrel kezükben fogattak el. Ezek az ekeken ugyan, de fedezet alatt szállítatnak s a kijelölt kerületben kell hogy lakjanak, foglalkozásukat szabadon választhatják. A két első osztálybeliek irányában testi büntetés csak akkor alkalmaztathatik, ha a felsőbbsséggel szembe szállnak.

A harmadik osztályba a már harmadizben megszököttek s azok tartoznak, kik a császári seregek által ütközet közben fogatnak el. Szállításuk gyalog, de láncz nélkül történik; lakhelyül az északibb tájakra, vagy jobban mondva tömlöczökre utasítatnak, mert felügyelet alatt állanak s minden meghagyott munkát végezniök kell; zsoldot kapnak s kihágásaik botbüntetéssel fenyttenek; nevüket elvesztvén, számokkal jelettetnek.

A negyedik osztályba a valóságos büntetettek soroztatnak. Ezeknek deportálása lánczokban történik, és Sziberiában élvén, semmi személyes szabadságot nem élveznek. Bármily munkában, így a bányákban is felügyelet alatt dolgoznak, fegyenc étket kapnak s kancsukáztatnak. A súlyos büntettekben marasztaltak, mint gyilkosok, rablógyilkosok, gyujtogatók, kik tulajdonkép halálra ítéltettek, arcz és homlokukon megbélyegeztetnek s többnyire olombányákban dolgoznak.

TARTALOM: A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készített törvényjavaslat hiányai. (Folytatás.) Dr. W. F.-től. — Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához. (Folytatás.) Dr. Schnierer Gyulától. — Jegyzetek a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készült törvényjavaslatra. (Vége.) Gyárfás Istvántól. — Törvénykezési rész. Polgári törvénykezési rendtartás. — Különfélék. — Tárca. A mentőszakák intézete Angolországban. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BALINT és Dr. VÜNC SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az északamerikai házassági jog ismertetése.

Ha a törvényhozás egyik legfontosabb részének, a házassági jognak tanulmányozása, a házasságnak a népek erkölcsi, vallási és politikai viszonyainak különféleségén alapuló s e viszonyokkal összefüggésben álló felfogásánál fogva az egyes államok törvényeiben, már általában véve kiváló érdekekkel bír, úgy az északamerikai házassági jognak ismerete még különösen is érdekelhet mindenkit, nemcsak miután a számos kivándorlásoknál s az Európában lakozó családoknak amerikai családokhoz viszonyzatánál fogva kíváncsi lehet Amerikának a házasságra vonatkozó jogintézményeit közelebbről ismerni, hanem még azon tekintetnél fogva is, miután az amerikai házassági jog a sajátos viszonyok közt keletkezett angol jogintézményekből vette eredetét, s az angol jog képezte az amerikaiak alapját, csak hogy az amerikai állapotok különbségénél fogva az angol jogtól eltérőleg s sajátos módon fejlődött.

E tekinteteknél fogva az északamerikai házassági jog e lapok olvasóinak is figyelmét méltán megérdemli.

De miután az amerikai jognak alapja az angol jogban keresendő, kell hogy az angol házassági jog történeti fejlődésére is némileg visszatekintsünk; — minthogy azonban épen a házassági jogban esnek el az angol jog némely előfeltételezései Amerikában, ennél fogva ki kell mutatnunk, miképen lett az angol házassági jog Amerika sajátos viszonyainak befolyása következtében módosítva, átváltoztatva.

Ismertetésünkben szólni fogunk az amerikai házassági jog forrásairól, a házasságnak fogalmáról és semmisége eseteiről, az elválás körüli általános elvekről, az elválás okairól s annak jogkövetkezményeiről, végre a bírói illetékességről elválási esetekben és házassági ügyekben általában véve.

A házassági jog kuttóit illetőleg megjegyzendő, miszerint Angolhonban a házassági ügyek elintézése az egyházi bíróságokhoz tartozik, de azok helyes méltánylására nézve fontos az, hogy az angolszász korszakban Angliában különös egyházi bíróságok el nem ismertek, a püspökök azonban a világi törvényszékeken részt vettek, s ott egyházi kérdésekben tekintélyes befolyást fejtettek ki; csak a normann királyok által hozattak be különös egyházi bíróságok Angliában, melyek a Canonok és püspöki rendeletek értelmében voltak hivatva eljárni. Fontos az is, miszerint angol nézetek értelmében az egyházi bíróságok csak annyiban bírtak hatalommal, a mennyiben az angol törvények által egyenesen elismerve s szervezve vannak, s hogy a canon jog — a felső-ház tizenkét bíráinak határozata szerint — Angolhonban nem úgy mint más országokban „*corpus iuris canonici clausum*” gyanánt, hanem csak annyiban érvé-

nyes, a mennyiben lassankint az angol püspökök egyházi constitutói által (köztudomásu ugyanis, hogy Angolhon különös egyházi gyülekezetekkel s saját gyülekezeti végzeményekkel bírt), nemkülönben Angolhon saját törvényhozása által módosított s megváltoztatva lett; azért is találunk Angolhonban az angol canon jog különös gyűjteményeire és ismertetéseire (így Godolphin és Oughton munkái s Burn: ecclesiastical law-je). — Köztudomás szerint a reformatio az angol canon jog fejlődésére — természetesen — igen jelentékeny befolyást gyakorolt, azonban a protestáns egyház canonainak ismeretes gyűjteménye 1603-ból helyben hagyott ugyan a király által, de nem a parlament által is. Amerikát tekintve ugyan fontos azon körülmény, hogy az angol közönséges törvény — common law — Amerikába átment, de miután itt egyházi bíróságok nem léteztek, igen természetes, hogy az angol házassági jognak Amerikában másképen kellett fejlődnie, és a világi bíróságok házassági ügyekben csak annyiban vannak hivatva határozni, a mennyiben az illető állam törvényhozása őket e joggal felruházza, a mi például ismét a házassági elválást tekintve fontos.

Az amerikai jogászoknak a házasság természete körüli legkülönbözőbb felfogásai tanuskodnak azon véleménykülönbség iránt, vajjon a házasság közönséges szerződésnek tekintessék-e vagy sem. A házasságnak szentségi jellege körüli katolikus nézetekből, s maguknak a protestánsoknak azon méltó felfogásából, hogy, habár a szentség eszméje el is esett, a házasság isteni eredetéből s egyházi szentesítéséből még sem vetköztethető ki egészen, végre a házasság erkölcsi jelentőségének s következményeiben a polgári társaságra való fontosságának s befolyásának elismeréséből, ellentétben a házasságnak mint tisztán világi intézménynek felfogásával, magyarázható meg a házasság természete iránti véleménykülönbség, melynek egybevetéséből azonban következik, miszerint az amerikai jogászok legtöbbjei szinte elismerik, hogy a házasság a vele járó közérdekek sokoldalúságánál fogva a közönséges szerződési nemektől ugyan sokban különbözik, de jogi következményeit tekintve, annak szerződési természete mégis félreismerhetlen.

Sajátságos viszonyokkal találkozunk Amerikában a házassági akadályokra nézve. Angolhonban eredetileg csak a canon jog házassági akadályaihoz alkalmazkodtak az egyházi bíróságok, e szerint tehát csak maga az egyház volt hivatva a házasság érvénye vagy érvénytelensége felett határozni. VIII. Henrik egyik törvényéből kitűnik, miszerint a király szemrevetésekkal illeti a pápát aziránt, hogy az egyház csak azért talált fel több oly házassági akadályokat, melyek isten törvényeiben nem foglaltatnak, hogy az azok alóli felmentés által

pénzhez juthasson, s hogy jövőben minden házasság érvényes legyen, ha oly egyének közt kötött meg, kiket nem Isten törvénye tilt el annak megkötésétől. Ezáltal Angolhonban elkerülhetlenné vált a harcz az egyházi bíróságok (miután ezek egyedül a canoni joghoz ragaszkodtak) és a világi törvényszékek közt, mely harcz azzal végződött, hogy egy oly elmélet találtatott fel, mely *megsemmisíthető* (*voidable*), vagy már *magában véve semmis* (*void*) házasságokat különböztetett meg, s mely szerint az első helyen nevezett házasságok mindaddig érvényesek maradtak, míg azok ítéletileg nem nyilatkoztattak ki érvényteleneknek, s mely elmélet szerint továbbá a canoni jog házassági akadályai a házasságot csak *megsemmisíthetővé*, a világi törvényhozásban alapuló akadályok pedig azt már *magában véve semmissé, érvénytelené teszik*. E megkülönböztetés az angol közönséges törvény által (Common law) befogadtatott, s az amerikai bíróságok előtt is elismerésre talált, jóllehet nem csekély véleménykülönbség közt az amerikai jogtudósok részéről aziránt, vajjon VIII. Henrik törvénye kötelező-e Amerikában is, s mily házassági akadályok vannak már magában Isten törvényében megszabva.

Mily sajátoszerűek az északamerikai államok törvényhozásainak némelyei, az kitűnik *Wisconsin* statutumból, mely szerint ha oly személy lép házasságra, ki korhiány vagy elméleti fogyatkozás miatt erre képtelen, vagy ha a házasságra beleegyezés ki van erőszakolva, a kötött házasság semmis azon időtől kezdve, midőn annak semmisége ítéletileg lett kimondva, úgy hogy következetesen egy jellemtelen alávaló ember, ki ravaszság vagy kényszer által egy önkényt belenemegyező nőszenélyt házasságra birt, mint ennek férje jelenkezik s ebbeli minőségében annak ingó vagyona felett szabadon rendelkezhetik. A házasság semmiségi okai között Amerikában is mindenütt el van ismerve, hogy a szerződő felek beleegyezésének hiánya a házasságot semmivé teszi, s hogy e hiányt az egyes államok statútumaiban előszabott formaszerűségek megtartása sem pótolja.

Amerikában természetesen igen sokan a házasságot gyakran úgy tekintik, mint valamely más szerződést, azért ott a házasság nem ritkán csak *levélváltás* útján kötött meg, de a józanabb praxis itt is szigorúabban s lényegesen véve azon nézetekkel egyezően jár el, melyek Európában is a házasságba beleegyezés hiányai körül érvényre emelkedtek. Ha a házassági ígéret „*per verba de futuro*“ megtétt s elfogadtatott, de a *testi közönség* hozzájárult, úgy az amerikai törvény ezt elégségesnek tartja s ezzel beelégszik, miután az amerikai törvény alapelve szerint mindenkinek ártatlansága mellett szól a jogvédelem, s feltételeztetik, miszerint a *testi közönség* csak az ezt megelőző házassági ígéretre vonatkozóval engedtetett meg. A házasság csalás és az ennek folytán bekövetkezett tévedés miatt érvénytelen ugyan és semmis, de bizonyos az is, hogy a személy minőségében, jellemében, vagy jó tulajdonságaiban való tévedés (pl. ha a nő szüzességét állítja, jóllehet többé e tulajdonsággal nem bír) a házasságot meg nem semmisíti.

Az amerikai bíróságok határozataiban fellelhető sokszoros véleménykülönbség mellett mégis fennáll azon elv, hogy, ha azon államban, melyben a házasság él, valamely már a *lex naturae* által előszabott kelléke a házasság érvényességének hiányzik, vagy valamely abszolút házassági tilalom lett megszegve (a mi főleg tiltott rokonsági izekben állók házassága miatt fontos), a házasság érvényessé nem lehet, habár azon államban, melyben a házasság megkötött, a kérdéses kellék törvényileg fenn nem áll.

Azon kérdésre nézve, vajjon a házasság érvényes megkötéséhez valamely papi személy jelenléte szükséges-e, vagy sem, az amerikai államok legtöbbjeiben *nemleges* választ ad az ottani törvényhozás. Az amerikai közönséges törvény (Common law) ezt határozottan kimondja*), s csak *Massachusetts* és *New Hampshire*-ben kell a házasságot a békebíró vagy valamely papi személy előtt megkötöni.

A gyermek szülőinek beleegyezése Amerikában a házasság érvényességének nem lényeges kelléke, melynek hiánya annak semmisségét vonná maga után, de szigorúan megkívántatik az, hogy a házasság felek maguk szellemi képtelenségben (elméleti fogyatkozás, örültség, kábaság) ne szenvedjenek.

A közönséges törvény (Common law) Amerikában megengedi, miszerint 14 éves ifjú s 12 éves leány házasságra léphetnek.

Szigorú az amerikai jog azon tekintetben, hogy egyik házasság sem léphet újbóli házasságra, míg a másik házastárs életben van.

A tiltott izekben rokon személyek házasságát illetőleg, már fennebb megemlítettük, miszerint Angolhonban VIII. Henrik statútuma által az előbbi canoni elmélet nagyon megszorított s azon elv állítottatott fel, hogy mindazon házasságok megengedvők, melyek nem egyenesen Isten törvénye által tilalmaztatnak, — s ezen elv a legtöbb amerikai államok statútumaiba is átment.

A házasságok csak egyikének is *nősztetheletlensége* Amerikában is semmiségi ok a házasságra nézve, s az eziránti angol jognézetek Amerikában is elfogadást nyertek, ugyannyira, miszerint itt is a házasságok háromévi szakadatlan együttélése kívántatik meg, hogy ennek folytán kitűnjék, vajjon a kérdéses nősztetheletlenség maradandó-e vagy sem. Newyorkban a házasság megkötésétől számított két éven belül tartozik az ezáltal sértett fél a nősztetheletlenséget mint érvénytelenségi okot panaszolni. — Az állított nősztetheletlenségnek törvényileg megengedett bizonyítékai valóban nem igen épületesek.

Az amerikai házassági törvényhozás legérdekesebb része az, mely az *elválásra* vonatkozik. Itt is feltaláljuk az asztaltól és ágytól elválás kíséretét, de csak félszerű s azért káros intézményét. Az Angolhonban VIII. Henrik által szervezett bizottmány emlékeztetése méltó véleményében (lásd e munkát: „*Reformatio legum ecclesiasticarum*“) már ajánlatba hozatott az asztaltól és ágytól elválás eltörlése, s a végelválásnak (*quoad vinculum*) némely fontos okokból megengedhetősége. Egyébiránt Amerikában — hol teljes vallásszabadságot látunk elismerve — a szigorúan vett theologiai nézetek a házassági elválás tanaira közvetlenül befolyást nem gyakorolhattak, s e tanokat ott a társadalmi eszélyesség s az elválás politikai czélszerűsége szempontjából fogta fel a törvényhozás, úgy hogy eziránt az ottani államok egyeseinek törvényeiben a legnagyobb különbségekkel és eltérésekkel találkozunk. Azonban könnyen meggyőződhetünk, hogy, habár az ottani törvényhozások, megfontolván s méltányolván azon káros következményeket, melyek a házasságok legyőzhetlen ellenszenv melletti együttlétük kényszerűségéből beállhatnak, nekik az elválást meg is engedik, — mégis a népelet józanabb felfogásában még mindig azon a házasság méltóságteljes erkölcsi természetének jobban megfelelő nézetet találjuk uralkodónak, mely könnyelmű házassági elválásokat nem helyesel, s ha azokat megengedi is, ezáltal csak a vétlen házasságfeleknek akar segítyt nyújtani, tehát csak neki engedi meg az újbóli házasságkötést, míg a vétkes házasságfelek e kedvezményben nem

*) Greenleaf evidence 460. §.

részesíti. A józanabb vélemény Északamerikában határozottan az asztaltól és ágytól elválás megengedhetősége ellen nyilatkozik, mindamellett némely államok törvényhozásai — így Pensylvániában és Észak-Kaarolinában — a feleknek mégis választási jogot engednek oly értelemben, hogy vagy csak az asztaltól és ágytól elválást vagy pedig végelválást (*quoad vinculum*) követelhetnek, — némely államokban pedig az előbbinek meg kell előznie ez utóbbit. Más államokban — így Kentucky- és Indianában — a közérdek fontossága, melyel a polgári társaság minden házassági elválás iránt viseltetik, azáltal is el van ismerve, hogy minden ilyenemű perben egy állami ügyész rendeltetik ki a közérdek szemmel tartására, védelmezésére. Innen magyarázható meg az is, miért vitás Amerikában azon kérdés, vajjon a felek beismerése az elválási ok valósága s fennállása iránt elégséges-e vagy sem, miután ezáltal tulajdonképen csak a felek akaratától, tetszésétől tétetnék minden függővé.

A mi a válóperben előforduló kifogásokat illeti, az *elnézés* (*connivance*) kifogása a *megbocsátás* (*condonation*) kifogásától határozottan meg van különböztetve, — az első, miután az gyakran maga is aljas gondolkozási módon sarkal, gyakran előleges egyetértésen, *collusion* alapul, a törvényes ótalomra nem érdemesítettik. De a megbocsátás kifogása is nem ritkán visszaéléssé fajul — épen úgy mint pl. Némethonban is, — s gyakran a tévedésbe ejtett s ámitott házastárs különböző cselekedeteiből származtatik le; ennél fogva is azon kérdés: mely bizonyítékok tekinthetők elégségeseknek a megbocsátásra, s vajjon a vétlen házastárs későbbi közönsülése a vétkes féllel, kinek vétkeit az ellenfél tudta, — bocsátnak tekinthető-e, nem kis mértékben vitás.

Az *elválási okok* Amerikában elég számosak ugyan, de a legáltalánosabban elismert ebbeli ok a *házasságtörés*, s eziránt ismét nem csekély nehézségekkel jár azon kérdés megoldása, mily bizonyítékok elégségesek e tekintetben. Egy további elválási ok a *kegyetlenkedés*, — csak hogy itt is nehézségek merülnek fel azon kérdés iránt, mit tekint a törvény kegyetlenkedésnek. Mig ugyanis Kentucky-ban a törvény kegyetlen, embertelen és zsarnoki bánásmódot, Massachusetts-ben pedig rendkívüli kegyetlenséget kíván, azalatt Pensylvániában a törvény az elválást csak akkor engedi meg, ha a férj zsarnoki viselete s kegyetlen bánásmódja által nejének életét veszélyezteti, vagy vele annyira méltatlankodik, hogy helyzete elviselhetlenné s az élet reá nézve nyomorító teherre kezd lenni.

Az egyik házastársnak *gonosz elhagyása* a másik fél részéről szinte feljogosítja az elhagyottat arra, hogy e miatt elválást kívánhasson, de némely államokban csak huzamosabb idő után, így pl. Connecticut- és Ohio-ban csak háromévi, Pensylvániában kétévi, Mississippi-ben öt éven át szakadatlanul tartó távollét után.

Feltűnő az is, miszerint némely amerikai államokban — pl. Maine — a törvényhozás a bíróságoknak is megengedi, hogy az említetteken kívül még más, a törvényben nem is foglalt, de alaposaknak látszó okokból megengedhesse az elválást.

Vitás az amerikai jogban azon kérdés, mennyiben kötelezheti a bíróság az elválásnál a vétkes házastársat arra, hogy a vétlennek tartását fedezze, élelmezését biztosítsa.

Az elválás jogkövetkezményeit illetőleg Amerikában azon nézet van nagy mérvben elterjedve, miszerint az elválás a vétkes félnek nem ad jogot egy újabb házasság megkötésére. De e nézet még sem általános, — nem is alapul az amerikai közönséges törvényben (*Common law*).

Miután Angolhonban a házassági elválásokat a parlament engedi meg, tehát Amerikában is azon felfogás képződött, hogy itt (Amerikában) a törvényhozó hatalomnak ugyanazon jogosítványai vannak, mint az angol parlamentnek, és régebbi időkben Amerikában is az elválások a törvényhozó hatalom által mondattak ki, — de újabb idők óta a józanabb vélemény az ily elválások alaptalanságát mindinkább elismeri, miután ezáltal az amerikai egyes államok törvényhozási és bírói hatalma sértetnek meg, a mi leginkább államjogilag fontos.

Jelen fejtegetésünkből kitűnik, mily becses és értékes az északamerikai házassági jog ismerete az összehasonlító jogtudományra s törvényhozásra nézve is.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához.

(Folytatás.)

A t a n u k r ó l

szóló fejezetre csak azon megjegyzést tartom szükségesnek, hogy itt azokra nézve kik nem létező tanukra hivatkoznak vagy lakhelyüket rosszul adják elő, fenyegetett 100—300 ftnyi bírsággal a cél t. i. a pernek kényszerítésének akadályozása, nehezen leendő elérve. Mert egyrészt ezen bírsággal való fenyegetés szegény ügyfeleket oly tanuknak, kik mint pinczerek, cselédek, napszámosok tartózkodási helyeiket gyakran változtatják meg, idézésétől vissza fogja ijesztetni, másrészt ezen bírság könnyen kikerülhető és a per késleltetése mégis elérhető marad, ha oly tanukra történik hivatkozás, kik léteznek, kiknek lakhelyük ismeretes, de kik a peres kérdéssel mitsem tudnak, mely nem tudás miatt a tanuidéző nehezen leendő fenyegethető.

A f ő e s k ű

a tjavaslatban a kölcsönös megállapodás az az egyezés esetére szorítottatott.

Több tekintélyes hang szólalt fel azóta ezen bizonyítási mód mellett, és jelen lapnak 44. számában Ökröss Bálint szerkesztő úr a főeskü melletti okokat röviden és elég kimerítően állította össze, saját ellenvéleményét szinte indokokkal támogatván. Minthogy e cikkben a főeskü ismétli behozatala mellett harcoló okok is foglaltatnak, kár volna azokat ismételni. Tehát csak ellenérveit kívánom megczáfolni.

Azt mondja, hogy a főeskü lehetőséget ad minden ügyet habár a bizonyítékok még látszatát is nélkülözi a bíróság elé hurcolni és így a perek számát szaporítani. De még a főeskü kizárása után is, lehet alaptalan pereket csak az ellenfél boszantására indítani. Ezen látszólagos roszat nem a főeskü kiküszöbölése, de a per költségekre való szigorú elmarasztalás és jelen javaslatból kihagyott a felperesre szabandó biztosíték letétele (*cautio actoris*) által lehet csak akadályozni.

Azt mondja továbbá a cikkíró, hogy van sok oly egyén, ki mert „a törvény előtt” soha sem állott, inkább fizet minthogy esküt tenne, vagy kinek vallásos fogalmai az esküt tiltják. Kérdem, fogjuk-e a jövő fenyegető és polgári perrendekben ily egyéneket a tanueskü alól is felmenteni és így a polgári és fenyegető eljárást azok kedvéért lehetetleníteni? Ez nem valószínű. Az pedig, ki másnak ügyében esküdhet vagy szorítható az eskü letételére, ugyanazt saját igazságos ügyében is könnyen teheti.

Azt kérdezi cikkíró ur, hogy a ki követelését más bizonyítékok hiányában főesküvel kénytelen igazolni,

ezzel az alperest megkínálja, alperes pedig hamisan esküszik; mit nyer ez által?

Azon kivételes esetben, midőn hamis eskü forog fenn a felperes ugyanannyit nyer, mint midőn a törvény a főesküt általában kizárta, azaz semmit. De nyer a főeskü által mindaz, ki a közönséges forgalomban nem adat magának minden apróságról elismervényt és kinek ellenfele nem épen büntető akar lenni. A főeskünek hiánya épen azon gyenge oldala a jelenlegi perrendtartásnak, mely miatt az ellen leginkább a kereskedői és iparosztály részéről annyi alapos kifakadásokat lehet hallani, mert főeskü nélkül a kisebb forgalomból eredt jogviszonyok, melyek írásba nem foglaltatnak, a törvény oltalmát egészen nélkülözni kénytelenek. Pl. A mesterember készít egy pár csizmát de nem visz rendes könyvet, a megrendelő kifizeti árát, de nem adat magának számlát. A mesterember talán tévedésből a csizma árát még egyszer követeli. Ha a megrendelő az áru átvételét elismeri kénytelen leend az árát még egyszer fizetni. Nem marad tehát más menekülése, mint az átvett tagadni és jobb meggyőződése ellen hazudni, csak hogy igazságtalan követeléstől a törvény hiánya miatt ily módon menekülhessen. Tehát igazságtalanság az egyetlen védpaizs más igazságtalanság ellen, a hiányos törvény oltalma alatt. Nem szenved itt többet a közérkölciség mint a főeskü ismétli behozatala által?

Azt mondja végre a cikkiró úr, hogy sikamlós térre vezettetik a fél, ha először hazudik azután esküjét ajánlja és a hamis esküt le is teszi. Nem áll-e ugyanaz a tanukról is? ki rossz hiszemüleg allegál, ha bűnre kész, hamis tanukat is szerzend és egy helyett több ember sodortatik a bűn örvényébe. De nem fordult elő akárhány eset, hogy az esküre ajánlkozó a neki oda ítélt esküt le nem tette?

Nem is kicsinylendő a büntető hatalomnak a hamis eskü megakadályozása körüli befolyása, csak szigoruan és gyorsan kell azt kezelni. A büntető eljárásnak sokkal több és hathatósabb eszköze van az igazság kiderítésére mint a magánfélnek, és azért ott, hol jól rendezett erélyes büntető közegek működnek a hamis eskü felfedezése és megfenyítése nem tartozik a kivételek közé.

A főeskü mint bizonyítéknak gyakorlati jó oldala az, hogy ezen intézmény mellett a mindennapi üzleti forgalom szabadabban és mégis több biztosságra való kilátással mozoghat; elméleti fényoldala azonban abban áll, hogy kellő pervezetés mellett a bíró senkit sem marasztalhat el a nélkül, hogy a felperesnek jóhiszeműségétől, senki a kereset alól fel nem menti, a nélkül, hogy az alperesnek jóhiszeműségéről (bona fides) meggyőződve ne lenne.

A többször említett cikk végén szerkesztő ur azon esetre, ha a többség aggályait alaptalanoknak találná és a főesküt a bizonyítási rendszerbe felvenné, módosított szerkezetet ad elő. E szerkezet azonban, a mint a jegyzékben elismertetik, nem kimerítő.

Kétely maradna fenn ezen szerkezet szerint azon esetre, ha oly ténykörülmények bizonyítandók be, melyek nem az esküvő saját tényeit vagy tapasztalásait képezik.

Ily esetben két külön utat választhat a törvényhozás:

Ugyanis visszakinálhatlan (irreferibile) esküt szabhat a megkínált félre, ha a körülményekből világos, hogy a kínáló fél az eskü alatt tagadandó ténykörülményekről saját tapasztalásból tudomással nem birhat, továbbá saját vétke és hibája nélkül nincsen azon helyzetben, hogy más bizonyítékot szerezhessen, és hogy a megkínált félnek szükségképp van tudomása a kérdéses tényekről. Ezen körülmények megfontolását a törvény-

hozó a bíróra bizza. Ezt tette az oszt. polg. prdts. 260. §-ában.

Más mód ajánlkozik, mely abban áll, hogy ily eskü, mely nem az esküvő saját tényére vagy tapasztalására van fektetve, azon hozzáadással engedtetik letenni, miszerint „meggyőződése szerint“ stb. (juramentum credulitatis). Ezen utóbbi módot, követi a német terv 414. §-ában és igen helyesen. Ily esküt lehet megbírálni és visszakinálui, és ha valaki ezen hozzáadással teszi azt le, oly körülmények alatt, midőn másképp nem esküdhet, jóhiszeműsége eléggé van igazolva és a csalások lehetősége sokkal inkább ki van zárva mint a visszakinálhatlan eskü mellett.

Szabályozandó a főeskü tárgya, hogy „csak kétes és döntő ténykörülményre“ tehető le, soha pedig jogkérdésről pl. hogy tartozik vagy nem tartozik.

A főeskü személyére nézve elég lenne kimondani hogy „az eskü csak a perfeleknek, ha pedig azok csak törvényes képviselő által állanak a perben, ezen képviselőknek, csődtömög helyett a bukottnak azonban csak a bíró belátása szerint, ítéltető oda. Több pertárs egyenkint tartozik esküdni.“

Végre a főesküvel megkínált félnek jogában kell állania, hogy ellenbizonyítékot (probatio pro exoneranda conscientia) vagy óvatosságból az eskü visszakinálása mellett vagy az elfogadott eskü helyett ajánlhaszon fel.

Dr. SCHNIRER GYULA,
egyet. mag. jogtanár.

A biztosítási ügyről.

(Folytatás.)

A biztosítás maga többféle alakban történik.

1. Lehet biztosítani valamely tőkét, mely a biztosított halála után, az általa előre megnevezett személyeknek fizetendő. A díj ezen esetben vagy a halál napjáig vagy bizonyos életkorig fizettetik.

2. Lehet valamely tőkét biztosítani azon esetre, ha a biztosított valamely meghatározott időszakon belül meghal. A biztosítás ilyenkor megszűnik, mihelyt a biztosított ezen időszakot túléli.

3. Lehet valamely tőkét két személy közt oly formán biztosítani, hogy azt annak kell kifizetni, a ki a másikat túléli. (Ezen tekintet alá esnek a halálozási és temetési pénztárak is.) Megfordítva biztosíthatatik ezen tőke a később meghalt személy örököseinek is. Meg lehet kötni továbbá valamely biztosítást oly formán, hogy a tőke egy előre meghatározandó személy halálával egy másik még életben lévőnek fizetessék; ha ezen utóbbi személy nem él többé, ugy a biztosítási összeg természetesen a társulatra száll.

4. Biztosíthatatik valamely tőke ugy, hogy az a biztosítottnak kifizetendő, mihelyt bizonyos életkort elért, ha azonban ezen életkor előtt meghal, a biztosított tőke mindazáltal az örökösöknek, vagy biztosítási oklevél birtokosainak fizetendő ki.

Ezen kívül szokásosak még:

1. A kiházasítás — vagy gyermek ellátási biztosítás, mely által gyermekeknek, mihelyt bizonyos kort elértek, valamely tőke kifizetése biztosíthatik. Ha a gyermek ezen kor elérte előtt meghal, a biztosítás megszűnik.

2. Takarékpénztári biztosítások, melyek által a valamely gyermek számára biztosított tőke a meghatározott lejárati napkor kifizetetik, akár él még a gyermek, akár nem.

3. Életjáradékok biztosítása. Ez által valaki magának bizonyos életkortól kezdve évenkénti életpénzt biztosíthat, részint bizonyos tőke, részint évi díjak befizetése által.

4. A tantina, mely szerint több személy a végből szövetkezik, hogy valamely tőke olyatén befizetése által, miszerint a kamatok és kamatok kamatai hozzá csatoltatnak, s a túlélő társak a meghatározott idő előtt meghaltak befizetéseiben osztozkodnak, ezen határidő elteltével magoknak valamely tőke kifizetését biztosítják. (A biztosítás ezen két utóbbi faja nem ritkán államadósságtetésre is használtatik, mely esetben azok merő pénzügyi jelleget öltenek magokra.)

5. A szerencsétlenségek (utazás és élethivatás közben) és a betegségek által szenvedhető inség elleni biztosítás. V. ö. ezzel a szállítmányi és a balesetek elleni biztosításról mondottakat.

6. Elaggodt invalidusok és különféle nyugdíjazások biztosítása.

Általános szabályként áll, hogy a kellő egészség hiányában lévő személyek az életbiztosításra alkalmatlanok; ilyenek: minden gyöngélkedő és beteges személyek, különösen azok, kik nyavalyatörés vagy elmebetegségben szenvednek vagy azelőtt szenvedtek, kik aggodalmat gerjesztő szerves hibákban sinlődnek, vagy tetemes, könnyen új rohamokkal visszatérő betegségeknek voltak alávetve. Hivatásuknál fogva különösen ki vannak zárva: tengeri szolgálatban vagy valóságos hadilábon álló katonák.

A biztosítást vevőnek továbbá ki kell mutatni, hogy az általa biztosíthatni kívánt személy életén érdeklődik. Az a kinek életére a biztosítás megkötettni szándékolatik, nem csak maga tartozik egészsége és életviszonyai felől tüzetes fölvilágosítást adni, hanem orvosi bizonyítványt is fölmutatni, sőt a szükséghez képest azon fölül még a biztosító társulat orvosa által magát megvizsgáltatni. Mihelyt azonban a biztosítási szerződés megkötetett, érvényben marad, akár a biztosított személy egészségi állapota később megroszabbul akár nem, csak ha előbb utóbb kitűnnék, hogy a biztosított hamis nyilatkozatot tett, ha tényleges tengeri vagy hadi szolgálatba lép, ha oly nagy tengeri vagy száraz földi utazást tesz, melyet a társaság az élet és egészségre fölötte veszedelmesnek tart, ha korhely életmódra vetemedik, ha az élet és testépségre veszedelmes hivatásra adja magát, ha súlyos börtön- vagy testi büntetésre ítéltetik — az ily esetekben a szerződés hol kárpótlás mellett, hol a nélkül fölbonthatatik.

A biztosított összegre való igény rendszerint elvész, ha az a kinek életére a biztosítás történt, párvialban, öngyilkosság vagy a megkísértett öngyilkosság következményei folytán meghalt, vagy jogerejű ítélet alapján kivégeztetett, vagy végre azért mult ki, mivel életét kimenthetetlen módon kockáztatta és megrövidítette; ide nem értetnek azonban oly esetek, midőn valaki inséges vagy szerencsétlenségbe jutott embereknek segédelmet nyújtva, vagy a közrend és csend helyreállítása, vagy saját élete és vagyona védelmezése közben el találna veszni. Végre azon személyre nézve is elvész a biztosítási összegre való igény, a ki a neki részben vagy egészben szánt összeg gyorsabban vélt megszerezhetőse a biztosítottnak életét szándékosan veszélyteté vagy megrövidité; ilyenkor azonban az ártatlan jogosítottak igényei épségben maradnak. — Ha a biztosítás a díj nem fizetése miatt vesz el, némely társaságok a már befizetett összegek arányához képest végkielégítést adnak.

Ha valamely biztosított személy meghalt, a biztosítólevél birtokosa a bekövetkezett halál tudvalévő vagy valószínű okát tartozik adni, és a halálesetre vonatkozó papirokat, halálbizonyítványt s tüzetes orvosi jelentést az utolsó betegségre vagy a halál másnemű okára vonatkozólag fölmutatni. — A túlélés esetére kötött biz-

tosítási szerződésnél a fentebbieken kívül még egy az iránt kiadott bizonyítvány is kívántatik, miszerint a személy, kinek tovább élni kellene, csakugyan túlélte azt, a kinek életére a biztosítás szól. Ha az átadott okmányok hamisaknak bizonyulnak, minden a biztosítási szerződésből származtatott igények elvesztetnek.

Az életbiztosítás ellen fölhozatni szokott azon állítás, miszerint hasonló eredmény a magántakarékosság által is érhető el, mely azon fölül még azon jó oldallal bir, hogy a félretett tőke szükség esetében bár mikor áll az illetőnek rendelkezésére — az életbiztosítási intézetek hasznosságát meg nem czáfolja, mert először rendszerint hosszú évek sora kívántatik arra, hogy valaki pusztán magán szorgalma és takarékosága által akár magának akár övéinek egy biztos jövedelmet nyújtó vagyont szerezzen, eltekintve attól, miszerint a bármi észszerűen elrendezett terv a legkülönfélébb, az egyes által előre ki nem számítható események által megghiusíthatik, míg ellenben az összeség egyesült ereje az ilyen balesemények hatásait lehetőleg paralysálja; másodszor az ember nagyon is gyakran kísértetbe hozatik, félretett tőkéjét megtámadni, ha bármikor rendelkezésére áll, még ha arra valódi és elkerülhetetlen szükség nem is készíti, mit a biztosításnál nem tehet, a melynél folytonos takarékosagra mintegy szoríttatik, mivel a díjrészek pontos beszolgáltatásának elmulasztása őt a már befizetett összegektől is megfosztja.

Az életbiztosítás általában a következő hatásokban nyilvánul:

1. A családot, táplálója halálakor, az elszegényedéstől megmenti, vagy vagyont öregbiti. Ez által pedig tőke és szellemi tehetségek haszonra fordíttatnak és a termelés felé vezettnek.

2. Az ifjúság nevelésére és kiképzésére nagyobb összegek fordíttathatnak, mint akkor fordíttatnának, ha egyedül a magántakarékosságra kellene szorítkozni.

3. Az ifjúság önállósága korábban biztosíttatik s ez által többnyire productivebb tevékenység előidéztetik.

4. Azon biztos öntudat, melylyel valaki bir, hogy vagy övéi halála után, vagy önönmagáról élemedett korában gondoskodva lesz, nagyobb tetterőt és szellemfrisséget kölcsönöz, mely a tevékenységére jótékonyan hat vissza.

5. Az életbiztosítás által az örökösödési perlekedések kevesbítettnek, vagy egészen lehetetlenekké tétetnek s a régóta fenlévő vagyoni különbségek lassankint kiegyenlíttetnek vagy kevésbé érezhetőkké válnak.

6. Az életbiztosítás emeli a személyes hitelt részint közvetlenül, az által, hogy az intézet a biztosítottnak a biztosító levélre előleget nyújt, részint közvetve, az által, hogy az életbiztosításbani részvétel azon alapos következtetésre jogosít, miszerint a biztosított lelkiismeretes adós; s a hitelező, ha a követelését tetemesen meghaladó összegről szóló biztosítási oklevél kezében van, elegendőkép biztosítva látja magát az iránt, hogy adósa halálával követelését el nem veszti.

7. Az életbiztosítás egy súlyos életgondoktól ment aggkort képes nyújtani.

8. Rendre és a kiadások helyes beosztására szoktat, mert a díjak nem fizetése — mint már fentebb érintett — a biztosítás elvesztését, vagy a halál után az illetőknek részére fizetendő összeg kevesbülését vonja maga után.

9. A birtokkali szabadabb rendelkezést és ez által annak gazdasági czélokra való fölhasználását előmozdítja.

10. Alkalmat nyújt a cselédekről gondoskodásra, hagyományoknak a legkülönbözőbb közhasznu czélokra leendő alapítására stb. stb.

Látni való ezekből, mily világos kiszámíthatatlan fontosságú az életbiztosítás s mennyire óhajtható, hogy az minél gyorsabban elterjedjen, a vagyonos úgy, mint a szegény egyaránt vehetvén igénybe oly intézmény jótékonyosságát, melynél parányi és pillanatnyi áldozatok nagy előnyök és lelki nyugalom szerezhetők. (Folyt. követk.)

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

(Folytatás.)

Negyedik czim: a bizonyítékokról.

A bizonyítékok képezvén azon sarkokat, melyeken a jog- és igazság-szolgáltatás alkotmánya forog: a törvénykezési rendtartásnak ide vonatkozó 4-dik czime kiváló figyelmet és gondos egybevetést igényel.

Szerintem a szerkezet teljessége azt hozná magával, hogy a bizonyítékok egyes nemeinek részletes taglalása előtt, a bizonyítási eljárás általános és közös szabályai, a bizonyítékok nemei, s ezeknek mind a peres felek, mind a bíróságok általi mikénti használata és alkalmazása adatszerűen elő röviden a javaslatban.

A bizonyítékok nemeinél a becsmerést illetőleg nem volna fölösleges a 112-dik §-ban kiemelni, hogy pertársak között egyiknek vagy másiknak beismerése csak közvetlen az illető beismerő ellen bizonyít, s hogy a beismerést mindenkor egész tartalma és terjedelme szerint tartozik az arra hivatkozó ellenfél bizonyítékul elfogadni.

Adósleveleknek, mint magán okiratoknak, azon esetben, ha az adós írni nem tud, csak akkor kellene teljes bizonyító erőt tulajdonítani, ha az adós nevét aláírón kívül más két tanu által van a keresztvonás ellenjegyezve;

továbbá azon esetben ha az adós olvasni nem tud, írást, vagy pedig azon nyelvet, melyen az adóslevél ki van állítva, nem érti, teljes bizonyító erőt csak úgy adhasson a tanuk előttezése, ha ezek az adóslevél egész tartalmát az adós előtt felolvassák, illetőleg annak általa értett nyelven értésére adják, — végre, ha a tanuk csak közvetlen hallomás után bizonyítják az aláírás valódiságát, szükséges volna, hogy az adós ebbeli beismerését mind ketten együtt és egyszerre hallják.

A javaslat 117. §-ának általános rendelkezése közhitel tekintetében aggályosnak tűnik fel; a közhitel lehető fenntartása pedig a köztörvény útján beperelt váltóknál is több szempontból óhajtható; — különösen okát nem látom, hogy a minden törvényszabta küllelékekkel ellátott, s az illető harmadik személyek nevéin kívül egész terjedelmében a szenvedő váltóképességgel bíró alperes által önkezüleg irt és aláírt váltónak miért ne legyen épen úgy teljes bizonyító ereje, mint a hasonló tekintet alá eső adóslevélnek a 115-dik §. szerint, ily váltó ellenében tehát a kialakult érzék meg nem kapása miatti kifogás bebizonyítása szinte az alperesre volna hárítandó.

A 118-dik §. d) pontját a bizonyítás elősorolt rendének megtartásával következőképen vélném szerkeszteni: „ha az aláírást tagadó fél, a mennyiben az általa tagadásba vett aláírás valódisága az a) b) és c) pontok értelmében be nem bizonyítható, a bíróság által neki odaitélt az iránti esküt, hogy tudtával és meggyőződése szerint az aláírás hamis, a mennyiben azt sem ő maga, sem az ő beleegyezésével egy harmadik személy nem irta, letenni stb.”

az e) alatti pont szinte bővitendő volna a fönnebbi értelemben és annak megfelelő szerkezet szerint.

A kereskedői könyveknél gyakran felmerülhetvén, hogy azoknak tulajdonosai többen vannak, s hogy a beperelt tételek több könyvvezető idejéből származnak s így többek által irattak, a megítélt póteskünek ily esetbeni letételéről a 120-dik §-ban intézkedés kívánatnék, a 123-dik §-ban pedig kijelentendő volna, hogy a bíróság a könyvek rendes vitele ellen netán az alperes részéről felhozott észrevételeket figyelembe venni tartozik.

Áttérve a III-dik fejezetre, a tanukképen egyáltalában el nem fogadható személyeknél a 135-dik §-ban különösen megemlítendőek volnának azok, kik életöknek 12. évét még be nem töltötték;

a 137-dik §. második pontjának abbéli rendelkezése, hogy annak, ki nem létező tanura hivatkozik, vagy a tanu lakhelyét rosszul adta elő, ügyvéde a fél elleni viszkereseti jognak fennhagyása mellett bírsággal büntetessék, méltán kifogás alá vehető, mert gyakran megtörténhetik, hogy a tanu valóban létezett, de időközben elhalt, a nélkül, hogy erről a távol lakó bizonyító fél tudomással bírna, az pedig, hogy a tanu lakhelye rosszul adatik elő, merő tévedésből vagy hibás értesítésből is származhatik minden roszhiszeműség nélkül; — igaz ugyan, hogy a kérdéses §. a bírság kiszabását azon további körülménytől tételeztetik fel, ha egyszersmind kitűnik hogy az illetőnek a per késleltetése, s ellenfelének vagy a bíróságnak bosszantása volt szándékában; épen ez oknál fogva tehát a szóban forgó passushoz mind a két helyen ezen szó: „tudva” hozzáteendő volna, nehogy a tanuk általi bizonyítás, melylyel tagadhatlanul sok visszaélést követnek el a roszhiszemű perlekedők, kellenén tul megnehezíttessék; egyébiránt még az is kérdés alá esik, vajjon azért, hogy a fél tudva nem létező tanura hivatkozik, vagy a tanu lakhelyét tudva rosszul adta elő, midőn tehát ebbeli cselekményének más oka józanul fel sem tehető, mint a per késleltetése s ellenfelének és a bíróságnak bosszantása, büntethető-e a különben jóhiszeműségben forgó ügyvéd? főleg midőn a javaslat 204-ik §-a, az alperes tudva levő lakhelyének szándékos elhallgatása miatt is egyedül magát felperest — s nem egyszersmind annak ügyvédét is — rendeli büntettetni.

A 138-dik §. a már előbb felhozott nehézség miatt oda volna módosítandó, hogy a peres felek nem magánál a tanuk kihallgatásánál, hanem csak a kivett tanuvallomások felolvasásánál lehessenek jelen; — továbbá

a 142-dik §-nál határozottan elrendelendő volna hogy ha a kihallgatandó tanu csak oly nyelven képes magát kifejezni, melyet a kihallgató bírói személy nem ért, okvetlen hites tolmács alkalmazandó, különben joga lévén a tanunak az eskü és vallomástételt megtagadni, végezetre

a 147-dik §. módosítandó volna akkép, hogy a tanubizonyítási eljárás berekesztése után *jogában áll, bármelyik félnek*, stb. mert különben a jelenlegi szerkezet mellett észrevételek csak úgy volnának tehetők, ha ezt mind a két fél egyetértőleg kívánja, így pedig könnyen megtörténhetnék, hogy azon fél, melynek a tanuvallomások úgy sem kedvezők, az észrevételek megtételéhez nem járulna.

A bírói szemléről szóló IV-dik fejezet a bíróság a szemlét csak a tárgyalás berekesztése után rendelheti el; itt azonban önként felmerül azon kérdés, vajon nem fordulhatnak-e elő gyakorlatilag oly esetek, melyek a szemlének még a per megindítása, vagy legalább a tárgyalás berekesztése előtti elrendelését és foganatosítását elkerülhetlenné teszik, a mennyiben a szemle tárgyának lényegébeni megváltozásától, vagy a bizonyítás ezen nemének más ok miatti tökéletes meghiusulásától

lehet alaposan tartani, s így minden e részbeni halasztás nyilvános veszélylyel jár; ha már a bíróság fel van jogosítva a bírói szemlélet elrendelési, bár ezt magok a peres felek nem kérték is, s ha különben is minden egyes esetben a bíróság ítéletétől függ, mennyiben legyen a szakértői vélemény a per eldöntésénél irányadó, véleményem szerint az előleges bírói szemlének elrendelése és fogatósítása a bíróságnak meg nem tagadható; — a szakértők véleménye iránti észrevételek tekintetében egyébiránt a 147-dik §-nál felhozott módosítás szinte helyén lévő.

Az eskü általi bizonyítást illetőleg, azok között, kik esküjöknek bizonyítékul elfogadhatása tekintetében minden kifogáson felül nem állnak, s kiknek e miatt az eskü általi bizonyítás meg nem engedhető, világosan megemlítendőek volnának a serdületlen koruak, kik életöknek 14. évét még be nem töltötték.

A 160-dik §. bővitendő volna azzal, hogy az eskü mindig az illető fél által értett nyelven, szükség esetében hites tolmács közbejövetele mellett, teendő le; ezt kívánván egy részről az eskü szentsége, más részről az eskünek jogi következményei.

Mi a 162-dik §. által szabályozott főesküt illeti, melynek a 118. §. d) és e) betűi alatt kijelölt, t. i. az aláírat tagadására vonatkozó eseteken kívül csak akkor van helye, ha abban mindkét fél megegyezett, s azon tények iránt, melyek főesküvel bizonyítandók, megállapodtak, habár a perben ezen tények mellett semmi bizonyíték nem hozatott is fel, kérdés merülhet fel arra nézve, vajjon a főeskünek, mint a törvényes bizonyíték egy nemének ily megszorítása, különösen a négy szem között történt titkos tényeknél, áltáljában helyeselhető-e? s vajjon a főeskü jogkörét a gyakran beburkolt igazság és valódi tényállás kiderítése szempontjából nem volna-e célszerű tágítani akként, hogy az eskü ezen nemét a bíróság saját belátása szerint, az ellenfél beleegyezésének hozzájárulása nélkül is, megítélhesse.

Tekintve már, hogy a főeskü általi bizonyítás szerfölötti kiterjesztése és alkalmazása vallási és közérkölciségi szempontból, de azon jogszabálynál fogva is mert a főesküvel eldöntött perben perorvoslatnak helye nem lehet, nem ajánlatos, de más részről, hogy a nyilvánosság elől elvont söt titkos dolgok és cselekményeknél is rendesen merülnek fel oly megelőző vagy utólagos körülmények; melyek a főesküvel bizonyítandó ténynyeli kapcsolat miatt bírói figyelmet érdemelnek, s melyek iránt a törvényes bizonyíték más nemei megszerzhetők, a javaslat 164. és 165-dik §§-ait eléggé megnyugtatóknak találom, miután ezek a bíróságnak módot és alkalmat nyújtanak, hogy a per minden körülményeinek alapos figyelembe vételével, a külön és egyedül magukban fél próbaerővel nem bíró bizonyítékok kiegészítése végett egyik vagy másik peres felet pótló esküre bocsáthassa.

Az eskütétel körüli bírói eljárás az izraeliták részéről — kivált a legujabb időkben — folytonos támadásokra szolgál alkalmul, a mennyiben ők az által, hogy a bíróilag megítélt esküt saját vallásuk szertartásai szerint lelkészük kezébe kötelesek letenni, mintegy kisebbítve találják magukat, s ezt a törvény előtti egyenlőséggel ellenkezőnek tartják; — azonban abban, hogy valaki saját vallása eltérő szertartásai szerint tegye le a bíróilag megítélt esküt, sőt hogy ezen eljárás a tanuk általi bizonyításnál is megtartassék, semmi kisebbség vagy lealacsonyítás nincs, s ez valamint a törvény előtti egyenlőséggel, úgy az izraelita honpolgárainkra nézve — vajha minél előbb — bekövetkezendő politikai és polgári egyenjogósultsággal ellenkezésben nem áll; mert az eskü csakugyan vallási jelleggel bíró ünnepé-

lyes cselekmény, melynél tehát a bevett vallásos szertartás, — mely miatt senki magát nem szégyenlheti — méltán megtartandó; már pedig úgy tapasztaljuk, hogy az izraeliták egymás között is hason, sőt szigorubb külső szertartások szerint saját rabbinusaik kezébe teszik le az esküt, midőn ebben valamely vitás ténybeli körülmény tisztába hozatala végett bíróságon kívül önként megegyeznek; nincs tehát ok, hogy a bíróság előtti eskütételeknél az izraelitákra nézve eddig követett ünnepélyesség mellőztessék; sőt nézetem szerint egyáltalában nem volna fölösleges, ha a keresztyén peres felek is — a mennyiben a körülmények engedik — szinte saját lelkészeik kezébe tennék le a bíróiképen megítélt esküt; mert fájdalom! az eskütétel már köztapasztalás szerint nagyon is közömbös dologgá kezd válni az emberek előtt, s régijelentőségéből naponkint vesztve, méltó aggály gerjeszt a törvényes bizonyíték ezen neme iránt.

A 170-dik §-t illetőleg, habár annak józan értelméből is következtetni kell, még sem ártana határozottan kijelenteni, hogy az eskü letételére kitűzött határnapról bíróiképen értesített ellenfél, az eskü ünnepélyes letételénél személyesen jelen lehet.

Ötödik cím: a bírói határozatokról.

A 173-dik §. első sorából ezen szó, csak nagyobb határozottság okáért kihagyandó, a 176-dik §. abbéli rendelkezése pedig, hogy az ítéletek a sommás szóbeli eljárásnál is külön szerkesztessenek, a szükséges munka- és időkimelés tekintetéből mellőzendő volna, elegendő lévén, ha a különben is csak egyes bírák által hozott, s így tanácskozás tárgyát nem képező ily ítéletek szóvali kihirdetés után a 80. és 178-dik §§-ok értelmében 24 óra alatt egyenesen a perről vezetett tárgyalási jegyzőkönyvekbe beiratnak; — továbbá a 179-dik §-t helyén volna azzal bővíteni, hogy az ítéleteket s az ügy érdemét elintéző végzéseket támogató okok, nagyobb világosság s könnyebb felfogás és érthetőség tekintetéből külön szerkesztendőek, még pedig a felsőbb bíróságoknál is.

A 187-dik §-nak, miután az ítéletek kézbesítéséveli bánásmód a megelőző §§-okban nem foglaltatik, s a mennyiben a sommás perekben hozott ítéletek a 80-dik §. értelmében a feleknek vagy megbízottjaiknak szóval hirdetendők ki, a rendes eljárás útján hozott ítéletek s a minden egyéb peres vagy nem peres ügyekben hozott végzés általi határozatok kézbesítése tárgyában szabatosb szerkezet volna adandó, s vele ekként a 188-dik §. öszhangzásba hozandó; — továbbá a 189-dik §-ban világosan kijelentendő volna, hogy pusztán csak *írásbeli* hibák kijavítása történhetik egyik vagy másik peres fél egyoldalú kérelmére; — végre

a 196-dik §. tekintettel a 71. 86 és 88-dik §§-ok rendelkezésére, azzal volna bővitendő, hogy a kézbesítés teljesítésével megbízott szolga vagy községijegyző a keresetlevelet, minden egyéb dolganak félretételével alperesnek azonnal kézbesítvén, arra egyszersmind a kézbesítés napját, s a kézbesített mellékletek számát sajátkezüleg jegyezze fel, mely rendszabályt a kézbesített periratoknak az illető vétbizonyítványokkal egyezése, s valamint a kézbesítőknek, úgy az illető feleknek és ügyvédeknek is kellő ellenőrzése eléggé indokol.

(Folytatása következik.)

TÓTH LAJOS.

Jogi rodalom.

A francia polg. törvénykezés különösen a bírósági szertartás és annak alapelvei. Irta Csatskó Imre, bölcs. s jogtr., hites ügyvéd, kir. ítélő táblai bíró, a m. tud. akad. lev. és az államvizsg. bizottmány jogosztályának tagja stb.

A polgári törvénykezés feletti viták napirenden levén, örömmel üdvözljük a tudós és bő tapasztalatu szerzőt e téren, ki, mint a bevezetésben mondja, a polg. törvénykezést, főképp pedig a francziát választotta tanulmányai tárgyául. Szerzőnk ezáltal oly viszonyokat von jelen tanulmányai körébe és ismertet olvasóival, melyekre jövő törvényhozásunk kétségkívül tekintettel fog lenni.

A bíróságnak gyökeres szervezése s különösen annak a nyilvánosságra és szóbeliségre fektetett megállapítása megkívánja a következő kérdéseknek előleges eldöntését: a közigazgatási ügyek kezelése a bíróságiaktól, a közigazgatási jogszolgáltatás a törvényszékitől, a peres ügyek a perenkivüliektől különválasztassanak-e, és mely közegekre biztassanak? egyes vagy testületi bíróságok, egyszeri vagy többszöri felelővétel mellett legyenek-e? a béke- és választott bíróságok a bírósági szervezetben helyt foglaljanak-e? a kereskedelmi törvényszékek csupán kereskedelmi vagy jogtudó tagokból is összeálltva legyenek-e? A semmitő-udvar tisztán mint olyan, vagy mint felülvizsgáló is működjek-e? az államügyességek a polgári ügyekbe befolyás és mily mértékben engedessék-e? a bírák függetlensége miként legyen biztosítva, azoknak visszaélései miként legyenek korlátozva? a nyilvánosság, szóbeliség mily kiterjedésben elfogadva? az anyagi és alaki jogegyenlőség miként valósítva?

E kérdéseket az író tüzetesen tárgyalja; előadja, miként vannak azok különösen Francziaországban megoldva, s e megoldási mód mily helyeslő vagy kárhóztató észrevételekre szolgáltatott okot.

Ezekből kitűnik, hogy író a bírósági szervezetnél figyelembe veendő minden érdekes és lényeges mozzanatra kiterjed; azokat alaposan fejtegeti s ezáltal a polgári törvénykezésre vonatkozó napi kérdéseknek tisztába hozatalát tetemesen elősegíti; minélfogva jelen munkát mindazoknak, kik a polgári törvénykezés és különösen a bírósági szervezet iránt érdeklélnek, a legméltóbban ajánlhatni.

A munka végén közölt adatok a nyilvánossággal kapcsolt szóbeliségnek üdvös hatását érdekesen tüntetik elő.

Az írmódor logikailag alapos és könnyen érthető. A munka 132 lapra terjed s Grill könyvkereskedésében kapható. Ár 1 ft. 20 kr. Azoknak, kiket a törvénykezés rendszereinek ismerete érdekel, e művet különösen ajánljuk.

K ü l ö n f é l é k .

— (*Wünsch Sándor*) m. k. igazságügyminiszteri titkár s a „Jogtudományi Közlöny“ szerkesztője vezetéknévénél „*Dárdai*“-ra kért átváltoztatása f. é. november 14-én 24914. sz. a. kelt belügyminiszteri rendelettel megengedtetett.

— (*Az orsz. bizottság a törvénykezési rendtartás tárgyában*), melynek működését a közbejött országgyűlési viták egy időre megakasztották, a végrehajtásig haladt. E szerint még két czim van hátra a várva várt munkából. A történt módosításokról közelebb értesítendjük t. olvasóinkat.

— (*A belügyminiszternél*) az általános kihallgatás ezentúl csupán hétfőn leendő délelőtti 11-től 1 óráig.

† (*Dózsa Elek*) országgyűlési képviselő, magyar akad. tiszteleti tag, 65 éves korában nov. 19-én, hosszas szenvedés után meghalt. Harminczhárom év előtt lépett fel a politikai pályára, melyen oly fényes s maradandó babérok aratott. Tiszta, világos fő, tántorithatlan jellemű hazafi, kitűnő jogtudós volt. Két kitűnő munkája maradt: az „*Erdélyhoni evangelico-reformatikusok egyházi jogtana*“ s az „*Erdélyhoni jogtudomány*“ 3 kötetben, melylyel az akadémiai nagy jutalmat elnyerte. A most küszöbön levő codificatiók alkalmával társai egy szakavatott s practicus jogtudóst vesztek, valamint az uniora vonatkozó munkálataknál is érezhető lesz hiánya. Temetési szertartása nov. 22-én délben 12 órakor.

— (*A magy. kir. egyetem jog- s államtudományi karának állapota az 1866/7. tanév nyári szakában*.) I. Beiktatott rendes joghallgató: a múlt félévekből 987, ujonnan beiktatott 34, rendkívüli joghallgató 10, összesen 1031. (90-nel kevesebb mint a téli félévben, s 39-czel több mint a múlt tanévi nyári szak-

ban.) — Vallásukra nézve: róm. kath. 586, görög kath. 18, görög keleti 73, ágostai hitvallású 105, helvét hitvallású 133, unitárius 11, mózes vallású 105. — Származásukra nézve: magyarországi 951, erdélyi 60, horvát-tótországi 10, határ-örvidéki 5, a birodalom koronaországaiából 4, külföldi 1. — II. A tantárgyak száma 31, ezek közt 11 kötelező; rendes tanpénzért előadatott 25, ingyen 6. Legnépesebb leczkék voltak a jogtörténelmi 354, a római jogi 334, a magyar magánjogi 312 hallgatóval. A hetenkinti órák száma 93. A bölcsészeti kar előadásait 321 jogász hallgatta. A leczkelátogatási elismerés egynek megtagadtatott, 24-nek pedig a jövőben tanusítandó szorgalmuktól függővé tétetett. A téli félévben hasonló föltételtől függővé tett aláírás 109 joghallgató közül 68-nak utólag megengedtetett. — III. Magyarországi alapítványu ösztöndíjas 97, erdélyi alapítványu 6; közülök rendes alapítványu 49, rendkívüli 54. — IV. Az egész tanpénztől felmentetett 105, felétől 106. — V. Távozási bizonyítvány kiadatott 16, végbizonyítvány (absolutorium) 78. — VI. Jogtudori szigorlat volt 60, t. i. az államtudományi szakokból 20 (ezek közül visszautasított 2, felfüggesztetett 6), jogtörténelmiekből 14, bíróságiakból 26. Pótszigorlat volt 5; nyilvános tudori vitatkozás 24, felavattatás egyetemes jogtudorra 17, polgárivá 7. — VII. Jogtörténelmi államvizsgálat volt 147 (kitüntetéssel minden vizsgálati tantárgyból 11; mint még nem képesített visszautasított 13; bírósági 143 (kitüntetéssel minden vizsgálati tantárgyból 7; nem képesített 10); államtudományi 87 (visszautasított 13). — VIII. Rendes tanár 8, a jogi karban előadásra jogosított más karbeli tanár 2, magántanár 5.

— („*Elvben igen, tényleg nem*,”) ezt választá a bécsi birodalmi tanács ez évi működéseinek vezér fonálául. Alig találunk parlamentaristákban rövid idő alatt oly sok következtetlenségre mint épen a birodalmi tanácsban. Állításunk igazolására csak a sept. 23. és 26-ki alsóházi üléseket hozzuk fel.

A büntető törvényi javaslat volt napi renden; a mondott napok elsején a javaslat 4. §-a elfogadtatott; meg van itt határozva, hogy a bilincsek az egészségre abszolút káros hatásuknál fogva rendes büntetésként mellőztetnek s csak fegyelmi büntetésül tartatnak meg ugy vizsgálati, mint elítelt foglyoknál. E napon tehát a haladás diadalt ült, de csak azért hogy legközelebb ismét vereséget szenvedjen; 26-án ugyanis Pratohevera képviselő ur azon indítványt tevő, hogy az eddig súlyos fogságra (tehát bilincscsel) ítélt fegyenczek büntetési fokának megjelölésére az ezentúl eleső bilincsek pótlására a választmány egy más súlyosbbitást hozzon javaslatba, melynek mindazok alávetendők lennének; kik előbbi ítélet folytán bilincsre lettek kárhóztatva. Nem használt az ellen sem Mühlfeldnek sem Hye-nek remek beszéde, noha ez utóbbi kimutatta, hogy az indítvány az igazsággal is ellenkezik, mert egy ezentúl hozandó törvényt potlólag egy már kimondott tény vagy ítéletre alkalmazni nem lehet; felhossa az ausztriai büntető törvény történetéből, hogy 1833-ban midőn az u. n. legsúlyosabb börtönbüntetés eltöröltetett, az erre ítélték nem lettek potlólag másképp büntetve, hanem hogy az nekik kegyelmi ténykép egyszerűen elengedtetett, felhossa az 1848. májusi rendeletet midőn a testbüntetésre szóló ítéletek szintén feltétlenül elengedtettek, mind hiában Pratohevera indítványa elfogadtatott s így a ház nem csak önmagával, de a természeti józan igazsággal is ellentétbe jött. Kiváncsiak vagyunk, hogy Európa ítélő széke előtt, hogy igazodnak ki e hiánrból.

(Ezen ügy igen kedvező fordulatot vett s f. hó 18-án hálaistenitisztelet megtartása után Ő Felsége a királyné nevénapján szentesítettett ama törvény, melynélfogva a rabláncz többé nem alkalmaztatik az osztrák fegyházakban. — Ugy tudjuk, hogy a magy. k. igazságügyminiszter is indítatva érezte magát, egyelőre kegyelem útján az országos fegyházakban a rabláncz viseletét megszüntettetni. Bizony a jónak utánzása is dicséretet érdemelne.

(*Szerk.*)

TARTALOM: Az északamerikai házassági jogismertetése, Dr. Ek-mayer Ágostól. — Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához. (Folytatás.) Dr. Schnierer Gyulától. — A biztosítási ügyről. (Folytatás.) — Észrevételek a m. kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.” (Folytatás.) Tóth Lajostól. — Különfélék — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felölös szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Értesítés.

Kivonat a budapesti ügyvédi egyesület igazgató választmánya által 1867. november 11-én tartott ülés jegyzőkönyvéből:

6. Az egyesület közlönyéül — ideiglenesen, míg eziránt t. i. a közgyűlés nem határoz, a „Jogtudományi Közlöny” választatott.

A kivonat hiteléül:

Matolay Elek s. k.,
egyleti titkár.

* * *

Bátran állítjuk, hogy nemcsak Budapesten, hanem az egész országban örvendetes hírül vétetett az egyesülés eszméjének megtestesülése, mert immár alkalom van nyújtva, hogy az ország minden vidékéről összpontosuló erőkségeivel elérhető legyen a szent cél: miszerint az ügyvédek, mint kiválóan a gyakorlati pályán működő jogtudósok, tapasztalataikkal és ismereteikkel a hazai jogélet fejlesztése és javításánál közreműködhesse, a törvénykezési hiányok feletti véleményezés által és a célszerűeknek mutatózó javaslatoknak törvény-szabta módni előterjesztésével.

Minden kartárs örömmel üdvözölheti az egyesület alakulását már azon okból is, mert immár az ügyvédi kar, mint testület léphet fel, és ha az ügyvédi kar érdekeiről vagy véleményéről leendő szó, úgy nem, mint eddig meghívás folytán egyes tekintélyek fognak meghallgattatni, hanem az egyesületnek, mint a kar testületének véleménye fog kikérteni. Ezért fölszemes volna azokat, kiknek a kar tekintélye szívükön fekszik, buzdító szavakkal serkenteni, hogy az egyesület tekintélyét emeljék tömeges részvételük által. Hisz minél nagyobb leendő az egyesület közönsége, annál nyomatékosabbak leendnek nyilatkozatai!

Az ügyvédi kamarák intézménye, főleg csak fegyelmi intézetet létesít; most azonban az önelhatározás vagyis az egyéni szabad akarat szűk korlátai közt, egy a fegyelemnél sokkal dicsőbb eszközzel iparkodunk a kar tekintélyét emelni, és ezen eszköz a tudományos képzettség előmozdítása, mert a kar tekintélyének alapja a tudomány.

Midőn az egyesület igazgató választmánya által lapunk az egyesület közlönyéül választatott, érezzük azon nagy feladat súlyát, melynek megoldásához az egyesület minden tagjainak támogatásával hivatva vagyunk. Azonban valamint kezdettől fogva teljes buzgalommal fáradoztunk az egyesület alakulása körül, úgy jövőre is kedves kötelességünknek fogjuk ismerni: a sajtó útján eszközölhető eszmecsere által, a rendes havi ülésekben, melyekben az egyesület főleg tudományos működését fejti ki, az indítványba hozandó jogkérdések iránt az egyetértést elősegíteni;

annál is inkább miután a tagképesség nem szorítottatott helyhez, hanem „kültag”-nak minden hazai ügyvéd felvételik.

A közjónak ily szolgálata pedig mindenkor önbecsében birja legszebb jutalmát. A SZERKESZTŐSÉG.

Európa s Amerika törvényhozása a műipari szabadalmak körül.

A kulturhaladással szükségképen tárgyal a törvényhozás tere is. Azon működési körök melyek ez által újból megnyílnak, azon javak melyek ez által a polgári társaság számára előszereztetnek, s a jogéletnek előbb nem ismert s csak a művelődésterjedése folytán nyilvánuló oldalai, egyaránt felhívják a törvényhozás figyelmét, egyaránt igénybe veszik annak védelmét, oltalmazó közbenjövetelet. Tagadhatlan ugyan az, miszerint a magasabb kultúrfokoknál felismerhető s a jelen korszakot is oly annyira jellemző demokratikus irány az addig fenállott törvényhozásnak gyakran egész egyes részeit ismét lerontja s elenyészteti; ebben azonban az eddigi térnek szűkebb körrei megszorítása, a létezőnek lerontása csak is látszólagosan olyan, miután azon részeknek nem végképeni elenyésztetése, hanem csak is megváltoztatása áll be, s csak átalakításuk eszközöltetik. Ugyanis vagy csupán helyváltoztatás történik, miután az, mi a hűbéri állam megbukása után mindinkább kiterjeszkedő kormányhatalom folytán a közigazgatás központjába vonatott, az állami összszemélyiség alantabb részorganumai számára mintegy visszaköveteltetik; vagy csupán a formákban történik változtatás, midőn a törvények közrendészeti jellege mindinkább szorosan jogivá változik át, s a megelőzés vagy *präventio* helyébe lép a *repressio* vagyis jogi visztorlás. Ennek folytán mindig igaz marad, hogy a kulturhaladással s a civilisatio emelkedésével a törvényhozás tere is tágul.

A legujabban elmúlt századokban fejlődésnek indult törvényhozási ágak közt nem jelentéktelen helyet foglal el az, mely a *műipari szabadalmakkal* (Patentwesen) foglalkozik. Jelentősége összeesik magával a műipar jelentőségével, mely napjainkban oly nagy hatalomra emelkedett s melynek az létrejövetelet s fejlődését is köszönheti. A műipar virágzása s élénksége az emberek felfedezési szelleme által van feltételezve, s ez ismét annál inkább élesztetik, minél inkább halad s fejlődik amaz. Minden új találmány maga után von egy másikat, vagy legalább hasznos javításoknak enged tág tért. Minden új találmánynál azonban ellentétbe jön a polgári társaság érdeke magával a feltaláló érdekével; annak érdeke ugyanis megkivánná, miszerint találmánya minél általánosabban megismertessék és telhetőleg sokszorosítottassék, a feltalálónak pedig nagyon is érdekében áll, miszerint talál-

mánya titokban maradjon s ő azt egyedül maga hasznosíthassa, kizárólagosan élvezhesse, — mert ha az mások előtt is ismeretes lesz, kik sem az első alkotás fáradságaival nem vesződtek, sem az azzal járó idő — s költség veszteség által igénybe nem vétettek, úgy ezek a találmány előnyeinek élvezetére nézve a feltalálással magával ugyanazon egy ponton vagy helyzetben volnának. Ezen ellentétes érdekek kiegyenlítése csak pozitív intézkedések által eszközölhető. Közvetlen kiegyenlítési eszköz gyanánt ajánlkozik a feltalálónak megjutalmazása, valamely *jutalomdíjban* (*Prämie*) részesítése, — csak hogy ezen jutalomdíj nagyságának meghatározására hiányzik a biztos fokmérő, miután a feltalálást szükségképen megelőzőt költségek, idővesztés, s fáradozás foka s mennyisége erre nézve nem szolgálhat egyedüli fokmérő gyanánt, hanem főleg magának az új találmánynak haszna a polgári társaságra nézve. — De mikép lehet ismét e hasznót, mikép lehet valamely új találmány horderejét előre meghatározni? — Más közvetítőt kellett tehát eziránt keresni, s ez abban találtatott fel, hogy a feltalálónak bizonyos időn át találmánya kizárólagos használhatása s élvezete biztosított azon kötelezettséggel, miszerint találmányát pontosan s kimerítően írja le, hogy az a meghatározott idő elteltével általánosítható s mindenki által terjesztethető. Így keletkeztek kedvezményképen a feltalálóra a *feltalálási szabadalmak* (*Erfindungspatente, Industrieprivilegien*), és pedig legelőször s már két évszázadnál is előbb azon nemzetnél, melynél a műipar nem csak, hogy leghamarabb fejlődött, hanem mely e tekintetben a föld minden nemzeteit jelenleg is felülmúlja — a *britt nemzetnél*.

A feltalálónak ez által lehetőség nyújtatik arra, miszerint találmánya előnyeit annak értékéhez arányban egyedül maga élvezhesse. Ily módon a feltalálás jutalmát nyer, a mi egyszersmind újabb kísérletekre is buzdít, s miután a feltalálónak, biztos haszna öntudatában, nem áll többé érdekében az, hogy találmányát az említett időn túl is titokban tartsa, s miután az ő ebbeli kizárólagos használhatási joga csak időleges, ennél fogva a közületre nézve is biztosítva vannak a feltalálási szellem gyümölcsei, a mi által a feltalálónak s a közületnek egymással ellentétes érdekei is mindkettőjükre nézve kívánatos módon egyenlítettnek ki. A *feltalálási szabadalmak* (*Patentwesen*) körülírt rendszere az idő folytában annyira igazolta helyességét s annyira találtatott megfelelőnek, miszerint a *feltalálási jutalmak* rendszerét (*Erfindungsprämien*) jelenleg már csak nem végképen gyakorlatból kiszorította.

A feltalálási szabadalmak rendszerének azonban nem csupán nemzetgazdasági, hanem jogi oldala is van, s ezen intézmény fejlődésére s terjedésére e második szempont is főfontosságú. Bár miként vélekedjünk is a szellemi tulajdonról, mégis az annak elismerésére már két emberéleten túl szakadatlanul folytatott küzdés kétségbevonhatlan ténydolog, s az utánnomlás iránt az egyes államokban hozott törvények mindannyi bizonyítékot szolgáltatnak aziránt, miszerint a szellemi tulajdon elismerése részben már is bekövetkezett. Nem a név az a mi itt határoz, hanem maga a dolog. Épen oly bizonyos az is, miszerint a szellemi (írói s művészi) tulajdonnak az utánnomlás vagy a jogosulatlan többszörösítés más módjai ellenébeni oltalomra irányzott igénye, csakhamar a műipar terén is nyilvánult, s hasonló követelményekkel lépett fel a törvényhozás előtt. E követelmények nem maradtak eredmény nélkül, s nem csak egyik kitűnő indító ok gyanánt szolgáltak a feltalálási szabadalmak intézetének befogadására, hanem maga ez intézet is kevesebb vagy több jogi elemeket vett fel. A régiebb francia szabadalmazási törvény 1791-ből elvgyanánt világó-

san kimondotta, miszerint a feltalálót műipari találmányára a tulajdonjog illeti meg, s e tulajdonjog elismerésének elvéből indult ki. Tagadni azonban nem lehet, miszerint a jelenleg fennálló szabadalmazási törvényekben kivétel nélkül a nemzetgazdasági elv az előuralkodó, az e tárgybéli új francia törvényben is a szoros jogi elv lett ismét ejtve, s csak néhány kevés a régiebb francia törvényhozást mint mintaképet utánzó ebbeli törvényekben — így Portugallia és Paraguay-ban — látjuk még ez elvet fenállani. Összesen véve csak annyi lett elérve, miszerint egy nemzetgazdasági okokból nyújtott kedvezménynek vagy felhatalmazásnak, magánjogi következmények tulajdonítottak.

Előttünk áll a különféle európai s éjszakamerikai államokban a feltalálási szabadalmak körül fennálló törvényeknek gyűjteménye. A brüsseli belügyi miniszterium műipari osztályának irodai főnöke Dujoux ur volt az, kinek ez elismerésre méltó összeállítást köszönhetjük¹⁾. Előbeszédében a többiek közt e tárgyra vonatkozó számos érdekes történeti és statisztikai adatokat közöl, s némely a törvényhozás ez ágában még létesítendő javításokat is ajánl. Így a szabadalmakért fizetendő díjak (*Patenttaxe*) leszállítását, a találmány utánzása ellenében nagyobb védelmet s szigort, a szabadalmazási időnek eddig bevett leghosszabb tartamán túl való kiterjesztését, a szabadalomért járó díjnak annuitások alakjában való lefizethetőségét és pedig bizonyos fokozatok szerint, s valamennyi szabadalmazott találmányoknak állami költségeken eszközözendő közhirritését, stb. Dujoux gyűjteménye reánk nézve annál becsesebb, miután — eltekintve azon gyűjteménytől, melyet Dr. Schuller pár évvel ezelőtt Bécsben kezdett meg, de melynek folytatásában őt bekövetkezett halála gátolta — hasonló munka egész Németországban nem létezik.

Dujoux munkájával 19 állam és nagyobb politikai testület törvényhozásával találkozunk, ezek: Nagybritannia, az éjszakamerikai egyesült államok, Oroszhon, Poroszhon, Belgium, Hollandia, Spanyolhon, Ausztria, Bajorhon, Sardinia, a pápai állam, a würtembergi királyság, Portugallia, a német vámegelet államai, Szász-királyság, Svédhon, a hannoveri királyság, Franciaország és Paraguay. Ezek közt a francia törvényhozás van leginkább figyelemre méltatva. Annak egész folyamata s fejlődési menete a legrégebb 1791-ki január 7-én kelt szabadalmi törvénytől kezdve kimerítően van szemünk elé vezetve, s nem csak az egymásra következő ebbeli törvényeket, törvényjavaslatokat s terveket, hanem a törvényhozó testület bizottmányi jelentéseit, jogi véleményezéseket, miniszteri előterjesztvényeket sokféle más hivatalos iratokat, s magyarázó jegyzeteket — melyek Regnault hírneves munkájából merítették — találunk ott egybegyűjtve. Bár mennyire is tanulságos ezen kimerítő és sokoldalú tartalom a francia törvényhozásra nézve, még is sajnálnunk kell, hogy e mellett más államok ebbeli törvényhozása csak felületesen, s mintegy átnézetileg tárgyalatott Dujoux munkájában; így például Angolhon törvényeiből — mely állam a feltalálási szabadalmak intézetének tulajdonképeni hazája — csupán csak három statutum van felhozva, 1623-ból, 1835-ből és 1839-ből, s ezen egyes szabályzatok mellett az írott törvények kiegészítéséről gyakorlat s szokás által mit sem tudunk meg.

Mielőtt az említett munkában elénkbe tárt törvényekre összehasonlító tekintetet vetnénk, hogy ezáltal a kérdéses tárggyal foglalkozó törvényhozási ág fejlett-

¹⁾ Recueil des lois et des réglemens en vigueur sur les brevets d'invention chez les différents peuples précédés des rapports, qui ont déterminé la législation française. Publié d'après les documents mis en ordre par I. B. C. Dujoux. Bruxelles 1846.

ségének fokát megítélhessük, fel akarjuk sorolni magokat az említett államokban jelenleg érvényben álló törvényeket. Ezek a következők.

Nagybritanniában: I. Jakab király statútuma 1623-ból, továbbá az 1835-ik évi szeptember 18-án, végre az 1839-ik évi augusztus 24-én kelt statútum.

Az északamerikai egyesült államokban: az 1836-ik évi július 4-én kelt statútum, s az erre vonatkozó háromrendbeli pótló akta (Zusatzakte), t. i. 1837-ik évi márczius 3-áról, 1839-ik márczius 3-áról, s ugyanazon évi augusztus 29-éről.

Oroszországban: az 1812-ik évi június 17-én kelt Ukas, s az 1829-ik évi május 16-án kelt Ukas által jóváhagyott javaslata, a birodalmi tanácsnak 1829-ik évi április 24-éről.

Poroszországban: az 1815-ik évi október 14-én kiadott utasítás, az 1817-ik évi május 7-én kelt kormányrendelet, és az 1828-ik évi szeptember 18-án kelt miniszteri kibocsátvány.

Belgiumban: az 1817-ik évi január 25-iki törvény, továbbá az 1827-ik évi augusztus 17-iki, s 1840-ik évi szeptember 25-iki rendeletek.

Hollandiában: az 1817-ik évi január 25-iki törvény, s az ugyanazon évi márczius 26-án kiadott szabályzat.

Spanyolországban: az 1826-ik évi márczius 27-iki törvény.

Bajorországban: az 1825-iki szeptember 11-iki iparrendszer alapszabályainak 9-ik cikke, s az ugyanazon évi február 10-iki rendelet.

Sardiniában: az 1826-ik évi február 28-iki, s 1829-ik évi június 2-iki dekretumok.

A pápai államban: az 1833-ik évi szeptember 3-án kelt edictum.

Würtembergben: az 1836-ik évi augusztus hó 5-én kelt ipartörvénynek 7-ik fejezete, különösen a 141—161 cikkek.

Portugalliában: az 1837-ik évi január 16-iki rendelet.

A német vámegegyesített államaiban: az ezen egyletté szövetkezett államok közt létrejött 1842-ik évi szeptember 21-iki egyezmény.

A szász királyságban: az 1843-ik évi július 31-iki hirdetmény.

Svédországban: az 1834-ik évi deczember hó 13-án kelt rendelet.

Hannoverában: az ottani ipartörvény 15-ik fejezetének 332—350-ik §§.

Franciaországban: az 1844-ik évi július 5-én kiadott törvény.

Paraguayban: az 1845-ik évi május 20-iki törvény. Végre

Ausztriában: ezelőtt az 1832-ik évi márczius 31-iki törvény, legújabbán pedig az 1852-ik évi augusztus 15-én kelt patens valamennyi koronaországok számára (birodalmi kormány lap, 1852-iki évfolyam, 184-ik szám), s az azt hatályba léptető 1888. szám alatti miniszteri kibocsátvány 1852-ik évi október 15-éről.

Jelen áttekintésünkben csak a főpontokra fogunk szorítkozni, s ilyenek gyanánt szóba fogjuk hozni a szabadalmak tárgyát, az azok adományozásánál eljárás, azok időtartamát, az azokért fizetendő díjakat, a szabadalommal járó jogokat s kedvezményeket valamint azoknak a törvény által biztosított oltalmát, a szabadalmazottak kötelezettségeit, s végre a szabadalmak elenyészését.

A mi különösen a szabadalmak tárgyát illeti, úgy azok csaknem kizárólagosan a műipar terére szorítkoznak. Az írók, költők s művészek tevékenysége a szabadalmazási törvényhozás körébe nem vonatkozik, s a jogosulatlan utánnyomás iránti rendeletek az új találmányok egyedüli s kizárólagos használhatóságának védelmére hozott rendeletekkel nem egyesítettnek. E különválasztás

csak helyesítható, ha az irodalmi s művészeti termelvényeknek lényegesen különböző természetét szem előtt tartjuk, miután ezek az ipartermelvények gazdasági használhatóságával nem bírnak, s az eszményi tartalom azokban annyira képezi a fődolgot, hogy e mellett az anyagi elem alig is jó tekintetbe. Csak két törvényhozás nem ismer e tekintetben határvonalat s képez kivételt: a sardiniái, mely az írókat is szabadalmakban részesíti, s a portugál, mely az észtermelvényeket úgy az irodalomban, zenében s rajzban, valamint a festészetben s szobrászatban általában véve a műipari találmányokkal azonosítja. Az irodalmi s művészeti termelvényeknek a szabadalmazás alóli kizárásából önkényt folyik a tisztán elméleti módszerek, elvek s rendszerek szabadalmazásának — jöllehet a technika köréhez tartozzanak — kizáratása, miután mindaddig, míg gyakorlati alkalmazást nem nyernek, csak a tudomány körén mozognak, s a műipar terére tartozóknak nem is tekinthetők. A szabadalmazás alóli kizáratásuk csak a francia és svéd törvényhozásban van ugyan világosan kimondva, azonban a többi felsorolt államokban (természetesen Portugallia és Sardinia kivételével) is önkényt következik a törvények azon rendelkezéseiből, hogy mily termelvények vagy találmányok részesíthetők szabadalmakban.

A szabadalmak tárgyait általában véve három categoriára lehet felosztani, ezek: vagy új találmányok, vagy az előbbieket javításai, vagy a külföldi találmányok s javítások behozatala a belföldre. A két elsőnek, hogy szabadalomra igényt tarthassanak, az abszolút újság jellegével kell okvetlenül bírniok, s nem szabad sem a belföldön sem a külföldön eddig ismertetniök, sem nyomtatványokban köztudomásra hozva, sem gyakorlatilag alkalmazásba véve lenniök. Ellenben a harmadik helyen említett behozatali szabadalmak adományozására nézve csak a viszonylagos újság feltétele kívántatik meg, oly értelemben, hogy a behozandó külföldi találmány vagy javítás a belföldön mindeddig ismeretes vagy gyakorlati alkalmazásba véve ne legyen. Csak Angolhonban tekintenek valódi britt felül-emelkedéssel s mind annak a mi idegen figyelmen kívül hagyásával, minden magában Angolhonban még nem ismert találmányt újnak, miután az ottani törvények minden Angolországon kívül létrejött találmányt Angolországra nézve nemlétezőnek néznek. A nemzetközi viszonyokbani szabadalmi szellemnek egyik valóban örömdetes bizonyítékául szolgálhat az, hogy a britt szabadalmazási törvényhozásnak ezen árnyoldala s félszege utánzásra sehol sem talált. Új találmányoknak tekintetnek: új iparágak, új műipari termelvények, új ipari módszerek, anyagszerek új összeköttetései, új ipari segédesszközök, új gépek s szerszámok vagy az eddig ismertek alkalmazásba vételének újabb módjai.

(Folytatása következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

Némely észrevételek a polgári törvénykezési rendtartás miniszteri javaslatára.

Az igazságügyi miniszterium előterjesztését ekkép is fejezvé be: „Íly munkát a merev stabilismus vádjára nem érhet, s én a haladást nem egyedül azon mozgásban látom, melyet helyváltozás követ, hanem azon csendes műveletekben is, melyek a jövő lépteit könnyebbé teszik:“

e szerénység oly vitézi, mint jeles az egész előterjesztés.

Valamint óriásian mozgatta a népnevelési ügyet haladásra az oktatásügyi miniszteriumnak európai elismertésre jogosan igényt tartható azon új, habár még kellően nem méltányolt, de valóban hatalmas eszméje, miszerin-

a népnevelés ügyét országszerte alakítandó kerületi bizottságok által is gyámolítani kell: úgy az igazságügyi miniszteriumnak eme javaslata is a törvénykezési haladást hathatósan lendíti.

Ha még is vannak e törvényjavaslatnak hiányai, mint csak ugyan vannak, az ama csekély idővel szemközt, melyről a tömérdek egyéb teendővel elfoglalt miniszterium a reform sürgősségére való tekintettel ez irányban rendelkezhetett, nem teheti a javaslatot kevesbé becselessé!

Tekintettel már most az e tárgyban a jogtudományi lap útján nyilvánítottakra is, e törvényjavaslatról egyik-másik irányban, — mert teljes fejtegetés sok időt igényelne, — következő szerény nézet foglalt bennem szerény helyet.

I. A bírósági szervezetre nézve.

1. Helyesen lön a faluközségektől a bíraskodás elvonva. Minden bíróságban az első kellék, hogy ismerje a törvényt, falukban pedig törvénytudók rendszerint nincsenek, a jegyzők nem bírák, többnyire iskola-mesterek is egyszerre és sok helyen mind anyagilag mind tudományilag oly szegények, hogy napszámba is járnak; a jegyzők legnagyobb része, de még jóra való szerződéseket írni sem képesek, nem hogy a törvényeket ismerjék melyeket soha nem tanultak és melyeket, ha olvasnának is, nem értenének.

Ha van falukban itt-ott jegyző, ki anno nono jogot is végzett, az már az által is, hogy nem többre mint falusi jegyző állására vitte, kimutatta, hogy a jogot rosszul végezte, és de különben is ily régen végzett jogász a mai fogalmakhoz képest már nem jurista; a mely jegyző pedig újabb időkben járt iskolába, vagy ki csak ezután lesz jegyző, arról tudjuk, hogy csak egy pár latin iskolát végzett, azután ment vagy megy át praeparandiába, és sem itt sem ott törvényről jogról nem hallott és nem hall.

Az 1836: XX. tcz. 3-ik §-ra nem rendezett tanácsu községekben 1848 előtt csak igen ritkán talált alkalmaztatást; a község előljáróságok magok látták be, hogy nem értenek hozzá, és nem is mertek ítélethezadásba bocsátkozni, mivel félték a komától, rokontól, sógortól a felektől és attól tartottak hogy majd az év elforgása után új bíróválasztásnál megbuknak és épen a peres felek egyike lehetend majd a bíró vagy törvénybíró; a jegyző pedig félt, hogy majd meg nem kapja vagy rossz minőségben kapja meg a majd vesztés féltől a jegyzői és mesteri deputátumot. Félték a lelkesztől is, ki szinte beleavatkozni szeretett.

Ha még is hoztak itt-ott ítéletet, ezt végrehajtani nem merték, mert végrehajtáskor a házi asszonyok által vasvillákkal és mindenféle nem szép szavakkal elűztettek, és mert estve rendszerint a korcsmákban épen a peres felekkel is egy vendégszobában, néha egy pohárból is mulatoztak.

Az 1861-ik év óta egész két megyében csak három ily falusi ítéletet láttam, de ez is olyan volt, hogy elég erős maga is, a fenthivatkozott 3-ik §-tól egészen leteríteni; az egyikben egy közel 50 éves gyengéd emberre mezei kihágás miatt 12 pálcza ütést dictáltak, az elítélt e szóval appellált: „Nem állom meg, „nem fekszem le!“ erre a falubíróság nevetett, nevettek a nézők is, az elítélt is, és így az egész ítélet abban maradt.

Hát ha még végrehajtásoknál netalán igényperesek is támadnának ily bírák előtt és így tanukat is kihallgatni és meghiteztetni kell, hová jutandanánk!

Bejő faluról városba a leendő felperes, ki maga nem meri, nem tudja, nem akarja ügyét vinni, ügyvédhez fordul s ez kimegy a falubíróhoz, ez meg azt feleli, hogy evvel

meg avval az alperessel ők nem bírnak! Kénytelen az ügyvéd távozni sikernélkül, s a költség meg van okozva; megy azután az ügyvéd a főbíróhoz, ez azonban az összeg csekélyisége miatt vissza utasítja a falubíróhoz, és így gyakorlatilag véve két bíró mellett sem tudja a kereső fél melyik lesz már most az ítélni köteles.

Szerintem falusi községbíróságok csak akkor ítélnének, ha ugynevezett *kerületi* jegyzők, még pedig nem választás útján, és csak mindenkép végzett juristákból lennének alkalmazva, mi sok tekintetben igen is kívánatos volna.

2. A kir. ítélő táblának kerületekre való kiosztása igen is helyes, mert jelenleg, — mint az ügyek halmozottsága miatt másképp nem is lehet, — a kir. ítélő tábla nem in pleno ítélvén: határozatai nem képeznek mindig és mindenkép következetes elveket annyira, hogy jövő jogesetekre is általános zsinormértékül szolgálhatnának az alsóbb bíráknak; és így e tekintetben mindegy akár Pesten székel e felső forum, akár in partibus is, míg ellenben a felső forum több helyre kitéve jobban mozoghat, az ügyeket gyorsabban elintézheti. Hát ha még tekintjük a drágaságot, mely e felső táblai bírót a központban aggasztja, és ha tekintjük az anyagi hasznót, mely a székhelyeknek in partibus is jól esnék. És a ki Pesten helyes ítéleteket mond, az bizonyára Kőszegen is helyesen ítélni fog.

Nincs kérdés az egész javaslatban, mely az ország köztetszését jobban kiérdemli mint épen ez indítványa a miniszteriumnak, hogy a kir. ítélő tábla kerületekre osztattassék fel; nem is hiszem, hogy haladni törekvő jurista a miniszteriumnak ezen indítványát áldó köszönettel ne kísérje.

II. A bírói hatáskörre nézve.

3. A megyeházat egész területével a városi hatóság alá helyezni nem kellene: igen derogál a megye méltóságának, ha például a megyei fogházban lévő rabok vagy a megyeházba jövő felek által a megyeház területén elkövetett bűnesetek nem a megye által ítéltetők el.

4. A javaslat 8. és 60. §§. tartva szem előtt, a járási bíróságok, — fő- és szolgabírák, — hatáskörét tágítani kellene; a ki ért 300 ftos ügyben helyes ítéletet hozni, érti azt 400—600 ftos esetekben is. De e hivataloknál a törvénykezést a közigazgatástól *végképen* elválasztani kellene tandem aliquandó; vigye a főbíró csak a törvénykezést a szolgabíró csak a közigazgatást, vagy viszont; így nem lesz szükséges a személyeket szaporítani. A gyárak is csak úgy mennek jól, ha minden egyes munkaszak egymástól elválasztva van, a munkás így a maga szakában bámulatos ügyességre viszi.

Még jobb lenne, az alispánoktól a bíraskodást egészen elvenni, vigyék ezek a megye felosztása mellett az egész közigazgatást, és akkor a fő- és szolgabíró egyedül törvénykező lehet, ekkor majd menni fognak a bírósági ügyek.

Az alispánok a szolgabíró és esküdt nélkül úgy sem bíraskodhatnak, és gyakrabban megtörténhetik, hogy az alispán oly napra akár terminust tűzni, melyre a szolgabíró vagy esküdt saját körében terminust tűzni kénytelen vagy már kitűzött is, és míg így a közösen megállapítandó terminusról tanácskoznak, elalszik a második pipa is, a szolgabírót váró szolgabírói felekezet is, és sokszor az ügy maga is egy időre. (Lásd alább a 9. pontozatot.)

5. A *birtokbíró* 1/8 állományon alóli volt urbéri telkekre, úgy az irtás — s ily minőségű, törvényileg kelően megnevezendő, bár mekkora, — mert úgy sem nagyok soha, — birtokokra nézve, valamint a törvény által meghatározandó kisebb kiterjedésű nemesi birtokokra

nézve is, mindezeknek akár egész állagáról akár csak egy részéről van a szó, a járási bíróságokra is átruházni lehetne akkép, hogy szabad választása van felperesnek e bíró és a törvényszék közt. És ehhez képest kellene a többi illető §-okat is módosítani. Sok a törvényszékeknek teendője, igen hátra maradnak, de igen gyakortán csak igen csekély birtokdarabról van a szó, mely a költséget sem érdemli meg, mibe a törvényszék előtt és által való perkivitel kerül; és például A. mezővárosban székel a főbíró is a szolgabíró is, A. határbeli kis birtokról van a szó, e határtól a törvényszék székhelye 6 órányira távol van B. városban, így a felek kénytelenek 6 órányira utazni, hogy perlekedjenek, holott falujukban úgy is a járási fő- és szolgabíróság székel; viszont meg a törvényszék kénytelen, közvetlen meggyőződés és tehát szemle végett 6 órányira törvényszéki tagot és egy irnokot A. mezővárosba kiküldeni hol úgy is fő- és szolgabíró lakik. Mennyi egészen felesleges költséget okoz ez a feleknek és mennyi idővesztést a törvényszéki kiküldötteknek!

6. A 11-ik §. nem elég határozott.

Eszavak: „*ügyek*“, „*anyagi*“, „*jogok*“, „*jószág feje*“, igen tágértelműek. E §. vonatkozik-e csak a peres eljárásra, vagy csak a nem peres eljárásra, vagy mindkét neműre?

És ha például herczeg Eszterházy hitbizományát szem előtt tartjuk, megtörténhetők látom, hogy talán Marmaros-megyében fekvő ily hitbizományi jószág egy pár barázdányi területére nézve a Marmaros-megyében lakozó per felek, — a herczegnek haszonbérleje stb., — a sopronyi megyetörvényszékhez fordulnak hová tartozóknak látszhatnak is, mert mihelyt a herczeg vagy ennek némi tekintetben védő joghelyettese milyen már az árendása is lehet, az egyik ügyfelet képezi, azonnal a herczegnek *hitbizományi ügyéről, jogáról, anyagi jogáról* is van a szó.

Herczeg Eszterháznak igen sok jószága van, *mindenik külön* jószágnak *külön neve, külön belkezelési főnöksége*, és a maga köréhez képest tehát *külön feje* is van. Herczeg Eszterházy tekintetében e §-nak azon szava: „*jószág* (in singulari) *feje*“ mindenik ily külön jószágnak *külön fejére*, avagy pedig *valamennyi jószágainak kismartonyi közös fejére* értendő-e?

És az igazságügyi miniszterium tartozik-e az illetőség kijelölése előtt az ellenfelet is meghallgatni?

7. A 12-ik §-ban az *eljegyzésről* is vagy is arról kellene szabatosan szólni, ki a bíró, ha közpolgári törvényekhez képest mindenkép érvényes eljegyzés, — köztörvény szerint *elfogadott ígéret*, — történnén: valamelyik fél, például már az oltárnál az eskütétel előtt, vissza lép és az ellenfél az eljegyzés s lakodalomra készítés költségei és az ígért vagy adott jegyajándék végett perlekedni kényszerül. Ily esetben t. i. a visszalépő fél néha avval, tehát jogosan, védekezhetik, hogy az egy házi törvények szerint bontó vagy tiltó akadályt fedezett fel az eljegyzés óta. Az ily akadály valósága és érvénye hatása, avagy valótlanúságra felett tehát ki lesz az illetékes bíró?

8. Tekintettel a 13 és 24. §§-ra a fennebbi 4. pontozatbeli észrevételemhez képest a járási bíróságok is lehetnének hivatva a gyám- s gondnokhatóságot és zárgondnokságot gyakorolni.

9. A 14. §. a) pontjában e szavak „*napi piaci*“, ha bővebb kifejezéssel nem támogattnak, szilárd gyakorlat fejlődéséig vexákra alkalmat nyújthatnak. Például veszek valamit a sátorban *már estve gyergyagyujtás után*, ez nem lesz „*napi*“ forgalom; veszek valamit *háználól* a *kapu* alatt, ez nem lesz „*piaci*“ forgalom.

És akkor is ítél a vásári bíróság, ha a jogügylet csupán az azon helyben, hol vásárok tartatnak, még pedig rendesen ott lakozó felek közt és *telepvényükben*

akár vásáros akár nem vásáros időben keletkezett vagy teljesítendő?

E §. ugylátszik első pillanatra, a vásári és különösen a *városi* vásári bíróságok hatáskörét *végtelenig* tágitja, s szerinte a gabonakereskedők, boltosok, alkuszok, vizen vagy tengelyen szállítók mint ilyenek közti ügyek egytől egyig a vásári bírósághoz utasítvák. A vásári bíróságnál követendő röpeljárásra való tekintettel czél-szerű lenne e körülményeket e §-ban jobban kiemelni.

Elvégre az 1836: 18. tcz. 17. és 18. §-sa szerint lehet vásárbíró a fő- és szolgabíróság is, és így e tekintetben a javaslat 8. 60-ik §-ai, mert a fő- és szolgabírói vásári bíróságot nem említik, a javaslat 14-ik §-aival szemközt úgy látszik kételkedésre alkalmat szolgáltatnak, valamint a 14. §. a 8. §-nak eme utolsó szabványát: „*Minden egyéb ügyek stb.*“ czáfolni látszik, minél fogva e szavakhoz talán hozzá tenni kellene a végén: „*a meny nyire e törvény egyébűtt szabatosan másképp nem rendelkezik.*“

10. A javaslat 14. §-sa a 15-ik §-nak azon rendelkezésével, hogy a *kereskedelmi* ügyek a váltótörvényszékhez valók, egyenes ellentétben lenni látszik.

Ettől el is tekintve, e 15. §. eleintén kimondhatatlan sok zavarokat is okozhat. Oly városban hol mint például Győrben, nagy kereskedelmi üzletek történnek, de váltótörvényszék nincsen, kereskedelmi ügyek minden nap nagy számmal előfordulnak; az ily üzletekből folyó peres ügyek mind a posonyi váltótörvényszékhez tartoznak? Ez a kereskedés elnyomására vezetne, és mire való akkor a győri városi törvényszék, győri városbíróskapitányi hivatal, vásári bíróság?

És *kereskedelmi ügyek* tulajdonképen a városi telepvényekben s boltokban mindennapias árucikk — adás-vevések is.

E szó: „*kereskedelmi*“ tehát jól értelmezendő lenne a törvényben már.

11. A 16. §. csak ugyan nem oszlatja el a kétséget, vajjon a naptár szerint kifejezett szabadságra, vagy pedig a behivatásig avagy a bizonytalan időig szabadságra bocsátott katonák, — és meddig való ranguk, — maradnak-e a katonahatóság alatt? mert e három külön nemű szabadságosak még, sőt talán a tartalékosak is, a *létszámhoz* igen is, *de nem a valóságos szolgálatban lévők-höz* tartoznak, és mert e §. az értelem súlyát a „*létszám*“ szóra fektetni látszik, e hangsúlyozás az egész szabványt e tekintetben feleslegessé teszi.

(Folytatása következik.)

KRIKLER JÓZSEF,
győri köz- és váltó-ügyvéd.

A biztosítási ügyről.

(Folytatás.)

VI.

A biztosító társulatoknak az államhoz való közjogi viszonyáról már fentebb emlékeztvén, szóljunk még valamit a biztosítás magánjogi természetéről.

Az előadottak folytán tudjuk, hogy általán véve itt tulajdonkép szerződésről van szó, még pedig bizonyos tekintetben szerencse szerződéssel van dolgunk, mert a biztosítás valamely fogadáshoz hasonlít, a meny nyiben t. i. a kikötött (biztosított) összeg csak valamely még bizonytalan esemény valóságos beállásakor fizetetik ki. De csak bizonyos tekintetben mondható a biztosítási ügylet szerencseszerződésnek, mert csupán az egyes személyekre nézve lehet az fogadás, nem pedig a társulatra nézve is, melynek főnállása különben kérdésessé válnék, mivel a társulatnak szoros valószínűségi számításra kell támaszkodnia, miszerint a kedvező esetek a kedvezőtleneket fölülmulják s végre mindenesetre

még is bizonyos nyereség fennmarad. Az egyesre nézve ugyan bizonytalan, vajjon bizonyos idő alatt p. épen az ő háza fog a lángok martalékává lenni, vagy az ő szántóföldje, szőlője jégveréstől meglátogattni, vagy többek között ő is meg fog-e halni, de átmérőleg meglehetősen biztonsággal ki lehet számítani, hogy bizonyos időszakon belől hány ilyen eset szokott valólag beállani.

Az ausztriai általános polgári törvénykönyv a biztosítást szintén a szerencseszerződésekről szóló 29. fejezetben tárgyalja, de az ott (az 1288—1299. és bizonyos tekintetben az 1284—1286. valamint az 1287. §§-okban) felállított tételek egy oly fontos, annyi érdek megérintő, már-már egész gazdasági és jogéletünkkel összeszővődő intézmény irányában elégtelenek.

Még kevesebbet vagy jobban mondvá semmit sem találunk ez iránt hazai jogunkban, mert a közkereseti társaságokról szóló törvényeink a sajátságos jellemű biztosító-társulatokról különösen nem intézkednek, szerződési jogunk pedig szintén csak a legáltalánosabb elvekre szorítkozik.

Nem is lehetett az másképp, mert a biztosítási ügy azelőtt majdnem kirekesztőleg a tengeri kereskedés sajátságaihoz tartozott s csak is a mennyiben ezzel összefüggésben vala, a tengeri kereskedelemmel bíró országok külön tengeri törvényeiben (s ezekre az ausztr. ált. polg. törvénykönyv 1299. §-a is utal) volt tüzetesebben szabályozva.

Hollandián és a schweitz-zürichi cantonon kívül eddig egy törvényhozás sem törekedett a biztosítási jog szabályait meghatározni. Poroszországban egy 1859-ben létrejött kereskedelmi törvényjavaslat a biztosításokat általában, valamint annak egyes nemeit tárgyalja, az ennek alapján 1861-ben elkészült általános német kereskedelmi törvény azonban a biztosításról szóló fejezetet kihagyta s csak a tengeri biztosítást szabályozza; míg a Magyarországon kívüli ausztriai birodalombeli tartományok számára 1862-ik évi december 17-én kelt törvény, mely az említett tartományokban az általános német kereskedelmi törvényt hozta be, ebből „figyelembe véve a birodalom sajátságos viszonyait” még a tengerjogról szóló 5. könyvet s ezzel együtt a tengeri biztosítás szabályozását is kihagyta.

Az általános német kereskedelmi törvény tehát csak azt mondja a 271. §. 3. sz. a. hogy a kereskedelmi ügyletek közé tartozik valamely biztosításnak díj melletti föl vállalása is; minthogy pedig erről egyébként nem rendelkezik, annak 1. §. értelmében a kereskedelmi szokások, ezek hiányában pedig az általános polgári jog alkalmazandó. Ez áll tehát az ausztriai birodalom nem magyar tartományaiban is.

A biztosításról szóló fejezetnek az ált. német kereskedelmi törvényből lett kihagyása azzal indokolt, hogy nehéz, csaknem lehetetlen, a biztosítás általános alapelveit meghatározni, mi egyébiránt a biztosítási intézetek továbbfejlődésének akadályozása nélkül nem is történhetnék; egyelőre elégségesek az intézeti alapszabályok, melyek amúgy is csak az államhatalom jóváhagyása folytán vétethetnek alkalmazásba, mi a nagy közönségre nézve elég garantiát nyújt.

Az ezen indokolásban kifejtett nézet kétségtelenül némi igazságot foglal magában, a társasági alapszabályok az államhatalom által csak szorgos megvizsgálás folytán hagyatnak jóvá s így már ezen körülménynél fogva a közönség a társasággal aggodalom nélkül bocsátkozhatik alkuba.

A kötvény (police) alapját képezi a biztosítási szerződésből a biztosító (Asscurant, Asscurateur, Assou-

rant) és a biztosított (Asscurat, Assuré) között támadó kölcsönös jogok és kötelezettségeknek.

Az egyes biztosítási ágaknál felhoztuk ugyan már az általános divatózó jogszabályokat, a biztosító társulatok igyekeznek is azokat minél szabatosabban meghatározni, de világos törvény hiányában van gondjuk arra is, hogy a magok érdekeit minél féltékenyebben megőrizték. Bármily csekély eltérés a biztosítási feltételektől legott fegyvert szolgáltat kezükbe, hogy a valóban jogos igényeket is, még pedig jogszerű módon meghiusítsák, mert ha a kárösszeg felszámítása a társulat által elrendelt tűzpróbát ki nem állhatja, a megkárosult biztosított alkalmilag törvényes lépések megindításával is fenyegettetik, s ha megfélemlítve magába tért s kártérítési követeléseit alábbszállította, szerencsésnek érezheti magát, ha a nagylelkű társulat mérsékelt kiegyezkedési összegben részesíti. Másrészt el kell ismerni hogy gyakori, igen ravasz módon elkövetett csalárdságok a biztosítást vevők részéről, a biztosító társulatokat ösztönszerűleg óvatosabbakká tették, mi azonban csak jól szervezett hatalmukat növeszté a rendszerint gyöngébbnek mutakozó biztosítást vevő magán felek rovására.

Ugyanazért a közrend fentartása s a kölcsönös jogvédelem tekintetéből fölötte kívánatos, ha eltekintve a társulati alapszabályok és biztosítási feltételektől a biztosítási jog lényege, s az abból különösen a szerződés érvénye, megszűnése vagy fölbontása, a kártérítés, a szerződési feltételek átruházása, netáni visszigények átháramlása, s a felmerülhető peres viták iránt folyó alapelvek a törvényben is tüzetesen meghatározottnak.

Nem oszthatom ugyanis azon nézetet, mintha a jog valamely részének codificatioja által legott amannak továbbfejlődése békóba veretné, mert a codex nem cél, hanem eszköz a jogrend fentartása és biztosítására; már pedig ki sem állíthatja, hogy a — bár magam által választott — eszközöket, mihelyt azokat időszereknek többé nem találom, meg ne változtathatnám, vagy egészen ujakkal, föl ne cserélhetném. Bármely codex, ha még oly gondosan szerkesztetett s még oly jelesnek tekintetik is, az idő változtatával, a jogélet haladtával szükségkép kipótolandó, vagy egészen új codexszel fölcserélendő, anélkül azonban, hogy azért észszerűen állítani lehetne, hogy a később mindenestre szükségessé váló kipótolás miatt codex egyáltalában ne alkottassék.

Hazai jogrendszerünk célba vett codificatioja alkalmával is kívánnunk kell, hogy akár az általános polgári, akár pedig a külön kereskedelmi törvénykönyvünkben a biztosítási jog is, habár csak általános alapelvekre fektetve, de mégis kellőleg szabályoztassék. S épen ez oknál fogva alkalmoszerűnek tartom, a zürichi kereskedelmi törvénykönyvi javaslatnak a biztosításról szóló fejezetét egész terjedelmében ide igtatni, mely ebbeli teendőknél mindég utmutatóul szolgálhat. ¹⁾

V. Fejezet.

A biztosításról.

1. §. A biztosítás érvényességéhez, ha a szerződés mást nem határoz, sem írásbeli fogalmazás, sem más alakszerűség nem kívántatik.

A biztosítást ígérő azonban köteles egy a biztosítási szerződésről szóló, sajátkezűleg aláírt okiratot (police) a biztosítottnak kívánságára kiadni.

2. §. Ha a szerződők akaratjára nézve véleménykülömbőség támad és különösen, ha a biztosítási intézetnek szabályai nem

¹⁾ Az 1866-ik évi „Magyar Jogtudományi Hetilap” 9. számának ily című cikke után: A biztosító intézetekről és a bizt. jog codificatiójáról.

egyeznek meg a kötött szerződéssel, azon vélemény veendő helyesebbnek, mely a biztosítóra nézve kedvezőbb.

3. §. A biztosítást vevő köteles a szerződés megkötésekor minden előtte tudva levő fontosabb körülményt a biztosítást ígérővel valóan közölni.

4. §. Harmadik személyre szóló biztosításoknál a biztosítást ígérővel a szerződés megkötésekor azon nevezetesebb körülmények is közlendők, melyek maga a biztosított vagy a közvetve megbízott előtt tudva vannak. Azonban a biztosított előtt tudva lévők nem jönnek tekintetbe, ha a biztosítás az ő megbízása vagy tudta nélkül eszközöltetett és ezt a biztosítást ígérőnek tudnia kellett. Szintugy a biztosítottnak vagy a közvetve megbízottnak tudalma nem jön tekintetbe, ha az illető körülmény oly későn esett tudtára, hogy a biztosításvevőt erről — rendkívüli eszközök alkalmazása nélkül — a szerződés megkötése előtt többé nem tudósíthatta.

5. §. Ha a 3. és 4. §. megsértésével elhallgatott vagy helytelenül közölt körülmények oly neműek, hogy a biztosítást ígérő a valódi tényállás tudtával a biztosítást nem kötötte volna, reá nézve a szerződés nem kötelező.

Ha azonban azon körülmények olyanok, hogy a valódi tényállásnak tudtával csak magasb díj határozatott volna meg ezt a biztosítást ígérő követelheti. A szerződésből származó kötelezettségeinek teljesítését ellenben csak akkor tagadhatja meg, ha a bekövetkező kár azon elhallgatott körülményekkel összefüggésben áll, vagy ha a biztosított vagy biztosító becsület ellenesen cselekedett.

6. §. A biztosított összeg nem haladhatja meg a biztosított tárgynak teljes értékét. Az érdekeltek jogosítvák úgy a túlbiztosított összegnek, mint a biztosítási díjnak leszállítását követelni, de a 11. §. határozatának fentartásával.

7. §. A biztosítandó tárgy teljes értéke alatt, azon összeg értendő, melyre a biztosítottnak szüksége van, hogy a bekövetkezett kár után magának egy ugyanoly minőségű tárgyat szerezzon, mint a mely elpusztult. De ott, hol azt a kereskedői gyakorlat magával hozza, azon nyereség is biztosítható, mely a biztosítás kötésének idejében kereskedői számítás szerint előre látható.

8. §. Ha valamely tárgy, mely már teljes értékéig biztosítva van, ujjolag biztosittatik, ez utóbbi biztosítás nem bir jogi hatánnyal, ha a tárgy ugyanazon időre és ugyanazon veszély ellen már biztosított. Ha a korábbi biztosítás nem terjed a teljes értékre, a későbbi biztosítás csak annyiban nem kötelez, a mennyiben ez a teljes értéket meghaladja.

9. §. A későbbi biztosítás egy előbbi biztosítás létezése daczára érvényes:

1) Ha a későbbi szerződés azon szándékkal kötöttetett, hogy a későbbi szerződésből származó jogok a korábbi biztosítóra átszálljanak;

2) Ha a későbbi biztosítás azon feltételezéssel kötöttetett, hogy a biztosítást ígérő csak annyiban köteleztetik, a mennyiben a biztosító a korábbi biztosítást ígérőnek fizetési képtelensége miatt magát nem kártalaníthatná, vagy a mennyiben a korábbi biztosítás nem lenne jogérvényes.

10. §. Ha egyidejűleg ugyanazon veszély ellen és ugyanazon időre két vagy több biztosítás kötöttetett, minden biztosítást ígérő együtt csak a tárgy teljes értékeig köteleztetik, és pedig a biztosított összeg aránya szerint. Egyidejű biztosításoknak azok tekintetnek, melyek ugyanazon napon kötöttetnek.

11. §. Mindenütt, a hol a biztosítási összeg vagy díj leszállittatik, vagy a biztosítási szerződés felbontatik, ha erre a biztosított okot szolgáltatott, ez nincsen jogosítva a díj fejébeni túlfizetést visszakövetelni.

12. §. Ha a biztosítás megkötésekor valamely pótlandó kárnak bekövetkezése már többé nem lehetséges, vagy ha már a kár megtörtént, mindazáltal a biztosítási szerződés a 13. és 14. §§. határozatainak fentartása mellett érvényes.

13. §. Ha a biztosítást ígérő és a biztosítást vevő vagy a biztosított arról tudomással birtak, hogy a kárnak bekövetkezése többé nem lehetséges, vagy hogy a kár már megtörtént, a szerződés, mint biztosítási szerződés nem áll meg.

14. §. Ha csak a biztosítást ígérő tudta, hogy a kár többé be nem következhetik, vagy ha csak a biztosítást vevő vagy a biztosított tudta, hogy a kár már bekövetkezett, a szerződés a másik félre, mely a tényállás tudomásával nem birt, nem kötelező, és ezen felül az utóbbi kártérítési igény nyel bir.

Fentartva maradnak végre a büntető törvénynek erre vonatkozó határozatai.

15. §. A biztosítást ígérőt a szerződés azon joggal ruhazza

föl, hogy ő a biztosítási díj fizetésének elmulasztása miatt egy feltétlenül kötelező biztosítástól visszaléphessen. Ezen esetben a visszalépés csak akkor lesz érvényes, ha ő a biztosítót a díjnak fizetésére felszólította s ettől kezdve legalább egy hónap eltelt.

16. §. Fenn van a szerződésnek tartva, még más, mint a törvényben kijelölt eseteket megállapíthatni, a melyekben a két fél valamelyikére a szerződés felbomlik.

De ha már a kár megtörtént, a biztosítást ígérő a törvényben kijelölt eseteken kívül a szerződésnek kötelezettség bontó erejét csak akkor érvényesítheti, ha a biztosított a kárt akár szándékosan, akár vétkes gondatlanság által okozta, vagy pedig a megtörtént kár meghatározásával csalván járt el.

17. §. Ha a biztosított tárgy elidegeníttetik, a vélelem a mellett harczol, hogy a biztosítási szerződésből származó jogok a szerzőre átszálljanak. Ezen esetben a biztosítást ígérő a vevő részére szintugy köteleztetik, mintha elidegenítés nem történt, a biztosított támasztana igényeket.

18. §. Ha a biztosítást ígérő csőd alá kerül, a biztosító a hátralévő díjak megtagadására jogosítva van és a szerződés felbontását és kártérítést követelhet. Megtörténvén a biztosított kár, azon jogokat is érvényesítheti, melyek a biztosítás ígérőt a netaláni viszontbiztosítási szerződésből illetik.

19. §. Minden a biztosítási ügyből származó kereset egy év alatt elévül, ha a felek és a veszély Európában vannak — ide értve a közép és fekete tengert partvidékeivel is — különben csak két év alatt.

Az elévülés azon napon kezdődik, a melyen a felperesnek azon tény, melyre keresetét alapítja először jött tudomására vagy kellő szorgalommal tudomására jöhetett volna.

20. §. Ha a szerződés a két fél közül egyikre nézve nem kötelező, ez tartozik a másik felet, az elévülési idő alatt (19. §.) visszalépéséről értesíteni. Ha ez nem történik meg, ebben — eltekintve az ellenfél törvényes eljárásától — azon nyilatkozat fekszik, hogy az illető fél visszalépési jogáról lemond.

21. §. Kölcsönös biztosítási társulatnál minden tag még akkor is köteleztetik járulékra, ha határozott díjak vannak megállapítva. Ha a társulati alapszabályok az évenkénti pótlárulékok maximumát meghatároznak, ez annyiban érvénytelen, a mennyiben a határozott díjak négyszeresénél kevesebb. Nem lévén maximum megállapítva, a pótlárulékokra való kötelezettség is korlátlan.

22. §. A 6. §-tól a 10. §-ig terjedő határozatok élet- és halálesetre vagy hason természetű biztosításokra nem alkalmazhatók.

23. §. Halálesetre biztosítások, melyek egy harmadik személy életéről szólnak, ez utóbbinak beleegyezése nélkül csak akkor köthetők, ha a biztosítást vevőnek e személy további élete érdekében fekszik, a hitelező különösen adósának életére, ennek beleegyezése nélkül, csak követelése biztosítására.

24. §. Kétség esetében a halálesetre biztosított összeg a biztosított személy hagyatéki tömegébe esik.

25. §. Olyan öngyilkosság, mely bebizonyíthatólag beszámíthatás nélküli állapotban követettetett el, a mennyiben a szerződés mást nem határoz, a biztosítást ígérőnek, nem ad jogot, a kikötött halálesetre biztosított összeget megtagadni.

26. §. Ezen czim határozatai csak annyiban erőtlensíthetők meg külön szerződés által, a mennyiben azt a törvény világosan megengedi. Valamely biztosító-intézetnek alapszabályi határozatai, szerződéssel egyenlő erővel birnak.

E javaslt, mint látjuk, csupán általános határozatokat tartalmaz, a különféle intézetek alapszabályait nem teszi feleslegessé, de elveket állít fel, melyek szükség esetében a bírót kellően kalauzolhatják, hogy a per kérdését tisztába hozhassa. (Vége következik.)

A volt magy. kir. udv. Kanczelláriának

1863. évi marc. 10-én 3805. sz. a. kelt szabályrendeletéről.

Olvasóink kétségkívül ismerik a volt udv. Kanczelláriának fentidézett rendeletét, melylyel az összes hazai törvényhatóságoknak meghagyatott: *hogy minden egyes csőd esetében, a bukás okai hivatalból nyomoztasanak*, és ha hamis vagy vétkes volta bebizonyíthatnék, vagy súlyos gyanúkok által támogatnának, akkor is ha a hitelezők a közadós tökéletes vagyontalansága

miatt a csődöt nem szorgalmaznak, vagy vele kiegyezkedvén, a csődtől elállanak: az a szükséghez képest azonnal befogattassék és ellene a bűnvádi eljárás megindittassék.

Tudni fogják olvasóink azt is, hogy a Kancelláriának fentebbi rendelete, az akkori rendkívüli hitelviszonyok miatt szükségeltetett, mert fölötte súlyos vádak emeltettek az iránt: hogy a magyar igazságszolgáltatás csőd esetében igen csekély jogvédelmet biztosít. — Az ebből felmerült jogi kérdés iránt azonban, az udv. Kancelláriának, a lefolyt átmeneti időszakban kibocsátott fentebbi rendelete ellen, több jogtudós részéről hallottam azon véleményt nyilvánítani, miszerint e szabályrendelet hazai törvényeink szellemével, s a százados törvényes gyakorlattal ellenkezik, mert ama régibb honi törvényeink elvéből kiindulva: *hogy a csalás nem képez hivatalból üldözendő cselekvényt* (!) a fenyítő eljárást hamis bukás esetében, csak valamelyik érdekelt fél kérelmére, és speciális vádja alapján lehet megindítani.

Részemről e nézetet nem csak tévesnek, de a hitel érdekében fölötte veszélyesnek találom. Igaz, hogy hazai törvényeink a csalás némely eseteit magánvétségnek tekintik, azonban az 1807. évi XII. tv. cz. a csalárdul bukottat tolvajként (tamquam fur) fenyítendőnek rendel; és ép ezért mondja az udv. Kancellária fentebbi rendelete: „miután pedig a csalás minden körülmények között, tehát a csőd esetén kívül is bűnös cselekménynek tekintendő, ennél fogva még azon esetekben is, midőn a hitelezők a csődöt nem szorgalmazzák, vagy a csőd megnyitásától vagy folytatásától elállanak, — köteles a bíróság hivatalból a fizetési tehetlenség okait ki-nyomozni stb.“

Nézetem szerint tehát a fenállott magy. kir. udv. Kancellária a kérdéses szabályrendelettel nem alkotott új törvényt, hanem a fenálló honi törvényeinket (nevezetesen az 1840. XXII. az 1844. VII. és az 1723. XII. törvénycikkeket) az 1807. évi XII. tv. cikk szem előtt tartásával, a hitel érdekében szükségkép szigoruan magyarázta. És ki tagadhatná, hogy törvényeink ezen szigorú alkalmazása, hitelviszonyainkra a legüdvösebb befolyást gyakorolta? Nem oszthatom tehát, de sőt veszedelmesnek tartanám, ha törvényeink eddigi szigorú alkalmazásától eltérnénk.

Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Jogirodalom.

A francia büntető törvénykönyv (Code pénal). fordította Németh Antal t., Sopronmegye szolgabírája. 299 lap. Sopron, 1867. Ára 2 ft. 50 kr.

Mult évben a Code civil Napoléon, az idén a Code pénal is jelent meg magyar fordításban. Mindenesetre örvendetes tü-
nemény, hogy jelenleg, midőn egész hazai jogrendszerünk codificatiójáról van szó, jogászaink figyelmüket a külföldi jogfejlődésre s névszerint egy az emberi műveltség oly magas polczán álló nemzet jogrendszerére is fordítják. S habár felteszszük is, hogy az érdemes fordítók koránsem kívánják azt, hogy alkotandó törvénykönyveinket kizárólag egyik-másik idegen törvénykönyv kaptafájára üssük, úgy másrészt meg vagyunk győződve arról is, hogy a csupán minta kedvéért és tanulmányozás végett készült ilyféle fordítások csak úgy felelhetnek meg céljoknak, ha az idegen törvénykönyv szellemét is szövegének világos és szabatos átültetése által vezetik az olvasó elé. Ámde épen ezen hiányban szenvednek az idézett fordítások. Tévedés azt hinni, hogy csak rabfordítás által lehet valamely idegen nyelven irt eszmét a honi nyelvben ismét visszaadni. Pedig mindkét fordítás békót visel, kezén, lábán.

A Code Napoléon magyar fordítását már a mult évi „Jog-

tudományi Közlöny“ 29. számában volt alkalmunk ismertetni, s most tehát csupán a Code pénal-éről akarunk néhány szót mondani.

Fordító nem elégedett meg a Code pénal egyszerű átültetésével, hanem a törvénykönyv alkotásánál irányadóul szolgált indokokkal is ismerteti meg az olvasót, s ezt kétségtelenül helyesen tette, mert csak ezen indokok figyelmes átolvasása után lehet magát a törvénykönyvet helyes szempontból megbirálni. És ezen része a fordításnak, kivéve egyes önkényű kifejezéseket, (pl. alábbítás — csorbulás helyett, honkivülités — száműzés helyett stb.), kétségtelenül sikerültebbnek mondható, mint magának a codexnek fordítása.

Ott van számos szakasz, mely bizonyára sem magyarul, sem francziásan nem hangzik.

Pl. a 149., mely a közokiratok hamisításáról szóló szakasz vagy cikkben van: „Kivételnek az *ittfőni* rendszabályok *alul* az utlevelekben, előfogat-utalványokban elkövetett hamisítások, melyek *felül* a rendelkezés itt *alább*, külön következnek.“

Vagy a 153. §. „Bárki gyártanda hamis utlevelet, vagy eredetileg valódi utlevelet hamisítanda meg, vagy gyártott vagy hamisított utlevelet használanda, legalább, legfőlebb öt-évi fogsággal fog büntettetni.“

277. §. „Minden koldus vagy kóborló, ki bármely módon átalakítva (?) fogatandók el (sic) stb.“

452. §. „Bárki lovakat, vagy más vonó, háticas (tán ígás) vagy teherhordó állatokat — — mérgezende meg, 1—5 évig tartható fogsággal s 16—300 franknyi bírsággal fog büntettetni.“ stb. stb.

Az eredeti szöveg figyelmes és következetes összehasonlítása a fordítással, valamint Szvorényi magyar nyelvtanának szorgos átolvasása okvetlenül szükséges, hogy fordító egy netáni második kiadását kellően kipótolja s kiigazítsa, a törvény szövegében később beállott változások pedig célszerűbben minden lapon alul jegyzetkép jelölthetnek meg, ha már t. i. ezeknek is ott kell lenniök, mintsem hogy azok miatt a szöveg csupa — — — és — — — jegyekkel, melyek az olvasót csak zavarba hozzák, megszakasztassék.

Jog- és államtudományi könyvészet.

A hannoverai polg. perrendtartás. A német hivatalos szöveg után magyarra fordította és jegyzetekkel kísérte Pfendeszak Károly, köz- és váltó-ügyvéd. Pest, 1867. Ára 1 ft. 60 kr.

A börtönügy legújabb haladásai, mind a különböző rendszerek elméletére, mind azoknak gyakorlati alkalmazására nézve különös tekintettel Magyarországra. Irta Bozóky Alajos. Pest 1867. Ára 1 ft. 60 kr.

A franczia polgári törvénykezés, különösen a bírósági szervezet és annak alapelvei. Irta Csatskó Imre. Pest 1867. Ára 1 ft. 20 kr.

Váltó és csődügyekben a tek. kir. váltó feltörvényszék és a főm. hétszemélyes tábla által az 1866. évben megállapított elvek s ezen elveket tartalmazó határozatok gyűjteménye. Segéd kézikönyv, váltótörvényszéki hivatalnokok, csődbírák, váltó végrehajtások fogantatásával megbízott telekkönyvi hatóságok, szolgabírói-hivatalnokok és ügyvédek számára. Összeszedte Szeniczey Gusztáv. Pest 1867.

Néhány szó a bírósági szervezetről. Irta Küllej Ede. Pest 1867. Ára 60 kr.

Magyar igazságügyi törvényhozás. Irta Dietrich Ignác, I. füzet, Pécs 1867.

A magyar váltójogi eljárás. Az 1840. 1844-ki törvény-cikkelyek, orszb. értekezletek határozatai és némely újabb legfelsőbb rendeletek szerint. Rendszeresen előadva példákkal és iromány mintákkal ellátva, különös tekintettel az osztrák váltójogi eljárásra. Irta Dr. Karvasy Ágost. Második kiadás, Pest 1867. Ára 80 kr.

TARTALOM: Értesítés. Szerkesztő ségtől. — Európa s Amerika törvényhozása a műipari szabadalmak körül. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Némely észrevételek a polgári törvénykezési rendtartás miniszteri javaslatára. Krickler Józseftől. — A biztosítási ügyről. (Folytatás). — A volt magy. kir. udv. Kancelláriának 1863. évi márcz. 10-én 3805. sz. a. kelt szabályrendeletéről. Dr. Dárdai Sándortól. — Jogirodalom. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAL SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A sikkasztásról általán és különösen a talált idegen dolgok jogtalan megtartásáról.

A sikkasztás azon büntények közé tartozik, melyek fogalommeghatározása körül a különféle államok törvényhozásai között lényeges eltérés mutatkozik. — Ezen büntényre vonatkozólag a különféle törvényhozások határozatai két fő csoportozatra vezethetők vissza. Az egyikhez tartoznak jobbra a régebbi törvénykönyvek, melyek a sikkasztás bünfogalmát szűkebb körülményekre szorítva, alatta csak is *valamely idegen ingó és a tettesre bízott dolognak jogellenes elsajátítását* értik. Ezen értelemben fogja fel a sikkasztást az osztrák büntető törvény¹⁾ és és ugyanezt találjuk az 1843. büntető törvény javaslatunkban.

Az újabb német törvényhozások nagyobb száma ellenben a sikkasztás bünfogalmának tágasb határolást adott, olyannyira, hogy annak körülményébe még a talált idegen dolgok²⁾ ugyisze oly dolgok jogellenes megtartását és elsajátítását is bele vonta — melyek véletlenül más módon a tettes birtokába jutottak.

Hogy pedig az ilyen esetek szintén a sikkasztás fogalma alá kerüljenek kell, hogy ezen büntény mint *ez idegen ingó és a tettes birtokában lévő dolgok jogellenes elsajátítása értelmeztessek*. Ez által a kérdéses bünfogalom kiterjesztetik mindazon esetekre, midőn valaki a bármely oknál fogva nála lévő idegen dolgot álnokul eltulajdonítja.

Ezen tágasb fogalom-meghatározás a kérdésben forgó büntény lényegének tökéletesen megfelelni látszik; mert, — jóllehet annak cselekvésmódja, ki a reá bízott dolgot a jogosítottnak visszatartóztatja, és így a belé helyezett bizalommal visszaél — alanyilag véve mindenestre bűnösebb mint azé, ki véletlenül jutván az idegen dolog birtokába, azt magának jogalap nélkül elsajátítja — úgy mégis *egy és ugyanaz* e kétrendbeli esetben *tárgyilagosa oldala* t. i. az eredmény, melyet a tett a sértettre nézve előidézik. Már pedig a büntények éppen ezen objectiv oldala szokott kiválólag azon mozanat lenni mely szerint az egyes büntények egymástól elkülöníttetnek és osztályoztatnak.

Ha ezekhez képest a sikkasztást ama fenntebb említett tágasb értelemben mint valamely idegen ingó és a tettes birtokában (detentiójában) lévő dolog jogellenes elsajátítását felfogjuk — ezen büntett tényálladéknak kifejtésénél egyszersmind azon kérdésre is fogunk megfelelni: *mily feltétel alatt leszen a talált idegen dolog jog-*

ellenes megtartása bünténynek (t. i. sikkasztásnak) tekintendő?

Mielőtt a sikkasztás tényálladékhöz tartozó kellékeket közelebb vizsgálónk, már is a kifejtett fogalom meghatározásból szembetűnő azon jellemző különbség, mely a sikkasztás és vele rokonságban lévő lopás között létezik — és mely abban áll, hogy a lopásnál a tolvaj az idegen dolgot másnak birtokából elvonja, a sikkasztásnál ellenben a tettes oly idegen dolgot tulajdonít el jogtalanul, mely bármely oknál fogva már is birtokában van. Ezen jellemző meghatározás szerint leszen minden egyes esetben eldöntendő, hogy a tett mikor veendő lopásnak, mikor ellenben sikkasztásnak?

Mindaddig míg a jogosított személynek (péld. a tulajdonos) birtokában van, fizikailag vagy jogilag még létezik, addig a tett lopásnak veendő; ha ellenben a birtok birtokos módján megszűnt, az elsajátítás a sikkasztás bünfogalmát alkotja.

Ha tehát valaki házában valamit elveszt, úgy a tulajdonos még meg nem szűnt annak jogi birtokában lenni és éppen ezen oknál fogva a dolognak eltulajdonítása más által lopás leendő, ha ellenben valaki sajátját az utcán elveszti, szükségképpen megszűnt annak birtokosa lenni és ki a dolgot találván azt magának megtartja, az sikkasztást követ el. Ha a kereskedői segéd urának boltjában lévő áruk közül valamit elsajátít — úgy a tett lopásnak tekintendő, mert az áruk a boltban az urak birtokában vannak, — ha ellenben a kereskedői segéd az árukért bevett pénzüsszeget, a helyett, hogy azt a pénztárba tenné, magának megtartja, akkor a tett lopásnak itélendő — mert a tettes a pénz birtokában volt.

A sikkasztás tényálladékhöz tartozik:

1. Mint tárgy oly idegen ingó dolog mely a tettes birtokában van. Valjon a birtok minő volt? és mily módon mily oknál fogva jutott a tettes az idegen dolog birtokába, az a sikkasztás tényálladékhöz nézve egészen közömbös³⁾. A tettesnek birtokában különösen oly jogügyleteken alapulhat, melyek az átvett idegen dolog visszaadására vagy kiadására terjedő kötelezettséget megalapítják, minő névszerint a letéteményezés, megbízás és a haszonkölcsön (commodatum). De a véletlen folytán is juthatott a tettes az idegen dolog birtokába, meglehet ugyan is, hogy ő azt, mit más valaki elveszített, megtalálta vagy meglehet, hogy a dolog tulajdonosa azt szándékosan, de a tettes tudta nélkül nála hagyta — stb.

2. Mint gonosz szándék megkivántatik a tettesben

¹⁾ Ennek megfelelőleg az osztr. b. t. német szövege ezen büntényt — „Veruntreuung“ — nevezetével jelöli.

²⁾ Ezek jogellenes megtartása a régebbi jogtudósok által mint u. n. „furtum inveniendi“ helytelenül a lopás eseteihez számított.

³⁾ A bádeni és darmstadti törvények a sikkasztásról és a talált jószág jogellenes elsajátításáról külön rendelkeznek.

¹⁾ Némely törvényhozások azonban különbséget tesznek a birtokhozjutás módja tekintetében, olyképen, hogy szerintük a tulajdonképi sikkasztás (Veruntreuung) csak akkor forog fenn: midőn a dolog a tettesre bármely oknál fogva bízva volt. — *Elltartóztatásról* (Unterschlagung, Vorenthaltung) azon esetben szólanak, midőn a tettes az idegen dolgot találta vagy másképp esetlegesen annak birtokához jutott. — Ezen megkülönböztetést a bádeni és darmstadti törvényben találjuk.

az akarat: az idegen dolgot mint sajátját megtartani. Az „animus rem sibi habendi“ tehát azon alanyi mozzanat, mely az idegen dolog megtartását bünténynyé — sikkasztássá teszi.

A kipótolható dolgok (res fungibiles) tekintetében a sikkasztás fogalmához még különösen megkívántatik, hogy a tettes ilyféle dolgokat magának megtartani akart anélkül, hogy a jogosítottnak azokért hasonnemű és mennyiségű dolgok szolgáltatása által elégtételt adna.

A sikkasztás fogalmának ezen kiegészítése szükségképp folyik maga a fungibilis dolgok természetéből, mert az ilynemű dolgok visszaadására vagy kiadására kötelezettség nem czéloz *ugyanazon egyes darabokra*, melyek a kötelezettnek átadattak vagy másképp birtokába jutottak, hanem itt mindig a kötelezettnek szabad választásától függ: mely egyes darabokat akar ő az egész nemből kiválasztani — és a jogosítottnak átadni, ha csak ez azon mennyiségben és minőségben történik, melyben az ilyféle dolgok birtokába jöttek. — Ezen elvet a braunschweigi, württembergi és badeni törvénykönyvekben nyilván is kifejtve találjuk, olyképp: hogy ezen törvénykönyvek szerint minden büntetés alól felmentve legyen az, ki idegen fungibilis dolgokat felhasznált vagy elfogyasztott — ha ez oly szándékkal történt, miképp ő ezért a jogosítottnak sajátjából elégtételt adni fog — és ha ez iránt felszólítva — valóban elégtételt is adott.

3. Valamint minden büntényhez úgy a sikkasztáshoz is oly valamely külső tény kívántatik meg, melyben a tettes gonosz szándéka nyilvánul, és így a külső jogkörbe mint jogsértés lép. — Ezen tény az idegen dolog birtokba-vételében nem állhat, mert a sikkasztás tényleges feltétele az, hogy a tettes már is az idegen dolog birtokában van.

A tettes gonosz szándéka — mely, mint fennebb mondva volt — az: miként ő az idegen dolgot mint

sajátját megtartani kívánja — kétféle cselekvésben találhat nyilvánulást; ugyanis vagy abban, hogy a tettes a nála lévő idegen dolgot tudatosan eltagadja, (péld. a letéteményes tagadja miként a tulajdonát visszakövetelő személytől valamit őrizet végett átvett) vagy pedig nyilvánulhat a gonosz szándék abban, hogy a tettes a birtokában lévő idegen jószág felett mint annak tulajdonosa rendelkezik. — Így, ha az idegen dolog birtokosa azt eladja, elfogyasztja, vagy zálogba adja.

E helyett még egy felette fontos kérdés lesz megoldandó, t. i. *valamely idegen dolog találója, mely feltételek alatt válik bűnössé a sikkasztásban?*

Ezen kérdés tekintetében az újabb német törvényhozások általán vallják azon elvet: miképp a sikkasztás büntényét az követi el, ki a talált dolgot az előtte ismeretes tulajdonosnak vissza nem adja. — De azon törvénykönyvek, melyek a talált jószág jogtalan megtartásáról rendelkeznek, a sikkasztás ezen esetét még különös feltételekhez kötik. Így nevezetesen a szász, a badeni és a darmstadti törvény szerint ezen büntény akkor tekintetik elkövetettnek: ha a találó a leleményt a jelenkező tulajdonosnak¹⁾ vagy annak ki a dolgot elveszté, elhallgatja — vagy épen tagadja, hogy ő a dolgot találta vagy hogy az másképp birtokába jött; úgy szintén midőn ő a dolog tulajdonosát másképp meg tudta, avagy a dolog találójához intézett nyilvános felszólítás tudomására jött — és ő annak daczára a dolgot megtartotta¹⁾.

Ilyeténképen a dolognak vissza nem adása — illetőleg a lelemény elhallgatása a tudva lévő tulajdonos vagy a dolog elvesztője előtt már is azon törvényes vélelmet alapítja meg: miképp a dolog találója sikkasztást

¹⁾ A badeni törvény, mely a megnevezett törvénykönyvek közül e tárgyban a legkevésbé szigorú — a fentemlített feltételeken kívül még megkívánja: hogy a dolog találója azt *elrejtette*, elhasználta vagy elidegenítette legyen.

TÁRCSA.

Az első esküdtszéki tárgyalás Magyarországon.

Elvitázhatlan tény az, hogy az esküdtszéki intézmény Európa minden egyes tartományában, heves politikai küzdelmek idejében honosított meg. Hazánkban is csak 1848-ban fogamzott meg az eszme, de akkor az ige még nem válhatott testté és hosszú szenvedés után csak most ünnepelhetjük azon örömnapot, melyen legelőször láttunk 12 polgárt a sajtósabadság óreinek felavattatni.

Megható alkotmányos ünnepély volt az, midőn a sajtóbiróság elnöke *Nyeviczkey József* országbírói ítélőmester ő nagysága, a sorshuzás után helyet foglalt 12 esküdtet mintegy a nép biráiként feleskedtette. Ezen ünnepélyes jelenet mély behatása alatt, az egész jelen lévő közönség mély csendben emelkedett fel ülőhelyéről, és állva hallgatta meg azon szent eskü szavait, melylyel az esküdtek lelkiismeretüket a magasztos bírói tisztség teljesítésére kötelezték.

Nem tarthatjuk egyszaklap feladatának olvasóinkat a tárgyalás egyszerű folyamáról tudósítani, hanem bírálva akarjuk ezen esküdtszéki tárgyalást jellemzeni és reméljük, hogy megjegyzéseink nem fognak a pusztában elhangzani.

Mindenek előtt a helyiség berendezésére nézve meg kell jegyeznünk: hogy a közvádló részére kijelölt hely, igen rosszul van kiszemelve, mert közvetlenül az esküdtek padja előtt ül s így az esküdtek alig láthatják vagy csak hátról látják azt, ki a tárgyalásnál a legfontosabb szerepet viszi és hivatva van az igazság felderítésére, az esküdtek meggyőződésére, a legbehatóbb befolyást gyakorolni.

Továbbá lényeges hiánynak tűnik fel előttünk: hogy az esküdtek, helyeikről nem vonulhatnak közvetlenül vissza tanácskozási szobájukba, hanem kénytelenek ez alkalomkor az

ítélő bíróság tagjaival, de sőt a vádlóval s vádlottal is érintkezésbe jönni, holott a miniszteri rendelet szigorúan tiltja, hogy az esküdtek a tárgyalás után valamely kültaggal érintkezésbe jöhetnek, és e czélból az esküdtek tanácskozási szobájuk ajtaja elé *ört állíttatni* rendel.

Végre pedig nem tartjuk a bíróság tekintélyével megegyeztetetőknek, hogy az ítélő bíróság tagjai, azon idő alatt, míg az esküdtek tanácskoznak, — kénytelenek legyenek a zájongó közönség előtt időzni. Nyitassák az ítélőbíróság tagjai részére egy külön szoba és ők is csak az esküdtekkel együtt jelenjenek ismét meg. Ezáltal az esküdtek votumának kihirdetése is sokkal méltóbb ünnepélyesebb jeleget öltend magára.

Áttérünk immár a tulajdonképi tárgyalásra.

Tárgy: Réső Ensel Sándor pesti ügyvéd keresete Seregi Józsa pesti ügyvéd ellen, hirlapi közlés által elkövetett rágalom miatt.

A sajtóbiróság elnöke: *Nyeviczkey József* országbírói ítélőmester. Birák: *Makovicz Ede* és *Bovankovics Géza* kir. táblai birák. Jegyző: *Farkas Géza* királyi táblai titkár.

Az ülés elnök által fél tizenegy órakor megnyitvatván, első intézkedésképen, egy szomszéd teremben a szolgálati lajstrom szerint behívott esküdtek vétetnek számba, s mivel a 36 tag közül 5 részint betegség, részint pedig elfoglaltság miatt be nem jött, a közönség közül Dr. Barbás, Szabó Albert, Neskovics Döme, Dr. Dárday és Farkas István esküdtek póttagokul rövid uton beszóllíttatnak.

Az ekkép kiegészített testület tagjainak nevei azután czédulákra iratnak és a mellékszobában, de nyitott ajtónál sorshuzás után következő tagok foglalják el az esküdti padokat: *Burján János* ügyvéd, *Kánya József* kereskedő, *Öffner Ferencz* hivatalnok, *Barabás Miklós* festész, *Dr. Dárday Sándor* igazságügyminiszteri titkár, *Osztóics Miklós* magányzó, *Deák Ignác* könyvvivő, *Dankos Ferencz* szabómester, *Ribáry Ferencz* gymnasiumi tanár, *Hunfalvi János* műegyetemi tanár, *Dr. Barbás József* orvos és *Stangl Lénárd*.

Megemlítjük itt, hogy a vádlott a visszavetési jogával élni nem akart és csak vádló gyakorolta ezen jogát, de az e körül követett eljárásra vonatkozólag azon véleményben va-

elkövetni akart — mely vélelmet a találó csak alapos okok által megsemmisíteni képes: így például, ha alapos kételei voltak az iránt, mikép a jelenkező személy valóban a talált dolog tulajdonosa volt.

A darmstadti törvény az imént említetteken kívül semmiféle más lépéseket nem követel, különösen nem kívánja ezen törvény, hogy a dolog találója a leleményt a hatóságnak feljelentse vagy köztudomásra hozza, — ha tehát a dolog elveszítője a találónál sem directe sem indirecte (nyilvános felszólítás által) nem jelentkezett, a dolog megtartása bünténynek nem tekinthető.

A hannoveri és a bádeni törvénykönyvek különösen megkívánják miként a találó, — hogy a sikkasztás gyanuját magától hárítsa, — a leleményt vagy a hatóságnak feljelentse vagy a közönséggel nyilvánosan tudassa.

A ki a talált dolgot a hatóságnak teendő feljelentés vagy a közönséghez intézendő tudatás nélkül — vagy annak megtételétől számítandó 3 hónap eltelte előtt elidegeníti — vagy elhasználja, az a fent idézett törvények értelmében a sikkasztás büntényében válik bűnössé.

A szász törvény, mely e tekintetben a legszigorubb, a találónak, — ki előtt a dolog tulajdonosa ismeretlen maradt, nem csak a hatóságnak teendő feljelentést teszi köteleessé, hanem még azon esetre midőn a tulajdonos a törvényes határidő alatt nem jelentkezett, arra is kötelezi a találót, hogy a talált dolgot, ama feljelentéstől számítandó 4 hét alatt, a hatóságnak adja át. A ki ezt elmulasztja és a talált dolgot magának elsajátítja, az a talált jószág eltartóztatásában (Vorenhaltung des Gefundenen) válik bűnössé. — A mondottakból kitetszik, hogy az említett törvénykönyvek szerint a sikkasztás talált jószágon vagy azáltal követtetik el, hogy a találó a dolgot az előtte ismeretes tulajdonosnak vissza nem adja — vagy pedig az által, hogy a találó elmulasztván

azon lépéseket, melyek az elveszítő személy kitudására céloznak — magának az idegen dolgot elsajátítja.

Az osztrák büntető törvény (201. §. lit. c.) a talált jószágnak jogellenes megtartását a csalás bűnfogalma alá vonja. Ezen büneset itt azonban nyilván azon feltételhez van kötve; hogy a dolog találója azt *szándékosan eltitkolta és elsajátította* legyen (geflieſsentlich verhehlt und sich zueignet).

A lelemény szándékos eltitkolásához a helyes törvényt magyarázat szerint, a dolog találója részéről kétségtelenül oly *igenleges* cselekvés kívántatik meg, mely által ő a dolognak illetőleg a lelemény énfelfedezését szándékosan megakadályozni vagy legalább megnehezíteni iparkodik, úgy hogy a polg. törvénykönyv 389. és 390. §§-ai által megkívánt feljelentésnek vagy közzétételnek elmulasztása nem elegendő arra, hogy a talált dolog megtartása csalásnak tekintethetné¹⁾. Az ellenkező vélelmet Grassel vitatja²⁾ ki szerint az eltitkolás ténye a találó részéről oly magaviseletet (Benehmen) feltételez, mely oda céloz, miként a tulajdonosnak elveszített jószágának visszaszerzése meggyorsítassék — és mint ilyent ő a lelemény törvényszerű feljelentésének szándékos elmulasztását is veszi fel. — Ezen nézet semmikép nem igazolható — és már csak azért nem, mert a feljelentés vagy közzététel szándékos elmulasztása — mint a nemleges cselekvés a „Verhehlung“ fogalma alá, — mely mindig igenleges természetű, — helyesen nem vonható. — A ki valamit kinem jelentett amit kijelenteni tartoznék, arról egyáltalán nem mondható, hogy ő a dolgot eltitkolta, hanem ő azt csak elhallgatta.

Ugy látszik, hogy Grassel ezen helytelen nézete a

¹⁾ Ezen vélelmet találjuk Herbst-nél. Handb. d. öst. Strafrechtes. I. köt. 360. l. Ugyanazt vallja Frühwald.

²⁾ Lásd értekezését a Wagner-féle Zeitschrift 1831. évfolyam II. köt. 298. lapján.

gyunk, hogy miután a visszavetési jog gyakorlata az esküdtszéki eljárásnak *egyik leglényegesebb részét képezi*, ennél fogva az esküdtek kisorsolásának nem a mellékszobában, hanem nyilvánosan a tárgyalási teremben kellene történnie.

A vádnak alapját csak röviden akarjuk a következőkben összefoglalni:

Réső Ensel Sándor ki a provisorium alatt az utolsó tisztújításig Pest megyének tiszti alügyésze volt, f. évi aug. 23-án Pest megye fenyítő törvényszékének egyik nyilvános tárgyalásánál jelen lévén, ezen tárgyalásról a „Magy. Ujság“-ban egy gáncsoló cikket közölt, melyben a fenyítő törvényszék eljárását hiányosnak, nehézkesnek stb. ecsetelte és végre cikkét következő szavakkal zárta be: „Ha a nyilvános tárgyalások mindig ily nehézkes menetűek lesznek, úgy zárjuk el ismét az ajtókat, mert a nyilvánosság, mely különben öre az igazságnak, a törvényszék tekintélyét fogja kisebbiteni.“ — Erre vádlott *Sereghy József* ki jelenleg Pest megyének tiszti alügyésze, ugyancsak a „Magy. Ujság“ hasábjain válaszolt R. E. S. urnak és a többi közt ezeket mondotta: „R. Ensel Sándor a Bach korszakban buzgó germanizator, a provisorium alatt pedig a megye akkori legfőbb emberének, a volt provisorialis tisztikar tudomása szerint, hű sugója volt.“ Továbbá „Ezen kívül híres még mint börtönkönyvtár alapító, azon módosítással, hogy a fegyenczek részére ajándékozott értékesebb könyveket magának tartja meg, s értéktelen füzetekkel cseréli ki, mint ezt egy jelenlegi tisztviselő (Muraközy László) által ajándékozott könyvekkel is tette.“

Miután jegyző felolvasta a vádiratot és egyéb nyomtatványokat, *Muraközy László* Pest megyének jelenlegi tiszti főügyésze tanukép lett előhívatva. E tanu irányában azonban vádló oly ingerültséggel viseltetett, hogy az elnök kénytelen volt a vádlót, a közönség zajos tetszésnyilvánítása mellett, rendre utasítani és őt a bíróság s ezen esküdtszéki intézmény méltóságára figyelmeztetni.

Midőn a tárgyalás menetében a vádbeszédre került a sor, vádló elhagyta eddigi helyét s az esküdtek átlélenébe állott, hogy így az esküdtekkel szemközt szólhasson. Ezután vádlott *Sereghy József* komoly nyugodtsággal tartotta vádbeszédét,

melyet ezennel egész terjedelmében közlünk azon okból, hogy olvasóink a hely szűke miatt oly röviden tartott közlemény után, legalább a vádbeszéd nyomán némileg méltányolhassák az esküdtszéknek *felmentő* szavazatát.

Vádbeszéd:

Tisztelt esküdtszéki bíróság. Mielőtt érdemleges védelemet előterjeszteném, engedjék meg nekem, hogy ezen nevezetes napon, melyen ma először mint alkotmányos ünnepnapot ülünk, rövid szavakkal emlékezzem meg ezen napnak fontosságáról, és kifejezést adjak azon örömeimnek, mely úgy hiszem, mindnyájunk keblében él, midőn látjuk, hogy elérkezett azon nap, melyen minden polgár becsületét esküdt, független bírák előtt szabadon nyílt szóval védelmezheti. Nevezetes nap ez, tisztelt esküdtszéki bírák, a történelemben is fel van az jegyezve, más államok történetében mint szomorú nap (decz. 2-ka a francziai államcsíny napja. — Szerk.) hála az égnek, a mi hazánkban mint szép emlékü nap.

A polgári szabadság magában véve csak akkor bir értékkel, ha nemcsak a politikai jogok gyakorlata, hanem egyszerűsmind a polgári egyéni szabadság is biztosító törvényekkel van körül övezve. Ily bástyát nyerünk mi az igazságszolgáltatás részére azon intézkedésben, mely a mai napon életbe lép. Azért engedjék meg nekem, hogy ezen nevezetes napnak emlékére őszinte üdvözetem és örömöm nyilvánítását kifejezzem.

Nem kellemes dolog, midőn az ember ily ünnepélyes alkalommal a vádlottak padján ül, de sok körülmény szól mellett, melyek miatt nyugottan érzem magamat.

Először meg kell említenem, hogy a dolgok rendes menete szerint nem nekem, hanem vádló urnak kellene helyemen ülni.

A felolvasott iratokból látjuk, hogy ezen szóvitát nem én kezdtem. Ő volt az első, a ki megtámadta Pestmegye fenyítő törvényszékét, s ha ugyanazon időben Pestmegye közönsége és az igazságügyi minisztérium között némi surlódás nem lett volna a vizsgáló bíró elismerése fölött, Pestmegye bizonyosan első teendői közé sorozta volna azt, hogy vádló urat azon rágalmozó cikkeért feleletre vonja; de ugyanazon időben, midőn egy részről Pestmegye közönsége nem ismeré el a vizsgáló bíró

polgári törvénykönyv 388–393. §§-ának téves értelmezéséből származott. — A 393. §. határozottan mondja: „Bárki is a 388–392. §§-ban foglalt rendszabályokat meg nem tartja, minden káros következményekért felelős. Ha a találó nem tartja meg azokat, a leldíjt is elveszti és a büntető törvénykönyv szerint még azonfelül a *körülményekhez képest* csalási bűnbe esik.“ — Ezen cikkben tehát kettős meghatározás tartalmaztatik — először ugyanis a törvényes feljelentés vagy közhírrététel elmulasztásának jogi következményeképp a törvényes leldíj elvesztése van kimondva — és másodszor a büntető törvényre való hivatkozással ki van mondva, miképp a találó a körülményekhez képest a csalás bűntényében is válhatik bűnössé; már pedig ezen körülmények semmiesetre nem lehetnek mások, mint a melyek a büntető törvény 201. §-ának c) pontjában előadvák, t. i. ha a találó a dolgot eltitkolta és magának elsajátította.

A mondottakból kitűnik egyszersmind, hogy a leleménynek a polgári törvénykönyvben elrendelt feljelentése, illetőleg közzététele semmiféle összeköttetésben nem áll azzal, mit a büntető törvény a talált dolog eltitkolása és elsajátítása által elkövetett csalás tekintetében határoz. — Ezen oknál fogva csak is tévelynek kell tartanunk azt, mit Kitka¹⁾ állit, hogy t. i. az egy forintnyi értéket meg nem haladó oly dolognak elsajátítása, melynek tulajdonosa a találó előtt ismeretlen, — bűnténynek nem tekintendő.

Felette controvers az osztrák jog szerint azon kérdés: vajjon a büntető törvény 201. §-ában említett mindkét kellékének egy esetben összetalálkoznia kell-e, hogy az eset a törvény értelmében csalásnak vétessék? — Az az, kell-e, hogy a találó a talált dolgot nem csak eltit-

¹⁾ Lásd értekezését a Wagner-féle Zeitschrift 1830. évi folyam II. köt. 186. lap — és ennek czáfolatát Grasseltől ugyanezen időszaki lap 1831. évfolyam II. kötetében.

hatáskörét, nem tehetette, hogy más részről ő hozzá forduljon. Ez volt oka, hogy oly hosszú időre a míg ez megtörténhetik, nem lehetett halasztani a dolgot és szó nélkül hagyni vádló ur cikkét.

Ekkép történt, hogy mi, pestmegyei tiszti ügyészek szóbeszédből jövően, ezen cikkekre nézve abban állapodtunk meg, hogy míg a sajtóper megfog indíttatni, felelni kell, nehogy a közvélemény úgy gondolkozzék Pestmegye fenyítő törvényszékéről, a mint vádló ur leírta.

Én nem voltam érdekelt fél, de épen azért irtam ezen cikket, mert érdekelve nem voltam. De írhattam azok után, melyeket tapasztaltam, s a melyeket az actákból betűről betűre olvastam. De másrésről enyhíti helyzetemet azon öntudat is, hogy nem önérdékből, mint vádló állítja, vagy bosszúból tettem, mert hisz ily föltevésre életemben soha semmi okot nem adtam. Egy nemes polgári kötelesség érzete határozott arra, hogy e cikket írjam; mert nincs szerintem szebb kötelesség, mint egy méltatlanul megtámadott hatóság aaptalan vádlóját megczáfolni és rendre utasítani. Ezen érzés tehát az indok, mely engem ezen cikk írására birt. Nem oly nemtelen ez, mint vádló ur állította, és épen ez oknál fogva, tisztelt esküdt urak! mivel ezen eljárásnál, ezen intézkedésnek szelleme az, hogy mindig az indokot kell nézni, a melyből valamely cselekvény jön, azért egész nyugodt bizalommal várom be önök ítéletét.

Engedjék meg, hogy az egyes pontokra nézve rövid észrevételt tegyek.

A legelső az, a mit vádló ur ellenem főleg felhozott, és a miben sértést talál, hogy én őt germanizátornak neveztem.

Átalában véve meg kell jegyezmem, hogy azon elnevezések, melyeket valaki becsutelenítőknak és sértőknek tart, különböző kategóriákba esnek. Vannak olyanok, melyek becsületbe vágnak és melyek a bebizonyíttatnának, okvetlenül büntetést vonnának maguk után, de vannak olyanok, melyek kimondásaért feleletre valaki nem vonathatik a bíróság által. — Én ezen szót az utóbbiak közé sorozom, mert én soha sem képezek oly bírót, a ki engem elítélne azért, mert egy társaságban azt mondom valakiről hogy „germanizáló.“

Egyébiránt hasztalan is védi ez ellen magát vádló ur. Ő

kolta, hanem magának azt egyszersmind elsajátította legyen? — Vagy elégséges-e, ha e két momentum csak egyike, t. i. az eltitkolás vagy elsajátítás fenn forog? — A törvény szövegezése az első véleményt látszik igazolni — mert az idézett §-ban a két kitétel, t. i. „*eltitkolás*“ és „*elsajátított*“ copulative fordul elő. — E szerint tehát a találó bűnösségéhez nem lenne elegendő, hogy ő a leletet eltitkolta, hanem megkívátnatnék, hogy a dolog általa már el is sajátított legyen. — Ezen nézet megerősítést talált a legfelsőbb törvényszéknek 1853. évi jan. 7-én kelt döntvényében.

Grassel ellenben elegendőnek tekinti, ha a 201. §. előadatott momentumok csak egyike is fennforog. — Ezen vélemény igazolására Grassel azt hozza fel, hogy: jöllehet a 201. §-ban az „*eltitkolás*“ és az „*elsajátítás*“ kapcsolatosan van említve, mégis figyelmet érdemel az, hogy ezen §. a csalásnak némely eseteit csak példaképpen kiemeli, úgy hogy más itt felnem hozott esetek mindaddig csalásnak, tekintendők, a meddig azok a csalásnak a 176. §-ban előadott fogalom meghatározása alá esnek. — E szerint már csalásnak veendő, ha valaki a talált dolgot csak eltitkolta, de azt még el nem sajátította (talán még magához sem vette). Péld. a pinczéraz asztalon valamely vendég által ott felejtett pénztárczát talál — azt ugyan még magához nem vette, de a jelenkező vendég ellenében tagadja miként pénztárczát talált volna.

Igy szintén csalás lenne, ha valaki a talált jószágot, minden eltitkolás nélkül, magának azonnal elsajátította és a felett mint sajátja felett rendelkezik, például elhasználja; — mert, ugymond Grassel — itt is felhasználja a tettes a tulajdonos tudatlanságát annak károsítása végett.

Grassel ezen utóbbi állítását azon gáncs éri: hogy a felhozott eset sophistikus erőltetés nélkül a csalás fogalma alá nem vonható, — mert ha csalásnak vesszük,

bizony azon kategóriába tartozott, és én nem mondtam valótlanul. Véleményem szerint mindaz, ki azon szomorú időszakban, midőn a nemzetnek nem volt semmi egyéb elveszténi valója, mint nyelve és becsülete, ez egyetlen kincsét is lábbal tiporta, méltán mondható germanizátornak.

Vádló felhozta vádiratában, hogy én is germanizator vagyok. Nem szokásom ugyan dicsekedni, de hogy a párhuzamot magam belátása szerint megtegyem, fel kell említenem némely tényeket, melyek az ellenkezőt tanúsítják. Igaz: én is hivatalnok voltam a Bachkorszakban 1853 decz. végeig. De midőn a német nyelv behozatala megparancsoltatott, letettem hivatalomat, és azon idő alatt, melyben még négy hónapig szolgáltam, egy betűt sem irtam németül és a miniszteriumhoz felterjesztést tettem, hogy ezen nyelvnek behozatala ellenkezik a nemzet önérzetével, egy ügykezelés czélszerűségével, és én az ügyvédi pályára léptem, — mindezt pedig csak vádló ur nem tudja. De Pestmegye közönsége és a pesti ügyvédi kar jól tudja, hogy a német nyelv behozatala ellen küzdtem nemcsak passiv, de activ ellenállással, miért is a feketekönyvben ott van most is a nevem, csak hogy hál istennek el van az temetve. Szépitni akarja vádló ezen tettét az által, hogy ő kisebb ajándékokat osztogatott ki, hogy Árpád sirját kereste. (Derűltség) De ez olyan forma, mintha valaki, midőn nagyobb összeget lopott, abból néhány fillért a szegényeknek is juttat. Hiszen vádló ur közremunkált ama korszak magyarelles törekvéseiben, midőn itt-ott filléreket osztogatott a sváb gyermekeknek, hogy magyarul tanuljanak. — Árpád sirját kereste? (Derűltség.) Bizonyára jobb lett volna, ha nem kereste volna, mert bizony ha Árpád az ő közeledését érezte volna, megfordult volna sirjában. Egyrésről németül hivataloskodni, másrésről Árpád sirját keresni, oly elasticus természet, melylyel dicsekedni épen nem lehet. Ugy hiszem az első vádponttra nézve elegendőleg előterjesztettem véleményemet.

A második pontra, mely szerint azt nehezteli vádló ur, hogy én őt Kapu besugójának neveztem, sajátoságos helyzetbe jött önmagával. Én magam az ő javára értelmeztem ezt vallo-másomban és itt ujlág nyilvánosan kijelentem, hogy én őt politikai delatornak nem mondtam, annak nevezni nem is akartam,

ha valaki elveszített idegen dolgot jog nélkül elsajátít — úgy ép annyi alapossággal csalásnak vehetjük, ha valaki másnak lakásából valamit eloroz — mert Grassel okoskodása szerint a tolvaj is felhasználta a tulajdonos tudatlanságát, tudniillik tudatlanságát az iránt, hogy valaki őt meglopja.

Ha, mint most láttuk: azon fontos eset, midőn valaki a talált idegen dolgot minden eltitkolás nélkül magának elsajátította — csak is a helyes büntető jogi alapfogalmak felforgatásával vonható a csalás környületébe — úgy önkényt azon végeredményhez jutunk: hogy az osztrák törvényhozás a talált idegen jószág megtartása tekintetében nem czélszerűen intézkedett, — és hogy ezen büneteknek a csalásnak való alárendelése magában véve hibás volt — mert ez által a gyakran előforduló eset — midőn találó a dolgot minden eltitkolás nélkül elárusítja vagy elhasználja — minden büntetés alól ment marad. A szükséges szigorinak ezen hiánya gyakorlati szempontból nem igazolható, mert szembevetendő, hogy ez sokaknak indokul fog szolgálni arra, hogy a talált idegen dolgot maguknak megtartsák.

Az 1843-ki büntető törvényjavaslatunk „a talált vagyron vissza nem adásáról” mint külön büntényről rendelkezik; névszerint a 315. §. szerint „az ki másnak valamely elveszett ingó vagyont megtaálta, ha tudja, hogy ki volt a tulajdonos vagy elveszítő, és a talált vagyont mégis megtartja, annak visszaadását elmulasztja vagy megtagadja, vagy azt, hogy valamit talált eltitkolja, a 295. §. rendelete (a lopásról) alá esik; büntetése azonban az abban kijelölt büntetéseknek csak feléig terjedhet.” — Ehez a 316. §. még hozzá teszi: „ha pedig nem tudta, hogy ki az elveszítő vagy tulajdonos, a talált vagyont elköltötte, eladta vagy elhasználta, vagy pedig anélkül, hogy az iránt a felsőbbbségnél nyolcz nap alatt

jelentést tett volna, megtartotta, a 295. §-ban kijelölt büntetések csak egy negyedével büntetethetők.”

Érvényben lévő hazai törvényeink a lelemény viszszaadása illetőleg feljelentéséről egészen hallgatnak — mi azon körülmény mellett, hogy törvényeink a találónak semmiféle lelbért nem biztosítanak, sokaknak indokul szolgál arra, hogy a talált idegen vagyont maguknak még akkor is megtartják, midőn az elviszítő előttök tudva van. — Ezen viszonynak törvényes elrendezése, a mondott oknál fogva, szintén azon égető kérdések közé tartozik, melyeknek a mai jogtudomány értelmében megoldását a legközelebbi codificatiótól epedve várjuk.

Dr. SCHNIERER ALFRÉD,
kassai királyi akadémiai jogtanár.

Európa és Amerika törvényhozása a műipari szabadalmak körül.

(Folytatás.)

Az egyes már ismert találmányok javítására adományozott szabadalmak a legtöbb államban a tulajdonképeni feltalálási szabadalmakkal csaknem azonos tekintet s egyenlő eljárás alá esnek. Így Svédhonban csak azon különbség van közöttök, hogy javításokra adományozott szabadalmak csak rövidebb időre, t. i. 10 évre adatk, míg ellenben feltalálási szabadalmak 15 évre engedélyeztetnek. Sajátságos és követésre méltó rendszerrel találkozunk a javításokra adományozott szabadalmak körül Franciaországban. Itt t. i. a szabadalmazási idő első évében a szabadalom birtokosán kívül senkisé nyerhet a szabadalmazott találmány javítására érvényesen szabadalmat. Ha valaki ezen éven belől a találmány javítására szabadalmat kér, úgy folyamodása ez év elteltéig lepecsételve őriztetik; de a kért szabadalom is csak azon esetben adományoztatik a folyamodó-

de nem is volt tudomásom arról, hogy ő ily üzletet folytatott volna. De tudja az egész megyeház, hogy minden csekélységért szaladgált és vádaskodott, és maga azon cikk is bizonyítja, hogy miután már nem volt kit vádolni, vádolta a törvényszéket. Ez éretlen, gyermekes természete neki. Ez mindenestre hiánya az emberi jellemnek, de nem oly becstelenítő, hogy azért büntetni lehetne. Tudjuk, hogy a besugókat is érdemkésztől szokták feldiszipálni, és előléptetésekkel megjutalmazni. Ha én valakinek azt mondom, hogy gazember, csalo, nem mondhatom ezt a nélkül, hogy ez büntetést ne vonna maga után; de ha az emberi jellem gyengeségeit maga a sajtó útján megróni nem lehetne, akkor kár is lenne sajtóval birnunk. Az a különbség az emberi gyengeségek és a becsületbe vágó dolgok közt, hogy az emberi gyengeségeket megróhatjuk és az oly embereket, kik országos emberek akarnak lenni, és magukat fel akarják tolni, a maguk helyére visszazoríthatjuk, hogy ne vágyakozzanak nagy emberek lenni, hanem maradjanak inkább szokott szerénységükben.

A harmadik pont, úgy hiszem kellőleg meg lett vizsgálva, és kiderült, hogy a mit ott mondtam, az való! Egyébiránt még kérdés van itt fenn, először azt kell megfejtetni, vajjon ha én valakire azt mondom, hogy cserélt, ez által becsületét megsértetem-e? Én nem mondtam azt, hogy ő nem adott más könyvet, sőt azt, hogy adott. Még az is kérdés egyébiránt, ha ezen pontra nézve becsületébe vág-e azon cikkem tartalma? Az épen felolvasott 24. §. szerint jogom van bizonyítékot keresni, és ha a t. esküdt urak úgy fogják ítélni lelkiismeretük és meggyőződésük szerint, hogy ő ezen cserélésben csakugyan bűnös, akkor a törvény szavai szerint engem fel kell menteni.

Mindezek után arra kérem t. biráimat, hogy az előadottak szerint, melyekben nem szívükre, hanem meggyőződésükre akartam hatni, ha bűnös vagyok, minden szájalom és kimélet nélkül mondják azt, ha nem vagyok: azt mondják ki.

Ezután az *elnök* röviden összegezve a vád és védelem pontjait, következőkép tette fel az esküdtkekhez intézendő kérdéseket:

1. Meg vannak-e győződve, hogy vádlott Seregi Jósatiszti ügyész ur cselekedte azt, a mivel Réső ur által vádoltatik?

2. Meg vannak-e győződve, hogy ezen cselekvény, jelesen hogy Réső Sándor urnak a M. U. 118. számában megjelent cikkére ugyanazon újság 121-ik számában válaszolva, ott a közönség előtti jellemzésére a Bach korszakbeli germanizatornak, főnöke hiv besugójának és a börtönkönyvtár alapítójának czimeztetett, azon módosítással az utóbbi, hogy az értékesb könyveket értéktelen füzetekkel kicserélte? Vajjon ez olyan cselekvény-e, mint az a vádiratban állittatik, vagyis foglalnak-e ezek magukban oly rágalmat és becstelenítést, melyeket vádló ur azoknak az idézett törvény értelmében tulajdonit?

E kérdéseknek írásban foglalása után, az esküdtkek visszavonultak tanácskozási szobájukba és *Hunfalvy János* esküdt urat kérték fel az elnökségre.

Hogy az esküdtkek jól megfontolták az eléjük terjesztett kérdéseket, bizonyítja abbeli aggodásuk, *melynél fogva szükségesnek tartották az ítélő bíróság elnökéhez egy pótkérdést intézni.*

Az ítélő bíróság ugyanis ekkép fogalmazván az 1-ső kérdést: „vajjon meg vannak-e győződve az esküdtkek, hogy vádlott S. J. cselekedte azt, a miért R. E. S. által vádoltatik?” — az esküdtkek e kérdésben már a ténykérdést is involválva látták s aggodtak azon, vajjon a kérdés fentebbi fogalmazásánál „igen-nel” felelhetnek-e, a nélkül hogy vádlottat vétkesnek ítélik! Minthogy azonban a vétkeség kérdése tulajdonképen csak a 2-dik kérdésben kerülhet eldöntés alá, ennélfogva azon *pótkérdést* intézték az ítélő bírósághoz: vajjon „a cselekvés” alatt, csak a kérdéses cikk szerzése értendő-e? mely értelmezés után egyhangulag „igen-nel” feleltek, miután vádlott a kérdéses cikk írását nem is tagadta.

Ime tehát az első eset már bizonyítja, hogy bizhatunk abba, miszerint az esküdttszékek hazánkban is érett megfontolással fogják az eléjük terjesztett kérdéseket eldönteni.

A 2-dik kérdést az esküdtkek félórai tanácskozás után titkos szavazással akkép döntötték el, hogy vádlottat 3 szavazattal „vétkes” és 9 szavazattal „nem vétkes”-nek nyilvánították és a tárgyalási terembe visszavonulván, ezen votumot választott elnökük által „Isten és emberek előtt” kinyilatkoztatták.

nak, ha ezen év végeig nem maga a feltaláló is kérte e javítás szabadalmazását, mert különben őt illeti meg az elsőség, jöllehet az említett első éven belől talán a feltaláló maga későbbben is kérte volna a javításrai szabadalmat, mint előtte valaki más. Az ezen rendszer mellett érvek teljes elismerésre méltók. Ha valamely találmány már egyszer létrejött, úgy nem lesz nehéz abban javításokat is létesíteni, oly javításokat, melyekre maga a feltaláló is találmányának csak némi kis időn át való gyakorlása és alkalmazásba vétele által önmagától rávezettetett volna, — a feltaláló azonban kényszerítve látja magát arra, hogy találmányát még tökéletlen állapotában is már a törvény ótalma alá helyezze; ő be nem várhatja, hogy az a sokféle gondolható javításoknak részéről megkísértése által előbb a tökéletesség fokára emelkedjék, mert különben őt más valaki könnyen megelőzhetné, vagy titkát felfedezve látná.

Mindenesetre jogos és méltányos tehát, hogy a feltalálónak magának saját találmányu javításainak szabadalmazására mások irányában egy bizonyos időre előjog tulajdonittatik, s így ő azon kellemetlen helyzetből kiemeltetik, mely szerint találmánya anyagi hasznait és előnyeit annak valamely közbelépett harmadik javítójával vagy megosztani, vagy ettől saját találmányának gyakran igen kevés költséggel előállított javítását drága pénzen megvásárolni kénytelen volna. Ehhez járul gyakran magának a feltaláló jogának találmánya jogosulatlan háborítása általi veszélyeztetése, melynek ő találmányára vonatkozó javítási szabadalmaknak harmadik személyek számára adományozása által ezek részéről ki volna téve, miután gyakran igen nehéz lesz az ily jogosulatlan háborgatások létezését és belterjességük fokát bebizonyíthatni vagy csak kinyomozhatni is. Egy további kedvezmény, melyet a francia törvényhozás a feltalálónak nyújt, ki találmányára máris szabadalmat nyert, s e szabadalom időtartama alatt találmányán javításokat tesz, abban áll, miszerint a feltalálónak szabadságában áll, javításaira a törvény általános formaszereisének megtartása s a közönséges díjak lefizetése mellett, egy külön önálló szabadalmat váltani, vagy pedig e díjaknál jóval csekélyebb illetmény lefizetése mellett egy ugynevezett pójtogosítványt (*Certificat d'addition*) eszközölni, melynek következményei ugyanazok, mint valamely önálló szabadalomnak, de e pójtogosítvány csak azon időig tart, a meddig a főszabadalom, s ezzel egyidejűleg elenyézik. Ugyanezen választási jog illeti meg a feltalálót Hollandiában, Portugallban s Belgiumban is.

A javítási szabadalom birtokosa és a főfeltaláló közti viszonyt illetőleg, mindenütt azon alapelvre találunk, miszerint a javítási szabadalom csak a javítások üzésére s viszont a feltalálási szabadalom csak magának a találmánynak használhatására jogosít fel, minek következtében sem a javító nem használhatja az eredeti találmányt, sem a főfeltaláló találmányának szabadalmazott javításait. Csak Hannoverában találunk eltérésre ez elvtől, miután ott a találmány javítója a főfeltaláló ellenében törvényileg védve nincsen, — ez utóbbi ugyanis találmánya javításait használhatja, jöllehet valaki harmadik e javításokra szabadalmat nyert. Az orosz szabadalmazási törvény elég sajátlagosan a javítási szabadalmakról említést sem tesz.

A külföldi találmányok és javítások belföldre behozatalának szabadalmazását illetőleg, a szabadalmazási törvényhozással bíró államok három csoportba sorozhatók. Némelyekben — s ezek száma a legnagyobb — mindenki nyerhet szabadalmat, ki bármily az államban még eddig ismeretlen találmányt behoz; így Oroszhon, Poroszhon, Belgium, Hollandia, Spanyolhon, Sardinia, a pápai állam, Portugallia, a német vámegelet, Svédhon,

Hannovera, Paraguay és Angolhonban, mely utóbbi feltalálási és behozatali szabadalmak közt általában véve semmi különbséget nem ismer. Más államokban, s ide való Észak-Amerika, Bajorhon s Würtemberg, csak egy már a külföldön is szabadalmazott találmánynak behozója tarthat igényt szabadalomra, s Észak-Amerikában különösen az ily szabadalom a behozott találmány külföldi szabadalmazási idejének leforgása után is még öt hónapon át adományoztatik. Franciaország és Ausztria e tekintetben még egy lépéssel tovább mennek, s csak magának a külföldön szabadalmazott találmány jogszerü birtokosának adnak e találmány behozatalára szabadalmat. Ez utóbbi rendszer — melyet a német vámegelet államai is befogadtak — kétségen kívül elsőséget és követést érdemel más államokban is, mert általa a nemzetek egymás közötti élénk forgalma következtében mindinkább nélkülözhető behozatali szabadalmak egyrészt a jelen forgalmi viszonyoknak megfelelő mértékre vezettetnek vissza, másrészt pedig figyelembe vétetik s méltányoltatik a találmány idegen behozójának is joga. Ha a találmány külföldön szabadalom által van ótalalmazva, úgy az annak behozatalára szóló szabadalom rendszerint csak a külföldi szabadalom időtartamára adományoztatik. Így van ez a pápai államban, Belgium, Hollandia, Portugallia és Paraguayban is, jöllehet ezen államok törvényhozásai a mondottak szerint minden külföldi s a belföldön még ismeretlen találmányra behozatali szabadalmakat engedményeznek. Észak-Amerikában azon különös intézkedés áll fenn, miszerint a külföldön szabadalmazott tárgyakra nem hosszabb időre adományoztatnak szabadalmak, mint 14 évre, a külföldi szabadalom keltétől számítva. Spanyol- és Svédhonban behozatali szabadalmak csak 5 évre, ez utóbbiban kivételesen 10 évre adományoztatnak. Megjegyzésre méltó az is, hogy a szász királyságban, mely — a külföldi szabadalmi jognak figyelembe nem vételét s behozatali szabadalmaknak a külföldön nem is szabadalmazott találmányokrai adományozását illeti — az első csoportba tartozik, behozatali szabadalmak csak nagyon ritkán fordulnak elő, s ekkor is csak rövid időre és egyedül csak oly gépekre adományoztatnak, melyek elismert közhasznúak s más *szomszéd államban* nem készíttetnek, s hogy Portugalliában, ha valaki behozatali szabadalmat nyerni kíván, formális pályázat nyittatik, s hivatalos felszólítás intéztetik mindazokhoz, kik a szabadalomért folyamodónál rövidebb szabadalmi idővel is hajlandók volnának megelégedni.

A szabadalmak *adományozása körüli eljárást* illetőleg, mindenütt a találmány kimerítő és részletes leírása, rajzok, táblák, képletek és minták stb. kíséretében képezi az ebbeli folyamodvány okvetlenül szükséges alapját s mulaszthatlan előfeltételét, a mint ezt már a dolog természete is magával hozza. E leírások hivatalból megőriztetnek s lajstromoztatnak. Minden érdekelt félnek szabadságában áll a szabadalmazási időn belül a találmány leírásának megtekintése, hacsak a folyamodó találmánya leírásának titokbantartását nem kérte; a szabadalmazási idő elteltével pedig e leírások rendesen állami költségeken tétetnek közzé; — de hogy a szabadalom elnyerhető legyen, megkívántatik: miszerint a leírt találmány máris létre hozva legyen. Angolhonban és Észak-Amerikában azonban a feltaláló nagy előnyére azon intézkedés áll fenn, miszerint az, ki találmányát még tetteg létre sem hozta, a feltalálásnak már ezen stadiumában is jogvédelmet szerezhet s különösen azon veszély ellen óvhatja magát, hogy valaki harmadik, ki találmánya tervét talán kikémlelte, őt a szabadalom váltásában meg ne előzhesse. A feltalálónak ebbeli óvakodó beadványát „*Caveat*”-nak nevezik a szabadalmazási tör-

vények s e beadványban a találmány sommás leírásának az azt jellemző lényeges ismejelekkel kell bennfoglalva lennie. Közvetlen hatása e beadványnak abban áll, hogy ha az arra következő egy éven belül — mely idő meg is hosszabbíthatik — más valaki is folyamodik hasonló tárgy vagy találmány szabadalmazásaért, a „Caveat“ beadója erről hivatalból értesítendő, és ennek kérelmére azután mindkét fél megidézésével vizsgálat rendeltetik el a kérdéses találmány körül; — ha e vizsgálat folytán mindkét találmány azonossága (Identitát) tűnik ki, úgy a két folyamodó közül egyik sem nyer szabadalmat, ellenkező esetben az első által kért szabadalom megadatik. Ezen eljárást látjuk követve Angolhonban. Észak-Amerikában a két találmány identitása esetében a szabadalmazási hatóság biztosa határoz a két találmány elsősege felett, fennmaradván e határozat ellen a sértett félnek szakértőkhöz intézhető felfolyamodása s a törvény rendes útja. Mindezekből kiviláglik, miszerint a „Caveat“ alapját a törvényhozó ugyanazon intentiójában kell keresnünk, melyen a francia törvény által biztosított időleges előjoga a feltalálási szabadalom birtokosának találmánya javításainak szabadalmazásán nyugszik. (Vége következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához.

(Folytatás.)

Ügygondnok rendelése.

A törvényjavaslat 200, 202 és 204. §§-aiban az ügygondnok általi képviseletre nézve olyformán rendelkezik, hogy ha alperes tartózkodási helyét felfedezni nem sikerült, felperes ezt mindenekelőtt helyhatósági bizonyítvánnyal igazolja, azután bocsáttatik ki a hirdetés és neveztetik ki az ügygondnok. Ha azonban felperesre rábizonyul, hogy alperesnek előtte tudva volt lakhelyét elhallgatta, az egész eljárás semmis s felperes a költségek megtérítésében s ezenfelül 20-tól egész 200 ftig terjedhető pénzbüntetésben is elmarasztalendő.

Itt csak a helyhatósági bizonyítvány szükségére ellen van megjegyzésem. Igaz ugyan, hogy számos eset fordult elő, midőn a felperes az alperes lakhelyének kifürkészésével keveset törődve, ügygondnok kinevezését kérte, mert gondnokkal, kinek a lehető kifogásokról tudomása nincsen, sokszor könnyebb a tárgyalás. Helyén van tehát ily esetben a tárgyalás megsemmisítése a per költségeiben elmarasztalás, és roszelekkü elhallgatás esetében, még akármily magas pénzbírság. De ezen jogkövetkezmények fenyegetésén kívül még helyhatósági bizonyítvány felmutatását kívánni, azt felesleges és czélszerűtlen nehezítésnek tekintem. Okaim a következők:

a) A bejelentés kötelezettsége nálunk törvényesen fenn nem állván, a helyhatósághoz folyamodás a mellett, hogy az igazságszolgáltatást késlelteti, ritkán fog tényleges eredményhez vezetni.

b) Nincsen a tjavaslatban határozottan kifejezve, mely hatóság adja ki a kérdéses bizonyítványt, mert épen a tartózkodási hely tudva nem lévén, nem lehet azt sem tudni mily helyhatóság az ismeretlen tartózkodásu alperesre nézve az illetékes, főképp akkor ha a per nem a személyes hanem a szerződési bíróságnál kezdendő.

c) Végre az ki már hatósági bizonyítványt mutat fel arról, hogy az alperes lakhelye ismeretlen ritkán fog a 204. §-nak sulya alá esni, mert a legtöbb esetben

a talán könnyelműen kiállított hatósági bizonyítvánnyal védelmezheti magát.

Azért a 204. §-nak jogkövetkezményeit ha szigoruan hajttnak végre, elégségesnek tartom az alperes tartózkodási helyének roszelekkü elhallgatása ellen. A helyhatósági bizonyítványok kikérése pedig csak a feleket és hatóságokat hiába fárasztaná és tényleges eredményre nem vezetne.

A perujitást

sem tartom a törvényjavaslatban elég pontosan szabályozva. Nevezetesen a perujítás határideje nincsen kellőleg meghatározva ott hol az ügyvéd hibája miatt kértetik.

A 249. §. b. pontja két esetet állít fel, mikor van ügyvédi vétség miatt perujításnak helye:

a) ha az alapperbeni sérelmes ítéletre az ügyvéd hibája adott alkalmat, és

b) ha az ügyvéd a felebbezést fontos akadályoknál fogva a törvényes határidő alatt be nem adta.

Noha két esete soroltatik fel a perujítás lehetőségének, mégis csak az egyikre (a b. pont alattira) nézve van határidő szabva, t. i. a beadási határidő utolsó napjától számítandó félév.

Szükséges volna tehát a másik esetre, midőn az ügyvédnek a per tárgyalásánál elkövetett hibája miatt kértetik a perujítás, szinte kellő határidőt szabni. Azért az említett szakasznak eme szavai „a beadási határidő utolsó napjától“ után következő tételt kellene beszurni: „*vagy ha a perben követetett el az ügyvéd hibája, azon időtől fogva, midőn ezen hiba és annak káros következményei a fél tudomására jutottak.*“

A perujításra vonatkozó második megjegyzésem az, hogy a tjavaslat 250. §. c) pontja szerint perujításnak helye nincsen, ha valamelyik fél a perujítás jogáról okmányszerűleg világosan lemondott.

Midőn a miniszteri előterjesztésben a perorvoslatokról szerződésileg történt lemondásnak következményére vonatkozólag az annyira helyes fejtegetést olvasom, — nevezetesen, hogy „amaz általános elvet, melyen a kötések ereje nyugszik, a perorvoslatokra kiterjeszteni veszélyes és okszerűtlen volna, a jogorvoslat lehetőségét épen azoktól vonná meg, kiknek nyomasztó helyzetével az önzés vagy önkény visszaélt, hogy a kötelezett fél a szerződés alkalmával különben sem tudhatja még, mily körülmények merülnek fel a teljesítésig, vagy a per folyamában és eldöntése körül: mennyire fognak változni a helyzet és viszonyok; a bizonytalan jövő esélyei elleni védelemről pedig eleve lemondania, annyit tenne, mint kilépni a törvény „ótmából,“ — midőn továbbá ezen kifejtett helyes elveket a felebbezésről szóló 218. §-ban is találom alkalmazva, csak tévedésnek nézhetem, hogy ugyanazon elv a perujítás jogorvoslatánál figyelembe nem vétetett.

Harmadik észrevételem a 252. §-ban foglalt azon kimondás ellen irányul, hogy a perujítás megengedésének kérdése mindig a főügygyel együtt tárgyalandó.

Elismerem, hogy ott hol ügyvéd hibája vagy mulasztása avagy épen új bizonyítékok feltalálása alapján kértetik a perujítás, kérdése a főügygyel együtt legczélszerűbben tárgyalatik és intéztetik el, mert itt épen a per érdeme és azon következmények veendő figyelembe, melyek a hiba vagy mulasztás vagy az új bizonyíték a per érdemleges elintézésére gyakorolt vagy gyakorolható volt.

Másképp áll azonban a dolog ott, hol az elmarasztalás a megjelenést illetőleg perfelvételi határidő vétlen elmulasztásának indokából keletkezett, mert ha ily mulasztást ítélethozás után már igazolás útján nem enged-

jük orvosoltatni, mégis a mulasztás vétlensége czélszerűbben, külön és előlegesen fog tárgyalatni, miután ez tisztán formakérdés lévén, a per érdemével összefüggésben nincsen, s már előre mielőtt a mulasztás vétlensége el nem ismertetett, in eventum az egész talán bonyolódott főügyet tárgyalni csak idő és költségpazarlásnak tekinthető. E szerint a 252. §. végpontját oda kellene módosítani: „A perujtás megengedésének vagy meg nem engedésének kérdése a 249. §. a) pontja esetében külön s előlegesen, a b) és c) pontok eseteiben a főüggyel együtt tárgyalandó és döntendő el.”

Negyedik és utolsó észrevételem az új bizonyítékok alapján kérhető perujtást illeti. Itt a tjavaslat csak azt kívánja kimutatni, hogy a kérdéses bizonyíték az alapperben nem használtatott és lényegileg a per tárgyra vonatkozik.

Ezen intézkedés mellett igen könnyű a perujtás lehetőségét már az alapper folyama alatt előkészíteni, az által, hogy egy nem igen lényeges bizonyíték elhallgatatik és a kedvezőtlen kimenet esetére kezdendő perujtás céljából félretétetik.

Sokkal czélszerűbben intézkedik a hannoverai perrend 445. §-ában, mely szerint szükséges igazolni: a) hogy a bizonyíték ujonnan felfedeztetett; vagy b) hogy annak lételet a fél előbb ismerte és azt az alapperben határozottan megjelölte, de annak felmutatása csak most vált lehetővé.

Ugyanarra látszik ugyan célozni a tjavaslat 239. §-ának c) pontja alatt előforduló „talált” szó is, de midőn a perujtás által igazolandókat felsorolja, ezen lényeges kérdést kihagyta.

Szükséges volna tehát az említett helyen következőket beszurni: „hogy azok vagy ujonnan felfedeztettek, vagy hogy azok lételet előbb ismerte ugyan és azokat az alapperben határozottan kijelölte, de felmutatása csak most vált lehetővé.”

Dr. SCHNIERER GYULA,
egyet. mag. tanár.

Jogirodalom.

A nyilvános és szóbeli polgári peres eljárás elvei. Irta Halmosy Endre, jogtudor és megyetszéki ülnök. Sopron, 1866.

A polgári törvénykezés szabályozása körüli tanácskozmányok és sajtó utjáni vitatkozások alkalmával minden oldalról a szóbeliség és nyilvánosság elvei legczélszerűbbeknek és legkívánatosabbaknak ismertettek el, csakhogy azonnali behozataluk ellen fontos okok hozattak fel. Ha e szerint a nyilvánosság és szóbeliség nálunk még talán csak évek múlva fog behozatni, mégis felkarolta ez intézményt a közvélemény annyira, hogy igen sokan annak behatóbb tanulmányozásával foglalkoznak, s minden jogász legalább alapvonalaiban kívánja ismerni a nálunk ismeretlen volt rendszert. Nevezetesen ez utóbbiaknak tett a szerző szolgálatot, midőn ezen munkájában a szóbeli és nyilvános eljárás alapelveit igen ügyesen rendszerbe hozva ismerteti meg az olvasóval. Az előtünk levő 227 lapnyi könyvben a francia és hannoverai eljárás, valamint a legújabb német javaslat olyformán állittatnak párhuzamba, hogy minden egyes intézkedésnél látni, miképen szabályoztatik az egyik vagy másik törvényhozás által. Irálya könnyen érthető, s néhány nyelvtani kisebb hibától elnézve, elég szabatos.

* * *

A hannoverai polgári perrendtartás, a német hivatalos szöveg után magyarra fordította Pfendeszak Károly, köz- és váltóügyvéd. Pest, Pfeiffer Ferdinánd kiadása. 1867.

A hannoverai polgári perrendtartás 16 év lefolyta alatt a gyakorlat tűzpróbáját fényesen kiállotta. E perrendtartásban nemcsak a szóbeliség elve legtisztább kifejezésre jutott, de egyszersmind a francia eljárás hiányai is mellőztettek. Ily czélsze-

rűknek tapasztalt intézmények és szabályok kétségen kívül nagyon érdekesek ott, hol ugyanazon elveknek honosítása célba vétetik. Örömmel üdvözljük tehát a hannoverai polgári perrendtartás honi nyelvünkre lett fordítását, melyet a fordító minden egyes czim után felvilágosító jegyzetekkel kísérvén, egyszersmind a fordított szakaszokat a francia eljárással és az általános német perrendtartási javaslattal is párvonalba teszi. Kár, hogy a szöveg fordítására több gondot nem fordított, mely némely helyen hibás (pl. 66. 123. 125.), máshol nagyon is hű (pl. 43. 69. 127. §§.). Az első sorban fordító a hannoverai bírósági szervezetet ismertette meg, s ezen szervezetnek hazánkra leendő alkalmazását javasolja. El kérdésnek, miután nincs elég kimerítően tárgyalva, bírálatába nem bocsátkozhatunk.

* * *

Erläuterungen zu dem Entwurfe einer allgemeinen Civilprozessordnung für die deutschen Bundesstaaten, aus den Protokollen der Bundescommission zu Hannover, unter Vergleichung der betreffenden Vorschläge des Entwurfes einer Prozessordnung in bürg. Rechtsstreitigkeiten für den preussischen Staat, von N. Winter, Regierungspräsident a. D. Wiesbaden. C. W. Kreidels Verlag. 1867.

A volt német szövetségi tanács határozata folytán 1862. évi sept. 14-kén Hannoverában bizottmány ült össze azon feladattal, hogy az összes német államok részére a nyilvánosság s szóbeliség elveire fektetett perrendi javaslatot dolgozzon ki. A német szövetség erőszakos felbomlása előtt néhány héttel 1866. mart. 24-kén befejeztetett azon munka, mely ha törvényes erőt nem is nyerend, mégis mint a Németország legelső jogászainak mélyen átgondolt műve, kiváló figyelemre méltó jövő törvényhozásunkra és mindazokra nézve, kik ezen új törvénykezési rendszer iránt érdeklél viseltetnek. Jelen munka nemcsak a német terv szövegét tartalmazza, de rövid és egyszersmind kimerítő kivonatban adja a különben 17 folió kötetre s 6724 lapra terjedő tanácskozási jegyzőkönyvekből az egyes intézmények mellett vagy ellene felhozott érveket, valamint párhuzamba állítja az egyes szakaszokat az eltérő porosz javaslattal is. Meg lehet e könyvből győződni, mily alaposággal jártak el a német bizottmány tagjai, s mennyire könnyíti az indítványok, érvek és ellenérvek olvasása valamely törvényjavaslat tanulmányozását és bírálatát.

Dr. S. Gy.

Különlélek.

— (Kimutatása a m. kir. egyetem jog- és államtudományi karánál tartott tudori szigorlatok, vitatkozások és avattatásoknak a lefolyt 1866–67. tanévben.) I. Államtudományi (és jog, politikai tudományok és statistika) szigorlat a téli félévben volt 23, a nyáriban 19, összesen 42, pótvizsga (egy vagy más tantárgyból) mindakét félévben 10. II. Jogtörténelmi (római, egyházi és magyar magánjog) szigorlat a téli félévben 39, a nyáriban 14, összesen 53, pótvizsga 6. — III. Bírósági (austriai magánjog, magyar polgári törvénykezés, büntető, váltó s kereskedelmi jog) szigorlat a téli félévben 32, a nyáriban 26, összesen 58, pótvizsga 5. — IV. Tudori vitatkozás a téli félévben 19, a nyáriban 24, összesen 43. — V. Tudoravatás a téli félévben 20, a nyáriban 24, összesen 41.

— (Amerikában New-Brunswickban) f. évi szept. 3-án egy Bridget Durgau nevű 23 éves hajadon végeztetett ki, a ki gyilkosság miatt ítéltetett el. A kivégzés noha a börtön udvarán történt, hova csak 500 nézőt bocsátottak be, mégis a környékből mintegy 2500 személyt, többnyire asszonyokat gyűjtött össze, kik rosz tréfák közt várták míg a hulla az udvarról kihozatik. Maga a kivégzés ismét oly iszonyu volt, melyet aligha választhatók, mert az akasztottnak halálküzdélme 13½ percig tartott.

TARTALOM: A sikkasztásról általános és különösen a talált idegen dolgok jogtalan megtartásáról. Dr. Schnierer Alfréd. — Európa s Amerika törvényhozása a műpari szabadalmak körül. (Folytatás.) Dr. Ek-mayer Ágostól. — Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához. (Folytatás.) Dr. Schnierer Gyulától. — Jogirodalom. — Különlélek. — Tárcza. Az első esküdtzéki tárgyalás Magyarországon. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BALINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Európa és Amerika törvényhozása a műipari szabadalmak körül.

(Vége.)

A szabadalom adományozása körüli eljárást illetőleg, egy igen fontos kérdés az: *valjon szükséges-e, hogy ez adományozást hivatalos vizsgálat előzze meg a találmány ujsága s hasznos volta körül (examen préalable).* A tudomány már régóta felszólalt e rendszabály ellen, s azt helytelennek, czéliránytalannak tehát méltán elvetendőnek tüntette fel. Azon törvényhozások is, kik e vizsgálatot megkívánják, annak feleslegességét érezni látszanak, a mennyiben ahhoz magok is szegénységi bizonyítványt (*testimonium paupertatis*) csatolnak az által, miszerint egytől egyig kijelentik, miszerint a kérdéses vizsgálat alapján adományozott szabadalmak sem a találmány ujságát, sem annak hasznos voltát nem garantirozzák. Miért tehát e vizsgálat?! — Valóban sajnos, hogy a legtöbb törvényhozások még mindig gyámság alatt tartják ilyféle vizsgálat által a műipart, s annak szabadabb fejlődését ezáltal gátolván a feltalálási szabadalmak intézményénél azt tartják, miszerint a hatóságok működését a találmányok pontos lajstromozására s az azok közti elsőbbség nyilvántartására megszorítani s visszavezetni még korántsem elégséges. — Csak Nagybrittania, Franciaország, Ausztria, Spanyolország, Portugallia, Svédország s Paraguay azon államok, hol ezen elővizsgálattal nem találkozunk, jóllehet Nagybrittaniában is tartozik a szabadalomért folyamodó fél ünneplés irásbeli nyilatkozatot beadni találmánya ujsága s hasznos volta iránt, Északamerikában pedig nem csak hatósági vizsgálat tartandó meg a találmány ujsága s hasznos volta körül, hanem a szabadalmazandó fél ezenfelül tartozik találmánya ujságát esküvel erősíteni, vagy ha vallása elvei őt az eskütől eltiltják, tartozik azt ünneplés irásbeli nyilatkozata által bizonyítani.

Némely államokban a szabadalmak elnyerése körül jóval több megszorításoknak vannak alávetve az idegenek mint a belföldiek. Északamerikában az idegenek jóval nagyobb szabadalmazási díjakat tartoznak fizetni mint a belföldiek, vagy azok, kik az egyesült államokban már egy éven át laktak. sabbeli szándékukat miszerint az ottani honpolgárságot elnyerni akarják, kijelentették; míg az idegenek 300, britt alattvalók különösen 500 dollárnyi díjat tartoznak valamely szabadalomért fizetni, addig az utóbbiak csak 30 dollárt fizetnek, — idegenek továbbá Északamerikában „*Caveat*“-tal nem élhetnek, s újabb gyártmányi rajzokra szabadalmakat nem nyerhetnek. Svédországban a szabadalmat nyert idegenek ennek elnyerése után egy éven belől tartoznak az országban megtelepedni, vagy valamely belföldit szabadalmuk engedményeseként kijelölni. Poroszországban az

idegen, ki szabadalomért folyamodik, az ottani állampolgárságot tartozik megszerezni, vagy jogát valamely porosz honpolgárra átruházni. Szászországban idegenek csak valamely szász honpolgár nevére nyerhetnek szabadalmat, s tartoznak azonfelül az országban megtelepedni. Végre Hannoverában a szabadalmazott idegenek, találmányukat magában az országban kötelesek üzni s gyakorolni.

A szabadalmak időtartamát illetőleg, eltekintve Sardiniától — hol a szabadalmak, a nélkül hogy ez iránt a törvényben magában egy bizonyos meghatározott idő volna kiszabva, általában véve csak ideigleneseknek nyilvánítottak, s ez idő meghatározása egészen a felek önkényének van fenntartva — hármas rendszerrel találkozunk. Vagy t. i. ugyanazon egy időtartam van elfogadva minden szabadalmakra nézve, vagy az időtartam végpontjai vannak kiszabva, melyeken belül egyes szabadalmak időtartama megállapítható, vagy több különböző idők vannak meghatározva, melyeken belül a különféle szabadalmak egyes nemei tartatnak. Az első rendszert követi Angolhon és Észak-Amerika, hol minden szabadalom különbség nélkül 14 évig tart, és csak újabb gyártmányi rajzokra adományozott szabadalmak tartanak Észak-Amerikában csupán 7 évig. A második rendszer Porosz- és Bajorhonban, Ausztriában, Hannoverában, Würtembergben, Portugalliában, a pápai államban, Szászországban és Paraguayban honos. A harmadik rendszer el van fogadva Oroszhonban, Belgiumban, Hollandiában, Spanyol- és Svédhonban, végre Franciaországban. A szabadalmak leghosszabb időtartama 15 év, a legrövidebb 6 hó. Ott, hol a szabadalmakra nézve általában véve nincsen egyszer mindenkorra bizonyos idő meghatározva, magának a szabadalomért folyamodó félnek tetszésétől függ, a kért szabadalom időtartamát a törvényben kitűzött végidőpontok közt meghatározni, vagy tekintettel az engedélyezett többféle időszakokra, a neki alkalmasnak látszó választást megtenni. Csak Poroszhonban határozza meg maga a kormány a szabadalom időtartamát, — Szászhonban pedig fenntartja magának a jogot a szabadalmazandó fél által folyamodásában tetszése szerint kijelölhető időt belátása szerint leszállíthatni. Svédhonban is érvényesít a kormány a szabadalmazási idő meghatározására befolyást. A már nyert szabadalmak ugyanis, feltéve hogy időtartamuk a törvényben megállapított maximumot el nem éri, e maximum határáig rendszerint meghosszabbíthatók, de azontul soha. Kivételre találunk e tekintetben Angolhonban és Észak-Amerikában, a hol bizonyos feltételek mellett a nyert szabadalomnak további 7 évei meghosszabbítása megengedhető; — így van ez Paraguayban is, — míg ellenben Franciaországban s Portugalliában a szabadalmak meghosszabbítása világosan ki van zárva,

Sardinia, Oroszhon, Poroszhon és Szászország törvényei pedig a szabadalmak meghosszabbításáról említést sem tesznek.

A szabadalmak adományozásáért Poroszországot, a Svédkirályságot, Sardiniát, Hannoverát, s Paraguay-t kivéve bizonyos *díjak* fizetendők. A szabadalmazási díjak ellen számos érvek hoztak fel, s különösen Franciaországban történtek gyakori hivatkozások azon analógiára, mely a szabadalmak birtokosai s az észbeli s művészeti termelések szerzői közt fennforog, kiktől szerzeményeiknek az utánnyomás elleni oltalmáért ilyféle díjak, vagy illetmények sehol sem követeltetnek. Ezen analógia azonban kettejük közt valósággal fenn nem áll. Azon bizottmányi jelentés, melyet *Barthelemy Marquis* a francia Pairkamarának 1843-ik évi március 20-án tartott ülésében a jelenleg Franciaországban fennálló szabadalmi törvény tervezete iránt előterjesztett, igen elmésen és élesen tünteti fel azon különbséget, mely az irodalmi s művészeti tulajdonnak a törvény által biztosított oltalma, s azon oltalom közt fennforog, melynek a műipari feltaláló örvend. A feltalálónak joga — így szól a jelentés — jóval messzebb terjed az íróénál. A találmányt senki nem utánozhatja jogosultan, belőle senki közvetlenül hasznót nem huzhat jogosan, annak kizárólagosan feljogosult egyedüli ura maga a feltaláló; — az író ellenben csak az utánnyomás ellen nyer jogvédelmet, könyvét, irodalmi művét mindenki használhatja, az abban lefektetett eszméit mindenki sajátjává teheti, s azok alapján vagy azok utmutató s irányadó segélyével újabb meg újabb irodalmi termelvényeket hozhat létre. — A szabadalmazási díjak fizetése ellen felszólalni nem lehet s azok tökéletesen igazolhatók; csak pénzügyi forrás gyanánt ne szolgáljanak, s magasabbak ne legyenek, mint azon költségek fedezésére — melyeket a szabadalmazási intézmény magával hoz — épen szükséges. Sajnosan tapasztaljuk azonban, miszerint a szabadalmazási díjak e természetes mértéket a legtöbb államokban jóval túlhaladják, miért is azoknak illő mértékrei leszállítása felette kívánatos volna. Így Angolhonban egy oly szabadalom után, mely a britt állam egész területére a gyarmatokat is ide értve kiterjed, a díj 319 font sterling s 8 schill., — Éjszak-amerikában egy külföldi által szabadalmi díj gyanánt 300 dollár, s egy britt alattvaló által különösen 500 dollár fizetendő; — Oroszországban a legmagasabb szabadalmi díj 1500 rubel, Belgiumban 1587 frank 30 cent., Spanyolhonban 6000 reál, Hollandiában 750 frank, Franciaországban 1500 frank, Ausztriában 425 fr.

A szabadalmazási *díjak megállapításának módja* összefüggésben áll azon rendszerrel, melyet az egyes államok a szabadalmak időtartamára nézve befogadtak. Ott, hol a szabadalmak mindég egy és ugyanazon időre, vagy bizonyos már előre meghatározott évek sorára adatnak, magok a szabadalmi díjak is vagy egy tételben, vagy több az illető évek sorának megfelelő tételekben vannak megállapítva, — hol azonban csak egy véghatáridő van a szabadalmak tartamára nézve meghatározva, ott évenkénti szabadalmi díjtételek vannak elfogadva. Ezen évenkénti díjtételek azután vagy általában véve egyenlők, vagy pedig progressiv-arányban növekednek a későbbi években. Ez utóbbit láttuk Bajorhonban s Ausztriában. Közelebbi vizsgálódásnál e progressiv-rendszer mutatkozik a leghelyesebbnek s legfontosabbnak, miután több évek folytában a feltaláló előnye is jelentékenyen növekedik.

A szabadalmazási díjak *fizetési módját* illetőleg, általában véve még sok kívánni való marad fenn. A legtöbb államokban ugyanis még jelenleg is fenn áll azon valóban helytelen eljárás, mely szerint a feltaláló

azonnal a szabadalom elnyerésekor — tehát mielőtt még a legcsekélyebb hasznót is huzhatta volna találmánya után — tartozik az egész díjat egyszerre lefizetni. Csak néhány kevés államban találkozunk e díjak lefizetése körül könnyebbitésekkel. Belgiumban s Hollandiában a fizetés két egész évre halasztható el, — a pápai államban a díjnak csak első fele fizetendő le azonnal a szabadalom megnyerésekor, a második fele pedig a szabadalom időtartamának eltelte után is fizethető le még egy hónapon belül. Ausztriában is csak a díj fele fizetendő le azonnal a szabadalom elnyerésekor, annak második fele pedig évenkénti részletekben törleszthető. Leghelyesebb e tekintetben a francziatörvényrendszere, — s ezt látjuk követve Würtembergben is — mely szerint az egész szabadalmi díj évenkénti 100 franknyi részletösszegekben fizethető le.

Tekintve a szabadalom által nyert *jogokat*, azok a szabadalmi intézmény természetéből s céljából önkényű következnék. A szabadalmazottnak joga van a szabadalom időtartamán belül találmánya előnyeit kizárólagosan élvezhetni, ennél fogva jogában is áll találmánya gyakorolhatását, illetőleg utánzását, s az annak értelmében vagy módjára utánzott tárgyaknak forgalomba hozatalát s eladását bárkinek betiltani. E joggal a legtöbb államok törvényei összekötik a szabadalmazottnak abbeli további jogát is, melynél fogva a találmánya utánzásául jogosulatlanul előállított tárgyakat vagy gyártmányokat, s az azok előállítására szükségelt eszközöket, szerszámokat, készleteket vagy segédanyagokat lefoglaltathassa. De soha sem terjed ki a szabadalmazottnak joga annyira, hogy a találmánya utánzásául jogosulatlanul előállított tárgyaknak vagy gyártmányoknak fogyasztását vagy használatát a magányos fogyasztóknak is betilthassa. A találmánynak minél nagyobb terjesztése s alkalmazásba vétele végett, fel van jogosítva a feltaláló továbbá arra is, miszerint azt vagy magányosan vagy mások társaságában bárhol üzhesse, azért e végből bárhol is megtelepedhetik, s az erre szükségelt telepeket vagy raktárakat bárhol felállíthatja. Ez utóbbi tekintetben csak Bajorhonban s a német váme gyleti államokban találunk megszorításokra. Ez utóbbiakban az 1842-ik évi szeptember 21-én létre jött egyezmény értelmében a nyert szabadalom nem nyújt oltalmat oly külföldi árujavak behozatala s azoknak a belföldön elárúsítása ellen, melyek a szabadalmazott tárgyakhoz hasonlóak. A szabadalom által nyert jogok sehol sem nyilváníttatnak merően személyeseknek oly értelemben hogy azok csak egyedül magára a szabadalmazott személyére szorítkozzanak. Azok szabadon elidegeníthetők s örökíthetők, csak hogy maga azok másrai átruházásának ténye az illető hatóságnál bejelentendő, mi ha elmulasztatott, az átruházás maga hatálytalan. E bejelentés szükséges a végből, hogy az engedményezett szabadalmak fölött hatóságilag vezetett lajstromok mindég rendben tartassanak. Svédhonban minden szabadalom s az általa nyert jog az adományozásnak közhírré tételétől számított első hat hónapon belül csak ideiglenes (provisorius,) — s csak úgy válik véglegessé (definitiv), ha az adományozás ellen ezen időszakon belül senki óvást be nem adott, vagy ha a beadott óvás alaptalannak bizonyult.

A szabadalommal járó jogok *védelme* még mindég nem képezi minden államban a bíróságok feladatát, bár mennyire is kívánatos és helyes volna ez. Szabadalmazási törvényhozással bíró legtöbb államokban a közigazgatási hatóságok vannak e védelemre hivatva, s csak Angolhonban, Éjszakamerikában, Portugallia, Belgium, s Hollandiában, Svédhonban, Franciaországban s Paraguayban tartozik e védelem a bíróságok teendőihez, —

s megjegyzendő miszerint Svédhonban a találmány új-sága vagy autenticitása elleni felszólamlások válasz-tott bírák elébe tartoznak, kiktől felebbvitelnek helye nincs, más peres kérdések pedig a rendes bíróságokhoz vannak utalva. Némely államokban a bíróságoknak ez ügyben csak korlátolt hatáskör van kijelölve, Porosz-honban csak a kártalanítási keresetek, Bajorhonban ezeken felül még a szabadalom tulajdona iránti perleke-dések, a mennyiben az valamely magánjogi czimen ala-pul, tartoznak a polgári bíróságok elébe. Legtágabb e tekintetben a bíróságok illetékességi köre Ausztriá-ban, — itt ugyanis az említett peres kérdéseken felül még a szabadalom tulajdona feletti perlekedések a ta-lálmány elsőbbsége végett, továbbá a szabadalomnak s a vele járó jogoknak jogosíthatlan háborgatásai s azok-nak a törvényes büntetésekkel megtorlása is a polgári bíróságok elébe tartoznak; két vagy több szabadalom azonosságának — identitásának — kérdése felett azon-ban a politikai hatóságok határoznak.

A szabadalom birtokosának kötelezettségei — elte-kintve a honpolgárok általános kötelezségeitől — rend-szerint csak a szabadalmi díj pontos lefizetésére s arra vonatkoznak, hogy találmányát bizonyos meghatározott időszakon, rendszeren 1 vagy 2 éven, belől valósággal gyakorolja, s annak gyakorlását ezen időszakon át ké-sőbb se szakassza félbe. Angolhon s Éjszakamerikában még ez utóbbi sem kívántatik meg. Csak Poroszország-ban, Svédhonban és Sardiniában, Portugalliában, Para-guayban s a pápai államban terhelik a szabadalom bir-tokosát még további kötelezettségek. A három első államban ugyanis tartozik a szabadalmazott fél szaba-dalma közhirrre tételéről gondoskodni, Svédhonban és Sardiniában azonfelül tartozik találmánya üzletéről, vállalata megkezdéséről, s folytatásáról, próbák, minták vagy mustrák felmutatása által magát a hatóságok előtt időszakonként igazolni. Portugalliában havonként leg-alább is kétszer tartozik szabadalmazott készítményeit a közönség részéről közszemlére kiállítani, s e kiállítást három nappal előbb a hivatalos hirdetőben ki is hirdetni, — különösen, ha a szabadalom tárgya vala-mely vegytani műtét, úgy a szabadalmazott fél e műtét szabadalma időtartamán belül mások előtt, előleges közhirrre tétel után, legalább is háromszor nyilvánosan tartozik véghezvinni, s e kötelezettség pontos teljesítésének biztosítására ovadékot is tartozik letenni. A pápai államban a szabadalmazott fél találmánya előállításában vagy gyártásában kénye kedve szerint nem tehet változtatásokat, s Paraguayban legalább köteles talá-lmánya minden újabb változtatásait vagy javításait beje-lenteni.

A mi végre a szabadalmak megszüntét illeti, azok közönséges megszűnési módjai a következők: a szaba-dalmi idő lefolyása, a találmány új voltának hiánya, érthetlensége, leírásának hiányossága, az érte járó díjak lefizetésének elmulasztása vagy ez ebbeni késedelme-zés, a szabadalmazott tárgynak a fennálló országos tör-vényekkel meg nem egyeztetetése, a találmánynak nem gyakorlása az erre kitűzött időszakon át, vagy gya-korlásának ez időszakon át történt félbeszakítása. Angol-honban s Éjszakamerikában a találmány helytelen le-írása még utólagosan is helyrehozható a találmány egy részéről lemondás (*disclaimer*) által, — ily lemondás azon esetben is meg van engedve, ha a találmány egy része mint nem új vonatik kétségbe s támadtatik meg. Angolhonban még maga az egész szabadalom is fentar-tatik vagy új szabadalom adatik, ha a találmány új vol-tának hiánya miatt megtámadtatik, de a szabadalom birtokosa be tudja bizonyítani, miszerint *bona fide* ön-magát tartotta a valódi feltalálónak.

Sajátságos megszűnési módjai a szabadalmaknak a következők:

a) ha a szabadalom öt személynél többre ruházta-tik át. (Angolhonban);

b) ha a szabadalmazott fél később ugyanazon talál-mányra a külföldön is vált szabadalmat (így Belgium-ban, Hollandia s Paraguayban);

c) ha az illető fél a nyert szabadalom átvételéért három hónapon belül nem jelentkezik (Spanyolhonban);

d) ha a nyert szabadalomnak másrai átruházása az illető hatóságnak értékre nem adatik (Sardiniában s Bajorhonban);

e) ha a szabadalom birtokosa a nyert szabadalom-nak köteletségében álló közhirrétételét elmulasztja (Po-rozországban, Sardiniában, és Svédhonban);

f) ha a nyert szabadalomnak a törvény által meg-szabott időn belüli gyakorlását, s e gyakorlásnak félbe-szakítás nélküli folytatását az illető hatóság előtt törvényesen nem bizonyítja (így Sardiniában és Svéd-honban);

g) ha a szabadalmazott tárgy előállításában vagy gyártásában változtatásokat eszközölt (így a pápai ál-lamban);

h) ha szabadalmazott találmánya körüli újabb javi-tásait vagy változtatásait a hatóságnak be nem jelenti (Paraguayban);

i) ha a szabadalmazott tárgyakhoz hasonlóakat a külföldről hoz vagy hozat be (Franciaországban); végre

k) ha a szabadalmazott iparág üzése a külföldre vitetett át (így Würtembergben).

Ezzel befejeztük összehasonlító értekezésünket. A mennyiben rajtunk áll, a szabadalmak körüli jelen tör-vényhozások s azok becse felett általában véve ítéletet hozni, úgy kétségen kívül a *franciainak s az ausztriai-nak* kell a többiek fölött elsőbbséget adnunk, csak hogy az ausztriai törvényhozás ezen elsőbbséget kevésbbé érdemli meg a szabadalmi jogok oltalmát, s a szabadal-mak iránti peres kérdések körüli eljárást illető *alaki* ré-szeiben, mint tisztán *anyag*i intézkedéseiben. A britt s éjszakamerikai törvényhozás épen alaki részeiben mond-ható kitünőnek, a mi Angolhonban a kérdéses intéz-ménynek már hosszú időn át való fennállásából magya-rázható meg. A portugall törvényben sajátságos egyve-legét szemléljük a szabadelvűségnek s az ipar nyomasztó korlátozásának, Svédhon és Sardinia szabadalmi törvé-nyei legalább részben tévesen fogják fel a kérdéses in-tézmény álláspontját, miután magoknak a feltalálónak tesznek kötelességül sok olyasmit, a mi a hatóságok teendőinek köréhez tartoznék, a nélkül azonban, hogy más pontokban — s ez különösen Sardiniára nézve áll — a műipar nyomasztó korlátozásának elveiből kibon-takoznának. Hézagosak s nem kielégítőek Oroszhon, Sar-dinia, Szászország, Hannovera, Poroszhon s a német vámegegyelet államainak szabadalmazási törvényei. Szász-országban s Poroszhonban azonfelül legnagyobb mér-tékben látjuk szentesítve a műipar nyomasztó korláto-lására irányzott befolyását a hatóságoknak. Hogy a Portugalliában s Sardiniában elég tévesen s helytele-nül vannak az irodalmi s művészeti termelvények is belevonva az iparszabadalmak körüli törvények körébe, azt már fentebb láttuk.

Dujeux urnak fennemlített gyűjteményéhez irt előbeszédében kifejtett azon óhaját, mely szerint ki-vánatos volna, hogy valamennyi polgárisult államok egy közös egyetemleges szabadalmi törvényben egyezzenek meg, mi is teljes mérvben osztjuk, annális inkább, miu-tán ezen óhajítás gyakorlati kivihetősége épen nem le-hetetlen. Az egyes államokban fennálló szabadalmazási törvényeknek általunk e lapban megkisértett összeha-

sonlításából már kitűnik, miszerint a különböző államok említett törvényeiben számos pontokban találunk hasonlatosságra vagy rokonságra, és maga a szóban álló intézmény is egyszerű, s egyuttal új is, miután egészen a modern Culturállamokban gyökerezik. Nem találkozunk e tekintetben sem nemzeti sajátosságokkal, sem régóta fennálló s mintegy meggyökerezett intézményekkel, sem más különös érdekekkel melyek kimélést érdemelnének vagy igényelnének. A törvényekbeni változtatások e tekintetben sehol sem fognának mély sebeket ejteni. Az ezen irányban létesítendő legközelebbi lépések abban állának, miszerint az olyanra terhelő s teljesen céliránytalan előleges vizsgálódás valamely találmány új és hasznos volta iránt egészen töröltessék el, továbbá, hogy a külföldiek a szabadalmak elnyerésére nézve a belföldiekkel egészen egy tekintet alá essenek, hogy a külföldön szabadalmazott találmányok belföldre behozatalára csak magának a feltalálónak vagy az ő jogutódjainak adassék szabadalom, végre, hogy a szabadalmak egyenlő időtartama körül határozott egyezmény jöjjön létre.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához.

(Folytatás.)

A végrehajtási eljárás.

Kétségtelenül azon része a perrendnek, hol az országbírói értekezlet a gyakorlat igényei ellen legtöbbet vétett, hol a legtöbb égető hiány mutatkozik, gyors és gyökeres orvoslást követelven.

A „Jogt. Hetilap”nak f. évi 9. számában a legsürgetőbb javításokat jelöltem ki. Az ott kijelölt hiányok egyrésze segít ugyan, a törvényjavaslat szabályozvára tulságos felfolyamodási jogot és igénykereseteket, s megszüntetvén az alperesnek kijelölési jogát; fennmarad azonban még több részlet, melyre nézve a javaslatban vagy a baj orvoslását épen nem látom, vagy pedig a javasolt intézkedéssel egyet nem értek. Ily pontok a következők:

I. A telekkönyvezett jószágtestnek foglalását szabályozó 278. §. nemcsak homályos, de tartalmára nézve hibás is. Azt mondja ugyanis ezen szakasz, hogy ily ingatlanra nézve a foglalás a végrehajtást rendelő végzésnek *telekkönyvi feljegyzése* által eszközöltetik. Itt mindenekelőtt nem eléggé világos, miképen gyakorolja felperes ily ingatlanra nézve kijelölési jogát, vajjon egyszerű, az ingatlan birtok telekkönyvi számát tartalmazó végrehajtási kérvény által, vagy a végrehajtásnak alperes lakhelyén tartandó foglaláskor, vagy lehet-e ezen jogot mind a két uton gyakorolni?

Az osztrák eljárás szerint a végrehajtás alá veendő ingatlant már a végrehajtási kérelemben meg kellett nevezni, s ha a végrehajtásnak helye volt, a végrehajtási zálogjog bekeblezése azonnal rendeltetett el.

A jelenleg divatozó eljárás szerint a kijelölés a végrehajtás foganatosításakor történvén, addig, míg a felvett végrehajtási okirat a telekkönyvi hatósághoz tétetik át, a már értesített fél a telekkönyvi állapotot a foglalató kárára megváltoztathatja.

Hogy az előbbi eljárás sokkal célszerűbb, az kétséget sem szenved. Azért szükségesnek tartom kimondani, hogy a végrehajtató fél, ha a végrehajtást telekkönyvezett ingatlanra vagy valamely telekkönyvezett jogra kívánja intézni, köteles ezen ingatlant vagy jogot már a végrehajtási kérelemben telekkönyvi számaival körülírni.

Mondatik ezen szakaszban, hogy a végrehajtási végzés *feljegyzése zálogjogot ad*. Ez nemcsak a hatályban levő telekkönyvi rendelettel, de általában minden telekkönyvi törvénnyel áll ellentétben. A zálogjog vagy bekeblezhető vagy előjegyezhető, de soha fel nem jegyezhető. A pusztá feljegyzés zálogjogot nem adhat, hanem csak a telekkönyvet szemlélők figyelmeztetésére szolgál, vagy pedig azon jogi következménnyel bír, hogy a végrehajtás harmadik jogszerzők ellen is folytatható legyen. Helyén van tehát a pusztá feljegyzésnek ott, hol a behajtandó követelés már zálogjogilag be van bekeblezve, s e feljegyzés csak arra figyelmezteti a telekkönyvet szemlélőket, hogy ezen követelés már behajtás alatt áll, hogy az adós jogutódja vagy más hitelező vagy a követelést beváltani, vagy pedig az árverést tűrni tartozik.

Ahhoz pedig, hogy valaki végrehajtási uton zálogjogot nyerhessen, a biztosítási végrehajtásnál a zálogjog előjegyzése, a kielégítési végrehajtásnál pedig annak bekeblezése szükséges.

Azért a javaslat 278. §-ában az első helyen „a végrehajtást elrendelő végzésnek telekkönyvi feljegyzése” helyett „a végrehajtási zálogjog telekkönyvi bekeblezése”, és a másik helyen „melyet a telekkönyvi feljegyzés” helyett „melyet a telekkönyvi bekeblezés” kitételeket szeretném beiglatni.

II. A javaslat 282. §-ában azon eset szabályoztatik, midőn a végrehajtás folyama alatt az adós ellen csőd nyitattik. Ezen eset az utolsó években több összeütközésre és vitára adott alkalmat, nevezetesen akkor, midőn az ingatlan birtok árverése már ki volt tűzve s az adós csődöt mondott, a csődperügylő az árverezendő vagyont a csödhöz csatoltatni kérvén, a csödtörvény 2. §-ára hivatkozott, mely szerint azon perek, melyek végítélet által elintéztettek, de végrehajtással még be nem fejeztettek, a csödbíróshoz általteendők. Hivatkozott továbbá arra, hogy a többi bejegyzett hitelezők, kik még végrehajtási joggal nem bírnak, kielégítésüket a csödon kívül nem nyerhetik, s nevezetesen több kamatra nézve elsőbbséget nem kívánhatnak, mint a mennyi a csödeljárás szerint jár. A hitelezők az ellenkező nézetet hozván fel, előadták, hogy a per már a foglalás által befejezettnek tekintendő, s hogy a jogérvényes végrehajtást és megállapított kielégítési sorrendet az időközben kiűtött csőd meg nem változtathatja.

Ezen gyakorlati kérdésre a javaslat felvilágosítást nem ad, csak annyit mondván ki, hogy a már összeirtakra a teljesített végrehajtási foglalás teljesen érvényes. E helyen tehát azt kellene még eldönteni, hogy a foglalás által nyert zálogjog, ha időközben csőd ütött ki, hol érvényesíthető, a csödben-e, vagy azon kívül?

Ha az találatnák kimondatni, hogy egészen az árverés megtartásáig a csödnitás a további végrehajtási lépéseket szünteti meg, akkor azt is kellene meghatározni, vajjon mi befolyása van a már megállapított elsőbbségnek és kielégítési sorrendnek a csödperre, azaz vajjon a már eldöntött elsőbbség és valódiság a csödperven is legyen érvényes, vagy nem?

Igénytelen nézetem szerint az egyszer lefoglalt tárgyak a csödleltárba nem tartozhatnak, a végrehajtás külön folytatása megengedendő, s csak a vételár feleslege teendő át a csödbíróshoz.

De ennek, vagy az ellenkezőnek kimondása a törvényben okvetlenül szükséges, nehogy ezentul e tekintetben a régi kétely maradjon fenn.

III. A lefoglalt ingó tárgyak becslésére nézve nem látom elég határozottan kimondva, hogy azon esetre, ha szakértők nem alkalmaztatnak, ki határozza meg a becsárt és a kikiáltási árt? A felperes, az alperes, vagy a

végrehajtó bíró-e? és ki dönti el az e tekintetben felmerülhető vitás kérdéseket?

Véleményem szerint a becsár meghatározását a végrehajtást szenvedőre kellene bízni s csak akkor, ha a végrehajtató fél azt tulságosnak találja, az elhatározás a kiküldött bírósági tagot illetné.

Az ingatlanok becsértéke igen helyesen az adó százszoros mennyisége által határozatlik meg.

Csak azzal nem érthetők egyet, hogy az adó mennyisége meghatározásánál a pótlékok is számíttassanak be, mert a pénzügyi hatóság valamely ingatlannak átruházásánál csak a gyökeres adó százszorosát vette s veszi az átruházási illeték alapjául. A pénzügyi közegek, melyek többnyire tulságosan járnak el valamely adótárgy értékének meghatározásánál, bizony nem elégedtek volna meg a gyökeres adó százszoros meghatározásával, ha ez az ingatlannak valódi becsértékét nem képviselné. Mennyivel többet tesz a javaslat által felvett értékmeghatározás a pénzügyi hatóságok által az illetékszabás alapjául fektetett értéknél, azt egy pesti ház példájából lehet kimutatni. A példaképen felvett háznak gyökeres adója tesz évenként 90 frtot, az állampótlék 84 frt. 74 krt, a községi pótlék pedig 30 frtot, összesen tehát az egész pótlék 114 ft. 74 krt, tehát többet mint a gyökeres adó maga. A gyökeres adó szerint számítva a ház értéke 9000 ftot, az összes adó szerint pedig 20,474 ftot, mely utóbbi összegért, bizvást állithatom, hogy ezen háznak vevője nem akad. Ha tehát a pótlékokat is vesszük a számítás alapjául, az leendő következménye, hogy az első árverésnél sohasem lesz vevő, s így csak a hitelező kielégítése halasztatik s a költség szaporíttatik, a nélkül hogy ebből a végrehajtást szenvedőnek haszna lenne.

Jobb volna tehát, vagy a pótlékokat a számításból végkép kihagyni, vagy pedig csupán az állam- és országos pótlékokat, nem pedig a községi is hozzászámítani, mely utóbbi ugyis az illető község vagyoni állapotától és változó kiadásaitól tételeztetik fel, s ennél fogva biztos alapul nem szolgálhat.

IV. Mióta a telekkönyvi rendszerünk által engedett felültáblázások hoztattak be, igen fontos kérdés az, hogy mily módon lehet a nyert alzálogjogot érvényesíteni, ha az adós kellő idő alatt nem fizet?

Az osztrák eljárás úgy az elzálogosított ingatlant, valamint a felülterhelt követelést is nemfizetés esetében elárvereztetni engedi. Ez nem más, mint a zálogjog egyszerű kifolyása, mely szerint a zálogtárgy elárverezendő s a jelzálogos hitelező abból kielégítendő.

Az új törvényjavaslat azonban a lefoglalt magánkövetelést elárvereztetni nem engedi, hanem csak átruházza azt a végrehajtó félre. A javaslat ezen intézkedése nem indokoltatik. Gyanítani lehet csak, hogy az adósnak nagyobb kártóli megóvása tekintetéből folyt ezen intézkedés. Ezen gondviselés azonban nem következetes addig, míg nem sikerülend az adóst az ellen is biztosítani, hogy lefoglalt ingóságai és ingatlanai is az érteken alul ne adattassanak el. A javasolt intézkedés még tűrhető ott, hol a végrehajtató követelése az adós magánkövetelését kimeríti, midőn a kötelezvény a végrehajtónak beperlés végett adatik át. De ezen eset nevezetesen felültáblázásoknál a ritkaságok közé tartozand. A rendes eset az, hogy a hitelező adósának betáblázott követelésének csak egyrésze erejéig ad kölcsönt. Itt a javaslat szerint a végrehajtató tartozik a felesleget saját pénzével pótolni. Ezen intézkedést komolyan megfontoltnak nem tekinthetem, mert ki fog még a legbiztosabban betáblázott követelést saját készpénzével beváltani, midőn a legbiztosabb magyar értékpapírt a földhitelintézet zálogleveléért a tőzsdén alig 90%-ot lehet kapni?

Tehát kötelezvény nélkül kell az alperes követel-

sét beperelni, a végrehajtást szenvedőnek szavatossága mellett.

Kevés megnyugvást találok az oly szavatosságnak jóállásában, a ki már a megítélt tartozását sem fizeti ki, s ki az eredeti kötelezvényt kezéből ki nem adván, könnyen összejátszhat az ő adósával.

Még nehezebb lesz az érvényesítés, ha valamely kereskedőnek könyvbeli követeléseire történik a foglalás.

Hagyjuk tehát el már egyszer azon elvet, hogy az adós mindig a hitelező rovására védelmezendő, s mondjuk ki a zálogjog azon egyszerű corrolariumát, hogy nemfizetés esetére a zálogtárgy elárverezendő.

V. Az ingatlanra foganatosított végrehajtásnál a javaslat az ugynevezett *sorrendi tárgyalást* fenntartja.

Mielőtt a magam véleményemet kimondanám, legyen szabad hivatalos kritikát idéznem az 1863. évi február 22-ki 43. sz. „Sürgöny”-ben közlött m. udv. cancellariai körlevélből. Ebben szó szerint az áll: „Az árverési határnapok kitűzése iránt már a törvény rendelkezvén, a feleknek e tekintetbeni kihallgatása, ugy ezen kérdésnek hosszas tárgyalása csupán a végrehajtás ok nélküli elhuzására szolgáltatna alkalmat. Hasonlóképen a kielégítési sorrend megállapítása magával az elrendelt árveréssel szoros összeköttetésben nem levén, s akármilyen rendben állapíttassék meg a vételárból kielégítés, ez az árverésre befolyással nem bírhatván, a kielégítési sorrend feletti tárgyalás, melynek következetesen csak az árverés foganatosítása után lehetne helye, — az árverés eszközlését nem gátolhatja.”

A mondottakat tökéletesen helyeselvén, még csak nehánymegjegyzést akarok hozzátenni. A becsár ugyanis már a 332. §-ban oly módon van állapítva, hogy a végrehajtást kérő fél a szükséges adatokat, azaz az adóki vonatot mutatván be, azt a bíró maga minden tárgyalás nélkül törvény szerint határozhatja meg. Az árverési feltételek a gyakorlat szerint 100 eset közül 99 esetben egészen egyformák. Azoknak megállapítását is lehet a bíróra bízni.

A kielégítési sorrendnek előleges megállapítása pedig többnyire felesleges munka, mert a végrehajtást szenvedő a végrehajtató követelését az árverésig mindig kifizetheti, és mert csak az árverés után tudva leendő, mely összeg leendő felosztandó, kitűnven tehát csak akkor, hogy a legtöbb hitelező úgy sem nyerhet a zálogtárgyból kielégítést, egészen felesleges terhelés a bíróra és a felekre nézve, az ily követeléseket járulékaival felszámítani, valódiságukat és rangsorozatukat hosszasan vitatni és eldönteni.

A kihirdetés módjára nézve pedig már a törvényben meglehetne határozni, hogy az árverés az árverezendő tárgy értékéhez képest mikor és hányszor hirdetendő ki a hivatalos és vidéki lapban, mikor pedig csak egyszerűen a községben divatozó mód szerint teendő közzé.

VI. A vételár felosztására nézve a javaslat 338. §-ában ki van mondva, hogy *mindegyik hitelező jogában áll az előtte lévő követelés jogi fennállását megtámadni.*

Ezen kimondás homlok egyenest ellenkezik a telekkönyvi rendszerrel, mely szerint a későbbi hitelező csak a rangsorozatot de soha egy előbbi tétel valódiságát nem támadhatja meg.

A telekkönyvi rendelet 95. §-a értelmében a kieszközlött előjegyzés igazolása, annak, *ki ellen az előjegyzés kieszközlötetett; vagy jogutódjának* a bekeblezésre alkalmas nyilatkozata, vagy az *ellene* per útján hozott jogszerű határozat alapján történik.

Ha már az előjegyzett követelés igazolásánál a terhelt ingatlan vagy dologi jog tulajdonosa egy jogutódja szólhat csak hozzá, hogy lehetne még bekeblezett köve-

telésnél másnak joga a követelés valódisága ellen kifogást tenni.

VII. A kielégítési sorrend szerint előlegesen kifizetendő tételek meghatározásánál (342. §.) a bélyegtörvény 72. §-a szerint minden hitelező előtti elsőbbséggel bíró átruházási kincstári illetékről említés nem tétetik. Noha ezen elsőbbség a józan telekkönyvi elvekkel ellentézik, annak fennállását addig míg ellenkező törvényes határozatot nem olvasok, szükségképen véleményeznem kell.

A betáblázott követelések rangsorozatát a telekkönyvi törvények határozzák meg. Azonban sem azok sem jelen javaslat nem határozza meg, hogy a kamatok mily terjedelemben számíthatók a tőkével ugyanazon elsőbbségben. A gyakorlat e tekintetben változó, egyszer egész 32 évig hátralévő kamatok, máskor az osztrák eljárás szerint három évi, míg máskor a csőd hasonlatosságából egy évi kamatok állapíttatnak meg. Szükséges azonban ezt tüzetesen meghatározni már a telekkönyvi hitel érdekében is, hogy mindenki ismerhesse azon legmagasabb összeget, mely őt megelőzőleg az ingatlant terhelheti.

Nézetem szerint az egy évig hátralévő kamatnak akár bejegyeztetett az, akár csak a szerződésből vagy késedelemből származik, a tőkével egy és ugyanazon elsőbbség megadandó és az a törvényben kifejezendő.

VIII. Az árverésről szóló rendeletek közt azon meghatározást fel nem találom, hogy a végrehajtást szenvedő fél nem árverelhet és hogy a versenyt akadályozó szerződések érvénytelenek.

IX. A végrehajtásról szóló fejezet végén még az önkényes árverésekről van szó.

Itt egészen új elvet állít fel a javaslat. Jogot ad ugyanis az ingatlan tulajdonosának, kinek birtoka túl van terhelve, hogy maga kérje a végrehajtási árverést, mely azután a végrehajtási szabályok szerint menend végbe. Ily módon a túlterhelt birtok tulajdonosa ily birtokától menekül, a vételárból ki nem kerülő terhek kitöröltetnek, és a kereset csupán az adós személye ellen marad fenn.

Ezen új eljárás minden esetre előnyös, mert módot nyújt annak ki túlterhelt birtokot vásárolt és azért úgyis a zálogtárgy értékéből tartozik csak fizetni, az árverést akkor kérelmezni, midőn előnyösebb vételár várható. A szabadkézből eladás ily birtoknál úgyis lehetetlen, és a birtokos legalább nem tartozik bevárni míg kedvezőtlen körülmények közt a hitelezők kéri az árverést.

Különbözik ezen eladási mód az eddig ismeretes a nem peres eljárásban szabályozott önkényes árveréstől, mely csak szabadkézből eladásnak tekintendő, és melynél a vevő az összes bekeblezett terheket tartozik átvállalni.

Mindezeket csak azért említem fel, mert (már nem emlékszem melyik) lapban olvastam, miszerint a 355. §. az önkényes árverésre nézve hibát tartalmazna, mert önkényes árverésnél, hol a vevő a terheket tartozik átvállalni, vételár felosztásról szó sem lehetne. Itt a czikkírónak a nemperes eljárás szerinti önkényes árverés lebegett szeme előtt, holott a most kifejtett eljárásnak akkor van csak helye, mikor a jószág bekeblezéseivel van terhelve, és az árverés a végrehajtásról szóló szabályok szerint fogantatosíttatik.

(Vége következik)

Dr. SCHNIERER GYULA,
egyet. mag. tanár.

A biztosítási ügyről.

(Vége.)

VII.

Az 1863. évben Berlinben tartott V. statistikai nemzetközi congressusnak a biztosítás-ügyi statistikára vonatkozólag nyilvánított kíváncsi¹⁾ eddig sem külföldön, sem az ausztriai birodalomban, dacára a bécsi cs. kir. statistikai központi bizottmány e téren való eredménytelen törekvéseinek, valami nevezetes eredményre még nem igen vezettek, mert a rendelkezésünkre álló adatok fölötté hiányosak.

És ezen sovány adatokból is legbuzgóbb hazai statistikuskunk, Dr. Konek S. azon kedves észleletet birta constatálni, hogy *alig van Európában állam, melyben a biztosítási ügy a legújabb időben oly öröndetes lendülettel és hőbb felkarolással dicsekedhetik, mint épen az ausztriai birodalomban, és főképp hazánkban.*²⁾ Tanúsítják ezt nem csak a szaporán keletkező belföldi biztosító társulatok, hanem azon körülmény is, hogy csak 1864-ben 52 külföldi társulat a birodalom területén való letelepedési engedélyért folyamodott.

Megbízható adatok szerint 1862-ben az egész birodalom területén összesen 79 különféle biztosító intézet és társulat s ügynökség működött, melyek összesen 54,502 forintnyi jövedelmi adót fizettek. Ezen 79-ből 10 a birodalomhoz most már nem tartozó olasz tartományokra, 52 a német-szláv tartományokra (a bécsi adófelügyelőség területén 5, a triestiben 23, a pisinoiban 2, a brünniben 3, a lebergiben 1, a kotomeaiban 2, és a ztochowiban 16 — ügynökség —) a többi pedig Magyarország- és társországaikra esett, 3 a pesti, 1 a szegedi, 4 a győri, 3 a kassai, 2 az ungvári, 3 a fiumei, és 1 a zárai pénzügyi kerület területén találtatván.³⁾

A belföldi intézetek és társaságok (különösen a bécsi „Anker“ és az első magyar általános biztosító társulat) rendkívüli buzgóságot fejtenek ki, a takarékpénztárak csak biztosított épületekre adnak kölcsönt s így a biztosítás napról napra nagyobb terjedésnek örvend.

Az ausztriai német tartományokban különösen még kölcsönös biztosító társulatok szép sikerrel működnek. 1864-ben a bécsi, felső-ausztriai (rendu), niederkapeli, schardenbergi, salzburgi, gratzi (n. n. belső-ausztriai), tiroli, prágai, brünni és krakkói tűzkárbiztosító intézetek és társulatok összesen 401,493 résztvevő tagot számláltak, a biztosított épületek száma 685,956 volt 430.661,243 ftnyi biztosított értékkel, 5926 tűzkár eset után fizettetett 1,818.271 t. míg a kezelési költségek 286,195 forintba mentek.

A bécsi kölcsönös járadék és tőkebiztosítóintézet pedig, ugyancsak 1864-ben már 6 különféle biztosítási ággal foglalkodott, u. m. tőkebiztosítással az életre és halálesetire, életjáradékok biztosításával, nyugdíjazással, évi életpénz biztosításával és kölcsönös ellátással; összes tagjainak száma, 13,002 személy, a biztosított összes tőke 6.536,854 ft., bevételei 591,178 ft. kiadásai pedig, névszerint a kifizetett tőkék és életjáradékok 153,100 ft. a visszafizetett tőkék 1421 ft., a végkielégítési összegek 14,257 ft., a megszűnt biztosítások után kiadott összegek 20,046 ft., végre a kezelési költségek

¹⁾ L. Mittheilungen aus dem Gebiete der Statistik. Herausgegeben v. der k. k. stat. Centralcommission. X. Jahrgang. III. Heft. Wien 1864. a 62—67. ll.

²⁾ 1866-ban csupán Budapesten 15 részint bel- részint külföldi társulat székelt vagy tartott ügynököket u. m. Anker, Assicurazioni Generali, Ausztria, Ausztriai viszontbiztosító, Azienda Assicuratrice, Grasham, Hungaria, Első magyar, Nuova Società commerciale di Assicurazioni, Pannonia, Pesti Biztosító, Phönix, Riunione Adriatica di sicurtà, Taurus, Victoria.

³⁾ Mittheilungen der C. C. XII. évfolyam IV. füz. 1866. 11. és 119. ll.

284,612 forintot tettek. A mondott év végén az összes vagyoni állapota 1,401,051 forintot tett s ebben csupán a tartalékalap 190,416 forintba rugott. ¹⁾

Ide járulnak a különféle részvénytársulatok, melyeknél 1863 végén tűz-, víz- és jégkárak ellen biztosítva volt:

	biztosított érték	fizetett kár- összet	bevétel millió for.	kiadás
első ausztriai biztosítótárs.	333 mill.	1,016,000 ft.	2,9	3,6
Phoenix	301 „	1,140,000 „	2,8	2,7
Assicurazioni generali	747 „	2,954,000 „	10,8	10,3
Riunione adriatica	612 „	2,326,000 „	3,3	2,3
Azienda assicuratrice	?	?	?	?
Nuova società	?	?	?	?
8 kölcsönös bizt. intézet	412 „	2,032,307 „	?	?

Különösen az életbiztosítási ág, mely a birodalomban legifjabb, nem csak a többi biztosítási ágaknál, hanem még a franciaországinál is gyorsabb fejlődést tanúsít, s több újabb keletkezett társulat kizárólag ezzel foglalkodik, így az 1863-ik év végén volt csak halál esetére biztosítva

az assicuraz. generali társulatnál	29 mill. for.
az Ankernél	17 „ „
az első magyar biztosító társulatnál	12,6 „ „
a Riunione adriatica-nál	10,8 „ „
a bécsi kölcsönös tőke és jár. bizt.	6,3 „ „
az első ausztriai bizt.	5 „ „
az azienda assicuratrice	?
Nuova società	?
az Oest. Gresham-társulatnál (1862 óta)	?

együtt: ? m ft.

Hazánkban az 1858. évben 3,150,000 ft. alaptőkével létrejött első magyar általános biztosító-társulat, a legegészségesebb alapokra fektetve, dacára a számtalan égések és gyújtogatásoknak évről évre öröndetes gyarapodásnak indul, s jelenleg tűz-, jég- és szállítmányi károk biztosításával és életbiztosítással foglalkodik. Volt pedig:

	biztosított érték f o r i n t o k b a n	fizetett kár	díjbevétele
1858. évben	153,8 millió	282,100	1,252,000
1859. „	304,3 „	822,000	2,437,000
1860. „	375,3 „	1,073,000	2,733,000
1861. „	471,7 „	2,405,000	3,722,000
1862. „	465 „	2,561,000	4,001,000
1863. „	493,4 „	3,062,000	4,297,000
1864. „	467,6 „	2,230,960	4,228,000

nyolczadik évi zárszámlájában 1865-ik évi január 1-től december 31-kéig pedig a következő fényes eredményt vala képes felmutatni:

Bevétel:

A mult évből áthozott díjtartalék 2,993,745 ft. Az 1865. évben 448.617,615 frt. 19 kr. biztosított érték utáni tűz-, szállítmány- és jégbiztosítási díjak 3,805,948 ft. 14 kr., összesen 6,799,693 ft. 14 kr. Házjövdelem és kamatok és értékpapir szelvények után is hozzáadva 6,909,463 ft. 47 kr.

Kiadás:

Viszonbiztosítások- és törlekért 1,128,160 ft. 2 kr. Tűz-, szállítmány- és jégkárakért a viszonzbiztosított részletek levonása után 1,916,465 ft. 43 kr. Függőben levő kárakért 88,596 ft. 82 kr. Jutalékok, üzleti költségek, tiszti fizetések, nyomtatványok, utiköltségek, leírások stb. 524,835 ft. 98 kr. A tartalék és segédtkének 5% kamatozása 21,616 ft. 53 kr. Jövdelemi adóra visszatartott 5000 ft. összesen 3,692,674 ft. 78 kr. A folyó kockázatok fedezésére az 1866-ik évbe átvitt díjtartalék 3,204,373 ft. 68 kr. és 6,897,048 ft. összesen 12,145 ft. 6 kr. Igazgatósági járulékkért 9% 1117 ft. 36 kr. Tisztviselési járulékkért 4% 496 ft. 60 kr. A tartaléktőkének 25% 3103 ft. 79 kr. A jégkárbiztosítási segédtkének 10% 1241 ft. 51 kr. A hivatalnoki nyugdíj-alapra 124 ft. 15 kr. és 6083 ft. 41 kr. Tiszta nyereség 6331 ft. 65 kr. Az életbiztosítási osztály által kimutatott tiszta nyereség 30,564 ft. 71 kr. Egész összeg 36,896 ft. 36 kr.

Felosztása:

Osztalék 3000 részvény után 12 ftjával 36,000 ft. A hi-

vatalnoki nyugdíjalapnak a töredéki maradvány 896 ft. 36 kr. Összesen 36,896 ft. 36 kr.

Egyleti vagyon:

Alaptőke 3000 részvény után 3,150,000 ft. Összes tartalékalap 3,820,666 ft. 20 kr. Egész összeg 6,980,666 ft. 20 kr.

A „Pannonia“ czim alatt létrejött viszonzbiztosító társulat pedig 4-ik évi zárszámlájában 1865-ik évi január 1-től decz. 31-éig a következő nem kevésbé kecsegtető eredményt tüntetett föl.

Bevétel:

1. Díjához az 1864. évi számadásból 440,064 ft. 94 kr.
2. 118,079 szám alatt átvállalt 111,670,041 ft. 67 krnyi biztosított érték után bevett tűz- és szállítmányi összes díjak 845,232 ft. 15 kr.

3. A mult évben függő károkra visszatartott 37,397 ft.

4. Kamatok, agionyeremény és részvényátírási díjak 35,065 ft. 95 kr.

5. Házbérjövdelem 2379 ft. 17 kr. — Összesen 1,160,139 ft. 21 kr.

Kiadás:

1. 3324 tűz- és szállítmányi kárért 456,842 ft. 54 kr.

2. 138 függőben lévő kárért 40,599 ft.

3. Törlekért az 1865. évre 43,936 ft. 30 kr, későbbi évekre 68,249 ft. 73 kr. összesen 112,186 ft. 3 kr.

4. Viszonbiztosítási díjakért 135 ft. 34 kr.

5. Provisióért 96,190 ft. 84 kr.

6. Nyomtatványok, tiszti fizetések, adó s egyéb üzleti költségekért 16,891 ft. 52 kr.

7. 5% kamat a 29,019 ft. 31 krnyi tartaléktőke után 1450 ft. 96 kr.

8. 10% törlesztés a felszerelésből 258 ft. 56 kr.

9. Az intézet értékpapirjainak, u. m. vételárak 146,546 ft. 50 kr. értékül 1865. decz. 31-én 144,800 ft. — Egész összeg 726,298 ft. 29 kr.

10. A folyó kockázatok fedezésére átvitt díjtartalék az 1866-ik évre 243,578 ft. 1 kr., későbbi évekre 212,203 ft. 82 kr. összesen 455,781 ft. 83 kr., egész összeg 1,182,080 ft. 12 kr.

11. Igazgatósági járulékk 2000 ft. Összes kiadás 1,184,080 ft. 12 kr. Veszteség 23,940 ft. 91 kr.

Egyleti vagyon. Követelés:

1. 1970 kötelezvény 800 ftjával 1,576,000 ft.

2. Saját 30 részvény 1000 forintjával 30.000 ft. Alapítási költség 30 részvény után 5 frtjával 150 ft.

3. Elhelyezett tőkepénz a magy. kereskedelmi bankban 200,000 ft.

4. Elhelyezett a pesti takarékpénztárban 75,000 ft.

5. Elhelyezett a budai takarékpénztárban 80,000 ft.

6. Elhelyezett a m. földhitelintézetnél 11,400 ft.

7. Elhelyezett külföldön ezüstben 10,780 ft. 70 kr.

8. Elhelyezett értékpapirokra adott kölcsönökben 41,140 ft.

9. Magyar földhitelintézeti értékpapírok 144,800 ft.

10. Pesti lipótvárosi templom kölcsönben 5000 ft.

11. Pesti nádorutczai ház vételára 190,000 ft.

12. Felszerelési 10% 1809 ft. 96 kr.

13. 20 különböző adósnál 187,089 ft. 90 kr.

14. Függő díjak és viszonzbiztosítások 190.309 frt. 40 kr.

15. Pénztári készlet 5819 ft. 4 kr., összesen 2.749,299 ft.

Egyleti vagyon. Tartozás.

1. Alaptőke 2000 részvény után 1000 ftjával 2.000,000 ft.

2. Díjtartalék 455,781 ft. 23 kr.

3. Tartaléktőke 6529 ft. 36 kr.

4. Függő károk 40,599 ft.

5. Igazgatósági járulékk 2000 ft.

6. 11 különböző hitelezőnek 243,506 ft. 81 kr.

7. Az 1863. s 1864-ről fel nem vett osztalék 882 ft., összesen 2.749,299 frt.

Az 1865-ben létrejött pesti biztosító-intézet célul tűzte ki magának a tűz-, szállítmányi és jégkárak díj-fizetés mellett a meghatározott feltételek alatti megtérítését, az életbiztosítás mindennemű ágazatait s idővel a marhabiztosítást is; azon évi május 17-től december végéig már 106.622,424 ftnyi érték lett nála biztosítva, s tiszta nyeresége 27,022 ft. 86 kr. volt.

Az 1867-ben két millió forint alaptőkével létrejött „Haza“ kizárólag életbiztosítással foglalkozik s rövid idő alatt serénykedésének szép jeleit adja.

¹⁾ Statistisches Jahrbuch d. oesterreichischen Monarchie für das Jahr. 1864. Herausgegeben v. d. k. k. stat. Central-Commission. Wien, 1865. — Mittheilungen. X. évfolyam II. füz. 1863. 230—233. II.

A győri kölcsönös biztosító-társulat a Dunán, Tiszán és Ferencz-csatornán szállított gabonát biztosítja; 1856., 1857. és 1858-ban 22,855,800 forintnyi biztosított érték mellett 97,152 ft. kártérítési kiadása és kezelési költségei voltak.

Kevésbé szerencsés volt az 1862-ben Pozsonyban létrejött „Hungaria“, mely már is az örvény szélére sodortatott, s jelenleg alig tud kilábadni.

Erdélyben a kolozsvári kölcsönös biztosító-egylet s az ugyanott székelő „Victoria“ társulat meglehetősen sikerrel működnek.

Fiumében az 1823-ban keletkezett „Nuova Compagnia di assicurazioni“ s az 1846-ban létrejött „Società fiumana d'assicurazioni maritime“ áru- és hajóbiztosítással foglalkoznak.

BOZÓKY ALAJOS.

K é r v é n y e

a Sárosmegyei székelő ügyvédi karnak az orsz. képviselőházhoz, a királyi ítélő táblának mint másodbiróságnak kerületek szerinti szétosztása iránt.

Nagy és kiszámíthatatlan hátrányára van a nemzetnek azon, országvilág által ismert kóros állapot, melyben törvénykezésünk sinlődik.

Ezen országos calamitás előidézésében része van az ügyvédség rendezetlenségének, a tisztujításoknál sok helyütt történt szerencsétlen választásoknak, a codicilatlan anyagi és alaki jog hézagosságának, az egymást váltogató ideiglenességeknek, továbbá a királyi curia feudális központosított szerkezetének, mely szerint, a helyett, hogy csupán a legfelsőbb forum volna a közép pontban, itt székel az utolsóelőtti bíróság is, ügyködését kiterjesztvén Dévénytől Orsováig. Ily messze nyúló területen legjobb igyekezete mellett sem képes a királyi ítélő tábla mind azon törvénykezési bajokat orvosolni, melyek különben jóvá tehetők volnának jól rendezett kerületi főtörvényszékek által.

I.

Ezen központosításnak káros, de természetes következménye, hogy a királyi ítélő táblára özönnel áradnak a pörök, és így rá meg nem győzhető munka vár. Ebből foly:

a) *Működésének lassúsága*, mely metsző ellentétben áll a gőz és villanyosság szárnyain közlekedő társadalom érdekeivel. Ki pótolhatja, avagy csak számíthatja ki a veszteséget, a mit a felebbvitt ügyek késedelmes elintézése, a vagyonában vagy személyében sértett félnek okoz? Nem demoralizáló-e, hogy a hónapokról hónapokra halogató felebbvitel által a legigazságosabb határozatok is soká felfüggesztve végrehajthatlanul hevernek?

b) A felebbviteli bíróság központosítása maga után vonja a lassúság mellett még a *felületességet is*.

Az elintézett ügydarabok száma tekintetvén a bírói szorgalom hévmérőjének, siet a referens minél több ügyet előadni; s a rá eső nagy tömeget önereje nem bírván, kivonatokra támaszkodik, melyeket nem mindig készítenek avatott kezek, sem az alsó bíróságoknál, sem egyebütt. A kivonat, hol figyelmetlenségből, hol járatlanságból, hol tévedésből hézagossá marad. Az összehasonlításokra, az eredetiek olvasására nincs idő. A roppant sok és mindenféle szabású pör tehát hiányos bányadt extractusokból döntetik el, az alaposság rovására.

c) Ezen bajtöli félelem tengeti törvénykezésünk egyik vészes kinövését, az *informatiót*. A gyors és alapos eldöntés iránt aggódó pörös fél különösen fel akarja hívni a bírói figyelmét az ügy főbb mozzanataira. Informál, vagy informáltat. Költséges gyámolítása ez az igazságügy rozszant kerekeinek! Az informatio által a bíró

praeoccupáltatik, a pör iratainak tanulmányozásától elvonatik, s elszokik attól, hogy a kisebb ügyekre, melyekben nem történik informatio, elegendő érdekeltséget és figyelmet mindig tanusítson, pedig hány csekélynek látszó ügy képez életkérdést a szegény polgárra nézve! Centralizált állapotunknak égbe kiáltó visszássága, hogy a vagyontalan vagy tapasztalatlan fél, ki a távol vidékről nem ment vagy nem mehetett informálni, a másodbiróság figyelmének felhívása nélkül minden vagyonától megfosztathatik.

Hol van itt a méltányosság, igazság, törvény előtti egyenlőség?

d) A centralisatio káros hatása továbbá a bírák *nagy számbani tömegesítése* azon feltevésből, hogy az ügymenetet talán a bírák számának szaporítása által lehetne könnyíteni! Hiu remény. A bírák szerfeletti szaporítása által az elnöki vezetés kivitele és sikere képzeletivé tétetik. Az elnök még oly példás önfeláldozása mellett sem képes az igen számos tagu bírói testületet biztosan kormányozni, s a testület működése minden phásisait örszeggel kísérni. Hiheti-e ember, hogy az elnökségnek van annyi physikai ideje, miszerint mind azon kiadmányokat bíráltilag átnézte, s a netaláni ellenmondásokat a plenum elébe terjesztette legyen, melyekre bírói pecsét alatt ráírni kénytelen, hogy „olvasta és kiadta?“

e) A pöröknek a centralisatioval járó felhalmozódása folytán a királyi ítélő tábla maga is senatusokra oszlott még pedig nem csakakként, hogy a bűnvádi, urbéri, bányai és egyéb specialis ügyek külön döntsessenek el, hanem analóg ügyeket sem győzvén elintézni egy senatus, az *analóg ügyek is több sectiókban tárgyalatnak*. De ezen szétosztás, mint minden félszeg rendszabály, felette ártalmas; mert a véges emberi ész képtelen a sokszor bonyolult, sokszor egymással összefüggő tömördek ügydarab halmozából minden analóg esetet kiszemelni, és csálhatatlan biztossággal mindig ugyanazon sectióba osztani be. És így analóg ügyekben a különböző sectiók egymáshá ütköző döntvényeket ugyanazon tábla pecsétje és elnök aláírása alatt annál könnyebben hoznak, minthogy nem emlékezhetik egyik sectió a másiknak minden előbbi döntvényeire, s nem is kötelezhető azoknak követésére. Felette sajnos ez; mert compromittálja a törvény szentségét, és rongálja a curiának régi fényes tekintélyét. Lehet, hogy talán a különböző főtörvényszékek is fognak hozni ellentétes határozatokat. De ez kevésbé lesz compromittáló, és kevésbé gyakori; mert kevesebb lévén a beosztandó anyag, mélyebb bepillantással lehet azt beosztani, és mert a septemvirátus döntvényeit minden főtörvényszék ismerendi. Különben sem valószínű, hogy a kevésbé zaklatott főtörvényszékeknél egyforma ügyek külön-külön senatusba tévedjenek.

Most a tömördek idő- és pénzálldozatok és emészto nyugtalanlás árán, könyes szemekkel látja a roppant bélyeg és illeték terhe alatt görnyedő peres fél, hogy az igazság mérlege veszélyes bizonytalanossággal ingadozik, mi által a polgárok jólléte, az állam tekintélye, a jogbátorság, a hitel mélyen megrendül.

II.

Ily keserves körülmények közt üdítő hatást gyakorolt ránk a magyar kir. igazságügyér urnak, a törvénykezés tárgyában, a mélyen tisztelt ház asztalára letett előterjesztésének egyebek közt azon része, mely a királyi ítélő táblának kerületek szerinti felosztását, tehát az égetően szükségelt decentralisatiót indítványozza.

De a vigasztaló remény felcsillamlását elpalástolhatlan aggodalom váltotta fel, midőn e törvényjavaslat átvizsgálására kiküldött országos bizottság a királyi

ítélő tábla mint másodbirósági törvényszéknek Pestvárosában jövőre is felosztatlanul való fentartását hozta módosító javaslatba. Ily módon canonisáltatnék a nyomasztó központosítás.

Tudjuk, hogy a mélyen tisztelt ház bölcsesége határozandó véghetetlen horderejű kérdésben; méltóztassék azonban ezen ügy eldöntése előtt kegyesen meghallgatni igénytelen, de a gyakorlati élet adataira támaszkodó higgadt véleményünket, melynek öszinte kimondására a haza iránti tántoríthatlan szeretet s a felek érdeke ösztönöz, és hivatásunk bátorít.

Öszintén kimutattuk a most fennálló centralisátio kártékony hatásait, nevezetesen, hogy az ügyek elintézése lassu, felületes; a pöriratok áttanulmányozását lehetetleníteni; a bírák tömegesítése nehézkességet és következetlenséget okoz; az analóg ügyek is több senátusban tárgyalatván, minden principiális egység s összhangzatosság, mit ugyanazon egy testülettől méltán várhatnánk, elenyészett.

A kir. curia felosztatlan fentartása, és a másodbiróságnak egyedül a királyi tábla által leendő gyakorlása a fentebb vázolt szomorú állapotot nem csak megörökítené, hanem ijesztő mértékben még növelné is; mert

a) Eme módosító javaslat szerint minden pör a királyi tábláramenne másodfelfolyamodásilag, holott jelenben a szolgabírótól, alispántól, a megyéhez; a XVI. szepesi városok törvényszékeitől a tartományi székhöz, a Hajdu városoktól a kerületi törvényszékhez, a Jászkun kerületben a kerületi törvényszékhez, Erdélyben a marosvásárhelyi királyi ítélő tábla- és a nagyszombati főtörvényszékhez — felebbeznek. Ha minden ügyek Pestre fognának egyenesen felebbezteni, képzelhető-e emberi erő, mely ezekkel megbirkósson? Nem lenne-e oly nagy kiterjedésüvé a királyi tábla, hogy annak ügyrende kezelhetlenné válnék? s az expeditio is minduntalan felakadna? De különben is:

b) A tervezett centralisátio ellenkezik a nemzet génusával, mely a municipális életben nyilvánul, s a merev központosítást nem tűri. A kerületek másfél század óta bírnak külön kerületi törvényszékekkel: miért adnánk fel ezen eszmét, miért cserélnénk fel azt rosszabbal?

c) Ha a központosító javaslat lépne életbe ekkor a magyar birodalomnak, Dalmát-, Horvát-, Tótországok és és a katonai örvidék nélkül is, 4893 □ mfdre menő és 12 millió lélek által népesített nagy területén csak egyetlen másodbirósága lenne. Ilyesmit a művelt Európa még nem látott; ez szánandó unicum lenne! A szomszéd osztrák császárságban 8 főtörvényszék működik. Belgiumban 3 főtörvényszék megyéje 188 □ mfd. áll fenn, tehát egy főtörvényszék 1,600,000 lakossal. A centralisátio hazájában, a francia császárságban, 28 másodfokú bíróság létezik, még pedig 1 Párisban, 27 pedig a departementokban, hol tehát 358 □ mfd és 1,338,000 lakosra szerveztek egy főtörvényszéket. Poroszország 39 főtörvényszéket számít, úgy hogy 164 □ mérföldre, 600.000 lélekre jut egy appellatorium. A Szász királyság, melynek törvényhozása a művelt világ tiszteletét vívta ki, 4 főtörvényszéket tart, tehát 68 □ mérföldre és 557,000 lélekre egyet. A magyar királyságban pedig 4893 □ mérföld és 12 millió lélek számára egyetlen egy főtörvényszék lenne felállítandó? Oly országban, hol évenként 6-700,000 polgári peresügy tárgyalatik, s évenként 40—50,000 polgári ügy kerül fölebbvitel alá?

Hazánk nagy területén, hol a pörlekedés oly gyakori, egyetlen főtörvényszéktől alapos és gyors eljárást reményleni önámítás!

A centralisátio ily mérvbeni életbe léptetése az

igazságszolgáltatás gyökeres javítását merőben kirekeszteni s megheiusítani.

Nem elkésztető sérelem lenne-e, ha a pörös utra kényszerített polgároknak megnehezítették az alsó bírónataláni nyomása, hibája vagy bűne ellen könnyen, gyorsan és olcsón segílyt keresni?

d) A javasolt centralisátio pénzügyi tekintetből is elvetendő. Ismeretes, hogy a kir. curia palotája szűk és elégtelen. Ha az ország minden pörét oda akarjuk importálni, akkor ott költséges nagy építkezéseket kell tenni. Holott a kerületekben vagy már létezik, vagy a kincstár terhelhetése nélkül előállítatni ígértetik főtörvényszéknek alkalmas helyiség. A fővárosban aránylag a bírákat is magasabban kell díjazni. A piaci árkülönbség tehát a tisztí fizetésekre is kihat.

Továbbá:

e) Népgazdasági érdekeink is tiltakoznak a centralisátio ellen. Felette ártalmas, ha minden élet elvonatik a vidékről és egy központba szorittatik. A törvényhozás feladata a közjóvédelmek felhasználásánál arra nézni, hogy a vidékre is jusson pénzforgalom, és ne fuvódjék fel egy város az ország rovására. A központosítás ép oly káros, mint a vértolulás. A részek elzsibbadnak, élettelenné lesznek. A főtörvényszékek bírái a vidéken aránylag jutányosabban élhetnének, mint Pesten, s nyugodtabb lélekkel szentelhetnék nemes foglalkozásukra minden erejüket. Ily nagy kiterjedésű országban, mint hazánk, a központ a szélektől igen messze esvén, a központba való utazás, az ügyek itteni szorgalmazása, tömördek költséget okoz. Pedig népgazdasági szempontból minden perköltség veszteség. A pörlekedés olcsóbbá tétele népgazdasági kötelesség.

A javasolt centralisátio igazolására felhozatik:

1. A törvénykezés egységességének és egyöntetűségének biztosítása, — és

2. A nemzetiségi izgalmak megelőzése.

Az elsőre nézve nem mondunk újat azt állítván, hogy a kir. curiának jelenlegi öszpontosított állapota mellett, fájdalmasan nélkülözzük a táblai döntvényekben azon következetes összhangzatosságot, mely ezen areopágra 1848 előtt oly dicsfényt árasztott. Soha oly principiális ellentétek nem voltak a táblai döntvényekben, mint ma. Ezen ellentétek nálunk, oly bíróság döntvényeiben, melyet megszoktunk volt oraculum tekintélyűnek tisztelni s pöreinkben mint auctoritást felhívni, igen veszélyes. Most, döntvény döntvény ellen hozható fel.

Az egységességnek és egyöntetűségnek fentartására nem a sectiókra különülni kénytelenített királyi ítélő tábla, hanem a septemvirátus lehet hivatva.

A másik érv, a nemzetiség. De az igazság Istene mentsen meg attól, hogy a törvénykezés szent ügyét nemzetiségi álérdékek miatt kockáztassuk, s a nationalitás megoldására az igazságszolgáltatás uszályhordozóvá alacsonyíttassék. A magyar nemzet képviselőházáról ilyesmit feltenni rágalom volna. Egyébíránt reményljük, hogy a nemzetiségi ügy a törvénykezési ügygyel ugyanazon országos ülésszakban fog megoldatni, és hisszük, úgy, hogy nem leendő a nemzetiségi ambíciók szeszélyének kitéve az igazságszolgáltatás. A mely törvény a curia hivatalos nyelvét meghatározza, az kötelező lesz a curiára nézve még ha kerületenkint szétoztatnék is.

Nincs tehát egyetlen érv sem, mely a centralisátio ajánlaná. Ellenben a decentralisátioért eseng az igazságnak biztos, gyors és olcsó szolgáltatásáért epedő közönség, mely tudja azt, hogy a fölebbvitelnek célja, miszerint félreismeret ügyünket jobb, alaposabb megbírálás és eldöntés alá terjeszszük. Ha ezt jelenben el nem érhetjük,

hogyan reményelhetnők ezt, ha majd 4893 □ mfd-ről minden ügy a királyi ítélő táblához vitetnék föl?

Nem alaptalan feltevés, hogy ha több kerületi fő-törvényszék szerveztetik, mindenik versenyezni fog az igazság gyors, pontos, biztos szolgáltatásában; mindeniknek elnöke egész odaadással és állása tekintélyével fog serénykedni, hogy fő-törvényszékét a legczélzesebben vezesse. Az innen várható aemulatio megbecsülhetlen tényezője lesz törvénykezésünk felvirágzásának. Korunkban minden civilisált állam fő-törvényszéket állít fel provinciáiban: miért nem Magyarország, hol a helyi viszonyok és szokásjog ismerete inkább kívántatik, mint más országokban?

A királyi ítélő tábla jelenleg vagy 8 senatusban ítél, és így a tábla már maga magát széteszlatta, s ekként már csak helyileg van összpontosított állapotban, deszlelemére nézve az annyira vitatott decentralisációnak tetteleg engedni kénytelenült. Jelen szervezete azonban nem czélszerű, mert expediturája, iktatója és levéltára tömkeleggé nő; a különböző sectiókban hozott ellentétes határozatok kiegyeztetésére pedig mód és alkalom nem létezik, sőt a roppant sok döntvény napról-napra szaporodván, az ellentéteknek ideje korán való felfedezése sem követelhető egy elnöktől. Ellenben a decentralisáció megbecsülhetlen előnye, hogy a locális bíróságok a teljesebben szervezett második forumhoz közelebb jutnak, mely a kerület kebelében létező bíróságok felett öröködik, ez k munkálkodását ellenőrzi, az ezek elleni panaszokat elintézi, és pedig sokkal behatóbban, könnyebben és olcsóbban, mint ha a központból kellene mind ezt tenni. Tudjuk, hogy 4893 □ mfd bíróságainak egy központbóli ellenőrzése merő ábránd; holott az ellenőrzés üdvös valósággá válik, ha több fő-törvényszék közt oszlik meg.

A közönség éber figyelme, fokozott érdekeltsége, s az ekként alakuló közvélemény kimondhatatlanul buzdítólag hat a bíróra; igen becses öre az igazságszolgáltatásnak; minden érdekesebb pör eldöntése a vidéken mintegy epochát képez, melyet feszült érdekeltséggel vár és emleget a közönség, holott a világváros zajában inkább elenyészik. A decentralisáció által annyival sokszorozzuk az érdeklődő közönség számát, a hány nélkülözhetlen fő-törvényszéket szervezünk. Ez által a törvények iránti tiszteletet, a törvények ismeretének terjedését, s az alaposabb megbírást mozdítjuk elő.

Miután ezekhez képest a centralisáció a modern jogállam magasztos érdekeivel kibékithetlen, ellenben a kerületeknek fő-törvényszékekkel leendő ellátását az igazságnak biztos, gyors és olcsó kiszolgáltatása követeli: annál fogva a királyi ítélő táblának kerületek szerinti szétesztését ajánló javaslatnak törvényerőre emelése végett a legbensőbb és tisztább indulattal esedezünk.

A Sárosmegyében székelő ügyvédi kar.

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

(Folytatás.)

Hatodik czim: A perorvoslatokról.

A perorvoslatok levén azon törvényes eszközök, melyeknek alkalmazásával az alsóbb bíróságok eljárása és ítélethozása által magukat sértve érző ügyfelek, rendszerint ugyanazon bizonyítékok és adatok nyomán, melyek az alsóbb bírósági határozatoknak alapul szolgáltak, a felsőbb bíróságokhoz hivatkozhatnak, és itt jogsérelmeik orvoslását követelhetik: világos, hogy mindenekelőtt a perorvoslatok nemeinek szabatos meghatározása s egymás irányábani elkülönítése, továbbá azon

jogtér körvonalozása, melyen és a meddig ezen orvoslatok alkalmazhatók s érvényesíthetők, végre az alkalmazás és érvényesítés útjának s módjának s az egyes orvoslatok jogi hatályának megállapítása minden irányban beható megfontolást, s egyszersmind az egymástól eltérő, sőt ellentétes érdekek tekintetében igazságos és lelkiismeretes szabályokat kíván, mert míg egyfelől a perorvoslatokkal élés korlátlan felszabadítása sajnos visszaéléseknek nyit kaput, s a rosszhiszeműség kezébe törvényes eszközöket nyújt a jogszolgáltatás hátráltatására, sőt meghiusítására, másfelől a perorvoslatokkal élés mértékentűli megnehezítése és megszorítása a törvényben vetett bizalmat elnyomja, az igazság kiderítésének lehető útját elzárja, s így mind az egyik, mind a másik túlság egyaránt veszélyes, s mint ilyen, gondosan kerülendő.

Az előttünk fekvő javaslatról nyugodtan elmondhatjuk, hogy a perorvoslatok tekintetében közép utat követ, s egyszer-mind codificált anyagi törvényeink hiányát és birtokviszonyaink sajátosságait szem előtt tartva a perlekedők mindkét felekezete, t. i. mind a felperesek, mind az alperesek irányában lehetőleg kielégítő s egyaránt igazságos.

A mi már a perorvoslatokat illeti, ezeknek öt önálló neme fordul elő a törvénykezési rendtartásban, jelesül: I. a felfolyamodás; II. a felebbezés; III. a semmisségi panasz; IV. az igazolás; V. a perújítás.

I. A *felfolyamodás*, mely átalánosságánál és határozatlanságánál fogva jelenleg széltére használtatik, s a perek rendes lefolyását és a végrehajtási eljárást, illetőleg a nyertes felek tényleges kielégítését annyira hátráltatja, a szóbeli eljárásnál egészen kizárólag, mint külön álló perorvoslat egyedül a rendes eljárás két esetére szoríttatik, továbbá a biztosítási intézkedéseknél, a végrehajtásokból származó tulajdoni és elsőbbségi igényperекnél és az örökösödési peres eljárásnál engedtetik meg.

Ezen intézkedés csak helyeselhető, mert az önálló semmisségi panasz a bíróságnak mind végzései, mind ítéletei ellen, s pedig valamint a sommás, úgy a rendes, nemkülönbén a végrehajtási eljárásnál is az alaki jogszabályok megsértése esetében helyt foglalván, külön felfolyamodásnak használása a kijelölt eseteken kívül szükségtelen.

Egyébiránt a mennyiben a felfolyamodást mint külön perorvoslatot általában tárgyalja a javaslat 6-dik czimének 1-ső fejezete, ezen perorvoslat alkalmazása pedig a 361. §. értelmében a tulajdoni és elsőbbségi igényperекre is kiterjed, világosan s határozottan kijelentendő volna, hogy valamint a rendes eljárásnál a 132. és 167. §§-ok eseteiben közbevetett külön felfolyamodás halasztó jogi hatálylyal bír, úgy a végrehajtásoknál felmerülő tulajdoni és igényperekben is a 361. §. alapján használható felfolyamodásnak hasonló joghatálya van, mind az elsőbírósági érdemleges végzés, mind az ezt megváltoztató másodbírósági határozat ellenében.

Áttérve már azon fontos kérdésre, vajjon két érdemileg egybehangzó bírói határozat ellen lehet-e helye a további perorvoslatnak? ezen jogszabály tekintetében a törvénykezési rendtartás 213. és 226. §§-ai között eltérést találunk, mert az előbbeni §. határozottan kimondja, hogy ha a másodbíróság az elsőbíróság végzését helybenhagyta, további felfolyamodásnak nincs helye, — ellenben a 226. §. a másodbíróság ítélete elleni felebbezést a harmadbírósághoz, habár az elsőbíróság ítélete helybenhagyatott is, mind a sommás, mind a rendes perekben megengedi, de a 271. §. b) pontja értelmében csak birtokon kívül, s a 227. §-ban kiszabott konoksági bírság fenntartásával.

Ezen általános jogszabály véleményem szerint nemcsak egyformaság és következetesség, hanem vezérelv tekintetéből is szinte alkalmazandó volna a felfolyamodásoknál, s a 213. §. azon intézkedése, hogy ha a másodbiróság az elsőbiróság végzését helybenhagyta, további felfolyamodásnak nincs helye, csak a 132. és 167. §§-okban foglalt közbeszóló kérdésekre volna szorítandó, mert elvileg aggályosnak tűnik fel, hogy nálunk, főleg míg rendszeres anyagi törvényekkel nem birunk, bármely jogügyek érdemleges eldöntése a harmadbiróságtól végképen elvonassék, mint az 1848. év előtti felebbezési rendszerünk ellenére az urbéri perekben történt, — de különben is, ha akár a biztosítási intézkedések horderejét, akár a végrehajtásoknál felmerülő, és a 361. §. értelmében együttesen tárgyalandó s elintézendő igénykérdések gyakori fontosságát és szövevényességét figyelembe vesszük, sokkal megnyugtatóbbnak találjuk, ha a törvénykezési rendtartás 213. §-a a 226. § rendelkezésével egybehangzásba hozatik, — de a konoksági birság alkalmazásának az alábbiak értelmébeni megszorításával.

A felfolyamodási perorvoslatra vonatkozó intézkedések körül a 210. §-t azzal vélném bővítendőnek, hogy a felfolyamodó, még azon esetben is, ha csak egy ellenféllel volna dolga, felzerileg értesíttessék, — mert a felfolyamodónak nemcsak érdekében áll, hogy a felfolyamodás elintézéséről tudomással birjon, hanem sokszor szüksége is van az általa közbevetett felfolyamodás hitteles igazolására;

a 212. §-ban érintett azon eset továbbá, midőn a felfolyamodással illetett végzés a felfolyamodónak meghallgatása nélkül ellenfelének egyoldalú kérelmére keletkezett, a jelen törvénykezési rendtartás szerint sem a 207., illetőleg 132. és 217., sem a 361 §§-okban foglalt eljárásnál fel nem merülhetvén, egyedül a 263., 268 és 269. §§-okra, vagyis a biztosítási intézkedésekre látszik szorítkozni; végezetre

a 215. §. utolsó sorában idézett 228. §. helyett a 229. §. volna helyesebben idézendő. TÓTH LAJOS,
(Folyt. köv.) hit. ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Kártérítés, szavatosság, felebbezés harmadik személy részéről.

Legközelebb egy jogeset kerül a főméltóságu hétszemélyes tábla eldöntése alá, mely több tekintetben figyelmünket érdemli. Ezen jogeset a következő:

Herschl Sámuel és Herschl Ábrahám a pestmegyei közp. polg. törvényszéknél 1865. évi aug. 28-án 6121. sz. a. benyújtott keresetlevelökben előterjesztik, hogy gróf Ráday Gedeon és Kovasznai Kovács Illés, alperesek, a malomárkot, melyen a Rákos vize a felperesek által 1853. és 1854. évben báró Sina György gödöllői uradalmától haszonbérelt isaszeghi malmokról alperesek, a péczeli határban fekvő közös malmára lefolyik, habár annak tisztítása a péczeli határtól kezdve malmokig alpereseknek köteleességekben állott, az A. és B. alatti tanúsága szerint 1853. nov. 24-én eszközölt birói megintés és számtalan ígéretek dacára, az egész 1853. évben, és az 1854. évi aug. 20. tisztítani elmulasztották, — hogy a Rákos vize, a kérdéses péczeli malomárkának beiszapoltsága miatt szabad lefolyásában gátoltatván, a felperesek által bérben tartott, isaszeghi malmokra visszaszorult, ennek következtében ezen malmok, mint az a C. alatti bizonyítvánnyal, a D alatti szerint elrendelt, és E. szerint szakértők közbejöttével foganatosított birói szemlével igazoltatik, nem örülhettek, felperesek annak következtében minden 24 órában egy pesti mérő, 1853. sept. 20-tól dec. 31-ig és 1854. jul. 1-től és aug. 20-ig összesen 150 pesti mérő rozszzal kevesebb vámot kerestek, mint különben kereshettek volna, és az által, a gabona pesti mérejét 5 pfttal számítva, 750 pft-ra menő kárt, illetőleg haszonelmaradást szenvedtek, mit szükség esetén becselő esküvel igazolni képesek.

Miután az ezen kár illetőleg haszonelmaradás megtérítése

végzett F. szerint 1854. évi nov. 5-kén 2410. sz. a. és pedig a kártérítési követelésnek a cs. k. járásbiróság előtti érvényesíthetése végzett csak 500 pft. erejéig, megindított keresetük a G. és H. alatti birói határozatokkal illetőségi tekintetből leszállyított, most a pestmegyei törvényszék mint illetékes bíróság elé járulnak ebbeli kérésükkel, hogy alperesek 525 kár és illetőleg elmaradt haszon, ezen összeg az első kereset beadása napjától 1854. nov. 5-től 1861. jul. 21-ig járó 4% ezentul járó 6% késedelmi kamataiban és perköltségekben egyetemlegesen elmarasztaltassanak.

Alperesek ellenbeszédileg felperesek kereseti jogának elévülését vetik ellen, azon indokból, mert a kár, melynek megtérítése felperesek által követeltetik 1853. és 1854-ben, tehát az oszt. polg. törv. könyv érvénye alatt történt, ezen törvény szerint pedig kártérítési igények 3 év alatt elévülnek. Az ellenbeszéd további folyamában előadják, hogy felpereseknek nem is volt soha kereseti joguk, mert *felperesek kára* nem alperesek által, hanem részint a Rákos vizének szabályozatlansága, részint a hegyekről lerohanó záporosók, részint az alperesek malmán alól eső pesti malmok által okoztatott, és így felperesek karáért alperesek felelősökké nem tétethetnek, de mert még ha a felperesek kára a malom árok tisztátalansága által okoztatott volna is, ezen kárért alperesek bérlője, Schreder Györgyné volna felelős, ki az alperesek és Schreder Györgyné között létrejött 2. sz. alatti szerződés szerint az árok tisztítás kötelezettségét magára vállalta, és kit alperesek épen azért 8231/865. sz. a. szavatostól perbe idéztek. — Kéri magukat a felperesi kereset elévülése miatt, esetleg érdemleges védehnük alapján, a kereset alól felmentetni, és szavatost, Schreder Györgynét, a felperesi keresetben marasztaltatni.

Felperesek válaszukban kiemelik, hogy, habár a polg. törv. könyv 1489. §. szerint kártérítési igények 3 év alatt elévülnek is, — felperesek keresete a ptk. 1497. §-ra tekintettel nem évült el, miután az elévülési idő az 1854. nov. 5-én indított keresettel félbeszakított. — 1858 aug. 28-ka óta, midőn felpereseknek a H. alatti főtörvényszéki végzés kézbesítettett, a magyar törvények visszaállításáig, be nem töltött, ezen törvények érvénye alatt pedig a kártérítési igények is csak 32 év alatt évülnek el; — hogy a C. alatti, valódiságára és bizonyító erejére nézve alperesek által kétségbe nem vont, bizonyítvány, — melynek kiállítóit felperesek az I. alatti kérdőpontok nyomán az abban bizonyított tényköörülményekre nézve tanuként is kihallgattatni kérik, — és a felperesek által a ppts. 206. §-ához képest kért, és E. szerint eszközölt birói szemle, azt, miként felperesek kára nem a Rákos vizének szabályozatlansága, sem a hegyekről lerohanó záporosók, sem végre az alperesek malmán alól levő pesti malmok által, mit alperesek állítanak, felperesek pedig tagadnak — *hanem az alperesek közös malmára vezető malomárkok tisztításának elmulasztása által okoztatott*, és hogy felperesek a miatt a keresetben kitett időszak alatt naponta 1 pesti mérő rozszzal kevesebb vámot kerestek, mint kereshettek volna, — *bebizonyítják, és hogy így*, miután alpereseknek a kérdéses malomárkának tisztítása mint tulajdonosoknak kétségtelenül köteleességekben állott, ezen köteleességet az által, hogy a tisztítás helyettők leendő teljesítésére bérlőjüket kötelezték, maguk is beismerték, ezen kötelezettség teljesítésének elmulasztásáért tehát felpereseknek csakis ők és nem Schreder Györgyné, ki a 2. sz. alatti különben is csak a 1853. évre szóló szerződésben csak alpereshez lépett szerződési jogviszonyba, és ki a fennforgó perben nem is áll, felelősök *felperesek kereseti jogát alperesek ellen kétségtelenül megállapítják*, annyival inkább mert alperesek nem vonták kétségbe, hogy felperesek a keresetben említett időszak alatt nem örülhettek, a miatt naponta 1 pesti mérő vámmal kevesebbet kerestek, és a gabona ára 1853. és 1854-ben átlagosan 5 pft. volt mérőnként.

Viszonzásukban alperesek azt vitatják, hogy az elévülés perkezdéssel meg nem szakítottatott, mert az elévülés félbeszakitlannak tartandó, ha a kereset jogerejű ítélettel helytelennek nyilvánítottatik, ez pedig szerintők a G. és H. alattiak által bekövetkezett; de ha megszakasztatott volna is, azért még is betöltöttnek tekintendő, mivel a H. alatti végzés már 1858. jul. 20-án keletkezett és azóta a magyar törvények visszaállításáig 3 év már elmúlt. Többiben az ellenbeszédhez ragaszkodnak.

A C. alatti bizonyítvány kiállító közül csak egy van többé életben, és azon bizonyítványt, a törvényszék 8780/865. sz. a. végzése következtében tanuként kihallgattatván, — helyben hagyja, oly változtatással, miként felperesek a malomárkok eliszapoltsága és az őrlés onnan eredő akadályoztatása miatt naponta csak 1/2 pesti mérő vámmal kerestek kevesebbet.

Ezen perben a pestmegyei közp. polg. tvszék 5177/866. sz. a. következőleg ítél: „Első és másodrendű alperesek a kereset alól felmentetnek, ellenben szavatospé beidézt özvegy Schröder Györgyné, mint Schröder György molnármester örököse, azon esetben, ha felperesek a pótló hitet arra: hogy az Isaszeghen bérelt malmukban nemörölhetés miatt 1853-diki sept. 20-tól az évi dec. 31-ig és 1854-iki július 1-től azon évi augusztus hó 20-ig terjedő időközben 500 pft. kárt valóban szenvedtek leteendik, tartozand 500 pftot vagy 525 frt. o. é. ugy ennek 1854-iki nov. 5-től vagyis az első kereset beadása napjától 1861-iki július 22-ig 4% azon időn tul pedig 6% járó kamatait, valamint 50 frtra mérsékelt bélyegkötségeket és ügyvédi munkadíjt különbeni végrehajtás terhe mellett 15 nap alatt az alábbi indokokból felpereseknek lefizetni.“

Az ítélet indokai a következők:

„Mivel az alperesileg ellenvetett elévülés felpereseknek a gödöllői cs. k. szolgabíróshoz 1854-iki nov. 5-ről keresettel félbe szakadt, s így az sem akkor, sem pedig utóbb betöltöttnek nem tekintetett, mert a fennebbi kereset folytán keletkezett H. alatti pesti volt cs. kir. főtörvényszéki végzés csak 1858. aug. 3-ka után adathatván kézhez, az az osztr. ált. p. t. kynek, 1861-iki július 22-ig mint a hazai törvényeink visszaállításáig az elévülést feltételező 3 év még le nem járt, a fenti időszak után ismét életbe léptetett hazai törvényeink szerint pedig, azon kereset, mint bármely más, csak 32 év alatt enyészhetvén el, az elévültnék nem tekintethetvén, érdemlegesen is elintézhető volt. E tekintetben felperesek keresetükhöz A. alatt becsatolt bírói ítéssel, melyet ők még 1853-ik évi nov. 21-én a fennállott gödöllői cs. kir. járásbíróshoz utján mindketteje alperesekhez intéztek, és mely utóbbiaknak B. szerint kézhez is szolgáltatott, azt hogy isaszeghi határban levő malmukról a péczeli határba lefolyó viz a malom ároknak mulasztott tisztítása miatt, már akkor felszólaltak, igazolták, azzal azt is bizonyították, hogy a malom árok tisztán tartását a keletkező káros következmények sulya alatt sürgették, és miután ennek eredménye nem lön, továbbá ugyan oda E. alatt mellékelt az említett járásbíróshoznak közbejöttével felperesek panasza következtében 1854-iki márczius 15-én az akkor érvényben volt törvények szerint megtartott bírói szemle alkalmával pedig ugy Szokolay István szakértő molnár mester, mind Szemelics Ede cs. kir. s. mérnök egyhangulag oda nyilatkoztak, hogy felperesek isaszeghi malmának káros szünetelése, a péczeli határban levő malom árok medrének elmulasztott tisztításából ennek folytán a helyszínen tapasztalt beiszapolásból következett be, ekként tehát a szakértőknek a szemletárgy feletti egyhangu nyilatkozata, a károsításnak okát kétségekívül helyezvén, ez bíróilag is megállapítandó volt s a mennyiben a malom árok mulasztott tisztításából eredett kárra nézve a C. alatt is aláírt tanuk közül Varsányi Sámuel 1853-ik évi nov. hó 17-én kiállított bizonyítványt, mely szerint e miatti vesztesége 24 óra alatt egy pesti mérőre tehető újabban is hittet megerősítette, kihallgatása alkalmával tett azon hozzáadással: hogy csak egy fél pesti mérő vámmal naponta kevesebbet kereshettek, a kár mennyiségére nézve tehát ezáltal, valamint a K. alatti pesti vásárfelügyelőségnek bizonyítványával, mely szerint a rosz 1853—1854-ik években legjobb minőségű 10 frt. 45 krtól 20 ftal a legesekélyebb minőségben pedig 9 frt. 30 krtól 18 ftal vftal adatott, a mennyiben az időköz, melyen át felperesi malomnak vesztég lennie kellett 150 nappal tétetné ki, és erre vonatkozólag a per folytán észrevétel nem emeltetett volna, a fennebb említett tanuvallomásban tett módosítás daczára félpróba állítva létezvén, tekintve, hogy a C. alatti bizonyítványt aláírt tanuk közül Kultsik Mihály és Alberti Pál molnár mesterek időközben elhunytak, a bizonyítás kiegészítésére felpereseknek az 1840. XV. t. cz. 103. §-ához képest a pótló hitet megítélni és ennek letételétől a kereseti követelésnek megítélését feltételezni kellett. Ekként felperesi keresetnek jogalapja megingatva nem lévén, az bíróilag megállapítandó, a feltételes marasztalásban foglalt összegnek kifizetése alól azonban ugy 1-ső mint 2-sodrendű alperesek felmentendők voltak, mert utóbbiak a 2. sz. a. beügyelt szerződésnek 5-ik pontja szerint beigazolták azt, hogy a malomárok tisztántartását, mind 1-ső mind 2-sod alperes által jelen perbe szavatospé idézett özvegy Schröder Györgyné magára vállalta, s miután most nevezett szavatos az említett szerződésen nyugvó szavatolási köteleességét nem tagadta, és a szavatolási védelemben bocsátkozván, a ke-

reset ellen felhozott elévülést a fentebbiek szerint nem igazolhatta, ugyanazért is jelen perbe idézett szavatos, miután a malomároknak tisztántartását a bírói szemlekor tapasztaltakhoz képest vállalt kötelezettsége ellenében elmulasztotta, az ezen mulasztásból keletkezett kárnak megtérítésében feltételeesen marasztalandó volt.“

Felperesek a pestmegyei tvszéki ítéletet 8259/866. sz. a. felebbezték és pedig a következő okokból:

a) Mert a tvszéki ítélet azon része, mely szerint alperesek a felperesi kereset alól felmentetnek és abban Schröder Györgyné marasztaltatik sérelmes felperesekre nézve, a mennyiben végrehajtva, őket, kiknek joga alperesek péczeli malomárkának eliszapoltsága miatt szenvedett károk, illetőleg haszonelmaradásuk megtérítését *alperesektől, mint az árok tisztítására saját beismérésök szerint is természetesen kötelezett tulajdonosoktól* követelni kétségen felül van helyezve, arra kényszerítendő, hogy követelésüket akarattuk és érdekük ellenére, velük soha semmiféle jogviszonyban nem állott és általuk adós gyanánt el nem fogadott, de mert egészen vagyontalan, ilyennek észszerűleg el sem fogadható személy ellen érvényesítsék, vagy a mi azzal egy értelmű, alperesek érdekében elveszítsék.

b) Mert a tvszéki ítélet idézett része, azon oknál fogva, mivel, — a 2. sz. a. szerződés csak Schröder Györgyné és alperesek között létrejövén, ezen felperesek befolyásán és tudtán kívül kötött szerződésben Schröder Györgyné az ároktisztítási kötelezettséget nem felperesek, hanem egyedül a vele szerződési viszonyba lépett alperesek irányában elvállalván, — ezen szerződés alperesek felperesek irányában természetesen kötelezettségen, a péczeli malomárok tisztántartásáról gondoskodni, és tisztításának elmulasztása miatt felperesek által szenvedett haszonelmaradást pótolni, — az 1853-ik évben sem változtatható, annyival kevésbé 1854-ben, mely évre a 2. sz. a. szerződés ki sem terjedett; és azon további indokból, mivel a ppts. 26. §-a szerint a szavatossági köteleesség a felperes és alperes közötti jogviszonyon változást nem tehet, és így alperesek lettek volna törvény szerint a felperesek által szenvedett haszonelmaradás megtérítésében elmarasztalandók, a fennálló és a perkezdetekor fennállott törvények rendeleteibe ütközik.

Kérelmük oda terjed, hogy tettes kir. ítélő tábla felperesek kártérítési követelését, a tvszéki ítélet megváltoztatása mellett, alperesek ellen ítélje meg.

A kir. tábla 7239/867. sz. a. következőleg ítél:

„Felperesek azt, hogy alperesek a kérdéses Rákos pataki árkot, melynek beiszapolása által az állított kereseti kárt szenvedték, akár szerződés, akár pedig más bármi tekintetbeni jogviszonytól fogva kitisztíttatni kötelesek lettek volna — a perben nem igazolván, és így annak nem teljesítése tekintetéből felperesek, a követelt kárt szándékosan, vagy köteleességbeli mulasztás által elő nem idézett alperesek irányában kártérítési kereseti joggal nem bírván, s ebből következő az alperesek által bérlőjök ellen a 2. sz. a. szerződés alapján igénybe vett szavatossági kérdés is a perre nézve önként megszűnvén, felperesek az eljáró bíróság ítéletének megváltoztatásával keresetükkel általában elutasíttatnak.“

Dr. SZELENYI KÁROLY,
ügyvéd.

(Vége következik.)

TARTALOM: Európa s Amerika törvényhozása a műipari szabaldalmak körül. (Folytatás.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Észrevételek a törvénykezési rendtartás javaslatához. (Folytatás.) Dr. Schnierer Gyulától. — A biztosítási ügyről. (Vége.) Bozóky Alajostól. — Kérvénye a Sáros-megyében székelő ügyvédi kárnak az orsz. képviselőházhoz a kir. ítélő táblának mint másodbírósnak kerület szerinti szétosztása iránt. — Észrevételek a magyar kir. igazságügyminiszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.“ (Folytatás.) Tóth Lajostól. — Törvénykezési rész. Kártérítés, szavatosság, felebbezés harmadik személy részéről. Dr. Szelényi Károlytól.

 Lapunk mai számához van mellékelve: Előfizetési felhívás a „Magyar Ujság“ nagy politikai napilap 1868. évi folyamára.

Továbbá: Heckenast Gusztáv legújabb és jeles könyvek árjegyzéke.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Adalék az okmányok általi bizonyítás tanához a polgári törvénykezésben.

Általánosan elfogadott elv a jogtudósok közt az, miszerint oly kötelezvény¹⁾ vagy adóslévél által, melyben a kötelezettség vagy tartozás különös²⁾ jogalapja — *causa debendi* — nincs kitéve, annak kibocsátója³⁾ ellen a tartozás valósága s fennállása a polgári törvénykezésben be nem bizonyítható⁴⁾.

A közönséges jog ily okmányokat „*instrumenta indiscreta*” névvel nevez el⁵⁾.

A szóban álló elv, tekintve annak alkalmazását, gyakorlatilag is fontos, s azért tüzetesebb fejtegetése lapunkban is igazoltnak tekinthető.

Fejtegetni fogjuk azt A) a bölcséleti jog szabályai, B) a közönséges jog tételei, és C) az osztrák törvénykezési rendtartás határozatai, és saját honi törvényeink szerint, — mely hármas tekintetből jelen értekezésünk rendszere is folyik.

A) A bölcséleti jog szabályai.

A gyakorlati ész minden embernek más emberekkel társas együttlékezésében függetlenségi jogot tulajdonít, melynélfogva minden egyesnek személye mások kényszerítő önkényétől szabadnak, mentesnek ismerendő el. Senki sem kényszeríthet mást egy különös jogszerzési tény nélkül oly cselekményekre vagy mulasztásokra, melyek a jogi törvény szerint az illető ellenfélnek szabad akaratától, önkényétől függnék; — senki sem vehet igénybe különös jogalap nélkül más valakitől egy nem közvetle-

nül már magában az általános jogi törvényben alapuló kötelezettséget⁶⁾.

Ugyanazon ész azonban jogot ad arra is, hogy az ember külső szabadságkörét részben megszorítsa⁷⁾, az által, hogy magát mások irányában valamire leköttesse. Az, ki más valakitől ily kötelezettséget igénybe vesz, a maga részéről eleget tett, hogy ha ezen kötelezettség bizonyítására ellenfelének érvényes akaratnyilatkozatát kétségen kívül helyezi, mely által t. i. az ellenfél külső jogkörét megszorította s a követelő irányában magát valamire lekötöztette. A kötelezettség elvállalására irányzott érvényes akarat kijelentése az egyiknek, elégséges jogalapját képezi a másik fél általi jogszerzésnek. — *Volenti non fit injuria*.

Ezen fejtegetések nyomán nem lesz nehéz elhatározni, vajjon egy oly kötelezvény, melyben a *causa debendi* különös kitétele hiányzik, tisztán észjogi elvek szerint a kibocsátó ellen bizonyító erővel bír-e vagy sem? — Egy oly okmány ugyanis, mely valamely kötelezettségnek a kibocsátó részéről elismerését tartalmazza, a felmutató mellett s a kibocsátó ellen bizonyára legalább annyit bizonyít, hogy a kibocsátó kötelezettségét elismeri, vagyis lekötöztetve lenni akar, ha bár magában az okmányban a tartozás különös jogalapja — *causa debendi* — megemlítve nem is volna. Miután pedig — a fennebb mondottak szerint — az egyiknek valamely kötelezettség elvállalására irányzott érvényes akaratkijelentése már magában véve elégséges jogalapját képezi a másik fél részéről jogszerzésnek, ennél fogva ily okmány felmutatója ez okmányon kívül mit sem tartozik felhozni egyebet, hogy a kibocsátó kötelezettségét bizonyítsa. Ily okmány tehát tulajdonképen nem is „*instrumentum indiscretum*,” s ennél fogva tisztán észjogi elvek szerint a tartozás fennállására nézve elégséges bizonyítékot is képez.

Megtörténhetik ugyan az is, hogy a felmutatott kötelezvény vagyis az állítólagos kötelezettségnek írásbeli elismerése mellett a kérdéses tartozás még sem áll fenn jogérvényesen, például valamely *pactum turpe* esetében, midőn kényszer, erőszak, csalás és tévedés stb. forog fenn; de eltekintve attól, hogy az ily esetek már a velünk született jó hir-név jogánál fogva sem vélelmezhetők, nem szabad szem elől téveszteni azt sem, miszerint a bölcséleti jog elvei szerint minden külsőleg érvényesen kijelentett feljogosítás és kötelezettség-elvállalás mindaddig valódinak, fennállónak s hatályosnak tekintendő, míg csak az ellenkező bebizonyítva nincs, — ha csak a szerződések hatályosságát általában véve s mindenkorra megdönteni nem akarjuk. Ily esetben tehát mindig annak, ki ellen a kérdéses okmány felhozott, kellene az ellen-

⁶⁾ Zeiller, Natürliches Privatrecht. 3-ik kiadás, 42. §.

⁷⁾ Zeiller, ugyanott, 49. §.

¹⁾ A „kötelezvény” szó fogalmának körzete vitás. Itt, a hol csak a kötelezettség jogalapjának — *causa debendi* — kitétele az okmányban képezi a kérdés tárgyát, nem kell épen a „kötelezvény” szó szűkebb fogalmánál megállapodnunk. Miért is volna csak épen kölcsönös kötelezettségeknél, s nem általában véve minden hitelezési ügyletekről vagy elhasználható s pótolható tárgyakra vonatkozó s más jogalapokon nyugvó tartozási ügyletekről készült okmányokban a *causa debendi* kitétele szükséges?

²⁾ Glück Erläuterung der Pandekten, 21. köt. 383. l. — Stryk: De cautelis contractuum, Sect. 2. cap. 7. §. 5.

³⁾ A mit itt az okmány kibocsátójáról mondunk, önkényt érthetőleg mind azon személyekről áll, kikre a kibocsátó cselekményei jogilag kötelezőleg kihatnak.

⁴⁾ Glück, az idézett helyen, 22. köt. 57. l. 7. szám. — Linde, Lehrbuch des gemeinen deutschen Civilprocesses, 3-ik kiadás, 277. §.

⁵⁾ E tárgyra vonatkozólag a közönséges jogirodalma két monografiát mutathat fel. a) Georgii Engelbrecht, Dissertatio de instrumentis indiscretis. Helmstadii 1749. b) De instrumentis, quae indiscreta vocantur, commentatio juris romani et saxonici, auctore Theod. Jul. Hertel. Lipsiae 1832. — Gyakoribb idézések elkerülése végett e két értekezésre itt általában véve hivatkoztunk.

Meg kell jegyeznünk azt is, miszerint jelen fejtegetésünk további folyamában is ez ismételve használt kitétel „*instrumenta indiscreta*” — jól lehet azt a jogtudósok közül sokan gyakran tágabb értelemben veszik — mindig csak kötelezvényekre — adóslévelekre, cautiones — vonatkozik.

Azon kérdés megfjtése, mennyiben szükséges tartozásokról szóló más oly okmányokban is, melyek nem tulajdonképeni kötelezvények vagy adóslévelek — a tartozás jogalapját kitenni? nem képezi ez értekezés közvetlen feladatát, s csak ott lett megérintve, hol ez a főtárgy kellő felvilágosítására szükségesnek mutatkozott.

bizonyítékkal fellépni s kimutatni, hogy a tartozásnak a felmutatott okmányban foglalt elismerése érvénytelen, hatálytalan.

De ezen ellenbizonyíték előállítása esetében sem volna a felperes azon ok miatt elutasítandó, mert csak egy „*instrumentum indiscretum*“-ot hozott fel, hanem azért, mert az alperes alapos kifogását, melylyel felperesi kereset ellenében élt, bebizonyította, s ez által a felperes igényét megdöntötte, keresetét megsemmisítette.

Ezen ellenbizonyíték előállítása azonban még ott is lehetséges volna, a hol az okmányban magában a *causa debendi* különösen is meg van említve.

De jöllehet egy oly kötelezvény, melyben a *tartozás különös jogalapja* — *causa debendi* — benn foglalva nincsen, *tisztán észjogi elvek* szerint az eddig mondottakhoz képest bizonyító erővel bír, a *tételes törvényhozásnak* mégis lehetnek elégséges okai arra, hogy az ily okmánytól magában az államban a szóban álló bizonyító erőt megvonja.

Az állami főhatalomnak legfontosabb feladatai közé tartozik kétségbevonhatlanul az is, hogy minél tökéletesebb pertörvények által oda hasson, miszerint a polgári peres ügyekben hozandó bírói ítéletek s határozatok ne csak a perbeli iratokban felhozott *ténybeli körülményekkel* egyezők, s mint mondani szokás, a perben bizonyított *tényálladéokra* illők, hanem az államban elismert, s *tételes törvények által szentesített jogelveknek* is megfelelők legyenek. — E tekinteten alapul különösen a perben álló feleknek abbeli kötelezettsége is, melynélfogva minden, a támasztott igény keletkezésére döntő befolyással bíró tényeket, *telhetőleg tökéletesen, határozottan és pontosan* a per bírójának tudomására hozni, s bizonyításaik által ezen tények iránt ő benne *hivatásszerű meggyőződést előidézni tartoznak*, hogy ez által teljes biztonsággal képessé tétessék, egy minden irányban igazságos és részrehajlás nélküli határozatot hozhatni; — e tekintetben azonban valamely „*instrumentum indiscretum*“ elégséges bizonyíték gyanánt nem szolgál, — s ha egy részről igaz marad is, hogy ily okmány — mint már mondtuk — a *kötelezettség közvetlen jogalapjára*, t. i. a magát általa lekötöző *adós akaratára* nézve elégséges bizonyítékul szolgálhat, ugy más részről azt sem lehet tagadni, miszerint ily okmányban — az *instrumentum indiscretumban* — nincsen meg azon *határozottság, pontosság és világosság vagy érthetőség*, melynek létezése a most mondottaknál fogva minden bizonyítási eszköznél oly annyira kívánatos, sőt szükséges is. — Mindazon esetekben t. i. — s ezen esetek száma valóban nem csekély, — hol a kötelezettség elvállalása s az ezt elismerő okmánynak a lekötözött részéről kiállítását nem egy és ugyanazon tényben esik össze, hanem az előbbi megelőzi ez utóbbit, mindezen esetekben mondom, az illető okmány mint *instrumentum indiscretum* tartalmazza ugyan a véghez ment jogügylet *eredményét* s elismeri az egyik fél által elvállalt *kötelezettséget*, de kétségben s bizonytalanságban hagyja magát a bírót azon *jogügylet* felett, melyből a kötelezettség bekövetkezettnek állítatik.

Hogy a felhozott bizonyíték ilyenmő hiányossága a bíró perbeni működésére nézve nem közönyös, az önkényt is kiviláglik, de még inkább szembeszökik, ha meggondoljuk, miszerint a *természeti kötelezettség* iránti *tisztán észjogi elvek* az államban nem általában véve vannak elfogadva, hanem a *tételes törvények* által szentesített nem kevés megszorítások s korlátozások közt.

Ha valamely okmány nem tartalmaz egyebet mint pl. e szavakat: „A. elismeri, hogy B.-nek 1000 ftal tartozik“, — vagy: „A. elismeri, hogy B.-nek szerződésileg 1000 frttal tartozik“, — ugy a bíró teljes biztossággal tulajdonképen meg sem ítélteti, vajjon A. és B. közt

egy *külsőleg hatályos és érvényes* kötelezettség fennáll-e vagy sem, s ennélfogva A.-nak B. ellenében az államban elismert s *külső jogi kényszer által* is valósítható joga van-e vagy sem? — A kérdéses okmányból a bíró bizonyossággal csak A.-nak abbeli *akaratát* ismerheti fel, mely szerint ez B.-nek 1000 ftal adósa, mely akaratki-fejezés a kötelezettségnek mindenesetre *természeti jogalapját* képezi; — vajjon azonban ebből *külső*, az államban is érvényes *polgári jogi* következmények származnak-e, ez már más kérdés, miután az állam *tételes törvényei* szerint nem képez minden *debitum naturale* már magában véve a *tételes törvények* szerint is mindig érvényes kötelezettséget, vagyis *debitum civile-t* ¹⁾.

Igy némely ajándékozási, játék-, fogadási és más egyéb szerződések bizonyos körülmények közt a *tételes törvény* előtt hatálytalanok, jöllehet a *természeti kötelezettséget* (*obligatio naturalis*) ily esetekben sem lehet tagadni.

Kétségbevonhatlan szükség forog tehát fenn arra nézve is, hogy a bíró a támasztott igény vagy valósítani kívánt jog ténybeli alapjairól telhető pontossággal informáltassék, s e szükség még sürgősebb, ha oly államot veszünk fel, a hol elv gyanánt áll az, hogy a bíró nem hivatalból, hanem mindig csak az érdekelt felek felszólítása és kérelme folytán járhat el, a hol tehát a bírótól a felmerülő hiányok pótlására irányzott hivatalos intézkedések vagy lépések megtételének lehetősége egyenesen meg van vonva.

Az eddig felhozott érvekhez járul még az *igazságügyi politika* egyik fontos argumentuma is.

Azon nézet mellett, mely szerint egy *instrumentum indiscretum* által is bebizonyítható valamely tartozás fennállása, nagyon könnyű lesz a feleknek oly jogügyleteket is foganatosítani s hatályosakká tenni, melyeket a törvény hatálytalanoknak tekint; csak adasson magának a hitelező azon esetekben, melyekben egy a törvények által el nem ismert követelési jogot akar valósítani, oly okmányt vagy kötelezvényt, melyben a tartozás különös jogalapja (*causa debendi*) bennfoglalva nincsen, s követelését bizonyára a legtöbb esetben sikeresítve látandja. Az alperes ugyanis nem mindig lesz képes a közötté és felperes közt fennforgó ügylet érvénytelenségét bebizonyítani, ő tehát az általa kiadott és ellene felhozott *instrumentum indiscretum* bizonyító erejének elfogadása mellett, ellenbizonyítékok hiányában el fogna marasztaltatni, holott az ellenkező elmélet szerint már az *instrumentum indiscretum* ellen felhozott pusztá *ellenmondása* által elmarasztaltatását elkerülhetné.

Ezen okoskodás ugyan felesleges óvatosságot látszik tartalmazni, miután ott is, hol a kötelezvényben a tartozás különös jogalapjának (*causa debendi*) megemlítve lennie kell, még mindig könnyű lesz a feleknek valamely *valótlan causa debendi* kitétele által a kötelezvényben a törvény rendelkezését kijátszani. De eltekintve attól, hogy minden emberi törvényt kijátszani lehet, mégis mindig nagy különbség van azon *eset* közt, midőn valamely törvény gonosz szándékból (*dolose*), s valamely érvénytelen jogügyletnek egy más, szinlett jogügylet általi palástolása által — a mi a felfedezés esetében különösen meg is büntethető — lett kijátszva, és azon *eset* közt, hol a *törvények maugok* szolgáltatnak kézhez a feleknek oly közegeket, melyek által ezek a törvények erejét zsibbaszthatják vagy talán végkép meg-hiusíthatják.

¹⁾ Ezen esetben a bíró tevékenységére nézve ez vagy amaz irányban szorosan véve valamely *praesumptio juris* sem lehet szabályozó vagy irányadó, miután — ha csak *tételes törvény* nem rendelkezik ez iránt — valamely az államban hatályosnak és érvényesnek elismert kötelezettségnek sem fennállása mellett, sem az *ellen* nem szól a *jogvételelem*.

B) A közönséges jog tételei¹⁾.

Ezen s ezekhez hasonló érvek szolgálhattak indokul arra, hogy a közönséges jog az *instrumentum indiscretum*-nak bizonyító erőt nem tulajdonít, s ez elvet²⁾ igazolva találjuk számos törvények által, melyek közül következők a legjelentékenyebbek:

a) Fr. 25. §. 4. D. 22. 3., s ez a kérdéses tárgyra vonatkozólag tulajdonképen a főtétel. E helyen világosan rendeltetik, miszerint egy *instrumentum indiscretum* felmutatása esetében a hitelező, vagyis az okmány felmutatója az igénybe vett tartozás valóságát bizonyítani tartozik, holott ha a felmutatott kötelezvény a tartozás különös jogalapját (*causa debendi*) magában foglalja, az adóst terheli az ellenbizonyíték, ő tartozik ugyanis bizonyítani, hogy az ellene igényelt tartozás fenn nem áll³⁾.

A felhozott okmány e szerint tehát csak az utóbbi esetben képez elégséges bizonyítékot.

b) Cap. 14. X. 2. 22., mely helyen csaknem ugyanazon szavakkal olvassuk azt, mit az a) alatt idézett hely tartalmaz. — E helylyel összefügg a Cap. 3. X. 2. 3.

c) Const. 13. Cod. 4. 30. — Ezen constitutio elrendeli, miszerint a hitelező, ha oly kötelezvényt mutat fel adósa ellen, melyben a *causa debendi* különösen meg van említve, minden további bizonyítás terhétől ment. Ebből most már a *contrario* következik, hogy azon esetben, hol ezen kellék fenn nem forog, — vagyis a kötelezvényben a *causa debendi* kitéve nincs, — a hitelező az adós ellen igénybe vett tartozást, illetőleg *annak fennállását* más uton-módon köteles bebizonyítani. — E helylyel összefügg a Const. 5. Cod. 4. 30.

d) Fr. 49. §. 2. D. 15. 1., hol szinte világosan ki van mondva, miszerint egy állítólagos kötelezettségnek az adós részéről írásbeli elismerése, ha nem foglalja magában a *causa debendi*-t, az okmány kibocsátóját nem kötelezi, — ellene nem bizonyít. Ezen elvet állítja fel

e) a Fr. 26. D. 39. 5. is, hol az adósságnak *causa debendi* nélküli írásbeli elismerése szinte elégtelen bizonyítéknak mondatik.

f) Novell. 136. cap. 6. — E helyen rendeltetik, miszerint az adós, ki az *Argentarius* által ellene felhozott számlát, melyben a *causa debendi* különösen meg van említve, sajátkezű aláírásával elismerte, rendszerint nincs feljogosítva arra, hogy hitelezőjétől a fennálló tartozás bővebb bizonyítását kívánhassa, s ebből ismét a *contrario* következik, hogy ott, hol a kötelezvényben vagy számlában a tartozás különös jogalapja bennfoglalva nincsen, az adós kívánságára a hitelező más uton-módon köteleztetik a tartozás valóságát az adós ellen bebizonyítani⁴⁾.

g) Fr. 27. D. 22. 3. — E helyen azon esetről van szó, midőn az örökhagyó végrendeletében valamely tartozást beismer, s azt annak hagyományozza, kinek ezzel adósa volt (*Legatum debiti*). — A hagyományost azonban ily okmányból csak akkor fog megilletni jogos igény a hagyatéki tömeg ellen, ha az örökhagyó tartozásának

¹⁾ Jelen értekezésünk feladatához és terjedelméhez képest e helyen a közönséges jognak az *instrumentum indiscretum*ra vonatkozó szabályait nem tárgyalhatjuk kimerítően, sem annak mindenirányban hatályát a polgári törvénykezésben nem merithetjük ki. Azért sem a közönséges jog által szabályozott polgári törvénykezés történelmi fejlődésére, sem az e tárgyra vonatkozó jogi irodalomra kimerítő tekintettel nem lehetünk, és csak azon törvényeket idézzük, melyek a felvett kérdés megoldására közvetlenül vonatkoznak s tüzetesen azzal foglalkoznak.

²⁾ Ezen elv alul kivételeket is állítanak fel a közönséges jog tanítói, — mely kivételes esetek azonban mindannyian vitások.

³⁾ Glück, az idézett helyen, 13. köt. 118. és 119. l. — 21. köt. 389. l. — A. D. Weber, Beiträge zu der Lehre von den Klagen und Einreden, zweites und drittes Stück, 81—84. l.

⁴⁾ Az *instrumentum indiscretum* bizonyító erejének hiánya itt annál kétségtelenebb, miután a Novell. 136. cap. 6. kivételképen még oly számla ellenében is megengedi az esküdelatiót, melyben a *causa debendi* különösen ki van téve.

jogalapját — a *causa debendi*-t, — vagyis azon körülményt be tudja bizonyítani, hogy az örökhagyó által a végrendeletben elismert összeg vagy összegek csakugyan a hagyományos vagyonából kerültek az örökhagyó vagyonához¹⁾.

h) Fr. 26. §. ult. D. 16. 3. — E tételből is kétségtelenül kitűnik, miszerint oly kötelezvény, melyben egy különös *causa debendi* nem foglaltatik, a kibocsátóra nézve kötelezettséget meg nem állapíthat.

i) Fr. 2. §. 3. D. 44. 4. — Ha valaki magának *sine causa* ígértetett valamit, s azután e *stipulatio* alapján indít pert, úgy ezen *frag.* szerint *exceptio doli*-nak van helye keresete ellen. Hogy azonban ezen *exceptiót*, a mennyiben valamely *instrumentum indiscretum* ellen használtatott, bizonyítani nem kell, — jöllehet különben a *dolus* az által, ki reá hivatkozik, mindig bebizonyítandó²⁾, az már az eddigiekből önkénynt folyik³⁾. — E helylyel összefügg ugyanazon *frag.* 5. §-a is (44. 4.).

k) Fr. 1. pr. és Fr. 3. D. 12. 7. — Ebből kitűnik, miszerint az adós, ki *sine causa* ígért valamit, a *condictio incerti* által felmenthette magát kötelezettsége alul, sőt kötelezvényét is visszakövetelhetette. — Ha tehát most már a hitelező egy, kezeiben levő *cautio indiscretá*-ra hivatkozik, úgy ez az adós *condictiójának* valóban legkevésbé sem áll ellen, hanem a hitelező köteles lesz az igénybe vett tartozást más uton-módon bebizonyítani az adós ellen⁴⁾. — E helylyel, valamint az i) alatti idézvénynyel összefügg a Constit. 15. Cod. 8. 41., továbbá a Constit. 3. Cod. 4. 5.

Az a)–k) pontok alatti idézvényekben foglalt nézete a közönséges jognak valamely *instrumentum indiscretum* bizonyító erejének hiánya iránt gyakorlatilag fontos igazolást talál a végrehajtási per tanaiban is.

A végrehajtási per köztudomásulag a gyakorlatnak (praxisnak) köszönheti eredetét, miután sem a római, sem a kánoni jog eziránt pozitív intézkedéseket nem tartalmaz⁵⁾.

A közönséges polgári jog úgy anyagi, mint alaki részének számos commentátorai ugyanis azt tartják⁶⁾, miszerint az *instrumentum indiscretum* valamely vég-

¹⁾ Az itt idézett hely ugyan tulajdonképen nem valamely *instrumentum indiscretum*ról szól, miután a végrendeletben a *causa debendi* ki van téve, — azonban ezen hely is szolgálhat az előbb mondottak igazolásául, annyiban, amennyiben kitűnik belőle az, hogy a római jog szerint a körülményekhez képest a *causa debendi* különös kitétele sem volt mindig elégséges az okmány teljes érvényességéhez, hanem annak még valamely *különös bizonyítás* által is kellett ezenfelül támogatatnia. Annál kevésbé bizonyítható tehát be valamely tartozás valósága és fennállása egy *instrumentum indiscretum* által, miután ennél az idézett *frag.* 27. végén olvasható és már előbb felemlített oka a bizonyítás hiányának sokkal nagyobb mérvben áll be, — s ez azon körülmény, melynél fogva ily okmányból nem lehet teljes bizonyossággal meg tudni, vajjon az adós részéről valamely törvényileg elismert kötelezettség csakugyan fennáll-e vagy sem?

Azonos intézkedést tartalmaz az osztrák polg. törvénykönyv is 665. §-ában. Vess össze e helyre vonatkozólag: Winiwarter, Bürgerliches Recht, III. köt.

²⁾ Fr. 18. §. 1. D. 22. 3. „Qui dolo dicit factum aliquid licet in exceptione, docere dolum admissum debet.”

³⁾ Azon kérdés azonban, vajjon a peres fél, ki ellen a másik egy *instrumentum indiscretum*ot hozott fel a perben, ennek bizonyító erejét különösen tagadni tartozik-e, vagy nem, s az *instrumentum indiscretum* ily ellenmondás nélkül is már magában véve nem alkalmas okmány-e a keresetlevél felszerelésére, — a római jog commentátorai közt nagyon vitás. Lásd: Hertel, az idézett helyen, cap. I. §. 2. et 10.

⁴⁾ Hertel, az idézett helyen Cap. I. §. 10. — Az itt felállított elmélettel nem ellenkezik a mit egész általánossággan olvasunk a *frag.* 40. pr. D. 2. 14. ezen szavaiban: „Tale pactum: profiteor, te non teneri, non in personam dirigitur sed, cum generale sit, locum inter haeredes quoque litigantes habebit.” — De feltéve is, hogy az idézett *frag.* 40. kivételt állít fel általános jogelvekből, épen ez által is a szabály megerősítést nyer minden más ki nem vett esetekben. *Exceptio enim firmat regulam in omnibus casibus non exceptis.*

⁵⁾ Gönner, Handbuch des gemeinen deutschen Processes. 4. köt. 194. l. — Martin, Lehrbuch des deutschen gemeinen bürgerlichen Processes, 11-ik kiadás, 259. §. — Linde, az idézett helyen, 360. §.

⁶⁾ Vess össze például: Glück, az idézett helyen, 22. köt. 57. — A. D. Weber, az idézett helyen 2-ik és 3-ik darab, 79. s köv. lap. — Bayer, Theorie der summarischen Prozesse, 2-ik kiadás 43. §., és Hertel, az idézett helyen, Cap. I. §. 2.

rehajtási kereset felszerelésére nem alkalmas okmány. Ezen vélemény alapja kétségen kívül abban keresendő, hogy a végrehajtási keresetben a követelés valódiságát (liquiditását) be kell bizonyítani, ezt pedig az ő véleményük szerint egy instrumentum indiscretum által nem lehet. Miután tehát a praxis ily módon következmény gyanánt az instrumentum indiscretum hiányosságát s a végrehajtási keresetlevél felszerelésére alkalmatlan voltát elismeri, elismeri egyúttal ezen következmény egyedüli okát is, s ez nem más, mint az instrumentum indiscretum bizonyító erejének hiánya, miáltal maga a praxis is a fennkifejtett tannak kétségbevonhatlan igazolásul szolgál¹⁾.

(Vége követk.)

EKMAYER ÁGOSTON,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

Néhány szerény észrevétel,

ingatlanokra vezetett végrehajtás körüli törvénykezési eljárásunk egynémely hiánya felett, — telekkönyvi szempontból.

Kétségtelen, hogy jelenleg fennálló törvénykezési eljárásunk egyik legmostohább oldala az ingatlan vagyona elrendelt végrehajtás volt, mert míg egynémely törvényszakas az ezen végrehajtásoknál követendő telekkönyvi bejegyzések eszközését nehezíté, — más oldalról részint a földbirtokos osztály érdekei nem voltak kellő érvényre emelve, részint némely esetben a hitelezők háttérbe szorításával az adósok árasztattak el rendkívüli kedvezményekkel.

En ezen eljárás elhanyagoltságának csak néhány esetét bátorodom bemutatni, — teszem pedig ezt részben azon okból is, mivel a m. igazságügy miniszteri törvényjavaslat sem volt e néhány esetet illetően kellő és megérdemelt tekintettel.

E hiányos esetek:

1. A biztosítási végrehajtásoknál az ingatlan vagyona nézve foganatosított zálogjogi előjegyzés.
2. A végrehajtási zálogjognak — végrehajtási okirat alapján lett bekeblezése.
3. Az árverési feltételeket megállapító, árverési határnapokat kitűző s kielégítési sorrendet meghatározó végzések elleni jogorvoslatok megengedhetősége.

E három eset képezte és képezi leginkább a jelzálogos hitelezők s főleg a jelzáloggal terhelt ingatlanok birtokosainak hátrányát; mert míg egyrészt sok esetben kétséges terhek jelzálogi bekebleztetését szüli, — másrészt a hitelezőt követeléséhez juthatásában akadályozza.

Tekintsük tehát az első esetet; t. i. a biztosítási végrehajtásoknál az ingatlan vagyona nézve eszközölt zálogjogi előjegyzést.

Ismert körülmény, minden a telekkönyvi eljárásban csak némileg jártas egyén előtt is, hogy biztosítási végrehajtás foganatosítását tanúsító foglalási jegyzőkönyv alapján történik a végrehajtás tárgyát képző követelés jelzálogi előjegyzése.

Az előjegyzés a biztosítási végrehajtással rokon feltehető jogot adván, e tekintetben még nem lehetne ezen eljárást rosszsalni.

Rosszalando egyedül a biztosítási végrehajtásnak az ingatlanokra lett foganatosítása, tehát maga a foglalási tény.

Kárhóztatandó pedig két okból; és pedig

- a) költségzaporítás, és
- b) idővesztés szempontjából.

¹⁾ Az imént említett vélemény is vitás. — Az instrumentum indiscretum azonban a végrehajtási kereset támaszthatásának elégséges alapjául tekinthetjük, s attól a bizonyító erőt annyiban még is megvonhatjuk, a mennyiben az alperes egyszerű ellenmondása folytán a bizonyítás terhe a felperesre rovatik. Hertel, az idézett helyen, Cap. I. §. 12.

A költség minden, nemcsak ingatlan, de ingó vagyona vezetett végrehajtásnál is tetemes, minek fő oka a hely színére lett kimenetel.

Idővesztés szintén közvetlen eredménye minden ily végrehajtásnak, mert igaz ugyan, hogy a biztosítási végrehajtások mindenütt és mindig praefereus tárgyakul tekintetnek; azonban csak egy napi, sokszor egy fél napi késedelem elég arra, — mi pedig minden ilyen, kivált távolabb fekvő ingatlanra vezetett végrehajtás szükségképeni követelménye, — hogy a jóhiszemű hitelező, akár terhelés, akár tulajdonjogi átruházás által minden biztosítékától megfosztassék.

E tekintetben tehát igénytelen véleményem szerint:

Mellőzendő volna az ingatlan vagyona vezetendő biztosítási végrehajtásoknál a foglalási tény, hanem eszközölné e jogcselekvényt mindig a biztosítási végrehajtást elrendelő bíróság azzal, hogy a biztosítási végrehajtást kérő folyamodás egy példányát a reávezetendő végzéssel együtt azon telekkönyvi hatósághoz, melynek kerületében a jelzálogul kijelölt alperesi ingatlan fekszik, — hivatalból tenné át; — e hatóság azután a nyert végzés alapján eszközölhetné a veszélyeztetett követelésnek a kijelölt ingatlanrai zálogjogi előjegyzését; önkényt értetődő, hogy a biztosítási végrehajtásérti kérvényben a jelzálogul kijelölt ingatlanok mind telekjegyzőkönyvi, mind helyrajzi számaik megemlékezésével határozottan körülírandók volnának.

Mint előbb is megjegyzém, ezen eljárás előnyösebb lenne mind az adós, mind a hitelezőre nézve; az előbbinek költségeit, — az utóbbinak, az időmulasztásból eredhető veszélyét kevesbítvén.

E módosítás ellen egyedül azon kifogás merülhetne fel, hogy a biztosítási végrehajtás folytán, a foglalási tény már teljesítve lévén, a kielégítési végrehajtás a már biztosítással lefoglalt ingatlanra csak becslésére szorítkozik; — tehát a fenti változtatás által a foglalás ténye mellőztetvén, ennek a kielégítési végrehajtásnál kellene foganatosíttatnia.

E nehézség azonban a fentebb elősorolt előnyökkel szemben teljesen elenyészlik; mert a már biztosítással zálogjogi előjegyzéssel terhelt ingatlanra a kielégítési végrehajtáskori zálogolása és becslése amugy is egyszerűre történik, e szerint egy foglalás tetemes költsége mindenesetre meg leendő takarítva.

Nem hiszem tehát, hogy az általam ajánlott módosítás bárkinek is kárával történjék, sőt — mint fentebb eléggé kifejtettem, — csak előnyt eredményezhet.

Most áttérek az elől említett második esetre, t. i. a végrehajtási zálogjognak — végrehajtási okirat alapján lett bekeblezése körüli eljárás hiányaira.

Ugyanis az id. törv. szabályok 123. §-a azt rendeli: hogy a végrehajtási zálogjog a végrehajtásról felvett jegyzőkönyv alapján keblezendő be, a nélkül, hogy tekintettel lenne azon körülményre, nincs-e a végrehajtási összeg a kötvény vagy váltó alapján már jelzálogilag bekeblezve?

E törvény betűje tehát könnyen arra kényszerítheti a bírót, hogy vagy a beküldött végrehajtási jegyzőkönyvet a rangsorozat feltüntetése végett pusztán feljegyezve, az iratokat, az eredeti okirat bemutatása végett illetőségükhöz visszaküldje, mi a félnek ismét tetemes idejét rabolja el; — vagy pedig hogy a végrehajtási jegyzőkönyv alapján oly kölcsönösszegre nézve kebletse be a zálogjogot, mely összeg kötvény vagy váltó alapján már egyszer jelzálogilag bekebleztetett.

Sarkelve a törvénynek, hogy senki többel, mint a mennyinek eltérésére köteles, ne terheltethessék.

S nem homlokegyenest ellenkezik-e a fentebbi eset e sarkelvvel? Nincs-e jogtalanul kétszer terhelve egy

oly földbirtokos, kinek ingatlan vagyonára ugyanazon követelés kötvény és végrehajtási jegyzőkönyv alapján kétszer kebleztetik be?

Oly egyszerű a felelet e kérdésre, hogy önkényt foly belőle e hiány orvoslását célzó ezen véleményem:

Módosíttatnék akképen a fentemlített törvénytörvényszakasz, miszerint a végrehajtó bíró köteles legyen, az ingatlan vagyonra foganatosított végrehajtásról fölvett jegyzőkönyv kapcsán a peres összeg alapját képző okiratot is — legyen az kötvény, avagy váltó — eredetben, a mennyiben pedig ez nem lehetséges — hiteles másolatban a telekkönyvi hatósághoz bemutatni, hogy így megbíráható lenne: van-e már a követelés zálogjogilag biztosítva, szóval hogy az összkövetlés, vagy csak a per és végrehajtási költségek keblezendők e be zálogjogilag?

Nem kevesebb zavar lesz egyébként kikerülve ez által az így kétszeresen bekeblezett követelések nyilvánkönyvi kitörlésénél is, mert ez esetben az ily követelések ugyanazonossága külön igazolandó, mi nemcsak idővesztés, de költséggel is jár.

Szintén oly módosítvány ez, mely hasznát igen, de kárt kinek sem okozhat, a mi pedig az eredeti okirat, vagy hiteles másolat előszerzési nehézségeit illeti, ezeknek a törvénykezési eljárás szabatosága érdekében el kell enyészniök.

Áttérek végre a harmadik esetre, mi talán mindkét első felülmulta fontosságánál fogva, de égető szükségességére nézve is jóval megelőzte azokat.

Ez az árverési feltételeket megállapító, árverési határnapokat kitűző és kielégítési sorrendet meghatározó végzések elleni jogorvoslatok megengedhetősége.

Nem hiszem, hogy szükséges volna elmondanom, miszerint a több jelzáloggal terhelt ingatlan birtok iránti árverési feltételek megállapítása, határidők kitűzése és kifizetési sorrend meghatározása iránt a becslés eszközése után a telekkönyvi hatóság határnapot tűz; erre fel- s alperest a jelzálogos hitelezők és összes érdeklettekkel együtt megidézi; szóval e tárgyalással egyesítetik a telekkönyvi és polgári perrendszerü eljárás.

Etárgyalásra az érdeklettek, tehát az alperes is, tetzés szerint meg- vagy meg nem jelenhetnek; a megjelent felek javaslatba hozzák az árverési feltételeket, határnapokat és kifizetési sorrendet, mi fölött a telekkönyvi hatóság végzésileg határoz.

E végzés ellen azután jogában áll alperesnek a törvényes 3 napi határidő alatt felfolyamodni s bármily indokból teszi ezt, az árverésre nézve felfüggesztő hatással bír.

E pont az, hol a polgári perrendszerü eljárással egyesített telekkönyvi eljárás egymástól ismét, és pedig a jelzálogos hitelezők érzékeny kárára — elválasztatik.

Mert a polgári törvénykezési eljárás szerint ha a szabályszerűen megidézett alperes a tárgyalásra meg nem jelen, — mint makacs, elmarasztaltik, s a törvény a megjelent fél elődását mondja ki zsinór-mértékül veendőnek.

Szóval, ha alperes a tárgyalásra meg nem jelen, az ott felperes által előadottakba beleegyezettnek tekintetik.

S e minden tekintetben igazság és méltányra alapított sarkelv minden rendü törvénykezési eljárás által szentesítettett.

Azonban a fentebb körülírt tárgyalásnál e sarkelv érvényre nem emelkedik, mert jelenjen vagy ne jelenjen bár meg a szabályszerűen megidézett alperes a tárgyalásra, azért a tárgyalás folytán történtek fölött hozott végzés ellen közbevetett felfolyamodása az árverést felfüggeszti.

E tekintetben tehát égető szükség lett volna a tör-

vénnyjavítás, mert ha tekintetbe vesszük egy végrehajtási eljárásán át a felfolyamodhatás hosszú sorát, bizonyára bámulnunk kell még meglevő közhitelünk fölött is, holott ez sem áll a legjobb lábon, mit pedig a lehetőleg emelni törvényhozóink elodázhatlan kötelessége.

E tekintetben tehát szerény véleményem szerint:

Kimondandó lett volna, miszerint felfolyamodásnak árverési feltételeket megállapító, árverési határnapokat kitűző s kifizetési sorrendet meghatározó végzés ellen csak az esetben van helye, ha az e végre kitűzött tárgyalásra alperes megjelen, s a végzésben — a jegyzőkönyvbe írtatott kifogásai mellőztetnek; magában értetődően, hogy megjelenése s általa a tárgyalási jegyzőkönyvnek észrevétel nélküli aláírása az abban foglaltakba lett bele-nyugvásaként tekintetvén, őt a felfolyamodhatás jogorvoslatától szintén elzárja.

Hogy e módosítás a hitelezők érdekét mennyire emelné, a mellett, hogy az igazság és méltányosságnak is inkább megfelelne, — ezt, úgy hiszem, mondanom sem kell, és ép azért, midőn e három eset felett igénytelen nézeteimet előterjeszteni bátorzkodtam, ezt azon célból tettem, hogy az összes jogtudó közönség bírálata alá bocsáthassam, mennyire szükséges a nevezett hiányok orvoslása, mit egyébként úgyhiszem, velem együtt az érdeklettek mindegyike hön óhajt.

IVÁNYOS PÁL,

pestm. közp. aljegyző s telekk. segédelőadó.

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

(Folytatás.)

Hatodik czím: A perorvoslatokról.

II. A felebbezési perorvoslatnak általában az ügy érdemét eldöntő ítéletek ellen levén helye, jöllehet ezen perorvoslat lényege főleg abban áll, hogy a végrehajtásra nézve elhalasztó joghatálylyal birjon, vagyis hogy a felebbezett perek felterjesztése a felsőbb bíróságokhoz birtokon belül történjék, mindazáltal helyes, s a perlekedő felek kölcsönös érdekeit egyaránt szem előtt tartó azon jogszabály, hogy a végrehajtást elhalasztó joghatálylyal minden kivétel nélkül csak az elsőbíróság ítélete ellen törvényes időben bejelentett felebbezés birjon, és pedig csupán a rendes eljárásnál, a másodbírósági ítélet ellen közbevetett további felebbezés elhalasztó joghatálya pedig már csak oly esetekre szorítkozzék, ha és a mennyiben a másodbíróság az elsőbíróság ítéletét megváltoztatta, vagyis midőn valamint a felperes, úgy az alperes ügyét az alsóbb bírósági ítéletek egyenlően támogatják; — ellenben ha a két alsóbb bíróság — bár különböző indokokból — de érdemileg egyenlően, tehát akár a felperest keresetétől elmozdítólag, akár az alperest a keresetben elmarasztalólag ítél, a harmad-, mint legfőbb bírósághoz rendkívüli felebbezés útja ugyan sem a felperes, sem az alperes előtt elzárva ne legyen, mindazáltal a mennyiben az ítéletek marasztalók, a nyertes fél, két bíróság által megítélt jogait, vesztes ügyfele irányában kielégítési végrehajtás útján érvényesíthesse.

Ezen jogelveket látjuk a javaslatba hozott törvénykezési rendtartás 218. és 226. §§-aiban és a 271. §. b) pontjában megállapítva, s ha már ezen elveket régibb felebbezési rendszerünkkel egybevetjük, úgy tapasztaljuk, hogy midőn a javaslat szerint a rendes eljárásban minden elsőbírósági ítélet ellen kivétel és megszorítás nélkül birtokon belül van helye a felebbezésnek a másodbírósághoz, hová a felebbezett perek eredetiben, s a

222. §-hoz képest 8 nap alatt felterjesztendők, régibb törvényeink és törvénykezési gyakorlatunk szerint a királyi táblához felebbezés nemcsak azáltal volt nehezítve, hogy a felebbezett perek a felebbezők költségén, hiteles másolatokban terjesztettek fel a királyi táblához, s itt szinte költséges idézés mellett újra felvételtek, hanem a rendszer különösen a tekintetben is sérelmes volt, hogy a birtokon belüli felebbezés, még a megyei törvényszékek és kerületi táblák előtt elsőfolyamódásilag indított perekben is, szerfelett meg volt szorítva, s ezen lényeges perorvoslat jótékonyosságával leginkább csak a birtokos és vagyonos osztály élhetett, a mennyiben a birtokon belüli felebbezhetőség a királyi táblához kivételesen csupán a természetüknél fogva nagyobb jelentőségű s tetemes pénzbeli értéket tárgyzó pereknél volt megengedve, — a többi felebbezett perek pedig csak a kielégítési végrehajtás tényleges megtörténte után voltak a királyi táblához felterjeszthetők; mi viszont a gyakran számos évek múlva elrendelt, s e miatt már harmadik személyeket sujtó visszvégrehajtások nagy számát idézte elő; azonban ezen késői visszvégrehajtások a nyertes feleket csak gyéren vigasztalták meg, mert azok a felebbezett perekből sokszor kihaltak, vagy már koldusbotra jutva élvezhették a főtörvényszéki kedvező ítéletek sikerét; — mennyivel helyesebb és következetesebb ennél a javaslatba hozott felebbezési rendszer, mely az írásbeli eljárásnál a perek között, ezeknek sem természete, sem tárgya tekintetében különbséget nem tévén, a szegényektől épen úgy nem vonja el csekélyebb pereikben a birtokon belüli felebbezés jótéteményét, mint ezt a birtokos és gazdag perlekedőknek jelentékeny jogügyeiben megengedi;

a mennyiben viszont régibb törvénykezési rendszerünk szerint a királyi táblától minden polgári perekben meg volt a felebbezés a hétszemélyes táblához engedve, és pedig *birtokon belől*, ezen általános jogelv és törvénykezési gyakorlat is egyik főérvül szolgál arra, hogy a harmadbíróshoz fellebbezés útja, habár — az alsóbb bíróságok egybehangzó ítéletei ellen — csak birtokon kívül, elzárva ne legyen, — azonban valamint régibb törvényeink a vakmerően és daczból perlekedő feleket a hétszemélyes tábla által kiszabott pénzbírság alá vetették, ezen büntetés a felebbezési perorvoslattal bosszantásból s így roszhiszemüleg visszaélők ellen ezentul is alkalmaztassék a harmad-bíróshoz által, — de a mennyiben a miniszteri javaslat 227-dik §-a mindazon ügyfeleket, kik két egyenlő ítélet ellen további felebbezéssel élnek, ha felebbezésünyük a harmad-bíróshoz is elvettetik, minden kivétel nélkül mint konok perlekedőket tekinti, — s pénzbírsággal büntettetni rendeli, ezen általános jogszabály aggályosnak s kelletén túl szigorúnak tűnik fel, minél fogva oda volna módosítandó, hogy a pénzbeli büntetésnek csak akkor lehet helye, ha a harmadbíróshoz az illető per körülményeiből igazolva találja, hogy a két egyenlő ítélet ellen további felebbezéssel élő fél valóban konokságból, vagyis ellenfele és a törvényes bíróságok elleni daczból s bosszantásból vakmerően nyult a rendkívüli felebbezés perorvoslatához, s így roszhiszeműségben forog, tehát a perorvoslat használata által bűnös visszaélést követett el, mert a 227-ik §. betű szerinti szigorú alkalmazása gyakorlatilag megfosztaná a perlekedő feleket azon jótéteménytől, melyet nekik a 226-ik §. biztosít, s kivált a szegényebb sorsú felek, s ezeknek ügyvédei igen gyakran jöhetnének oly sajnós helyzetbe, hogy bár ügyöknek igazságáról valóban meg vannak győződve, vagy legalább az ellenfél ügyének jogosságát s igazságát kétségbe vonni alapos okuk van, s így az alsóbb bíróságok elmozdító vagy elmarasztaló egyező ítéleteinek indokaiban teljes meg-

nyugvást nem találhatnak, az őket fenyegető érzékeny pénzbüntetéstől félelem miatt a további felebbezés megengedett perorvoslatát felhasználni nem merik, s így — az ügyvédek sem örömet kockáztatván a maguk tekintélyét, de az ügy végkimeneteléről becsülettel jót sem állhatván, sok szegényebb sorsú perlekedők tényleg elcsúsznának azon jótéteménytől, hogy jogügyeikben a legfőbb bíróság mondhaszon ítéletet, melyben pedig — habár reájok nézve nem volna is kedvező — valószínűleg meg fognának nyugodni, — míg más részről a vagyonos és gazdag peres feleket a 300 forintig terjedhető pénzbírság a rendkívüli felebbezéstől bajosan fogja visszatartóztatni.

Hogy ezen állapot figyelmet érdemel, s hogy főleg nálunk, kik a közel múlt időkben a magán polgári törvények uralma tekintetében is annyi hányattatáson és elvi változásokon mentünk keresztül, különösen azon óhajtván várt időpont bekövetkeztéig, míg a codificált rendszeres anyagi törvények előnyét élvezhetjük, a legfőbb bírósághoz hivatkozhatóság útját nem tanácsos szerfölött megnehezíteni, illetőleg a szegényebb honpolgárok előtt gyakorlatilag elzárni, mutatja azon köztudomásra levő körülmény, hogy hazai törvényeink hatályának az 1861-dik évben történt visszaállítása óta, vajmi nagy számmal fordulnak elő oly jogi esetek, melyeket a hétszemélyes tábla az alsóbb bíróságok egyező ítéleteitől érdemileg különbözően döntött el, s hogy e mellett szinte jelentékeny azon felebbezett perek száma, melyekben az ügy érdemére nézve a hétszemélyes tábla egészen más jogelvekből hagyta helyben az alsóbb bírósági egyező ítéleteket; nem volna tehát jogos valamely peres felet, habár két egyenlő ítélet ellen további felebbezéssel élt is, s rendkívüli felebbezése harmadbíróshoz elvettetik is, eo ipso konokul perlekedőnek bélyegezni, s mint ilyet pénzbeli büntetéssel sujtani.

(Folyt. köv.)

TÓTH LAJOS, hit. ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI RÉSZ.

Kártérítés, szavatosság, felebbezés harmadik személy részéről.

(Vége.)

Ezen ítélet ellen a felperesek ismét, és pedig semmisségi panasszal egybekötött felebbezéssel éltek a főméltóságú hétszemélyes táblára, semmisségi panasszal azért, mert a kir. ítélő tábla, midőn daczára annak, hogy alperesek a megyei törvényszék ítélete ellen felperesek kártérítési jogának megállapítása miatt nem éltek felebbezéssel, tehát a törvényszéki ítéletet e tekintetben magokra nézve sérelmesnek nem tekintették és azt megváltoztatni nem kívánták, — mégis kimondotta, hogy felpereseknek kártérítési joguk nincsen, *a felek kérelmének túl terjeszkedett*

felebbezéssel a következő indokokból

a) mert a Pestmegyei tvszék felperesek kár, illetőleg elmaradt haszon-megtérítése iránti kereseti jogát megállapítván, alperesek pedig ezen ítélet ellen felebbezéssel nem élvén, a pestmegyei trvszék *érintett határozata jogerejűvé vált, a tekintetes kir. ítélő tábla azon többé nem változtathatott*, és csak azon kérdésben ítéltetett, vajjon felperesek a kereseti kártérítési összegek alperesektől vagy azok szavatóságától követelhetik,

b) mert felperesek keresetüket azon ténykörülményre alapítván, hogy alperesek a malomárkot, melyben a Rákos vize a felperesek által 1853 és 1854-ben bérben tartott malmokról alperesek malmára lefolyik, melyet ennél fogva alperesek, mint ezen malomárok tulajdonosai kitisztíttatni természetsszerűleg kötelesek voltak, bírói megintés és számtalan ígéretek daczára kitisztíttatni a keresetlevélben kitett idő alatt elmulasztották, hogy a malomárok innen eredő eliszapoltsága miatt a víz lefolyásában gátoltatott, felperesek malmára visszaszorult, és felperesek ennek következtében nem örülhettek, és ezen ténykörülmények részint alperesek beismerése, részint az A. B. C. D.

és E. alattiakkal bizonyítva lévén, a tekintetes kir. ítélő táblának, még ha felperesek kereseti joga feletti határozat szüksége felforgott volna is, a felperesi kártérítési keresetet megítélni kellett volna;

c) mert a neheztelt kir. ítélő táblai ítélet azon indokra fektetett, mintha felperesek azt, hogy alperesek a malomárkot szerződésnél vagy más jogviszonynál fogva kitisztítani tartoztak, be nem bizonyították volna, a perbeli szóváltásokkal hol alperesek árok tisztításai kötelezettségeket magok beismerték, és hol a felperesek az A. B. C. D. és E. alatti okmányokkal károsíttatásukat bebizonyították, ellenkezik és a ptk. 1295. §-ának, mely szerint mindenki jogosítva van a kártevőtől azon kár megtérítését követelni, melyet ez neki vétke által okozott, okoztatott bár a kár valami szerződési kötelezettség megszegése által, vagy a szerződésre való vonatkozás nélkül — figyelmen kívül hagyásával keletkezett;

d) mert a kir. tábla azon kérdésben, vajjon felperesek az alperesek által nem felebbezett megyetörvényszéki ítélettel jogérvényesen megállapított kártérítési követelésükben alperesek vagy azok szavatos, Schröder Györgyné marasztalando, nem határozott, holott csak azon kérdés képezte volna felperesek felebbezése következtében az eldöntés tárgyát a kir. ítélő táblának, a törvényszék intézkedése, mely szerint felperesek kártérítési követelésében alperesek helyett Schröder Györgyné marasztaltatott, felperesekre sérelmes és törvénybe ütköző lévén, annak megváltoztatása mellett, a felperesi keresetben alpereseket marasztalni kellett volna.

Kéri a kir. táblai ítéletet a főméltóságú hétszemélyes tábla által megsemmisíteni, ha a semmiségi panasz figyelembe nem jöhetne, a kir. ítélő tábla ítéletét megváltoztatni és a kereseti kártérítésben alpereseket marasztalni.

A közlött jogeset figyelmünket érdemi, azon elvi kérdések miatt, melyek abban a főméltóságú hétszemélyes táblának, más hasonló esetekben zsinórmértékül szolgálendő, eldöntése alá jövendnek.

A főméltóságú hétszemélyes táblának ugyanis a közlött jogesetben el kellend döntenie.

a) Azon kérdést, vajjon a tekintetes kir. ítélő tábla jogosítva volt-e a pestmegyei törvényszék, alperesek által nem felebbezett ítéletét, illetőleg ezen ítélet sem felperesek, sem alperesek által nem felebbezett *azon részét, mely a felperesek kártérítési jogát megállapította*, hivatalból, vagy a perben nem állott szavatos felebbezése következtében alperesek javára megváltoztatni, és illetőleg azon kérdést, van-e kártérítésnek helye vagy nem, melynek a pestmegyei törvényszék által történt módton eldöntésében alperesek megnyugodtak, újabb bírói eldöntés tárgyává tenni, — vagyis vajjon a felebbviteli bíróságnak általában jogában áll-e, az alsóbb bíróság a peres felek által nem felebbezett ítéletét vagy alsóbb bírósági ítélet valamely a peres felek által nem felebbezett részét hivatalból vagy harmadik a perben nem állott, habár kimenetelében érdekelt személy felebbezése következtében, *nem felebbező peres fél javára* megváltoztatni.

b) A főméltóságú hétszemélyes táblának a közlött jogesetben a felett kellend ítélnie, hogy alperesek tartoztak-e a malomárkot, melynek eliszaposodása a felperesek malmán való őrlést lehetetlenítette, kitisztítani, és alperesek kötelesek-e a tisztítás elmulasztása miatt felpereseknek támadt kárt megtéríteni, habár az ároktisztítás elmulasztása szerződészerű kötelezettség megszegését nem tartalmazza, vagyis tartozik-e a tulajdonos tulajdoni jogát különbeni felelősség terhe alatt úgy gyakorolni, hogy harmadik személyeknek kárt ne okozzon.

c) A főméltóságú hétszemélyes táblának végre ítéletet kellend a közlött jogesetben mondani a felett, hogy helyesen ítélt-e a pestmegyei törvényszék, midőn felperesek részére Schröder Györgynét marasztalta el az árok kitisztításának elmulasztása folytán felperesek által szenvedett kár megtérítésében, vagyis, hogyha valamely perben az alperes szavatosra hivatkozik, a felperesi követelés az alperes, vagy a szavatos ellen ítélandó-e meg.

Miként döntendi el legfelsőbb felebbviteli és semmisítő törvényszékünk ezen kérdéseket, azt annak idején a hozandó hétszemélyes táblai ítélet közzétételével közlendjük. Addig is azonban míg azt tehetnők, megkísértjük a közlött jogeset alkalmából, a fennebbi jogi kérdések tekintetében saját nézeteinket röviden kifejteni.

Ad a) Az első, a fentebbiek szerint a főméltóságú hétszemélyes tábla által eldöntendő, kérdésre nézve nézetünk az,

miként a felebbviteli bíróság az alsóbb bíróság ítéletét, vagy annak valamely részét, ha az ellen *maguk a peres felek* felebbezéssel nem éltek, — sem hivatalból, sem harmadik, bár a per kimenetelében érdekelt személy felebbezése folytán meg nem változtathatja. Ezen nézetünket a következőkre alapítjuk:

Ugyanis a polgári perek tárgyát a peres felek *elidegeníthető*, azaz oly jogai képezik, a melyekre nézve szabadságukban áll azokat érvényesíteni, vagy róluk mások kedvéért lemondani. *A polgári perben tehát a peres felek peressé vált jogaik feletti szabad intézkedésben sem a bíró, sem harmad személyek által nem korlátozhatók.*

Nehogy a honpolgárok elidegeníthető jogaik feletti szabad intézkedési tehetsége korlátoztassék, a legtöbb európai törvényhozás ¹⁾ a polgári pert *nem a nyomozási elméletre* (Untersuchungs-Maxime), mely szerint a bíró magánjogi ügyekben is hivatalból eljárhat, s ha valamely ügy egyszer elébe terjesztett, mindent tehet és elkövethet, mit a tényállás felvilágosítására és a peres jogviszony helyes megítélésére czélszerűnek vagy szükségesnek tart, — hanem a *tárgyalási elméletre* (Verhandlungs-Maxime) fektette, mely szerint a bíró, ha a felek által valamely peres ügy elébe vitetett is, soha hivatalból a per intézésébe be nem folyhat, kivéve, a mennyiben a perrend szabályainak megtartása feletti felügyelet magával hozza, *hanem mindenben s mindenre nézve a peres felek kérelméhez van kötve* ²⁾.

Ha a felebbviteli bíróság az alsóbb bíróság ítéletét, vagy ennek valamely részét akár hivatalból, akár valamely a perben nem álló harmadik személy kérelme folytán megváltoztatja, akkor, midőn a *peres felek* azt nem felebbezték, következésképpen abba belenyugodtak, — sérti a peres felek elidegeníthető jogaik feletti szabad intézkedési tehetségét.

A felebbviteli bíró e szerint a felek elidegeníthető jogaik feletti szabad intézkedési képességénél fogva *maguk a peres felek* által nem felebbezett alsóbírói ítéleteket vagy ítéleti pontokat *sem hivatalból, sem harmadik a perben nem álló személy kérelmére* meg nem változtathatja, a nélkül hogy semmiségi okot ne szolgáltatasson.

A tettes kir. ítélő tábla tehát szintén helytelenül és törvénytelenül járt el, midőn a közlött jogesetben a pestmegyei törvényszéki ítéletet alperesek javára megváltoztatta, a tettes kir. ítélő táblának meggyőződésünk szerint a pestmegyei törvényszéki ítélet azon részét, mely a felperesek kártérítési jogát megállapította, felülvizsgálni, s a kártérítési jog létezése vagy nemlétezése kérdésében újból ítélni sem hivatalból, sem Schröder Györgyné felebbezése következtében nem volt joga, a közlött esetben annál kevésbbé, mert az osztrák polgári perrendtartásnak (mely a fennforgó ügy 1854-ben indíttatván, itt alkalmazást talál) 323. és 324. §§, de a nálunk jelenleg érvényes törvénykezési rendtartás szabályai, nevezetesen az id. törv. szab. 98. és 99. §§-ai szerint is minden ítélet vagy ítéleti pont, mely ellen a peres felek felebbezéssel nem élnek, jogérvényesnek, s a nem felebbező fél ellen, több pertársak közt, hacsak néhányan felebbezték, a nem felebbező pertársak ellen teljesen jogerejűnek s végrehajthatónak tekintendő, Schröder Györgyné pedig a fennforgó esetben mint fél vagy pertárs a perben nem állott, sőt a pert alperesekkel közösen sem vezették, egészen a peren kívül álló személy.

Ad b) A második kérdés e tekintetben, mely azonban csak akkor képezendi a főmlgu hétszemélyes tábla általi eldöntés tárgyát, ha általa a tettes kir. ítélő tábla ítéletének azon része, mely szerint magát a pestmegyei tszék ítéletének alperesek javára megváltoztatására jogosítottnak tekintette, — fennebb kifejtett nézeteinkkel ellenkezőleg, — helybenhagyandónak találattik, — nézetünk a következő:

Miután a jog fogalma nem korlátlan, hanem az együttlét általános feltételei által korlátozott cselekvési szabadságot jelent ³⁾, ennél fogva már észjogi elvek szerint kiki őt illető jogait csak úgy s oly mérvben gyakorolhatja, ha és a mennyiben másokat hasonló jogaik gyakorlásában nem gátolja s mások hasonló jogainak fennállását nem lehetetleníti, de ellenben tartozik óvakodni minden oly cselekvény vagy mulasztástól, mely által mások jogai csorbát szenvednének.

¹⁾ Ezen elméletre alapított az 1787-diki porosz általános perrendtartás, melynek behozására nagy befolyással volt II. Frigyes az ügyvédek elleni ellenszenv.

²⁾ A két elmélet bővebb fejtegetését lásd Haimertl „Magazin für Rechts- und Staatswissenschaft.“ Prága, 1850. I. kötet, 25—44 l. — Rossbach „Philosophie und Gerechtigkeits-Pflege.“ Würzburg, 1847. 89—152 l.

³⁾ Lásd Krug „Dikalogie“ 19. l. — Pauler „Észjogi alaptan.“ Pest, 1854. 15. és 16. §§.

Ezeket a közlött jogesetre alkalmazva, miután felperesek, a mint az birói szemlével és szakértőkkel bizonyítatik, az általuk bérben tartott isaszeghi malmokat csak úgy használhatják, ha a malomárok, melyen a víz a felperesi malmokról alperesek malmára lefolyik, tisztán tartatik és alperesek által beiszapolni nem engedtetik, ellenben malmaik használata és az azokon öröklhetés az árok kitisztításának elmulasztása által lehetetlenné tétetik, alperesek az ő tulajdonukat képező malomárkot kitisztíttatni természetesen, különös szerződésbeli lekötözés nélkül is tartoztak, és pedig annival bizonyosabban, mert az általunk fentebb kifejtett elvek a polg. tkv. 364. §-ában, melynek értelme szerint „a tulajdoni jog gyakorlatának csak annyiban van helye, a mennyiben az sem harmadik személy jogaiba nem vág, sem a közjó fenntartása és előmozdítása végett a törvényekben rendelt korlátokon túl nem megy” — kétségtelenül érvényesítve vannak.

Ezen kötelezettségüket egyébiránt a közlött jogesetben maguk alperesek sem vonták kétségbe, sőt tetteleg már azáltal is beismerték, hogyszavatossági perbe fogott Schröder Györgynét a kérdéses malomárok kitisztításának helyettük leendő teljesítésére maguk irányában szerződés által lekötöztették.

A ki más jogai gyakorlatában valamely tette vagy mulasztása által tudva gátol, ettől jogosan megkívánható, hogy az ő tette vagy mulasztása következtében másnak keletkezett kárt meg is térítse, — miután nem egyeznék meg az igazsággal, hogy az ily kárt az ártatlan szenvedje.

Ezen elvet a közlött jogesetre alkalmazva, alperesek okvetlenül kötelesek felpereseknek az árok kitisztításának elmulasztása által szenvedett kárt megtéríteni, annival bizonyosabban, mert felperesek által a tisztítás végett bíróság megintetvén, s így az eszközölt birói megintés folytán azt, hogy felperesek az árok kitisztításának elmulasztása miatt károsodnak, jól tudván, az árkot mégis ki nem tisztítván, vétkes mulasztást követtek el, melyről a polg. tkv. 1298. §-a is rendel: „Mindenki jogosítva van a kártevőtől azon kár megtérítését követelni, melyet az neki vétke által okozott, okoztatott bár a kár valami szerződési köteleesség megszegése által, vagy szerződésre való vonatkozás nélkül.”

Ad c) A harmadik kérdés tekintetében nézetünket röviden a következőkben foglaljuk össze:

Miután a szavatolási jog és kötelezettség terhes szerződéseknél következménye, a szerződések természetéből pedig folyik, hogy másokra, mint a szerződő felekre jogokat vagy kötelezettségeket nem háríthatnak, ennél fogva sem a szavatolási jog, sem a szavatolási köteleesség másokra, mint a szerződő felekre ki nem terjedhet, miután továbbá, a ki jogot szerzett, valamit egy bizonyos személytől követelni, akarata ellenére nem kötelezhető arra, hogy a teljesítést a kötelezett személy helyett harmadik személytől fogadja el, a mi elméletileg szerzett jogának korlátozása volna, mely természeti jogelvek szerint nem igazolható, gyakorlatilag keresztülvive pedig oda vezetne, hogy minden fizetni képes adós fizetésre képtelen szavatossá hivatkozás által a jóhiszemű követelő követelését kijátszhatná, annál fogva oly esetben, midőn az alperes szavatossá hivatkozik s ennek szavatolási köteleességét igazolja, a szavatossá csak alperes kármentesítésére kötelezhető, de nem marasztalható el a felperes követelésében, ki szavatossá jogviszonyban nem állván, tőle bármit követelni jogosítva nincs is, ki azonkívül követelési jogot nem szavatossá, hanem alperes ellen szerezvén, egyenesen az alperes általi teljesítést kívánhatja. Azért a közlött esetben is a pestmegyei tszéknek a felperesi megállapított kárterítési követelést nem Schröder Györgyné, hanem alperesek ellen kellett volna megítélni, és ítélete, midőn a szavatossá marasztalta, a fennebbi általános jogelvekbe, ugyszintén a polg. tkv. 1402. s a polg. perrendtartás 26. §§-aiba homlokegyenest ütközik.

Az általunk fennebb előadottak után bátran szomorúnak mondhatjuk a közlött jogesetben eddigi igazságszolgáltatást, s vigaszt csak azon reményben találunk, hogy a főmlgu hétszemélyes tábla ismert igazságszereteténél és bölcseségénél fogva orvosolandja a felperesek valóban szembetűnő sérelmét.

Dr. SZELENYI KÁROLY,
ügyvéd.

Jogirodalom.

Néhány szó a bírósági szervezetről. Irta Külley Ede, pesti kir. e. b. váltótörvényszéki ülnök; Pest, 1867. kiadja Grill Károly. Ára 60 kr. o. é.

Szerző ur mindennek előtt a bírósági szervezetben létesítendő reformok szükségét mutattván ki, kész tervvel lép föl az iránt, hogy mily bíróságokat kellene hazánkban felállítani. Bonczkés alá veszi azután Szentkirályi Mórnak és Tisza Kálmánnak e téren kifejtett nézeteit. Attér azután azon kérdés alapos taglalására, vajon választandó, vagy kinevezendő legyen a bíró? A választási rendszer hiányait és korszerűtlenségét oly tisztán és több helyen a már máshol ismételve felhozott okokat összefoglalva oly meggyőzőleg és kimerítően mutatja ki, hogy a ki ezen röpirat átolvasása után még a szerzővel ellenkező nézetben marad, arról feltehető, hogy az igazságszolgáltatás czélszerűségét és annak javát az avval semmi összefüggésben nem lehet politikai okoknak áldozatul kívánja hozni. Jelen irat tehát képes volna a döntő körökben nézetváltozást idézni elő, ha nem történnék az, mi nálunk ilyenmü könyvekkel többnyire szokott történni, hogy ignoráltak.

Die Wuchergesetzgebung und das Civil- und Strafrecht. Eine Abhandlung zur Reform der Legislation überhaupt und der österreichischen insbesondere. Von Dr. Heinrich Jaques. Wien, 1867. Ára 1 ft. 50 kr.

Az uzsora elleni intézkedések elavult törvényhozásunk legkorszerűtlenebb részét képezik. Nem csak a büntető de a magánjogi törvényhozás terén sürgetősek a módosítások. Az előttünk fekvő röpiratban a kamatmegszorítás elleni minden lehető érveket találjuk kifejtve. Összegejtve leljük itt az uzsora törvények megszüntetését az egyes országokban nyert tapasztalásokat. Alaposan meg van határozva, meddig terjedjen a kamat szabályozást illetőleg a fenytő, meddig a polgári törvény befolyása nevezetesen mily szakaszai az osztr. polg. törvénykönyvnek és mily irányban módosítandók az uzsora fogalmának megszüntetésével. Végre egy függelékben állittatnak össze az uzsora és kamatszabályozást illetőleg büntető és magánjogi tekintetben. Szerencsénkre szerző hazánk törvényeit hibásan idézvén, a rettenetes tőke- és kamatvesztés büntetéséről hallgat. Némelykor mégis jó oldala van annak, hogy viszonyainkat a külföldiek nem tanulmányozzák. S. Gy.

Különfélék.

— „Meghívás.” A budapesti ügyvédi egyesület 1867. évi december 23-án d. u. 4 órakor a kegyesrendiek épületében lévő r. tárgyalási teremben első rendes ülését tartandja, melyre az egyleti tagok meghívotnak. — Tárgy: A szakosztályok alakítása. Alakittatnak négy szakosztály: a) magánjogi, b) váltó- és kereskedelmi ügy tengerészeti és nemzetközi magánjogi, c) büntetőjogi s eljárási s börtönügyi, d) birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi. — A szakosztályok a tagok önkényes belépése után alakittatnak. Minden tag egyszerre több szakosztályban is részt vehet. Pest. 1867. decemb. 18. Matolay Elek, egyli. titkár.

— (Jegyzéknapló ügyvédek számára.) Ezen naplót, mely lapunk egyik munkatársa, dr. Schnierer Gyula ügyvéd ur által szerkesztve, Légrády-testvérek kiadásában jelent meg, — ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

TARTALOM: Adalék az okmányok általi bizonyítás tanához a polgári törvénykezésben. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Néhány szerény észrevétel, ingatlanokra vezetett végrehajtás körüli törvénykezési eljárásunk egy némely hiánya felett, — telekkönyvi szempontból. Iványos Páltól. — Észrevételek a magyar királyi igazságügyminiszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.” (Folytatás.) Tóth Lajostól. — Törvénykezési rész. Kárterítés, szavatosság, felelősség harmadik személy részéről. Dr. Szelényi Károlytól. — Jogirodalom. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai ítéletek.

Lapunk mai számához van mellékelve a „Jogtudományi Közlöny”, „1848” politikai szemle s a „Magyarország képekben” 1868. előfizetési felhívása.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BALINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ÍTÉLETEK ÉS HIVATALOS RENDELETEK.

Megjelenik minden vasárnap.

Előfizetési díj:

Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:

Pest, kecskeméti utca 13. szám, 1. emelet.

Kiadó-hivatal:

Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok

bérmentve a szerkesztőhöz,

a megrendelések

a kiadó-hivatalhoz intézendők.

C o d i f i c a t i o.

Törvényhozási előkészületek ¹⁾.

IV.

Ha minden anyag együtt van, mit a létező jogszabályok, a szakismeret nyilatkozatai s a jogtudomány szemléje a codificatióknak feldolgozandót szolgáltatnak: szabatos választással fogjon a törvényhozó annak rendezéséhez, — nem többé történelmi vagy czélszerűségi tekintetek, hanem bizonyos szakok szerint.

Minden szak külön rendszeres munkát kíván. Minden munkát megannyi codex. A szakok megállapítása tehát a törvénykönyvek számát, s minden létező vagy létesítendő anyagra nézve azt fogja meghatározni, hogy a tárgyak rendszerénél fogva melyik törvénykönyvbe soroztassék.

A szakszerinti felosztást fentebb az általános részben már körvonaloztuk ²⁾.

Különbséget tettünk a jogtörvények rendszerében a szerint, a mint vagy az érvényesítendő jogokat, vagy az érvényesítés módjait határozzák meg, — és így részint anyagiak, részint alakiak.

Megkülönböztettük továbbá a jogtörvényeket kiterjedésükre nézve, a szerint, a mint vagy minden személyre és dologra egyiránt, vagy a személyeknek és dolgoknak csak bizonyos osztályára birnak kiható erővel, — és így részint általánosak, részint különösek.

Vannak tehát általános anyagi és általános alak jogszabályok; amazokat egy általános polgári törvénykönyv, ezeket egy általános polgári törvénykezési rendtartás foglalja magában.

Hogy a személyek és dolgok bizonyos osztálya kivételes rendszabályokat, vagyis külön szaktörvényt igényel: nem szenved kétséget. A rendszer egysége pedig nem engedi, hogy minden kivétel, minden eltérés az említett törvénykönyvekbe kényszerítettessék. Ez nem felelne meg a codificatio rendeltetésének; lehetetlenné tenné a czélt, mi az egyszerűség; félreértésekre nyujtana alkalmat, s maga a codex éreztetné legott egy újabbnak szükségét.

De hová vezetne a másik szélsőség, mely minden egyes jogviszonyban külön intézményt lát s szétforgácsolja a jog rendszerét?

Ott egy chaos tárul elénk, itt szétszórt töredékei az egységnek. Ott egy mindent felölelő gyűjtemény, melyből, — itt egyes anyagok, melyeket szakavatott rendezéssel a törvényhozónak codificálnia kell.

Egyiket sem tartjuk helyesnek. Az előbbi, — hogy t. i. a polgári összes jogintézmények csupán két codexre szorítkozzanak, épen úgy kárhoztatjuk, mint a másik mó-

dot, mely a különféle codexek nagy számában keresné a rendezett viszonyokat.

A végletek közt azon kérdésnek helyes megfejtése ad biztos irányt: mik tekintendők különös, azaz oly viszonyoknak, melyek szabályozása az általános polg. törvénykönyv és törvénykezési rendtartás körébe nem tartozik; — magától értetvén, hogy minden egyéb jogszabályok, habár kivételek- vagy eltérésekkép, tárgyaikhoz képest a polgári törvénykönyv, illetőleg törv. rendtartás rendszerébe lesznek felveendők.

E tárgyban egy előmunkát van már előttünk.

A codificatio tárgyában a jelen országgyűlés által alakított bizottság t. i. m. évi május 25. és 28-án tartott üléseiben egy albizottmányt oly czélból küldött ki, hogy adjon véleményt a codificatio körül követendő eljárás iránt, — s különösen arra nézve: a codificatio különböző tárgyaihoz képest hány albizottmány alakíttassék, minden egyes albizottmány körébe mely tárgyak utaltassanak s az albizottmányok hány tagból és mikép legyenek alakítandók?

A kiküldött albizottmány azon évi május 29-én kimérítő véleményt adott ¹⁾. S noha a munkálatok terve lényegileg az alakítandó albizottságok hatáskörét s előmunkálatait szabályozza, s koránsem zárja ki lehetőségét annak, hogy az ily uton nyerendő anyagok más rendszer szerint illesztessenek egybe, mint az albizottmányok munkafelosztása talán sejtetné: jelen értekezésünkben az érintett albizottság véleményes jelentését figyelem nélkül nem hagyhattuk.

Minden változtatás a jogrendben bizonyos ürt hagy maga után, — annál nagyobb, minél inkább eltér az új rendszer az előbbitől. A hézagot átmeneti intézkedések töltik be, részint oly tárgyakra vonatkozók, melyek az újabb törvények által már megszüntetett jogviszonyok maradványait képezik, részint pedig olyanokra, melyek némely lényegesen változott jogviszonyokkal állanak egybefüggésben. Az átmeneti intézkedések hatálya addig tart, míg alkalmazásának tárgya létezik; mihelyt objectumát elveszti, s az idő, — meddig kötelez, — lejárt: megszűnik törvény lenni, a nélkül, hogy megszüntetését kimondani, s még kevésbbé más intézkedésekkel helyettesíteni kellene. Az átmeneti intézkedések tehát a codexekben helyt nem foghatnak.

A természet, ez ős termelő, kincseket rejt méhében, melyeket kutatni s felszínre hozni a bányászat feladata. Alig van állam, melynek lakói kizárólag e szakban foglalkoznának; azok is, kik valamely helyen egyenesen bányaművelés czéljából telepedtek meg: a népesebb fokozatos terjedtségével arányban az iparra és földművelésre térnek át ²⁾. A bányászatnak tehát csak

¹⁾ Lásd „Jogt. Közl.” 19. sz.

²⁾ „Jogt. Közl.” 1866. évfolyam, 23. sz.

¹⁾ „Jogt. Közl.” 1866. évf. 382. l.

²⁾ Deutsches Staats-Wörterbuch „Bergwesen“ II. köt. 58. l.

bizonyos osztály szenteli munkásságát, — s ez is, a dolog természetéhez képest, sajátos viszonyok közt és műismeretek mellett. Mondjuk-e, hogy ezek különös határozatokat kívánnak, és valamint egyrészt a polgári törvénykönyv általános szabályai ezeket nem pótolhatnák, úgy másrészt a bányatörvény az általánosak közé kivételkép sem volna beilleszthető? A bányatörvény mind anyagi, mind alaki tekintetben önálló codexet igényel.

A gazdaszat és ipar hasonló tekintet alá esik. Az egyletek, jelesül a biztosító-társulatok, segély- és hitelintézetek és egyéb jótékony célú társulatok kivételes jogátalomban részesülnek¹⁾, s az általános polg. tkönyv és törv. rendtartás jogkörét csak azon pontban érintik, hol a képviselő s az eljárás eltérő módjai vannak szabályozva.

Az újabb törvényhozás helyesen állítja fel szabályul, hogy az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény különös ótalma alatt áll²⁾. Azonban a szerzői és egyéb tulajdon között már az első tekintet különbséget tesz, s előbbi pusztán a magánjogi intézmények körébe bevonni nem engedi. A tulajdon, mely magánjelleggel bír, kirekesztő jog, mely bizonyos dolog élvezetét csak bizonyos személynek engedi meg. A tulajdon, mit az ész szüleményei követelnek, egészen más természetű. A szerző nem akarja csak egyedül élvezni művét, — különben a sajtónak mi célja sem lenne, hanem az egész világ használatára bocsátja, — abba helyezvén joghatályát a tulajdonnak, hogy a közzététel iránt minden mások kizárásával egyedül csak ő intézkedhessék. A mint tehát a munka megjelent: a közönség joga is azonnal kezdetét veszi. A magán tulajdon továbbá feloldhatlan és örökké tartó: a szerzői tulajdon nem lehet az. Bizonyos idő múlva, miután szerző a tulajdonjogot értékesíté, a mű közös szellemi kincs s a közönség tulajdona leendő. Ily kivételes viszonyok az általánosaktól eltérő intézkedéseket tesz szükségesé, — a szerzői jogok ótalma tehát külön munkálatot igényel.

A természet és munka productumait a kereskedelem hozza forgalomba és cseréli ki a fogyasztók igényeihez képest. E kezdetben nagyon is egyszerű közeg azon arányban fejlett és tökélyesbült, a mily arányban a köz-

lekedés utai lehetségesek, gyorsak s olcsók lettek; és a törvényhozástól annyival kiválóbb figyelmet érdemel, mennyivel erősb kezekkel tartja a közhitel és anyagi jólét szálaát benn és künn, az egyeseknél és az államok közt. De a kereskedelmi viszonyok is nagyon eltérnek az általános polgári törvények tárgyaitól; a kereskedelem kezdete és fennállása, a kereskedői személyek és társulatok, a gyárak jogviszonyai, a szállítás és biztosítás, a könyvvitel, a kezelés és eljárás külön codexet kívánnak. Az általános polgári törvénykönyvbe tehát a kereskedelmi jognak sincs helye.

A váltójog kifolyása az előbbinek, s így a kereskedelmi joghoz tartozik, — tekintet nélkül arra, hogy a váltói kötelezettség egyedül a kereskedelmi viszonyokban, vagy a nemkereskedők közt is alkalmazandó. A váltó ugyan a közönséges használatban nemét a kölcsönszerződésnek képezi; de külön formákhoz és feltételekhez kötve s külön eljárás szerint. A váltótörvény tehát az általános törvényekhez nem tartozik.

A tulajdon biztonsága s a közhitel a telekkönyvek rendszerén nyugszik. Nem tagadhatni, hogy a telekkönyvi intézmény több helyen benyulik az anyagi és alaki jogviszonyokba; a birtokátruházás, a hitelezők jelzálogi biztosítása s többeknek találkozása egyrészt, — az ügykezelés, a felmerült perkérdések tárgyalása, eldöntése és a határozatok végrehajtása másrészt oly szabályokat érint, melyek mind a polg. törvénykönyvben, mind a törv. rendtartásban bizonyos helyet követelnek. De az eltérés az általános szabályoktól, és a cél, mit a codificatio a rendszeresség által elérni akar, — itt sem engedi, hogy ez önmagában egységes intézmény szabályai az anyagi s alaki törvények lapjain szétszórva jelenkezzenek, — annál kevésbbé, mert az előmunkálatok és helyszínelési felvételek különben is önálló munkálatot tennének szükségessé.

Az alaki jog kevésbé változatos. A törvénykezési rendtartás ad szabályokat a bírósági szervezetről, a bírói illetőségről és a peres eljárás menetéről; az ügyviteli szabályok határozzák meg az ügykezelést, a közjegyzői rendtartás a hiteles helyek hatáskörét s végre az ügyvédi rendtartás a képviselői viszonyokat.

Ily alapelvek nyomán visszatekintve a jelen ország-

¹⁾ „Jogt. Közl.” id. sz. 383. l.

²⁾ Id. törv. szab. I. 23. §.

TÁJÉKOZTATÁS.

A honosítás kérdése Franciaországban.

Azon törvények közt, írja a „Journal des Debats” melyeket a francia törvényhozótestület a lefolyt ülészakban megszavazott, van egy, melynek a jelen körülmények nagy opportunitási fontosságot adnak, — s ez az idegenek honfiusításának kérdése. Nem régi az a törvény, melynek reformjáról szó volt, mert 1849-ben hozatott, az idegenek iránt gyanakodó szűkkeblű patriotismus befolyása alatt, mely a régi korban egyforma szemmel nézte s ugyanazon szóval jelölte az idegent és a haza ellenségét (hostis). Az ellenségeskedés és kizárás ugyanazon szelleme, mely a határokon vámkokat emelt, átplántáltatott és megörökösödött a polgári és politikai rendben is. Az idegennek, ki francia honpolgár akart lenni, hosszú beavatás próbáin kellett átesni. Az 1849. december 3-ai törvény azt kívánta, hogy a honfiusítandónak előbb engedtesse meg Franciaországban lakni és hogy ott tíz esztendeig lakott legyen.

Husz év óta e tekintetben érezhető változás történt az erkölcsök- és közszemlékben. A tökéletesedett közlekedési utak megrövidítvén a távolságot, a kereskedelmi szabadság élénkítvén a népek közti viszonylatokat, megtanították őket egymás megismerésére, megértésére, az egymáshoz való közeledésre, vegyülésre, hogy egymondjuk a világpolgári nagy egység kebelébe való beolvadásra. Az ember mindenütt hasonlóbb és rokonszenvezőbb lett az emberhez. Azon a napon, a melyen a vámsorompók megbuktak a nemzetgazdaság előtt, nem késtek

megszünni a dolgok erkölcsi és politikai rendjében is. Ma, midőn nincs többé utlevél, lehet-e mondani, hogy idegenek még vannak? Miért tartsa meg ez a szó „idegen” a törvényekben jelentését, ha azt az erkölcsökben és nemzetközi viszonyokban elvesztette? Nem kellene-e ezt a szót „idegen” a nyelvtanból és szótárból kivakarni abban a pillanatban, midőn Franciaország fővárosa a földkereke minden nemzeteinek találkozója, s mintegy szállásadója lett? A törvény, melylyel a törvényhozótest az elmúlt május hava 23. megszüntette ez anachronismust, oly tág kaput nyit az idegen előtt, a milyent csak nyithat, ki a francia polgárosodáshoz vonzódva, attól a vágytól lelkesül, hogy törvényes kötelekkel legyen a nagy családhoz kapcsolva. E törvény tíz évről háromra szállította le az állandó tartózkodás idejét, ha valaki francia polgár akar lenni. Semmiféle véleménykülönbség nem létezhet e szabadelvű és jótékony reform felett.

Igaz azonban, hogy a törvény, mely most fog helyet foglalni a francia törvénykönyvben, kissé messze kihat; oly elvkérdést vág ez ketté, mely legközelebb két ízben adott komoly vitára alkalmat a senatus és a törvényhozó testület kebelében; e törvény nem ismétli s ennél fogva egyszerűen eltörli azon különbséget, mely a korábbi eseteknél a korlátozott honfiusítás, azaz: azon honfiusítás közt létezett, mely a politikai jogok csak egy részét foglalta magában, s a nagyobb honfiusítás közt, mely megkívántatott arra, hogy valaki a legfontosabb jogokat is gyakorolhassa s a törvényhozó kamarában is helyt foglalhasson. Az újabb törvény 1. cikkelye határozottan kijelenti, hogy „azon idegen, ki 21-ik évkorát betöltötte, a Code Napoleon 13. cikkelye szerint fel van jogositva, hogy Franciaországban letelepedjék,

gyűlés codificationalis bizottságának fennemlített munkatervére, azt a jövő codificatióánál a következő módosítások mellett ajánlhatjuk.

1. A teendők, melyek a II-ik albizottmány hatás-köréhez utasítvák, részint oly tárgyakra vonatkoznak, melyek a törvények által már megszüntetett jogviszonyok maradványait képezik, részint pedig olyanokra, melyek némely lényegesen változott jogviszonyokkal állnak egybefüggésben. Ilyenek:

- a) az eltörölt ösiség intézményéből fennmaradt jogkérdések megoldása;
- b) az urbéri s ezzel analog köteléken alapuló jog- és birtokviszonyok végleges elintézése;
- c) a hűbéri s ezzel analog forrásból eredt szolgál-mányok iránti intézkedés;
- d) a királyi kisebb haszonvételek jogának és
- e) a kegyuri jogok és terheknek a tulajdonjog te-rén történt lényeges átalakulás igényeihez alkalmazandó szabályozása.

Mindezek a codificatio tárgyaitól elkülönítve, mint átmeneti intézkedések lennének földolgozandók.

2. A polgári anyagi magánjog körében külön törvénykönyvek lennének készitendők:

- a) a bányajogról, mind anyagi, mind alaki tekintetben;
- b) az egyleti jogról, melyhez a biztosító társulatok, segélyező egyesületek, hitelintézetek s egyéb jótékony célú társulatoknak nyújtandó kivételes jogótalom is tartoznék;
- c) az írói és művészi tulajdon ótalmáról;
- d) a váltó- és kereskedelmi jogról, csupán anyagi tekintetben¹⁾;
- e) a telekkönyvi törvényekről, anyagi és alaki tekintetben;
- f) a szorosb értelemben vett polgári törvénykönyv, az említett külön törvények kivételével az anyagi magánjog egész rendszerét foglalná magában.

3. A polgári alaki magánjog terén külön munkálatok lennének készitendők:

- a) a bírói ügyviteli szabályokról;

¹⁾ A váltószékek eljárása, mint kivételes vagy eltérő eljárás — ausserordentl. Verfahrens-Art — a törv. rendtartáshoz tartozik. L. Hannov. polg. perrendt. 487—491. §§.

s ha abban három éven keresztül lakott, a francia polgár minden jogaiban részesül.

E szerint nem létezik többé két különféle honfúsítás. Eltörli ez egyszersmind amaz 1814-ben jun. 4-én kelt rendeletet, mely semmiféle idegennek nem engedte meg, hogy a köve-tek- vagy pairek kamarájában helyet foglaljon, ha a király által kiállított honfúsítási levéllel nem volt ellátva. Eltörli továbbá az 1849. dec. 3-ki törvényt, mely szerint honfúsított idegen nem foglalhat helyet a nemzeti gyülekezésben. Visszatérés ez végül az első császárság egyszerű és tiszta törvényére, mely szerint minden honfúsított idegen, egyszerű rendelet következtében francia polgárrá lett, az azt megillető minden következményekkel.

Több volt ez, mintsem szükségeltetett, hogy a törvényhozó- és végrehajtó hatalom közt összefüggés történjék. De vajjon igaz-e, hogy a kamra, midőn az új törvényt megszavazta, feláldozta előjogainak egyik lényeges részét? Igaz-e, hogy a nemzeti fensőség elve általa csorbitva lőn? Talán tulozva van az egész, ha meggondoljuk, hogy három év szükségeltetik arra, hogy valaki honfúsítottassék.

Ha reformokról van szó, nem elég mult példákra hivatkozni, mert ez annyit tenne, mint kérdést kérdéssel dönteni el. A rabszolgaság, a kivallatás, az örökösödési jog (droit d'aubaine), mely a francia királyt illette minden idegen után, maig is fenállának, ha azon ékesszólásokra hallgattak volna, melyekkel azt fentartani iparkodtak.

A 1814-ki választó-törvényre vonatkozólag jó lesz megjegyeznünk, hogy XVIII. Lajos e rendeletet két hónappal később bocsátotta ki, mint az idegen megszálló seregek Párisba

- b) a hiteles helyekről vagy is a közjegyzőségről;
- c) az ügyvédség szervezéséről;
- d) a törvénykezési rendtartás a bírói szervezet és eljárás egész rendszerét magában foglalná.

4. A büntetőjog tárgyában külön munkálatok:

- a) a büntető törvénykönyv;
- b) a rendészeti törvények;
- c) a büntető perrendtartás, és
- d) a börtönrendszer.

Ellenben a csödtörvény a törv. rendtartáshoz¹⁾, az erdészeti, vadászati és vízijog a polgári törvénykönyvhöz, a békebiróság intézménye²⁾, a polgári bíróságok szervezete, a bíróságok irányában gyakorlandó fegyelmi jog³⁾, a polg. perlekedési rend, a nemperes ügyek kezelése⁴⁾, s a bírói illetőség⁵⁾ a törvénykezési rendtartáshoz, végre a mezei rendőrség a büntetőjoghoz lennének utasítandók.

ÖKRÖSS BÁLINT.

Adalék az okmányok általi bizonyítás tanához a polgári törvénykezésben.

(Vége.)

C) Az osztrák perlekedési rendtartás és honunk törvényei szerint.

A közönséges jog felsorolt számos intézkedéseivel egybevetve az osztrák törvénykezési rendtartásokat és saját honunk pertörvényeit, látni fogjuk, hogy ez utóbbi két törvényhozás a felvett kérdésre vonatkozólag nagyon szegény, miután sem honunk törvényei, sem az 1781-ik évi osztrák közönséges törvénykezési rendtartás, sem az arra vonatkozó újabb kiegészítő rendeletek e kérdésre

¹⁾ Így a Hannov. polg. perrendtartásban a csödeljárás a hatodik részt s a bajor „Entwurf“-ban az ötödik könyvet képezi.

²⁾ A francia polg. perrendtartást a békebiróság nyitja meg. (Art. 1—44.)

³⁾ Közönségesen a perorvoslatok közé számítatik. L. Hannov. polg. perrendt. 453.—458. §§.

⁴⁾ Az osztrák „peren kívüli eljárás“ helyett czélszerűbb s a codificatio rendszerességének inkább megfelelő a „procedures diverses“, — mit a törv. rendtartás tárgyában készült miniszt. t.javaslat is követett.

⁵⁾ Az újabb perrendtartásokban mindenütt. Az osztrák törvényhozás, mely eddig az illetőséget külön munkálatban szabályozta (Civil-Jurisdictionsnorm. Magyarország stb. számára 1853. febr. 16.) az új perrendt. javaslat első címét a bírói illetőségnek szenteli. (Referent. Entwurf einer Civilprocessordn. Wien, 1866. §§. 1—59.)

vonultak be. A jogok ezen megszorítása, s a kamra-terem ezen eltorlaszolása az idegenek előtt érthető volt akkor, midőn Franciaország le volt győzve, s a balvégzetű csapás befolyása alatt remegett, s mely végetvetett ama küzdelemnek, melyet Franciaország 25 évig folytatott Európa ellen. Engedmény volt ez a nemzeti párt számára, mely a Bourbonokban az idegenek szövetségesét, a megszálló sereg czinkosát pillantá.

A mi az 1849-ki törvényt illeti, mely az 1848-ki rendelet ismét helyreállítja, az mindenesetre nehezen érthető anomalia, s csak két okát lehet adni: 1-ör, hogy a megszorítás nem volt törvényjavaslatkép a kamra elé terjesztve s csak rögtönzött javaslatképén tétetett a ház asztalára és fogadtatott el; 2-or, hogy a végrehajtó hatalom akkori időben választás alatt állott s ideiglenes volt. Annyi bizonyos, hogy a kérdés a mostani törvényhozó testület elé nem azon formában állítottatott fel mint 1849-ben. A kormány szeme előtt, mely azt ma terjesztette a kamra elé, és a kamra előtt, mely azt megszavazta, az 1852. február 2-ki decretum lebegett, mely szerint:

12. cikkely. Választó lehet a census feltételei nélkül minden francia, ki 21-ik évét befejezte s teljes polgári és politikai jogai élvezésében részesül.

26. cikkely. Választani lehet, lakhelykülönbség nélkül minden választót, ki 21 éves korát betöltötte.

A kormány szónokai, kik a jelen törvényt védtek, sokkal kedvezőbb helyzetben voltak, mint az ellenzék szónokai; mert a szokások mai viszonyai között ki félhetne többé attól, hogy a fejedelem vagy a kamra visszaélne a választójoggal, csak hogy nagyszámu idegent hozzon a senatus és a törvényhozó testület házaiba?

vonatkozólag nem intézkednek¹⁾. Ebben kereshetjük talán okát annak is, miszerint sem honunk jogtudósai, sem az osztrák processualisták e kérdés tüzetes tárgyalásával mindeddig nem foglalkoztak²⁾.

Ugyanezen okoknál fogva talán hajlandók lehetnének következtetni azt is, miszerint úgy az osztrák mint a magyar polgári törvénykezésben az *instrumentum indiscretum* által — miután világos törvények a bizonyító erőt attól sehol meg nem vonják — a kibocsátó ellen a tartozás valóságát s fennállását bebizonyítani lehet, azon elv szerint: „mit a törvény nem tilt, az szabad.“

Ezen következtetés azonban, mint látni fogjuk, nem helyes.

A közönséges jog, mint láttuk, az *instrumentum indiscretum*ot a kérdéses bizonyító erővel fel nem ruházta; s habár minden előbbi törvények, a mennyiben a polgári törvénykezés tárgyaira vonatkoztak, az 1781-ik évi osztrák közönséges törvénykezési rendtartás (*Allg. Ger. Ord.*) által hatályon kívül is helyeztettek s jogi erejüket elvesztették, úgy azoknak jogtörténelmi fontossága s jelentősége még mindig fennmaradt. E tekintetben azonban a közönséges jog a német *particularis* jogoknak egyik fő alapját képezi, s a jog történelmi fejlődésénél fogva éppen magában ezen fokozati fejlődésben találjuk elégséges okát annak, hogy ez esetben is az előbb fennállott jogrendszerrel röngtönzött eltérést el ne fogadjunk.

Az imént méltányolt érv még jóval fontosabbnak mutatkozik, ha megfontoljuk, hogy Ausztriában magában is az 1781-ik évi törvénykezési rendtartást megelőző belföldi törvények az *instrumentum indiscretum*-tól az említett bizonyító erőt megvonták.

Fontos még azon körülmény is, hogy ily okmányok bizonyító erejének elismerése mellett, mint már mondtuk, a felek oly jogügyleteket vagy szerződéseket is legkönnyebben érvényesíthetnének, melyeket a törvény érvényteleneknek, hatálytalanoknak tekint; — ezáltal mi sem volna könnyebb, mint a törvény rendelkezéseit kijátszani. E körülményt már a legrégebbi osztrák törvények is *ratio legis* gyanánt felhozták, — s nem lehet felténni, hogy az azokra következett osztrák törvénykezési rendtartások e fontos körülményt figyelmen kívül hagyták volna annál is inkább, miután az osztrák anyagi jog számos oly szerződéseket ismer, melyek jogilag hatálytalanok³⁾.

Ezen előzmények valószínűvé teszik, miszerint az osztrák polgári jog elvei szerint a tartozás valósága egy *instrumentum indiscretum* által be nem bizonyítható. — E nézet megfelel úgy az osztrák törvénykezési rendtartásoknak, valamint honunk perlekedési törvényeinek is, s azon felül még számos más törvényrendelések által is igazoltatik.

A polgári törvénykezés valamint Ausztriában úgy honunkban is a *vádeljárás* (*Verhandlungsmaxime*) elvein alapul, mely szerint polgári peres ügyekben a bíró soha sem járhat el hivatalból, s a mi a felhozott tényeket illeti, csak azokra építheti határozatát, melyek a perben belettek előtte bizonyítva, a nélkül hogy saját tapasztalásaira, privát tudomására ez irányban tekintettel lennie szabad volna⁴⁾.

Ennélfogva a peres felek mindegyike — ha a bíró-

ban valamely felhozott ténydolog iránt tökéletes meggyőződést akar előidézni — tartozik e ténydologot tökéletesen is a bíró elébe adni, miután a bíró a hiányokat hivatalból nem pótolhatja soha. A felek ebbeli köteleztetése tehát a *causa debendi*-re is kiterjed, melynek különös megemlítése már azért sem maradhat el, miután mint már láttuk, csak is ezáltal szerezhethet magának a bíró teljes bizonyosságot az iránt, hogy az egyik fél részén csakugyan érvényes jogigény forog fenn a másik fél ellen.

Ezen a felhozott ténydolgok előadásának tökéletességére vonatkozó alapelv azonban az osztrák s magyar törvénykezési rendtartás több helyein — néha egyenes hivatkozással a *causa debendi*-re — világosan is ki van fejezve.

Igy az osztrák közönséges törvénykezési rendtartás (*Allgem. Ger. Ord.*) 3-ik §-a rendeli, miszerint felperes azon tényt, melyből jogát leszármaztatja, keresetlevelében tökéletesen, s minden körülményekkel együtt, melyek jogának igazolására szolgálhatnának, időrendszerint hozza fel keresetlevelében, — a 8-ik §. követeli, hogy keresetét világosan s pontosan adja elő, — s a 20-ik §. kívánja, miszerint a bíró mindazt, a mi a felhozott tények felderítésére szükséges, telhetőleg tisztába hozza. Azonos intézkedésekkel találkozunk honunk törvényeiben is¹⁾.

Ezen intézkedésekből világosan kitűnik, miszerint a hitelezőnek, mint felperesnek, perbeni kötelessége, az alperes ellen igényelt tartozás különös jogalapját — *causa debendi* — a bíró tudomására hozni²⁾. Nem lehet ugyan tagadni azt, hogy a lekötöztetett fél külső érvényes akarat nyilatkozata — melyet valamely *instrumentum indiscretum* is eléggé bizonyíthat — már magában véve képezi azon közvetlen tényt, melyből a hitelező joga az adós ellen létre jött, de az imént idézett tételes törvények mellett nem lehet feltételezni, miszerint az igényelt tartozás oly bizonytalan, oly tág s általánosan hangzó jogalapjának kitétele által, mint azt az *instrumentum indiscretum* tartalmazza, a törvényhozó akaratának elég tétetett volna.

Az idézett törvények nem csupán csak azon közvetlen, legközelebbi tényről szólnak, melyből az igényelt jog keletkezett, hanem oly kitételekkel s körülírásokkal élnek, melyek csak akkor nyernek tökéletes értelmet, ha felteszszük — a mint ezt tennünk is kell — hogy a törvényhozó az igényelt jog keletkezésének alapjául szolgáló tény körülményes és egyes részletekbe elágazó kitételét kívánja meg³⁾.

A *causa debendi* kétségkívül azon körülmények egyike, melyek az igényelt jog igazolásához, s azon ténydolgok felderítéséhez tartoznak, melyekből a hitelező állítólagos joga származottnak mondatik, s melyek által továbbá a perben előterjesztendő adatok körülírásának pontossága s tökéletessége, valamint felperes követelésének határozottsága s világossága feltételeztetik, miután a *causa debendi* az, melytől, mint már mondván volt, valamely jogügyletnek hatálya s érvénye az államban függ vagy függhet.

Ezekből kitűnik, miszerint úgy az osztrák mint a magyar törvénykezés szabályai szerint a *causa debendi*

¹⁾ E kérdés megfjtésénél itt csak az 1781-ik évi osztrák közönséges törvénykezési rendtartásra — *Allgem. Gerichtsordnung* — voltunk figyelemmel, — valamennyi egyéb ausztriai törvénykezési rendtartások ezen egy mellett méltán mellőzhetők.

²⁾ Rövid megjegyzéseket tárgyra vonatkozólag olvashatunk: Prato-bevera, Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege 4. köt. 77. s 78. l. — Fischer, Handbuch der dilatorischen Einwendungen §. 80. Nr. 2.

³⁾ Vess össze az osztrák polgári törvénykönyv idevágó §§-ait.

⁴⁾ *Allgem. Gerichtsordnung* §. 1. — és 1787-ik évi január 15-én kelt udv. rendelet ii). — Verböczi, előbeszéd 6. §. 13., és előbeszéd 15. elvileg. — Meg van ezen elv. a curiai döntvényekben, így: dec. 14. de iudicatus quaestione, — meg van az 1840. XV. tcz. II. r. 96-ik §-ában is.

¹⁾ 1723. 30. §. 6. — 1840. XV. tcz. II. r. 87. — Ugyanott §. 80., 86., 88., 89., 93., 94.

²⁾ Alig szükséges megjegyeznünk, hogy itt, valamint ezen egész értekezésben csak azon — rendszerint bekövetkező — eset feltételeztetik, midőn a hitelezőt éri az adós ellen támasztott jogigény bizonyításának terhe. — Ott, hol a hitelező különös okoknál fogva e bizonyítás terhe alól kivételesen fel van mentve, ott, mondom, azon kérdés, vajjon a tartozás valósága s fennállása egy *instrumentum indiscretum* által az adós ellen bebizonyítható-e, nem is támadhat.

³⁾ Az *Allgem. Ger. Ord.* fennidézett 3-ik §-ának e szavai „időrendszerint“ is már több egyes különös körülményekre vonatkoznak, melyeket a felperes a bíró előtt igazolni a perben tartozik.

a kereset történeti okának tökéletes előadásához tartozik, ennél fogva az alperes ellen irányult keresetlevél egyik szükséges kellékét képezi.

Ezen nézet a polgári törvénykezésre vonatkozó további szabályokkal is összhangzásban áll. Mikép is lehetne az egész peres ügy felett — annak minden elemei felett — világosan, érthetőleg, a felek kérelméhez képest, s úgy határozni, hogy már magából a bíró határozatából is kivehető legyen, mit, mennyit s mily jogot ítelt meg a bírónak¹⁾, ha a hitelező nem volna köteles állítólagos joga keletkezésének minden határozó előzményeit s adatait a bírónak tökéletesen tudomására hozni? — A bíró abbéli köteleztetése, miszerint a felek kérelmén túl — *ultra petita partium* — nem ítélt, a követelés jogalapjára nézve is áll, miből szinte következik a *causa debendi* különös előadásának szükségessége²⁾.

Fontos azon körülmény is, miszerint a kereseti jognak megváltoztatása csak bizonyos korlátozásokkal van megengedve³⁾, de a bírónak meggyőződése e változtatás létezése vagy nem létezése iránt a *causa debendi* különös kitétele nélkül nem is gondolható⁴⁾.

Ha a mondottakhoz képest a *causa debendi* különös kitétele a kereset ténybeli alapjának kiegészítő alkatelemét képezi, úgy ezen *causa debendi* az osztrák közönséges törvénykezési rendtartás 49-ik §-ában e kifejezésben: „kereseti jog — *genus actionis*“ minden esetre bennfoglaltatik⁵⁾. — A *causa debendi* különös kitétele tehát szinte a felperesi kereset lényegéhez tartozik, s e szerint az idézett 49-ik §. is a jelen értekezésben kifejtett véleményünket még bővebben igazolja.

Az itt felállított véleményt igazolják még más egyéb törvények is, melyekből láthatjuk, mily nagy súlyt fektet úgy az osztrák mint saját hazai törvényhozásunk is a *causa debendi* kitételére a polgári törvénykezésben. Lássuk magukat e törvényeket.

1. Az osztrák polg. törvénykönyv 1001. §-a az adóslevelek alakjáról szólván, a kölcsön tárgyának kitételét — tehát kétségbevonhatatlanul a *causa debendi* kitételét is — kívánja, s habár e helyen csak a kölcsönszerződésből származó kötelezettségről van szó, úgy az idézett §. szelleme bizonyosan más esetekre is vonatkozik s így ezen §. is az itt felállított vélemény igazolására szolgál⁶⁾.

2. Az osztr. polg. tvkönyv 1426. §-a a nyugtatványoknál a lefizetett adósság tárgyának kitételét kívánja meg. E kitétel bizonyára hiányos és tökéletlen volna, ha nem vonatkoznék egyuttal a törlesztett tartozás különös jogalapjára is (*causa debendi*).

3. Ki valamely örökséget akar birtokba venni, tartozik ebbeli jogalapját — *titulus* — kimutatni. Ha az örökös e jogát az örökhagyó kéziratára alapítja, úgy e kéziratból legalább ki kell tűnni annak, hogy az örökös az öröklési jog végrendeletből vagy öröklési szerződésből — *iure testamentario vel pactitio* — illeti-e meg⁷⁾?

4. Ezekhez hasonló intézkedéseket tartalmaz az osztrák törvényhozás a többi dologbani jogokra nézve is, és számos §-ai az osztr. polg. tvkönyvnek idézhetők, melyekből a kötelezettség vagy támasztott igény jog-

alapjának különös kitétele mulaszthatlanul szükséges gyanánt tűnik ki, ha csak valamely különös ok, például valamely jogvédelem ettől fel nem ment¹⁾.

5. Hogy valamely kereskedői könyv a kereskedő mellett félpróba erővel birjon, kell hogy az osztrák közönséges törvénykezési rendtartás 119. és 121. §§-ainak kellékeivel, Magyarországon az 1840: XV. tcz. II. r. 106. §-ának kellékeivel el legyen látva; az idézett 119. §-nak b) c) s d), a 121-ik §-nak c) d) s e), a 106. §-nak pedig d) betűi világosan a *jogczimre* — *causa debendi* — utalnak²⁾. Áll ez a gyárosok, gyógyszerészek s iparosok könyveire nézve is, ha szabályszerűleg be vannak jegyezve. (1840: XV. tcz. II. r. 107-ik §.).

6. Az 1803-ik évi deczember 2-án kelt uzsorapátens 7-ik §-a megkivánta a kölcsön adott tőkének a szerződésbeni megemlítését, tehát a *causa debendi* különös kitételét, s a 8-ik §. c) betűje a követelés alapjául szolgáló szerződés bármilyen palástolását világosan tiltja³⁾.

7. Az 1850-ik évi osztrák váltórendszabály az érték kitételét — *valuta* — a váltóban meg nem kívánja, nem kívánja meg ezt az 1840-ik évi magyar váltótörvény sem⁴⁾. Ez kétségen kívül egy a váltóüzlet élénkítésére s a váltóforgalom könnyebbitésére irányult kivétel, s ennél fogva minden egyéb esetekre áll azon jogi tantétel: „*Casus exceptus firmat regulam in omnibus casibus non exceptis*.“

8. A törvény értelmében meghitelt alkuszok könyvei az osztrák közönséges törv. rendtartás 112. §-ának e) betűje, s az 1840: XIX. tcz. szerint csak akkor birnak bizonyító erővel, ha az előszabott formában vitetnek. Már pedig az árualkuszok számára 1783. évi ápril hó 18-kán kiadott utasítás 6. §-a és az 1840: XIX. 7. §-ának f) betűje az általuk megkötött ügyleteknek pontos bejegyzését kívánják meg az alkuszkönyvbe, s ez alkuszkönyvet ugyanazon pontossággal és hitelességgel kívánják vezetetni, mint a kereskedői könyveket. Az alkuszkönyvek tehát bizonyára nem volnának szabályszerűleg vezetve, ha a megkötött ügyletnek jogalapja — *causa debendi* — azokban különösen kitéve nem volna⁵⁾.

A *causa debendi* előterjesztése azonban úgy az osztrák, mint a magyar törvénykezési rendtartás értelmében két tényezőtől áll.

Az első tényező magának a *causa debendi*-nek pontos kitétele, a miről már kimerítően volt szó. — A második tényező pedig annak bizonyítása, miután a ki a perben valamit állít, legyen az felperes vagy alperes, azt bizonyítani is tartozik⁶⁾. — Ezen jogi alapelv természetesen a *causa debendi*-re is — mint a felperes keresetének lényeges alkatrészére — vonatkozik.

Ezen utóbbi körülmény különösen szembevetővé teszi, miszerint a hitelező valamely *instrumentum indiscretum* pusztá felmutatása által a kívánt czélt, t. i. a kereset alá vont adós elmarasztaltatását el nem érheti.

E tekintetben csak két eset gondolható. A hitelező ugyanis, ki az *instrumentum indiscretum* alapján támasztotta a peres követelést, vagy

I. nem adta elő keresetlevelében annak különös jogalapját (*causa debendi*), vagy

¹⁾ Allg. Ger. Ord. 247. s 248. §§. — 1819. évi július 16. udv. rendelet, és 1784. évi június 14. kelt udv. elhatározás.

²⁾ Fischer, Die Lehre von der Nichtigkeit der Civilurtheile §. 56.

³⁾ Allg. Ger. Ord. 21. s 49. §§. — Fischer, Handbuch der dilatorischen Einwendungen §§. 81, 82.

⁴⁾ E tekintettel találkozunk már a Pandektákban is. *Frag. 27. D. 44. 2.*, hol a következők állnak: „Cum de hoc, an eadem res est, quaeritur, haec spectanda sunt: personae, id ipsam de quo agitur, *causa proxima actionis*.“

⁵⁾ Hogy ezen kissé határozatlan *terminus technicus* közvetlenül magára a kereset történeti alapjára vonatkozik, az alig szenvedhet alapos kétséget. — Lásd Fischer, Lehre von der Nichtigkeit der Civilurtheile, §. 56. Note b), és Handbuch der dilatorischen Einwendungen §. 80. sub. 2. és §. 81. — Vesd össze osztrák polgári törvénykönyv 1376. s 1379. §§.

⁶⁾ Hasonló intézkedést mint az idézett 1001. §. tartalmazott már az 1791-ik évi február 25-iki pátens is

⁷⁾ Osztr. polg. tvkönyv. 799. §. és 533. §. — Áll ez honunkban is.

¹⁾ Vesd össze osztr. polg. tvkönyv. 316., 317., 320., 369., 372., 373., 374., 380., 381., 424., 425., 435., 449., 450., 451., 480., 1126., 1181., 1460., 1461., 1462. §§.

²⁾ Lásd az 1844: VI. tcz. 13. §-át is.

³⁾ Ebben bizonyítékát látjuk annak is, hogy az *instrumentum indiscretum* bizonyító ereje ellen fenn felhozott érvet — mely szerint általa valamely magában érvénytelen jogügylet palástolható s e módon maga a törvény is kijátszható — maga a törvényhozás is helyesnek ismerte el.

⁴⁾ 1840: XV. tcz. I. r. 16. §.

⁵⁾ Váltó alkuszok számára az 1771-ik évi augusztus 1-én, s a legújabbban 1854-ik évi július hó 11-én kiadott tőzsde rendszabály tartalmazza az illető határozatokat.

⁶⁾ Allgem. Ger. Ord. §§. 104. s 49. — 1840: XV. tcz. II. r. 80.—89, 93. §§.

II. azt abban előadta.

Ad I. Ha felperes keresetlevelében ¹⁾ az igényelt artozás különös jogalapját *ki nem tette*, úgy keresetlevele a kereset történeti alapjának hiányos kifejtése miatt maga is *hiányos*, s ekkor majd az ily esetekre vonatkozó perlekedési törvények volnának alkalmazásba veendő. Ily esetben az sem használna felperesnek, ha keresetleveléhez valamely *cautio discretum*-t, vagyis oly okmányt csatolt volna is, melyben a *causa debendi* bennfoglaltatik, miután köteletségében állott azon tényt, melyből alperes elleni jogát leszármazottnak véli, *magában a keresetben kimerítőleg s minden körülményekkel együtt felhozni* ²⁾. — Egészen haszon nélküli volna azonban a keresetlevélnek valamely *instrumentum indiscretum*-mali felszerelése, — és mindkét esetben a felhozott okmánynak előmutatása — legyen az *instrumentum discretum* vagy *indiscretum* — nem volna egyéb, mint egy bizonyítéknak, a *thema probandum*, vagyis a bizonyítás tárgyának elégtelen kijelölése nélküli eredménytelen előállítás.

Ad II. Ha felperes a keresetlevélben az igényelt tartozás különös jogalapját előadta, úgy az ahhoz mellékelt *instrumentum indiscretum* felmutatása ismét nem vezet célhoz; mert az alperes

- 1) a megemlített *causa debendi* alapján igénybe vett tartozását vagy egyenesen s világosan tagadja, vagy
- 2) azt nem tagadja világosan s egyenesen.

Ad 1. Ily ellenmondás esetében kötelessége volt felperesnek a felhozott *causa debendi*-t mint keresete ténybeli alapjának lényeges alkatelemét *be is bizonyítani* ³⁾. E köteleiséget ő nem teljesíté. Nem a keresetlevelében, hol a *causa debendi*-t csak egyszerűen megemlítetté, nem a mellékelt kötelezvényben, mely a *causa debendi*-t nemcsak *be nem bizonyítja*, de még *meg sem említi*. — A felperes tehát az alperes egyszerű ellenmondása folytán keresetével *elutasítandó* ⁴⁾, hacsak az adós ellen igényelt tartozás jogalapját *más uton módon* be nem bizonyítaná, mely esetben azután már csak ezen *más bizonyítvány* alapján, nem pedig a felhozott *instrumentum indiscretum* következtében volna a perben nyertes.

Ad 2. Ha az alperes a felperes által felemlített *causa debendi* ellenében *ellenmondással* vagy legalább *kellő ellenmondással nem élt*, úgy a felperes ugyan győzni fog a perben, de nem azért, mert egy *instrumentum indiscretum*-ra hivatkozott, hanem egyedül a törvény azon rendelkezésénél fogva, mely szerint: minden peres fél az ellenfél által felhozott körülményeknek a közvetlenül következő perbeszédben vagy periratban világosan s egyenesen ellenmondani tartozik, mit ha tenni elmulasztott, e körülmények a per elintézésénél a bíró által igazaknak vétetnek. ⁵⁾

Jelen fejtegetésünkből tehát kitűnik, hogy az itt gondolható esetek *egyikében sem* bizonyítható be az adós ellen igénybe vett tartozás valósága s fennállása egy ő általa kiadott *instrumentum indiscretum* által. ⁶⁾

¹⁾ Ezen értekezésben ugyan mindenütt *felperesről* s ennek *keresetleveléről* van szó, de a törvénykezési rendtartás ismeretes szabályai szerint ugyanaz áll a körülményekhez képest *alperesről* is és minden *periratról*, a mi felperesről vagy a keresetlevélről mondva volt, a mennyiben ily periratban valamely *önálló kérelem* foglaltatik, azon elv szerint: „*reus excipiendo fit actor*.” — Linde, az idézett helyen 242. §.

²⁾ Allgem. Ger. Ord. §. 3. és Fischer, Handbuch der dilatorischen Einwendungen §. 80. sub. 2.

³⁾ Allgem. Ger. Ord. §§. 3., 49. s 104.

⁴⁾ „*Actore non probante res absolvitur*.”

⁵⁾ Allgem. Ger. Ord. §. 11. — 1840: XV. tcz. II. r. 85. — 89., 93., 94. §§.

⁶⁾ A jelen értekezésben felállított nézet ellen talán nehézségeket lehetne támasztani s ellenérveket felhozni az osztrák polg. tvkönyv 914-ik §-ából, mely szerint „*a szerződéseket kétség esetében úgy kell értelmezni, hogy hatályuk legyen*” — miből következn látszik, miszerint szerződések *érvényessége mellett* általában véve a *jogvédelem* szól. Ha ez helyes, úgy csak is következetesnek látszik, hogy az *instrumentum indiscretum* felmutatója, ha ez csak általában véve is a *szerződési jogalapot* magában foglalja, minden

Az osztrák s a magyar törvényhozás ennél fogva a jelen tárgy körüli intézkedéseiben a *közönséges jog* szabályaival megegyezik. Az imént megnevezett két törvényhozásnak a jelen kérdés körüli szabályaiban fennemlített látszólagos *szegénysége* tehát miután ez iránt *különös és határozott intézkedést* fel nem mutathat — nem tekinthető *hiánynak*, miután a tudomány és elmélet feladatához tartozik a létező törvényeket *valódi szellemükben s egymással összefüggésükben* értelmezni s alkalmazni, miáltal a törvényekben már is kifejezett *alapelvek* természetes folyományaik különös, részletes intézkedések általi szabályozása *feleslegessé* válik. ¹⁾

Fejtegetésünkben közvetlenül az *instrumentum indiscretum* bizonyító erejét vettük szemügyre. Ez által azonban nem tagadjuk, hogy ily okmány által *más bizonyítékok segítségével* — például tanukkali bizonyítás által — a perben felhozott tény valóságát bebizonyítani lehet. ²⁾ Mennyiben lehetséges ez, az majd a körülmények minemiségétől, a felhasznált bizonyítási eszközöktől, s az egyes pertörvények mi módoni intézkedéseitől fog függni, s általában véve már a *casuistika* körébe tartozik. ³⁾ Ennél fogva ott, hol a polgári törvénykezésben is nem a *vádeljárás* (*Verhandlungs-Maxime*), hanem a *vizsgálati rendszer* (*Untersuchungs-Maxime*) áll érvényben, az *instrumentum indiscretum* minden esetre elégséges alapul fog szolgálni, hogy arra *további teljes bizonyítás* építhetessék; azonban itt is minden esetben igaz marad az, hogy ily okmány *egyedül s magában véve* az igényelt tartozás valósága s fennállása iránt kielégítő bizonyítékot nem tesz.

EKMAYER ÁGOSTON,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.”

(Folytatás.)

Hatodik czím: A perorvoslatokról.

Két lényeges kérdés merül még fel a felebbezési perorvoslatnál: 1) vajjon az elsőbíróság ítélete ellen bejelentett felebbezésnek a végrehajtás tekintetébeni halasztó joghatálya kiterjesztendő-e a sommás eljárásra? 2) vajjon azon fél, ki a felebbezhetés jogáról okmányszerűleg és kifejezetten lemondott, felebbezési jogorvoslattal birtokon kívül élhet-e?

A miniszteri javaslat 83. §-a határozottan kijelenti, hogy a sommás eljárás útján hozott marasztaló elsőbírósági ítélet ellen bejelentett felebbezés az ítélet végrehajtását nem gátolja, s ezen jogszabály alul csak két esetben enged kivételt, ha t. i. a felebbező fél ellenfelé-

további bizonyítás nélkül az idézett 914-ik §-ban foglalt *praesumptio iuris*-ra hivatkozhatik.

Ezen ellenvetés azonban alaptalan, — de ha alapos volna is, csakis egyedül ott állhatna, hol *szerződésről* van szó. Minden más esetekben az előbb felállított elvek érintetlenül maradnának. — De még szerződési esetekre sem fogadható el a felhozott ellenvetés, s a 914-ik §-rai hivatkozás felperesnek már azon oknál fogva sem használhatna, miután ő azon *különösen meghatározott jogalapot* — *causa debendi in specie* — melyet keresetlevelében *egyénileg felhozott* s melyre keresetét az adós ellen *alapítá*, a perlekedési törvények értelmében bebizonyítani is tartozik. E bizonyítási tehertől őt a 914-ik §. fel nem mentheti, miután e §-ból még a legjobb esetben is csak egy *általános praesumptio*, nem pedig valamely *különös egyéni* jogalap létezésére irányult jogvédelem származtatható le. — Azon gyakran támasztott további ellenvetés, mely szerint ez *instrumentum indiscretum* valamely *ajánlékot* bizonyít, már a dolog természeténél fogva sem tartható fenn. Az osztrák polg. tvkönyv 388. s 915-ik §§-ai, valamint a közönséges polgári törvénykezési rendtartás (Allgem. Ger. Ord.) 105-ik §-a szerint e véleményyt pártolni egyáltalában véve nem lehet.

¹⁾ Pratobevera, Materialien, 4. köt. 77. s 78. l. jegy. *

²⁾ Gensler, Commentar über Martin's Civilprocess-Lehrbuch 1. köt. 370. l. 197. §. sub. 3.

³⁾ Érdekes volna az osztrák jogban azon kérdés: *quid iuris a causa debendi körül*, ha a közönséges törvénykezési rendtartás (Allgem. Ger. Ord.) 110-ik §-ának kellei meg vannak tartva?

nek pót- vagy becső eskü ítéltetett, mely esetekben az ügy birtokon belül felebbezhető a másodbirósághoz.

A birtokon belüli felebbezésnek a sommás szóbeli eljárásbani ezen megszorítása előbbeni törvényeinkben, jelesül az 183 $\frac{2}{6}$: 20. és az 1840: 11. tczikkekben, s az ideiglenes törvénykezési szabályoknak az idézett törvényekre fektetett IV. fejezetében gyökerezik; — habár nem tagadható, hogy a miniszteri javaslat 60. §-a a sommás eljárás körét a fennebbi törvények szűk határain túl jelentékenyen tágította, de másrésről méltó figyelemmel lévén a sommás eljáráshoz utalt peres ügyek természetére s azon jogi kellékekre, melyektől az eljárás függővé tétetik, — tekintve továbbá, hogy a 69—80-ik §§-okban körülírt szabályok pontos megtartása és alkalmazása mellett az eljáró első bírótól alaposan s biztosan várható, hogy az elébe került és illetőségéhez tartozó jogügyet minden irányban meghányva-vetve, s a döntő ténykörülmenyeket kifejtve, törvényes és igazságos ítéletet fog hozni; tekintve végül, hogy a 82. és 83. §§-ok oly esetekben, midőn az alperesek magukat kellőképp nem védelmezheték, az általuk bejelentett semmiségi panaszt halasztó joghatálylyal ruházzák fel: elegendően indokoltnak találjuk azon jogszabályt, hogy a sommás eljárás útján hozott marasztaló elsőbirósági ítélet ellen, előbbeni törvényeinkkel egyezőleg, csak rendkívüli perorvoslatnak, vagyis a birtokon kívüli felebbezésnek legyen helye, azon egyedüli eset kivételével, ha a 79. §. szerint sommás eljárásban is helyt álló eskü általi bizonyítás mellett az ügy érdeme pót- vagy becső eskütől feltételezve döntetett el, midőn tehát a felebbezés a dolog természeténél fogva csak birtokon belül lehetséges;

a fennebbi jogszabály azonban egyik érvül szolgáljon arra, hogy a sommás szóbeli jogszolgáltatás kezelésével is csak szakképzett és tapasztalt egyes bírakat lehet és kell megbízunk.

A felebbezési perorvoslat használhatásáról okmány-szerűleg és kifejezetten történt lemondást illetőleg, a miniszteri javaslat 218. §-ának abbéli intézkedése, hogy ily esetben a lemondó fél felebbezési perorvoslattal csak birtokon kívül élhet, nemcsak jogos és méltányos, hanem okszerű is, mert habár a miniszteri előterjesztésben idézett 1729: 28. tczikk 17. §-a csak attól nem vonja meg a birtokon kívüli felebbvitelt, ki a perorvoslatokról s így a felebbezésről is *általában* mondott le, azon érvek, melyek a miniszteri előterjesztésben felhozotnak, annál inkább méltánylandók, mert ha a felebbezésről lemondás esetében ezen perorvoslatnak használhatása még birtokon kívül is elzáratnék, ez a peres ügyeket a felsőbb bíróságok illetőségétől egészen elvonhatná, s így a jog- és igazságszolgáltatást alapjában támadná meg; de különben is van abban valami, hogy a felebbezésről lemondásnál az illető fél némileg kényszerű helyzetben van, s ezen lemondást önkényes beleegyezés kifolyásának tartani tulajdonképpen nem lehet: és habár pozitív törvény ellenében meg kell is hajolni a birtokon kívüli felebbezésről elzárt félnek, ily kizáró joghatálylyal a magán uton szerződésileg történt intézkedést felruházni nem tanácsos.

Azon szabály, hogy a felebbezés indokai magában a felebbezésben adandók elő, s hogy sem külön beadványnak az indokolásra, sem halasztásnak a beadványi határidőre nézve, viszont észrevételezésnek az ellenfél részéről helye nincs, kellőképp okadatolt czélszerű intézkedése a javaslatnak, mert a kiszabott 15 napi időköz untig elég a felebbezés indokainak kidolgozására és benyújtására, — továbbá mert az indokoknak elkülönített beadása s a szükségtelen észrevételezés a kezelő hivatalnokok és a bíróságok teendőinek szaporítása mellett a felebbezett perek gyors felterjesztését hátráltatják.

Azon általános jogszabály merev alkalmazása, hogy ha több pertársak közül nem mindnyájan felebbeztek, az ítélet a felebbezési határidő lejártával a nem felebbezőkre nézve teljes jogerővel bír, jogi anomaliára vezethet ugyan oly esetben, midőn az elmarasztaló ítélet a részletes felebbezés következtében változást szenved; de miután ezen jogi visszasság eshetősége, véleményem szerint, csak az alperesekre szorítkozik, a mennyiben a 48. §. értelmében több felperestársak az eljárás egész folyamában egy személynek tekintetnek, és ennél fogva ugyanazonegy keresetben és egy közös meghatalmazott által kell képviseltetniök, tehát a felebbezés is szükségképpen mindnyájokra nézve közös, hacsak egyik vagy másik felperestárs a bírói ítéletben a maga részéről különösen meg nem nyugodnék, s az ítéletből netán reá háramló kötelezettséget önként el nem fogadná, s ezt a bíróságnak be nem jelentené: a 221. §. a), b) és c) pontjaiból ezen szöveget: „képviselőt és követelést” kihagyandóknak, továbbá a c) pontban foglalt ezen tételt: „a mennyiben e jogalap a felebbezés folytán érvénytelennek nyilváníthatnák”, egészen mellőzendőnek tartanám, mert a felhozott három jogesetben az elmarasztaló ítéletet minden érdekelt alperestárs nevében felebbezettnek kell elvileg és a felsőbb bírósági ítélet bekövetkeztéig is tartani, minden melléktekintet nélkül arra, vajjon helyben fog-e a felebbezett ítélet hagyatni, vagy változást fog-e az szenvedni; magától értetvén, hogy a jogi visszasság csak az utóbbi esetben, ha t. i. az ugyanazonos jogalap felebbezés folytán érvénytelennek nyilváníthatnák, volna bekövetkezhető a nem felebbező alperestársakra nézve.

Mi a felsőbb bíróság által elrendelt új tárgyalást illeti, miután azon eset, hogy a felsőbb bíróság a ténykörülmenyeket nem látja annyira kifejtve, hogy alaposan ítélhessen, s e mellett a tárgyalás folytatásától valószínűleg sikert várhat, nemcsak a másod-, hanem a harmadbíróságnál is bekövetkezhetik; a minthogy és pedig nem ritkán fordulnak is elő oly esetek, midőn a hétszemélyes tábla mindakét alsóbb bíróság ítéletét feloldja, s vagy általában, vagy bizonyos pontokra nézve, s határozottan kijelölt irányban újabb tárgyalást és további bizonyítási eljárást rendel, s a kifejlendőkhöz képest újabb érdemleges ítélet hozatalát hagyja meg az elsőbiróságnak, a 224. és 225. §§-ok ily értelemben módosítandók volnának, mert különben a harmadbíróság mintegy kényszerülve volna saját meggyőződése ellenére, vagy a nélkül hogy az ügy állásában megnyugvást találna, érdemleges ítéletet hozni ott is, hol a döntő ténykörülmenyeket kellőképp kifejtve nem látja s alapos ítélethozást csak újabb tárgyalástól várhatna; — egyéb-iránt ha a 225. §. jelen szerkezete megmaradna is, az első bekezdés utolsó sorában ezen szó „érdemileg” beszúrandó volna az „ítélt” elébe.

III. Az alaki jogszabályok sérelméből emelhető *semmiségi panaszok* megvizsgálása a 3-dik §. értelmében egy külön semmisítő szék illetőségéhez lévén utalva, ez új intézkedést képez ugyan jogrendszerünkben, miután az ideiglenes törvénykezési szabályoknak az 1840. XV. tczikk II. r. 140-dik §-a hasonlatosságára alkotott 106-§-a a semmisítési bíraskodással minden főlebbviteli köztörvényszéket felruházott a hozzá főlebbvizsgálat végett felterjesztett jogügyekben; szerintem azonban rendszeresség tekintetéből sokkal ajánlatosabb és előnyösebb, a külföld példájára egy az egész ország területére nézve illetékes külön központi semmisítő széket felállítani, hol az érdemleges jogügyek kizárásával csupán a per folytatását rendszerint különben sem akadályozó semmiségi panaszok tárgyalatván, ezek a legnagyobb gyorsasággal, s az eddig tapasztalt szétágazások helyett a lehető egybehangzással intéztethetnek el;

a külön semmitőszék felállítása immár magával hozza azon további jogszabályt, hogy a semmiségi panaszok, az eddigi eljárástól eltérőleg, sem felfolyamodással sem fölebbezéssel össze nem kapcsolhatók, hanem elkülönítve adandók be és intézendők el;

ezen eljárás mellett némi idővesztésről lehet ugyan szó akkor, midőn valamely jogügyben akár ugyanazon fél, akár különböző ügyfelek semmiségi panaszt s egyszersmind felfolyamodást vagy fölebbezvényt nyújtanak be, mely esetben a dolog természete hozza magával, hogy előbb a semmiségi panasz fölött kell határozni, s csak ha ezen panasz, mint alaptalan elvettett, lehet az ügy érdemébe bocsátkozni;

azonban, ha figyelembe vesszük, hogy ily esetekben is az összes periratok közvetlenül a semmitő székhez terjesztetnek fel, s hogy innen, a semmiségi panasz akár alaposnak találatik, akár mint alaptalan elvettetik, az összes iratok ismét közvetlenül küldetnek vissza az első illetőleg másod-bírószághoz, továbbá, hogy a semmitőszék eljárásának már természeténél és rendeltetésénél fogva a lehető leggyorsabbnak kell lenni, s bizony feltehető, hogy minden semmiségi panasz fölött 15 nap alatt határozat hozatik, az állítólagos idővesztés legrosszabb esetben is csak jelentéktelen marad; s ezen körülmény indokolja azon jogszabályt, hogy azon fél, ki ugyanazon ítélet ellen, a 232-dik §. rendeleténél fogva rendes eljárásban ügyvédi ellenjegyzés mellett benyújtott, sommás eljárásban pedig indokolva kijelentett semmiségi panasszal s egyszersmind fölebbezéssel élt, ha és a mennyiben a semmitőszék az előbbi merőben alaptalannak, s így csak perhúzásra számítottanak találta, pénzbírsággal büntetessék, s hogy ezen pénzbírságérti felelősség a viszkereset fennhagyása mellett az ügyvédre háríttassék;

egyébiránt a külön semmitőszék rendszere ha némileg hátráltatja is az ügyek érdemleges elintézését, más részről figyelem nélkül nem hagyható, hogy a semmiségi panaszok körüli mostani eljárás mellett a hétszemélyes tábla mint harmad- sőt negyedbírószág találhat formasértést, a már másod- illetőleg harmadbírószágilag is érdemlegesen felülvizsgált perekben, s hogy e miatt az alsóbb bíróságok ítéleteit megsemmisítvén újabb eljárást s érdemleges ítélethezást rendelhet; továbbá, hogy megtörténhetik az is, miszerint a királyi tábla által kijelölt formasértést a hétszemélyes tábla nem fogadván el, a királyi tábla megsemmítő határozatát feloldja, s azt érdemleges ítélethezásra utasítja; ily a jogszolgáltatás kívánt gyorsaságát és biztonságát hátráltató, s valóban tetemes idővesztéssel járó szabálytalanságok a külön semmitőszék intézménye mellett immár nem fordulhatnak elő, mert a miniszteri javaslat 224-dik §-ában foglalt jogszabály a semmitési eljárástól lényegileg különbözik, s attól jól megkülönböztetendő; az alsóbb bíróságok ítéleteinek feloldása, s a további tárgyalás és újabb érdemleges ítélethezást elrendelése nem feltételezi az alaki jogszabályok sérelmét, a mennyiben ezeknek pontos megtartása mellett is megtörténhetik, hogy az elsőfolyamodási bíróság az ügydöntő ténykörülményeket kellőképp ki nem fejtve, a felsőbb bíróság érdemleges ítélethezást lehetlenné teszi, mint ez különösen sommás szóbeli ügyeknél a tárgyaló bíró járatlansága vagy felületes eljárása mellett könnyen előfordulhat.

(Folyt. köv.)

TÓTH LAJOS,
ügyvéd.

K ü l ö n f é l é k.

— (A budapesti ügyvédi egyesület) f. hó 23-án tartotta meg első rendes havi ülését, melyben a szakosztályok alakítása volt napi rendre kitűzve. A tagok szép számmal voltak jelen s egyelőre folynak a szakosztályok iránti feljegyzések, mely célra az iverk még 8 napig az egyesületi titkár urnál a tagok számára aláírás végett nyitva lesznek. Ezután az egyes szakosztályokba bejegyzett tagok, szakosztályi alakuló gyűlésüket fogják megtartani s az illető osztálybeli elnököt s jegyzőt megválasztani. Horváth Károly indítványára elhatározott: hogy mindezekelőtt a magánjogi szakosztály alakuljon, mert az igazságügyminiszteri perrendtartási törvényjavaslat iránti vélemény nyilvánítása érdekli leginkább az ügyvédi kart. Indítványozó, mint a kérdéses törvényjavaslat iránti véleményezés végett kiküldött 15 tagu országgyűlési bizottmánynak egyik tagja, — tudatja: miszerint az országgyűlési bizottmány rövid idő múlva be fogja fejezni munkáját s ennél fogva az országgyűlési bizottmány által tett tetemes módosítványokat, ezen ügyvédi egyesület szakosztályával közölni fogja. (Az elnök ur ezen ígérete éljenekkel fogadtatott.) Továbbá jelenté az elnök: hogy az igazságügyi miniszteriumban az ügyvédi rendtartás iránti törvényjavaslat már elkészült, és hogy az igazságügyi miniszter megígérte, miszerint e törvényjavaslatra nézve az ügyvédi egyesület véleményét ki fogja kérni, még mielőtt a javaslatot az országgyűlés elé terjesztené. Végül a jövő rendes havi ülés napjával január 16-ka lett kitűzve.

— (Lapunk jövő számával) küldjük szét a „Jogt. Közl.” czimlapját s tartalomjegyzékét. Külön czimlap s tartalom a curiai ítéletekhez és hivatalos rendeletekhez szintén a jövő számmal fog szétküldetni.

Előfizetési felhívás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1868. harmadik évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai ítéletekkel

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik

Ökröss Bálint

Dr. Dárdai Sándor.

Előfizetési feltételek:

1. A „Jogtudományi Közlöny” a curiai ítéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrért íven fog megjelenni.

2. Előfizetési ár: helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadíjmentesen: félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. é.

3. A t. gyűjtőket minden tíz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulírt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig bérmentve a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny” kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Codificatio. Ökröss Bálinttól. — Adatok az okmányok általi bizonyítás tanához a polgári törvénykezésben. (Vége.) Dr. Ek-mayer Ágosttól. — Észrevételek a magyar királyi igazságügyminiszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.” (Folytatás.) Tóth Lajostól. — Különfélék. — Tárca. A honosítás kérdése Franciaországban. — Melléklet: fél iv hivatalos rendeletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.